

ISTORIA
BUGURESCILOR

J. Georgescu
Januarie 1904 (44. Poi)

*Juvenat de de Alca
de zina mea
Lp. in. Marti 7 Saucer
Lonef*

ISTORIA BUCURESCILOR

SIBLIOTECA
C. C.
P. M. R.
Nr. V 124

DE

G. I. IONNESCU-GION

SIBLIOTECA C. C. P. M. R.
9429/60

Bucurecii sunt credincioasa expresiune a Națiunei (10 Mai 1868). . . Urâm acestul iubit orași, în care se concentrà tot ce susle-tul nostru a simșit pe pâmântul românesc. . . se fiã cea mai prețioasă podóbã a Regatului României (22 Martie 1881).

Carol I, Regele României.

Arx que, in regno illo, et arte, et natura munitior est.

Matthias Corvinus Hungariæ Rex.

1860/64

BUCURESCI

STABILIMENTUL GRAFIC I. V. SOCECÛ, STRADA BERZEI, No. 59

1899

682/13

Biblioteca Centrală Universitară
"Carol I" București
Cota.....5920

B.C.U. "CAROL I" BUCURESTI

C20136669

Maiestății Săle

Regelui Carol I^{-iū}

* И знаеае Маестъциъ С'кле **Карол I.** Реце ал Ромънией, Доамн ал
 Мвнтешей ши ал Молдовеи, Маре Бан ал Олтешей ши ал Северинсдшй,
 Стъпжннгор ал Доброушей де песте Дшгъре пжнз ла Маре,

* Кс аждторсд Пр'к-Кдратей Фечоаре ши ал Марелшй Мвченик Георгие,
 .лнченс'тс-с'а ачкстъ карте .лн ансд де ла Зндир'к Лзмей 7403, і'кр де ла
 Пацереа Мжнтвнторсдшй нострс Исус-Крнстос 1895, лшна Май, дшпз .лндемнш
 ши стърсннца

* **Домншей С'кле, Домнсдшй Ннкс Гр. Филнпескс.** *

Примар ал Бвкврецилор.

* Двкратс-с'а .лн аншй драгъторш кс цнннцеле адшнате де прнн хрнсоавеле
 ши конднцеле веки але Архнвелор ши Академншей Ромъне, ши де прнн кър-
 цнле словесннчнлор бвквреценш, ши де прнн кърцнле къртвранлор де алте
 лнмеш де кжт дшлч'к лнмез ромънк'екз, ши днн спселе челор б'тържнш ши
 цнстторш ай орашсдшй, кс келтс'кла Обцншей Бвкврецене, Примар ал Капн-
 талей фнннд

* **Домнша Са, Домнша К. Ф. Рокескс.** *

* Ши с'а сфършнт, спре чннстеш ши слава лнншнтелор времш трексте
 але Бвкврецилор, .лн ансд де ла Зндиреа Лзмей 7408, і'кр де ла Пацереа

Мѣстѣторѣшѣи пострѣ Исѣс-Христѣс 1899, лѣна Септември, Прилар ал Гс-
кѣрѣшлар фшнд

❖ **Домна Са, Домна Паркс Шеф. де ла Вранчк,** ❖

де май жос искѣнтѣа каре, анн ши блжнд, рѣи пофѣкѣице цие, четиторѣше,
сѣнѣтате депаннѣ, порок ши воне кѣнѣ, тѣрне не-рѣнѣрѣнтѣ рн трѣделе виеѣей
ши лѣннѣре сешнѣ рн гѣндѣрнле тѣкае . . . , адекѣ еѣ,

❖ **Георгие I. Юннекс-Цион,** кареле м'ам нѣксѣт рн вѣтрѣнѣа
домнѣск орашѣ ал Питешлар, ши де 30 де анн мѣз рѣделетннѣсѣк кѣ грѣжа
ши испѣтнѣрѣк кѣрѣшлар рн мареа ши де Дѣлннезѣс пѣзнѣта Четате а Гсѣс-
рѣшлар, скѣднѣлѣа орашѣ ал Ромѣннѣей.

**Доамне Дѣлннезѣле ал Пѣрннѣшлар пошрн, Гс, каре
рѣнѣѣшнле рѣрнлар рнаноѣ ле рнѣгѣрѣнн, ши
не каре Лнѣернн рнрѣрѣнѣа кѣ Лѣѣѣѣрѣа
меа адмннос рн славѣ те кѣнтѣа, —
ажѣтѣа, Прѣк-Мнлѣстнѣе Доамне,
Нѣкѣсѣш рѣмѣнѣсѣк ши
Рѣѣелѣш Нѣстрѣ рн
кѣчнѣ вѣкѣсѣш
Амнн.**

— Пѣзшнд а кѣка не дрѣле Марѣшн Мннѣл
нѣрѣкнѣа днн Сѣжнѣта Мѣнѣкѣтнѣе а Снѣгѣрѣшн,
еѣ, **Сннѣ Сѣѣекѣс,** кѣ ан мѣй лѣкрѣторѣй рѣ-
мѣнн, ал тнпѣрнѣт аѣкѣтѣа картѣ рн тнпѣрннѣа
меа днн Гсѣсѣрѣнн, рнѣжнѣа ашѣѣѣтор де слѣкѣ
фшнд Гѣсѣз Цѣорѣсѣс. . . .

I

BUCURESCII PÊNĂ LA 1500

I

An râu care se împarte în mai multe brațe și face, între aceste brațe, insule mai mult seú mai puțin bine apărate; — lângă un râu, nisee délurî acoperite de păduri și, între aceste păduri, nisee luminișuri; — coline la pólele cărora se află bălți, ale căror ape se prenoiesc într'un fel seú într'altul, — étă factorii carî aú dat nascere, în timpurî necunoscute de istoria pozitivă și documentată, marilor capitale europene din dílele nóstre.

| *Roma* fu zidită lângă Tibru, ântăiú pe uă colină, și-apoi devine orașul celor nouă coline. Cine a zidit-o? Legenda o spune cu multă poesiă și multe elemente pitoresci. Isteria, totdeúna prudentă, tace, pêne când documentele îi permit să apuce firul real al faptelor romane.

| *Londra* (*llyn*, baltă și *dinas*, coline) este orașul făcut între bălți pe coline. Când? și de cine? Nu se scie.

| *Parisul*, vechia Luteșiă a poporului Lutucez, adecă, pare-se, a locuitorilor dintre ape, fost-a clădit de Ercule? fost-a clădit de Francus? La aceste întrebări, istoria ierăși tace, și tot ast-fel tace pentru *Berlin*, orașul de lângă Sprea, și pentru *Constantinopole*, și pentru *Viena*, și pentru *Madrid*, și pentru tóte orașele a căror însemnătate de astăđi așifă și mai mult curiositatea cercetătorilor, în ceia ce privește străvechíul lor trecut.

Era firesc, și póte mai îndreptățit de cât pentru alte orașe, ca originea și zidirea orașului Bucuresci se fiă acoperite de uă cétă în veci nepétrunsă.

Scim astăzi despre străvechile timpuri ale Bucurescilor, ceea ce știu și istoricii Italiei, Franciei, Angliei și Germaniei despre străvechile timpuri ale Romei, ale Parisului, ale Londrei și ale Vienei¹⁾.

Scim adică, uitându-ne la configurațiunea solului, că avem un râu, Dâmbovița, a căreia mază s'a schimbat și în timpurile istorice²⁾; că, pe lângă acest râu, au fost coline și deluri acoperite cu mări și mai mult de cât întinse păduri; că, la ptelele acestor deluri și coline, erau bălți mari și numeroase, alimentate și prenoite de apele curgătoare ale Dâmboviței, bălți din cari foarte multe sunt documentate și, deci, istorice; — scim, prin urmare, că locul, pe care se 'nalță astăzi vesela capitală a Regatului României, a îndeplinit de la 'nceput toate condițiunile, pe cari le cerca omul primitiv și preistoric ca să și alégă pe dânsul locuința sa.

Intre colinele și bălțile alimentate de Tamisa, din mijlocul cărora s'a ridicat pene astăzi falnică și incomparabilă Londra, și între bălțile alimentate de Dâmbovița, pe cari s'au ridicat și se ridică mereu, cu puteri din ce în ce crescende, Bucurescii, — între aceste coline, bălți și râuri, ca factori ajutători ai primelor locuințe omenesci, nu există nici pic de deosebire.

Subsolul orașelor mari a dat adeseori amănunte noi despre străvechia origine a așezământului omenesc de de-asupra-î.

În Délul Spirei s'au găsit arme și unelte de silex, precum și obiecte de lut în formă conică, cu un orificiu de-asupra. Aceste piramide, din cari Muscul Național posedă două exemplare, sunt obiecte de cult, identice cu cele aflate în stațiunile preistorice din România, la Vădastra, la Patru-deci-de-Crucii, la Cucuteni.

În timpul săpăturilor de la Arcuda, s'au găsit mai multe instrumente din epoca de piétră³⁾. Totul, deci, ne îndemnă a afirma că Bucurescii au fost uă stațiune preistorică.

Numărul colinelor bucurescene, rețeaua de gârle, Dâmbovița, Bucurescióra, Gârlița din Brosceni, Dâmbovicióra din Sfinții Apostoli, rețeaua de bălți, balta Icoanei, balta din Scaune⁴⁾, balta din Postăvari, heleșteul lui Șerban-Vodă⁵⁾, marea baltă a Broscenilor,

1) Cătun, dice-se, făcut, de un ném de Wendii, în timpuri imemorale lângă riuțelul Wien și lângă brațele primitive ale Dunărei.

2) V. cap. *Dâmbovița bucurescénă*.

3) *Tinerimea Română*, noua seriă, vol. I. Tocilescu: *Bucurescii și Cetatea Dâmboviței*, pag. 5.

4) Numită mai târziu *Lacul Șuțului* și balta de la *Carcasara*.

5) Cam pe la Sutter-Gramont.

lacul de lângă locul lui Dura Neguțătorul¹⁾, pădurile Cotrocenilor, Grozăvescilor, Lupescilor, Văcărescilor și Sărindarului, — toate împreună ne arată că Bucureștii au fost o stațiune preistorică.

Cine știe decât nisele viitoare săpături nu vor descoperi, ca la Morges, sau la Robenhausen, sau la Neubürgersee, rămășițe neîndoelnice de locuințele lacustre care se resfățău poate pe întinderea bălților Bucureștilor preistorice.

Neuitatul Odobescu, cunoscând aceste râuri, bălți și coline bucureștine, dicea într'un rînd :

✦ „Temeliile bisericii Sftului Ilie se afundă în bașerile unei „movile, unui antic *Gorgan*, care a dat numele său împrejmuirii. „Se vede că străvechii locuitori ai mocirlelor Dâmboviței, sîlbaticii cari rătăceau acum câte-va mii de ani printre stuful mlăștinelor Cismigiului, și-au înălțat această necropolă²⁾“.

✦ Necropolă înălțată de mîna omenescă sau colină făptuită de Dumnezeu, Gorganul, ca și colina Mitropoliei, ca și colina înconjurată odinioară de bălți a lui Radu-Vodă, ca și colina pe care se ridica altă dată Curtea-Vechiă, ca și colina mănăstirii lui Mihai-Vodă, ca și toate celelalte înălțături de pămînt, au atras omeni. Omenii au venit și s'au așezat aci.

În epoca preistorică, malurile și bălțile Dâmboviței erau deci locuite.

II

✦ Când, în timpul lui Marius, generalul roman, Curione, se apropie pentru prima oară de Dacia, lucrul care l'opri și l'însălmîntă mai mult de cît orîce, fu întunecimea codrilor, întinderea nesfârșită a pădurilor³⁾.

Pădurile!

✦ Nu e Român și nu e străin care, pînă în pragul secolului XIX, să nu fi vorbit de dînosele când cu spaimă, când cu admirațiune.

1) Lacul *Cismigiului*. Numele din text este dintr'un document al *Condicii Brâncovenesci*. — Cf. cap. *Podul Mogosiei* și cap. *Dâmbovița bucureștină*.

2) *Scrieri literare și științifice*, II, pag. 268. *Artele preistorice în România*. Cf. și *Măgura înaltă* sub care fu îngropat Ionas, Regele Cumanilor, la d. Hasdeu: *Negru-Vodă*, pag. 87.

3) Florus III, 5, citat de d. B. P. Hasdeu: *Istoria Critică*, pag. 268.

† Poesia noastră poporală le ridică pênă într'al noulea cer al iubirii și al laudei celei mai înflăcărate. Cu acea minunată frăție cu care Românul contopesc în *doină* jalea inimei lui cu jalea naturei, poezii necunoscuți — dér de câte ori sublimi! — ai poporului cântă durerile și bucuriele lor cu durerile și bucuriele codrului, pădurei, copacilor, frunzei, — acea *frunză verde* care mângâie și înalță, îmbărbătează și răcoresce inima des-indurerată ori rar-înveselită a poetului poporal¹⁾.

Pădurile au acoperit Dacia înainte de Traian; ele erau în ființă, sêlbatice și nepetrunse, când Romanii începură se facă faimoșele lor drumuri prin Oltenia și chiar prin Muntenia spre Transilvania, și au trăit, mari și fără număr, apărătoare și folositoare, pênă în secolul XIX.

Să reintorcem cursul anilor și, mărginindu-ne numai în pădurile Bucurescilor, să începem cu secolul nostru, pentru a sui ierăși în trecut pe drumul bătătorit al timpului.

† „De eșiai din biserică Oltenilor spre răsărit, dai în pădure“, — dice un memorialist al revoluțiunei lui Tudor Vladimirescu²⁾.

† Bêtrâni povestesc din bêtrâni despre marile păduri de la Cotroceni, Grozăvesci, Lupesci, Văcăresci, Brosceni, Vlășia³⁾, Cocioac și altele.

† Fotino⁴⁾ numără la începutul secolului nostru în totă țera 870 de păduri numai de stejar. Ilfovul are multe, întinse și frumoșe⁵⁾.

† Sulzer⁶⁾ citază pădurea de la Sftul Elefterie ca foarte mare.

† Sestini⁷⁾ numesc pădurea Cotrocenilor *un vasto bosco*, uă mare pădure, din care se tăia într'una din cauza grelelor ierne.

† Del Chiaro⁸⁾ citază pădurile dintre Bucuresci și Târgoviște pentru întinderea și desimea lor.

Marele hrisov al Cotrocenilor ne spune că, pentru a se face

1) Să ne reamintim numai pe: „Frunza'n codru când înviă, — Doina dîc de voiniciă; — Cade frunza jos în vale, — Eu cânt doina cea de jale“. — Poetul popular mai dîc de câte ori: *codru-î frate cu Românul!*

2) *Revista pentru Istoria, Archeologia etc. etc.* II, 1, pag. 40. C. Isvoranu: *Revoluția lui Tudor.*

3) Celebra pădure cunoscută și ađi prin dictonul popular: *Ca'n pădurea Vlășiei.*

4) *Istoria Daciei*, III, pag. 128.

5) *ibid.* pag. 133.

6) *Geschichte des transalpinischen Daciens*, Wien, 1781, I, pag. 296.

7) *Viaggio*, pag. 5—7.

8) *Le moderne rivoluzioni delle Valachia*, pag. 4.

satul Grozăvescî, Șerban-Vodă Cantacuzino a trebuit să curețe un loc din pădurea cea mare a Grozăvescilor, pomenită de atâtea ori și'ntr'alte documente¹⁾.

× Tot în secolul XVII, călătorul Baksicî, care vine la Bucurescî, la Curtea lui Matei-Vodă, se miră foarte de *întinderea peste măsură de mare a pădurilor*²⁾ dimprejurul Bucurescilor. „Poți merge uă și fără să eși din pădure“, țice el.

La 1632 Marte, trămisul lui Gustav Adolf, Regele Suediei, și-anume Paul Strassburgh, trecînd prin Bucurescî, vorbește de pădurile apropiate și de codrul vecin (*in proximis sylvis et vicino nemore*), în cari cântau surlele și trâmbițele domnesci, pe cînd el se ospeta la masă, în Curtea Domnescă cu Leon-Vodă și cu boierii Țerei³⁾.

La 1595, Mihaï și Sigismund, gonind pe Sinan spre Dunăre, au făcut două țile de la Bucurescî la Giurgiu, din cauza pădurilor, *molti pantani et selve*⁴⁾.

× Intre Dunăre și Bucurescî sunt locuri păduroase și nepracticabile, țice un alt călător în secolul XVI⁵⁾.

La 29 Iuniu 1524, Michail Bocignoli din Ragusa, scriind lui Gerard Plania, secretarul lui Carol-Quintul, despre Țera-Românescă, vorbește despre *foltissimi boschi, circondati di paludi* ale Țerii, precum și de obiceiul ce aveau Români de a se închide *nelle selve și nei boschi* la vremuri de răsboie⁶⁾.

Etă cum, într'aceste patru secole de viață, pădurile au atras atențiunea călătorilor. Nicî vorbă că, decă am avé relațiuni despre Bucurescî secolelor anteriore secolului XVI, am citi într'ensele că pădurile erau, în suta a trei-spre-țecea bunióră, și mai dese, și mai nepetrunse de cât în timpurile mai apropiate de noi.

Totuși, tradițiunea pentru secolul XIV, povestindu-ne despre zidirea *Bisericei Coconilor*⁷⁾ din Bucurescî de doi frați ai lui Mircea-cel-Bêtrân, vorbește despre pădurile mărețe ale Bucureștilor; — acestea, după 1390; ier, la 1370, Ión de Küküllö, secretarul Regelui Ludovic al Ungariei, vorbind de lupta lui Nicolae, Voevodul

1) *Archive*: Condica Brâncovenescă, pag. 579—605.

2) Al meu studiu: *România în secolul XVII*, pag. 29.

3) Cipariu: *Archiv*, I, pag. 14.

4) Hurmuzake: *Doc. VIII*, pag. 194.

5) N. Iorga: *Acte și Fragmente*, (Bucurescî, 1895), pag. 145: *Tecta et invia loca inter Danubium et Bocherestium*.

6) N. Iorga: *Pretendenții domnesci în secolul XVI*, (Bucurescî, 1898), pag. 79—80.

7) Acolo unde fuso apoi biserica *Sărindarului*.

Transilvaniei, cu Dragomir, pârcaľabul Cetății Dâmboviței, luptă dată în vecinătatea Bucureșcilor, pomenesce de 3—4 orî de pădurile cele dese cari înconjuraũ cetățile și țărîmile Românilor 1).

✓ În monumentală sa operă despre *Negru-Vodă*, d-l Hasdeũ ne spune că Cumanii, cari steteră aprópe trei secole cu strămoșii noștri în Muntenia, numiră pădurile fórte dese dintre Vlașca, Olt, Romanații și Dunăre *pădurile nebune*, adică *Deli-Orman*, de unde județul și rîul Teleorman.

Tot d-l Hasdeũ ne spune 2) că numele de Dâmbovița însemnă *fóii de stejar* în limba primilor Slavonî cari, firesce, vędînd, între suta a cincea și a opta după Christos, întînderea nesfârșită a pădurilor de lângă Dâmbovița, botezará acest rîu, care nu avea încă nume, cu vorbele *fóii de stejar*, întocmai după cum ęliseră districtului și rîului *Ilfov*, mai propriu *Elhov*, adică *anin*, ier rîului din Bărăgan *Ialomița*, adică *stérpă*.

✓ Povestînd evenimentele cari s'aũ petrecut la Dunăre în secolul IV, pe la 359, când cu luptele Goșilor cu Bizantiniĩ, Ammian Marcellin vorbesce 3) de *pădurile cele întinse* din stînga Dunărei. Și se nu uităm că Goșii lui Atanaric pogoraũ din munții Buzęului prin Ilfov și Ialomița spre Dunăre, ca se trecă în Imperiul bizantin.

Ast-fel, suînd de la 1821 spre trecutul cel mai depărtat, atît cât isvórele și tradițiunea ne permit, ne reîntórcem la pădurile în contra cărora aveau se lupte Traian și legionariĩ Romei imperiale.

III

Jn timpul dominațiunei romane în Dacia, pe locul ocupat ađi de Capitala Regatului României, totul arétă că a fost un aședămînt roman. La Pantelimon s'aũ găsit monede romane din epoca republicei și a imperiului. ✓ În fața orașului roman din drepta Dunărei *Sexanta-Prista* (Ruseiuk) se află castelul Sf. George, un *castellum* roman de unde pleca un *vallum* care, tre-

1) Șincal: *Cronica*, anul 1370.

2) *Istoria Criticã*, pag. 268. — Cf. *Negru-Vodă* pag. 84: *Bukov* (fag), *Sudova* (plantă séu sad), *Rogova* (corn). Păduri și ierăși păduri!

3) Lib. XXVII, 5, cit. in *Mag. Istor.* V, pag. 193.—195.

când prin Bucuresei, suia în sus prin Prahova, pe unde i-au mai rămas urme¹⁾.

Urmele bucurescene ale acestui *vallum* roman, adică, pe limba românească, ale acestui *troian*, sunt citate în hrisóvele Domnilor din secolul XVII.

În *Condica No. 2* a Mitropoliei din Bucuresei²⁾ sunt două hrisóve, unul din 4 Iuniu 1668, dat din Bucuresei de Radu-Vodă Leon, și al doilea din 4 Ianuariu 1672, dat tot din Bucuresei de Antonie-Vodă.

Ambele, hotărînd locul în Bucuresei al noiei Mitropolii, zidită de Constantin-Vodă Șerban, dic:

„Din jos, din piétra de lângă colțul gardului *Mănăstirii-lui-Pană*³⁾, pe cale în sus, pe lângă nucii, pênă la capul podului, la „Pórta *Predei Vornicului*⁴⁾, și pe gârlă în sus, pênă în piétra de la „capul *podului Turcului*⁵⁾ și de acolo, pe uliță în sus pênă în piétra „din ulița drept Mitropoliă. Și de acolo, pe lângă *Crucea Dómei Mircioia*⁶⁾, pe cale în sus, pênă în piétra drept *Calicii*⁷⁾; și de „acolea, pe cale, pênă *sub dél*⁸⁾, în *Gura Văiei*⁹⁾; și de acolo, pe „lângă *Putul Calicilor*¹⁰⁾, în jos, pe lângă *Lac*¹¹⁾, pe sub dél, pênă „în *drumul Giurgului*, la stîlpul de piétra al Arménului, în capul *Troianului*, lângă *helesteul lui Șerban-Vodă*¹²⁾ și de acolo, pe drum, „în jos, spre orași, pênă în piétra drept *Cărămidii*¹³⁾ și pênă în „piétra drept *Crucea*¹⁴⁾ părintelui Domniei mele Leon-Vodă și de „acolo, curmeziș, ier pênă în piétra din colțul gardului Mănăstirii lui Pană și pênă la pórta *Predei Vornicului*“.

Étă *Troianul*, adică *vallum* al Romanilor încă în ființă în se-

1) *Tinerimea română*, I, pag. 5. Studiul mai sus citat al D-lui prof. Tocilescu.

2) *Arhivele Statului*.

3) Biserica de ađi numită *Sfta Ecaterina*. V. cap. *Bisericele*.

4) Prăda Brâncovénu, fiul lui David Brâncovénu, tatăl lui Papa Brâncovénu, bunic lui Constantin-Vodă Brâncovénu, — boer de uă avujiă colosală. V. cap. *Vișta Bucurescilor*.

5) Cam pe la Bulevardul *Maria*, în fața *Halci de Pesce*.

6) Dóma *Mircioia* o *Kiajna Dóma* lui Mircea Ciobanul. — *Crucea* ei trebuie să se fi aflat pe locurile brâncovenesci de ađi.

7) V. cap. *Podul Calicilor*.

8) Délul de ađi, la fabrica de bere Bragadir.

9) Spre bulevardul *Maria*.

10) Nu se mai scia unde este nici acum 150 de ani.

11) Lacul care a fost pe locurile Sutter-Gramont.

12) Sub délul Filaretului, între Usina de gaz și șosoaua Belului.

13) Mahalaua Cărămidarilor.

14) De la biserica *Slobozia*. V. și cap. *Bisericele*.

colul XVII și la sfârșitul acestui secol, după cum arătă și alte documente ale Mitropoliei¹⁾.

Pe lângă acest *vallum* au fost *castella*, puncte întărite, cari apărau drumul puternicilor stăpânitori ai Daciei. Ast-fel se explică firesce monedele și cărămiștile găsite la Pantelimon.

Vădută-a Sulzer, care scria înainte de 1780, ceva ruine séu semne neînșelătore care se'l indrituiescă a dice²⁾: „Bucurescî „se află zidiți cam acolo unde a fost odinioară bētrānul *Pinum* ?“²⁾.

Etă uă cestiune la care în mod hotărît nu se pôte răspunde.

Fost-a *Pinum* aci? fost-a mai departe? In orî-ce cas, *vallum* și *castelele* ne îndreptătesc a afirma că a trebuit se fiă aci cel puțin uă trecătore, un *gheced*, cum se va mai dice și mai târziu Bucurescilor.

In locuri mai puțin favorisate de natură au fost orășele romane. Era *Sornum* la Rușii-de-Vede, era *Pirum* la Pitești, era *Jusidava* lângă Slobozia Jalomitei, era *Nentidava* la Oltenița în fața Turtucaeii³⁾. Pentru ce ore nu ar fi fost uă activă stațiune romană și la Bucurescî? Lucrul e cu atât mai posibil, cu cât, de la Giurgiu spre Carpați, drumul arătat de natură trebuia să trecă prin Bucurescî.

Păzitorii întăriturilor romane plantat-au viile cu cari Bucuresceni se vor fâli în secolul XVI⁴⁾?

✧ Scim că Imperatul Probus⁵⁾ a plantat vii în Moesia și în Gallia, și că a trecut peste Dunăre, la noi, în luptele séle în contra barbarilor, — dér atâta tot.

IV

Când Goții, împinși de Huni, se 'ndreptă spre Apus și poposesc pentru câtă-va vreme în munții Buzăului, sub regele lor Atanaric, drumurile romane fură folosite ântăiū de Ulphilas, faimosul episcop al Goților, care merse la Impăratul Valens, să cêră locuințe în Tracia pentru neamul Visigoților.

1) Tot *Condica* No. 2, la Arhivele Statului.

2) *Geschichte des transalpinischen Daciens*, I, pag. 289: „Bukarest liegt ungefähr da, oder nicht weit davon, wo das alte *Pinum* gestanden hat“.

3) Tocilescu: *Dacia înainte de Romani* (Bucurescî, 1880), pag. 95—96.

4) *Arhiva*: documentele Mănăstirilor Radu-Vodă și Mihai-Vodă; viile din dēlul Văcărescilor și viile din dēlul Lupescilor.

5) A domnit între anii 276 și 282.

Trecut-aũ prin locurile bucurescene cetele nenumãrate ale Visigoților, cari, din Carpați, sub capiș lor *Ablavig* și *Fridigern*, se duseră în suta a patra peste Dunăre în Imperiul de Resărit¹⁾?

Viitorul și săpăturile archeologice vor răspunde și la acastă întrebare.

După Goș începe potopul popórelor barbare.

Intre anii 500 și 1000 după Christos, locurile bucurescene sunt coprinse în *Slavonia Dunărenă*, acea întindere de pământ al Țerii-Românescei, care se coprindea între Brăila, Buzău, Ploesci, Tergoviste și Oltenița séu Călărași²⁾.

⊕ Slaviș botezară rîul Bucurescilor și'ı dıseră *Dâmbovița*, după cum botezară Ilfovul, Ialomița, Prahova, Cricovul, etc. etc.

La anul 1000 după Christos, locurile bucurescene fac parte din ceia ce se numia pe atunci *Cumania Negră*³⁾. La 1081, Ana Comnena ne spune că ambele țermuri ale Dunărei erau poporate și cu multe cetăți pe dênsele⁴⁾, ier la 1085 afectata Byzantină adauge că Cumanii aveau de conducători și de capi ai lor *duci români*⁵⁾.

✕ In secolul XII începe domnia Assanișilor asupra Valachiei Orientale, Valachia, *terra Assani*, înlocuesce *Slavonia Dunărenă* dintre secolele V și VIII⁶⁾; s'ar crede că locurile bucurescene, stăpânite de Cumanii, trec sub Impărații româno-bulgari de peste Dunăre. Văđutu-le-aũ Petru și Assan când, în 1187, bătuți de Isac Angel, ei trec Dunărea și suiũ spre Carpați, pentru a cere ajutor frașilor lor, Româniș Daciei-Traiane?

In *Țarstvenik* se citește: Patriarul Ion de la Târnova a adus pe Petru și Assan, nepoșii lui Gavril, care era fiul lui Samuil, i-a adus pe amendoi din Țera-Românescă⁷⁾.

Fălfăit-aũ asupra locurilor bucurescene stégurile triumfătoare ale lui Ionișă, Impăratul româno-bulgar, cu aceiaș dırjă vitejiă cu care fălfăiaũ de-asupra zidurilor birvitei Adrianopole⁸⁾?

1) Ubicini: *Les provinces danubiennes* (Paris, 1854, Firmin Didot), pag. 14.

2) Hasdeu: *Istoria Critică*, pag. 269.

3) Hasdeu: *Oltenescile* (Bucuresci, 1884), passim.

4) In *Alexiada*, lib. VI, cap. XIV.

5) Hasdeu: *Traian*, 1869, pag. 284.

6) A. D. Xenopolu: *Istoria Romanilor*, I.

7) Hasdeu: *Traian*, 1869, pag. 287.

8) Geoffroi de Villehardouin: *Hist. de la Conquête de Constantinople* (Paris, 1870) edit. Natalis de Wailly, cap. XLIII, pag. 202: „*Les Gonfalons de Johannis, roy de Blaquie et de Bogrie*“.

Nimic nu se p $\acute{o}$ te r $\acute{e}$ sponde, c $\acute{a}$ c $\acute{i}$ nici un document nu avem care s $\acute{e}$ ne dea vre-un am $\acute{e}$ nunt.

Nu trec cinc $\acute{i}$ -zeci de ani, $\acute{s}$ i cel mai cumplit din viforele, cari a $\acute{u}$ b $\acute{a}$ ntuit $\acute{i}$ n decurs de u $\acute{a}$ mi $\acute{a}$ de ani $\acute{\tau}$ erile Daciei Traiane, $\acute{i}$ ncepe $\acute{s}$ i chinuie $\acute{a}$ nt $\acute{a}$ i $\acute{u}$ p $\acute{a}$ m $\acute{e}$ nturile n $\acute{o}$ stre $\acute{s}$ i apoi $\acute{i}$ ntr $\acute{e}$ ga Europ $\acute{a}$: n $\acute{a}$ v $\acute{a}$ lirea T $\acute{a}$ tarilor $\acute{i}$ n ani $\acute{i}$ 1241—1242.

C $\acute{a}$ t a fost de cumplit acest vifor, se p $\acute{o$ te $\acute{i}$ ntelege din urm $\acute{a}$ torul fapt: Bella IV, regele Ungariei, $\acute{i}$ ngrozit, o iea la fug $\acute{a}$ din Pesta $\acute{s}$ i nu se opre $\acute{s}$ e de c $\acute{a}$ t la Zara $\acute{i}$ n Dalma $\acute{t}$ ia.

Din cele trei mari $\acute{o}$ rde care n $\acute{a}$ p $\acute{a}$ desc asupra Europei, una comandat $\acute{a}$ de Budschek, cob $\acute{o}$ r $\acute{a}$ prin Putna spre R $\acute{i}$ mnicul-S $\acute{a}$ rat $\acute{s}$ i Buz $\acute{e}$ $\acute{u}$, trece $\acute{i}$ n Prahova, se las $\acute{a}$ $\acute{i}$ n Ilfov, suie $\acute{i}$ n Arge $\acute{s}$ i, apoi $\acute{i}$ n V $\acute{a}$ lcea $\acute{s}$ i, pe l $\acute{a}$ ng $\acute{a}$ Olt, trece $\acute{i}$ n Transilvania, pr $\acute{a}$ p $\acute{a}$ dind $\acute{s}$ i p $\acute{a}$ rjolind totul $\acute{i}$ naintea $\acute{s}$ i $\acute{i}$ n urma lor¹⁾. Alt $\acute{a}$ $\acute{o}$ rd $\acute{a}$, comandat $\acute{a}$ de Cadan $\acute{s}$ i Buri, trece din Bucovina $\acute{i}$ n Ungaria, jefuiesce Dalma $\acute{t}$ ia, Bosnia, Serbia, Bulgaria $\acute{s}$ i reintr $\acute{a}$ $\acute{i}$ n Rom $\acute{a}$ nia prin Ilfov $\acute{s}$ i Ialomi $\acute{t}$ a²⁾.

Faima de viteji $\acute{a}$, cu care Rom $\acute{a}$ nii s $\acute{e}$ $\acute{u}$ Bassarabenii³⁾ se lupt $\acute{a}$ r $\acute{a}$ $\acute{i}$ n contra T $\acute{a}$ tarilor, a r $\acute{e}$ mas de pomin $\acute{a}$ din Persia p $\acute{e}$ n $\acute{e}$ $\acute{i}$ n Belgia. Cronicarul Fazel-ullah-R $\acute{a}$ sid spune c $\acute{a}$ *Bazaran-Ban*, cu poporul s $\acute{e}$ $\acute{u}$ *Kara-ulagh*, a fost b $\acute{a}$ tut⁴⁾. Poetul contimporan cu n $\acute{a}$ v $\acute{a}$ lirea T $\acute{a}$ tarilor, Philippe Mouskes, „*le joyeux trouv $\acute{e}$ re de Tournay*“ spune c $\acute{a}$ Regele $\acute{\tau}$ erii numit $\acute{a}$ *La tierre as Blas* i-a b $\acute{a}$ tut⁵⁾.

1) Gustav Strakosch-Grassmann: *Der Einfall der Mongolen in Mitteleuropa in den Jahren 1241 und 1242* (Innsbruck, 1893): carta de la sf $\acute{a}$ r $\acute{s}$ it aret $\acute{a}$ nd drumurile celor trei $\acute{o}$ rde.

2) *Ibidem*, tot aceia $\acute{s}$ i cart $\acute{a}$.

3) *Cronica Polon $\acute{a}$ din 1259*, citat $\acute{a}$ de d. Hasde $\acute{u}$ $\acute{i}$ n *Istoria Critic $\acute{a}$* , pag. 67.

4) Hasde $\acute{u}$: *Istoria critic $\acute{a}$* , pag. 68.

5) *Collection des Chroniques belges in $\acute{e}$ dit $\acute{e}$ s*. — *Chronique rim $\acute{e}$ e de Philippe Mouskes* (Bruxelles, 1838, deux vol. $\acute{i}$ n 4 $^{\circ}$) II vol. vers 30837—30840:

Et s' $\acute{i}$ eront encor li Tartaires,
Dieu anemi, Dieu aviersaire,
En la grant ti $\acute{e}$ re de Roussie
Et voloient destruire Austrie.

Vers 30959—30966:

Des Tartaires revint noviele,
Ki par tot le monde fu biele,
Que li rois de la ti $\acute{e}$ re as Blas
Les ot descomfis a un pas;
D'autre part li dus de Baiwi $\acute{e}$ re,
Il et sa route, et sa banni $\acute{e}$ re
Les ot descomfis ausement,
D'ambes pars perdirent grant gent.

Ungaria și Transilvania pătimește rău de tot¹⁾; țările române însă mai puțin, de vreme ce, peste 20 de ani, ele sunt atât de puternice, în cât pot să se opună Regilor Ungariei și Cavalierilor teuțoni²⁾.

Ⓛ Amintirile despre acest cumplit potop sunt cu miile în Muntenia și 'n Moldova. Nică odată poporul român nu s'a îngrozit mai adânc de cât atunci, în anii 1241 și 1242, și de aceea a ținut minte pe Tătari, pe cari îi mai numește *Jidovi*, s'eu *Căpcăuni*, s'eu *Uriăși*.

În Ilfov, la Jilava e o movilă mare făcută din vremea *Tătarilor-Jidovi*; în comuna Hotarele e *siliscea Tătarilor* în care s'a găsit ôle și hîrburi gróse, și sunt movile cari arătau Tătarilor drumul când plecau la resboi, spun legendele; în comuna Hagiescî sunt coptóre de cărămidă vechiă: în ele își făceau Tătarii pâine; în comuna Mățărana se află *Valea Tătarilor*; în pădurea Vlăsiei sunt șanțuri și patru gorgane: sunt făcute *în contra Tătarilor*; în comuna Turbați e uă zidăriă vechiă, s'a găsit acolo săgeți și cio-buri de lut gróse: a fost *cetate tătărăscă*; în comuna Colibași este un Cocioe s'eu ostrov numit *Mórta*, prin pregiuru-i e un șanț adânc cu apă; pe acest cocioe se refugiau ómenii de frica *Tătarilor și Jidovilor*; în comuna Străini-Dobreni, e uă măgură de 20 de stân-jeni de 'naltă și de 50 de lată: e numită *măgura Tătarilor* s'eu *măgura Jidovilor*, s'a găsit într'ênsa hîrburi gróse de 2 degete; locuitorii dic că sunt străchinele Tătarilor; pe malul Colceagului se află *movilele și gropanele Tătarilor s'eu Jidovilor*; în comuna Drăgoescî e *movila Tătarului*; în comuna Luica-Cotroceni sunt 9 *movile făcute de Jidovi* și 2 gorgane; în comuna Bălăceanca se află *movila Tătarilor*; movile mai sunt la Ferbinți, prin pădurea Stroésca și Móra și 'ntr'alte locuri. Tătarii au poposit în Ilfov și cine știe câtă vreme au rămas pe aci. Poporul le atribue și *culele*, pivniți boltite și întărite, fórte adânci, din cari s'au seos, cum spun bētrâni, *aurări* și bogății de nedescris. La Hagiescî-Mariuța s'a găsit uă tórtă de aur, care atîrna 30 de ocale. Tot Tătarilor se atribue și gorganele orânduite în formă de cetate, cum sunt cele din pădurea Vlăsiei, cărora poporul le dic *Cetatea Fetei*³⁾.

1) Fr. Zimmermann und Carl Werner: *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen* (Hermannstadt, 1892), pag. 72 și altele.

2) Hasdeu: *Istoria critică*, pag. 309.

3) *Academia*: Manuscriptul No. 227. — Tóte amănuntele privitoare la Jidovi și Tătarii din Ilfov sunt luate dintr'acest manuscript.

Acestate's amintirile pe cari Tătarii le-aŭ lăsat la 1241—1242 împrejurul locurilor bucurescene.

V

Bucurescii și Negru-Vodă!

Cestiune nedeslegată pênă în luna lui Marte 1898, când genialul cercetător al trecutului nostru, d. B. P. Hasdeu, în opera sa *Negru-Vodă, un secol și jumătate din începuturile statului Țerei-Romănesci* (1230—1380), a sfâșiat vëlurile cari acoperiaŭ, nepêtrunse, străvechiul trecut al poporului românesc.

Cu documente luate din patru părți de lume, din Persia și din Belgia, din Italia și din Rusia, d. Hasdeu a arătat, la lumina criticei istorice, cum se continuă firul neîtrerupt al vieții române pênă la Mircea-cel-Bêtrân.

Unul din neamurile cele mai gloriose din istoria Europei orientale, neamul *Bassarabilor*, cu tôte ramurile și vlăstarele séle, datoresce învêțatului Român bassarabén aceiași recunoscință, pe care î-o datoresce și istoria cea vechiă a României. Astădî, mulțămită muncii geniale a d-lui Hasdeu, scim ce-am fost de la Traian pênă la Mircea, cum scim ce-am fost de la Mircea și pênă în zilele nôstre.

Bucurescii și trecutul lor aŭ profitat de descoperirile hasdeiane, cum aŭ profitat de ele tôte cele-l-alte părți de viêtă ale neamului românesc.

Acum, mulțămită documentelor scóse la iviélă în monumentala operă *Negru-Vodă*, vedem Bucurescii din epoca Cumanilor ca un conac iubit fórte de predecesorii și de sucesorii Regelui Ionas, din cauza colinelor, măgurilor și gorganelor séle; și vedem pe locurile bucurescene evoluând oștile cumane, comandate de capi români,— *Cumani ducibus usi Blachis*, cum dice Ana Comnena.

Castelele clădite la Lotru și la Argeși, la Făgărași și în Valea-Hațegului, unele de străinii cari voiaŭ să remână pentru totdeuna în mărețele văi ale Carpaților, altele de acei viteji Bassarabi ai Vilcei, ai Doljului și ai Romanașilor, din miđlocul cărora se ridică, măreț și impunător, adevêratul întemeiător al Statului românesc, *marele Bassarabă*, adică Alexandru-Vodă Bassarabă,—

castelele, *cetățuicele* și *tărimile* pe care Șincaî de-abia le bănuia la 1370 și pe cari Hasdeu ni le arată în totă dirja și feudală lor putere încă de la 1231, ne fac să credem că vorbele lui Luccari: „la Bucuresci, Negru-Vodă *tirò alcune cortine di mattoni*, adică: făcu „câte-va întărituri de cărămidă“, — sunt curatul adevăr.

De altminteri, în Ilfov, nu sunt puține amintirile despre Negru-Vodă seú Radu-Negru. La Radovanu era uă turlă și, lângă ea, zidăria vechiă multă; pe ambele poporul le credea făcute de un Domn anume Negru-Vodă. La Mierlari, pe lângă Jilava, un sghiab de piétra, lung de deuce stâneni, era făcut, spuneau bătrânii în 1874, tot de Radu-Negru seú Negru-Vodă ¹⁾.

Alexandru-Bassarabă cuprinse la 1315, dice d. Hasdeu în *Negru-Vodă*, tot restul teritoriului cumanic, adică Dâmbovița, Ilfovul, Prahova, Buzéul și întreaga Ialomița. Tot într'acéstă epocă întemeiează seú întăresce Târgoviștea, *Bucuresci*, Buzéul și mai ales Cetatea-de-Floci, din tătăresce *Iflok*.

De la 1315, Bucuresci devin cetate a Bassarabilor, ca și Câmpulungul, Curtea-de-Argesî, Pitesci și Târgoviștea.

Ca și Italia care, înainte de a fi a Italianilor, fusese ostrogotă, longobardă, imperială, angevină, papală, spaniolă, etc. etc., — tot astfel Bucuresci fuseseră ai Goșilor, ai Slavilor, ai Cumanilor, ai Tătarilor. La 1315 ei cad în mânilor Bassarabilor Olteni, flórea Românismului medieval, și rămân români și românesci fără nici cea mai mică soluțiune de continuitate pêne în vremurile noastre.

Prin *Negru-Vodă* al d-lui Hasdeu, spusele lui Gebhardi, Filtisch, Luccari se confirmă; da, un Negru-Vodă a fundat românesce Bucuresci, întărind póte cu *străjeari* și *baliste anglicesci* ²⁾ fostul conac al Cumanilor, și mai dându-i drept apărare și uă parte dintr'acea numerósă și vitéză călărime a Bassarabilor, care băgase în rēcorile spaimii pe Sērbii, pe Bulgari, pe Unguri și pe Tătari.

Tot mulțămită lui *Negru-Vodă* al d-lui Hasdeu, ađi tradițiunea că Vladislav-Bassarabă înalță biserică la Bucuresci, în miđlocul pădurilor mărețe ale Sărindarului, nu ni se pare de cât fórte posibilă. Tatăl, Alexandru-Bassarabă, întărise cetatea la 1315; fiul Vladislav-Bassarabă, care domnesce între anii 1364-1373, face casă de rugăciune, uă biserică numită atunci seú mai târđiu a *Coconilor* și'n urmă a *Sărindarului*.

1) *Academia*: Mss. cu n-rul 227.

2) Șincaî: *Cronica*, anul 1370.

La 1370, în Dâmbovița și în Ialomița se petrece lupta cea glorioasă a lui Dragomir, „kinez dintre Bassarabi“ ¹⁾, pe care autorii citați de Șineai și de d. Hasdeu îl numesc: *Dragmer Olachus*, *Castellanus de Domboycha*, cu oștile lui Nicolae Gara, Voevodul Ardelului.

D. Tocilescu dice:

„Cea mai vechiă fântână istorică, care amintesc Bucureștii „sub numele de *Cetatea Dâmboviței* este Ión, secretarul tainic (*suorum secretorum notarius*) al regelui unguresc Ludovic, și tot într'ua vreme „archidiacon de Kikelew (Küküllö) în Transilvania. Opera lui ni „s'a păstrat de către cronicarul maghiar Ión de Turocz, care o „reproduce ca a treia parte a *Cronicei* séle. Voevodatul Țării-Ro- „mânescei era întemeiat de aprópe un secol; Alexandru Bassarabă „sfârșimase cumplit în mai multe bătălii oștile unguresce ale lui „Carol-Robert și silise pe îngâmfatul craiu se fugă cu rușine, „perdându-și pênă și pecetia regatului. Acum, adică prin toamna „anului 1368 séu în prima jumătate a anului următor, venia sue- „cesorul séu, cel mai puternic și cel mai temut rege din Europa „în timpul acela, venia Ludovic cel mare, ca se'și măsóre for- „țele cu Vladislav-Bassarabă, fiul și urmașul la tron al lui Ale- „xandru.

„Din două părți de odată hotărî el se 'l lovéscă. Uă oștire „numerósă pe care o comanda regele în persónă, avea se trecă „Dunărea despre Vidin; uă alta, nu mai puțin tare, comandată „de Nicolae, voevodul Transilvaniei, cu nobilii mulți și Secui, „avea din Țera Secuimeii se scobóre munții. Vladislav își împărți „și el óstea 'n două: un corp îl lăsă sub conducerea lui *Jupán* „*Dragomir, párcalabul Cetăței Dâmboviței*; — „comes *Dragmer, Olachus*, „castellanus de *Domboycha*“ — ca se înfrunte ostirea ardelénă; „el însuși cu restul armatei se întări la Calafat. Ungurii trecură „Dunărea pe plute séu pe șăicei cu mare greutate, după ce goniră „corăbiile române ce apărau malul, și înfruntară plóia de săgeți „ce curgea asupra-le. Vladislav se retrase în regulă la munți, aș- „teptând minutul priincios se dea bătălia, iér armata regéscă o- „cupă orașul Severin pe care 'l întări.

„Cât despre isprăvile voevodului Nicolae se ascultăm pe în- „suși cronicarul maghiar:

„Voevodul acesta Nicolae, după ce a trecut cu óstea riul

¹⁾ Hasdeu: *Negru-Vodă*, pag. 228.

„*Ilumța*, unde făcuseră Români multe cetățuici și țărini, și a bătut „unele dintr'ênsele, s'a întâlnit cu marea ôste a voevodului Laie, „al căreia căpitan era comitele Dragmer, de neam român, castelan „de Domboycha și, bătându-se foarte tare, a 'nvins Nicolae și, „omorînd pe mulți, pe căpitan l'a fugărit: ei, după aceea, fără „de băgare de sémă mergênd mai încolo, s'a închis în locuri „strîmte, lutóse și neumblate, și înconjurat fiind de mulțimea „Românilor din păduri și din munți, acolo s'a omorît cu sângui- „torul bărbat Petru, vice-voevodul sêu, așijderea și cu Dêșeu „(Dionisiu) Vaș și cu Petru Ruf, castelanul din cetatea de Balta „și cu Petru și Ladislav, Secuii cei viteji, și cu mai mulți ostași „și cu nemeșii cei mai de frunte. Trupul Voevodului Nicolae cu „mare bătae l'a luat din mâinile Românilor, și l'a adus în Ungaria „sê-l îngrope în biserica Pré-Curatei Feciórei Mariei.

„Resultă dintr'acest pasagiú că Nicolae, Voevodul Ardélului, „venise cu ôstea în Țera-Românescă, din spre Secuime, adică „trecuse munții prin pasul practicat deja în epoca romană, prin „pasul Buzêului și valea Teléjenului, și se îndreptase către Bu- „curesci. După ce a trecut fluviul Jalomița (*fluvium Ilumca-Iloncha*) „și a coprins câte-va din întăriturile și șanțuirile ridicate acolo „de către Români, l-a eșit înainte comitele Dragomir Românul, „pârcalabul de Dâmbovița; a urmat cu lupta, în care Dragomir „se vedu silit a se retrage; dér, când Nicolae Voevod merse mai „departe, fu apucat la uă strîmtóre încongiurată de păduri, fu „bătut și ucis împreună cu vice-voevodul Petru și cu mulți nobili „și cavaleri. Câți scăpară din bătălia fură uciși prin mlaștine și pă- „duri; abia decă un neînsemnat număr putu scăpa peste granița.

„Nu începe îndoielă că acel conte sêu jupân Dragomir, „cas- „tellanus de Domboyka“ este pârcalabul cetăței Dâmbovița. Acéstă „cetate nu póte fi alta de cât Bucurescii, și catastrofa întemplată „oștirea ardeline a trebuit se aibă loc nu departe de Bucuresci, „prin bungetul acela de păduri mari și seculare, cu locuri „ânguste, mlaștinóse și neumblate din prejma-i“¹⁾.

Cetatea Dâmboviței va fi, peste câți-va ani mai târziu, în cronicarii moldoveni și poloni, Bucurescii; urméză deci ca Dra- gomir, castelanul de Dâmbovița, sê fi fost apărător și cârmuitor al Bucurescilor la 1370²⁾.

1) *Tinerimea Română*, I, pag. 6-9. Studiul d-lui Tocilescu: *Cetatea Bucuresci*.

2) Hasdeu: *Negru-Vodă*, pag. 228.

1860/67

Ce 1136663

După vechi scrieri trebuie să se fi păstrat tradițiunea, pe care-
aș admis-o ca fapt probat Fotino, Bolliac, Kogălnicenu și atâți
alți scriitori și istorici care au pomenit de Bucuresci în operele
lor, — că, adică, Mircea-cel-Bătrân, fiul lui Radu II Basarab Negru,
s'a pus, după o mare victorie asupra lui Baiazid, Sultanul Tur-
cilor, de a zidi de *bucuri* cetatea Bucurescilor.

Bucurescii, cetatea Dâmboviței, ființau de mult; Alexandru
Bassarabă îi supusese, îi întărise și pusese castelanii de pază ce-
tății. Mai mult de cât bunicul său Alexan-
dru Bassarabă, mai mult de cât unchiul său
Nicolae și Vladislav și decât tatăl său
Radu II Bassarab Negru, Mircea are în
de aproape băgare de seamă Bucurescii, de
unde dă și un hrisov la 1401, după cum
vom arăta mai la vale. Mircea-cel-Bătrân
face cetatea Giurgiului, din care dă un hri-
sov¹⁾ la 11 Mai 1399 și pe care o vede la
1445 Valeran de Wawrin²⁾; cum n'ar fi
întărit și păzit și Bucurescii care erau de
la Giurgiul în drumul spre Târgoviște?

Mircea-cel-Bătrân

De aci, afirmațiunile lui Kogălnicenu,
lui Fotino, lui Bolliac și ale atâtor alți scrii-
tori în privința palatului domnesc, biseri-
cilor, cetății și reședinței de iernă, toate făcute la Bucuresci de
Mircea-cel-Bătrân, gloriosul nepot al gloriosului Alexandru Bas-
sarabă³⁾.

VI

Cu Bucur a fundat satul *Bucurescii* din județul Tecuci. Fa-
milia lui, foarte vechiă, s'a continuat la Tecuci pînă
la 1821, când s'a stins, pare-se, în persoana lui Vasile Bucur,
vornic de pîrtă⁴⁾.

1) Hasdeu: *Arh. Istor. a României*, I, pag. 97.

2) Vezi cap. *Istoria Militară a Bucurescilor*.

3) César Bolliac: *Mém. pour servir à l'hist. de la Roum.* (Paris, 1859), pag. 21. — Ko-
gălnicenu: *Hist. de la Dacie*. — Fotino: *Istor. Daciei*, II, pag. 21.

4) Dicț. *Geografic al jud. Tecuci*.

Un *Bucur* a dat numele său satului din județul Vâlcea, numit *Bucurescii* și de care pomenește un hrisov de la 1392 al mănăstirei Cozia ¹⁾.

Un *Bucur* a dat numele său satului *Bucurescii* de pe apa Vedei, în județul Teleorman, sat despre care ne vorbește un hrisov din secolul XVII al Mitropoliei, ca fiind moșia vel-comisului Bunea Grădiștenu ²⁾.

Un *Bucur* a numit satele: *Bucurescii* din plasa Gradiștea, județul Rîmnicul-Sărat; *Bucurescii* din plasa Balta, județul Brăila; *Bucurescii* din plasa Podoleni, județul Fălciu ³⁾.

În județul Putna, avem *Comora lui Bucur*, *Săcătura lui Bucur* și muntele *Reghiul lui Bucur* ⁴⁾.

În vechile documente, cărți și hrisoave ale Domnilor și boierilor găsim uă mulțime de sate, moși, locuri, numite *Bucurescii*, după numele proprietarilor lor.

Étă încă un singur act din 12 Martie 1580: Calotă Postelnicul și jupăneșa sa Caplea dau lui Dragomir Vornicul satele Clejani, Vălcănescii, *Bucurescii*, Ciumescii și Salcia ⁵⁾.

Prin urmare, în vremuri bătrâne, un *Bucur*, boier puternic său umil păstor, a avut întinse său restrânse proprietăți pe malurile Dâmboviței său pe colinele din apropiere, lângă *Cetatea Dâmboviței*, său împrejurul *Cetății Dâmboviței*, său, pôte că, *Cetatea Dâmboviței* a fost făcută după ce *nova plantatio* a Bucurescilor fusese deja urdită.

După numele acestui boer orî păstor *Bucur* s'au numit *Bucurescii*, după cum un mare boer *Botăș* a numit *Botoșanii*; un *Mogoș*, satul *Mogoșesci*; un *Crețul*, satul *Crețulesci*; un *Baldovin*, satul *Baldovinesci*; un *Cândea*, satul *Cândesci*; un *Filip*, satul *Filipesci* și un *Cristea*, satul *Cristesci*.

Că acest *Bucur*, fondator al Bucurescilor, a fost un Duce al Daciei Australe, care Duce se numia *Hilarius* pe latinesce și *Bucur* pe slavonesce ⁶⁾;

că *Bucurescii* vin de la verbul *mè bucur* ⁷⁾;

1) *Arhive*: Cbndica M-tirei Cozia, pag. 7.

2) *Arhive*: Condica Mitropoliei, No. 5, jud. Teleorman.

3) *Dicț. Geografice* ale județelor în parte: Rîmnicul-Sărat, Brăila, Fălciu.

4) *Dicț. Geografic* al jud. Putna.

5) *Arhive*: Condica Mitropoliei, jud. Ilfov.

6) A. Treb. Laurian: *Coup d'œil sur l'hist. des Roumains*. 1846.

7) Kogălnicénu: *Hist. de la Dacie*.

că *Bucur*, fondatorul Bucurescilor, era un fiu al lui Laiot-Vodă¹⁾;

că un nēm de ómenī, anume *Bukuri* sėu *Bukurli*, aũ dat numele lor Bucurescilor²⁾;

că Mircea-cel-Bėtrān, de *bucuriā* a zidit *Bucurescī*, — ceia ce pare cel mai puřin ciudat, din punctul de vedere al formařionei gramaticale;

că Bucurescī, probabil vechiul *Thyannus* al Romanilor, vine de la *Bu-Curia Dominicalis* a principilor romānī³⁾;

că un Armėn l'a fundat, cā el se numia *Buckor* ři, deci, l'a numit *Buckor-Askė* (cetatea lui *Buckor*)⁴⁾,

tóte acestea noi nu le scim ři nici un document autentic nu ne vorbesce despre aceřti fondatori ři despre aceste cauze nās-cėtóre ale orařului Bucurescī.

Un *Bucur* a fundat Bucurescī, — ėtā tot ce se scie. Despre personalitatea acestui fericit proprietar al locurilor de pe lāngā Dāmboviřā, nu scim nimic.

Eraũ *Bucurescī*, ca sat sėu ca oraři, lāngā *Cetatea Dāmboviřei*, sėu *Cetatea Dāmboviřei* era înconjuratā de Bucurescī înainte de 1400? Ɛcā āncā uā întrebare care va rēmāné multā vreme, decā nu pentru totdeuna, fără un rėspuns mulřāmitor, adecā documentat.

Intr'uā vechiā carte unгурėscā, scrisā de Nicolae Horga, paroch al Sėleuřului, se aflā legenda fundārei Bucurescilor, tradusā ři pusā în fruntea cārței sale, *Bucur sėu Originea fundārei Bucurescilor*, de rėposatul Pelimon.

Acolo se spune cā Bucur era fiul lui Laik-Vodā; cā dupā el s'a numit Bucurescī; cā era fórtē vitėz ři cā a ajutat fórtē mult pe tatā sėu Laik în luptele lui cu Unguriĩ lui Erdeli Miklāuř ři Gara ři cā a cāřut în lupte, ceia ce a făcut ca Iliana, fata lui Bogdan-Vodā al Moldovei, care era logoditā cu Bucur, sė se ducā la cālugāriā, ři 'n fine cā tóte acestea se petreceā la 1346.

Acest Bucur sēmānā fórtē cu Dragomir, pārcālabul de Dāmboviřā, care s'a bātut cu Nicolae Gara ři de care vorbirām mai sus.

Intr'ale sėle studii asupra limbei Cumanilor, învėțatul german, D. Blau, gāsesce *Bucurescī* în geografia ři cālėtorii arabĩ din se-

1) Cėsar Bolliac: *Prėcis sur l'hist. des Roumains*.

2) Főlek de Wittinghausen.

3) Stanislas Bellanger: *La Kėroutza* (Paris, 1846), II, pag. 24.

4) *Ibidem*, II, pag. 37.

colul XII și din secolul XIII. *Bas'gh'ird*, în geograful călător Abu-Hamid-el-Andalusy de la 1150 ar fi *Bucuresciî*, și *Başkert* ar fi tot Bucuresciî în scriitorul Iakût, care, în secolul XIII, ar fi vorbit la Aleppo cu un *Başkerdian*, care ar fi un *Bucurescén*¹⁾. Pentru ce? Nu ni se spune.

Din toate cele pînă acum spuse, la care, spre completare, se mai adaugem următoarele versuri populare, în care *Aga Bălăcénu* și *Constantin Brâncovénu*, înlocuiesc persoane mult mai vechi:

Că Aga Bălăcénu dicea
Să facă Bucuresciî la Bălaci,
Că sunt ziduri începute,
Frate, și neisprăvite;
Biserica din Bălaci
Făcută-î c'o sută de ani
Înainte Bucurescilor.
Și Constantin Brâncovénu
Și cu Bucurel Ciobanul
Dicea să facă Bucuresciî
Pe Dâmbovița,
Că e apă de spălat
Și câmp mare d'alergat²⁾;

din toate cele pînă acum spuse, reiese un lucru sigur: un *Bucur* a numit *Bucuresciî*, orașul de lângă Dâmbovița, pe care străinii, de la 1500 încôce, cunoscându-l din ce în ce mai mult, i au scris numele în următoarele feluri: Bocoresh, Bokorest, Bocerestya, Bukuresch, Bocoresti, Bucureszti, Bukaresztach, Bokoryschia, Bogrist, Bochioresti, Buijuresti, Bucresi, Pogrest, Bukoreszcie.

VII

Jnainte de 1400 erau mănăstiri împrejurul cetății Bucurescilor, și erau și reședințe vremelnice în cari, pentru trebile țerei, poposia Domnia, de multe ori luni de zile.

Mănăstirea Snagovului nu a fost fondată la 1457, cum se afirma pînă acum; nici la 1453, decă ar fi se credem inscrip-

1) *Col. lui Traian*, 1877, pag. 214—217. Studiul D-lui Gaster: *Başkert = Bucuresci*.

2) Studiul D-lui Tocilescu din *Tinerimea Română*, pag. 14.

țiunea după patru icóne făcute la 6961 (1453) de Vladislav-Vodă¹⁾; nicî la 1431, decă ne-am lua după data ce se citește pe un *panaghiar* dăruit mănăstirii de Jupân Drăghicî Vintilescu, adecă 7 Iuni 6939 (1431)²⁾; — nu, mănăstirea Snagovului e fundată înainte de 1400.

Intr'adevăr, *Condica* Mănăstirei Snagovului³⁾ conține un hrisov dat din Gherghița de Bassarab-Vodă, fiul lui Bassarab-Vodă-cel-Bun la 23 Marte 6908, adică 1400, Sf-tei Mănăstiri a Snagovului pentru moșia Valea, — hrisov pe care 'l certifică, la Mai 1654, un alt hrisov al lui Constantin-Vodă Șerban, aflat tot într'aceiași *Condica*⁴⁾.

Documentele acestea sunt interesante prin faptul că, cu *Gherghița*⁵⁾, cu *Snagovul* și chiar cu mănăstirea *Căscioarele*⁶⁾, ele ne arată Domnia apropiându-se de Bucuresci.

Nu vorbim de domnesca cetate a Argeșului⁷⁾, de Pitești, de Câmpulung și de Târgoviște. Acestea erau scaune domnesce de mult. *Condicele* Coziei și Tismanei sunt pline de hrisóve date dintr'aceste orașe séu cetăți în secolele XIV și XV.

Cu primul an al secolului XV, adecă cu 1401, Bucuresci apar în documente ca *Cetate a Bucurescilor*.

În colecțiunea d-lui prof. Gr. G. Tocilescu se află un hrisov, dat de Mircea-cel-Bêtrân unui Român din Țera-Făgărașului pentru uă daniă acolo. Hrisovul Marelui Domn e dat din *Cetatea Bucurescilor* și pörtă data de 1401.

După 1401, Bucuresci nu mai apar în hrisóvele Domnilor de cât peste 53 de ani. Vorbesc de hrisóvele ce cunosc pêne astăzi: se póte ca cu timpul alții séu eũ însumi să dăm peste documente din 1410, 1420, 1430, etc., date de Domni din Cetatea Bucurescilor; pêne atunci ênsé ne mulțumim a afirma că documentul autentic cel mai vechi, pe lângă cel de la 1401 mai sus amintit, este documentul de la 1464, de care vom vorbi mai la vale.

Între 1401 și 1464 nimic, afară de uă întrebare, și anume: când la 1421 Amurat II face cumplita sa invasiune în Transilvania, la Brașov și robesce tot Senatul, și numai uă parte din locuitori

1) Vladislav, fiul lui Dan III, a domnit între anii 1452—1456 (Al. D. Xenopolu: *Ist. Rom.*)

2) Preotul Gr. Muscelónu: *Monumentele Străbunilor* (Bucuresci, 1873), pag. 41.

3) *Academiă*. — Documentul se află transcris la pag. 3—5 ale *Condice*.

4) *Ibidem*: pag. 34—37.

5) *Arhive*: veđi și *Condica* M-tirei Dintr'un Lemn, document dat din Gherghița, la 1453.

6) *Biserica ortodoxă Română*, 1875, pag. 327. Căscioarele sunt zidite la 1431 de boierul Négul.

7) *Arhive*: *Condica* M-tirei Cozia, No. 1, pag. 64; la pag. 62 o unul dat din Pitești.

scapă în cetățuia Brașovului, suferit-a orașul lui Bucur de popolul fieroșilor Otomanî¹⁾?

Călătorul Schiltberger se afla pe atunci în Muntenia. Bucuresciî n'aû avut noroc cu dânsul. El a vizitat *Turkisk* (Târgoviște), *Agrisch* (Argeș), *Ubertail* (Brăila)²⁾, dâr nu pomenesce de Bucuresciî între aniî călătoriei sêle de la 1392 și pênê la 1427.

VIII

Si acum sê vedem ce se întêmplă cu Bucuresciî de la hrisovul lui Radu-cel-Frumos din 1464.

La 30 Maiu 1464, dâr Radu-Vodă, fiul lui Vlad-Vodă, din *Cetatea Bucurescilor*, un hrisov pentru moșia Sevestreniî sêu Silivestreniî³⁾.

Sê reamintim aci cã acest Radu-Vodă, fiul lui Vlad-Vodă, este cel cunoscut în istoriă sub numele de Radu IV cel Frumos, frate cu Vlad-Țepeș, și fiu al lui Vlad-Vodă Dracul.

Radu-Vodă-cel-Frumos a *descălicat* Bucuresciî ca *scaun de domniă*, (dice uă vechiă condică muntenescă⁴⁾. Acéstă descălicare s'a făcut după cererea Turcilor, cãrora, din Giurgiû, li-era mai lesne în Bucuresci de cât în Târgoviște sê țină pe Domniî Țerei-Românesciî în friul supunerei.

De la Radu-cel-Frumos și pênê la Brâncovenu, de la 1462 și pênê la 1714, toți Domniî carî aû stat la Târgoviște aû fost rêu vêduți de Turci. Din cauza prea marei sêle iubiri pentru Târgoviște, Petru-Vodă Cercel perde Domnia; Matei-Bassarabă are, tot dintr'acéstă cauză, mari necazuri la Pörtă; tot astfel și Grigorie-Vodă Ghica după 1660. Sciind marele preț ce puneau Turciî pe Bucuresciî capitală, dușmaniî Brâncovenului pun printre primele capete de acusațiune în contra Domnului, șederile lui fórte dese la Târgoviște⁵⁾.

Astfel fiind, Radu-Vodă-cel-Frumos *descalică* Bucuresciî ca *scaun*

1) Șincai: *Cronica*, anul 1421.

2) Hasdeu: *Foiă de Istoriă Română*, (Iasi, 1857), pag. 57.

3) *Arhive*: Condica M-tirei Cozia, I, pag. 205.

4) Din colecțiunea d-lui Gr. N. Manu.

5) Charrière: *Négociations de la France dans le Levant*. — Șincai: *Cronica*. — Del Chiaro: *Le moderne rivoluzioni della Valachia*.

de domniă la 1462, când s'a suit pe tronul Țerei, în locul fratelui său, Vlad-Țepeși și cu voința Sultanului Mahomet II.

Reluăm șirul hrisóvelor datate din Bucurescî de la 1464 înainte. După hrisovul din 30 Maiu 1464, vine hrisovul din 28 Octobree 1464 dat tot de Radu-Vodă, fiul lui Vlad-Vodă, din Bucurescî, mănăstirei Snagovului pentru proprietățile séle¹⁾.

La 14 Octobree 1465, același Domn dă, din Bucurescî, mănăstirei Coziei dreptul de a nu plăti vamă²⁾.

La 15 Ianuariu 1467, Radu-Vodă, fiul lui Vlad-Vodă, dă din Bucurescî și anume din *Cetatea Bucurescilor*, mănăstirei Coziei hrisov pentru stăpânirea bălților de la îmbucătura Ialomiței³⁾. Acest document e iscălit și de *Négul Vornicul*, despre care vorbește însemnatul document din *National-Archiv* al Sașilor din Sibiu⁴⁾.

La acest document ajungem acum. El pörtă data de 8 *Novembre 1469* și vorbește despre uă cértă a unuia Ștefan Literatul, cetățen brașóven, cu un Italian anume Gaspar, din cauza intrigilor a patru Greci. Cértă se făcuse la Târgoviște (*Thargovistiam*) și ei vin să se judece la cetatea Bucurescilor (*ad castrum Bokoresth*), înaintea magnificului Domn *Négul Vornicul* (*ad magnificum Dominum Nagh pallatinum*). Vornicul dă dreptate lui *Stephanus Literatus* și subsemnă scrisórea sa către Sibieni: *Nagh, pallatinus ipsius illustri (sic) principi (sic) Radul Vayvode transalpinensis, vestris frater, et amicus, et vicinus*; data scrisorei: *datum in castro Bokoresth, feria quarta proxima ante festum beati Martini episcopi et confessoris, anno domini millesimo quadringentesimo sexagesimo nono*.

Documentul ne certifică reședința la Bucurescî a marelui distribuitor al dreptăței, a Vornicului. Pentru a 'l găsi împričinații trebuia să vină de la Târgoviște și de ori-unde la Bucurescî.

La 1471, Bucurescî, sub numele de *Cetatea Dâmboviței*, sunt coprinși de Ștefan-cel-Mare, Domnul Moldovei⁵⁾.

Urechia Cronicarul șice:

„La 24 Noembre, Ștefan-Vodă a dobândit Cetatea Dâmboviței, și a intrat într'ênsa, și a luat pe Dómna Radului Vodă, și pe fiică-sa Voichița, și a luat'o sieși Dómna, și tótă averea lui,

1) *Academiă*: Condica M-tirei Snagovului, pag. 3—5.

2) *Academiă*: Documente, pach. XI, act. 251.

3) *Arhive*: Condica M-tirei Cozia, I, pag. 819.

4) Din colecțiunea d-lui B. P. Hasdeu.

5) Pentru ce s'a făcut atacul lui Ștefan în contra lui Radu, veđi Al. D. Xenopolu: *Istoria Românilor* II, pag. 300 și urm.

„și hainele lui cele scumpe și toate stégurile lui, și acolo s'a vese-
selit trei zile, și s'a întors la Suceava, și a lăsat pe Laiot-Ba-
sarabă Domn în Țera-Muntenescă“¹⁾.

Cronica lui Ștefan Logofetul Crețulescu ne spune :

Ștefan-cel-Mare 4).

„La 23 Novembre, Ștefan-Vodă, după
„bătălia dela *Cursul-Apei*, a înconjurat *Ce-
tatea Bucurescilor*, de unde Radu-cel-Fru-
„mos fugise, lăsând în *cetate* pe Dómna
„Maria și pe fiică-sa Vochița“²⁾.

Dlugoș, în Șineai:

„A luat Ștefan avuțiile lui Radu din
„*Cetatea Dombrovița*“³⁾.

Insemnătatea noii capitale a Țerii-
Românescei apare în deplină lumină. Bu-
cureștii sunt cetate; Domnul are aci avu-
țiile și stégurile seale; aci, nu la Târgoviște,
crede în mai bună apărare pe Dómna și
pe fiica sa.

Laiot-Bassarabă se suie pe tron la 1472. Reședința acestui
Domn, bun prietin al Turcilor⁵⁾, e negreșit la Bucuresci, și e
fórté probabil că cei trei seú patru ani, cât domni pêne la 1476,
i-a întrebuintat între altele să fortifice și cetatea Bucurescilor,
după cum vom vedé mai la vale.

Intr'adevăr, în unire cu Ștefan al Moldovei, Mateiú Corvin, Re-
gele Ungariei, voiesce să pună pe tronul Munteniei ierășii pe Vlad-
Vodă Tepeși care, de ani de zile, se afla la Curtea sa. Ștefan, Domnul
Moldovei, primesce cu bucuriă propunerea Regelui Ungariei, de
óre-ce Laiot Bassarabă fusese cu Turcii la Răsboieni, și Ștefan avea
obiceiú să nu lase neplătită nici uă poliță a dușmanilor. Partea
luată de Ștefan al Moldovei la acest al doilea atac al Bucurescilor se
cunósce din ambasada lui Țamblac, pomenită în documentele lui
C. Esarcu⁶⁾ și din amănuntele date, prin scrisóre de la Buda, la
4 Decembre 1476, de Giustiniano Cavitello, Ducelui de Milano⁷⁾.

1) Kogălnicénu: *Cronicele României*, I, pag. 158—159.

2) *Trompeta Carpaților*, 1871, Aprile în 11.

3) Șineai: *Cronica*, anul 1471.

4) După *Evangeliarul de la Homor*.

5) Xenopolu: *Istoria Românilor*, II, pag. 347 și următ.

6) Citat de d. Xenopolu în *Istoria Românilor*, II, pag. 356.

7) N. Iorga: *Acte și Fragmente* (Bucuresci, 1897), III, pag. 58-59.

Ștefan Bátory, Voevodul Ardélului, trămis de Regele Ungariei ca să ajute pe Ștefan al Moldovei și să pună ierăși pe Țepeși pe tron, se află la 11 Novembre 1476 lângă Bucuresci¹⁾, și-anume, după spusele tradițiunei bucurescene²⁾, pe locurile cele înalte ale mahalalei Lucaci și pe malurile apei *Bucurescióra*, care se vërsa în Dâmbovița la Jicnița³⁾.

La 11 Novembre 1476, Ștefan Bátory scrie Sibienilor *ex castris gentium regalium prope ipsam Bocerestyan*, — din lagărul oștirilor regale, chiar de lângă Bucuresci. Acel *ipsam* arătă însemnătatea cetăței lângă care reușise a ajunge Voevodul Transilvaniei.

Laiot era închis în cetate, după ce fusese bătut pôte la câmp deschis, unde, spune Giustiniano Cavitello, Ștefan al Moldovei și Țepeși omoriseră dece miș din cele opt-spre-dece miș de Turci, pe cari îi avea într'ajutorul său Laiot-Bassarabă. Ștefan și Țepeși prinseseră și pe un căpitan al lui Bassarab-Vodă și pe secretarul său (*il capitaneo de Boz de Rab et il suo secretario*), și mai luaseră cincispre-dece stéguri, mulți cai și cămile.

După acéstă luptă, armatele aliate tăbărîră lângă Cetatea Bucurescilor (*poj hanno acampato al castello della terra*). Asediul ținu două săptămâni și luptele nu fură domóle. Intr'adevăr, Mateiș Corvin scrie către Papa Sixt IV la 8 Decembre 1476 următóarele:

„Qui quidem *Bozorad*, post suam fugam et „suorum profligationem, în quandam arcem „suam, *que in regno illo et arte et natura munitior erat*, ingressus, „sentiens quod capitanei mei ipsum vehementer insequerentur, „nil *arci illi* fidens, relicto in illa praesidio, clanculum ab ea aufugit, „et Thureciam intravit“ 4).

Ștefan Bátory ne spune că „oștile regale“ erau chiar lângă Bucuresci, *prope ipsam Bocerestyan*, său, cum scriu alte documente cu ciudata lor ortografiă *Bokoryshyam*; Mateiș Corvin adaugă că Bucuresciș și prin natură și prin artă erau mai întăriți decât cele-

Vlad-Vodă Țepeși.

1) Hurmuzake: *Doc.*, II, pag. 243. — Cf. Esarcu: *Ștefan-cel-Mare* (Bucuresci, 1874), pag. 80, și Epistolele Regelui Mateiș Corvin, citate mai la vale.

2) Colonel Papazolu: *Istoria fondărei orașului Bucuresci*, pag. 10.

3) V. cap. *Dâmbovița bucurescănă*.

4) *Matthiae Corvini, Hungariae Regis, Epistolae ad Romanos Pontifices datae et ab eis acceptae*. (Budapest, 1891), pag. 123.

l-alte cetăți ale Țării-Românești; că, după ce fusese bătut, Laiot se refugiase în cetate și că, neîncrețându-se în tăria zidurilor, fugise pe ascuns în Turcia, lăsând armata sa în cetatea Bucurescilor. Ceia ce Mateiș numesce cu trufia maghiară *capitanei mei* sunt: Ștefan-cel-Mare al Moldovei care arătase regelui maghiar la Baia ce fel de *capitaneus* al lui era; Vlad Țepeși și Ștefan Bátoary.

Cavitello completă pe Ștefan Bátoary și pe Mateiș Corvin, spunându-ne că armatele aliate coprinseseră cetatea după 15 zile de asediu; că găsiseră într'ênsa *infinittissime munitioni et, inter caetera, alcuni pavaglioni, che may non furono veduti li più belli, che havia mandato il Turcho al Bozderab et alcuni bellissimi cavali turchi, et molti camelli, et altre robe asay.*

Un alt document din colecțiunea Esarcu, cu data de 4 Decembre 1476, numesce Bucurescii, înconjurați de trupele moldovene și ardelene, *castrum fortissimum illius terrae*¹⁾.

Giustiniano Cavitello ne mai spune: toți Munteniș, *unanimis*, proclamară Domn pe Țepeși cu mare onoare. Armatele lui Țepeși se uniră cu ale lui Ștefan al Moldovei, și au voit poporele ca cei doi voievozi să se jure iubire și unire, așa că totă acea țară s'a asigurat în contra Turcilor, cari nu vor mai pute să le facă pagube (*et hanno voluto i popoli che tuti li dui vayvodi ziranno insieme amore et confederatione, in modo che tuto quello paese si è assicurato che'l Turco non li poterà dare più affanno*).

Putut-a Vlad-Vodă Țepeși să domnească în capitala descălicată de fratele său Radu-cel-Frumos? Probabil că nu, căci, după cum spune Țamblac, „îndată necredinciosul Bassarab se'ntorse și ucise „pe Dracul împreună cu toți ai săi, afară de zece“²⁾.

Și etă decii din nou pe Laiot-Bassarab-Țepeluș, fiul lui Dan III Bassarabă, Domn nesupărat de nimeni, reîncepându-și domnia la finea anului 1476 și ducând-o pêne la 1484, la Bucuresci.

Laiot-Bassarabă, sub numele de Bassarab-cel-Tênăr, feciorul bunului Bassarab-Voevod, dă la 5 Aprile 1477, din *Cetatea Bucurescilor*, un hrisov pentru dreptul de a vena pe riul Tismana³⁾.

La 9 Ianuariu 1478, el dă, din *Bucuresci*, mănăstirei Coziei, hrisov de proprietate pentru uă móră la Rîmnic⁴⁾.

1) Citat de D. Xenopolu în *Istoria Românilor*, II, pag. 355.

2) *Ibidem*, II, pag. 356.

3) *Arhive*: Condica Tismanei, I, pag. 169.

4) *Arhive*: Condica Coziei, I, pag. 156.

La 3 Aprile 1478, tot din *Bucuresci*, Bassarab-cel-Tênér dă hrisovul pentru proprietățile mănăstirii Striharețul¹⁾.

La 1479, Bassarab-cel-Tênér dă mănăstirii Tismana hrisov de proprietate pentru niște Țigani²⁾.

Intr'al nouelea deceniū al secolului XV mai avem patru documente de la Bassarab-cel-Tênér date din *Bucuresci*, unul pentru vama de la Calafat, hărăzită mănăstirei Tismana, și altele pentru deosebite proprietăți³⁾.

La 1484 se sfârșește domnia lui Bassarab-cel-Tênér și'î urmează la tron Vlad V Călugărul, fiul lui Vlad-Vodă, — adică, pôte, al lui Vlad-Țepeși⁴⁾.

De la acesta, din *Bucuresci*, avem următoarele documente: la 31 Iuliū 1487, Vlad-Vodă, fiul lui Vlad-Vodă, dă mănăstirei Snagovului hrisov de proprietate pentru moșiele séle⁵⁾.

La 4 Februariū 1488 Vlad-Vodă, fiul lui Vlad-Vodă, dă din *Bucuresci* mănăstirei Govora hrisov de proprietate pentru moșia Hința⁶⁾.

La 17 Aprile 1488, Vlad-Vodă, fiul lui Vlad-Vodă, dă din *Bucuresci* mănăstirei Glavaciocului hrisov de proprietate pentru moșia Négra și uă parte din Urländesci⁷⁾.

La 1489, Vlad-Vodă dă din *Bucuresci* mănăstirei Tismana hrisov de proprietate pentru moșia Fărcășesci⁸⁾.

La 22 Mai 1489, Vlad-Vodă Bassarab dă din *Bucuresci* lui Balea hrisov de proprietate pentru moșia Plăicoșul⁹⁾.

Tot din 1489 este și hrisovul dat din *Bucuresci* de Vlad-Vodă, fiul lui Vlad-Vodă, lui Lateș, „boier din casa Domniei Mele“, pentru stăpânirea satului Topesci¹⁰⁾.

Ast-fel se sfârșește al nouelea deceniū.

Intr'al decelea deceniū al secolului XV, *Bucuresci* încep să fiă numiți în hrisóvele lui Vlad V Călugărul și într'ale fiului și succesorului său, Radu-cel-Mare, *Scaunul Cetății Bucurescilor*. De voiă,

1) *Arhive*: Condica Mitropoliei, No. 10, pag. 66.

2) *Academiă*: Documente, pach. XI, act. 252.

3) *Academiă*: Documente, pach. XI, act. 253.

4) Xenopolu: *Istoria Românilor*, II.

5) *Academiă*: Documente, pach. XX, act. 172.

6) *Arhive*: Condica Mănăstirei Govora, pag. 237.

7) *Academiă*: Condica Mănăstirei Glavaciocul, pag. 16.

8) *Arhive*: Condica Mănăstirei Tismana, II, pag. 426.

9) *Academiă*: Documente, pach. IV, act. 37.

10) *Arhive*: Condica Mănăstirei Tismana, I, pag. 180.

de nevoie, Domniî staî la Bucureşci. Tîrgoviştea primilor Basarabi e din ce în ce mai părăsită.

La 26 Iuliu 1490, Vlad-Vodă dă Tismanei un hrisov din scaunul cetăţii Bucureşci¹⁾; la 12 Aprile 1490, un alt hrisov e dat Govorei din Bucureşci pentru balta Pirotul²⁾; la Septembrie 1491, din Bucureşci, alt hrisov dat Tismanei³⁾; la 1 Aprile 1492, din Bucureşci, alt hrisov dat Govorei pentru moşia Ionescii şi siliştea Corbilor⁴⁾; la 16 Iuniu 1493, din Bucureşci, alt hrisov dat mănăstirei Glavaciocul pentru moşia Isvoraniî a lui Dietko Paharnicul şi a lui Radu Postelnicul⁵⁾.

Tot într'acest an, 1494, se află la Bucureşci, chiămat de Domn, inginerul săsesc Michel, care serie la Sibii despre condiţiunile ce a pus Voevodului pentru a-i zidi cetate la Tîrgovişte⁶⁾.

În fine, la 1494, Vlad-Vodă, fiul lui Vlad-Vodă, mōre şi urmēză fiul lui, Radu-cel-Mare⁷⁾. Dela acest Domn avem dat din *Bucureşci*, la 10 Noembre 1497, un hrisov mănăstirei Govora, pentru 200 de vedre de vin ce are a lua din viele dela Rîmnic, pe Olt⁸⁾.

Radu-cel-Mare.

Astfel se sfârşesc şi secolul XV din istoria oraşului lui *Bucur*, pentru el cu bine şi cu cinste, de vreme ce hrisóvele nu se mai dau din Câmpulung, din domnésca cetate a Argeşului şi din Tîrgovişte, ei mult mai des din *Scaunul Cetăţii Bucureşci*.

Staţiune istorică din timpurile pe cari le studieză geologia, — loc locuit în timpurile ante-romane, după cum ne asigură archeologia, — un fel de *canabae*, decât nu un *municipium*, lângă *castelele* cari apărau *vallum* din epoca romană, de la Traian la Aurelian, precum ierăşi archeologia ni-o dovedesce, — trecătoare şi conac gotic, slavon, cumanic, măturat adese-orî de vijeliile cumplite ale Hunilor şi ale primilor Tătari,

- 1) *Arhive*: Condica Mănăstirei Tismana, I, pag. 180.
- 2) *Arhive*: Condica Mănăstirei Govora, pag. 51.
- 3) *Arhive*: Condica Mănăstirei Tismana, I, pag. 77.
- 4) *Arhive*: Condica Mănăstirei Govora, pag. 177.
- 5) *Academiă*: Condica Mănăstirei Glavaciocul, pag. 269 şi 271.
- 6) Hasdeu: *Columna lui Traian*, 1874, No. 6.
- 7) 1491—1507.
- 8) *Academiă*: Documente.

--locurile bucurescene, ca Cetate a Dâmboviței, devin proprietate a Bassarabilor Olteniei la 'nceputul secolului XIV și remaseră cetate întărită din ce în ce mai mult în secolul XV, când sub numele de *Bucuresci*, când sub numele de *Cetate a Dâmboviței*, pênă când, la 1462, Radu-cel-Frumos *descalică* aci capitala Țerei-Românesci.

De atunci, Bucuresci au început să crească într'una, lăsând mult îndărătul lor cele-lalte domnesci cetăți ale Bassarabilor.

Habent sua fata et arces!

Și sórta Bucurescilor a fost totdeuna norocósă.

Stema Bassarabilor din Pravila de la Govora (1640) 1).

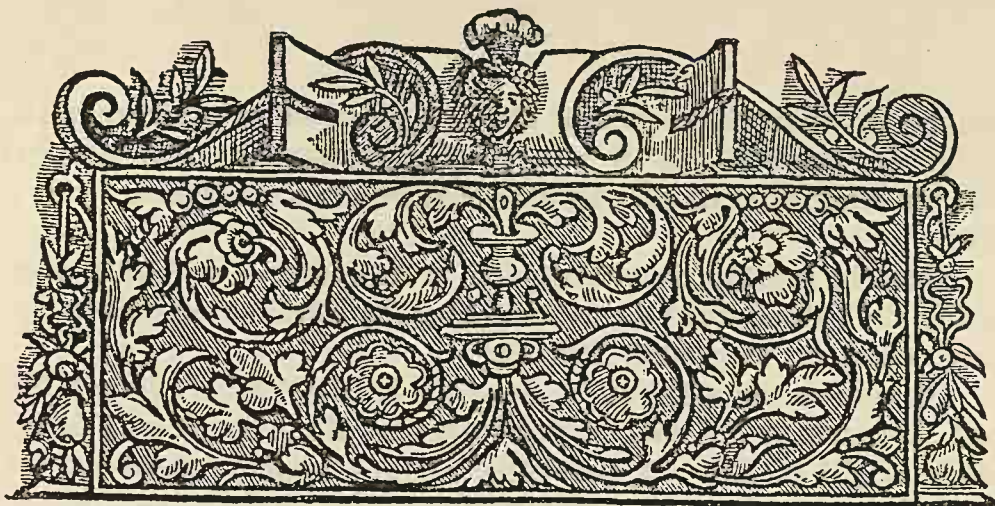
1) Din *Bibliografia românescă veche*, a d-lor I. Bianu și N. Hodoș (Bucuresci, 1899), fascicula II, pag. 110.

II

BUCURESCII

DE LA 1500 ȘI PÎNĂ LA 1600

I

Decă pentru timpurile fundărei sële, Bucurescii se asemănă cu cele mai multe din capitalele statelor europene de astăzi, adică, cu alte cuvinte, decă istoria lor străvechiă e tot atât de săracă în documente și 'n informațiuni, — pentru timpurile mai noi, asemănarea nu mai există.

Capitalele celor-l'alte state europene, îndată ce apar, chiar în chaosul feudal al primelor secole ale evului mediu, își aū istoria lor cât se pôte de completă. Cartele și edictele Regilor sėu nobililor feudali permit istoricilor a urmări vieța și propășirea orășenească a Capitalei aprópe an cu an. Memoriile, diarele cetățenilor, publicațiunile timpului de atunci pun pe istorici în stare de-a scrie istoria fiă-cărei ulițe, — și de câte ori, asupra unei singure case din Paris, din Londra, din Viena, sėu chiar din Nüremberg ori Veneția, nu s'a publicat mari volume de istoriă, mulțămită bogăției fără de sémén a documentelor și a sorgintelor de îmbelșugate informațiuni.

Cu istoria Bucurescilor și 'n genere a tuturor orașelor din țerile române, lucrurile, din nenorocire, nu staū tot ast-fel.

Orașele române aū trăit totdeuna aceiași vieță ca și poporul român din tóte țerile locuite de dēnsul: vieță plină de trude, de sbuciumări și de chinuri; vieță în traiul căreia diua de azi nu'ti da nici uă garanția pentru diua de mâine; vieță care, printr'uă

minune de energiă omenescă, d'abia a putut să se păstreze pe ea însăși, d'ér-mi-te să mai fi păstrat și documentele unor timpuri cari nu reamintiau de cât cumplite nenorociri și însângerate priverliști.

Orașele române, de scăpaū — și 'n ce stare! — de Turci, erau jăfuite de Tătari; după ce le lăsaū aceștia, năvăliaū asupra-le Ungurii, când nu le prădaū Polonii.

Și ceia-ce nu sfârșiră 'n secolele XVI și XVII Turcii, Tătarii, Ungurii și Polonii, se vor însărcina Rușii și Nemții în secolele XVIII și XIX să desevêrșescă, spulberând adese-orî tot, pênă și cenușa din vétra orașanului.

Sunt în Europa orașe și capitale cari, din secolul XVI și pênă în zilele nôstre, nu aū vêdut nici măcar uă dată sub zidurile și pe stradele lor oștirile dușmanilor.

Pentru Bucuresci întăiū, și apoi pentru Iași și Târgoviște, afirmațiunea se schimbă. Nu a fost deceniū în cei trei sute de ani, de la 1500 la 1800, în care, la Bucuresci, séu la Iași, séu la Târgoviște, să nu fi jăfuit, ars, derimat și făcut una cu pământul părți séu întreg orașul, vr'ua ôste a Turcilor, orî a Tătariilor, orî a Polonilor, orî a Nemților, orî a Rușilor, séu a mai multora de odată.

Intr'asemenea furtunii ingrozitoare s'aū perdut documentele Domnilor, adică actele statului; s'aū prăpădit, orî arse, când ardea orașul, orî inecate la trecerea rîurilor în fuga de vrăjmași, orî perdute prin gropile și ascunđătorile munților, orî stricate și muceđite în cine scie ce tainite de felul acesta, s'aū prăpădit, dic, actele cu ajutorul cărora s'ar fi putut urmări fazele vieței orașului.

Când cineva cunoșce grozăvia timpurilor trecute, și 'și mai aduce aminte și de colosalele furturi de documente, ce comiseră Egumenii greci de la începutul secolului nostru și pênă după 1864, atât timp cât se agită faimósa cestiune a mănăstirilor inchinate, când cine-va scie tóte acestea, nu se póte opri de a nu resimți uă adâncă mirare vêđend încă la Arhivele Statului, în colecțiunile Academiei Române și într'alte colecțiuni un număr atât de mare de documente.

Din nenorocire, puține dintr'ênsele vorbesc de istoria orașelor românesci. Nu mănăstirile, nici Domnia, și cu atât mai puțin particularii păstraū documentele orașenesci. Județii și pârgarii, preoții bisericilor și mai târđiū boierii ispravnicii ai orașelor, cari judecaū la casa lor, aveaū aceste documente, și acestea tóte aū

dispărut, mai rămânând, răslețe prin condicii și colecțiuni de acte ale bisericilor și mănăstirilor, foarte puține dintr'ênsele.

Să nu uităm, pe lângă ruinele ce lăsaă dușmanii în urmă-le, incendiile al căror număr, în secolele trecute, se lua la 'ntrecere cu numărul incendiilor din Constantinopole și dintr'alte orașe ale Sultanilor.

Focurile aă schimbat fisionomia Bucurescilor numai în secolul XVIII de vro șese ori.

Intr'alte țări sunt orașe, și într'aceste orașe sunt uliți, și într'aceste uliți sunt case, înaintea cărora te opresci, căci istoria orașului îți spune, bunióră ca la Nüremberg, ca la Regensburg ca la Colonia: acéstă casă a fost locuită de Carol-Quintul, séu e clădită la 1230, séu, ca la Regensburg, gangul acestei case este făcut pe sub uă *porta praetoria* din timpul Romanilor.

Unde se mai află în Bucuresci, din cauza óspeșilor dușmanii mai sus citați și din cauza focurilor, cutremurilor și vijeliilor, uă casă care să fi fost clădită la 1750?

Se dărîmă la Paris câte uă casă din vechiele mahalale, cum e bunióră, mahalaua Saint-Jacques, la vale, spre Sena. Comuna și lumea întrégă scie a doua-đi că acea casă fusese clădită la 1300 séu la 1400, pe teritoriul cutărei mănăstiri și că, de atunci și pêne acuma, istoria ei se póte urmări în fiă-care secol cu istoria uliței și cu istoria orașului.

Nu mai vorbesc de canalul de scurgere, de faimósa *Cloaca Maxima* a lui Tarciniú Priscul, care se află și astă-đi la Roma, după *doué mii de ani* de la clădirea ei.

Bucurescii, în tóte secolele, de voiă, de nevoiă, — și mult mai mult de nevoiă! — s'aă prenoit mereú, perđend mai totdeuna, împreună cu documentele lor, și memoria felurilor și chipurilor sub cari se infăcișau mai 'nainte de silita ori de voita lor prenoire.

Étă de ce, lăsând la uă parte istoria *Curței Domnescă*, istoria *Bisericelor* și istoria *Mahalalelor* din Bucuresci, istoria generală a orașului lui Bucur se presintă cititorului cu uă sgârceniă de amănunte, de date și de evenimente bucurescene, de care sgârceniă și el, cititorul, și cel ce scrie aceste rânduri foarte mult ar fi dorit să nu aibă parte.

La acéstă dorință a lumii de astă-đi, Geniul tutelar al *Cetăței de la Dâmboviță*, póte răspunde cu deosebită dreptate următoarele:

„Nu's multe orașele Europei care să fi trecut, ca Bucurescii, „prin atâtea vâltori ale trecutului și să fi rămas în picióre, cu

„puteri totdeuna noue spre ua mai departe propășire. Se ne mul-
 „țămim cu ce avem, și se studiem mult-puținul ce avem cu
 „acciași iubire cu care alții studiază bogăția trecutului lor“.

Ast-fel vom face și noi pentru istoria generală a Bucurescilor
 de la 1500 și pêne la 1600.

II

La 1500 se tăiaseră din păduri ca să se clădească case; se desecaseră din bălțile Dâmboviței, se construiseră, — de mult încă, — *Curtea Domnăscă*¹⁾ și cetatea era încă în picioare, gata a mai înfrunta și alte atacuri și alte bătălii sub zidurile sêle.

La 1506, documentele numesc *Bucurescii* cu elogiosul nume de *Minunatul Scaun al Bucurescilor*.

Intr'adevăr, la 15 August 1506, Radu-Vodă, fiul lui Vlad-Vodă, dă lui Dragomir Spătarul hrisov de proprietate pentru satul Bucșă din *minunatul scaun al Bucurescilor*²⁾.

Mai 'nainte de acest hrisov, un altul din 27 Iuniu 1506 este dat tot din Bucuresci de Radu-Vodă megiașilor din Hareș pentru ocinele lor³⁾.

Capitală a doua a Țerei încă de la 1462, de la 'nceputul domniei lui Radu IV cel-Frumos, Bucurescii continuă și după mórtea lui Radu V cel-Mare (1507) a fi a doua, — decă nu, sub mai mulți Dănesci și Drăculesci, — singura capitală a Țerei-Românesci.

Și să nu uităm că suntem la 'nceputul secolului XVI.

După Radu-cel-Mare, urmază Mihnea-cel-Rău, frate cu Radu-cel-Mare. Acest Domn, de cruntă memoriă, este unul din proprietarii cei mari ai moșiilor dimpregiurul Bucurescilor. El stăpânesce moșia *Mănescii*, numită astăzi *Buftea*, moșia pe care nepotul său, Alexandru II, fiul lui Mircea-Vodă Ciobanul, o va da, prin hrisovul său de la 15 Mai 1577, mănăstirei Sfta Troiță⁴⁾.

Mihnea-cel-Rău locuesce în Bucuresci, cel puțin în 1508, de

1) V. cap. *Curtea Domnăscă*.

2) *Arhive*: Condica M-tirei Radu-Vodă, pag. 642.

3) *Academiă*.

4) Xenopolu: *Istoria Românilor*, vol. II. — Și hrisovul lui Alexandru II din colecția d-lui Gr. N. Manu.

ore ce un hrisov dat de el Tismanei la 26 Iuniu 1508 este scris în Bucuresci¹⁾, și tot în 1508, la 13 Septembrie și la 10 Novembre, Mihnea-Vodă tot din Bucuresci scrie Sibienilor două scrisori de prietiniă și de bună vecinătate²⁾.

Tot din Bucuresci, la 1509 Septembrie 7, Bistrița are de la Mihnea-Vodă hrisov pentru proprietățile³⁾ séle, dăruite de Barbu, Preda, Danciu și Radu, boerii Craiovesci.

Mihnea-Vodă móre și Vlad-Vodă, ȕis și *Vlăduț*, frate cu Radu V și cu Mihnea-cel-Rău, fiu adică al lui Vlad V Călugărul⁴⁾, domnesce la Bucuresci de la 1511 pêne la 1512 și reușesce, din cauza sfaturilor nenorocite ale boierului Bogdan, cumnatul séu⁵⁾, să ridice în contra-i pe boerii Craiovesci: „Boerii s'aũ dus la Pașă de s'aũ jăluit“, ȕice Cronicarul.

Turcii dederă ajutor Craiovescilor cari veniră împreună cu Pașă la Bucuresci; se dete luptă la Văcăresci, din jos de Bucuresci. Vlăduț fu bătut, și i se tăiă capul de Pașă, *subt un pěr la Bucuresci*⁶⁾.

Négoe Bassarab

La 1512, Négoe-Vodă, fiul lui Bassarab-Vodă, adică, probabil, al lui Laiot Bassarab, se suiă pe tronul Țerei-Romănesci cu ajutorul Craiovescilor. Fostul vătaf de vânători nu locuesce numai la Târgoviște în cei nouă ani de domniă.

La Marte 1513, Snagovul are un hrisov dat sieși de Négoe-Vodă care se afla în Bucuresci⁷⁾, iér la 20 Septembrie 1515, Mănăstirea Nucetul primesce de la Négoe hrisov pentru moșia Nucetul. Hrisovul este scris, — amănuntul e caracteristic, — *în vechiul orași al Bucurescilor*⁸⁾. Să nu uităm că, la 15 August 1506, Bucuresci

1) *Archive*: Condica Tismanei, I, pag. 588.

2) Bogdan: *Vlad-Țepeși*, pag. 72.

3) *Archive*: Condica Bistriței, I, pag. 4.

4) D. Xenopolu afirmă că Mihnea-cel-Rău a fost frate cu Radul V cel-Mare. Documentele citite de noi în condicele: *Govorei* (pag. 30, 39, 19 și 22), *Tismanei* (II, pag. 167) de la *Archive*, și a *Mănăstirei Dealului* (pag. 49), de la *Academia*, ne spun că Vlăduț e fiul lui Vlad-Vodă și al soției séle, mai târziu călugărița Samonida; e frate cu Radu V și cu un Mireea, și cu uă jupănesa Caplea, a lui Staicu Postolnicul. Soția lui Vlăduț a fost Dómna Anca.

5) *Mag. Ist.*, I, pag. 110.

6) *Mag. Ist.*, I, pag. 147.

7) *Academia*: Condica M-tirei Snagovul, pag. 5—8.

8) *Archive*: Condica M-tirei Nucetul, pag. 14.

erau în hrisóvele lui Radu-cel-Mare *minunatul scaun al Bucurescilor*; éta'l acum, la 20 Septembrie 1515, *vechiul oraş al Bucurescilor*, în hrisóvele lui Négoe-Vodă.

Condica Mănăstirei Glavaciocul mai adauge încă un calificativ oraşului lui Bucur şi 'i dice tot sub Négoe-Vodă într'un hrisov *catedrala minunată cetate a Bucurescilor*¹⁾, la 1516.

După acéstă dată, hrisóvele lui Négoe-Vodă pênă la 1521 şi ale succesorilor sêi devin din ce în mai numeróse. Bucurescîi sunt capitala a doua şi cea mai des locuită. Domniî nu se duc decât în plimbare, séu la vreme de primejdiă, la Târgovişte.

Bătăliele se dau de obicei în vecinătăţile Bucurescilor. La 1522, bătăliele de la Glubavî şi de la Clejanî ale lui Radu VII de la Afumaţi sunt date lângă Bucurescî²⁾; alte trei din cele 20 de bătălii ale acestui domn vitéz dér nenorocos sunt date la Bucurescî³⁾.

Radu de la Afumaşi

Timpurile sunt mai mult decât viforóse după mórtea lui Radu de la Afumaţi. Scim că Vlad VIII domnesce „cu pace“, dice Cronicarul⁴⁾, doi ani de-a rândul (1530—1532) şi-apoi, mergênd în plimbare *la Popesci, din jos de Bucurescî*, se 'necă în Dâmboviţa. Nu scim nimic de starea Bucurescilor în timpul domniilor lui Vintilă I (1532—1534), lui Radu VIII Paisie (1534—1534), lui Petru de la Argeşi (1534—1536) şi ierăşi a lui Radu VIII Paisie (1536—1546).

Cu 1546 ajungem la Domnia lui Mircea II Ciobanul (1546—1554), fiul lui Mihnea-cel-Rêu.

E probabil că oraşul suferise multe rele de la mórtea lui Négoe-Vodă şi pênă la avenimentul lui Mircea Ciobanul. În cei opt ani de domniă aî seî, Mircea, după bătăliele de la *Periş* şi de la *Mănesci*⁵⁾, în contra boerilor pribegî, face óre-carî îmbunătăţiri Bucurescilor şi repară biserica de la Curtea Domnéscă⁶⁾. De aci, tot ce s'a scris asupra Bucurescilor şi domniei lui Mircea Ciobanul.

1) *Academiă*: pag. 170—171.

2) *Mag. Istor.*, I, pag. 160.

3) Xenopolu: *Istor. Rom.*, II, pag. 486.

4) *Mag. Istor.*, I, pag. 167.

5) *Mag. Istor.*, I, pag. 171.

6) Şincai: *Cronica*, sub anul 1547.

Din porecla lui Mircea-Vodă și din numele fondatorului primului sat de lângă Cetate, adică din numele lui Bucur, — din *Ciobanul* și din *Bucur*, făuritu-s'a legenda *Ciobanului Bucur* care și pășcea oițele pe colinele de la Jicniță și de la biserica lui Bucur? Punem întrebarea, fără a da, firesce, nici un răspuns.

Orî cum ar fi, Mircea-Vodă Ciobanul, proprietar, ca și tatăl său Mihnea, al multor moși împrejurul Bucureștilor, pune hotarele orașului mai lămurit de cât fuseseră sub trecuții Domni.

Intr'adevăr, dintr'un document al Mitropoliei¹⁾, dat de Matei-Vodă Basarab la 6 Septembrie 1636, Bucureștenilor cari locuiau în spre Mănăstirea Radu-Vodă, vedem că Sava, fiul lui Negrea din Văcăreșci, a mutat hotarele puse de *Mircea-Vodă* și le-a călcat ocinile, viile, liveștile și moșiele.

Ecă de ce Ciobanul Mircea a fost atât de bine ținut minte prin tradițiune orală de Bucureștenii secolelor următoare.

La 1554 Domnul e depus din ordinul Sultanului, care trimite un Sangiak la București. Acesta vine însoțit de uă numărășă cétă de Turci, cari jăfuesc Bucureștii și le dau foc²⁾. E primul incendiū de care ne vorbesc documentele, și e primul în șirul nenumeratelor incendiū cari vor bântui orașul pênă în vremurile noastre.

Mircea e dus la Constantinople, împreună cu soția sa, deștépta și voinica Dómnă Kiajna. In locul lui e numit Domn Pêtrașcu-Vodă, care domnesce patru ani, repară ierăși biserica de la București și e îngropat la 24 Decembrie 1557 la București³⁾.

Sub domnia lui Pêtrașcu-Vodă, Târgoviștea e adeseori numită în documente *Cetate de scaun*, ca un fel de mângăiere pentru măririle de odinióră. Domniū ênsă staū mai mult în București, ier când e ciumă, se ridică Domnia din oraș și plécă când la Gherghița, când la Cocoresci, când la Grind⁴⁾.

Amênuntele ne lipsesc în privința întinderii orașului pênă la 1550. Nu avem relațiunea nici unui călător care, în doué

Pecetea lui Pêtrașcu-Vodă⁵⁾.

1) *Archive*: pachetul 170, act. 6.

2) Hurmuzake: *Documente*, II, pag. 173 și 175.

3) Șineai: *Cronica*, sub anul 1557.

4) *Archive*: Condica Mitropoliei, județul *Dâmbovița*.

5) *Archive*: Mănăstirea Radu-Vodă, pach. 17, act. 1 din 1555, Iuliū 5, dat din Pitesci, slavon.

trei condeie bine nimerite, s'ne p'otă da uă ideică esactă despre Bucurescîi din prima jum'etate a secolului XVI.

Dupe cele ce vom ved'ea mai la vale se p'ote induce c'ă oraşul îşi avea însemnătatea sa şi'nainte de 1550, cu t'ote nenorocirile ce suferise şi de la străini, adică de la Tătari, şi de la boierî când partisanî, când duşmanî ai Domnilor Ţereî.

La 25 Septembrie 1559¹⁾, Mircea Ciobanul m'ore în Ard'el şi este adus şi îngropat în biserica domnescă din Bucurescî. Era la a doua domniă. Cu t'otă opoziţiunea boierilor, D'omna Kiajna pune pe tron pe fiul s'eu Petru Şchiopol²⁾; mai târ'diū D'omna Kiajna, adică faim'osa *Mirci'ia*, de care vorbese scrisorile tuturor ambasad'orilor creştinî din Constantinopole³⁾, va aduce pe tron pe al doilea fiū al s'eu, pe Alexandru II⁴⁾, dup'ă care va urma fiul acestuia, Mihnea II. Familia lui Mircea Ciobanul domnesce de la 1546 p'ên'ă la 1591, cu dou'ă întrerupţiuni, domnia lui Petraşcu-cel-Bun (1554—1558) şi domnia lui Petru-Cercel (1583—1585).

De la 1560 şi p'ên'ă la Mihaî-Vitézul, adică p'ên'ă la 1593, luptele imprejurul Bucurescilor nu mai sunt at'at de dese şi at'at de cumplite. Drept ac'asta, oraşul iea din noū un puternic av'ent.

Documentele diferitelor *Condicî* ale Arhivelor şi Academiei, precum şi cele publicate în diferite colecţiuni încep din noū, ca şi între 1500 şi 1516, s' numescă Bucurescîi, *minunata cetate*, de *Dumneică p'ăzita cetate*, de *minunatul oraş*, de *sc'ăunatul oraş al Bucurescilor*⁵⁾, — cum traduc pe rom'ânesce în secolul XVIII vechiele documente slavone dasc'aliî de limbă rom'ânescă de la biserica Sftului Gheorghe-Vechiū din Bucurescî.

S' d'ăm aci vro c'âte-va din am'ênuntele ce posedem şi cari privesc istoria generală a Bucurescilor dintr'a doua jum'etate a secolului XVI, rem'ân'end ca, la capitolele privit'ore la istoria *Curţei Domnesci*, a *Bisericeilor* şi a *Mahalaleilor*, s' le complet'ăm cu alte am'ênunte.

Alexandru-Vodă, fiul lui Mircea Ciobanul şi al D'omnei Kiajna, clădesce *din jos de Bucurescî*⁶⁾ uă m'ânăstire cu hramul Sfta Troiţă, pe care, mai târ'diū, şi fiul s'eu Mihnea-Vodă, şi fiul acestuia Radu-

1) Şincaî: *Cronica*, la anul 1559.

2) 1559—1567.

3) Documente în Hurmuzake şi'n Charrière: *Négociations de la France dans le Levant*, passim.

4) Xenopolu: *Ist. Rom'ânilor*, II. Anî 1567—1577.

5) *Arhive*: Diferite acte.

6) *Măg. Istor.*, I, pag. 212.

Vodă o vor face una din cele mai frumoase și, mai cu seamă, una din cele mai bogate biserici ale Bucureștilor și chiar ale țărilor române.

La 1567, când se schimbă frații Petru și Alexandru pe tronurile din București, adică atunci când Petru Șchiopul, după o domnie de opt ani, (1559—1567) trecu la Iași, și Alexandru veni la București, boierii, dușmani copiii Kiajnei, în unire cu Ion-Vodă de la Moldova, puseră Domn la București pe un Vintilă Vornicul, care era pribeg la Moldova. Domnia lui Vintilă a durat 4 zile. Armata lui Alexandru-Vodă, comandată de boierii: Dragomir Vornicul, Mitrea Comisul, Bratul Paharnicul și Ion Pârcălabul, a bătut armata lui Vintilă chiar la București, și a perit Vintilă, adaugă Cronicarul, după ce a stat în scaun 4 zile¹⁾.

Mulțămită lui Dragomir Vornicul, care e fratele Dómnei Stanca a lui Mihaï-Vitezul, și mulțămită actelor lui de proprietate, Bucureștii ne apar la finea secolului XVI întindându-se de la Curtea Domnescă pînă în Calea Văcăreștii de astăzi, pînă la Biserica Zlătarilor, pînă la Biserica lui Colțea Clucerul, pînă pe la Sfinți și peste Dâmbovița, cu rare clădiri în Sfinții Apostoli, în mahalaua Calicilor și pe lângă Mihaï-Vodă și Gorganii.

Dragomir Vornicul, căruia Mihnea-Vodă îi dăce în hrisovul de la 12 Marte 1580 „*ântâiul sfetnic al Domniei mele*“, are nouă prăvălii la biserica Ghiormeș-Banul, mai târziu biserica Grecilor, și mai are și alte prăvălii prin București²⁾. Din nenorocire, nu scim unde a fost locuința, adică curtea și *casa bolovănită* a acestui mare boier care, și la Alexandru-Vodă, și la fiul său, Mihnea-Vodă, se bucură de mare trecere și vedă. Dragomir Vornicul a scăpat pe boierii din Mărginenii, pe Udriste Vistierul și pe Drăghicii Vornicul ot Cornățeni, de la marea scârbă și urgie, în care căduseră la Alexandru-Vodă.

Tot în *Ulița Mare*, care lega *Târgul-din-Năuntru* cu *Târgul-de-Sus*³⁾ are la 1588, în a doua domnie a lui Mihnea-Vodă prăvălii *Jipa Portarul*, boier deștept care a servit pe Domn în țeri străine și căruia Mihnea îi face dar un loc domnesc, pe unde ași sunt Lipscanii⁴⁾.

Astfel mergînd pînă la 1593, Bucureștii, judecînd după *Curtea Domnescă* și după *Bisericii*, au luat un avînt destul de mare,

1) *Mag. Istor.*, I., pag. 214.—V. și cap. *Istoria Militară a Bucureștilor și Viața Bucureșceni*.

2) *Arhive*: Codicele Mitropolii pentru județele Ilfov și Dâmbovița.

3) Vezi cap. *Curtea Domnescă* și cap. *Podul Mogoșiei*.

4) *Arhive*: Cartónele *M-tirei Zlătarilor*, pach. 17 bis, act. 2.

de și Petru-Vodă Cercel (1583—1585) îi părăsesce, pentru a sta numai la Târgoviște, unde zidesce frumosul palat, pe care la 16 Iuniu 1586, îl admiră foarte eruditul frances, Jacques Bongars, după cum vom vedé la istoria *Curței Domnesci*.

Mihnea II (1585—1591) se reîntorce la Bucuresci într'a doua domniă, înfrumusețază biserica Sftei Troițe, pe care Alexandru-Vodă, părintele său, o zidise cu gând să fiă Mitropoliă. Tot Mihnea II, *póte*, zidesce, tot lângă Sfta Troiță, adică lângă viitorea Mănăstire Radu-Vodă, sus pe colină, având Dâmbovița la pólele séle, un palat, reședință de véră, în jos de Bucuresci.

Nu scim nimic despre istoria Bucurescilor în timpul nenorocitelor și efemerelor domniș ale lui Ștefan-Vodă Surdul (1591—

Pocetea lui Mihnea-Vodă 1).

1592) și Alexandru III Bogdan (1592—1593).

Indată ce Mihaș se urcă pe tron, lucrurile se schimbă. Șirul nenorocirilor începe. Bucuresci cad pentru a nu se mai ridica bine pe picioré, de cât în timpul lui Matei-Bassarab.

Intr'adevăr, la 13 Novembre 1593, Mihaș, cu oștile țerei și cu cele două miș de oșți ardelene, omórá în Bucuresci și într'alte orașe ale Munteniei pe toși Turciș cari, în contra tractatelor și obiceiului, se așeclaseră în România. Tunuri, puscă, lupte și omoruri ferb și duduie în Bucuresci. Cu uă iuțelă, care reamintesce cursele strategice ale Generalului Bonaparte, în prima campaniă a Italiei, Mihaș se răpede la Giurgiș, îl bate și se reîntorce în *scaunul Domniei*, adică la Bucuresci, căci Walther numesce într'una Bucuresciș, *scaunul domniei* 2).

Sé nu uităm că, în óstea lui Mihaș, în cetele ardelenesci, erau foarte mulți Unguriș cari, pentru Bucurescenii și pentru avutul lor, erau tot una cu Turciș și cu Tătariș.

Indată sosesce la Bucuresci un Emir, „din măritele odrasle ale profetului Mahomed“ 3).

Walther spune că acest Emir *commodas in urbe domos occupat*; iér tradițiunea bucurescénă dice că aceste *comode*, adică încăpătóre *case*, erau casele vistierului Dan, situate pe locul coprins as-

1) *Arhive*: Mănăstirea Radu-Vodă, pach. 19, act. 1, din 10 Iuliș 1586.

2) *Tes. de Monum. Ist., I.*, pag. 13, Walther: *Res gestae Michaelis*.

3) *Ibid.*, pag. 13.

Mihal-Vodă Vitézul 1).

1) Colect. Academiei Române.

tădî între Calea Călărașilor și stradele Mina, Stelea și Domnița¹⁾. Dintr'aceste case Emirul și Turcii s'î exasperă populațiunea bucurescenă și pe Mihaï care, cu iuțela fulgerului, se hotărește să-l prăpădească și pe acesta, cum prăpădise mai dinainte pe Turcii din Bucuresci și din Giurgiu.

Mihaï se afla atunci într'ua casă, *in palatio prope novum sub urbe monasterium*, într'ua casă seü palat de lângă mănăstirea cea nouă, din jos de Bucuresci. Acastă nouă mănăstire era Sf-ta Troiță a lui Alexandu II, zidită cu vro 20 de ani înainte și mult înoită cu vro două ani înainte de 1593, de fiul lui Alexandru II, adică de Mihnea II, în a doua a sa domnie (1585—1591). Curteni și oștile sele erau ascunși în valea de lângă mănăstire (*cum aulicis et aliis militibus in valle clam congregatis*), — pozițiunii minunate, pe cari, peste doi ani Sinan-Pașa le va folosi, când va fortifica Bucurescii și va lăsa de pomină, mai bine de 150 de ani, în memoria Bucurescenilor, *palanga lui Sinan-Pașa de lângă Radu-Vodă*.

Casă de apărare seü Culă, din districtul Gorj²⁾.

1) *Tes. de Monum. Ist.*, I, pag. 14.

2) Colecț. d-lui Gr. N. Manu.

De aci s'a răpeșit Mihaï pe lângă gărlița *Bucurescióra* spre casele *bolovănite* ale vistierului Dan, a pus tunurile într'ênsele, le-a dărîmat, a omorît pe Turci și pe Emir, și a luat tóte traistele și tóte lăđile încărcate cu aur și cu pietre scumpe, cu cari Emirul venia din Ungaria.

Incepe campania Dunărei în 1594. Bucurescenii primesc pe fiecare ăi, și de iernă și de véră, vești minunate despre strălucitele victorii ale Domnului. Mihaï se mai avênta din când în când la Bucuresci, *sedem Palatinatus*, împreună cu prietini și cu curteni sêi.

Bucurescenii se bucură, dér și sufer cumplit, căci, ca și la Craiova, Sêrbi, Unguri și Cazaci din armatele lui Mihaï, îi jăfuiău fără milă și fără cruțare. Bucurescenii, ca și Craiovenii, ca și Mihaï póte, se rugău ferbinte tuturor sfinților să țină ierna Dunărea inghiățată mai multă vreme, căci numai așa cetele de Unguri, de Sêrbi și de Cazaci sburaă pe malul drept al Dunărei după lupte, jaf și pléscă¹⁾.

Vine și 1595, an dureros și crunt în istoria Bucurescilor, dér plin de gloriă și nemuritor prin vitejiă în istoria militară a Românilor, — căci e *anul Călugărenilor*.

Ca și Suceava, în *anul Rêsboienilor*, la 1476, Bucurescii suferiră adânc, dér se cutremurară pênê în adâncuri de uă neîntrecută mândriă națională, căci simțiră ei însiși și vedea lumea întregă că, jertfindu-se ei, biruința și neperitorea cinste remăneau țerei și neamului românesc. Mihaï scria Papei Clement VII: *Trajecto Danubio, non solum finitimos terminos, sed etiam ipsam Turcici Imperii sedem, Constantinopolim, tentare non dubitabo*, — „după ce voiă trece Dunărea, nu numai ținuturile vecine, ci chiar și reședința împărăției turcesci nu mă voiă teme a o lovi²⁾.

Intr'adevăr, încă din Iuniu 1595, Mihaï își trămite familia și avuțiile la Sibii. Orașul se deșertă: plécă toți bêtâni, femeile, copiii, cari puteău pleca. Remâne sărăcimea și opt miș de ostași ai lui Mihaï.

† Când Sinan-Pașa ajunse la Ruscuiuk și 'ncepu podul peste Dunăre, Mihaï părăsi Bucurescii. Era pe la sfârșitul lui Iuniu 1595. Uă lună de ăile el împiedică pe Sinan de a trece Dunărea. Minuni de vitejiă făcură Români, pênê când un corp însemnat de Turci trecu Dunărea pe la Calafat, pentru a lua pe Mihaï pe

1) *Tes. de Monum. Istor.*, I, Walther: *Res gestae Michaelis*, pag. 25.

2) Hasdeu: *Columna lui Traian*, 1874, pag. 131.

la spate. Atunci Eroul se retrase la Călugăreni, câștigă aci victoria cea fără sémén a Românilor din secolul XVI și, retrăgându-se, poposi în Țiua de Sfta Maria pe delurile Văcărescilor, spre sud de București. Orașul era aprópe pustiú.

Unul din portretele lui Sinan-Pașa¹⁾.

Mihaï stete trei Țile la Văcăresci²⁾. Unguriî din armata lui Mihaï intrară în orași și, sub pretext că tot o s'e'l jăfuiescă Turciî cari veniaú pe urmă-le, îl prădară ei în mod cumplit³⁾. Mihaï suspinând tăcu și plecă înainte spre Târgoviște și spre munți,

1) Colecț. Academiei Române.

2) *Tes. de Mon. Istor.*, I, pag. 30.

3) Șincai: *Cronica*, anul 1595. — Cf. Walther în *Tesaur*, I, pag. 30.

pentru a aştepta pe faimosul şi îngălatul de Sigismund Bátoꝝy, pe care ironia soꝝtei şi uă nemilósă fatalitate voiseră să i-l dea de aliat.

Sinan înaintéză cu armatele séle la Bucurescî; intră în capitala Domniei, şi-aşedă aci cuartierul general şi 'ncepe fortificarea oraşului.

Nicolae Costin űice:

„A înconjurat Sinan-Paşa Bucurescii cu şanţuri şi párcane, ier „uă biserică, zidită de Alexandru-Vodă, a întărit-o Sinan cu şanţuri „şi cu băşti“ 1).

Un martur ocular care se afla în armata lui Sinan-Paşa şi care, la 10 Octobre 1598, cade prins în mânele lui Sigismund şi scapă prin intervenţiunea lui Mihai²⁾, călugăru Nikifor, ne spune următoarele despre fortificaţiunile Bucurescilor de Turcii lui Sinan-Paşa. Resumăm:

Maí ântâfă, un şanţ, lat de trei sagene (Klafter) şi adânc tot de atât, înconjură oraşul; din colo de şanţ, în oraşi, câte două rânduri de copaci mari şi între ei pământ. S'aú construit, distante unele de altele la uă săgétă, nouă bastione cu piloţi şi pământ; pe fie-care bastion se póte pune 15 tunuri. Maí curând de cât orí-ce altă lucrare, Sinan, îndată ce sosese, se apucă să întărească mănăstirea de lângă oraş; face acolo palisade şi lucrări de pământ; ridică 5 séú 7 bastione. Peste 8 űile, întărirea mănăstirei este gata. In *castel*, probabil în *Cetatea Curţei Domnesci*, călugăru Nikifor spune că pot intra 10,000 de ómeni. Sinan hotăresce a lăsa la Bucurescî uă sută de tunuri.

In fine, Nikifor maí adaugă un amănunt ce noi nu pricepem. El űice: „*Cimitirul* a fost coprins în fortificaţiuni printr'uă palisadă şi lucrări de pământ“ 3).

Décă prin *cimitir* Nikifor înţelege biserică Sfintului Nicolae a Vornicesei Caplea, reparată de Mihai şi numită acum biserică lui Mihai-Vodă, — biserică pe care Sinan o întărise ca şi pe aceea a lui Alexandru-Vodă, ne spune Nicolae Costin⁴⁾, — atunci lucrul se pricepe; altmintreli, noi nu scim care e *cimitirul* fortificat de Sinan cu palisadă şi lucrări de pământ.

Supraveghător al fortificaţiunilor búcurescene şi cârmuitor al

1) Kogălnicénu: *Cronicele României*, I, apendies X, de Nicolae Costin, pag. 481 şi 485.

2) Hurmuzake: *Documente*, I, 3, pag. 483.

3) Hurmuzake: *Doc.* I, 3, pag. 303.— V. şi cap. *Istor. milit. a Bucur.*

4) Kogălnicénu: *Cronicele Rom.*, I, pag. 481 şi 485.

orașului, Sinan orânduiesce pe Mehemet-Bey, fostul beylerbey al Anatóliei, adică pe Mihnea II, fiul lui Alexandru Vodă¹⁾, cel care cu vro cinci ani înainte prenoise și înfrumusețase mănăstirea Sfta Troiță, acum transformată în cetățuie cu bastioane de Sinan-Pașa.

Să adăugim, pentru a completa tabelul Bucurescilor, în Septembrie și Octombrie 1595, și un număr respectabil de cămile²⁾, cam 150, cari colindaă ulițele Bucurescilor pe când se lucra la fortificațiunii și din cari uă sută cădură mai târziu în mâinile soldaților lui Mihaï³⁾.

Luptele creștinilor cu Sinan la Târgoviște⁴⁾.

Lucrările de întărire ale Bucurescilor făcură sgomot în totă creștinătatea. Poloniî caută să afle din ce constă aceste lucrări⁵⁾, ier Maximilian, Archiducele Austriei, vorbește despre dênsele lui Ión-George, electorul de Brandenburg⁶⁾. Senatul Veneției le cunoaște prin rapoartele lui Leonardo Donato către Doge⁷⁾.

1) N. Iorga: *Contribuțiunii la istoria Munteniei*, pag. 105.

2) Hurmuzake: *Doc.*, III, 2, pag. 151 și VIII, pag. 194.

3) *Tes. de Mon. Istor.*, I, Walther, pag. 32.

4) *Colecț. Academiei Române*.

5) Hurmuzake: *Doc.*, III, p. 2, pag. 131.

6) N. Iorga: *Acte și fragmente*, pag. 149.

7) Hurmuzake: *Doc.*, III, pag. 492.

Tóte aceste întărirí, ca și cele ce făcu la Târgoviște, nu folosiră întru nimic lui Sinan-Pașa. În Octobree 1595, el este silit, după coprinderea Târgoviștei, să fugă dinaintea armatelor biruitoare ale creștinilor. Sinan arde tóte lucrările făcute de el însuși la Bucuresci; dărîmă, *din cuiburi pêne în temelii*, mănăstirea Sftei Troițe, face tot rēul ce putea face și se retrage cu grabă la Giurgiū.

Mihaī și Sigismund trec pe lângă Bucuresci. Faimosul strateg italian, Piccolomini, voia să repare lucrările lui Sinan-Pașa și să facă din Bucuresci uă cetate întărită ¹⁾; alții ănsă și, probabil, Mihaī, grăbit de a mai bate ăncă uă dată pe Sinan, nu se 'nvoiră cu părerea lui Piccolomini ²⁾. Armata creștină lasă Bucuresci de uă parte ³⁾ și plēcă în fugă spre Giurgiū unde, la trecerea Dunărei, Sinan mai perdu, prin vitejiele extraordinare ale lui Mihaī, ăncă 18000 de ómení ⁴⁾. Drumul de la Târgoviște la Bucuresci și de la Bucuresci la Giurgiū era plin de cadavre.

La 'ntórcerea de la Giurgiū, Mihaī, Sigismund, toți căpitaniī italianī, silesianī și ungurī, se opresc la Bucuresci. Nu mai erau Turci, dēr nu mai era nici puī de Bucurescén. Orașul trebuie să se fi presintat într' uă stare atāt de nenorocită, ăncāt oștile aliate îl părăsiră dupe trei zile de conăcire și se duseră la Gherghița, orași domnesc ăncă din secolul XV. Pustiă, arșă, nenorocită și Gherghița ⁵⁾. Sigismund plecă la 21 Novembre în Transilvania, pentru a buciuma în tótă creștinătatea victoria lui și numai a lui asupra Turcilor și ănfiorătorului Sinan-Pașa, iēr Mihaī rēmase cu armatele séle, în județul Dâmboviței, cu ochii țintă la Dunăre, mai liniscit ănsă, pentru că 'ncepea ierna și incursiunile Turcilor nu erau probabile pe vífore și zăpadă.

Bucuresci nu mai erau locuibilī. Mihaī petrecu ierna și primăvéra lui 1596 la Târgoviște. Ruine, fómete, uă gróză care făcea pe ómení să nu voiescă a eși din scorburele munților, — și pe de-asupra acestor nenorociri, care erau cu vêrf și 'ndesate, Ungurii, Sêrbii și Cazaciī din oștirea lui Mihaī. Acestora le trebuia jaf și plēcă. Mihaī le dede drumul peste Dunăre; acum bătură și jăfuiră pentru a doua óră *Pelvinul*, adică Plevna cea gloriósă din faptele militare ale Românilor, Rușilor și Turcilor.

1) Hurmuzake: *Doc.*, III, 2, pag. 151.

2) *Ibid.*: *Doc.*, IV, 2, pag. 68.

3) Walther, în *Tesaur.*, I, pag. 34.

4) *Ibid.*, pag. 35.

5) *Ibid.*, pag. 36—37.

Tóte aceste suferințe nu erau destule.

D'abia se linisciră ómenii, și'n anii 1596 și 1597 vin Tătarii. Prădară Brăila, Buzéul și Bucurescii. Pentru a ne da sémă de rēutățile ce făcură, e destul să spunem că luară cu dēnșii 30,000 de robi din Țera-Românescă¹⁾. Mulți fură desrobiți de Mihaï, dēr după primul lor număr se vede ce trebuie să fi rămas după plecarea Tătarilor.

În Bucuresci, trebuie să fi fost ceva de spaimă. Case, bisericii, mănăstiri sunt atât de dērimate și făcute una cu pământul, în cât nimeni nu mai speră că orașul se va mai putea ridica.

Călugării de la Sftă Troiță nu mai aū unde să ședă; printr'un hrisov al lui Mihaï ei se orânduiesc a trece împreună cu tóte moșiele lor la mănăstirea Mihaï-Vodă, cređēnd și Domnul, și călugării că Sftă Troiță nu se va mai rezidi, de vreme ce fusese pângărită de Turci și de Mehemet-Bey, adică de Mihnea II. Toemaï la 1614, Radu-Vodă, fiul lui Mihnea Turcitul, va rezidi biserica și va readuce pe călugării de la Mihaï-Vodă la actualul Radu-Vodă²⁾.

Ast-fel se sfârșește în jale și'n ruine secolul XVI pentru cetatea Bucurescilor, dēr totuși, din propria sa cenușă, orașul lui Bucur va reînvia cu mai vênjose puteri în secolul următor.

Pecetea lui Pētrașcu-Vodă.

Pecetea Bucurescilor.

Pecetea lui Mihnea-Vodă³⁾.

1) Walther, în *Tesaur.*, I, pag. 42.

2) *Arhive*: Cartónele M-tirei Radu-Vodă, pach. 45, act. 1.

3) Prima pecete este a Bucurescilor din anul 1578, Ianuariū 9, reconstituită după un act al Mănăstirei Cotrocenilor (*Arhive*, pach. 5, act 1). — A doua la stânga e pecetea lui Pētrașcu-Vodă; a treia, la dreapta, e pecetea lui Mihnea-Vodă, — amēndoue sunt reproduse în corpul acestui capitol.

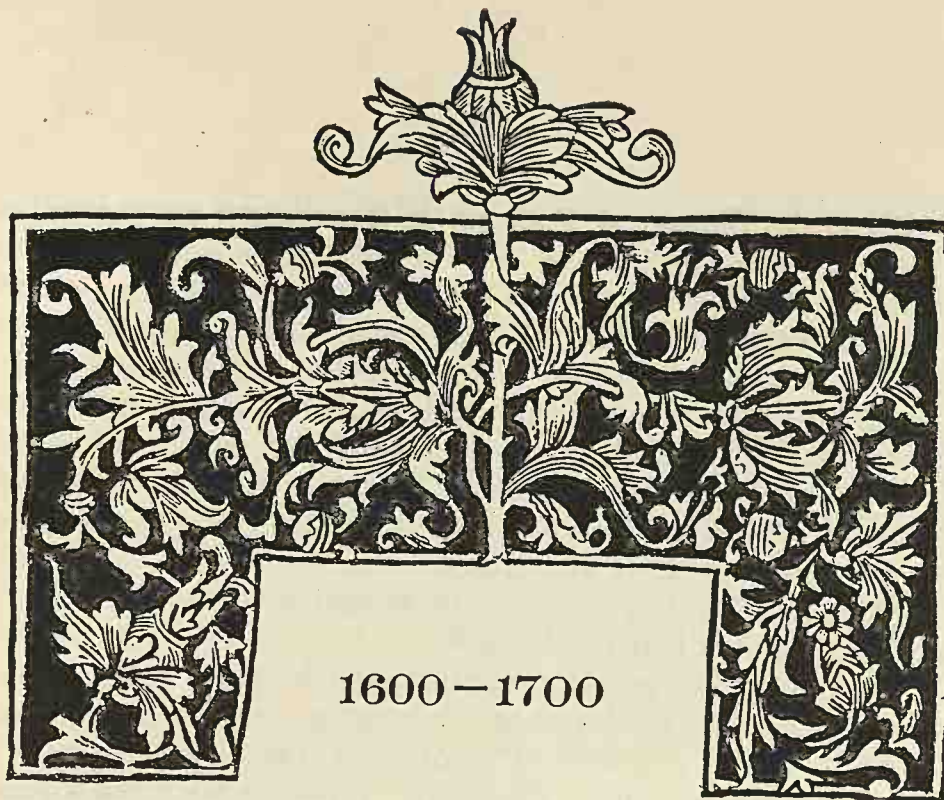

III

BUCURESCII

DE LA 1600 ȘI PÎNĂ LA 1700

I

ihai móre, omorît mişelesc în câmpia Turdei. Bucurescii îl plâng şi se plâng pe ei însişî, căci, în nici una din epocile cunoscute de istoriã, stare mai de plâns în oraşul lui Bucur nu fu ca acésta, în care Bucurescii se chinuesc de la 1600 şi pêne aprópe de suirea pe tron a lui Matei-Vodã Basarab. E ceva de spaimã cât suferiserã sub Mihaï şi cât suferirã dupë Mihaï!

Derîmat, ars, prãpãdit de Ungurii, Sêrbiî şi Cazacii lui Mihaï, de Turcii lui Sinan-Paşa, de Tãtariî Chanului de la Crim, oraşul, la 1601, e coprins de Moldovenii lui Simeon-Vodã Movilã şi de Polonii lui Ion Potoczki de Potok, comandantul armatelor ajutãtore, trimis de Ieremia-Vodã Movilã şi de Zamoysky, cancelarul Poloniei, ca sã punã pe Simeon pe tronul de la Bucuresci.

Cronicarul, ecoû fidel al tradiþiunilor povestite de bêtrãniî celei de-a doua jumëtãþi a secolului XVII, esclamã cu nemincinosã durere:

„O sãracã de țerã! ce aû pãþit atunce cu Leþii şi cu Moldovenii! cã aû prãdat şi aû jãhuit tótã țera şi mănãstirile, şi boierii, „şi sãracii, pêne ce aû luat tot ce aû gãsit la dênşii“¹⁾.

1) *Mag. Istor.*, IV, pag. 301—302. — Podóba din capul acestui capitol este din *Molitvenicul Slavon* din 1635, tipãrit la Cãmpulung. V. *Bibliografia* d-lor Bianu şi Hodoş, pag. 103.

Cât a stat Simeon și Potoczki la București¹⁾ nu putem ști. Ceia-ce documentele afirmă, cu uă durerósă unanimitate, sunt jafurile ce făcură și de pomina căroră vorbesce și Miron Costin²⁾.

La Ianuariu 1602, Radu-Vodă Șerban fusese prin București și apoi din nou se retrăsese³⁾. Mișcările Domnului, pus de boierii și de țeră, precum și mișcările lui Simeon-Vodă Movilă împrejurul Bucureștilor și în orași, nu reies bine din documentele ce cunoșcem pêne acum. Scim ênsă că Turcii, cari, bine înțeleș, reluaseră în stăpânire Giurgiul, fac, de la 1600 și pêne la 1602, dese incursiuni pêne la București.

Năvălirile Turcilor giurgiuveni alcătuiau ultima fericire, pe care Bucureștii o mai puteau avé.

Un vaiet și un gemet continuu pêne la 1604. Intr'aceș an, pare-se, pozițiunea strategică a Bucureștilor cresce atât de mult în ochii vitézului succesor al lui Mihaș-Vitézul, adică în ochii lui Radu-Vodă Șerban, încât Comisariii imperiali din Transilvania anunță la Viena că Radu Șerban întăresce Bucureștii, înconjurându-i cu un zid pe acolo, pe unde fuseseră fortificațiunile lui Sinan-Pașa. La acéșta lucrare, spun Comisariii, lucréză în fiă-care și 6000 de ómeni⁴⁾.

Nimic despre aceste lucrări de întărire, la cari lucrau șilnic 6000 de ómeni, nu a rămas prin cronicile, prin documentele și în tradițiunea orală a orașului.

Ceia-ce ne spun hrisóvele mănăștirilor pe la 1605, este lipsa cumplită care bântuie și chinuie țera întrégă și'n deosebii Bucureștii. N'aveau țeraniș ce să mai facă, și, de bună-voia lor, mergeau de se vindeau *români* la boerii împreună cu ocinele și moșiele lor⁵⁾.

La 1609, Bucureștii, cari, ca și poporul românesc, au noué suflete, încep să se întindă spre Răsărit. Îi cunoșcem limitele din secolul XVI. Acum, spre Răsărit, de la Biserica-de-lemn a lui Colțea Clucerul⁶⁾, ei cresc cu *mahalaua Săpunarilor* și cu *mahalaua Scaunelor de carne*, aședate amêndoué pe marginele gârliței *Bucureșcióra*⁷⁾; tot pe acolo se află acum *Drumul Târgoviștei* pe care,

1) Hurmuzako: *Doc.*, supl. II, vol. II, pag. 35.

2) Kogălnicénu: *Cronic. Româniel*, I, pag. 257—258.

3) Hurmuzako: *Doc.*, IV, 2, pag. 48—49.

4) Șincaș: *Cronica*, anul 1604.

5) *Archive*: *Condica* No. 3 a Episcopiei Buzéului, pag. 517. Satul Brăgărescii se vinde lui Nica ce a fost mare Vistier.

6) Din neamul boerilor Doicesci.

7) Vedî cap. *Dâmbovița bucureșciună*.

la 1681, Șerban-Vodă Cantacuzin îl va numi *vechiul drum al Târgoviștei*, vorbind de locurile de lângă *Vălcéua* ce se cheamă *Bucurescióra*, locuri ce fuseseră în secolul XVI, la sfârșit, ale bătărilor *Cernica Vornicul* și ale *Kiajnei*, soția lui¹⁾.

Altă nenorocire: Radu-Vodă Șerban fuge în 1611 în Moldova, și oștile ungurești și ardelene coboră cu Bator Gabor în Țera-Românească. Trei luni întregi ele jăfuiesc țera, orașele și mănăstirile fără milă și fără cruțare²⁾.

Până la Matei-Vodă, (dice Cronicarul³⁾, puține ziduri au făcut Domni de mai'nainte.

Intr'adevăr, în prima sa domnie⁴⁾, Radu-Vodă Mihnea și dupe el Alexandru-Vodă Iliasi și cu Gavril-Vodă Movilă, nu făcură nimic. Până și *Curtea Domnăscă* remase în ruină până la Matei-Vodă Bassarab⁵⁾.

Intr'a doua a sa domnie⁶⁾, Radu-Vodă Mihnea zidesce mănăstirea Radu-Vodă pe ruinele bisericei bunicului său, Alexandru-Vodă Mircea, și mai aduce orecari îmbunătățiri Bucurescilor, decât ar fi să judecăm după morile ce face pe Dâmboviță, tot pentru această mănăstire⁷⁾.

După mórtea lui Radu-Vodă Mihnea, urmează la tron fiul său, Alexandru Coconul⁸⁾. Acesta a rămas mic cu mamă-sa. „Lăsase „Radu-Vodă boierii înțelepți de căutați trebile țerei⁹⁾“. Și'i mai lăsase și *un milion de galbeni* Radu-Vodă Mihnea fiului său Alexandru Coconul¹⁰⁾, care sfârșese podóbele mănăstirei tatălui său.

Subt acesta se'ntemplă bătălia de lângă *Mănescii Buftii* între călărașii de la Gherghița, Ploesci și Rușii-de-Vede și între Domnie. Biruiesc boierii Domniei și omórá mulți din revoltați¹¹⁾.

Anii 1631 și 1632 sunt pentru Bucuresci ierăși nesece ani de bătălii. Antăiū avem de înregistrat lupta lui Leon-Vodă în contra boierilor, luptă pe care Domnul voia s'o dea la Prisceni, și

1) *Archive*: Condica No. 5, a Mitropoliei, pag. 110 și urm.

2) *Mag. Istor.*, IV, pag. 304.

3) *Mag. Istor.*, I, pag. 293.

4) 1611—1615.

5) V. cap. *Curtea Domnăscă*.

6) 1620—1623.

7) V. cap. *Mănăstirea Radu-Vodă*.

8) 1623—1627.

9) *Mag. Ist.*, I, pag. 282.

10) ȘincaI: *Cronica*, sub anno 1623.

11) *Mag. Ist.*, I, pag. 282.

care nu se făcu de cât la Bucuresci, din jos de *Mănăstirea lui Pană* (Sfta Ecaterina de ađi) și pe delurile pe cari, peste 22 de anđ, avea să fiă clădită Mitropolia de Constantin-Vodă Șerban ¹⁾.

Sfeșnicul de la Radu-Vodă.

Acolo, a prins Leon-Vodă, aprópe lângă casele lui, pe Preda Vornicul Brâncovenul, nepotul lui Matei Aga din Brâncoveni, și pe Radu Logofetul din Dása; nu l-a omorít, dice Cronicarul, dér le-a luat bani mulți. Și de la Preda Brâncovenu avea de unde să iea, căci era, acum, cel mai bogat dintre toți boierii Bucurescilor ²⁾.

Abia se sfârșese cu lupta de la Mănăstirea lui Pană, și Leon-Vodă e mazilit. In locu-i, Abaza-Pașa de la Nicopole, numesce pe Matei Aga din Brâncoveni. Boierii lui Leon-Vodă ceruseră Domn pe Radu-Vodă, feciorul lui Alexandru-Vodă, care se coboria de la

¹⁾ *Mag. Ist.*, I, pag. 287. — Lupta s'a dat Marți, luna August 1631 (Crucea de la biserica Slobozia).

²⁾ Veđi cap. *Casele și Vięta Boerilor bucureseni*.

Moldova. Matei 'l aștepta la București. Radu, cu armata sa, compusă din Moldoveni, Turci și Tătari, tabără la *Obilești*, lângă

Predea Vornicul Brâncovănu⁴⁾.

Colintina. Matei iese cu oștile muntene afară din oraș, între *Dudesci* și m-reă *Mărcuței*¹⁾. Matei desvoltă aci cunoștințele strategice ce câștigase în Transilvania, în luptele în contra Imperialilor, în resboiul de 30 de ani²⁾. Se luptă voinicesc, dăr fără rezultat, în ziua întâia. „Bucureștenii cu copiii se suiaii pe garduri, de se uitaă cum se bate resboiul“³⁾.

În ziua a doua, Matei birui și fugiră la Moldova, pentru multă vreme, Hrișea Vornicul, Mihul Spătarul, Catargiul, Dumitru Vistierul Dudescul, ier Necula Vistierul și Până Logofătul din Greci periră în lupta de lângă București.

Încep câșii-va anii de pace. Ca de obicei, Bucureștii cresc cât ai clipi din ochii păceii și ai linisceii. Matei locuesce mai mult la

1) *Mag. Ist.*, I., pag. 288.

2) Isvórele citate într'un studiu al nostru: *Românii în resboiul de 30 de ani*.

3) *Mag. Istor.*, I., pag. 288.

4) Colecția D-lui N. Crețulescu. Desemno și acuarele găsite într'ă vechiă casă a boierilor Leordenii; sunt din secolul XVII, făcute de un zugrav, póte pentru biserica de la Leordenii.

Bucuresei în primii ani ai Domniei, pentru a nu supăra pe Turci.

La 1636, Septembre 1, Joi, în ziua sfântului Simeon Stălpnicul, „*ce ieste an nou*“, Matei singur încalecă și merge cu boierii, cu orășanii și cu preoții de la sfta Troiță (Radu-Vodă) de hotăresce viile, ocinele, livezile și moșiile orășanilor din Bucuresei, călcate de Sava, fiul lui Negré din Văcăresci. Aceste descinderi locale, ce făceau Domniul ca să vedă cu ochii în partea cui se află adevărul, se săvârșiau cu mare solemnitate și rămăneau de pomină în memoria mahalagiilor ¹⁾.

Bucurescenii iubiau foarte mult pe Matei-Vodă. Când se reintorsese la 1634, din primejdioasa-i călătorie de la Constantinopole, Bucurescenii se veseliră ca nesce copii de bucurie că li s'a întors ierăși bunul și milostivul Matei-Vodă ²⁾.

La 1637, ambasadorii și miniștrii puterilor creștine din Constantinopole sciū că *Bocorest è la Metropoli di Valachia* ³⁾, ier, peste trei ani, la 1640, episcopul catolic Baksici ne spune că Bucurescii sunt orașul cel mai mare al Țerei-Românesci; aū, țice el, *12000* de case, „*che faranno più di cento mille anime*“, adică o sută de mi de suflete. Sunt într'ênșii uă sută de biserici și mănăstiri, dër nu 's reședință de episcop ortodox ⁴⁾.

Sunt esagerate datele Episcopului Pietro Bogdan Baksici, dër ceia ce rămâne adevărat este starea infloritore a Bucurescilor într'acești opt ani de domnie cu pace ai lui Matei-Vodă. Domnul reparase Curtea Domnescă ⁵⁾, și puterea lui armata opră pe Turci de a mai face incursiuni de la Giurgiu pêne la Bucuresei, cum li-era obiceiul la 'nceputul secolului.

Toemai, într'acest an, la 1640, se 'ncercaseră să dea jos de pe tron pe Matei-Vodă; uă armată de Turci venise pêne la Bucuresei și tăbărise pe delurile dintre Văcăresci și Cotroceni ⁶⁾. Matei cu oștile séle din Bucuresei îi sili să se retragă, fără ca ei să fi putut face vre-un rău orașului.

Și lucrurile merg cu pace pêne la mórtea lui Matei, 1654.

1) *Arhive*: Cartónelo Mitropoliei, pach. 170, doc. 6. — Cf. cu cartónelo Radu-Vodă, pach. 1, act. 44.

2) Șincal: *Cronica*, sub anno.

3) Hurmuzako: *Doc.*, IV., 2, pag 48—49.

4) Al meu studiū: *România în secolul XVII*, pag. 15.

5) V. cap. *Curtea Domnescă*.

6) Șincal: *Cronica*, sub anno.

Revolta Seimenilor face mai mult rău Târgoviștei, dér nici Bucurescii nu scapă neatinși.

Ales Domn în Târgoviște, Constandin-Vodă Șerban vine la Bucuresci. „Acolo, s'a gătit cu mare pompă, de aũ eșit înaintea

Matei-Vodă și Elena Dómna din *Liturghierul* slavonese, tipărit la 1646 în Mănăstirea Dêlul, de Arhimandritul Ión¹⁾.

1) Bianu și Hodoș: *Bibliografia românească vechiă* (Bucuresci, 1899), pag. 152—153.

„Turcului, carele îi aducea Domnia, și cu cinste l'au petrecut pînă în casele cele domnesci. I'au dat haraciul că îi era vremea, și „au trimis plocóne de Domniă... Și Constantin a rămas în scaun, și se bucura în avuția cea multă ce rămăsese de la Matei-Vodă“ 1).

† Intre 1654 și 1655 face Constandin-Vodă Șerban Mitropolia de astăzi a Bucureștilor 2), „mănăstire mare, care este în vârful unei movile din București, ispravnic fiind Radul Logofătul Du-descul și George Șufariul din Târgoviște“ 3).

Acum vizitează Bucureștii Patriarhul Antiohiei, Macarius, și diaconul său, Paul din Aleppo.

Paul din Aleppo dice: Bucureștii sunt foarte mari; acum câțiva ani ei conțineau mai mult de 6000 de case; au 40 de biserici și mănăstiri, ier *faimósa* gârlă Dâmbovița trece prin mijlocul lor 4).

Ar fi putut să crească Bucureștii în cât să ajungă la numărul caselor numărate de Baksici, decă revolta Dorobanților și a Seimenilor nu i-ar fi nenorocit. Nebunii de ură în contra boierilor, ei se revoltă la București, cum în timpul lui Matei-Vodă se revoltaseră la Târgoviște. Aprind case, fură, jăfuesc, omoră pe boierii pe care-i prind. Pier la București boierii de mîna ântăia, ca Ghiorma Banul, Drăghiei din Greci, Gheorghe Vistierul din Popesci, Cârstea fiul bătrînului Socol, marele clucer, pe care l'omoriseră la Târgoviște în timpul lui Matei-Vodă, și în fine omoră, lângă gardul caselor tatălui său, pe Papa Postelnicul Brâncovénul, fiul lui Preda Vornicul 5).

Pentru a eternisa memoria acestei crunte lovituri, bătrînul Preda Vornicul Brâncovénu, înalță *cruce de lemn* pe locul unde fusese omorît fiul său Papa, tatăl viitorului Domn Constantin-Vodă Brâncovénu.

Acéstă cruce, Constantin Beizadea, fiul lui Constantin-Vodă Brâncovénu, cu vr'o câte-va luni înainte de a fi mazilit tatăl său și de a pleca cu toții la Constantinopole, o face de piétra și pune pe dînsa următórea inscripțiune:

„Acéstă Cruce este ridicată în slava Domnului Christos de „Constantin Brâncovénu, feciorul luminatului Domn, Io Con-

1) Istoria Bălăcenescă, în Șincai: *Cronica*, anul 1654.

2) V. cap. *Mitropolia Bucureștilor*.

3) *Mag. Ist.*, I, pag. 336.

4) *Travals of Macarius*, loc citat mai la vale.

5) *Istoria Bălăcenescă*, în Șincai: *Cronica*, anul 1655.

„stantin Bassarab Voevod, în locul altei cruci, ce era de lemn,
„care era ridicată de Preda biv vel Vornic Brâncovénul, în po-

Papa Postelnicul, tatăl lui Constantin-Vodă
Brâncovénu 3).

„menirea fiului său Papa Pos-
„telnicul, părintele mai sus po-
„menitului Domn, că într'aces-
„tași loc aș perit în zilele lui
„Constantin Vodă Șerban, ce
„aș stătu Domn în urma lui
„Matei-Vodă, când s'aș rădicat
„Dorobaniș asupra Domnului
„și a boierilor țerei la leat 7163,
„și stricându-se crucea de lemn,
„s'a rădicat acesta de piatră, la
„Iuliu 20, leat 7221“ 1).

†Acésta-ș crucea brâncovenéscă,
pe care o vęd și astăzi Bucu-
resceniș în vale, în fața Mitro-
polieiș și care ni-aduce aminte
nouă *Crucea lui Alexandru-Vodă*,
din Calea Mehedinșilor, pe la
hotarul Lupescilor, pomenită în
condica No. 2 a Mitropoliei bu-
curescene; pe urmă *Crucea Dóm-
nei Mircioia*, pomenită în Ocol-
nica Mitropolieiș, despre care
am vorbit 2), și *Crucea lui Leon-
Vodă*, din curtea bisericeș Slo-
bozia, ridicată întâiș de el și

apoi prenoită de fiul său Radu-Vodă Leon, cum spune urmă-
tórea inscripșione:

„In numele Tatăluș, și al Fiuluș, și al Șftuluș Duh, amin. Adecă
„eș, robul lui Dumneșeș, Iw Leon-Vodă, feciorul lui Ștefan-Voevod,
„ridicat-am acéșta cinstită Cruce în numele Șftuluș Gheorghe,
„pentru ca șe se pomenéscă de rėsboiul ce am avut într'acést
„loc cu pribegiș, când aș venit de peste munte asupra Domnieș
„mele în anul 7139, în luna August, Marș. Milostivul Dumneșeș,

1) *Revista Română*, 1861, studiul lui Dimitrie Berindei: *Bucurescș*, pag. 311.

2) V. cap. *Bucurescș pêně la 1500*.

3) Colecș. d-lui Nicolae Creșulescu.

„cu rugăciunea Sftului Gheorghe, supusu-i-aŭ sub sabia Domniei
„mele, și i-am biruit, și câți aŭ cădut în bătăia zac subt acéstă
„movilă, ier Crucea s'a ridicat în luna
„Februarie 20, anul 7140, ier de la Chri-
„stos 1632“.

Crucea de la Mitropolia.

Pe altă lature a crucei citim:

„Puternicul Dumneđeŭ, învrednicind
„pe noi, Iw Radu-Voevod, cu Domnia Țe-
„rei-Românesci, în leatul 7173, ier de la
„Christos 1665, vėđuŭ acéstă cin-
„stită Cruce făcută de părintele meŭ,
„Leon-Vodă, și aflându-se stricată,
„Domnia-mea o inoi, și făcuŭ și
„sfânta biserică, în numele Sftului
„Mucenic, marelui sfânt Dimitrie“ 1).

În fine, pentru a sfârși cu *Crucile*
bucurescene, pe lângă aceste trei ce cita-
răm, să adăugim și pe aceia ridicată în
câmp, la Obor, în anul 1716 de Serdarul
Mogoș și care, ađi, fórte frumoasă și fórte
bine conservată, este în altarul bisericei
Precupeții-Nouŭ 2).

Și-acum, pentru a reveni la Istoria
Bucureștilor în 1656, să vedem ce ne
spune Diaconul Patriarhului Macarius,
mult-admirătorul Paul din Aleppo, care
se bălăbănia în vremurile acestea prin
Bucuresei și prin Târgoviște, cu mulțimea
darurilor căpătate de la drept-cre-
dincioșii Români 3).

În 1656, spre sfârșitul anului,
Turcii, furioși în contra lui Con-
standin-Vodă Șerban din cauza ali-
anței séle cu Principii Transilvaniei
și ai Moldovei 4), hotărîseră înlocui-

1) Crucea de la Slobozia a fost refăcută la 8 Septembrie 7252 (1743) de Constantin biv
vel Vistierul Năsturel și de Jupănesa lui Ancuța.

2) V. cap. *Bisericile*.

3) *Travels of Macarius, Patriarch of Antioch*, written by his attendant Archdeacon Paul
of Aleppo, in arabic, translated by F. C. Balfour, London, 1836, — pag. 390 și urm.

4) Al meŭ studiŭ *Ludovic XIV și Constandin Brâncoveanu* (Buc., 1884), *sub annis* 1654—1659.

rea lui cu Mihnea III și se pregătia să înainteze de la Giurgiu la București. Constandin era la Târgoviște. Aușind de planul Turcilor și știind că în ordiile lor era și Domnul cel nou numit, adică Mihnea III, Constandin ordonă Spătarului, cârmuitor al Bucurescilor, să aprindă, să dea foc orașului, să ardă Curtea Domnăscă, casele boerescilor, bisericile și mănăstirile, pentru ca Turcii și Mihnea III sosind să nu aibă unde se se ungă de Domn noul numit, și, prin urmare, țera să știă că Domn este tot Constandin-Vodă Șerban.

Din fericire pentru București, acest ordin nesăbuit și nenorocit nu fu executat; Spătarul fugi din București la apropierea Turcilor. Seimenii și Dărăbaniil îl urmară. Uă fugă generală, întocmai după cum fugi și Constandin din Târgoviște, unde, altmintreli, se fortificase cu un șant (shanso) de care, ca și de un altul la Câmpulung, Paul din Aleppo vorbește cu obicnuită admirațiune.

Mihnea III găsi București în ființă la 1658. Paul din Aleppo pomenesce de stricăciunile Turcilor, dăr Mihnea III are unde locui. Curtea Domnăscă este cam stricată, mănăstirile cam dărimate, locuitorii cam speriați, dăr totuși orașul stă óre-cum bine.

Imprejmuirile Bucurescilor aș pătimit maș mult. *Viile*, cu cari București se mândriaș tot atāt de mult ca și Pitescii cu ale lor, viile aș suferit mult.

Hrisóvele spun, adeseorē cu nimerite vorbe: „ier cānd a fost în *dilele* lui Mihnea-Vodă, cānd cu

Crucea de la Slobozia.

răutățile, s'au pustiit viile de n'a rămas uă viță, ei numai pa-jiște" 1).

Antonie-Vodă de la Păpesci²⁾ va da aceste locuri, cari sunt domnesci mănăstirei Mihaï-Vodă, ai cărei egumeni vor resădi viile; va lăsa și el, ca și Grigore Ghica în prima și'n a doua domniă, pe orî-cine se planteze viă pe délul Lupescilor cu condițiune ca, la cules, să dea Egumenului Mihailot din zece vedre una³⁾.

Pecetea lui An-
tonie-Vodă

Răutățile de cari vorbesc hrisóvele sunt încercările lui Mihnea III de a scutura jugul Turcilor, unindu-se cu detronașii Domni ai țerilor române, Constantin-Vodă Șerban și Gheorghia-Ștefan, precum și cu Racoczi, principele Transilvaniei⁴⁾.

Următor ăstor planuri fôrte rěu combinate, Mihnea III băgă gróza în Bucuresceni, ordonând ostașilor, — și nu eraŭ puțin⁵⁾ — să omóre pe toți Turcii din Bucuresci. Eraŭ aprópe 15.000 de ostași în Bucuresci, „și nu eraŭ tocmai disciplinași“, ăice o serisóre a lui Aloisio Molin, ambasadorul Veneției de la Viena⁶⁾.

Din nenorocire pentru Mihnea, boieriŭ nu-l urměză în hotărîrea lui de a se scăpa de Turci. Domnul, furios, omóră pe Istrate Postelnicul și trămite la Târgoviște de omóră în casele domnesci de acolo pe bėtrânul baș-boier al țerei, pe Preda Vornicul Brâncóvenul⁷⁾. Aceste fapte îi înstreineză întręga țeră. Boieriŭ îl pîresc la Turci și chiamă și pe Tătari în țeră. Sultanul hotăresce mazilirea lui Mihnea.

Starea Bucurescilor, la venirea noului domn, George Ghica⁸⁾, era de plâns din cauza Turcilor, Tătarilor și oștirilor lui Mihnea III. Să mai adăugem că, în Mai 1660, Constantin-Vodă Șerban, care se afla în Transilvania, strînge óste numerosă, intră în Țera-Românescă pe la Turnul-Roșu și se îndrepteză repede spre Bucuresci. Ghica speriat fuge la Giurgiu cu uă mulțime de boieri. Constandin intră în Bucuresci, atrage în partea sa pe Seimenii și Dărăbaniŭ ce-l găsesc în „scăunala cetate“, se răpede la Dobreni

1) *Arhive: Condica No. 2, a Mitropoliei, hrisovul din 11 Mai, 1660.*

2) 1669—1672.

3) Hrisóve, tot în *Condica No. 2, a Mitropoliei din Bucuresci.*

4) Hurmuzake: *Doc., IX, 1, pag. 149.* — Cf. și cap. *Curtea Domnescă.*

5) *Mag. Istor., I, pag. 322.*

6) Din 31 Octombrie 1659, în Hurmuzake: *Doc. IX, pag. 149.*

7) *Istoria Bălăcenescă, în Sineai: Cronica, II, pag. 75.*

8) 1659—1660.

faimósa lui moșiă¹⁾, își desgrópă comorile ce avea îngropate acolo și, auzind că George Ghica a chiămat ierășii pe Tătari și pe Turci, fuge în Ardeal. În Bucuresci vin din nou Turcii lui Hasan-Aslan-Pașa și Tătarii lui Ak-Mursa²⁾.

În Iunie 1660 erau în Bucuresci Turci, Tătari, fómete și ciumă „de muria mulți“, dice istoria Bălăcenescă³⁾. Era de tóte, când Vizirul Kiupriuli-Oglu, din faimósa dinastiă a Kiupriuliilor, hotărî să mazilésca pe George-Vodă Ghica și să numésca Domn, adică Pașa în Țera-Românescă prefăcută în pašialie turcece, pe ginerile seü, Mustafa-Pașa.

Bucurescii simțiră cei d'ântăiü gróza fără nume a acestei hotărîri, contra căreia se opuse cu desnădăjduită energiă bătrânul Postelnic Constantin Cantacuzino. Kiupriuli schimbă numirea și puse ierășii Domn creștin, pe Grigore Ghica, fiul lui George Ghica.

De la 1660 și pêně la avenimentul lui Șerban-Vodă Cantacuzino, adică în timp de 19 ani, Bucurescii și Bucurescenii luară parte la marea luptă a Ghiculescilor în contra Cantacuzinescilor, și fură mai totdeuna de partea Cantacuzinescilor. Orașul, neguțatori, tótă suflarea bucurescénă nu putea să uite marea slujbă făcută de bătrânul Postelnic Constantin, trunchiul tuturor Cantacuzinescilor munteni, când scăpase Bucurescii și țera de pašă și pašialie.

E omorît bătrânul Postelnic de boierii lui Ghica la Mănăstirea Snagovului, dér cei șese feciori ai lui rămân în picioare⁴⁾. Mulțămită lor și boierilor cu cari se înrudiseră, Bucurescii scapă de Tabacii cari, pêně la 1668, se aflaü pe malul stâng al Dâmboviței, de la Zlătari pêně la Sărindar. Tabacii se stabilesc dincolo de Mănăstirea lui Radu-Vodă, ier malul Dâmboviței de la Zlătari la Sărindar se împodobesce cu case și cu grădinii boieresci⁵⁾.

Tot la 1668, prin Cantacuzinesci, Bucurescii, cu mic cu mare și 'n cap cu Mitropolitul Teodosie, rudă cu Cantacuzinii, se ridică în contra lui Radu-Vodă Leon⁶⁾ și 'n contra Grecilor cari cârmuiaü, adică jăfuiăü țera. Domnul e mazilit, ier pe unii din Grecii, cari rămân în țeră la domnia lui Antonie-Vodă de la Popesci⁷⁾,

1) V. cap. Casele boierilor bucuresceni.

2) Șineai: *Cronica*, sub anno.

3) Șineai: *Cronica*, II, pag. 87. — Cf. *Mag. Ist.*, I, pag. 325.

4) V. cap. Podul Mogoșiei.

5) *Archive*: Cartónele M-tirei Sftului Ion. — Cf. cap. Podul Mogoșiei.

6) *Mag. Ist.*, I, pag. 357. — Domnesce 1664—1669.

7) Domnesce 1669—1672.

Cantacuzinescii îi închid și 'i bat la palme „de nu știu cum nu muriaă”, (dice Cronicarul ¹⁾).

Greul Pavel și Greul Balasake, odioși Bucurescenilor, căci

Stroe Leurdénuls).

probabil
ei îndem-
naseră
pe Epis-
copul Si-

nait, Anania, să întente pro-
ces Mitropolitului Teodosie
ca să-î Ica Mitropolia, sub
cuvînt că e clădită pe lo-
curile și colinele Mănăstirei
lui Pană, închinată Munte-
lui Sinaia ²⁾. Greul Pavel
și Greul Balasake plătiră
la palme și 'n tôte felurile
jafurile Grecilor lui Radu-
Vodă Leon.

Antonie-Vodă face ce
vor Cantacuzinescii și mai
cu sémă deșteptul Șerban
Logofétul Cantacuzino, care
avea să devină Domn.

Bucurescenii sunt de
partea Cantacuzinescilor în
faimosul proces de reabi-
litare a memoriei lui Con-
stantin Postelnicul Canta-
cuzino și de condamnare
a mult intrigantului Stroe
Vornicul Leurdénul ³⁾.

La a doua domniă a
lui Grigore-Vodă Ghica ⁴⁾,
Cantacuzinescii sunt pri-

1) *Mag. Ist.*, I, pag. 354.

2) V. cap. *Patriarhi, Mitropoliști, etc., etc., la Bucuresci.*

3) Șincai și *Mag. Ist.*, vol. I și II.

4) *Domnesce 1672—1674.*

5) *Colect. N. Crețulescu.*

goniți. Bucurescii persistă în afecțiunea lor, și vor persista și în timpul domniei lui George-Vodă Duca.

Cioma bântule spăimântător. Duca fuge din Bucuresci la Cocoresci, la Vlad Comisul Cocorescul; fug caimaicami lăsați de Duca în Bucuresci, adică Radul Logofătul Crețulescu, Stroe Vornicul, Vileul Vistierul. Bucurescii sunt puști, dér cu desevârșire puști în 1676¹⁾.

Ast-fel staū pêne la Bobotéză²⁾. Cu primăvera anului 1677, Cioma încetéză, Duca-Vodă se pune de repară și măresce *Curtea Domnăscă*³⁾, lucrurile se petrec în linisce; Cantacuzinescii au fugit mai toți la Constantinopole, unde trufașul Șerban declară că va face pod de pungi de la saraiul muntenesc și pêne la Pörtă, și tot va da jos pe Duca-Vodă; Bucurescii crece și 'nfloresc. Avem ca ispravnicii ai orașului boierii mari ca: Badea vel Vornic Bălăcenu, Radu vel Logofăt Crețulescu, Hrizea vel Vistier Popescu, Constantin vel Agă Brâncovenu (1678, Iuliū 29)⁴⁾.

Pecetea lui Radu Crețulescu.

Lucrurile petrecându-se cu pace, orașul era vesel și creșcea într'una⁵⁾. Se pôte decî închipui sgomotoșa bucuriă cu care Bucurescii, partisanii hotărîții ai familiei Cantacuzinilor, aușiră că Șerban Logofătul Cantacuzino a fost numit Domn în Țera-Românăscă.

Cronicarul ne dă măsura acestei bucurii cu un amănunt admirabil, de felul căruia este atât de sgârcit și care reamintesc amănuntele lui Saint-Simon:

„De bucuriă beaū toți vin, și cei cari nu aveaū vin, beaū apă“⁶⁾.

Veseliă, chiote, serbării cu mare „pohyală“, cum fu venirea Dómnei lui Șerban-Vodă și a mumei séle, „pré slăvita și de totă țera cinstita Mare-Postelnicesă Elenca“, în cetatea de scaun a Bucurescilor. Bucurescenii erau radioși.

Se cam mohorîră ênsé când vedură crunta energiă cu care

1) Șincai: *Cronica*, sub anno.

2) *Mag. Ist.*, II, pag. 8.

3) V. cap. *Curtea Domnăscă*.

4) *Arhive*: *Condica Tismanei*, II, pag. 434.

5) V. cap. *Mahalalele*.

6) *Istoria Bălăcenesă*, în Șincai: *Cronica*, sub anno.

Șerban-Vodă începu să-și răsbune în contra dușmanilor săi din trecutele domnii. Procesele se ținea în dîră la divanul Curței Domnesci din Bucuresci. Orașanii vorbiră cu tēmă lunî de-a rîndul de procesul pentru reinstalarea Mitropolitului Teodosie și destorarea Mitropolitului Varlam, de procesul Urđicénului, de al Vornicului Vulcan, de al Vornicului Hrizea, globit de Șerban cu 41000 de taleri și 'n urmă chinuit și otrăvit, de procesul și spînzurarea chiar de pórta casei lui, a lui Radu Ocnénul, de judecata și apoi de aruncarea într'ua ocnă pustiă a lui Drosu Serdarul, precum și de otrăvirea unicei fete a acestuia, pentru ca să i se stingă neamul¹⁾.

Șerban-Vodă a dat de vorbă multă Bucurescenilor. Certele cu muma lui, cu bētrāna Elena Dómna, adică cu Marea-Postelnicésă²⁾, îmbunătățirile care le face cursului Dâmboviței prin construirea *iazului de pămēnt* de mai sus de móra Mitropolii³⁾, deschiderea unui noū pod pe sub Via Domnescă, afară din orași, numit de atunci *Podul lui Șerban-Vodă* și mai târđiū *Podul Beilicului*⁴⁾, zidirea Bisericei Dómnei și a micei bisericei de lemn, din mahalaua *Scorțarului*⁵⁾, zidirea celui mai mare han pe care l'a avut Bucuresci, faimosul *Han Șerban-Vodă*⁶⁾, venirea în Bucuresci, la Casele Domnesci de pe viitorul Pod al Mogoșóiei, a atātor persóne străine, mari și mici, — tóte acestea și altele multe ce nu cunóscem încă făceaū pe Bucurescenii să se uite cu grózá, dér și cu admirațiune, la Domnul ager la minte și tare la sfat care-i cārmui nouē anî de đile⁷⁾.

Șerban-Vodă móre grabnic, și Brāncovēnu este ales Domn al Țerei de boieri și Mitropolit. Trudele și necazurile, pagubele și chinurile încep din noū pentru Bucurescenii.

La 1689 vin Nemții, neam noū, pēnē acum ne mai vēđut ca oștire prin Bucuresci. Brāncovēnu fuge din Bucuresci, lāsānd ispravnicē și rēmānēnd mulți boieri. Bucurescenii credeaū că, fiind creștinii, Nemții nu vor fi cumpliți ca Turcii și ca Tātarii. Cāt se încelară!

1) Șineai: *Cronica*, sub anno.

2) V. cap. *Podul Mogoșóiei*.

3) V. cap. *Dâmbovița bucurescēnă*.

4) V. cap. *Podul lui Șerban-Vodă*.

5) V. cap. *Bisericele*.

6) V. cap. *Hanurile*.

7) Domnesco 1679—1688.

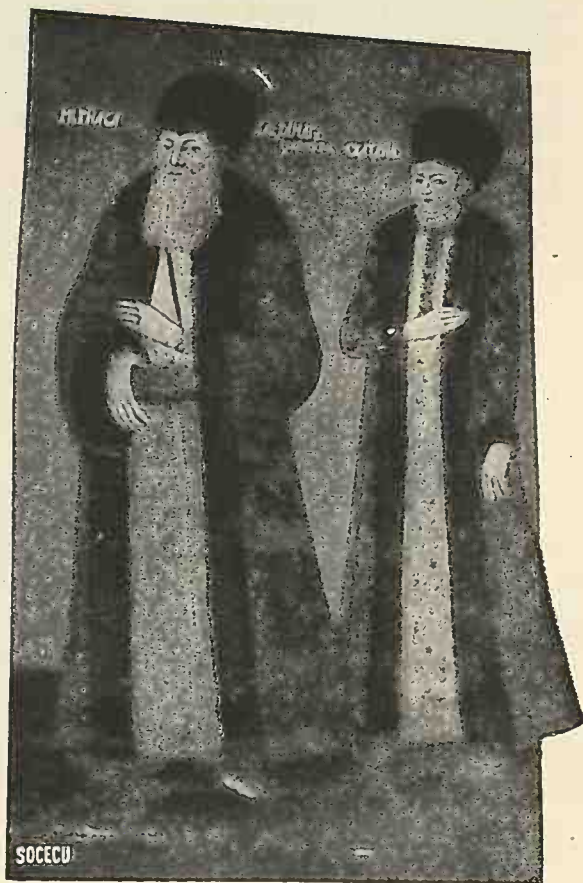
Vedeai pe stradele Bucurescilor, *târîți cu funia de gât*, că vin, după câte un pole de soldați, boierii, arhimandriții și marii neguțători ai Bucurescilor, ca să meargă la mai-marii Nemților. De ce? Pentru că nu dedeseră făină și carne din destul¹⁾.

Suferințele Românilor și, în deosebire, ale Bucurescenilor de la „*Nemții d'ântăii*“, au rămas neșterse în memoria poporului, care are locuțiunile de batjocură și de ură în contra acestor neomeșii creștini.

Brâncovenu chiâmă pe Tătari cu care, pare-se, putea să se înțeleagă mai bine. Când aușiră că vin Tătarii, Nemții generalilor Page și Häusler o luară la sănătosa.

Nu mult după acestea Bucurescii se liniștesc, dăr Bucurescenii, după bătălia de la Zernesci, se duc, cel puțin Dumineca, de se plimbă pe ulița care merge de la *Porta-de-sus* a *Curții Domnesci* spre biserica de jurământ²⁾, ca să vedă dărimate și făcute una cu pământul casele lui Constantin Aga Bălăcenu³⁾, și capul acestui boier, ginere al lui Șerban-Vodă și pricinitor al tuturor neazurilor din 1688 și 1689, pus în prepeleac, unde stete un an de zile, de se duse pomină pêne la Moldova⁴⁾.

Maștârđiș, Brâncovenu va clădi aci pe locurile confiscate ale Bălăcenilor hanul lui, numit

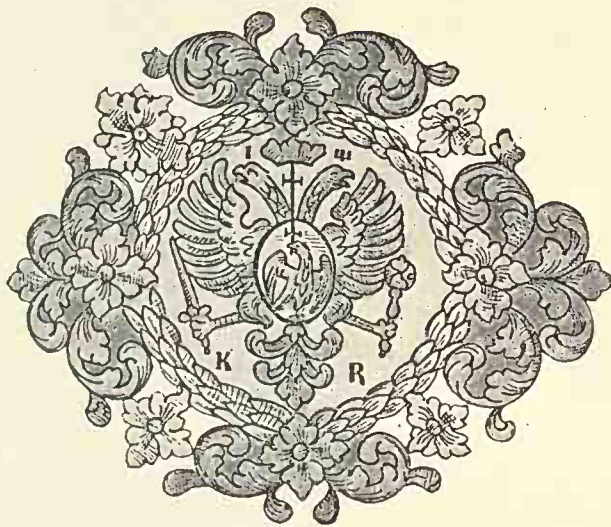
Alexandru Mavrocordat Exaporitul și soția sa Sultana. Mănăstirea Văcăresci, pictură ctitoricească. — Colecția Gr. N. Manu.

1) Șincai: *Cronica*, sub anno.
2) Strada Carol, biserica Sfântului Dumitru.
3) Palatul Poștelor.
4) V. cap. *Podul Mogoșiei*.

*Hanul lui Constandin-Vodă*¹⁾; va deschide *Podul Mogoşiei*²⁾; va zidi și repara multe, foarte multe biserici³⁾; va da bold Bucurescilor să se întindă dincolo de Jieniță spre Miédă-ți, ier spre Răsărit dincolo de biserica lui Lucai și despre ulița Blejoianchi⁴⁾; va încurajia comerciul cu fel de fel de măsurî potrivite și binefăcătoare⁵⁾; va sci, cu deosebită pricepere, să mărescă birurile fără ca Bucurescenii să strige pré tare; va înfrumuseța orașul cu repararea caselor vechi ale Vornicului Preda Brâncovenul, bunicul său, și va mai clădi încă uă părechiă „pentru coconi domniî mele“, ier palatul dela Curtea Domnescă se va înfrumuseța cu uă grădină italiană măreță⁶⁾, și'n fine va da serbări minunate la venirea ôspeșilor mari ca Alexandru Mavrocordat Exaporitul, cuserul său, și la nunta feciorilor și fetelor sële.

Bucuresciî intră în 1700 cu pace, cu linisce și deplină fericire.

Stema Cantacuzinilor ⁷⁾.

- 1) V. cap. *Hanurile.*
- 2) V. cap. *Podul Mogoşiei.*
- 3) V. cap. *Bisericele.*
- 4) V. cap. *Mahalalele.*
- 5) V. cap. *Comerciul Bucurescîn.*
- 6) V. cap. *Curtea Domnescă.*
- 7) *Arhive: Mănăstirea Radu-Vodă, pach. 40, act I, hrisov de la Ștefan-Vodă Cantacuzino, anul 1715.*

IV

BUCURESCII

DE LA 1700 ȘI PÎNĂ LA 1800

I

in cele pênă acum afirmate după documente, cititorul a trebuit să-și dică, întocmai ca și scriitorul acestor rânduri, că sunt puține orașele cari, prin pace și linisce, să fi putut vre odată înainta și crește atât de mult și atât de iute ca București.

Ultimii ani ai secolului XVII și primul deceniu al secolului XVIII sunt pentru București ani de pace și de linisce. Brâncovenu stă tare pe tronul său. Cu uă diplomația pentru care, în dese rânduri, ar fi meritat aplausele chiar ale diplomaților venețianii de odinióră; cu nesce sume de bani a căror cătime imărmuresce pe cercetător și cu un noroc care, între 1695 și 1710, nu'l părăsesce mai de loc, — Constandin-Vodă Bassarab Brâncovenu sciuse să-și ducă, printre valurile Turciei și Austriei, luntrea sa atât de bine, încât Țera-Românescă resuflase din adânc spre marea sa fericire. Tóte mergeaú cu bine, și era mare belșug la tóte.

Orașul capitală era cel d'ântăiú care se folosia de acéstă stare de lucruri la 'nceputul secolului XVIII; în tóte felurile de activitate ale vieței lor, București propășesc.

Ca 'ntindere, „scăunala cetate“ crește spre Miédă-di în mahalaua Popescului¹⁾, pe unde Brâncovenu cumpără locuri pentru

1) V. cap. Mahalalele.

el și pentru Coconiș lui; la Apus, în mahalaua *Calicéscă*, adică pe podul Calicilor¹⁾, sărăcimea, adică „prostimea“, *Calici*, sunt împinși tocmai spre Délul Lupescilor de boierii cari își fac case pe locurile unde cu câțiva ani înainte se află bordeiele și căsciórele calicimei; spre Răsărit, documentele ne arată că Bucurescii merg pînă la biserica Oltenilor sêu biserica Protopopului; e făcută biserica lui Lucaci²⁾. Podul Târgului-de-Afară înainteză mereu spre Târgul Moșilor³⁾. Spre Miédă-Nópte, Brâncovénu a deschis Podul Mogoșóiei⁴⁾ și între Podul acesta și Podul Calicilor, în marele triunghiú al cărui vêrf ar fi Curtea Domnéscă, laturile acestor două poduri și linia care ar fi unit capul Podului Mogoșóiei cu capul Podului Calicilor, în Délul Lupescilor, pe drumul Mehedinților, — în spațiul acesta, nasce mahalaua Fântâna-Boului, pe la *Șipotul Fântânelor*, pe delulețele unde sunt viile boierilor Crețulesci⁵⁾. Se populéză ambele maluri ale Dâmboviței de la Gorgan în sus, cu aceeași iuțelă, cu care, la dreapta și la stânga Podului Mogoșóiei, se populéză mahalalele cari îndată încep să se formeze fiă pe locuri domnesci, fiă, mai cu sémă, pe locuri mănăstiresci.

Ca și'n secolul trecut, Mănăstirile, adică puternica și bogata Mănăstire a lui Radu-Vodă, Mitropolia, Mihaï-Vodă, Sftul Sava, Sfta Ecaterina, adică fosta Mănăstire a lui Pană, Mănăstirea Grecii, Sft. Ión-cel-Mare, Sft. Spiridon-Vechiú, de acum Sft. Gheorghe-Noú; precum și mănăstirile înconjurátore: Cotroceni, Cernica, Măreúta, Plumbuita, și altele ca: Snagovul, Căldărușani, Țigănescii, Délul, Glavaciocul, pînă chiar și Aninósa ot Muscel, — erau, unele mai mult, altele mai puțin, marile proprietare ale locurilor, prăvăliilor, caselor, pimnițelor, grădinilor și morilor în Bucuresci.

Locurile domnesci descresceau mereu în întindere. Dintr'ênsele, Domniú daú în dar boierilor, deschideaú pe ele ulițe și ulicióre, vindeaú la neguțatori dintr'aceste locuri domnesci, cari în secolul XVI trebuie să fi fost peste mészură de mari.

Locurile mănăstiresci ênsé cresceau într'una. Toți evlavioși — și nu erau puțin! — luaú adeseori pâinea din gura copiilor lor ca să o închine mănăstirilor. Boieri, neguțatori, vèduve daú pe întrecute lui Dumneđeú prin miđlocirea Egumenului raduliot, sêu

1) V. cap. *Podul Calicilor*.

2) V. cap. *Bisericile*.

3) V. cap. *Podul Târgului-de-Afară*.

4) V. cap. *Podul Mogoșóiei*.

5) V. cap. *Mahalalele*.

Egumenului mihailot, s^{eu} Egumenului de la M^{an}ăstirea lui Pană¹⁾.

De aceia, între 1700 și 1750, în centrul Bucurescilor, în miezul Târgului, pe ulițele care se încolăceau micⁱ, strâmte, întortochiate împrejurul Curței Domnesci și da^u, unele în Dâmboviță, i^{er} altele suia^u spre R^{es}ărit și spre Nord la Podul Târgului-de-Afară, în spre mahalaua Aga Niță, s^{eu} la stânga spre Ulița mare care mergea la biserica lui Colțea Clucerul, s^{eu} mai spre stânga pe la biserica Grecilor și Hanul lui Șerban-Vodă; — pretutindenⁱ, pe aci, unde valoarea terenului era mai ridicată, unde numărul populațiunei era de uă sută de ori mai mare de cât prin mahalale, pe unde te perdeai pe intinse maidanuri cu înalte bălării, pe aci, la 10 proprietari, unul s^{eu} cel mult doi erau particulari, toți cei-l-alti erau m^{an}ăstirile, bisericile și atâtea și atâtea lavre sfinte de la Sfet-Agora, de la Jerusalem, din Alexandria Egiptului și din Antiohia Siriei.

Ulița boierescă anume, cum erau *ulițe boieresci* printr'alte orașe ale Țării, la Bucuresci nu se afla în timpul Brâncovenului. Boierii locuia^u pretutindenⁱ: în *Isvor*, pe podul lui Șerban-Vodă, în *Calici*, unde acum înalță Dudescii și Brăiloi, cari vin de peste Olt, case mari cu grădini și curți cari au rămas legendare în amintirea Bucurescenilor, pe podul *Mogoșoiei*, în mahalaua *Trîmbițașilor*, pe la podul de *Nuiele*, pe ulița care merge spre *Cocóna Calita a Mantii Câmpinului*, adică spre *Colțea*, și 'n fine spre biserica Scaunelor, făcută p^ote în secolul XVII, la 'nceput, de boierii Crețulesci.

Boierii Argetoieni, Bălăcenii, Bălenii, Brăiloi, Brătășeni, Brezoieni, Bucșani, Bujoreni, Buzesci, Câmpinenii, Cândesci, Cantacuzinii, Corbenii, Cornesci, Crețulesci, Dudesci, Fălcoieni, Fărcășani, Filipesci, Floresci, Glogovenii, Grădiștenii, Grecenii, Golesci, Milesci, Năstureli, Negoiesci, Oresci, Olănesci, Obedenii, Pârșcovenii, Poenarii, Popesci, Rudenii, Slătinenii, Știrbei, Toplicenii, Urdărenii, Văcăresci, Vărzarii și Zătrenii, toți trecuți în marea Condică Brâncovenescă²⁾ avea^u case uni; f^orte mari, alții mai micⁱ, prin diferite mahalale ale Bucurescilor.

Marii neguțatori cari avea^u intinse daraveri cu Țarigradul, cu Brașovul, cu Moscul și 'ncepuseră, spre marea ciudă a Brașovenilor, afaceri directe cu Lipsca, marii neguțatori ai Bucurescilor

1) V. cap. *Patriarhi, Mitropoliți . . . la Bucuresci.*

2) Arhive. — Originală.

contribuiaă la 'nflorirea oraşului şi munciaă de zor pentru a pute răspunde Domnului birurile cu cari, fôrte meşteşugit, scia Brâncovenu s'î încarce din an în an mai mult. Plătiaă fără s' murmură birurî ca orăşanî, plătiaă ca neguţatorî, plătiaă ca cetăţenî români, după cum haraciul, darurile, plocónele se 'ntêmplă s' fiă pe fiă-care an¹⁾.

Arătăm în cap. *Curtea Domnescă* strălucirea şi bogăţia Casei lui Brâncovenu.

Del Chiaro dice pentru timpul acesta²⁾: *ai miei giorni*, în zilele mele — adică atunci când era dascăl la copiii Brâncovénului, — Bucurescii aveau uă populaţiune de 50000 de ómenî, un inconjur destul de mare, case cu grădinî, curţi, cuhniî, grajdurî, ogrăđi cu pomi roditorî fôrte întinse.

Del Chiaro mai constată că apele Dâmboviţei *sono leggiere e salubri*, că nu sunt fântâni şi că apa de puţ e rea³⁾.

Astfel era în partea-î generală Bucurescii Brâncovénului.

II

Când nenorocirea se prăbuşi cumplită pe capul lui Constantin-Vodă Brâncovenu, Bucurescii nu resimţiră mult perderea lui. Aveau în locu-î Domn pe Ştefan-Vodă Cantacuzino, fiul bătrânului Stolnic Constantin, tînăr crescut pe braţele Bucurescenilor, cu iubirea pe care oraşul lui Bucur o arătase în secolul trecut familiei cantacuzinesci. Cređură că vor continua în pace şi 'n linisce traiul îmbelşugat şi mulcom din vremea fericită a lui Brâncovenu.

Se 'ncelară.

Viforul, care doborîse casa norocitului întru tóte, adică a lui Constantin-Vodă Brâncovenu, suflă şi bātu cu aceeaşi fiorósă grozăviă şi 'n Casa cantacuzinescă. Căđură de la măriri, puteri şi bogăţii, şi Ştefan-Vodă şi tatăl s'eu, Constantin Stolnicul, şi unchiul s'eu, Mihail Spătarul, şi toţi Cantacuzinescii, cei pré slăviţi în secolul XVII. Le mersese, mari şi nici chiar ştirbite, şi

1) V. cap. *Comerciu bucucesc.*

2) *Le Moderne Rivoluzioni della Valachia* (Firenze, 1718), pag. 14.

3) V. cap. *Dâmboviţa Bucurescănă.*

numele, și fala, și fericirea de la 1679 și pînă la 1716 într'una și fără greși.

În ultimele luni ale lui 1716, bătrâna Stolnicésă, mamă de Domn, trămitea la Egumenul de la Colțea și la un Gree, căruia Nicolae-Vodă îi dedese în dar satele Stolnicesei, trămitea după uă mână de făină să facă pâine, să nu móră de fόμε, iér de la Constantinopole, noră-sa, Păuna-Dómna, după mórtea bărbatului său Ștefan-Vodă, a socrului său Constantin Stolnicul și a unchiului său Mihai Spătarul, a cumnatului său Radu Spătarul Dudescu, fugi, nebună de gróză, cu cei doi copii, Radu și Constantin, pe uă corabiă ântăiú la Messina, apoi la Neapole, la Roma, Florența, Bologna, Ferrara, Veneția și 'n fine la Viena, — și 'n timpul acesta, Cantacuziní și Cantacuzine din Bucuresci apucaú toți încotro îi împingea spaima: uniú în Rusia, alții în Ardeal. Țera-Románescă și Bucuresciú păreaú pentru dênșiú mai crunte de cât Iadul ¹⁾.

Bucuresciú la 1717 ²⁾.

Vine Nicolae-Vodă Mavrocordat, domn fanariot. Bucurescenii resimt adânc necinstea ce se face țerei, și tóte urările lor sunt pentru boierii cari, ca Golesciú, Bălenii, Bujoreniú și alții, aveaú să se revolte în contra Grecului venetic.

¹⁾ Șincaí: *Cronica*, sub annis.

²⁾ Uă fantasiă pusă pe coperta cărței *Erster Auftritt des Hungarisch-Venetianischen Kriegstheater* (Leipzig, 1717).—Colecția Academiei.

Radu Golescu, Grigore Bălănu, câți-va Bălăcenii și Șerban Bujorănu sunt dintre boierii bucureștenii aceia cari voiesc să chiame pe Nemții în țară, să măture pe Greci, și să pună Domn pe Beizadea George, fiul lui Șerban-Vodă Cantacuzino și 'n fine, să 'nchine țera Impăratului de la Viena, întocmai cum voiesc să facă Șerban-Vodă la 1687¹⁾.

Boierii Oltenii, în frunte cu toți Brăiloi și cu Ilie Știrbei²⁾, sunt de aceeași părere. Sunt ênsă și boieri cari țin cu Nicolae-Vodă Mavrocordat, bunióră Iordake Crețulescu și Radu Vornicul Popescu, ceșta din urmă infocat mavrocordatofil, neputând suferi pe boierii germanofilii. Când muri Barbu Brăiloiu, Radu Popescu scrie în Cronică: a crăpat și s'a dus la dracu³⁾.

Răsboiul isbucnise între Pórtă și Impăratul de la Viena. Oltenia era amenințată. Trecătorile de la Jiș prin plaiul Vulcanului, de la Căinenii, de la Rucăr, de la Cămpina și de la Teléjin erau deschise Nemților. Bucureștenii începură să'și aducă aminte de Nemții d'ântăiū, din vremea Brâncovénului. Nicolae-Vodă fuge la Giurgiū, unde nu voiesc să stea Mitropolitul Antim, fundatorul Antimului, adică al mănăstirei Tuturor sfinților⁴⁾. Furios, Domnul revine în București, însoțit de uă mică óste de Turci și de Tătari, pedepsesc pe vro câți-va boieri, caterisesc cu voia Patriarhieii pe Mitropolitul Antim, dér n'apucă să se liniscéscă de atâtea sguduirii, și Nemții cari coprinseseră Pitești, vin la 14 Novembre 1718, conduși de Golescu și de Brăiloi la București. Domnul e arestat; Turcii, Arnăuții și Tătarii, paznicii ai Curței Domnescii, sunt fugăriți. Orașul se risipesc în tóte părțile, boierii trec în Ardeal, ier Pórtă numesc domn pe fratele lui Nicolae-Vodă, pe Dragomanul Ianake Mavrocordat.

Ierăși nesiguranță, ierăși nenorociri.

Ianake-Vodă nu scie ce să facă mai ântăiū: să liniscéscă țera, orī să servéscă pe sultan în negociările de la Passarovicii. Faimósa pace de la Passarovicii, la 1718, era să se tracteze și să se încheie la București, după cum reșese dintr'ua scrisóre a principelui Eugeniū de Savoia către mareșalul Steinvill⁵⁾, și mai cu sémă din scrisórea lui Ianake Mavrodordat către principele Eugeniū de

1) *Istoria Moldo-României* (București, 1859), pag. 316.

2) *Ibidem*, pag. 330.

3) *Ibidem*, pag. 333.

4) V. cap. *Bisericele*.

5) Hurmuzake: *Doc.*, VI, pag. 203.

Savoia: . . . „Locus autem utriusque Imperii Plenipotentiariorum „sive et Mediatorum Bucurestium videtur aptissimum: inter utri- „usque enim Imperii fines medium est, facillimamque eundi ac „cito redeundi utrinque Tabellariis copiam atque commoditatem „dabit“ 1).

Greutățile acestea nu împedică pe Ianake-Vodă Mavrocordat a cere boierilor uă contribuțiune de 200 de pungī pe carī, ȕicea el, avea sē le întrebuinteze pentru ca Oltenia sē nu fiă luată de Austriaci. Tocmai se întorsese de la Kiutaiēh bătrāna Dōmna Marica, a lui Constantin Brāncovēnu, cu nepoțelul, singurul vlăstar masculin, rēmas dupē grozavul măcel al Brāncovenilor în 1714 la Constantinopole. Marica Dōmna reintrase în posesiunea tuturor averilor sēle imobile și, probabil, cā și de la Veneția îi mai venise parale, căci, în fruntea boierilor contribuitori pentru Oltenia, Marica Dōmna, *la Principessa vedova*, cum îi ȕic documentele, este trecutā cu 60 de pungī, adică cu 24000 de florinți. Ceī-l-altī boierī completā restul pēnē la 200 de pungī, adică 80000 de florinți 2).

Ianache-Vodă luă paralele, dēr nu putu face nimic. Oltenia va fi austriacă pēnē la pacea de la Belgrad.

Anul 1718 fu spāimēntător: în tōtā țera una dintr'acele secete carī rēmān de pominā și carī te fac, luni de-arāndul, în pârjolul sōrelui de vēră, sē blestemī albastrul neschimbat al cerului. Dupē secetă, fōmete.

„In Bucurescī, în tōte zilele diminēța, se gāsīă omeni morți de fōme, ȕice Cronicarul 3).

Secetă, apoi fōmete, și firesce, sōțā nedeslipită a acestor bice dumnezeiescī: *Ciuma* 4).

Ianake-Vodă mōre și este îngropat la Sftul Gheorghe-Noū. In locu-ī vine la Bucurescī iērāși Nicolae Mavrocordat, fratele lui Ianake, care Niculae va domni de rāndul acesta pēnē la 1730.

Ciuma bāntuie cumplit. Vodă și Dōmna staū la Cotroceni

1) Hurmuzake: *Documente*, VI, pag. 191. „Locul cel mai potrivit pentru întrunirea plenipotențiarilor sēu mediatorilor celor douē imperie pare a fi Bucuresci, căci este la mijlocul „limitelor ambelor imperie și va fi fōrto cu înlesnire și iuțelā curierilor sē plece și sē se „întōrcă de uă parte și de alta“.

2) Hurmuzake: *Doc.*, VI, pag. 212.

3) *Istoria Moldo-Rom.*, II, pag. 324.

4) V. cap. *Bōle, Spitale, Doctori*.

cătă-va vreme. Sunt mahalale pustiї de tot. In mahalaua bisericeї de jurământ puținї mai sunt locuitorї¹⁾.

Ciuma se ostoiesce, pacea revine, boierї se liniscesc, comerțul reıncepe. Peste doї anї, mulțamitã linisceї, Bucurescї sunt ierãși bine și continuã a se întinde. Nasce mahalaua *Foișorul*²⁾, numitã ast-fel dupã *Foișorul* clãdit de Niculae-Vodã de la biserica fãcutã de a treia a lui soțїã, Smaranda, pênã la mănãstirea Vãcărescilor ziditã tot de Niculae-Vodã³⁾.

Pentru a înzestra acẽstã mănãstire, Niculae-Vodã despõie de moșia dimprejurul ei pe Bãlãcenї, cãci moștenitorї lui Constantin vel Aga Bãlãcenu aveaũ întinse pãmẽnturї pe la Vãcărescї⁴⁾. Mai ieia cu japca în drẽpta, mai dã puї de giol în stãnga și, în câțї-va anї, face ca Egumenul vãcărescẽn sã se ia la 'ntrecere de proprietãțї și bogãțї cu Egumenul de la Sftul Sava și cu cel de la Mihaї-Vodã. Pe cel de la Radu-Vodã nu'l întrecea nicї chiar Mitropolitul Țerїi.

Vremea trece, Bucurescї se întind din ce în ce mai mult. Faima despre bogãțїile lui sbõrã peste Dunãre; ordiile nedisciplinate ale pașalelor de la Vidin, Rusciuk și Silistra, se uitã cu rĩvnã în spre Bucurescї, cãnd Turcї de la Giurgiũ și de la Turnul-Mãgurele le povestesc despre mãndrețile bucurescene.

Și de aceia, la a treia domniã a lui Constantin-Vodã Mavrocordat, în ajunul pãceї de la Belgrad, în Novembre 1738, Turcї jãfuiesc Bucurescї mai grõznic de cãt în vremea lui Mihaї-Vitezul. Nimic nu rãmãne neatins de dẽnșїi: case, hanurї, prãvãliile neguțãtorilor, bisericele, în fine tot. Fãcurã Mitropolia mecet, de se închinaũ Turcї într'ẽnsa⁵⁾.

Și ier ciumã! Mor 33,000 de ómenї⁶⁾.

Nu trec đece anї, și orașul reinviẽzã puternic și vesel.

Energia de viẽțã a Bucurescilor este estraordinarã.

Tãrgul-din-Nãuntru de lângã Curtea Domnẽscã, *Tãrgul-de-Sus* din spre Hanul lui Șerban-Vodã, *Tãrgul-Cuculuї* de lângã Sftul Gheorghes-Now, *Tãrgul-de-Afarã* de la Obor, mișunã și foiesc de ómenї: țeranї, neguțãtorї romãnї și grecї; apoї veneticї Ovrei, Arnãuțї,

1) *Arhive*: Conđica No. 5 a Mitropoliї.

2) *Arhive*: Cartõnele M-tireї Radu-Vodã, pach. 43, act. 10 și 12.

3) V. cap. *Mahalale* și cap. *Bisericele*.

4) *Arhive*: Mitropoliã, pach. 170, doc. 8.

5) Kogãlnicenu: *Cronicele Rom.*, II, pag. 397.

6) Dupã nota unui contimporan. V. cap. *Bõle, Spitale, Doctorї*.

Turei, Nemți, Unguri, Sârbi, Bulgari; și, din când în când, acio-
lându-se pentru totdeauna în Bucuresci, căci Dâmbovița este apă
dulce și cine o bea nu se mai duce, mai găsim câți-va rătăciți
Francesi și Italiani¹⁾. Dintre toți ênsă, Grecii adoră orașul lui

Bucuresci²⁾.

1) V. cap. *Comerciu bucurescén*. Acte la *Arhive*: Cartónele Sf-tului Gheorghe-Noú.

2) Uă fantasiă în colecțiunea de stampe a Academiei, neavând altă indicațiune de cât:
Prospect der Stadt Bucarest.

Bucur. E un fel de fanatism pentru ei ca să locuiască la Bucurescî seú, cel puțin, să'l vedă. Dapontes, pe modul pindaric și inspirat, dice:

„Din frunte, ca din răsărit, apar străluciții Bucurescî, auriții „Bucurescî, dulciî Bucurescî, mândrul, și pré însemnatul, și pré „slăvitul tron al Domnilor. Cu uă mână acest binecuvîntat orași „prinde Moldova, și cu alta stăpânesce Sêrbia; cu drépta a 'm- „bogătit într'alte rândurî Veneția, și cu stânga a 'mprumutat mai „înainte Germania. Măreția lui a ajuns pêně la Ierusalim, și bel- „șugul lui s'a vêrsat pêně asupra Sftului Munte. Ochiî Bucures- „cilor vêd véra și ierna, dér nicî precum Egiptul, nicî precum „Moscova. In loc de sprîncene, Bucurescîi aú mănăstirile lui Mi- „hai-Vodă și lui Radu-Vodă, cele pré vestite și, în loc de gene, „Cotroceniî și Văcărescîi; în loc de nas, ei aú Plumbuita, renu- „mitul metoh al Xeropotamului“ 1).

Și'n timpul acesta, Egumeniî mănăstirilor fac daraverî minunate; vënd locurî virane cu sutele, cumpără locurî prin târgurî, căci chiriele se măresc; iéu cu judecată la Divan pe cele ce nu pot cumpăra, și sunt mariî bogătași ai Bucurescilor între 1750 și 1800.

⊕ Intr'alte capitole, vom arêta istoria Bucurescilor în părțile ei particulare. Aci, din punctul de vedere general, să adăugim încă una din notele caracteristice ale vieței bucurescene din suta a opt-spre-decea: resculările, „*rivoluțiile*“ și „*duhurile de nesupunere*“, care sguduiaú tronurile Fanarioșilor și făceaú în dese rândurî pe Beî să 'și iea tălpășița, și lădița, și Domnița, și să o stérgă din Bucurescî prin Giurgiú la Constantinopole.

Din totalul documentelor ce am citit cu privire la istoria Bucurescilor, ese lămurit și bine hotărît că nu sunt doi Domni fanarioși, cari să se fi bucurat de ceia-ce s'ar numi sincera și adevărata afecțiune a Bucurescenilor.

Décă pun de o parte pe Alexandru Ipsilante, nu sciú, dêu! care ar fi al doilea în contra căruia, după indemnul boierilor, Bucurescenii nu ar fi fost gata să se scóle cu zarvă mare și să'l trămiță *teker-meker*, în Fanarul de unde eșise.

Când un Mavrocordat, un Moruzzi, un Caragea, un Șuțu și chiar un Ghica seú un Racoviță fanariotizat, apesa greú asupra

1) *Biserica Ortodoxă Română*, anul 1894—1895, vol. XVIII, pag. 858. Scrisórea lui Kesarie Dapontes către Constantin Dudescu, din 18 Aug. 1759.

⊕ Țerii și cu atât mai mult asupra Bucurescilor, Bucurescenii aștepta-
 tău numai un semn de la boierii pământeni, și îndată, din chiar
 senin, dăr cu uă unanimitate care băga în rēcorile spaimei pe
 Fanariot, incepeau să tragă clopotele celor uă sută de biserică,
 bisericuțe, mănăstiri și schitulețe, închideaă prāvāliile, alergaă la
 Mitropoliă, luaă pe Mitropolit care de multe ori mergea, supu-
 nēndu-se adevērulū evangelic: *unde-i turma și păstorul*, sēu cum
 ȕicea Mitropolitul Cosma¹⁾, jucānd asupra cuvintelor: ἔπου ὁ Κοσμος,
 και ὁ Κοσμος; și în alaiū mare, cu boeri, cu preoți, cu neguțatorī
 răbufniaă la Curtea Domnescă unde, cu toți Arnăuții și Neferii
 sēi, dīrdīia de grōză pe sofalele Divanului Fanariotul impilator.

⊕ La 1753, Mitropolitul Neofit în fruntea obștiei bucurescene,
 cere de la un Capigi-bașa, care se afla la Bucuresci, ca Sublima-
 Pōrtă să ordone gonirea tuturor Grecilor din țēră. Pōrta mazi-
 lesce pe Matei-Vodă Ghica, protectorul și complicele Grecilor im-
 pilatorī, dăr și Neofit Mitropolitul mōre înveninat de medicul
 sēu care era Grec²⁾.

Lucrul devenia și mai periculos, când, țanțoș și negru la
 inimă, Fanariotul s'apuca să închidă sēu să pedepsescă pe unul
 sēu pe mai mulți din boierii pământeni. Atunci Bucurescenii, în
 marginea puterilor lor de pe atunci, se înrēiaă sdravēn. Poporul
 de jos, „prostimea“, neguțatorī, preoți cei atât de numeroși se
 sculaă ca un singur om. Era între boierul cel mare pământēn
 și Bucurescenii de mână a doua și a noua un fel de legătură, care
 reamintesce întru cât-va legăturile clienților cu patronul lor la
 Roma. Nu e tocmai mare deosebire între *poșlujnicul* sēu *omul care*
ține de casa Logofētului Constandin Brāncovēnu, în 1748, la Bu-
 curesci, și între clientul Sextus Caecilius, care ține de casa lui
 Quintus Caecilius Metellus, la 109 înainte de Christ.

De aci, zarvele și revoltele Bucurescenilor, adică „zorbalicul“,
 în contra beilor fanariotī sēu fanariotisați. Când la 1764, Ștefan
 Vodă-Racoviță³⁾ închide pe Dudesci, pe Cantacuzini, pe Pană II
 Filipescu, pe Pantazi Cāmpinēnu, pe Grigore Bălēnu și pe Ion
 Bălăcēnu, a fost luptă în tōtă forma cu Turci și Arnăuți Dom-
 niei și, deși a fost biruită mulțimea Bucurescenilor, Ștefan-Vodă
 a trebuit să libereze pe boierī⁴⁾.

1) Păstorește între 1787—1792.

2) Aricescu: *Istoria Revoluțiunii lui Tudor* (Bucuresci, 1874), pag. 5.

3) Domnesce între 1764—1765.

4) *Buciumul*, 1863, Mai.

Luptele boierilor între sine, — și sunt multe! — protestele și intrigile în contra Grecilor veniți cu Beii fanarioți de la Constantinopole, procesele cele mari la Divan, din citirea cărora se vede lămurit cât de mult urău unii din boierii pe bragagi, limongi și simigi care veniau cu Beii din Fanar, — toate aceste mișcări, făcute în feluri și chipuri nenumărate da, Bucurescilor uă animațiune cu desăvârșire apusenă.

La 17 Novembre 1769, Rușii intră pentru prima óră, ca ostași și ca armată, în Bucuresci. Sunt comandați de colonelul Carazin și de polcovnicul Ilie Lăpușnénu, și a, pentru dênșii uă mulțime din boierii țării. Atacă curtea Domnéscă, arestéză pe Grigore-Vodă Ghica și guvernéză țara prin faimoșii generali și administratori, cari a, trecut cu năzbutiele lor pênă și'n poesia populară română. În capitolul *Curtea Domnéscă* vom vedé ce făcură Domnul și boierii în Bucuresci pe aceste vremuri cari erau hotărítore pentru viitorul României.

Résbóiuul de la 1769, care se sfârșesce cu pacea de la Kuciuk-Kainargi la 1774, deschide boierilor și neguțătorilor bucurescení orisonturí cu totul nouí.

De la 9 Decembre 1772, când s'a, început la Bucuresci primele negociări ale păcei care avea sê se incheie la Kuciuk-Kainargi, orașul lui Bucur a intrat în ferbere, în gânduri, în dibueli, în încercări și'n combinațiuni de tóte felurile, pentru ca sê nu înceteze și sê nu se liniscésca, de cât în timpurile nóstre, când s'a, isbândit aprópe tóte visurile Românilor din secolul XVIII-lea.

La Bucuresci ântâi, și-apoi la Iași, s'a intrezărit de atunci că „viitor de aur țera nóstră are“ și, cu tóte primejdiele de atunci și de mai pe urmă, s'a prevăduț în timpuri „a eí neatárnare“.

Conferințele păcei încep la Bucuresci la 9 Decembre 1772 și merg intr'una pênă la Aprile 1773¹⁾.

Ancă din Marte 1770, boierii Bucurescilor ceruseră Rușilor, în planurile de regenerare a țérilor române, fortificarea Bucurescilor și întreținerea unei armate de 15000 de ómení numai la Bucuresci, luându-se de la Turci, bine înțeleș, Brăila, Giurgiul și Turnul²⁾.

De la Bucuresci, din délul Mitropoliei, din biserica lui Con-

1) Hurmuzake: *Doc.*, supl. I, vol. I, pag. 872. Ambasadorul de Saint-Priest către Afacerile Străine.

2) Kogălnicénu: *Arhiva Românéscă*, 1841.

standin-Vodă Șerban, la 1 August 1774, obștia bucurescenă, boierii, *cliros* și neguțătorii hotăresc, împreună cu bătrânul Mitropolit Gregoriu II¹⁾, ca să plece la Pórta, la Constantinople, Constantin biv vel Agă Cocorăscu și cu Stolnicul Dumitrake și să cêră Sultanului — vedetii curagiũ! — a goni pe Grecii din țeră, a recunosce din nou vechiele drepturi ale principatelor, a permite să ne cărmuim independenții și a se plăti Porței numai tributul din timpul lui Mahomet IV.

ⓧ Din Bucurescii a nceput acea politică de stăvilire a dușmanilor prin dușmanii, căreia România îi datoresce viețã de acum. Se rugau de Ruși, când Turcii deveniau pré amenințatorii seũ pré nesuferiții; vor chiãma pe Sultan într'ajutor când Caterina II și succesorii seii, convinși peste fire de *slavonismul* Românilor, vor deveni primejdioșii cu pré pravoslavnicile lor îmbrățișării, și'n fine, tot în casele boierilor bucuresceni, al treilea stăvilar, Viena și Nemții, cu seũ fără *coddă*, nu vor fi uitații nicii odată în combinațiunile lor.

Acêsta-i marea gloriã a Bucurescilor în istoria contimporanã a României: în eii pentru prima órã au spuntat, și au crescut, și s'au copt cu bine și noroc ideile din realizarea cărora s'a făptuit țera de astăzii, Regatul României, Statul Regelui Carol I.

III

ⓧ Eei opt ani de domniã ai lui Alexandru-Vodă Ipsilanti²⁾, sunt ani de pace și de linisce, și prin urmare, Bucurescii cresc și strălucesc astfel, în cât Grecii, lihniții și amărîții, cari vin de prin ostróvele Arhipelagului, de prin nenorocitele orașe ale Greciei propriu-đise, seũ de prin provinciile imperiului otoman, când ved viețã, comerciul și mulțimea populațiunei bucurescene, scriu cu admirațiune că Bucurescii sunt uã cetate în *sinurile desfătate ale căreia se resfațã multe neamuri de ómenii*.

Străiniii din Apus, ambasadorii creștinii din Constantinople, ideile Apusului încep să vină la Bucurescii. Bucurescenii primesc

1) Păstorește între 1760—1787. — Pentru întrunirea de la Mitropoliã, V. actele în V. A. Urechiiã: *Istor. Rom.*, I, pag. 12.

2) Domnesce între 1774—1782.

cu uă ospitalitate — de câte ori pentru ei primejdiósă! — pe toți și pe tóte¹⁾.

Lucrările de edilitate, împodobirea Bucurescilor, crescerea lor, le studiăm într'alte capitole ale acestei lucrări. Tot ast-fel nu facem aci de cât a semnala însemnătatea deosebită a comerciului bucurescén într'a doua jumătate a secolului XVIII-lea. Legăturile din ce în ce mai dese ale marilor neguțători bucuresceni cu Viena, cu Lipsca, cu Berlinul; călătoriile pe cari le fac *înăuntru*, fiă la târgul de la Lipsca, fiă și mai departe, aș asupra vieței și ideilor bucurescene uă înrîurire covêrsitóre²⁾.

Covêrsitóre este de-asemena înrîurirea străinilor cari trec și fórte mulți se opresc pentru multă vreme în Bucuresci. Diplomați, agenți, profesori, călători de distincțiune se prefiră prin oraș mai în fiă-care lună, sub ochii bănuitorii ai Fanariotului după tron³⁾.

Ⓐ In timpul lui Alexandru-Vodă Ipsilanti, Bucurescii, pentru prima óră póte⁴⁾, sunt împărțiți în 67 de mahalale; aș 28 de mănăstiri, 31 de biserici de piétră, 20 de lemn, 10 schituri, un palat al Principelui, uă școlă publică, 35 de case mari de boieri și 7 hanuri de piatră. Așa spune Carra⁵⁾.

Ⓑ La 1789, Bucurescii, în vremea lui Mavrogheni, aș 88,000 de locuitori, 3 școle mari, spital, orfanotrofon, 16 hanuri, 17 mănăstiri, 9 paraclise, 58 de biserici de piétră, 13 de lemn, fântâni 17, băi 3 și un foisor de foc. Așa spune Nicolae Lazăr⁶⁾.

Ⓒ Raicevici⁷⁾ și Filipide⁸⁾ îi dau 80000 de locuitori; Generalul conte de Langeron nu 'i dă de cât 60000 la începutul secolului⁹⁾.

Ⓓ Cu venirea lui Mavrogheni-Vodă la Bucuresci și cu năsdra-vanele séle pregătirii de rêsboi mare și *evropienesc*, capitala ferbe într'uă agitațiune fără sémén. Bîjbîia Bucurescii de veneticii pe cari fâgăduelile și lefurile lui Mavrogheni îi atrăgeaș. Sunt șése miș inrolați ca ostași, și fac *muștră* țilnic pe câmpia de lângă hele-

1) V. și cap. *Curtea Domnescă*.

2) V. cap. *Comerțul bucurescén*.

3) N. Iorga: *Documente Hurmuzake*, vol. X, prefața, *passim*.

4) Cel puțin așa afirmă Nicolae Vellara la 1777 în *Σολλογὴ διαφόρων ποιημάτων* (Biblioteca Statului) și Manasse Eliade în *Λόγος ἐγκομιματικός* (Biblioteca Academiei).

5) *Hist. de la Moldavie et de la Valachie* (Neuchâtel, 1781), pag. 360.

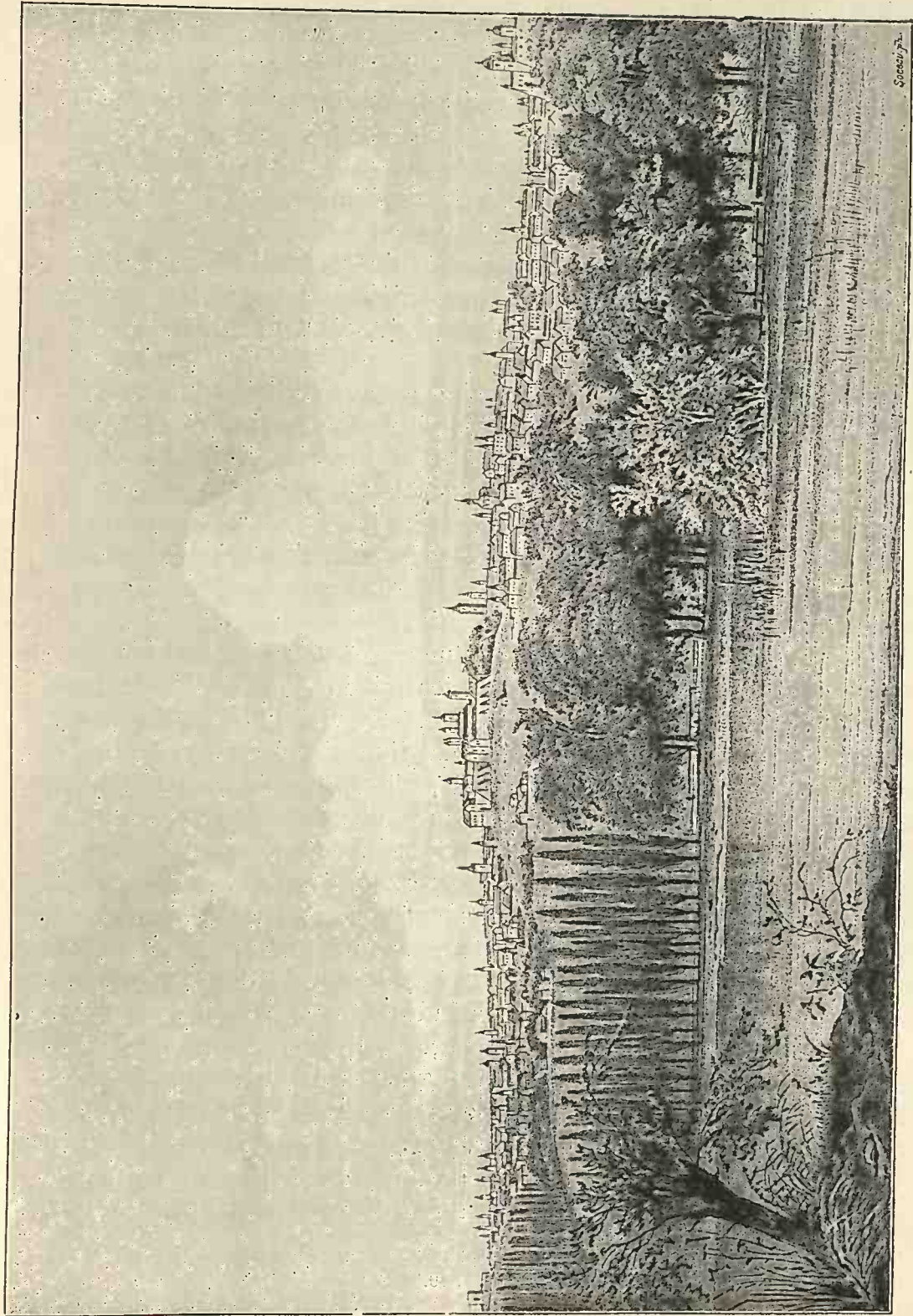
6) *Περιγραφή τῆς Βλαχίας* (Bucuresci, tipografia de la Isvorul Maicei Domnului), 1789.

7) *Voyage en Valachie et en Moldavie*, traduction Lejeune (Paris, 1822), pag. 123.

8) *Πομπονία* (Lipsca, 1816), partea II, pag. 168.

9) Hurmuzake: *Documente*, supl. I, vol. III, pag. 71. La 1824, când va mai veni prin Bucuresci, Langeron va da Bucurescilor 100000 de locuitori.

Bucurescii la sfârșitul secolului trecut. — *Colecțiunea Academiei Române.*

(X)

șteul lui Șerban-Vodă, — viitoră câmpia a Filaretului său viitorul câmp al Libertății. Îi învătă un desertor german, ér pe *topci*, adică pe artileriști, îi învătă cum se dea cu tunurile un Frances călugăr, descălugărit din mănăstirea francesă de la Pera, de lângă Stambul¹⁾.

Printre acești ostași de contrabandă erau câte-va cete de Români, despre cari ne vom ocupa în capitolul privitor la Istoria militară a Bucurescilor.

Și pe când aceștia erau *mustruluiți* de zor în vederea *evropienescului* răsboi cu Nemții, Mavrogheni judeca la Divan ast-fel, în cât hăuiaă Bucurescii, când de rîsete, când de plânsete.

Dionisie Eclisiarcul ȃice:

„Apoi aă început a judeca cine ce avea pricină înaintea lui „fiind și boierii divaniști, și Mitropolitul uneori, și Episcopi; alte „ori fiind și singur; ênsê el judeca, el hotăria, și însuși el porunca de pedeapsa pe cel ce i se părea a fi vinovat cu grea bătăie la scară; nu mai rânduia la veliții boerii, său la departament „sê cerceteze pricina geluitorilor, ci Măria Sa hotăria judecata pe „turciă.“

Și mai la vale, pitorescul cronicar adauge:

„Poruncit-aă ca niminea 'n Bucuresci sê nu'și închidă porțile casei sêle nici ȃiua, nici nôptea, și de se va întempla vre-o „pagubă casnicilor de furțișag său ori-ce, va împlini Măria Sa din „visteria lui, și aă început a umbla ȃiua și nôptea, pre uliță și „prin curțile boieresci, uneori *dipți*, alte ori pe față, când călare, „când pe jos, cu doi-trei arnăuți dupe el, și cercând care cum se „află pe la casele lor; făcea cercări și la cei ce vindea pâne și „alte bucate, și pe la băcăni, cumpărând câte ceva, și de-î găsia „cu vênđare rea, îi ridica și 'pedepsia foarte reă și le lua glóbă. „Îer pe furii de-î găsia său îi arêta alții, numai de cât poruncia „gelaților (fiind gelați după el) de-î spândura în uliță, de uă prăjină în furci, și-î lăsa de sta spândurați câte uă ȃi, apoi îi lua „de-î scoteaă Țiganiă afară de-î îngropaă. Și se făcea mare frică „tuturor. Se îmbrăca uneori Mavrogheni-Vodă în haine popesci; „alte ori se îmbrăca cu rasă și potcapet călugăresce, și mergea pe „la bisericii de cerca cum slujesc preoții și pe ce vreme sêvêrșesc slujba. Poruncise a fi pururea la tôte bisericile ușile deschise, ȃiua și nôptea, și preotul cel de rând sê se afle nelipsit

1) Hurmuzake: *Doc.*, supl. I, vol. II, pag. 49.

„în biserică, peste totă vremea, cu cuvînt că orî-cine va trece pe
 „lângă biserică să intre să se închine, s'eu să-și facă paraclis, și
 „de cu séra să se slujéscă utrenia împreună cu vecernia, cu cuvînt
 „că nu pot veni diminéța ómenii la biserică mergênd la lucru,
 „iér la çile de sêrbători, cu mic, cu mare, toți să viă la biserică,
 „că cel ce nu va merge la biserică, se va bate rêu, fără milă. Și
 „așa se umpleau bisericile de ómenii, de frica poruncei, iér nu
 „pentru dragostea lui Dumneđu. Poruncit-a la patru boieri mari
 „ai Craiovei și la alții din Bucuresci să umble prin țera, să ju-
 „dece pricinile locuitorilor de prin sate ce vor avé, fără mită de
 „banii, numai conac să le facă; iér dovedind că vor face mîncă-
 „toriă, în ocnă vor putreði; și să dovedéscă hoții pe unde vor
 „fi, și să-și prindă. Poruncit-a acest Domn tuturor zapciilor de prin
 „județe și tuturor pârçalabilor de prin sate, în totă țera, de au
 „făcut țepi de doi stânjeni, puindu-le la tóte bisericile dinainte
 „în sus, scriind pe dênsele (*vedênd și cu cu ochii*) că pre ómenii furii
 „și pre tâlharii, și pre cei ce 'și jură părinții și-și va bate, și pre
 „cei ce vor înjura preuții, și legea, și biserică, și crucea, și pre
 „cei ce nu vor veni la rugăciune la biserică; — să-și înțepe fără
 „de nici uă judecată: pe atunci nu era a vedé s'eu auði gâlcevin-
 „du-se ómenii în sate s'eu a se ucide, și nu se auđia nume de
 „hoți undeva, și călătoriau ómenii orî-unde fără frică, iér la bise-
 „rică veniau ómenii și fără voiă.

„Și era acest Domn milostiv și bun asupra raielelor, iér asupra
 „boierilor era cumplit, și 'i prăda de fiă ce vină, și încă, decă
 „s'au început rěsmirița, au surghiunit pre toți boierii cei mari din
 „Bucuresci și pre cei din Craiova în țera turcésă, prin cetate
 „cu mare pază, ca să nu pótă face *coroșpodenție* cu Nemții, s'eu cu
 „Muscalii, puind pază și la Mitropolit, și la Episcopii.

„Deci, după ce au trecut un an, a început și rěsmirița, că
 „se gătise Turcii. Iér efinătate tot era, și dăjdielile raielelor nu
 „pré erau grele“¹⁾.

Erau nostimii Bucurescii în timpul lui Mavrogheni²⁾!

(X) Pe drumul Giurgiului pleacă *surghiun* peste Dunăre Ianake
 Vornicul Moruzi, Scarlat Logofétul Ghica, Tudorake paharnicul
 Guliano, Nicolae. Banul Brâncovénu, Dumitrașcu Vornicul Raco-

1) *Tes. de Mon. Istor.*, II, Dionisie Eclisiareul, pag. 168.

2) G. I. Ionescu-Gion : *Din Istoria Fanarioșilor* (Bucuresci, 1891), pag. 113—199.

viță, Manolake Vornicul Crețulescu, Costake Logofătul Ghica, Dumitrake Clucerul Fălcoianu și Alexandru Stolnicul Farfară¹⁾.

⊕ Pe drumul Brașovului eșiau din Bucuresci regimentele românesce ale oștilor lui Mavrogheni, regimente comandate de Spătarul Ion Cantacuzino și de Scarlat Câmpinenu, cari nu puteau să sufere pe Mavrogheni și politica lui, și cari nu găseau nimic mai bun de făcut de cât, ajungând la Ploesci, se fugă în Transilvania²⁾.

⊕ Mavrogheni părăsesce Bucurescii pentru a nu-î mai revede, și îndată intră într'ênșii *Nemții cu kódă* ai principelui de Coburg. Aceștia sunt *Nemții de-al doilea*, căci primii fuseseră *Nemții* lui Häusler din timpul Brâncovenului.

⊕ „Acuila Cesareă“ cum țice ambasadorul Veneției de la Viena,

Bucurescii în timpul lui Suvaroff și Coburg³⁾.

il Cavaliere Daniele Dolfin, la 28 Nov. 1789, „Acuila Cesareă“ a fost primită cu bucurie de Bucurescenii. Boierii și neguțătorii s'au luat la întrecere care măi de care se dea ofițerilor și chiar soldaților tot ce li-era de trebuință⁴⁾.

⊕ *Nemții cu kódă* sunt puși pe petreceri. Balurile, *picknickurile* lor au rămas de pomină, ea și codele de la perucile ce purtau. Boierii îi primesc cu brațele deschise. Generalul Entzenberg și boierii divaniști, împreună cu Mitropolitul Cosma, îngrijesc destul

1) *Tes. de Mon. Istor.*, II, Văcărescu: *Istor. Impăraț. Otom.*, pag. 295.

2) *Mag. Ist.*, I, pag. 191, N. Bălcescu: *Biografia Spătarului Ion Cantacuzino*.

3) *Colecț. Academiei*.

4) Hurmuzake: *Doc.*, IX, 2, pag. 173.

de bine de buna stare a oraşului. Comerziul nu stă locului; se cumpără şi se vinde pe preţuri minunate. Până şi comerziul cu brósce ţestóse ieá un avânt până atunci necunoscut în Bucuresci.

⊕ După bătăliile de la Focşani şi de la Mărtinesci, Generalul Suvaroff intră cu armata rusescă în Bucuresci. Se póte lesne închipui fisionomia şi viaţa oraşului cu două armate de ocupaţiune, cu mií de străini venetici, drojdiele peninsulei balcanice, şi cu toţi acei vântură-lume, cari se ţineau în secolul XVIII după orí-ce armată, care mergea la răsboi¹⁾.

⊕ Pacea de la Şiştov, încheiată de Turci cu Viena la 4 August 1791, şi pacea de la Iaşi încheiată cu Rusia la Ianuariu 1792 aduce din nou pe Fanarioşii la Bucuresci.

⊕ De la 1791 şi până la finea secolului XVIII Bucurescii au ca Domni pe Mihail Şutu (1791—1793), pe Alexandru Moruzzi (1793—1796), pe Alexandru Ipsilanti (1796—1797) şi pe nenorocitul Constantin Hangerliu (1797—1799).

Bucurescii la începutul secolului nostru²⁾.

Bieta ţeră! esclamá Dionisie Eclisiarcul. Cu mult mai multă dreptate esclámă noi: bieţii Bucuresci! bieţii Bucurescení!

În capitolele următoare vom arăta pe d'intregul dreptatea acestor două exclamaţiuni.

⊕ Să ne mulţămim aci a spune că, pe lângă atâtea priciní de nelinişce, de nesiguranţă şi de repeđi preschimbări ale Domnilor, se mai adaugă şi intrigele, scandalurile şi hoşiele corpului consular; adică ale „cinstitelor aghenţií“.

⊕ Căci de la 1782 Februariu, Bucurescii avuseseră treptat-treptat fericirea de a primi şi de a sălăşlui „în desfătatele séle

1) V. A. Urechia: *Istor. Rom.*, vol. II, *passim*. — Cf. Xenopolu: *Ist. Rom.*, vol. V, pag. 270—299:

2) Colect. Academiei.

sînuri“ pe agenții Rusiei, pe ai Austriei (Iuniu 1782), pe ai Prusiei (1786, Octobree), pe ai Franciei (1795) și 'n fine de la 1801 pe ai Angliei.

⊕ Se sfârșesce secolul XVIII și 'ncepe secolul nostru. Călare pe amëndouă, străfulgerător și fără părechiă, stă Napoleon Bonaparte. Bucurescii îl ved, l'admiră și'l imploră cu tôte chinurile și năpăstiile ce se prăbușiau într'una asupra lor.

Și erau fără număr și chinurile și prăpăstiele!

⊕ Ierni cu geruri și zăpezi cum nu se mai pomeniseră; arșițe și pârjoluri de se sgârcea firul de ierbă pêne 'n dreptul rădăcinei; cutremure de pământ cari se urmară mai mult de 20 de ani, la intervale atât de apropiate, în cât creșură Bucurescenii c'a venit sfârșitul lunei; focuri totale și focuri parțiale cari schimbau fisionomia mahalalelor cel puțin o dată la 5 ani; biruri atât de grele în cât își vindea locuitorul pêne și cerga cu care se învelia, ca să plătescă dajdiile stăpânirei; reversările Dâmboviței cari siliau pe cei din Isvor să'si clădescă colibe și căscioarele mai în fiă-care an; și-apoi, după 1800, ținându-se uniți de alții, diră blestemată și nesfârșită, tâlharii lui Pasvantoglu, Cârjaliți, Manafii lui Ibrahim-Pașa, Rușii, băjeniele, adică fugile din Bucuresci spre Câmpina, spre Buzău, peste munții în Ardeal; pe urmă hoțiile lui Caragea, iernele lui Caragea, ciurma lui Caragea, ier băjenii, zaveră, holeră Rușii, ier holeră, ier focuri, ier cutremure . . .

Bucurescii din prima jumătate a secolului XIX au plătit scump fericirea Bucurescilor dintr'a doua jumătate a secolului XIX.

⊕ Nici una, dér absolut nici una din capitalele, mari și mici, ale Europei nu a suferit în tötă vieța lor istorică atât cât au suferit Bucurescii numai de la 1800 și pêne după focul din Marte 1847.

Și cu tôte aceste suferinți, spună-mi-se, care este capitala care, mulțămită locuitorilor săi, propășesce mai mult, și mai mult, și mai iute de cât Bucurescii, capitala Regatului României!?

V

CURȚILE DOMNESCI

1464-1800

I

arta de loc, coprinsă astăzi între Strada Șelari, — de la tăiătura ei cu Strada Carol și pînă în Strada Lipscani, — între Lipscani, trecînd pe la Bărăția pînă în Calea Moșilor, — între Calea Moșilor pînă la 'nceputul călei Șerban-Vodă, — și între linia care se 'ntinde din fața Halei de carne pe la spatele Hotelului Dacia și clădirile cari merg pe stînga, ierăși pînă la intersecțiunea stradei Carol cu strada Smărdan, în fața podului de lângă Palatul Justiției, — această parte de loc a fost ocupată de vechia *Curte Domnăscă a Bucurescilor*, din care așî nu a mai rămas de cît locul cu biserica, vro cîte-va temelii ale vechilor clădiri, folosite de cei cari au zidit prin strada Covaci și prin strada Sorelui și vro câșî-va stâlpi băgați ier în clădirile din strada Covaci²⁾.

Locul cu biserica, — bine 'nțeles reclădită și reparată de atătea ori, — vro cîte-va temelii și ziduri, și vro câșî-va stâlpi, ietă tot ce mai stă 'n piciore din gloriosul castel clădit, — dice-se! — de Mircea-cel-Bêtrân, și 'n piciore, spun istoricii și documentele, pu-

1) Chenar din *Liturghierul slavonesc*, tipărit la 1646 în Mănăstirea Dél. Vezi *Bibliografia* d-lui Bianu și Hodoș, deja citată, pag. 152.

2) Bunióră, la tipografia Grigorie Mihăilescu sunt asemenea stâlpi.

ternic, mare, bine apărat, în timpul lui Radu-cel-Frumos, la 23—24 Novembre 1473, când Ștefan al Moldovei îl bate și 'l coprinde.

Curtea Domnilor în secolul XV era pusă aci, dér pe uă colină mult mai înaltă de cât délurile cari se vèd astăzi, când sui stradele Smârdan și Șelarî spre Lipscanî, și când de la strada Decebal pe calea Moșilor pogorî spre Hale.

Din délul înalt, înalt de tot, care continua pe al Curței-Domnescî, și pe care erau sădite și 'n ființă viile domnescî pênă acum 150 de anî, au mai rămas părți cari se vèd între Calea Văcărescî și Strada Sftului-Ión-Noû, și au mai rămas délurile cari merg spre Jicniță.

⊕ Colina Curței Vechî a fost înaltă de tot, și cu vremea au săpat dintr'ênsa și au ras-o uni și alții pentru a deschide strade și ulicioare, pentru a construi case, pentru a face piețe. Aceste nivelări au continuat în diferite puncte ale Bucurescilor pênă mai acum 50—60 de anî. Sunt bătrâni cari și-aduc aminte că, în piéta *Valter Mărăcinénu*, a fóstelor Tribunale, pe lângă Biserica Brezoianului, spre Cișmegiú, erau nesce déluri atât de potienite și de abrupte, în cât copiii le suiau de-a-bușele pênă în vèrf. Tot așa trebuie să fi fost și cu Colina Curței Domnescî.

⊕ Malul stâng al Dâmboviței era 'nalt¹⁾. Prundul rîului, documentat din secolul XVI, era pe partea dréptă. In fața Curței Domnescî, prundul se 'ntindea pênă la Colina Mitropoliei.

⊕ Castelul séu palatul din secolul XV avea decî în partea lui sud-vestică Dâmbovița și malul ei bine întărit cari îl apăraú; spre nord, est și vest, délul era înconjurat cu ziduri. In decursul acestui capitol, vom vorbi de *turnurile* din cele patru colțuri ale pătratului, de *Pușcária* séu arsenalul domnesc, de porțile întărite ce avea castelul, de puțurile cari se găsiaú înăuntrul Curței, de gârlița prin curtea palatului ce se vèrsa în Dâmbovița la Bazaca.

⊕ Totul ne face a crede că acéstă colină, pe care un Mircea séu un alt Bassarabă a ales-o pentru a dura pe dênsa cetatea Bucurescilor, trebuia să 'ntrunescă condițiuni de altitudine și de conformațiune și, decî, de apărare, superióre tuturor celor-l-alte coline, cari se vor numi mai târziu colina lui Radu-Vodă, colina lui Mihai-Vodă, colina Mitropoliei, délul Lupescilor, délul Cotrocenilor, movila Gorganilor séu Gorganului²⁾.

1) Vezi cap. *Dâmbovița Bucurescénă*.

2) Documentele scriú când *Gorganî*, când *Gorgan*.

Décă nu ar fi fost ast-fel, pentru ce Bassarabiî secolului XIV séu secolului XV ar fi făcut aci acele ziduri de cărămidă, pe cari sucesorii lor le întinseră, le întăriră, le 'nălțară și le făcură capabile de a resista la asediurile de cari vorbim în capitolul *Istoria Militară a Bucurescilor?*

⊕ Răspunsul la acéstă întrebare nu se pôte da de cât decă admitem că 'ntr'adevăr colina Curței Domnesci a fost mare și 'naltă, prin pregiur cu văi și ondulațiunii violente de teren. Documentele spun că a esistat ceva mai spre nord de Curtea Domnescă un loc numit la *Valea Adâncă*¹⁾. Numele acesta de *Valea Adâncă* arătă decî că erau suișuri și pogorișuri mari prin pregiurul colinei, pe care se 'nălță Curtea Domnescă și zidurile ei apă-rătore.

Cum era ênsă și ce formă avea Curtea Domnescă? cum și pe unde i se întindeau zidurile? la ce 'nălțime i se ridicau turnurile?

Écă întrebări cari nu vor primi pôte nici odată un răspuns mulțamitor. Nici uă stampă, nici un desemu din cele pe cari străiniî le-au făcut despre Bucuresci și despre clădirile séle, nici una nu este privitoare la Curtea Domnescă cea vechiă.

In secolele XVI și XVII s'au publicat multe gravuri și stampe de fantasiă cari au pretențiunea de-a arăta Bucuresciî; nici una ênsă nu dă anume Curtea Domnescă.

Să ne mulțămim decî, cu amênuntele ce am spicuit din diferite isvóre, și să căutăm cu ajutorul lor a vedé ce a fost Curtea cea vechiă a Domnilor Munteniei.

II

⊕ **C**ronicariî pomenesc, la Novembre 1473, de Cetatea Dâmboviței și de palatul în care Radu-cel-Frumos lasă pe Dómna-sa, Maria, și pe fiică-sa, Voichița, tótă averea, și hainele séle cele scumpe, și stégurile séle. El fugé la Turci, iér Ștefan-cel-Mare al Moldovei, bătênd și coprinđênd Cetatea Bucurescilor, se veselesce trei țile într'ênsa și-apoi, luând pe soția și

1) Hrisov de la Duca-Vodă, ce se va cita mai la vale.

pe fiica lui Radu-cel-Frumos cu dânsul, se reîntorce la Sucéva lăsând Domn la Bucuresci pe Laiot Bassarabă¹⁾.

⊕ Haine scumpe și bogății în aur și în argint a conținut palatul de lângă Dâmboviță încă de mai înainte vreme. Pe anul 1467, registrele de cheltueli ale Sibiilor păstrează numărul bucașilor de postav și al lăncelor aurite, pe cari Radu-cel-Frumos le aduce din bogata cetate săsescă a Transilvaniei²⁾; ier la 1511, vedem pe Voica-Dómna, soția lui Mihnea-cel-Rěu, că reclamă pêně și la Regele Ungariei pentru a intra în stăpânirea celor 24 de cesci de argint, comandate la Brașov, de când soțul său era Domn în Muntenia³⁾.

Finea secolului XV și prima jumătate a secolului XVI trec iute pe dinaintea ochilor noștri, fără ca nimic să ni se arate privitor la Curtea Domnăscă și la palatul de atunci al stăpânitorilor țerei. Călătorii erau prin Bucuresci, bunióră ael Mihail Bocignoli, dintr'ua mare și cunoscută familiă ragusană⁴⁾, prietin cu Négoe-Bassarabă⁵⁾, dér nu ne spune nimic despre Curtea Domnăscă.

Pêně la 1546 nu mai scim nimic despre Curtea Domnăscă. In anul acesta, Mircea-Vodă Ciobanul se suie pe tronul Munteniei. Proprietar mare în împrejurul Bucurescilor și primul care hotăresce întinderea orașului⁶⁾, Mircea-Vodă Ciobanul repară și biserica palatului domnesc, pe zidurile căreia se afla la 1553 zugrăviți trei *Mircea*, după isvórele citate de Șineai⁷⁾.

Doi dintr'acești *Mircea* au fost Domni: Mircea-cel-Bětrân și Mircea-Vodă-Ciobanul; cel d'al treilea fost-a un frate de Domn, din cari mulți s'au numit Mircea în secolul XV și în secolul XVI?

⊕ Ori-cum ar fi, *trei Mircea*, zugrăviți pe părății singurei biserici care se afla în secolul XVI în Curtea Domnăscă, întăresce afirmațiunea acelor cari au susținut că Mircea-cel-Betrân făcu la Bucuresci, între 1400 și 1418, Curte Domnăscă și, decî, Biserică.

⊕ Curtea, pe vremurile acelea, era mare și încăpătore. La adunările, ce se ținea sub președința Domnului, venia toți boierii,

1) Kogălnicénu: *Cronicele României*, vol. I, Urechia, pag. 158—159. — Cf. *Trompeta Carpaților*, 1871, Aprile 11.

2) Hasdeu: *Columna lui Traian*, 1874, pag. 126—127.

3) N. Iorga: *Pretendenți domnesci în secolul XVI* (Bucuresci, 1898), pag. 68—69.

4) N. Iorga: *ibid.*, pag. 79. Scrisórea lui Bocignoli către Gérard Plania, secretarul lui Carol-Quintul.

5) Pe care, dice, Bocignoli: *io conobbi gentiluomo privato, sendo in Vallachia*.

6) V. capitolele precedente: *Bucurescii de la 1500 la 1600*.

7) Anonimul românesc și Engel, citați în Șineai, precum și *Breviarul Cronologic*.

toți vlădicii, toți egumenii, cum fu, buniórá, fatala adunare din 3 Marte 1558, când Mircea-Vodă Ciobanul omorí aproape pe toți aceia cari răspuseseră la chiámarea sa.

„Mircea-Vodă invěțase Bešlii și Turci, cari avea dēnsul, sē „fiă gata, și în ce ceas le va porunci, sē fiă gata a face năvală, sē „taie pe boierii și pe călugării, și așa aũ făcut. În vreme ce aũ „vėđut că s'aũ strins cei chiámați, aũ dat poruncă și aũ intrat cu „săbiile într'ēnșii ca nisce lupi în oi, de i-aũ omorît pe toți căți „s'aũ întēplat aci. Cei-l-alți aũ fugit în țera unгурescă“¹⁾.

Ⓛ Câte nu s'aũ petrecut la Curtea Domnescă în viforosul și'n-cruntatul secol XVI! Câte pașale de la Constantinopole, căți diplomați și miniștri de prin țerile creștine ale Apusului nu aũ locuit câte uă đi, douē, séu nouē, prin cămērile mari séu micī ale Curței Domnescī?

Ⓛ La Ianuariũ 1555 se afla la Bucuresci și, firesce, la Curtea Domnescă, un trāmis al Regelui Franciei, care, dupē ce va vorbi cu Pētrașcu-cel-Bun, va trece în Transilvania la Regina Isabela, fiica Donei Sforza, regină a Poloniei²⁾. Și venise sē vorbescă cu Pētrașcu-cel-Bun, pentru că acesta era îndatoratul și protegiatul Regelui Franciei, de vreme ce, tocmai acum, prin stăruințele d-lui d'Aramon și prin marea trecere ce avea Enric II la Soliman Magnificul, Pētrașcu-Vodă sin Radu-Vodă Călugărul fusese adus tocmai din Babilonia și suit pe tronul Munteniei și al strămoșilor sēi³⁾.

Ⓛ Pētrașcu-cel-Bun móre la 1558 și este „îngropat în biserica „domnescă din scaunul lui“⁴⁾. La 1559, Mircea-Vodă Ciobanul, Domn de a doua órá, móre, în Ardeal, đice Șinca⁵⁾, și este îngropat în Biserica Domnescă din Bucuresci, đice Cronicarul muntén⁶⁾.

Ⓛ Incepe domnia tragică și însângerată a Kiajnei, nevēsta lui Mircea-Vodă Ciobanul. Câte n'aũ vėđut Curtea și palatul domnesc în timp de aproape 20 de ani, cât domniră la Bucuresci pe rānd cei doi copii ai Kiajnei, Petru Șchiopul (1559—1567) și Alexandru-Vodă (1567—1577)?!

1) *Mag. Istoric*, I, pag. 181.

2) Hurmuzake: *Doc.*, XI, pag. 54.

3) Hurmuzake: *Doc.*, XI, pag. 110. Scrisórea d-lui de Germigny către Enric III, din 10 Mai 1581.

4) *Mag. Ist.*, I, pag. 180.

5) *Cronica*, sub anno.

6) *Mag. Ist.*, I, pag. 182.

⊕ Dăcă și la noi s'ar fi scris memorii, cum se scriaū tocmăi pe atunci în Francia, câte lucruri minunate nu ni s'ar fi povestit despre Curtea și palatul domnesc, despre sălile cele mari în

Uă Domniță română din secolul XVI).

carī se strîngeaū boierii pentru ca un Mircea să-i înjunghie ca pe nisce berbeci; despre tainițele cele boltite, în carī Domniī își

1) *Colect. Academiei.* A se compara cu portretele Dómnelor române din mănăstirea de la Voroneț.

păstraă comorile, sute de miă de galbeni¹⁾, despre sălile pentru ospețe domnesci, în cari, la 1563, Kiajna Dómna, care guverna țera în numele fiului său minor, Petru Șchiopol, intră și aruncă pe mésa, unde benchetuaă boierii, capul unui Dumitrașcu, care ar fi voit să se facă Domn și pe care i-l trămisese, prins de la Moldova, cumnatul său, Alexandru-Vodă Lăpușnénu²⁾.

⊕ Dintr' acest palat eșiaă trăsuri domnesci, cu rótele de argint poleite cu aur, — *argenteis laminis auratis*, (dice Forgacz³⁾, — și ntr'ênsul primiaă ospitalitate împărătéscă străinii cari veniaă prin Bucuresci, cum fu la 1573 Iacob Paleologul, căruia Domnul îi hotăresce tain bogat pe fiă-care ăi, și care cunósee pe soția lui Alexandru-Vodă, pe Ecaterina Dómna, din familia chiotă Salvaresi, — *splendida olim et opulenta*, — și pe surorile ei, Lucreția, măritată după Constantiu Frangopolu, cunoscut în documentele Arhivelor sub numele de Constantin-Vistierul, între anii 1579 și 1583, și Marióra Vallarga, care stă la mănăstirea San-Maffio, lângă Murano, la Veneția, de unde trămite atâtea și atâtea lucruri la Bucuresci⁴⁾.

⊕ La 1574 vine în palatul domnesc de la Bucuresci, tot la Alexandru-Vodă, și călătorul polon Martin Strykowski. Acesta se plimbă prin tóte sălile Curței Domnesci și vede, în iatacul Domnului, portretrul lui Ștefan-Vodă, marele Domn al Moldovei, cu coróna regală pe cap, cu toiagul în mână și fiind de înaltă statură⁵⁾.

Peste un-spre-dece ani, la 27 Mai 1585, unul din cei mai deștepti diplomați ai lui Enric IV, Regele Franciei, Jacques Bongars, care va serie mai târziu *Gesta Dei per Francos* și *Colecțiunea Istoriceilor unguři*, vine în Bucuresci, la Curtea lui Mihnea-Vodă, fiul lui Alexandru-Vodă și nepot Dómnei Kiajna.

⊕ Bongars ne spune între altele că: *les églises, les monastères et le chateau de Boukorest sont bastis en pierre et ils sont beaulx*, — bisericile, mănăstirile și castelul de la Bucuresci sunt frumoșe⁶⁾. Văduse la

1) Hurmuzake: *Doc.*, XI, pag. 79. La 1569 se vörsă în haznaua Sultanului 210000 de galbeni din comóra Domnului Munteniei.

2) Hurmuzake: *Doc.*, I, 1, pag. 18.—Cf. N. Iorga: *Pretend. Domn.* pag. 34. Scrisórea lui Petremol către d. de Boistaillé.

3) Hasdeu: *Ion-Vodă cel Cumplit*, pag. 49.

4) N. Iorga: *Contrib. la Ist. Munteniei* (Buc., 1896) pag. 7 și 8.—Cf. *Arhiva*, din Iași, pe 1895, articolul d-lor Iorga și C. Erbicénu: *Scrisori Domnesci din secolul XVI*, pag. 117—119.

5) Hasdeu: *Arh. Istorică a României*, II, pag. 7 și 8.

6) Hurmuzake: *Doc.*, XI, pag. 190—192. Din călătoria lui Jacques Bongars la Constantinopole.

Târgoviște palatul zidit de Petru-Vodă Cercel; este, dice el, *petit, mais beau et magnifique*, — mic, d'ér frumos și măreț. Intrase în țară prin pasul Branului. În Târgoviște locuise în mănăstirea Franciscanilor și, din Bucuresci, plăcă la Giurgiu cu *les carres domnesques*, cu carele domnesci, pe cari i-le dă Mihnea¹⁾.

Dacă Bongars ar fi stat ceva mai mult la Bucuresci, n'ar fi vorbit și de mulțimea trămiișilor cari se perindaă venind și

Ruinele Curței Domnesci de la Târgoviște²⁾.

plecând la Curtea Domnescă a lui Mihnea-Vodă, pentru afacerea cea mare de atunci: alegerea lui Mihnea-Vodă la tronul vacant al Regatului Poloniei³⁾.

Cu 1593 intrăm în domnia lui Mihaï-Vitézul. În *Istoria militară a Bucurescilor*⁴⁾, arătăm că fuseră atunci două palate domnesci la Bucuresci: *cel vechi*, după colina Curței-Vechi, și *cel nou* după colina Radu-Vodă, zidită de Mihnea-Vodă în prima sa

1) N. Iorga: *Contribuț. la Ist. Munteniei*, pag. 63.

2) Colecț. Academiei Române.

3) Hurmuzake: *Doc.*, IV, 2, pag. 61: Corre voce che il principe Mihne, o Michne, o Michel di Valachia venga eletto re di Polonia (16 Aprile, 1587).— Il principe di Valachia procura condoni al Gran Signore di esser eletto re di Polonia (27 Mai 1587).

4) V. cap. cu acest nume.

domniă, pe care Walther îl numește *palatium prope novum sub urbe monasterium*, și care, cu fortificațiunile lui Sinan-Pașa fu pôte întărit și-apoi dărîmat, încât i se pierdu pênă și amintirea la scriitorii posteriori.

① La fortificarea Bucurescilor de Sinan și-apoi la dărîmarea fortificațiunilor tot de Sinan, Curtea-Vechiă, ne spune un raport al bailului venețian, Marco Venier, scăpă nearsă și nedărîmată¹⁾. Nedărîmată, voim să șicem adică din temeliă, căci atât Turcii lui Sinan cât și mai târziu, Ungurii lui Bator Gábor făcură din palatul domnesc uă adevărată ruină, așa că, la 1619, în timpul lui Gavril-Vodă Movilă, când d. de Harlay, conte de Césy, trămis frances la Constantinopole, trece prin Bucuresci, dreptate are să șică: *Le Prince m'a arrêté cinq jours à sa Cour qui est bien misérable, en se ressentant du voisinage turquesque*²⁾ — Domnul m'a oprit cinci șile la Curtea sa, care este fôrte sărăcăciôsă, din pricina vecinătăii Turcilor.

La 1632, Marte, Paulus Strasburgh, trămisul lui Gustav-Adolf, Regele Suediei, la Constantinopole, la Sultanul Amurath IV, ne spune cam același lucru despre Curtea Domnescă a Bucurescilor, în relațiunea călătoriei sële, din care dăm următoarele:

② „La 4 Marte plecai din Brașov, care e uă cetate nu tocmai „de trecut cu vederea și se află vecină cu Țera-Românescă, spre „Târgoviște, unde odinióră era scaunul domnesc (*olim palatinam „sedem*).

„Principele Leon-Vodă, Grec de viță, trămisese acolo comisarii sęi înainte, pentru ca sę ne însoțescă la metropolea Bucurescilor (*ad metropolim Bukerest*), reședința și locuința Principilor.

„Nefind noi încă departe de cetate, Principele își propusese „sę ne iésă în persónă înainte, cu un număr mare de ostași și „chiar cu stégurile Țerii, ceia ce eũ din mai multe cause am pre- „venit. Ajungënd ênsę în fața acestui întins și peste măsură de „mare oraș (*in conspectum vasti et ingentis oppidi*), vre uă sută de bo- „ierı întrarmați ne-aũ întâmpinat, venind spre noi în fuga mare „a cailor, ca și cum ne-ar fi atacat și, dându-se jos de pe cai, ne „salutară în numele lui Leon-Vodă că am sosit sănătoși; apoi ne „însoțiră pênă la gazda noastră.

„Intr'aceiași sęră, Principele trămise pe prefectul Curței sële

1) Hurmuzake: *Doc.*, III, pag. 487. Scrisóre din 15 Sept., 1595.

2) Hurmuzake: *Doc.*, Supl. vol. I, pag. 185.

„și ne invită pre a doua zi la prânz. La timpul hotărît, veniră
 „boierii și carele domnesci și, fără întârziere, ne duserăm la Curte.
 „În giurul nostru ne însoțeau ca vro 200 de ostași din garda
 „domnăscă, mai bine întrarmați și îmbrăcați ca cei din Transil-
 „vania.

„Tóte călile și piețele orașului erau pline cu mărfuri prețioase,
 „pe cari neguțătorii italieni, greci, armeni și turci le expuseseră
 „spre vânzare. Mulțimea și numărul poporului erau atât de mare,
 „în cât se părea că tótă Românimea se adunase acolo.

„La Curte, curtenii de asemeni erau în număr fórte mare; cere-
 „moniele lungi de tot, luxul în îmbrăcăminteá ómenilor și a cai-
 „lor ierășí mare.

„Palatul ênsé cădea 'n ruină din cauza vechimeii și a deselor
 „schimbări de Domni (*Palatium, ob vetustatem et Dominorum crebras mu-
 „tationes, ruinosum*).

⊕ „Principele, cu capul acoperit, mă aștepta la ușa săleii de au-
 „diență, plecându-mi-se, după datina turcăscă cu capul și ținând
 „mânile puse pe piept. Două scaune erau aședate la un loc mai
 „înalt, din cari îmi oferi pe cel din stânga, ca pre cel mai de
 „cinste la barbari, ceia ce eú nu primií. Alătura de domn, șe-
 „deaú vro câte-va căpetenii turcesci, arbitrii și judecătorii lucru-
 „rilor, dupe cum mi se páru mic. La drépta, staú ministrii Țerei
 „și ai Curței, toți îmbrăcați în blănuri ca'n ȝile de publică serbare.

„În auđul acestora toți, am dat scrisóra Sacrei Sèle Maies-
 „tății, rugându-mé în limba italiană ca se pot se-mí continuú prin
 „țera lui călétoria mea cu pace.

„Interpret cuvântărei mele fu părintele Benedict, de neam Cri-
 „tén, oratorul Curței și care, afară de limbele turcăscă și grecăscă,
 „mai scia și italiencesce, latinesce și nemțesce; șépte aní petrecuse
 „la Wittemberg, studiând Teologia. El tálmaeci frumos pe grecesce
 „și pe turcesce cele spuse de mine și, în numele Principe-
 „lui și cu cuvintele însesși ale Domnului, îmi făgădui că ómeni
 „pricepuți și cunoscători de limba și datinele Țerei, mă vor con-
 „duce, téfér nevătămat, pêné la porțile Constantinoplei.

⊙ „Sfârșind convorbirea și isprăvind treburile, cornurile și trím-
 „bițele cântară împreună, pentru că începură pregătirile prânzu-
 „lui ce se făcu cu cel mai mare resunet. La mésă, eú și cu to-
 „varășii mei furăm puși la drépta, Principele și cu Românií sêi
 „se aședară la stânga. Înaintea Principelui erau vase și farfurii
 „de argint, la cei din miđloc, vase de lux frumóse și lustruite,

„Ier la cei de la c6da mesei, talere și blide de lemn. C6t ținu
 „pr6nđul, bucatele nu se ridicar6, ci se puser6 unele peste altele
 „p6n6 c6nd încetul cu încetul, se în6lțar6 ca u6 gr6mad6. Vinu-
 „rile erau alese și f6rte gener6se și, b6ndu-le, 6speții aveau u6
 „conversațiune mai intim6 și mai liber6.

„In urm6, c6nd Principele, cu un pahar f6rte mare (*ingenti
 „scypho*) închin6 în s6n6tatea Sacrei Maiest6ții a Regelui Suediei
 „și a victoriilor S6le, deder6 vro c6te-va pusei și tunuri de ara-
 „m6, și se f6cu at6ta duduitor6 în c6t se sguduiau din temeli6
 „casele cele d6r6p6nate și se loviau pe mas6 farfuriele.

„De c6te ori mai-marii și boierii Țerei beau paharele lor în
 „s6n6tatea și biruințele Domnului lor, dup6 obiceiul p6m6ntului,
 „unul dup6 altul c6deau în genuchie și apoi beau.

„In aș6 petreceri, vorba și b6utura se prelungir6 p6n6 s6ra
 „t6rđi6, c6nd fi6-care se înt6rse la gazda sa.

„A doua zi, plec6nd e6, Principele voi s6 m6 petr6c6 cu t6t6
 „Curtea, și cu u6 escort6 de 1000 de c6l6reții și șese sute de pe-
 „deștri.

„Spre a fi pompa și mai mare, duceau înainte un st6g roșu
 „de u6 m6rime nespus6 (*inuitatae magnitudinis*), pe care Amurat îl
 „tr6misese Domnului; mai duceau și alte st6guri ale Țerei Rom6-
 „nesci. Tr6mbițele și cornurile resun6 în p6durile de apr6pe și'n
 „codrul vecin (*proximis in sylvis et vicino nemore*).

„De am6ndou6 p6rțile mergeau mai marii și boierii Țerei,
 „c6l6ri pe cai asiatici și mbr6cați în splendide vestimente.

„L6ng6 Principe erau *l6utarii* și un cor de muzicanți, care în
 „limba rom6n6sc6, c6ntau cu glas tare c6ntece naționale.

„Pe c6nd mergeam c6lare, întrebai pe Domn: c6t6 6ste mai
 „p6te aduna din ț6ra lui? El r6spunse: 10000 de c6l6reții și 2000
 „de pedestri, — și apoi mai țise suspin6nd: în timpul lui Miha-
 „Vod6 erau 50000 de 6meni sub arme.

„Intreb6ndu-l de venitul ț6rei, imi r6spunse: cam 300000 de
 „galbeni se str6ng din dijele pescelui, s6rei, cerei, m6rei, vi-
 „telor, turmelor, afar6 de birul ce se num6r6 în bani gata și afar6
 „de d6jdiele extraordinare. Minele de aur și de argint, deși f6rte
 „bogate din adins nu se lucr6z6, ca nu cum-va Turcii, atrași de
 „marile averi ale Țerei, s6 o ia cu totul din m6na creștinilor.

„De r6utatea supușilor și de pornirea inimelor lor spre r6s-
 „c6le, Domnul se pl6ngea amar și spunea cum, de cur6nd, învin-
 „sese într'u6 b6t6li6 seri6s6 u6 mare parte de rebeli, chiar pe

„drumul pe care mergeam lângă Bucuresei, arătându-mi cu mâna
 „sa locul bătăliei, mormintele celor uciși și crucile ridicate în
 „semn de biruință, (*locum pugnae, caesorum tumulos et erectas in victo-*
 „*riac signum cruces*).

„Unii din boierii fugari se duseseră în Transilvania. Domnul
 „îi ceruse înapoi lui Racoczy, acesta nu voise să-i dea, de unde
 „multe certe și sfede între amândoi la Pórtă. În Valachia, după
 „uă vechiă datină, toți cari umblău după Domniă, în semn de ne-
 „ștérésă rușine, se *insemaă*, tăiându-li-se nara dréptă. Ceia ce sciind
 „Matei, începătoriul acestor turburări (carele atunci era ascuns
 „în Ardeal; după aceia, urmă lui Leon, și acum se dice că ar fi
 „trecut la Poloni) cu mulți bani cumpără apărarea sa de la Prin-
 „cipele Racoczy.

„Ast-fel, călătorind noi cam uă oră, Principele stărui mult
 „ca să poposim puțin într'ua vale apropiată și frumoasă, pênă să
 „ni se aducă mâncările din care.

„Pênă să ne punem la masă, el începu să 'și încure vitejii
 „săi caî la lanciă și la fuga cea mai răpede, să întindă córda ar-
 „cului c'ua putere minunată, să descarce puscile și să tragă la
 „șintă. Căpeteniile și boierii imitaă acéstă dexteritate a Domnului,
 „și fiă-care se nevoia într'ua întrecere fórte frumoasă a 'și aréta
 „cunoscințele la arme și mánuirea lor.

„Intr'aceste spectacole, Principele, ca să așite vîrtutea fiă-
 „cărui, se aréta fórte darnic și pre cei cari, fiă prin sciință, fiă
 „prin mai mare îndemânare, întreceaă pe cei-l'alți, îi dăruia, din
 „însăși mâna sa, cu un număr de galbeni nu puțin.

„Între alții, și un nobil din escorta noastră lovi bine în șintă,
 „și Principele îl dăruia cu zece coți de stofă de mētasă, adusă nu-
 „mai de cât din Bucuresei.

„Căldurile amiédui începură a ne arde tare; Principele,
 „băgând de sémă, în semn de cinste și bună-voință pentru noi,
 „ceru a se întinde, ca un cort în contra rașelor sórelui, acel stég
 „mare al Țerii-Românesci. Intr'adevăr, uitându-ne la esercițiile
 „militare, atâta timp trecuse în cât dejunul se prefăcu în prând
 „curat. După sfârșirea lui, Principele cu garda și cu curtea sa
 „se 'ntórse acasă, ier carele și ómeniî lui ne petrecură pênă la
 „malurile Dunărei.

„Pămēt mai îmbelșugat de cât al Țerii-Românesci, pot dice
 „că nu mai este în totă lumea creștină. Pretutindenî pășuni fru-
 „móse și grase nutresc turme de ciređi în fórte mare număr. În

„păduri și 'n codri (*in sylvis ac nemoribus*), fiere și paseri de vânat
 „în număr foarte mare. Lână, in, piei pentru locuitori sunt cu
 „prisosință. Mine de aur bogate și nesecabile. Dunărea, Prutul și
 * „alte râuri produc pesce în mai mare măsură, de cât ori care altă
 „țără din Europa.

„Soiul de cai e foarte bun. Albinele produc mierea de bună
 „voia lor. Vinele de metal sunt în prisosință. Viele se lucrăză
 „ușor; pământul se ară cu un mănunchiū de spinī.

„Comerțul și 'l aū cu Transilvaniī, Poloniī, Turciī și Serbiī;
 „aū monetă vechiă și nestrictă.

„Infine, pozițiunea cerului e blândă; aerul li-e foarte sănătos“ ¹⁾.

⊕ Astfel vorbesce Paulus Strasburgh și astfel era la 1632 Curtea Domnăscă a Bucurescilor. La pôlele colinei, spre Vest, curgea Dâmbovița pe al cărei mal drept, în fața palatului se 'ntindea, mai la drépta, în susul apeī, *Livedea Gospod*, livedea domnăscă, pe unde adese ori păsceaū în libertate caii Domniei. La stânga, tot pe malul drept, în josul apeī, era *Ciutăria Domnăscă* ²⁾ și Baia Mitropoliei. Prundul Dâmboviței mergea pênă 'n colina Mitropoliei. Drept în fața Curței Domnesci, dincolo peste Dâmboviță, acum, la 'nceputul domniei lui Matei-Bassarab, se afla *Mahalaua calicăscă* ³⁾. Pe malul stâng, la Sud și, prin urmare, la stânga Curței Domnesci, documentele ne semnală la 3 Aprilie 1632 *Via Domnăscă*, pe dealurile de la 'nceputul Calei Șerban-Vodă de astăzi. Intr'adevăr, la 3 Aprilie 1632, Mitropolitul Grigore I cumpără de la Ion, feciorul Neaniului Logofetului ot Mugī, un loc din *gardul Viei Domnesci* pênă în *Ulița cea mare*, pe bani gata 600 ⁴⁾. „Ulița cea mare“ era pôte aceia care pleca de lângă Pórta-de-Jos a Curței Domnesci și suia la dél spre Răsărit, pentru a trece pe lângă biserica „Sftului Gheorghe-cel-Romănesc“ spre Târgul-de-Afară, — actuala cale a Moșilor ⁵⁾.

1) Cipariū: *Arhiv*, I, pag. 11—16. — Voiam să dăm portretul lui Paulus Strasburgh, un străin atât de bine-voitor nouă, dér—din nenorocire,— el nu se găsește, după cum ne asigură d. Gustaf Upmark, directorul Museului Național din Stockholm, nici în colecțiunea cea bogată a Museului Regal al Suediei.

2) Vezi cap. *Dâmbovița Bucurescănă*.

3) Vezi cap. *Podul Calicilor*.

4) *Arhive*: *Condica* No. 5 a Mitropoliei. — Locurile din Bucuresci.

5) Sftului Gheorghe-Vechiū i s'a dis adesea „cel romănesc“, după ce s'a zidit Sftul Gheorghe-Noū, care era „cel grecesc“ și mănăstire.

III

La 1636, Cronicarul muntén ne spune că „pênă la Matei-Vodă puține ziduri a făcut Domniî de mai 'nainte, „iér Matei-Vodă a înfrumusețat Țera cu tot felul de ziduri, mă-năstiri, biserici, case domnesci cari se pomenesc și pênă astăzi”¹⁾“.

Ⓢ Petru Bogdan Baksici, episcop catolic, vizitează Bucurescii în Septembrie 1640. Despre Palatul Domnesc Baksici ne spune că e făcut la malul gârlei și că uă parte din palat e făcută chiar pe gârlă, — *anzi sopra il fiume sta una parte del palazzo*; dincolo, pe malul opus al gârlei, adauge el, este grădina domnescă (*Ciutăria și Livedea*). Palatul este mare, dér nu e frumos; e aprópe părăginit; a fost odată înconjurat cu ziduri; zidurile a cădút pe-alocurea și, pe unde spărturile sunt mari, a făcut gard de lemn. Pórta Palatului are un turn înalt, în vârful căruia staú totdeuna ostași de pază. Afară de Curtea Domnescă e *Pușcăria*, care e de lemn. La Târgoviște, orașul iubit al lui Matei Bassarab, Curtea Domnescă, țice Baksici, e mai mare și mai grandioasă²⁾.

Și aci, probabil, ca și la Bucuresci, erau în palate *tainite* séu, cum țice Constantin Căpitanul Filipescu, „băști zidite de piétră „și de mortar de la temeliă și pênă la coperiși”³⁾, unde Domniî își păstraú avuțiile.

Ⓢ Paul din Aleppo nu e de părerea lui Baksici. El ne spune mai întâiú că întreg orașul Bucurescilor e 'nconjurat de un șanț adânc și al doilea că Curtea Domnescă e uă clădire de uă mare întindere, înconjurată cu întăriri de lemn; că mai 'nainte ea era fórte învechită și ruinată, și că Matei-Vodă i-a făcut mari reparațiuni, așa că acum e minunată ca eleganță și încântătoare la privire: e mult mai frumósă și mai veselă de cât Curtea Domnescă de la Târgoviște⁴⁾.

Ⓢ In palatul cel reparat de Matei Bassarab se aflaú și odăi de *musafiri*. Intr'ênsele a ședut Terzi-Mustafa-Aga Talhâsciul,

1) *Mag. Istor.*, I, pag. 293.

2) Petru Bogdan Baksici: *Călătoria în 1640*, publicată în XVII vol. din Monumenta historiam Slavorum meridionalium spectantia. Cf. Ionescu-Gion: *România în secolul XVII* (Bucuresci, 1891), *passim*.

3) *Mag. Istor.*, I, pag. 292.

4) *Travels of Macarius*, etc. (Londra, 1836), partea VIII, pag. 375.

care a adus la 1654 lui Constantin-Vodă Șerban fermanul de Domniă¹⁾.

Matei-Bassarabă²⁾.

- 1) *Mag. Istor.* I, pag. 307.
- 2) *Colecț. Academiei Române.*

Să semnalăm că, la 1654, pe ulița din fundul *Pușcăriei*, spre Sóre-Rësare, erau proprietari, descendenții de-ai Bălăcenilor din secolul XVI, de óre-ce la 5 Iuliú 1654, Dragomir și Ión, feciorii Oprei Logofëtul și ai Jupănesei Maria, nepoții Banului Drăgușin și ai Vornicului Mitrea care, împreună cu Nedeleo Vornicul Bălăcénul, zidise la 1594 biserica Sftului Gheorghe-Vechiú, vënd lui Albu Fustașul loc de case. „din fundul Pușcăriei spre Sóre-Rësare „pe acolo unde sunt douë ulițe“¹⁾.

Reparată de Matei Bassarabă, Curtea Domnésică pătimesce multe „rëtătăi“ în timpul domnielor furtunóse ale lui Constantin-Vodă Șerban (1654—1658) și Mihnea III (1658—1659). Intr'un rând, retras la Târgoviște, Constantin-Vodă Șerban trãmise Spãtarului care apăra Bucurescîi ordin să dea foc Capitalei și'n deosebi Curței Domnesscî, pentru ca Mihnea III, care fusese numit Domn, să nu aibă unde primi jurãmântul de supunere al boierilor. Din fericire, ordinul nu fu executat²⁾. Totuși, de când cu revolta Seimenilor și a Dorobanșilor, palatul era'n stare fórte próstă, așa că Mihnea-Vodă locui la mănăstirea moșului sêu, adică la Radu-Vodă, dupë cum ne spune cu multe amënunte Paul din Aleppo³⁾.

În timpul ce se scurge de la 1659 și pênë la domnia lui George Duca (1674—1679), Curtea Domnésică, reparată p'allocurea de Grigore Ghica, este teatrul principal al certelor între partita Ghiculescilor și partita Cantacuzinescilor.

Maí ântâiú, în timpul lui Radu-Vodă Leon (1664—1669), boierii, în cap cu Mitropolitul Teodosie și'n sunetul clopotelor de la tóte bisericile, aú nãvãlit la Curte cerënd Domnului gonirea Grecilor din dregëtoria, și'n deosebi, gonirea lui Balasake Grecul și a lui Pascale Grecul. Dupë mazilirea lui Radu-Vodă Leon, în cãmërile, probabil în odăile de jos ale Palatului, aú fost bătúți, „de nu sciú cum nu muriaú“, Grecii Pascale și tovarășii lui. Acestea se petreceaú în domnia lui Antonie-Vodă de la Popesci și prin indemnul pré-puternicilor Cantacuzinesci⁴⁾.

Ca la nici un alt Domn, la Antonie-Vodă de la Popesci (1669—1672), palatul, și ceremonialul, și viéta domnésică aú fost cât se póte de sãrãcãcióse, și aú rëmas de pominã pentru multã

1) *Arhive: Condica* No. 5 a Mitropoliei. — *Locurile din Bucuresci*.

2) V. cap. *Istor. militarã a Bucurescilor*.

3) *Travels*, etc. VIII, pag. 402.

4) *Mag. Istor.* I, pag. 354.

vreme în memoria Bucurescenilor. Cronicarul nouă ađi necunoscut, dăr citat de Șinca¹⁾, ăice: „măncă în ăi de dulce carne de vită „fiertă în apă sūrătă; în ăi de post, fașole și mazăre „cu apă și cu sare; vin avea căt căra fiul sėu²⁾ din „tărg pe banī“.

La a doua domniă a lui Grigore-Vodă Ghica

Pecetea lui Antonie-Vodă³⁾.

Pecetea lui Grigore-Vodă Ghica⁴⁾.

(1672—1674), partita Ghiculescilor, în cap cu Gheorghe Banul Bălénul și cu Radu Logofătul Năsturel, a arestat la Curte, sus, în Turn, pe boierii de partita Cantacuzinescilor, pe Radu Logofătul Crețulescu și pe alți 23 boieri, băgându-i în obeđi. Erau la Curte lumînări multe aprinse, spune Cronicarul, când s'aũ adus boierii împreună cu Constantin Stolnicul Cantacuzino și cu fratele sėu mai mic Matei. Iordake Cantacuzino fugise, ier Șerban, viitorul Domn,

era de mult fugit la Constantinopole.

⊕ Când Grigore-Vodă Ghica veni la Bucuresci, puse de alese dintre boierii arestați pe doi, pe un Vasile Căpitanul și pe un alt căpitan și i tăia dinaintea Porței-de-Sus a Curței Domnesci, pentru că înjurase pre Panaiotake „de muțere și de copii“ adauge Cronicarul⁵⁾; ier Cronicarul Moldovén, Muste, ăice cu órecare ironiă „Ghica a'nchis pe boieri la Pórta Curței în Bucuresci, în „turn, la Nemți⁶⁾, și bătăi ce aũ luat boierii, lăsăm sė spună Muntenii“⁷⁾.

⊕ Curtea Domnescă avea pe atunci și tunuri. Ele serviaũ mai

1) *Cronica*, anul 1671.

2) Fiul lui Antonie-Vodă a fost Négoe care a avut de copii pe Pană Negoescu și pe Marica Dómna lui Constantin-Vodă Brâncovénu. V. cap. *Bisericele*, și-anume inscripțiunea de la Biserica Enii.

3) *Arhive*: M-tirea Radu-Vodă, pach. 31, act. 20 din 1669, Octobre 2.

4) *Arhive*: idem, pach. 33, act. 2, din 1673, Iuniu 13.

5) *Mag. Ist.*, I, pag. 368, la 20 Marte 1671. — Panaiotake era marele Dragoman al Porței Panaiot Nikusios.

6) Adică în turnul unde eraũ totdeuna de pază Nemții mercenarii ai Domniei.

7) Kogălnicénu: *Cronicele României*, III, pag. 5.

mult pentru a vesti Bucurescilor schimbările Domnilor. La 1674, când sosi în Bucuresci Constantin, feciorul Stoichiî Ludescul Căpitanul cu cărți de la Duca-Vodă că vine Domn de la Pórtă, s'a scos tururile de s'a dat cu ele ca de obicei, vestind domniă nouă¹⁾.

Grigore-Vodă Ghica²⁾.

④ Grigore-Vodă Ghica și George-Vodă Duca sunt însemnați pentru istoria Curței Domnesci, cel d'ântâiū pentru că zidesce a doua biserică a Curței, biserica de jos, după cum vom vedé mai la vale, și pentru că începe clădirea altuī palat nou pe lângă cel vechiū; iér George-Vodă Duca, pentru că sfârșesce casele domnesci de la Curte, începute dér nu isprăvite de Grigore-Vodă Ghica.

1) *Mag. Ist.*, I, pag. 379.

2) Colecția Academiei Române.

(+) Intr'adevăr, într'alte învinovățiri ce Cantacuzinescii aduceau la 1674, la Constantinopole înaintea Divanului, în contra lui Ghica, era și acesta, că „le-a fost puind giupânesele de au fost cărând „var și piétră împreună cu Țiganiî ceî de dîrvală la Curțile „Domnescî“¹⁾.

Ghica a făcut atunci biserica de jos²⁾ și a'nceput casele cele nouë. Duca le continuă și pune supraveghiător și ispravnic nouelor construcțiuni pe Șerban Logofétul Cantacuzino, care atunci ar fi dis, afirmă Nicolae Costin:

— Bune case pentru Domn tîner³⁾!

Cronica cantacuzinésă ne spune că Duca-Vodă a înădit casele cele nouë cu altele vechi, zidite de Mircea Bassarab⁴⁾. Clădite séu nu de Mircea Bassarab, faptul remâne constant că s'au adaus nouë clădirî pe lângă cele fôrte vechi și încă trainice ce erau în ființă și după 1674.

Curtea trebuie să fi fost împunétore cu clădirile séle din diferite epoce și de diferite stiluri. La 1678, un călétor ungar trece prin Bucurescî. El scrie: *Duca Vaida homo satis formosus, „palatiumque“ ejus „regale“ et „splendidum“ satis, aulicorum caterva possibilis (sic); forum Bukerest amplissimum et ditissimum*⁵⁾, — Duca-Vodă, un om destul de frumos⁶⁾; palatul séu, regal și destul de strălucit; mulțimea curtenilor îndestulátore, orașul Bucurescî fôrte mare și fôrte bogat.

Sub Duca-Vodă este prima epocă de splendóre a Curței Domnescî în secolul XVII; a doua va fi sub Constantin-Vodă Brâncovénu, la sfârșitul acestuiași secol.

Șerban-Vodă Cantacuzino urméză după Duca. A fost ispravnic nouelor palate domnescî, dér nu locuesce întrênsele. El își zi-

Pecetea lui Duca-Vodă.

1) Kogălnicénu: *Cronicele României*, V, pag. 204, *Cronica lui Niculce*.

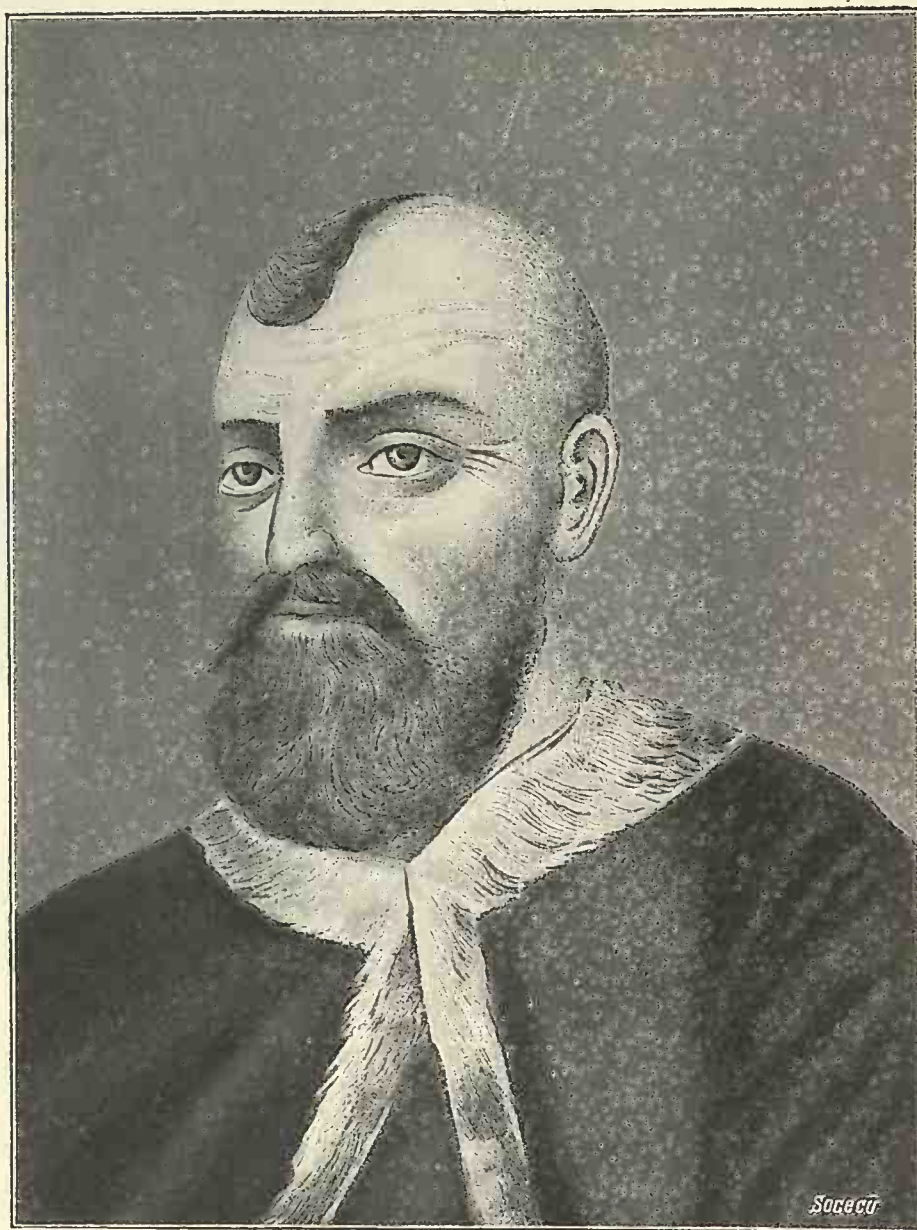
2) *Mag. Ist.*, II, pag. 154. Grecénu.

3) Kogălnicénu: *Cronicele României*, II, pag. 7.

4) *Buciumul*, 1863, Aug. 10.

5) N. Iorga: *Călétori, Ambasadori și Misionari în țările noastre* (Bucurescî, 1899), pag. 19.

6) Și cu tóte acestea Maria, Dómna lui, îi prefera pe Logofétul Șerban Cantacuzino!

Boier român din secolul XVII. Drăghici Cantacuzino 1).

1) Colect. Academiei Române.

desce casă a lui pe locul părintesc¹⁾, și nu vine la Curte de cât pentru Divan și pentru pronunțarea acelor sentințe, cari băgară în răcorile spaimei de mörte pe cei mai mulți boierii. Cronicarul spune că, la Domnia lui Șerban-Vodă, erau la Pușcăria Domnăscă înfiptii stâlpi și'năuntru și'n afară, de cari se legaă și se băteaă boierii, căpitani, slujitorii, pentru vine și pentru biruri²⁾.

În clădirea cea nouă, adausă de Ghica și de Duca, se află uă sală numită *Spătăria mică* sėu *Spătăria Nouă* și căreia, din cauza tavanului, probabil, i se mai đicea și *Spătăria cu stelele*. Într'ăcestă *Spătăria mică* și care presupune uă *Spătăria mare*, fiă în vechia, fiă în noua clădire, s'aă strîns boierii la mörtea grabnică și bănuelnică a lui Șerban-Vodă, și aă ales pe Brâncovėnu de Domn, față fiind și Patriarhul Dionisie, rudă cu Cantacuzinescii³⁾. În urmă aă mers la Mitropoliă, de aci ier la Curte și aă intrat în Biserica Domnăscă, și i s'aă cāntat axionul, și a sărutat sfintele icōne, și aă făcut cu boierii jurămēntul pe sfānta Evangheliă, și'n urmă, în casele domnesci, în *Divanul-cel-mare* suindu-se, în scaunul domnesc a șeđut și cu tunurile dānd mare veselie în tōtă politia s'a făcut de Domniă nouă⁴⁾. Ier la datul tunurilor, douē s'aă slobozit, ier unul nu, și điceaă unii că e semn rău; pe urmă s'a vėđut că sunt băbesci cuvinte⁵⁾.

IV

Brâncovėnu, ca și Matei-Basarab, a fost un neobosit constructor de biserici și de case. Curtea Domnăscă din Bucuresci a primit de la dēnsul cele mai bogate înfrumusețări.

Îndată ce greutatele timpului 'i permiseră, el se apucă de clădit și, pe aceiași vechiă colină a Curței Domnesci, pe care se aflaă clădirile din secolul XV sėu din secolul XVI și clădirile mai nouē ale lui Ghica și ale lui Duca, el făcu *casă domnăscă ce este pe stâlpi de piētră și este cu trei cafasuri și cu tōte ce se vėd*

1) V. cap. *Podul Mogoșiei*.

2) *Mag. Ist.*, II, pag. 24.

3) *Ibid.*, V, pag. 93. *Cronica Anonimă*.

4) *Ibid.*, II, pag. 133. Grecėnu.

5) *Ibid.*, V, pag. 95. *Cronica Anonimă*.

într'ênsa, care casă este despre Biserica Domnăscă cea mare. Cronicarul adaugă: și alte case au făcut despre Dómna, ier din temeliă âncă doué rândurî de case¹⁾.

Că au fost séu nu au fost înainte de Brâncovénu în Curtea Domnăscă Case despre Dómna, lucrul nu se scie pêne acum; ier despre cele doué rândurî de case, zidite din temeliă, acelea sunt în orași, sunt case brâncovenesci, una clădită pe locul bătrânului Preda Vornicul Brâncovénul, moșul Domnului, din fața colinei Mitropoliei, ier alta unde este astăzi Institutul Babeș. Pe acestea, probabil, le numesce hrisovul din Iuniu 1705: *Casele coconilor Domniei Mele*, unde este și paraclis de slujesce preotul Iosif²⁾. Intr'una dintr'aceste case brâncovenesci a trăit muma Domnului, giupânésa Stanca a lui Papa Brâncovénu, născută Cantacuzino, pêne la 10 Februarîu 1699, când murind „i s'a făcut pobriganiă ântâiî în curte la Dumnéi³⁾“.

Brâncovénu a 'neconjurat întréga Curte Domnăscă cu zidurî de bolovanî și cărămidă de prin tóte părțile. In ulița Bărbierilor, cari se aflaî mai sus de casele Băraților, (Bărăția) se afla zid și turn, și era acolo Puțul Turnului⁴⁾. Spre nord-est, colțul zidului domnesc merge din ulița Boiangiilor pêne în ulița Băraților și într'acolo sunt și *grajdurile domnesci* 5).

Pe partea de loc dintre Covaci și strada Șelari era grădina, „destul de frumósă, în formă patrată, desemnată după bunul gust „italian, și în mișlocul ei, Brâncovénu construisé un kiosk frumos, — „una bella loggia, — pentru a mânca acolo și a se odihni în timpul „verei⁶⁾, în mișlocul mirosului a felurite flori cari, în spalier, erau „orânduite împrejur“.

Palatul avea la Pórta-de-Sus un turn înalt care, înainte de Brâncovénu, se numia Turnul despre Nemți și în fața căruia era pod peste Dâmbovița⁷⁾. Grecénu numesce acest turn, la 1696, *Clopotnița Domnăscă*. Fusese zidit din nou de Grigore-Vodă Ghica, și Șerban-Vodă îl mai înălțase. Intr'acéstă clopotniță era uă cămară, în care, din nesocotință, se ținea iérbă de pușcă. La 25

1) *Mag. Ist.*, II, pag. 154. Grecénu.

2) *Arhive*: Condica M-tirei Câmpulungului, I, pag. 790.

3) *Mag. Ist.*, II, pag. 350. Grecénu.

4) *Arhive*: Condica No. 5 a Mitropoliei. — Act din 8 Ianuariu 1701.

5) *Ibid.*, *ibid.* — Act din 2 Marte 1701.

6) Del Chiaro: *Le moderne rivoluzioni della Vallachia* (Venezia, 1718), pag. 9.

7) *Arhive*: Condica Mitropoliei pentru județul Ilfov, pag. 18.

Constantin-Vodă Brâncovănu 1).

1) Colect. Academiei Române.

Iuniu 1691, fiind plóia cu fulgere și trăsnete, a căđut trăsnetul tocmăi în ierbăria. Esplosiunea a fost teribilă: s'aũ omorît ómenĩ carĩ se adăposteaũ sub turn de plóia și s'a făcut „mare betejune la mulți“. Domnul a reparat clopotnița făcând-o și mai frumoasă de cât înainte, și I-a pus și „césnic“, cum n'a fost înainte la alți Domni¹⁾.

Palatul, ęice del Chiaro, vorbind, probabil, de corpul principal, *este tot de piétră*; scara maestră, adicã scara mare este de marmurã și nu e de mediocrã mărime. Sala cea mare e făcută pe bolte și 'I susținută pe un ordin de colóne carĩ sunt cam scunde. Mai e uã altă sală mare pentru Divanul cel mare și pentru ospete, la ęile de sėrbători. Sunt apoi multe sãli sėũ camere de audiență. Vine apoi apartamentul Principelui și pe urmă apartamentul Principesei²⁾.

Sãlile pe carĩ del Chiaro nu le numesce se gãsesc presãrate

Pecetea lui Constantin-Vodă Brâncovénu⁴⁾.

prin *Cronica Anonimă* care, cu ocaziunea faimosului proces al lui Staicu paharnicul din Bucșani, adicã Staicu Merișanul, ne vorbesce de *Spătăria cea mare*, de *Spătăria cea mică*, adicã cea cu stelele de care vorbirãm, de *Divanul cel mare*, de *Divanul cel mic*, de *Vistieria*, și 'n fine de *temnițe* pentru boieri, sus, în clopotnița Turnului și jos, în beciuri, pentru tãlhari³⁾. *Genealogia Cantacuzinilor* mai adauge cã odãile Seimenilor, uã parte din garda Palatului, se aflaũ înãuntrul Curței Domnesci. Intr'aceste

odã se închideaũ boierii rėsvrãtiți, mai cu sémã în vremea Fanarioților⁵⁾.

⊕ *Vistieria* care se afla în Curtea Domnescă și care era, după cum vėđurãm mai sus, ziditã ca uã tainiță cu bãști de piétră și

1) *Mag. Ist.*, II, pag. 196, Grecénu. — În privința *césnicului*, cp. cu ceia ce spune Paul din Aleppo despre ceasornicul de la Trei-Ierarhi de la Iași (*Arh. Ist. a Rom.*, II, pag. 67).

2) Del Chiaro: *op. cit.*, pag. 9.

3) *Mag. Ist.*, V, pag. 122—124.

4) *Buciumul*, 1863, Aug. 4.

5) V. A. Urechia: *Istor. Románilor*, pag. 1074.

mortar, a stat în palatul acesta pînă la finea secolului XVIII. Înainte de Brâncovénu, la vremea plăteii tributului către Pórtă, era o adevărată serbătoare pentru Bucurescii să vină să se uite cum se încarcă, înaintea Domnului și a Agalei trâmisi din Constantinopole, sutele de pungii în căruțe anume, păzite strașnic de soldații Domniei. De la Vistieră pînă la căruțe pungile erau duse de visterniceii și însoțite de Vistierul cel mare și de ajutoarele lui. În căruțe erau lădi, probabil, cu cercuri de fer, în cari se puneau câte 30—35 de pungi. Indată ce o ladă se umplea, Vistierul o închidea și o pecetluia cu pecetea lui.

⊕ Musicele cântau în tot timpul căratului banilor, ier Bucurescenilor li se scurgeau ochii după grămada de bogății cari se duceau în Turcia. Haraciul Munteniei era hotărît la Constantinopole pentru plata Ianicîrilor și li se da cu două zile înainte de serbătorile Ramazanului¹⁾.

⊕ Și pentru a reveni la Curtea Domnescă, a Brâncovénului, în asemenea case, kioscuri și grădini nu-i era rușine Domnului să primescă óspeții iluștri, ca pe Alexandru Mavrocordat, marele Dragoman al Porței Otomane și cuscrul lui, pe Lordul Paget, reprezentantul Angliei la pacea de la Carlovitz și pe atâtea puternici pașale care veneau de la Pórtă, fiă pentru a-i aduce ordinele Pađișahului, fiă pentru a trece înainte în Polonia sėu la Viena. Și nu-i era rușine de a face nuntele fetelor și flăcăilor sėi, de cari nunte toți Cronicarii munteni și moldoveni vorbesc cu adincă admirațiune și mărturisesc unanim că acele nunte nu erau domnesci, ci mai mult crăiesci și împărătesci erau²⁾.

⊕ Într'acest palat ședeau, sėu veniau zilnic să viziteze, pe domn Ienake Doftorul, Iacov Doftorul, Pandeles Doftorul. Era pentru serviciul interior al palatului un mare număr de *paiccii* și de copii de casă, ale căror haine, brăne și căciulițe scânteiau de fireturi. *Frantzul Gerau* era capul bucătăriei domneșci; *Matei Némțul* era sofragiul *en chef* și avea pe lângă dēnsul mai mulți sofragiți greci. Frâncul era grădinarul cel mare al Palatului. Dómna și-avea ciohodarii, comișeii și vizitiți sėi. Curtea *Coconilor*, adică a fiilor lui Brâncovénu, era deosebită³⁾.

⊕ Baia palatului era făcută cu marmură adusă de la Țarigrad

1) *Travels of Macarius*, part. VIII, pag. 334.

2) Intre alții Neculce, în Kogălnicénu: *Cronicele Rom.*, II, pag. 286.

3) *Semile Brâncovenesci*, passim.

și era îngrijită de doi armeni meșteri. Palatul avea și cântăreți, pe Stavrino Dascălul și pe protopsaltii de la Mitropoliă, din care unul cunoscea și musica latină¹⁾. Duhovnicul Domnului și al Dómnului era arhimandritul Mitrofan care, mai târziu, după omorul lui Antim, fu mitropolit al Țării în vremea lui Nicolae-Vodă Mavrocordat.

Din vistieria acestei vechi Curți Domnului s-au eșit sute de milioane în secolele XVI și XVII, dar nici odată atât de mult ca în domnia Brâncovănilor, pentru daruri, plocóne, îmblânziri, cum-părări de propte și intrigă.

⊕ Pe lângă haraciul Țării, Brâncovănu trimitea pe fiă-care an plocóne la următoarele persoane: Sultanul, Vizirul, Sultana-Validé, Muftiul, Reis-Effendi, Dragomanul, Kislar-Aga, Chehaiaua, Teftedarul, Seraskerul Brăilei, Bumbaegiul de la Silistra, Hanul, Muma hanului, Calga-Sultan al Hanului, Chelar-Bașa al Hanului, Pașa de la Belgrad, Pașa de la Nicopole, Voevodul de la Rusciuk, Seraskerul de la Baba, Ciocârgi-Bașa, Doiangi-Bașa²⁾, Chiatiful Vizirului, Balgi-Bașa și câți încă alții³⁾.

⊕ Plocónele și darurile consistau mai totdeauna din parale ca parte principală și din blănuri prețioase, din atlasuri, din *coftiri* și din cantități colosale de unt. Se trimitea Sultanului parale, cojoc, din care numai unul a costat în 1695, teleră 1400, ceia ce ar reveni la 7000 de lei și mai bine în ziua de azi⁴⁾, și i se mai trimitea — o! Mahomet! — câte o scutulcă cu horilcă bună, adică, cu rachiū⁵⁾.

La Pașă, Brâncovănu trimitea de aducea, de la Constantinopole, diferite lucruri de îmbrăcăminte și de ale mănărei. Erau serbări și prânzuri la Curtea Domnului de se ducea vestea în totă țera, și lăutarii cântau pretutindeni:

La orași, în Bucuresci,
La casele mari, domnului,
Mésă mare se 'ntindea.
Mari boieri se 'nveselia,
Tótă Țera 'mă chiuia⁶⁾;

1) V. cap. *Frumósele-Arte la Bucuresci*.

2) Șoimarii împărătesci.

3) *Semile Brâncovenesci*, passim.

4) *Ibid.* pag. 198.

5) *Ibid.* pag. 327.

6) Teodorescu G. Dem: *Poesii populare*, pag. 656.

séu altă variantă, de mare interes, pentru că ne spune cât de înalte erau pe colina lor casele domnesci:

Frunză verde meri crețesci,
 În orași, în Bucuresci,
 L'ale case mari, domnesci,
 De se văd în Stoicnesci,
 Mândra mėsă e întinsă
 Și de mari boieri coprinsă¹⁾.

Se da cu tunurile și nu lipsiaŭ patriarhiŭ carŭ, de față, să bine-cuvinteze veselia Domnului și comesenilor săi²⁾.

⊕ Lipită de Curtea Domnescă, în ce parte nu știu, Del Chiaro ne spune că era uă *pietă* pe care, la Paști, copiii de casă și *paicci* Domnului făceau dulapuri (*altalena*), de venia lumea să se dea în dulap³⁾ și să petrecă spărgând la ouă roșii și ncondeiate, — pe carŭ ênsă cu *flori de aur* numai cocónele sciaŭ să le scriă⁴⁾.

Tot acum, în palat, Brâncovénu asculta cu fericire felicitățiunile fiilor săi Radu și Ștefan carŭ, în grecesce séu în românesce, îi țineaŭ frumoșe cuvântări, compuse cu colaborarea dascălului lor, faimosul George Maiotta. Și tot acum primia și darurile în cărți tipărite și închinete lui de bursierŭ pe carŭ, cu cheltuieła sa, îi ținea pe la Padova și pe la Veneția, — cum fu, buniórá, poema latină, compusă de Paladie Damian, mai târziu latinist renumit, afirmă Sathas⁵⁾. Alți învățați lucraŭ, după ordinele și cu cheltuieła Domnului, la istoria și genealogia Brâncovenilor. Carra spune că se făcuse un mare volum, de sigur, manuscris, dér cu jaful ce s'a dat în starea lui, volumul trebuie să se fi pierdut⁶⁾.

Pênă la a sa completă disparițiune, Curtea Domnescă n'a mai avut uă epocă de strălucire măreță și împărătescă ca acum, în zilele bogatului și fastuosului Domn, „Brâncovénu Constantin, boier mare, domn creșcin“.

1) Alexandri: *Poesiele populare ale Românilor* (Bucuresci, 1866), pag. 206.

2) Șinca: *Cronica*, anul 1703.

3) Del Chiaro: *Le moderne rivoluzioni della Vallachia* (Venezia), 1718, pag. 49.

4) *Ibid.*: *op. cit.*, pag. 51.

5) Pappadopol-Calimah: *Din Istoria tipografiei la Români*, pag. 11.

6) *Histoire de la Moldavie et de la Valachie*, pag. 136.

V

După mazierea Brâncovénului vine Domn Ștefan-Vodă Cantacuzino. Domnesce puțin ¹⁾, dér are vreme să clădească în colțul grădinei²⁾ un mic palat cu opt odăi, — *un palazzino di otto stanze*³⁾.

Colina Curței Domnesci e acoporită acum cu uă sumă de clădiri de diferite stiluri, dér atragënd atențiunea călătorilor prin mărimea și mulțimea lor. La Motraye trece prin Bucuresci la sfârșitul lui 1714, vede Palatul domnesc, dér nu ne spune de cât că „e mare și comod, dér nu e frumos“ ⁴⁾. El l'ar fi voit ca cel de la Versailles, pentru ca să'l admire și să'l găseacă arhitectonic, estetic și frumos.

Să semnalăm un lucru pe care, pênă acum, nu'l mai vëduse Curtea Domnescă de la Dómna Kiajna, și adică: *ginecocratia*, domnia femeilor într'ênsa. Ștefan-Vodă Cantacuzino „era ginecolatru, că „fórte mult asculta de Dómna sa⁵⁾, cât se deschisese pórtă mare „la dênsa, și care mergea despre laturea ceia, mult se folosia“ ⁶⁾.

Cu venirea primului Fanariot Domn la Bucuresci încep nenorocirile pentru bêtrânul palat al Domnilor.

Maï ântâiū, boieriī germanofilī, Banul Barbu Brăiloī, călugărul Dositie Brăiloī, Bălénul, Bujorénul, Isvoranul, Vlădescu și Radu Golescu, conspiră în contra lui Nicolae-Vodă Mavrocordat. La 14 Novembre 1714, Radu Golescu atacă Curtea Domnescă, prinde pe Domn, îl duce la Cotroceni și de-acolo îl pornesce peste munți la Sibii.

Palatul se derăpênă. La 1718 începe focul de la uă casă mică din Târg. Se aprinde și Curtea Domnescă; ard tóte casele, scăpând numai cele boltite; a trecut focul peste Curte pênă la marginea orașului, ardënd târgul, și mănăstiri, și case boieresci, și tot ce'î eșia 'nainte⁷⁾.

1) 1714—1716.

2) Fi-va fost în colțul Stradei Lipscani cu Strada Șelari, sêū în colțul Stradei Covaci cu Strada Șelari?

3) Del Chiaro: *op. cit.*, pag. 9.

4) *Voyages* (La Haye, 1727), cap. IX, pag. 217.

5) Păuna Dómna, din neamul Grecenilor.

6) Șincai: *Cronica*, anul 1716.

7) *Istoria Moldo-României* (Bucuresci, 1859), pag. 322—323.

Păuna Dómna¹⁾.

---

¹⁾ Colecț. Academiei Române.

În timp de doi ani se repară casele domnesci, dér de sigur nu s'a mai reparat nici casa pe stâlpi de piétră cu trei cafasuri, făcută de Brâncovénu, nici *il Palazzino di otto stanze*, făcut de Ștefan-Vodă Cantacuzino, nici kioskul din grădina italiană. Trebuia bani pentru tóte acestea, și Nicolae-Vodă Mavrocordat nu era prost s'e-î cheltuiéscă pentru împodobirea Bucurescilor și a Curței Domnesci.

Se repară ce era strict necesar pentru locuit, și când își mărită fata după Ianake Cămărașul, horele de boierî și giupânese se fac în „curtea Curței domnesci“, unde se arétă și nisce jucători pe funii de la Constantinopole¹⁾.

Ierășî nuntă la Curtea Domnescă în 1733. Se însoră însuși Domnul, Constantin-Vodă Mavrocordat, cu Ecaterina, fata lui Constantin Ruset vel Vornic de la Moldova, care era fôrte frumósă și fôrte deștéptă. „Și aũ făcut nuntă mare și a mulțumit Constantin-Vodă vërului s'eu Grigore-Vodă Ghica că i-o alesese“²⁾.

La 31 Mai 1738, într'ua Mercuri, la 3^{1/2} după prânz, un cutremur teribil sgudui Bucurescii din adâncuri³⁾. Curtea Domnescă crapă în multe părți⁴⁾ și nimeni nu o mai repară așa ca s'o întărăscă pentru viitor. Fanarioții *meremetisiai*, nu clădiau. Sunt rari aceia cari aũ clădit fără alt gând de cât de a lăsa ceva după ei. Toți, în șir, Domni, Dómne, Domnițe și Beizadele căutaũ pe întrecute s'e 'și găséscă pentru fiă-care cât mai multe venituri și privileghiuri⁵⁾.

Ⓜ La 1755 și la 1765, la Pórta-de-Sus a Curței Domnesci, documentele nu mai vorbesc ca'n trecut de *Turnul ori Clopotnița Curței*, ci de *Foișorul roșu*⁶⁾, pentru că Turnul, probabil, se derimase când cu cutremurul de la 1738, și Fanarioții, bine 'nțeleș, nu'l mai reclădiseră. Foișorul roșu, făcut ușor, de lemn și fără multă cheltuiélă, a fost multă vreme ținut minte de Bucurescenî, și, când s'a clădit un han pe locul acesta al Curței Domnesci, i s'a pus numele de *Hanul Roșu*⁷⁾.

La 1766, Domniî nu mai staũ de regulă la Curtea Domnescă, care se ruina din ce în ce mai mult. Scarlat-Vodă Ghica șede și

1) *Istoria Moldo-României* (Bucuresci, 1857), pag. 335.

2) Kogălnicénu: *Cronicele României*, II, pag. 370—371.

3) V. cap. *Mahalalele*, aliniatul: *Focuri și Cutremure*.

4) Legrand: *Ephémérides Daces* ale lui Dapontes, vol. II, pag. 101.

5) V. A. Urechîa: *Istor. Românilor*, XII, pag. 468.

6) *Archive*: *Condica No. 5 a Mitropoliei și Condica Episcopiei Buzăului*, III, pag. 546.

7) V. cap. *Hanurile bucurescene*.

móre în casele Brâncovénului, după ce răcise la focul din Târgul Cucului, când se aprinseseră prăvăliile Herăscului¹⁾. Via domnescă se păraginise și-apoi se stricase cu desăvârșire.

La 1767, spune marele hrisov al Mănăstirei Pantelimonului²⁾, se mai află acolo *lednița domnescă*, adică ghițăria și lemnăria, și mare întindere de loc slobod, pe care Alexandru-Vodă Ghica îl ofere cui vrea să clădească, cu condițiune de a plăti embatic Mănăstirei pentru spitalul „săracilor bolnavi“.

④ Răsboiul ruso-turc dintre anii 1769—1774 dede bătrânei Curții domnesci lovitura de grație. Nimeni nu o mai locui; prin beciurile de jos și prin vechiele odăi ale Seimenilor, prin pinițe și chiar prin odăile de sus se strîngeau toate lepădăturile Bucureștilor și toți Grecoteii vîntură-lume, cari se aciolaseră aci și făcură din glorioasă clădire a vechilor Domni un fel de adevărată *Cour des Miracles*. De atunci, locuțiunea bucureșcă de „*Crai de Curtea vechiă*“, ștregarii și hoțomanii cari, devenind primejdioși orașului, fură risipiți și omoriți de un Agă turc, chiămat de la Cotroceni într'ajutor de neguțătorii înspăimîntați de pungășiele și de tâlhăriile *Crailor de Curtea-Vechiă*.

⑤ Sălile de sus fură, probabil, reparate la 1773, căci într'ênsele începură primele negociațiuni ale păcei, care avea să se subsemneze la Cuciuk-Cainargi. „In curtea Domnescă cea vechiă s'a „trătăluit mucheleména pêne la velétul 1773, luna Marte“, dice Ienăchiță Văcărescu³⁾.

Când Alexandru-Vodă Ipsilanti, unul din rariii Fanarioți, cari în cursul Domniei se gîndi și la Țeră, veni la București, Curtea Domnescă nu mai era de locuit. El șeșu într'ua casă brâncovenescă ca și Scarlat Ghica la 1766; dér, alegînd un loc frumos pe colina vielor Mănăstirei Mihaï-Vodă, la délul Spirei Doftorului, puse la Marte 1775 să se zidescă *Curtea Domnescă ot Mihaï-Vodă*. Fotino o găsesce minunată⁴⁾; Sulzer spune că e uă magaziă, fără stil, fără gust⁵⁾. Atanasiu Comnen Ipsilanti lămuresce lucrul, adăugînd că Alexandru-Vodă Ipsilanti a stat în casele lui Nicolae Brâncovénu, că a 'nceput palatul în Marte 1775, că l'a sfârșit prin Novembre 1776, tot, afară de zidul înconjurător, de graj-

1) *Tîmerimea Romîncă*, Febr. 1897, Oct. Lugoșianu: „Însemnări din bătrîni“.

2) Proprietatea d-lui Colonel Ghica.

3) *Tes. de Mon. Istor.*, II, pag. 284. *Istoria Impăraților Otomanî*.

4) *Istoria Daciei*, II, pag. 172.

5) *Geschichte des transalpinischen Daciens*, I, pag. 290—291.

durî și de odăile Seimenilor și Albanesilor, cari aveau să fiă lângă ziduri și că'n fine a cheltuit 300 de pungî cu clădirea¹⁾.

Nicolae Vellara completă aceste amănunte, spunându-ne că ispravnicii stăruitori la clădirea acestui nou palat domnesc au fost Dumitrache Ghica, marele Ban, Nicolae Dudescu, marele Vornic, și Ion Medelnicerul Vellara²⁾.

De la zidirea Curței Domnesci de la Mihaï-Vodă, cea dinăuntrul Târgului primesce numele pe care l'a moștenit biserica de astăzi, adică numele de *Curtea-Vechiă*.

Ⓛ In timpul lui Nicolae-Vodă Caragea, la Mai 1783, Domnul hotărăse că la Curtea Vechiă, în sala mare, va veni să țină Divan, Lunia și Mercuria, iar Vineria va ține *împreunare de musafiri*³⁾.

Ⓛ Caragea stă la Cotroceni, de unde dedese pe Egumeni afară din toate odăile și din cele două kioscuri, pe cari le clădise Alexandru-Vodă Ipsilanti. Domnul sta la Cotroceni, pentru că *Curtea Nouă* arsesse, cu vîcîță puțină, arsesse, și era acum *Curtea Arsă*.

Ⓜ La 1786, când Nicolae-Vodă Mavrogheni sosese în București și vine la Biserica Domnescă de la Curtea Vechiă, ruinele triste ale acestui străvechiu palat bucurescen îl fac să salte de mînie în contra celor de mai înainte stăpînitori. De aceea, a doua zi chiar, el chiamă pe Mitropolit, pe Episcopii, pe bogații Egumeni ai mănăstirilor închinat și pe boierii, și le cere câte 50, 40, 30 și 20 de pungî de bani, fiă-căruia după putere, ca să drîgă casele domnesci, „că este și rușine a fi casele domnesci „în mijlocul politiei dărîmate și surpate, și nu are unde să ședă „Măria Sa⁴⁾.”

Ⓜ Paralele le-a luat Mavrogheni, der casele domnesci tot ruină au rămas. Mai târziu, Domnul părăsesse capitala; în locu-i, în București vin, în 1790, Nemții cu codă ai principelui de Coburg și mai la urmă Rușii lui Suvarov. Uă mulțime de soldați sunt la *cvartir* în Curtea Vechiă. Ce le pasă Nemților de acele sfinte și gloriose ruine. Incep cu ierna să facă foc din Octobree; se aprinde și bruma de odăi locuibile cari mai rămăseseră. Boierii din Divanul Țerii protestă la baronul von Entzenberg, și l' rîgă

1) Τα μετά την άλωση (Constantinople, 1870), pag. 557.

2) Συλλογή διαφόρων ποιημάτων (Biblioteca Statului), studiate de D. C. Erbicenu. De Dudescu, Vellara dice: τὸ πέλονται ἀρχαίον γέννη.

3) V. A. Urechia: *Istoria Românilor*, I, pag. 290.

4) *Ibid.*, II, pag. 529.

se dea *order* cătanelor ca să păzescă locuințele unde sunt încu-
artirați, căci, din pricina lor, s'a aprins *Scaunul Domniei*, adică Cur-
tea Vechiă, și Sfta Mitropoliă.

⊕ Nemții și Rușii plécă. Curtea Vechiă continuă a se dărîma.
Mihaï Șuțul n'are unde să mai ședă și se mută la Șcôla de la
Sftul Sava, de unde dă afară pe dascăli și pe elevi¹⁾. Moruzzi,
care'l urméză, la 1793, șede la Cotroceni, unde ospetéză pe am-

Alexandru-Vodă Moruzzi²⁾.

basadorul Rusiei, Cutusov, și 'i dă să privescă jocurile trupei de
comedianți, conduși de *Kunstreiter Mahieux*; tot aci, la Cotroceni, se
jocă și cărți din gros³⁾.

1) *Analele Acad. Române*, X, pag. 294.

2) Colecț. Academiei Române.

3) Heinrich von Reimers: *Reise* (Petersburg, 1803, trei volume) I, pag. 125—130.

⊕ Curtea Vechiă cade cu desevârşire. Lumea de prin prejur
 iea piétră, cărămidă, lemne din clădirea domnescă, întocmai cum,—
si parva licet componere magnis,— Barberiniş şi toţi nepoţii de papă
 luaă din palatele şi monumentele Romei republicane şi imperiale
 piétră şi marmură ca să'şi facă locuinţele lor.

⊕ La 17 Decembre 1793, Moruzzi dă pitac ispravnicului de Curte
 Manole, ca să fiă aspru pedepsit orî-cine ar mai lua lemne, pietre,
 cărămiđi din clădirile Curţei-Vechi. El constată că, prin pimniţe,
 prin beciuri, prin bolţi, sunt câte 50—60 de cai arnăuţesci, fac
 udătură şi putóre, şi slăbesc bolţile; şi fac foc, şi e primejdiă
 târgului. El ordonă să nu mai fiă aci de cât *Curtea de Cremenalion*
 şi închisórea zapciilor domnesci¹⁾.

Poporul rîde de starea de páragine şi pársire în care Dom-
 nia a lăsat bêtrâna Curte Domnescă, şi d'atunci cântecul:

Vai de mine,
 Nu-î la mine!
 Că-î la Vodă 'n Bucuresci
 Sus, în casele domnesci,
 Unde ouă raţele
 Unde fată vacel²⁾.

⊕ La 1796, *Crai de Curtea Vechiă* reapar sub numele de *Crai de*
Curtea Arsă, adică beciurile Curţei ot Mihaş-Vodă, în care se strîng
 toţi hoţii şi toţi vagabonđii Bucurescilor. Aceştia erau şi mai nu-
 meroşi de cât cei de odiniórá de la Curtea Vechiă. Cântecul bu-
 curescén đice cu potrivélă:

Pe la Curtea Vechiă
 Te trăgeaă căiniş d'ua ureche;
 Pe la Curtea Nouă
 Te trăgeaă căiniş d'amêndoué³⁾.

⊕ „Âncă din Decembre 1795, Boieriş divaniş întrebaseră pe
 Moruzzi, care a avut *stenahoria* şeđlênd la Cotroceni“, care din cele
 doué Curţi Domnesci doreşte să fiă reparată, şi 'l rógă să le rês-
 pundă ca ei să chibzuiéscă de cu iérna strîngerea materialului

1) V. A. Urechia: *Istor. Românilor*, V. pag. 414.

2) Teodorescu G. Dem.: *Poesii populare*, pag. 193.

3) *Ibidem*, pag. 122.

Jupâniță română din secolul XVIII 3).

trebuitor reparării. Moruzzi alege pe cea de la Mihaï-Vodă¹⁾, care se și repară pentru a arde ierăși din nou, în secolul nostru, în timpul lui Ion-Vodă Caragea.

Cu sfârșitul secolului XVIII, la 1798, pe locurile unde fuseseră altă dată grajdurile domnesci, la Curtea Vechiă, erau locuri slobode. Dómna lui Hangerliu închiriază pământul ca să se facă prăvălii și din venitul chiriilor să zidescă și să întrețină *Orfanotroful* ce voia să clădescă în mahalaua Popa Radu, lângă biserica lui Manea Brutarul²⁾.

⊕ Cutremurul de la 14 Octombrie 1802 dărâmă și ultimele ziduri care mai rămăseseră în picioare. Nu se mai repară nimic, afară de *Puscăriă* care, pare-se, era mai necesară de cât Palatul vechilor Domni ai Țerei... Ce ironiă!

VI

Din cauza marilor călduri ale Bucurescilor în timpul verei, Curtea Domnăscă era foarte des părăsită în Iuliu și August. Domnișii plecau cu totă curtea lor pe la moșiele ce aveau în apropierea munților să eșiașă afară din Bucuresci unde-va mai la răcoare.

1) V. A. Urechă: *Istor. Românilor*, X, pag. 459.

2) *Arhive*: Condica Episcopiei Buzetului. V. și cap. *Bóle, Spítale, Doftori*.

3) Colecț. Academiei Române.

Cea mai vechiă *villegiatură* domnăscă ce cunoaştem este cea de la 1507 a lui Mihnea-Vodă, *fiul lui Vlad-Vodă*¹⁾, care în zilele calde ale verii se ducea la *Ştefănesci, pe podgoriă*²⁾.

În secolul XVI, Domniile se duceau la moşiele lor bassarabesci; în secolul următor, Matei Bassarab locuia de preferinţă la Târgovişte şi véra, şi iérna. Brâncovénu avea Mogoşóia, Potlogii şi Tătărăniil din Prahova³⁾, pentru lunele căldurose ale lui Iuliú şi August, apoi pe Septembre îl petrecea la *Viele domnesci de la Pitesci*⁴⁾, de unde nu se întorcea de cât dând uă visită şi nenumăratelor séle moşii de peste Olt, la Brâncoveni, la Şerbănesci, etc. etc., şi multiubitei séle mănăstirii a Hurezului. După ce reparase palatul din Târgovişte, care din timpul lui Grigore Ghica rămăsese pustiú, Dómna, Domniţele şi „Coconi Măriei Séle“ plecaú din Iuniú la Târgovişte.

Vom vorbi mai la vale de bogăţia şi frumuseţea artistică a reşedinţelor de véra ale lui Brâncovénu⁵⁾, şi 'n deosebí de Mogoşóia şi de Potlogi, pe cari călătorii, observatori ca La Motraye, le-a vădút şi le-a descris.

Sé notăm aci numai *foişórele* vielor de la Pitesci, pentru cari Brâncovénu cheltuia câte 60000 de şindrilă ca sé le acopere din nou, ispravnic la acéstă trebă domnăscă fiind Radu Aga Goleşcu⁶⁾. Brâncovénu era Domn fórte gospodar; la tóte se gândia şi pe tóte le 'ngrijia. Chiar când îl maziliră, la trecerea Dunărei, în călătoria fatală spre Constantinopole, el serie lui Ştefan-Vodă Cantacuzino următórea *scrisóre ordonatóre*, de tonul căreia se plânge noul Domn patriarhului Chrysanth Nottara al Ierusalimului :

„Mă-a scris: sé-í păzesc moşiele lui neschimbate, casele lui „necălcate, vitele lui neatinse, grânelé pământului nemişórate; „vinurile acestuí an sé se vîndă ca şi mai 'nainte la oboruri şi „la târguri, şi 'n cele-l-alte oraşe cu preţul cu care'l vindea Stră- „lucirea Sa. Lucrurile de ţesut ale casei sé se pună la un loc;

1) Cronicarul đice că Mihnea fu fiul lui Dracea Armaşul din Mănesci (*Mag. Ist.*, I, pag. 112); iér hrisovul ce citez din *Condica Tismanei*, II, pag. 167—168, îl dá ca fiul lui Vlad-Vodă deci frate cu Radu-cel-Mare.

2) Lângă Pitesci, în cósta Isvoranilor.

3) *Mag. Ist.*, II, pag. 139, 140, 141, 193. Grecénu.

4) *Ibid.*, pag. 210 şi 329.

5) V. cap. *Frumósele-Arte la Bucuresci*.

6) *Rev. Istorică a Arh. României*: Semile Brâncovenesci, pag. 600.

„brodăturile isprăvindu-se se se pună la un loc se nu se pérdă, „ci se se trămită după dênșii cu siguranță . . . Și ne-am supărat 1)“.

După Brâncovénu, Domnul Fanariot care 'și face casă de privéă și de rēcorélă cu foisor este Nicolae-Vodă Mavrocordat. Acesta face Foisorul de lângă biserica zidită de Dómna sa. Acest foisor a dat numele mahalalei, care de atunci s'a numit a Foisorului 2), și a mai dat nascere și legendei care spune că, de la Biserică și de la casa de privéă, Nicolae-Vodă Mavrocordat făcuse pe stâlpî un fel de gang acoperit, care mergea pênă la M-tirea Văcărescilor, cea de dênșul zidită.

Alexandru-Vodă Ipsilanti a făcut două kioskurî: unul la Herăstrău, construit după moda turcésă 3) și altul la Cotroceni 4). Bucurescenii le visitaū pe amēdouē în plimbare, cum visitaū și kioskul făcut de Mitropolitul Filaret II pe lângă eleșteul lui Șerban-Vodă, — kiosk pe care, mai târziu, Mitropolitul Dosithie Filitis îl împodobi cu colonete de totă frumusețea.

Dómna lui Alexandru-Vodă Ipsilanti, uă natură, pare-se, poetică și langurósă, se simția mai mult atrasă de păduricea și eleșteul de la Sftul Elefterie, unde adeseorî sta ore întregi nóptea ca să mediteze 5).

În fine, un kiosk care zugrăvesce bine pe cel care l'a făcut, e kioskul pe care Nicolae-Vodă Mavrogheni porunci să i'l facă în Târgul Moșilor pentru Domniă, „ca acolo mergēnd și cercetând „cum bate târgul și cum se fac vēndările, se sciă Domnul pe cine „sē laude și pe cine sē pedepsescă 6)“.

Un alt kiosk făcut tot de Mavrogheni este cel de la Biserica lui, de la Isvorul Tămăduirei. Ion Ghica dice 7):

„După prânz, rēsturnat într'uă calēscă poleită, trasă de patru „cerbî cu córnele de aur, Mavrogheni eșia la preumblare înconjurat de ciohodarî cu fuste albe și cu ișlice rotunde de samur „pe cap, de arnăuți și de soitarî cu căciulî lungî de postav „pestriț, împodobite cu cōde de vulpi și cu elopoței care jucaū „chiocecurile pe lângă trăsura domnéscă, se strîmbaū la trecătorî

1) *Colecț. D. Olănescu*. Documente copiate din biblioteca Patriarcatului de la Constantinopole.

2) V. cap. *Mahalalele* și cap. *Bisericile*.

3) Sulzer: *Geschichte des transalpinischen Dacien*, I, pag. 299.

4) Sestini: *Viaggi*, etc. (Firenze, 1815), pag. 5—7.

5) Sulzer.

6) V. A. Urechîă: *Istor. Românilor*, III, pag. 36.

7) Ion Ghica: *Convorbiri Economice* (Bucuresci, 1879), pag. 559, 560.

„și insultați femeile cu vorbe și cu gesturi nerușinate. — Cu ast-fel de alaiu mergea Mavrogheni de 'și bea caféua și ciubucul „lângă havuzul din *frumosul* kiosk de la Isvorul Tămăduirei, în „sunetul surlilor și tobelor, al meterhanelei și tumbelchilor „rilor“.

Ast-fel se răcoria, după chipul și firea fiăcăruia, Domniș tim-purilor trecute, în lunile de căldură tropicală ale Bucurescilor.

VII

Si-acum, pentru a termina acest studiu asupra Curților Domnesci, să dăm ceva amănunte și-asupra *bisericilor domnesci*.

E mai presus de orî-ce îndoieală că atunci, când de un Bas-sarabă óre-care, Alexandru, Mircea séu un altul, se clădi castelul, care avea să devină Cetatea Dâmboviței, fu zidită și biserica pe care Cronicarii și documentele o vor numi mai târziu *Biserica de sus* a Curței Domnesci.

De la descălicătórea Bucurescilor și pênă la Mircea Ciobanul, adică anume pênă la anul 1546, nimeni și nimic nu ne mai vor-besc de biserica Curței Domnesci. La acéstă dată, Șinca¹⁾ ne spune, după Anonimul românesc și după Engel, că Mircea a fă-cut uă biserică și că 'ntr'acéstă biserică, adauge el, la 1553, după Breviariul Cronologic, sunt zugrăviți trei Domni cu numele de *Mircea*. După cum am dis și 'n prima parte a acestui studiu, un Mircea, din cei trei ar puté fi Mircea-cel-Bétrân, cea ce ar co-robora credința acelora cari susțin că Mircea ar fi zidit castelul séu Cetatea Dâmboviței; al doilea ar fi, fórte firesce, prenoitorul bisericeii, adică Mircea Ciobanul; iér al treilea vre-un frate de Domn, póte fratele lui Pêtrașcu-cel-Bun, dacă ar fi să credem în-curcata inscripțiune ce se află ađi la biserica Curței-Vechi, — frate de Domn care ar fi făcut cine scie ce daniș séu mari reparațiuni bisericeii, pentru ca și el să aibă dreptul să fiă trecut printre ctitorii de căpeteniă ai bisericeii.

Scim că în biserica Curței Domnesci a fost îngropat la 1558

¹⁾ *Cronica*, sub anno.

Petrașcu-cel-Bun, și la 1559 Mircea-Vodă Ciobanul, unul din ctitorii bisericeii¹⁾.

Bongars, care vizitează Bucurescii în Mai 1585, ne spune că biserica Curței Domnesci, ca și mănăstirile pe cari din nefericire nu le numesce, erau de piétră și erau frumoșe²⁾. Mai târziu, la Septembrie 1585, aflăm din raportul lui Marco Venier, bailul Veneției de la Constantinopole, către Doge, că la „Bucresi“, adică la Bucurescii, două biserici și Palatul principelui au scăpat de foc³⁾. Una dintr'aceste două biserici fu de sigur Biserica Domnăscă, de vreme ce era lângă Palat, și Palatul nu arsese.

Tradițiunea spune că, la scara acestei biserici, în secolul XVI și 'n secolul XVII, când se ungeau Domnișii, se tăiau doi berbeci și 'n sângele lor călcau, eșind din biserică, după ungere, Domnișii, pentru ca să fiă vitezi și rășboinic⁴⁾.

Décă de la Mircea Ciobanul și pênă la 1631 au mai reparat séu nu Biserica Curței Domnișii cari se urmară pe tronul din Bucurescii, noi nu șcim. Șcim ênsé că Leon-Vodă o numesce *Sfânta biserică cea mare din Scaunul Bucurescilor*, în hrisovul solemn ce dete pentru isgonirea Grecilor din Țeră⁵⁾.

În timpul lui Matei Bassarab Biserica Domnăscă continuă a fi tot una; are hrumul Blagoveșteniei și preoții ei sunt cu multe venituri. Au vad de móră pe Dâmboviță despre *baia* și despre *ostrov*. Baia, vechia baie a Mitropoliei era de la biserica Domnișiei Bălașa puțin mai la vale. Ceia ce Matei Bassarab numesce *ostrov*, noi nu cunóscem. Móra li-o dăruise Radu-Vodă Mihnea la ântâia sa Domniă. Alexandru-Vodă Iliășii li-o luase fără nici uă dreptate și o dedese călugărilor de la Plumbuita. La a doua a sa domniă (1620—1623), Radu-Vodă Mihnea li-o dă îndêrêt și cumpără pentru călugării Plumbuitei móră la Golésca. În timpul lui Alexandru-Vodă Coconul (1623—1627), Egumenul Grigorie de la M-tirea

Pecetea júdeșului Bucuresc⁶⁾.

1) *Mag. Ist.*, I, pag. 180 și 182.

2) Hurmuzake: *Doc.*, XI, pag. 190—192.

3) *Ibid.*, III, pag. 487.

4) Preotul Gr. Muscelénu: *Monumentele Străbunilor*, (Bucuresci, 1873), pag. 67.

5) *Mag. Istor.*, I, pag. 123.

6) *Arhive*: M-tirea Radu-Vodă.

Radu-Vodă răpescce móra preoților de la Biserica Domnăscă, și acestora li-e frică măcar să crînescă. Când Matei-Bassarab se suie pe tron, Popa Borcea, Eclisiarhul de la Biserica Domnăscă, și încă doi popi vin la Divan, în fața Domnului, Mitropolitului Teofil și boierilor Țerei, și deschid judecată în contra Egumenului Ignatie de la Radu-Vodă. Preoții au marturi 20 de negustori bucuresceni și 20 de preoți de la alte biserici ale Capitalei. Fu un mare proces. Preoții de la Biserica Domnăscă rămăseră „de judecată” pe pré-puternicul Egumen și reintrară în stăpînirea mórei de la Baiă¹⁾.

De mai 'nainte de Matei Bassarab séu după dînsul, biserica Curței Domnesci mai avea uă mórá pe Dâmbovița, *din sus de Curtea Domnăscă*, împotriva *Văci celei vechi*. În timpul lui Duca-Vodă, la 1678, acéstă mórá cu doué rôte, făcînd înecătură grădinei domnesci din Livedea Gospod, Domnul hotăresce s'o taiă și, pentru a despăgubi pe preoți, cărora le lua un însemnat venit, le dă, prin hrisov întărit în Divanul cel mare, venitul vinăriciului de la viele din délul Bucurescilor²⁾.

Acum ênsé nu mai era uă singură biserică în Curtea Domnăscă. Grigore-Vodă Ghica, în prima domniă (1660—1664) séu într'a doua domniă (1672—1674) zidise uă a doua biserică lângă Pușcăriă, biserică pe care Cronicarii și documentele o numesc *Biserica de jos a Curței Domnesci*.

Grecénu țice: „Măria Sa Domnul a zidit turnul bisericeii despre „Dómna, care mai 'nainte de Grigore-Vodă Ghica făcută era numai „așa boltită; iér Măria Sa i-a făcut turnul și tinda bisericeii și frumusețînd biserica, și cu tîmple, și cu zugrăviturî, și cu alte au „împodobit-o 3)“.

Prin urmare, de la Grigore-Vodă Ghica au fost în Curtea Domnăscă doué biserici: *cea de sus* cu hramul Bunei-Vestiri, și *cea de jos* cu hramul Sftului Ión Botezătorul.

În timpul Brâncovenului, se țice *preoții de la bisericile domnesci*, adică de la amêndoué, și ni se spune că nu au voiă să mai cêră cu discul, ci, în locul acestui câștig cam înjosit, se aibă a lua pe fiă-care an din vama Tîrgului Bucuresci câte taleri 100, adică 50 la Sftul Gheorghe și 50 la Sftul Dumitru⁴⁾.

1) *Academiă*: Fondul mitropolitan. Condica Mitropoliei Bucuresci, No. II, pag. 2.

2) V. A. Urechîă: *Istoria Românilor*, II, pag. 57—58.

3) *Mag. Ist.*, II, pag. 154.

4) *Archive*: Condica Brâncovenăscă, pag. 248—249.

În bisericile domnesci se fac toate slujbele solemne; aci predică, în fața Domnului, românește și grecesc, oratorii Domniei; aci cântă protopsaltii cei vestiți și se fac nunțile și pogribaniile, și se prăznuiesc sărbătorile cele mari. Preoții de la bisericile domnesci sunt cei mai cu vedă în preoțimea bucureșcă a secolului XVII, mai cu seamă în vremea Brâncovănilor.

Îndată după suirea sa pe tron, Ștefan-Vodă Cantacuzino s'apucă să repare biserica cea veche a Curței, adică Biserica de sus. Îi face ușa de piatră mai mare, căci până la el fusese mică și strîmtă, o împodobesce pe dinăuntru și pe din afară, aduce icone frumoase și săvârșesce această prenoire a bisericii celei mai vechi a Bucureștilor la 20 August al anului 1715¹⁾.

În timpul lui Nicolae-Vodă Mavrocordat se vede că Biserica de sus, cea mare, era în reparățiune și închisă, din ce cauză nu scim; nunta lui Beizade Constantin cu fata lui Radu Spătarul Cantacuzino, frate cu Ștefan-Vodă, se făcu în Biserica Domnească de jos, de către Chrysanth, patriarhul Ierusalimului, și tot în Biserica de jos slujesce același Chrysanth la un Sftul Nicolae cu patriarhală pompă și mare alai²⁾.

La 1775 sunt trei biserici domnesci în capitală, căci se mai adaugă și biserica de la Curtea Domnească de la Mihaï-Vodă, cu hramul Sfetei Ecaterina³⁾.

1) Inscripția bisericii.

2) *Istoria Moldo-României* (București, 1857), pag. 395 și 396.

3) V. A. Urechiă: *Istoria Rom.*, II, pag. 57 și 58. — Să adăugem și cele ce spunea prin tradițiune orală regretatul nostru I. Brezoianu (*Vechile Instituțiuni ale României*, București, 1882, pag. 71): Ruinele palatului domnesc erau tocmai pe pământul din strada Sorelui, ocupat azi de clădirile d-lui Pencovici, ier ale paraclisului, ai cărui pereți erau încă în picioare în 1825, păstrând figurile Coconilor și Domnițelor pe dânsule, se coprindeau în curtea caselor cu N-rul 2 din strada Sorelui, d'a stânga porților acestor case.

Vulturul Brâncovénului 1).

---

1) *Arhive*: M-tirea Radu-Vodă, hrisovul Cantacuzinilor, dat de Brâncovénu la 1692.

VI

MITROPOLIA BUCURESCENĂ

---

1)

I

c'nalta colină, coprinsă în secolul XVI între *drumul Giurgiului* la stânga, uitându-ne spre Apus, și între *drumul Mehedinților* la dreapta, la miédă-çi de *Curtea-Domnescă* și de *Târgul-din-năuntru*, se afla *vii domnesci* și *locuri domnesci* pêne la jumătatea secolului XVII, pêne după 1650.

La pólele colinei, spre Răsărit, erau, la acéstă dată, casele, locurile și grădinele Brâncovenilor la stânga, iér la dreapta erau locurile Mănăstirei lui Pană Vistierul.

Spre miédă-nópte, la pólele colinei, era mahalaua Calicilor, de la *Crucea Dómneci Mircioiei* înainte; spre apus, locuri întinse, bălți, ogrădi, bordeie și colibe de Țigani domnesci.

Spre miédă-çi, de la pólele colinei, ma'nainte, era *helesteul lui Șerban-Vodă*, peste care, de la *stâlpul de piétră al Arménului*, se'nălța *Capul Troianului* străvechiu al Bucurescilor, acel *vallum* roman, de care am vorbit ma'nainte²⁾.

1) Podóbă din *Carte Românescă de Invățătura Duminicilor*. V. *Bibliografia* d-lor Bianu și Hodoș, pag. 137.

2) V. cap. *Bucurescii pêne la 1500*, unde este ocolnica Mitropoliei din 1663, precum și cap. *Patriarhi, Mitropoliști, . . . Greci la Bucuresci*.

Pe acéastă colină înaltă, frumósă și puternică, se hotărî, după 1654, Constandin-Vodă Șerban¹⁾, fiul lui Radu-Vodă Șerban și al unei preotese, împreună cu Bălașa-Dómna, soția sa, să zidescă mănăstire mare și împodobită, bogat-înzestrată și cu multe turnuri.

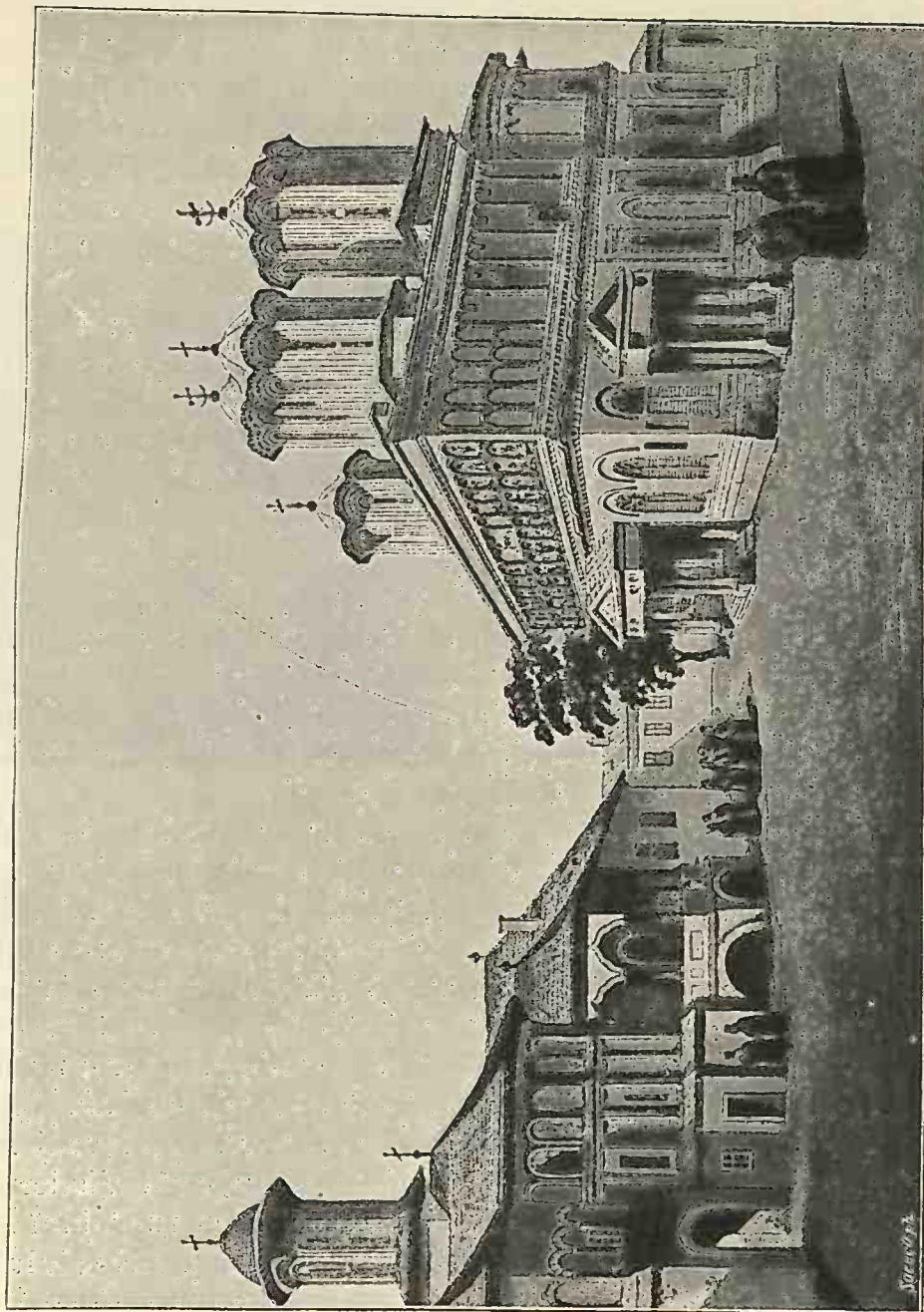
Constandin-Vodă Șerban.

Ca de obicei, Domnul numi ispravnicii ai clădirei pentru toate cele trebuincioase pe Radu Logofătul din vechia familie a Dudescilor, și pe Gheorghe Șufariul din Târgoviște²⁾.

1) Domnesco între 1654—1658.

2) *Mag. Istor.*, vol. IV, pag. 336. — Cf. Șincai: *Cronica*, sub anul 1654.

Lucrările începură mergând încet, căci mari erau cheltuelile.
La 1657, când veni ră pentru prima oară în Bucuresc Patriarhul

Mitropolia bucuresc înaintea de 1850.

Macarius și diaconul său, Paul din Aleppo, marea Mănăstire nu era încă isprăvită. Pe din afară însă și după proporțiunile ce

avea în raport cu cele-lalte biserici bucurescene de la 1654, biserica lui Constantin-Vodă Șerban se vedea că are să fiă mănăstire măreță și strălucită. Avea patru turnuri, uă tindă largă, ziduri puternice și un acoperământ, uă învelitoare de *plumb*, care escită întréga admirațiune a lui Paul din Aleppo. Invelitorea în greutate trece, ne spune el, peste 40.000 de oca de plumb. Înăuntru, biserica aducea cu cea de la Curtea-de-Argheși; avea 12 stâlpi din bucăți rotunde de piétră: erau 12 după numărul celor 12 apostoli.

⊕ Patriarhul Macarius și clerul bucurescén, în corpore, o vizitară și, după rugăciunea Domnului, Patriarhul o stropi cu apă sfântă, — dér numai atât, căci nu era târnosită¹⁾.

Ca toți Domni de mai'nainte, ca Négoe Bassarab și Petru-Vodă Cercel în secolul XVI, și ca Matei-Vodă Bassarab cu câțiva ani înainte, tot ast-fel și ultimul Bassarab bărbat, Constantin-Vodă Șerban, se înamoră întru atât de mănăstirea sa, în cât, înainte de a fi sfințită, el îi dede moșii și bogății cari o ridicară pe deasupra celor mai multe din bisericile și mănăstirile Bucurescilor. Le vom vedé mai la vale.

Incep ênsé „răutățile“, adică răsbóiele, revolta lui Constandin în contra Turcilor, retragerea lui la Târgoviște, apoi la Câmpulung²⁾, numirea lui Mihnea III³⁾, intrarea Turcilor și Tătarilor în totă țera și 'n Bucuresci. Mănăstirea era aprópe gata și se scia cum că ziditorul ei hotărîse să'i pună hram pe împérații și de-o potrivă cu apostolii sfinții Constantin și Elena.

⊕ Mihnea III profită de un moment de linisce, înainte de a fi destituit, și târnosesce biserica în anul 1658, în Duminica Tuteur-Sfinților, față fiind Mitropolitul Țerei, Ștefan I, episcopii Rîmnicului și Buzéului, toți egumenii marilor mănăstiri bucurescene și muntenesci, tot *clirosul* bucurescén și Patriarhul Macarie al Antiohiei.

⊕ Marele Postelnic orândui tóte cele de cuviință, și fu o mare serbătóre sfințirea mănăstirei lui Constandin-Vodă Șerban. Toți Bucurescenii erau pe colina mănăstirei, când Patriarhul veni în procesiune cu móștele sfinte de la Mănăstirea lui Pană Vistierul (Sfta Ecaterina) și, făcênd ocolul noiei biserici, cu rugăciuni și cântări intră în biserică. Sfințirea altarului, spălarea pristolului,

1) *The Travels of Macarius, Patriarch of Antioch etc.*, pag. 375 și 376. — Cf. *Mag. Ist.*, vol. IV, pag. 336.

2) V. cap. *Curtea Domnescă*.

3) Domnesce între 1658—1659.

lipirea chipurilor celor patru evangeliști la cele patru colțuri ale mesei sfinte de însuși Domnul Țerei se urmară cu împărătescă pompă. De altminteri, și-atunci, ca și 'n vremurile noastre, când slujba ortodoxă se face bine și cu rost de către arhierei său chiar de către preoți, ea își are frumuseți și momente impunătoare, mult mai numeroase de cât slujba bisericei Apusului.

(+) Fu și un incident. Când Mihnea-Vodă lipia chipurile evangeliștilor pe colțurile mesei sfinte, îi trebuia monede, — pentru ce nu sciū. Protopopii cari 'l ajutaū, îi dederă una *egiptenă* — probabil turcescă; Mihnea o refușă și certând pe Vistierul său, îi ceru una *ungurésă*, de vreme ce Ungurii sunt creștinii, nu păgânii ca Turcii.

Sfii Constantin și Elena din paraclisul Episcopiei Rîmnicului 1).

poporul Bucurescilor, căci un nou locaș se ridica Domnului în orașul lui Bucur 2).

S'ar crede că lumea de atunci, din 1658, prevedea cu ochii inimei că destinele acestei nouă bisericei aveaū să fiă, în istoria Bucurescilor și 'n istoria tuturor Românilor, mai frumoșe și mai glorioșe de cât ale tuturor bisericelor și mănăstirilor române, și chiar de cât ale falnicei Mitropolii a bătrânei Târgoviște.

1) Colect. d-lui Gr. N. Manu. — Vechiă pictură bizantină care, prin rigiditatea ei, reamintesc mosaicurile de la San-Vitale din Ravennă.

2) *Travels*, ale lui Paul din Aleppo, pag. 403 și 404.

II

④ Intr'adevăr, îndată după târnosirea ei, Mănăstirea lui Constandin-Vodă Șerban, cu hramul Sfinților Impărați Constantin și Elena, printr'un fel de consimțământ tacit d' unanim, fu hotărîtă să fiă Mitropolia Țerei.

E probabil că cu gândul acesta o urzise mare și frumoasă Constandin-Vodă Șerban, și e sigur că Mitropolitul Ștefan I 'l îndemnase foarte la acesta. De când Bucurescîi deveniseră singura capitală oficială a Țerei și de când era primejdios foarte pentru Domni să mai stea la Târgoviște, Mitropoliții Ungro-Vlahiei n'aveau unde să ședă la Bucurescî, căci nu era biserică mitropolitană. Multă vreme sluji de Mitropolia bucurescănă biserica lui Nedeleu Vornicul Bălăcenu, adică Sft. Gheorghe-Vechiū¹⁾.

Mai târziu, când Radu-Vodă Mihnea și fiul său Alexandru Coconul rezidiră mănăstirea bunicului lor Alexandru-Vodă Mircea, adică Sfta Troiță din jos de orașul Bucurescî, și o făcură măreță și frumoasă, ei, adică Radu-Vodă și Alexandru-Vodă Coconul, aveau de gând să o hotărască de Mitropolia bucurescănă²⁾.

De ce această hotărîre nu fu adusă la îndeplinire, nu scim.

Orî-cum ar fi, nici Sftul Gheorghe-Vechiū, nici Radu-Vodă nu rămaseră mitropolia bucurescănă. Mitropolitul sta la Bucurescî, primia în dar de la Domni și de la Bucuresceni locuri, case, grădini și prăvălii, d' biserică nu avea. Așa bunióră, Mitropolitul Grigore I³⁾ primesce de la Alexandru-Vodă Iliăș⁴⁾ moșia care se întinde din susul orașului Bucurescî, pe apa Dâmboviței la Móra Mitropoliei (Móra Vlădichiū) și pênă în jos, la livedea Domnescă, și pe din sus cu moșia Mănăstirei Sftului Sava (Grozăvescî)⁵⁾.

Mănăstirea lui Constandin-Vodă Șerban fu deci binevenită pentru a fi Mitropolia.

Mitropolitul Ștefan I, care a păstorit ântâiul de pe colina Mitropoliei turma cuvîntătoare a Ungro-Vlahiei și a Plaiurilor, și, cu duhul, pe aceia a Kesariei și Capadociei, al căror episcop era în

1) V. cap. *Bisericile*. — Cf. Lesvioudax: *Istoria bisericescă* (Bucurescî, 1845), pag. 403.

2) V. cap. *Mănăstirea Radu-Vodă*.

3) Păstorește între 1629—1637.

4) Domnesce între 1615—1618 și 1627—1629.

5) *Archive*: *Condica* No. 5 a Mitropoliei.

partibus infidelium, — Mitropolitul Ștefan I a lucrat ca mănăstirea lui Constandin-Vodă Șerban să devină capul și muma bisericilor române¹⁾.

„Somnul carele iaste dat de la Dumnezău, pré Sfinșilor Mitropoliși ai Țării Ungrovlahiei“²⁾.

Fundatorul noiei mănăstiri nu hotărîse astfel de la început, ei, ca toți ziditoriș de mănăstiriș din Bucuresciș și d'aiurea, pusese Egumen îndată ce începuse zidirea.

Primul Egumen, și pôte și ultimul ce avu viitorea Mitropoliă, fu *Egumenul Nikifor*, pe care 'l cunoscem din domnescul hrisov al lui Antonie-Vodă de la Popesciș, din Ianuariuș 1672, dat în Bucuresciș, pentru locurile și moșiele Mitropolieiș³⁾.

Dintr'acest hrisov reiese că Egumenul Nikifor era un om devotat lui Constandin-Vodă Șerban; că toemaș dintr'acéstă causă avusese, după mazilirea Domnuluiș sêu, mult necaz și multă nevoiă despre Mihnea-Vodă pentru Constandin-Vodă; că fugise din țeriș între'alte țeriș străine, luând cu dênșul și hrisóvele noiei mă-

1) Păstorește între 1648—1668.

2) Din cartea *Mistirió*, tipărită la Țărgoviște, la 1651. V. *Bibliografia* d-lor Bianu și Hodoș, pag. 178 și 179.

3) *Arhive*: Condica No. 2 a Mitropolieiș și Condica No. 4 Slam-Rîmnic, pag. 94.

năstiri; că le pierduse pe acolo și că Antonie-Vodă trebuise să le prenoiască.

Înainte însă de Antonie-Vodă, în timpul lui Radu-Vodă Leon¹⁾ și pôte chiar și 'n timpul celor doi Ghiculesci²⁾, noua mănăstire aștase pizma egumenilor de la mănăstirile celelalte ale Bucureștilor, și 'n deosebi a bogatului și lacomului Egumen de la Mănăstirea lui Pană Vistierul. Acest Egumen pretindea că colina, pe care Constandin-Vodă Șerban zidise frumoasa lui mănăstire, nu fusese proprietate domnească, ci era daniă și deci proprietate Mănăstirei Sfetei Ecaterina, adică Mănăstirei lui Pană Vistierul. Și cerea Egumenul, împreună cu Anania, episcopul de la Muntele Sinai, de care atârna Mănăstirea lui Pană, cerea ca biserica, colina și moșiele date bisericii să fiă ale mănăstirei lui. Am arătat peripețiile procesului dintre Egumenul de la Mănăstirea lui Pană și Mitropolitul Teodosie I³⁾ într'un alt capitol al acestei lucrări.

La 20 Mai 1668 fusese ales ca cel d'ântăiū mitropolit în noua Mitropolie, Teodosie, Egumenul de la Argeși, și 'n Iuniū dintr'aceiași an începe procesul. Cererea Egumenului fu respinsă de tot Divanul țerei la 4 Iuniū 1668, sub domnia și cu învoiela lui Radu-Vodă Leon.

Grecii Egumeni de la Mănăstirea Sfetei Troițe, adică de la Radu-Vodă, și de la Mănăstirea lui Pană Vistierul nu'l iertară pe Teodosie pentru românésca lui cerbiciă. Egumenul Dionisie de la Radu-Vodă băgă atâtea intrigi și „*musafirnice marghiolii*“ în urechile lui Grigore-Vodă Ghica, în cât acesta caterisi pe Teodosie la 1673. Dionisie e ales în locu-i, dér móre îndată, și Domnul aduce pe Varlaam de la Rîmnic care păstorește pêne la 1679, când Șerban-Vodă Cantacuzino reinstaleză pe Teodosie⁴⁾.

Și'n prima lui păstoriă de la 1668 pêne la 1673, și'ntr'a doua, care fuse mai lungă, căci merse de la 1679 pêne la 1709, Teodosie I, Mitropolitul Ungro-Vlahiei, cu ajutorul Domnilor, și mai cu sémă cu ajutorul lui Șerban-Vodă Cantacuzino și Constandin-Vodă Brâncovenu, mări avutul Mitropoliei, întări hrisóvele ce avea, uni

1) Domnesce între 1664—1669.

2) Gheorghe Ghica 1659—1660 și Grigore Ghica 1660—1664.

3) Urméză după Ștefan I; e caterisit între anii 1673 și 1679 și e readus în Scaun de Șerban-Vodă Cantacuzino, cu care, pare-se, era rudă. Cf. Șincai: *Cronica*, sub annis.

4) *Biserica Ortodoxă Română*, 1880—1881. *Mitropolia Ungro-Vlahiei*, studiū de Arhiereul Ghenadie Enăcénul, pag. 32. Teodosie e primul care a rostit simbolul credinței în limba românésca. (Din *Condica de Chirotonii* a Mitropolișilor Ungro-Vlahiei).

averea Mitropoliei târgoviscene cu averea noiei Mitropolii din București și făcu astfel că, în pragul secolului XVIII, două erau cele mai bogate mănăstiri ale Țării-Românești: Mitropolia bucureștenă și mănăstirea Radu-Vodă.

III

Într'adevăr, îndată ce i pusese temelia sus pe colină, Constantin-Vodă Șerban dedese mănăstirii seile următoarele sate și moșii: Frăsinetul, Obilescii, Bălenii, Crăsanii, Cucuiații, Braniștea, Fotescii, Schiaul, Runcu, Loloiescii și Tegeanii, — moșii și sate ce avea, unele de la părintele lui, din averea basarabescă, altele de când fusese serdar mare și pe urmă Domn ¹⁾.

La 1726, Aprile în 20, Nicolae-Vodă Mavrocordat întăresce Mitropoliei stăpânire pe următoarele alte sate și moșii: Călcescii, Belciugatul, Bălăriele, Stoenescii, Mățul ²⁾, Glubavul, Porumbreanii, Rota, Gratia, Câmpșorul, Copăcenii, Comănescii, Gruianii, Nucșora, Ciolanul, Blazenul, Puțineii, Mangu, Șovărescii, Brămotarul, Frasinul și Mărzăneșcii.

Să mai adăugem și frumoasa moșia Aninosa a mănăstirei cu același nume, lăsate Mitropoliei și moșia, și mănăstirea de monahul Teodosie, pe mireniă Tudoran clucerul ot Aninosa, care „lăsând „cinstea și boieria de a sa bună-voia, s'a împodobit cu cinul că- „lugăresc făcându-se frate cetei ângeresci“. Acest Teodosie monahul a crescut la Aninosa de mic copil pe Mitropolitul Daniil al Ungro-Vlahiei ³⁾.

Și această avere cresce atât de mult în cât, la Octobre 1787, în timpul păstoriei Mitropolitului Cosma I ⁴⁾, Mitropolia avea *una sută-două-zeci-și-două* de moșii în Ilfov, Dâmbovița, Vlașca, Sud Saac, Prahova, Ialomița, Teleorman, Mușcel, Argeși, Olt, Mehedinți, etc. pe lângă cari 122 de moșii se mai adăugem încă 12 cumpărate și lăsate Mitropoliei de predecesorul lui Cosma I, de Mitropolitul Grigorie II ⁵⁾.

1) *Archive*: Cond. No. 2 a Mitropoliei. Hrisovul lui Antonie-Vodă, mai sus citat.

2) Pentru istoricul sat al Calicilor câmpulungeni *Mățul*, V. cap. *Podul Calicilor*.

3) *Archive*: Condica No. XI. *Aninosa*, pag. 192 și urmât. Hotărnicia boierilor din 1720.

4) Păstorește între 1787—1792. Urmăză lui Grigorie II și'l urmăză Filaret II.

5) Păstorește între 1760—1787.

Ⓛ Să adaugem după aceeași catagrafiă din Octobree 1787, pe care o certifică și documentele fondului metropolitan de la Academia, *una sută-patru-deci-și-nouă* de locuri, case, prăvălii, pivnițe în Bucuresci. Aceste 149 de proprietăți bucurescene se află în mahalaua de la Mieșunescu, de la Stolnicésa Safta¹⁾, de la Maxim Cupețul²⁾, Dimprejurul Băiei³⁾, în Târgul-din-Năuntru⁴⁾, de pe lângă paharnicul Canella⁵⁾, de la metohul Cernichii⁶⁾, de la Pușcăriă în sus⁷⁾, de la Livedea Văcărescului⁸⁾, din Mahalaua Vergului⁹⁾, de la Blejoianca¹⁰⁾.

Ⓛ Să mai adaugem opt vii mari în délul Bucurescilor, în podgoria Pitescilor și'n podgoria din Sud-Saac; patru mori mari; una lângă Sftul Elefterie, móra Vlădichii, pe care o stăpânia de la 1629.

① Și mai avea Mitropolia două-deci de schituri cu moșiórele, casele, grădinele și viile lor¹¹⁾, afară din Bucuresci. În Bucuresci avea schitul Sftul Spiridon; biserica Sftul Elefterie; Schitul Hagi-Dime; Schitul din délul Bucurescilor ce se numia *Bărbătescul* și este făcut la 1764 de Mitropolitul Grigorie II; Mănăstirea *Toți Sfinții*, adică *Antimul*; biserica Lucaci, ce este făcută de Mitropolitul Ștefan¹²⁾, biserica Vergului, ce este făcută de Mitropolitul Daniil II¹³⁾; biserica Sftul Nicolae din Șelari; biserica Popa Hierea; biserica Sftul Ștefan din Calea Călărașilor și câte altele¹⁴⁾.

Ⓛ Admirăm astăzi la Paris Comóra bisericeii catedrale *Notre-Dame*; la Saint-Denis pe aceia a basiliceii unde se 'ngropaă Regiă Francieii; la Colonia pe aceia a Domului; la Viena și la München atâtea și atâtea bogății de bisericeii.

Ⓛ Dăcă Mitropolia bucurescănă ar fi păstrat tóte evangheliile, mitrele, cărjele, sacosurile, stiharile, omofórele, epitrahilele, ru-

1) Nu scim unde locuiaă Mieșunescu și Stolnicésa Safta.

2) Pe Strada Colței și'n Mărgelari. V. cap. *Bisericele*, biserica Sftul Elefterie.

3) Aqi, *Halele*.

4) Piațeta din Capul Lipscanilor și Strada Bărăției, pe ulița „unde se frânge fierul“.

5) În mahalaua Popescului, calea Văcăresci, de la Spitalul Xenocrat înainte.

6) Intre Sfinți și Negustori.

7) Capul Calea Moșilor, pe la Sftul Gheorghe-Vechiă.

8) Podul Mogoșóiei, pe la Ateneul Român.

9) Calea Călărașilor, pe la Strada Mircea-Vodă.

10) Intre stradele Mircea-Vodă și Lucaci. V. cap. *Mahalalele*, mahalaua Lucaci.

11) *Buciumul*, din 1863, Mai 8. Catagrafia Mitropolieii din Octobree 1787.

12) Păstoresce între 1732—1738. V. cap. *Mahalalele*, mahalaua Lucaci.

13) Păstoresce între 1720—1732.

14) *Academia*: Fondul metropolitan, condica No. 5.— Cf. *Rev. Istoriceă a Arhivelor României*, I, pag. 12 și *Arhive*: Cond. No. 2 a Mitropolieii, pag. 265.

kavițele, bedernițele, perizónele, sfitel, mantiele, orarile, pólele, dverele, covórele, basmalele de cãrjã, crucile de pept, trichelele, — de sigur cã unul din cele mãi bogate muzee religióse din Europa ar fi fost și acela al Mitropoliei bucurescene.

Ⓐ Erau noue mitre, din care unele aveaũ uã oca de aur și rubine, și smaragde, și diamante, de'ți luaũ ochii; una avea 310 mãrgãritare de mare preț. Eraũ 38 de cruci de pept cu diamante; eraũ 14 cãrji; eraũ basmale de cãrji cusute cu mãrgãritare; unele aveaũ pe dënse 43 de rubinuri; altele eraũ cu topazuri și cu 193 grãunțe de mãrgãritare; eraũ aere și póle, eraũ epitafuri și engolpióne, cap d'opere de bogãții, de sirmã de aur, de pietre scumpe, de plóia de mãrgãritare. Cãte Dómne și cãte boieróice nu lucrãrã anũ întregi, ele, fetele și poslujnicele lor, la cãte uã perdeã a Maicii-Domnului! Catifeaua de Genova și de Lyon, stofa de aur de la Veneția alcãtuiaũ fondul pe care brodaũ pentru Sfta Fecióra Romãncele de odiniórá¹⁾.

Elena Matei-Bassarab, feta
lui Radu Nãsturel-Herescu.

Ⓟ De la Constantin-Vodã Brãncóvenu și pênã la sfãrșitul secolului XVIII, nu fu Domn și, mãi cu sémã, nu fu Dómniã, care sã nu deã Mitropoliei, rar moșii, mãi des case, dér fórt des cruci, cãrți legate în argint, și stofe, și bani. Caretele Mitropoliților bucurescenĩ eraũ mãi frumóse adeseori de cãt ale Domnilor, și-aũ fost Mitropoliți ca, buniórá, Neosit I, Grigorie II și Dosithie I, cari, la un moment dat, aveaũ în lãđile lor mãi multe parale de cãt se afla în vistieria Țerei²⁾. Catastifele Mitropoliei sunt pline cu copii de zapise prin care cei mãi mari ai Țerei luaũ bani cu 'mprumutare de la „P. S. S. Pãrintele Vlãdica al nostru“³⁾.

1) Buciumul, 1863, Mãi 8. — Cf. Academiã, condica No. 5, fondul mitropolitan.

Ⓐ 2) La 'nceputul secolului nostru, venitul Mitropoliei bucurescene era de 400.000 de lei. — Raicovici: *Voyage en Valachie et en Moldavie* (Paris, 1822), uã notã a lui Lejeune, traducótorul, pag. 126. — Cf. V. A. Urechia: *Istor. Rom.*, XII, pag. 28. Mitropolitul la 'ntronare avea din tótã țera așa numitul *plocon al Cãrjei*.

Ⓟ 3) Condicele Mitropoliei, precum și diferite acte originale, pãstrate la *Archive* și la *Academiã* ne fac sã vedem marea însemnãtate ce avea pentru viéta boierilor bucurescenĩ vorba, sfatul, ajutorul Mitropolitului. Pentru ori-co greutate sãu nedumerire ce aveaũ, un vornic, un ban, un logofet din bẽtrãnele familii ale Țerei, alergãu îndatã la Mitropolit. Pãstorii cei buni aũ fost totdeuna pãrinții iubitori și fericirea turmei lor.

IV

⊕ Sub cârmuirea unor Mitropoliți ageri la minte¹⁾, tari de ângerî, iubiți de popor și doritori de propășirea neamului lor, căci mai toți Mitropoliți ai fost Români, — sub cârmuirea unor asemenea Mitropoliți, biserica cea mare a Țerei-Românesce²⁾ inspira respect și admirațiune tuturor celor cari o visitaă, și era totdeauna pentru Bucurescenî un fel de insulă de scăpare, un asil bine întărit în contra atâtor și atâtor primejdiî cari bântuiaă Țera și capitala³⁾.

Călugăriî cari se aflaă sus pe colină erau ômenî de carte. Mitropolițiî alegeaă mai totdeauna cu fericită pricepere și bună nimerelă pe cei cari alcătuiaă comunitatea monacală a bisericeî lui Constantin.

⊕ Nu toți călugăriî României erau ca aceia cari la 1761, întrebaă pe călătorul german Christoph Wilhelm Lüdecke, decă „Anglia era în Londra, seă Londra în Anglia“⁴⁾. Nu; âncă din 1532, în mănăstirile române se aflaă, ne spune călătorul italian, Francesco della Valle⁵⁾, călugări citiți cari î vorbiaă lui despre Traian, despre coloniele romane în Dacia și de alte lucruri cari denotaă pe ômenî citiți.

⊕ Ca aceștia erau călugăriî Mitropoliei. Citiăă, seriaă, copiaă documente. Pecat că sunt puține manuscriptele lucrute în tăcerea chilielor de pe colina Mitropoliei, la pôlele căreia veniaă se espire sgomotele vesele și lumesci ale Bucurescilor.

1) Ai fost mitropoliți cu mare 'nvătătură atât în secolul XVII cât și 'n secolul XVIII, cunosători de limbele slavonă, grécă, turcescă, arăbescă și latină.

2) În pomelnicul Mitropoliei sunt trecuți 41 de Mitropoliți, 35 de Domni cu nevestele și copiii lor, ier îngropați în biserică ai fost: Constantin-Vodă Șerban și Bălașa Dómna; Șerban-Voevod și Ilinca Dómna; Radu-Voevod și Luchiana Dómna; Porfîria Dómna, Constantin-Voevod; Scarlat Voevod, Kiva, Cassandra; șese Arhieroi; mai sunt Corbeni, Racovișeci, Buzesci, Bujoreni, Brătășeni; patru beizadele ale lui Scarlat-Voevod; Négul, fiul lui Antonie-Vodă; Maria, fata lui Dabija-Vodă; Radu sin Iliăși Vodă și Stanca Brâncovenu; Petre Depasta Doftorul, Petre Canela; Crețulesci, Văcăresci, Bălăcenî, Tufenî, Albesci, și cocóna Blejoianca. (*Biserica Ort. Rom.*, tom. XIV).

3) Dr. Quitzmann: *Reise*, pag. 36. „Die Metropole war früher, mit ihren Mauern und Thoren, vertheidigungsfähig. Jetzt läuft eine beliebte, mit Bäumen bepflanzte, Promenade bis zu ihr hinauf“.

4) G. I. Ionescu-Gion: *Incercare asupra Istoriei Științelor în trecutul țerilor române* (Bucuresci, 1894), pag. 33: *Sie fragten mich ob London in England, oder England in London lagte.*

5) Hasdeu: *Istoria Critică*, pag. 37.

⊕ Erau, — pe atunci! — călugări la Mitropoliă care nu vedeau orașul cu lunele și, când descindeau de pe colină în Bucuresci, era pentru a merge la vre-ua biserică tramiși să predice. *Didahiele*, predicele și cuvântările unora din călugării Mitropoliei făceau să alerge Bucurescenii cu grămada la bisericile în cari

Filaret II, Mitropolitul Ungro-Vlahiei¹⁾.

vorbiau mai în fiecare Duminecă. Unora dintr'acești oratori, pe lângă răsplata ce li se acorda de Mitropolit, Divanul Țerei le mai da lude și diferite scutiri²⁾.

⊕ Ienăchiță Văcărescu prețuia foarte pe unii dintr'acești călugări ai Mitropoliei, ómenii cu adâncă sciință de carte, cu intinse

1) Păstorește între anii 1792—1793. — Colect. Academiei Române.

2) V. A. Urechiă: *Istoria Românilor*, vol. I, pag. 94.

citiri și c'un mieș de vorbă care făcea ca ceasurile să trecă ca minutele. El venia la Mitropoliă, căci călugării nu aveau curajul să vină la el. Fusese odată unul și, intrând în casele fastu-

osului și rafinatului boier, văduse și simțise lucruri atât de lumesci cu cântece, jocuri și lăutari, în cât fugise îngrozit și nu se oprise de cât în tăcuta sa chiliă de pe delul Mitropoliei.

Alecu Văcărescu, fiul lui Ienăchiță Văcărescu.

⊕ Cărți, manuscripte, hrisóve, au fost cu miile în biblioteca Mitropoliei¹⁾. Grecii cari s'au aciolat cu vremea și 'n biserica pământénă a lui Constantin-Vodă Șerban, și în contra căroră Matei-Vodă Bassarab arunca cu dreptate faimosul blestem: „foc și vifor, vânt și pară se fiă partea paharului vostru“, Grecii au furat și d'acolo pe nemiluite, cum au furat și din cele-l-alte mănăstiri pământene seú închinat.

⊕ Mitropolitul Nectarie I, Grec, care păstorește între 1813 și 1819, de necaz că e silit să se retragă, arde actele Mitropoliei cu sutele, mai cu sémă pe cele cari consfințiau dreptul, recunoscut de Patriarhii Constantinopolei, Mitropoliei din Muntenia și din Moldova de a nu avé de cât Mitropoliți români²⁾.

⊕ Așa a făcut Nectarie I; tot așa, încă vro câți-va înainte și după el. Și, prin urmare, așa s'au pierdut nenumăratele bogății istorice, literare și științifice ale bibliotecii mitropolitane din București.

La cap. *Mănăstirea Radu-Vodă* vom mai arăta isprăvi de felul acesta ale veneticilor, primiți cu brațele deschise de Români primitori și pré primitori, cari încălțiau la sîn pe șerpii și șopârlele Fanarului, Archipelagului și Greciei din trecutele două secole.

1) Erau atât de rare și atât de scumpe cărțile românesce în secolul XVII, încât călugării de la Snagov, în timpul lui Radu-Voda Mihnea, dau lui Miroslav Logofétul moșia lor Bălenii pentru niseo *Mincic*. La 1641, Ionașcu Comisul, fiul lui Miroslav Logofétul, le dă îndărăt moșia ca de pomană. — *Academia: Condicta Mănăstirei Snagovul*, I, pag. 11—12.

2) Erbicénu: *Cronicarii Greci*, XLIX, din Naum Protosinghelul Rîmnicénu.

V

⊕ De la Dumineca Tuturor Sfinților, anul mântuirii 1658, de când băuseră și se veseliseră pe colină pentru târnosirea bisericii lui Constantin-Vodă Șerban, și pînă în vremurile noastre, Bucurescenii și-au iubit Mitropolia mai mult de cât orî-ce biserică a orașului lor.

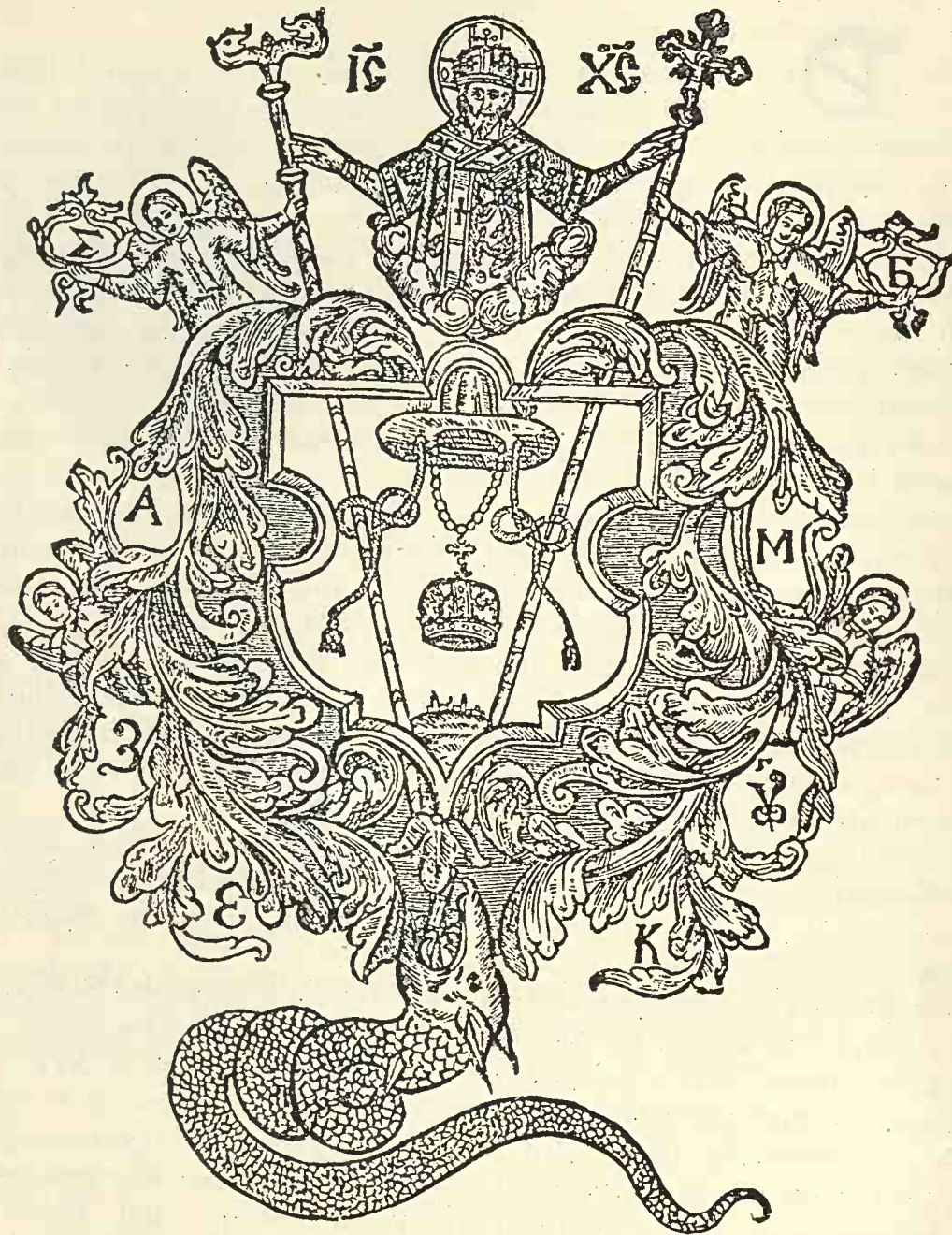
⊕ Și-acum chiar, ca și 'n vremurile de de mult, despre cari ne povestesc bătrânii, căți Bucurescenii nu suiă delul Mitropoliei și, oprindu-se lângă marele clopot al cărui sonor face să hăuie întreaga capitală, nu privesc cu mândria frumoasă panoramă care se întinde în trei părți de lume înaintea ochilor lor. Cât de supărat fiă Bucurescénul, după locuțiunea mult cunoscută și care arătă popularitatea colinei mitropolitane, — cât de supărat fiă Bucurescénul, „*delul Mitropoliei e mare*“, supărarea 'i se topesce întocmai ca și norii alburii, cari se sbeguiă de-asupra clopotniței Mitropoliei. E uă clopotniță istorică și fără sémăn în tóte țerile Românilor; este făcută de Constantin-Vodă Brâncovénul; pe sub bolta ei aū trecut în timp de 200 — am çlis *două sute* de anii! — tot ce Țera-Românescă, și mai târziu tot ce Principatele-Unite, și în vremurile noastre tot ce Regatul României, aū avut și are mai însemnat și mai celebru în politică, în armată, în cler, și 'n tóte ramurile de activitate ale vieței noastre naționale.

Clopotniță, clopot, palat legislativ, palat mitropolitan, Bucurescénul, ca și provincialul, le lasă mai pe urină să le vedă și, póte, să le admire. Mai ântâiu și mai ântâiu, el merge drept în biserică să se închine la *Sfântul*.

⊗ Móștele *Sfântului Dumitru* aū fost aduse de generalul Solticov, în timpul răsboiului de la 1769—1774, de la satul Bassarabov — uă creațiune póte a neînfrânților Bassarabi din suta a XIV, — situat pe rîul Lons lângă Ruscuiuk. Generalul evlávios ar fi voit să le trămită în Rusia; după rugăciunea ênsă a neguțătorului bucurescén, Hagi-Dimitrie, el le făcu dar Mitropoliei bucurescene, care nu avea móște sfinte. Sunt 125 de anii de când *Sfântul* a primit marea naturalizare bucurescénă și e patronul Bucurescilor ¹⁾, și de atunci și pînă astăzi popularitatea lui nu s'a știrbit

1) Episcopul Melchisedec: *Mitropolitul Filaret II*, (1792—1793), pag. 64.

niei cât uă fărimită. Și ađi, tot ca și acum uă sută de anĭ, în pre-
 ȃiua Sfântului Dumitru, ba chiar cu 3—4 ȃile înainte, colina Mi-

„Semnul care iaste dat de Dumneȃeu prę Sfinȃilor Mitropoliȃi Țerei Ungrovlahiei“ 1).

1) Din *Indreptarea Legii*, tipărită la Târgoviște, la 1652. V. *Bibliografia d-lor Bianu și Hodoș*, pag. 190—191.

tropoliei mișună de lume. Toți se 'mbulzesc să sărute mâna *Sfântului*.

⊕ Aū Bucuresceniī evlaviā mare și pentru alți sfinți ai lor; se'nchinā Sftului Stelian de la Vergul pentru sănătatea copiilor; Sftei Barbara pentru ca fetele să nu le fiā ciupite de vĕrsat; Sftilor Cosma și Damian, doctorilor celor fără de arginți, și Sftului Mina pentru sănătatea trupescă; Pré-Curatei Fecióre de la Olari și de la Cuțitul-de-Argint pentru focul dogoritor al iubitului; Sftului Elefterie pentru plămădirea căsătoriei și ușurarea la nasceri; se rugau Sftului Haralambie de ciumă, și tot de ciumă și de holeră sărutaū capul Sftului Visarion, pe care prin pitac către Mitropolit Domnul ordona să fiā plimbat prin județele Vlașca Olt și Teleorman, „căci tot n'a lipsit molipsela năprasnicei bóle a ciumei“¹⁾; se mai rugau Bucuresceniī de Sftul Niculae pentru sărăcie și de Sftul Spiridon de hoți²⁾,—dér, la nici un sfânt, Bucurescénul și'n deosebī Bucurescéncia nu aū căđut mai cu evlaviósă și neclătită credință, de cât la móștele Sftului Dumitru.

⊕ Când *Sfântul* în vremurile de grea cumpănă, cum fură cele de la 1821, părăsia capitala, dus și ascuns cine seie unde, de călugăriī sēi, de frica *zavergiilor, cărjalilor, cesteliilor* și altor lifte și jivine păgâne, după liniscirea treburilor dinăuntru și din afară Bucuresceniī nu'și căpătaū liniscea orășenescă, pēnē când *Sfântul* nu venia iērăși pe délul Mitropoliei, în bunul și iubitul sēu orași.

⊕ Când s'a 'ntors după zaveră, *Sfântul* a fost întēmpinat de la Capul Podului Mogoșoiei de Grigore-Vodă Ghica, de Mitropolit, de Episcopī, de Beizadele, de boierime, de neguțătorime și de tótă obștea bucurescénă și însoțit de acolo, pe jos, cu capetele góle, de toți Bucuresciī cu Domnul în frunte, pēnē sus pe colină, unde a stat trei țile sub cerul liber să i se închine și să-i sărute mâna toți Bucuresceniī³⁾.

Il iubesc pe *Sfântul* și 'l iubiră de la venirea lui la Mitropoliā Bucuresceniī, pentru că credeaū de atunci că, cu puterea lui supranaturală, el, Sftul Dimitrie Bassarabov, va apăra capitala de tóte relele. În secolul XVIII, printre aceste rele și rēutăți, se numēraū în primul rând procesele pe cari Egumeniī greci de la Radu-Vodă, de la Mihaī-Vodă, de la Văcăresci, de la Sfta Ecaterina,

1) V. A. Urechiā: *Acte și Documente*, anul 1797.

2) *Trompeta Carpaților*, din 1 Aprile, 1865.

3) *Ibid.*, din Nov. 1863, Memoriul Dirzénului.

de la Sftul Gheorghe-Noă, de la Sftul Sava, de la Zlătară, de la Mănăstirea Grecilor, de la Sftul Ión-cel-Mare le făceau pe'ntrecute Mitropoliei ca să'î răpescă ceva din colosala ei avuțiă imobiliară din orași séu din districte.

ⓧ *Mihailotul*, adică Grecul egumen de la Mihaă-Vodă, și *Raduliotul*, adică cel de la Radu-Vodă, atacaă Mitropolia, primul în Podul Calicilor și'n délul Lupescilor, al doilea în mahalalele Tabacilor și Serbi, în délul Văcărescilor și'n prăvăliile din Târgul-din-Năuntru.

ⓧ Cât aă luptat Neofit I și Grigore II la Divan pentru a scăpa Mitropolia de aceste atacuri, o spun pe dintregul condicele și actele de la *Archive*, de la *Academiă*, de la *Eforia Spitalcelor*, și-o măi spun cu încredințată elocință nenumăratele *cărți de blestem*, pe care din înălțimea colinei mitropolitane, le aruncaă în mahalalele Bucurescilor Mitropoliții Ungro-Vlahiei, pentru, ca la Divan, mahalagiă să nu spună de cât adevărul și nimic alt de cât adevărul¹⁾.

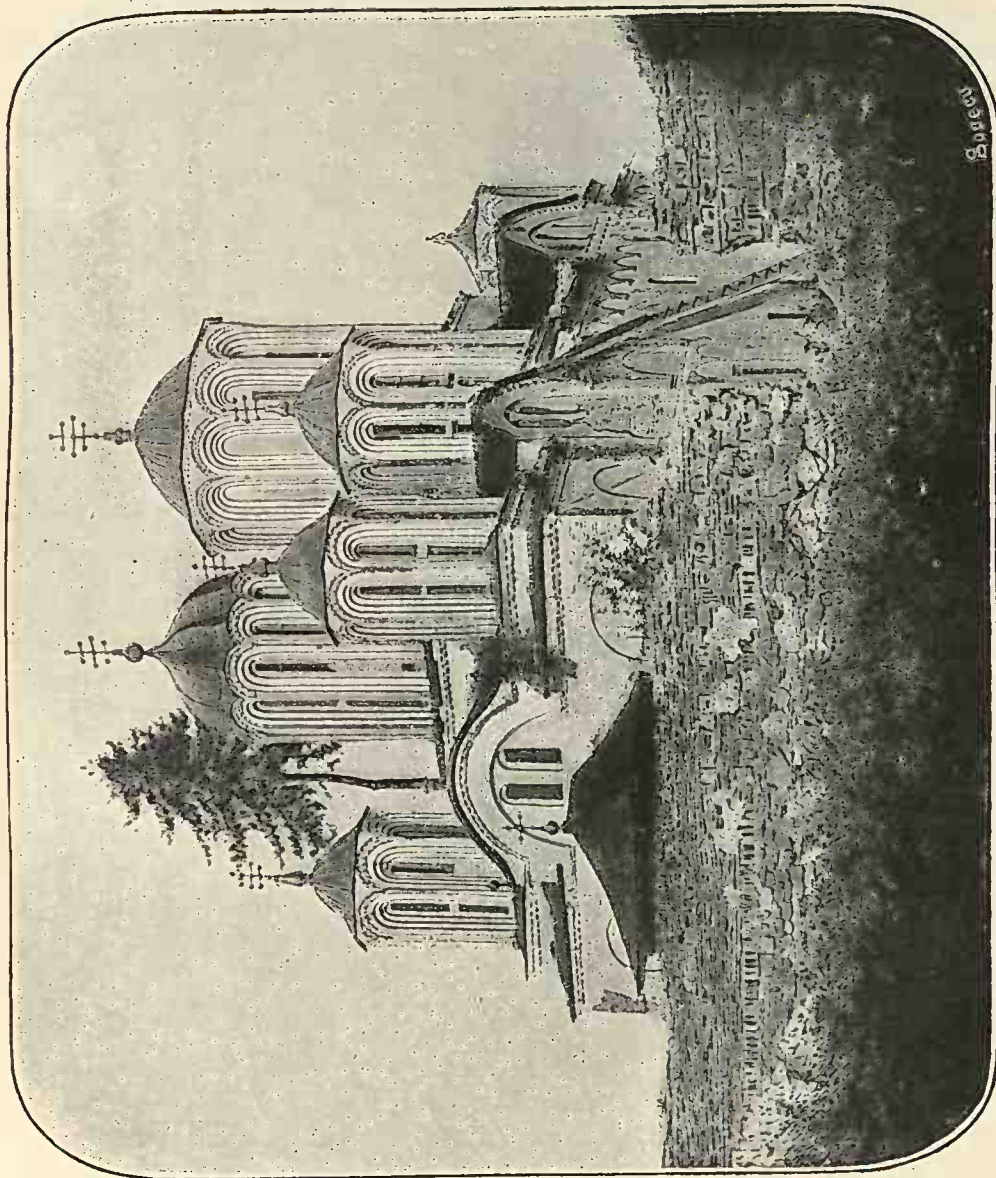
VI

ⓧ **D**écă n'ar fi fost de cât aceste procese ale Egumenilor, în contra căroră Mitropoliții puteă ridica „*în zurbă*“ întreaga obștiă bucurescănă,—n'ar fi fost nimic; dér măi erau Turcii, Tătarii, Ruși, Nemții și atâția alți óspeți, cu desevêrsire nepoftiți cari, oră de câte oră răbufniaă în Bucuresci, resimțiau uă violentă trebuință de a vedé și pipăi de „*a cătea probă*“ sunt argintul și aurul Mitropoliei, și cam de câte carate sunt diamanticelele din comóra Mitropoliților români. Ziduri gróse, porți grele de cetate, arnăuți de pază erau adesea în zadar. Turcul intra cu iataganul în dinți și cu pistólele în mâini, și-atunci vaă și amar celui ce i s'ar fi împotrivit.

ⓧ În Septembre 1737, Turcii sunt în Bucuresci și Nemții la Târgoviște. Pentru a feri Mitropolia bucurescănă de jafurile lor, Mitropolitul invită pe Pașă să locuescă în palatul Mitropoliei—și'n multe rânduri alți Mitropoliți făcură tot astfel, scăpând biserica, avuțiile ei și sutele de lădi, pe cari boierii și neguțătorii le aduceau spre păstrare lângă altarele Domnului. Ce timpuri!!!

1) V. și cap. *Radu-Vodă*, precum și cap. *Patriarhi, Mitropoliți . . . greci la Bucuresci*.

⊕ Aveau tainițe, *cule*, ascunzătorii pentru lucrurile prețioase. Acolo dispărea într'ună clipă tot, îndată ce se pomenia că vin Turcii ori Tătarii.

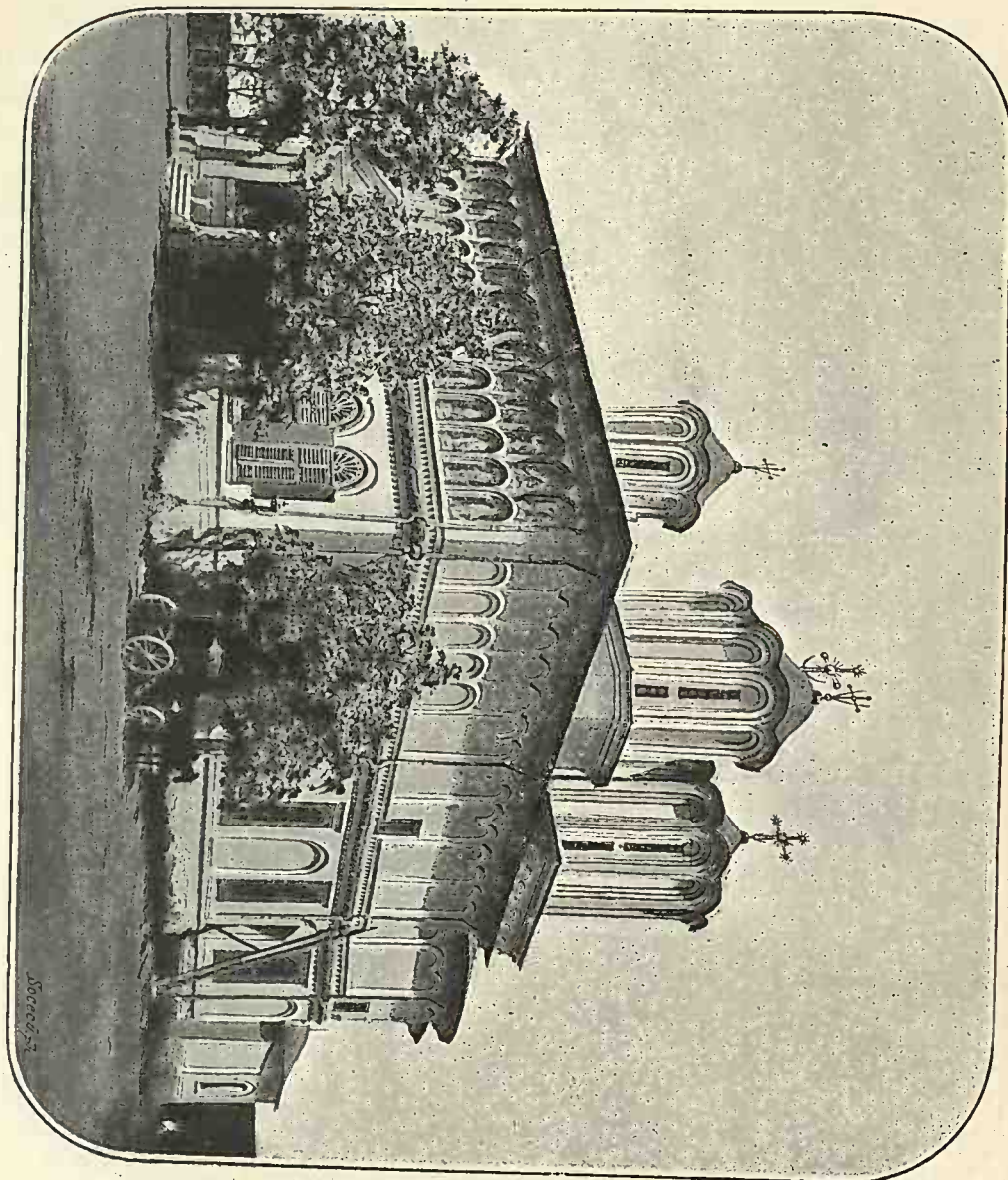
Mitropia Târgoviștei 1).

⊕ Tot acum, în 12 Septembrie 1737, Turcii pradă atât de cumplit Mitropia cea bătrână a Târgoviștei și palatul domnesc, și reușese

1) Colec. Bibliotecii Statului.

să găsească¹⁾ îngropate mai bine de *opt-zeci de lădi* pline cu argintăria și aurăria Mitropoliei lui Négoe Bassarab și Petru-Vodă Cercel¹⁾.

Mitropolia bucurească.

Fu în Târgoviște și fu în Bucuresci uă jale fără nume, când se vedu și se auđi că Turciĭ vënd în piéță la Ovrei și la Armeni candelile, potirele, vasele sfinte ale catedralei târgoviștene. Stofe

¹⁾ Legrand: *Ephémérides Dacés par Costantin Dapontes* (Paris, 1881), II, pag. 34.

cusute în sîrmă de aur erau date pe nimic, și sfeșnice împodobite cu pietre scumpe erau topite ca să facă aur. Fu ceva ne mai pomenit !

⊕ Neculcea adaugă¹⁾ că, tot în timpul acesta, Mitropolia din Bucuresci fusese făcută mecat de se închinau Pașalele într'ênsa. Nu cred; Neculcea scrie ast-fel pentru că Pașa sta în casa Mitropolitului, de aci sgomotul, care, dus pînă la Moldova, crescuse mergînd în tocmă ca și Faima.

⊕ Nu; Mitropolia bucurescănă a fost ceva mai apărută. Impunea adeseori pînă și Turcilor Mitropoliții Țerei îmbrăcați în bogatele lor odăjdii arhieresci, urmați de episcopi și de un număr mare de cler și de popor, și mergînd pe jos la Palatul Domnului, în vremuri de grea cumpănă.

Clopotele Mitropoliei au făcut să salte în sus, nu numai Bucurescii, ci și întreaga țară.

Pînă și Fanarioții recunosc, în secolul XVIII, maiestatea și glorioasa viață a Mitropoliei bucurescene. Intre alții, Alexandru-Vodă Moruzzi dice cu frumoase cuvinte:

⊕ „Mitropolia Ungro-Vlahiei este și 'n vremi turburate cea „d'ântăiū ce pătinesce de furiele resvrătirilor și valurile primejdielor, și 'n vremi de linisce este ierăși cea d'ântăiū la care toți „cei ce se află în necazuri, și 'n lipsă, și 'n nevoi, năzuese și „alergă ca la uă maică a tuturor filor de obște, și află repausul și „mângăierea“²⁾.

Pe colina Mitropoliei a bătut mai cu putere inima Bucurescilor și 'n vremurile noastre, inima țărilor române.

Nu-î alt loc în totă România de astăzi, pe care să se fi desvârșit, de la Renascere și de la Unire încóce, mai multe fapte hotărîtore, mărețe, istorice, de cât pe colina Mitropoliei.

Faima cu uă sută de guri, de pe înălțimea acestei coline, și-a luat de atâtea ori sborul pentru a vesti Românilor din totă lumea legile și hotărîrile cari, la umbra altarului dumnezeiesc al Mitropoliei, se lua pentru fericirea patriei.

⊕ Colina Mitropoliei a fost de la 1658 în istoria modernă și 'n istoria contimporană a Românilor, ceia ce fu în bătrâna Romă colina Capitoliului.

1) Kogălnicenu: *Cron. Rom.*, II., pag. 397.

2) *Arhive*: *Condica* No. 5 a Mitropoliei: *Locurile din Bucuresci*, pag. 265.

Podóbă luată din hrisovul dat de Matei Bassarab lui Irizea Vornicul pentru moșia Sérbeni¹⁾.

¹⁾ *Arhive*: Mănăstirea Radu-Vodă, pach. 10, act. 12.

VII

BISERICILE BUCURESCENE

I

ălătorul care, în secolul XVII și 'n secolul XVIII, venia véra, pe drumul Giurgiului spre Bucuresci și se opria în délul Văcărescilor, avea totdeauna dinainte-î, în vale, uă priveliște la care se uita cu drag și fără sațiú. — Uă verdetă nesfârșită se 'ntindea înaintea ochilor sêi de la pótele Văcărescilor și pêně la capul Podului Mogoșóiei: erau nenumăratele grădini și ogrăđi ale Bucurescilor, din miđlocul cărora se 'nălțau, strălucind la sóre, turlele albe, roșii, galbene ale mănăstirilor și bisericelor bucurescene.

În timpurile nóstre, prima Regină a României, Elisaveta-Dómna, prin condeii genialei *Carmen Sylva*, povestind momentele neuitate ale celei d'ântăiú sosiri în Bucuresci, ȓice²⁾:

„Când sosii în gară și ne urcarăm în trăsură, esclamaiú de „admirățiune, pentru că, pe de-asupra penelor cari fâlfăiaú la „căscile soldaților, pe de-asupra cailor și stégurilor, din colo de „acéstă mare de capete omenesci, zărisem orașul culcat între „coline și întinđendu-se printre vâlcelele înverđite. Cu acoperi-„șurile séle sclipitóre, cu sutele de miei bisericii, cu casele séle

1) Acósta podóbă este luată din cartea *Șapte Taine*, tipărită la Iași, la 1644. V. *Bibliografia* d-lor Bianu și Hodoș, pag. 147.

2) *Les Capitales du Monde. Bucarest*, par Carmen Sylva (S. M. La Reine de Roumanie), pag. 299—300 (Paris, libr. Hachette et C^{nie}).

„verđi, galbene sėu albastre, — tóte acestea scăldate într'un sóre „strălucitor, care da pêne și lemnului scânteielă zincului, — orașul „mi-aducea órecum aminte Moscova“.

De era de diminėtă, călėtorul auđia, ridicându-se în aerul curat al ąilelor de Maiu și de Iuniu, sunetele clopotelor de la bisericı, unele grave și triste, altele sbeguitoře și vesele, tóte îndelung resunătóre. Era un concert simpatic, care învėluia orașul întreg în undele-ı sonore.

Străinul pornia cu plăcere spre Bucuresci.

Clopotele cu prietenósa lor musică l'adimeniau și 'l făceau să credă că va fi bine primit.

Ⓛ De era séra, tóca, grăbită și cicălitóre, amesteca tocăitul sėu sec dér măsurat, cu sunetele prelungı ale clopotelor.

Ⓛ Pentru a completa acest tabel, se adaugem și cele ce ne spune Ion Ghica 1):

„Când, după délul Mitropoliei, într'ua séră de deniă, în lini- „scea melancolică a apusului, începea tóca la uă sută de bisericı, „cu miliónele de sunete pe tóte tonurile, cari se vėrsaü în aer din „miile de clopote mari și micı ale orașului, note cari alergau din „tóte turlele ca să se confunde într'un huet general și se suiau „împreună la cer lățindu-și neîncetat vibrațiunile, aruncându-se în „cadență ca nisce talazuri împinse unele peste altele către malul „nevėclut, atmosfera întrégă părea transformată într'un vırtej de „armonia, și sufletul, coprins de uă sensațiune plină de pietate, „se simția atras către rugă. În miđlocul acelei vijelii de sunete, „precum ochiul distinge, într'ua mare înfuriată, pânzele corăbielor „printre spumegatul alb al jocului valurilor, asemenea urechia „deosebia, în miđlocul huetului, glasul plângėtor al clopotului de „la Sftul Gheorghe, repetând în cadență numele nenorocitului „Brâncóvenu, sunetul jalnic și mândru al Antimului, bătaia rară „și falnică a Sftului Spiridon, îngănându-se cu Sărindarul și cu „Curtea-Vechiă, clopotul de serbare al Colței, glasuri grave, stră- „bătute în tóte părțile de timbrele ascuțite și argintiı a uă sută „de clopote mai micı ale bisericelor din mahalale“.

Mai tótă ąiua Bucurescii cãntau astfel, și Grecii vėntură-țera, cari auđiseră prin satele și orașele lor povestindu-se minunı despre modernele Atene ale Orientului, mult vestitele εστια των φωτων, intraü în Bucuresci ascultând în extas și admirațiune glasul clo-

1) Ion Ghica: *Convorbiri Economice* (Bucuresci, 1879), pag. 569.

potelor de la atâtea decii de biserică, schitură și mănăstiri bucureștine.

② În orași, farmecul descrescea, și adeseori dispărea cu desăvârșire. Din depărtare, verdéța presărată cu turlle albe cari scânteiaă la rațele sórelui; sunetul îndulcit prin distanță al clopotelor; frumusețea priveliștei vădută în întregimea ei, — tóte acestea erau minunate. De aprópe ênsé, când călătorul intra pe podurile, și pe ulițele, și pe ulicióarele bucureștine, lucrul se

Bucureștii la începutul secolului nostru 1). ⊕

schimba. Bisericile erau mici, clopotele adeseori răgușite séu cu sunete sparte, turlle crăpate, plecate séu înegrite pe jumătate de vr'un foc năprasnic. Nu erau multe mănăstirile și bisericile cari, prin mărimea lor și prin frumusețea lor arhitectonică, se fi oprit în loc pe călătorul curios.

Strămoșii noștri au ridicat în București, ca și în tóte orașele Țerei, mai ântâiu și mai ântâiu *biserică de lemn*. Esistă, dér sunt

1) Autor necunoscut. — Colect. Academiei.

rare *bisericile de piatră* în secolul XV și 'n secolul XVI. Când se înălța vr'una dintr'acestea, cronicarul, documentul său pisania nu uitaă de a spune că biserica a fost din temelă făcută de piatră.

④ Cele de lemn erau mai ușor de făcut. Grinzi, urși, butuci, căpriori lungi și puternici se găseaă cu belșug în pădurile cele mari ale Ilfovului, ca și prin toate pădurile Țerei. Drept acestea, rîvna, evlavia, avântul către cele sfinte făceaă ca într'ua singură uliță să fiă câte 2—3 biserici.

În secolul XVI, una era *Biserica Domnescă de piatră*¹⁾ în zidurile Curței; la câți-va pași, spre răsărit, *Sftul Gheorghe-Vechiū*, ierăși de piatră; la câți-va pași spre Nord, *biserica Ghiormei Banul*; ierăși la câți-va pași la vale de acésta, *biserica de lemn a Bălăcenilor*; de la acésta, la câți-va pași spre apus, *biserica de lemn a lui Andrei Vistierul*²⁾: într'ua circumferență atât de restrînsă se aflaă cincî biserici, două de piatră și trei de lemn.

Secolul XVII le va face de piatră pe multe din cele de lemn. Înainte ênsă cele mai multe din bisericile bucurescene erau de lemn, după cum vom vedé și la enumerarea lor. Mănăstirea Sfintei Troițe, viitorea Radu-Vodă, trufașă și bogată, — mănăstirea Sfintei Troițe a fost ântăiū de lemn, precum de lemn a fost și Sftul Nicolae al Vornicesei Caplea, viitorea Mihaï-Vodă. Mari său mici, de piatră său de lemn, mănăstirile și bisericile bucurescene, afară de vro câte-va escepțiuni, aū fost în secolul XVII fôrte bogate și totdeuna proprietare pe cea mai mare parte din locurile orașului. Prăvălii, pivnițe, case, vii, ogrădi, toate înăuntrul orașului, erau prin daniă, prin schimb și prin cumpărătore, proprietăți ale mănăstirilor și bisericelor bucurescene.

④ Afară de Roma papală, nu sciū care ar fi în Europa orașul care ar puté rivalisa cu Bucuresci în privința proprietăților de mănăstiri, de biserică, de schitură. În Târgul-din-Năuntru, în Târgul-de-Sus, pe ulițele cele negustoresci și, deci, în bătaia târgului, nici boierii, nici neguțătorii nu erau atât de mult proprietari cât erau mănăstirile și bisericile.

④ Lucrurile mergeaă cu bine și cu pace pênă când, în secolul XVIII, cu Bei Fanarioși, Egumenii greci, intrând în stăpânirea nesupărată a celor mai multe din mănăstirile și bisericile Capi-

1) V. cap. *Curțile Domnesci*.

2) V. mai la vale: Biserica Sftului Gheorghe-Vechiū, biserica Ghiormei Banul său Hanul Grecii, biserica Sftului Dumitru și biserica Sftului Ión-col-Mare.

talei¹⁾, începură acele jafuri și acele stórceri cari nu aũ sémén în istoria nici unui popor. Mănăstirile, bisericile, chiliile, ce erau zidite de fundatori și de ctitori împrejurul sfințelor locașe, erau lăsate în cea mai cumplită părăsire. Cu timpul, cu focurile, cu cutremurile, mănăstirile, bisericile, chiliile deveniră păragine. Egumenii nu reparau și nu prenoiau de cât ceia ce producea. Nu reparau biserice, dér, îndată după un foc séu după un cutremur, hanul bisericeii, séu prăvăliile, séu pivnițele erau de grabă reparate. De ce? Pentru că acestea produceau chiria. Décă, de rușine séu silit de boierii pogoritori din fundatori lăcașului sfânt, Egumenul se hotăria să repare biserica, atunci primul lucru ce făcea era de a șterge inscripțiunea de la ușă, în care se pomenia de ziditorii bisericeii și de anul fundațiunei, de a șterge portretele ctitorilor dinăuntru și de la drépta, și de la stânga, de a face uă nouă inscripțiune în care se scria pe el, pe Mitropolit, și pe Domnul de pe vremuri, și de a'și zugrăvi chipul lui pe pereții de la intrare. Se perdea astfel orî-ce rost și orî-ce șir în istoria orașului, și se insulta memoria celor cari zidiseră și înzestraseră mănăstirea.

Ⓜ Erau Egumenii atât de puternici, în cât nici chiar Mitropolitii nu puteau adesea să li se opună. Făceau ce voiau. Chiar preoții de la Curtea Domnescă se vechură în dese rânduri despuiati de Egumenul de la Radu-Vodă de proprietățile Bisericeii Domnesci. Ce de judecări! ce de jurăminte! ce de blestemuri nu se urmau între Egumenii greci și preoții bucuresceni²⁾!

Ⓜ Pênă și străinii erau revoltați de necinstita administrațiune a Egumenilor. La 1831, Kiseleff atrase luarea-aminte a lui Nechtarie, locotenent de Mitropolit, asupra relei stări în cari se găsiu mănăstirile și bisericile cârmuite de Egumenii³⁾; ier familiile boierilor români cari, în secolele trecute, zidiseră și înzestraseră mănăstirile și bisericile, începură să protesteze în contra neomenóselor arendări ale moșiilor încă din timpul domniei lui Caragea⁴⁾.

Și totuși, lumea venia la biserică în număr mare de tot.

1) V. cap. *Patriarhi, Mitropoliți ... greci la Bucuresci*.

2) *Ibid.*

3) Hurmuzako: *Doc.*, IV, I, pag. 404.

4) *Ibid.*, IV, I, pag. 465. Protestul Cantacuzinescilor și al Filipescilor în contra Egumenilor de la Mărginoni și alte mănăstiri.

Bucurescenii au fost religioși și bisericosi, chiar când în multe din stranele bisericelor lor se cânta grecesce.

Preotul juca un mare rol în viața Bucuresceniului, ca și în viața ori-și-cărui Român. La nascere, la cununie, la înmormântare, la judecată, la vindere, la cumpărătură, la împăcare și la orice act însemnat din viața cetățeniului, preotul bisericeii, unde erau ei, cetățeni, enoriași, trebuia să fie față 1).

⊕ Constantin-Vodă Mavrocordat îi voia învățați foarte, — d'atunci locușinea: ce atâta citaniă, că n'o să te faci popă?!

⊕ Mavrogheni îi obligă să stea totă ziua în biserică la rugăciune și la citaniă, și le schimbă costumul, dându-le și disgrațiosul potcap. Pitarul Hristache dice:

Apoi le mai porunci
 Și alte îi sfătui:
 Ca toți să pună pe cap.
 Cite un grecesc potcap.
 La nime să nu'l mai iea,
 Cum unii obiceiua;
 Ce, ca un dar neclătit,
 De toți să fie oprit.
 Decî, ș'acastă o urmară,
 Toți caucul lepădară
 Gata la poruncă fuse
 Și toți potcapiuri puse 2).

⊕ Dionisie Eclisiarhul adauge: „Se îmbrăca uneori Mavrogheni în haine popesci, alte ori se îmbrăca cu rasă și podcapeț călugăresc, și mergea pe la biserică de cerca cum slujesce preoții și pe ce vreme săvârșesc slujba. Poruncise a fi pururea, la toate bisericile, ușile deschise și ziua și noaptea, și preotul, cel de rând, să se afle nelipsit în biserică peste totă vremea, cu cuvînt că ori-cine va trece pe lângă biserică să intre să se închine, se să și facă paraclis, și de cu seara să se slujescă utrenia împreună cu vecernia, cu cuvînt că dimineața nu pot veni oamenii la biserică mergînd la lucru, ier la zile de serbători, cu mic, cu mare, cu toți să vie la biserică, că cel care nu va merge la biserică, se va bate rău, fără milă. Și așa se umpleau bisericile

1) V. cap. *Cărmuirea Bucurescilor*.

⊕ 2) Pitarul Hristache: *Istoria faptelor mavroghenesce*, în *Buciumul lui Cesar Bolliac* (1863, Ian.—Febr.) Cf. și Preotul Gr. Muscelănu: *Costumul Clerului ortodox* (Bucuresci, 1878).

„de ómenî, de frica poruncei, ier nu pentru dragostea lui Dum-
„neđeũ 1)“.

ⓧ La cele mai multe din bisericile și mănăstirile Bucurescilor, vechiele aședăminte ale fundatorilor hotărîseră preoților lefurî și veniturî. Egumenîi grecî, cu timpul și cu diabolica lor șireteniă, învêtiră Incururile ast-fel, în cât preoții fură siliți să trăiească din mila drept-credincioșilor. Totuși, unîi din preoți reușiră să adune banî din destul pentru a-și înzestra fetele fórte cum se cade și pentru a zidi bisericii carî să le nemurîescă numele 2). Bucuresceniî și-aduc aminte cu simpatîă de Popa-Sóre, Popa Fierea, Popa Nan, Popa Cosma, Popa Petre, Popa Russu, Popa Radu, Popa Tatu, toți reparatorî, adicã prenoitorî, séũ fundatorî de bisericii de mir din strînsurã și din economiele lor.

ⓧ Cu tot ploconul cãrjei și cu tóte darurile și dãjdiciele la care erau supuși, preoții, în raport cu cele-l-alte trepte și obraze ale populațiunei bucurescene, trăiaũ mai bine: darul preoției îi scutia și'î scãpa de multe.

ⓧ Totuși, poruncele Metropoliei și ale protopopilor îi supãraũ greũ. Așa, buniórã, la 1796, Mitropolia primesce pitac de la Domniã ca sã poruncescã preoților urmãtorul lucru: sã sfãtuiuescã pe tóte Bucurescencele sã nu mai dea cu „sulimanurî“ și cu „dresurî“, cã e pecat și e pagubã trupului și sufletului 3). — Cestiunea era delicatã și putea sã supere pre drept-credincioșele enoriașe ale preoților. Trebuia preotului bucurescén elocința blândã, iresistibil de blândã a lui Fénelon pentru a face pe Bucurescencã, fãrã sã se supere, sã nu mai dea cu *dres* și cu *foiță* pe obrazul cel lãsat frumos de Dumneđeũ, — și preotul bucurescén era de parte de a avé elocința blândã și dulce a episcopului de la Cambray. De aci, scene și mâni furióse în plinã bisericã, atunci când preotul, mai iute din fire, nu voia sã miruiuescã pe cocóna roșitã și sulemenitã.

ⓧ Mai târziu, în secolul nostru, când venirã mânușile pentru prima órã, Episcopul Scriban al Argeșului avea obiceiũ sã strige de departe cocónelor, când veniaũ la mir: scóteți pielea de cãine din mână!!

1) *Tes. de Mon. Istor.*, II, pag. 168. *Chronograful lui Dionisie Eclislarhul.*
2) *Arhive:* Condica No. 2 a Mitropoliei, pag. 265. Fóia de zestro din 1696 a fetei lui Popa Fierea séũ Hierea, cel care a prenoit radical Biserica cu Sfinții.
3) V. A. Urechiã: *Istor. Românilor*, V, pag. 472.

Ⓛ) Preoților de pe atunci, când erau împăciuitori la tóte, le trebuia duhul blândetei și al înțelepciunii în dose uriașe, mai cu sémă din cauza cocónelor și neguțătoreselor, când veniaú la mir séú se cadă la sftete daruri. Pentru jețurile din biserică erau de multe ori certe cari mergeau pêně la Domniă. Buniórá, la biserica Oțetarilor, la 1785, tocmai pe căldurile lui Iuliú, Stana Mătușă Vėduva se cėrtă cu Maria Cernovodėnca, nevasta lui Nicolae Cernovodėnu pentru jețuri, daú jalbă la Domniă, Mihaí-Vodă Șuțu le trămite la Mitropoliă. Mitropolitul Grigorie, în rėspunsul séú către Domn, constată că Stana Mătușă Vėduva „fórtē cu limbuția „se cunóșce a fi și cu nestatornicia vorbia, și fórtē rėú a făcut „de a supărat pe Măria Ta 1)“.

Ⓛ) Preoții trebuiaú se le împace. Reușiaú câte uă dată, dér lucrurile mergeau, după cum vedem, și pêně la Domniă. Eraú boieri, — tradiționea citéză pe un Filipescu, ctitor la sftul Nicolae din Șelari, — care, la Pasci, când veniaú în mână cu lumînări ca bíta de gróse, aveaú obiceiú de băteaú cu lumínarea pe cei ce nu se daú în lături numai decăt, ca se ajungă ei lângă altar, la jețurile boieresci.

Slujba bisericescă era frumósă, fără a avea pompa impunătoare a bisericeii catolice. Eraú totuși preoți, diaconii și cãntăreți, cari aveaú pentru cãnt glasuri ângeresci; numele li se ducea peste dece mahalale; toți veniaú se-ı audă 2).

Ⓛ) Icónele de minuni-făcătoare erau un izvor nesecat de bogăția. De altmintreli, acatistele, maslurile, sfeștaniele, molitvele, grijianele, îngropăciunile, nuntele și botezurile consolaú pe aceia cari nu aveaú la biserica lor icóne de minuni făcătoare.

Ⓛ) Preoții erau totdeuna ómenii de mare 'ncredere. In biserica se păstraú în sipete, lăđi, boccele, avuțiile mahalagiilor. La foc, în biserica, îngroziți, căraú tot ce aveaú Bucurescenii. In Septembrie și 'n Octobree ale-fie căruí an, când plecaú cu mic, cu mare la culesul vielor ce aveaú pe la Délul-Mare ori pe la Pitesci, mahalagii, cari nu lăsaú pe nimeni acasă, și-aduceau lucrurile pretioșe la biserica, lângă altarul Domnului.

Ⓛ) La „vremuri de rãsmiriță“ séú de „cumplite rėutăți“ erau la Mitropoliă și 'n bisericile înconjurate cu ziduri câte o mie de lăđi și de sipete, conținend tot ce locuitorii aveaú mai prețios.

1) V. A. Urechia: *Istor. Românilor*, I, pag. 374.

2) V. cap. *Frumóșele-Arte la Bucuresci; Musica religiósă.*

x) Când cuțitul ajungea la os, în secolul XVIII, când neguțător și boier, vlădică și opincă, erau furioși în contra Fanariotului impietător, s'ar fi crezut că clopotele bisericelor începeau să bătăne singure, toate de uădată, lugubre și amenințătoare. Se 'nchideau prăvăliile, se 'nchideau porțile caselor: clopotele sună din ce în ce mai desperate. „A dat alte alea peste limbele clopotelor“, diceau Bucurescenii scoși din țîținele răbdărei. Norodul cu preoții mahalalelor pleacă la Mitropoliă și, de acolo, de câte ori, cu Mitropolitul și cu boierii în frunte, n'au venit la Curte și n'au făcut să 'nverdască pe sofa Fanariotul pe atât de mișel pe cât de lacom și de nemilos.

În toate timpurile, Biserica a ajutat pe Bucurescenii, și Bucurescenii au ajutat Biserica,

II

Atât cât documentele Arhivelor și Academiei, precum și pisaniile bisericelor și datele Cronicarilor și scriitorilor mai moderni ne vor permite, vom enumera aici, cu istoria lor, bisericile bucurescene din vremurile cele mai vechi și pînă 'n secolul nostru:

1. **Biserica Antim.** — Era numită la clădire și mănăstirea *Tuturor Sfinților*; fu zidită după 1715 de nemuritorul Mitropolit al Ungro-Vlahiei, pré-învățatul Antim. Se află în mahalaua *Popei lui Ivașco*¹⁾. Locurile mănăstirei au fost dăruite de boierii Rudeni, mari proprietari pe podul Calicilor și 'n mahalaua *Popei lui Ivașco*, și de boierii Merișani. Drăgușin Vistierul, fratele lui Staicu, paharnicul Merișanul, ne spune²⁾ la 1713, Aprile 24 că, pe locul unde voiesce să clădească Mitropolitul Antim, *se află biserica de lemn a lui Staicu Paharnicul Merișanul. Milescii, și-anume Maria Bănésa Milésca, ginerile acesteia, Dumitrașcu Brăiloiu*³⁾, și Diicul vel logofet Rudenul daș, între anii 1713 și 1714, Mitropolitului Antim locuri și 'l ajută să clădească mănăstirea. Maria Bănésa Milésca

1) *Arhive*: Condica Episcopiei Buzăului III, pag. 526.

2) *Arhive*: Episcopia Argeșului, pach. 48, act. 17—24.

3) Brăiloișii primiseră pe aci dar locuri domnesci, de la Brâncovenul. — Vezi cap. *Podul Calicilor*.

îi mai dă locuri cu venituri și 'n Târgoviște. Antim termină mănăstirea care, ca stil arhitectonic și ca inovațiunii monastice, face epocă în istoria clericală a Bucurescilor din secolul XVIII.

În regulamentul pentru cârmuirea mănăstirei după mórtea sa¹⁾, Antim ni se arétă și ca cel mai bun, cel mai prevédător și cel mai uman administrator. Săraci, străini, óspeți, călugării, fetele de mărítat, toți aú parte din veniturile bisericeí.

Antim este cel d'ântâiú în istoria Bucurescilor, care pune

Mitropolitul Antim.

biblioteca mănăstirei séle la dispozițiunea publicului doritor de citire și de 'nvěțatură, luând, firesce, tóte măsurile ca sě nu i se pėrdă cărțile. Antim este cel d'ântâiú care se revoltă în contra obiceiului neasėmuit de lugubru de a merge cu cadavrul omului sárac pe uliță și de a 'l opri în fața fiă-cáruí trecător ca sě cerșesci cu ce sě 'l îngropi. Antim hotăresce un venit anume cu ce sě se ajute sáraci lipiți pámêntului, când își daú obștescul sfârșit. Antim a fost un om de geniú, a cáruí biografiă rėmáne încă de făcut cu colorile pe cari le merită mai covêșitor de cât ori-care.

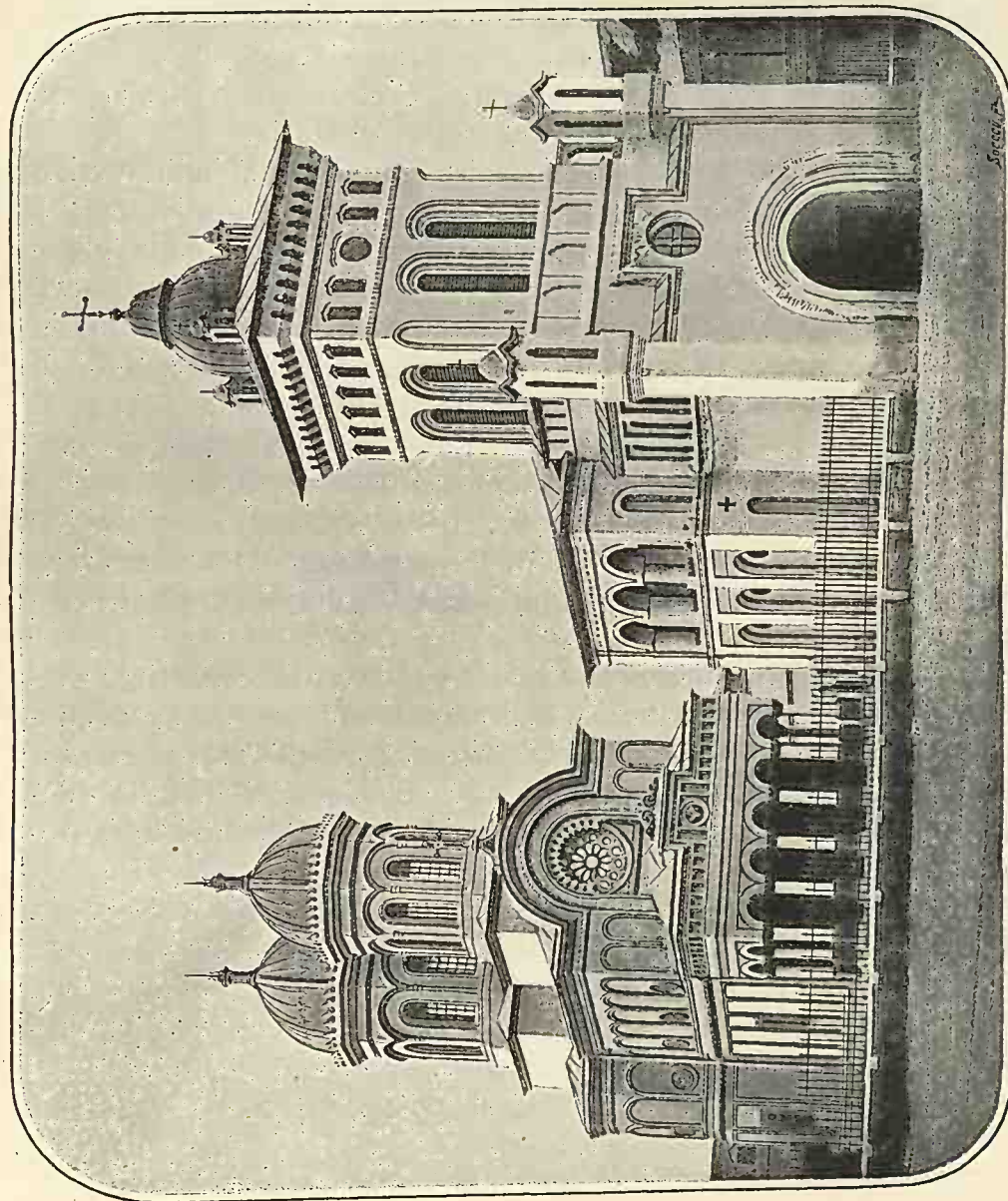
Mitropolitul-artist jertfese întreaga sa avere pentru Mănăstirea Tuturor Sfinților, pe care poporul, drept și recunoscător, o botéză îndată *Biserica Antim*. Ștefan-Vodă Cantacuzino îi mai dă uă magaziă de piétră, uă pivniță și uă băcâniă cu tóte ale ei²⁾. La 11 Iuniú 1717, Ión Mavrocordat întăresce tóte milele și scutiurile ce Mănăstirea avusese de la trecuți Domni³⁾. Dėcă veniturile Antimului ar fi fost bine cârmuite de Egumeni după mórtea cea crudă a fundatorului, mănăstirea ar fi mers frumos și ar fi îndeplinit scopurile atât de omenesci și atât de milóse ale filantropului Mitropolit. Dér, din nenorocire, ea intră pe mâna hrăpitóre a Grecilor egumeni, și

1) *Biserica Ortodoxă Română* (Bucuresci, 1885), pag. 165.

2) *Revista Istorică a Arhivelor României*, I, pag. 74.

3) *Academia: Documente*, pach. 14, act. 23.

aceștia îi risipiră veniturile cu atâta nepăsare, încât chiliile, case și mănăstire cădeau în ruine la 1797. Prin hrisovul său de la 22 (7)

Biserica Antim 1).

Marte 1797, Alexandru-Vodă Ipsilanti o face metoh Episcopiei Argeșului, ca s'o scape de ruina de care era amenințată²⁾; ier

1) După nă fotografie de la Biblioteca Statului. — Biserica e reînviată.

2) *Revist. Istor. a Arhivelor Rom.*, I., pag. 54.

④ la 12 Novembre 1799, Alexandru-Vodă Moruzzi îi dăruiesce câte 100 de bolovanî de sare pe fiă-care an¹⁾. Ctitorî i sunt Antim Mitropolitul și Ștefan-Vodă Cantacuzino.

2. **Biserica Apostol.** — Anul zidirei acestei biserici este 1765; n'avem nici un act despre dânsa. Hramul său este „al celor de uă potrivă cu apostoliî împărați”, Sftul Constantin și Sfta Elena. Ctitorî sunt Constantin Potocénu și soția sa Maria.

3. **Biserica sfinții Apostoli.** — Mănăstire, numită mai 'nainte a *Arhimandritului*, iér mai 'nainte de Matei Bassarabă se numia *Mănăstirea Târnovului*. Se afla la 'nceputul secolului XVII „în capul *Podului Cilibiului*“²⁾, — astfel se numia mahalaua în care se găsia Mănăstirea Târnovului. Dura din secolul XVI, și a fost pêne la Matei Bassarabă de lemn. El a făcut-o de piétră. La 1715, Ștefan-Vodă Cantacuzino, fiul lui Constantin Stolnicul Cantacuzino, nepot de fecior al Marei Postelnicese Elina Cantacuzino, enoriașă în mahalaua Cilibiului, mai târziu a Arhimandritului, a reparat biserica și i-a pus clopotniță, pentru că nu avea³⁾. Ctitorî sunt: Matei Bassarabă, Elena Dómna, Ștefan-Vodă Cantacuzino, Păuna Dómna și alți membri din „pré luminatul neam împărătesc al Cantacuzinescilor“.

Din nenorocire, mănăstirea a fost închinată la Mănăstirea Stavronikita de la Muntele Athos. Egumenul lua veniturile prăvăliilor din Lipscani⁴⁾, locurilor din mahalaua Șerban-Vodă, viilor din délul Lupescilor⁵⁾, bolovanilor de sare din oca Slănicului, dăruiți de Brâncovénu⁶⁾ la 1702 și caselor cari se aflaî în apropiere de biserică.

Dintre Egumenî, se cităm numai pe Ștefan care, la 1688, era duhovnicul Marei Postelnicese Elina Cantacuzino și fu amestecat în certele din cari a eșit, pentru Bucuresci, Podul Mogoșoiei⁷⁾.

⊕ La Sfinții Apostoli s'a îngropat la 1664 pruncul lui Grigore-Vodă Ghica, prunc care muri de o bólă ne mai vėđută, sārind în sus și nechězând în tocmăi ca și cai⁸⁾.

1) *Ibid.*, pag. 70.

2) *Buciumul*, 1863, pag. 128. Cartea de împărțelă a Elenchiî Cantacuzino.

3) Pisania citată de preotul Gr. Muscelénu (*Calendar antic*, Bucuresci, 1862, pag. 93—94).

4) *Arhive*: Sfinții Apostoli, pach. 10, act. 10 și 12.

5) *Ibid.*: Condica No. 2 a Mitropoliei, act. din 1669.

6) *Ibid.*: Condica Brâncovenéscă, pag. 649—650.

7) V. cap. *Podul Mogoșoiei*.

8) Șincai: *Cronica*, sub anno.

4. **Biserica Domniței Bălașa.** — Locul pe care s'a zidit biserica Domniței Bălașa era odinioară, în secolul XVI, *Prundul Dâmboviței* spre Mitropolia și *Ciutăria Domnescă* spre gârlă. În secolul XVI și în tot secolul XVII, de la Prund spre gârlă, era Baia Mitropoliei, atât de des pomenită în documentele bucurescene. Din locurile acestei Băi, vecine cu ale Sftului Nicolae din Prund, cumpăraseră loc mare Paharnicul Manolake Lambrino, bărbatul Bălașei, feta lui Constantin-Vodă Brâncovenu și 'și făcuse case de locuință. Nu aveau copii și, după obiceiul timpului, închinară, bărbat și nevastă, totă starea lor lui Dumnezeu. La 1751 ridicară chiar pe locul caselor unde locuiau, biserica cu hramul Înălțarea Domnului și zidiră casele și chiliile de prin pregiur pentru săracii cei fără adăpostire. Manolake Lambrino a mai luat ceva loc și din Baia Mitropoliei, pe care a 'mpresurat-o cu deosebit meșteșug¹⁾. Biserica a durat pînă la 1831, când Banul Grigore Brâncovenu a făcut-o din nou; a cădat la cutremurul cel mare de la 11 Ianuariu 1838 și a reclădit-o Safta Bănésa Brâncovenu, născută Balș. Ctitorii sunt: Constantin-Vodă Brâncovenu, Marica Dómna, Domnița Bălașa, Banul Manolake Lambrino, Banul Grigore Brâncovenu și alți Brâncoveni.

4) Biserica acésta a avut școlă în secolul XVIII²⁾, ca multe biserici bucurescene, despre cari vom vorbi. La 1787, Februariu 28, Nicolae-Vodă Mavrogheni îi dă dreptul să aibă iérna sobă³⁾, fiind biserică boierescă.

5. **Biserica Bărbătescu-Vechiu.** — Némul boierilor din Bărbătesei se póte urmări prin documente cel puțin de la 'nceputul secolului XVII, de când apare Nan Postelnicul ot Bărbătesei⁴⁾ și pînă la Mihaï Bărbătescu, ispravnicul de Târgoviște, la 1798, sub Constantin-Vodă Hangerliu. Bărbătesei erau proprietarii în Dâmbovița, la moșia *Săteni*, lângă viele Boierilor Brâncoveni⁵⁾, și au fost proprietarii în Bucuresei, în mahalaua Scorțarului séu a lui Șerban-Vodă, în fața bisericeii de lemn a lui Șerban-Vodă Cantacuzino⁶⁾, unde casa lor se afla între uă casă cantacuzinescă și casa Florescilor.

1) *Arhive*: Conдика No. 5, a Mitropoliei. *Locurile din Bucuresei*.

2) V. A. Urechiă: *Istor. Școlilor*, (Bucuresei, 1892), pag. 85.

3) V. A. Urechiă: *Istor. Rom.*, III, pag. 47.

4) *Arhive*: Actele schitului *Vulcana*, în Cond. Mitropoliei pentru jud. *Dâmbovița*, pag. 481.

5) *Ibid.*: Actele moșiei *Săteni*, în Cond. Mitropoliei pentru jud. *Dâmbovița*, pag. 51.

6) V. cap. *Mahalalele și cap. Podul Mogoșiei*.

Sus, pe délul Bucurescilor, în cósta Lupescilor, boierii Bărbătesci aũ avut vii cari, cu timpul, s'aũ stricat din cauza „răutăților“ ce avusese să sufere orașul. Pe uã porțiune dintr'acest loc, cam la 1764, Mitropolitul Grigorie (1760—1787) a făcut un schit Mitropoliei, care a luat numele de *Bărbătescu*¹⁾. Hramul bisericeii este sftul Nicolae, sfântul cel pré iubit al Bucurescenilor; la 1818, Dumnéei Manda Șelărăsa a reparat biserica, făcând-o de zid.

6. **Biserica Bărbătescu-Noũ.** — E zidită la 1796 de drept credincioșii creștinii Udrea-Pavel și Stanca. Are hramul Schimbarea-la-Față. Alte amănunte istorice sėu legendare asupra acestei bisericeii nu avem.

7. **Biserica Batiște.** — Numită astfel după numele mahalalei lui Constantin Baptiste Veleli²⁾. Are de ctitor pe vătaful Manciu și e zidită la 1764. Hramul îi este Adormirea Sftei Ana.

8. **Biserica Bradu-Botėnu.** — Nu e zidită la 1790 de Mihul care îi este ctitor, ci mai dinainte, de óre-ce, din documentele ce cunoșcem³⁾, vedem că la 1741 esista biserica în mahalaua Botėnului și avea atunci drept preot pe nelegiuitul Popa Herea⁴⁾. Hramul acestei micii bisericeii, vecinã cu livedea Văcărescilor, este Sftul Gheorghe.

9. **Biserica lui Bucur.** — Écã și faimósa bisericuță, care a fost atât de cântată, de vizitată și de discutată în secolul nostru, de când învățații începură să studieze isvórele istoriei Bucurescilor. Bucur Ciobanul, povestiau unii cu emoțiune, pascėndu-și oițele pe colinele păduróse ale Dâmboviței, a durat aci, în malul gârlei, uã bisericuță de lemn ca să fiã sie-și și moștenitorilor sėi „sfânt locaș de rugăciune către bunul Dumnezeu“. . . Era înduioșator!

Una din „cadrele“ bătrânului colonel Papazoglu, de altminterii atât de meritoriũ pentru istoria orașului Bucuresci, arėtã, decã memoria nu mă înșelã, uã colinã cu nisee oițe, ca de lemn, ca acele de Nürnberg, cu ciobănașul Bucur cântând din fluer lângã ele, iér pe dél se desinã, drãgãlașã, bisericuța lui Bucur cu simpatica ciupercã ce-ı servia drept turlã. — Écã uã legendã.

⊕ A doua: întocmind pentru trebuințele romanului sėu, numit *Bukur*⁵⁾, amănuntele din *Cronica* lui Nicolae Horga, „parohul neunitii

1) *Academia*: Fondul Mitropolitan; condica No. 5, act din 3 Aug. 1764.

2) V. cap. *Mahalalele*.

3) *Arhive*: Condica No. XIII, pag. 142.

4) V. cap. *Mahalalele*. — Mahalaua Botėnului.

5) *Bukur*, istoria fondărei Bucurescilor, (Bucuresci, 1858).

legi a Seleuşului“, A. Pelimon ne afirmă că Bucur său Radu, fiul lui Laik, său Laiotă, său Ladislav Bassarabă, său Vlad I, — la alegere! — a iubit la Moldova pe pré-frumósa Iliana, fata lui Bogdan-Vodă şi după neîntrecute vitejii în luptele în contra Tătarilor, a luat-o de soţiă şi a venit cu ea la Bucuresci. Iliana avea de sfânt apărător, care o scăpase nu o dată de Tătari, pe sftul Tănase, a căruia iconiţă o purta totdeauna la gât. Bucur-Radu face biserica de pe colină şi, cavaler cum era, îi pune hramul Sftului Tănase, cel fórte apărător şi de bine voitor pré iubitei séle. Intocmirea legendei în condeiul unui alt scriitor, mai ingenios şi mai poet de cât Pelimon, ar fi fost mai frumósă. Muntenia şi Moldova, luând parte la întemeierea capitalei, unde aveaŭ să se concentre toate forţele Românismului, puteaŭ fi altfel arătate. Ori-cum ar fi, acésta-i legenda cu Bucur-Radu, cu Iliana şi cu tovaréşii de luptă ai lui Bucur-Radu, adică Dragoş de la Orhei şi vítézul Moşciu, cari lucrara la zidirea bisericei lui Bucur şi la zidirea fortăreţei de pe colina Sftei Troiţe (Radu-Vodă).

Preotul Gr. Muscelénu, căruia Bucurescii i sunt datorii mult, căci multe a scăpat din véltorile uitărei prin calendarele şi prin broşurile séle, preotul Muscelénu, voind să potrivéscă tradiţiunea lui Bucur Ciobanul cu afirmaţiunea istoricilor, cari diceaŭ că Mircea-cel-Bétrân a făcut palate de iernă la Bucuresci, crede, prin iubirea sa cea mare pentru străvechiul trecut al Bucurescilor, că a citit la uşa bisericei lui Bucur uă pisaniă, în care Mircea spune că la 1416 a zidit de piétra biserica de lemn a lui Bucur, şi că a 'ngropat într'ênsa ósele ostaşilor căduţi în bătălia de la Giurgiú, din ziua de 11 Iuniú 1416.

Am citit 32 de condice la Arhivele Statului şi la Academia, şi am citit vro 5000 de documente tot într'aceste două deposite, în cari se păstréză faptele adevérate ale trecutului nostru, — şi cu toate aceste citiri, n'am dat peste un singur act, care să vorbéscă de biserica lui Bucur, rezidită de Mircea-cel-Bétrân.

Infinul schit al Hagiicei Dima şi diverse paraclise miei şi nebăgate în sémă aŭ cartóne şi documente la Arhive şi la Academia, şi biserica lui Bucur, care, după legendă şi după simpaticul preot Muscelénu, este pe colina de lângă Dâmboviţa tocmăi de la 1416, din vremurile marelui Mircea, se nu aibă nici un document! Şi-apoi, când Alexandru-Vodă zidi la 1567 biserica Sftei Troiţe, viitórea Radu-Vodă, alături, la doi paşi de biserica lui Bucur, refăcută de piétra de Mircea, cum nu o pomeni în actele

séle de fundațiune și de înzestrare a bisericeî, pe care spune că o face „maî jos de orașul Bucurescî“!?

E, de sigur, peste pôte! — Călătorii secolului XVII și călătorii secolului XVIII ar fi mers în pelerinagiū la biserica lui Bucur și ar fi zugrăvit-o cu tôte amănuntele de ar fi existat. Călătorii nu spun nici un cuvînt!!

ⓁNu; e frumósă și e duiósă încercarea de a da Bucurescilor acéstă origină idilică și pastorală, dér nu e istorică. Biserica đisă ađi a lui Bucur Ciobanul este un paraclis zidit, probabil pe la 1743, în spatele marelă mănăstiră a lui Radu-Vodă, ea se fiă bisericuță, adică *bolniță*, pentru cimitirul acesteî mănăstiră, după cum se obicnuesce la tôte mănăstirile¹⁾. Are hramul sffilor Atanasie și Ciril, patronii de obște ai cimitirelor, și cărămidele găsitate acolo pörtă data de 1743²⁾. — Și-atâta tot după istoriă. E puțin, dér este adevărat.

10. **Biserica Caimata.** — Fusesse zidită la 1732. Avea de ctitor pe Nicolae Ceaușul. Era vecină cu biserica Armenéscă. A fost dărîmată în 1892, pentru deschiderea bulevardului Carol. Numele *Caimata* rămâne încă uă problemă. Poporul, bētrâniî îl esplică printr' uă legendă, în care intră și al doilea nume al gârliței *Bucurescióra*, poreclită ast-fel din cauza multelor necurățeniî asvêrlite într'ênsa.

11. **Biserica Cărămidarîi-de-Jos.** — E zidită, pare-se, la anul 1711 de neamul boierilor Năstureli din Herăsci, într'acea mahala a Bucurescilor, cunoscută încă din secolul XVII. Are hramul sftului Gheorghe.

12. **Biserica Céuș David.** — Missail Monahul fusesse pe mireniă Mihaî Logofētul de taină și slujise cu multă credință din „mică vêrstă“ pêne la adâncă bētrânețe la deosebiți Domni ai Țerei. Călugărindu-se, el a zidit în Bucurescî două biserici, una pe care hrisovul lui Alexandru-Vodă Ipsilanti, din 1 Maî 1775, o pune în mahalaua Hagiului și e cu hramul Adormireî și al Sffilor Voevođi, și alta în mahalaua Céușului David cu hramul Sftului Nicolae al Miralichiei și Sfteî Paraschiva. Acésta-î biserica Céuș David din mahalaua cu același nume, care a devenit maî târđiū mahalaua Icónei, ier biserica a luat numele de *biserica Icónei*.

1) Bunioră, bolnița Bistriței, a Episcopiei Râmnicului, etc., etc.

2) *Tinerimea Română*, vol. I. Studiul d-lui Gr. Tocilescu: *Cetatea Dâmboviței*. — Cf. Berindei: *Bucurescî*, în *Revista Română*, anul 1861, pag. 320.

Missail Monahul a făcut la biserica Céuș David chiliї pentru femeї sărace. Eraї la Céuș David și la Hagiu 14 chiliї pentru 24 de femeї, pe cari le întrețineau de hrană și de îmbrăcăminte veniturile Bisericelor, adică chiriele de la uă pivniță cu șese case de lângă Pórta Domnescă de sus, din mahalaua Sftului Dumitru al Bălăcenilor¹⁾. Missail Monahul trebuie să fi fost din némul Băbenilor, de vreme ce Băbeniї eraї ctitori la acéstă biserică în secolul XVIII. Biserica din Céuș David trebuie să fi fost zidită dinainte de 1750.

13. **Biserica Céuș Radu.** — Sinodicul bisericeї spune că a fost zidită dinainte de 1752. Are de ctitor pe Céuș Radu, personagiū nouē necunoscut și care se crede că a trăit în secolul XVII. Mahalaua s'a numit tot astfel. Céuș Radu a fost, probabil, un mare proprietar de locuri, păduri și, mai cu sémă, de vii pe acolo. Pênē acum 30 de ani se vorbea încă de viele Céuș Radului. Hramul bisericeї este Sftul Nicolae. Printre alți binefăcători ai bisericeї, Sinodicul de la Céuș Radu mai numără pe Stoian, Joița și Constantin.

14. **Biserica Colței.** — Numele de *Colțea*, care a avut și are atâta întrebuintare în vorbirea bucuresecă, a fost purtat de boieri, pare-se, din neamul Doicescilor²⁾, încă din secolul XVI. Intr'adevăr, la 5 Mai 1579, Mihnea-Vodă dă hrisov de stăpânire lui Colțea pentru moșia Turburea³⁾. La 1653, Septembrie 15, Constantin-Vodă Șerban are printre boierii săi pe Colțea Vornicul⁴⁾. La 11 Mai 1655, găsim în marele hrisov al Dudescilor⁵⁾ iscălit pe un Colțea vel Pitar, care era póte fiul lui Colțea Vornicul din 1653. Acest Colțea vel Pitar devine Colțea Comisul într'un act de la 1660 al lui Gheorghe-Vodă Ghica, dat schitului Pietricéua, pentru puțurile de pécură din valea Puturosului, stăpânite de schilerii din Câmpina⁶⁾. Acest Colțea Comisul de la 1660 este Colțea Clucerul de la 1661 Novembre în 4, care, într'ua afacere cu Egu-menul de la Plătărescī⁷⁾, ni se arétă ca un om fórte evlavios, cu multă rîvnă dumneđeicéscă și cu pornire către cele sfinte.

1) V. A. Urechia: *Istor. Románilor*, II, pag. 67 și 437.

2) *Archive*: Cartónele Mănăstirei Radu-Vodă.

3) *Rev. Istorică a Arh. Rom.*, I, pag. 61.

4) *Ibid.*, pag. 73.

5) *Archive*: *Condica Episcopiei Buzéului*, I, pag. 355—358.

6) *Ibid.*: *Condica No. 1 a Mitropoliei, Județul Dâmbovița.*

7) *Ibid.*: *Condica No. 2 a Mitropoliei. Județul Ilfov, moșia Cucușii.*

Unul dintr'acești *Colțea* din secolul XVII a zidit biserica de lemn care se afla de la „târgul de sus înainte“, cum ție docu-

Biserica și Turnul Colței 1).

mentele. Ba chiar sunt documentele de la Șerban-Vodă Cantacuzino cari precisază lucrul și scriu: *biserica lui Colțea Clucerul. Pe*

1) După uă fotografia de la Biblioteca Statului.

fiul acestuia, anume *Radu Colțea* îl numește la 1707¹⁾ *Mihai Spătarul Cantacuzino* „fericitul întru pomenire Radu Colțea“.

⊕ *Radu Colțea* este fericit întru pomenire, pentru că, împreună cu învățatul Spătar, a contribuit a se face de piatră biserica cea de lemn a lui Colțea Clucerul. Biserica a fost făcută înainte de 1715. La această dată s'a făcut marele zid înconjurător și s'a terminat Turnul Colței, nemurit de atunci de Bucuresceni în locuțiunea așii din ce în ce mai puțin întrebuintată: „înalt cât Turnul Colței“.

⊕ Inscripțiunea, ce se afla la porța cea mare de sub Turn, a grăit pînă la 1889 următoarele cuvinte: „Acésta înconjurare de „zid cu tótă coprinderea din temeliă s'aũ zidit de Dumnélui Jupân „Mihai Spătarul Cantacuzino, fiind coprins de dumneđeieșcă rêvnă, „tóte acestea fórté înfrumusețate precum se vede, pentru mărirea „și slava lui Dumnedeũ și pentru vecínica pomenire a Dumnélui „și a tot némului Dumnélui, și s'aũ sêvêrșit în ñilele lumnatului „Domn a tótă Țera-Româneșcă, Iw Ștefan V. V. Cantacuzino, fiind „Arhiereũ-Mitropolit pré-o sfințitul părinte Antim 7223 (1715)“.

Sulzer ne spune²⁾ că, la facerea Turnului, aũ lucrat soldașii suedesi, cari rătăciaũ prin Bucuresci după bătălia de la Pultava, după cum Regele lor sta la Bender. La porța cea mare, adaugé tot Sulzer, eraũ zugrăviți, în îmbrăcăminte nemțescă, doi soldașii în mărime naturală.

⊕ Turnul Colței s'a dărîmat la 1802, Octobre 14, într'ua Marți, la ora 7 din ñi, adică la ora 1 p. m., când s'a surpat foișorul cu turnurile din jos și cu un colț de zid pînă în foișorul de piatră, și aũ dărîmat patru chilii în rînd. Primejdiă ênsé nu s'a întêmplat, căci nu se afla nimeni în chilii, fiind toți la Vlădica Zigno. Țiarul *Muséul Național*³⁾, din care luăm aceste amênunte, ñice mai sus:

⊕ „Un desen de acest turn, înainte de căderea sa prin cutremur, „făcut de D. Slugerul Nicolae Otetelișenul și care ni s'a împăr- „tășit și noué, ne-a înlesnit ca s'el punem în litografiă și s'el dăm „afară spre vedere și cunoscînță aceloră cari și-aũ uitat séu n'aũ „apucat s'el védă. Socotim asemenea că nu va fi de prisos a da „și ore cari deslușiri asupra acestui desemn. Crucea, bășica și „pînă sub stâlpii foișorului eraũ acoperite cu tinichea, ier cel-l-alt

1) *Academia: Kódex τῶν ἑδελφάτων.*

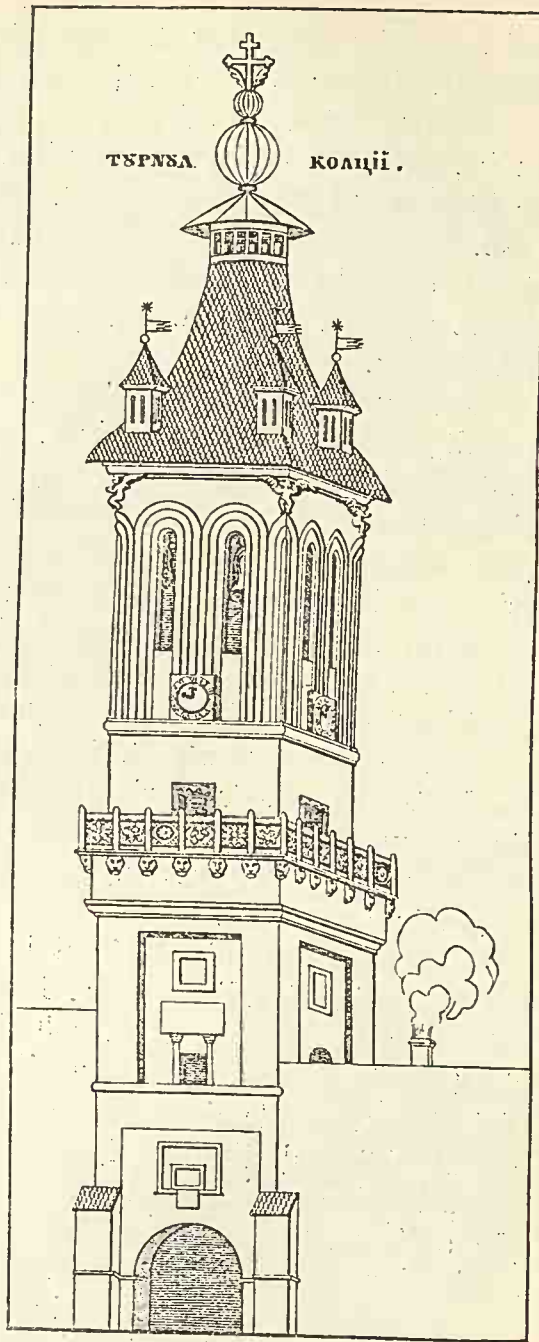
2) *Geschichte des transalpinischen Daciens* (Wien, 1787), I, pag. 294.

3) *Academia*, anul 1838, luna Februarie.

„acoperiș era de țiglă. La bă-
 „șică, în tavanul Foișorului, era
 „tarabă cu lacăt. Foișorul pe
 „dinăuntru era roșu ; pardoséla
 „lui eră de scânduri și avea
 „laviță împrejur“.

Hramul bisericeii a fost și
 este Trisfetitele. Ctitorii sunt:
 la dreapta, Mihaï Cantacuzino
 Spătarul, Marga soția sa, doi
 copii Mihaï și Safta; la stânga,
 Șerban-Vodă Cantacuzino, Ma-
 ria Dómna, îmbrăcați toți în
 haine lungi, Domnul cu coróna
 imperială pe cap¹⁾.

⊕ De la zidirea bisericeii de
 piétră încóce, Mihaï Spătarul,
 ajutat de fericitul întru pome-
 nire Radu Colțea, a făcut spi-
 tal²⁾, chilii pentru săraci, odăi
 pentru odihna străinilor, han
 și școlă care a fost, ca și cea
 de la Sftul Gheorghe-Vechiú,
 de slavonesce și de române-
 see³⁾. Școlă de la Colțea este
 una din școléle bucurescene
 cari aú continuat fără întreru-
 pere în tot decursul secolului
 XVIII. Pe lângă veniturile ce
 avea de la fondator, școlă mai
 primesce de la Alexandru-Vodă
 Ipsilanti uă sumă anuală din
 dijma Ocenei Slănicului⁴⁾. În-
 tr'acest hrisov dice Ipsilanti

Turnul Colței înainte de cutremurul de la 1802 s).

- 1) Pr. Gr. Muscelénu : *Calendar Antic* (Bucuresci, 1862), pag. 60
- 2) V. cap. *Bótele și Doftorii péné la 1800.*
- 3) V. A. Urechia : *Istoria Románilor*, I, pag. 82--83.
- 4) V. A. Urechia : *Istoria Școlélor* (Buc. 1892), I, pag. 296. *Condica Domnéscă*, No. 3, hrisov. M-tirei Colței.
- 5) Colecția Academiei Române.

frumósele cuvinte: „pe lângă *spital trupesc* bine este să fiă și *spital sufletesc*, adică școlă“.

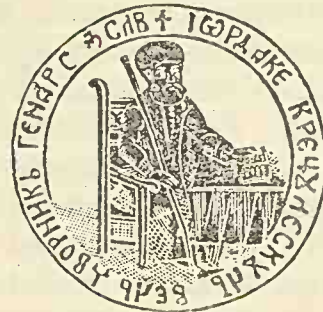
Mulți negustori au dăruit Colței prăvălii și pivnițe, case și vii. Cel mai însemnat dintre acești negustori este Maxim Cupețul, de la 1735, care lasă bisericei prăvălii cu frumóse chiriți în ulița Mărgelarilor și chiar în ulița Colței¹⁾, în schimbul cinstei și creștinescei rîvne de a fi îngropat înăuntrul bisericei, cum a și fost. Tot din averea lui Maxim Cupețul se va zidi și biserica Sftul Elefterie.

⊕ Ca și la hanul Șerban-Vodă, la Colțea erau faimóse ascundători. Intr'una dintr'ênsele păstra Constantin-Vodă Brâncovénu diploma imperială, primită de la Leopold I și prin care era numit principe al Sacrului Imperiū Roman al Națiunei Germane. Când fu mazilit prin intrigele Cantacuzinescilor, Stolnicul Constantin Cantacuzino, tatăl noului Domn, Ștefan-Vodă, găsi diploma ascunsă la Colțea și o trâmise Sultanului Achmet²⁾.

15. **Biserica Sftul Constantin.** — Este zidită la 1785 de Constantin Bilescu și Constantin Beșlégă. Prăznuesce hramul Sfinților Impărați Constantin și Elena.

16. **Biserica Crețulescilor.** — La 1722, Logofétul Iordake Crețulescu sfârșesce biserica de piétră din Podul Mogoșóiei, mai sus de locul boierilor Brezoieni, pe loc domnesc, dăruit lui de Nicolae-Vodă Mavrocordat³⁾. Tot atunci, Nicolae-Vodă face pe Iordake Crețulescu vel Vornic, în locul lui Radu Popescu, care se retrage din lume și se călugăresce la M-tirea Radu-Vodă⁴⁾, iér în locul lui Iordake pune ca vel Logofét pe Matei Fălcoianu.

Înainte de clădirea acestei biserici, Bucurescenii numiau uă altă biserică cu numele de *biserica boierilor Crețulesci*, și-anume biserica din mahalaua Săpunarilor séu a Scaunelor-vechi. Intr'adevăr, în hrisovul din 4 Iuliū

Iordake Vornicul Crețulescu 5).

1) *Archive*: Condicta No. 5 a Mitropoliei. — *Locurile din Bucuresci*.

2) Ath. Comnen Ipsilanti: *Τὰ μετὰ τῆς ἑλωσις* (Constantinopole, 1872), pag. 294.

3) V. cap. *Podul Mogoșóiei*.

4) *Istoria Moldo-României* (Buc., 1858), II, pag. 351. Radu Popescu s'a călugărit sub numele de Rafailă Monahul.

5) Pecetea lui Iordake Crețulescu, purtând data *Ianuariū 1724*, din colecția d-lui Nicolae Crețulescu.

1702, Brâncovénu numește această biserică cu numele de biserică Crețulescilor¹⁾. Într'această mahalala a Săpunarilor găsim la 1739 că șede încă banul Constantin Crețulescu²⁾. După clădire însă a bisericeii din Podul Mogoșoiei, acesta fu pentru Bucurescenii biserică Crețulescilor.

Hramul ei este Adormirea și Sfinții Arhangeli. Ctitori sunt: la dreapta, Iordake Crețulescu vel Vornic cu soția sa Domnița Safta, fiica „fericitului întru sfârșit de-a pururea pomenitului Constantin-Vodă Brâncovénu“, acesta cu soția sa, Marica Dómna, Pârveu Crețulescu, tatăl lui Iordake și Vișa, muma lui Iordake; la stânga, Constantin vel Vornic Crețulescu, Istrate vel Vornic Crețulescu, Ecaterina Știrbei, sora lui Istrate, Toma vel Logofăt Crețulescu, Alexandru vel Logofăt Crețulescu și Constantin vel paharnic Crețulescu.

⊕ Biserica a avut han. Dincolo de dânsa, la începutul secolului XVIII, era bariera, acolo unde se dicea la *Putul-cu-Zalele*³⁾.

17. **Biserica Delea-Vechiă.** — E zidită de preotul Bălașu la anul 1773, în mahalaua Delea-Vechiă. Are hramul Sf-tei Treimi.

18. **Biserica Delea-Nouă.** — E zidită de Nicolae-Inimă-Rea la anul 1798. Are hramul Buna-Vestire; e'n mahalaua Delea-Nouă, mai vechiă de cât biserică⁴⁾.

19. **Biserica Dobrotésa.** — Meritosul Bucurescén, reposatul colonel Papazoglu, care a făcut pentru istoria Bucurescilor mai mult decât mulți faimoși scriitori bucuresceni, credea că biserică Dobrotésa este cea mai vechiă biserică bucurescénă și că numele îi vine de la slavicele „bună patriă“, cum ar fi și primul descălicător al Bucurescilor. El mai adaugă că biserică fu a vechei familii a Năsturelilor din Herăscii. Ceia-ce e documentat este că, la 1730, Constantin vel Visterul Năsturel zidesce de piétră biserică ce fusese probabil de lemn, — și-atâta tot. Hramul Dobrotesei este Buna-Vestire.

20. **Biserica Dómnei.** — E zidită de piétră în locul unei de lemn de Maria Dómna lui Șerban-Vodă Cantacuzino la 1683, după cum spune pisania⁵⁾. La 28 Octobrie 1690, Maria Dómna dă bisericeii seile, pe lângă alte venituri ce are, și toate prăvăliile ce sunt la

1) *Arhive*: Condica Brâncovenescă, pag. 684.

2) *Ibid.*: Condica No. 5 a Mitropoliei. — *Locurile din Bucuresci*.

3) V. cap. *Podul Mogoșoiei*.

4) V. cap. *Mahalalele*. — Mahalaua Delea-Nouă.

5) Pr. Gr. Muscelénu: *Calendarul Ant.*, pag. 44.

ulița cea despre pórta de lemn a Sftului Gheorghe¹⁾, precum și locurile de case, și casele, și moșia ce este împrejur²⁾. Lângă biserică, unde este acum Casa Grecénu, era palatul Beizadelelor, adică al copiilor lui Șerban-Vodă. Biserica a fost pe urmă îngrijită, adică furată și ruinată de Egumenul Cotrocenilor. La 1787, Nicolae-Vodă Mavrogheni îi dă voia să pună sobă, fiind biserică boierescă³⁾.

Acéstă biserică este remarcabilă prin soliditatea bolților și grosimea zidurilor séle. S'ar crede că e făcută pentru veciă. E aprópe lipită de casa Grecénu, care a fost casa beizadelelor lui Șerban-Vodă Cantacuzino. Are obiecte date de însăși Dómna lui Șerban-Vodă, între cari un epitafiū cusut de mâna Dómnei și a fiicelor séle, precum și cărți legate în aur și'n argint⁴⁾.

21. **Biserica Sftul Dumitru.** — E numită în documente biserica Sftului Dumitru isvorîtorul de mir, a Vornicului Badea Bălăcénul, și mai este numită și *Biserica-de-jurămînt*. A fost biserica Bălăcenilor în secolul XVII; era clădită de lemn séu, mai bine, reparată de vornicul Badea Bălăcénul⁵⁾, pe la jumătatea secolului XVII, căci Bălăcenii erau Bucurescenii vechi, cel puțin din secolul XVI, și e probabil că, alături de casele lor, s'fi avut biserică chiar din secolul XVI. Mahalaua era numită a Bălăcénului. La 1674, Badea Bălăcénul, *Contoș*, adică conte al Sacrului Imperiū Roman al Națiuneii Germane⁶⁾, a reparat biserica și succesorii séi, Matei Bălăcénul și faimosul Agă Constantin Bălăcénul, ginerile lui Șerban-Vodă Cantacuzino, împreună cu veriii lor, boierii Prorocenii⁷⁾, sunt ctitorii bisericeii Sftului Dumitru după 1689.

⊗ Se mai numia și *Biserica de jurămînt*, pentru că într'ênsa se făcea jurămintele cele solemne, atunci când pîrîtul séu acusatorul se 'ncegea, în fața arhiereului și preoților, cu *brăul Pré-Curatei*, și jura lîngă ușa altarului că vor spune adevărul și nimic alt de cât adevărul. Bunióră, la 1655, este un mare proces

1) De sigur, cel vechi, căci cel nou nu era încă gata.

2) *Trompeta Carpaților*, 1863, Iuniu 5.

3) V. A. Urechii: *Istoria Românilor*, III, pag. 47. Veđi pentru acéstă biserică și cap. *Pod. Mogoșiei*.

4) Preotul Marin Dumitrescu: *Istoricul a 40 de biserici din România* (Bucuresci, 1894), pag. 136—137. — Părintele Marin Dumitrescu de la biserica Sf. Ión (Moși) este unul din rarissimi preoți bucurescenii cari au călcat pe urmele neuitatului Gr. Muscelénu adunînd fără preget interesante date și legende, privitoare la trecutul bisericelor bucurescene.

5) *Arhive*: Condica III a Episcopiei Buzéului, pag. 538 și pag. 543—546.

6) *Mag. Istor.*, I, pag. 376—377.

7) *Ibid.*, II, pag. 144, *Cronica lui Radu Grecénu*.

între Radu Logofătul Dudescu și călugării Episcopiei Buzăului pentru nescie mori. Jurămîntul ce li s'a dat l'aă făcut în Biserica de jurămînt cu hramul Sftului Dumitru ¹⁾.

Și a continuat a fi biserica Bălăcenilor, chiar și după vijelia ce se abate asupra acestor boieri în timpul Brâncovénului, din cauza „nebunelor părerii“ ale lui Constantin Aga Bălăcénul. La 1696, Assan Cămărașul, proprietar lângă Sftul Gheorghe-Vechiū (strada Lazăr), cumpără loc, spune hrisovul, lângă biserica Bălăcénului ²⁾.

Lucrurile merg ast-fel pêne la 1753, când Radu Logofătul za Vistieria, nepot lui Stroe Vătaful za Aprođi, iér pe călugăriă Monahul Isaia Rîmnicénul, zidesce biserica de piétră cu iscusit meșteșug, o înzestră cu candelile de argint, cu evangeliă ferecată, cu cărți de citaniă și cu tóte cele trebuincioșe, și o închină metoh la două episcopi, a Rîmnicului și a Buzăului. Iscălesc ca marturi actul de fundatiune Constantin Logofătul Dudescu, Constantin Spătarul Brâncovénu și Ștefan Logofătul Văcărescu ³⁾.

⊗ La 1755, Constantin-Vodă Racoviță dă bisericeii uă cruce ferecată de argint, cu mărgăritare și pietre prețioșe; îi mai dă 12 răzore de viă în délul Bucureșilor, trei prăvălii în Târg, la Pórta-de-Sus a Curței Domnesci și uă părechiă de case din josul Foișorului, după zidul domnesc ⁴⁾. La 1757 Novembre în 5, Constantin-Vodă Mavrocordat îi mai dă stăpânire peste un loc al Bălăcenilor ⁵⁾. La 1787 Februariū în 28, Nicolae-Vodă Mavrogheni îi dă dreptul să aibă sobă ca biserica boierescă ⁶⁾.

⊕ Biserica Sftului Dimitrie a fost reparată de Episcopul Constandie al Buzăului, pe la 1819, sub domnia lui Caragea și a fost zugrăvită de zugravii români, elevi ai Italienilor veniți cu Giulini în țeră ⁷⁾. De nu mē'ncel, la Sftul Dumitru a fost în secolul XVIII uă școlă de *musichiă*, — de unde, probabil, și primul sediū al Conservatorului de musică și declamațiune a fost tot la Sftul Dumitru, când s'a înființat prima școlă *del bel canto* în România.

22. Biserica Sfânta Ecaterina. — Mănăstire zidită în secolul XVI de un Pană Vistierul, care mi-e necunoscut. Era, bine 'nțeles,

1) *Arhive*: Condica I a Episcopiei Buzăului, pag. 353—358.

2) *Ibid.*: Condica Brâncovenescă, pag. 167—169.

3) La 30 Novembre 1753. Condica Episcopiei Buzăului III, pag. 543—546.

4) *Arhive*: Condica No. III a Episcopiei Buzăului, pag. 546.

5) *Revista Istor. a Arhivelor României*, II, pag. 27.

6) V. A. Urochiă: *Istor. Românilor*, III, pag. 47.

7) *Ibid.*, *Domnia lui Caragea*, pag. 83.

afară din Bucuresei, pe drumul numit al Giurgiului, din jos de delul vielor cari acoperiaă atunci și colina pe care se va zidi mai târziu Mitropolia Țerii. Din jos de Mănăstirea lui Pană Vistierul s'a dat, în August 1631, lupta faimosă 'ntre Leon-Vodă și boierii pribegî, în fruntea cărora se afla Matei Aga din Brâncoveni, Radu Logofetul din Dêsa, Gorgan Spătarul, cumnatul lui Matei, Teodosie Spătarul Rudénul și alți boieri de peste Olt¹⁾.

Mănăstirea lui Pană Vistierul era 'nchinată dinainte la Mănăstirea de la Muntele Sinaia, și Egumenul grec credea că avea stăpânire și asupra colinei pe care era să se ridice, ca pe loc domnesc, de Constantin-Vodă Șerban noua Mitropoliă a Bucurescilor. De aci, procesul despre care vorbim mai la vale²⁾, și pe care'l câștigă Mitropolitul Teodosie în contra Egumenului grec de la mănăstirea lui Pană Vistierul.

Ⓜ In secolul XVIII, după 1774, Ecaterina, Dómna lui Alexandru-Vodă Ipsilanti, făcând multe 'mbunătățiri mănăstirei și clădind han, din veniturile căruia se se hrănescă biserica, mănăstirea și-a perdut vechiul său nume și s'a numit Sfânta Ecaterina. Când a reparat-o la 1847, Egumenul grec a distrus pisania și a sters de pe ziduri și cei 14 ctitori, pe cari Preotul Muscelénu și-aducea aminte a-i fi vădut zugrăviți³⁾.

Ⓜ 23. **Biserica Sfântului Elefterie.** — E zidită după 1748 de Mitropolitul Neofit I, din paralele lăsate de neguțătorul Maxim Cupețul⁴⁾. I se dă două pogóne de viă în delul Sêrbilor și uă prăvăliă în ulița Mărgelarilor tot din averea lui Maxim Neguțătorul. E considerată ca schit al Mitropoliei. Era 'n mișlocul unei păduri umbróse, într'uă pozițiune poetică, pe care Sulzer o privia cu admirațiune. Biserica, uă căsuță, un popă care se hrănesce din mîierea albinelor de la stupina bisericeii; tăcere, un lac, pădure. Dómna lui Alexandru-Vodă Ipsilanti, Ecaterina, născută Moruzzi, venia adesea, și ziua, și nóptea, la Sftul Elefterie ca să mediteze într'acéstă poetică retragere. Aci a dat, înainte de 1781, marele Vornic Filipescu un mare prânc, un bal strălucit și, — lucru rar pe atunci! — un foc de artificie, de care Bucurescenii pomeniră și vorbiră tot anul⁵⁾. La 1782, Nicolae Brâncovénu,

1) *Mag. Istor.*, IV, pag. 312—313.

2) Veđi cap. *Patriarhi, Mitropoliți ... Egumeni greci la Bucuresci.*

3) *Calend. Ant.*, pag. 102.

4) *Arhive:* Condița No. 5 a Mitropoliei. — *Locuri din Bucuresci.*

5) Sulzer: *Geschichte des transalpinischen Daciens*, I, pag. 296.

care avea grădină pe acolo, cere Mitropoliei biserica Sftului Elefterie ca s'o îngrijescă și să-î facă chiliî. O ține pênă la 1804 fără s'o îngrijescă întru nimic, așa că Mitropolitul Dositie, care era cam *delizorzo*¹⁾, i-a luat-o îndêrêt. Hramul bisericeî este Sftul Elefterie. A avut și are icône de minunî făcétóre. Acatistele la Sftul Elefterie sunt bune pentru multe, âncă din secolul XVIII. De uă parte, pădurea ne readucea aminte grădinele din Paphos; de altă parte *iubirea*, care cerea acatiste, făcea ca Biserica să fiă fôrte vizitată.

24. **Biserica Eniî.** — E zidită la 1724 de cumnatul lui Constantin-Vodă Brâncovénu, Pană Logofétul Negoescu, frate cu Marica Dómna și copil, ca și acésta, al lui Négu, fiul lui Antonie-Vodă de la Popescî. Locurile acestea de la Biserica Eniî și pênă la biserica „Dintr' uă Ți“ erau, probabil, în secolul XVII ale lui Antonie-Vodă sêu ale fiului sêu Négu, de vreme ce copiiî acestuia, Marica zidesce la un capét biserica „Dintr' uă Ți“ și Pană, la cel-alt capét, biserica cu hramul Sftului Nicolae.

Când a devenit biserică a Bărcănescilor²⁾ și când uă *Enea* Bărcănéscu a reparat-o și i-a dat numele sêu, nu seim. In orî-ce cas, la 1798 i se țicea deja Biserica Eniî³⁾.

25. **Biserica Fântâna Boului.** — Astăđî se numesce *Popa-Tatu*. A fost zidită dupé 1760 de Mihaî Generalul Cantacuzino, care s'a dus la Rusia dupé pacea de la Cuciuk-Cainargi⁴⁾. Hramul e Adormirea Maiceî Domnului. A fost reparată de enoriașî prin osârdia și stăruințele lui Popa-Tatu. De aci numele sêu de astăđî.

26. **Biserica Flămânda.** — E zidită la 1766 de Vornicul Dumitru Istrati, și are hramul Sfteî Treimî.

27. **Biserica Foișorului.** — Intr'a patra domniă a lui Constantin-Vodă Mavrocordat, adică la 1746, Dómna Smaranda, soțîă într'al treilea rând a lui Nicolae-Vodă Mavrocordat⁵⁾, a clădit biserica Foișorului, numită ast-fel dupé *casa de privéă*, zidită âncă de când trăia Nicolae Mavrocordat pe locurile Mănăstireî Radu-Vodă⁶⁾. Dómna Smaranda și Constantin-Vodă Mavrocordat închină, îndată

1) Porecla pe care o daŭ boierii acestui Mitropolit fôrte energic.

2) *Arhive*: Eforia Scólelor, pach. 6 și 7.

3) *Academia*: Mss. No. 52, *Catagrafia politiei Bucureșcilor*.

4) *Buciumul*, 1863, Mai 29. Genealogia Cantacuzinilor.

5) Prima soțîă fusese Cassandra Cantacuzino, a doua Pulcheria Tzuki, muma lui Constantin-Vodă Mavrocordat (Legrand: *Ephémérides Daces*, Paris 1882, vol. II, pag. XIX—XX).

6) *Arhive*: Mănăstirea Radu-Vodă, pach. 43, act. 10.

după zidire, a fi metoh Mănăstirei Radu-Vodă, biserica cea nouă de la Foișor. Hramul bisericeii este Nascerea Pré-Curatei-Fecióre.

28. **Biserica Sftului Gheorghe-Vechiü.** — E zidită, nu la 1492 după cum se credea, ci la 1562 de Nedelcu Vornicul, fiul lui Giaicu Bălăcenu ¹⁾, și de către Anca, soția sa, și zice că nu este zidită la 1492, atâtăiu pentru că Nedelcu Vornicul e iscălit ca sftenic domnesc la fiul lui Mircea Ciobanul, Petru Șchiopul, la fratele acestuia, Alexandru-Vodă și la fiul lui Alexandru, adică la Mihnea-Vodă ²⁾; și al doilea, pentru că un act din 1626 ne spune ³⁾ că Marcu și Paraschiva din Căzănesci, nepoții lui Nedelcu Vornicul, vënd pe lângă Mănăstirea Stelea și biserica Sftului Gheorghe-Vechiü loc de casă lui Iane Vistierul.

Étä pentru ce cred că biserica e clădită la 1562, iér nu la 1492 de Vornicul Nedelcu. In locul alteia de lemn? Nu scim. Scim ênsé dintr'un pecetluit al Mitropolitului Mitrofan Nisis (1716—1720) ⁴⁾ și din inscripțiunea cea vechiă că a fost mai dinainte vreme scaun arhierese și a slujit timp de 30 de anı ca *mitropoliă Tereı*. Când Domnia s'a mutat definitiv de la Târgoviște la Bucuresei, Mitropoliții aü părăsit frumósa Mitropoliă târgovișténă a lui Petru Cercel și aü venit la Bucuresei. Aci aü ales de Mitropoliă, biserica lui Nedelcu Bălăcenu și a lui Mitrea-Vornicul, spun unele documente, pentru că acéstă biserică era mai aprópe de Curtea Domnescă. Sē notăm în trecét că reședința Domnescă era de douē părți mărginită de locuri și biserici bălăcenesce: *Sftul Gheorghe* al lui Nedelcu Bălăcenu și *Sftul Dumitru* al Bălăcenilor; — amēdoı sfinți-militari; patroni fórte firesci ai vitezei familii a străvechilor Bassarabi de la Bălaci ⁵⁾.

Biserica a fost refăcută la 1724 de Iamandi Dragul și de soția lui Smaranda. A ars la 1847 și a fost rezidită la 1849. La 1884, biserica a fost din nou reclădită.

Sftul Gheorghe-Vechiü a fost biserică bogată; dér, pentru că proprietățile ei se 'nvecinaü cu ale mănăstirilor cărmuite de Egumenii Greci, cu timpul a fost despuiată de multe dintr'ênsele. Din proprietățile Sftului Gheorghe-Vechiü s'a dat Egumenului

1) Hasdeü: *Etymologicum Magnum*, art. *Bălăceni*, notița dată de vener. d. St. Grecenu.

2) Nenumérato acte în cartónele diferitelor mănăstiri la *Arhive*.

3) *Arhive*: Mănăstirea Radu-Vodă, pach. 23, act. 4.

4) Geanoglu-Lesvioudax: *Istor. Mitropol.*, (Bucuresei, 1815), pag. 403. — Mitrofan este duhovnicul lui Constantin-Vodă Brâncovenu. Veđi cap. *Curțile Domnesce*.

5) Hasdeü: *Negru-Vodă*.

Grec de la Mănăstirea lui Pană Vistierul, ca să 'l împăce când cu procesul cu noua Mitropoliă a Bucureștilor¹⁾. Mai târziu, în timpul Brâncovénului, pe la 1697, Radu Logofătul Glinénul, un strănepot al lui Nedeleco-Vornicul, cere Domnului uă comisiune de boierî, care, împreună cu Șerban Județul orașului, se hotărnicescă locurile din Târg ale bisericeî neamului lor, de ore ce hotarele cele vechi aũ perit când aũ călcat Nemțiî orașul. Dintr'acéstă hotărnicie vedem că Sftul Gheorghe-Vechiũ tot mai are 5 prăvăliî în Târg, din care una se 'nvecinesce cu prăvăliele lui Sftul Ion din Focșani, pe ulița unde se frânge fierul în colț²⁾. Intr'un alt act de la 1719, Sftul Gheorghe-Vechiũ este numit *cel românesc*, spre deosebire de Sftul Gheorghe-Noũ, care este numit *cel Grecesc*.

Acéstă biserică are un rol însemnat și în istoria școlelor bucuřescene, ca și Sftul Sava. Âncă din timpul Brâncovénului, era școlă de românesc și de slavonesc la Sftul Gheorghe-Vechiũ, cu dascăli renumiți, totdeuna însărcinați în secolul XVIII de Domni, de boierî, de neguțatorî, să le traducă actele slavone pe românesc. La 1759, sub domnia lui Șarlat-Vodă Ghica, prin îndemnul Mitropolitului Filaret I și prin stăruința lui Constantin Banul Brâncovénu, localul școlei de românesc de la Sfântul Gheorghe-Vechiũ se reclădesce și mai frumos. La acéstă școlă a profesat de la 1750, și pêne la 1770, Dascălul Florea, caligraf vestit³⁾, pe care l'aũ urmat dascălii Constantin și Dragomir. Tot la Sftul Gheorghe-Vechiũ s'a mutat cărțile școlei de la Sftul Sava, adică *vivliotichi*, atunci când Domnia, neavênd pe unde să mai ședă, se mută la 1791 în Mănăstirea Sftului Sava⁴⁾.

29. **Biserica Sftului Gheorghe-Noũ.** — Antonie-Vodă de la Popesci, care a domnit, pus de Cantacuzinesci, între anii 1669 și 1672, a 'nceput biserică Sftului Gheorghe-Noũ. Cunoscênd sgârzenia și sărăcia acestui Domn, lucrul ne-ar mira, decă Cronicarul nu ar adauge că biserică a fost făcută și cu cheltuiéla unui *Panaiotake*, dragoman mare⁵⁾.

Acest *Panaiotake*, despre care Cronicarul pare a nu sci nimic, este faimosul *Panaiot Nikusios*, care a condus întregă di-

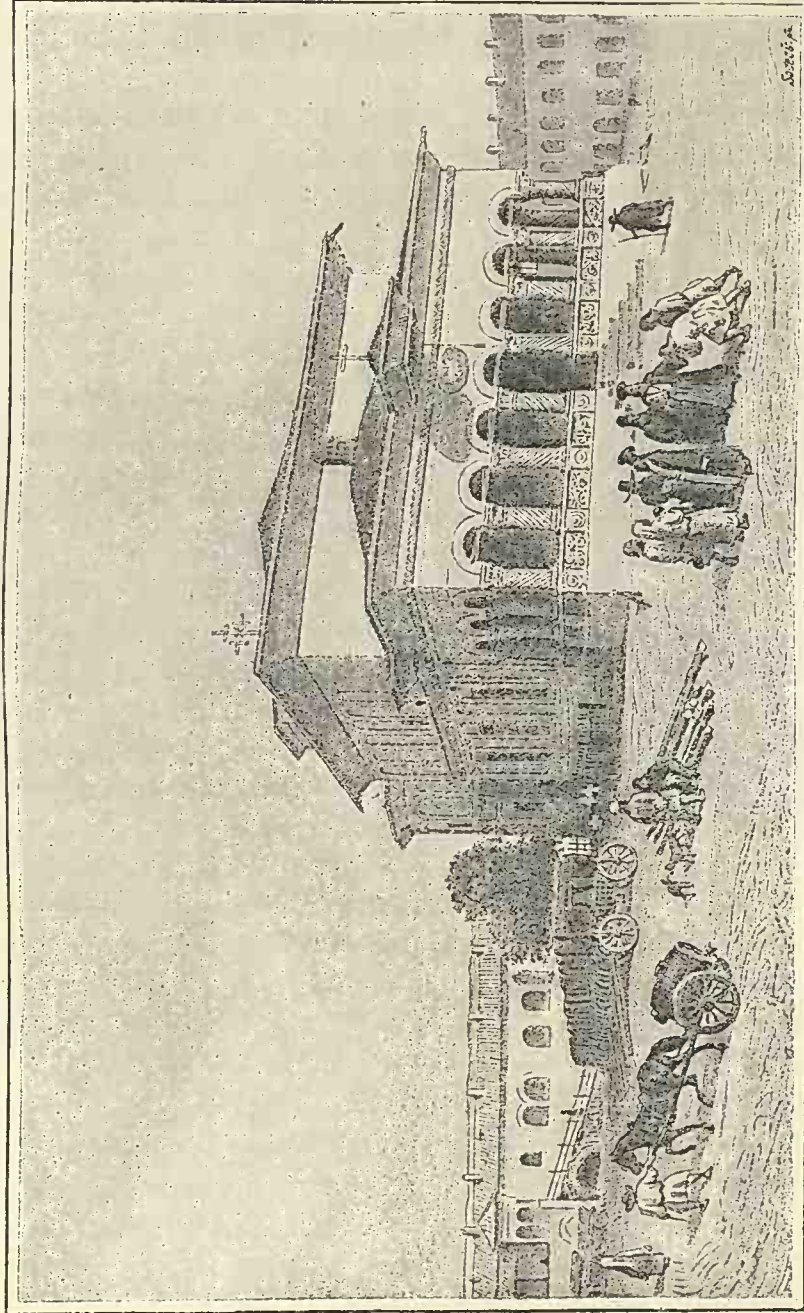
1) Veđi cap. *Patriarhi, Mitropoliți... Egumeni Greci la București*.

2) *Arhive*: Condica No. 5 a Mitropoliei. *Locuri din București*, pag. 104.

3) V. A. Urechiă: *Istor. Rom.*, I, pag. 937 și *Istor. Școlelor*, pag. 27.

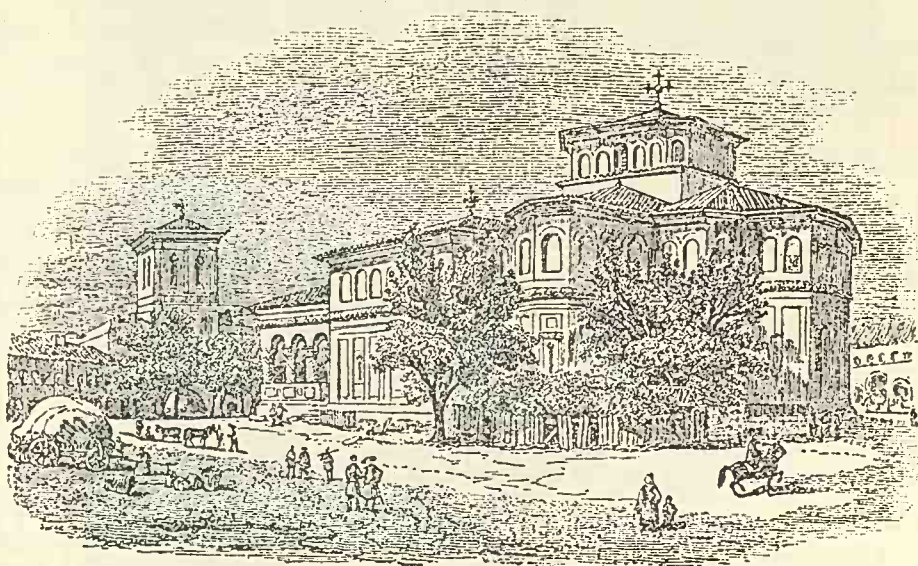
4) V. A. Urechiă: *Istor. Școlelor*, pag. 67.

5) *Mag. Istor.*, II, pag. 346.

⊕
Biserica Sfântului Gheorghe Nou, fața.
Dinaintea de focul de la 1847, după Raffet, în *Călătoriile* principelui Demidoff. — Colecț. Academiei Române.

plomația otomană înainte de Alexandru Mavrocordat Exaporitul ¹⁾. Pentru ce a dat Panaiot Nikusios parale ca să se clădească uă mănăstire la Bucuresei nu ne putem esplica, de cât prin șiretenia Grecului care, cerënd ca mănăstirea să fiă închinată, cum a și fost, Sftului Mormînt de la Ierusalim, era sigur că moșii, prăvălii și parale aveau, fără dór și póte, să curgă la Ierusalim din Țera-Românească. Altmintreli, a presupune că numai din iubire pentru înfrumusețarea Bucurescilor a cheltuit Panaiotake, ar fi ridicul.

Biserica Sftului Gheorghe-Noú. — Spatele²⁾.

Ⓛ) Orî-cum ar fi, biserica a rămas neisprăvită și chiliele de prin pregiur săracăcióse. Brâncovénu reîncepe lucrul; face într'al șepte-lea an al domniei séle un rând de case egumenesci, mai face, spune Șineai³⁾, și un palat Patriarcului, și măresce *bolțile*, adică prăvăliele. Mai târziu, cu arhitectul Veseleil, începe clădirea bisericeii, pe care n'o isprăvesce și nu-o târnosesce de cât la 1707, când, de pompă, de bogății, de patriarhi și de alți înalți prelați ai Răsăritului, ca Chrisant al Ierusalimului, Dionisie al Târnovului, Atanasie al Dârstorului, Clement proin al Odriului, Auxentie

1) Veđi al meú: *Ludovic XIV și Constantin Brâncovénu* (Bucuresei, 1884), pag. 125.

2) Dinainte de foc, după Bousquet. — Colecția Academiei Române.

3) *Cronica*, sub anul 1698.

al Sofiei, Maxim al Ieropolei, Neofit al Sebastiei, Mitrofan al Nisei, și Macarie al Varnei, resună Bucurescii, resună Țera și resună tot Orientul creștin¹⁾. La prânzul care a urmat după târnosire, fiă-care arhieru a găsit înaintea tacâmului său câte uă năframă de galbeni și câte uă mare medaliă de aur cu chipul lui Brâncovenu.

⊕ Del Chiaro vede biserica Sftului Gheorghe-Noū îndată după târnosire și o numesce fără înconjur *una bellissima chiesa in onor di quel santo Martire*²⁾, adică Sftul Gheorghe. Și 'ntr'adevăr că Sftul Gheorghe-Noū fu cea mai frumoasă biserică din Bucuresci. Ca arhitectură întrecea și Metropolia, și Radu-Vodă; cu bogăția ênsă nu, de și Brâncovenu, îndată după târnosire, la 1708, ne spune în Condica oficială a Domniei séle³⁾: am pus la Zecca Sftului Marcu din Domnia Veneției 20000 de ducăți, c'un venit de 900 de galbeni pe an, pentru biserica Sftului Gheorghe.

⊕ Brâncovenu îi mai închină Hanul Constantin-Vodă, și'î cumpără multe prăvălii în Târgul-din-Năuntru, la Pórta cea mare, adică la Pórta-de-Sus a curței Domnesci⁴⁾. Face ca biserica Stelca din Târgoviște⁵⁾ să-î fie metoh împreună cu tóte veniturile ei, și tot ast-fel Mănăstirea Răzvan⁶⁾ care posede moșii în Vlașca și diferite proprietăți în Bucuresci. Adăugeți venitul prăvăliilor hanului Sftului Gheorghe-Noū, și veți conveni că avea ce să mănânce Egumenul represintant al Patriarhului de la Ierusalim. De altminteri, aci, la Sftul Gheorghe-Noū, s'a concentrat pênă la secularizare bogata administrațiune a tuturor averilor Sfântului Mormânt, aflătoare în țerile române.

Ion-Vodă Mavrocordat a fost îngropat la Sftul Gheorghe-Noū, la 1718. Biserica a fost câte odată reparată. Focul din 1847 a ars-o cu desevêșire.

30. Biserica Ghiormeî Banul său Hanul Grecii. — Ađi e dărîmată; se afla pe locul palatului *Dacia-România* între Lipscanî și strada Stravropoleos. Biserica Ghiormeî-Banul nu trebuie confundată cu biserica Ghiormeî-Postelnicul, care se mai numi și Sftul Nicolae al Jupânesei Caplea și care va sfârși prin a se numi Mănăstirea

1) Veđi cap. *Patriarhi, Mitropoliți... Egumeni greci la Bucuresci.*

2) Del Chiaro: *Le Moderne Rivoluzioni*, pag. 13.

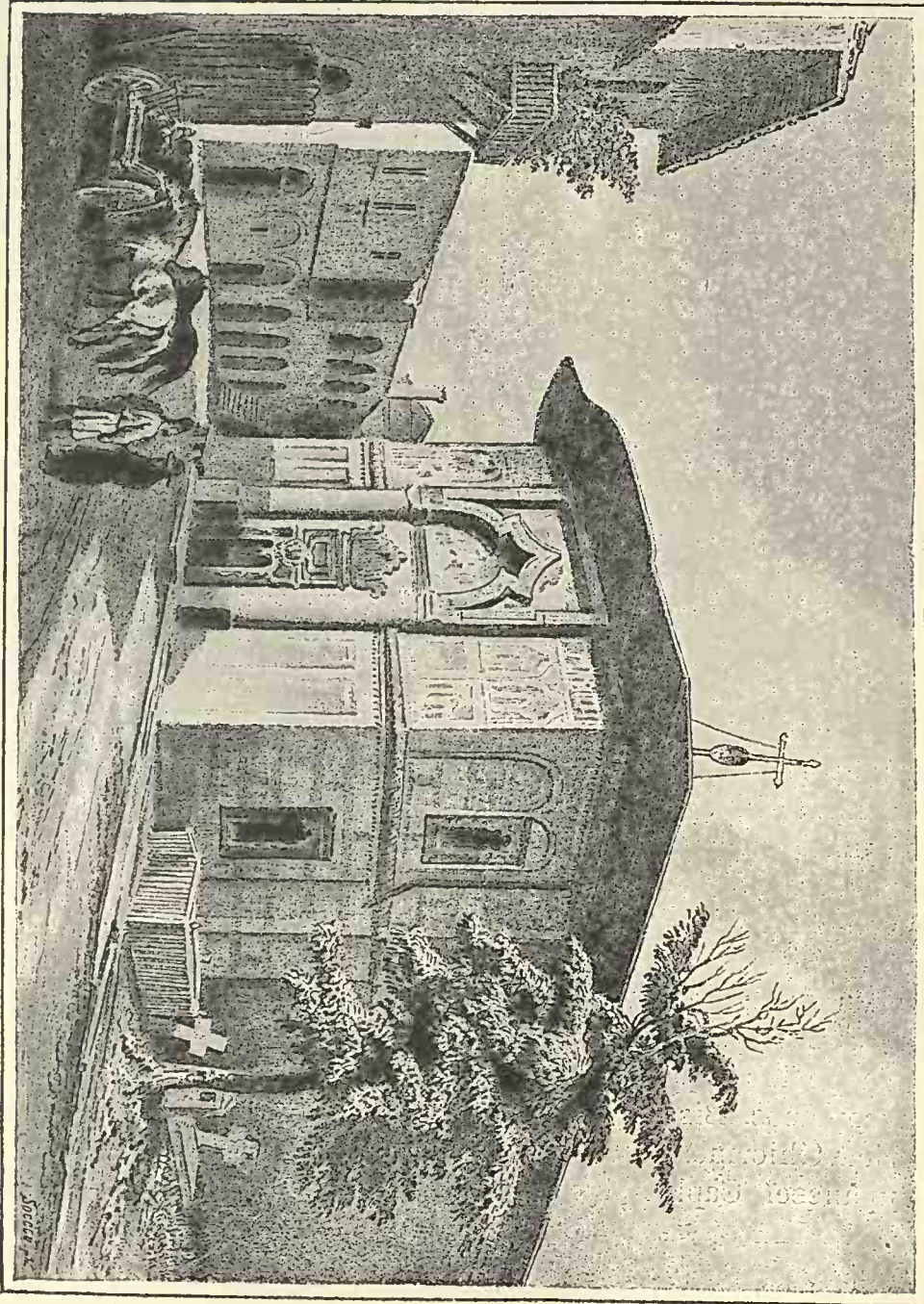
3) *Arhive*: Condica Brâncovenescă, pag. 841—844.

4) *Ibid.*: Mănăstirea Sftului Gheorghe-Noū, pach. 25.

5) *Ibid.*: pach. 27.

6) *Ibid.*: pach. 1, act. 2.

Biserica Grecii. — După Raffet. — Colecț. Academiei Române.

Mihai-Vodă. Biserica Ghiormeş-Banul e una din cele mai vechi ce cunoscem. Dinainte de 1567, ea se afla în fiinţă. Prin pregiurul ei Alexandru-Vodă, fiul lui Mircea Ciobanul, dedese 'n dar locuri lui Dragomir Vornicul, — un Creţulescu, fratele Dómei Stanca a lui Mihai-Vitézul, — ca să facă prăvălii, de vreme ce locul acela, fiind domnesc, mulţi Turci se aşedaseră pe dânsul şi făcuseră multe „blestemăţii“. Dragomir zidise nouă prăvălii lângă biserică¹⁾.

⊕ Când şi de ce s'a numit mai târziu biserica Grecilor, nu scim. Avea han lângă dânsa, bine cunoscut în Bucurescii secolului XVIII, sub numele de hanul Grecii. A fost închinată arhiepiscopiei de la Pogonianis din Grecia. Egumenii bisericii Grecilor au rămas celebri prin lăcomia lor şi prin starea de cumplită păragine, în care au lăsat totdeauna biserica. Şi cu toate acestea, în secolul nostru, pentru uă pădure a bisericii, dată 'n tăiare, Egumenul a luat 36,000 de galbeni²⁾.

⊙ La 1713, Brâncovénu îi scutesce prăvăliile de orî-ce bir, căci, şice el, biserica nu are venituri. Aşa a fost şi la alţi repositi Domni³⁾. Aşa se plângeau Egumenii la toţi Domni, şi aceştia îi credeau şi îi scutiau de a mai da vr'un bir, vr'ua dajdia către Ţeră. Toţi banii plecau la *patrida*. Când nu ajungeau, arhiepiscopul Pogonianis venia 'n Ţeră şi vindea câte un imobil ca să ia parale şi mai mult. Ast-fel, la 1696, arhiepiscopul vine la Bucuresci şi vinde Cămăraşului Assan şi fratelui său Ianake loc dintr'ale mănăstirei. Biserica Grecilor a ars în timpul Brâncovénului⁴⁾.

31. Biserica Hagiului. — E făcută de Missail Monahul, pe mireniă Mihail Logofétul. Hramul îi este Adormirea şi Sfîii Voevođi. Are chiliu ca şi biserica din mahalaua Céuş-David.

32. Biserica Hagi Dima. — Monahia Timotea Hagiika, pe mireniă Hagi Dina seú Hagi Dima, de neam din Rusia, a zidit această biserică şi a sfârşit-o la 1 Novembre 1731; i-a făcut şi zid împrejmuitoar şi a 'nchinat-o metoh Mitropoliei⁵⁾. Hramul îi este Buna-vestirea. La 1775, Alexandru-Vodă Ipsilanti îi întăresee cu hrisov cele 10 lude ce avea încă din domnia lui Nicolae-Vodă Mavro-

1) *Arhive*: Condica No. 2 a Mitropoliei.

2) Preotul Gr. Muscelénu: *Calend. Antic*, pag. 96.

3) *Arhive*: Condica Brâncovenéscă, pag. 1173.

4) *Ibid.*: pag. 167—169.

5) *Arhive*: Condica No. 5 a Mitropoliei. *Locurile din Bucuresci*, pag. 262. — Cf. *Academia*: fondul Mitropoliei, anul 1764.

cordat¹⁾. Biserica Hagi Dima avea case pe Podul Calicilor, lângă proprietățile Mănăstirei Radu-Vodă. La 1776, Egumenul dela Radu-Vodă voia firesce să înghiță proprietățile micii biserițe. De aci, proces la Divan și numirea unei comisii de boieri cari să hotărască²⁾. Nu cunosc rezultatul procesului și nu știu decât această biserică nu este tot una cu Schitul Maicilor, metoh Mănăstirei Țigănescilor.

33. Biserica Iancu-Vechiū. — E zidită în mahalaua cu același nume la 1775 de Gheorghe Măcelarul și Ghița, soția lui, și are drept hram Adormirea-Maicei-Domnului. Locul pe care s'a clădit biserică a fost dat de Căpitanul Nicolae Petre și de moșul acestuia Frangulea, nume cunoscut în istoria Bucureștilor contemporani.

34. Biserica Sftul Ilie din Gorganī. — A fost din vechime bisericuță de lemn pe movila numită a Gorganului său a Gorganilor. Movila era loc domnesc. Bisericuța de lemn a fost închinată în secolul XVII de Șerban-Vodă Cantacuzino metoh Mănăstirei Cotrocenilor³⁾. Cine a făcut bisericuța de lemn, nu știm; căci a dice că Gorgan, cumnatul lui Matei Bassarabă, a făcut-o, nu e nici un document care să afirme lucrul. Bisericuța de lemn a căzut de vechime în timpul lui Alexandru-Vodă Ipsilanti. Ea stăpâna tot locul domnesc din pregiurul movilei. Mahalagii îi plătia chiriă. În cōsta „Gorganilor“, spune un act din 6 August 1692, erau morile date schimb Mănăstirei Radu-Vodă, lângă *podșorul* ce duce la Mihaï-Vodă⁴⁾. Cea mai vechiă pomenire de Gorganul bucareșen o găsim la 1639, într'un hrisov de la Matei Bassarabă⁵⁾.

Ⓐ Biserica are hramul Sftului prooroc Ilie, și la 1819 a fost reparată de enoriașii din mahalaua Gorganului.

35. Biserica Albă a Sftului Ilie din Podul Mogoșoiei. — Una din cele mai frecventate biserici din București. Nu se cunoște anul în care a fost zidită. Ctitorii săi cei vechi sunt *papa Dîrvaș*, după numele căruia în secolul XVIII se numi mahalaua, și jupănele Rada și Vișa. A fost reparată de mai multe ori. Hramul său este Sftul marele prooroc Ilie Tesvitēnul.

36. Biserica Sftului Ión-cel-Mare. — Așī este dērîmată; se afla pe

1) V. A. Urechîă: *Istor. Rom.*, II, pag. 72.

2) *Archive*: Mănăstirea Radu-Vodă, pach. 1, act. 43.

3) V. A. Urechîă: *Istor. Rom.*, V, pag. 393. Pitaș din 15 August 1793, pentru repararea podurilor.

4) *Archive*: Mănăstirea Radu-Vodă, pach. 65, act. 2.

5) Colecțiunea d-lui Gr. N. Manu.

locul unde s'a clădit palatul Casei de Depuneri și Consemnățiuni. Fusese zidită la finea secolului XVI s'eu, p'ote, și mai 'nainte, de Andrei Vistierul și de fratele s'eu, Dumitru. Andrei Vistierul era socrul lui Preda Buzescu. Acesta, împreună cu soția sa, Catalina Bănésa, pentru că locuia tot pe aci, pe lângă biserică, în malul Dâmboviței, a înzestrat biserica cu t'ote¹⁾. De la zidire, probabil, a fost închinată Mănăstirei Sftului Prooroc Ilie de la Rumelia, din satul Jița, din eparhia Ianinei. În anul 1668 are locuri prin vechii Tabaci, cari lucrau atunci pe marginea gârlei, de la „Hotel de France“ și p'ene la Sărindar²⁾. Mai are locuri pe lângă Zlătări și pe lângă locurile marelui Postelnicese Ilinca Cantacuzino³⁾. Aceste locuri fuseseră călcate de locuitorii încă din timpul lui Matei Bassarabă. Totuși, Egumenii Sftului Ión-cel-Mare aveau parale și dau bani cu 'mprumutare. La 9 Iuniu 1673, Grigore-Vodă Ghica imputernicesce pe Egumenul Mănăstirei Sftului Ión-cel-Mare să ia de la jupânesa Calea, fata Calomfirescului, uă moșiă pentru datoria ce avusese, la Egumenul Radu Postelnicul, bărbatul ei⁴⁾. Sub Duca-Vodă, Egumenul cere Domniei să i se măsore locurile și să i se prenoiască hrisóvele, căci cele vechi i se perduseră de când cu „r'etățile“.

La 1677, Mănăstirea are c'ertă cu Stroe Vornicul Leurdenu, care șede alături, pentru dreptul de a lua apă din gârlă, trecând pe locurile Mănăstirei. Procesul se judecă înaintea lui Vileul Vistierul și lui Radu Logofetul Crețulescu, care-i împacă⁵⁾.

La 1712 Marte în 22, Brâncovenu o d'erimă cu totul, după ce 'ncercase să o repare și i căduseră zidurile de vechime. Era mică, întunecósă, d'er avea icóne de minuni făc'tóre, cari t'ămăduiau pe mulți de grele bóle. De aceia, Domnul o zidesce, luminósă și frumósă, îi face turlă mare și o zugrăvesce cu multe podóbe. Fiind ctitor pe atunci, — probabil prin Leurdeni, — și jupân Radu Golescu, biv vel Comis, ia și el parte la cheltuielă. Brâncovenu îi dă drept la 100 de bolovanii de sare din Oena de la Slănic⁶⁾, și 'nainte, la 2 Februarie 1706, îi mai închinase și uă parte din moșiă Grozăvescilor, care parte fusese dată de zes-

1) Condica M-tirei Sf. Ion-cel-Mare, în copii, la d. Gr. N. Manu.

2) *Arhive*: M-tirea Sf. Ion-cel-Mare, pach. 12, act. 4.

3) Vezi cap. *Podul Mogoșiei*.

4) *Academiă*: Documente, pach. 39, act. 19.

5) *Arhive*: M-tirea Sf. Ión-cel-Mare, pach. 12, act. 10.

6) Condica din colecția d-lui Gr. N. Manu, mai sus citată.

tre lui Șerban Logofetul Grecenu, însurat c'ua nepotă de veră a Brâncovénului. Astă moșia, în timpul Domniei lui Ștefan-Vodă Cantacuzino, o răpescce bisericeii Domnița Bălașa, veră Domnului și féta lui Șerban-Vodă Cantacuzino, măritată după Grigorie Serdarul Vlasto. La 1734, Novembre, Grigore-Vodă Ghica dá 'ndăret Sftului Ión-cel-Mare, moșia Grozăvescilor, răpită de Bălașa Vlasto.

⊕ La 1720, Mai 5, Nicolae-Vodă Mavrocordat o iértă de birul numit *cal domnesc*, pe care 'l dáu tóte mănăstirile și pe care, spune hrisovul, Sftul Ión-cel-Mare séu Sftul Ión-Prediteci nu 'l plătise nici odată. Tot aci la 1654, în timpul lui Constantin-Vodă Șerban, a oficiat într'un rând pontificalmente patriarhul Macarie al Antiohieii. Biserica avea mare nume din cauza icónelor de minuni făcétóre. ⊕ Sftul Ión-cel-Mare avea han și chili. Aci a ucenicit, ca ténér călugăraș, Dosithie Filitis, mitropolitul Țerei, la finea secolului trecut (1793—1810).

37. **Biserica Sftul Ion al D-lui Vornic Pârșcovénul.** — Acésta-î biserica de la 'nceputul Calei Șerban-Vodă. Actul din 1766 al Mitropoliei o numesce Sftul Ion-cel-Noú din podul Șerban-Vodă¹⁾. E zidită de Ionița Croitorul la 1766 cu binecuvântarea Mitropolitului Grigorie, pe un loc al Bisericeii domnescei de jos, în pótele délului, pe care se ridicase odinióra *Via Domnescă*. Ionița Croitorul închinase biserica sa metoh Mitropoliei. Are sobă prin pitacul lui Mavrogheni din 28 Februarie 1787. I s'a đis mai târđiú Sftul Ion al D-lui Vornic Pârșcovénul, pentru că boierii Pârșcoveni erau mari proprietari lângă dênșă²⁾ și, probabil, aú reparat-o și aú dăruit-o după vremuri.

38. **Biserica Sftul Ión Moldoveni.** — E zidită la 1795 de medelnicerul Dumitrake Dărăscul și are hramul Sftului Ión-Gură-de-aur. Uă icónă de minuni făcétóre adusă de la Moldova, póte de rudenii ale lui Dumitru Cantemir, aú făcut, iérăși póte, ca biserica să fiă numită Sftul Ión-Moldoveni.

⊕ 39. **Biserica Isvorul Tămăduirei.** — Acésta-î faimósa biserică de la *Cap' Podului*, cum scriú unii călători din secolul XVIII, numită și *Zoodohpighi*, isvor de vieță dătător. E zidită de Nicolae-Vodă Mavrogheni la 1789³⁾ și închinată de năbădăiosul Domn la Mănăstirea Ecaton Dapiliani⁴⁾ din insula Paros, patria lui Mavrogheni.

1) *Archive*: Condica No. 5 a Mitropoliei. — *Locurile din Bucuresci*.

2) Pe proprietățile Pârșcovenilor sunt ađi *Halele*.

3) *Revista Română*, 1861, anul I, pag. 610, studiul lui D. Berindeiú: *Bucuresci*.

4) V. A. Urechia: *Istor. Rom.*, XII, pag. 78.

Avea ca venituri 100 de taleri de la Ocne. Mavrogheni îi mai dedese și totă starea boierilor Câmpineni, când aceștia fugiseră din Țeră, nevoind să urmeze pe Domn în năzbutiele lui. La întorcere lor, după omorul lui Mavrogheni, Câmpinenii și-au reluat starea, iar biserica Isvorului a trăit din mila enoriașilor.

40. **Biserica lui Lucaci.** — Se află în mahalaua lui Lucaci, numită la începutul secolului XVIII și mahalaua *Totoescului*. E probabil că un Lucaci, boier mare ca banul Lucaci¹⁾ din hrisovul lui Dan-Vodă de la 1424, s'eu negustor cu stare, a clădit-o mai întâiu și mai întâiu pe părțile înalte ale Bucurescilor, la răsărit de Curtea-Domnescă. Științele ce avem despre această biserică nu se urcă mai sus de păstoria Mitropolitului Ștefan (1732—1738), pe care uă notiță din hârtiele Academiei²⁾ de la 23 Septembrie 1764, ni'l arătă că a zidit-o. E fără îndoieală mult mai vechiă. Mitropolitul Ștefan, ca și predecesorul său Daniel (1720—1732), avea obiceiul de a face ușore reparațiunii bisericelor, și-apoi de a scrie în pisaniă, că ei le-au făcut. De-acî, încurcăturile ce întempinăm ađi în istoria bisericelor bucurescene. Biserica a mai fost reparată la finea secolului XVIII de neguțătorii enoriași, în cap cu Stan Starostea de Șalvaragi. La focul din 1847 a ars pînă la pământ. Indată după foc, enoriașii au ridicat-o ierăși. Are hramul Sftului mare Ierarh Nicolae, ca cele mai multe din bisericile bucurescene.

41. **Biserica Măgurénului.** — A fost zidită la 1686 de Șerban-Vodă Cantacuzino³⁾ și i se ăcea înainte biserica lui Șerban-Vodă. La 1761, Pârvu Cantacuzino Măgurénul o face de piétră, căci era de lemn, și de atunci i s'a ăis de Bucurescenii biserica Măgurénului. Fratele lui Pârvu, Mihaï Generalul Cantacuzino, făcu într'același timp biserica de la Fântână Boului. Mahalaua Bisericeii purta numele de mahalaua *Scortarului* s'eu mahalaua Șerban-Vodă. Hramul bisericeii a fost Adormirea Maicei Domnului. La 1780 Mitropolitul Grigorie a voit să facă aci școlă de „psaltichia“, căci era „disholiă“ s'eu viă ucenieii pînă la Mitropoliă⁴⁾. Biserica această a fost d'erîmată în 1897.

42. **Biserica Manea Brutarul.** — E zidită la 1777 de Manea Bru-

1) Hasdeu: *Arh. Istorică a României*, I, pag. 20.

2) *Condica* No. 5: *Schiturile Mitropoliei*.

3) *Arhive*: *Condica* No. 5 a Mitropoliei: *Locurile din Bucuresci*.

4) *Arhive*: *Condica* No. 5 a Mitropoliei: *Locurile din Bucuresci*. — Cf. V. A. Urechia: *Acte și Documente*, pag. 84.

tarul, starostele brutarilor din Bucuresci. Hramul îi este Adormirea Pré-Curatei. Se află în mahalaua Popa Radu. La 1798, era vorba ca lângă dânsă să se clădească *Orfanotroful*¹⁾ ce voia să facă Lucsandra Dómna lui Constantin-Vodă Hangerliu.

43. **Biserica Mântulésa.** — E zidită la 1732 de Manta Precupețul și de Stanca soția sa. Are hramul Sffilor Voevođi. După numele văduvei lui Manta Precupețul, s'a dat numele atât bisericeii cât și mahalalei. Gardul caselor unde sta această femeie, a ajuns de pomină în memoria și 'n locuțiunile Bucurescilor sub numele de *gardul Mântulesii*²⁾.

44. **Biserica Mihai-Vodă.** — Una din cele mai vechi biserici din Bucuresci, póte a doua după biserica de sus a Curței-Domnesci. La 1558 găsim primul act în care ni se vorbește de biserica Sftului Nicolae și prin care se întăresce acestei bisericeii stăpânire asupra tuturor moșiilor făcute ei daniă de Jupănésa Caplea a lui Ghiorma vel Postelnicul³⁾. Prin urmare, biserica póte să fi esistat de mult mai 'nainte de cât 1558. Unii scriitori, ție d-l

Legrand⁴⁾, cred că ar fi fost făcută de Vlad Dracul (1430—1439 și 1442—1446).

De la Jupănésa Caplea, adică de la jumătatea secolului XVI și pênă la Mihai Vitezul i s'a ție „biserica Sftului Nicolae al Jupănesei Caplea“. — Acestă jupănésă era îngropată chiar în biserică. Unicul ei fiu, Pétrașcu, era îngropat la Bolintin⁵⁾. Pentru-ce Petru-Vodă Cercel (1583—1585) urășce atât de cumplit neamul jupănesei Caplea și pe bărbatul ei Ghiorma Banul, încât desgrópă trupul Jupănesei Caplea de la Sftul Nicolae și 'l duce la Bolintin⁶⁾? Acestă tragedie cu desgroparea și reîngroparea, care reamintesce pe Inez de Castro a Portugaliei, nu ni-o putem esplica.

Dupé Petru-Cercel vine Mihnea-Vodă

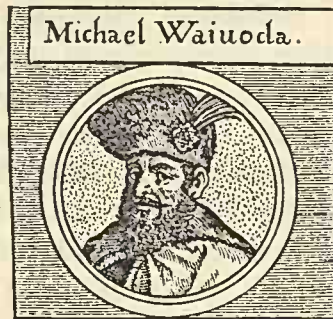
Petru-Vodă Cercel.

- 1) Veđi cap. *Bótele și Doftorii*.
- 2) Veđi cap. *Mahalalele*.
- 3) *Arhive*: Mănăstirea Mihai-Vodă, pach. 3, act. 1.
- 4) *Ephémérides Daces*, II, pag. 147.
- 5) *Arhive*: Mănăstirea Mihai-Vodă, pach. 3, act. 1.
- 6) *Arhive*: ibid., pach. 15.

sin Alexandru-Vodă. Acesta protege și 'mbogătesce biserica jupănesei Caplea. El îi dă stăpânire, la 1586, asupra locului din Bucuresci numit *la Lacul-Adânc*, pe care 'l hărăzise bisericeii muma lui Mihnea, Ecaterina, Dómna lui Alexandru-Vodă¹⁾; tot el, la 1588, îi dă moșia împregiurul mănăstirei, zăgaz, móră și dreptul de a aduce apă din gârlă²⁾. Aveau călugării de la Sftul Nicolae al jupănesei Caplea vad și móră pentru care se certaseră și avuseseră judecată cu banul Dobromir și cu fiul acestuia, Mihail Postelnicul, dér, pe urmă, acești doi boieri, *murind de mórte cumplită și fără limbă*, călugării luaseră și vadul, și móra.

Mihaí Vitézul repară, prenoiesce și dăruiesce mănăstirea cu multe: o face decí a sa. Moșia Grozăvescii din marginea Bucurescilor, pe care Mitrea Vornicul o dăruise Sftului Nicolae, Mihaí i-o întăresce cu puternice hrisóve. Dupé Călugăreni, când Sinan-Pașa intră în Bucuresci, mănăstirea lui Mihaí-Vodă este întărită de el cu băști și cu părcane³⁾; iér la sfârșitul răsboiului, când Mihaí mai vine prin Bucuresci, de óre-ce mănăstirea Sftei Troițe, — viitórea Radu-Vodă, — e dărîmată *din cuiburí péné 'n temelíă*, el aduse pe toți călugării de la biserica lui Alexandru-Vodă, la biserica sa și, decí, iea tóte mănăstirile și locurile din Bucuresci, cu carí era 'nzestrată viitórea Radu-Vodă de ziditorul ei Alexandru-Vodă și de fiul acestuia, Mihnea-Vodă. Lucrurile ênsé nu rămân astfel dupé mórtea lui Mihaí; călugării de la Sfta Troiță se vor duce iér pe colina lor, și mănăstirea Mihaí-Vodă va rămâne numai cu moșiele și cu bogățiile séle. Radu-Vodă Șerban o protege. Moșia Elhovéșul, dată bisericeii de jupănesa Néga Vornicésa, îi este întărită printr'un hrisov al acestui Domn⁴⁾.

Uă mare primejdiă amenință mănăstirea lui Mihaí-Vodă la 1613. Călugării din Bolintin, avênd îngropate la mănăstirea lor trupurile jupănesei Caplea și fiului ei Pětrașcu, vin la Divan și cer înaintea lui Gavril-Vodă Movilă și a boierilor Țeréi, ca mo-

Mihaí-Vodă-Vitézul.

1) *Arhive*: Mănăstirea Mihaí-Vodă, pach. 3, act. 3.

2) *Ibid.*: *ibid.*, pach. 6, act. 1.

3) Kogălnicénu: *Cronicele României*, I, pag. 485. Cronica lui Nicolae Costin.

4) *Arhive*: Mănăstirea Mihaí-Vodă, pach. 16, act. 2.

șiele dăruite mănăstirei Mihaï-Vodă de jupăneșa Caplea înainte de 1558 se între în stăpânirea Mănăstirei Bolintinului, de vreme ce călugării din Bolintin îngrijesc de mormintele și de sufletele acestor întru fericire pomeniți donatori. Procesul făcu mare sgomot. Casul era rar, căci rar alți Domni desgropaseră cadavre de la ușa bisericii și le îngropaseră la alta. Gavril-Vodă și boierii judecă împreună că *rău și sângerat* a lucrat Petru-Vodă Cercel, și dau dreptate călugărilor de la mănăstirea Mihaï-Vodă.

În secolul XVII, biserica lui Mihaï-Vodă câștigă mereu la mori și la locuri în Bucuresci, cu prăvălii, cu pivnițe, cu case, cu vii. La 1617, Alexandru-Vodă Iliăși îi închină mănăstirea Isvoranul, zidită de Mitropolitul Luca¹⁾, cu toate moșiele ei din Prahova și din Buzău²⁾. La 26 Martie 1626, Alexandru-Vodă Cocoul întărește mănăstirea Mihaï-Vodă stăpânire peste moșiele Despicații, Câmpina, Spanțovul-de-Sus și Suhaia³⁾.

Mihaliotii, adică egumenii de la Mihaï-Vodă, câștigă cu șiretenia, cu răpirile și cu hoțiile lor, aceiași mare și negră reputațiune ca și *Raduliotii*, adică Egumenii de la Radu-Vodă. Aș vii în delul Lupescilor, dinainte de 1669, poate chiar din secolul XVI. În orî-ce cas, la 1669, Mai 11, Antonie-Vodă dă egumenului Grigorie și tuturor călugărilor de la Mihaï-Vodă tot locul cu tot delul, unde fuseseră vii și anume „din hotarul Lupescilor în jos „pre del, pînă 'n calea Mehedinților, unde suie calea la Crucea „lui Alexandru-Vodă cea de piétră; de aci, de la Cruce în jos, „pînă la hotarul de piétră al Sftei Mitropolii. Din piétră hotarului „în sus, pînă unde a fost via mănăstirei Arhimandritului, și din „via acesta în sus, pînă în gardul mănăstirei lui Mihaï-Vodă“. Hrisovul esplică anume că pe aci a fost locuri de vii, dér că 'n dilele lui Mihnea, „când cu rătățiile, s'aș pustiit unele de n'a „rēmas uș viță, ci numai pajște“. — Egumenii deștepti cerură acest loc de la Grigore-Vodă Ghica, la domnia lui d'ântăiu (1660—1664) și li se făcuse hrisov ca Egumenii să aibă dreptul să dea locuri la ómeni să facă ierăș vii, cu condițiunea să plătescă Mihaliotului din țee vedre una. Antonie-Vodă întărește aședământul lui Grigore-Vodă Ghica⁴⁾.

1) Mitropolitul Luca a păstorit între anii 1605—1629 și e de neam din Vernescii de la Buzău, după documentele din colecțiunea d-lui Gr. N. Manu.

2) *Arhive*: Mănăstirea Mihaï-Vodă, pach. 1, act. 1.

3) *Academia*: Documente, pach. 42, act. 29.

4) *Arhive*: Condica No. 2 a Mitropoliei: *Județul Ilfov*.

⊕ Ast-fel devin Egumenii de la Mihaï-Vodă în secolul XVII și în secolul XVIII mari neguțatori de vinuri pe piața Bucurescilor.

⊕ Vecini cu proprietățile Mitropoliei pe la Podul Calicilor, Egumenii de la Mihaï-Vodă călcau pe nemiluite locurile Mitropoliei și mutați pietrele de hotare cu uă dibăciă neîntrecută. De aci certe și judecăți cu Mitropoliții după vremuri. La Aprile 1741, în timpul lui Constantin-Vodă Mavrocordat, Mitropolitul Neofit¹⁾, exasperat de încălcările și hrăpirile Mihaliotului, intentă mănăstirei Mihaï-Vodă un proces, de care se sguđuiă tot orașul. La Divan, prin mahalale nu se vorbește de cât de această luptă. Se numesc comisiuni de boieri ca să vină la fața locului, și Mitropolitul aruncă blestemul asupra tuturor locuitorilor din mahalalele Biserica Albă, Arhimandritul, Golescul și Gorganul, decă nu vor spune adevărul. Mitropolia câștigă, dér cu câtă ostenelă! Se împietresc din nou hotarele; Egumenii mihaliotii sunt dați înderēt și țarcuiți în proprietățile lor de nouele pietre ale hotarelor.

⊕ In mutarea pietrelor de hotare, am spus că Egumenii mihaliotii erau neîntrecuți. Bunióra, la Grozăvesci, locurile mănăstirei Mihaï-Vodă erau vecine cu ale lui Dumitrașcu Vlasto, frate cu Grigore Vlasto, ginerele lui Șerban-Vodă. Egumenii mutară într'un rând pietrele de hotar. Dumitrașcu băgă 'ndată de sémă și făcu proces de vicleșug Mihaliotului: Egumenul fu condamnat cu rușine să se retragă²⁾.

⊗ Și cu tóte acestea, aveaú destule proprietăți, dér lăcomia lor nu avea margini. Vinăriciul din délul Pitescilor era al lor³⁾; case, mori, locuri, pivnițe, prăvălii, în Bucuresci aveaú cu decile. De giaba! voiaú să aibă tot.

Pentru că Biserica Albă a Sftului Nicolae din Postăvarii, metoh al mănăstirei Mihaï-Vodă, nu era bogată, Mihaliotii au lăsat-o în rușinosă părăsire.

Mănăstirea Mihaï-Vodă era mare și frumósă. Paul din Aleppo, diaconul patriarhului Macarie al Antiohiei, a vedut-o în 1654; o numesce „magnifică și de mare dimensiune; are trei turle“⁴⁾.

Din vremuri bătrâne, mănăstirea Mihaï-Vodă era închinată la mănăstirea Simon-Petru de la muntele Athos.

1) A păstorit între anii 1738—1754.

2) Acte în condica Sftului Ion-cel-Mare, din colecțiunea d-lui Gr. N. Manu.

3) V. A. Urechiă: *Acte și Documente*, pag. 68.

4) *Travels of Macarius etc.*, VIII, pag. 375.

45. **Biserica Negustorî.** — E zidită la 1716 de Simion Axentie și de alți enoriași. Are hramul Sftului Nicolae al Miralikei¹⁾ și pörtă numele acesta din cauza numărului fôrte mare de negustorî cari locuiaă în mahalaua de prin prejurul bisericeî.

46. **Biserica Sftul Nicolae de la Jignița.** — E zidită la 1722, de Gheorghe Căpitan de lefegiî și de sócră-sa, Chița Portăresa, în vechia mahala a boierilor Popesci.

47. **Biserica Sftul Nicolae-Sêrbî.** — E zidită la anul 1692 de Vasile Potocénu și Sanda, soția lui, într'una din cele mai vechi mahalale ale Bucurescilor, care este pomenită în hrisóve încă din secolul XVI. De lângă Sftul Gheorghe-Vechiú pleca drumul cel mare care ducea la „Sêrbî“. Bisericuța de lemn trebuie să fi fost acolo și 'nainte de 1692.

48. **Biserica Sftul Nicolae-Tabacul.** — E pomenită într'un act din 8 Februarî 1696. Brâncovénu (dice²⁾) la acéstă dată: „*Biserica Tabacilor* care este pe ulița care vine de la biserica Olteni“. Intr'adevêr, Tabaciî, mutându-se la 1669 după malul gârlei de sub Sărindar, s'aú grăbit a'si face biserică în noua lor mahala. Dima Tabacul și Popa Cosma, cari se consideră ca fundatorî, n'aú făcut de cât s'o repare la 1710, an în care cei mai mulți cred că a fost zidită.

49. **Biserica Sftul Nicolae-din-Prund.** — Prin hrisovul de la 21 Septembrie 1682 ni se spune că Teofan Shimonahul a clădit, a zugrăvit și a înzestrat uă biserică în Prundul Dâmboviței, între Curtea Domnéscă și Mitropoliă; i-a făcut chiliî, i-a cumpêrat cărți și odăjdiî și a închinat-o metoh Mitropoliei³⁾, mitropolit fiind atuncea Teodosie⁴⁾. La 1787, Februarî 28, Nicolae-Vodă Mavrogheni îi dă dreptul să aibă sobă iérna. Lângă dênsa se afla casa cea vechiă a boierilor din Goleseci⁵⁾.

50. **Biserica Albă a Sftului Nicolae din Postăvari.** — E metoh al mănăstirei Mihaî-Vodă și are sobă la 1787. Acestea's tóte amênuntele ce scim despre Sftul Nicolae din Postăvari. Ea se fiă biserica lângă care s'a oprit Mihaî-Vitézul pentru a se ruga, când se ducea la mórte, séu Sftul Nicolae al jupănesei Caplea, viitórea

1) V. A. Urechiă: *Acte și Documente*, pag. 57. Hrisov din 1793, Iuniú 5.

2) *Arhive*: Condica Brâncovenéscă, pag. 162—163. — Cf. și Codrescu: *Uricariul*, XVI, pag. 39—41.

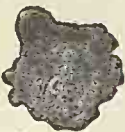
3) *Ibid.*: Condica No. 5 a Mitropoliei: *Locurile din Bucuresci*, pag. 181.

4) A păstorit întâiú între anii 1668—1673 și al doilea între anii 1679—1709.

5) Veđi cap. *Mahalalele*.

Mihaï-Vodă? Ecă uă cestiune, pe care, din lipsă de documente, o punem fără a ne încerca s'o deslegăm. Scim numai din hârtiele mănăstirei Mihaï-Vodă, că biserica în secolul XVIII era foarte săracă și că Egumenii o lăsaseră în cumplită păragine.

51. **Biserica Sftul Nicolae ot Șelari.** — E zidită de Șerban Cantacuzino, mare vornic în timpul Brâncovénului; fiul lui Drăghiei Spătar și, deci, nepot lui Șerban-Vodă Cantacuzino¹⁾. Aū luat parte la clădire și neguțătorii Iorgu Starostele și Apostol Lazăr. Data zidirei este . . . . Cred ênsă că Vornicul Șerban și neguțătorii mai sus citați nu sunt ziditorii din temelă ai bisericei Sftului Nicolae din Șelari sétu din Lipseani, cum se țice ađi, ci numai prenoitorii ei, de vreme ce, la 8 Marte 1750, Anița, fiica reposatului Radu biv vel Spătar Golesecu, dă Mitropolitului Neofit

† *Șerban-Vornicul Cantacuzino*

Pecetea și iscălitura lui Șerban-Vornicul Cantacuzino²⁾.

(1738—1754) această biserică și spune că e făcută de moșul ei „Dumnéului Pană Apostol“³⁾. Neofit cumpăraseră pe acolo locuri și voia să facă han; ceia ce n'a făcut. Ceva și mai mult care probéză vechimea încă și mai mare a bisericei Sftului Nicolae din Șelari: în Condica Mănăstirei Nucetului⁴⁾ esista un act din 1677, în care este vorba de mahalaua Sftului Nicolae din Șelari. Deci biserică esista într'a doua jumătate a secolului XVII. Mavrogheni i-a dat voiă să aibă sobă, în Februarie 1787.

52. **Biserica Sftului Nicolae dintr'ua ȝi.** — E numită astfel pentru că într'aceiași ȝi în care i s'a pus temelă, tot într'aceiași ȝi i s'a făcut și târnosirea. E zidită la 1702 de Marica, Dómna lui Constantin-Vodă Brâncovénul, pe loc părintesc al ei, de la tată-său

1) Când era biv vel paharnic. — *Arhive*: M-tirea Radu-Vodă, pach. 27, act. 8, din 26 Marte, 1707.

2) *Buciumul*, 1863, Mai 1.

3) *Arhive*: Condica No. 5 a Mitropoliei: *Locuri din Bucuresci*.

4) *Arhive*.

Crucea de la Kahlenberg 5).

Négu, séu de la moșu-sěu, Antonie-Vodă de la Popesci. In locul acesteia, fusese mai 'nainte una de lemn, spune pisania. Mai la vale, e biserica Eniș, zidită de fratele Dómnei, Pană Vistierul Negoescu. La 1703 are de preot pe popa Mitrea, care vinde lui Jupân Iane Cupețul uă părechiă de case în mahalaua bisericeii¹⁾. Acéstă biserică a ars la 1825 și s'a prenoit la 1827 prin silințele și străduința Stolnicului Stanciu, episcopul bisericeii, în timpul domniei lui Grigore-Vodă Ghica²⁾.

✕ 53. **Biserica Oborul Vechiū.** — După 1718, Bucurescii aū fost bântuiți cumplit de ciumă și de fómete³⁾. Pentru a 'mblândi urgia cerescă, Serdarul Matei Mogoș, pogoritor póte din străvechia familiă a Mogoșescilor, a ridicat, pe locuri póte ale séle la Oborul Vechiū, pe unde odinióră evoluseră triumfătoare oștile lui Matei Bassarabă⁴⁾, uă pré frumoasă cruce, înaltă de 4 metri și 25 cm., iér la mijloc de 1.08. Crucea Serdarului Matei Mogoș are pe dēnsa uă inscripțiune care, cu exordiul séu, reamintesce îndată Crucea lui Șerban Cantacuzino de la Kahlenberg, de lângă Viena. Étä inscripțiunea:

„Crucei Tēle ne'nchinăm, Stăpâne,
„și pré Sfântă Invierea Ta slăvim.
„Cruce păzitoare a tótă lumea; Cruce
„bisericeii podóbă, Cruce a Impēraților

- 1) *Academia*: Documente, pach. 12, act. 244.
- 2) Muscelénu: *Calend. Antic* (Bucuresci, 1862), pag. 61—62.
- 3) Veđi cap. *Bólele și Doftorī.*
- 4) Veđi cap. *Istoria militară a Bucurescilor.*
- 5) Colecț. Academiei Române.

„întârire; Cruce, a credincioșilor întemeiare; Cruce, a Ingerilor „slavă și a diavolilor rană.—
 „O bunî credincioșilor călători,
 „care pe aicea treceți și pre cin-
 „stita Cruce în slavă vedeți pe
 „a credincioșilor podóbă și a
 „dracilor stricare, așternut pi-
 „ciórelor lui Isus Christos, Ei
 „vê 'nchinați cu dragoste mare,
 „că pre Dênsa s'a 'nălțat dătă-
 „torul de viéță. Rugați-l pe Têră sê
 „o păzescă de rele primejdii ca sê nu
 „pață; ier pe acel ce, cu a lui chel-
 „tuielă, Crucea a 'nălțat, al Têrei Ma-
 „rele Serdar Matei Mogoș
 „sê sciți că s'a chiămat,
 „păzit de cele rele Dum-
 „neđețu sê 'l miluiescă și
 „spre Impêrăția Cerescă a-
 „jute-î sê moștenescă. —
 „Lét 7227 (1719)“.

⊕ Crucea lui Mogoș a rămas pe câmpul vechiului Obor pênă la domnia lui Alexandru-Vodă Ipsilanti și pênă la păstoria marelui Mitropolit Grigorie II (1760—1787). Ajutat póte de Domn, séu póte înainte de Domn, la 1768, Mitropolitul Grigorie II a ridicat uă biserică acolo la Cruce și a potrivit ca Crucea lui Mogoș, cea mai 'naltă și cea mai frumósă din tóte crucele de piétră bucurescene, sê fiă coprinsă de biserică și sê cadă, prin croiela bisericeî, tocmai în altar.

⊕ Ca hram al bisericeî, pentru motive ce nu cunoșcem, fu alésă serbarea sfiților Ioachim și Ana. Icóna acestora are scris pe dênsa următórele cuvinte:

Crucea Serdarului Mogoș.

„Rugați-vă către Domnul Sfinților pentru robii lui Dumnezeu,
„Alexandru Ipsilante și Ecaterina Dómna
„cu fiii lor“.

Handwritten signature in Cyrillic script, likely belonging to Matei Mogoș.

Iscălitura lui Matei Mogoș
biv vel Serdar¹⁾ (X)

54. Biserica Olari. — E zidită la 1758 de Dumitrașcu Racoviță vel Vistier și are hrumul Adormirea Maicei Domnului. După numele bisericei s'ar crede că târgul de ôle era 'n partea locului în apropierea Moșilor. Biserica a avut și are uă icónă de minuni făcătoare; *Maica Domnului de la Olari* este 'n deobște cunoscută.

Dimitrie Racoviță²⁾.

1) *Arhive*: M-tirea Radu-Vodă, pach. 78, act. 1, din 29 Iuniu, 1738. Din actul acesta reiesc ca Mihai Serdarul Mogoș era unchiu Bărcănescilor de pe atunci, cu cari locuia în mahalaua boierilor Popesci, întocmai cum, din bătrâni, scrie meritosul colonel Papasoglu, într'a sa „Istoriă a fundărei orașului București“, în care multe tradițiuni ni-au fost confirmate ca fapte adevărate istorice de documentele Arhivelor.

2) Colecț. Academiei Române.

55. **Biserica Olteni.** — La 8 Februarie 1696, Brâncovénii vorbește într'un act al său de biserica din mahalaua Oltenilor¹⁾. Îi zicea pe atunci biserica Oltenilor și era, probabil, de lemn. La 1722, ea e prenoită său zidită din temelie de Nicolae, Protopopul Bucurescilor, și de Constantin Vătaful, cu ajutorul mahalagiilor²⁾. I s'a dis câtă-va vreme *Biserica Protopopului*; Bucurescenii au ținut însă la vechea numire. Astăzi, ea se numește tot biserica Oltenilor. A ars și s'a dărâmat la 17 August 1821, când Arnăuții lui Bimbașa-Sava, închiși în biserică, se bătură cu Turcii. Mahalagiul au prenoit-o. — De eșia din biserică, zice un memorialist anonim al revoluțiunii lui Tudor Vladimirescu, dai îndată în pădure. — Acestea acum 78 de ani.

56. **Biserica Oțetari.** — E zidită la 1681 și a fost întâi de lemn, și-apoi după răsămire, zice un act al Mitropolitului Grigorie din 1785, s'a făcut de zid³⁾. Fundatoriul par a fi Mărgărit Starostea și Nicolae Cupețul.

57. **Biserica Popa Fierea său Sfinților.** — Unul din preoții bogați ai Bucurescilor de la sfârșitul secolului XVII fu și popa Fierea care, călugărindu-se, luă numele de monahul Filoteu. Acesta, la 15 Februarie 1696, lăsă Mitropolitului Teodosie biserica făcută de el în Bucuresci, pe Podul Târgului-de-Afară. Pentru a o întreține îi face daniă moșia Băjescii și alte venituri. Dania este întărită cu mare blestem de Atanasie, Patriarhul Antiochiei⁴⁾. Hramul bisericeii este Vovedenia. I s'a dis bisericeii cu numele lui Popa Fierea, dér din cauza Sibilelor zugrăvite pe din afară, ca și la

Biserica cu Sibilele).

1) *Arhive*: Condica Brâncovenescă, pag. 162—163. Cf. Codrescu: *Uricariul*, XVI, pag. 39—41.

2) Muscelénu: *Calendarul Antic*, 1862, pag. 59.

3) V. A. Urechii: *Istor. Rom.*, I, pag. 374.

4) *Arhive*: Condica No. 2 a Mitropoliei: *Județul Ilfov*, moșia Băjescii.

5) Acésta-i biserica cu Sibilele, hramul Sfeii Troițe, din târgul Hurezului. — Colect. Gr. N. Manu.

alte bisericii din Țeră, biserica a purtat numele de *Biserica cu Sibilele*, ier mai târziu, Bucurescenii, neînțelegând bine cuvântul *Sibilele*, a botezat-o cu numele de *Biserica cu Sfinții*, care i-a și rămas.

La 1728, Mitropolitul Daniel (1720—1732) o prenoiesce și, după obiceiul multora, țice că a zidit-o din temelii, fără să mai pomenescă de Popa Fierea.

58. **Biserica Popa Sóre.** — E zidită la 1745 de Ion Neguță de la Buzău. Atârna, pare-se, de Episcopia Buzăului, de ore-ce, într'un proces al Episcopului Cosma al Buzăului, pîrșișii sunt Popa Cârstea și Popa Lazăr „de la biserica *Popii lui Sóre*“ din Bucuresci. Lucrul se petrecea pe la 1766, în domnia lui Alexandru Scarlat Ghica, și era vorba de moștenirea lui Ene Boldescu¹⁾.

59. **Biserica Popa Stoica séu Brezoianul.** — Brâncovenu, într'un hrisov de la 1701, pomenesce de biserica Popa Stoica din mahalaua cu același nume²⁾. Lângă ea locuesce boierul Pătrașcu Brezoianu pe loc domnesc, dăruit lui pentru slujbele aduse Domnului și Țerii. Locul boierilor Brezoieni era la Teatru și de vale.

Acéstă biserică a fost prenoită la 1735 de Mihail Mărăcienu și de Ștefan Mănăilă. Are hramul Sfintei Treimi.

60. **Biserica Pitar Moșu.** — E zidită la 1795 de Popa Ivașcu și de Moș Sirbul, care póte a fost Pitar. Are hramul Adormirea Maicei Domnului.

61. **Biserica Săpunarilor séu Scaunele-vechi.** — Se pomenesce de dênșa într'un document de la 1675 Iuniu 5, în care se spune că în apropiere de biserică curgea râulețul *Bucurescióra*, care trecea apoi la vale, de la Scaunele-vechi de carne la Pescăria-vechiă. Brâncovenu o mai numesce, la 1701 Iuliu în 4, și *biserica Crețulescilor*³⁾.

Un act din 1681 al lui Șerban-Vodă Cantacuzino spune⁴⁾ că biserica e făcută pe locurile lui Cernica, marele Vornic de la începutul secolului XVII, și unul din marii proprietari de locuri și de vii în Bucurescii timpurilor acelora. Se țice că e fundată la 1611 de Atanasie de la Târnova. E una din vechile biserici ale Bucurescilor, și are hramul Adormirei.

62. **Biserica Sărindarul.** — Care este documentul care ar pute să ne spună că este zidită de Vlad, ban al Severinului și duce

1) *Arhive*: Condica No. 3 a Episcopiei Buzăului, pag. 281.

2) *Arhive*: Condica Brâncovenescă, pag. 697.

3) *Arhive*: Cond. Brâncovenescă, pag. 684.

4) *Arhive*: Netrebnicile Mitropoliei, pach. . . . act. 16.

al Făgăraşului, după cum credea meritosul preot Gr. Muscelénu¹⁾? Şi care este documentul, tot atât de autentic, care se ne afirmă că a zidit fraţii lui Mircea-cel-Bătrân, înainte său după 1386, biserica acésta în mişlocul pădurilor măreţe ale Bucurescilor? I s'a şis, spune tradiţiunea, multă vreme *Biserica Coconilor*. De ce? Unii, mai ingenioşi, esplică numele de biserică a Coconilor, şicând că cine scie ce fii de Domn, vênând pe aci, pe lângă lacul din valea Sărindarului, zidiseră uă bisericuţă care, pe urmă, fu mărită de urmaşii lor; alţii spun că a fost a boierilor Cocoresci din vremurile de de mult.

Unde nu-i pisica acasă, şorecii jôcă pe mész, adică: unde nu e documentul care se vorbész aşa cum a fost lucrul, imaginaţiunile îşi dau sborul şi, ca adevărate *folles du logis*, bat câmpii chiar şi prin „pădurile măreţe“ ale Bucurescilor.

Cel mai vechi act, în care se vorbesce de Sărindar şi care vede acum pentru ântâia óră lumina, este cel din 1622, prin care un óre-care Dumitru *vinde un loc înaintea Sărindarului*²⁾.

Mai târziu, în 1654, Paul din Aleppo a vészut Sărindarul când a venit prin Bucuresci şi ne spune că biserica a fost zidită de Matei Bassarabă³⁾. A presupune că 'n locul celei zidite de Matei, a fost uă altă de lemn său de piétră, nimic nu ne 'mpiedică; ba, din contra, actul lui Dumitru din 1622, ne împutericesce a afirma acésta.

De la Matei încóce, Sărindarul este des pomenit prin documente. Are locuri în vale pênă 'n lacul de lângă locul lui Dura Neguţătorul şi pênă spre Gorgan pe Dâmboviţă. Egumenul reclamă la Brâncóvenu că ómenii aű făcut case şi grădini pre acele locuri, şi Domnul trămite la Decembre 1692 pe Diicul Rudénul să védă cum staű lucrurile. Procesul se 'ncepe şi se pertractéză înaintea Divanului care dá dreptate Egumenului⁴⁾.

Sărindarul are locuri în Scaune⁵⁾ la 1664; are prăvălii pe lângă hanul Şerban-Vodă⁶⁾ şi mai are locuri pe lângă biserica cu Sibilele (Sfinţii)⁷⁾. În Bucuresci are metohuri, biserica de la

1) *Monumentele Străbunilor*, (Bucuresci, 1873), pag. 35.

2) *Arhive*: Mănăstirea Căldăruşani, pach. 20, act. 5.

3) *Travels of Macarius*, etc., VIII, pag. 378.

4) *Arhive*: Condica Brâncovenésză, pag. 15.

5) *Arhive*: Mănăstirea Sărindarului, pach. 14.

6) *Arhive*: Mănăstirea Cotroceni, pach. 25, act. 37.

7) *Arhive*: Mănăstirea Sărindarului, pach. 9.

Fântâna-Boului și schitul numit al Măgurénului și mai are, — acesta-î lucru de căpeteniă și mare însemnătate! — mai are chiar în biserică uă icónă de minunî făcătoare, care este renumită în tótă Țera. Când se pomenesce de „*Maica Domnului de la Sărindar*“, orî-ce creștin se închină cu adîncă evlaviă.

Cînd Domnul sêu vre-un boier mare eraŭ bolnavî, se trîmitea cea mai frumósă trîsură ca s'o aducă în casa bolnavului. (1) Egumenul Sărindarului în persónă se suia în trîsură cu icóna de minunî făcătoare; el o ținea aplecată pe piept și 'mprejuru-î, în trîsură și pe jos, călugărî cu marî făcliî aprinse îl însoțiaŭ. Prin ulițele pe unde treceaŭ ca să ajungă la casa boierului sêu la Palatul Domnului, lumea se 'nchina și făcea la mătîniî chiar (2) în praful podului. La cei săracî, se ducea uă copiă mică a icónêi de minunî făcătoare de către un simplu călugăr¹⁾.

Venia la 'nchinăciune atâta lume, atâția bolnavî, în cât adeseorî năseaŭ neauđite scandalurî. La 1787, Egumenul primesce strașnică poruncă de la Nicolae-Vodă Mavrogheni ca, afară de soborul Călugărilor, de el însușî și de bolnavî, nimenî să nu mai între în chiliile mănăstirei²⁾. Icóna, đice-se, cea de minunî făcătoare, era ticsită cu pietre prețioșe, și se mai afirmă că la 'nceputul secolului nostru a fost dusă la Constantinopole, unde se mai află și astăđî la Patriarhiă. La Sărindar a fost în secolul XVII, spital care, cu timpul, s'a strămutat la biserică Icónêi, apoi la Malamoc lângă Gherghiță, și 'n fine la Mărcuța³⁾. Sărindarul a fost dărîmat în 1896.

(X) 63. **Biserica Sfântul Sava.** — Era acolo unde se află ađî statua lui Mihaî-Vitezul; avea chiliî multe, case egumenesce, școlă de învățat carte adîncă, *clinică*.

Biserica ântăiŭ fusese zidită de un Andronake Pârcălabul, în secolul XVI, și đicem secolul XVI, de óre-ce acéstă mănăstire a Sftului Sava avea viî la Târgoviște înainte de 1600⁴⁾. Inainte chiar de a reclădi-o Brâncovénu, Șerban-Vodă Cantacuzino făcuse sêu numai organizase din noŭ școlă de la Sftul Sava⁵⁾.

Locul de la Sftul Sava al lui Andronake Pârcălabul a fost

1) Raicovici: *Voyage en Valachie et en Moldavie*, (Paris, 1822), traducțiunea Lejeune, pag. 130—131.

2) V. A. Urechîă: *Istor. Rom.*, pag. 52.

3) Tradițiune orală: venerabilul d. Ștefan Grecénu.

4) Hasdeu: *Arhiva Istorică a Rom.*, I, pag. 5.

5) Berindeiŭ: Studiul asupra Bucureșilor, în *Revista Romîna*, I, pag. 348.

sortit pentru școlă: a fost școlă în 1680 și este școlă înaltă în 1899. Biserica era lăcaș Domnului Savaoth, avea hramul Blagoveștenilor și era închinată la lavra Sftului Sava de lângă Ierusalim¹⁾. După mănăstirea căreia era închinată biserica Domnului Savaoth se a Bunei-Vestiri, poporul a numit-o Sftul Sava, și ast-fel i-a rămas numele.

Șerban-Vodă Cantacuzino dă bisericeii un codru de loc din Grozăvesci, în schimbul a patru prăvălii ce ea avea pe Ulița-Mare care merge la biserica Colței Clucerul²⁾. Șerban le lua pentru hanul său. La 1709, Brâncovenu se încercă s'o repare; zidurile cad și atunci Domnul o zidesce din nou, „iscusită și frumósă“, adăugind și „alte case și tocmeli ca să fiă școlă de învățat carte“. — Brâncovenu a cheltuit din punga sa, dér a cheltuit mai cu sémă din banii unui Sterie Lumînărarul. Cine era acest Sterie? Din fericire, *Condica Brâncovenescă* ne spune³⁾ că acest Sterie murise pe timpul Ciumei din 1693. Nepoții lui Sterie lăsaseră acasă singurii pe copiii acestuia, micii de vîrstă, și fugiseră din Bucuresci. Copiii muriră de ciumă și, după conținutul bólei, nepoții se întorseră în orași și, ca moștenitori ai lui Sterie și ai copiilor lui, intrară în stăpânirea averilor. Atât de cumplit egoism făcu sgomot în mahalaua Scaunelor, unde locuise Sterie. Lucrul se svonesce și Brâncovenu desmoștenesce pe nepoți și le iea din mână casele, pivnițele și prăvăliile lui Sterie și le dă Sftului Sava; étă cum Sterie Lumînărarul a contribuit, din cauza ciumei, la ridicarea bisericeii și școlei lui Andronake Pârcălabul.

Brâncovenu îngrijesce de acéstă mănăstire cu deosebit interes: era a lui. Morile ce avea Sftul Sava pe Dâmboviță erau *înjugate* cu ale Mănăstireii Cotrocenilor. Brâncovenu judecă procesul între ambi egumeni în favórea celui de la Sftul Sava⁴⁾. Mănăstirea are moșii la Gherganii, la Tâmburesci, prăvălii în Târgul-din-Năuntru, în mahalaua Sftului Gheorghe-Vechiú și în Târgul-de-Sus; are vii în délul Bucurescilor, case în mahalaua Sftei Vinerii⁵⁾.

⊕ Gloria cea mare ênsé a Sftului Sava este școlă. De la 1707, studiile la Sftul Sava sunt superióre seú, după cum diceau bē-

1) Din inscripția reprodușă în *Analele Societății Academice*, tom. IV, pag. 124.

2) *Buciumul*, 1863, Septembrie 13.

3) *Arhive*: pag. 839—841.

4) *Buciumul*, 1863, pag. 399.

5) *Arhive*: Mănăstirea Sftul Sava, diferite pachete.

trâniî: acolo se 'nvęta carte adâncă. Intr'adevăr, după documente din August 1707, șcôla avea trei dascăli cari profesau retorica, logica, psihologia, metafisica, sciințele fizice, astronomia, geologia, limbele străine, tôte, bine 'nțeles, predate pe grecesce¹⁾. Ași ȃice că toți eleniștii cei mari ai secolului XVIII au profesat la Bucuresci, la Sftul Sava și la Iași, la Trei-Erarhi. Șcôla a mers într'una progresând cu mari învățați ca Manase Eliade, Caysocalivitul, Lambros Photiadis, Neofit, Vardala și atâția alți. Fanarioții toți au favorisat acéstă șcôlă și au înzestrat-o, pêne și cu cabinete de fizică cumpărate din Germania²⁾, pentru că profesorii de la Sftul

Lambros Photiadis 3).

Sava îi buciumaș la corespondenții lor din Europa și, la ȃile mari, în Bucuresci le făceaș *εγγώμια*, în care îi tãmâiaș și'î înălțaș pêne 'ntr'al noulea cer. Manase Eliade ȃicea⁴⁾ în *Λόγος εγγωμιαστικός*

1) Legrand: *Recueil de documents grecs* (Paris, 1895), passim.

2) Autorii citași într'al meu studiu: *Incercare asupra istoriei sciințelor în România* (Bucuresci, 1894).

3) Colecț. Academiei Române.

4) Μανάσσο του Πλάδου λόγος εγγωμιαστικός εις τον ύψηλότετον και δεοσεβέστατον αδέντην Κύριον, Κύριον Ιωάννην 'Αλέξανδρον Ψφηλάντην (Lipsiae, ex officina Breitkopfla, 1781).

al lui Alexandru Ipsilanti că Bucurescîi, cari sunt παιδείας ἀπάσης γυμνάσιον καὶ σοφίας ὡς ἀληθῶς διπέδον ¹⁾, — ar trebui să se numescă *Alexandropole*, ier nu Bucurescî.

La 28 Decembre 1761, Constantin-Vodă Mavrocordat ordonă Egumenului de la Sftul Sava să se mute la Văcărescî, ca să rămână loc mai mult pentru școlă ²⁾. Școlariî sunt acum internî și pe cheltuiela Statului, ier la biserică, Dumineca și serbătorile, nu mai aū voiă să vină, — ciudat! — la slujbă de cât partea bărbătescă, cea femeiescă nu, de témă póte ca nu cum-va chipul gingaș al cucónelor și cuconițelor să nu distragă pe „ucenicî“ cari numai la Socrate, la Platon și la alți σοφότατοι trebuiaū să se gândescă.

Ⓢ Școlă de la Sftul Sava are bogata *vivliotichî*, adică bibliotecă ³⁾ pe care, la 1790, o vor muta la școlă de la Sftul Gheorghe-Vechiū, căci la Sftul Sava se va face spital. Profesorii greci aū predat aci, adeseori cu multă sciință și cu mare meșteșug, numai și numai în limba grécă cea mai demosthenică. Bucurescîi și Iașiî eraū printr'ênșii adevărate *vetre de lumină*, αἱ ἐστὶν τῶν φωτῶν, ier numele ce li se da era acela de *Athenele Orientului*.

Ⓢ Odată cu deșteptarea Românilor în secolul nostru, dispare, pentru a nu mai apăre nici o dată, marea școlă grecescă de la Sftul Sava.

64. **Biserica Schitul Măgurénul.** — A 'nceput s'o zidescă în délul Cișmegiului, pe lângă Fântâna-Boului, mai sus de Șipotul Cișmelelor, Constantin vel Logofëtul Văcărescu ⁴⁾ și „rēmâind neisprăvită după pristăvirea dumnelui, s'a isprăvit și s'a înfrumusețat de ginerile lui Constantin Văcărescu, adică de Mihail vel Vistierul Cantacuzino, ostenitor fiind Egumenul Sărindarului Sofronie, în dîlele lui Constantin-Vodă Racoviță, adică pe la „anul 1764“. — Hramul îi este Vovedenia Maicei Domnului și Mucenicul Sf. Visarion. A fost închinată Mănăstirei Sărindarului, care numai de buna ei stare nu s'a îngrijit. Lucrul se esplică: biserica era săracă.

65. **Biserica Silivestrului.** — E zidită la 1760 de Pârvan Abagiul. Soția acestuia, Stanca, ne spune ⁵⁾, la 15 Decembre 1778, în diata

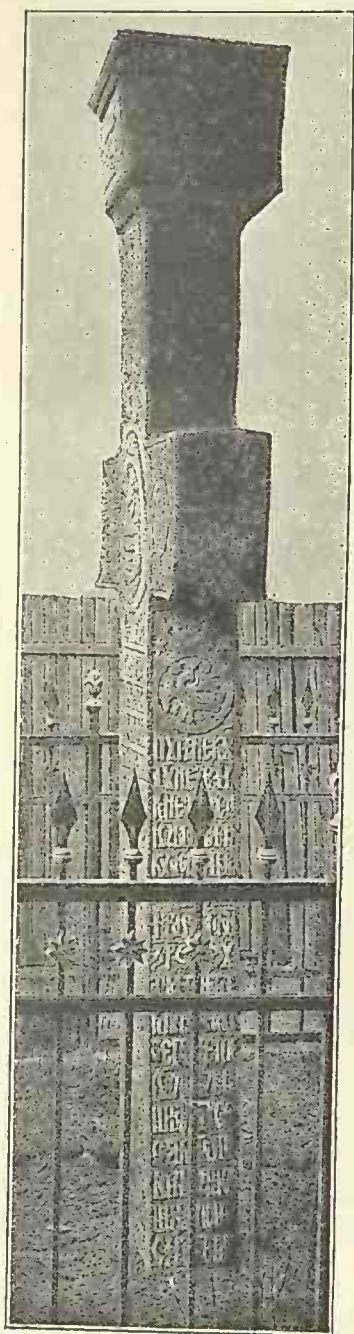
1) Gimnasiul tuturor învățăturilor și cu adevărat locașul înțelepciunei.

2) *Revista Istorică a Arh. României*, I, pag. 3. — Cf. V. A. Urechiă: *Istoria Școlilor*, pag. 27.

3) V. A. Urechiă: *Istor. Rom.*, III, pag. 363.

4) *Biserica Ortodoxă*, anul 1880—1881, pag. 674.

5) *Arhive*: Condica No. 5 a Mitropoliei. *Locurile din Bucuresci*, pag. 135.

Crucea lui Leon-Vodă.

sa, că lasă bisericeii din mahalaua Silivestrului, făcută de bărbatul său, două cazane ca să 'și facă clopote și uă prăvăliă de peste drum de Babie, faimosul brutar¹⁾, la Bărăția, pe locul Curței-Vechi.

⊗ 66. **Biserica Slobozia.** — E zidită pe loc domnese, pe *Slobozia*, la anul 1632 de Leon-Vodă²⁾; sevă, măi sigur, de fiul sevă, Radu-Vodă Leon (1664—1667); a fost reparată la 1744 de Constantin biv vel Vistierul Năsturel și de jupăneșa lui, Aneța.

Crucea ce se află în Curte la stânga are înscricția următoare :

„În numele Tatălui și al Fiului și „al Sftului Duh, adecă eă, robul lui „Dumneșă, Leon-Vodă, feciorul lui Ște- „fan-Vodă, ridicat'am acestă cinstită „Cruce în numele Sftului Gheorghe, „pentru ca se se pomenescă de răsboiul „ce am avut într'acel loc cu pribegii, „când aă venit de peste munte asupra „Domniei mele în anul 7139 (1631) în „luna August, Marș. Milostivul Dum- „neșă cu rugăciunea Sftului Gheorghe, „supusu-i-aă sub sabia Domniei mele, și „i-am biruit, și căți aă căđut în bătaia „zac sub acestă movilă, ier Crucea s'a „ridicat în Februarie 20, anul 7140, ier „de la Christos 1632“.

⊗ Pe altă lature a Crucei stă :

„Puternicul Dumneșă, învredni- „cind pe noi Radu-Voevod cu domnia „Țerei Romănesci în létul 7173, ier de „la Christos 1665, vēđui acestă cinstită

1) Locușinea bucuresecă *colluc de la Babie*, de la acest brutar vine. Babie făcea col- tucelo de păine renumite pentru albăța și gustul lor. Eraă cerute de toți boierii și se vindeau la minut. Totdeuna Babie nu măi avea; de aci: *colluc de la Babie*, adică, *nimic!*

2) Țiarul *Biserica*, (Bucureseci, 1864).

„Cruce, făcută de părintele meu Iw Leon-Vodă, și aflându-se stricată, Domnia mea o înouă, și făcu și sfânta biserică în numele „Sftului mucenie, marelui Sfânt Dimitrie“¹⁾.

67. **Biserica Spirei Doftorul.** — E zidită de Spirea Doftorul Cristofi la începutul secolului trecut, séu, după cum pretinde Părintele Muscelénu, la anul 1676²⁾. A fost închinată metoh Mitropoliei care, după războiul de la 1769—1774, o dă lui Ioachim Monahul pentru marele bine ce a făcut orașului în timpul acestor răsmiriți. Ioachim Monahul, probabil cu bine-cuvîntarea Mitropolitului Grigorie, a închinat-o Mănăstirei Sftului Grigorie din muntele Athos³⁾.

68. **Biserica Sftul Spiridon-Vechiū.** — E făcută, probabil, în secolul XVII, și era de lemn⁴⁾. A fost biserică boșierilor Floresci, ale căror case erau situate în fața bisericei, peste Dâmbovița. La anul 1747, Constantin-Vodă Mavrocordat a făcut-o de zid și a închinat-o patriarhiei Antiohiei. E biserică din Bucuresci, care a revoltat mai mult pe simpaticul întru pomenire preotul Gr. Muscelénu, pentru-că, la pisaniă, egumenii greci, ca să lingusească pe Turci, scriseseră și câte-va rânduri turecesci⁵⁾.

Tot la sftul Spiridon-Vechiū, Constantin-Vodă Mavrocordat avea de gând să facă școlă, dér n'a făcut. Sftul Spiridon-Vechiū, cum și când nu scim, a fost înzestrată cu moșiele Mănăstirei Bolintinul, din care una și adî se numesce Spiridonénca⁶⁾. Mai are venitul unor scaune de carne, pe la Chircă Giuvaergiul, și al unor locuri de pe Podul Mogoșoiei și de prin deosebite mahalale⁷⁾. La 1764 o găsim trecută printre schiturile Mitropoliei⁸⁾. Condicarul a voit se știe pôte că, înainte când era de lemn, fusese a Mitroplicii, căci, când o făcu de zid fiul lui Nicolae-Vodă Mavrocordat, ea fu închinată Antiohiei, după cum spune și un hrisov din 1755 al lui Constantin-Vodă Racovița⁹⁾.

Sftul Spiridon-Vechiū a avut han și case împregiuru-i; mai avea și venitul unui vinăriciū¹⁰⁾.

1) *Revista Romîna*, I, pag. 335. Studiul lui D. Berindei: *Bucuresci*.

2) *Calendar Antic*, 1862, pag. 104.

3) V. A. Urechiă: *Istor. Rom.*, I, pag. 115.

4) Legrand: *Ephémérides Daces*, II, pag. XLV.

5) *Calendar Antic*, 1863, pag. 85—86. Mai sigur, rândurile erau arăbesci.

6) Acte în colecțiunea d-lui Gr. N. Manu.

7) *Arhive*: Mănăstirea Sftului Spiridon-Vechiū, pach. 11.

8) *Academia*: Fondul Mitropolitan, condica No. 5.

9) *Arhive*: Mănăstirea Sftului Spiridon-Vechiū, pach. 11.

10) V. A. Urechiă: *Istor. Românilor*, I, pag. 108.

69. Biserica Sftul Spiridon-Noŭ. — E zidită la 1765 de Scarlat-Vodă Ghica, cu hramul Sftului Spiridon, arhiepiscopul Trapezun-

Sftul Spiridon-Noŭ 1).

dei, făcătorul de minuni. A fost înzestrată de la 'nceput cu multe venituri: moșia Rușilor-de-Vede (dijmă, pesce, mori, vinăriei),

1) Reparată. — Colecția de la Biblioteca Statului.

case în Rușii-de-Vede; vama de la pescele bălților din Romanai; taxa oilor cari păseaă în munții Mehedinților; moșia în Ialomita și vama de la pescele bălților de lângă orașul de Floci; avea 15 sălașe de Țiganii; preoții, diaconul, doi dascăli, doi grămăticii și poslujnicii bisericeii erau scutiți de bir; avea 29 de lude și prăvălii în Bucuresci; are, în fine, în Bucuresci venitul pescelui ce se vîneză în bălțile din orași *pene în Jăgălia*¹⁾.

(X) După 1765 i s'a mai Țis și *Mănăstirea Banului Mare*, adică a lui Dumitrake Ghica, și i s'a mai Țis și *biserica Ghiculescilor din laturea Bucurescilor*. Orașul nu ajunsese pene acolo la 1770. Aci e îngropat trupul fără cap al lui Constantin-Vodă Hangerliu, după ce stetese multă vreme aruncat afară pe zăpadă, în Curtea Domnescă de pe Podul Mogoșoiei, — ceia ce încuragiase pe un biet Român, fript de văcărit, să-î arunce un ban și să Țică: na! satură-te de bani²⁾!

70. **Biserica Staicu.** — Inainte de 1726, Staicu Logofetul și cu soția sa Despa făcuseră uă biserică de lemn în mahalaua Radu-Vodă. Nicolae-Vodă Mavrocordat, luând la 1726 din moșia bucurescănă a mănăstireii Radu-Vodă și dând-o mănăstireii sele Văcărescii, a făcut schimb cu egumenul raduliot dându-î și locul domnesc pe care era clădită bisericuța Logofetului Staicu. Acesta rescumpără locul de la Egumen, dându-î în schimb uă prăvăliă în Bucuresci mai sus de *Pușcăriă*, aprópe de *zidul Curței Domnesci*, în *ulița Lăcătușilor*³⁾.

Biserica Staicului a fost reparată la 1809 de Apostol Velicu și la 1875 de enoriași. Hramul îi este Intrarea-în-Biserică.

71. **Biserica Stavropoleos.** — E zidită pe locurile lui Barbu Bălăcenu, pe care le confiscă Nicolae-Vodă Mavrocordat, atunci când i se spuse că Barbu Bălăcenu ar fi Țis:

(+) — Să dea DumneȚeu să viă NemȚii mai iute să ne scape de Grecul ăsta⁴⁾!!

Barbu Bălăcenu era de partita boierilor, cari, după mórtea lui Brâncovenu, nu voiaă să le vină Domn Grec și 'mpreună cu Radu Golesecu, Grigore Bălenu, Șerban Bujorenu, Ilie Știrbei și toți Brăiloi, lucraă să aducă pe NemȚi în Țeră⁵⁾.

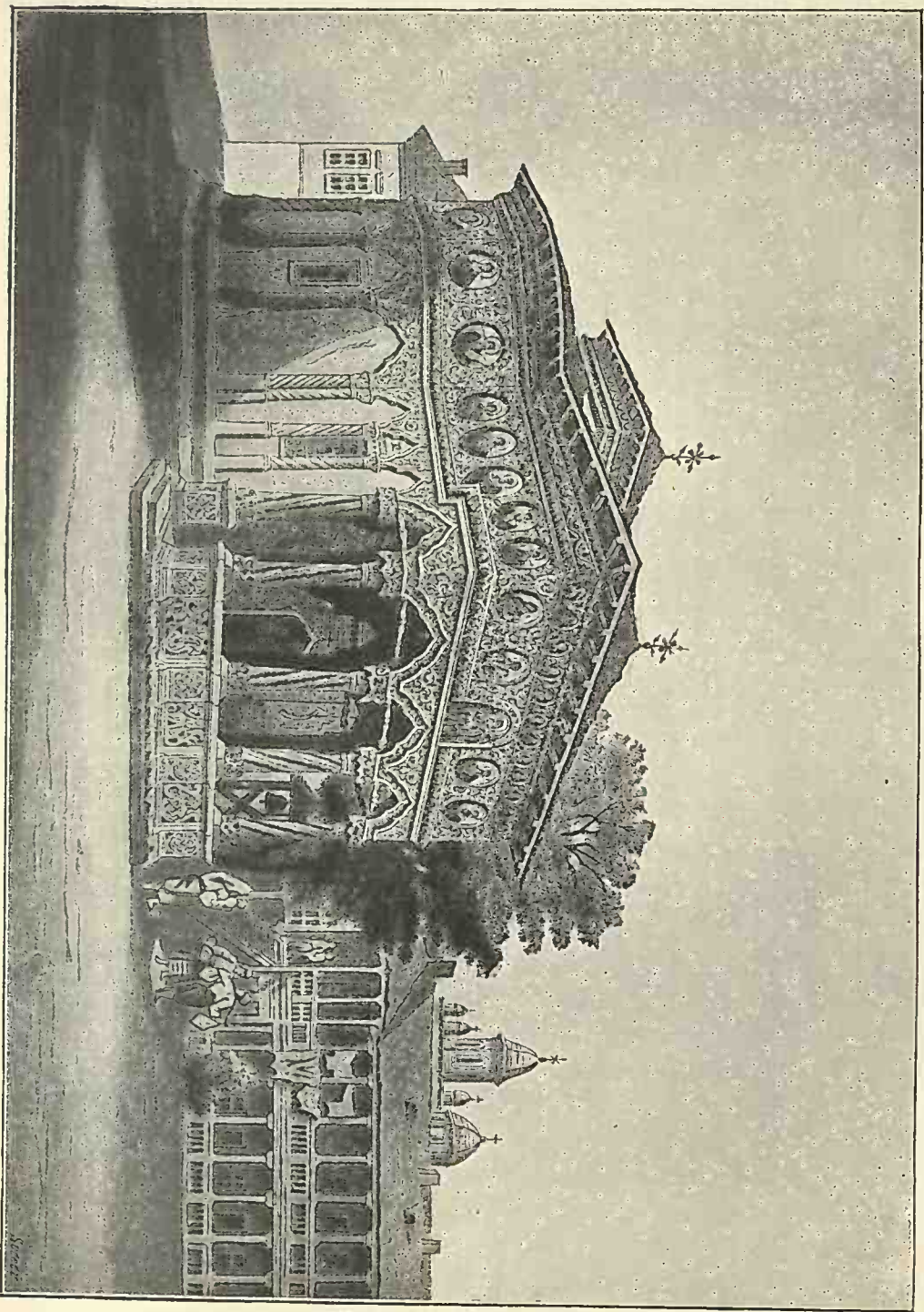
1) V. A. Urechiă: *Istor. Românilor*, II, pag. 61. — Nu sciū ce este și unde este Jăgălia.

2) Hasdeu: *Zilot Românul*, pag. 13.

3) *Arhive*: Mănăstirea Radu-Vodă, pach. 92, act. 1.

4) Tradițiune orală: Venerabilul d. Ștefan Grecenu.

5) *Istoria Moldo-României*, (Bucuresci, 1858), pag. 360.

Biserica Stavropoleos cu hanul. — Colecț. Gr. N. Mann.

ⓧ Domnul trâmise vorbă Bălăcénului să se spovedescă și'l omori, ier locul lui îl dede la 1724 lui Iónikie Stavropoleos, care ridică bisericuța, ciudată ca arhitectură, ce vedem și astăzi. Gri-gore Grecénu, vecin cu locurile lui Iónikie, mai dă de pomană acestuia un codru de loc¹⁾, ca să fiă cuprinsul bisericeii mai mare. Acestea la 1724. La 1725, Maria, fata Logofétului Radu Grecénu, mai dă și ea un loc, tot de pomană bine 'nțeleș, ca să facă „pă-rintele Iónikie clopotniță la biserica și hanul Sfinției Séle.“ —

ⓧ Intr'adevăr, biserica are han, căci Iónikie deștept ca toți Grecii, se sili din resputeri să facă și han, ca să aibă veniturii biserica, și mai cu sémă arhiepiscopia de la Pogonianis, căreia biserica Stavropoleos îi fu închinată. Indată după zidire, Iónikie umblă în dreapta și'n stânga de cerși pentru noua bisericuță. De accia, Stavropoleos, pêně la 1740, are case, prăvălii, pivnițe și locuri în ulița care merge de la hanul lui Șerban-Vodă la Pórta-de-Sus a Curței Domnesci (Strada Smârdan); mai are proprietăți în mahalaua de la Fântâna-Boului, unde Maria Pitescéna dăruiesce lui Iónikie pêně și casele séle²⁾; în mahalaua Stejarului³⁾, și la 1740, în mahalaua popa Dîrvaș, în sus pe Podul Mogoșoiei⁴⁾. La biserica acésta a fost și scólă în secolul XVIII; se 'nvêța numai grecesce⁵⁾.

72. **Biserica Sftul Stefan.** — Este zidită la 1764 de Ștefan-Vodă Racoviță și de Tudora Dómna și a mai fost reparată de Stoica Clucerul, în timpul lui Alexandru-Vodă Ghica și a Mitropolitului Grigorie. Hramul îi este marele arhidiacon și mucenic Ștefan.

73. **Biserica Stejarul.** — A fost dice-se, pe la 1717, de lemn, făcută de un Maxim arhiereul, lângă un mare și bătrân stejar, după care s'a numit în secolul XVIII mahalaua Stejarului⁶⁾. La 1764 s'a făcut de zid de nisce brutari. Are hramul Înălțarea-Sfin-tei-Crucii. La 1894 a fost reparată de M. S. Regele Carol.

74. **Biserica Stelea.** — Era zidită de Stelea Spătarul încă din timpul lui Mihnea-Vodă⁷⁾. A fost totdeuna nenorocită. A ars în timpul lui Sinan-Pașa, ne spune un act din 1632 al Mitropolitului

1) *Arhive*: Mănăstirea Stavropoleos, pach. 11, act. 27.

2) *Arhive*: *ibid.*, pach. 13, act. 4.

3) *Arhive*: *ibid.*, pach. 13, act. 7.

4) *Arhive*: *ibid.*, pach. 13, act. 8.

5) V. A. Urechiă: *Istor. Românilor*, I, pag. 101.

6) Vezi cap. *Mahalalele*.

7) *Arhive*: Mănăstirea Radu-Vodă, pach. 23, act. 3, 5, 6, etc.

Grigore (1629—1637), și a fost reclădită de el, și de neguțătorii

mahalalei. Călugării de la Ivir ajutaseră pe Spătarul Stelea s'o clădescă ântâiū. Era metoh Sfetei Troiți, adică Mănăstirei Radu-Vodă. Avea prăvălii prin mahalaua Sftului Gheorghe-Vechiū, pe unde locuia și Stelea Spătarul în secolul XVI și pe unde eraū proprietari și nepoții lui Nedelco Vornicul Bălăcenu, ziditorul bisericei Sftului Gheorghe-Vechiū.

Pe lângă locul bisericei, spre Nord, era viă, care se mărginea cu ulița cea mare a Podului Târgului-de-Afară chiar pênă la 1702; via acésta e menționată prin multe documente sub numele de *viele Mănăstirei Stelea*.

S'a făcut Mănăstirei lui Stelea spătarul âncă din secolul XVI multe daruri și multe dani. Avea Egumeni deștepți, supuși Egumenului

de la Radu-Vodă și, cu acesta, depinđend de Mănăstirea Ivirului de la Muntele Athos. Stelea Spătarul îi dedese uă moșiă

Icóna de la Stelea, mutată la Radu-Vodă.

cumpărată în 1592 de la jupăneasa Caplea din Periș și de la nepoții ei, Calota și Badea¹⁾. Mai târziu, Elisafca, nepoata Dómei Néga, îi face de asemenea daruri, vaci, boi și altele²⁾. Stelea cumpărase bisericeii séle și morile de la Dlâga de la Detco Clucerul. Simeon-Vodă Movilă întăresce³⁾ cumpărătórea prin hrisovul de la 13 Aprile 1602. Biserica a fost bine reparată la 1837 de Egu-
menul raduliot care, — lucru curios! — a cheltuit atunci 49000 de lei, dați Némțului Iosef Nedau. Focul de la 1847 a distrus-o cu desăvârșire, și de atunci a mai rămas numele mahalalei, care se mai reamintéscă Bucurescenilor despre vechia biserică a Spătarului Stelea.

75. **Biserica Tirchilesci.** — Îi mai dăce și *Dichiú*, după numele unuia din fundatori, Călugărul Dichiú, adică un călugăr care fusese *dikeú* la vro mănăstire séu biserică óre-care. Numele de *Tirchilesci* îl are de la Moș *Tirchilă*, moșul și strămoșul, probabil, al unui ném numeros, al Tirchilescilor. Are hramul Adormirea-Maicei-Domnului și anul zidirei este 1773.

76. **Biserica Udricanului.** — E zidită din temelii la 1734 de Udrican Clucerul și de Maria, soția lui. Biserica este închinată la Mănăstirea Sftului Ion, din Focșani⁴⁾, și a fost, la finea secolului trecut, renumită pentru șcóla sa de învățat buchiă románescă⁵⁾. Tot la Udrican a fost șcólă de caligrafi⁶⁾. Udrican Clucerul a fost celebru pe vremea lui din cauză unui proces pe care l'a avut cu Egumenul de la Radu-Vodă, care îi cerea daune-interese pentru ghinda și jirul, mâncate de porcii lui Udrican, din pădurea Mănescii a Mănăstirei⁷⁾.

77. **Biserica ot Livedea Văcărescilor.** — Era zidită, pe locul unde se 'nalță ađi Palatul Atheneului Român, de Escelenția Sa, d. Ghe-
neral-Maior Mihai Cantacuzino care, plecând în Rusia, o lăsă metoh Episcopiei Râmnicului. Aci a fost șcóla de *musichia* la 1786⁸⁾, când era dascăl un Mihalake, cu 40 de taleri pe lună, ca să învețe pe „ucenicii“ tainele muzicii orientale și bisericesci.

78. **Biserica Vergului.** — E zidită la 1725 de Vergu Vartolomei și

1) *Arhive*: Mănăstirea Radu-Vodă, pach. 26, act. 1.

2) Condica sftului Ion-cel-Mare, act din 17 Aprile, 1623, în colecțiunea Gr. N. Manu.

3) Hasdeu: *Cuvente din Betran*, I, pag. 117.

4) V. A. Urechia: *Acte și Documente*, pag. 54. Hrisov al lui Moruzzi, din 5 Iuniu, 1793.

5) Ion Ghica: *Scrisori*.

6) Marsillac: *Guide de Bucarest*.

7) *Arhive*: Mănăstirea Radu-Vodă, pach. 36, act. 2.

8) V. A. Urechia: *Istor. Románilor*, III, pag. 257.

de Domnița Ancuța. Acest Vergu e *pôte* boierul, pe care Brâncovenu îl întrebuița în cele mai multe din grelele séle afaceri diplomatice la Constantinopole, și care *pôte* a contribuit și el a se ridica acéstă biserică acolo unde se găsesce și astăzi, fiind și el locuitor într'acéstă parte a Bucureștilor. Biserica Vergului s'a numit și *biserica Domniței Ancuța*¹⁾, de unde și numele de *Strada Domniței*, dat unei strade din vecinătatea bisericeî.

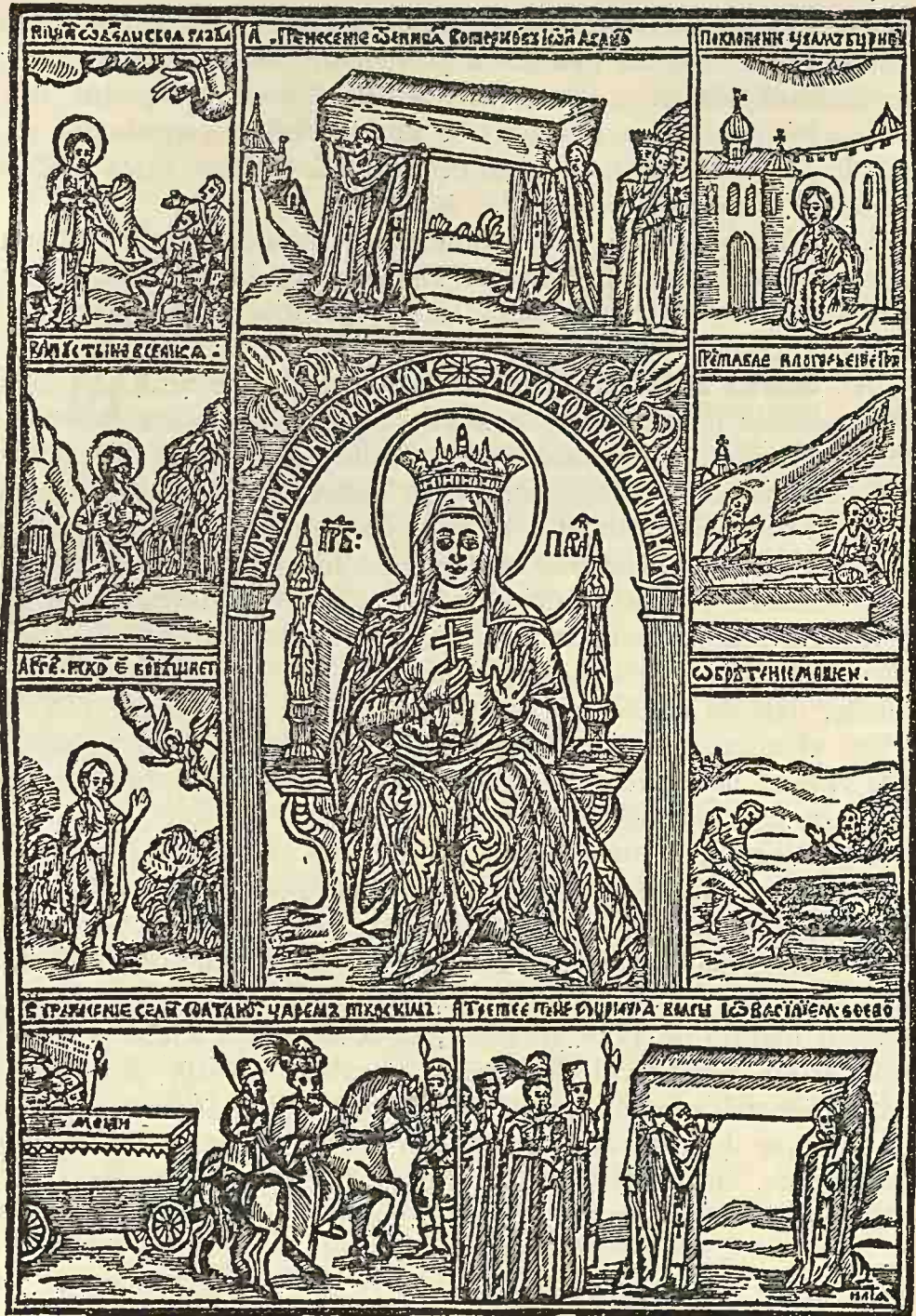
Cunosc două „Domnițe Ancuța“, — adică Ancuțe cari s'au fost fete de Domni stăpănitori ai Țerei și, deci, având dreptul s'au pôrte titlul de Domnițe: una e Domnița Ancuța, féta lui Radu-Vodă Șerban și a Elinei soția lui, care Ancuța a luat de soț pe Nicolae-Pătrașcu Vodă, feciorul lui Mihaï Vitézul și a făcut numai uă féta, Elina, măritată cu Evstratie Postelnicul; a doua Domnița Ancuța e féta lui Constantin-Vodă Brâncovenu, măritată după Ienake Văcărescu. Care dintr'aceste două „Domnițe Ancuța“ a zidit biserică numită azi a Vergului, nu știu. Știu însă din documente, că Văcăresciii au locuit în secolul trecut prin vecinătatea bisericeî. Hramul Vergului este sftul Mina și, ca și pentru alte bisericeî bucureștine, Mitropolitul Daniil (1720—1732) care a reparat-o, spune că a zidit-o²⁾, — ceia ce nu este adevărat.

79. **Biserica Sfta Vineri.** — E zidită la 1645 de Aga Nița, de soția lui, Ióna și de fiul lor, Călin Spătarul. Ce rudeniă erau aceștia cu boierii Năsturelii din Herășei, nu știu. Ceia ce știu este că'n secolul XVIII Năsturelii-Herășei au îngrijit și dăruit biserică cu tóte. În *diata*, adică în testamentul lui Constantin biv vel Ban Năsturel, din 1765, ni se spune că el a făcut chiliile de lângă biserică pentru „sărmanii bolnavi“; biserică are trei brutării ale séle lângă zid. De la brutării se aibă a lua pe fiăcare și câte 10 *pite*, drept chiriă și aceste pite s'au fiă pentru bolnavi. Nimeni, nici chiar fiul său Radu, care fusese la nascere dăruit cu boieria de paharnic, s'au aibă voiă a schimba acest aședământ. Soția Banului Constantin Năsturel, dumnéei Jupănesa Smaranda, este indatorată a face chiliile de piétră din venitul casei. Testamentul nu enumeră moșiele, — decă și moșii a lăsat bisericeî biv vel Banul Constantin Năsturel.

Strănepotul lui Aga Nița, ctitorul bisericeî Sfta Vineri este, la 1788 Februarie 22, Petre Iuzbașa. El cere de la Divan s'au se

1) V. A. Urechii: *Istoria Românilor*, I, pag. 112.

2) *Academia*: Fondul Mitropolitan, condica No. 5 a schiturilor Mitropoliei.

Sfnta Paraschiva¹⁾.

¹⁾ Din *Cartea de Învețături*, tipărită la Iași, la 1643. Vezi *Bibliografia* d-lor Bianu și Hodoș, pag. 142.

hotărăscă și se se hotărnicescă *ocolnica* bisericeii, căci multă lume a călcat locul bisericeii și a făcut pe dânsul case și alte nămestii. Din ocolnică aflu că a fost școlă la Sfîta Vinerii, că podul din spre partea de nord a Bisericeii se numia Podul Vergului și că, încă de la 1702, mahalaua bisericeii Sfîtei Paraschive, adică a Sfîtei Vinerii, se numește *mahalaua Aga Niță*¹⁾.

⊕ La 1839, biserica a fost rezidită, și Alexandru-Vodă Ghica a dat ctitoria lui Constantin Vistierul Herăscu, fiul lui Radu Năsturel, „paharnicul din fașe“, și nepot lui Constantin Banul Năsturel, de care vorbirăm mai sus²⁾.

⊕ 80. **Biserica Zlătarilor.** — Fost-aŭ la'nceputul secolului XVI așe-
dați pe aceste locuri *Zlătarii domnesci*, adică Țiganiii strîngători de aur ai domnieii? Ridicatu-s'a mai târziu pe locurile Zlătarilor vr'uă bisericeuă de lemn, cum erau atâtea și atâtea în secolul XVII? Écă întrebări cari, din lipsă de documente, rămân, în starea actuală a cunoștințelor nôstre, fără răspuns lămurit.

În istoria, transmisă prin tradițiune orală, a Bucurescilor, în povestirile ținute minte de la bătrâni, se afirmă că biserica Zlătarilor era bariera Bucurescilor în timpul lui Matei Bassarabă, că locurile, date de Matei-Vodă rudei séle Elena, féta lui Radu-Vodă Șerban și muma tuturor Cantacuzinescilor munteni, se 'ntindeau de la Zlătari la Sărindar. Se pomenesce, prin urmare, într'una de Zlătari în istoria orală a Bucurescilor.

În documente, numai la anul 1669, găsim prin actele Mănăstireii Cotrocenilor³⁾, uă uliță numită *Ulița Zlătarilor*, ceia ce pôte aréta că biserica era clădită și de mai'nainte.

Nu cunoșcem epoca în care biserica Zlătarilor a fost închinată Patriarhieii din Alexandria Egiptului. În orî-ce cas, închinarea s'a făcut înainte de 1715, de órece, la acéstă dată, Mihai Spătarul Cantacuzino, reziditorul Colței, dă bisericeii pivniță și prăvălii în apropierea bisericeii, pentru că Patriarhul Alexandrieii se plângea cu amar de sărăciă și rîvnia cu foc la bogăția bisericelor bucurescene, închinată la alte patriarhii creștine din Răsărit⁴⁾.
⊕ Mai târziu va avé prăvălii și'n ulița „unde se frînge fierul“, iér

1) *Arhive*: Condica No. XIII a Mitropolieii, pag. 51.

2) Veđi și ale mele *Portrete Istorice*, (Bucuresci, 1894): *Generalul Năsturel-Herăscu*.

3) *Arhive*: pach. 25, act. 19.

4) *Arhive*: Mănăstirea Zlătarilor, pach. 17 bis, act. 4.

Nicolae-Vodă Mavrocordat îi va dărui moșia Stănescii, moșia de baștină a gloriosului nēm al Buzescilor.

Inchinat bisericeii Zlătarilor mai este și schitul Arhanghelul cu tôte veniturile lui¹⁾.

III

Acestea's bisericele despre cari, pêne acum, am putut aduna notițele istorice și legendare, ce am inșirat mai sus. Sunt și alte biserice clădite în Bucurescii pêne la 1800. Ele nu aũ decât istoria obicnuită tuturor sfintelor locașuri de rugă și pocăință. Pe unele le-am amintit în studiul ce am făcut asupra Mitropoliei, pe altele în capitolul ce am consacrat Mahalalelor bucurescene. Aci vom adauge și *Paraclisele* ce se aflaũ, ca micē bisericeuțe, prin curțile și prin casele cele mari ale boierilor bucuresceni.

- ① 1. *Paraclisul Banului Ghica*, reparat ađi ca mică bisericeuță la spatele Palatului Administrativ, clădit la malul gârlei în marea curte a Ghiculescilor din secolul XVIII.
- ② 2. *Paraclisul lui Scarlat Ghica*, a căruĩ casă se afla din spre Pórta-de-Jos a Curței Domnesci, pe Podul Șerban-Vodă.
- ③ 3. *Paraclisul școlei Grecesci*, adicã pe lângă biserica Sftului Sava, în corpul clădirei școlei, pentru folosul elevilor.
4. *Paraclisul lui Racoviță*, probabil în casa Racovițescilor, actualul *Hôtel de France*.
5. *Paraclisul lui Manolake Brâncovenu*, într'una din casele pe cari documentele brâncovenesci le numesc „casele coconilor Măriei Séle“, ađi institutul anti-rabic al D-ului Babeșiu.
6. *Paraclisul lui Grigore Brâncovenu*, din casele brâncovenesci de sub Mitropoliã, ađi Hala de pesce.
- ⑦ 7. *Paraclisul Drăgănescului*, pe ulița Ișlicarilor, mai târziu ulița Francesă, ađi Strada Carol, alături de proprietățile boierilor Crețulesci, mai mult spre mahalaua Scorțarului său a lui Șerban-Vodă, de cât spre Sftul Dumitru.
8. *Patru paraclise ale Colței*, unul la Han, altul la Spital și alte două nuscii unde.

1) V. A. Urechiã: *Istor. Românilor*, I, pag. 173.

9. *Paraclisul bisericeii Stavropoleos*, tot la han.
10. *Paraclisul Mănăstireii Sftului Gheorghe-Noă*, probabil în casele Egumenului, unde se pogoriau Patriarhiu.
11. *Paraclisul Mitropoliei*, care se află și astă-zi în ființă.
12. *Paraclisul Domniței Balașa*, și astă-zi în ființă spre Cheiul Dâmboviței.
13. *Paraclisul Mănăstireii Zlătarilor*, cu hramul Sftului Andrei. Rușii de câte ori erau în Bucuresci, aci veniau de se închinau.
14. *Paraclisul Mănăstireii Sărindarului* 1).

Maî erau bisericeii și bisericețe, a căror pozițiune nu se pôte hotări în starea de ađi a cercetărilor și cu micul număr de amănunte ce ne dau documentele. Bunióra, în cartónele mănăstireii Sftului Ion-cel-Mare²⁾ se află citată biserica *Popci lui Plăcintă*. Unde este séu, maî bine, unde a fost acéstă biserică a Popei lui Plăcintă? Ecă uă cestiune care va rămâne pôte pentru totdeuna fără răspuns. Istoria bisericelor bucurescene, ca și Istoria generală a Bucurescilor, are lacune caru nu se vor maî umplé nici odată.

IV

ⓧ **C**atolicii antaiu și, după ei, Armenii, Luteranii, Calvinii și Evreii, s'au bucurat totdeuna în Bucuresci de cea maî completă și maî prietinosă ospitalitate, așa cum și la noi, ca și'n cele-l-alte țeri ale Europei, s'a priceput ospitalitatea după vremuri, după obiceiuri și după putință.

De la 1379, de când Vladislav Bassarabă, Voevodul Țerei-Românesci, Ban al Severinului, Duce al Făgărașului și fiu al mareluu Alexandru Bassarabă, dá din *Argyas* (Argeși) porunca sa domnescă tuturor Catolicilor din țera ca se primescă bine pe Episcopul catolic, care vine se sfintescă bisericile catolice din Muntenia³⁾, și pêne în vremurile nóstre, *papistasii séu rimlenii*, cum diceau bėtraniu Bucurescenii creștinilor de legea Apusuluu, au trăit în pace și'n linisce.

În secolul XVI era biserică romano-catolică la Bucuresci:

1) Fotino: *Istoria Daciei*, III, pag. 166.

2) *Archive*: pach. 12, act. 1.

3) Hurmuzake: *Documente*, I, 2, pag. 148.

nî-o certifică uă scrisóre din 1578 Februariu 24 a Ecaterinei, Dómna luí Alexandru-Vodă Mircea, către soră sa, Marióra Val-larga, de la mănăstirea San-Masio de la Murano, de lângă Veneția ¹⁾.

În secolul XVII, la 1633, Catolicii aū biserică la Bucuresci. Ambasadorul Franciei de la Constantinopole, d. de Gournay, o recomandă, pe ea și pe preoții catolici cari o deservesc, bună-tăței luí Matei Bassarab ²⁾. La 1637, catolicii aū biserică nouă, clădită cu cheltuiéla unuî bogat Venețian, care face negoț la Bucuresci și care se numia Locadello. Biserica este în lungime de dece pași și 'n lățime de cincî; iér pictorul care a zugrăvit-o nu e fără talent.

⊕ Acéstă biserică se afla în Bucuresci, la spatele Curței Domnesci, unde este astăzi *Bărăția* ³⁾ și pe unde preoții catolici aveau și uă frumósă grădină, desinată după moda italiană a secolului XVII ⁴⁾. Se vede ênsé că temeliele acestei biserici a luí Locadello nu erau solide, de óre-ce la 1670 dic unî, la 1677 pretind alții, biserica a cădút. Bucurescenii credeau că a cădút din cauza blestemului aruncat asupra-î de patriarhul Ierusalimului, blestem, „*quae Valachi afforosenie vocitant*“. Cu ajutore de la Grigore Ghica, de la boierul Radu Banul Năsturel și de la vro câți-va neguțatori Chiprovațianî, biserica este din nou clădită, — ceia ce provocă uă cértă violentă între Grigore Ghica și Patriarhul Ierusalimului, la un prânđ dat de Mitropolitul Țerii în ziua Sftilor Constantin și Elena ⁵⁾.

⊕ La 1716, del Chiaro obține de la Ștefan-Vodă Cantacuzino permisiunea de a clădi ierăși biserica papală. Probabil că cea din 1677 arsese sóu se dărîmase de cutremure. Domnul Țerii dá permisiunea, cu condițiune să nu înalțe turnul pré sus, ca nu cumva să se supere Turcii ⁶⁾.

⊕ Ca și la Domniî românî, Catolicii, și la Fanarioți, se bucurară de aceiași bună-voință și de aceiași protecțiune darnică. Alexandru-Vodă Ipsilanti le recunósce dreptul cel vechiú de a avé vierî și argați la viele din Bucuresci și din Târgoviște, și pivnite, și case în mahalaua Sftului Gheorghe-Vechiú.

1) N. Iorga: *Contribuțiunî la Istoria Munteniei* (Bucuresci, 1896), pag. 30.

2) N. Iorga: *Acte și Fragmente* (Bucuresci, 1895), I, pag. 76.

3) *Bărăția*. Cuvîntul vine ori de la *barat* (unguresce prietin sóu călugăr), ori de la turcescul *berat*, neo-grec *παράρι*, adică Patenta Sultanului. ! *Grammatici certant*.

4) Veđi cap. *Frumósele Arte*.

5) Baksici: *Monumenta Slavorum meridionalium historiam spectantia*. — Cf. *Mag. Ist.*, V, pag. 64—65.

6) *Revista Română*, I, pag. 377—378. Berindeiú: *Bucuresci*.

Mahalaua Armenescă e pomenită în documentele Secolului XVII. Acolo și-aveau și biserica.

Luterani și Calvinii și-au înălțat biserica sub protecțiunea miniștrilor Suediei, și-apoi a miniștrilor Prusiei de la Constantinopole, din secolul XVIII tot acolo unde bisericile lor se află și astăzi.

⊕ Evreii și-au avut lavre din vremuri bătrâne în mahalaua Popescului, pe la Jigniță, și 'n secolul trecut în mahalaua Răzvanului, la hanul Nicolescului.

⊗ Românul a fost milos și, cum a putut, a 'ncălțit la sînu-i primitor pe toți străinii.

Câți dintr'ênșii n'au fost șerpî!

Vulturul domnesc ca podóbă într'un hrisov de la Ștefan-Vodă Racovița 1).

1) *Arhive*: Mănăstirea Radu-Vodă, pach. 40, act. 6, din 1765, Martie.

VIII

MĂNĂSTIREA SFTEI TROIȚE

A LUI

RADU-VODĂ

1568—1800

I

ⓧ **B**ra prin Ianuariu 1837.

Se vorbă în Bucuresci prin casele boierilor și prin prăvăliile neguțătorilor, c'un fel de spaimă amestecată c'ua adâncă bucurie, că boierii Filipesci și boierii Cantacuzinesci s'au hotărît să lupte pînă în pânzele albe în contra Egumenilor greci și în contra jafului averilor mănăstiresci, închinată la Sfet-Agora și la tôte patriarhiile Răsăritului.

⊕ Iordake Filipescu înaintase Domnului și Consulului Rusiei un protest în contra Egumenilor greci de la Mărgineni, de la Sfta Ecaterina și de la Rîmnic, cari călcând hrisóvele cele bētrâne de daniă și *aferoseniă*, arendaseră moșiele mănăstirilor fără consimțimēntul familielor donatóre²⁾.

ⓐ La acest protest al Filipescilor, la care se uniseră toți Cantacuzinescii munteni, nu se dedese încă nici un răspuns. Și Rusia, și Domnia așteptau să vedă ce vor dice Egumenii. Aceștia, toți aflători la Bucuresci, — căci, în desfătatele sînurî ale veselului orași, le plăcea tuturor să petrecă ierna, mai bine de cât în chi-

1) Podóbă din *Noul Testament*, tipărit în Belgradul Ardealului (Alba-Iulia) la 1648. — Veđi *Bibliografa* d-lor Bianu și Hodoș, pag. 165.

2) Hurmuzake: *Documente*, Supl. I, vol. IV, pag. 465.

liele derăpănite și pustii ale mănăstirilor de la munte, — aceștia, Egumenii, se strînseseră într'ua sêră la cel de la Zlătari și chibzuiseră în glume, rîsete și cuvinte de batjocură cum se amuțescă pe Filipesci și pe orî-ce Român care ar mai fi cutezat sêi stânjenescă în cărmuirea miliónelor României¹⁾.

H — Ha! Ha! ce prostescă megalopsichiă! đisese în cea mai infectă grecescă de la Mytilene, Egumenul Văcărescén; s'a încercat el, Kiseleff, acum cincî anî²⁾ sê ne dea peste nas și tot n'a putut face nimic, — și-o sê facă acum *Rumunii!!*

Ⓛ — Mie nu-mî cam place lucrul acesta, replică bătrînul Mihailot, uă vulpe cu chipul de om, care vorbia grecescă limongiiilor din Prinkipos; — nu'mî plac de loc aceste încercări. Le-aū făcut în timpul lui Constantin-Vodă Ipsilanti, le-aū făcut sub Caragia; acum cincî anî Kiseleff, acum Filipescii. Sê băgăm de sémă, pré-slăviți frați întru Christos, sê băgăm de sémă, — șiși continuă jocul cu mătăniile-î mirositoare, de colosale bóbe de chihlibar.

Ⓛ — Sultanul, Vizirul, Sultana-Validé, tóte pașalele Porței, toți *Elcii*³⁾ din Pera sunt ai noștri, đise țanțoș Egumenul din fața Zlătarilor, de la Sfântul Ion-cel-Mare. Avem parale, nu ne pasă!

Ⓛ — Și-aci, în țeră, nimic nu se mișcă fără ca noi sê scim totul. Ciocoi Domnului, ciocoi boierilor, ciocoi consulilor și Grecii neguțătorî sunt ai noștri, adause Mărginénul, un ténér căruia îi scânteiaū ochii de neînfrénată vieță.

Ⓛ Luaseră dulcéță; béuseră cea mai parfumată cafea din câte Moka trămite Europei, și-acum erau la ciubuce, la vutcă, la cofeturî, la mastică și la un fel de prăjiturèle cu miróse, pe care, de la Alexandru-Vodă Ipsilanti, un bucătar frances le introdusese la Bucuresci.

Ⓛ Raduliotul, un om cam de vro 47 de anî, în tótă puterea bărbăției, înalt, spătos, ochii mari, negri, dér cu privirea rece și antipatică, piełița albă, nesce mîni albe ca de episcop, — Raduliotul, adică Egumenul de la Mănăstirea lui Radu-Vodă, tăcea, când mângăiându-și barba, când plimbându-și degetele peste crucea de la pîept, ticsită în superbe diamante și 'n rubinuri mai mari ca aluna. Scóse césornicul — un cap-d'operă de aur ciselat

1) Tradițiune orală.

2) Hurmuzake: *Documente*, Supl. I, vol. IV, pag. 465.

3) Ambasadorii puterilor creștine, — din cari câți nu fură cumpărați între 1860 și 1864!

și înflorat. Mărginenul îi vedu gestul și s'apropiă de dânsul cu grăbire.

⊗ — Frăția ta se grăbesce; are probabil de lucru? — îl întrebă dânsul și fața'i plină de viață, luă un aer de șirătă și glumătă părere de rău.

⊗ — Sunt dece: am să scriu la Ivir¹⁾ și să reglez câte-va socoteli ale embaticarilor din Tabaci.

⊗ — Și eă plec, căci voiesc să sfârșesc un memoriu asupra taînei botezului, pe care țin să'l supun aprobărei Frăției Têle înainte de a-l trămite Marei Patriarhii.

Mănăstirea Radu-Vodă la 1830²⁾.

⊗ Și se uitară unul la altul cu nesce priviri atât de vorbitore, încât cel mai puțin observator ar fi vădut îndată că amândouă mint de frig.

⊗ Se ploconiră celor-l-alti și plecară împreună.

⊗ La scară îi așteptău nesce carete împărătesci și nesce telegari de mâncau foc. Se mai închinară unul altuia; feciorii le aruncară blănille de Mosco pe dânsii și, amândouă, grăbiți, sprinteni, vioi, săriră în carete, dîcînd feciorilor:

⊗ — Unde scii!

¹⁾ Mănăstirea căreia era închinată Radu-Vodă.

²⁾ Colecț. d-lui Gr. N. Manu.

⊕ Raduliotul, în loc s'o iea spre Radu-Vodă ca să scrie la Ivir, apucă pe Podul Mogoşoiei, merse pînă la Slătîneşu, o făcu la drépta, întră pe uliţa Şcolei, ocoli casele Cornescului şi se'ndreptă spre mahalaua Botînelui. — Acolo îi era Radu-Vodă în séra aceea din Ianuariu 1837.

⊕ Mărgîneşu, în loc să se ducă la metoh, ca să sfârşescă memoriul asupra taînei botezului, coborî la vale pe Podul-de-Pămînt, spre Grădina-lui-Scufa.

II

⊕ **A** doua zi, la 9, careta Raduliotului suia délul Mănăstirii Radu-Vodă. Mahalagii de la pólele colinei se'ntrebară rîbind nămeţii din faţa porţilor:

⊕ — De la care o fi venind Grecul? ¹⁾

Careta intră maiestósă pe sub gangul Mănăstirei şi o făcu la stînga spre palatul egumenial. La scară aşteptău vro dece preoţi români de la ţeră. Băteau de zor în zăpadă, care scârţia sdravên sub cismele şi opincile lor. Unii erau bătrîni, uitaţi de mórte; alţii mai tineri; toţi aveau câte ceva în desagi, şi la chimir se ghicîau motălcî pline cu parale.

⊕ Careta se opri. Feciorul sări şi deschise uşa. Imfofolit cu blană pînă la ochi, egumenul se dede jos încet şi cadentat. Preoţii se plecară pînă la pămînt, unii îi sărutară póla. Se auđi din blană, rēstit, cuvintele pocite:

⊕ — Ţe vreţi? Se aspetăţi!

⊕ Şi'ntorcēndu-se către Grecul fecior, un flăcăiandru de vro 18—19 ani, mai frumos şi mai chipeş de cât un Georgian, Egumenul dise grecesce suind scările:

¹⁾ Aceşti egumeni cu moravurile şi scandalurile lor au inspirat pe poetul popular, care cântă:

Că Vlădică, de-i Vlădică,
Şi tot aro ibovnică;

Şi 'n deosebî ceî de la Radu-Vodă au depăşit mēsură, încât poetul popular dice:

Când toca la *Radu-Vodă*,
Eū stam cu puica de vorbă,

luând, din cauza egumenilor radulioşi, biéta mănăstire a lui Radu-Vodă ca un fel de *incitamentum Veneris*. — Veđi Teodorescu G. Dem.: *Poesii populare*, pag. 312 şi 315.

④ — Spune la patru din popii ăştia, să rănescă zăpada de la grajd; doi să care lemne la cuhniă, doi să ajute la bucătăria şi ceî-l-altî să taiă lemne¹⁾. Întrebă de scrisori!

⑤ Intră în odaia lui după ce trecu printr'alte două carî semănau într'adevăr a camere monacale, góle, reci, văruite, cu icóne, cu cruci şi cu mătăni şi busuioce sfinţit atîrnate pe părete.

⑥ În odaia lui ênsă era cald, era un miros de miresme şi parfumuri de te îmbăta; sofale, perne, covóre de şi se înfunda picioarul, stofe şi blănuri atîrnate pe părăţi; uă lumină dulce se furişa prin perdelele ântăiū de tulpan albe şi-apoi de sangoliă conabiă. Intr'un fel de tripod eraū nesce căşii de argint în care ardeaū a lene parfumurile Indiei. Pe uă masă acoperită c'ua stofă aurită, nesce cărţi frumos legate în catifea verde cu armaturile de argint; lângă ele câte-va scoruşe toemaī bune de mâncat; nisce zarfuri cu filigenele într'ênsele, uă candelă în care ardea un oleū mirositor, două cruci de argint, şi nesce probe de grîū în 3—4 covăţele şi lângă ele un maldăr de hârţii pe carî se vedeaū pe grecesce titlurile: *contract de închiriare, zăpis de împrumutare, socotela arendilor*.

⑦ Raduliotul îşi lepădase blănurile în odăile călugăresci şi rămăsese numai în anteriū când intrase în mândra lui odaiă. Se uită la sofa cu delicii şi, pētruns de căldura şi parfumurile odăiei, se trânti cum îi veni mai bine pe sofa, potrivit perne sub cap, sub braţe, la şale. Mângăia cu privirea mobilele din odaiă, se jucă cu ciucurii de la momeaua unui ciubuc de iasomiă şi, aducēndu-şi ceva aminte, bătu din palme.

Indată, supus şi închināndu-se pēnē la pāmēnt, apăru flăcăiandrul-fecior.

— Vr'un űigan a adus scrisori? întrebă Raduliotul.

— Sunt cincî scrisori pecetluite carî aştéptă buna plăcere a Sfintei Tēle Luminăűii, şi mai e jos şi Pandelakis Chiorul.

— Adu-mî scrisorile şi di-ī lui Pandelakis să viă sus.

⑧ Flăcăiandrul eşi şi reveni cu scrisorile şi cu spionul. Dece minute, acesta şopăi Egumenului a căruia faţă se'neruntă din ce în ce mai mult. Pandelakis plecă. Raduliotul luă scrisorile, le citi şi, rupēndu-le cu furiă în micî bucăţele, le aruncă ca turbat în căştile în care ardeaū parfumurile. Bātu din palme. Feciorul apăru.

1) Revista pentru Istoria, Archeologia şi filologie: „Memoriul unui anonim“.

— Să viă îndată cu condicele și catastifele părintele Gherasim casierul și părintele Lampridie bibliotecarul.

① Feciorul eși, și Raduliotul, plimbându-se de colo pêne colo prin odaiă, se'ntrebă îndesat și dîrj :

— Să aibă ore dreptate Mihailotul ? Să cuteze ore Români să pună mojica și blestemata lor mână pe averea mănăstirilor noastre ? . . . Vom vedé !

② Călugări chiămați intrară și se ploconiră sărutându-ı mîna și póla anteriului.

III

① **E**gumenul începu :

— Deschideți condicele și catastifele. Trecem prin vremuri grele ; nuscim ce ne va aduce ziua de mâine, să fim gata la ori-ce primejdiă. Astă *țără păcătósă*¹⁾ mâine póte s'ó prăpădescă mânia Domnului. Decî, părinte Gherasim, cum stai cu chiriele, embaticurile și vîndările ?

— S'ntrebe înalta și Sfânta Evlaviă a Luminăției Tële și robul têu va răspunde.

— Cum stai cu cele 185 de locuri cu embaticiu din mahalale cari ne înconjóră²⁾.

— 132 aũ plătit bob numerat ; 30 plătesc la 31 ale curgătoarei ; pe cincî i-am dat afară ; restul sunt veduve cu câte 5 și 8 copii, nu pot plăti și este iernă.

— Să le dai afară ; Dumneđeũ, nu noi, să aibă grijă de ele și de copiii lor. Cum stai cu cele 20 de prăvălii din Lipscani³⁾.

— Chiriele sunt încasate de la 16 ; la 4 negustori am pus secfestru.

— Mi-aĩ vorbit de locurile din mahalaua Popescului, de lângă Bărcănesci, Mogoșesci și Năstureli ; de cele din mahalaua Slobozia-Domnescă, de locurile din Căramidari⁴⁾ ; aũ plătit toți ?

1) Locuțiune obicinuită în gura tuturor Egumenilor greci.

2) *Archive*: Cartónele Mănăstirei Radu-Vodă, pach. 44.

3) *Archive*: *Ibid.*, pach. 69.

4) *Archive*: *Ibid.*, pach. 83, 84 și 89.

— Da, sfânt izvor de sfântă lumină; au plătit pînă la uă lețcaiă¹⁾.

— Ce-ai făcut cu locurile din Ulița Lăcătușilor, mai sus de Pușcăriă? S'a sfârșit cërta cu chiriașii și embaticariî din Isvor²⁾?

— Cu ăștia ne judecăm, căci Dâmbovița le-a dërîmat casele.

— Dâmbovița e a lui Dumneđeū. Să le vinđi căldările de mămăligă. Cum stai cu proprietățile din Brosceni³⁾ și cu cele din mahalaua Aga Nița, Sfta Vineri, de lîngă Postelnicul Dumitru Caramalăul⁴⁾?

— Cu multe greutăți, dër au plătit toți.

— Asta-î principalul. Ce faci cu locul și prăvăliile de lîngă Hanul lui Șerban-Vodă⁵⁾, cu locurile și casele din Podul Calicilor⁶⁾, cu prăvăliile Mănăstirei Stelea⁷⁾; bagă de sémă! la aceste prăvălii căci sunt în mieđuțl târgului, la Sftul Gheorghe-Vechi; trebuie chiria urcată.

— Am urcat-o de la Sftul Dumitru, de și a trebuit să dau afară pe un bêtrân care, din tată în fiu, fusese chiriașul lui Radu-Vodă de 48 de ani, iér tată-sěū de 30 de ani.

— Timpul e al lui Dumneđeū care-î va ține sémă de acésta. Noul chiriaș plătesce mai mult?

— Cu țece lei și 24 parale mai mult la sută.

— Fôrte bine, dër cu locurile și cu casele din mahalaua Foișorului⁹⁾.

— Sunt la ți, dër am cinei procese.

— Să le căștigî! Să trămîți Paharnicului Mihalakis, presidentul, țece curcani, patru oca de unt și trei care cu fên; pentru rest, am sěl vęd eū.

Egumenul se plimba supărat de colo pînă colo.

Casierul Gherasim d'abia mai resufla învêrtind când la drépta

Pecetea Mănăstirei Radu-Vodă⁸⁾.

1) *Archive: Ibid.* pach. 92, act. 1, din 1726.

2) *Archive: Ibid.* pach. 100.

3) *Archive: Ibid.* pach. 103.

4) *Archive: Ibid.* pach. 23, act. 32. La 1698 era deja proprietară acolo Mănăstirea, pe la locul Carelor cu pește.

5) *Archive: Mănăstirea Cotroceni*, pach. 25, act. 28.

6) *Archive: Mănăstirea Radu-Vodă*, pach. 1, act. 43.

7) *Archive: Ibid.* pach. 23, act. 3 și 4. Le stăpănia din 1627.

8) *Archive: Diferite acte ale mănăstirei.* Pecetea acésta e nouă, pórta data 1750.

9) *Archive: Ibid.* pach. 43, act. 10 și 12.

Icona de la biserica Stelei Spătarul⁴⁾.

când la stânga foile catastifului. Brobóne de sudóre îi picurau pe hârtia vênëtã și grósã a catastifelor. Vedeã pe Egumen supërat, și tremura ca varga.

— Vinul ! esclamã Egumenul.

— Ascult întrebãrile sfințitei și slãvitei téle gurî ; robul téu va responde.

— Vinul din délul Vãcãrescilor¹⁾.

— Se vinde ca și pâinea caldã la bãcãniî noastre, și numai la aî noștrii²⁾, din Brosceni.

— Vinãriciul tot de la Vãcãrescî³⁾.

— E luat de mult. Am spart bușile la doî carî se opuneaũ.

— I-a bătut la Agiã?

— Dupë obicei, pré milostive Stãpãne.

— Spre învëțãturã, . . . fôrte

1) *Archive: Ibid.* pach. 1, act. 1, 2, 4. 6. Le stãpãnia din 1580.

2) *Archive: Ibid.* pach. 67, act. 1. Porunca lui Grigore-Vodã Ghica din 1731.

3) *Archive: Ibid.* pach. 1, act. 38, din 1774.

4) Se afla înainte de focul de la Marte 1847 în biserica Stelea, de unde a fost adusã la Radu-Vodã, unde se aflã și astãzi. S'ar crede cã un lucrãtor german din secolul XVII a lucrat în lemn și a poleit florile colonetelor și pervazurilor. Prin tótã a sa înfãcișare, icona reamintesc pe cele de la museul din Colonia și este fôrte interesantã.

bine. . . Cum stai cu cele 125 de sfori de vii din délul Lupescilor¹⁾ bucuresceni?

— Vinul și vinăriciul sunt luate. Le vënd băcanii noștri din Cărămidară și din Izvor.

— Ce-ai făcut cu vinul din délul Pitescilor²⁾? Imi spuneai că'l ții!

— L'am vëndut Câmpulungenui³⁾ ca să'l desfacă el cu ocaua la drumul mare⁴⁾.

— Bine. Și-acum morile pe Dâmbovița. . .

La auđul acestor cuvinte, părintele Lampridie se pregăti cu condica de hrisóve copiate și cu sacul de hrisóve originale. Ținti ochii la Egumen, ca să fiă gata la răspunsuri ca și părintele Gherasim.

— Morile, continuă Raduliotul c'un ton de adâncă părere de rău, — morile! unde's timpurile cele fericite când Sfta Troiță, mănăstirea noastră, avea morile de la *Ciutăria Domnescă*. . .

— Cele cumpărate de Alexandru-Vodă de la Dobromir Banul⁵⁾ și pe care județul Baciul cu cei 12 pârgari ai Bucurescilor le dă ohavnice Sftei Troițe la 1587, ți se supus părintele Lampridie.

— Dér morile de la cónsta Gorganului⁶⁾, de lângă podișorul ce trecea la Mihai-Vodă? dér morile Dudescilor pe cari le luarăm prin proces de la acești boieri⁷⁾?

— Ne-au rămas morile din Grozăvesci, replică părintele casier Gherasim, și ne-a rămas móra de la Foișor, care ne dă 24000 de taleri pe fiă-care an⁸⁾.

— Tot atât ne da și la 1818; va trebui să mărim chiria; câștigul e pré mare la móra de la Foișor pentru arendași; e drept să foloséscă și Sfta Mănăstire.

— E drept, pré-puternice stăpâne!

— Da, e drept, și mai drept este să mărim arendele la Cioplea.

— Cu atât mai drept cu cât de la 1651 de când Mănăstirea o cumpără de la Radu Postelnicul din Herăscă⁹⁾, moșia nu a

1) *Arhive: Ibid.*, pach. 49.

2) *Arhive: Ibid.*, pach. 60.

3) Egumenul Mănăstirei Câmpulungului.

4) Veđi cap. *Patriarhi, Mitropoliți . . . greci la Bucuresci*.

5) *Arhive: Cartónele lui Radu-Vodă*, pach. 58, act. 1.

6) *Arhive: Ibid.*, pach. 65, act. 1 și 2.

7) Veđi cap. *Dâmbovița bucurescănă*.

8) *Arhive: Ibid.*, pach. 68, act. 1.

9) *Arhive: Ibid.*, pach. 38, act. 1.

produs cât se cuvine Sfintei noastre mănăstiri, și se dulcég dér convins bibliotecarul.

— Să mărim și arenda Măicănescilor.

— Fôrte drept; de când am primit-o daniă de la Herăscu ¹⁾ în 1698, moșia Măicănescii n'a dat cât trebuia să dea.

— Băgați de sémă la moșiele mănăstirii Stelea ²⁾, care ni-este închinată!

— Vom mări arende, și se Gherasim.

— Și satul Lupescii ce face ³⁾? îmi pare că și moșia, și săteniî dorm într'una.

— Și nî-e dat de mult, ni-e dat de Alexandru-Vodă pe la 1568.

— Dér moșia și satul Hodobenî ⁴⁾.

— Buzescii din secolul XVI și fiul lui Petru-Vodă Cercel, adică Pêtrașcu și în călugăria monachul Partenie, le folosiau mai bine de cât Sfta noastră mănăstire; să mărim arenda, pré slăvite Stăpâne!

— Vom mări-o. Și vom mări și arenda moșiei Greci ⁵⁾, acum aprópe coprinsă în București.

— Era uă dată moșia frumósă. Alexandru-Vodă o cumpărare după 1568 de la Ivașcu Vornicul Goleșcu care, și el, o avea luată de la mănăstirea Tânganului, căreia îi dedese moșia Plătărescii, — completă părintele Lampridie, scoțând la minut un admirabil hrisov aurit și întărit cu domnésca pecete.

— Părinte Lampridie, porunci Raduliotul, uitându-se mănios la sacul cu hrisóve; veî alege din vechiele hrisóve ale mănăstirei pe cele mai insemnate, buniórá pe cele de daniă și de inchinare de la Domniî, veî face cu ele unul séu mai multe pachete și mi le veî aduce aci. Le voiî trâmite peste hotare; așa a făcut Caragea-Vodă la 1816, așa aî făcut Rușii la 1829 ⁶⁾. De ce n'ași face-o și eî? Veî mai strînge din vasele de argint ale bisericeî, din candelé, din odóre, tot ce veî judeca mai bogat și mai prețios, și mi le veî căra aci. Mě'nțelegeți bine?

1) *Arhive: Ibid.*, pach. 25, act. 29.

2) *Arhive: Ibid.*, pach. 23, act. 3. Inchinate la 1614.

3) *Arhive: Ibid.*, pach. 5, act. 1.

4) *Arhive: Ibid.*, pach. 3, act. 3. — *Otopeniî*, jumătate fuseseră ai jupănesei Vilaia, sora jupănesei Maria, fetele lui Radu Clucerul Buzescu; și Maria era nevasta banului Craiovei, Ianake Catargiu. Actul e de la 1618, de la Gavril-Vodă Movilă.

5) *Arhive: Ibid.*, pach. 43, act. 2. — Moșia e cumpărată la 1572, spune, la 1628, Alexandru-Vodă Iliashi. Veđi pach. 43, act 5.

6) Cipariu: *Arhiv*, I, pag. 34.

— Te 'nțelegem, Sfânt izvor de lumină.

— Părinte Gherasim, câți bani sunt în sipetul de jos și câți în lada de sus?

— Cu totul și cu totul, pentru a fi puși la minut sub înțelepta dréptă a Mărinimiei Tële 173,000 de lei.

— Du-te de-i adu pe toți... A! treci și pe la popii *rumuni* de la kuhniă, de la grajd și de la lemnăria și veđi ce parale aũ mai adus. Iea-le și spune-le sã dormă aci, căci tocmai mâne îi voiã puté primi.

Călugărul Gherasim și Călugărul Lampridie se închinară pêně la pământ, sărutând póla Egumenului, și eșiră.

Raduliotul se trânti ierăși pe sofa, potrivì pernele, intinse mâna dréptă și luă uã scorușă. Inainte de a mânca din ea, buzele lui mai điseră încă cuvintele:

— *Țeră pécătósă! Țeră pécătósă!*

⊕ Părintele Gherasim îi aduse cei 173,124 de lei, — cei 124 de la popii *rumuni* carí râniaũ la grajd, tăiaũ la lemne și ajutaũ la bucătăria, unde Țiganiĩ Egumenului își băteau joc de dênșii, punându-ĩ sã tóce cu satírul făinã, pentru perișórele Pré-Slăvitului Egumen ¹⁾.

IV

Acesta era Egumenul Grec de la mănăstirea lui Radu-Vodă, și-așa erau toți Egumenii Greci de la mănăstirile închinăte ale Bucurescilor și ale țerilor românesce.

Și-acum, éta înscripțiunea mănăstirei Radu-Vodă, pe care, pe vremuri, o sterseseră Egumenii:

⊗ „Acéstă sfântă și dumnezeiescă mănăstire, care este hramul „Sfânta Troiță, din temeliã e ziditã de luminatul Domn Iw Alexandru-Voevod, fecior lui Mircea-Voevod, nepot lui Mihnea-Voevod „cel Bětrân, când a fost cursul anilor 7076 (1568), și aũ fost cu „pace pêně în đilele lui Mihaĩ-Voevod, la cursul anilor 7103 „(1595), pêně aũ venit Sinan-Pașa, cu óste asupra lui Mihaĩ-Voevod, „și dupě aceia, bătěnd pe Mihaĩ-Voevod, băgat-aũ ierbã de tun

1) *Memoriul unui anonim, în Revista pentru Istoria, Archeologia, etc. a d-lui prof. Gr. G. Tocilescu.*

„În Sfânta biserică. Ier după aceea, pogorît-aŭ Mihaï cu Batăr-
„Jecman, Craiul unguresc, cu ôste asupra lui Sinan-Paşa; ieră

Radu-Vodă Mihnea, reziditorul mănăstirei¹⁾.

② „Sinan-Paşa a dat dosul a fugi, și aprinse ierba de tun în biserică
„și s'aŭ sfărâmat din temeliă²⁾. Și aŭ trecut ani 27, deca s'aŭ

1) Pictură murală, reconstituită. — Nu cunosc cine este personagiul din fund.
2) Veđi cap. *Istoria Militară a Bucureștilor*.

„sfârâmat. Stătut-ău pustiă pêne ău dărui Dumneđeū de ău venit „pré-luminatul Iw Radu-Voevod, feciorul Mihnei-Voevod, nepot „lui Alexandru-Voevod, și a stătut Domn Țerei-Românesci în „cursul anilor 7122 (1614). Decî, iér o ău început de a zidi din „temeliă, pêne o ău sêvêrșit. Ce, de când s'ău sfârâmat, pêne o „ău sêvêrșit a doua óră, au trecut anî 31, iér dupê ce ău dărui „Dumneđeū Domnia Radului-Voevod în Țera Moldovei și-ău stătut „a fi iubit fiul sêu Alexandru-Voevod Domn Țerei Românesci, „ce cât a rēmas nesêvêrșitã de zugrăvit de Radu-Voevod, sêvêr- „șit-ău feciorul sêu Alexandru-Voevod la cursul anilor 7123 (1615)“¹⁾.

Ceia ce inscripțiunea, păstrată de părintele Muscelénu, nu spune este faptul că Alexandru-Vodă Mircea a zidit mănăstirea în urma unei bătălii norocóse, pe care a câștigat-o acolo, pe colină și câmpiele împrejmuitoare ale Sftei Troițe, în contra lui Vintilă Vornicul și Dumbravă Vornicul. Petru-Vodă Șchiopul trãmisese de la Moldova ajutor de óste fratelui sêu, Alexandru, și cu acest ajutor și cu uă parte din boierii Țerei în frunte cu Ivașco Goleșcu, Alexandru bătuse pe Vintilă, care căduse în bătăliă, și pe Dumbravă, care fugise în Transilvania²⁾.

Zidită decî, la 1568, pe colina *din jos de Bucuresci* pe vremurile acelea, de Alexandru-Vodă Mircea, mănăstirea Sfintei Troițe e bogat înzestrată chiar de Alexandru-Vodă încă de la 'nceput. Fiul acestuia, Mihnea, continuă cu daniile una după alta. Intre altele, el dă mănăstirei dreptul de a lua sare de la Ocele de la Telega și de la Ghitióra și numesce biserica în hrisovul de la 1581: „*Sfânta și dumneđeieșca Mitropoliă a Tatălui meū, Alexandru-Vodă*“³⁾, — ceia ce arétã că biserica fusese făcută cu gând de-a fi Mitropoliă Țerei în Bucuresci. Vin timpurile de grea cumpênă. Posițiunea escepțională ce avea, zidurile și clădirile, ce Alexandru și Mihnea făcuseră pe colină, atrag atențiunea lui Sinan-Pașa. În istoria militară a Bucurescilor și 'n capitolul privitor la istoria Bucurescilor între anii 1500 și 1600, am arétat ce făcu Sinan-Pașa din mănăstirea Sftei Troițe.

1) Preotul Gr. Muscelénu: *Monumentele Străbunilor* (Bucuresci, 1873), pag. 72. Meritosul repositat preot bucurescén, care a lucrat cum putea, dér cu mare stăruință, pentru Bucuresci, se înșelã în partea finală a inscripțiunei, confundând pe Alexandru Cocónul (1623—1627), fiul lui Radu-Vodă Mihnea, cu Alexandru-Vodă Iliăș (1615—1618).

2) Hasdeu: *Ion-Vodă-cel-Cumplit* (Bucureci, ediț. II, din 1894), pag. 174. De-atunci, de la acéstã bătăliă și *Pómãna de la Moșl*. Veđi și cap. *Podul Tãrgului-de-Afară sêu Calea-Moșilor*.

3) *Archive*: Mănăstirea Radu-Vodă, pach. 42, act. 2.

Când Mihaï-Vodă se 'ntórse 'n Bucureşci găsi Sfta Troiță arsă din cuiburi pêne în temelă¹⁾. El luă pe călugări și 'i duse la Mănăstirea Domniei lui, adică la Mănăstirea lui Mihaï-Vodă. Tóte bogățiile Sfintei Troițe a lui Alexandru-Vodă trecură la Mihaï-Vodă. Lucrurile steteră ast-fel pêne la 1614, când Radu-Vodă Mihnea (1611—1615) se hotărî să rezidescă mănăstirea, pe care boierii, Mitropolitul și alți înalți clericii o blestemaseră, de vreme ce, nu numai Sinan-Paşa se închinase turcesce într'ênsa, ci chiar fiul ziditorului ei, adică Mihnea Turcitul, Mehmet-Bey, după ce fusese creștin și se închinase creștinesce într'ênsa, în timpul lui Sinan, se 'nchina turcesce. De aceea, pêne când începu să se slujescă din nou într'ênsa, trecură aprópe 30 de ani.

Radu-Vodă Mihnea, fiul lui Mihnea-Vodă Turcitul și al Vișei-Dómna, pentru sufletul mult-chinuit al tatălui său, se apucă în prima domniă să construescă din nou mănăstirea, readuce pe călugări de la Mihaï-Vodă, trãmite pe bêtânul Cernica, marele Vornic, cu alți 12 boieri se hotărăscă din nou moșiele și locurile ei din Bucureşci²⁾ și zoresce fórté sevêrsirea. Intr'a doua domniă (1620—1623) termină tot, afară de zugrăvelă. Pe acésta o face Alexandru-Vodă Coconul, fiul lui Radu. Din milionul de galbeni, lăsați de tatăl său³⁾, Alexandru-Vodă împodobesce măreț mănăstirea care ȳea acum, precum era și drept, numele de *Mănăstirea lui Radu-Vodă*. Al doilea ziditor e 'ngropat într'ênsa la 1626⁵⁾.

Mihnea-Vodă 4).

La 1657, în ultima zi a lui August, Lună, diaconul Paul din Aleppo o viziteză și ne spune despre dênsa că e pusă la uă lature a orașului, pe uă colină înaltă, *inconjurată* de rîu și de apă stătătoare; că, atunci când vin apele mari, nu se póte ajunge la mănăstire

1) *Archive*: Cartónele M-tirei Radu-Vodă, pach. 45, act. 1.

2) Tot documentul citat la nota 39.

3) Șinca: *Cronica*, sub anno.

4) Domnesce 1658—1659.

5) Șinca: *Cronica*, sub anno. — Pe lângă ctitorii din drépta intrând adî în biserică, adică pe lângă Alexandru-Vodă și Radu-Vodă (căci Mihnea-Vodă turcindu-so, își perduse dreptul la ctitoria) — se află la stînga chipurile ctitoricesci ale lui jupân Barbu Vornicul și jupânei Preda. Cine sunt aceștia? Fost-au ctitorii unei bisericiuțe de lemn, clădită pe colină înainte de 1568, adică înainte de zidirea bisericii lui Alexandru-Vodă? Actele mănăstirii nu-l pomenesc de loc în secolele următóre.

de cât pe un pod de lemn; că zidirea e foarte frumoasă; că biserica e mare și spațioasă, mult împodobită și acoperită peste tot cu picturi. La partea-î de miică-și e locul mormintelor Domnilor; boltele acestor morminte sunt de marmoră albă, împodobite cu

Primii ctitori ai mănăstirei¹⁾.

vêlurî de stofe țesute cu fir. Sunt făcute în formă de cupole, rezimate pe patru stâlpi de bronz. Portretele Domnilor sunt zugrăvite pe pãreți²⁾.

Mănăstirea e 'nchinată *Ivirului*, adică mănăstirei Georgianilor de la Sfet-Agora, pe care mai târziu Șerban-Vodă Cantacuzino avea s'o zugrăvescă. Hrisovul de închinare al lui Radu-Vodă Mihnea este datat din Târgoviște, 10 Februarîu, 1613³⁾.

1) Pictură murală reconstituită.

2) *Travels of Macarius*, etc. partea VIII, pag. 375 și urm.

3) Cipariu: *Arhiv*, pag. 316.

V

Radu-Vodă a fost mănăstire cu noroc. Când, la 1568, Alexandru-Vodă zidi Sf-ta Troiță pe colina despre mică-și de Curtea Domnescă, din jos de Bucuresci, avu gând, spune un hrisov al nepotului său Radu¹⁾, s'o facă Mitropoliă, — gând pe care, pe uă altă colină a Bucurescilor, îl izbândi și 'l realisă Constantin-Vodă Șerban, zidind Mitropolia Ungro-Vlahiei.

După ce Radu-Vodă o sfârși, ier Alexandru-Vodă Coconul o zugrăvi și o împodobi, Egumenii Greci, cari o cărmuiră, fură totdeuna de uă diabolică deșteptăciune. De la Leon-Vodă (1629—1633) și pêne la secularizare, Egumenii de la Radu-Vodă aū fost celebri prin șiretenia, energia și intrigele lor.

Leon-Vodă întăresce, mulțămită stăruinței Egumenilor, tôte proprietățile Mănăstirei²⁾ din ce în ce mai numeroase prin cumpărături și dani, — mai cu sémă ale Dudescilor.

La 1646 Matei-Vodă Bassarab, într'un hrisov al său, nu se pôte opri de-a nu declara solemn că „*acei călugări de la Mănăstirea lui Radu-Vodă sunt hrăpitori*“³⁾. Aceste cuvinte nu erau de cât un slab echoū al tuturor proceselor și hrăpirilor pe cari le făcuseră Egumenii pentru locuri, vii, grădinii, case și livezi în Bucuresci și 'n tótă țera⁴⁾.

La 1658, când Mihnea III, fiul lui Radu-Vodă Mihnea, veni Domn la Bucuresci, în locul lui Constantin-Vodă Șerban, Mănăstirea Radu-Vodă jueă un rol însemnat în pregătirile de răsboi ale noului Domn. Aci se fortifică Mihnea, aci își întinse corturile, aci se petrecură diferitele acte⁵⁾, pe cari le studiăm în cap. *Curtea Domnescă și Istoria militară a Bucurescilor*.

Colina, în vremurile acelea, era mult mai mare. Corturile lui Mihnea III, boierii și familiile lor se aflaū toți la Radu-Vodă, ne

1) *Arhive*: Cartónele M-tirei Radu-Vodă, pach. 25, act. 7.

2) *Arhive*: *Ibid.*, pach. 1, act. 10.

3) *Arhive*: *Ibid.*, pach. 1, act. 17.

4) Fu faimos procesul, pe care Egumenul de la Radu-Vodă îl făcu la Divan, pe la 1730, lui Udrican Clucerul pentru jirul și ghinda din pădurea Mănăscii a Mănăstirei Radu-Vodă, jir și ghindă mâncate de porcii lui Udrican. — *Arhive*: Mănăstirea Radu-Vodă, pach. 36.

5) Paul din Aleppo: *Travels of Macarius*, etc., pag. 396, 400, 401 și 402.

spune Diaconul Paul din Aleppo. Prin datele lui Paul din Aleppo, se esplică însemnătatea militară a colinei Radu-Vodă în timpul lui Mihaï-Vitézul și al lui Sinan-Pașa.

Décă Egumenii, în timpul lui Matei-Bassarab, nu s'ar fi purtat atât de „hrăpitor“ și décă mănăstirea nu ar fi fost închinată la Ivir, Radu-Vodă ar fi devenit Mitropoliă și biserică catedrală a Bucureșcilor. Sórta a voit alt-fel și, cum a voit, a voit bine.

ⓧ Domniî nu mai reparară, nici nu mai adăuseră câte ceva la Radu-Vodă: Mănăstirea era atât de bogată și Egumenii atât de independenți și de țănoși, în cât nimeni nu se mai amesteca în treburile Mănăstirei.

Singur, Nicolae-Vodă Mavrocordat la 1724, clădind M-tirea Văcărescilor, luă cam cu de-a sila de la Egumenul Raduliot vro câte-va din viile Mănăstirei Radu-Vodă din délul Văcărescilor și ceva locuri din mahalalele Sêrbiî și Tabaciî¹⁾. După mórtea lui Nicolae-Vodă, la 1746, sub domnia fiului său, Constantin-Vodă Mavrocordat, Egumenii de la Radu-Vodă sciură atât de bine să adimenescă pe Domn, încât acesta închină Mănăstirei Radu-Vodă biserica Foișorului și tótă mahalaua dimprejurul ei²⁾.

VI

Du era Egumen care se întrécă pe cei de la Radu-Vodă, când era vorba de închinarea proprietăților și de cărmuirea proprietăților închinete.

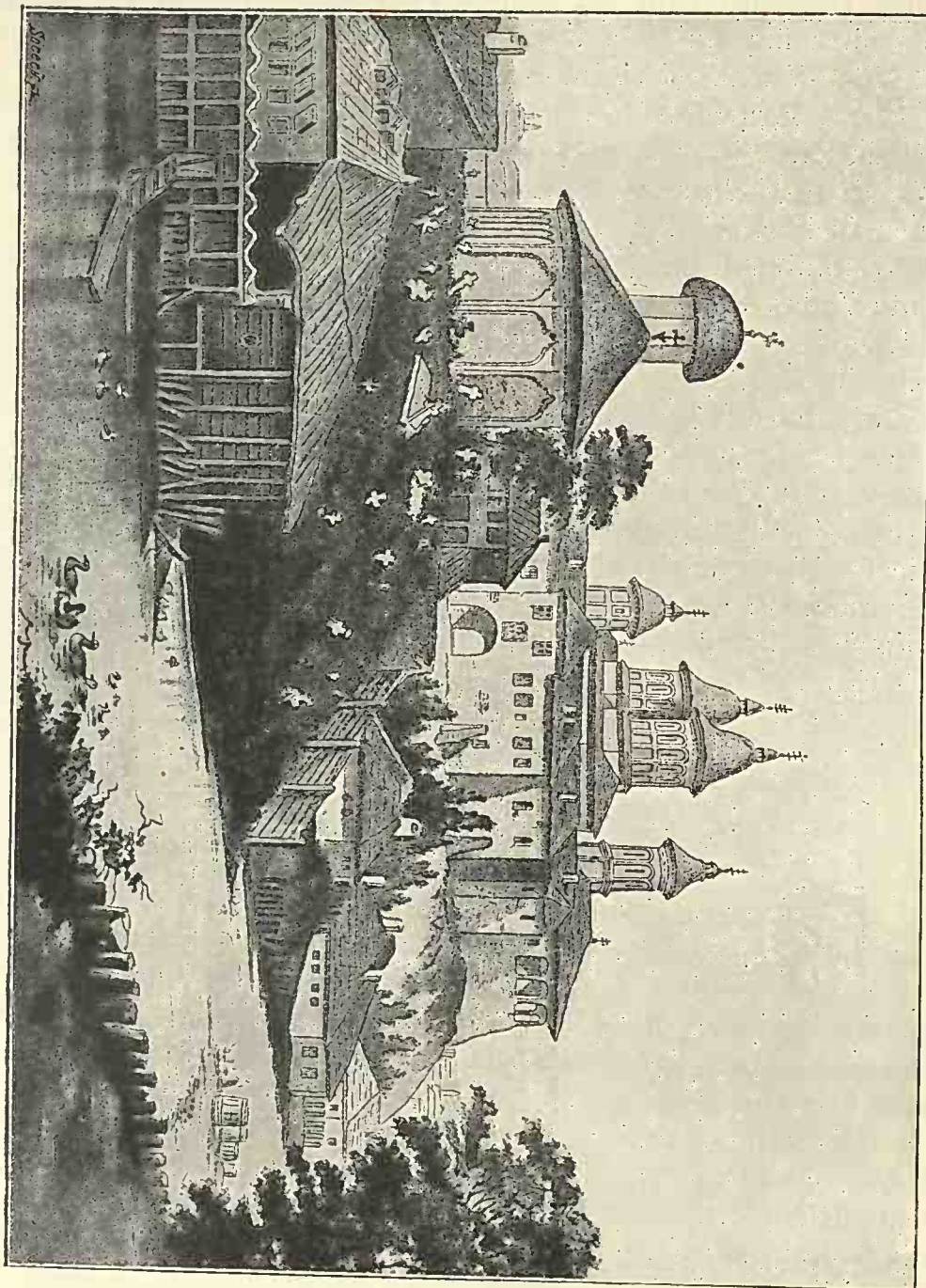
Mănăstirea *Băltenii*, zidită de Hrizea Vornicul, cu tóte moșiele ei, era închinată lui Radu-Vodă. Egumenii îi trăgeau folósele în mod superior.

Mănăstirea *Tutana*, zidită de Mihnea-cel-Rěu, tatăl Mircei Ciobanul, strămoșul Radului-Vodă, la 1492, Tutana cu moșiele Bălenii, Brănescii, Tutănescii, uă parte din Mogoșescii, și satul Borra din județul Buzău, cumpărat de la Elina, fata lui Drăghicî Vornicul din Mărginenii și nevěsta lui Ivașco Vornicul Goleșcu, Tutana era închinată Mănăstirei Radu-Vodă.

Mănăstirea *Iazerul*, zidită de Vornicésa Chiajna a lui Cernica

1) *Arhive: Radu-Vodă*, pach. 43, act. 10.

2) *Arhive: Ibid.*, pach. 43, act. 12.

— Mănăstirea Radu-Vodă 1)

1) Colect. Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice. — A. Pelimon: *Bukur, Istoria fundării Bucureștilor* (București, 1858), pag. 194: Vădită de toate părțile, ea își arată creștele murilor ce o înconjoară, ca și cum ar fi primul fort al orașului. Póte cineva să judece, după forma și împrejmuirea ce o are, după grosimea murului ce o înconjoară, ochiurile său creștăturile prin mur, de unde se putea bate și apăra, și chiar după camerile cele cu ferestrele

Vornicul, cu satul Mărăcineni și alte trupuri și sfori de moșiă, era închinată mănăstirei Radu-Vodă.

Mănăstirea *Spătarului Stelea* cu toate moșiile și cu toate prăvăliile și pivnițele din București, erau tot ale Radului-Vodă.

Mănăstirea *Izvorul* de lângă Târgoviște a Stolnicului Grama împreună cu totă zestrea ei, fu închinată la 1630 tot mănăstirei Radului-Vodă. S'a dus Stolnicul Grama tocmai la Iași, unde domnia atunci Alexandru-Vodă-Coconul și 'nainte boerilor moldovenesci, mari și mici, a 'nchinat Izvorul, lui Radu-Vodă¹⁾.

Să ne gândim câte bogății aduceau numai cinci mănăstiri faimoase filiale a mănăstirei Ivirului și mai cu seamă Egumenilor cari le cârmuiau.

Și nu e tot.

Mihnea-Vodă, care avea să pângărească mănăstirea în timpul lui Sinan-Pașa, în prima și 'n a doua sa domnie încearcă cu dani și cu moși biserica tatălui său, Sfta Troiță de pe colina din jos de București. El dă, la 1580, satul Odivóia, cumpărat de la Jupănesa Elina din Văcăresci²⁾, și tot el îi întărește lângă București stăpânire pe satul Mănescii, fost a lui Mihnea-cel-Bătrân, strămoșul lui.

Tot Mihnea-Vodă, la 1586, cumpără balta Cornățelului cu trupurile de moșiă Gurguiății, Corcovăț și Mojdrenul, ca să fiă pentru sufletul tatălui său Alexandru-Vodă, al mamei sale Ecatarina Dómna, al lui însuși, și al Dómnei sale, Néga Dómna³⁾.

Să mai adaugem frumoasa moșiă *Togozenii*, cumpărați, în 1702, cine scie pe ce lemn sfânt, ori iconițe, ori alte lucruri sfinte⁴⁾ de la Jupănesa Elina, fata lui Vlad Cocorescul⁵⁾.

Și s'ar pute continua cu decimii de alte proprietăți, decă Egumenii nu ar fi furat, său distrus, său rătaicit hrisóvele Mănăstirei în decursul secolului nostru, pêne la secularizare.

(X) Hrisóve, candelile, pafiale, cărți legate în argint și 'n aur, acele pergamente aurite și argintate ale Domnilor și ale ctitorilor, cu

---

spre drum, ca nescie casemate prin casarme și în fortărețe, se póte deci cunósco pró bine ce lucrare fu din începutul ei. — Cf. cu cap. *Istoria Militară a Bucureștilor*, unde se vorbesco de *Palanga lui Sinan-Pașa* de la mănăstirea lui Radu-Vodă.

1) *Archive*: Radu-Vodă, pach. 23, act 10, hrisov din 1648; pach. 19, act. 3, hrisov din 1621; pach. 2, act. 21, hrisov din 1626; pach. 1, act. 9, hrisov din 1630.

2) *Archive*: *Ibid.*, pach. 48.

3) *Archive*: *Ibid.*, pach. 45.

4) Intr'acéstă privință, veđi cap. *Patriarhii, Mitropoliți ... greci la București*.

5) *Archive*: Radu-Vodă, pach. 46, act. 17.

pecețile de plumb seú de céră în covățele, admirabile hrisóve carí ar fi esplicat atâtea și atâtea lucruri, dér crucile lucrate *a giorno* și pline-ticsite de nestimate? dér epitafurile la carí lucraú aní de șile tótă casa boierescă cu jupânesa, jupânițele și atâtea alte fete¹⁾.

⊗ Cu lăđile, cu coșurile, cu sacurile aú cărat Egumeniú și de la Radu-Vodă, și de la cele-l-alte mănăstiri închinatē²⁾, pentru ca să le trămită la *patrida* lor, ori să le vëndă aci seú la Constantinopole.

Prin cele ce spuserăm de Radu-Vodă și de bogățiile lui, se pricepe de uă parte jertfele enorme ce făcură la Constantinopole când cu cestiunea secularisărei mănăstirilor închinatē, și pe de altă parte furia care-í coprindea la 'nceputul acestuú secol, când începuse să agite acéstă mare cestiune a secularisărei.

⊗ Când Egumeniú se gândiaú că aú să părăsescă tóte aceste bogății carí se *inmúiseră* după pacea de la Adrianopole și după ridicarea arendelor la moșii, îi apucaú nebuniēle.

Am vėđut la 'nceputul acestuú capitol cum trăiaú și 'n ce desmúerdare și dulceturi se alintaú și se lăfăiaú.

⊗ Écă încă un condeí:

„Când Domnitorul Cuza veni la Focșani în 1859, eram pro-
„curor. L'am condus să vėđă penitenciarul, care era instalat în
„bucătăriele M-tirei Sântului Ión³⁾, unde fusese Egumenul Troados,
„care o reparase la 1840. Vėđēnd bucătăriele, Domnitorul s'a
„intors către aghiotantul seú, Mitică Crețulescu, și a đis:

⊗ „— Mult mâncaú călugării greci, de vreme ce numai în bu-
„cătăriele lor pot să 'ncapă 180 de pușcăriași“⁴⁾.

⊗ Mult mâncaú, într'adevăr! Și dreptate a avut Cesar Bolliac când, la 1863, a spart cu topórele ușile de la Radu-Vodă ca să dea afară pe Egumen și să pună mâna pe actele și odórele ce mai remăseseră!

1) Cesar Bolliac: *Mănăstirile din România* (București, 1862), pag. 32 și urm.

2) *Buciumul*, 1863, Mai 18.

3) Mănăstire bogată, care avea 'n București fórtē multe proprietăți. Biserica Udricanului îi era închinată.

4) *Monitorul oficial*, din 4 Martē 1898. Desbaterile Senatului: Interpolarea d-luú senator I. F. Robescu despre Mănăstirea Sítului Ión din Focșani.

IX

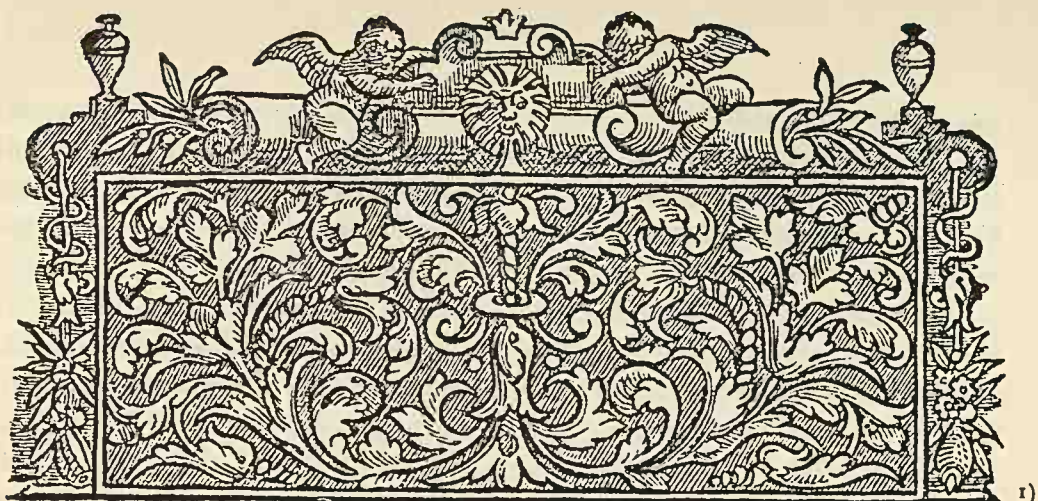
PATRIARHI, MITROPOLIȚI,

EPISCOPI GRECI

LA

BUCURESCI

I

Deschid²⁾ înaintea D-nielor vóstre vechile Condice ale Arhivelor, în cari stă încă adormită istoria viă a trecutului nostru.

În bătrânele hrisóve ale Domnilor, în actele de daniă, de vânzare și de cumpărátore ale boierilor, în amănunțitele hotărnicii séu ocolnițe ale moșielor și 'n nenumăratele feluri de hârtii autentice ale Românilor din sutele XVI, XVII și XVIII, — istoria Munteniei și a Moldovei de odinióră se 'nfăcișeză cercetătorului subt uă lumină atât de deosebită de palida lumină a Cronicelor, în cât veđi cu totul altfel viéta română din vremile de mai 'nainte.

Ce deosebire și, deci, ce priveriști, ce lupte, ce scene elocinte și sugestive!

Cu ochii minței și ajutat de documente, asiști la tóte aceste drame și peripeții istorice, nu ca un spectator nepăsător și rece, ci ca un actor plin de patimă, a căruia inimă sburdă pentru cutare saú cutare din protagoniștii tragediei séu comediei ce se desfășóră înainte-î.

Cunosceam acum un an Bucurescii și istoria acestui minu-

---

1) Podóbă din *Penticostarul slavonesc*, tipărit la Târgoviște în 1649. — Veđi *Bibliografia* d-lor Bianu și Hodoș, pag. 171.

2) Acest capitol, din *Istoria Bucurescilor* a fost citit ca conferință în sala Ateneului Român, în séra de 19 Ianuariú 1897.

nat orași din aprópe tot ce se publicase de predecesorii noștri despre trecutul Capitalei Regatului român. Vedeam Bucurescii în trecutul lor apropiându-se de presinte, întocmai cum navigatorul, pe uă mare furiósă, cu valuri cât biserica, vede pământul către care tinde cu desnădăjduite năzuinți.

Mi-apărea dintr'aceste citiri răslețe, mi-apărea orașul iubit al lui Mircea Ciobanul, când acoperit de uă cęță dėsă și nepętrunsă, când abia pe sfert séu pe jumătate, când atât de preschimbat în cât nu'l mai cunosceam.

Și 'n câte rânduri, Bucurescii, de-a lungul a ęecimii de ani, nu dispărea cu desevęșire, peręlându-se în nóptea vremurilor ca și pentru totdeuna! Și nu mai vedeam nimic! Și, cu brațele încrucișate, cu ochii pironiți pe pânza fumură a trecutului, aștaptam lung, prelung și fără sațiú!

Mę cuprindea uă mahnire adâncă, și gândul meú se ducea cu jind către acele istorie ale Romei, Londrei, Vienei, în care veđi trăind și sbătându-se în luptele vieței de acum 400—500 de ani, nu numai orașul întreg, ci uă mahala, uă stradă, uă casă, uă fântână, tóte istorice, tóte vorbitóre.

De acum un an ênsé și pênę astăđi, și de aici 'nainte âncă, mulțămită magistrului nostru al tuturor în sciința istoriei române, mulțămită d-lui Hasdeú, Arhivele mi-au fost, imi sunt și 'mi vor fi continuú deschise.

Bucurescii încep sé iésă pentru mine din negura vechimeí. Un far puternic aruncă asupra-le luminii de uă intensitate adeseori extraordinară, și ved acum, în măsură românescă și bucurescénă, în stradele, în piețele, în bisericile și 'n casele Bucurescilor, ceia ce Dulaure la Paris, Gregorovius și Reumont la Roma, Allen la Londra și Weiss la Viena, vedeau în stradele, în piețele, în bisericile și 'n casele acestor mari orașe europene: vieța trecutului cu tóte marile ei întâmplări.

Da, Domnilor, îngăduiți unui pasionat și entusiast cititor al documentelor române din sutele XVI și XVII sé afirme înaintea D-nielor vóstre că vede ađi, âncă necomplet dér distinct, Bucurescii de acum 300 de ani, cu ulițele lui, cu Domnií în palatul lor, cu boierii în casele lor, unele întărite ca nesce cetățuí, cu neguțatorii, cu județii și cu pângarii acestei „de Dumneđeú pázite“ cetăți a Dâmboviței.

Am asistat, de-alungul acestor 300 de ani, la naseri, botezuri, nunți și 'nmormântări; la lupte, procese, resvrătiri și 'm-

păcări; la serbări, la sfințiri de biserică și la intrări triumfale, la primiri de óspeți iluștri în Bucuresci, de-acum 200 și 300 de ani, — și câte, și câte! Ce mișcare, ce 'nvălmășelă, ce putere de viață! Și mai cu sémă, ce de lume, ce de neamuri venite din tóte părțile ca să trăiească în Bucuresci!

Sosiaū din Răsărit ca să trecă înainte spre Apus, și pare că era uă lege neschimbată să rămână aci. Și rămâneaū uă viață întregă, și rămâneaū și ei și, după ei, nepoți și strănepoți, iér Dâmbovița, lină și gălbuiă, continua, cum continuă și ađi, a fi „apa „dulce, din care cine bea nu se mai duce“.

Din tóte aceste felurimi de felurimi de neamuri, cari s'aū prefirat prin Bucuresci sutei a XV-ea, să đicem numai de la 1453, și prin veacurile următóre pêne la 1800, în pragul secolului în care trăim, ași voi se încondeiez astăđi, înaintea Domnielor vóstre, pe un neam ciudat, interesant și de felul căruia nu mai întâlniți pe nicăieri în fastele istoriei universale.

Acest fel de ómeni sunt Patriarhi, Mitropoliți, Episcopi, Egumeni și Arhimandriți din patriarhiele Constantinoplei séu Romei-celei-Nouă, Ierusalimului, Antiohiei și Alessandriei, — adică tot ceia ce, cu potcapiū, rasă și mantiă négră, aū trāmis Asia, Africa și Europa ortodoxă aci, la noi, în țerile române, și'n deosebi în Bucuresci.

Domnilor, nu pot afirma, bine 'nțeleș, că n'a fost an, de la luarea Constantinoplei și pêne la 1800, în care să nu fi fost un patriarh, un mitropolit, un episcop, grec ori de alt neam, dér totdeuna ortodox, în țerile române și'n deosebi în Bucuresci. Nu; acésta nu đic, pentru că documentele nu mă 'mputernicesc să afirm lucrul acesta. Că 'n fiă-care an, în Bucuresci și 'n tóte orașele țerilor române, aū fost călugări greci cerșetori, de și documentele n'o spun negru pe alb, lucrul e sigur. Ceia ce ênsă documentele, urmārite cu atențiune, afirmă cu tótă a lor putere, este lucrul următor: la fiăcare rēspas de timp de đece ani, a trebuit să fiă la Iași, la Bucuresci, la Craiova séu aiurea, ori un patriarh, — decă nu mai mulți — ori un mitropolit, ori un episcop, ori câte un șiret arhimandrit séu egumen din părțile Răsăritului. Cercetări și mai amēnunțite ni l-ar arēta rând pe rând, unul câte unul, indrumāndu-se spre Muntenia și spre Moldova.

Fără témă de primejdiele drumului cari nu erau puține; fără grijă despre modul cum vor fi primiți, înalți prelați ai Răsăritului ortodox plecaū, când singuri, când însoțiți de 10—15 călugări;

plecau de prin țările depărtate ale Alessandriei Egiptului, de pe la muntele Sinai al Arabiei; veniau din Antiohia și din „Kilikia“, din „Anadolia“ și din „Kapadokia“, din Iveria și din Celesiria. Nu mai vorbesc de „Țarigrad“ și de „Αγιον Όρος“, de sfântul Munte: de acilea veniau mereu, căci era mai aprópe.

Nu tindeau toți de cât către două puncte către cari îi conducea stéua dorințelor și poftelor lor: Bucurescî, Iași. Aceste două orașe li-erău ținta; într'ênsele li se sfârșia călătoria. Fórte puținî de la Iași au trecut în Rusia. Lucrul se esplică. Traistele, desagiî, lățile, boccelele călugărescî, pline doldora de gemeaî, de prin țările române, nu mai puteau fi duse chiar și prin ortodoxa Rusiă. De aceia, nu's mulți înalți prelați ai Răsăritului cari se se fi dus se se 'nchine la Pecerska Kievului, séu la marile lavre ale Moscovei.

Și decă ar fi venit în Iași sau în Bucurescî, și ar fi stat uă săptămână, uă lună, un an! Tot ar fi mai mers. Dér staî cu aniî, pentru strînsură, pentru mărirea capitalului patriarhicesc, pentru înmulțirea numărului de moșii și de case pe cari boierii evlavioși, și principii evlavioși, și negustorii bogați și evlavioși se grăbiau să le închine și să le „aferosescă“ marei bisericii cutare, din patriarhia cutare.

II

De la 1453 pêne la 'nceputul secolului XVI supăraseră cu lăcomia și 'ntețitele lor cereri de ajutore pe Domniî țerilor române atât de cumplit, încât, la 1508, Bogdan-Vodă al Moldovei iea uă măsură extremă în contra celui mai înalt din înalți prelați ai Orientului ortodox¹⁾. Ioakim, patriarhul Constantinoplei, se hotărise să vină în Moldova pentru a aduce el singur în persónă, Domnului, Țerii și Poporului, patriarhala sa binecuvîntare. Se pornesce cu alaiî din Țarigrad și se 'ndréptă spre Dunăre. Bogdan-Vodă scia că Ioakim fusese ales patriarh de curând, și se pricepea minunat de bine pentru ce vine în Moldova. Nicî una, nicî două: Domnul ordonă boierilor, ispravnicii la graniță, să opréscă pe patriarh la Dunăre, și să-î spună verde

¹⁾ *Șincai*, (ediț. 1853, Iași), an. 1508.

că țera lui Bogdan-Vodă este închisă-ferecată pentru I. P. S. Părintele Patriarh; că n'are voiă să pună piciorul într'ênsa; că, la rigóre, îl vor opri cu forța de a nu trece Dunărea.

De rușine, dice Șincaî, Ioakim a murit.

⊕ Nu toți erau atât de slabi de ângerî. Ioakim móre, dér acéstă nenorocită întêmplare nu opresce pe Ieremia II, tot patriarh al Constantinoplei, să colinde intréga țéră a Moldovei la 1541, trei-deci și trei de anî după rușinea pățită de Ioakim, și să ședă la Târgoviște, la Radu-Vodă, pêně după 17 Septembrie 1543¹⁾.

Dragă Dómne, cum nu erau să vină?!

Inchinarea moșielor începuse âncă dinainte de 1500. Bogdan Dragoș, înainte de a pogorî în Moldova închinase mănăstirea cu hramul Sfinților Arhangeli la Patriarcatul din Constantinople²⁾. În Muntenia, Vlad-Țepeș și Domniî următorî făcuseră daniî peste daniî. Parale cu pungele strîngeau patriarhiî și reprezentanții lor tot de la acéstă epocă încóce. Dedese Négoe Basarab „*marele clitor a totă Svetagora*”³⁾, și, după el, n'a fost Domn, n'a fost Dómna, care se nu dea, fiă în mână, fiă trămițênd parale, și scule, și aur, și argint, și pietre prețioase la mănăstirile creștine ortodoxe ale Asiei, ale Africei, ale Peninsulei balcanice⁴⁾.

Erau ântâiî daruri, dăruiî de bună voiă; deveniră pe urmă, din cauza nesmintitei lor periodicități, îndatorirî pe cari patriarhiî, mitropolițiî, episcopiî greci le cereau cu uă poruncitóre stăruință.

⊗ Intr'al XVI-lea secol, Mitropolițiî țerilor române obiceiuseră pe Patriarhiî Constantinoplei cu anumite daruri, ajutându-i, pe lângă acésta, și cu autoritatea lor, să 'și strîngă veniturile ce aveau de pe la mănăstirile și moșiele închinat lor. Drept acésta, Patriarhiî Țarigradului ajunseseră cu timpul să credă că Mitropolițiî Munteniei sunt datorî să le dea ca un fel de tribut, ca un dinar al sfîntului Petru.

⊗ Mitropolitul român, care nu se silia a'și indeplini datoria, era rău văcut de Patriarhiă, pe urmă amenințat cu anatema, și 'n fine caterisit. În 15 Septembrie 1615, Mitropolitul Luca al Mun-

1) *Archive*: Condica Episcopiei Buzăului, N. I, pag. 103. — Cf. Șincaî: *An.* 1541.

2) C. Erbicénu: *Cronicariî Greci*, pag. XI. După Acta Patriarchatus Constantinopolitani, II, pag. 156.

3) *Ibidem*, pag. 479.

4) Emile Legrand: *Recueil de Docum. grecs, relatifs à l'histoire de la Roumanie* (Paris, Welther, 1859), *passim*. Cf. *Magazin Istoric*, vol. I, pag. 110 și urmât.

teniei este caterisit de Patriarhia Constantioplei, pentru că nu mai dă *τὸ νενομισμένον ἐτήσιον ἢ ἐτέραν τινα βοήθειαν εἰς τὰς ἀναγκάιας τῆς καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίας, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ συνάθρογοι αὐτοῦ ἀρχιερεῖς* 1).

Patriarhul spune pe față că n'a dat parale, și de aceia e caterisit. Parale! parale! și mereu parale! Și când Mitropoliții mărturisiau și se jurau că nu au, Patriarhiile răspundeau fără greși:

— În țările române, paralele nu lipsesc nici uă dată.

E uă curiosă credință pe care toți acești stâlpi ai Bisericii Răsăritului au avut-o încă din secolul XVI că, adică, pământul țărilor române, pe lângă bogățiile lui naturale de pe suprasol, are în subsol, nu mine de aur, argint, fier și cărbuni, ci comori îngropate pretutindeni, comori mari, nesfârșite, de monede de aur, de bani de argint, de străchinii și ulcele de pietre prețioase.

Și să nu credeți, Domnilor, că e glumă. Documentele, Șincaî, faptele probază această credință a călugărilor greci de ori-ce tréptă. Mă rog: la 1543, nesce țeranii români găsesc în Transilvania, în râul Streiul său Sargețul, peste 400,000 de galbeni de aur cu efigia lui Lisimach, fiă-care galben valorând cât patru galbeni unguresci; și mai găsesc și sloiuri de aur, și sloiuri de argint. Vestea acestei colosale descoperiri se răspândise în tot Orientul și, combinată cu legendele despre alte comori din țările române, făcuse pe călugării greci să credă că nu e, în Muntenia ori în Moldova, mănăstire, și nu e biserică, care să nu aibă comoră ascunsă 2).

Dintr'această credință, sciți ce a rezultat? Intocmai ceia ce rezultă ađi la Monte-Carlo, când s'apucă unii să ghicéscă, prin calculul unor șubrede și încelătore probabilități, numerele cari vor eși la rolină. La noi, călugării greci de pre la mănăstiri făceau, după probabilitățile legendelor și cunoștințelor lor proprie, liste complete de mănăstirile cari au visterii său comori îngropate în pământ pe lângă ele, său în temeliele lor, său pe la moșiele ce aveau.

Uă asemenea listă de mănăstiri cu comori o avea la 1638 Mitropolitul Românilor din Ardeal, Ilie Jorest, călugărul recomandat de Matei Bassarab lui George III Racoți, Domnul Ardealului. Un călugăr

1) Legrand: *op. cit.*, pag. 3. — *Καθίστασις τοῦ Οὐγγροβλαχίας Λουκά.*

2) Șincaî: *An. 1543.* — Cf. tot Șincaî, anul 1604 (nesce boi de aur) și anul 1643 și 1666). — Veđi și Hurmuzake: *Documente*, II, 5, pag. 748: Stefan Batory, Voevodul Transilvaniei, rógă pe Antoniu Mezaros să-l aducă să védă monedele de aur de la Lysimach, cumpărate de la țéranul Varga, din Oréștia.

grec I-o dedese scrisă grecesce atât pentru comorile din Muntenia, cât și pentru cele din Moldova, cât și pentru cele din Transilvania. Când Mitropolitul Ilie Jorest fu caterisit de Racoți, această listă cădu în mâinile Ungurului. Fu, bine înțeles, citită și, credul ca toți contemporanii săi, Racoți puse de săpă două luni la Orlat, lângă Sibii, sub munte. Nu găsi nimic, de și lista călugărului grec afirma că acolo este comoră¹⁾.

Și tot ast-fel în multe părți. Că erau comori îngropate, și încă nu puține, faptul din 1543 o probază în destul. Că Domni, boierii și neguțătorii aveau obicei să 'ngrope banii la vremuri de mare cumpănă, ni-o adevăresce un alt fapt petrecut la 1660, când Constantin Șerban Bassarab se repede spre Bucuresci — George Ghica era deja Domn, — desgrăpă visteria ce îngropase în marginea Bucurescilor și fuge dinaintea lui Ghica care venia cu Turcii.

⊕ Credința comorilor îngropate a continuat și 'n secolul XVIII. Alexandru-Vodă Ipsilanti „a fost dat voiă locuitorilor Țării că ori-cine ar sci că sunt unde-va banii îngropați în pământ, să sape și, găsind cevași, să arete la Domniă, și să i se dea și aceleia parte“; din care s'a pornit lumea, de și-a' rupt ósele resturnând pământul și zidurile vechi²⁾. Spun unii că s'a' și găsit banii pe alocuri³⁾. Dér tóte acestea nu autorisau pe egumenii a crede că tot pământul țărilor române, tóte mănăstirile și bisericile lor erau burdușite și ticsite de comori⁴⁾.

Ei, egumenii, episcopii, mitropoliții și patriarhiile credeau și, de aceea, veniau, veniau într'una la Bucuresci și la Iași.

III

⊕ **E**vlavia, din ce în ce crescândă a Domnilor și a boierilor, îi chiăma, îi cinstia, îi îmbogăția. Nu mai erau Domni ca Bogdan-Vodă să-I opréscă la Dunăre. Din contra: acum li se trâmitea boierii spre întempinare, și se ridicau Bucurescii

1) Șincai: *An.* 1643.

2) Astfel s'a' distrus uă mulțime de *cruci* istorice și de case vechi boieresci pe la țără, tot creșându-se că la temelii sunt îngropate óle, séu, cel puțin, ulcele cu galbeni.

3) *Tes. de Mon. Istor.*, II, pag. 167. *Chronograful lui Dionisie Ecclesiarhul.*

4) Șincai: *An.* 1666. — Cf. *Mag. Istor.*, I, pag. 318, despre *burile* cu banii ale lui Constantin-Vodă Șerban, băgate în heleșteul de la Dobreni, proprietatea lui de lângă Bucuresci.

în picioare cu icône, steaguri, făclii, preoți și cântări ca să primescă pe un Ieremia, pe un Dosithie, pe un Parthenie, pe un Macarie al Constantinoplei, al Antiohiei, al Ierusalimului, său al Alessandriei.

(X) La 1619, Patriarhul Constantinoplei era la Bucuresci. Marele, bogatul și bătrânul Vornic Cernica, cu soția lui, Jupănița Kiajna, rógă pe Patriarh să adauge la testamentul lor blestemul lui patriarhicesc, ca nu cumva să se schimbe daniile ce ei făcuseră, fiind fără copii, mănăstirilor Pasărea și Cernica. Și Patriarhul, în schimbul póte al unei moșii său cine scie al câtor pungii de bani, serie blestemul pe care, cu spaimă sfântă, Marele Vornic Cernica l'alătură pe lângă testament¹⁾.

(X) De la Radu Șerban Bassarab, din pragul secolului XVII și pêne în secolul nostru, Domniil români și fanarioții amestecă pe Patriarhi și pe Episcopi în judecarea proceselor. Ca să se descopere dreptatea, se trãmiteau împričinații să jure în biserică înaintea patriarhului, asistat de Mitropolitul Țerei. Nu era puțin lucru să juri înaintea lui Macarie, patriarhul Antiohiei, Siriei, Arabiei, „Kilikiei“, Ivirii și a tótă Asia, care prin tãlmaciũ îi spunea:

„De vei sci și vei tãgãdui, mare blestem și gróznică afurisanã sã fiã asupra ta. De nu vei mãrturisi adevãrul ca un nete-
 „mãtor de Dumneđeu, sã fi proclat și afurisit de Domnul Dum-
 „neđeul a tot țiiitorul și de 318 pãrinți de la Nikea, și de tóte sfintele
 „sobóre, așjiderea și de Smerenia nóstră. Fierul și pietrile sã se
 „topescã și sã se risipescã, ier trupul tãu, dupã mórte, sã rãmânã
 „întreg, umflat și în veci nedeslegat; sã moștenesci bubele lui
 „Ghiezin, sã fi tremurând și suspinând pe pãmânt ca și Cain.
 „Lucrurile, și ostenelele, și tóte agoniselile tãle sã fiã întru peri-
 „cãune, și mãnia lui Dumneđeu cea viitoare sã se pogóre pe ca-
 „pul tãu. Fața lui Dumneđeu sã nu o veđi, și la judecata de apoi
 „sã eși osãndit, și diavolul sã stea de-a drãpta ta. Sã te îmbraci
 „în blestem ca într'ua hainã, și ca untdelemnul sã intre în tru-
 „pul tãu, și procopselã întru tótã agoniselã ta sã nu ai, nici sã
 „se alégã de casa ta ca praful, pêne nu vei mãrturisi adevãrul²⁾“.

Gãndiți-vã, Domnilor, la un evlavios creștin, Român din secolul XVII, și spuneți decã se putea sã-i fiã plãcute ori indife-

1) *Archive*: Condicta Mitropol. din Bucuresci, N. II, hrisovul moșiei Brãnesci, an. 1619.

2) *Archive*: Condicta Mitropol. din Bucuresci, N. II, blestem pentru mãrturii al lui Neofit Mitropolitul, din 1741.

rente asemenea cuvinte, ce i le citea un episcop s u mitropolitul, pe c nd Patriarhul îl străpungea cu privirea, ier diaconi îl t m ia u împrejur ca să gonescă pe Necuratul.

Ant ul Sobor de la Nicea din cartea *Indreptarea Legii*¹⁾.

⊗ C te u  dată, pentru arătarea hotarelor, tot sub legătura jurământului, patriarhul, mitropolitul, episcopul e ia  în od jdi  la câmp,  i-acolo cu citanii, c nt ri  i t m ia ri, puneau pe b tr ni să jure pe unde scia  din copilăria că erau hotarele. Astfel a făcut la

1) Tipărită la T rgovi te la 1652. Ve i *Bibliografia* d-lor Bianu  i Hodo , pag. 196.

1645, Mitropolitul Țării, Teodosie, pentru hotarele moșiei Grojdi-brodul și ale bălței Potelul a Bistriței, în marele proces dintre boierii Filipesci, Brătășeni și Fărcășeni de uă parte, și călugării Bistriței de altă¹⁾.

(X) Blestemele veniaū câte uă dată de la Constantinopole, când Patriarhiū nu erau în țeră, la Bucurescī sēū la Iași. Se aduceaū blesteme din Capitala Sultanilor, tocmaī cum se aduceaū la Pascī de-ale băcăniei și zaharicale. Un blestem patriarhicesc și uă zaharicā grecēscă! — Contrastul e gentil. Bine 'nțeles că se plățiaū blestemele, precum se plățiaū și zaharicalele, numaī că primul era însutit de maī scump.

La 1637, în timpul lui Matei Bassarab, Teofan, Patriarhul Ierusalimului, trāmite din Constantinopole uă carte de blestem pentru tot satul Călimānescilor, pentru tot satul Bogdānescilor și pentru toți călugării de la mănăstirea Cozia, ca sē spună adevērul într'un proces ce aveaū cu Vornicul Andronic²⁾. Pentru Mănăstirea Motrului, făcută de Hamza Logofētul la 1518 și prenoită de Mateiū Bassarab cam pe la 1643, acesta cere, tot de la Constantinopole, Patriarhului Parthenie un blestem ca sē nu se schimbe nimic din cele hotărīte și aședate de Domnia sa pentru mănăstire³⁾.

(X) Când Domnul Țării ridica pe un boier la trēpta de mare Vistier și'ī da pe mână baniū domnesci, pe lângă hrisovul de boieria se alătura și cartea de blestem iscălită de toți patriarhiū Rēsăritului, adecă de câteși patru, — precauțiune anodină, care n'a oprit pe uniū din vistierii de a face în finānciele Țării órecari *musarfirmice marghiolii* și meșteșugite *sfeteriselii*, cum se arētă, bunióră, din marele proces al lui Stroe Leurdēnu, Radul din Fărcaș și Tudor Cămērașul, primul Vistier-Mare, al doilea Vistier și al treilea însărcinat cu averea personală a Principelui⁴⁾.

În tóte procesele cele mari, trebuia sē se amestece pentru câștig și patriarhiū. Sē maī citām faimosul proces de reabilitare a memoriei Postelnicului Constantin Cantacuzino, făcut de fiū sēi în contra lui Stroe Vornicul Leurdēnu, și'n care, pentru bune

1) *Arhive*: Condica Bistriței, pag. 566.

2) *Arhive*: Condica Mănăst. Cozia, pag. 33. — Vornicul Andronic este din neamul Botenilor. Vezi *Cond. Mitropol. Târgoviște*, hrisóvele schitului Vulcana, pag. 481.

3) *Arhive*: Condica Mănăstirei Motrul, pag. 192.

4) *Magaz. Istoric*, I, pag. 126.

parale, figurară și Parthenie al Constantinopolei și Meletie, urmașul lui Parthenie la tronul patriarhal ¹⁾.

⊕ In timpul lui Constantin-Vodă Brâncovénu, se iscă mare certy între Slugerul Șerban Știrbei, ginerile lui Ivașcu Bălénul, și între Drăgușin Vistierul, strănepotul Banului Stoica Merișanul, pentru hotărnicia frumoșei moșii a Merișanilor din județul Teleorman. Boierii, numiți de Domn, pentru mergerea la fața locului, au între hârțiile lor și cartea de blestem a lui Iacob, patriarhul Ierusalimului ²⁾.

⊕ Adesea-orî, țeranii, ca și boierii, eludaă blestemul și urmările lui astupându-și urechile, și făcându-se că nu se uită, nici n'aud. Eh! dér ce-î păsa înaltului prelat?! Principalul era pentru el, că parale, daruri, moșii eșiau din ce în ce mai multe, căci ei legaă, ei deslegaă. Aăi, te lega cu un blestem mai țepén de cât cum era legat Prometeu pe stâncele Caucasului, iér mâine te deslega de rămâneaă mai ușor și mai ifiliu ca fulgul pe de asupra apeli.

⊕ — Cum se mergem la Raiu, părinte? întreba un țeran bătrân din Normandia pe preotul satului său.

Preotul răspuse tot printr'ua întrebare :

— Ce dic, taică, clopotele bisericelor? cum cântă ele?

Țăranul răspuse :

— *Dando! dando! dando!*

— Așa se merge la Raiu, răspuse preotul: dând, dând, dând! ³⁾.

⊗ Tot astfel credea și Vasilie Lupul, Domnul Moldovei, după cum reiese dintr'ua împrejurare care este tipică și care vedesce spiritul șiret și ingeniositatea de *comediante* a patriarhilor grecesii.

Istoria Patriarhilor Ierusalimului spune următoarele: „Imulțindu-se odată datoriele Patriarcatului, Patriarhul Teofan plecă la Iași, la Vasilie Lupul și, într'ua diminéță, pre neasceptate, intră în palatul Domnului. Despre care lucru aflând, Vasilie a eșit des-culț și a sărutat pe Pré-Sfinția-Sa. Iér acesta i-a dat ua funie, dicându-i:

„— Fiul meu, sugrumă-mă tu, ca să nu mă sugrume creditorii otomanii . . .“

1) *Mag. Istor.*, I, pag. 391.

2) *Archive: Condiica Brâncovenéscă (1692—1713)*, pag. 608.

3) Paul Louis Courier: *Œuvres complètes*.

⊕ A scris Vasilie boierilor săi și a plătit întâi datoriile Sftului Mormânt: 6000 galbeni venețian; pre urmă, pentru alte datorii, a venit la Iași un Agă și a mai plătit Vasilie încă 6000. Și pre urmă a trimis doi boieri la Ierusalim cu 40000 de galbeni ungurești și le-a plătit toate datoriile. Mai rămăseseră 4000 de lei și a venit creditorii pene în Bogdania, și i-a plătit și pe ei Vasilie. De la luarea Constantinopolei, nici un împărat său Domn nu a făcut atâta bine Patriarhiei Ierusalimului ¹⁾.

⊕ In schimb, ecă ce daruri aduceau Patriarhii Domnilor români: Macarie al Antiohiei aduce lui Vasilie Lupul: uă perechiă de fețe de pernă brodate, două zaharnițe de lemn de palmier, uă cutiă cu săpun de mose, două cutii cu săpunuri aromatice, uă mică cantitate de săpun de Aleppo, două borcane cu scorțișore, uă cutiă cu fructe uscate de Italia, ceva fisticuri cu și fără sare și ceva unt de migdale. Și în fine un dar de mare valoare: falca inferiără a Sftului Vasile-cel-Mare ²⁾.

Vasilie Lupu dedese milioane și Patriarhii i-aduceau fălcii!!

Așa făceau la noi și boierii, și neguțătorii, și jupânițele fără copii, și Domniul Țării: da, da și ierăși da.

Moșii, livezi, păduri, mori, stupi, vite, toate bucatele și veniturile încăpeau pe mâna egumenilor de la mănăstirile închinete celor patru patriarhii și Sftului Munte.

IV

⊕ Era frumos când un patriarh său numai un egumen, — dér atunci unul din egumenii cei d'întâi, buniără Cotrocenénul, său cel de la Radu-Vodă, său de la Mihaï-Vodă, său de la Mănăstirea lui Pană (sfta Ecaterina), — era frumos, dic, când un patriarh său un egumen plecau din Bucuresci sub pretext că merg să se închine pe la diferitele mănăstiri ale Țării. Nu era orași prin districte, de unde se plece fără ca să nu li se fi dat și închinat cu acte autentice case, bisericii cu stările lor, schituri cu moșiele lor. Asta nu mai era închinare pe la mănăstiri, ci curată vânătoare de donațiuni. Se întorceau încărcăți

¹⁾ *Biserica ortodoxă Română*, anul 1877, pag. 598.

²⁾ *Arhiva Istor. a Rom.*, II, pag. 64 și 65

de milostenii, — și ce milostenii!! Intr'un rând, la 1690, Cotrocenénul face uă plimbare pênă la Gherghița afară din Bucuresci, și se 'ntorce cu Schitul Ruptura și cu tóte moșiele și veniturile acestuî schit, fundat de Popa Negrea pentru mântuirea sufletuluî sěu, iér nu pentru îmbogățirea Egumenuluî grec al Cotrocenilor ¹⁾.

Dér schimburile!

(+) Ce câștiguri, ce folóse, ce minune! Călugării grecei sciaă ce produce maî mult și ce produce maî puțin, intocmaî ca economiștii ceî maî desevêșiți. In timpul, bunióră, luî Matei-Vodă Bassarab, viele din délul Bucurescilor produceaă maî mult venit de cât moșiele din Ialomița, și deci, călugării de la mănăstirea sftul Sava schimbă cu Radul Comisul, care avea viî la Bucuresci, moșia lor Tâmbăresciî din Ialomița. Tâmbăresciî, ênsê începură a le suride în timpul Brâncovenuluî (1705), și, prin urmare, făcură ce făcură: acatiste, rugăciuni, pomeniri la sfintele daruri, — atât de bine, în cât Rada Filipésca, fata Raduluî Comisul și muma luî Șerban, Grigore și Radu Filipescu, închină din noū și dă de pomană Tâmbăresciî tot călugărilor de la sftul Sava, cu binecuvântarea patriarcală a luî Dosithie al Ierusalimuluî ²⁾.

De aceia, eraă bogați, bogați în mod superlativ!

Sciți cât stăpănia Mănăstirea Radu-Vodă séu a sfintei Troițe numai în Bucuresci la finea secoluluî XVII, sê șicem la 1697? Avea, Domnilor, sub numele de Vatra Mănăstirii Radu-Vodă următóarele întregi mahalale: Radu-Vodă, Tabaciî, Dobrotésa, Apostolul, Foișorul, Cărămidariî, Târca, Isvorul, Olteniî și Sêrbiî, afară de prăvăliele și casele din centrul orașuluî, afară de prăvăliele și casele dintr'alte orașe ale Țeriî, afară de moșiele ce stăpănia prin maî tóte districtele Munteniî ³⁾.

(+) Și sê nu uităm că tot acéstă mănăstire maî stăpâna, închinăte ei, uă mulțime de mănăstiri carî, și ele, aveaă case, prăvălii, moșii și câte alte venituri. Ađi, ne facem cu greū ideia despre colosalele avuțiî ale mănăstirei luî Radu-Vodă. Numêrul miliónelor carî aū plecat din România în Orientul creștin înspăimêntă închipuirea!

1) *Arhivele statuluî*: Condica Mitropol. Bucuresci, județul Ilfov. Actul Schituluî Ruptura, din 1690.

2) *Arhivele statuluî*: Condica Brâncovenescă (1692—1713), pag. 811.

3) Dupê un inventar făcut la 1861. — Veđi *Buciumul* din 1863.

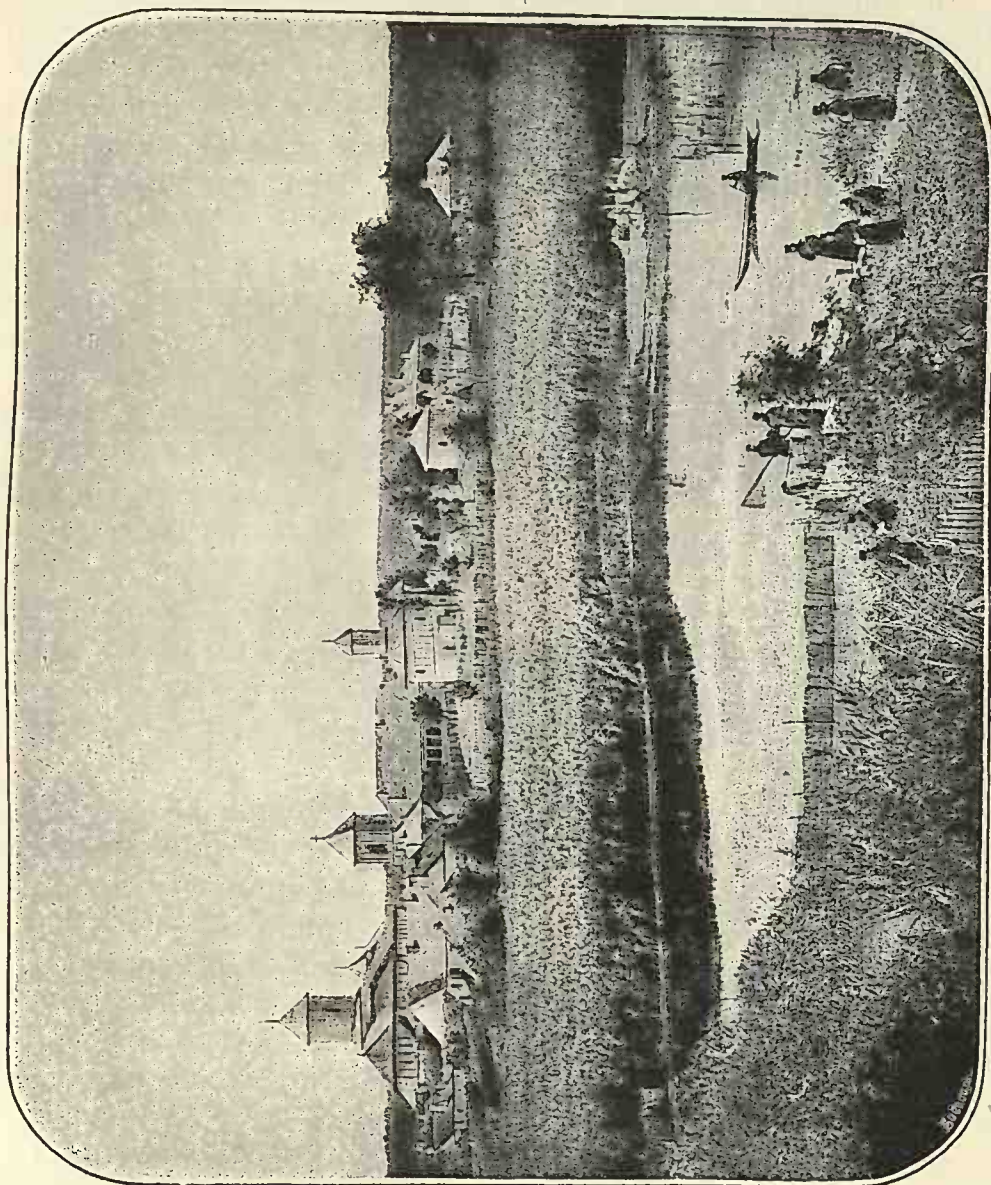
V

4) Când un Patriarh s'eu un Episcop, represintați de un egumen, punea mâna pe uă moșie s'eu pe uă casă, cu greū, decât nu cu puțință, era să i-o mai scoți din arhierescile s'ele ghiare. Nu numai că le ținea morțiș, dér chiar se 'ncecau, și'n dese rânduri isbutiaū să calce și pe vecinī. O! câte procese nu sunt în cari pré sfintele Patriarhiī ale Constantinopolei, Ierusalimuluī, Antiochiei și Alessandriei sunt chiimate la Divan prin vechiliī lor, egumeniī, să răspundă de călcările de proprietate. Acte, stăruințe, acatiste, la sfârșit chiar anateme, făceaū pe bietul păgubaș să se lase de judecată, „*s'ă r'ēmână de lege*“, cum se dicea în limba juridică a secolelor XVI și XVII. Patriarhia și egumenul, ei eșiaū biruitorī. Proprietățile lor se măriaū cu sute de pogone, s'eu cu cine scie ce locuri pe la orașe.

Intr'un rând, — și acesta e exemplul cel mai tipic și cel mai vorbitor, căci le covârșesce pe tôte, — Egumenul de la mănăstirea lui Pană voiesce să ia în stăpânire, împreună cu tôte veniturile și tôte proprietățile, nici mai mult, nici mai puțin de cât Mitropolia Țeriī. Pentru ce? Pentru că, dicea Grecul, Mitropolia fiind zidită pe uă colină care a aparținut Mănăstirii lui Pană încă din vechime, urmază ca să fiă închinată Mitropolia acestei mănăstiri a lui Pană Vistierul. Inchinată, supusă, epitropisită Mitropolia Țeriī mănăstirii mai târziu numită Sfta Ecaterina, care la rândul ei, era închinată și „afierosită“ mănăstirei de la muntele Sinai din Arabia. Astfel pretindea Egumenul.

Fu un proces extraordinar. Răsunară Bucurescii și răsună țera întrégă de gogonéta și sfruntata pretențiune a egumenuluī de la Pană și a episcopuluī Anania de la Muntele Sinai. Era în Iuniū, 1668, acum 229 de ani. Anania, episcopul sinait vine la Bucuresci după, firesce, după milosteniī. Egumenul de la Sfta Ecaterina, închinată Sinaii, primesce pe superiorul s'eu cu tôte onorurile, și 'ntre alte daraveri, fôrte puțin spirituale, îi spune și despre biserica cea mare, zidită cu vre-o 10 ani înainte de Constantin Șerban Bassarab, pentru ca să fiă Țeriī Mitropoliă la Bucuresci, în locul micii biserici a Sftuluī Gheorghe-Vechiū, zi-

dită în secolul XVI de Nedeleu Vornicul Bălăcénu și de Mitrea Vornicul. Egumenul mai spune Episcopului că acea colină a Mitropoliei, precum și locurile de prin pregiur sunt ale mănăstirei

Mănăstirea lui Cernica Vornicul. — Colecț. Bibliotecii Statului.

lôr și, deci, rău și fără cale a zidit Constantin Șerban Bassarab biserica lui acolo.

Atât aștepta Episcopul Anania, și 'ndată luând hrisóvele și

vechile hârtii ale mănăstirii lui Pană, alergă la Divan, la Radu-Vodă Leon, să se judece cu Teodosie, Mitropolitul Ungro-Vlahiei, să 'l dea afară din Mitropoliă și să iea pe séma mănăstirei lui, biserica lui Constantin-Vodă Șerban.

Și împreună cu noua biserică, sciiți ce mai avea să iea, Domnilor, decât câștiga procesul? Mai lua moșiele Frăsinetul, Obilescii, Bălenii, Crăsanii, Cucuiații, Braniștea, Fotescii, Schiaul, Runcu, Loloiescii, și Tegeanii, date de Constantin-Vodă-Șerban, Mitropoliei. Din Bucuresci, avea Egumenul grec să mai iea, împreună cu biserica și istorica colină a Mitropoliei, următoarea parte de loc:

„Din jos, din piétra de lângă colțul gardului Mănăstirii lui Pană, pre cale în sus pe lângă Nucii, pêne la capul podului, la Pórta Predei Vornicul (Brâncovénu), și pe gârlă în sus pêne în piétra de la capul Podului Turcului, și de acolo, pe uliță, în sus, pêne în piétra din uliță drept Mitropoliă; și de acolo, pe lângă Crucea Dómnei Mircioia, pe cale în sus, pêne în piétra drept Calicii; și de acolo, pre cale, pêne sub dél în Gura Văiei; și de acolo pe lângă Puțul Calicilor, în jos pe lângă lac, pe sub dél pêne în drumul Giurgiului, la stâlpul de piétra al Arménului, în capul Troianului, lângă, heleșteul lui Șerban-Vodă. Și de acolo, pe drum în jos, spre orași, pêne în piétra drept Căramiđii (Căramidarii); și de acolo pêne în piétra drept Crucea lui Leon-Vodă, și de acolo, curmeziș, pêne în piétra din colțul gardului Mănăstirii lui Pană și pêne la pórta Predei Vornicului.“ (Act. din 1668).

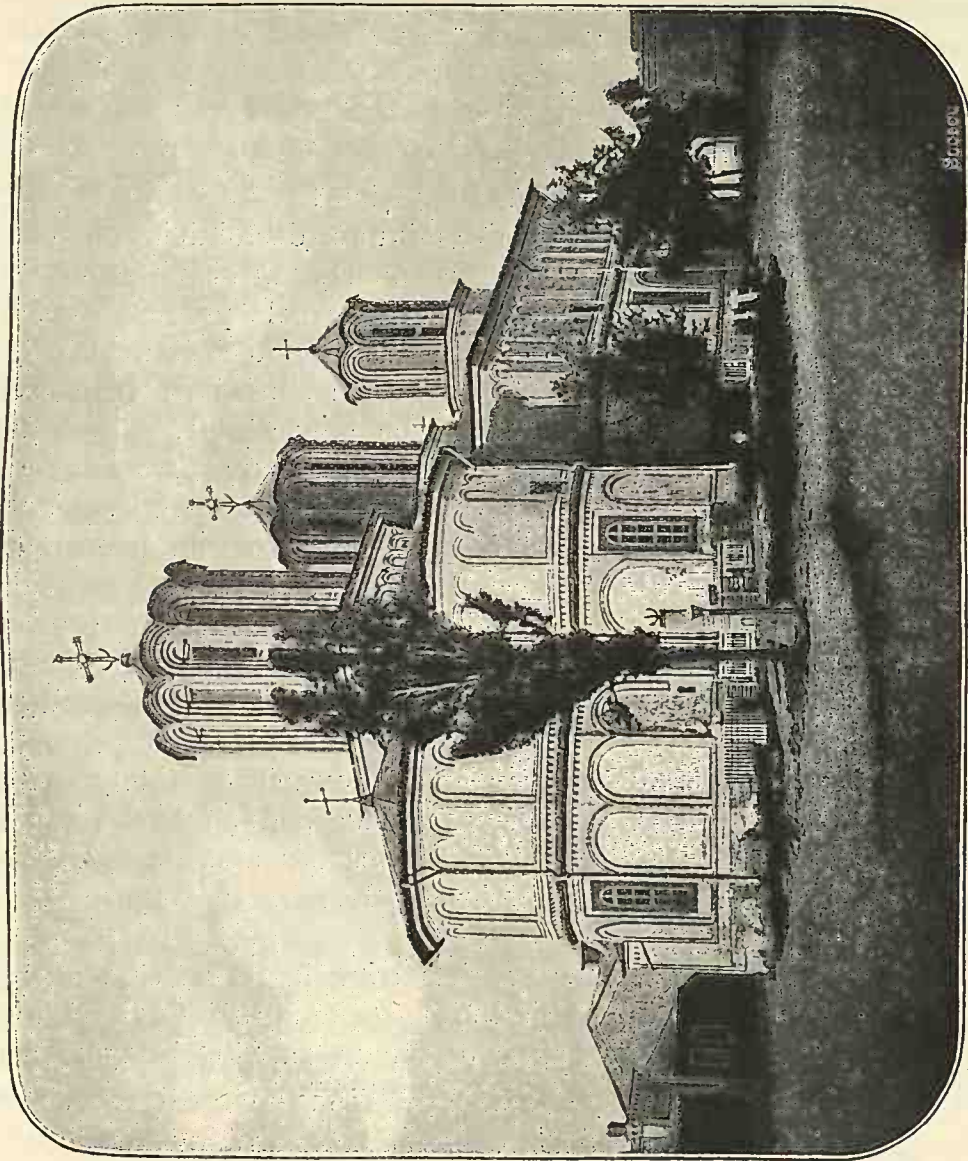
În fața unor asemenea monstruoase pretențiuni ale Grecilor, se pare că un puternic și adânc simțiment de indignațiune și de românescă mâniă coprinse pe toți boierii în cap cu Mitropolitul. Domnul dede hrisovul, întărit peste patru ani, la 1672, și de Antonie-Vodă, hrisov prin care cererea egumenului Mănăstirei lui Pană și a episcopului Anania Sinaitul era respinsă în toate părțile ei, iér Mitropolia rămânea bună și ohavnică stăpână peste locurile și moșiele cu cari o înzestrase fondatorul ei, Constantin-Vodă Șerban.

La sfârșitul hrisovului din 1668, Domnul și boierii, proclamând dreptatea Mitropoliei, diceau: „să nu aibă călugării greci nici uă trebă cu pământul Mitropoliei“.

Astfel se termină acest estraordinar proces, care arătă minunat de bine cât de sus și la cât de multe tindeau Patriarhiul, Episcopiul și Egumenii greci în țerile române, în suta a XVII.

Nici uă dată șerpele, încălțit la sîn, nu a mușcat mai cumplit
pe binefăcătorul și pe mântuitorul său!

Și se nu credeți că Episcopul Anania Sinaitul și Egumenul

Mitropolia Bucureștenă. — Biblioteca Centrală.

grec de la Mănăstirea lui Pană perdură cu desevârșire procesul,
și nu eșiră cu ceva câștig dintr'acest pescuit în apă turbure! A!
nu; de frica blestemului și acatistelor, Domnul și boierii îmbu-

néză, impacă și mângâie pe Episcop și pe Egumen, închinându-le biserica sfântului Gheorghe-Vechiū, vechia Mitropoliă a Țerei, și dându-le pe lângă Bărăția de ađi, adică în mieđul târgului, pe ulița unde se frânge fierul, în colț, mai multe prăvălii și case¹⁾.

VI

Le plăceaū ênsă mai mult moșiele! Era de mirare și de minune destoinicia cu care Episcopii și Egumenii reușiau a face pe Domni și pe boieri să le închine moșii. In documentele năstre, în cele publicate de d. Legrand la Paris, — și ce trebuie să fiă la biblioteca patriarhatului din Constantinopole! — sunt cu sutele actele, hrisóvele, prin cari, cu jurăminte și blesteme, se întăresce patriarhilor, episcopilor și egumenilor greci titlurile de proprietate asupra moșiilor române. La 1630, Octobre, Ciril al Constantinopolei primesce de la Leon-Vodă, și 'l întăresce cu blestem, hrisovul de proprietate pentru Sftul Mormânt de la Ierusalim al marei moșii Poeni din Vlașca²⁾. La 1681, Iacob al Ierusalimului primesce de la Șerban-Vodă Cantacuzino mănăstirea Cotrocenilor cu tóte moșiele, viile, morile, casele, prăvăliile, stupii, țigani și vitele séle, — milióne în valórea de ađi³⁾. La 1693, Dosithie al Ierusalimului primesce de la Constantin-Vodă Brâncovénu Polovracii cu tóte moșiele séle⁴⁾. De altmintreli, Brâncovénu clădesce, după ruga lui Calinic, Patriarhul Constantinopolei, biserica cea arsă de la Galata, după cum a clădit biserica creștină la Ismail, în Bugeac și la Făgărași în Ardél⁵⁾.

La 1718, Patriarhia Alessandriei strigă la ceruri că e săracă lipită pământului. Glasul patriarhului egiptén nu e auđit în nici uă parte a lumii ortodoxe, afară de Bucuresci. Și ntr'adevăr, prin miđlocirea lui Chrysant al Ierusalimului, — faimosul Chrysant

1) *Archive*: Condica Mitropol. Bucuresci, No. 2. Actele relative la proces, și actele de proprietate ale bisericii Sf. Gheorghe-Vechiū, fosta mitropoliă a Țerii-Românesci.

2) Legrand: *op. cit.*, pag. 5.

3) Legrand: *op. cit.*, pag. 19. — Cf. Condica Brâncovenescă (1692—1713), marele hrisov al Cotrocenilor, pag. 579—605.

4) Legrand: *op. cit.*, pag. 31.

5) *Mag. Istor*: II., pag. 345. Cronica Grecénului.

Nottara, bursierul lui Brâncovénu la Paris, astronom și mare învățat, — se dă oropsitei patriarhii a Alessandriei mănăstirea Cernica cu toate veniturile ei, și mănăstirea Zlătarii din Bucuresci cu toate veniturile, — milioane în valoarea de auri¹⁾. Inchinarea Mănăstirei Cernica, cea clădită de bătrânul Cernica Vornicul și închinată la 1685 de moștenitorii acestuia Mitropoliei bucurescene²⁾, închinarea Cernichi, cea iubită de Bucurescenii la patriarhia Alessandriei, provocă atâta scandal, în cât, la 1750, Grigore-Vodă Ghica, cu învoielă lui Ciril al Constantinopolei și prin stăruințele lui Neofit Mitropolitul Țării, o iea 'ndărăt și se lăgă a plăti anual din Vistieria Țării câte 2000 de lei patriarhiei Constantinopolei, după cum hotărâa marele boier Cernica Vornicul la începutul secolului XVII³⁾.

Și așa pute să dau încă 32 de exemple ce am adunate în notele mele!

VII

Eu jupânițele fără copii dér bogate, cu cucónele evlavioase și ajunse la vreme de bătrânețe, se petreceau la Bucuresci, la Iași și în cele-lalte orașe ale țărilor române întocmai, dér absolut întocmai aceleași scene cari se petreceau în Italia, în Francia, în Espania, între bătrânele marchise, barone și contese și duhovnicii lor Iesuiți, când ele erau să-și facă testamentul.

— Gâdnesce-te, Dómnă, dicea jesuitul c'ua voce surdă și mormântală, gâdnesce la acele rîuri de smólă arđendă, cari sunt într'a treia vamă a Iadului... Uite, Dómnă, vęd cleștele inroșit, pe cari ciracii lui Belzebuth și Astaroth le scot din focul Iadului pentru a rupe sînurile femeilor pécătóse... Bagă de sémă, Dómnă, bagă de sémă! Ochiul Providenței e pretutindenți: străluce 'n întunerec și străfulgeră 'n lumină. Veți fi damnată, Dómnă, veți fi damnată!..

După aceste sforăieli de elocință, testamentul se făcea de

1) Legrand: *Op. cit.*, pag. 246—251.

2) *Arhive*: Condica No. 2 a Mitropoliei, — *Ilfov*, pag. 496.

3) *Ibidem*: pag. 498—499.

îngrozita cocónă întocmai cum voia Iesuitul. Tot astfel la Bucurescî. Uă cocónă, care da să se 'ntelégă că va lăsa ceva unei mănăstiri din Răsărit, bunióră de la Sftul Munte, era ridicată 'n slăvi de Egumenul corespondent din Bucurescî. I se trãmitea cărți de binecuvîntare, scrise cu litere arăbescî de diferite colorî, cu *chinovar* și aur, cum se dicea pe atunci. Egumenul sêu chiar Episcopul veniaŭ în persónă să facă acatist uă dată sêu de două ori; ei daŭ cocónei câte uă cruciuliță de os de inorog care, spuneă Episcopul sêu Egumenul, a stat trei ani lipită de Crucea Mântuitorului la Ierusalim. Cocóna avea în scrisori și acte titlurile bombastice de, ἀρχόντισσα κερία, boïeróica stăpână, — φιλοθέω σκοπῶ κινουμένη mișcată de un scop iubit de Dumneđeŭ, — φιλευσεβῆς γυνή — femeia de evlaviă iubitóre, — φιλόχριστος σεμνοπρεπεία τε καὶ χριστιανικῆ εὐλαβεία ἐπιεικῶς διαπρέπουσα — cea de Hristos iubitóre și care prin creștinescă smereniă mult se deosebesce 1).

Ca bétă de atâtea sfinte adimeniri și tãmâierî, închina cocóna tot, închina moșii, vii, case, țiganî, vite, lăsând pe drumuri nepoți, nepóte și rude. Dupé mórte, rar Egumenul da ceva rudelor celor fórte scăpétate. Raicevicî, de nu mē'ncel, spune că bētrâna Stolnicésă Cantacuzino, ai cărei părinți dedeseră milióne Patriarhilor și Egumenilor grecî, trãmitea, când omorîseră pe bărbatu-sêu și pe fiu-sêu la Constantinopole, trãmitea la Colțea dupé făină să facă pâine, și Egumenul scâncea adeseori.

VIII

Scoteă parale din tot ce se 'ntêmpla în țerile române; sciaŭ să se vîre în cele mai diverse lucruri. Unde nici prin minte nu'ți trăsnesce, veđi că apare, ca un *deus ex machina*, un Patriarh, un Episcop sêu un Egumen. Bunióră, ce avea ὁ κέριος κέρ Efrem, Patriarhul Ierusalimului cu comunitatea Evreilor din Bucurescî carî, la 1794, aveaŭ în fața bisericeî Răsvan, în hanul Nicolescului, uă sinagogă? A făcut ce-a făcut Efrem, și le-a stricat-o, gonind pe Evreî tocmăi în mahalaua Popescului, pe la Jienița Domnécă, unde de mai 'nainte aveaŭ și altă si-

1) Legrand: *op. cit.*, pag. 329 și altele.

nagogă¹⁾. Se vede că Eyrei îl supăra, căci era cu sinagoga în apropiere de frumoasa mănăstire, începută de Antonie-Vodă și

Ein Bischoff der Wallachischen Bisthoff.

Επίσκοπος ἡλβ Βλαχίας τοῦ Βλαχίας.

Episcop român din secolul XVII²⁾.

sfârșită de Brâncovénu, adică de sftul Gheorghe-Noū, cel cu ziduri de cetate, cu prăvălii multe, cu bolte renumite, cu pivniți

1) V. A. Urechiă: *Istoria Românilor*, V, pag. 491. Porunca lui Alex. C. Moruzzi, din 9 Ianuariu 1794.

2) Colecția Academiei Române.

și ascunzătorii extraordinare, și care era închinată patriarhiei Ierusalimului împreună cu un palat de ședere pentru patriarhi, când venia la Bucuresci.

Toți, fără deosebire, Patriarhi, Mitropoliți, Episcopi, — toți scia că se găsește momentul oportun, se via la *la pont*, cum se dice, scia cu uă sciință și cu un miros fără sémén. De la Șerban Cantacuzino, și pêne în pragul secolului nostru, n'a fost în Muntenia și în Moldova fapt la care se nu ia parte, — și ce parte! — și un Patriarh óre-care.

Teodosie, Mitropolitul Țerii, căruia Grecii nu-i puteau ierta atitudinea energică în procesul cu Sfta Ecaterina, trăia caterisit la Tismana, la 1679. Șerban Cantacuzino voiesce să-l reinstaleze. Dionisie, Patriarhul Constantinoplei, primesce reinstalarea cu condițiunii ca unul séu doi episcopi ai Răsăritului și un mare logothet al Patriarhiei constantinopolitane să fiă față la readucerea în scaun a Mitropolitului. Domnul acceptă, și Episcopul Maroniei cu Ignatie, ὁ μέγας λογοθέτης, vine la Bucuresci. S'au reîntors cu năframele pline de galbeni¹⁾.

La 1688, tot acest Dionisie al Constantinoplei îngrópă la Cotroceni pe Smaranda, tânăra și frumósa fată a lui Șerban Cantacuzino, măritată la 24 Ianuariu după Grigore Bălenu și mórtă la 13 Marte același an. Iér năframe cu galbeni²⁾.

Tot el unge cu mirul domnesc pe Constantin Brâncovénu. Iér năframe cu galbeni.

Tot el sfătuesce la 1691 pe Brâncovénu să aducă de la Sfet-Agora capul Sftului Mihail al Sinadelor, ca să piéră locustele din țéră. Brâncovénu l'aduce, face capului corónă de aur și sieriú de argint și face *litiá* cu tot soborul preoțesc al Țerii. Și iér năframe de galbeni, de galbeni și 'ntr'una de galbeni!³⁾

Și 'n timpul când acest Dionisie, demisionat de la Constantinopole, stă pe galbeni la Bucuresci, sciți cine îngrópă la 1693 Marte pe Constantin-Vodă Cantemir la Iași? Trei patriarhi, trei, nu unul, și anume: Iacov al Țarigradului, Gherasim al Alessandriei și Dosithie al Ierusalimului. Pogribaniá cu trei patriarhi! Pas' de nu te du în Raiú! Lipsia numai unul, al Antiohiei, pentru ca să fiă 'n pěr toți⁴⁾.

1) Șineai: *an.* 1679. — Cf. *Mag. Ist.*, I, pag. 19.

2) Șineai: *an.* 1688.

3) Șineai: *an.* 1691. — Cf. *Mag. Ist.*, II, pag. 197

4) Șineai: *an.* 1693.

Dér s'è nu'l plângem pe al Antiohieî, căci, la 1700, cine cununa pe Safta Brâncovénu cu Postelnicul Iordake Crețulescu? Atanasie, patriarhul Antiohieî. Șincaî ȝice: „i-a cununat patriarhul „Antiohieî, iér naș le-a fost Teodosie, Mitropolitul Ungro-Vlahieî¹⁾“.

Pricepețî nuanța: Atanasie cunună, decî trebuie s'è s'è dea; Teodosie e naș, trebuie decî s'è dea el. Nașul dăruesce, oficiantul primesce. Și Atanasie venise din Antiohia, nu s'è dea, ci s'è priméscă.

IX

S ȝ priméscă vine și Dosithie al Ierusalimuluî la 1701, dér o cam *buculariscesce* cu vinderea *indulgențelor*.

Indulgențele! uă minune și adeseorî un caraghioslîc trist și mâhnitor. Le-a avut Apusul în proporțiunî colosale; le-am avut și noi în proporțiunî mai modeste, dér le-am avut. Ce este uă *indulgență*? Nicî mai mult, nicî mai puțin de cât un passe-port, care, în loc s'è fiă visat de Prefectura Poliției ca s'è poți trece granița Țeriî, e visat, parafat și încondeiat de un Patriarh séu de un Episcop ca s'è trecî direct la Raiû, fără s'è te mai cerceteze le cele noué vămî ale vȝzduhuluî; cu alte cuvinte, posesorul unei indulgențe intră în Raiû fără nicî uă anostă séu indiscretă formalitate.

Eraû indulgențe de trei categorii: *micî*, pentru pȝcatele trecutuluî: *miȝlocî* pentru pȝcatele trecutuluî și ale presinteluî; *marî*, pentru pȝcatele ce făcuseși, ce făceaî și ce aveaî s'è faci pe viitor. Categoria No. 3 era fȝrte scumpă, bine 'nțeles, de vreme ce Patriarhul ȝi se punea proptea și apărător, pentru orî-ce năsdrăvăniă aveaî s'è comiȝi pe viitor.

Pe lângă indulgențe, âncă din secolul XVI, călugăriî grecî mai vindeau la Constantinopole și 'n principate *scrisorî cari cădeaû din cer*, băgate într'uă piétră. Ștefan Gerlach, teolog și elenist, care a insoțit în aniî 1573 și 1578 ambasada Vieneî la Constantinopole, a vȝdut pe un asemenea călugăr, care venia de la Ierusalim, vȝndȝnd scrisorî cădute din cer²⁾.

1) Șincaî: *an. 1700*.

2) Hasdeû: *Cuvente din Bȝtrâni*, III, pag. 23.

Și se vindea, toate aceste articole de credulitate bigotă, se vindea ca pâinea caldă. De multe ori, tipografiile de la Sftul Sava și de la Snagov nu puteau să prindă comanda Patriarhilor.

Din Iași, secretarul unui patriarh scria unui episcop din Bucuresci ca să mai tipărească de grabă încă vro câte-va mi de indulgențe la tipografia Mitropoliei, căci toate cele-lalte s'au vândut¹⁾.

Revin.

Dosithie al Ierusalimului vine în Bucuresci la 1701 și începe vândarea indulgențelor. La un moment dat, ce-i trăsnesce prin cap să trecă munții la Brașov să vândă și acolo indulgențe. Pornește, ajunge și începe vândarea, dăr, voind să-și facă reclamă mare, începe să ture și să fulgere în contra lui Atanasie, mitropolitul român al Transilvaniei, care tocmai atunci, mulțumită făgăduelilor mincinoase ale Jesuiților, se unise, după cum se știu, cu biserica Romei. Dosithie îl blestema și arunca asupra-i anatema. Mitropolitul protestă, și într'ua bună dimineață, Dosithie primesc ordinul să-și ia talpașita îndăr, căci altminteri trece Orășele fără voiă și pe nepusă masă. Șineai ne spune că și tată-său, Ion Șineai, a cumpărat pe lei 40 uă indulgență minoră ca să se îngrope cu dănsa, dăr, adaugă Șineai, „eu nu am lăsat să „i-o pună în cosciug la mărte, știind bine că darul Domnului nu „se vinde pe bani, ci pe fapte bune²⁾“.

Gonit din Transilvania, ca odinioară Ioachim din Moldova, Dosithie se reîntorce la Bucuresci. Aci era belșugul cel nesfârșit; aci erau cinstea, evlavia, năframele cu galbeni.

X

Acest Dosithie, pare-se, născocesc și un alt venit despre care citim în *Condica Brâncovenescă*. El dă 'n scire tuturor celor cari sunt legați cu rumâniă pe moșiele închinat Sftului Mormânt de la Ierusalim, că pot să se rescumpere plătiind uă dare Patriarhului și că pot, prin urmare, să devină

1) Raicevici: *Voyage en Valachie et en Moldavie* (Paris, 1822), trad. Lejeune, pag. 134.

2) Șineai: *an. 1701*.

slobođi de rumâniă. Mulți plătiră sperând că vor scăpa, că vor fi cu adevărat liberi. Ași! după plecarea Patriarhului, călugări șiciau să găsească alt clencî și'i legaui ierăși de brazdele pămînturilor lor, ierăși îi făceau *rumâni* pe moșiele lor¹⁾.

Un venit, la care răvniău mulți din stâlpii Bisericeii Răsăritului era făcerea mirului celui mare la Mitropoliă. Ce daruri! ce pompă! ce lume! La 1702, aă răsuna Bucurescii în ziua de Sf. Petru de clopote, cîntări și rugăciuni, căci se făcea mirul la Mitropoliă. Êr pré fericitul Dosithie a 'ncasat de la Domn, de la boierii, de la negustorii și de la jupânițele evlavióse și de Dumneđeui temetőre, sume formidabile.

La 1707, sciiți câți înalți prelați erau la Bucuresci? Numărați, mă rog: Chrysant, Patriarhul Ierusalimului; Dionisie, episcop al Târnovului; Atanasie, episcop al Dârștiorului; Clement proin al Odrului; Auxentie al Sofiei; Maxim al Ieropolei; Neofit al Sebastiei; Mitrofan al Nisei; Macarie al Varnei, — nouă óspeți, nouă pré sfinte „obrazuri“ arhieresti. Toți, împreună cu Mitropolitul și episcopii Țerii, luară parte la sfințirea noiei bisericeii a Sftului Gheorghe-Noi, isprăvită cu tóte clădirile ei de Brâncovenu și închinată Sf. Mormênt de la Ierusalim. La prânđuul cel mare dat după târnoselă, fiă-care arhiereu găsi lângă tacămul lui uă năframă de galbeni și póte chîar, — nuscii, — și câte uă mare monedă de aur, bătută cu chipul lui Brâncovenu, „cel de mării poffitor“.

Prin urmare, cum se nu alerge? cum se nu ședă ani de țile, când credința și evlavia Bucurescenilor erau atât de mari și procuraui Patriarhilor și Episcopilor greci atâtea și atâtea bunătăți. De aceia, cereaui, cereaui de svêntăui pămîntul și pungele Domnilor și boierilor; cereaui de tóte prin ei înșiși când erau la Bucuresci, seui prin scrisorii, când erau la ei acasă.

XI

Cu un exemplu, dér tipic: cu ce cărți grecesci, arăpesci și turcesci credeți că s'aui slujit tóte bisericile Ierusalimului, Antiohiei și Alessandriei Egiptului, la finea secolului XVII-lea și'n prima jumătate a secolului XVIII-lea? Cu cărți ti-

¹⁾ *Archive: Condica Brâncovenescă (1692—1713), pag. 742.*

părite grecesce, turcesce și arăbesce la Snagov lângă București, de faimosul și nemuritorul Antim Ivirénul, unul din cei mai mari tipografi de la sfârșitul secolului XVIII, nu din Țera-Românească, ci din totă Europa, — și asta nu o ție eă, ci istoricii tipografiei europene Schnürer, Deschamps, Ternaux-Compans.

Atanasie, patriarhul Antiohiei, atingând córdă măririlor, atât de vibrantă la Brâncovénu, țisese, cum ne spune d. Papadopolu-Callimah:

„Pré 'nălțate Dómne, noi de la marginele pământului, auđind „de virtuțile téle, am venit cu tótă graba (ba bine că nu!!) în- „tr'acéstă fericită țéră ca să aflăm și să vedem în fapte ceia ce „am auđit de departe“.

Brâncovénu, măgulit că faima virtuților séle a ajuns pêně la marginele pământului, dá ordin, și Antim, la Snagov, începe tipă- riturele ântâiă cu un magnific Liturgiar, răspândit cu miele prin Antiohia, Siria, Berea, Cilicia, în eparhia lui Atanasie. Avea pe el pajera Țerii-Românesă, gravată de Antim, artist universal. Textul arăbesc fusese corectat de Atanasie, cel elinesc de Ignatie, ieron- monahul din Caldeea, — carte admirabilă prin acuratețea tiparului, calitatea hârtiei, a cernelei, a orânduielei tipografice.

Când a plecat Atanasie din București, Brâncovénu i-a dăruit uă întrégă tipografia arăbescă¹⁾.

XII

De altmintrelă, sciaă se se întroducă cu uă sciință fără părechă înțările române. Ună dintr'ênșii sciaă se slu- jescă în biserică, la țile mari, cu atâta maiestate, cu atâta pompă, și se cânte, și se se róge cu atâta căldură și entusiasm comu- nicativ, încât un fel de patimă sfântă apuca pe cei cari îi ve- deaă și 'l ascultaă.

Se ție că pe Silvestru, episcopul Ciprului, când slujia la Iași, în Biserica de la Trei-Erarhă, veniaă pêně și Turci s'el

¹⁾ *Arhive*: Condica Brâncovenescă (1692—1713) *passim*, darurile lui Brâncovénu la Ierusalim, Ianina, Grecia, Antiohia, Alessandria, Bulgaria și Constantinopolea. — Cf. Al. Papadopolu-Callimah: *Un episod din Istoria Tipografiei în România* (Analele Academiei Române, 1896).

asculte, și cădea în genuchi, ca'n adorare, vedându-l și auzindu-l. Tot acesta era și pictor. Prin urmare, vă puteți închipui cât trebuia un boier să plătească uă icónă zugrăvită, binecuvîntată și sfințită de un episcop¹⁾.

Ecă pentru ce nu ni se pare estraordinar când citim că în urma unei călătorii, ca aceia a lui Avramie, Patriarhul Ierusalimului, în 1775, înaltul prelat plecă în țara lui cu uă recoltă de uă miă de pungă de bani, ceia ce revine la 500000 de lei, valóre de pe atunci. Suma acésta ca bani în naht, căci moșiele, viele, morile, stupii, țigani dați mănăstirilor lui, nu-i mai număr²⁾.

Trebue ênsă să numărăm pe aceia dintre episcopi și arhiepiscopii cari venia la București și la Iași, și cari nu se mai întorceau la ei acasă de loc. Iși petreceau vieța totă în mișlocul nostru. Bunióră, Dionisie al Constantinoplei, detronat, vine la București și locuesce aci pêne la sfârșitul vieței séle³⁾. Clement al Adrianoplei, care trăiesce una sută de ani, móre la București, după îndelungă ședere, la 1738⁴⁾. Neofit Creticul, al Mirelor Episcop, își lăsase eparhia și era profesor la București al copiilor lui Constantin-Vodă Mavrocordat. A devenit mai târziu mitropolit al Ungro-Vlahiei⁵⁾.

Din numărul acestora se recrutară pêne mai acum 50—60 de ani esecutorii testamentari, din cari unii au rămas faimoși prin dilapidările și neîndeplinirea datoriilor lor de esecutori testamentari séu de epitropi. E unul la 1745, Grigorie Mireon, care e numit epitrop al stărei cucónei Bălașa Blejoiénca, uă boierică bogată din mahalaua Lucacilor și care, după testament, are în mână-i totă starea, de și rudele cele mai de aprópe erau lăsate pe din afară și chiar pe drumuri⁶⁾.

Câte uă dată ênsă călugării greci desgusta și revolta pe boierii cu lăcomia și cinismul lor. Bunióră, Șerban Slugerul Știrbei face, împreună cu soția sa Stanca, născută Ivașcu Vornicul Bălenu, uă mănăstire la Didesci în Teleorman. În actul de închinare către Mitropolia din București, cu data de 2 Februarie

1) *Dapontes*, în Papadopolu-Callimah: *op. cit.*, pag. 12.

2) Papadopolu-Callimah: *op. cit.*, pag. 13.

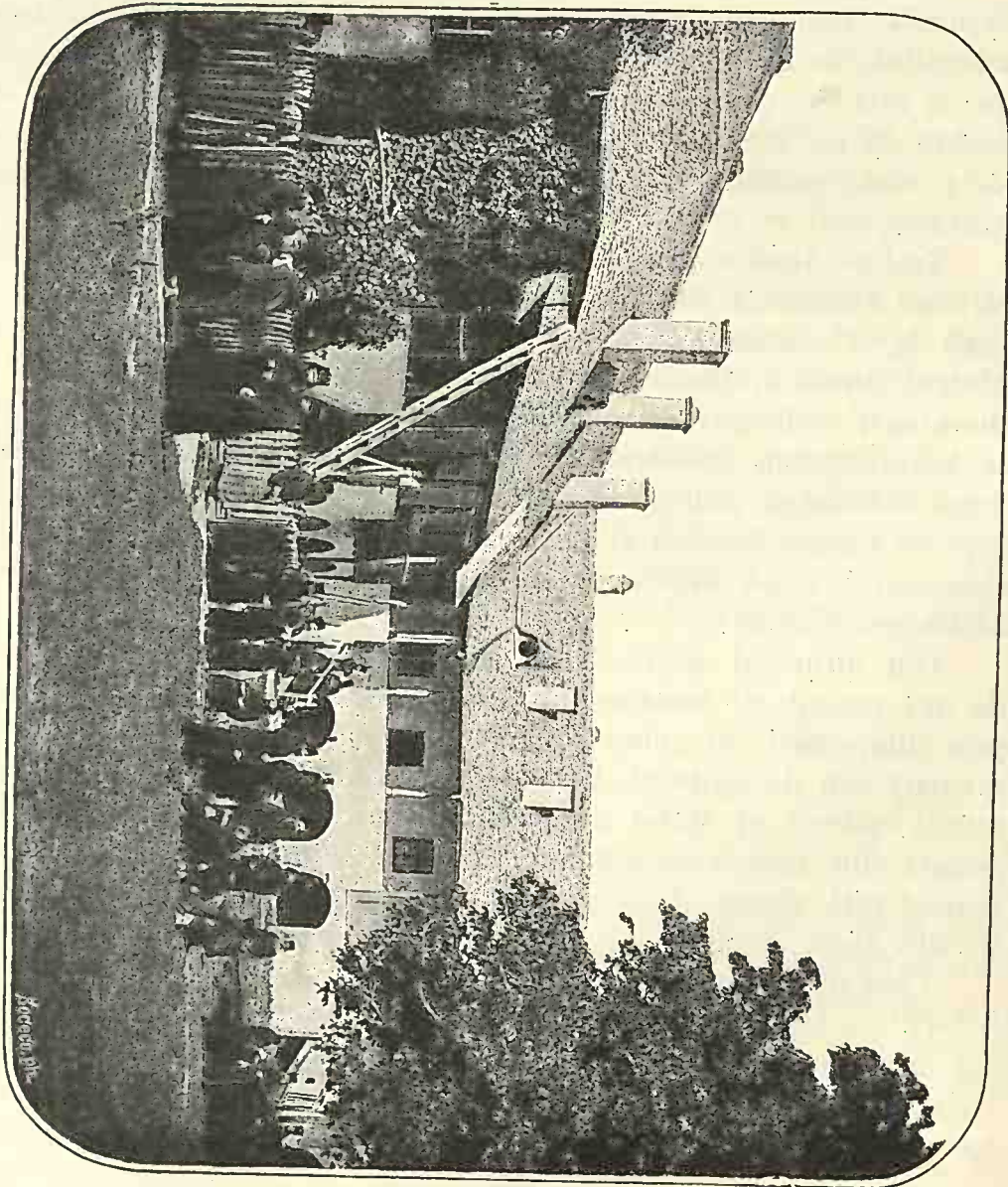
3) C. Erbicénu: *Cronicarii Greci*, pag. 47. Cronica lui Dapontes.

4) Legrand; *Ephémérides Daces*, II, pag. 132.

5) C. Erbicénu: *Cronicarii Greci*, pag. 113. Cronica lui Dapontes.

6) *Archive*: Condica Mitropoliei București, N. IV, județul Prahova, pag. 391.

1706, Șerban Știrbei spune, împreună cu Stanca, soția sa și cu rudele sële Constantin Clucerul Știrbei, Matei Știrbei, Tudor Știrbei, că închinase ântâiū Didescī, la mănăstirea *Rîlo* din țera tur-

Curtea chilior de la Mănăstirea lui Cernica Vornicul. — Colecț. Bibliotecii Statului.

cescă, dér călugării aduși de-acolo aū făcut atâtea *rētăți* și *blestemăciuni*, încât i-a gonit cu scârbă, și ei aū fugit luând și cartea de daniă. De aceia, el închină Mitropoliei, biserica de la Dudesci;

iér cartea de închinare ce se află în mâna călugărilor de la Rilo să nu mai fiă creșută¹⁾.

Marî trebuie să fi fost *rëutățile* și *blestemăciunile* călugărilor de la Rilo, pentru ca evlaviosul și de Dumneșeu temătorul Șerban Știrbei să le spună vorbe atât de grele!

XIII

Dimic ênsă mai desgustător și mai degradant în ochii istoriei de cât egumenii greci de la mănăstirile din țeră. Aceștia întrec puterile închipuirei cu rapacitatea, cu hoțiile și cu murdăriile lor. Las la uă parte procesele nedrepte, captațiunile infame, înșelătoriele pe față, vieța lor destrăbălată, de rësunaă adeseori mahalalele bucurescene, și iéu numai două fapte care vi'i vor arëta subt adevërata și scârbósa lor înfățișare.

Aceste două fapte ar puté fi intitulate: primul, *Egumenii greci și móștele sfinte*; al doilea, *Egumenii greci și cărciumile*.

Primul, e comerciul, precupețirea mârșavă și nelegiuită ce făceaă cu presupusele móște, obiecte sfinte, rëmase fiă de la Maica Domnului, de la Christ, de la Apostoli și de la alți martiri și martire din cele d'ântăiū timpuri ale creștinismului. S'a făcut, adică, și la noi negustoriă cu cele sfinte, întocmai cum s'a făcut și'n Apus. Seignobos, în studiul seū *les Reliques en Occident*, ne spune că se adora uă *Lacrimă a lui Christ* la Vendôme, *Barba lui Noe* la Corbie, *Cenușa celor trei Crai de la Răsărit* la Colonia, *un dinte al lui Christ* la Saint-Médard la Paris, și în două orașe două capete ale sfântului Ión Botezătorul. Care era cel adevërat? Cestiune fórte grea, întocmai ca și aceia privitoare la tunica lui Christos care se adoră, una la Colonia, alta la Argenteuil lângă Paris, preținđându-se că ambele sunt adevërate, când sciut este că Sânta Fecióră nu a făcut de cât uă tunică fără cusătură divinului Mântuitor.

Vedeți decî că Apusul, ca și Răsăritul, a avut móștele și adorarea lor fanatică. Egumenii speculaă acéstă credință cu uă perversitate infernală.

1) *Archive: Condica Mitropoliei, județul Teleorman, pag. 119.*

Comericiul de lemn sfânt, care s'a debitat în orașele țărilor române de egumenii greci, atinge proporțiunii estreaordinare. Numai cu plimbarea lemnului sfânt, — uă bucată mai mare din Sfta Cruce, — prin Bucuresci, Dapontes a strîns cât se 'ncarce uă corabiă și, pe de-asupra, cum țice el, și *un sac de galbeni*. Venise de la "Αγιον ὄρος, de la mănăstirea Xeropotamului, unde trebuia să se reclădescă bisericii și alte nămestii. Trecuse în călătoria lui la Bucuresci și pe la Chios; Chioții nu dedeseră nimic și Dapontes e furios. La Bucuresci ênsă, lemnul sfânt face furorii. Boierii, cucóne, neguțătorii, preoții dau pe 'ntrecute. Căminăresa Marghiolița Rosetti, Răducanu Văcărescu, Constantin Logofetul Brâncovenu, Pârvu Cantacuzino, toți primesc scrisori de indemn de la Dapontes, și toți dau. Lui Constantin Clucerul Cândescu, șiretul grec îi țice în scrisóre: „te numesci Constantin, soția și „flica ta se numesc Elena; Sftii Constantin și Elena aũ descoperit Sfta Cruce; decii, dă cât mai mult pentru Sfta Cruce“ 1).

Constantin Dudescu, țice Dapontes într'altă scriere a lui, era un boier corpolent, politicoș, călugăros (καλοσημύτος) și pios; a dat 500 de lei pentru Sfta Cruce; ba chiar era să plece cu Dapontes la Muntele Athos, să se călugărescă acolo. N'a venit, dér s'a călugărit la Bucuresci 2).

Alții vënd móștele Sftului Pantelimon; alții, pe ale Sftului Damian; alții, sânge închegat de-al Sftului Gheorghe 3).

Un egumen, Văcărescenu, care face acest comericiu de lemn sfânt, pe uă scară întinsă, serie Patriarhului la Ierusalim neted și lămurit: decii boierul Bălenu îmi dă cât îi cer, dau lemnul; ier decii nu, nu-ı dau nimic 4). — Ca și cum ar fi țis : găsesc eu pe un altul mai darnic.

Sunt și procese pentru lemn sfânt și pentru alte móște la Divanul Țerii și 'nainte Mitropoliților după vremuri.

De altmintrel, Egumenii greci erau renumiți pentru procese și'n procese pentru falsificarea documentelor. La 1681, Șerban-Vodă Cantacuzino spune într'un hrisov dat Mănăstirei Govora pentru moșia Strimba, că Egumenii Greci aũ făcut *cărți viclene și cu mesteșug* 5).

1) Legrand: *Ephémérides Daces*, III, pag. XXX, II și următoarele.

2) C. Erbicenu: *Cronicarii Greci*. Catalogul lui Dapontes, pag. 221.

3) V. A. Urechia: *Istor. Românilor*, XII, pag. 67—68.

4) Ibidem: *Istor. Rom.*, V., pag. 89.

5) *Archive*: *Condica Govorei*, pag. 67.

La 1748, Egumenul grec de la Aninósa e acusat că *a ras* în hrisovul moșiei Toveșaniî din județul Dâmbovița suma de galbeni ce i se cuvenia să iea și a pus alta mai mare. De-acî, procese cu Cotroceniî, cu Mitropolia și cu Constantin Costescu, cari toți erau păgubiți printr'acest falș al Egumenului Aninoșen¹⁾.

Tóte aceste scârbe erau pricinuite de nesăturata poftă de bani a Egumenilor.

XIV

Faptul al doilea erau cârciumile.

Étă cum stă cestiunea: din vechile hrisóve ale Domnilor, mănăstirile Radu-Vodă, Mihaî-Vodă, Cotroceni, Sfta Ecaterina, Sftul Gheorghe-Noi și, mai târziu, Văcăresci și Sftul Spiridon al Ghiculescilor avea dreptul să aibă, la anumite locuri în Bucuresci, pe ulițe, și în districte, pe la drumul mare, cârciume unde se se vîndă vinul recoltat în decursul unui an și, mai cu sémă, după cules, tómnă. În Septembrie și Octobree, fără să fiî prooroc, puteai să te prinzi că se va incinge cértă mare între Egumenii mănăstirilor mai sus citate pentru cârciumi. Cel de la Mihaî-Vodă pretindea că cel de la Radu-Vodă n'are dreptul să deschidă cârciumă în Podul Calicilor; cel de la Sfta Ecaterina nega acest drept aceluî de la Văcăresci pe podul Beilicului. În țéră, la diferitele nóstre podgorii, se petrecea același lucru.

La 1777, a fost uă luptă monstruóasă între Egumenul Argeșan Damaskin (Argeșul nu era încă Episcopie) cu Egumenul Câmpulungén Dosithie, cu Egumenul Aninoșen Mitrofan și cu Egumenul Vieroșen Parthenie, pentru vinul ce toți avea din viele din délul Pitescilor, în Isvorani, pe Ștefănesci, la Gura-Văiei și în Cóstă Câmpului. Pentru ca cârciuma lui să fiă în bătăia drumului și, deci, să 'și vîndă vinul mai bine și mai iute, unul dintr'acești Egumeni voi să schimbe din linia lui, bėtrână de secol, drumul cel mare care venia de la Bucuresci la Pitești și trecea apoi, la drépta, la Pasul Branului, ier la stânga, la

1) *Archive*: Condica Aninósei, XI, pag. 404.

trecătoarea Căinenilor Transilvania. Dumnezeu scie cum l-au împăcat Divanul și boierii¹⁾.

Astfel de Egumeni, cu faptele lor infame și scârbóse, exasperau pe Mitropoliții și pe Episcopiți români ai Țerei. Tremurau de mâniă bunii păstori ai sufletelor românesce, când se uitaă cu câtă grecescă aroganță sugeau Egumenii veniturile moșielor cari erau ale Țerei. Tremurau de mâniă, dér n'aveau ce face. Cu pungele cu cari alergau la Domniț Fanarioți, Egumenii erau inatacabili și inexpugnabili. Rare-orî câte un episcop putea să pedepsescă pe câte un egumen, trântor îmbrăcat în mantia preoțescă. La 16 Ianuariu 1809, Egumenul Ciril de la mănăstirea lui Mihaș-Vodă, *Mihailotul* cum i se dicea de pe grecesce, séu *Mihailhoțul* cum îi dicea Bucurescenii, este destituit cu rușine, pentru că făcuse mari mănăcătoria. Trei sute de pungă datora mănăstirea după urma acestui Grec nesăturat. Ciril a scăpat făcându-se supus frances²⁾.

Alți egumeni, bunióra cel de la Radu-Vodă, *Raduliotul* séu *Radulihoțul*, ba chiar și unii Mitropoliți greci, ca Nectarie Grecul (1819), își rěsbunaă, în contra măsurilor ce se luaă în contra lor, furând odórele și documentele mănăstirei. Nectarie a furat uă mulțime din străvechile documente și hrisóve ale Mitropoliei Ungro-Vlahiei, mai cu sémă pe cele prin cari Patriarhia Constantinopolei recunoscea Mitropoliei Ungro-Vlahiei dreptul de a avé numai Mitropoliți Români³⁾.

Rare-orî putea cine-va să-i pedepsescă și să-i infiereze în ochii lumei și posterității cu semnul neșters al infamiei.

XV

Jnr'un rând a fost ceva tragic, cu proporțiuni superbe; ceva care reamintesce judecata cadavrelor din vechime. Étä cum: în secolul trecut egumenul grec Isaia de la Radu-Vodă speriasc Bucurescei cu hoșiele și scârboșeniile lui. Nimeni, nici Mitropolitul, nici Episcopiți, nici boierii nu pu-

1) *Arhive*: Condicta Mănăst. Cămpulungului, No. I, pag. 800 și urm.

2) C. Erbicénu: *Cronicarii Greci*, Cronica lui Naum, pag. 283.

3) *Ibidem*: pag. XLIX.

tuseră să-i facă nimic. Pungele lui se vărsa în punga Fanariotului care era pe tron, și tot el rămânea Egumen la bogata mănăstire. A ținut așa cât a trăit. Móre Isaia, și rudele, moștenind întreaga lui avere, hotărăsc să-i facă uă înmormântare domnască. Boierii, preoțime, lume în pâlcuiri nesfârșite în biserică și pe colina de la Radu-Vodă, în ziua înmormântării. Oficia Chesarie, marele Episcop al Râmnicului, unul din caracterele cele mai antice ale Episcopatului român, bătrân mareț, înalt și cu un glas care răsuna adânc în inimile ascultătorilor; era un om învățat cu tot ce școala superioară de la Sftul Sava da elevilor săi¹⁾. Episcopul român scia totă viața lui Isaia; primise totuși să slujească, ba chiar rudele îl rugaseră să facă și uă orațiune funebră după slujbă. Incruntat, episcopul făgăduise.

În ziua înmormântării care rămâne istorică, în timpul slujbei și în fața pompei plină de bogăția storsă de pe spinarea țeranului român, figura lui Chesarie lua din ce în ce uă fisionomiă grozavă; s'ar fi crezut că fulgere îi brăzdază fața și că privirile lui se nfig ca săgeți omoritoare în toți Grecii d'imprejuru-i. Slujba se sfârși. Veni rândul cuvântării; se făcuse uă tăcere mormintală. Chesarie, rotocolindu-și privirile asupra întregului public, isbucni de uă dată cu cuvintele:

— *Să se stingă lumînările!*

Era atâta tărie și atâta imperiositate în glasul lui, în cât toți cei cari aveau lumînări în mână, le suflară.

— *Da, continuă Chesarie, să se stingă lumînările, căci nevrednic este acela care, investmîntat în lumină, s'a tăvălit în noroiul desfrînării.*

Pe această temă, pe tema omului care, *investmîntat în lumină se tăvălesce 'n noroiul desfrînării*, Chesarie zugrăvi viața infamă a lui Isaia astfel încât resună întreaga țară și, prin tradițiune orală, lucrul a ajuns pînă la noi²⁾.

Toți Românii simțeau ca și nemuritorul Chesarie; toți tremurau și se cutremurau de mânie, dăr imprejurările, puterea și influența Grecilor îi biruiau într'una.

1) Const. Erbicénu: *Cronicarii Greci*, Ibidem, pag. XXXVI.

2) Povestit mie la Paris, în 1881, de neuitatul Ion Brezoianu, fost membru în Comisia Documentală.

XVI.

De la Bogdan-Vodă, de la 1508, ori de câte ori privilegiuri binevenite se înfățișaseră, Româniile le folosiseră.

În tratatul din 1595 al lui Mihail-Vitezul cu Sigismund Batory, este un articol care prevede gonirea Grecilor din țară. Într'un hrisov al lui Leon-Vodă din 1631 se declară solemn că: „tote nevoile țării și sărăcia cumplită vin de la Grecii cei străini, cari amestecă domniele, vând țera fără milă și o precupelesc pe camete asuprite“¹⁾.

În timpurile frumoase și românesce ale lui Matei-Vodă-Bassarab, Domn, cler, boieri, popor, toți sunt însuflețiți puternic în contra Grecilor clerici și mirenii. Un vîrtej de românism și de entuziasm național face pe Matei Bassarab, în hrisovul mareț din 1637, să pună minunata apostrofă: „vînt și vîfor, foc și pară se fiă partea paharului vostru“, — ier în hrisovul de restaurare al străvechei mănăstiri a Câmpulungului, Matei declară, în bogata și pitoreasca limbă românească a epocii seile, că: „mănăstirile românesce au fost închinete pentru orbitore mită și sub vîclenă taină.“

Atunci, curentul fu iresistibil în contra Grecilor și pîtrunse pînă în popor. Uă doină, pe care d. Hasdeu o publică în *Traian*, acum 28 de ani, oglîndesce admirabil ura și disprețul poporului pentru acești venetici și hrăpitori.

Doina dice:

Frunză verde creț de tei,
 Oî-leo-leo, Dómne Matei,
 Fugi din Țarigrad că piei!
 Că Grecii, Grecóicele,
 Avênd și Turcóicele,
 La 'mpêratul te-ău pîrît
 Țera că ai jăfuit.

.....
 Vor Domnia să țî-o iea
 Și ier Grecului s'o dea . . .

¹⁾ *Mag. Istoric*, I, pag. 122. — Cf. și cu hrisovul lui Radu-Vodă Leon pentru isgonirea Grecilor, din 1669, tot în *Mag. Istoric*, I, pag. 131.

Domnul întreabă atunci pe boierii, dacă e adevărat că a jăfuit el țera.

— Măgurene Constantine,
Tu cunoscî Țera mai bine;
Tu scii tot ce s'a întemplat.
Eă Domnia n'am cătat;
Dér și Grecul nu va fi
Câte zile voiă trăi.

Tot Domnul, întorcându-se către boierii, dicea cu vitejescă tăria:

Verde! verde! stirigoî!
Să ne 'ntorcem înapoi.
In bucium să buciumăm,
Tótă țera s'adunăm,
Răsboi Grecilor să dăm
Și pe toți să-î alungăm.
Toți dorim mórtea mai bine,
De cât Grec domn să ne fiă.
Grecul e vidră spurcată,
Este fiéră 'nveninată.

In urmă, pe rând, toți boierii, Bălenii, Bălăcenii, Filipescii, Năsturelii îndemnă pe Domn, dicându-i:

— Hai, Dómne, Măria Ta,
Pe Greci de îi risipesce
Să piéră din țera ta.
Noi, Români, te iubim
Și pe Greci vrem să-î gonim.
Piéra tot neamul grecesc
Prin sobor bisericesc,
Prin blestem dumnezeiesc.—
Ér Udrea Filipescénu
Și cu Vornicul Ardelénu
Din gură așa grăia:
— Hai, Dómne, Măria Ta,
Dă-mi pe Greci pe mâna mea
Să le-arét cine-î Udrea.
Să-î joc ca pe brebenei,
Să le scot eă șapte piei.
Sgița, sgița, iepura,
Să le-arét eă Domnia
Pên' 'i-oî trece Dunărea 1).

1) Hasdeu: *Traian*, 1869, No. 78. Publicată și de *Monitorul Oficial* de pe acele vremuri.

Écă, Domnilor, la ce grad ajunsese violența reacțiunei în contra Grecilor în tóte clasele poporului, pe vremea lui Matei Basarab.

Imprejurările ênsé și evlavia Domnilor următorî, precum și deșteptăciunea Grecilor făcură ca rădăcinele influenței lor să se adâncescă ierăși în pământul țerilor române.

Venirea la tron în Iași și'n Bucurescî a Domnilor Fanarioți, „suflete dospite în străvechî pécate, putregaî din trunchiul ve-„chiului Byzanț“, — pune vârful puterei grecescî. Protestele Românilor deveniră din ce în ce mai slabe, ier îndrăsnéla Grecilor, Beî, Patriarhî, Episcopî, Egumenî și pêné la infimiî Calemgî, din ce în ce mai mare.

Țéra suferia adânc, și'n concertul de suspine tăcute și supuse, d'abia se auđia la munte doina:

Grecu-î fieră dușmănosă,
Grecu-î limbă veninosă,
Ce pătrunde pên' la ósă;

ier în orașe, în Bucurescî buniórá, bocetul duios al lui Zilot Româmul, care se jălia, ȓicênd:

Am ajuns negustoriă
Grecilor din Țarigrad;
Cine dă mai mult, să fiă
Domn Țerii neapărat!
Și-apoi, după-acestea tóte,
Cu piciorul toți ne daü;
Care precum va și póte
Ne rupe și milă n'ăü.
Ah! Dómne ne miluesce,
Tinde mila ta spre noi:
Precum scü, ne sprijinesce,
Că ne 'necăm, vai de noi!!¹⁾

1) Hasdeü: *Ultima Cronică Română din Epoca Fanarioților* (Bucurescî, 1884), pag. XVII.

XVII

Aşa se încheiă, Domnilor, cu secolul XVIII cestiunea Patriarhilor, Mitropoliţilor şi Egumenilor greci în ţerile române.

Cel care va face, acum séu mai târziu, istoria aceluï mare eveniment român din secolul nostru, care se numesce *secularizarea mănăstirilor închinat*e, va avé mari şi frumoşe lucruri de zugrăvit şi de povestit. Intr'acelaşi timp, va avé de arătat cele mai mari svêrcoliri, intrigî, cumpărări de consciinţe, târguri infame, ameninţări copilăresci, cari aũ fost vre o dată în istoria diplomaţiei orientale, şi pe care Egumenii şi Patriarhiï le făcură numai ca să rămână stăpâni pe moşiele, cari dau ađi Regatului Român un venit mai mare de 25.000.000 de lei.

Cestiunea secularisărei, începută din timpul lui Caragea de unele din familiile istorice ale Ţerei, va fi continuată de-a lungul Domniilor cari se urmară de la 1821 şi pêne în vremurile lui Cuza-Vodă. Secularizarea, reintrarea României în stăpânirea moşielor românesci, se făcu sub Cuza-Vodă, cu toate blestemele, anatemele şi strigătele Patriarhilor şi Episcopilor Greci. Răsună Europa de la 1860 şi pêne la 1864 de jalea adâncă a stălpilor Bisericeï ortodoxe din Asia, Africa şi Peninsula balcanică. La 15 Aprile 1863, acum 34 de ani, Patriarhul Iacob al Alessandriei Egiptului mărturisia cu lacrimi într'ua scrisore dicând: „Tronul „nostru alessandrinén se ține numai cu venitul moşielor din țerele române. Și acum ce să ne facem¹⁾?”

Răspunsul Românilor a fost și va fi totdeuna următorul: să vă faceți ceia ce s'aũ făcut toți aceia cari nu și-aũ îndeplinit datoriile și legăturile ce li se lasă cu limbă de mörte.

De 400 de ani, de când s'a închinat Patriarhiilor, Mitropoliilor și Episcopielor ortodoxe din Africa, Asia și Europa, bisericii române, moșii, păduri, vii, mori, stupine, case, prăvălii, Țigani, vite, bani, scule, toate românesci, făcute din agonisela românescă, — de atunci și pêne acum toate fuseseră închinat cu următoarele condițiuni, cari se găsesc în toate actele de daniă:

1) Bolliac: *Buciumul și Trompeta Carpaților* de pe acele vremuri și mai încöce.

1. Pomenirea răposașilor donatorî și ctitorî și facerea pomenelor lor;
2. Ajutorarea rudelor;
3. Întreținerea bisericelor și odórelor lor în bună stare;
4. Măritarea de fete;
5. Facerea de școle;
6. Facerea și întreținerea de spitale;
7. Facerea și întreținerea ospicielor de bătrânî;
8. Trămiterea prisosului de banî din venituri la mănăstirile din Asia, Africa și Europa, unde erau închinat biserica și starea românească a evlaviosului răposat boier său neguțător.

Nici una din cele șapte condițiuni ale actelor de daniă nu a fost respectată de Patriarhî, Mitropoliți, Episcopi și Egumeni și, deci, secularizarea se impunea.

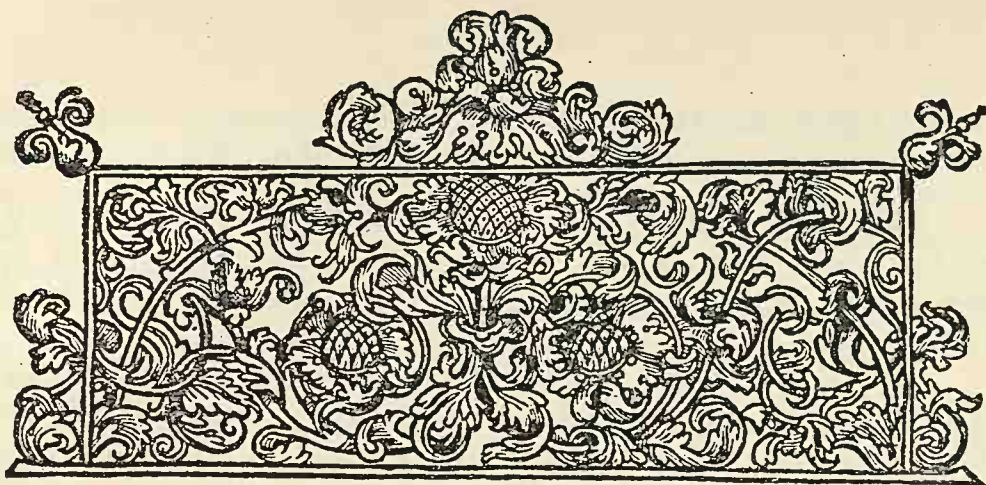
România a făcut-o, și a făcut-o pentru veciă, spre cel mai mare bine al demnităței și economiei naționale.

X

DÂMBOVIȚA BUCURESCENĂ

I

Intre secolul V și secolul IX, ne spune d. Hasdeu¹⁾, râul care și-a unit sôrta sa cu sôrta și destinele Bucurescilor fu botezat de neamurile slavone cari locuiau în stânga Oltului, în Muntenia, cu numele de *Dâmbovița* adică *Foiă-de-Stejar*, din cauza nenumăratelor și nesfârșitelor păduri²⁾ cari se aflaă pe lângă cursul ei și'n județul Dâmbovița, și'n județul Ilfov.

Numele sêu fu dat în dese rânduri și orașului care avea să devină capitala Regatului României. Bucurescii sunt *Cetatea Dâmboviței* în *Cronicele moldovene*³⁾ și'n scriitorii străini⁴⁾, ca, buni-ôră în Dlugos; Șincai, vorbind de luptele de la 1370, citéză între luptătorii de frunte ai Românilor pe Dragomir, *castelanul de Dâmboviță*⁵⁾.

Din timpurile cele mai vechi și pênă 'n vremurile nôstre, orî de câte orî s'a vorbit de Bucurescii, Dâmbovița a fost citată, fiă cu laude, fiă cu vorbe rele pentru dênsa. Vorbele rele s'a uitat totdeuna, și nu s'a ținut minte de cât mult cunoscutele versuri ale poeziei poporane bucurescene:

1) *Istoria Critică*, pag. 268.

2) Veđi cap. *Bucurescii pênă la 1500*.

3) Kogălnicénu: *Cronicele României*, I, Urechia, pag. 158—159.

4) Șincai: *Cronica*, la anul 1474.

5) Șincai: *Cronica*, la anul 1370.

Dâmbovița, apă dulce,
Cin' te bea, nu se mai duce¹⁾.

Acéstă apă „dulce“, dér cumplit de turbure în cele mai multe rânduri, nu a curs tot prin matca cea canalisată pe care i-o vedem astă-đi, și nici prin aceia pe care i-o cunosceam înainte de 1882.

La *Arhivele* Statului, actele Mitropoliei²⁾, și ale pré bogatei Mănăstirii a lui Radu-Vodă³⁾ ne vorbesc că 'n timpul lui Matei-Vodă Bassarab, la 1636, se scia din bătrâni că fusese uă *matcă vechiă*, pe care Dâmbovița o părăsise încă de mult.

Intr'uă cértă ce se iscase între Sava, fiul lui Negré din Văcărescii și Bucurescenii dimprejurul Radului-Vodă⁴⁾, citim că locurile acestor bătrâni locuitori ai orașului fuseseră hotărîte încă din timpurile lui Mircea-Vodă Ciobanul⁵⁾.

Pe atunci tot de *matca vechiă* a Dâmboviței se vorbește.

Care e linia urmată de acéstă vechiă matcă? Când și'n urma căror preschimbări cosmice a părăsit Dâmbovița vechia matcă pentru a intra într'aceia ce 'i cunoscurăm pêne la 1882.

Ecă două întrebări la cari nî-este astă-đi peste puțină a răspunde. Scim numai că din secolul XVI și pêne 'n vremurile noastre, bălțile cele numeroșe, situate pe malul drept al Dâmboviței precum și *gârlițele* cari din drepta și din stînga veniau, înăuntrul Bucurescilor, se se verse în Dâmbovița, au dispărut una câte una.

Ađi, nimeni nu 'și mai aduce aminte de *Bucurescióra*, uă gârliță care pleca din *balta Icónei*, trecea prin străvechia mahala a Săpunarilor, prin mahalaua Scaunelor vechi, prin Pescăria vechiă,

1) In *Flori de Scăieți* (Bucuresci, 1846), pag. 8, Enrie Winterhalder, parafasând versurile poporane đice:

Dâmbovița, undă dulce,
Undă cu cerescul dar,
Cine te-a gustat vre-odată
Va să plece în zadar.
Dâmbovița, apă dulce,
Cine o bea, nu se mai duce!

2) Pach. 170, doc. 6. — Cf. Pelimon. *Istoria fundărei Bucur.* (Bucuresci, 1858), pag. 204: „Dâmbovița și-a schimbat adesea cursul albiei séle“.

3) Pach. 1, doc. 44.

4) Matei Bassarab đice: „Singur domnia mea au încălecat în điuă Sftului Simion Stălpnicul, ce este an nou, Septembre I, Joi, și am mers, etc., etc.—Arhive, Mitropoliă.

5) A domnit întâi de la 1546—1554, și al doilea de la 1558—1559.

tăia Podul Târgului-de-Afară, lua cam prin strada Radu Calomfirescu, coboria peste Podul Vergului prin valea din spre strada Mircea-Vodă spre Olteni, o cotia la dreapta prin strada Corbului și se vărsa în Dâmboviță în mahalaua Popescului, mai sus de *Jicnița Domnăscă*.

Documente din 1609 și din 1681¹⁾ certifică împreună cu tradițiunea orală existența acestei gărlițe numită *Bucurescióra*, atât de iubită de săpunari, măcelari și pescari secolelor trecute.

Tradițiunea, nu însă și documentele, ne spune că *Bucurescióra*, eșind din lacul Icoanei și venind pînă la spatele actualului spital Colțea, acolo unde 'n secolul trecut se afla *Lacul Șuțului* s'eu *Balta de la Carvasara*, se despărția în două, uă parte, cea despre care vorbirăm, apuca spre Podul Târgului-de-Afară, ier uă altă parte cotia la dreapta, spre sud-vest, da prin *Târgul Cucului*, coboria pe la Bărăția prin *Ulița Boiangiilor* și, pe lângă zidurile Curței-Vechi, se vărsa în Dâmboviță la Bazaca²⁾.

Tradițiunea nu ne spune cum se numia acest rîușor, care trebuie să fi trecut pe la jumătatea stradei Decebal, de ore-ce în Octobrie 1896, când s'a făcut săpătură pe acea stradă, s'a vădit la câțiva metri de adâncime că pe acolo fusese *pat de riă*, cum șicea un lucrător.

Uă a treia gărliță, de a căreia existență ne vorbesc documentele³⁾, și care era alimentată de bălțile din dreapta Dâmboviței, de la Mihaș-Vodă la vale, se numia *Dâmbovicióra*. Déca acéstă gărliță se vărsa la *Capul Podului Turnului* s'eu aiurea, documentele nu ni-o spun hotărît. In oră-ce cas, Dâmbovicióra era p'allocurea hotar pentru proprietățile Mitropoliei. Tradițiunea pomenesce de actuala stradă a *Artei* ca vechia matecă a dispărutei Dâmbovicióre⁴⁾.

Mai fost-aū și alte gărlițe? Documentele tac și nu ne mai daū amănunte de cât în privința unui *pîrîu* fără nume, care probabil, curgea de a stînga Dâmboviței, de la Est, dîncolo de Să-rindar, ceva mai la vale de *Vadul Cailor*⁵⁾, pîrîu al Tabacilor cari,

1) *Archive*: Condica No. 5 a Mitropoliei, pag. 110 și următ. Acte din 1609 și din 1681.

2) Loc.-Colonel Papazoglu: *Istoria fondărei orașului Bucuresci* (1892).

3) *Archive*: Cond. Mitropoliei pentru jud. Ilfov, pag. 18, act. din 1742, Martie 2.

4) Tot ca și neuitatul Papazoglu, Pelimon (*Bucur, s'eu Ist. fundărei Bucurescilor*, pag. 204) serie după tradițiune: „Insuși în întrul Bucurescilor curgeaū mică rîulețe, unele ramure ale Dâmboviței, altele formate din isvóre și din lacuri. Chiar pe unde se află astăzi târgul, pe la Bărăția, curgea o apșóră, spun bătrâni, care-și lua cursul de către Iconă, și se vărsa în Dâmboviță; a secat însă cu timpul și cu formarea orașului“.

5) *Archive*: M-tirea Sftului Ión, pach. 12, act. 12.

înainte de 1668, lucraă pe malul stâng al Dâmboviței de la Zlătarî pêne mai sus de Sărindar ¹⁾.

Să nu uităm a spune înainte de a părăsi micile gârlițe bucurescene, afluate ale Dâmboviței, că Bucurescióra trecea în Mahalaua Săpunarilor, pe lângă *Drumul Târgoviștei*, pe care, la 1681. Șerban Cantacuzino îl numesce *Drumul cel vechi al Târgoviștei*.

Pe lângă bălțile și lacurile cari îi înconjură la Nord și la Est, ca, lacurile Mogoșoia, Bănésa, Fierăstrău, Florésca, lacul Teilor, al Colentinei, al Fundenilor, al Mărcuței și al Pantelimonului, Bucurescii aveaă pe malul drept al râului lor uă mulțime de lacuri care se țineaă șir din Grozăvesci și pêne la heleșteul lui Șerban-Vodă de sub délul Filaretului, trecând prin Postăvari, pe unde era un lac mare, în care se spălaă postavurile bucurescene. Să nu uităm lacul Dudescului, Balta de lângă Țigănia Mitropoliei și lacul Antimului.

Lacul de lângă locul lui *Dura Neguțătorul*, lac de care vorbesc documentele brâncovenesci, va deveni în secolul XVIII, *Lacul Cișmigiului*.

Lacuri aă fost și mai multe, dér cu vremea aă dispărut. Bunióra, la 1586, Mihnea-Vodă ²⁾, fiul lui Alexandru-Vodă, vorbesce de *Lacul Adânc* pe care muma lui, Ecaterina-Dómna, 'l cumpărase ca să 'l dea bisericeii *Vornicesei Caplea* ³⁾, adică a Sftului Nicolae, mai târziu Mănăstirea Mihaï-Vodă, și pentru care lac avusese cértă cu Dobromir Banul și cu fiul lui, Mihail Postelnicul.

Tóte aceste lacuri, alimentate de apele Dâmboviței, cresceă și se revărsaă ca și râul, când Dâmbovița venia mare. Drept acestea, vedem la 1685 pe Șerban-Vodă Cantacuzino făcând din sus de *Móra Mitropoliei* întărituri și *iaz de pământ* ⁴⁾ pentru a micșora probabil cantitatea apelor ce năvăliaă asupra Bucurescilor.

De la *Móra Mitropoliei*, adică ađi de la *Morile Vlădichii*, la vale, pre malul drept al Dâmboviței era *loc domnesc*, despărțit p'alocurea de locurile *morilor* de cari vom vorbi mai jos.

Acest loc domnesc venia pêne la *Gorganii* ⁵⁾, de unde începea

1) Veđi cap. *Mahalalele*, și anume Mahalaua *Tabaci*, de sub Radu-Vodă.

2) *Arhive*: Actele M-tirei *Mihaï-Vodă*, pach. 3, act. 3. — Cf. M-tirea Radu-Vodă, pach. 58, act. 1.

3) Veđi cap. *Bisericile*: Mănăstirea Mihaï-Vodă.

4) *Arhive*: Condica No. 5 a Mitropoliei, act. din 26 Febr. 1742.

5) *Arhive*: M-tirea Radu-Vodă, pach. 65, act. 1, din 1692, Aug. 5. — Cf. Cond. Brâncovenescă, act din 1693, Dec. 12.

tot pe malul drept, *Livedea Domnescă*. Indată după *Livede*, începea în fața Curții Domnești, pe la actuala biserică a Domniței Bălașa, așa numitul *Prund al Dâmboviței*¹⁾. La *Livedea Domnescă*, Dâmbo-

Ivașcu vel Vornicul Goleșcu ot Leordeni²⁾.

1) *Archive*: Cond. Mitropol., No. 5, pag. 184. Act din 1682, Sept. 21. — Cf. Cond. Brâncoven., pag. 220—223.

2) Colecția d-lui Nicolae Crețulescu.

vița făcea un cot mare, și-apoi apuca pe lângă *Prund*, după care s'eu în care se afla în secolul XVI, grădina zoologică a Domnilor, așa numita *Ciutăria Domnăscă*¹⁾. Lângă *Ciutăria*, tot din secolul XVI-lea ființeză p'ene în secolul XVIII-lea *Baia Mitropoliei*²⁾, din pământul căreia va lua, cam pe la 1754, Paharnicul Manolake Lambrino și soția sa, Domnița Bălașa, ca să clădească biserica, spital, case³⁾. Mai la vale *Grădina Domnăscă*⁴⁾ se atingea cu proprietățile M-tirei Sftei Troițe a lui Alexandru-Vodă din secolul XVI-lea, viitorea M-tire Radu-Vodă.

Aceste proprietăți mergeau pe malul drept al Dâmboviței p'ene la satul *Grecii*, tot pe Dâmbovița, sat pe care Alexandru-Vodă⁵⁾ îl cumpărase, în 1572, de la Ivașcu Vornicul Golescu și 'l dedese M-tirei séle, sfta Troiță⁶⁾.

Cu aceste indicațiuni documentate eșim pe malul drept al Dâmboviței, nu numai afară din Bucurescii secolului XVI-lea, ci și dintr'acea ai secolului XVIII-lea.

Pe malul stâng al Dâmboviței, după lacul de lângă Dura Ne-guțătorul⁷⁾ avem p'ene la 1668 pe *Tabaci*, apoi loc domnesc, pe

1) *Arhive*: M-tirea Radu-Vodă, pag. 58, act. 1. Act din 1587. — Ciutăria Domnăscă, adică grădina domnăscă, unde erau închise *ciutele*, pe cari vechii Români le v'ena cu multă poftă, după cum ne spune poema *Sandul*, din colecțiunea de *Poesii populare*, a d-lui Teodorescu G. Dem., (Bucuresci, 1885) pag. 69:

In séra de Sân-Vasile
Toți boierii la Curto 'm' vine.
.....
Numai Sandul nu'm' venia.
La trei zile când venia
.....
Éra Sandu respundea:
.....
La v'eat că mi-am eșit,
Ciutalină m' am scornit,
Ciutalină m' am gonit
    din câmpul
    Solotrului
    p'ene 'n malul
    Oltului
Dat-a ciuta făr' de vad.
.....

2) *Arhive*: Cond. Mitropoliei, *Locuri din Bucuresci*, passim. — Cf. Actele M-tirei Radu-Vodă: pach. 1, act. 10, din 1632, Marte 3.

3) Veđi cap. *Bisericele*. — Cf. Cond. No. 5 a Mitropoliei.

4) *Arhive*: M-tirea Radu-Vodă, pach. 1, act. 10 și pach. 44.

5) 1567—1577.

6) Act din 1628 al lui Alexandru-Vodă Iliăși (M-tirea Radu-Vodă, pach. 43, act. 3).

7) *Arhive*: Cond. Brâncovenăscă, pag. 15.

care Matei-Vodă îl va da pînă la Zlătarî, rudei sële Elena Cantacuzino ¹⁾. De la vale, Curtea Domnăscă, apoi ierăși case și locuri boieresci și mănăstiresci, pînă la *Jicnița Domnăscă* ²⁾. Afară din Bucurescii secolului XVII, tot pe stînga Dâmboviței, se 'ntindeaș locuri domnesci din cari, la 1767, Alexandru Scarlat Ghica va da M-tirei Panteleimonului destule și pré multe.

II

Podóba cea adevărată a Dâmboviței bucurescene eraș *morile*, a căror vechime trebuie să fiă tot atăt de mare ca și a orașului. Noi nu le putem urmări de cât din secolul XVI-lea ³⁾.

Cea mai vechiă móră pe Dâmboviță înăuntrul Bucurescilor, la doș pași aprópe de Curtea Domnăscă, este *móra* de la *Ciutăriă* ⁴⁾, pe care Dobromir Banul o făcuse, séu mai bine, o reparase, și-apoi, mult mai 'nainte de 1587, o dedese călugărilor de la Mănăstirea Sf-tei Troițe a lui Alexandru-Vodă ⁵⁾. O numim „cea mai vechiă“ din punctul de vedere al documentării, căci, fără îndoieiă, multe altele aș fost mai vechi.

Intr'adevăr, hrisovul lui Alexandru-Vodă Iliăși din 1628 ⁶⁾, vorbind de satul *Grecii* care era de vale, lângă M-tirea Sfta Troiță, din jos de Bucuresci, ne spune că la 1572, Ivașcu Vornicul Goleșcu vîndînd satul lui Alexandru-Vodă ⁷⁾, a dat și *morile* ce el avea pe Dâmboviță.

La 1629, același Alexandru-Vodă Iliăși dă Mitropolitului Grigorie al Ungro-Vlahiei *móră* pe Dâmboviță din susul orașului

1) Veđi cap. *Podul Mogoșóiei*.

2) Șinca: *Cronica*, anul 1695.

3) Tóte orașele cele mari, străbătute firesce de gărle, aș avut în timpurile bētráne mori pe ambele maluri ale rîului lor. La Paris, la 1388, Juvénal des Ursins, staroste al neguțătorilor, ordona dērîmarea tuturor morilor după Sena și dupe Marna, căci provocaș inundașuni și împiedicaș navigașiunea pe aceste două rîuri. Ceia ce Juvénal des Ursins a făcut la Paris la 1388, s'a făcut la Bucuresci pe Dâmboviță, numai acum vro 50—60 de ani.

4) *Arhive*: M-tirea Radu-Vodă, pach. 58, act. 1, din 1587.

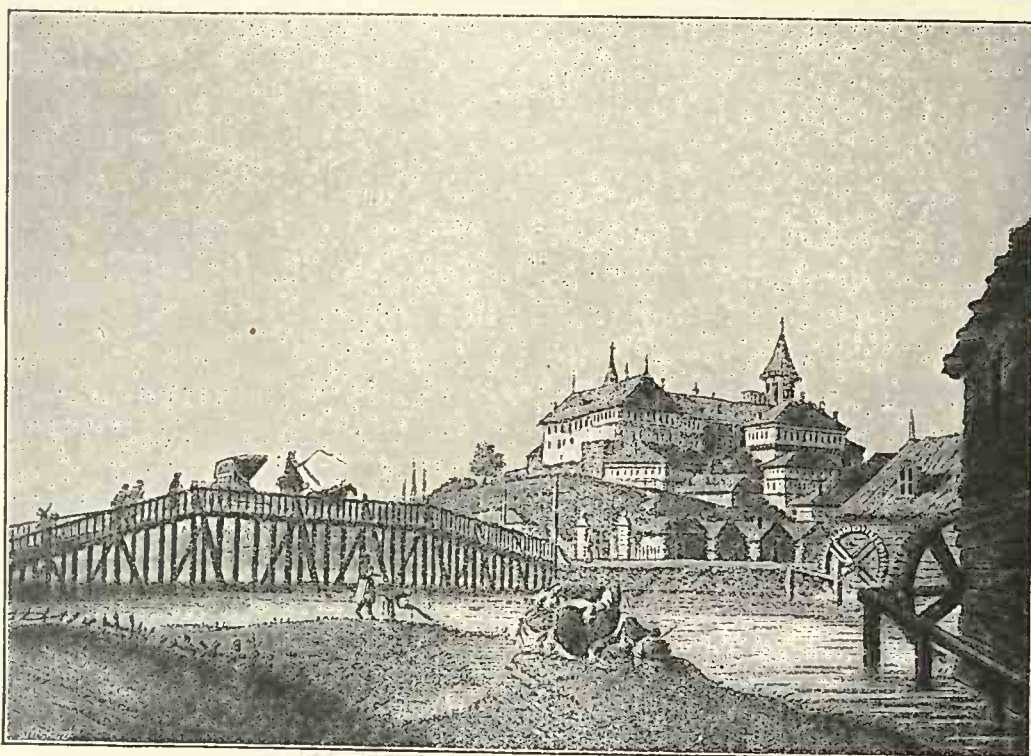
5) *Arhive*: Cartónele M-tirei Radu Vodă, pach. 3, act. 3 și pach. 58, act. 1.

6) *Arhive*: Cartónele M-tirei Radu-Vodă, pach. 43, act. 5.

7) Alexandru-Vodă, feciorul lui Mircea-Vodă Ciobanul, 1567—1577.

Bucuresei, móră care a funcționat și'n secolul trecut¹⁾ și, decă nu mă 'neel și în secolul nostru, sub numele de *Morile Vlădichii*.

La 1632, Leon-Vodă, fiul lui Ștefan-Vodă, dând un hrisov Mănăstirei Sftei Troițe, care, la acéstă dată, se numesce deja *Radu-Vodă*, ne spune că, la Baia Mitropoliei pe care o cunoșcem, sunt și *Morile Domnesci*²⁾, probabil, împotriva *Băiei*, pe malul stâng,

Dâmbovița, Curtea-Arsă și Morile lui Mihai-Vodă 3).

unde alte documente ne mai arătă și *morile*, din venitul cărora se hrăniau preoții de la biserica Curței-Domnesci⁴⁾.

Tot la acéstă dată, pe proprietățile Mănăstirei Radu-Vodă, boierul Nicola Vistierul⁵⁾, om cârcotaș, făcuse mori cari inecău pe ale

1) *Archive*: Cond. No. 5 a Mitropoliei. Pitac din 26 Februarie 1742, al lui Mihail-Vodă Racovița.

2) *Archive*: Cartónele Mănăstirei Radu-Vodă, pach. 1, act. 10.

3) *Colecț. Academiei Române*. — Gravura este de la începutul secolului nostru și e singura care ni-arătă un palat al Domnilor de la Bucureși.

4) Veđi cap. *Curtea Domnescă*. Act din *Condica Brâncovenescă*.

5) Acest Nicola Vistierul este, póte, fiul lui Drăghici Vornicul ot Cornățeni și frate cu Socol, Marele Clucer ot Cornățeni.

mănăstirei, pe ale Domniei, pe altele încă, înecând și *Grădina Mănăstirei* și *Grădina Domnescă*. Leon-Vodă a'ncălecat la 3 Marte și'mpreună cu boierii Divanului, cum era obiceiul, a plecat la fața locului, a strâns în giuru-i acolo pe malul Dâmboviței, în dreptul morilor lui Nicula Vistierul, pe preoții Mănăstirei, pe județul Dumitru al Bahnei cu cei 12 pârgari, pe bătrânii mahalalei, și după ce a hotărât locurile mult norocoasei mănăstiri, a pus în fața lui de a dărîmat morile îndereticului și călcătorului Nicula Vistierul.

Era cârcotaș și hrăpitor pôte boierul numit Nicula Vistierul, dér de sigur că nu întrecea pe faimoșii egumeni ai Mănăstirei Radu-Vodă. Nu e an, nu e lună, în care se nu aibă acești nesăturați venetici cértă la Divanul domnesc cu boierii și cu neguțătorii bucuresceni pentru vinderea vinului, a lucrurilor de băcăniă și mai cu sémă, a facerei de mori pe malurile Dâmboviței¹⁾.

Buniórá, Dudescii, boieri vechi ai Țerii și proprietari mari înăuntrul și'n afară Bucurescilor, aveau mori pe Dâmboviță, în vecinătatea morilor Mănăstirei Radu-Vodă. La 1659, Radu Logofétul Dudescu reparase pe ale lui și, probabil, concurența ce făceau morile Dudescului morilor călugărescî mâniase adânc pe Egumenul raduliot. Neputënd s'î facă ceva la Divan cât trăi Logofétul, călugării așteptară mórtea lui Radu Dudescu și, întentând proces véduvei lui, reușiră a câștiga judecata și *tăiară* morile Dudescului, rămânënd numai ei să macine și numai ei să strîngă bani și ierăși bani de la creștiniî cei darnici²⁾.

Totuși, un alt act, tot al Mănăstirei Radu-Vodă, ne arétă la anul 1678 pe alți moștenitori ai Dudescului ierăși în cértă și'n judecată cu Egumenul raduliot. Ispravnicii ântâiî și Divanul pe urmă, pentru a vedé bine în partea cui este dreptatea, aduc „morari meșteri“ ca să judece ei unde este „cumpéna apeî“, pentru a hotărî cine să fiă căștigătorul. Nu cunóscem urmarea acestui de-al doilea proces³⁾.

Dupé *Morile Domnesci* cari se aflaî în fața *Băiei Mitropoliei*, și după *morile* preoților de la biserica Curței-Domnesci, Mănăstirea Radu-Vodă avea locuri lângă Porta-de-Sus a Curței domnesci, pentru care locuri dá Brâncovénu schimb bogatei mănăstirei *vad*

1) Veđi cap. *Bisericile*, actele citate pentru M-tirea Radu-Vodă.

2) *Arhive*: Cartónele M-tirei Radu-Vodă, pach. 26, act. 8.

3) *Arhive*: Condica M-tirei Radu-Vodă, pag. 147, act. din 1678.

de móră în dreptul movilei de la Gorganî, pe lângă *Podişorul* lui Mihaî-Vodă ¹⁾.

Tot atunci, la 25 August, 1692, Egumenul Mihailot, se iese la cértă cu Egumenul Raduliot. Cel d'ântâiu avea *morî*, tot în Gorganî. Morile lui Radu-Vodă îi făceau concurenţă: de aci, proces la divanul Domnului. Brâncovénu hotăresce ca morile ambelor mănăstiri să fiă *înjugate* ²⁾. Pentru ca să-î împace, săriseră Bucurescii toţi. Domnul numise pe Stroe vel Vornic, pe Vergul vel Paharnic, pe Enake Aga Văcărescul, probabil, ispravnicii scaunului Bucurescilor, ca să mérégă la faţa locului; aceşti boierii chiămaseră, ca să-î lumineze cu sciinţele lor pe bătrânii neguţătorii Apostol Cupeţul, Iane Cupeţul, Manul Cupeţul, Ianoş Starostele ³⁾. De-abia se făcuse pace.

Egumenii voiaă ca Dâmboviţa bucurescénă cu malurile ei să fiă numai a lor. În August se sfârşesce cérta Egumenilor de la Mihaî-Vodă şi de la Radu-Vodă; în Decembre, tot 1692, începe Dionisie, Egumenul Sărindarului, să se plângă că, pe malurile Dâmboviţei, de vale de mănăstirea lui, face multă „prostime“ case şi calcă locurile Sărindarului, date de trecuţii Domni ⁴⁾. Mai arétă Dionisie şi hrisóve de la Radu-Vodă Leon (1664—1669) şi de la Grigore Ghica (1660—1664), iér Domnul trămite pe Diicul Spătarul Rudénul să cerceteze. Nicî vorbă că dreptate să dă Egumenului. Brâncovénu ţinea să fiă pomenit la rugăciunile străvechei bisericii a *Coconilor*. „Prostimea“ de pe malul gârlei, din faţa Sărindarului, devine embaticară a Mănăstirei.

Certele Egumenilor cu locuitorii bucurescenî aă continuat péné în vremurile nóstre. Ca să facă *morî*, ca să clădescă pentru închiriat case, ca să câştige în orî-ce chip parale, Egumenii sėvėrşiaă fapte atât de nedrepte, încât reuşiaă să mânia péné şi pe Beii fanarioţi. Intr'un rând, în secolul nostru, Egumenul de la Sftul Ión-cel-Mare închide vadul de apă de lângă mănăstire, vad străvechiu, probabil din secolul XVI. Îl închide ca să facă clădiri de dat cu chiriă. Vadul era şi pentru apa de foc, — *iangân!* Domnul a trămis *cu zapcialic* să redeschidă vadul, şi Egumenul a trebuit să tacă ⁵⁾.

1) *Arhive*: Cartónele Mănăstirei Radu-Vodă, pach. 65, act. 1 şi act. 2.

2) Nu sciū ce va să dică *morî înjugate*.

3) *Arhive*: Radu-Vodă, pach. 65, actele 1 şi 2.

4) *Arhive*: Cond. Brâncovenéscă, pag. 15.

5) V. A. Urechia: *Istoria Románilor*, 12, pag. 360.

Suim mai sus pe Dâmboviță și, firește, dăm ierăși de *morî mănăstirescî*. Acestea sunt ale mănăstirei Sftului Sava, mănăstire vechiă și bogată care încă din secolul XVI avea *vîi*, pînă și la Târgoviște¹⁾, și prin urmare cu atît mai mult este de cređut că avea tot în secolul XVI, *morî* la Bucurescî.

Constantin-Vodă Brâncovenul ni le certifică în 1693 și ne mai spune că, *înjugate* cu morile Sftului Sava, mai sunt tot acolo morile Mănăstirei Cotrocenilor²⁾, cea de curând isprăvită și bogat înzestrată de Șerban-Vodă Cantacuzino³⁾.

Ecă morile Domnilor, Mănăstirilor și boierilor, — morî despre cari ne vorbesc documentele ce cunoscem pînă astăzi. Că trebuie să fi fost mai multe de cît cele ce citarăm, lucrul e sigur. Bunióră, un hrisov al lui Nicolae-Vodă Mavrocordat din 1724, făcut în urma anchetei sêvêrșite de boierii Iordake vel Dvornic Crețulescu și Matei Aga Fălcoianul, ne lasă să înțelegem că, pe lângă Dâmboviță, locurile Mănăstirei Văcărescî fuseseră odinióră ale străvechei familii românescî, a *Bălăcenilor*. E óre posibil ca această familie să nu fi avut morî pe Dâmboviță?

Pecetea Vornicului Iordake Crețulescu 4).

Să mai cităm înfine, fără a putea spune ale cui aũ fost, *morile de la Aninî*, dincolo de Mănăstirea Radu-Vodă⁵⁾.

Orî-cum ar fi, mănăstirile aũ fost cele mai bogate proprietare de morî pe Dâmboviță. Radu-Vodă, Mihaî-Vodă, Sftul Sava, Cotroceni, Văcărescî, și cine știe câte alte biserici și mănăstiri bucurescene aveau morî fórte căutate și fórte bânóse, situate pe ambele maluri ale Dâmboviței.

Țineau la dênsele fórte, căci erau mai bânóse de cît orî-ce. Egumenii preferiau ca drept-credincioșii să închine mănăstirilor

1) V. cap. *Bisericele*. M-tirea Sftul Sava.

2) *Buciumul*, 1863, pag. 399.

3) Veđi cap. *Mănăstirile dimprejurul Bucurescilor*. — Cf. *Arhive*: Cartónele M-tirei Cotrocenilor, pach. 27, act. 2, dania făcută de Antonie-Vodă în 1670 lui Șerban Spătarul Cantacuzino, pentru locul din fața lui Mihaî-Vodă, „din sus de unde cotesce Dâmbovița, din Livedea Domnêscă“, pentru slujbele făcute Domnului și Țerii.

4) Colecția D-lui N. Crețulescu.

5) *Arhive*: Cartónele Curței-Vechi, pach. 170, doc. din 1724, pentru morile Bălăcenilor; și cartónele M-tirei Radu-Vodă, pach. 1, act. 44, pentru morile de la Aninî.

lor uă móră pe Dâmbovița în Bucurescî, de cât orî-ce moșiă, chiar în districtele cele mai mănóse ale Țării.

Móră, nu moșiă! asta era cuvântul de ordine ce venia de la orî-ce patriarhiă, când Egumenul scria că cutare boier s'eu cutare neguțător s'a hotărît, pentru iertarea păcatelor, s'eu 'nchine ceva Sftului Munte, s'eu Țarigradului, s'eu Alessandriei Egiptului, s'eu Antiohiei.

Diaconul Paul din Aleppo, în povestirea *Călătoriei* patriarcului Maccarius, admiră și 'nalță p'eu la ceruri móră lui Constantin-Vodă Șerban de la Dobreni; îi numără pietrele, ar'eu cum cade făina în saci, spune că venitul i-e de uă miă de *scuđi venețiani* și sfârșese prin a đice suspinând: mai bine móră ac'eu o închina Principele scaunului nostru al Antiohiei, de cât mănăstirele și moșiele ce a 'nchinat¹⁾.

Avea dreptate Paul din Aleppo! Va fi produs uă miă de scuđi venețiani, în 1656, móră domnescă cu șese pietre a lui Constantin-Vodă Șerban, la Dobreni, — móră de la *Foișor* êns'eu, din Bucurescî, cu casă, cârciumă și pivniță, producea Egumenului de la Radu-Vodă, la 1818, bună sumă de parale, adică 24,000 de talerî²⁾, pe an.

III

Cum curgea Dâmbovița pe lângă vechiul palat al Domnilor, de la Curtea-Vechiă?

Dup'eu documentele ce cunoscem, Dâmbovița, pare-se, curgea pe sub zidurile cetăței domnesci, în miđlocul căreia era palatul, at'eu de aprópe, înc'eu de sigur temeliele zidurilor erau în marginea apeî, s'eu chiar în apă.

Ast-fel era în timpul lui Mihai-Vitezul la 1593, când „Domnul sta în palatul cel de lângă Mănăstirea cea nouă³⁾, *sub cetate, pe malul Dâmboviței*, de unde apoi s'a dus în castrele stipendiarilor „s'eu, aședate în câmp, nu departe de Palat“⁴⁾.

1) *The Travels of Macarius, etc.*, traduso din arab. de F. C. Balfour (Londra, 1836) pag. 375.

2) *Arhive*: Cartónele M-tirei Radu-Vodă, pach. 68, act. 1.

3) Fórte probabil, palatul zidit de Alexandru-Vodă, s'eu de fiul s'eu Mihnea-Vodă pe colina Mănăstirei Sftei Troițe. Veđi cap. *Bucurescî între 1500 și 1600* și cap. *Bucurescî militarî*.

4) *Tesaur de Mon. Istor.*, I, Walther: *Res Gestae Michaelis*, pag. 18.

Clădirile domnesci înaintaui de atunci atât de mult în Dâmbovița, în cât, la Septembrie 1640, Petru Bogdan Baksici, un episcop catolic, visitând Bucurescii și descriind Curtea Domnescă, ȕice că „chiar pe gârlă se află uă parte a Palatului Domnesc“, — *anzi sopra il fiume sta una parte del palazzo*¹⁾.

Maî curios ênsê se purta Dâmbovița cu Mănăstirea lui Radu-Vodă. Intr'adevêr, Paul din Aleppo ne spune, dupê descrierea bogăȕiilor și frumuseȕilor dintr'ênsa, că biserica, aședată pe uă înaltă colină, este inconjurată, când vin apele mari, de tôte părȕile de Dâmbovița și se ridică maiestuôsă și senină în miȕlocul unei mării de apă. Nu se pôte intra în mănăstire de cât pe un pod de lemn²⁾.

Cu vremea ênsê, malul drept se maî 'nălȕă pe-alocuri. Buniôră la *Prund*, cam în fața Curȕei Domnesci, la 1682, locul pãru destul de înalt, pentru ca Teofan Shimonahul sê clădescă, „între Curtea Domnescă și Mitropoliă, în prundul Dâmboviȕei“, biserica cu hramul Sftului Nicolae — actualul Sftul Nicolae-din-Prund³⁾.

Înălȕându-se malul drept, apa Dâmboviȕei bătea în partea opusă și mânca malul stâng. Pentru a preveni mănecătura malului, locuitorii din partea stângă a gârlei băteaui cu sutele țerușii în apă, ceea ce făcea ca cei din partea drêptă sê protesteze la Divan, în fața Domnului. Așa s'a întêmplat pênê în secolul XIX-lea, când Grigore Brâncovênu, care locuia în vechiele case brâncovenesci de sub Mitropoliă, se plânge că, din cauza țerușilor bătui în stânga, i s'a mănecat de gârlă un stângen de loc din curtea și grădina sa⁴⁾.

Cu tôte aceste înălȕături ale malului drept, când Dâmbovița, „apă dulce și blajină“ venia nebună și cu valuri dunărene, atunci nici zăgazuri, nici iazuri, nici înălȕături de tot felul nu o maî

1) Călêtoria lui, în al XVII vol. din *Monumenta Slavorum Meridionalium historiam spectantia*. Cf. și al meu studiũ: *România în secolul XVII*. — În *Anuarul Museului de Geologiã* (Bucuresci, 1898), pag. 42, d. prof. Gr. Ștefănescu, directorul Museului, ȕice: „De și noua „matcă a Dâmboviȕei s'a săpat la aprôpe 200 m. spre sud de cea vechiă, — căci se scie că, „înaintea rectificării, Dâmbovița curgea pe sub zidurile Hanului-Roșu, totuși s'a găsit aci la „adâncime de maî bine de 5 metri, ziduri de case vechi, în malul stâng, și uă seriă de taraci „puși de-a curmeȕișul, de sigur picioarele unui vechiũ pod peste Dâmboviȕă. Dovadă deci, „că ea a maî curs, la uă epocă anterioră, printr'acest loc ce i s'a destinat acum prin rectificare“. — Și êtă cum spusele documentelor despre uă altă matcă a Dâmboviȕei se găsesc coroborate prin cercetările bărbaȕilor de sciinȕă.

2) *The Travels of Macarius*. etc. ediȕ. cit., pag. 375, în partea VIII.

3) *Archive*: Cond. No. 5 a Mitropoliei, pag. 184, act din 21 Sept. 1682. — Cf. cap. *Bisericile*.

4) V. A. Urechiã: *Istor. Românilor*, XII, pag. 318 și urm.

opriaă. Se întindea, furiósă și vîjiindă, pe tótă Valea Cotrocenilor, prin mahalalele Gorganul, Isvorul, Mihaï-Vodă; răbufnia la podul gârlei din fața Zlătarilor, acoperind vechia mahala a Trâmbițașilor, pe la Podul de Nuiele; umfla lacurile Dudescului și Antimului; făcea să dîrdie zidurile Curței Domnesci; bătea în colina Mănăstirii Radu-Vodă, și-apoi acoperind tóte mahalalele de la vale, se revêrsa, ca mulțămită de pagubele ce cauza bieților Bucuresceni, pe câmpia Vitanului, ducênd cu dênsa buturugile ilfovene, căpriorii de la podurile și de la casele bucurescene și — de câte orî! — câte uă albiă de copil séu câte un coș în care uă găină continua a cloci.

Și'n secolele trecute ca și'n secolul nostru, Bucuresceniî deveniaă marinarî de nevoiă. Și la 1774, ca și la 1805, ca și la 1864 și 1865, luntre, bărci, plute, poduri mișcătore, albiî marî, umblău prin Gorganî, Isvor și Mihaï-Vodă, întocmai cum la Veneția umblă gondolele prin strade și stradele, înainte de a da în incomparabilul *Canal Grande*. Strigătele luntrașilor, vaetele celor îngroziți, glumele celor cari sciaă se'nóte și cari rîdeaă pe acoperișurile caselor, alternaă cu puscele și pistólele acelora cari chiămaă din depărtare intr'ajutor ¹⁾.

Pentru patru-cinci zile Bucuresciî își schimbaă adevêrata lor fire. Dupê retragerea apelor, Țiganiî din Mahalaua Calicilor intraă prin pivnițele caselor boieresci ca să prindă pescele ce nu plecase odată cu apele Dâmboviței ²⁾.

În schimb, într'alte rînduri, Dâmbovița seca încât nu mai venia apă de cât ca uă fâșióră s'o sarî cu piciorul. La 1794, în Iuniu, Epistatul de la Șanțuri, ca să mérgă bine două morî ale lui, acolo la Șanțuri, abate tótă Dâmbovița din matca cea care o ducea la Bucuresci, și Bucuresceniî vêd cu gróză că „apa dulce“ a Dâmboviței lor a secat cu desêvêrsire. Pitacul domnesc din 16 Iuniu 1794, e caracteristic. Pênê se se dea ênsê pitacul, Bucuresceniî cređură că le-a luat Dumneđu Dâmbovița ³⁾.

La 'nceputul secolului nostru, se face la Șanțuri, la Mătăsarul, uă mîncătură de pămênt atât de mare, în cât toți cred că cu vremea albia Dâmboviței se va schimba, iér „politia Bucurescilor

1) Cronica lui Naum Protosinghelul, în *Cronicariî Greci* ai d-lui C. Erbicénu, pag. 266. — Cf. *Trompeta Carpaților*, din 7 Marte 1865, scrisórea lui Alexandru-Vodă Cuza, amintind inundațiunea din 1774.

2) Tradițiune orală. Din povestirile unor bêtrâni Bucuresceni.

3) V. A. Urechia: *Istoria Românilor*, vol. V, pag. 388.

va remâne *isterisită* de apă“. Domnia se spăimântă și trâmite la Șanțurî uă comisiune alcătuită din Vistierul Grigore Romanitis, clucerul Iordake Deșliu și paharnicul Ienake Hafta, cu inginerul némț, sê védă la fața locului ce este de făcut și „sê aducă Domniei“ *curată pliroforiă în scris*¹⁾.

IV

Podurile peste Dâmbovița bucorescănă nu aũ fost numeróse; Mănăstirele cele bogate întrețineau câte-va dintr'ênsele; Domnia pe cele mai multe, și p'alocurea, boierii și mahalagiîi de pe malul gârlei contribuiau după putere pentru a face peste gârlă poduri și podețe, de reparațiunea cărora ne vorbesc câte uă dată documentele, și pe cari Dâmbovița, îndată ce venia ceva mai mare, le lua cu totul.

În fața Curței Domnesci, trecând dincolo pe malul drept al Dâmboviței, spre Livedea Domnescă la drépta, și spre *Prund* și *Baia Mitropoliei* la stânga, ier drept înainte spre mahalaua *Calicilor*, actuala Cale a Rahovei, era un pod care se numia din vechime *Podul de la Turn*, de órece, la Pórta-de-Sus a Curței Domnesci, era un turn de apărare²⁾.

Podul de la Gorganî, Podul Agăi Iane³⁾, Podul Turcului, Podului Cilibiului⁴⁾, Podul de le cafenéua Beilicului⁵⁾ și apoi podisci prin curțile boieresci, ale căror proprietăți se'ntindeau pe ambele maluri ale gârlei.

La 1710, Del Chiaro, care a stat multă vreme la Curtea lui Constantin-Vodă Brâncovénu, ne spune⁶⁾ că fântâni în timpul lui nu erau în Bucuresci, numărul puțurilor era mic, dér că *le acque della Dambovitza sono leggiere e salubri*, — apele Dâmboviței sunt ușóre și sănétóse.

Bucurescenii intr'adevêr se mulțumiau în secolul XVII-lea cu apa Dâmboviței, bătută póte și-atunci cu piétră acră; căci,

1) V. A. Urechia: *Istoria Românilor*, XIII, pag. 318 și urm.

2) *Arhive*: Cond. Mitropol., *Jud. Ilfov*, pag. 18.

3) *Arhive*: Condica Brâncovenescă, pag. 220—223.

4) *Buciumul*, 1863, Genealogia Cantacuzinilor.

5) V. A. Urechia: *Istoria Românilor*, V, passim.

6) Del Chiaro: *Le moderne rivoluzioni della Valachia* (Firenze, 1718), pag. 14.

dacă nu s'ar fi mulțumit, ar fi făcut cișmele cu apă adusă de departe, cum vor face în secolul următor.

Știința „*curgerii și scurgerii apelor*“, cum se dicea acum uă sută de ani la București, cu alte cuvinte captațiunea apelor de isvor și aducerea lor pe tuburi de la mari depărtări, se cunoscea foarte bine în secolul XVII. Brâncovénu, ne spune Șinca¹⁾, aduce Focșănenilor apă pe *socuri* de la uă depărtare de două césuri cale pêne în Focșani.

În secolul XVIII-lea ênsé, facerea de cișmele preocupă pe mulți din Bei fanarioți²⁾.

Cunoscem pêne acum hrisovul din 1 Octobree 1779 al lui Alexandru-Vodă Ipsilante, care ne spune că „pe vremuri zlotóse“, apa Dâmboviței venind foarte turbure și cu multe necurățeni, Domnul a hotărît să aducă apă de isvor, „de departe și cu multă cheltuielă“³⁾. Ipsilante face deci două cișmele: una în uliță *Boiangiilor* și alta lângă Mănăstirea Sărindarului.

Un Dumitru Suilgi-Bașa, un fel de mare *Cișmigiă*, este însărcinat cu supraveghierea *curgerii și scurgerii* apelor. Sunt și alții *cișmigi*, și sunt și paznici ai Cișmelelor⁴⁾. Mai toți stau în mahalaua *Stejarului*, unde în timpul lui Brâncovénu se afla *Șipotul Fântânelor*⁵⁾.

Domnia, adică Bei fanarioți ai secolului XVIII-lea, și-au adus apă de fântână pentru bcut în fóle și'n sacale, uni de la Pantelimon, alții de la Filaret.

De cișmele se folosiaă ênsé mult Bucurescenii. De aceia, pentru folosul obștei, după Alexandru-Vodă Ipsilante, Mihaï-Vodă Șuțu, prin cartea sa din 3 Novembre 1784, întăresce și completă hotărârile lui Ipsilante⁶⁾. Mai târziu, Nicolae-Vodă Mavrogheni dă, pentru întreținerea cișmelelor cu apă de la Crețulesci, Crevedia și Giulesci, veniturile vëndării oeritului, dijmăritului și vinăriciului, mai adăugind și 15 scutelnic⁷⁾. El numia acésta, *facerea casei cișmelelor*.

1) Șinca: *Cronica*, anul 1696.

2) Veđi și cap. *Podul Mogoșiei*, unde se dau amănuntele ce nu se găsesc aci.

3) V. A. Urechia: *Istor. Românilor*, I., pag. 120. Cf. cu poesiile făcute de Niculae Vellara la 1777 pentru slava cișmelelor făcute de Alexandru-Vodă Ipsilanti, în *Σολλογή διαφόρων Ποιημάτων*.

4) V. A. Urechia: *Istor. Românilor*, II, pag. 503.

5) *Arhive*: Act răsleț al Mănăstirei Cotrocenilor.

6) V. A. Urechia: *Istor. Românilor*, II, pag. 503.

7) Veđi cap. *Podul Mogoșiei*, precum și *Rev. Istor. a Arhivelor Rom.*, I, pag. 8.

Ulițele din Târgul-din-Năuntru și Podul Mogoșoiei au cișmele, pe cari le folosesc cu multă plăcere. Bucurescenii de prin alte mahalale rîvnesc la dênșii, și după multe stăruințe, cei din Batiștea, cei din Răzvan, și cei de la Biserica cu Sfinții vor avé cișmele ¹⁾.

Réua scurgere a apelor dá nascere la multe procese în fața Divanului. Se fac așa numite *lagumuri* séu case de ape, de unde apoi pe sub podurile de lemn ale ulițelor, prin șanțul de la miđloc, li se dá drumul să curgă de vale la Dâmbovița ²⁾.

Lucrésză la curgerea și scurgerea apelor, la facerea și curățirea șanțurilor *vinovații*, adică *pușcăriașii* ³⁾, sub direcțiunea *cișmigilor* și *suilgiilor*, cari se pricep să mészore cantitatea de apă ce se consumă în Bucuresci, precum și *mészurile de apă* cu care se va inavuți orașul decă, pe lângă apele de la Crețulesci și de la Giulesci, se vor mai aduce și apele de la Crevedia ⁴⁾.

Pe la 1789, erau în Bucuresci 17 fântâni cu apă bună de bęut și se aflaú unele pe uliți, altele prin curțile boierilor celor cu *vęđă* ⁵⁾.

Din când în când se mai descopere și câte o cișmea nouă, adică un izvor de apă bună de bęut. Așa, buniórá, în timpul epidemiei de la 1796, Curtea lui Moruzzi retrăgęndu-se la Cotroceni, *Beizadelele* Dumitru, Nicolae și Gheorghe, feciorii Beiului, făceau plimbări prin pădurea Mănăstirei. Intr'uaú đi, ei găsira úă cișmea cu apă fórte bună. Domnul se bucură fórte, dede un hrisov ca să nemurésză acest noroc al lumatelor *Beizadele* și porunci să fiă numit acel izvor *Cișmeaua Beizadelelor* ⁶⁾. Cu timpul acest izvor deveni un loc de petrecere pentru Bucurescenii ⁷⁾.

Apele Dâmboviței, apele cișmelelor, ale gârlițelor, ale lacurilor, ale puțurilor și ale fântânelor, pe lângă cari se mai adăugiau și apele ploilor, făcuseră încă de la 'nceputul secolului XVIII-lea pe Domni să se îngrijésză cât mai de aprópe de hidraulica Bucurescilor.

De când populațiunea orașului se'mulțise și pe cât posibil

1) V. A. Urechia: *Istor. Român.*, IV, pag. 368.

2) V. A. Urechia: *Ibidem*, cf. și tradițiunea orală în privința *lagumurilor*.

3) V. A. Urechia: *Ibidem*, V, pag. 393.

4) V. A. Urechia: *Ibidem*, V, pag. 400.

5) *Vęđi* cap. *Podul Mogoșoiei* și scrierea lui Nicolae Lazăr: *Περιγραφή της Βλαχίας*, tipărită la Bucuresci, la tipografia de la Izvorul-Tămăduirei, la 1789.

6) V. A. Urechia: *Ibidem*, V, pag. 405.

7) *Vęđi*; capitolul *Vięđa Bucurescenilor péné la 1800*.

într'un oraș deschis ca Bucureștii, bunul trai crescuse, cestiunea curgerii și scurgerii apelor era una din cele de căpeteniă.

Pentru întreținerea canalelor de sub podéla podului Mogoșoiei, podului Târgului-de-Afară, Podului Calicilor, podului Beilicului, — în care canaluri se vărsaū tóte apele de scurgere ale ulițelor și uliciórelor bucurescene, pentru nivelare, cotire, aducere, curățire, era un corp întreg de slujitori, anume *Podariii*.

Organizații aprópe milităresce, comandații de marele *Cișmigii*, care depindea de Spătar și de Agă, *Podariii*, îmbrăcați într'un fel de capóte galbene și cu topóre în mâini, și-aveaū locul hotărit în tóte alaiurile domnesci. *Podariii* și *Cișmigii*, séu suilgii, țineaū Dâmbovița în frîu, atât cât rîul iubit al Bucurescenilor voia s'e fiă ținut în frîu¹⁾.

Astăzii, în timpul tuturor libertăților, Dâmbovița, apa cea dulce a orașului lui Bucur, e înfrénată și înlănțuită în canalul ce i s'a făcut. Cu tóte furiele ei de apă carpatină, Dâmbovița nu se mai revérsă ca'n timpurile străvechi ale Bucureștilor, când colina lui Radu-Vodă părea uă insulă în miđlocul unei mării întinse de apă și când Vlad-Vodă din 1532, se'neca într'ênsa²⁾.

Altă dată Dâmbovița și-a schimbat matca după plăcere; de aci'nainte va remâne acolo unde sciința și interesul Bucureștilor aū așeclat-o. Apele ca și pămêntul caută s'e se supună Sciinței, — putere divină.

1) *Trompeta Carpaților*, n-rul din 1 Marte 1865.

2) *Mag. Istoric*, I, pag. 167.

XI

MAHALALELE BUCURESCENE

I

Inainte de 1780, când Sulzer făcu, pentru lucrarea sa *Geschichte des transalpinischen Daciens*, planul oraşului Bucureşti, noi nu scim să fi existat vr'un alt plan al Bucureştilor.

Lămuririle ce ni sunt date în actele de proprietate ale mănăstirilor, seî ale boierilor, seî ale neguţătorilor, sunt atât de vagi şi de încurcate încât, cu schimbările eststraordinare ce aî suferit Bucureşciî în fiăcare jumătate de secol, e cu neputinţă a se schiţa măcar un plan al oraşului şi a hotărî pe dînsul întinderea mahalalelor. În secolul XVI, la cumpărătórea unui loc, vîndătorul űicea, — decă űicea şi acestea! — că locul ce vinde e, buni-órá, „spre sóre-résare de Puşcăriă, alăturî cu Gherghina Judeţul“. — Altă dată, nu spunea nici atât, ei se mulţamia, aducînd mărturia Judeţului, a celor 12 pîrgari, a preoţilor şi a bĕtrânilor oraşului, să spună că a vîndut *un loc de casă, aici în Bucureşti*.

Chiar 'n hrisóvele domnesci, arĕtările de întindere şi posiţiune ale locurilor nu sunt mai lămurite. La 8 Februarî 1696, Constantin-Vodă Brâncovĕnu, dând lui Alexandru biv-vel Postelnic şi moştenitorilor lui, un loc, ne spune că este „în mahalaua

1) Podóbă din *Pravile Impĕrătesci*, tipărită la Iaşi, 1646. — Veđi *Bibliografia* d-lor Bianu şi Hodoş, pag. 156.

„Oltenilor, pe lângă locul lui Radu Tabacul, în lung, spre biserica „rică, stânjeni 29 și în lat, din locul Radului Tabacului, pe lângă „uliță în sus, pînă în cea-l-altă uliță ce merge spre biserica Tabacilor, stânjeni 22, și de acolo se alătură cu ulița care merge „la băcăniă pînă în gardul lui Iane Copilul, fratele lui Nicolae, „stânjeni 30, și de acolo, în curmeziș, pînă în gardul Stroiescu- „lui“¹⁾.

Acest loc, care e domnesc, este dat lui Alexandru biv-vel Postelnic, fiul Ghiormeii Banul din secolul XVII, cu indicațiunile cari, pentru 1696, erau pôte suficiente. Cum putem ênsă noi astăzi să ne îndreptăm după ele, când focurile, cutremurile, dărîmările și timpul de tôte mîncător aș schimbă și preschimbat și locul lui Radu Tabacul, și băcăniă, și gardul lui Iane Copilul?

De altmintreli, Bucurescii secolului XVI și chiar Bucurescii secolului XVII nefiind întinși și mari, lesne se puteau găsi ómeni după biserici, după casele boierilor, după câte un pom mare bătrân seú după câte uă cărciumă vestită. Impărțirea capitalei a început în secolul XVIII când mulțimea străinilor, întinderea din ce în ce mai mare a rașei orașului și numărul afacerilor ce se pertractau acum 150 de ani în Bucuresci, aș cerut imperios ca orașul să fiă împărțit în porțiuni mai mari și 'n porțiuni mai mici.

D. de Bauer ne spune²⁾ că 'n vremea lui Alexandru-Vodă Ipsilante, *Buccorest*, cum ăice el, era 'mpărțit în 67 de mahalale. Acéstă împărțire, care, judecând după laudele engomiastice ale lui Manasse Eliade, Alexandru-Vodă Ipsilante a făcut-o pentru prima óră³⁾, a rămas multă vreme și a făcut multă înlesnire Bucurescenilor, — ceea ce face pe panegiristul Domnului să propună ca Bucurescii să se numescă de atunci 'nainte *Alexandropole*.

Orî-cum ar fi, după Bauer, Bucurescii aveaș 67 de mahalale, 28 de mănăstiri, 31 de biserici de piétră, 20 de lemn, 10 paralisuri, un palat domnesc, uă școlă publică⁴⁾, 35 de case mari de boieri și șapte „*entrepôts*“, adică hanuri zidite în piétră.

După catagrafia⁵⁾ făcută la 1798, Bucurescii erau împărțiti

1) *Arhive*: Condicta Brâncovenescă, pag. 162—163. — Cf. Codrescu: *Uricariul*, tom. XVI, pag. 39—41.

2) *Mémoires historiques et géographiques sur la Valachie* (Leipzig et Francfort, 1778), pag. 151.

3) In *Λόγος ἑγκωμιαστικὸς*, pag. 65—66, ediț. citată la cap. *Bisericele Bucurescene*.

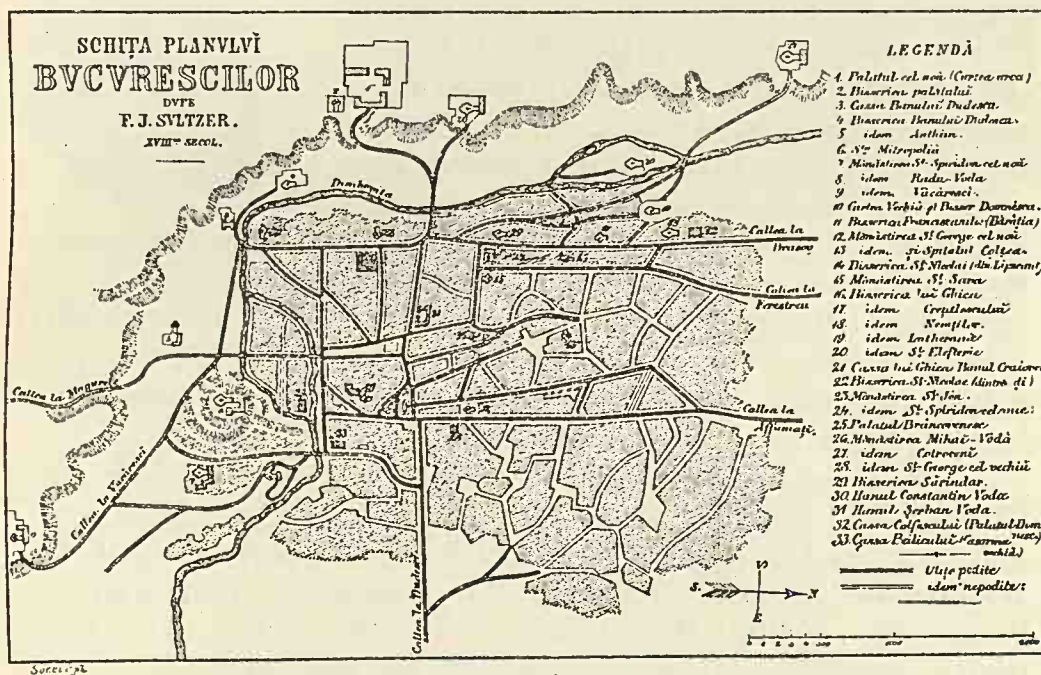
4) D. de Bauer se înșelă, creșând că numai școlă de la Sftul Sava era 'n Bucuresci. Când scrie el, mai funcționeză școlile de la Colțea, Sftul Gheorghe-Vechiú, Udricani, Stavropoleos, etc., etc.

5) *Academia*: Mss. cu N-rul 52. *Catagrafia politiei Bucurescilor ce s'au făcut la 1798*.

mai întăi în cinci plăși: plasa Târgului, plasa Gorganului¹⁾, plasa Brosceni, plasa Târgului-de-Afară, plasa Podului Mogoșoiei.

Plasa Târgului avea 1682 de case; plasa Gorganului, 1142 de case; plasa Broscenilor, 1482; plasa Târgului-de-Afară, 608; plasa Podului Mogoșoiei, 1092. Se afla, prin urmare, în București, la 1798, după această catagrafiă care pare a fi oficială, 6006 de case.

Cele ce ni se spunea de Paul din Aleppo și de călătorul Bak-sici²⁾ pentru secolul XVII nu erau de cât aproximațiuni foarte largi.

Planul Bucureștilor cam pe la 1775.

De altmintreli, se nu uităm nici uă dată incendiile, focurile cele cumplite cari, într'uă și seú într'uă nópte, preschimbaú mahalalele de nu le mai cunosceaú.

Aceste cinci plăși, cu 6006 de case, coprindeaú tocmai 67 de mahalale, câte a numărat d. de Bauer în *Memoriile* mai sus citate. Eraú 26 de mahalale în pl. Târgului, 14 în pl. Gorganului, 18 în pl. Broscenilor, 18 în pl. Târgului-de-Afară și 15 în pl. Podului Mogoșoiei.

1) Unele documente spun *Gorgan*; altele, *Gorgan*.

2) Veđi cap. *Bucureștilor de la 1600-1700*.

Curios! Într'un document¹⁾ de la 1795 ni se spune că sunt 92 de mahalale și, la Academia, într'un manuscris din anul 1821 Ghenarie, ni se afirmă²⁾ că sunt 82 de mahalale.

Noi le enumerăm aci după catagrafia din 1798 mai sus pomenită, și vom pune în parentesă, lângă numele fie-căreii mahalale, numărul de case ce se află într'ênsa acum 101 ani.

Plasa Târgului: Sftul Nicolae din Șelari (110); Sftul Gheorghe-Noi (209); Sftul Gheorghe-Vechi (335); Stelea (38); Hanul Sftului Gheorghe-Noi (64); Hanul Colței (19); Hanul Șerban-Vodă (19); Hanul Stavropoleos (28); Hanul Grecilor (33); Hanul Sftul Ion-cel-Mare (24); Sftul Spiridon-Vechi (12); Hanul Zlătarilor (16); mahalaua Zlătarilor (2); Bălăcenu (130); Hanul Constantin-Vodă (32); Scaunele (89); Scaunele Pescarilor (56); Sftul Ion-Noi (76); Colțea (104); Răzvan (94); Biserica Dómeii (40); Scorțarul (44); Popa Hieria-Sibilele (35); Schinderul³⁾ (30); Hanul Filipescu (12); Hanul lui Zamfir (12). În tot, pentru plasa Târgului, mahalale 26, ier case 1682.

Plasa Gorganului: Mihai-Vodă (106); Gorganul (116); Podul-de-Pământ (73); Sftul Elefterie (79); Biserica Albă ot Schitul (102); Spirea 'n dél (108); Popa Radu (165); Isvorul (95); Stejarul (43); Moldovenii⁴⁾ (12); Brezoianul (25); Crețulescu (26); Fântâna-Boului (86); Schitul Măgurenului (42); indescifrabil (58).— În tot pentru plasa Gorganului, mahalale 14, ier case 1142.

Plasa Broscenilor: Staicul (96); Apostol (99); Cărămidarii (100); Foișorul (120); Brosceni (96); Spiridon-Noi (39); Vlădica (114); Popescu (155); Sfta Ecaterina (93), Radu-Vodă (25); Slobozia (89), Bărbătescu (35); Sârbi (78); Dobrotésa (102); Flămânda (59); Arhimandritul (59); Golescu (86); Domnița Bălașa din Prund (53).— În tot, pentru plasa Broscenilor, mahalale 18, ier case 1482.

Plasa Târgului-de-Afară: Olteni (56); Udricanul (52); Mântulesa

Alexandru-Vodă Ipsilante.

1) V. A. Urechia: *Acte și Documente*, pag. 747.

2) *Academia*: Mss. cu N-rul 247.

3) Nu știu ce mahalala este acésta.

4) Adică mahalaua din prejurul lui Sftul Ionică-Moldoveni din spatele Palatului Regal.

(28); Popa Sóre (64); Panteleimon (72); Iancul (62); Negustoriî (34); Radul ¹⁾ (78); Târgul-de-Afară (25); Vergul (26); Olariî (64); Sfta Vinerî (42); Lipscaniî (49); Delea-Nouă (74); Delea-Vechiă (86); Popa-Nan (90); Hagiul (57); Lucaci (62). — In tot, pentru plasa Târgului-de-Afară, mahalale 18, ier case 608.

Plasa Podului Mogoşoiei: Dichiul (82); Oţetariî (52); Popa-Radu (72); Caimata (24); Biserica Dintr'ua Ți (23); Biserica Eniî (24); Boténul (39); Batiştea (53); indescifrabil (78); Popa Cozma (121); Precupeţiî-Vechi (105); Precupeţiî-Noi (42); Popa-Petre (59); Sili-vestru (96); Popa Dârvaşî (76); Popa Ivaşcu (82). — In tot, pentru plasa Podului Mogoşoiei, mahalale 16, ier case 1092.

Sub mahalale pe cari acéstă catagrafiă a politiei Bucurescilor le trece cu vederea şi pe cari le cunoscem dintr'alte documente ²⁾, bunióra, mahalaua Tabacilor, mahalaua Vişinei, cunoscută la 1795 şi mai nainte; mai sunt apoi citate într'alte documente mahalaua Sftului Ilie din Brosceni, mahalaua Céuş David ³⁾, Popa Rusu, etc. etc ⁴⁾. Alte mahalale dispar, cum fu mahalaua Livedea Gospod care face loc mahalalei Domniţa Bălaşa din Prund.

Eraū acum 50—60 de ani trei-spre-zece bariere prin cari se intra 'n oraş. Aceste bariere eraū: Bărbătescu, Dealul-Spirei, Dudesciî, Caliciî, Căramidariî, Târgul-de-Afară, Iancul, Mogoşoiei, Nouă, Podul-de-Pămënt, Târgovişte, Vergul, Herăstrău. Afară de Bariera-Nouă, e mai mult de cât posibil ca cele-alte două-spre-zece bariere să se fi aflat în fiinţă şi 'n Bucuresciî secolului XVIII ⁵⁾.

In tóte aceste plăşi şi mahalale, mari proprietari eraū bisericile şi mănăstirile, după cum vom vedé la înşirarea aménun-telor istorice ce posedem despre unele dintr'aceste mahalale.

Locuri întinse fórte acoperiaū mahalale; pe dênsele, cu voiă şi fără voiă, ómeni, mai săraci séu mai ajunsî, începeaū să facă bordeie, căscióre aprópe una cu pămëntul séu căsuţe ceva mai răsărite, dér cari, véra, se perdeaū adesea în înălţimea buruenilor, a nalbei şi a cucutei cari cresceaū năpraznice pe maidanele Bucurescilor.

1) Póte mahalaua Céuş-Radu. Veđi cap. *Bisericile*.

2) *Academia*: Condicta de pricinî şi Condicta de despărţiri a Mitropoliei, de la 1780 încóca.

3) Pe la Icóna.

4) *Academia*: Mss. cu N-rul 247.

5) *Planul inginerului Borroczi*, din anul 1852.

Egumenii mănăstirilor proprietare tăceaă chitic, pêne când vedeau că maidanul a fost mai tot acoperit cu clădiri și că s'a încheiat printre bordeie și căscioare și un fel de uliță. Atunci, de grabă, jalbă la Domniă, amenințări de dărîmare, judecată, pêne când locuitorii căscioarelor se recunoseau embaticari ai Sftei Mănăstiri pentru sume cari, ađi, par minime, dăr cari atunci insemnaă mult cu scumpetea banilor.

II

1. **M**ahalaua Aga Niță. — S'a numit astfel cel puțin de la 1645, când Aga Niță a zidit biserica Sftei Vineri¹⁾, și a păstrat acest nume pêne după 1749²⁾, când, pôte, a fost înlocuit cu numele bisericeii și i s'a đis mahalaua Sftei Vineri. Printr'enska trecea în secolul XVI, drumul cel mare care ducea la *Serbi*. Vechile locuințe ale boierilor Năstureli din Herăscăi erau aci lângă biserică. În secolul XVII, mănăstirea lui Pană Vistierul, ađi Sfta Ecaterina, a avut proprietăți pe aci, în actuala stradă Lazăr, și le-a vëndut lui Assan Slugerul după 1700. Fii acestuia, Iordake Micșunescul și Constantin Postelnicul Assan vënd uă parte din loc Mitropolitului Ștefan la 10 Decembre, 1735³⁾. Via domnescă se afla în apropiere, spre Apus. La 1695, Brâncovenu dă lui Iane Chiurcibașa loc de casă, grădină, *viă*, și un loc sterp în mahalaua Aga Niță⁴⁾. Spre nord, mahalaua Aga Niță se 'nvecina cu Stelea și cu viecele Stelei. Mănăstirea Radu-Vodă avea locuri pe aci. Lângă ele, după ce Pescăria se mutase din scaunele Pescilor de lângă Bucurescióra, se adunaă carele cu pesce. Alături, sta unul din boierii diplomați ai Brâncovenului, Dumitrașcu Postelnicul Caramalău⁵⁾.

2. **Mahalaua Antim**. — Înainte de zidirea bisericeii Tuturor Sfinților de către Mitropolitul Antim, această mahala purta din secolul XVII numele de mahalaua *Popci lui Ivașcu*⁶⁾. Se 'ntindea la

1) Veđi cap. *Bisericele*.

2) *Arhive*: Condica No. 5 a Mitropoliei: *Locurile din Bucuresci*. Act din 10 Mai, 1749.

3) *Arhive*: *Ibidem*.

4) *Arhive*: Condica Brâncovenescă, pag. 75.

5) *Arhive*: M-tirea Radu-Vodă, pach. 23, act. 40.

6) *Arhive*: Episcopia Argeșului, pach. 48, act. 16 și 24. — Cf. Condica No. 3 a Episcopiei Buzăului, pag. 525.

vale, spre sud, pînă în Podul Calicilor și mergea la Apus pînă în délul vielor din Lupesci. Boierii Rudeni aveau pe aci întinse locuri încă din secolul XVII; tot așa și boierii Merișani cari aveau în mahalaua Popei lui Ivașcu și uă biserică de lemn, ridicată de Staicu Paharnicul Merișanul¹⁾. Milescii, Brăiloi, Dudescii erau locuitorii în mahalaua Antimului. Rudeni au contribuit la înmulțirea locuitorilor ei, vîndînd din „curțile“ lor, locuri mici pe la neguțătorii²⁾. Mitropolia, Mănăstirea Mihaï-Vodă erau proprietarii mari prin mahalaua Antim sîu a Popei lui Ivașcu.

3. **Mahalaua Arhimandritul.** — În vechime, pe la 1615, purta numele de Mahalaua Mănăstirei Târnovului, pe la Podul Cilibiului; unde avu casă, după 1630, Elena, fiica lui Radu-Vodă Șerban, măritată după Constantin Postelnicul Cantacuzino; într'această mahală a fost légănul Cantacuzinescilor munteni³⁾. I se mai dicea și mahalaua „Sfinților Apostoli“, după hramul bisericeii; egumenul de aci era arhimandrit, de unde numele mahalalei. Era una din mahalalele bucurescene, care, împreună cu Izvorul, se făcea îndată uă mare de apă, când Dâmbovița venia turbată și îneca malul drept pînă 'n délul Cotrocenilor și al Lupescilor⁴⁾.

4. **Mahalaua Biserica Albă.** — I se mai dicea „în Postăvarii“, pentru că prin locurile dintr'ênsa se spălau postavurile; e citată în condicele Arhivelor⁵⁾ și se numesce astfel după biserica sa, metoh al Mănăstirei Mihaï-Vodă.

5. **Mahalaua Batiște.** — E numită ast-fel după biserica Batiștea, care și ea este numită după faimosul *Constantin Baptista*⁶⁾, boierul cu mare vedă și „mai ales iubit Domniei mele“, la curtea lui Radu-Vodă Mihnea și fiului acestuia Alexandru Coconul; — boierul căruia Radu-Vodă Mihnea îi dă, la 14 Mai 1622, moșia Frăsinetul din Ilfov cu satul domnesc Frăsinetul, pe care 'l scutesce „de bir, de gălătă de fin, de dijmărit, de stupi, de gostinărit „de oi și de rîmătorii, de cal domnesc, de oiă sēcă, de mîere, de „cal de olac, de slujbele domnesci, și de tôte dăjdiele și mîncă-turile ce ies peste an 'n Țera Domniei mele”⁷⁾.

Berindeiș spune că Baptista Velleli, căruia hrisovul îi dă

1) Veđi cap. *Bisericele*.

2) *Arhive*: Condica No. 5 a Mitropoliei, *Locurile din Bucuresci*, pag. 257.

3) Veđi cap. *Podul Mogoșiei*.

4) *Arhive*: Condica No. 2 a Mitropoliei, *Județul Ilfov*.

5) *Arhive*: *Ibidem*.

6) Ast-fel accentuēză documentul.

7) *Arhive*: Condica No. 2 a Mitropoliei *Jud. Ilfov*. — Cf. și *Rev. Ist. a Arh. Rom.*, I, pag. 15.

numele de Constantin Baptista, era un prieten al lui Radu-Vodă Mihnea, cu care își petrecuse copilăria și tinerețele la mănăstirea Ivirului, în muntele Athos, unde Radu fusese trimis de mama sa ca, prin rugăciuni, să ispășească acolo păcatele turcurei tatălui său. Berindeiul ar fi trebuit să adauge că un frate mai mare al lui Radu se turcise împreună cu tatăl său; că mama lui Radu era celebra Dómna Néga, și că Radu, după ce a stat câtăva vreme la M-tirea Ivirului din Muntele Athos, a fost trimis de călugării de acolo la Veneția și la Padova, ca să 'nvețe carte înaltă. Aci e mai probabil că a făcut cunoștință cu Constantin Baptista Velleli, și l'a adus în țară când s'a făcut Domn¹⁾.

Constantin Baptista, spune tradițiunea pe care, din nenorocire, nici un document nu o coroboră, a făcut într'acéstă mahala nesce case cu adevărat domnesci, și uă grădină care a rămas de pomină în memoria Bucurescenilor. Alții afirmă că aceste case erau spre Mănăstirea Radu-Vodă. Nu cunoscem partea ce a luat Constantin Baptista Velleli la zidirea Bisericeii din Batiște, reclădită la 1764 de vătaful Manciū.

6. Mahalaua Bărbătescul. — E numită ast-fel după locurile ce aveaū pe aci boierii din Bărbătesci, despre cari am vorbit la biserica Bărbătescu²⁾, schit al Mitropoliei în secolul trecut. Să adaugem numai că Vel Ceaușul de Aprođi, Mihaī Bărbătescu, era la 1782 unul din jurisconsultii cu vedă în departamentul de șapte al lui Mihaī-Vodă Șuțu³⁾.

7. Mahalaua Boténului. — E numită ast-fel după familia Botenilor, al căror nume apare în documentele Arhivelor încă din timpul lui Matei Bassarab. Alături de acéstă mahala eraū la 1688 livedea Văcărescilor și locul Văcărescului⁴⁾, și locul lui Milco Logofétul. Mănăstirea Mărcuța este proprietară pe diferite locuri din mahalaua Boténului⁵⁾. O mai cunoscem în 1741, pentru că popa Herea din mahalaua Boténului a făcut să se cutremure din adâncuri religiositatea Bucurescenilor printr'ua faptă ne mai auđită: a spart biserica Bradu-Boténul și a furat potirul pe care, când era să'l prindă, l'a aruncat într'ua plimbătoare, unde s'a găsit. Popa Herea a fost caterisit și afurisit, și s'a vorbit anī de-alungul de nelegiuirea

1) *Mag. Istor.*, I, pag. 221 și 281. — Cf. și *Rev. Ist. a Arhivelor Rom.*, II, pag. 4.

2) Veđi cap. *Bisericele*.

3) V. A. Urechiă: *Acte și Documente*, I, pag. 332.

4) Pe atunei trăiaū doi Văcăresci: Ienake și Ión. Care din doi locuia aci, nuscim.

5) *Archive*: *Condica* No. 5 a Mitropoliei, *Locurile din Bucuresci*.

din mahalaua Boténului¹⁾. Acéastă mahala a mai fost numită și mahalaua *Brađii*. In ulița ce pogoria la vale în mahalaua Brađii, se afla, la 1784, și de mai 'nainte, din vremea lui Alexandru-Vodă Ipsilante, îngrijitorul cișmelelor bucurescene, Dumitru Suilgi-Bașa, adică marele cișmegiū²⁾.

8. **Mahalaua Brezoianului.** — Pênă la 1701³⁾, acéastă mahala purta numele după biserica lui Popa Stoica, și se șicea, ca și mahalaua popei lui Istratie său popei lui Ivașcu, mahalaua popei lui Stoica. Când Brâncovénu dede în anul mai sus citat loc domnesc de casă lui Pêtrașcu Brezoianu în vale de Teatrul Național, la drépta, pe délurile lacului, și când, după Pêtrașcu Brezoianu, mai locuiră aci, ocupând boierii însemnate sub Domniî fanarioți, boierii Herea Brezoianu, Constantin Armașul Brezoianu, celebru prin resunătorul său divorț cu Marica Filipésca, mahalaua luă numele de mahalaua Brezoianului, iér Popa Stoica rămase ca uă slabă amintire care, mai apoi, dispăru cu totul din memoria Bucurescenilor. De la 1741, mahalaua este cunoscută de locuitorii Capitalei sub numele de mahalaua Brezoianului⁴⁾. Pe locul domnesc de aci erau căscióre pe cari Brezoieniî le dărîmară, ca să clădescă ei.

9. **Mahalaua Cărâmidarilor.** — E pomenită la Iuniū 1668, când cu procesul cel mare al Mitropoliei cu Egumenul de la mănăstirea lui Pană Vistierul. Dacă pe atunci era pe acolo mahala, noi nu cutezăm să afirmăm lucrul. In orî-ce cas, acolo se făceau cărâmiđile necesare caselor bucurescene în timpul lui Radu-Vodă Leon. O găsim ca mahala la 1793, și e cunoscută Bucurescenilor prin frumoșa grădină ce avea acolo, pe apa Dâmboviței, Nicolae vel Vistierul Brâncovénu, grădină cumpărată de la Scarlat Vornicul Grecénu⁵⁾.

10. **Mahalaua Colței.** — E numită astfel din secolul XVII⁶⁾. Numele îi apare din vremea lui Duca-Vodă (1674—1679)⁷⁾. Erau printr'ênsa prăvălii destule încă din 1698, mai cu sémă pe ulița care mergea la Scaune. In apropiere se afla și *Sărăria Domnescă*⁸⁾.

1) *Arhive*: Condica No. XIII, pag. 142.

2) V. A. Urechîă: *Istoria Românilor*, II, pag. 503.

3) *Arhive*: Condica Brâncovenescă, pag. 697.

4) *Arhive*: Condica No. XIII a Mitropoliei, pag. 221.

5) V. A. Urechîă: *Acte și Documente*, pag. 514.

6) Veqi cap. *Bisericele*.

7) *Arhive*: Condica Brâncovenescă, pag. 430.

8) *Arhive*: Condica X a Mitropoliei, *Oltul*. — La 1792, Safta Dudésca dá Mitropoliei nă moșie și un loc din Bucuresci, la *Sărăria*, pe moșia Bârsesci a Mitropoliei.

În mahalaua Colței este Ulița Mare, una din cele mai comerciale din oraș. Tot aci, din capătul despre răsărit al mahalalei, pleacă

Turnul și Spitalul Colței.

drumul cel vechi al Târgoviștei, care apucă apoi spre mahalaua Săpunarilor.

11. **Mahalaua Delea-Nouă.** — La 1793, în Condica de judecăți a Mitropoliei se pomenește de mahalaua Delea-Nouă, unde stă

Constantin Postăvarul ¹⁾. Prin urmare, mahalaua *Delea-Vechiă* era încă de mai 'nainte formată.

12. **Mahalaua Dudescului.** — La finea secolului XVII, Brâncovénu dă din locul domnesc, ce avea la drépta Podului Calicilor, spre

Marea Bănesă Joița Văcăresca, născută Dudescă ²⁾.

Livedea Gospod, loc de case boierilor Dudesci și boierilor Brăi-
loî. Bogăția Dudescilor în secolul XVIII, cu tótă sfântuéla Fana-

¹⁾ *Academia*: Condica de judecăți a Mitropoliei.

²⁾ Inceputul secolului nostru. — Colect. D-lui Gr. Em. Grădiștenu.

rioților, era de pomină. Casele și curtea lor erau citate ca cele mai mari ale Bucurescilor. Grădina Dudescului, în timpul lui Nicolae-Vodă Mavrogheni, era întocmită și desinată ca un parc engles, după cum afirmă călătoreala Lady Craven¹⁾. Dudescele, boierice mari, purtau cele mai frumoase giuvaerice și, chiar în toiul fanariotismului, veniau la Curte îmbrăcate în vechiul costum al jupânițelor române din vremile de demult. Era un lac în mahalaua Dudescilor. Nu scim decât nu se afla chiar în grădina Dudescilor. Părta cea mare de la casa Dudescilor era monumentală, și avea balcon de privire de-asupra, — de aci pôte poesia poporană:

Ienăchița Văcărescu
 Șede 'n pörtă la Dudescu,
 Cu binișu-î de atlas;
 Móre Dómna de necaz!²⁾

Pe lângă locul Dudescilor era, la 1727, uă uliță numită a *Lăptăreselor*³⁾.

13. **Mahalaua Bălăcénului.** — Mai e numită în secolul XVII, mahalaua *Bisericei de Jurământ*⁴⁾, ier în secolul XVIII, mahalaua *Sftului Dumitru*. Se pôte considera, împreună cu mahalaua Sftului Ghéorghe-Vechiú, ca cea mai vechiă mahala a Bucurescilor. Poesia poporană ne spune că Domnul care a descălicat Bucuresci⁵⁾, se sfátuia cu un Bălăcén, unul din descendinții pôte ai faimosului vítéz, Balaciko, Kinezul Bassarab din Teleorman de la 1283⁶⁾, unde se facă Bucuresci,

Și Bălăcénu đicea
 Să 'l facă la Bălaci,
 Că sunt ziduri începute,
 Măre! și neisprăvite,

și că biserica de la Bălaci este făcută cu uă sută de ani înaintea Bucurescilor. După ce Domnul, prieten al Bălăcénului, a făcut Bucuresci lângă Dâmbovița,

1) *Din Istoria Fanarioților, studiul Macrogheni și Lady Craven.*

2) Veđi cap. *Viță Bucurescilor pêne la 1800.*

3) *Arhive: Condica No. 5 a Mitropoliei, Locurile din Bucuresci, act din 10 Aprile, 1727.*

4) *Arhive: Ibidem, act. din 1687.*

5) Veđi cap. *Bucuresci pêne la 1500.*

6) Hasdeu: *Radu-Negru*, pag. CXLVIII.

Că e apă de spălat
Și câmp mare de-alergat,

de sigur, el a dat Bălăcenilor, lângă palatul său, adică lângă cetățuia Curței Domnesci, un loc întins, pe care Bălăcenu și-a făcut casă mare și întărită, și biserică frumoasă, ca pe acele vremuri.

Cel d'ântâiu Bălăcén,—Constantin, ca cei mai mulți din neamul lor,—pe care l'arătă genealogia bălăcenescă, este căpitan al oștilor lui Mircea-Vodă la 1387 și este poate unul din nepoții săi strănepoții lui Balaciko, cel cu capul negru, care a făcut minuni de vitejie în Serbia, trimis acolo de Barbat Bassarabă.

Toți au fost, spune Cronicarul, *nebuni de viteji*. În secolul XVII, Badea Vornicul Bălăcenu, a fost făcut conte de Leopold al Austriei. Etă de ce credem că, odată cu descălicarea Bucurescilor, s'a vorbit de ulița Bălăcenuului, de biserică Bălăcenuului și mai târziu, de mahalaua Bălăcenuului său a Bălăcenilor.

Numele mahalalei Bălăcenuului dispăre treptat sub Brâncovenu, dușman al Bălăcenilor, din cauza șilelor amare ce-i făcu Constantin-Aga Bălăcenu, ginerile lui Șerban-Vodă Cantacuzino. Casele Bălăcenilor sunt dărimate unele, ale lui Constantin Bălăcenu, de Brâncovenu, ier altele, ale lui Barbu Bălăcenu, ceva mai târziu, de Nicolae Mavrocordat. Se clădesc pe locurile cele întinse ale Bălăcenilor, Hanul Constantin-Vodă în fața Podului Mogoșoiei, și biserică Stavropoleos, lângă biserică Ghiormeii Banul lângă ulița care duce de vale, la Pórta-de-Sus a Curței Domnesci.

În secolul XVII, ulița și mahalaua Bălăcenilor au fost cu adevărat boieresci. Într'ensele locuia Bălăceni, Fărcășeni, Câmpineni, Brezoieni, Ciorogârlenii, Conțești, Leca Măgurénul, Greceni, Cămărașul Assan și fratele său Ienake; mai târziu Dudeschi, Drăgănesci și Crețulesci au pe aci proprietăți întinse.

Alături, la câți-va pași, de mahalaua Bălăcenilor, Șerban-Vodă Cantacuzino făcu biserică de lemn a Măgurénului, în mahalaua Scorțarului și locuesc acolo Cantacuzinesci, Văcăresci, Floresci, Bărbătesci. Tot în mahalaua acésta, mai spre Curtea Domnescă, locuesc în secolul XVII marii neguțători ai Bucurescilor: *Manu*, neguțătorul cel bătrân, *Panaît*, neguțătorul cel bătrân, și celebrul furnisor al Curței lui Brâncovenu, Dumitru Nona ot Brașov, pe care Domnul îl numesce „prietinul iubit al Domniei Mele“. —

Multe din fetele acestor bogați neguțători au luat de bărbați feciorii de boieri¹⁾.

Secolul XVIII numesce mahalaua Bălăcenilor cu numele bisericeii, mai cu seamă de când biserica fu reparată²⁾. La 1718, când toate mahalalele fură bântuite de ciumă, mahalaua Bălăcénului fu cea mai cumplit chinuită. Ulița cea mai de căpeteniă a mahalalei era aceia pe care documentele o numesc în secolul XVII „ulița care duce spre Pórta-de-Sus a Curței Domnesci“, și care, în secolul XVIII se va numi *Ulița Ișlicarilor* și-apoi *Ulița Franțuzescă*, pentru a primi definitiv numele de astăzi: *Strada Carol I.*

14. **Mahalaua Popa-Dîrvași.** — E la dreapta Podului Mogoșoiei, mergând spre barieră. O vedem pomenită în documente la 1795. E mai vechiă, ca și biserica popei lui Dîrvași, adică Biserica Albă. În secolul trecut locuia pe acolo Pitarul Grigore Brezoianu.

15. **Mahalaua Fântâna-Boului.** — Legenda numelui acestei mahalale s'a uitat. Mai la vale, în mahalaua Stejarului, era *Șipotul Fântânelor*, pe vremea lui Brâncovenu. Fântâna-Boului era mai spre nord, unde este astăzi strada Fântânei. Documentele o pomenesc de la 1753³⁾. Era plină de grădini și de vii, printre cari sunt documentate în secolul XVIII viile boierilor Crețulesci. Sunt în mahala și *poverni* în direcțiunea locurilor lui Manea-Brutarul din mahalaua Popa Radu.

16. **Mahalaua Foișorului.** — E numită ast-fel după *casa de privelă* zidită acolo de Nicolae-Vodă Mavrocordat⁴⁾, pe pământurile bogatei mănăstiri a lui Radu-Vodă. Toți mahalagii sunt embaticarii ai Egumenului Raduliot, ier biserica Foișorului este metoh al mănăstirei Radu-Vodă, închinată acesteia de Dómna Smaranda, a treia soție a lui Nicolae-Vodă Mavrocordat, și de fiul acestuia, Constantin-Vodă Mavrocordat. La *casa de privelă*, adică la Foișor, se 'ntărira Turcii cu șanțuri la 1737, când domnia tot Constantin. Se credea atunci că va fi bătălie între Nemți și Turci chiar în Bucuresci⁵⁾.

17. **Mahalaua Sftului Gheorghe-Vechiū.** — Din cele 67 de mahalale,

1) *Archive*: Condica No. 5 a Mitropoliei. *Locurile din Bucuresci.* — Condica No. 3 a Episcopiei Buzăului, pag. 527, 539, 551. — Condica Brâncovenescă, pag. 167 și 169. — Veți și cap. *Comerciu bucuressc.*

2) Veți cap. *Bisericele.*

3) *Archive*: Condica No. 5 a Mitropoliei. *Locurile din Bucuresci.*

4) *Archive*: Mănăstirea Radu-Vodă, pach. 43, act. 10 și următoarele.

5) Legrand: *Ephémérides Daces*, II, pag. 27.

trecute în catagrafia politiei Bucurescilor la 1798, mahalaua Sftului Gheorghe-Vechiū este cea mai populată: are 335 de case. Dcă focurile nu ar fi preschimbat la fiăcare 10—20 de ani fi-sionomia capitalei, póte că într'acéstă mahala s'ar fi păstrat vre-uă casă din secolul XVI, ceia ce ar fi fost uă minune în Bucuresci, unde nu se găsesce măcar uă casă bătrână de 100 de ani.

Nicolae-Vodă Mavrocordat.

Intr'adevăr, în mahalaua Sftului Gheorghe-Vechiū sunt, la 1592, locuri și case ale lui Nedelcu Vornicul, pe cari, în 1626, Marcu și Paraschiva din Căzănesci, nepoții lui Nedelcu Vornicul, le vând lui Iane Vistierul; și sunt aceste case lângă ale lui Iane Portarul și lângă ale Mănăstirei Spătarului Stelea. Din fundul

Puşcăriei spre sóre-résare avusese locuri Mitrea Vornicul, unul din ctitorii bisericeii, şi Drăguşin Banul, — locuri pe cari, în 1654, le vënd lui Albul Fustaşul, nepoţii lui Mitrea, Dragomir şi Ivan, feciorii lui Oprea Logofétul şi ai jupânesei Maria¹⁾.

Tot aci avea case Narocea Vornicul. Documentele pomenesc mahalaua Sftului Gheorghe-Vechiú de la 1632 încóce şi ne spun la acéstă dată că acéstă mahala merge pênă în gardurile viei domnesci; pe acolo este şi *Ulicióra Căldărarilor*, de unde apoi începe drumul Giurgiului. Intr'acéstă mahala mai sunt coprinse uliţele următóre: „uliţa de la casele Băraşilor“, care e tot una cu „uliţa unde se frânge fierul“; uliţa Boiangiilor, a Lăcătuşilor, care mai pörtă numele şi de „uliţa din dosul Casei Băraşilor“; uliţa Bărbierilor, a Mărgelarilor, a Abagiilor, a Săidăcarilor şi alte mici ulicióre, pe cari, la vëndarea locurilor, le lăsaú, în lăşime de un stângen, slobode ca să *urdine* lumea, de vreme ce circulaţiunea pe aci era mai mare.

În uliţa Bărbierilor, un act din 8 Iuniú 1701 ne spune că era *puţul Turnului*, — probabil, un turn despre răsărit al zidurilor Curţei Domnesci, tocmai cum era la Apus, la Pórta-de-Sus, Turnul-Roşu şi mai târdiú, Foişorul Roşu²⁾. De altmintreii, Curtea Domnescă a avut la cele patru colţuri ale pătratului său turnuri de apărare³⁾.

Pe lângă Băraşia, era şi faimósa brutărie a lui Babie, cu coltucul consacrat de locuţiunea bucurescénă: *coltuc de la Babie*, adică *nimic*, de vreme ce „coltucele“ de la Babie erau atât de bune, încât, îndată ce erau scóse din cuptor, erau luate de vătaşii, logofeţii şi ciocoiii curţilor boieresci, așa că nici o dată nu se găsiaú.

Proprietarii de căpeteniă ai mahalalei Sftului Gheorghe-Vechiú erau mănăstirile şi bisericile. Egumenii sciaú unde se aibă locuri şi prăvălii cari se producă mai mult şi, deci, prin daniú, schimbări, vëndări şi cumpărări, se'ndesaú toţi în Târgul-din-Năuntru, care cădea în mahalaua bătrânei bisericei a lui Nedelcu şi a lui Mitrea, vornicii din secolul XVI. Sfta Ecaterina, odinióra Mănăstirea lui Pană Vistierul, Mănăstirea Mihaí-Vodă, Colţea, Cotroceni, Sftul Ión-din-Focşani, Sftul Gheorghe-Noú, Văcărescii, Mănăstirea Vor-

1) *Archive*: Condica No. 5 a Mitropoliei. *Locurile din Bucuresci*. — Mănăstirea Radu-Vodă, pach. 23, act. 14.

2) Semnalat într'un act din 1765. De aci şi numele Hanului-Roşu, clădit pe locul acestui foişor.

3) Veđi cap. *Curţile Domnesci*.

niculuî Cernica și altele erau proprietare de prăvălii și case în mahalaua acésta. Intr'al doilea rând veniaă Mitropolia și Sftul Gheorghe-Vechiū. Pe lângă biserică se aflaă și casele dascălilor de la faimósa școlă românéscă a Sftului Gheorghe-Vechiū¹⁾. Uniî din dascălii alunecaă adesea la *nescolărescî lucruri*, cum fu, la 1780, dascălul Dragomir, și atunci Mitropolitul, care avea suprema supraveghiere asupra școlélor, îi pedepsia luându-le locul și casele înapoi pentru biserică²⁾.

18. **Mahalaua Goleșculuî.** — E numită astfel după casele boierilor Goleșci, cari póte în secolul XVI, și de sigur³⁾ în secolul XVII, aveaă pe aci locurile și curțile lor. Pêne mai de unăđi stete în picioare faimosul *Han al Goleșcilor*, care era alături de locuințele boieresci. Mahalaua Goleșculuî e vecină cu mahalaua Prunduluî, mai târđiū a Domniței Bălașa. Era pe dēnsa loc domnesc slobod pe vremea Brâncovénuluî, care dede dintr'ēnsul, sē'si facă uă casă Antonie Grămăticul. Mănăstirea Aninósa din Muscel era proprietară în mahalaua Goleșculuî⁴⁾.

19. **Mahalaua Gorganuluî.** — E numită astfel după movila Gorganilor séu Gorganuluî și este alătura cu Mahalaua Calicéscă, de care ne vorbesce un act dat de Matei Bassarab, la 1639, lui Jupân Barbu Căpitanul din Poiana⁵⁾. Eraă multe grădinî și vii prin mahalaua Gorganuluî. Locul ei mai tot era domnesc. Dâmbovița acoperia adesea ulițele din Gorgan.

20. **Mahalaua Bisericeî Grecilor.** — E mică, dér e plină de prăvălii, cari tóte sunt proprietăți ale Mitropoliei, ale lui Radu-Vodă, ale Antimuluî și ale Zlătarilor. La 1723, ulița cea mare care merge spre Hanul lui Șerban-Vodă era 'n parte în mahalaua Bisericeî Grecilor⁶⁾.

21. **Mahalaua Popéi lui Istratie.** — A fost numită astfel înainte de Șerban-Vodă Cantacuzino. După ce Maria, Dómna lui, clădi biserică pentru ea și coconii séi, mahalaua luă numele de mahalaua Biserica Dómnei.

1) Veđi la cap. *Bisericele*, biserică Sftului Gheorghe-Vechiū, despre *Școlă*.

2) Tóte amēnuntele aceștea sunt luate de la *Arhive*: Condica No. 5 a Mitropoliei: *Locurile din Bucuresci*.

3) Când Goleșciî nu mai eraă Goleșci, ci Leurdeni, după cum în secolul XVIII nu vor mai fi Goleșci Leurdeni, ci Știrbei.

4) *Arhive*: Condica No. 2 a Mitropoliei, *Ifov*. Condica No. 5 a Mitropoliei: *Locurile din Bucuresci*. — Cf. Condica Mănăstirei Aninósa, pag. 274.

5) Colecțiunea d-lui Gr. N. Manu. Jupân Barbu din Poiana e un Poienar, de care vorbesce Condica Brâncovenéscă.

6) *Arhive*: Condica No. 5 a Mitropoliei: *Locurile din Bucuresci*. — Veđi și cap. *Bisericele*.

Intr'acéstă mahala, — unde? nu am puté hotărî, — avea case bolovănite Tudoran Clucerul ot Aninósa, care ținea pe Alexandra Crețulésca și era rudă cu cele mai mari némuri ale Țării și 'n deosebî cu Cantacuzinesciî și care, după domnia lui Grigore-Vodă Ghica, se făcu călugăr sub numele de monahul Teodosie¹⁾.

22. **Mahalaua Lucaci séu a Totoescului.** — O cunóscem din secolul XVII prin hrisovul dat de Brâncovénu jupânesei Bălașa Blejoi-ianca²⁾. S'a numit și Mahalaua Totoescului, probabil, pentru că a fost pe acolo vr'un mare proprietar, boier séu neguțător, Totoescul. Era pe dânsa locuri domnesci la 1767, de óre-ce Alexandru Scarlat Ghica, în marele hrisov al M-tirei Pantelimonului³⁾ dá acesteî mănăstiri locuri din acéstă mahala, prin ulița care cotesce pe la biserica lui Lucaci⁴⁾. Printr'acéstă mahala, pe la casele de lângă strada Mircea-Vodă, trecea gârlița *Bucurescióra*, ca să se verse în Dâmbovița la Jignița. Mahalaua Lucaci a fost una din cele mai pârjolite de marele foc de la 1847. Anton Pann ȓice:

Mihaî Vitézul.

Lucaciul falnic, mahala mare,
Clădiri frumóse pe al séu drum,
Și biserica din cele rare,
Făcută nouă, abia acum,
A cărîi turlé pré înălțate
Și-acoperite numa 'n fer blond,
Cu osebire 'nfrumusețate
Cu nesce cupe formate 'n rond,
Ca uă făcliă, de sus, din turlé,
Prin zălogele cum luă foc,
Podóbe scumpe, averi și scule,
S'a topit tóte aci, pe loc⁵⁾.

23. **Mahalaua Mihaî-Vodă.** — Numită astfel după mănăstirea jupânesei Caplea, mai târđiú Mihaî-Vodă. Aci se aflaú la 1770 casele lui Pârvu Logofétul Cantacuzino, pe care el le dá apoi schimb lui Toma Medelnicerul Cantacuzino, pentru casele acestuia din maha-

1) *Arhive*: Condica No. XI a mănăstirei Aninósa ot Muscel.

2) *Arhive*: Condica No. 4 a Mitropoliei, *Prahova*, pag. 395.

3) Hrisovul este al d-lui colonel Ghica.

4) Veđi cap. *Bisericele*.

5) Anton Pann: *Memorabilul focului de la 1847* (Bucuresci, 1854) pag. 78-79.

lăua Scorțarului. Mahalăua acésta mergea pênă 'n vii și era limitrofă cu Mahalăua Calicéscă¹⁾.

24. **Mahalăua Sftului Nicolae ot Șelari.** — E numită astfel după biserică și n-è cunoscută din secolul XVII. La 1677, mănăstirea Nucetului are prăvălii în mahalăua Sftului Nicolae ot Șelari, pe lângă ulița cea mare și pe lângă prăvăliile neguțătorului Luca Fărimită²⁾.

25. **Mahalăua Olarilor.** — E probabil că pe aci se află așezați, ca să vîndă aprópe de Târgul-de-Afară, olarii cari aduceau óle de la Câmpulung și d'aiurea. Noi o cunóscem ca mahala din 1793³⁾.

26. **Mahalăua Oltenilor.** — O cunóscem din secolul XVII, prin actul mai sus citat al Brâncovénului și'n care ni se spune că esista de mai 'nainte-vreme. A purtat adese-orí numele de Mahalăua *Protopopului*. Pe la spatele bisericeii Oltenilor, de eșiai printr'ua ulicioră, dai în pădure, dice un memorialist din vremea lui Tudor Vladimirescu⁴⁾.

27. **Mahalăua Prundului.** — S'a numit, mai târziu, în secolul XVIII, după 1750, și mahalăua Domniței Bălașa. La 1693, *Prundul* se 'ntindea pênă 'n *Calici*⁵⁾. Cornea Banul Brăiloii primesce pe aci loc de case de la Brâncovénu. Se cunóscem sub numele de mahalăua Prundului, în secolul XVII; coprindea într'ênsa vechia baie a Mitropoliei. Aci a făcut Teofan Shimonahul biserică în 1682⁶⁾.

28. **Mahalăua Popescului.** — E numită astfel după vechia familiă a boierilor din Popesci, cari se urmăresc în hrisóve pênă la 1600. Din condice nu cunóscem acésta mahala de cât din secolul XVIII. La 1743, Mitropolitul Neofit, marele logofet Constantin Brâncovénu și Domnița Bălașa Brâncovénu au locuri în mahalăua Popescului. Din secolul XVIII seú, póte, și de mai 'nainte, Evreii, aci au început să se așeze mai de preferință; tot aci au avut cea mai vechiă lavră ce cunóscem în istoria Bucurescilor⁷⁾.

29. **Mahalăua Radu-Vodă.** — Acésta mahala coprindea tóte ulițele dimprejurul mănăstireii Radu-Vodă, care era proprietară peste tóte,

1) Veđi cap. *Bisericile*.

2) *Arhive*: Condica Mitreii Nucetul, pag. 110 și 120. — Veđi și cap. *Bisericile*.

3) *Academia*: Condica de judecâți a Mitropoliei, pag. 5—7. Act din 18 Nov., 1793.

4) Veđi cap. *Bisericile*.

5) *Arhive*: Condica Brâncovenéscă, pag. 220—223.

6) *Arhive*: Condica No. 5 a Mitropoliei: *Locurile din Bucuresci*.

7) *Arhive*: *Ibidem*. — Cf. și V. A. Urechia: *Istoria Românilor*.

Șerban Paharnicul Cantacuzino.

âncă din secolul XVI, când se numia Sfta Troiță¹⁾. Berindeiū crede că în mahalaua Radu-Vodă se găsea locuința fastuósă și grădinele întinse ale Italianului Baptista Velleli, prietenul lui Radu-Vodă și ministrul lui Alexandru-Vodă Coconul, fiul lui Radu-Vodă²⁾. Pe ce document își întemeiază ênsê afirmațiunea, Berindeiū nu spune.

30. **Mahalaua Popa-Radu.** — Era pe la biserica lui Manea Brutaru. Noi o cunoșcem ca mahalaua Popei lui Radu, pentru-că Manea Brutarul, probabil, a reparat séu reclădit cine scie ce mică bisericuță de lemn, făcută mai sus de Fântâna-Boului, de un popă Radu. Biserica a primit numele lui Manea Brutaru; mahalalei i-a rămas âncă vro câtă-va vreme numele preotului, prim ziditor al bisericei. Noi o cunoșcem ca mahalaua Popa-Radu, din actele pe cari Dómna Lucsandra a lui Constantin-Vodă Hangerliū le face în vederea înființării unui Orfanotrofiū³⁾ cu veniturile ce vor ieși din prăvăliile cari se vor construi pe locul vechilor grajduri ale Curței Domnesei, complet dărimate la 1798⁴⁾.

31. **Mahalaua Șerban-Vodă séu a Scorțarului.** — I s'a ȃis mai ântâiū a Scorțarului, probabil, pentru-că pe aci locuia înainte de 1679 vre-un țesător de scórțe bine cunoscut, în tocmai după cum se ȃicea la Puțul Spătarului, după un fabricant de spete de rêsboiū. De când Șerban-Vodă Cantacuzino ridică bisericuța de lemn, numită mai târđiū a Măgurénului⁵⁾, mahalaua începu a fi numită a lui Șerban-Vodă, mai cu sémă pentru-că Domnul clădi în fața bisericei și uă casă, pe care, la 1770, Toma Medelnicerul Cantacuzino, fiul lui George Beizade Cantacuzino și, decî, nepot al lui Șerban, o vându lui Pârvu Cantacuzino. Acesta, după rêsboiul russo-ture (1769—1774), în timpul căruia clădirea cantacuzinésă suferi multe din partea armatei rusesei, o repară frumos și o dete de zestre fiicei séle, care se căsători la 1775 cu Spătarul Teodorake Balș. Din mâinele acestuia, casa trecu că proprietate a Mitropoliei, cu gând ca iérna Mitropoliții sê 'și aibă reședința aci, iér nu pe colina Mitropoliei. Mai târđiū în secolul nostru, colegiul Sftului Sava a stat câtă-va vreme într'acéstă clădire, care

1) Veđi cap. *Mănăstirea Radu-Vodă*.

2) *Revista Română*, I, pag. 333. Veđi mai sus: *Mahalaua Batiștea*.

3) Veđi cap. *Bóle și Doftori*.

4) *Arhive*: Condica Mănăstirei Strehaiia, pag. 109.

5) Veđi cap. *Bisericele*.

s'a dărîmat cînd cu canalisarea Dâmboviței¹⁾. Intr'acéstă mahala locuia în secolul trecut, pe lângă Cantacuzinesci, neamuri de ale Văcărescilor, Bărbătescilor, Strîmbenilor, Florescilor, Drugănescilor.

32. Mahalaua Săpunarilor séu a Scaunelor-Vechi. — Este una din vechiele mahalale ale orașului. Documentele Arhivelor o pomenesc încă din anul 1609, din vremea lui Radu-Vodă Șerban, de cînd stăpînia pe acolo bătrînul Cernica Vornicul²⁾. Acte din anii 1628, 1675, 1695 ni-o arată populată de uă parte de neamuri boieresci ca Merișani, Lămotesci, Isvorani, Popesci, ier de altă parte de măcelarii Bucurescilor cari, pe lângă malurile gârliței Bucurescióra, își aveau scaunele lor de carne, întocmai cum, tot lângă gârliță, mai spre sud, spre Podul Tîrgului-de-Afară, își aveau pescarii scaunele lor de pesce, — de unde ađi stradele *Scaunele* și *Pescăria-Vechiă*, două din mai mult de cît puținele strade bucorescene cari pörtă un nume istoric și, deci, potrivit.

Mai tîrđiă, în secolul XVIII, mai erau proprietari în Scaune: Mitropolia, Banul Constantin Crețulescu, Mănăstirea Sftul Ión din Focșani, Lehliu, Logofetul Burke, și fôrte mulți măcelari și cojocari. Să nu uităm pe Batiste Ceasornicarul, care la 1734, are loc tot în mahalaua Scaunelor. Mahalaua fusese numită și a Săpunarilor pentru-că, probabil, brésla acestora contribuise mai mult, decă nu cu tot, să se ridice biserica la 'nceputul secolului XVII, decă nu și mai 'nainte. Ca și măcelarii, și Săpunarii se folosiau de gârlița Bucurescióra.

Mahalaua Scaunelor a fost cumplit pîrjolită la 27 Februarii 1739, de un foc care a distrus vro 40 de scaune de măcelari și'n urma căruia, póte, scaunele s'aú mutat lângă Dâmbovița³⁾.

Totuși, la 1769, măcelarii mai aveau pe aci obóre de vite.

33. Mahalaua Ștejarului. — Dintr'un act de la 1782 o vedem pomenită că se mărginesce cu mahalaua Fântána-Boului și cu mahalaua Popei lui Radu, pêne la locul Manei Brutarul. E numită ast-fel după stejarul de lângă bisericuța. Sunt într'ênsa poverni și ulieri, adică industriași cari fac și vënd uleie pentru albine.

34. Mahalaua Slobozia Domnescă. — Din locurile domnesci, cari plecaú de la pótele viei domnesce de lângă Curte, încă din se-

1) *Arhive*: Condica No. 5 a Mitropoliei, *Locurile din Bucuresci*.

2) *Arhive*: *Ibidem*, pag. 110 și următórele.

3) *Arhive*: Condica No. 5 a Mitropoliei. *Locurile din Bucuresci*. — Cf. Legrand: *Ephemérides Daces*, II, pag. 185.

Episcopia Rîmnicului : Paraclisul 1).

1) Colecția d-lui Gr. N. Manu.

colul XVI, Domnia a dat locuri de casă diferiților boieri și neguțători, cari aduceau slujbe Domnului și Țerii. Mahalaua care s'a alcătuit pe podul Șerban-Vodă s'a numit Slobozia Domnescă. Se întindea departe pe drumul Căramidarilor. Proprietarii de sémă pe dēnsa erau Fălcoieni, Pârșcovenii, Conțescii atât de cu vedă în timpul Brâncovénului, Leurdenii, Găvănescii și alții¹⁾.

35. **Mahalaua Silivestrului.** — E numită pôte ast-fel după numele vr'unui mare proprietar din partea locului. Biserica, zidită la 1760 de Pârvan Abagiul, a găsit mahalaua de mai înainte ast-fel numită și a luat și ea numele mahalalei²⁾. Mahalaua Silivestrului e una din multele mahalale cari s'a făcut din vechime la dreapta și la stânga Podului Târgului-de-Afară.

36. **Mahalaua Sibilelor.** — E numită ast-fel după biserica cu Sibile a Popei lui Hierea; e vecină cu *Podul Armenilor*, cum glăsuiesce un document din 1772, și se întinde puțin la stânga Podului Târgului-de-Afară³⁾. Acastă mahala, spune tradițiunea, era barieră Bucurescilor în vremea lui Matei Bassarab.

37. **Mahalaua Stelea.** — E vechiă, căci și biserica lui Stelea Spătarul fusese clădită în secolul XVI; era printr'ēnsa „ulița mare care vine de la Sêrbii“, și trece la Târgul-din-Năuntru. O mărginesce la Nord Podul Târgului-de-Afară, la Sud Podul Vergului, la Est mahalaua Totoescului, la Vest uă parte din mahalaua Aga Niță și mahalaua Sftului Gheorghe. Tradițiunea spune că într'acastă mahala, lângă Mănăstirea Spătarul Stelea, rudă pôte cu Vistierul Dan, erau *casele bolovănite* ale acestuia. Aci veni Miha-Vitezul cu tunurile de bātu casele din patru părți și omori pe Emir și pe Turcii-lui, și tot tradițiunea adauge că pe locul acestor case ale Vistierului Dan la finea secolului trecut se ridicară casele mari și înalte ale bogatului neguțător Ianake Băltărețul⁴⁾, — case cari arseră ca lumînarea la focul din 23 Marte 1847. Să nu uităm viele mănăstirei Stelea, cari despărțeau mahalaua de Podul Târgului-de-Afară⁵⁾.

38. **Mahalaua Tabaci.** — Se află sub Radu-Vodă numai de la

1) *Arhive*: Condica No. 5 a Mitropoliei. *Locurile din Bucuresci*, pag. 188.

2) *Arhive*: Condica No. 5 a Mitropoliei. *Locurile din Bucuresci*. — Cf. V. A. Urechă: *Acte și Documente*, pag. 487.

3) *Arhive*: Condica No. 5 a Mitropoliei. *Locurile din Bucuresci*. — Cf. și cap. *Podul Târgului-de-Afară*.

4) Vezi cap. *Comerciul bucurescén*.

5) *Arhive*: Condica No. 5. a Mitropoliei. *Locurile din Bucuresci*. — Cf. și cap. *Bisericile*.

1668 încóce, căci înainte se întindea pe malul stâng al Dâmboviței de la Sărindar de vale la Zlătarî¹⁾. La 1767 Domnia avea multe locuri în noua mahalala a Tabacilor; toate erau vecine cu locurile Mănăstirei Radu-Vodă. Prin hrisovul de la 15 Septembrie 1767, Alexandru Scarlat Ghica dă locurile domnesci din mahalaua Tabacilor să fiă ale mănăstirei Pantelimonului, cu multe alte locuri de prin mahalalele de la margine.

39. **Mahalaua Trâmbițașilor.** — Etă una din mahalalele a căreia amintire s'a perdut cu totul din memoria Bucurescenilor. Mahalaua Trâmbițașilor se afla pe lângă Mănăstirea Sftului Ion-cel-Mare, și a fost cunoscută cu acest nume pênă la 1753. Boierii Călinescii locuiaă într'ênsa. Prin mahalaua Trâmbițașilor, care se întindea și peste gărlă, din dreptul Zlătarilor spre Mihai-Vodă, se afla și *Podul-de-Nuiele*, care ierași a fost cu desăvârșire uitat de Bucurescenî²⁾.

40. **Mahalaua Vergului.** — Era pe podul Vergului, pe la biserica Domniței Ancuța. Avea în secolul XVIII case într'ênsa Vorniceșa Catinea Știrbóica, date de zestre de la părinți, lăsate apoi în părăsire și cu timpul dărimate de mahalagii cărî, — obiceiū eminentemente bucorescén în trecut, — scoteaū cărămidele pentru trebuințele lor; ba chiar săpaū gropi în curte de luaū nisip, ceia ce face ca, mai târziu, unii proprietari mari din mahalala, în cap cu paharnicul Dinu Ogrădenu, să reclame la cârmuire pentru curmarea acestei stări de lucruri vêtămătore. Prin mahalaua Vergului trecea gărlita care isvoría din lacul Icónei și venia din Scaune ca să se verse la Jienița în Dâmbovița. Când veniaū apele mari și se astupaū șanțurile Bucuresciórei, mahalaua Vergului p'alcurea era ca uă baltă³⁾.

La 1820, șanțul Bucuresciórei trecea pe la Kir Teodosie Vrana, epistatul Cărnurilor⁴⁾.

41. **Mahalaua Vlădichii.** — E citată în catagrafia din 1798, ca avênd 114 case și e numită ast-fel după pămêntul și morile pe cărî Mitropolitul Țerii, „părintele Vlădica“, cum îi dic actele de acum

1) Veđi cap. *Podul Mogoșóiei*.

2) *Arhive*: Mănăstirea Sftului Ion-cel-Mare, pach. 12, act. 21 și 25. — Cf. *Condica Mănăstirei S-tului Ion-cel-Mare*, acte din 1731, în colecțiunea d-lui Gr. N. Manu. — Veđi și cap. *Podul Mogoșóiei și Bisericile*.

3) V. A. Urechia: *Istoria Românilor*, XII, pag. 300, 330, 358.

4) E primul ofșter de poliția sanitară, de care vorbesc documentele.

300 și 200 de ani, le avea pe acolo, pe lângă Dâmboviță, încă de la începutul secolului XVII¹⁾.

III

Pe lângă aceste 41 de mahalale bucurescene, cărora am putut să le găsim câte un amănunt istoric prin condicele și documentele Arhivelor și Academiei, mai sunt încă 26 de mahalale pe cari, din datele privitoare la Biserici și la alte particularități istorice ale Bucurescilor, le cunoștem în parte.

Intr'adevăr, catagrafia de la 1798 mai citează în *Plasa Târgului* încă următoarele mahalalele, pentru cari amănunțele se găsesc într'alte capitole ale acestei lucrări.

1. **Mahalaua Sftului Gheorghe-Noū.** — Are 209 case; este a doua din mahalalele cele mai populate ale Bucurescilor, și e numită astfel după biserica într'ênsa zidită de Antonie-Vodă, Panaiot Nicusios și Constantin-Vodă Brâncovénu.

2. **Mahalaua Hanului Sftului Gheorghe-Noū.** — Are 64 de case; se'ntindea, probabil, prin ulițele și ulicióarele din *Târgul Cucului* și de pe lângă *Săraria Domnéscă*.

3. **Mahalaua Hanului Colței.** — Are 19 case; este pe lângă hanul lui Zamfir și pe lângă hanul Colței, unde era și uă biserică.

4. **Mahalaua Hanului Șerban-Vodă.** — Are 19 case, séu, mai propriū, prăvălii împrejurul hanului. E vecină cu mahalaua Sftului Nicolae ot Șelari.

5. **Mahalaua Hanului Stavropoleos.** — Are 28 de case, mai mult spre ulița care cobórá la Curtea Domnéscă, și care ulița avea numele de *Ulița Nemțescă* la începutul secolului nostru, decă nu și de mai'nainte.

6. **Mahalaua Hanului Sftului Ión-cel-Mare.** — Are 24 de case; uă parte dintr'ênsa e mahalaua pe cari timpurile mai bătrâne de cât 1798 o cunoșeau sub numele de mahalaua Trâmbițașilor, de care am vorbit mai sus.

7. **Mahalaua Sftului Spiridon-Vechiū.** — Are 12 case; e numită astfel după biserică.

1) Veđi cap. *Dâmbovița bucurescă*.

8. **Mahalaua Hanului Zlătarilor.** — Are 16 case, lângă biserică, probabil mai mult prăvălii.

9. **Mahalaua Zlătarilor.** — Are numai 2 case, într'această curioasă distribuțiune administrativă a Bucurescilor, de acum uă sută și mai bine de anī.

10. **Mahalaua Hanului Constantin-Vodă.** — Are 32 de case și se află lângă mahalaua Bălăcénului, despre care am vorbit.

11. **Mahalaua Scaunului Pescarilor.** — Are 56 de case, probabil, de la Târgul-Cucului spre Podul Târgul-de-Afară, cam spre biserică cu Sibilele.

12. **Mahalaua Sftului Ión-Noū.** — Are 76 de case din actuala stradă *Patria* la drépta, pe de-asupra viei domnesci, pêně spre Jicniță.

13. **Mahalaua Răzvanului.** — Are 94 de case, de la hanul Niculescului spre Podul Târgului-de-Afară.

14. **Mahalaua Sărindarului.** — Are 30 de case, pe Podul Mogoșoiei de la biserică înainte.

15. **Mahalaua Hanului Filipescului.** — Are 12 case, este pe lângă hanul lui Șerban-Vodă, pe Podul Mogoșoiei, din Lipscani în sus; pórtă numele hanului zidit în secolul XVII de Constantin Căpitanul Filipescul.

16. **Mahalaua Hanului lui Zamfir.** — Are 12 case, în spatele Lipscanilor, prin Blănarī, și e vecină cu mahalaua Sftului Nicolae ot Șelarī.

În *Plasa Gorganului* mai sunt de semnalat încă următoarele mahalale:

17. **Mahalaua Podului-de-Pămênt.** — Are 73 de case, este numită astfel, pentru că ulița nu este podită cu urși și podine, ca celelalte mari poduri ale Bucurescilor. Nusciū decă nu este începutul acestui pod, care purta mai 'nainte numele de *Podul-cu-Nuiele* și'n-cepea din mahalaua Trâmbițașilor.

18. **Mahalaua Sftului Elefterie.** — Are 79 de case, și este numită astfel după biserică făcută aci cu paralele lui Maxim Cupețul, neguțătorul de la Colțea.

19. **Mahalaua Spirea'n Dél.** — Are 108 case, este pe lângă biserică lui Spirea Doftorul. Numêrul caselor se esplică prin *calicimea* care se retrăsese în colibe de pe acolo, ne mai avênd loc pe Podul Calicilor, adică în *malalaua calicéscă*, cum șicea bătrânul Matei Bassarab.

20. **Mahalaua Isvorului.** — Are 95 de case, este cam tot una cu ceia ce am numit mai sus mahalaua Dudescului, cea mult udată și înecată de Dâmbovița.

21. **Mahalaua Moldoveni.** — Are 12 case, e lângă Sftul Ionică séu Sftul Ión-Moldoveni. Acest nume reamintese de sigur un fapt istoric pe care tradițiunea orală nu l'a păstrat și pe care noi încă nu l'am găsit în documente.

22. **Mahalaua Crețulescu.** — Are 26 de case, lângă biserica și hanul cu același nume, odinioară lângă bariera *Puțul-cu-Zalele*, din vremea Brâncovenului.

23. **Mahalaua Schitului Măgurénului.** — Are 42 de case, sus la Fântâna-Boului, cam pe lângă Cuibul-cu-Barză și pe lângă faimósa localitate numită „la Cârciuma din pădure“, loc de plimbare al Bucurescenilor din suta XVIII.

In *plasa Broscenilor* mai sunt de citat și următoarele mahalale:

24. **Mahalaua Staicului.** — Are 96 de case, este împrejurul bisericeii lui Staicu Logofétul; se 'ntindea pe locul domnesc pêne la Nicolae Mavrocordat. In urmă căđu și acéstă mahala tot în mâinile egumenului de la Radu-Vodă.

25. **Mahalaua Apostol.** — Are 99 de case, se 'ntindea pe câmpiele cele mari de la Lânăriă în direcțiunea Văcărescilor.

26. **Mahalaua Broscenilor.** — Are 96 de case și uă mulțime de lacuri ale căror brósce aű dat numele mahalalei și plășei întregi.

27. **Mahalaua Sftului Spiridon-Noű.** — Are 39 de case; este împrejurul mănăstirei Ghiculescilor care, cu câțiva ani înainte de 1798, era afară din orași, „de laturea Bucurescilor“, cum spun documentele.

28. **Mahalaua Sfta Ecaterina.** — Are 93 de case și se 'ntinde împrejurul bătrânei mănăstirii a lui Pană Vistierul.

29. **Mahalaua Sêrbilor.** — Are 78 de case; e coprinsă în secolul XVIII în rađa orașului, căci înainte, *Sêrbii* erau, ca și Brosceni, un sat lângă Bucuresci. Drumul care duce la „Sêrbi“ pleca în secolul XVI de lângă Mănăstirea lui Stelea Spătarul.

30. **Mahalaua Dobrotésa.** — Are 102 case; se 'ntinde împrejurul bisericeii Dobrotésa, reparată de boierii Năstureli din Herăscii, în secolul XVIII; e una din mahalalele pe cari tradițiunea le consideră ca cele mai vechi ale Bucurescilor. Noi prin documente n'am întâlnit-o nici odată.

31. **Mahalaua Flămânda.** — Are 59 de case împrejurul bisericeii cu același nume, provenit din sărăcia bisericeii și a enoriașilor.

In plasa *Târgului-de-Afară* mai avem de citat și următoarele mahalale:

32. **Mahalaua Udricanului.** — Are 52 de case; e lângă Lucaci și

Sfta Vineri; într'ênsa, din mahalaua Popescului s'a 'ntins cu vremea populațiunea evreă, spre centrul orașului.

33. **Mahalaua Mântulesei.** — Are 28 de case; este împrejurul bisericeii cu același nume. Pe-aci era livedea precupețului Mantu, a căruia văduvă, Stanca Mântuleasa, încongiurase livedea cu gard de nuiele. Căiniți fiind mulți și răi în mahala, cine trecea nóptea pe acolo rupea nuiele din gard, se se apere de căini. Ađi așa, mâine așa, pêne n'a mai rămas nici urmă de gard, — de unde locuțiunea bucurescă: „a luat din gardul Mântulesei“, adică a luat de unde nu este nimic.

34. **Mahalaua Popa Sóre.** — Are 64 de case; este numită astfel după biserică; e la stânga de Podul Vergului.

35. **Mahalaua Pantelimon.** — Are 72 de case; este aprópe afară din București, la biserica Sftului Pantelimon, zidită la 1790 de preotul Ión.

36. **Mahalaua Iancului.** — Are 62 de case și se află pe lângă bariera și biserica cu același nume.

37. **Mahalaua Neguțătorilor.** — Are 34 de case; este împregiurul bisericeii cu același nume; numele îi vine de la locuitorii ei cari și-aveau casele pe aci, în apropiere de prăvăliile din Târg.

38. **Mahalaua Radului.** — Are 78 de case. Nu cunóscem pozițiunea acesteii mahalale, afară numai dacă copistul catagrafiei din 1798 a voit să ție mahalaua Popei lui Radu, despre care noi am vorbit mai sus.

39. **Mahalaua Târgului-de-Afară.** — Are 25 de case și se 'ntinde spre Obor.

40. **Mahalaua Lipsanilor.** — Are 49 de case; se coprinde între mahalaua Hanului lui Șerban-Vodă și mahalaua Hanului Colțea; coprinde uă parte din vechia Uliță-Mare din secolul XVII.

41. **Mahalaua Popa Nan.** — Are 90 de case; e la sfârșitul Podului Vergului, cu întinse liveđi, maidanuri și gropi de nisip.

42. **Mahalaua Hagiului.** — Are 57 de case și se 'ntinde împregiurul bisericeii cu același nume.

In *plasa Podului Mogoșóiei* mai sunt următoarele mahalale:

43. **Mahalaua Dichiului séu Tirchilescii.** — Are 82 de case și este împrejurul bisericeii cu același nume.

44. **Mahalaua Oțetarilor.** — Are 52 de case; de când erau oțetarii aședați pe aci, documentele nu spun.

45. **Mahalaua Caimata.** — Are 24 de case; este vecină cu *Podul Armenilor* și biserica Armenescă. Se ție că numele, órecum pre-

schimbat, îi vine de la gărlia *Bucurescióra* care, din cauza tuturor necurătenielor ce se aruncau într'ênsa, mai purta și alt nume.

46. **Mahalaua Bisericeî dintr'ua Ți.** — Are 23 de case.

47. **Mahalaua Bisericeî Eneî.** — Are 24 de case.

48. **Mahalaua Popa Cosma.** — Are 121 de case; se 'ntinde, ca și cele două ce urmază, pe locurile de moșiă ale bătrânului Ban Dumitrake Ghica, și-anume pe Colintina-Florésca, pe care, în parte, Banul o va da de zestre fetei sêle Anica Florésca.

49. **Mahalaua PrecupeȚii-Vechi.** — Are 105 case. Mănăstirea Ghi-ghiului avea proprietăți într'acéstă mahala.

50. **Mahalaua PrecupeȚii-Nouî.** — Are 42 de case.

51. **Mahalaua Popa Petre.** — Are 59 de case.

Acestea sunt mahalalele despre cari nu am avut nici un amănunt istoric. Cele mai multe sunt nouă de tot, dintr'a două jumătate a secolului XVIII, atunci când, cu tôte poruncile contrarie ale Domnului, Bucuresciî își măriau rađa cu uă putere pe care vedem că a păstrat-o pêne în Țilele nóstre.

În vremea lui Alexandru-Vodă Ipsilante, starostea de zidari, *mai-mar'-bașa*, primise strașnică poruncă de la Domniă ca ori-ce zidire ce s'ar face să fiă vestită Epitropiei obștesci, pentru ca acéstă să chibzuéscă decă este a se îngădui proprietarului începe-rea clădirei¹⁾.

IV

Decă mahalalele își aveau tôte nume care se schimba, după cum vedurăm, măcar la un secol uă dată, ulițele erau fórte puține cu nume, pentru că ele-ênsele erau fórte puțin ceia ce noi numim astăđi uliță.

Aliniarea, continuitatea în liniă dréptă séu frântă a clădirilor, uă óre-care regulă în conducerea ambelor laturî ale uliței sunt cu totul necunoscute secolelor anterióre. Se clădia la orașe, cum se clădia și la sate, fără să-i pese proprietarului, nici autorităței comunale de liniă ori de regulă. În tôte părțile a fost astfel în primele timpuri ale înjghebărei orașelor: deosebirea stă numai în

¹⁾ V. A Urechîă: *Istoria Românilor*, V, pag. 378.

faptul că aiurea, la Paris s'eu la Nürnberg, la Roma s'eu la Viena, mulțimea populațiunei și desimea clădirilor au făcut mai curând pe ómenii se se gândescă la óre cari regulii în aședarea caselor. De aci au eșit ulițele strimte, dér cu óre-care aliniare și continuitate

La Bucuresci, nu s'a pomenit de ulițe drepte și ceva mai largi de cât după focul cel mare de la 1804, când a ars tot Târgul-din-Năuntru pênă 'n zidurile hanului lui Șerban-Vodă. Atunci Constantin-Vodă Ipsilante „eșia însuși Măria sa la târg, și împăca „ómenii la pricinile ce le avea pentru locurile caselor celor arse, „și poruncia se se facă casele *drept în rând*, se Iésă *ulițele drepte, nu „șuvăite*, și casele una mai afară și alta mai înăuntru, ca mai na- „inte, de astupa una pe alta¹⁾“.

Prin Târgul-din-Năuntru, în centrul orașului, mai nainte vreme, mai tóte ulițele erau ulicióre care dau într'ua uliță mai largă, numită Ulița-Mare. Lărgimea uliciórelor se măsura după câți ómenii puteau merge de front pe dênșă. Buniórá, la 1744, Ulița Abagiilor, în spatele Curței Domnesci, se șicea că este *mare de trei ómenii*²⁾, pentru că trei ómenii puteau merge unul lângă altul pe dênșă.

Numele ulițelor nu esistaú de cât p'alocurea. La 1625 era 'n Bucuresci uá uliță care se numia *Ulița Turcilor*³⁾. Pe unde mergea, nu scim. Cele mai multe, de erau largi, se numiaú „ulița mare din mahalaua cutare“. In târg, ulițele se numiaú după mărfurile neguțătorilor; se șicea decii ulița Abagiilor, a Mărgelarilor, a Boiangiilor, a Ișlicarilor, a Mătăsarilor, a Lăcătușilor. Lucru curios! In *Dudescu*, adică în mahalaua Dudescului, era *ulița Lăptăreselor*, nu pentru că lăptăresele locuiaú pe acolo, ci, probabil, pentru că pe acolo intraú în orași cu lapte.

Indicațiunile de situațiune ale unui loc care se vindea, indicațiunile de locuință ale unui Bucurescén erau formulate în acte s'eu în spuse în următorul mod: buniórá, „de la biserica lui Lu- „cacii, spre apus, la drépta, spre ulița care merge spre casele „Blejoienchií, lângă cărciuma lui Năstăsache, pe mâna dréptă, la „pleop“. — Pentru Bucurescénul de atunci, acéstă îndreptare era îndestulátore, dér pentru străinií de atunci și pentru Bucurescénul de adii, ea este mai puțin de cât insuficientă. Tot din vremurile acelea

1) *Tes. de Mon. Istor.*, II, *Chronograful lui Dionisie Eclisiarcul*, pag. 204.

2) *Arhive*: *Condica* No. 5 a Mitropoliei. *Locurile din Bucuresci*, pag. 233.

3) *Arhive*: Mănăstirea Radu-Vodă, pach. 38, act. 5.

a rămas obiceiul la bătrânii de a-și se te 'ndrepteze cu următoarele locuțiuni stereotipice: „fă la mâna stângă pênă la băcăniă, și „apoï la drépta, și-aci è“.

Pe aceste ulițe inoninate nu s'a pomenit caldarîm de cât în secolul nostru. Pe podurile cele mari aũ fost podele de lemn¹⁾. Pe ulițele pe cari locuiaũ boieri mari s'eũ negustori bogați, contribuiaũ toți mahalagiï și făceaũ podul uã datã; pe urmă, de se strica, — și se strica fôrte lesne, — așteptaũ s'e'l repare Domnia. Acésta avea altele de făcut, și numai la reparatul podurilor nu se gândia. Ulița devenia impracticabilă cu totul și cu totul, din cauza găurilor colosale ce se deschideaũ în podéla sub care era șanțul de scurgere. De se răsturna pe acolo vre un mare boier s'eũ chiar Domnul, a doua zi venia *pitac cu zapcialic* ca s'e aibã mahalagiïi a astupa găurile și bãltócele cu cenușã, paie, tufe și alte cloțurï și sfãrimãturï. Vẽ închipuiți ce praf și ce microbi se ridicau în aer, când sórele usca acéstã umpluturã sub podinele cari jucaũ pe urși sub greutatea trãsurelor²⁾. Pentru îngrijirea podurilor de pe uliți, mulți mahalagiï, embaticari ai mănãstirilor, aũ devenit, prin porunci domnesci, proprietari adevãrați ai locurilor ce ocupaũ cu casele lor, numai cu condițiunea de a ține podul îngrijit, reparat și mãturat frumos de fiã-care, cât ținea lungimea curței lui³⁾. De atunci, obiceiul care se păstrã pênã mai acum câți-va ani, de a se uda și a se mătura în fața porței de cãtre toți cetățeniï cei harnici.

Podurile cele mari se făceaũ cu vinovațiï de la pușcãriã. Unele uliți, ca și unele poduri și podiscei de peste Dãmbovița, erau întreținute și reparate de Egumenii mănãstirilor Radu-Vodã, Mihaï-Vodã, Cotroceniï, cari aveaũ treceri pe ele, mori pe Dãmbovița, locuri pe acolo și uã mulțime de alte folóse. Când Egumenii erau ómeni de omeniã, — ceia ce se 'ntêmpla fôrte rar, — ulițele, podurile, podiscele erau îngrijite și reparate destul de bine; când ênsẽ Grecii de la Radu-Vodã, Mihaï-Vodã și Cotroceni erau de cei lacomi și hrãpitori, atunci trebuiaũ 2—3 pitace ale Domnilor s'e viã unele dupẽ altele cu amenințarea cã Domnul va repara pe socotéla mănãstirei, pentru ca Egumenul s'e se hotãrêscã a cheltui ceva pentru uã spoielã de reparațiune, s'eũ, cum era vorba timpului, de *meremetisire*.

1) Veđi cap. *Podurile Beilicului și Tãrgului-de-Afarã*.

2) Pitacul din 1782, în V. A. Urechia: *Istoria Rom.*, I, pag. 293.

3) Același pitac din 1782 și un altul din 15 Aug. 1793, tot în V. A. Urechia: *Istoria Rom.*, V, pag. 393.

V

Tóte aceste ulițe și tóte aceste mahalale oraș așli la 12 din țli într'un fel, și mâine la 12 tot din țli puteau fi într'alt fel. De ce? Din pricina focurilor carí bântuiaș la Bucurescî cumplit și 'ngrozitor, — tot atât de cumplit ca și la Constantinopole. Case, prăvălii, bisericii de lemn ardeaș ca lumînarea într'ua singurã nópte. Șița, șindrila, lemnul, cópte și rěscópte de sórele lui Cuptor, n'așteptaș de cât uă scânteiaș pentru a lua foc și a arde cu nesce flăcări spăimîntátóre, carí se suiaș în pale colosale pêně la 'nălțimea cerurilor. Era ceva sinistru și grandios în grozăvia lui! Poetul poporan đice:

Arde foc în Bucurescî;
Merg scânteiele în Popescî
Și dogórea la Ploiescî,
Êr lumina 'n Cămpina
La cocóna Joița 1).

Paul din Aleppo spune pentru secolul XVII că, îndată ce se anunța focul, clopotele bisericelor începeau să bălăngăne, bătând numai într'ua parte, ca un fel de chemare în ajutor, plină de gróză și desnădejde 2).

În secolul trecut și 'n secolul nostru, pêně la 1847, când cu focul cel mare din țliua de Pasce, Bucurescenii se obiceiuseră atât de mult cu acéstă nenorocire, în cât femeile, gospodinele, buniórá din Tabacî, când auđiaș că arde la Sărindar și vedeaș că bate vântul în spre ele, îndată, într'un timp și douě mișcări, întindeau cearșafurile și velințele pe jos și 'ncepeau să strîngă de prin casă, ca să facă boccele cu carí se plece spre Văcărescî, afară din orași, sigure fiind că focul, adus de vânt, le va ajunge și arde și pe ele.

Anton Panu ne arétă cât de iute mergea focul, în versurile urmátóre:

Sfântul Dumitru nu s'aprinsese,
În prějmă-i focul încă ardea,
Și Bărătia o coprinsese,
Că un balaur o mistuia.

1) Teodorescu G. Dem.: *Poesii populare*, pag. 322.

2) Hasdeu: *Arhiva Istorică a României*, II, pag. 110—111.

De aci, la Vergu, se vëdu 'n pripă
 Prin tot ocolul grozav aprins.
 D'aci Lucaciî ca într'ua clipă
 Și Udricaniî ardea nestins.
 Apoi, se'ntinse ca uă fășiă,
 Pënë la Delea, spre rësărit,
 Și-altă fășiă cu vrăjmășiă.
 Spre miédă-nópte mergea cumplit 1).

Când s'aprindea în târg prin prăvăliórele cele micî cu samare de șiță era prăpădul lui Dumneđeú. In douë césurî ardeaú douë sute de prăvăliî. De aceia, vedem pe Domnî poruncind ca fiă-care s'e aibă, véra-iérna, înaintea prăvăliei mereú și într'una un butoi séú uă puțină plină cu apă; ca s'e se dërîme samarele séú șandramalele dinaintea prăvăliilor; ca tóte carele cu fën s'e nu mai șédă în orași de cât la anumite maidane de téma focului; ca s'e se măture coșurile cât mai des; ca, prin prăvăliî — lucru tipic! — s'e nu mai aibă nimenî voiă s'e tragă din ciubuc, iér pe ulițe s'e nu mai bea tutun din pipă. Acasă, adauge pitacul, pot s'e fumeze fiăcare neopriți²⁾.

Orî-cine își póte lesne închipui spaima și gróza ce intraseră în Bucurescenî, pentru ca Domnia s'e dea asemenea porunci, iér ei s'e se supună ca nesce copii. De ciubuc și de pipă se aprindea; de la un coș se aprindea; de la focul de mămăligă al țeranilor, făcut pe maidane, se aprindea, — nu erau destule acestea: se mai aprindea și de la trăsnetul cerului. Ploua de răpăia și lumea, aprindënd tãmăiă și lumînările de la Pasci, tremura de spaimă ca nu cumva s'e se aprindă orașul, căci trăsnetul putea s'e aprindă uă casă și, la minut, uă mahala, douë, nouë, ardeaú ca chibriturile.

În secolul XVI, casele fiind aruncate ca cu praștia, incendiele generale, focurile cele mari erau rare. Cronicariî nu pomenesc de nici unul. Documentele ne spun numai că Turciî aú ars Bucuresciî uă dată, când aú destronat pe Mircea Ciobanul, și al doilea, în Novembre 1595, când Sinan părăsesce Bucuresciî și fuge la Dunăre.

În secolul XVII aú fost focurî de sigur. Am vëdut mai sus ce spune Paul din Aleppo de trasul clopotelor, când se aprinde vre-ua casă. Cronicariî êns'e nu pomenesc de focurî mari. Într'un

1) Anton Pann: *Memorabilul focului din 1847* (Bucuresci, 1854), pag. 73 și urm.

2) V. A. Urechiă: *Istor. Rom.* tom. IV și V, pitacele privitóre la incendii.

rând, Constantin-Vodă Șerban voi să aprindă singur Bucurescii, și 'n deosebire Curtea Domnăscă, pentru ca Mihnea, noul Domn numit de Pórtă, să nu aibă unde ședea și unde primi închinarea supușilor săi¹⁾. La 1691, Iuniu 15, trăsnetul cade la Bucuresci, pe un deposit de ierbă-de-puşcă, și de aci incendiu mare și chiar mórte de ómenii²⁾.

La 1704, aũ ars Bucurescii și a ars și Hanul lui Șerban-Vodă... „când aũ ars și zapisele mele“, adaugă cu adâncă jale bietul Petre Vătaful de Măcelari din Bucuresci³⁾. La 1716, în timpul lui Ión-Vodă Mavrocordat, s'a aprins în mișlocul Târgului, unde „se frânge fierul în colț“, în ulița Abagiilor și 'n ulița Mărgelarilor, pe lângă Curțile Domnăscă, la spate⁴⁾.

La 1719, Februariu, în timpul lui Nicolae-Vodă Mavrocordat, ard Bucurescii; pe unde? nu se spune. Atunci arde și Mănăstirea Cotrocenilor⁵⁾. La 31 Mai 1738 fu la Bucuresci, la orele 9¹/₂ de dimineță, un spăimântător cutremur de pământ. Vechia Curte Domnăscă atunci a crepat pentru prima óră și uă mulțime de case și bisericii se dărâmară. Fură minuni dumnezeiesci prin tótă țera: împrejurul Buzelui pământul se deschise și aruncă din adâncuri un fel de „metal“, care avea colórea aurului; trei femei fură înghițite la Vălenii-de-Munte într'ua crepătură a pământului, care se deschisese de-odată. Mai multe țile de-a-rândul, sguduiturile continuară, dar nu tot atât de tari. Lumea era îngrozită. Lângă Bucuresci, pământul se deschise, și rămase ca uă prăpastie⁶⁾.

La 27. Februariu 1739, Marți séra, se aprinde băligarul de la Mănăstirea Sftului Sava. Vântul suflă cu putere despre Cotroceni; aũ luat foc casele Sftului Sava și 'n urmă mahalaua Colței și mahalaua Scaunelor-Vechi. Focul nu s'a oprit de cât când a eșit la câmp, spre Moși. Aũ ars atunci 16 case mari, 49 mișlocii, 77 mică, 5 chili de biserică, 40 de scaune de măcelari și 9 prăvălii. Mănăstirea Colței cu biserica și cu casele, și alte trei biserici, tot de piétră, arseră numai la acoperiși și 'năuntru. Domnul, boierii, garda palatului săriseră într'ajutor, dér de giaba⁷⁾.

1) Paul din Aleppo, în *Călătoria Patriarcului Maçarie*.

2) Șineai: *Cronica*, sub anno.

3) *Arhive*: Condica No. 2 a Mitropoliei. *Ifor*.

4) *Arhive*: Condica No. 5 a Mitropoliei; *Locurile din Bucuresci*, pag. 245.

5) Marsillac: *Guide de Bucarest*, pag. 80.

6) Legrand: *Ephémérides Daces*, II, pag. 101—102. *Cronica lui Dapontes*.

7) Legrand: *Ibidem*, pag. 185—186.

La 2 Novembre 1766, Sâmbătă s'aŭ aprins, prăvăliele Herăscului din Târgul Cucului, lângă sărăria Domnescă, și-aŭ ars pêne la pământ. Domnul, Scarlat-Vodă Ghica, a mers la foc, a rēcit și a murit în casele Brâncovénului, — uniŭ țiceaŭ de ciumā, ceia ce nu e adevērat, căci după el nu a maŭ murit nimenŭ. El a fost îngropat cel d'ântăiŭ în tinda nouēi mănăstirŭ a Ghiculescilor, adică la Sftul Spiridon-Noŭ¹⁾.

La 29 Octobre 1787, Sâmbătă, la trei ceasuri din nópte, adică la nouē séra, spre Duminică, când era Egumen Grecul Ignatie de la Scopelos, s'a aprins mănăstirea Cotrocenilor. Focul a 'nceput de la kioscul lui Alexandru-Vodă Ipsilante; aŭ ars tóte casele domnesci, tóte casele egumenesci și, în șir, „tot de la hambarele cele mari, pêne unde se vede“²⁾.

În timpul lui Mavrogheni, se organiză maŭ bine corpul *Tulumbagiilor*, adică al pompierilor. Năbădărosul Grec, pe care ironia sórtei îl trāmisese Domn la Bucuresci, s'apuca fórtē adeseori nóptea când nu dormia de da ordin să viă tulumbagiŭ; și 'npreună cu aceștia, pentru a băga pe Bucurescenŭ în rēcorile spaimeŭ, începea pe ulițele Bucurescilor uă alergătură zānatică, sbierând și el, și tulumbagiŭ, și garda lui particulară de galeongiŭ cât ŭ lua gura: *Iangán Vaar!! Iangán Vaar!!!* adică: foc! foc! săriți! apă!

Foc nu era, dér la minut biețiŭ Bucurescenŭ eraŭ în picióre, îngroziți. Peste un ceas se vestia că n'a fost foc nicăieri, dér că Domnul Țeriŭ era apucat de năbădăŭ. Mavrogheni alerga la foc călare și cu piciórele desculțe în scările șeleŭ³⁾.

La 26 Marte 1790 nóptea, cutremur cumplit care a ținut un sfert de ceas; la 27 Novembre 1793 cutremur; la Februarŭ 1794, iērăși cutremur. Adugeți ciūma, fómētea, iernele grele cu zăpadă de șēpte palme (1795), și veți avé uă slabă ideiă, de cum era starea țerilor române la sfârșitul veacului XVIII.

De altmintrelŭ, începutul lui 1800 nu fu maŭ „bréz“, cum țiceaŭ bētrāniŭ Bucurescenŭ. Într'adevēr, în țiuă de Sfta Parascheva, într'uă Marți, la 14 Octobre 1802, când Bucurescenŭ se pregătiaŭ să primescă pe Constantin-Vodă Ipsilante, care venia cu Domniă nouē de la Constantinopole, într'acea ți, pe la 1¹/₂ p. m. capitala e dērĭmată de *cutremurul cel mare*, cum l'aŭ numit Bu-

1) Lugoșianu: *Insemnări din bētrāni*, în *Tinerimea Română*, No. 10, din Febr. 1897.

2) C. Erbicénu: *Insemnări*, în *Biserica Ortodoxă Română*, XIII, pag. 625.

3) Ion Ghica: *Scrisori*.

curescenii multă vreme pe urmă. *A durat de ce minute*, — dic în no-tele lor marturii oculari, ceia ce mi se pare extraordinar.

Cocoșii, câinii, caii, boii dau de mai 'nainte semne de o gróză nepricepută și când au început sguduelile, — *insolitis tremuerunt motibus* al lui Virgiliu ¹⁾, — ceva asurđitor și ne mai auđit, nesce strigăte, sbierete, mugete, urlete s'au ridicat către ceruri, amestecându-se cu sgomotul duduitorilor cari se rotocoliau pe sub pământ, ca 'n faimosul *tum cardine tellus subsedit*, al lui Lucaniu ²⁾. Fia-care se aștepta ca pământul să-i crape sub picioare și să-l înghiță în adâncurile séle!

Atunci a căđut renumita clopotniță de la Colțea, „care era podóba orașului cu ceasornic ³⁾“; au căđut cei doui stâlpi mari de la Văcăresci, biserica Sftului Gheorghe-Noú, Sărindarul, Zlătarii, Mihaí-Vodă, Sfinții-Apostoli și mai tóte bisericile vechi. Au căđut frumósa clopotniță de la Radu-Vodă și clopotnița de la bisericeța Sftului Atanasie-Bucur. Din temeliă s'a dărímat Mănăstirea Cotrocenilor; a rămas pórtă cea mare, trei părți din ziduri au căđut; a căđut foișorul domnesc; din biserică n'a rămas nici urmă; s'a dărímat hanul Șerban-Vodă; s'a deschis pământul și a eșit apă și p'allocurea catran.

Și'n timpul când Bucurescenii se sbăteaú în gróza viforósă a unui astfel de cutremur, la Radovan, Constantin Ipsilante, buimăcit și dēnsul, ca tótă lumea, intrase în biserica satului, și, prăpădind cărămiđile de mătănií, striga într'una: Dómne! Dómne! nu perde pe poporul tēú pentru pécatele mele, ci pe mine numai ⁴⁾!

Etă cum fu cutremurul de la 1802.

D'abia desmeticiți, Bucurescii sunt bântuiți la 28 August 1804 de un foc năprasnic. Dionisie Eclisiarhul îl zugrăvesce astfel în *Chronograful* său:

„In domnia acestuı domn, íntru al doilea an, la 1806 ⁵⁾, s'au „întēplat în Bucuresci, la uă spițeriă ce era în miđlocul orașu-

1) Virgiliu: *Georgicon*, I, 475.

2) Lucaniu: *Pharsalis*, I, 523.

3) Tradițiunea orală adaugă că atunci a căđut și clopotul cel mare și că, pe urmă, când s'a ridicat molozul și clopotul s'a găsit sub clopot Ovreiuł care vindea mărunțișuri sub gan-gul Turnuluł. Tradițiunea nu spune, decât Ovreiuł era viu séú mort.

4) Note contimpurane de Egumenul Cotrocenénul, în *Biserica Ortodoxă Română*, XIII, anul 1889—1890, pag. 626. — *Tes. de Mon. Istor.*, II, Dionisie Eclisiarhul, pag. 203. — V. A. Urechiiă: *Pe file de Céstov*, în *Anal. Acad. Rom.*, XVII, pag. 61.

5) Greșelă: anul e 1804. — Domnul este Constantin-Vodă Ipsilante.

„luî, din lucrarea cu foc a doftorieilor, s'ar fi aprins unsorile seü
 „spirturile, și luând foc spiçeria cu doftoriele aü început a arde
 „foc gróznic, și suflând un vânt despre răsărit s'aü început a
 „aprinde și alte și luând putere mare focul, nu putea folosi ni-
 „menia se'l stingă, înălțându-se flacăra focului în vèzduh fórte
 „gróznic și sporind focul de la casă la casă, aü sosit la prāvā-
 „liele cu mărfuri și la băcăniî în puterea Târgului și atunci, mai
 „gróznic imputernicindu-se focul care se învêlvéta din bușile cu
 „unt-de-lemn și din bușile cu rachiü, spirt, și din prafuri-barut,
 „cât mari trăsnete se făcea, și sgomot mare era.

„Dér cine póte spune țipetele și strigătele ómenilor și mue-
 „rilor; că 'și lua copiii în brațe și de mână, și fugia țipând, și
 „nuscia încotro se fugă de fum și de dogorîrea focului. O! vaî,
 „ce jale! că nu era foc ardënd uă casă seü douë, măcar și dece,
 „ci tot târgul, care s'aü mistuit; 5, 6 sute de case. Spune că s'aü
 „fost vèdënd focul cale de șése ceasuri. Mărfurile neguțătorilor
 „se tăvălia prin picioréle ómenilor, iér arnăuțiî și catanele dom-
 „nesci, și spătăresci, și ale agăî, care avea poruncă se dea nă-
 „vală se stingă focul, ei se 'ncărca de postavuri și alte materii,
 „și mătăsuri, și fugia fiind nópte, că focul s'a aprins diua, la
 „șépte ceasuri din di¹⁾, și aü ținut pênë a doua di iér pênë la
 „7 ceasuri, când milostivul Dumneđeü aü poruncit cu minune
 „unuî norișor ce era de-asupra focului de aü plouat de aü stătut
 „și vântul, și s'aü mai muiat flacăra focului, și ajungënd focul
 „la zidurile Hanului Șerban-Vodă, se opria focul cu flacăra 'n
 „zid. Decî, mai sporind a ploua mai tare, și aruncând apă și din
 „tulumbe, l'aü potolit. Dér tot aü fumegat din temeliele caselor
 „focul uă septëmână, și am vèdüt cu ochii mei, lucru jalnic și
 „vrednic de plângere, care coprinde pe om mirare, că și pariî
 „seü țipele podului de pe Dâmboviță ce aü fost, aü ars pênë în
 „fața apei. O Dómne, pré milostive, îndrăsnesc a dice că este
 „mare mila ta, dér adaug de a grăi că este mai mare mânia și
 „urgia ta, pentru păcatele nóstre cele multe²⁾.”

Tot în privința acestuî foc care a fost unul din cele mai mari
 ale Bucurescilor, étă și uă notiță a arhimandrituluî Nicodim
 Grecénu:

„Duminică, la 8 ceasuri din di, s'a aprins târgul, buricul Bu-

1) Adică la 1 după 12.

2) *Tes. de Mon. Istor.*, II, pag. 204.

„curescilor, arđând tóte prăvăliele, i Hanul Sftului Gheorghe, i „Hanul Șerban-Vodă, pêne în zidul Hanului Colței, și la vale „Hanul lui Mihaï-Vodă, Sărăria-Vechiă cu Tărgul Cucului, și la „vale pêne în casele Pârșcovénului, și la del tóte binalele Curței-„Vechi, pêne în casele lui Castrîș. Fiind focul pêne la 8 ceasuri „din nópte, dând ênsă puțină plóiă, s'a și potolit. Póte vor fi ars „la 2000 prăvălii, cu case mari, și micî, și bolte“¹⁾.

La 1812, Decembre 22, la unul după mieđul nopței, în timpul domniei lui Caragia, ard casele domnesci din Délul Spirei, unde rămâne Curtea-Arsă. La 1822 ard în Cavafî tóte prăvăliele; la 1825 arde tot Podul Beilicului; Grigore-Vodă Ghica vine la fața locului și, pentru-că e unsul Domnului, focul fuge dinaintea lui, — povestesc bătrânii Bucuresceni. La 23 Iuniu 1831, se năpustesc asupra Bucurescilor cea mai spăimântătoare furtună din câte s'aú pomenit: vântul a scos din rădăcinii pomi groși ca butia și a desvelit sute de case și multe biserici. La 1835, arde Tărgul între Spitalul Colței, Bărăția și Pușcăriă. La 1838, arde Hanul-Roșu; la 1839, Hanul lui Zamfir, și 'n fine, vine ierăși un foc mare la 1847, Marte în 23, în ziua de Pasce, când ard numai bisericii 12 și anume: Sftul Dimitrie, biserica Domnescă de la Curtea-Vechiă, Sftul Antonie de la Pușcăriă, Bărăția, Sftul Gheorghe-Vechiú, Sftul Gheorghe-Noú, Sft. Mina (biserica Vergului), biserica Spătarului Stelea, Udrican, Lucaci, Ceauș-Radu, Sftul Ștefan, — și 13 mahalale²⁾.

Acum ori-cine își póte lesne esplica pentru-ce nu avem în Bucuresci case mai vechi, bisericii vechi, și alte aședăminte vechi, cari se ne povestescă, cu a lor ființă, trecutul și viața de odinórá a orașului.

Foișorul de foc, pe care mulți Bucuresceni îl batjocoriaú în dese rânduri, a fost când la Coltea, când la Sftul Gheorghe-Noú, în piațeta unde este astăzi basinul din spre Calea Moșilor. La 1790, Divanul mută Foișorul de la Sftul Gheorghe-Noú, — căci aci clădirea slăbise și era témă se nu o dea vântul jos, — tot la Coltea unde fusese mai 'nainte³⁾. Pe cel de la Sftul Gheorghe-Noú l'a dat vântul jos la 1823. Grigore-Vodă Ghica a clădit un

1) *Revista Română*, I, pag. 624. Studiul asupra Bucurescilor de Berindei.—Cf. V. A. Urechiiă: *Pe file de Céslov*, mai sus citat.

2) Anton Pann: *Memorabilul focului mare* (Bucuresci, 1854), pag. 79 și 80.

3) V. A. Urechiiă: *Istor. Rom.*, III, pag. 412.

Foişor-de-Foc lângă Hanul Constantin-Vodă. Foişorul s'a mai plimbat pe urmă ier la Sftul Gheorghe, pêne când la 1847, după focul cel mare, s'a strămutat la Colţea.

VI

Astfel s'a petrecut cu focurile și cu cutremurile, cu vijeliile și cu zăpețile prin mahalalele Bucurescilor, din secolul XVI și pêne 'n vremurile nóstre. După fiă-care dintr'aceste nenorociri trămise de Dumneđu, pentru „ispășirea păcatelor nóstre celor multe“, țeicañ cu spunere bętrăniı, uă jale mare se 'ntindea asupra oraşului.

Lăutariı cãntău îndurerate cãntece ca următorul, în care s'ar crede că vorbesce geniul cernit al Bucurescilor:

Și-acum podóba mea tótă
 Mai s'a stins de pe pãmânt;
 Nu gândesc ca, vre-uă dată,
 Ce-am fost ier sę ție cã sunt.
 Casele cele frumóse
 A lor meı pré iubiți fiı,
 Când sę le vęd luminóse
 Din 'ntunerec ce's pustii;
 Eü mę bucuram odată
 De-ai meı fiı nóptea umblând,
 Și-acum sunt fórte 'ntristată,
 Nóptea de cãini tot urlând.
 Ale mele uliți tóte
 Sãltău nóptea 'n veselii,
 Și-acum a plânge nu póte
 Vędându-se cã's pustii¹⁾.

Ce-ar ție lăutarul de la 1804, decă ar vedé ulițele și mahalalele, și'n deosebı Calea Victoriei din Bucuresciı de la 1899?
 S'ar minuna și el, cum ne minunăm și noi acum de minunata
 creștere a minunatului orași al lui Bucur.

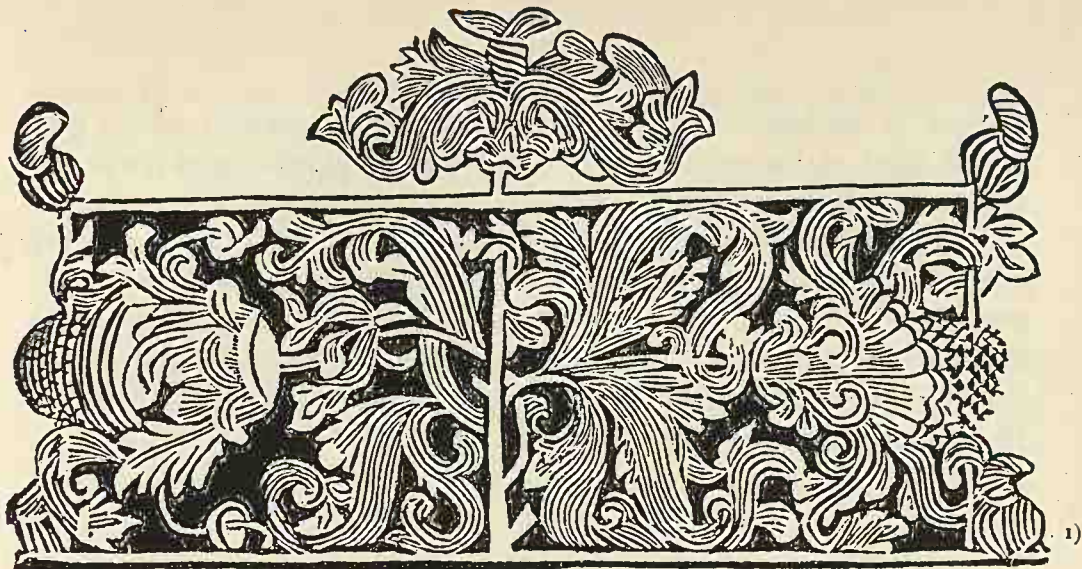
1) *Trompeta Carpaților*, 1868: Cronica Revoluțiunei din 1821, de biv-vel serdarul Dırzenu.

XII

PODUL CALICILOR

I

La 1824²⁾, acum 73 de ani, când inginerul Hartel, sub domnia lui Grigore-Vodă Ghika, a făcut primul caldarim în București, cinei erau căile cele mari cari brăzdau capitala în diferite direcțiuni:

1. *Calea Mogoșoiei*, numită și Podul Mogoșoiei de la Brâncovénu încóce, — căci înainte de 1690, când apuca printr'alte părți, — i se șicea drumul Brașovului, ađi Calea Victoriei;

2. *Calea Șerban-Vodă*, căreia din secolul XVIII i se șisese Podul Beilicului, nume ce a păstrat pêne în șilele noastre;

3. *Calea Moșilor*, numită Podul Târgului-de-Afară;

4. *Calea Craiovei*, numită acum 50—60 de ani, printr'un fel de curioasă cochetărie, *Podul Calitei*, și al cărei adevărat nume fusese și a fost *Podul Calicilor*, ađi Calea Rahovei³⁾;

5. *Podul-de-Pământ*, numit ast-fel, căci nu era podit cu urși și

1) Podóbă din *Noul Testament*, tipărit în Belgradul Ardélului 1648. Veđi *Bibliografia* d-lor Bianu și Hodoș, pag. 165.

2) Acest capitol a fost citit la Societatea Geografică Română, într'a doua ședință, presidată de M. S. Regele, la 2 Marte 1897.

3) Ca amintire, ađi, de *Podul Calicilor* său de *Mahalaua Calicéscă*, cum îi șicea Matei Bassarab, a mai rămas pe lângă strada Viilor uămahala căreia locuitorii îi șic *Mahalaua Orbeșilor*.

podine, ci se bătea continuu pe el pietriș și moloz; acest pod, astăzi tăiat și fragmentat de nemilósele bulevarde, mai pórta p'allocurea numele de Calea Plevnei.

Primele patru poduri erau podite și'n miđloc aveaú șanțuri, adânci de 8 palme domnesci și largi de șese; în șanțuri se scurgeau apele de pe poduri, pentru a fi duse apoi, fiă în Dâmbovița, la vadul sacagiilor de la Zlătari, ori la vadul sacagiilor de la Curtea-Vechiă, fiă, când era vorba de canalele stradelor laterale, în lacul Cismigiului, séu în lacul Filaretului.

II

Din tóte aceste cincí mari artere de viéță ale Bucurescilor, una din cele mai interesante, prin istoria ei și prin istoria primilor ei locuitori, este fără 'ndoiélă aceia care pórta numele de *Podul Calicilor*.

Pornire curiósă, modă care se esplică numai prin téma și desgustul ce'l aveaú strămoșii noștri de *Calicii* secolelor trecute, — acéstă cale, acest pod, îndată ce începu a fi locuit de altă lume, iér nu numai de brésla *Calicilor*, își perdu adevératul séu nume și înainte de a se numi oficial *Calea Craiovei*, primi numirea absolut falsă de *Podul Calitei*.

Calitei de ce? de unde? de când?

Se găsiră bétrâni și se găsiră deștepti cari se afirmă că fusese din vechime uă bogată cocónă, care avusese pe acolo întinse proprietăți, case, maidanuri, grădini și vii, și că, de la numele ei *Calita*¹⁾, se đisese mai pe urmă *Podul Calitei*.

Un bétrân preot care slujesce de vr'o 43 de ani la Sftul Nicolae din Calea Rahovei, și pe care'l întrebam ce scie Cucernicia sa despre *Podul Calicilor*, imi răspundea mai sétémânile trecute c'un fel de pudibundă și mâhnită grăbire:

— Nu *Podul Calicilor*, domnule, ci *Podul Calitei*.

Tot *Podul Calitei* i se spuse, în 1842, că se đice și inginerului

1) *Calita*, boierică de neam mare, a fost în Bucuresci în secolul XVII, *jupânésă Calita*, nevasta lui Manta Câmpinenu, care locuia acolo unde este adî vechia clădire a Eforiei Spitalelor Civile, lângă actuala Primăria. Dér acéstă *Calita* Câmpinenu n'are nimic de-a face cu *Podul Calicilor*.

baron Boroczin, care făcu admirabilul plan al Bucurescilor, aflător ađi în Arhiva Primăriei Capitalei.

Era firese lucru ca boierii ca Mihălescii cari se coborău din Cândescii, străvechii boierii ai Buzăului, ca Fălcoienii, ca Argetoienii, ca Urlăţenii, să nu le placă a spune că staū pe *Podul Calicilor*¹⁾. Era destul că aveaū pe stânga, mergând spre barieră, *Ţigănia Mitropoliei*.

Podul Calicilor şi Ţigănia Mitropoliei, — écă două numiri cari nu se potriveau de loc cu nobilul ighemonicon al boierilor mai sus citaţi. De aceia, proprietarii mai însemnaţi de pe *Podul Calicilor* de acum 70—80 de ani, şi-anume — mergând de la Palatul Justiţiei pe drépta, pe Calea Rahovei în sus la dél, de la Costache Creţulescu, Nicolae Bălenu şi Armaşi Manu, — Argetoianu, Mihălescu, Paharnicul Iancu Arion, Nicolae Lahovari, Stolnicul Nicolae Ornenu, Vistierul Nicolae, unde la 1842 era Logofetia Bisericească, adică ministerul instrucţiunei publice, cu Vornicul Manolache Florescu ca ministru, — iér pe stânga, de la Golescu înainte, Costache Fălcoianu, un Fărcăşanu din vechii boierii Fărcăşeni, Clucerul Scarlat Urlăţenu, Ioniţa Fălcoianu, Iancu Lahovari, Mihalache Teodoru, şi alţii, — toţi aceşti proprietari diceau că locuiesc, că au case pe *Podul Calitei*, iér nu pe *Podul Calicilor*²⁾, în aşteptare ca podul să fiă numit *Calea Craiovei*.

III

De ce acéstă repulsiune? pentru ce acéstă îndârjită duşmăniă pentru adevăratul nume al *Podului Calicilor*?

Pentru a esplica aceste ciudate porniri ale moşilor şi părinţilor noştri, şi pentru a'nţelege ce erau *Calicii* în vremile trecute, mă voiū servi cu următoarele acte şi documente autentice:

1. Cartea domnescă a lui Petru-Vodă Rareş, în care se po-

1) Bolliac se revolta în contra obiceiului ce aveaū Bucurescenii, particularii şi autorităţii, de a poci numele oraşelor şi uliţelor. De ce *Podul Calitei* şi nu *Podul Calicilor*? întrébă el. Şi de ce *Târgu-Vestei*, şi nu *Târgovişte* (Veđi *Trompeta Carpaţilor*, 1872, Oct.)?

2) Bolliac, lăsând la uă parte adevărata însemnare a cuvîntului *Calic*, de care vom vorbi mai la vale, dice: a fost un popor *Celto-Gallic* séu *Gali-Callici* (ómeni mari, hotăriţi şi săraci), de unde póte şi numele de *Callici* şi *Podul Calicilor* din Bucuresci. (*Tromp. Carp.* 1871, No. 939 şi 1876, No. 1255). — Bolliac a nemerit-o adesse-orii cu oiştea 'n gardul istoriei, filologiei şi, mai cu sémă, într'al archeologiei.

menesce de hrisovul lui Ștefan-cel-Mare de la 1480, de acum 417 ani, hrisov privitor la aședarea breslei *mișăilor* său *calicilor* în târgul de la Iași;

2. Hrisóvele și cărțile altor Domni și Mitropoliți ai Moldovei din secolul XVIII și din secolul nostru, căci la Iași brésla *mișăilor*, său a *calicilor*, său a *cerșetorilor*, cum li se ȃdice în actele din secolul nostru, brésla acésta este în ființă la Iași pêne după 7 Aprile 1844¹⁾.

3. Condica *Mănăstirei Cozia* de la Arhivele Statului, în care sunt documente de la Mihnea-Vodă (Iulie, 1580) și de la Constantin Șerban-Vodă (Decembre, 1657), privitoare la *Mișăii* său *Calicii* din Rîmniceul-Vâlcei;

4. Condica No. 1 a *Mitropoliei din Bucuresci*, în care hrisovul lui Radu-Vodă Leon din 4 Iuniu 1668, hrisovul lui Antonie-Vodă din 4 Ianuariu 1672 și documentele din Aprile 1741 sunt tóte privitoare la *Calicii* Bucurescilor din suta a șépte-spre-decea și din suta a opt-spre-decea.

Am avut încă, drept isvóre de a doua mână, *Istoria fraților Tunusli*, făcută după manuscriptul Stolnicului Constantin Cantacuzino, și volumul VI din *Uricariul* lui Codrescu.

IV

Pentru a numi pe omul olog, ciung, orb, chior, betég, *nevolnic*, fulgerat, capiú, gură-strîmbă, avênd „cea nevoiă“, Români din secolul XVI, îl numiaú *mișel* (plur. *mișăii*), de la latinescul *misellus*, deminutivul lui *miser*, adică nefericit, bolnav, cufundat în sărăciă luciă, într'un cuvênt, bătut de Dumnezeu în tóte felurile. Acesta era *mișelul*.

Calicul, de la slavonescul *calic*, estropiat, ciuntit, neîntreg, nenorocit și vagabond, însémnă absolut acelaș lucru ca și *mișel*.

Acești ómenii neîntregi, cari cu adevêrat erau bătúți de Dumnezeu, aú inspirat, aprópe ca și leproși, din timpurile cele mai vechi, un fel de spaimă sfântă, uă temere superstițiosă semenilor lor întregi și sănătoși. Obștia unui oraș, în Apusul ca și 'n Răsăritul Europei, a căutat totdeuna, din evul mediú și pêne 'n

1) Aceste documente se găsesc într'un catastif manuscris din colecțiunea Academiei Române.

secolul nostru, se nu trăiescă la un loc cu *calicii* sėu *mișăii*, cu *leproșii*, cu *Țiganii*, cu *Evreii*.

Dupė cum pentru leproși erau *leproseriele* celebre ale Italiei și ale Franciei meridionale, ier pentru Evreii faimósele *Ghetti* ale Italiei și infectele *Judengasse* ale Germaniei închise cu lanțuri și și cu arcane, — tot astfel, în tótă Europa, *mișăii* sėu *calicii* erau țarcuiți într'ua anumită mahală, mai afară, mai la uă parte de mahalalele locuite de ómenii întregi și sănėtoși.

Bunióră, la Paris, *calicii*, adică *les gueux*, aveaú drept locuință faimósa „Curte a Minunilor“ (*la Cour des Miracles*), la spatele străvechiului spital *L'Hôtel-Dieu*, în nesce strade murdare, obscure, imposibile, atât de pitoresc descrise de Victor Hugo în *Notre-Dame de Paris*; la Nürnberg, la 1478, *das Bettlervolk*, *calicii*, și-aveaú mahalaua lor hotărită; la Iași, de la Ștefan-cel-Mare, *calicii* locuiaú, „în capul tãrgului, în sus, spre zid“, cum őice documentul de la Iliăș-Vodă din 5 Novembre 1666; la Cămpulung, în Muntenia, încă din secolul XVI, *calicii* aveaú alătura de orași, la barieră, un sat, Mățul, care nu era locuit de cât de gușăii, de ologi, de tot felul de *calici*¹⁾; la Rîmnicul-Vălcii, dinainte de 1580, *mișăii* erau așeđați pe cãmpul Rîmnicului, spre moșia Licura a mănăstirii Cozia, lângă via lui Oprea Speriatul, — probabil și el tot *Calic*, deși proprietar — și lângă ulița cu Țiganii, „pe la locurile de la Ierbăria“, adauge un document din 5 Iuliú 1598 al lui Miha-Vitezul.

Ier Cronicarul ne spune că „la tãrnosirea Mănăstirei de la „Argeși, Nėgoe-Vodă dăruí și pre *mișei*, și pre *neputincioși* și tuturor cãți se cădea, milă le dede“²⁾.

Sunt documente la Academia, pe care nu le-am studiat încă, dér carí vorbesc de *Calicii* din Roman. Mai tóte orașele, pare-se, aveaú uă mahală a *Calicilor* și, de obiceiú, acéstă mahală era vecină, când nu se contopía, cu mahalaua numită *Țigănia orașului*.

1) In *Rev. Istor. a Arh. României*, I, pag. 3, se află colnica dată la 1761 Octobre 20, de Constantin-Vodă Mavrocordat, satului Mățul, renoind mai multe hrisóve domnesci de mai 'nainte. Un alt hrisov al lui Radu-Vodă Leon, din 1665, amintesc și cartea lui Negru-Vodă, dată *calicilor* pentru satul Mățul.

2) *Mag. Istorie*, IV, pag. 265.

V

La București, documentele ne-arătă pe *Calici* locuind, încă din secolul XVI-lea, pe partea dreaptă a Dâmboviței, dincolo de *Baia Mitropoliei* (Grădina Bisericii Domnița Bălașa) și mai dincolo de Livedea Gospod, câmpia domnască, de la Palatul Justiției la dreapta spre sud, uă întindere imensă; începea adică mahalaua *Calicilor* având la stânga Țigănia Mitropoliei, de la stradele de ași *Sfinții Apostoli* la dreapta și *11 Iuniu* la stânga, și mergea înainte în sus, pînă sub *Gura Văii* și viele lui Mihaï-Vodă la dreapta, ier cele orașenesci și ale Mitropolii la stânga, uă întindere ierăși foarte mare, pe unde ași sunt stradele cu numele foarte puțin *calice* de *Strada Salvatorului*, *Strada Emancipată*, a *Meteorului*, a *Justiției*, a *Egalității*.

Pe această întindere de pămînt se află, acum 300 și, pôte, acum 400 de ani, căsuțele, cocióbele, bordecele *Calicilor* din București, având un puț care, sub numele de *Puțul Calicilor*, figurază în actele Mitropoliei ca hotar, ca punct de delimitare foarte însemnat, după cum vom vedé mai la vale.

Un hrisov al mănăstirei Radu-Vodă dice: „și se întindeau spre moșia Lupescii a Mănăstirei Radu-Vodă, care moșia este „din sus de drumul Podului Calicilor“¹⁾.

Aci locuiau acei „bătuți de Dumneđeú“, cari, ca Simion Ciungul, Grigore Fulgeratul, Radul Orbul, Lisandru Ologul, Atinia Surda, Nikita Gușatul, Tudor Gură-stricată, Gavrilă Gură-pușintea și Grigore ce are „cea nevoiă“, plecau cu nóptea 'n cap ca să cerșescă prin orași, de la Bucurescenii bogași și sănătoși.

Aveau staroste ales de ei, sub numele de *staroste de mișăi* sêu *staroste de calici*. Domnul la 'nceput și, mai în urmă, Mitropolia întăriau pe staroste, dându-i carte de recunóscere și putere de-a judeca neînțelegerile dintre *calici*. Poporul a nemurit pe acest staroste, cel din urmă pe trépta dregătoriilor celor străvechi ale țerei, prin locuțiunea hazliă și ironică: „mai mare peste mai mică, și *staroste de Calici*“²⁾.

1) *Archive*: Mănăstirea Radu-Vodă, pach. 91, act. 8.

2) Un alt staroste care trebuie să fi fost ciudat, și a căruia amintire e de mirare cum n'a rămas în vr'uă locuțiune, este *starostea de ciocli*. În *Condica* No. 4 a Mitropoliei, *Județul Slam-Rîmnice*, pag. 135, vedem pe Caloianu ot Focșani cumpărând uă casă de la Atinia, soția lui Drăghiel, *staroste de ciocli*, și dând-o Mitropoliei Bucurescilor.

VI

Curios !

La 1478, la Nürnberg, se face și se publică *Die älteste Bettlerordnung in Deutschland*¹⁾, cel mai vechi așezământ pentru cerșetori în Germania, și peste doi ani, la 1480, Ștefan-cel-Mare dă mișcilor de la Iași hrisovul de constituire, pomenit de cărțile mai recente ale lui Petru-Vodă Rareș, Iliăș-Vodă, Mihaï Racoviță și alți Domni din secolul XVIII.

Fac acéstă apropiere între Nürnberg și Iași, pentru că 'ntr'ua carte tipărită la Nürnberg la 1479, — un incunabul, — pe care o cunosc din biblioteca d-lui Grigore N. Manu, și 'n care se vorbește de drumurile cari duc la Ierusalim, găsesc și drumul de la Lemberg la Suciava și de acolo la Cetatea-Albă cu observațiune că: *diese beide Staedte sein des Steffan Bosada oder Weyda, der ein Herr der Wallachey ist, und ist ein Christ, und ist friedlich durch sein Lande zu ziehen.*

Cartea, repet, e tipărită la 1479; *Die älteste Bettlerordnung in Deutschland* este din 1478 și hrisovul lui Ștefan-cel-Mare pentru *calicii* Iașilor din 1480. Și se scie câte de multe au fost relațiunile comerciale ale cetății bürgravilor de Nürnberg cu Sibiiul, cu Brașovul și deci, cu țerile române. Nu deduc în conclusiune nimic, dér apropierea mi s'a părut curiósă și demn de a fi făcută.

Revin.

VII

De la Ștefan-cel-Mare în Moldova și nu sciū de la ce Domn în Muntenia, — în orī-ce cas de la un Domn care a domnit când Câmpulungul era capitală, — de atunci Domnia s'a interesat de *Calicii* și Visteria Domnăscă i-a ajutat.

1) S'ar crede totuși că la Francfort s'a regulamentat întâiu cerșetorii.—Veđi Schönberg: *Handbuch der Politischen Oekonomie* (Tübingen, 1835), pag. 885—886. Ni se spune că Francfortul a așezat pe cerșetori la 1437.

Pe lângă milele ce câștigaū ei de la creștiniī miloși și 'ndurătorī, cărora le cântaū dīlnic și duios pe ađi uitatul:

Lume bună și blajină,
Fi-vē milă
Și pomană
D'un sărac și cerșetor!—

Domniī Țerei orânduiseră *Calicilor* órecaī veniturī.

Buniórá, la Cămpulung, satul *Mișeilor*, Mățăul, era scutit de orī-ce dare. Domnia le făcuse uă móră la Cămpulung unde măcinaū de giaba, ier cel-lalt venit al morei se da *Calicilor*. De patru orī pe an, Visteria da Starostelui de *Calici* câte 25 de lei pentru a fi împărțiți între ei.

La Bucuresci, Protopopul orașului era 'ndatorat să comunice pe fiă-care lună Visteriei lista *Calicilor*, recunoscuți de starostele lor ca adevērați *Calici*. Visteria da acestora câte un ban pe fiă-care đi. In Joia mare înainte de Pasci, și la Vinerea Ouelor, se da *Calicilor* de la Domniă 80 de dulămī și încălțăminte.

Domnia îi apăra orī de câte orī se 'ncercaū alțiī, — nu *calici*, — se între în bordeiul său în căsuța unui *calic* care muria. In mahalaua *Calicilor* nu se 'ngăduia de cât *Calicilor* să ședă. E un document din 1686 al lui Constantin-Vodă Cantemir, prin care Domnul dă lui Mierăū, starostele *Calicilor* de la Iași, dreptul de a goni cu voiă, fără voiă, pe orī-cine ar veni să ȳea său să facă uă căsuță orī un bordei în mahalaua *Calicilor*, când acel orī-cine nu va fi recunoscut de staroste, ca *mișel* său *calic*.

Astfel se esplică la Bucuresci gróznicele, istoricele bătăi, păruieli, trânteli și omoruri, cari se 'ntâmplaū între Țiganiī Mitropoliei și *Calici* Domnesci, trecuți în lista starostelui. Țiganiī, cu timpul, îmulțindu-se ca spuza, călcaū locurile *Calicilor*; de aci, bătăi, adică judecată țigănescă, pēnē se viă de la județul orașului, orī de la dicasteriul Mitropoliei, orī de la Vornicia domnescă săi împace și să pună lucrurile la cale dréptă și cuviinciosă.

Buna-cuviință, smerenia și liniscea, — étă ce lipsia *Calicilor* din Iași și din Bucuresci. Eraū totdéuna gata pe bătăiă, întocmai ca *les gueux* din Paris.

Mitropolițiī cari, mai la urmă, întăriaū pe starostea de *Calici* în cartea de stărostiă ce o da la mâna *calicului* staroste — buniórá, lui Tănase Picior-de-lemn, Iași, 1807, nu uita nici uă dată să le

poruncescă să fiă cuviincioși, smeriți, cu bună orânduieală, să nu facă sfădi, gâlcevî, bătăi, mai ales în pridvórele bisericelor; să nu întindă mâna de două ori, căci este furțișag; să nu se lase lenei, ci să muncescă cu mâinile ceî ce vor puté; să nu se facă bolnavi nefiind și, — asta-î minunat! *să nu 'și zădărescă rănile*, ca să plece spre milă pe ceî ce vor căuta la dênșii, căci asta este înșelăciune, — astfel vorbește cartea ce se dă la mâna starostelui.

Dintr'aceste instrucțiuni cari, de și de la 23 Iuliú 1791, nu sunt de cât repetirea unei formule-tip din vechime, se vede cât de asemănați erau *Calicii* din țerile române cu *Calicii* din cele-l'alte țeri ale Europei.

Intre *Calicii* cari se făceau bolnavi nefiind și *ceî cari își zădăriaă rănile*, și între *les gucux malingreux* și *les gucux-mitoux* de la faimósa *Curte a Minunilor*, mahalaua *Calicilor* din Paris, nu este absolut nici uă deosebire.

Domniî, probabil, l-au lăsat pe séma Mitropoliților încă de la finea secolului al XVII-lea.

Mitropolia l-a îngrijit de atunci și pêně în timpurile nóstre. Spre sfârșitul secolului XVIII, la 25 Februariú 1794, Alexandru-Vodă Moruzzi scrie Mitropolitului că *adevărati nevolnici* să fiă ajutați din cutia milelor de la biserică, iér Domnia le va da pe fiă care lună câte 50 de taleri ca să nu mai umble pe uliți... să lipsescă acest *Catalhrisis*¹⁾.

Totuși, mulțimea *nevolnicilor* și *orbeților* pe ulițele Bucurescilor deveni la 1795 atât de mare, încât, prin pitac domnesc, se hotărî trămiterea la mănăstirile din județele Ilfov, Vlașca, Dâmbovița, Ialomița, Muscel, Olt, Prahova, Argeș, Săcuianî, Buzěu și Slam-Rîmnic²⁾.

Visteria domnescă îi ajuta, dér alegerea de staroste, plângerile *Calicilor* în contra propriului lor staroste, neînțelegerile între ei și între Țiganî, Mitropolia le-a judecat în tot decursul secolului trecut. La Iași, Mitropolitul Veniamin Costake a judecat pêně după 1815, iér alegere de starosti și judecări de procese ale breslei *cerșetorilor*, — numele acesta apare în secolul nostru, — mai sunt la Iași, pêně la 7 Aprile 1844, când Mitropolitul Meletie mai vorbește de dênșii.

Astfel reiese din documente aședlămêntul breslei *Calicilor* cu

1) V. A. Urechia: *Istor. Rom.*, V, pag. 45—46.

2) Idem: *Acte și Documente*, V, pag. 700.

starostele lor sub privigherea și jurisdicțiunea Mitropoliilor din Iași și din Bucuresci.

Și-acum să vedem, cât se poate din documentele ce cunoscem pînă acum, peripețiile prin care a trecut podul *Calicilor* din Bucuresci.

VIII

Primul document privitor la Podul Calicilor bucuresceni se vede la *mahalaua calicéscă* este din anul 1639 și este dat din Bucuresci în copriinderea următoare: „Cu mila lui Dumnezeu Iw Matei Bassarab, Voevod și Domn a „tota Țera-Românească, dă Domnia Mea această poruncă a Domniei Mele cinstitului și credinciosului boier al Domniei Mele, „jupân Barbu Căpitanul din Poiană¹⁾ și cu fiu, căți Dumnezeu „i-a dăruit, ca să-i fiă lui uă grădină cu viă aici, în orașul Domniei Mele în Bucuresci, în *mahalaua Calicéscă*, la Gorgan²⁾, lângă „grădina lui Botea și a lui Toader, pentru că această mai sus nu „mită grădină a fost a lui Stoian și a fiului său, ierăși Stoian... „și au vëndut-o pe 15 ughi, aspri gata³⁾.

Calicii bucuresceni și istoricul *Put al Calicilor* mai apar în hrisovul lui Radu-Vodă Leon de la 4 Iuniu 1668, de acum 229 de ani.

Și etă cum:

Proprietățile Mitropoliei, numai de câți-va ani zidită de Constantin-Vodă Șerban, sunt delimitate atunci din cauza unor pretențiuni estraordinare ale Egumenului grec de la Mănăstirea lui Pană Vistierul (Sfta Ecaterina), care pretindea, împreună cu episcopul Anania de la mănăstirea Sinai din Arabia, că Mitropolia trebuie să le aparțină de vreme ce, încă din secolul XVI-lea, istorica colină a Mitropoliei era proprietate a bisericii Sftei Ecaterina. Am arătat acest proces într'un alt capitol al *Istoriei Bucurescilor*⁴⁾.

1) Barbul din Poiană este unul din strămoșii Poenarilor, pomeniți în multe hrisove ale Domnilor.

2) Veți cap. *Bisericele Bucurescene*.

3) Hrisov din colecțiunea D-lui Gr. N. Manu.

4) Veți cap. *Patriarhi, Mitropoliți... Greci la Bucuresci*.

În hrisovul lui Radu-Vodă Leon din 4 Iunie 1668; — care este una din cele mai minunate ocolnițe ce cunosc, — se ține că Mitropolia are pământ de la *Crucea Dómnai Mircióia* (Dómnai Kiajna a lui Mircea-Vodă Cio-banul) — pe drépta, cam pe la strada Bibescu-Vodă séu strada Artei, — pre cale în sus, pêne în piétra — piétra de hotar, — drept *Caliciú*, și de-acolea în sus pre cale pêne sub dél în gura Văiei (Bragadir și Gramont) și de-acolea, la stânga, pre lângă *Putul Calicilor*, în jos, pre lângă lac, pe sub dél, pêne în drumul Giurgiului.

Prin urmare, scim dintr'acest document că, la 1668, *Caliciú* Bucureșilor, cu *Putul Calicilor*, erau încă în sfință în partea orașului pe care am indicat-o atât cât ne-aú permis documentele și radicalele preschim-bări cari s'aú desévêrșit în Bucureșii de la 1668 și pêne la 1899.

Mai scim dintr'un hrisov de la 1669 Iunie, dat de Antonie-Vodă, Egumenului Grigore de la mănăstirea lui Mihaï-Vodă, că mahalaua *Calicilor* era strînsă, la stânga, între locurile Mitropoliei, și, la drépta sus de locurile lui Mihaï-Vodă, iér la drépta

Matel Bassarabă¹⁾.

¹⁾ Din colecțiunea de la Leurdeni, a d-lui N. Crețulescu.

de locurile domnesci. Mai târziu, *Antimul* și Maidanul Dudescului pe care unii din bătrânii l'au apucat, ȕice-se, — au strâns și mai mult mahalaua *Calicilor*.

Să nu uităm că, tot pe acolo, la 1670, stăpâniau locuri și aveau case vechia și bogata familiă a Rudenilor, adică a boierilor de la Ruda din Argeși.

Acești proprietari, adică Mitropolia cu Țigănia sa, Mănăstirea Mihai-Vodă, Domnia cu locurile seŕe încă neconcedate și boierii Rudeni strîngeau din ce în ce mai mult pe *Calici* și mahalaua lor. Cu asemenea înalte și simandicoŕse *obraz*e, nu puteau să lupte *Calici*, fiă fost plângerile și jalbele starostelui breslei lor cât de dese și cât de stăruitore la Domniă și la Mitropolia.

IX

Să-apoi sufla, prin tôte țerile Europei, ca un fel de vânt de dușmăniă și de perđaniă în contra breslei *Calicilor*! Tôte orașele cresceau și se 'nfrumusețau. Condițiunile de igienă deveniau din ce în ce mai esigente. Nu mai convenia, în secolul XVII, Parisului, Francfortului, Vienei și, firesce, nici Bucurescilor să aibă, aprópe de centrul lor, fiind dată crescerea orașelor, nesce focare de infecțiune, nesce cuiburi și furnicare de microbi rău-făcători. Nu mai plăcea Bucurescenilor, — ca și Vienesilor, Francfortesilor și Parisianilor, să aibă lângă Curtea-Vechiă, lângă centrul orașului, peste Dâmbovița, la câți-va pași, uă mahala în care se mișune ologi, orbii, ciungii și *ómeni care'și zădăria*u rănile; nu mai voiau să védă, cum ȕice d. Hasdeu în *Complotul Bubei*:

..... uă icónă grozavă
De bube pocnind de otravă,
Pe brațe, pe cópe, pe frunți.
Otrepe de mult închiegate,
Lipite pe rănii destupate,
Formând oribile punți.

Și de aceia, la Paris, la 1667, locotenentul de poliție LaReynie intră cu armata în medievals *Curte-a-Minunilor*, dărîmă case,

cocióbe, bordeie, aprinde pre altele și arestéză pe toți *Calici* — *les gueux* — trâmîțînd pe unii la spitale, pe alții pe la mănăstiri, pe alții prin închisori. Strada *Saint-Sauveur*, (cum e ađi la noi Strada *Salvatorului*), centrul infecțiunii calice din Paris, e curățită și alte case nouă se zidese în locul colibelor murdare de odinórá.

Peste trei-deci de ani, la noi, în Bucuresci, *Calici* primese aceeași lovitură de la Constantin-Vodă Brâncóvenu.

Am spus că, strînși din ce în ce mai mult de Mitropoliă, de Mihaï-Vodă, de Domniă și de boierii Rudeni, *Calici*, fuseseră siliți să se suiă din ce în ce mai sus, spre deal (Bragadiru), spre hotarul Lupescilor, în jos, la stînga spre *Drumul Mehedinților*, unde suie drumul la *Crucea lui Alexandru-Vodă*, cea de piétră, lăsându-se tot la stînga, spre hotarul pămînturilor Mitropoilei — cum ăice documentul mănăstirei lui Mihaï-Vodă din 1669 ce citaiu mai sus.

Intre 1700 și 1714, Brâncóvenu dá boierilor Dudesci locul din Sfinții Apostoli — uă întindere de nuscii cîte pogóne, loc rēmas legendar în memoria bētrânilor Bucurescenii, pentru mărimea caselor, curței, grădinelor boierilor Dudesci.

Mai dá Brâncóvenu tot acolo, din proprietățile Domniei, loc de casă, grădină și curte lui Constantin Brăiloiu, apoi lui Dosithe Brăiloiu, locuri cumpărate de Domniă mai dinainte de la boierii Oteteleşani și Pârâiani¹⁾.

Să nu uităm pe boierii Rudeni cari aveaú aci case și locuri întinse încă dinainte de 1670, după cum spune un hrisov din 1670 al lui Antonie-Vodă²⁾, și să mai adaugem pe boierii Leurdeni și pe Radu-Cupariul, ierășii proprietari acolo pe la finea secolului XVII-lea, cum spune un document din Iuliú 1741, asupra căruia voiú reveni.

Astfel fiind, ne putem lesne închipui în ce teribilă pozițiune se găsiaú *Calici* la 1714 cu vecinii ca: Dudescii, Rudeni, Leurdeni, Brăiloi și alții.

1) Cornea Brăiloiu, la 1693, cumpărase loc la *Prund* peste apa Dâmboviței, lângă podul Agăi-Iane, care loc era domnesc și mulți făcuseră case pe dēnsul. *Archive: Condica Brâncóvenescă*, pag. 220—223.

2) Chircă Banul Rudenul, pentru bunele slujbe aduse Țerii, primise locul de la Grigore-Vodă Ghica, afirmă un hrisov din 28 Marte 1694 al Brâncóvenului. *Archive: Condica Brâncóvenescă*, pag. 241—242.

X

Posițiunea li-era teribilă, căci Bucurescii cresceau.

Intr'adevăr, în pragul secolului XVIII-lea, în timpul Domniei lui Constantin-Vodă Brâncovénu, din cauza unei órecari linisei și a unei siguranțe mai îndelungă pe ziua de mâine, Bucurescii, ca orași, luaseră un mare avânt, și cresceau, și se întindeau pe fiă-care și din ce în ce mai mult.

Am documente care mă autoriséză să afirm că în locul viei și grădinei domnescei (délul coprins între, la drépta, strada *Patria* din Piéța Sft. Anton spre calea Văcărescei și din Calea Șerban-Vodă spre Răsărit în sus) se făcuseră case și biserici; că viile de la Stelea (ași suburbia Stelea cu Templul Israelit și Capela Catholică) dispăruseră și era uă mahala pe acolo care, în spre partea Sftei Vineri, purta numele de mahalaua *Aga Niță*; că mahalaua bisericeii lui Lucaciú împinsese cu clădirile făcute pe dênșa viele în spre, așa, mahalaua Ceauș-Radului. Acestea spre Răsărit.

Spre Sud, mahalaua Popescului se 'ntindea de la Jicnița Domnescă spre Brosceii. Are și Brâncovénu locuri pe acolo, pe cari, peste vro 40 de ani, nepotul său, Constantin, le va dărui său le va schimba, cum arët la istoricul mahalalei Popescului.

Spre Nord, Brâncovénu făcuse uă mare schimbare: tăiasse prin pământurile Cantacuzinescei cari se 'ntindeau de la Zlătari și pêne la Sărindar, și pe uă parte și pe alta a Călei Victoriei de așa, — tăiasse, și, uă cale care fu numită Podul Mogoșóiei și care se sfârșia cu barieră la locul Colfescului, adică la Palatul Regal de astăzi. După mórtea Brâncovénului și după clădirea bisericeii Crețulescilor pe locul dat de Nicolae Mavrocordat Vornicului Iordake Crețulescu, Podul Mogoșóiei se 'ntinde mereú și de la Puțucu-Zale de pe locul Colfescului, dá mâna la drépta cu mahalaua Boténului (Clemența) și cu Livedea Văcărescilor (Ateneul) pêne la Poștea-Vechiă, unde 'ncep să se clădescă biserici, case și alte nămestii.

Spre Apus, uitându-ne la drépta spre Nord, mahalaua de la Biserica Stejarului și în sus, spre dél, spre Fântâna-Boului (Stradele Știrbei-Vodă și Fântânei) începe să se populeze, iér la stânga,

tot spre Apus, din Mihaï-Vodă și din Gorganï spre Biserica Arhimandritului (Sfinții Apostoli), de lângă străvechia locuință a părintelui tuturor Cantacuzinescilor români, a Postelnicului Constantin Cantacuzino, de lângă Dîmbovița, la *Podul Cilibiului*, — la stînga, ȕic, în mahalaua *Calicilor*, intraseră acum să locuiescă, împreună cu boierii de mai 'nainte, — adică cu Rudeniï, Leurdeniï și Oteteleşaniï, — și boierii Dudesci, și boierii Brăiloï, și atâția alții mai pe urmă.

Bucurescii cresceau, cresceau mereu.

XI

Faptul este atât de adevărat și *Calicii* din mahalaua lor cea vechiă dispar cu atâta răpeȕiciune, în cât la Aprile 1741, Bucurescenii nu mai sciũu nici unde a fost *Putul Calicilor*, cel citat în ocolnița de la 1668, nici pe cât anume loc se 'ntindeau *Calicii* cu șeȕmântul lor, nici unde fusese *drumul Mehedinților*, nici unde se înălțase altă dată *Crucea lui Alexandru-Vodă* și *Crucea Dõmnei Mirciõia*.

Avem cunoscința de acẽstă ignoranță a Bucurescenilor de acum 158 de ani din următõrea împrejurare:

În Aprile 1741 se iscă cẽrtă și proces mare între Mitropolia Țerii și mănăstirea Mihaï-Vodă, între Mitropolitul Neofit și Egumenul, grec bine 'nțeles, de la Mihaï-Vodă. Dupẽ cum scim dintr'un capitol precedent, cel care căutase cu lumînarea și stîrnise cẽrtă și judecata fusese Egumenul, căci de la Constantin-Vodă Șerban, de la 1658 și pênẽ la 1741, Egumenii greci de la mănăstirea lui Pană Vistierul (Sfta Ecaterina), de la Mihaï-Vodă, Radu-Vodă, Cotroceni, Văcăresci, Zlătarï, Sft. Gheorghe-Noũ, nu puteau suferi Mitropolia și averile, și casele, și pãmânturile ei sub cuvântul ridicul și estraordinar, că colina pe care fusese ziditã Mitropolia era ohavnicã proprietate ancã din secolul XVI-lea a Egumenilor greci de la Sfta Ecaterina.

De atunci și pênẽ la 1741, Egumenul de la Mihaï-Vodă și cel de la Sfta Ecaterina nu lãsaseră sã le scape nici un prilej: mereu intentaũ procese la Divan Mitropoliei și Mitropoliților dupẽ vremi.

Crucea de la Puțul Calicilor, din Strada Casarmei No. 53¹⁾.

Acum, la 1741, Egumenul de la Mihaï-Vodă calcă hotarele Mitropoliei și 'ncepe să îngrădască întinderi mari de pământ, pe cari apoi le vindea cu embatic, dér cari pământuri erau ale Mitropoliei încă de la zidirea ei. Intr'alte dăți, unii din foștii Mitropoliți tăcuseră. Neofit, pare-se, om energie și adânc convins de dreptatea causei séle, protesteză la Domniă, la doi Domni, ântâiū la Constantin Mavrocordat și apoi la Mihaï Racoviță.

Mitropolitul înfăcișeză la Domn și la Divan vechile hrisóve ale Mitropoliei, și arétă încălcările flagrante ce sêvêrșise Egumenul de la Mihaï-Vodă. Se numesce uă comisiune de boieri divaniști, compusă din : Marele-Vornic Iordake Crețulescu, Marele Ban Mihaï Cantacuzino și biv vel Logofétul Nicolae Ruset, ca să cerceteze cărțile ambelor părți. Mitropolitul Neofit

arétă hrisóvele lui Radu-Vodă Leon și Antonie-Vodă; Egumenul pe acelea ale lui Grigore-Vodă Ghica din 1660 și pe acela al lui Antonie-Vodă din 1669 Maî în 11.

Pentru lămu-

1) Acéstă Cruce, ridicată de Mitropolitul Neofit pentru a vecinici memoria faimosului proces de care vorbim, se 'ngropase în pământ încât, la 1867, abia se mai vedea. M. S. Regele, pe atunci Domnitorul Carol I, în plimbările, pe jos séu călare, ce făcea pentru a 'și cunósce capitala, vèdu biéta Cruce căduță la pământ și, ca tot-déuna iubitor de monumentele străbune, ordonă de i se făcu pedestalul pe care stă și astăzi bētrâna Cruce, ridicată la 1741 de Mitro-

rirea cestiunei și cunoșcerea vechielor hotare, trebuia să se soia în Bucuresci de la 1741 pe unde fuseseră în Bucuresci de la 1668: 1°. *Puțul Calicilor* din Gura-Văitei; 2°. vechiul aședământ al *Calicilor*; 3°. *Drumul Mehedinților*; 4°. *Crucea lui Alexandru-Vodă*.

La prima descindere pe teren a membrilor comisiunei, nimeni nu se găsește care să spună și să arăte pe unde au fost aceste 4 hotare, pomenite în hrisovul Mitropoliei, bătrân numai de 73 de ani. S'ar fi crezut că va câștiga Egumenul de la Mihaï-Vodă, de vreme ce Mitropolia invocă aceste hotare, și tot ea nu putea să le arăte.

Mitropolitul Neofit nu se lăsă însă a fi bătut și, după ce se convinge că nu se poate altfel, pune 'n mișcare mișlocul extrem și desperat care se întrebuița în asemenea ocaziuni: aruncă „*mare blestem*“ și „*gróznică afurisană*“, adică pune pre preoții de la bisericile din mahalalele Biserica Albă, Arhimandritul, Gorganul și Golescul să citească Dumineca la liturghia, în aușul tuturor, cartea de blestem și afurisană asupra tuturor acelor cari, sciind unde au fost *Puțul Calicilor*, *Drumul Mehedinților* și *Crucea lui Alexandru-Vodă*, nu vor voi să spună după a treia citire, în trei Dumineci de-a rândul.

Acest mijloc era, pare-se, suveran la 1741. După a treia citire, în a treia Duminecă, mărturiile eșiră îndată. La a doua descindere la fața locului a celor trei mari boșeri divaniști, între alți marturi, Ióna, soția lui Nicolae, mărturisi că a bătut apă din *Puțul Calicilor*; Velea Pârcălabul mărturisi că a pomenit pe *Calici* acolo în Gura-Văitei cu aședământul lor. Se găsi *Puțul* astupat, se găsi prin vii, spre hotarul Lupescilor, mult căutatul drum al *Mehedinților*, se găsiră pietrele de hotar ale Mitropoliei, pietre pe cari mahalagiile le scososeră de pe la locurile lor și le făcuseră pietre de rîșniță, seú le puseseră ca tălpi la casele de lemn ce clădiseră pe acele locuri.

Se găsi în fine tot. Blestemul făcuse minuni. Mitropolia câștigă, Egumenul fu silit să se retragă cu pământurile lui Mihaï-

---

politul Neofit pe locul unde fusese străvechiul *Puț al Calicilor*. Am putut descifra inscripțiunea cu ajutorul d-lui Nerva Hodoș, sub-bibliotecarul Academiei. Ea sună astfel:

„Cu vrerea Tatălui, Fiului și Sftului Duh, zidita-sau această Sftă Cruce între cinstirea „Sfșilor Marilor Impărați Constantin și Elena, în zilele pré Înălțatului Domnului nostru Io „Constantin Nicolae Voevod cu cheltuiela pré sfintului Mitropolit al Ungro-Vlahiei kirio kir „Neofit, pentru că, drept acest loc, a fost mai 'nainte *Puțul Calicilor*, după cum scrie hrisó-vele Mitropoliei și după vremi...“ — Restul aprópe șters.

Vodă în hotarele prevădute de hrisóve. Pe locul unde fusese istoricul *Puț al Calicilor*, Mitropolitul Neofit ridică uă cruce de piétră și făcu să se sculpeze pe dēnsa urmarea pricinei și a certei dintre Mitropoliă și mănăstirea lui Mihai-Vodă. Se făcu uă nouă măsurătoare și se împietriră din nou locurile Mitropoliei.

Procesul fusese câștigat după Aprile 1741. În Iuliū, când se puneau pietrele de hotar, Mitropolia, mândră de biruința ei asupra Grecului de la Mihai-Vodă, avu órecari porniri și veleități de a călea la rândul ei din curțile și grădinele boierilor din Podul — acum era podit, — al *Calicilor*, sub cuvânt póte că și boierii călcaseră odinióră din mahalaua *Calicilor* locuri destule.

Acestor veleități ale Mitropoliei, boierii, locuitori pe drepta Podului *Calicilor*, adică Rudeni, Dudesci, Leurdeni, Brăiloi și póte și alți răspunseră îndată arătând la divan hrisóvele, unele din vremea Brâncóvenului, — cele mai multe, — ier altele mai puține dela Domni și mai bătrâni. În fața hrisóvelor boierilor, Mitropolitul Neofit își retrase orice pretențiune, ier Rudeni, Dudesci și cei-l'alți rămaseră

Elena Matei Bassarabă¹⁾.

¹⁾ Din colecția, de la Leurdeni, a d-lui N. Crețulescu.

bunî stăpânî pe locurile date lor din marele loc domnesc din secolul XVII, loc coprins între Calici şi Mihaï-Vodă, prin Antim şi Sfinţii Apostoli din vremurile nôstre.

XII

Etă cum reiese din studiul documentelor că *Mișăii* seû *Calicii* bucuresceni au fost goniţi, încă de la finea secolului XVII, din locurile ce aveau din vechime dincolo de *Livedea Gospod* şi pêne în Gura-Văitei spre drumul Mehedinţilor.

S'au depărtat, s'au depărtat din ce în ce mai mult, pêne când s'au pierdut în viele şi'n Țigănia Mitropoliei, spre stânga, spre drumul Giurgiului şi pe lângă heleşteul lui Șerban-Vodă.

Podul *Calicilor*, podit, îngrijit, canalizat, ca ori-ce uliță boierescă, cu șanț care vërsa apele sub pod în Dâmbovița, în fața Curței Domnesci, *Podul Calicilor* este acum la 1741 locuit numai de boieri şi de neguțatori.

La 1766, Mihaï Rudénul avea atâta loc din Antim pêne în *Podul Calicilor*, în cât începe să vëndă bucăți-bucăți neguțatorilor cari voiau să se stabilească cu prăvăliile în partea locului.

La finea secolului XVIII-lea nu mai este picior de *calic* în podul *Calicilor*, dér numirea persistă, de şi acum, cam înainte, cam după 1800, apare şi numirea de care vorbiam la 'nceputul acestui capitol, adică *Podul Calitei*, întru nimic justificată.

Numirea de *Podul Calicilor* stă, dăinuesce, persistă, cu tôte luptele şi năzuințele locuitorilor de acolo de a se desbăra de dēnsa, de a face să fiă uitată. In zadar fu tot!

Amintirile despre brésla *Calicilor* cu starostele lor: cuvântul *calic* rămas în limbă cu înțelesul de „sgîrcit“ şi „linge-talere“; mult-întrebuințata locuțiune „*mai mare peste mai mică şi staroste de calici*“; rēutăciōsa plăcere a locuitorilor de prin mahalalele celorlalte ale Bucurescilor de a 'ntreba pe prietenii lor de pe podul *Calicilor* cu vorbele: cum o mai duceți cu șederea 'n *Calici*, — tôte aceste motive, unite şi cu iubirea pe care Bucurescénul a avut-o totdeuna pentru orașul seû, au făcut ca numirea să nu dispară, ba din contra *Podul-Calicilor* să fiă viū încă în memoria tuturor.

S'a uitat *Podul Turcului* şi *Podul Cilibiului*, s'a uitat *Cișmeua Beizadelelor* şi *Pușcăria Domnescă*, dér podul *Calicilor*, adică, înainte de

podire, mahalaua *Calicilor*, a dăinuit în memoria Bucurescenilor încă de prin secolul XVI.

Din cele vro 15 focuri mari cari, la diferite timpuri, au distrus părți însemnate din orașul Bucuresci, adică de la 1691, cel mai vechi incendiu ce cunosc, și până la 1847, ultimul mare foc al Bucurescilor, Podul *Calicilor* a ars uă dată tot, la 'nceputul acestui secol.

În manuscriptul care vorbește despre acest foc și care este proprietatea Academiei, este uă notiță în care un sciutor afirmă că 600 de case au fost prefăcute în cenușe, ier un altul notéză sub nota primului că, nu 600, ci 419 case au ars la focul acela.

Tot ca suvenir istoric despre Podul *Calicilor* voi uă mai adauge că, la 1632, când oștile lui Matei-Vodă se bătură la Sifta Ecaterina cu oștile lui Leon-Vodă, fugarii acestuia din urmă apucară prin vicle Mitropoliei și de acolo, de sigur, prin mahalaua *Calicilor*, pentru a scăpa de loviturile biruitoare ale ostașilor vitézului Matei.

Astăzi, în 1899, din mahalaua *Calicilor* și din Țigănia Mitropoliei de cari vorbesc documentele secolului XVII, ce-a mai rămas ?

Nimic, afară pôte numai de vro câte-va căsuțe de prin strada *Emancipată*, de prin strada *Salvatorului* și de prin bucățile de strade mici, strâmte, strâmbe și mocirlose, pe cari le-a tăiat frumosul bulevard al Domniței Maria.

În locul vielor Mitropoliei și vielor lui Mihaï-Vodă, în locul *Țigăniei* și *Calicilor* de odinioară, ce ar vedea un *Calic* din vremea lui Mihaï-Vitezul, decă s'ar scula din oropsitul lui mormânt ?

Ar vedé *Calicul* bulevarde mari, largi și luminose; ar vedé căsărmi în cari se lucréză pentru pace pregătindu-se răsboiul; ar vedé fabrice, strade absolut noue, case absolut noue cum sunt tôte cele de la Gramont, — clădiri peste clădiri cari se 'nalță dilnic, cu uă răpediciune uimitoare.

Se duc vechii Bucuresci, se duc toți, se prăpădesc ca un cântec bêtărănesc. Lucrul nou omoră fără milă lucrul vechi.

Bucurescii cei noui cresc, se'ntind într'una; au suit colina unde era odinioară drumul Mehedinților și hotarul Lupescilor, și merg mereu înainte, muncitori și veseli, spre binele și bucuria Bucurescenilor.

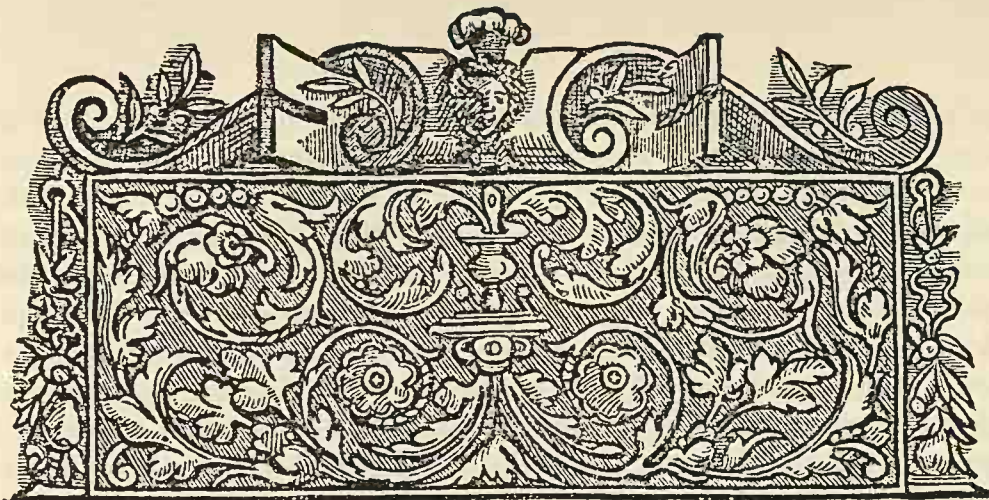
Orașul bucuriei este astăzi și orașul muncii, și, ca atare, destinat este pentru un falnic viitor.

XIII

PODUL TÂRGULUI-DE-AFARĂ

I

Podul¹⁾ cel mai vechi, care a plecat încotrova de lângă Cetatea Dâmboviței, adică de lângă Curtea Domnescă a Bucureștilor a fost, de sigur, *drumul cel vechi* său *podul cel vechi al Târgoviștei*, pe care actele domnesci ale lui Șerban-Vodă Cantacuzino îl numesc chiar acum două sute și mai bine de ani *drumul cel vechi al Târgoviștei* care, p'alocurea, se confundă cu *drumul Brașovului*²⁾.

Podul Calicilor va naște mai târziu; vine pe urmă *Podul lui Șerban-Vodă*, numit în secolul XVIII *Podul Beilicului* și, în fine, într'al noulea deceniu al secolului XVII, Brâncovénu tăia locurile cantacuzinesci și făcu *Podul Mogoșiei*.

De lângă Curțile Domnesce, odată cu *Podul Târgoviștei*, a luat naștere și *Podul Târgului-de-Afară*. Actele mănăstirei Stelea³⁾ din secolul XVI vorbesc de drumul cel mare, care duce la Târgul-de-Afară.

Acest drum, mai târziu podit, și, deci, acest pod nu 'ncepea ca astă-zi tocmăi din gura pieței, de la *Bazaca*, ci de sus, de pe colină, de la biserica sftului Gheorghe-Vechi, de óre-ce porțiunea Călei Moșilor de astă-zi coprinsă între piéta Sftului Anton

1) În înțelesul de astă-zi: *Calea*.

2) Documentele citate la cap. *Curțile Domnesce* și *Podul Mogoșiei*.

3) *Arhive*: pachetele M-rei Radu-Vodă, diverse documente.

și ulițele Decebal și Sfta Vineri era ocupată de locurile de jos ale *Curței Domnesci*, de *Pușcăria Domnescă*, de gardul *Viei Domnesci* care suia spre strada Patria, ier, mai sus, spre Nord și Est, adică spre Sftul Gheorghe-Vechi și Bărăția de mai târziu, erau zidurile de apărare ale Curței-Vechi, precum și un turn cu un puț alătura, de unde arătarea în documentele secolelor XVII și XVIII de prăvălii de lângă *Putul Turnului*¹⁾. Mai sus de Bărăția sevă lângă Bărăția, pe dél, în orice cas, era, dice-se, în vremuri străvechi și uă móră. Cum? unde? când? Documentele tac. Scim numai că riuulețul care venia de la Târgul-Cucului și scoboria prin strada Decebal la vale, prin Curtea Domnescă în Dâmbovița, trecea aprópe de locul pe unde tradițiunea pune uă móră.

Oricum ar fi, din punctul care, pênă mai acum 25 de ani, se numea la *Mișu 'n dél*, a 'nceput Podul Târgului-de-Afară.

Indată ce apuca să plece spre Obor, Podul Târgului-de-Afară avea la drépta un drum, adică uă cale ierăși bėtrână, pe care documentele secolului XVII o numesc *drumul care duce la Sėrbı* și care corespunde óre-cum cu Calea Văcăresci de astă-đi, lăsându-se ênsė mult mai spre Est la stânga²⁾. Drumul la Sėrbı da prin mahalaua, numită la 1650 a lui Aga Nița, pe la casele boierilor Năstureli-Heresci, și pleca lăsând la drépta mahalaua boierilor Popesci, spre Dobrotėsa, Sėrbı, Cioplea, Popesci, Dudesci.

Acesta este drumul care se 'njuga cu Podul-Târgului-de-Afară, îndată ce acesta își începea firul lui. La doi pași mai 'nainte tot spre drépta, mergėnd tot spre Obor, Podul Târgului-de-Afară trecea pe lângă gardul vielor, proprietate a mănăstirei Spătarului Stelea, vii cari aű rėmas multă vreme încă dupė 1600, ca și viele domnesci, despre cari ne vorbesce un document de la 1740.

Un alt document de la 28 Februarıu dice: Popa Bogdan dă popei Ioasaf și Logofėtului Stanciu loc sterp și trei prăvălii pe din jos, alătura cu podul cel mare, care merge la Târgul-de-Afară, „despre gardul viei mănăstirei Stelea, drept unde se despart ulițele, pe lângă prăvălia lui jupân Petre Abagiul“³⁾.

Urmându-și firul spre Obor, Podul Târgului-de-Afară ajungea numai de cât la ulița care ducea spre Pescăria-Vechiă la stânga

1) Veđi cap. *Curțile Domnesci și Bisericele*, în deosebi biserica Sftului Gheorghe-Noú.

2) Veđi cap. *Mahalale Bucurescene*.

3) *Arhive*: Códica No. 5 a Mitropoliei. — *Locurile din Bucuresci*.

și la alta care, pe lângă râulețul Bucureștióra, ducea la dreapta spre biserica Domniței Ancuța, adică a Vergului, fondată însé pôte în secolul XVII.

Ce era în secolul XVII pe porțiunea de loc coprinsă în triunghiū de Calea Moșilor, strada Decebal și grădina Sftului Gheorghe-Noū, nu sciū.

Bucureștióra însé e râulețul care venia de la Icónă și, la lacul Șuțuluī, lângă Târgul Cuculuī, se despărția în douē¹⁾: uă parte apuca spre Pescăria-Vechiă, adică spre Scaunele-Vechi și Scaunele-Pescarilor pe carī documentele ni le certifică acolo, în mahalaua Săpunarilor, âncă din secolul XVI, iér altă parte coboria din Târgul-Cuculuī, prin Boiangiī și prin Curtea Domnécă, la Dâmbovița.

Podul Târguluī-de-Afară mergea 'nainte și întâlnia la stânga mahalaua Sibilelor, adică pe la cea de astăđi Biserică a Sfinșilor, pe atunci biserica cu Sibilele. Pușin mai la vale, tot la stânga, da 'n Podul Târguluī-de-Afară *Podul Armenilor*, numit mai târđiū *Ulița Armenécă*. Tradițiunea spune că, pe vremuri, când aū venit Armeniī în București, Mitropolitul Țeriī, sciindu-ī spurcați, le-a dat afară din orași sē 'și facă biserică și case, izolându-ī de adevărați creștini, întocmai după cum în orașele Italiei și Germaniei, se isolaū în *Ghetto* și 'n *Judengasse* nenorociți de Evrei. La ce epocă însé s'aū stabilit Armeniī într'acéstă parte a orașuluī, noi pêne ađi nu scim²⁾.

Biserica cu Sibilele, reparată la finea secoluluī XVII de Popa Hierea, era barieră în timpul lui Matei Bassarab. București însé cresc mereū, încât începutul secoluluī XVIII vede Oborul depărându-se din ce în ce mai mult spre Est, pe 'ntinsele câmpii domnesci de la margine.

Lângă Pescăria-Vechiă, dând în Podul Târguluī-de-Afară, era locul numit âncă în secolul XVIII la *Carele cu Pesce*³⁾. Uă alta uliță ierăși vechiă, dér a căreia situațiune nu o gălesc, este *Ulița Cișmelei-seci*⁴⁾.

Podul era fôrte frecventat, fôrte viu și fôrte comercial. În legătura cu *Târgul-din-Năuntru* de lângă Curtea Domnécă; în le-

1) Veđi cap. *Dâmbovița Bucurescă*.

2) Veđi cap. *Mahalalele*.

3) *Arhive*: Condica No. 5 a Mitropoliei. — *Locurile din București*. — Act din 17 Septembrie 1763.

4) V. A. Urechă: *Istoria Românilor*, XII, pag. 300.

gătură cu *Târgul-de-Sus*, adică cu ulițele neguțătoresci, coprînse între biserica lui Ghiorma Banul, biserica lui Colțea Clucerul și partea de răsărit a Curței Domnesci, în legătură în fine, — pôte direct, pôte indirect — cu drumul Têrgoviștei spre Nord și direct cu drumul cel mare care ducea la Sêrbî, — acest Pod al Târgului-de-Afară concentra pe dênsul întrêga viêtă a Capitalei, într'anumite zile și adică în zilele de Obor, în zilele târgului Moșilor și în zilele târgului Pantelimonului, când Domnul, Mitropolitul și toți boierii mergeau cu alaiu mare fiă la kioscul domnesc de la Moși, fiă la mănăstirea Ghiculescilor, la Pantelimon.

La 1767, Podul se 'ntindea, după cum ne spune marele hrisov al M-tirei Pantelimonului¹⁾, pênă la biserica lui *Ceauș Precup*, care este una din bisericile *Precupeții*, adică cei *vechi*. Orașul se întinsese din ce în ce mai mult pe aceste locuri cari erau moșiă domnescă și cari se loviau cu Fundeni, proprietate pe atunci a Dudescilor.

Când s'a *podit* Podul Târgului-de-Afară, nu scim. Scim ênsê din amênuntele ce ni se dau de Paul din Aleppo și alți călători, că podirea ulițelor la Iași și la Bucuresci era în ființă în secolul XVII. „Ulițele sunt acoperite, nu cu *pavele*, ci cu *podini*, ca în Rusia“, specifică Paul din Aleppo. La Paris, în vremurile lui Filip-August²⁾, unul din porcii cari se bălăciau liberî prin băltócele ulițelor capitalei, se vîră între piciórele calului care ducea pe rege, rêtórnă și cal, și pre suveran, și face pe Rege sê dea ordine ca porcii sê nu mai umble pe strade, și stradele sê se paveze. Acestea la 1170. La Bucurescii, uă asemenea priinciósă întêmplare, documentele nu spun sê fi obvenit vre-unuî Domn român sêu vr'unuî Beî fanariot; drept acestea, nu putem precisa când s'a hotărît podirea drumului care ducea la Târgul-de-Afară, pentru ca sê'l facă pod.

Noróiele și băltócele scim ênsê că erau și pe el, ca și pe Podul Mogoșóiei, de pomină și de primejdiă³⁾. In orî-ce cas, podirea trebuie sê se fi făcut înainte de 1750. Când podirea e bine făcută și bine întreținută, țice Raicevici⁴⁾, circulațiunea e lesniciósă și pentru pedestrii și pentru trăsuri; dér când podinele s'aú des-

1) Hrisovul este proprietatea d-lui Colonel Ghica. Data lui e: 15 Septembre 1767.

2) 1180—1223.

3) Veđi cap. *Podul Mogoșóiei*.

4) *Voyage en Valachie et en Moldavie*, traducțiune Lejeune (Paris, 1822), pag. 18.

gărdinat, s'aũ învechit și aũ putrețit, atunci mergerea pe dênsele e primejdiósă, mai cu sémă pentru bieții cai, cari își frâng pe nemiluite piciorle în găurele podeleĩ. Din cincĩ în cincĩ anĩ, podul trebuie refăcut pe dintregul, spre marea pagubă a frumoșelor pădurĩ ale țerii. La 1792, Domnia numesce uă comisiune de patru boierĩ care sã repare cele trei mari podurĩ ale Capitaleĩ: Podul Târgului-de-Afară, Podul Mogoșoieĩ și Podul Calicilor.

Pentru Podul Târgului-de-Afară, comisiunea hotăresce ca sã se taiă și sã se ciopléscă din pădurile Ilfovului, Vlăsceĩ și Dâmboviței 13600 de *podinĩ*, — nu spune ênsã câțĩ *urși*, adicã grinđĩ mari de pus pe de marginĩ pentru fixarea cu piróne a podinelor. Aceste 13600 de podinĩ se întind de la rěspântia numitã a lui *Butuc*, unde pãzesce strėja și pênã la capul podului, pe uă lungime de 1492 de stânjenĩ¹⁾.

Respântia lui *Butuc* era un loc, pare-se, cunoscut de toți Bucurescenĩ, ca locurile, tot pe Podul Târgului-de-Afară, numite: *Locul Măinescului*, de lângă polcovnicul de Călărași *Stan*, *locul Martagiului*, și altele²⁾. Pe acestea le cunóscem dintr'ua poruncă domnescă de la 26 Ianuariũ 1790, care hotăresce locurile unde de aci 'nainte se vor strĩnge și vor aștepta mușterĩ *carele cu lemne* și *carele cu fên*, cari nu mai aũ voiã sã umble pe ulițe de colo pênã colo.

Și pentru Podul Târgului-de-Afară, ca și pentru cele-lalte podurĩ erau în vigóre tóte poruncile Domnieĩ, și Agieĩ, și Epitropieĩ obștieĩ, privitóre la mânatul cailor. Vizitĩ și surugiĩ, când rãpeđiaũ trãsurile pe aceste podurĩ, făceaũ mórte de ómenĩ. De aceea, êncã din 1787 Marte, avem pitac domnesc care poruncesce vizitiilor ca nu cumva, „cu blestemata firea lor, când e învãlmã„șelã, sã dea nebunesce nãvalã, ei sã aștepte cu 'ncetul și la „pas“³⁾.

Vornicia și polcovnicia de podurĩ dă poruncĩ êncã de la 1782, ca tot mahalagiul sã mătore și sã repare podul, cât ține lungimea curței lui, ier bãltócele, unde se fac, sã le astupe cu cenușe, praf, paie și alte sfãrãmãturĩ⁴⁾. Mai târđiũ, la 1793, Epitropia Obștieĩ iea subt îngrijirea sa podurile⁵⁾. Podul Târgului-de-Afară este principala ei grijã, și cu drept cuvênt, cãci el era cel mai frecventat.

1) V. A. Urechia: *Istor. Rom.*, IV, pag. 274.

2) Ibidem: *Istor. Rom.*, III, pag. 406—407.

3) Ibidem: *Istor. Rom.*, III, pag. 74.

4) Ibidem: *Istor. Rom.*, I, pag. 292.

5) Ibidem: *Istor. Rom.*, V, pag. 375.

Din timpul lui Alexandru-Vodă Ipsilante și pe urmă de la Mavrogheni încoa, Podul are două cișmele: una la casele Serdarului Fălcoianului, în apropiere de locul unde trece la vale Bucuresci¹⁾, și alta la biserica cu Sibilele, amândouă având apă adusă de la Crețulesci²⁾.

La 1786, Iuniu 9, Mavrogheni, prin pitac către Vel Spătar, hotăresce ca târgul Oborului la capul Podului să se facă Marția și Vineria, și poruncesce să i se facă *Foișor Domnesc*, ca să mERGă și el să asculte pe ómenii din afară și să-i întrebe de sunt mulțămii séu nu cu ispravnicii și cu zapcii care-i cârmuiesc³⁾.

Boierii aú locuit și pe Podul Târgului-de-Afară ca și pretutindenii. După cum am mai spus-o: uă anume uliță boierescă, precum erau în cele mai multe din orașele Țerii, la Bucuresci nu se află.

Șciú că consulatul frances a fost uă dată pe Podul Târgului-de-Afară, dér pare-mi-se a 'mí aduce aminte că acésta s'a 'ntêmplat la 'nceputul secolului XIX. Ghiculescii aú locuit de asemenea pe Podul Târgului-de-Afară.

Mai mult de cât cele-l-alte poduri ale Bucurescilor, Podul Târgului-de-Afară adună pe podinile séle mai multă lume, și bună, și rea. Cărciume și cărciumióre erau unele lângă altele și, nici odată, nu erau góle. De aceea, când Domnul séu ispravnicii Bucurescilor, séu județul orașului cu cei 12 pârgari voiaú să aducă mai repede la cunoscința mai multora ceva privitor la obște, atâtii pe Podul Târgului-de-Afară puneau să strige și se bată toba. Pe cei „*însemnați*“, adică creștii la nas, séu pe cei cu *nasul tăiat* de tot, după ce, conform locuțiunei ađi rămasă în limbă, „*il daú prin târg cu nasul tăiat*“, apoi, pe Podul Târgului-de-Afară, il plimbaú să 'l védă uă lume.

Tot la capul Podului acestuia se spânzuraú condamnații la mórte, după ce, de la Pușcăriă, fiă călare pe un măgar, cu fața spre códa măgarului și cu sentința legată de gât, fiă în car tras de boi, il treceaú pe 'ntreg Podul Târgului-de-Afară.

La 1691, când Brâncóvenu, după uă judecată care va face epocă în viitórea istoriă a jurisdicțiunei române, condamnă pe celebrul Staiko Paharnicul la spânzurătoare, furcile fură înălțate

1) Cam pe unde este astăzi Hotel de Londra și 'ncepe Strada Radu Calomfirescu.

2) V. A. Urechii: *Istor. Rom.*, V, pag. 400.

3) Ibidem: *Istor. Rom.*, III, pag. 36.

la capul Podului. Cu „cărțile de grumazî“, adică cu sentința atârnată de gât, Staiko Paharnicul, călare pe măgar, seî în car cu boi și c'un popă lângă el, străbătu tot Podul Târgului-de-Afară și merse la Obor de 'și primi osânda tuturor *musafirnicilor marghio-
lii*“, țesute de el în contra Brâncovenului¹⁾: La Obor, cu mórtea condamnatului, „*se spârgea vasul rēutăților*“, — pentru a vorbi limba secolului XVII.

Hoț în obeșii²⁾.

Obiceiul de a se spânzura la capul Podului, la Obor, era din vremuri bătrâne. Poeții poporanî îl cunosc. Unul dintr'ênșii ȃice:

Dar'ar Domnul ce-am visat,
Sē-î vēd fagul dērîmat,

1) *Mag. Istoric*, II, pag. 42. — Cf. Kogălnicēnu: *Cronicele*, II, pag. 243, Neculcé.

2) Colecț. Academiei Române.

Să vëd fagul Miului,
 Miului Sglobiului
 Din codrii Cobiului,
 Dërmãt și rësturnat,
 Iër pe Miul spânzurat
 La Pod-Târgului-de-Afarã,
 'N douë furci și uã cumpeiórã
 Ca sël batã vënt de sérã,
 Sël privescã multã țerã¹⁾.

Tot în poesia poporanã, Corbea ñice mamei sële:

— Du-te la Târgul-de-Afarã,
 Te-abate la cârciumiórã;
 Dece lopãtari tocmesce
 Și cu dënșii te pornesce
 La Oborul iepelor,
 La gunoiul mânzilor²⁾.

Er Domnul ñice mumei lui Corbea:

— Dëcã'i Corbea fiul tãu,
 Lasã cãl îngrijese eũ;
 I-am și gãsit eũ mirésã,
 Pe chipósa Carpena,
 Adusã din Slatina,
 'Naltã și sulemenitã,
 De harnici meșteri croitã;
 I-am tocmiț și lãutari
 Cu ghiare și ciocuri mari,
 Ca sël cãnte ñi de vërã,
 Colea la Târgul-de-Afarã,
 Sël privescã multã țerã³⁾.

Aștãđi, Podul Târgului-de-Afarã este numit *Calea Moșilor*, și Târgul Moșilor, care se ține uã datã pe an, a fãcut sël se uite numele de Târgul-de-Afarã, sub care era cunoscutã odatã strinsura de ómeni, de mãrfuri și de vite.

Moșii, veselul târg bucurescën din Mãi-Iuniũ al fiã cãruĩ an, cu sgomotósa lui *Joiã*, cu petrecerile și-apoi cu pomenele ce se fac pentru cei rëposați intru Domnul, — *Moșii* fost-aũ înființați

1) Teodorescu G. Dem.: *Poesii populare*, pag. 501.

2) *Ibidem*, pag. 528.

3) *Ibidem*, pag. 533.

de Mircea-cel-Bătrân, după ce se bătuse odată în marginea Dunărei unde murise mulți dintr'ai săi și el, spre pomenirea sufletelor celor morți, hotărîse această serbare cu 'mpărțeli de pomeni¹⁾?

Fost-au înființați după bătălia de lângă colina lui Radu-Vodă²⁾ de Alexandru-Vodă Mircea, în urma luptei norocoase ce avusese cu Vintilă-Vodă, prietenul lui Ion-Vodă cel Cumplit, Domnul Moldovei³⁾?

Fost-au înființați de Matei-Bassarab la 1632, după bătălia de lângă Obor⁴⁾? Său sunt *Moși*, pentru pomenirea celor răposați și pomenele de făcut sufletelor lor, cum se face la Sâmbăta Morților și 'n religiunea ortodoxă, și 'n religiunea catolică?

Orî-cum ar fi, astăzi, Calea Moșilor, cam tristă din cauza vecinătăței marilor bulevarde, cari fără milă o taiă la un punct, pare că se uită lung la stradele cele mari, la tramvaiurile electrice, la lumina electrică și la toate cele-l'alte îmbunătățiri ale gospodăriei bucurescene.

Odinioră, Podul Târgului-de-Afară avea podini în loc de piétră cubică; séra, când îl străbătea, avea trebuință de masalagiū ca să nu 'ți frângi picioarele în găurele dintre podini.

Astăzi, lumina electrică te desemneză perfect pe asfaltul bulevardelor vecine, și'n locul strigătului cu care, de la 9 ore séra *străjarul* său *respântiașul* păzitor te'ntreba: *cine e acolo?* — auđi înaintea-ți său îndărăt, sîsiind puternic, curentul electric al firelor aeriene, iér pe jos, pe șine, sbucnind miș de scânteii galbene, albastre și roșie de la rótele tramvaiurilor cari mănâncă distanțele.

Carul cu boi la 1799, — tramvaiul electric la 1899!... Și vechiul Pod al Târgului-de-Afară va avé să mai védă în curândă vreme și altele mai minunate.

Bucurescii nu merg, ei alérgă pe calea Progresului. Devisa lor: *tot înainte!*

1) A. Pelimon: *Bukur, istoria fundărei orașului Bucuresci* (Bucuresci 1858), pag. 242.

2) Care pe atunci n'avea nume și va deveni îndată colina Sftei Troițe, și apoi în secolul XVII, colina lui Radu-Vodă.

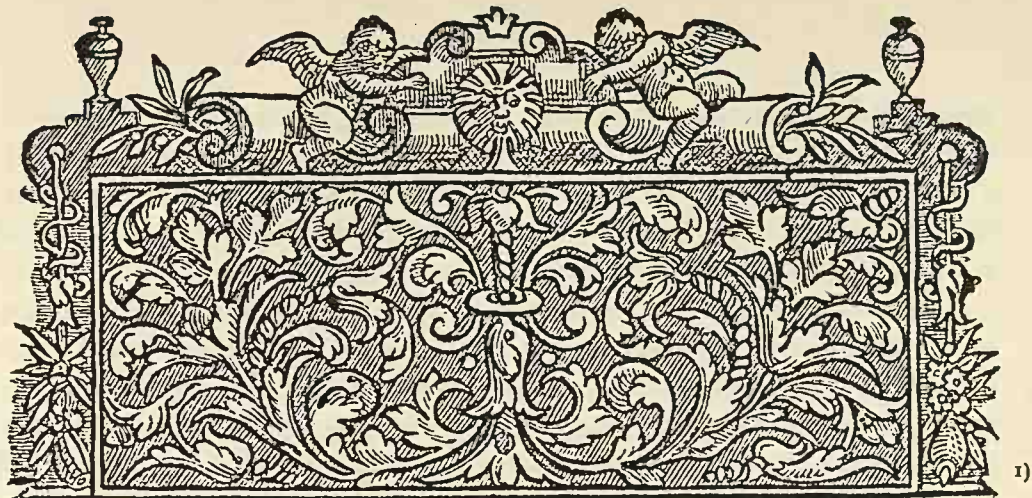
3) Hasdeu: *Ion-Vodă* (Buc. 1894), ed. II, pag. 174.

4) Veđi cap. *Istoria Militară a Bucurescilor*.

XIV

PODUL LUI ȘERBAN-VODĂ
(PODUL BEȚLICULUI)

I

De când esista vechia Curte Domnăscă cu două porți, *Pórta-de-Sus* la tăierea stradei Carol I cu strada Smârdan, și *Pórta-de-Jos* la sud, lângă punctul unde începe ađi Calea Șerban-Vodă, a fost un drum care mergea pe lângă Dâmbovița, eșind îndată afară din Bucuresci.

La stânga acestuia, pe porțiunea de loc coprinsă astăđi între strada Patria, Calea Șerban-Vodă, Calea Văcăresci și Jicnița, se ridicau pe uă colină, acum fórte mult tăiată, *Viele Domnesci* pe carı le 'ntêmpinăm în documente pêne în secolul trecut, pêne la 1767, când ele sunt în păragine, și n'a mai rămas acolo de cât *lednița* domnăscă, adică ghiățaria²⁾.

Acest drum cotia la stânga împreună cu Dâmbovița, pentru a eși din orași și a merge, în secolul XVI, spre biserica Sftei Troițe a lui Alexandru-Vodă Mircea, la care ajungea pe un pod; de acolo, e probabil că apuca la drepta pentru a trece înainte pe lângă heleșteul lui Șerban-Vodă.

I s'a đis Podul lui Șerban-Vodă. Care Șerban? Radu Șerban, vitezul succesori al lui Mihał-Vitezul și care făcu fortificări im-

1) Podóbă din *Penticostarul* slavonesc, tipărit la Târgoviște în 1649. Veđi *Bibliografia* d-lor Bianu și Hodoș, pag. 171.

2) *Hrisovul cel mare al Pantelimonului*, proprietatea d-lui Colonel Ghica.

prejurul Bucurescilor¹⁾ și, *póte*, deschise pe aci cale mai bună, făcând *póte* și un pod nou și bun peste Dâmboviță? Séu numitu-s'a după Șerban-Vodă Cantacuzino, care lucră și el pentru înfrumusețarea orașului? — Cestiunile rămân fără răspuns în starea actuală a cunoscințelor noastre.

La 1626, Radu Vornicul sin Gheorghe Vornicul ot Secariste, bărbatul Păuneî, féta lui Badea Postelnicul, din străvechia familiă a Cocorescilor, cumpără locuri în Bucuresci, „*din jos de Via Domnescă, alături cu ulița, în lung, péné la apa Dâmboviței* 2)“.

Radu Vornicul ot Secariste a cumpărat loc pe podul lui Șerban-Vodă, dér nu'l numesce, potrivit nenorocitului obiceiū ce aveaū vechii Bucurescenii de a hotărî și hotărnici locurile după vecinî, nu după ulițe.

Tocmai în secolul XVIII, înainte de Alexandru-Vodă Ipsilante, sunt documente cari numesc vechia uliță de lângă *Viele Domnesci* cu numele de *Podul lui Șerban-Vodă*.

Când, la 12 August 1766, Ioniță Croitorul începe, cu 'nvoiela Mitropolitului, pe un loc ce aparținea bisericeii domnesci de jos, clădirea bisericeii séle, *Sftul Ion-cel-Noū*, numită mai târziu Sftul Ión al Vornicului Pârșcovénu, — documentele spun³⁾ că locul bisericeii domnesci de jos e pe Podul lui Șerban-Vodă.

Nu cunosc péné astăzi nici un document din secolele XVI și XVII, cari se vorbescă de Podul lui Șerban-Vodă.

Uliță vechiă, Podul lui Șerban-Vodă, vecin cu mahalaua lui Radu-Vodă, se'ntinsese în secolul XVII pe locurile mahalalei, numită la 1759 Ianuariū 21, *Slobozia Domnescă*.

Pe aci locuiaū boierii vechii bucurescenii ca Fălcoieniî, cari aveaū locuri în fața Mănăstireii lui Dumitrașcu-Ghica biv vel Spătar (1763), Conțescii, Pârșcovenii⁴⁾. Acestea, după documentele Arhivelor.

După spusele bătrânilor, tot pe Podul lui Șerban-Vodă locuiaū, la 'nceputul Podului, chiar lângă Pórta-de-Jos a Curței Domnesci, pe unde se țice ađi „la Bazaca“, neamul boierilor din Grădiștea, adecă Grădișteniî, Armași din tată 'n fiū și, decî, păzitorî ai Curței și cărmuitorî ai *Pușcăriiei Domnesci*, care se'nălța,

1) Veđi cap. *Istoria Militară a Bucurescilor*.

2) *Arhive*: Condica No. 2 a Mitropoliei. *Jud. Ilfov*, pag. 31.

3) *Arhive*: Condica No. 5 a Mitropoliei. *Locurile din Bucuresci*.

4) *Arhive*: Condica No. 5 a Mitropoliei. *Locurile din Bucuresci*, pag. 188.

dirjă și 'ntunecósă, pe locul unde suia *Ulița Rahtivanului*, ađi Strada Patria.

Tot pe acéstă uliță aű locuit în secolul trecut și unii din Ghiculesei, — înainte séu după zidirea bisericeii lor, adică M-tireii Sftului Spiridon-Noű, nu scim. Biserica, în or'ce cas, a fost, după cum am văđut, multă vreme în secolul XVIII afară din orași, séu, cum spun documentele, „în laturea Bucurescilor”¹⁾.

Pe Podul lui Șerban-Vodă era drumul Giurgiului și, deci, al Constantinoplei. Pe aci veniaű trămișii Sultanului și toți ómenii de sémă cari treceaű prin Bucuresci, de la Țarigrad, ca să mérgă *înăuntru*. Podul lui Șerban-Vodă a fost în secolele trecute ceia ce a fost și este în secolul XIX, Podul Mogoșóiei, ađi Calea Victoriei.

Uă mulțime de mănăstiri din prejurul Bucurescilor, și multe biserici și mănăstiri dinăuntru orașului aveaű proprietăți pe Podul lui Șerban-Vodă. Mănăstirile Radu-Vodă, Mărcuții, Răsvanul și altele²⁾ aű case, prăvălii, pimnițe și locuri virane. Intinse grădinii de socii și de duđii³⁾ se mai aflaű încă la capul Podului din spre barieră. Bariera se mută mereű în secolul XVIII, căci orașul creșcea într'una.

La 1776, Alexandru-Vodă Ipsilante zidesce *Casele Beilicului*⁴⁾, pe Podul lui Șerban-Vodă, pentru Turcii, pașalele, emirii, mumbașirii și capigiirii, cari veniaű să aducă Domnului ordine, înșciințări, vești bune séu vești rele de la Constantinople. Intr'aceste case, cari se aflaű cam pe unde este acum podul Dâmboviței, Turcii erau hrăniți pe socotéla Domniei atât cât staű în capitală. Inainte, avusesse Domnia așa numitele *case de mosafiri*, unele cantacuzinesci, altele brâncovenesci, dér nu erau practice și dedese nascere la multe și mari nemulțămiri. Serviciul organizat de Alexandru-Vodă Ipsilante, în casele *Beilicului*, ușură sarcina Domniei și a persónelor însărcinate a 'ngriji de Turci, când erau în Bucuresci. De atunci, orașanii începură să numescă Podul lui Șerban-Vodă cu numele pe care 'l cunosceaű bine, căci simțiseră, adescori adânc și dureros, urmările beilicului turcesc și *beilicciilor* de la Țarigrad.

În curândă vreme, după cum de mai 'nainte era la Iași uă

1) Veđi cap. *Bisericele bucurescene*.

2) *Arhive*: Cartónele și pachetele acestor mănăstiri.

3) *Arhive*: Condica No. 5 a Mitropoliei. *Locurile din Bucuresci*, pag. 188.

4) *Beilic*, casa, palatul Beilului într'un sens; într'altul *coreadă*, muncă, elacă pentru bei; *a lucra de beilic*, a lucra pentru Domniă, de giaba, *de dorul lelii*, séu afar' din plata steli.

*pietă a Beilicului*¹⁾, tot așa în Bucuresei avurăm *Podul Beilicului*, după casele în cari se odihniău trei zile, cu „*tain și scumpă îngrijire*“²⁾, Turcii capigiî, elciî, mumbașiriî și pașalele.

II

De la 1776 și pînă la 1800 nu fu pod în Bucuresei, pe care Domnia, prin polcovnicia podurilor, sê-l repare și sê-l întrețină în stare mai bună și mai curată, de vreme ce pe dînsul veniaû călătoriî de sémă și mai ales Turciî cu firmaturî și alte misiuni. Pitacele domnesci, privitóre la repararea, dresul, prenoirea podinelor de pe Podul Beilicului, sunt nenumărate³⁾. Vinovațiî de la Pușcăriă sunt într'una scoși de la închisóre și duși pe Podul Beilicului sê lucreze, ca nu cumva sê se întempe primejdiă olăcarilor împărătesci.

Intr'adevăr, găurele cari se făceaû în podine rupeaû piciórele cailor în mod spăimîntător, și se pôte pricepe în ce stare sufletească s'ar fi găsit un Turc venind la Curte, când calul sêu arab sêu de Bugeak și-ar fi frânt piciorul în podinele cari pardosiaû Podul Beilicului.

De altmintrelî, Obștesca Epitropiă și subalterniî sêi, polcovnicii podurilor, întrețineau Podul Beilicului într'ua stare perfectă și curată, pentru că pe el veniaû cu alaiû de la Constantinopole Domniî ceî nouă numiți. Podul Beilicului este ulița care, înainte de Podul Mogoșoiei, a vêdut mai multe *alaiuri* și ceremonii pe dînsa. Intrarea cu alaiû a Domnilor, intrarea cu alaiû a Dómmelor și Beizadelelor Măriei Sêle, intrarea cu alaiû a slăvituluî Firman împărătesc, intrarea cu alaiû a câte unui pașă mare de la Constantinopole care trecea 'năuntru, intrarea cu alaiû a unui *elciû* adică a unui ambasador creștin care pleca de la Constantinopole în țera sa, singur sêu cu *Madama Măriei Sêle*, cum dicea Dionisie Eclisiarhul, — tóte aceste alaiuri se făceaû pe Podul Beilicului, pe care alergaû toți Bucurescenii sê vêdă, sê admire și-apoi, cum e firea Românuî, sê rîdă și sê zeflemisêscă.

1) Al. Papadopolu-Callimach: *Istoria Iașilor*, în C. L.

2) *Tes. de Mon. Istorice*, II, pag. 196. Dionisie Eclisiarhul: *Chronograful*.

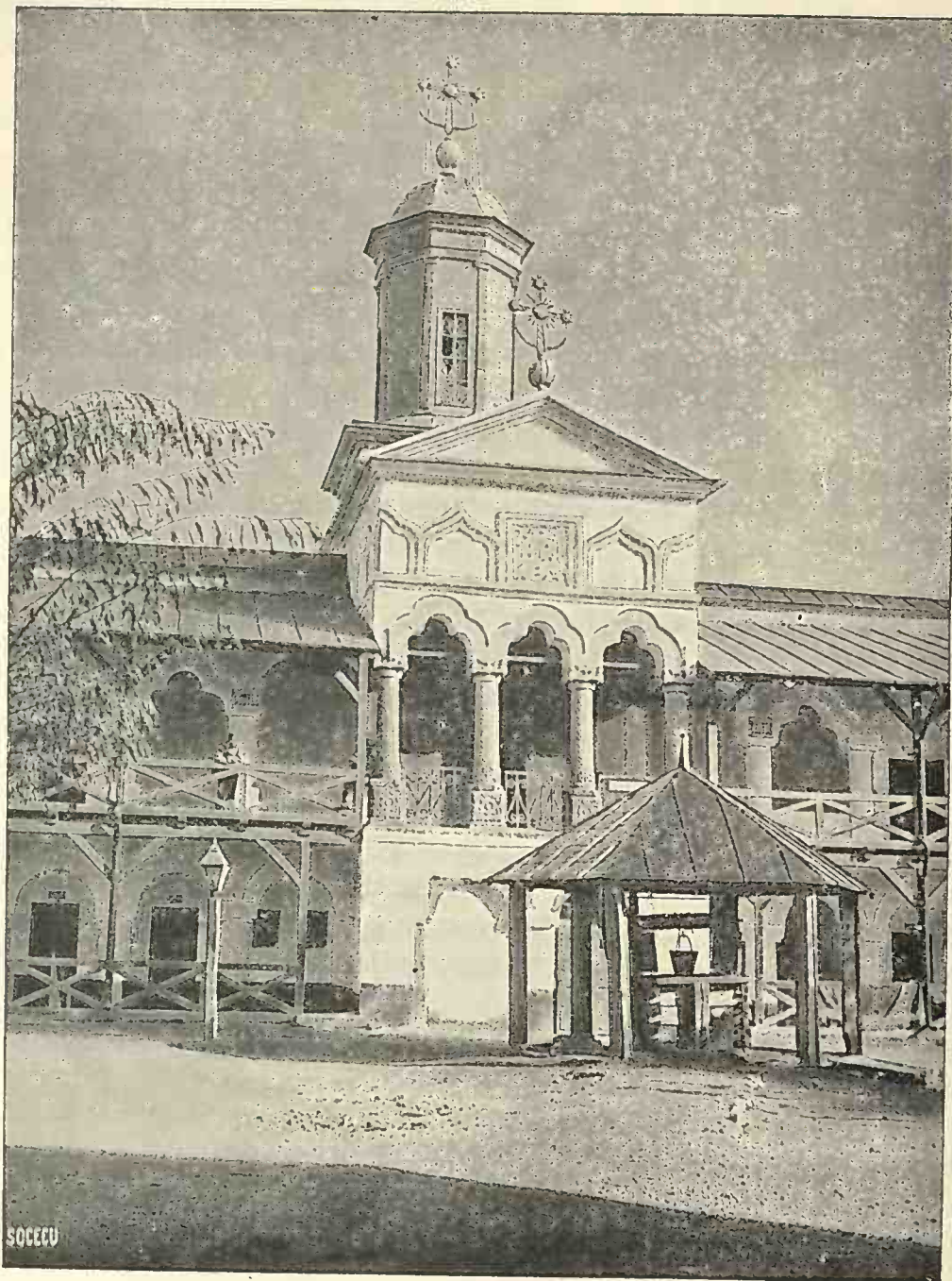
3) V. A. Urechia: *Istor. Românilor*, V, pag. 393 și altele.

Bunióră, sã luãm din tôte aceste alaiuri, care se țin strunã în tot secolul XVIII, pe acela de la 3 Februarie 1775, cu care intrã Alexandru-Vodã Ipsilante în Bucuresci, pe Podul Beilicului, venind din Constantinopole.

Incepeã și deschideaã alaiul Catanele de țerã cu stégul și cãpitaniï lor; isnafurile ce sunt sub Agã, cãlãri; podariï cu se-curele pe umeri, cu polcovnicul lor; polcovniciï Agieï, cãlãri și armași; stégul Cazacilor pãmêntenï cu cãpitanul lor; stégul tãl-pașilor dorobãntesci cu chivere și cu musicã; stégul dorobanți-lor cu zapciï, în frunte cu cãpitanul lor; lângã ei, câț-va Ar-menï cu stégul breslei lor; cazaciï Agieï; pe jos, cu musica lor; vênãtoriï pe jos; cãpitaniï de Agiã, îmbrãcați cu capoturi și cã-lãri; Ceașul Agieï cu Polcovnicul de Tãrgoviște: Polcovnicul vênãtorilor cu Logofëtul Agieï. Aga pe cal frumos împodobit, cu cãciulã de samur și contăș; Stegarul cu stégul Agieï, cu mulți cãlãri, pe lângã el ținând prapure; Ispravnicul de orași cu ai sãi. — Acãsta-ï prima parte a domnescului alaiu.

A doua începea cu brésla Spãtãrieï, și-anume: Bas-beșlãga cu toți neferii sãi, armași și cãlãri; cãlãrașiï spãtãrei cu zapciï lor; deliï și tufecii cu odabașiï lor; Vel-cãpitanul menzilurilor; Polcovnicul Spãtãrieï și Postelnicul-cel-Mare; Stégul lefegiilor cãlãri; buciocul (jumãtate de tuiu) Spãtãrieï cu tobe și cu trãm-bițã deosebitã, și scutelnicii Spãtãrieï, armași; Poterașiï, cãlãri, cu haine verzi, cu funde la barete și cu musica; Seimenii, în haine roșii, cu funde galbene la barete, cu stégul mare, cu musicã; cãpitaniï de Spãtãriã, cãlãri, cu capoturi și barete roșii; Polcov-nicul de poterã cu Ceașul Spãtãrieï, Ceașul de seimeni cu pol-covnicul de vênãtori; Logofëtul Spãtãrieï cu bas-buluc bașa; Spãtarul-cel-Mare; stegarul cu stégul Domnieï; lefegii cu prapurele și cu musicile lor.

A treia parte a alaiului era alcãtuitã din *Zapciï de Divan* cu aprođii vãtașiei și ceașiei, cu vãtaful de vistierã și vãtaful de pãhãrnicieï, cu vãtaful de aprođi și ceașul de aprođi. Urma, *brés-la portãrieï* cu portariï pe jos, cu stégurile lor în șir; portarul al III-lea, al II-lea, și portarul cel mare; apoi neguțãtoriï pãmêntenï cãlãri, neguțãtoriï de companiã cãlãri, Staroste de neguțãtori; lipcanii cãlãri câte doi cu capiï lor; toți boierii pãmêntenï, câte doi, dupã *haracterul* lor, de la Clucerul de ariã pênã la Banul-cel-Mare. Venia apoi brésla Armãșiei cu armãșei și pușcariï ei; Ar-mașul al treilea, Armașul al doilea, Armașul cel mare. Indatã, dupã

Mănăstirea Văcăresc, paradisul 1).

1) Colecțiunea d-lui Gr. N. Manu.

el, toți lăutarii pământeni, musica evropienescă; stégurile domnesci; trâmbițele, tuiurile, iuruc-baeracul, sacagiții cu sacalele lor după orânduieală, salahorii cămărășiei cu bastónele 'n mână; în urmă comișii vistieriei, logofeții, pitarii și eluceriți. După ei, Beizadelele, copiii Domnului, decă se găsiaă.

Partea turcescă a alaiului era compusă din Schimni-Aga cu Divan-Efendisi, Ceașii împărătesci, checelii împărătesci, Iuzbașa, Iamacii, Mataragiți, Alai-Ceașlar, Orta-Cusac cu Tabla-bașa, adică domnescul cal, Saraci-bașa, Iețoglanți, Cavași, doi Has-ahîrlii împărătesci, Deli-bașa, Giuler-agasi, Baș-Ciohodarul, Tufecci-bașa, Ciohodarii, *Domnul*, urmat de Spătarul cu sabia și topuzul și de Vătaful de Divan cu săgéta și cu euca. Venia apoi stégul domnesc cu Sftii Constantin și Elena și cu sânta cruce pe uă parte, ier de alta cu pajura Domniei. Alaiul se sfârșia cu copiii de casă, cu prapurele împrejur, cu cămărașul mare, cu grămăticul mare, ispravnicul de curte, cupariul, cafeği-bașa, Ieț-ciohodarul și toți edecliii Domnului¹⁾.

Acesta era cel mai mare alaiu domnesc ce vedea Podul Beilicului, ori de câte ori se schimba Domnul și un altul venia în locu-ı. Cel nou sta câte 2—3 zile la mănăstire la Văcăresci, pêne când se făcea pregătirile necesare, se reparaă podurile, se strîngea boierii și breslele. După acestea, își făcea intrarea și se coboria la Curtea-Vechiă, în biserica de sus, unde era primit de Mitropolit, Episcopi și Egumeni, pentru a fi uns de Domn și de Stăpânitor al Țerei Românesci.

Intreg orașul era pe Podul Beilicului în ziua aceea. Tóte cârciumele și tóte cafenelele, — vechi în Bucuresci din secolul XVII²⁾, — gemeaă de lume. Era uă *cahvenea* pe Podul Beilicului, care se bucura de privilegiul de a nu fi nici uă dată închisă. *Cahvenea* acesta era cea de lângă casele de Beilic. Nici chiar în timp de ciumă, această cafenea nu se 'nchidea, pentru ca să nu se supere musafirii turei, trași la casele de Beilic.

Ca și cele-l'alte poduri, uliți și mahalale ale Bucurescilor, Podul lui Șerban-Vodă seu Podul Beilicului a fost bântuit de multe și cumplite focuri în decursul secolului trecut.

În secolul nostru, podul de pe Dâmbovița de pe Podul Beilicului, a fost într'un rând tăiat de Bimbașa Sava, pentru ca Tudor

1) V. A. Urechiă: *Istor. Rom.*, de la 1774 la 1786, pag. 568—571.

2) Veđi cap. *Vięta Bucurescilor pêne la 1800.*

Vladimirescu, după ce intrase pe Podul Calicilor, se nu pótă, venind pe Podul Beiliculuí, se trecă se se întărescă în mănăstirea Radu-Vodă.

Astă-đi, Calea Șerban-Vodă se 'ntinde mereú și nu va întârđia se bată în délul vielor Văcărescilor. Cresce și ea cu aceeași neoprită putere cu care cresc și se întind tóte părțile Bucurescilor.

Stema Cantacuzinilor¹⁾

¹⁾ *Arhive:* M-tirea Radu-Vodă, pach. 40, act. 4 din 1715.

XV

PODUL MOGOSÓIEI

I

In fiă-care din marile capitale europene, în Paris, în Londra, în Berlin, în Viena, în Roma și în Petersburg, se află, adesea chiar de la clădirea orașului, câte uă stradă séu câte uă cale, carī aū avut norocul de a fi de la 'nceput și de a rămâne și astă-đi printre cele de căpeteniă ale orașului.

Orășenii și le iubesc mai mult de cât pe tóte cele-l'alte strade și căi ale orașului; străinii pe ele le străbat și le admiră mai ântâiū; într'ênsele și pe dênsele circulă puterea cea mai intensă a vieței sociale, comerciale, artistice și estetice a orașului. Ele daū în multe rândurī nota caracteristică a orașului. Psihologul, adânc observator, percurgând aceste căi séu aceste strade, judecă, mai totdeauna fără greși, după fisionomia și vieța lor, felul, firea și activitatea populațiunei aceluī orași.

E incontestabil că nu strada de căpeteniă din Bruges, — *Bruges la Silencieuse*, — cu iérba crescută printre pietrele séle va face pe călător să credă că veselía, sgomotul, continua animațiune sunt notele caracteristice ale bētrânului orași belgian; dér tot atât de netăgăduit este că mulțimea care alérgă, în vecī grăbită, pe stradele de pe lângă Turnul Londrei, în faimósa *City* a capitalei englese, séu prin *Friedrichsstrasse* a Berlinului, séu pe *Graben*

1) Podóbă din *Pravila* tipărită la Govora, în 1640. Veđi *Bibliografia* d-lor Bianu și Hodoș, pag. 108.

la Viena, seú pe stradele dimpregiurul celebrului bulevard *Montmartre* al Parisului, — de netăgăduit este că acéstă mulțime spune în tóte chipurile că, tot ce activitatea omenéscă are mai intens și mai încordat în Londra, în Berlin, în Viena și'n Paris, acolo fierbe și acolo produce.

Altele sunt caracterile străvechiului *Corso* de la Roma, ale întinseî *Perspective Newsky* de la Petersburg și mult cântateî *Puerta del Sol* de la Madrid.

Orașul lui Bucur a avut și are și el, în măsura ce i s'a dat, strade și căi carî, din vechime, aú fost și sunt norocóse, adică aú atras și atrag într'ênsele și pe dênsele cea mai mare parte din vieța orașanilor, vieța plină de învățăminte pentru psiholog.

Mai norocos ênsé de cât tóte, de la deschiderea lui și pêné astă-đi, a fost și este *Podul Mogoșóiei*, numit, la intrarea triumfală a trupelor române în Bucuresci, după rêsboiul Independenței, în diua istorică de 8 Octobre 1878, *Calea Victoriei*.

Mai norocos într'adevăr fuse *Podul Mogoșóiei*, dér nu a fost și cel mai vechiú din podurile și ulițele, bătute și străbătute de Bucuresceni, cel puțin de la 1464, de când avem documente autentice datate din Cetatea Bucureștilor.

De la 1506, de când un hrisov al lui Radu-Vodă, fiul lui Vlad-Vodă, numesce Bucuresciú *minunatul scaun al Bucureștilor*¹⁾, și pêné la finea secolului XVII-lea, de *Podul Mogoșóiei* nici nu se aude.

Vieța orașului se concentrá împrejurul *Curței Domnesci*²⁾. De acolo plécă ulițele și podurile mai vechi de cât *Podul Mogoșóiei*.

*Podul Târgului-de-Afară*³⁾, *Podul* fără nume care apuca pe la pólele *Viei Domnesci* (Calea Șerban-Vodă) și *Ulița Mare* care da spre *Biserica Ghiormei Banul* (Palatul „Dacia“ în fața Băncei) plecaú tóte din *Târgul-din-Năuntru*, de lângă Curtea Domnescă.

Tot de lângă Curtea Domnescă, de la *Pórta-de-Sus*, la rês crucile stradelor Carol, Smârdan și Calea Rahovei de astă-đi plecaú alte două ulițe una spre *Biserica-de-Jurământ* seú a *Bălăcenilor* (Sftul Dimitrie)⁴⁾, și alta prin actuala stradă Smârdan, cam spre *Ulița Grecilor*⁵⁾.

1) *Archive*: Condica M-tirei *Radu-Vodă*, pag. 642; hrisov dat lui Dragonir Spătarul pentru satul Bucșa.

2) Veđi cap. privitor la *Curțile Domnesci ale Bucureștilor*.

3) Veđi cap. cu acest nume.

4) Veđi cap. *Bisericile*.

5) *Archive*: documentele M-tirei Argeșului. Hrisovul lui Șerban-Vodă din 7 Maiú 1688, prin care dá lui Ilie, nepotul lui Ghinea, uá pimniță de piétră în *Ulița Grecilor* (Pach. 47, doc. 9).

Din toate aceste ulițe și poduri, cea mai viă și cea mai activă era *Ulița-Mare*, căci într'ênsa răspundea multimea de ulițe și ulițiore de pre lângă Palatul Domnilor. Intr'adevăr, ulițele și ulițiorele *Abagiilor*, *Mărgelarilor*, *Mătăsarilor*, *Fierarilor*, *Lăcătușilor*, *Săidăcarilor* (Șelarilor), *Boiangiilor*, *Șalvaragiilor*¹⁾ și pôte și altele multe, erau dependente de *Ulița-Mare*, care răspundea²⁾ prin *Târgul-de-Sus*³⁾ în *Drumul cel vechi al Târgoviștei* (Scaunele și Batiștea de ađi), după ce trecea prin *Târgul-Cucului* (stradele de ađi din stânga Sftului Gheorghe-Noă)⁴⁾.

Écă *Ulița* care a fost în secolul XVI-lea artera de viétă cea mai animată a Capitalei Țerei-Românesci. Acéstă *Ulița-Mare* continuă a fi, și după deschiderea Podului Mogoșoiei, tot una din cele mai frecventate ale Bucurescilor. Are ênsă uă sórtă ciudată: n'are nume. I se đicea *Ulița-Mare* în secolul XVI-lea, i se va đice *Ulița-Mare* în tot decursul secolului XVII-lea pêně după 1685⁵⁾, când Șerban-Vodă Cantacuzino va isprăvi *Hanul Șerban-Vodă* și când i se va đice „*Ulița-Mare care merge spre Hanul lui Șerban-Vodă*“.

Toemăi după 1750 vedem aparênd numele de *Liptcani*⁶⁾ în documentele de vênđări și cumpărături, — și acest nume numai pentru uă porțiune din străvechia *Uliță-Mare* a secolului XVI-lea.

II

Ce era și cum era viitórea *Calea Victoriei* înainte de a deschide pe acolo, după 1690, Constantin-Vodă Brâncovénu istoricul *Pod al Mogoșoiei*?

După documentele ce am avut la 'ndemână la Arhive, în Biblioteca Academiei, de prin colecțiunile particulare și în publicațiunii istorice, putem da următóarele amênunte, lăsând timpului

1) Condica No. 5 a Mitropoliei: *Locurile din Bucuresci*. Condicele M-tirilor *Radu-Vodă*, *Mihai-Vodă*, precum și cartónele altor mănăstiri și bisericii, la *Arhive*.

2) Urmând uă liniă ađi cu neputință de hotărît.

3) Veđi cap. privitor la *Curțile Domnesci*.

4) *Drumul cel vechi al Târgoviștei* e pôte cea mai vechiă stradă a vechiului Bucuresci. — *Târgul-Cucului*, unde era *Săraria Domnescă*, veđi capít. *Mahalalele*.

5) *Arhive*: Episcopia Argeșului, pach. 48, act. 1, 5, 6. — Cf. *Buciumul*, 1863, Sept. 13 și *Condica Coziei* No. 1, act. din 1680.

6) *Arhive*: Cartónele M-tirei Zlătarilor, a lui Radu-Vodă și a prăvălielor boțerilor Năstureli.

și altora mai fericiți de cât noi în cercetările lor, sarcina și norocul de a le completa.

În prima jumătate a secolului XVII-lea, adică între 1600 și 1650, pe porțiunea de astăzi a *Călei Victoriei* care coboră spre Sud de la Casa Prager (fosta *Bellu* și înainte fosta *Ienăchița Văcărescu* în secolul XVIII-lea), spre kioskul Crucilor de Bobotéză, era *Mahalaaua Scorțarului*¹⁾, mai târziu locuită de Crețulesci, Drugănesci, Floresci, Bărbătesci și Cantacuzini²⁾.

De la Casa Prager, mergând spre Nord, pre stânga, era, încă din secolul XVI-lea biserica lui Andrei Vistierul, socrul Marelui Ban Preda Buzescu³⁾, cu hramul Sftului Ión Predidiei, (Casa de Depunerii)⁴⁾; în dreapta întinsele locuri ale Bălăcenilor, a căror biserică cu hramul Sftului Dumitru, „izvorătorul de mir“, era tot unde se află și astăzi. Locurile Bălăcenilor se întindeau atunci pe tot ce este astăzi Palatul Poștelor, biserica Stavropoleos și Strada Smârdan pînă la Strada Sftului Dumitru⁵⁾.

Revenim în Calea Victoriei.

Azi, la dreapta dăm îndată după Palatul Poștelor de biserica *Zlătarilor*⁶⁾. Esistat-a această biserică în timpurile dinainte de Matei Bassarab? Écă uă cestiune la care, pînă acum, răspund: nu știu. Fost-au Zlătarii barieră Bucurescilor înainte de Matei Bassarab? Tradițiunea dice da, și documentele ne spun că, în fața Zlătarilor, pe malul stîng al Dâmboviței de la Zlătarii la Sărindar, adică la străvechia biserică a *Coconilor*⁷⁾, erau *Tabaci*, în contra cărora, pînă la 1668, sub Radu-Vodă Leon, protestă Egumenii de la Mănăstirile Mihai-Vodă, Sftul Ion al lui Andrei Vistierul și Sărindar, ca să fiă goniți într'alte părți⁸⁾.

1) *Arhive*: Condica No. 2 a Mitropoliei. *Locurile din Bucuresci*. Cf. Cartónele M-tirei Mihai-Vodă.

2) Familii bucaresecene vechi: *Crețulesci* cu locuri pe aci și cu altale în Scaune, încă din secolul XVI-lea; *Drugănesci* pe cari îi întilnim în secolul XVIII; *Floresci*, aflători în Bucuresci cel puțin de la 1600; *Bărbătesci* sunt tot cam de pe atunci în documente; *Cantacuzinii* cel puțin de la 1611, data probabilă a venirii de la Constantinopole a Postelnicului Const. Cantacuzino.

3) Buzescii și Stroe Vornicul Leurdenu sunt mahalagii pe lângă Sftul Ión.

4) *Condica Sftului Ión*, în mult bogata și mult primitórea bibliotecă a d-lui Gr. N. Manu, de la care am studiat-o. — *Arhive*: M-tirei Sftului Ión, pach. 12, act. 12.

5) Veđi cap. *Mahalalele*.

6) Numită, probabil, astfel după Țigani și strîngeau aur și cari în vremuri bérâne Domnii îi aședaseră aci.

7) Veđi cap. *Bisericile*.

8) *Arhive*: Hrisov din 15 Februarie 1668 în cartónele M-tirei Sftului Ión, pach. 12, act. 12. — Cf. Condica Mitropoliei No. 2. — Într'ua carte a lui Duca-Vodă din 21 Dec. 1673, se citește: „locurile Sftului Ión pe unde au fost *Tabaci*“.

De obicei TabaciŃ nu staŃ Ńn centrul oraşului, — Ńi lucrul acesta Ńmpreună cu documentele ne face să afirmăm că de la ZlătarŃ la Sărindar era loc domnesc, viran, nelocuit.

Că Mănăstirea Sărindarului¹⁾ era afară din Bucuresci Ńn timpul lui MateŃ Bassarab, acăsta nŃ-o spun documentele.

La 1632, MateŃ Aga din BrâncovenŃ se face Domn, — el care, cu succesorul său, Constantin-Vodă Ńerban, sunt ultimii Bassarabi bărbaŃi, din şirăua nenumărată a Bassarabilor DăneseŃ Ńi Drăculesci din secolul XVI-lea²⁾.

Locul domnesc, coprint astăđi Ńntre ZlătarŃ Ńi Sărindar, de Dâmboviţa, Calea Plevnei, Strada DomniŃei Anastasia, bulevardul Elisabeta, bulevardul Academiei Ńi pênă la biserica lui ColŃea Clucerul, esistentă de lemn la epoca de care vorbim³⁾, — acest loc domnesc, fórte mare, precum se vede, MateŃ-Vodă Bassarab il dă rudeŃi sėle, Elena, fiica lui Radu-Vodă Ńerban Ńi nevėsta lui Constantin Postelnicul Cantacuzino, — una din figurile cele mai interesante Ńi 'ntr'acelaşi timp din cele mai măreŃe ale ju-păniŃelor române din secolul XVII-lea Ńi din tóte secolele⁴⁾.

Bassarabă prin tatăl sėu, Radu-Vodă Ńerban, fiul lui Radu Postelnicul Ńi al ju-păneseŃi Maria de la CoianŃ, fėta marei Bănese Anca din prima jumėtate a secolului XVI-lea⁵⁾, — Bassarabă prin mumă-sa, Elena Dómna, fėta lui Udriste Vistierul, feciorul bė-trânului Vornic Drăghiei ot MărginenŃ, frate de Bassarabi⁶⁾, — Elena Cantacuzino, numită Marea Postelnicėsă de tótă suflarea romănėscă de-alungul secolului XVII-lea, — e născută la 1611 la Suciava⁷⁾ Ńi móre la Bucuresci la 2 Marte 1667⁸⁾, — Elena Cantacuzino devine mare proprietară pe tot locul ce arėtarăm că se coprindea Ńntre bulevarde, Dâmboviţa, uă parte din LipscanŃ Ńi Strada ColŃei.

1) Veđi capit. *Bisericele*.

2) Documentele nu pomenesec de nici un copil al lui MateŃ Bassarab Ńi al Dómnei lui, Elena din neamul Herăscilor-Năstureli. Paul din Aleppo (*Travels of Macarius*, translated by F. C. Balfour, London, 1836) la pag. 392 đice că MateŃ a avut un fiu care a murit Ńnainte a Domnului. — Constantin-Vodă Ńerban, din amėndouė cāsătoriele (Bălaşa Ńi Nedelca) n'a avut copii.

3) Veđi cap. *Bisericele*.

4) *Arhive*: Condica M-tireŃi Sf-tului Ión, pach. 12, act. 12: *Locul Dómnei IlinŃii Postelnicėsii*.

5) *Arhive*: Condica No. 3 a Episcopiei Buzėului, pag. 591.

6) Testamentul Marei Postelnicese, Ńn *Buciumul* 1863, Sept. — Cf. *Arhive*: Condica Mitropoliei, jud. *Dâmboviţa*. — Genealogia Cantacuzinilor, Ńn *Buciumul*, din 1863.

7) *Mag. Ist.*, IV, pag. 306.

8) *Mag. Ist.*, V, pag. 24.

Elena trăise la Viena pînă după 1620, după cum se vede în testamentul lui Radu-Vodă Șerban¹⁾, și trăise împreună cu tatăl său, cu mamă-sa, Dîmna Elena și cu soră-sa Domnița Anuța, mai mare decît Elena și căsătorită pôte la Viena cu fiul lui Mihail Vitezul, Nicolae Pेत्रașcu-Vodă²⁾.

Intorsă în țară, ea se mărită și ȳea de soț pe Constantin Cantacuzino, fiul lui Iane Cantacuzino de la Constantinopole³⁾. Constantin venise, probabil, în timpul lui Radu-Vodă Mihnea⁴⁾, și căpătase boieria de Postelnic, pe care a păstrat-o tótă viața lui, pînă cînd fu omorît de Grigore-Vodă Ghica, la mănăstirea Snagovului⁵⁾.

Cînd se luară în căsătorie, Constantin Cantacuzino era sărac, și Elena de asemenea. Starea Bassarabilor, moștenită de Radu-Vodă Șerban, devenise domnescă, de vreme ce Radu fugise din țară, hăinindu-se în ochii Turcilor. Altă parte dintr'acéstă stare devenise de mai 'nainte a Filipescilor, Bassarabi printr'ua altă fétă a lui Udriste Vistierul, ér ua a treia parte era, tot de mai 'nainte, a boierilor din Brâncoveni, Bassarabi în persóna lui Matei Bassarab⁶⁾.

Constantin Cantacuzino, boier modest la 'nceput, dér fórte deștept și fórte econom⁷⁾, își avea locuința sa în *Sfinții Apostoli*⁸⁾, la capul Podului *Cilibiului*⁹⁾, lângă Mănăstirea Târnovului¹⁰⁾.

Acolo Marea Postelnicésă dede nascere la șése băieți și la șése fete, pe cari tatăl și muma trăiră de-ȳ vędură însurați și duși pe la casele lor, toți și tóte intrând în familiile cele mari ale țerei, Corbenii, Filipescii, Catargii, Brâncovenii, Fărășeni, etc., etc.¹¹⁾.

Matei Bassarab, suindu-se pe tronul Țerii, dá înderét Elenii

1) *Academia*: Manuscrite, carton 41, doc. 84.

2) Gr. G. Tocilescu: *Familia lui Mihail Vitezul* (Bucuresci, 1880), pag. 20.

3) *Le livre d'or des Phanariotes*, par un Phanariote. — Nevésta lui Iane era una din fetelo lui Mircea Ciobanul și ale Dîmnei Kiajna.

4) Domnesce de la 1611 pînă la 1615.

5) La 20 Dec. 1664. — *Cronica* lui Constantin Căpitanul, în *Mag. Ist.*, II și *Genealogia Cantacuzinilor*, în „Buciumul“, din 1863.

6) *Arhive*: fórte multe documente în condicele diferitelor mănăstiri.

7) Seména cu bunicul său, faimosul Mihail Șeitan-Oglu Cantacuzino.

8) Veđi cap. *Bisericele*.

9) Numit pôte astfel după cuvintul *Celebi* purtat de Constantin Cantacuzino cînd veni din Sambul. — Cf. *Buciumul* din 1863, pag. 128: Catastiful de împărțelă făcut de Marea Postelnicésă după omorul bărbatului ei la Snagov.

10) Veđi: cap. *Bisericele*. Mănăstirea *Târnovului* e tot una cu *Sfinții Apostoli*.

11) *Buciumul*, 1863, Aprile 29: *Genealogia Cantacuzinilor*.

Postelnicesii toate moşiele tatălui ei, Radu-Vodă Şerban, şi pe acelea ale mamei acestuia, jupăneasa Maria de la Coiană.

Prin soră-sa, Ancuţa, nevêsta lui Nicolae-Pătraşcu Vodă, fiul lui Mihaï-Vitezul, Elena Cantacuzino, mulţămită sfaturilor şi combinaţiunilor soţului său, intră în cea mai mare parte din averea lui Mihaï-Vitezul, — aşa că nu trecu multă vreme, şi Constantin Cantacuzino concentrează în mâinile sale averile Bassarabilor, ale lui Mihaï-Vitezul şi ale boierilor din Mărgineni.

Casă vechiă boierescă.

Fuseseră odinioară Craiovescii, Buzescii şi Brâncovenii¹⁾ cei mai mari proprietari teritoriali din Ţera-Românească; la finea secolului al XVII-lea sunt Cantacuzinescii cari au, de-a dreapta şi de-a stânga Oltului, de la munte la Dunăre, cele mai multe şi mai mari moşii, case, biserici, mori, munţi, turme, ţigani, cireţi, herghelii şi pungă din destul pentru zile negre.

1) D. Hasdeu: *Buzescii*, în *Traian*, 1869 Martie 9, şi d. Tocilescu: *Buzescii*, în *Foia societăţii Românişmul*. — Cf. un admirabil act din 8 Dec. 1612 la *Archive*, cartónele M-tirei *Radu-Vodă*, pach. 25, act. 6, despre satele Craiovescilor, ale Brâncovenilor şi ale jupănişei Anca de la Coiană.

La București, din locul cel mare dat de Matei-Vodă, de la Sărindar la Zlătarî, Elena Postelnicésa face mai multe bucăți, din care împarte unora din fete și unora din băieți. Așa, bunióră, locul ocupat ađi de *Grand Hôtel du Boulevard* pêně în Dâmbovița e dat de zestre Marelui Ban Vintilă Corbenu care ıea pe una din fete ¹⁾. Locul coprins ađi între Legațiunea imperială a Rusiei și Poliția Capitalei fu dat de zestre fetei care luă pe Pană Spătarul Filipescu ²⁾. Acest loc se întindea de vale pêně în Dâmbovița, la

Șerban-Vodă Cantacuzino.

Tabaci, ıer la dél, peste Calea Victoriei, spre Palatul Karagheorghevicı, unde vom găsi în secolul al XVIII-lea *Hanul Filipescului* ³⁾. Șerban, al doilea băiat după cel mare Drăghicı, primi locul ocupat ađi de Legațiunea imperială a Rusiei, de Palatul Nifon, Biserica Dómei, Casa Grecenu, Strada Dómei, Casa Paapa. Mai târđiú, prin numeroase cumpărături de case mici Șerban Cantacuzino va stăpâni tóte locurile de la spatele locului său pêně dincolo de Banca Națională, ca să clădească faimosul han al lui Șerban-Vodă ⁴⁾.

La un alt băiat, adică lui Mihai Spătarul Cantacuzino, Marea Postelnicésă ıi dă locul care continuă pe al lui Șerban spre Colțea, loc, care, prin căsătorii a trecut îmbucătățindu-se ântâiú la Racovișesci și apoi la Șuțulesci cari ıl stăpânesc și astă-đi ⁵⁾.

La alți doi feciori, Constantin și Iordake, muma, în catastiful de împărțelă al averilor, spune că le-a dat loc la casa părintescă în Sfinții Apostoli.

Celui mai mare Drăghicı și celui de al cincilea Matei Aga Cantacuzino, nu sciú unde li s'a dat loc de casă în București.

Ast-fel era la 1650 fisionomia viitorului Pod al Mogoșoiei, după împărțelă făcută de Elena Postelnicésa Cantacuzino unora din fi și fiicele séle.

1) Condica M-tirei Sft. Ion, act din 1668.

2) *Archive*: M-tirea Văcăresci, pach. 35, act. 1; cf. *Archive*: Condica Brâncovenescă, pag. 1108.

3) Actele M-tirei Sft. Ion, pach. 12, act. 12 tot la *Archive*.

4) *Archive*: M-tirea Cotroceni, pach. 25, uă mulțime de cumpărături ale lui Șerban-Vodă.

5) Tradițiune orală: venerabilii domni Nicolae Kretzulescu și Ștefan Grecenu. — Cf. V. A. Urechia: *Istor. Rom., V., passim*.

III

Dde la 1667 pînă la 1687 găsim în actele Mănăstirei Cotrocenilor uă mulțime de zapise de cumpărături făcute de Șerban Cantacuzino, ântâiū postelnic, pe urmă spătar, apoi logofăt și 'n fine Domn, — cumpărături în vederea hanului ce voia să construiască în *Ulița-Mare*.

Cumpără Șerban de la mic și mar, de la boier și de la neguțător în mahalaua Zlătarilor, în mahalaua Sărindarului și mahalaua *Popa Istrate*¹⁾, unde va începe clădirea *Bisericei Dómnei*²⁾, și unde, tot acum, mai avea case încă un mare bogat, anume Tudoran Clucerul ot Aninósa, mare proprietar de vii în Podgoria Piteșcilor, mare proprietar de moși în județul Muscel, soțul Alexandrei Crețulescu, văr al treilea cu Șerban-Vodă Cantacuzino și, mai târziu, călugărit sub numele de monahul *Tudosie*³⁾.

Legățiunea imperială a Rusiei e clădită pe locul caselor domnesei ale lui Șerban-Vodă, care nu a locuit ca Domn de cât pentru recepțiunii oficiale Curtea Domnescă cea vechiă, reparată chiar de el ca ispravnic sub Duca-Vodă⁴⁾.

Casa Grecénu cea vechiă are temeliele seles de astăzi, cari aū servit și 'n timpul lui Șerban-Vodă, pentru a se clădi acolo *Casa Beizadelor*⁵⁾, feciori și fete ai Domnului și ai Dómnei lui, Maria, féta lui Ghițea Clucerul.

La casa Paapa era *Vatra-Faurului*, adică a fierarilor domnesei din Curtea lui Șerban-Vodă⁶⁾.

Biserica Dómnei Maria a fost zidită de Șerban-Vodă din temeliă și înzestrată cu veniturile cari proveniaū din prăvăliile și casele ce-i cumpără lângă pórta de lemn a Sftului Gheorghe-Noū⁷⁾.

1) Veđi cap. *Mahalalele*. Condica No. XI a Aninósei ot Muscel, la *Arhive*.

2) Veđi cap. *Bisericele*; cartea din 28 Oct. 1690 a dómnei lui Șerban-Vodă, în *Trompeta Carpaților*, din 3 Ianuariū 1863.

3) *Arhive*: Condicele Câmpulungului, Aninósei, etc.— Cf. Condica Brâncovenescă, pag. 586 și *Cronica* lui Const. Căpitanul.— Interesantă figură de boier bogat; e rudă de Bassarab prin mama sa, jupânesa Kora, féta lui Drăghici-Vornicul ot Cornățeni și soră cu Socol Marele Clucer ot Cornățeni.

4) Veđi cap. *Curțile Domnesei*.— Cf. Kogălnicénu: *Cronica*, II, pag. 7, Nicolae Costin. Atuncia a đis Șerban: bune case pentru domn ténér.

5) Acte și hrisóve din colecțiunea venerabilului d. Ștef. Grecénu.

6) Tradițiune orală: venerabilul d. Ștefan Grecénu.

7) Cartea Dómnei Maria a lui Șerban-Vodă, *Trompeta Carpaților*, 1863, Ianuariū 3.

E firesc ca ulițe și ulicióre să fi pus aceste mari întinderi de locuri în comunicațiune cu *Ulița-Mare*, cu Ulița din spre Colțea Clucerul, cu Ulița din spre Sărindar; dér, cum și 'n ce direcțiunii mergea, lucrul pênă ađi m'ă rămas imposibil de hotărît.

La 1687, la palatul domnesc al lui Șerban-Vodă (Legatiunea imperială a Rusiei) ferbiau negociațiunile pentru gonirea Turcilor din Europa și pentru numirea lui Șerban-Vodă de împărat al Orientului, de vreme ce era un Cantacuzin, — uă ideiă care nu era nouă în Țera Românească; Banul Mihalcea, eroicul sfetnic al lui Mihai-Vitezul, afirma la 1600, în negociațiunile séle cu diplomații Vienei, că decă i se vor da ajutóre, Mihai va deschide porțile Constantinoplei și se va sui pe tronul Sultanilor¹⁾.

Aci, la 1687, într'acéstă casă și 'ntr'acest loc, cari, se vede, au fost destinate să fiă focar de diplomații și negociațiuni, — aci veni la Șerban arhimandritul Bosniei, ca să tracteze 'n numele Rușilor; de aci plecă la Viena George Brancovici ca să tracteze cu Impăratul Leopold I în numele lui Șerban²⁾; aci veniau delegații Bulgariei să se înțelégă cu Șerban când și cum se începă răscolă séu, cum diceau tot Bulgarii în timpul lui Matei-Vodă, tot într'uă asemenea împrejurare, cum se deștepte, cu ajutorul Românilor, *il leone dormiente della Bulgaria*, leul dormitând al Bulgariei³⁾. Lucrurile acestea nu miraū pe Șerban; el scia de la părinții séi că, la 1650, Matei Bassarab fusese, după negociațiunile urmate la Târgoviște și București, proclamat de Veneția, Polonia, Germania și George II Rákoczi, ca să gonéscă pe Turci din Europa, — fusese, dic proclamat *Generalissimo di tutto l'Oriente*⁴⁾.

Și se nu credem că aceste negociațiuni diplomatice nu se urmaū conform usului stabilit în tótă Europa, după tractatele din Westphalia de faimoșii discipoli ai lui Richelieu și Mazarini, magistrii diplomației europene din secolul XVII-lea. Din contra, lucrurile se pricepeau și se petreceau cu nesce „gânduri adânci“

1) N. Iorga: *Luptele Românilor cu Turcii*, conferință la Ateneu, 1898, Februarie.

2) Șincai: *Cronica*, anul 1687. — Cf. Hurmuzake, V, pag. 143, Seris. din 5 Dec. 1687.

3) *Archiv für Oesterreichische Geschichte* (LIX. Band). Wien, 1880. Studiul Comitelui Pejacsevici asupra strămoșului séu: Peter Freiherr von Parcevic, Erzbischof von Martiano-pol, etc., etc. (1612—1674), studiu alcătuit după documente inedite din arhivele din Viena, Buda, Cluș, Roma și Veneția (pag. 337—638). — Cf. *La Revue Historique* din Paris (Sept.—Octobre 1880). — D. Hasdeu: *Columna lui Traian* (Iuliu-Sep. 1882): *Arhivele din Genova*. Al meu studiu: *Ludovic XIV și Const. Brâncovenu* (București, 1884), pag. 91 și urm.

4) Aceleași isvóre.

și cu uă „minte subțire“, la care ar fi rîvnit pînă și tăcutul *Père Joseph*, brațul drept al negociațiunilor marelui Richelieu.

Nu spunem noi lucrul acesta, ci ni-o spune un diplomat suedez, anume Hylteen, care se afla la Bucurescî cu vro câțiva ani mai târziu, la Curtea lui Constantin-Vodă Brâncovenu¹⁾. Hylteen laudă foarte mult cunoștințele diplomatice, *cifrele* ce se întrebuintează pentru comunicațiunile secrete de Constantin Stolnicul Cantacuzino.

Acesta era al treilea frate, cel ce venia îndată după Șerban, copilul pré iubit al mamei sële și care, cum țice un document al Brâncovenuului, „fusese la 'nvățatură de carte, la Veneția 2)“.

Constantin Stolnicul Cantacuzino era unul din sfetnicii cei mai ascultați ai lui Șerban; el este primul autor de charte geografice române³⁾; e ministrul de externe al lui Constantin-Vodă Brâncovenu; e tatăl lui Ștefan-Vodă Cantacuzino. Ca cei mai mulți din Cantacuzinescii secolului XVII-lea și secolului XVIII-lea, Constantin Stolnicul Cantacuzino móre nenorocit după uă vieță plină de fapte istorice.

Cu acest frate al sêu și cu mulți sfetnici se chibzuia Șerban-Vodă, așa cum era 'n firea lui violentă să se chibzuiescă.

Mórtea Marei Postelnicese Elena, muma tuturor Cantacuzinescilor munteni, aruncă vrajbă între frați. Dintr'acéstă vrajbă a Cantacuzinilor își iea nascere Podul Mogoșoiei.

Intr'adevăr, Șerban, ajuns Domn al Țerii⁴⁾, ceruse, viforos, bētrânei sële mume *Catastiful de împērtelă* al colosalei lor averi, pentru ca să revină asupra împărțelei și să 'și facă partea leului în averea cantacuzinescă. Cu tótă grozăvia violenței sële și cu tot glasul lui detunător care băga 'n rēcorile spaimei pînă și pe Turcii de la constantinopole, bētrâna Bassarabă nu voise cu nici un preț să dea catastiful, ba chiar amenințase pe Domn cu blestemul sêu de mumă. Șerban se înfricoșase în fața acestei energii extraordinare, și se încercase să i-l iea cu binele. Pusese s'o róge ântâiū Dosithie, patriarhul Jerusalimului, apoi Dionisie, patriarhul Constantinopolei, amēndouī veniți în Bucurescî după daruri

1) Hurmuzake, IX, 1, pag. 527. Scris. din 10 Nov. 1713.

2) Pe lângă alte multe isvóre, veți și marele hrisov al Brâncovenuului, din 25 Nov. 1688, la *Archive*, cartónele lui *Radu-Vodă*, pach. 25, act. 14. — Cf. al meu studiū: *Ludovic XIV și Const. Brâncovenu* (Bucurescî, 1884) *passim*.

3) Al meu studiū: *Geografia în Croncarii Români* (Bucurescî, 1889), pag. 14.

4) Anii 1679—1688.

și *afieroseli*¹⁾. De giaba tóte! Elena rămăsese neschimbată în hotărîrea ei. Șerban-Vodă cumpăraseră pînă și pe duhovnicul Bêtrânei, pe Egumenul Ștefan de la Mănăstirea Sfîilor Apostoli, „unde erau citorii luminatul împărătesc neam al Cantacuzinescilor“²⁾. Bêtrâna Bassarabă rămase stîncă. Șerban-Vodă îi așteptă mórtea. La 2 Marte 1687, îndată ce Elena Cantacuzino își dede sufletul în casele ei de pe *Podul Cilibiului*, Șerban-Vodă amenință cu tótă furia mâniei séle pe cei-l'alți frați și pe cele-l'alte surori și luă *Catastiful*, cu gînd hotărît să revină asupra împărțelei făcută de părinți și 'n deosebii de mună celor 12 copii.

Aceste tragice peripeții se întempla în Marte 1687.

Uă ură nebună isbueni între Domn și toți frații, și tóte surorile lui. Resultatul? Nu 'l cunosc, dér peste un an și jumătate, la 19 Octobre 1688, Șerban-Vodă móre grabnic și, la 25 Novembre 1688, Constantin-Vodă Brâncovénu, nepot lui Șerban și tuturor Cantacuzinilor, revine asupra tuturor hotărîrilor luate de Șerban-Vodă în averea fraților și surorilor lui și, năpăstuind pe Dómna Maria și copiii ei, dá din moșii, vii, munți și păduri lui Constantin, lui Mihaí și altor Cantacuzini și Cantacuzine³⁾, unchi și mătuși ale séle, — de vreme ce mamă-sa, Stanca a lui Papa Brâncovénu, era uă Cantacuzină.

Dintr'acéstă cértă de familiă a Cantacuzinescilor și din rês-bunarea Brâncovénului în contra lui Constantin Aga Bălăcénu⁴⁾, ginerile lui Șerban-Vodă și partisan hotărît și sgomotos al alianței cu Viena, „om plin de viteji și de păreri nebune“, dice Cronicarul⁵⁾, — dintr'acéstă cértă și dintr'acest simțimént de rês-bunare nasee *Podul Mogoșoiei*.

Afirmațiunea e curiósă, dér este cât se póte de adevărată. In-tr'adevăr, Bălăcénu face țile amare lui Brâncovénu în primul și în al doilea an al domniei lui intrând în țeră cu generalul Häusler, asmuțindu-l pe acesta în contra Domnului, făcënd pe sócră-sa, Dómna Maria a lui Șerban-Vodă, să fugă la Drăgănesci, unde generalul austriac Page îi spune atâtea și atâtea pentru viitorul copilului ei, George Beizadea, în cât „fumuri mari îi urlă în cap“, dice ierăși Cronicarul.

1) Veđi cap. *Patriarhi, Mitropoliți, Episcopi greci la Bucuresci*.

2) Veđi cap. *Bisericele*.

3) *Arhive*: Cartónele M-tirei *Radu-Vodă*, pach. 25, act. 14.

4) Fiul Vornicului Badea Bălăcénu. — Condica Mitropoliei, *Slam-Rîmnice*, pag. 217.

5) *Cronica Anonimă* de la 1689 încóco, în *Mag. Ist.*, V, pag. 103.

De aceea, după ce Bălăcenu cade mort în bătălia de la Zărnesci¹⁾ și capul lui, adus la București, șede pus în prepeleac²⁾ un an și jumătate pe locul caselor séle (Palatul Poștelor), confiscate ca ale unui hain și-apoi dărîmate³⁾, — și după ce Dómnă Maria fuge în Ardeal cu tótă casa sa, — Brâncovenu, din axa uneia din casele séle (Institutul Babeș) pune sfóră drept peste Dâmboviță, taiă uliță nouă prin mahalaua *Scorțarului*, prin locurile bisericuței de lemn, făcută de Șerban-Vodă și mai târziu rezidită de piétră de Pârvu Cantacuzino⁴⁾; taiă înainte prin locurile Bălăcenilor, ale Sftului Ión, ale Zlătarilor, ale lui Pană Filipescu, ale lui Șerban-Vodă, și 'n fine prin locurile cu miei căsuțe pe dênsele de dincolo de mahalaua Sărindarului, — locuri cari erau proprietatea mănăstirilor Snagovul și Căldărușanii⁵⁾.

Astfel Constantin-Vodă Brâncovenu ese cu drumul mai drept și mai scurt spre moșia Măriei Séle, Mogoșoia.

Proteste, murmure, plângerî destule, mai cu sémă din partea Dómnăi Maria a lui Șerban-Vodă, de vreme ce îi remâncea, tăindu-se ulița, uă casă, a *Beizadelor* pe drépta uliței și uă alta, Palatul, pe stânga. De giaba tóte; nimic nu folosi.

Podul Mogoșoicî se deschise după 1692, și deschis a rămas și va rămâne cât vor fi Bucureștii.

IV

Mogoșoia ?

De unde acest nume?

Nimic mai simplu: în documentele secolului XVI-lea și al XVII-lea, soțiile unor Mogoș, Pétru, Lilea, Pădure, Moșu se numiañ Mogoșoia, Pétroia, Lilóia, Păduróia, Moșoia.

Numele de *Mogoș*, era fórté răspândit în Țera Românească. Documentele ni 'l arétă încă din secolul XV. La 1456, Vladislav-Vodă, fiul lui Dan-Vodă, dă din Târgoviște, lui *Mogoș*, cu fii și

1) Septembre 1690.

2) Kogălnicenu: *Cronice*, II, Neculcea, pag. 238. — In *Histoire de la Valachie*, pag. 239, de unde o fi luat Kogălnicenu că Brâncoveanu a 'ngropat pe Bălăcenu cu mari onoruri?

3) Veđi cap. *Hanurile Bucureștilor*. — Hanul Constantin-Vodă a fost clădit pe acest loc.

4) Dărîmate de Primăria în 1897. — Veđi Condicta No. 2 a Mitropoliei: *Locurile din București*.

5) *Arhive*: cartónele acestor mănăstiri.

ficele séle hrisov domnesc ca să stăpânescă satele Corbiî-de-Jos și Corbiî-de-Piétră din județul Argeș¹⁾.

În Ardeal, tot astfel numele de *Mogoș* apare foarte des în documente. Bunióră: Sigismund, Impărat și Rege, dă lui Voicu, fratele lui *Mogoș* . . .²⁾.

La începutul secolului XVI-lea, strămoșii vitejilor Buzesci, ai lui Mihai-Vitézul, fundatoriî străvechei mănăstirii a Stănescilor, se numesc *Mogoș*³⁾, cu fiul lui, *Mogoș*. În secolul XVII-lea, numele de *Mogoș* se întâlnește într'ua mulțime de documente. În pragul secolului XVIII-lea, la 1716, Serdarul Matei *Mogoș* ridică frumoșa cruce de piétră, aflătoare astă-đi în altarul Bisericeî Oborul-Vechiü și despre care ne ocupăm în capitolul *Bisericele bucurescene*.

De altmintreî, dintre vechiele familie bucurescene, familia *Mogoșescilor*, proprietară pe locuri întinse în mahalaua Popescului, se probéză prin actele M-tireî Radu-Vodă, conservate la Arhive (pach. 78, act. 2).

Un boier decî, anume *Mogoș*, a avut în vremuri bătrâne satul și moșia de lângă Bucuresci; soția lui, uă femeia, renumită póte prin ceva, a rămas văduvă și stăpână multă vreme pe averea soțului, și s'a đis satului, moșiei și curței boieresci la *Mogoșoia*, întocmai cum după soția Banului Văcărescu s'a đis la *Bănésa*, la doi pași afară din Bucuresci⁴⁾.

Astfel s'a numit *Podul Mogoșoiei*, care avea să devină mai târđiü *Calea Victoriei*, cea mult iubită de Bucurescenii cei plimbătareți.

Numele acesta ênsé nu i s'a dat din momentul deschiderei séle. Se află la *Arhivele Statului*, în *Condica Brâncovenescă*, un docu-

1) Hasdeu: *Arhiva Istorică*, I, 1, pag. 142—143.

2) Fejer: *Codex Diplomaticus*, X, 493, citat în Xenopol, *Istoria Românilor*, II, pag. 306.

3) *Arhive*: M-tirea Zlătarilor, pach. V, act. 10. — Cf. Hrisovul lui Alexandru din 19 Aprilie 1577, dat lui *Mogoș* cu fiul lui (Bunurile Statului, pach. 96, doc. 2). Tot astfel hrisovul lui Mihnea Voevod, fiul lui Alexandru Voevod, prin care întărește lui Oprea Banul și jupănesel lui, Vlădaia, stăpânire pe moșia Drăgășani partea lui *Mogoș* tótă, etc., din 6 Iuniü, 1582 (Doc. M-tireî Argeșului). — Hrisovul lui Alexandru II, din 19 Aprilie 1577 pentru moșiele Aninósa și Gäugenî, dat lui *Mogoș*, Manea și Mihail cu fiii lor. (*Arhive*, bunurile Mitropoliei, pach. 96, doc. 3). — Cf. și Hrisovul din 1621 al lui Radu-Vodă Mihnea, prin care satul *Mogoșesci* dărunit la 1510 mănăstireî Tutana de Stoica Logofétul, e întărit aceleoași mănăstiri. (M-tirea Radu-Vodă, pach. 19, act. 3).

4) Tradițiune orală, venerabilul d. Stefan Grecénu. — Banul Văcărescu este Ienăchiă Văcărescu, iér moșia Bănésa la începutul secolului nostru a fost a lui Nicolae Văcărescu, fiul miđlociü al Banului Ienăchișă, mai târđiü tatăl pré-frumósei Marișica Văcărescu, a doua soția a lui Bibescu-Vodă.

ment al lui Constantin-Vodă, din 25 Aprilie 1696, dat moștenitorilor unui oare-care Nicola Abagiul, pentru un loc în mahalaua bisericeii Dómnului lui Șerban-Vodă, adică vechia mahalala a *Popei lui Istrate*, care, de când cu clădirea bisericeii, luase numele de mai sus. Acest document spune că locul lui Nicola Abagiul merge „pênă în *ulița cea mare* ce vine despre Sărindar“. Étà dér Podul Mogoșóiei numit ântâiū. „Ulița cea mare ce vine despre Sărindar“¹⁾ — întocmai după cum vechia *Ulița Mare*, care pleca din *Târgul-din-Năuntru*, se numia tot atunci „*Ulița Mare* care merge spre Hanul lui Șerban-Vodă²⁾“.

Eraū decī la 1696 două *ulițe mari*. De aci născu confusiune. Trebui prin urmare ca noua *uliță mare* să-și schimbe numele, și de aceia deveni cu timpul *Podul Mogoșóiei*, — după „conacul Măriei Séle“ unde se afla un palat de uă frumusețe extraordinară, admirat de toți străinii cari 'l vechură în ființă 'nainte de 1714³⁾.

Câtă-va vreme, déca ar fi să credem pe istoricul Sulzer⁴⁾, numele de Podul Mogoșóiei alternă cu acela de *Podul Brașovului*.

Să nu uităm că tot aci, lângă Biserica Dómnului, la 1696, era uă uliță care mergea spre Jupânesa Calița a Vistierului Manta⁵⁾. Casa Jupânesei Calița era unde este astăzi vechia Casă a Eforiei Spitalelor Civile, căci această Jupânésă Caliță, fétă a lui Drăghiei Cantacuzino, luase de bărbat pe Vistierul Manta Câmpinenu⁶⁾, și locuința cea vechiă a boierilor Câmpineni era, după sigura tradițiune orală, la Eforia Spitalelor⁷⁾.

1) *Arhive*: Condica Brâncovenescă, pag. 154—156.

2) Actele și documentele *Cotrocenilor*, citate mai sus.

3) Veđi cap. *Curțile Domnesci*, reședințele de vără ale Domnilor.

4) *Geschichte des transalpinischen Daciens*, la fine, planul Bucureștilor.

5) *Arhive*: Condica Brâncovenescă, pag. 155.

6) Calița și Manta au un frău Părvu care Iea uă Grădiștencă și are uă fétă Anița. Acesta Iea de soț pe Pană II Filipescu și are pe Nicolae și Constantin Filipescu, strămoșii Filipescilor de azi.

7) *Buciumul*, 1863, Genealogia Cantacuzinilor.

V

Să-acum, să vedem, luând Podul Mogoşoiei de la Palatul Poştelor de apă, să vedem, întru cât documentele şi tradiţiunea ne spun, prin ce peripeţii şi preschimbări trecut-a.

După ce dărîmă casele lui Constantin Aga Bălăcenu şi confiscă locul lor pe séma Domniei, lăsând unui văr al lui, anume Barbu Bălăcenu, numai locul din spre Biserica Stavropoleos şi Strada Smârdan¹⁾, — Constantin-Vodă Brâncovenu zidesce pe locul confiscat Hanul său, *Hanul Constantin-Vodă*²⁾, care a durat pînă după focul din Marte 1847. Ni se spune că 'n mişlocul Hanului era şi uă bisericuţă³⁾.

După mórtea lui Brâncovenu, în timpul domniei lui Nicolae Mavrocordat, Barbu Bălăcenu, ca atâţia alţi boierî, înclină spre Nemţi; de aceea, Domnul fanariot îl globesce cu uă sumă mare de banî, pe care Barbu nu o pôte plăti de cât, ne spune d. Stefan Grecenu, vîndînd moşiele séle Bărbătesciî din Dâmboviţa şi Doicesciî din Ialomiţa. Exasperat, boierul ar fi strigat: de-ar veni Nemţi să ne scape de Grecul acesta!! — Vorbele sunt spuse lui Nicolae-Vodă, care trămite răspuns Bălăcenuului să se spovedească. L'omóră şi pe locurile lui confiscate, Egumenul grec Iónikie Stavropoleos zidesce biserica cu hramul Sfinţilor Arhangeli şi al Episcopului Athanasie al Alessandriei⁴⁾.

Mergînd la dél pre Calea Victoriei găsim pe proprietariî despre cari am vorbit: Cantacuzinesciî, Filipesciî, Corbeniî, Mănăstirea Sftului Ión, Mănăstirea Sărindarului, ambele avînd locuri pe cari clădesc, adesea-orî fără voiă, ómeni veniţi de cine scie unde. De aci, procese, jălbî la Domniă, certe şi chiar bătăi.

De obicei, mai totdéuna, Mănăstirile câştigă.

În valea Sărindarului, mai mare sigur de cât *Cizmigiul* de apă,

1) Pe la vechiul Bronner.

2) Închinat Sftului Gheorghe-Noû. Vezi cap. *Hanurile*.

3) Notişe culeso de la venerabilul d. Stefan Grecenu.

4) *Archive*: Cartónele M-tirei Stavropoleos — Cf. V. A. Urechiă: *Istoria Românilor*, I. pag. 101. — Tradiţiune orală: Venerabilul d. Stefan Grecenu.

era *Lacul lui Dura Neguțătorul*. Pe marginea acestui lac, mulți ne-
guțătorăș și sărăcime destulă fac case și grădini. Egumenul Să-
rindarului, Dionisie, se plânge la 1692, la Constantin-Vodă Brân-
covénu. Domnul trimite pe Diicul Rudénul¹⁾ să facă cercetare,
Egumenul câștigă, și proprietarii caselor rămân embaticarii ai
Mănăstirei²⁾.

Pană II Filipescu din secolul XVIII³⁾.

Maî sus de Sărindar, căsuțe fuseseră construite încă de la 1622,
una ici, alta colea, fără nici uă ordine și fără nici uă liniă. De pe
lângă Dâmbovița, Tabaciî plecară în 1688 pentru a se duce spre
M-tirea Radu-Vodă⁴⁾ După 1675, mahalaua Sărindarului apare cu
locuitorî boierî ca Sărăcinesciî, Stoian Clucerul și alții⁵⁾.

1) Din vechia familie a boierilor de la Ruda pe Argeși.

2) *Arhive*: Condica Brâncovenescă, pag. 15.

3) Colect. d-lui Gr. Em. Grădiștenu.

4) Hrisovul din 15 Februarie 1608 și uă carte a lui Duca-Vodă din 1673, Dec. 21, care
dîce: „pe locul unde aî fost Tabaciî“.

5) *Arhive*: Cartónele M-tirei Căldărușani, pach. 20, diferite acte.

Îndată ce Brâncovénu deschide și aliniază mai mult saă mai puțin Podul Mogoșóiei, vedem că boierii trec cu locuințele dincolo de mănăstirea Sărindarului. Boierii *Cocorěscă*, coborîtorii din Caplea Vornicésa de la Periș din secolul XVI¹⁾, aă case lângă Sărindar, unde este ađi clădirea Zerlendi, lângă ei vin boierii Slătinenii carii se vecinesc cu boierii Brezoieni, — dintre carii mulți aă jucat roluri însemnate de la Brâncovénu încóce, în tot decursul secolului XVIII²⁾.

Casele Vistierului Hiereea Brezoianu eraă puse pe locul unde este astă-đi Teatrul Național. De aci, în vale de Teatru, spre Cișmigiú, strada și biserica Brezoianu.

La Hiereea Brezoianu, adică la Teatru, era bariera orașului la sfârșitul Domniei lui Constantin-Vodă Brâncovénu. La 1714 era, dincolo de Pasagiul Român și de hanul bisericii Crețulescu, póte chiar în Curtea Palatului Regal, era, đice, un Puț care a rămas istoric în analele bucurescene sub numele de *Puțul cu Zale*³⁾, probabil pentru că nu era cu lumînare, ci cu lanț pentru ciutură.

Locurile de la Hiereea Brezoianu, adică de la Teatrul Național înainte, era loc domnesc în timpul lui Nicolae-Vodă Mavrocordat⁴⁾.

Dintr'acest loc domnesc, primul *Beii* fanariot al Țării-Romănescă dá, cam pe la 1718, Logofétului Iordake Crețulescu uă parte mare, „cât i-a trebuit“, đice Radu Popescu⁵⁾ ca să facă biserică de piétră.

Iordake Crețulescu era fiul lui Părvul și nepot al lui Radu Logofétul Crețulescu, care se arétă ca unul din boierii cei mai neastempérați ai secolului XVII, în faimósa luptă a Ghiculescilor cu Cantacuzinescáii⁶⁾. Iordake Crețulescu, nu séménă cu bunicul sėu; el este fórté astempérat și e unul din rariii boierii romăni, carii, împreună cu Radu Vornicul Popescu, nu s'a arétat dírij și revoluționar cu Nicolae-Vodă Mavrocordat. De aceăa, în tot timpul

1) *Archive*: Condica Mitropoliei, județul Dâmbovița, diferite acte.

2) *Archive*: M-tirea Căldărușani, pach. 20. — Cf. Condica No. 3 a Episcopiei Buzéului, pag. 527.

3) Poetul poporan đice:

La Puțul cu zalele,
Riurel de plóie,
Aă rėsărit sórele,
Riurel de plóie.

4) 1716—1730.

5) *Istoria Moldo-Romăniei* (Editura Ioanid), vol. II, pag. 351.

6) *Cronicele muntene*, din *Magazinul Istoric*, al lui Laurian și Bălcescu.

domniei acestuia, Iordake Crețulescu a primit cele mai mari boțerii: a fost Logofet mare, a fost Vornic mare; moștenia, prin căsătoria lui cu Domnița Safta Brâncovenu, uă parte din colosala avere a Brâncovenuului¹⁾, precum și averea lui Radu Logofetul Crețulescu, care nu era mică²⁾.

Iordake face biserica Crețulescilor³⁾ și hanul Bisericeii⁴⁾, pe cari le termină la 1720. Bariera Podului Mogoșoiei înainteză acum de la *Putul-cu-Zalele* mai departe. Pênă unde la 1730? Nu scim. Scim ênsă că, pe locul Palatului Regal de astă-đi se afla după 1730 casele unui boțer de starea a doua, anume Colfescu. De la Colfesci, moștenitorii Colfescului, amestecat în certele Mitropolitului Antim cu Nicolae-Vodă Mavrocordat, de la Colfesci, — când și cum, ierășii nu scim, — cumpără locul și casa baronul *Sachelarie*⁵⁾, unul din marii bancheri bucuresceni la finea secolului XVIII.

De la baronul Sachelarie, locul și casa, unde este astă-đi Palatul Regal, fură cumpărate de boțerul Dinicu Golescu. Acesta clădi casele cele mari pe la 'nceputul secolului nostru, — cu un salon atât de mare (ađi, biblioteca M. Sêle Regelui), în cât tatăl lui vêdându-l, i-a đis:

— Frumos salon, fêtul meș! dër cu ce-o sê 'l luminezî⁶⁾.

De la casa Colfescului spre drépta, dał de mahalaua Botenului⁷⁾, și âncă ceva mai 'nainte, tot spre drépta, intrăm în *Livedea Văcărescului*⁸⁾ (ađi Palatul *Ateneului*).

Bucurescii cresceau și, decî, uă mulțime de neguțătoriăș, ca Pană Cismarul și atâția alții, multă sărăcime, sêu, cum se đicea pe atuncî, multă *prostime*, făcuseră căscióre și cocióbe destule pe livedea *Văcărescului*, sêu a *Văcărescilor*, cum i se đicea de când Ienake Văcărescu fusese omorît la Constantinople împreună cu Brâncovenu și starea lui rêmăsesé celor patru fiș ai sêi Constantin, Barbu, Ștefan și Radu⁹⁾.

1) *Arhive*: Condica Mitropoliei, jud. *Dâmbovița*, actele moșiilor Voinescii, Gogoșii, Grojdibrodul, etc., etc.

2) *Arhive*: între alte acte fórte numeroșe și Cond. Mitropol., jud. *Teleorman*.

3) Veđi cap. *Bisericele*.

4) Veđi cap. *Hanurile*.

5) Veđi cap. *Comerciuł Bucurescilor*.

6) Tradițiune orală. — Cf. cap. *Viața Bucurescenilor* în privința iluminatului.

7) Veđi cap. *Mahalalele*.

8) *Arhive*: Condica No. 5 a Mitropoliei. — Cf. V. A. Urechiă: *Istor. Rom.*, I, pag. 500.

9) Odobescu: *Poezii Văcăresci*, în *Scrieri literare și istorice* (ediție completă) vol. I.

Prin *Livedea Văcărescilor* clădeau decî fără regulă și fără nici uă aliniare, ca aruncați cu praștia unii spre actuala stradă *Posta-Vechiă*¹⁾, alții spre strada *Primăverei*, în mahalaua numită pe atunci a *Postelnicului Fîr*²⁾.

Acastă livede, foarte întinsă în Podul Mogoșoiei, fusese dinaintea de 1750, proprietatea lui Constantin Logofătul Văcărescu și a fratelui său, Radu Vornicul Văcărescu. Constantin măritase pe una din fetele sële *Ilina* cu Mihaî Logofătul Cantacuzino și 'i dedese de zestre, între alte bunuri și moșii, și partea lui de loc din *Livedea Văcărescilor*. *Ilina* móre, și Mihaî Cantacuzino, ajuns General-Maior în armata rusescă pe la 1776, voiesce să plece în Rusia. Dorește ênsă, pe locul din *Livedea Văcărescilor*, să facă biserică și școlă cu internat de cel puțin 12 copii³⁾, — acestea pentru sufletul său și al rēposatei sële soții *Ilina*. Pentru ca să aibă loc din destul, el cere unchiului său prin alianță Radu Vornicul Văcărescu și partea lui de loc din *Livede* și 'i dă în schimb locul ce are el, Generalul-Maior Cantacuzino, în mahalaua din *Fântâna-Boului* (Strada Fântânei și Știrbei-Vodă), de pre lângă *viile* boierilor Crețulescî⁴⁾. Biserica ce va fi făcut Mihaî Cantacuzino este închinată metoh Episcopiei Rîmnicului și Noului-Severin. De urmările bisericei și școlei nu posed documente.

De la *Livedea Văcărescilor* înainte erau locuri virane, proprietăți ale Mănaștirilor Snagovul, Căldărușani, Măreuța, Sftul Spiridon-Vechi și altele⁵⁾.

Pe aceste locuri, plătind embatic la Egumenii Mănaștirilor proprietare, făceau case de lemn și cărciume, ba chiar și pivniți de zid micii neguțătorai, pe cari clădirile boieresci îi goniau din ce în ce mai spre Nord, mai spre viitorea șosea Kiseleff.

Astfel se presintă Podul Mogoșoiei pêne la 1750.

1) *Archive*: Episcopia Rîmnicului, pach. 9, act. 5.

2) Comunicat de onor. d. Gr. N. Manu.

3) *Archive*: Episcopia Rîmnicului, pach. 9, act. 6.

4) *Ibidem*: Cartónele Episcopiei Rîmnicului. Act din 1776.

5) *Ibidem*: Veđi cartónele acestor mănăstiri.

VI

Când și-anume în ce an s'a podit cu *urși, podine și bârne* Podul Mogoșoiei, lucrul pênă ađi nu se cunósce. De reparațiunile Podului se vorbește adeseori în documentele de la 1780 la 1800, pentru că fórte adeseori noroiul ajungea cam spre capul Podului atât de grozav și pămêntul se desfunda atât de adânc, în cât nu mai era cu puțință carelor cu lemne și cu fên, trásurilor și ómenilor cu piciorul sê mai între în Bucuresci pe Podul Mogoșoiei¹⁾.

De altmintreli, reparațiunile se fac *Podului Mogoșoiei* mai în-năuntru orașului, pe acolo pe unde circulațiunea era mai frecuentă. Călătoriți străini cari ađ intrat pe plóia în Bucuresci fiă iarna fiă véra, ađ fost plouați și de sus din cer, și de jos din pămênt, căci câte una din podini, despironindu-se și bătênd apa care dormia prin șanțul și gropile de sub podélă, o făcea sê salte 'n sus și în trásura boșerului, și 'n carul țêranului. Curgea de sus; țîșnia de jos, — era una din notele caracteristice ale stradelor și căilor pavate cu lemn din secolul XVIII-lea.

Ce de-a mai vêđut și Podul Mogoșoiei la finea secolului trecut!!

Nu vorbim de ciumă, holeră, cutremure, incendii și alte flagele; ci de óspețiți ceți nepoftiți: de Turci, de Nemți, de Ruși, cari, pe rând și tocmai când nu se așteptađ Bucurescenii, năpădiađ asupra Bucurescilor²⁾.

La 1790, când venirá *Nemți cu cóđă* ađ *Prințului Cobor* (prințipele de Coburg) și cu Rușii lui Suvarov, cârciumile și căsciórele de pe Podul Mogoșoiei ađ fost scenele unor bătăi și unor pêruiei omerice între soldațiți acestor doi comandantți. Se băteađ

Prințipele de Coburg.

1) V. A. Urechia: *Istor. Rom.*, I, pag. 500.

2) Veđi cap. privitóre la *Incendii, ciumă, cutremure și alte flagele*.

ca orbeții în toate zilele și mai cu seamă în toate nopțile. Răsuna Bucureștii de sbieretele și de urletele lor; ajunsese lucrul atât de departe pe Podul Mogoșoiei, încât Principele de Coburg reclamase la Suvarov. Răspunsul Generalului favorit al Caterinei II e tipic:

— Lasă-î se se bată, că de-aceia sunt voinicii!¹⁾

La 1791, Decembre 11, în miezul iernei vin Turcii. Indată se trâmite pitac către Spătar și Agă: Pré Înălțatul Măria Sa Pașa a adus neferi în București pentru trebuința folosului de obște. Acești neferi vor fi încuartirați prin casele de pe stânga Podului Mogoșoiei, începând de la Casele răposatului Logofăt Bălenu²⁾ pînă la Cișmea³⁾. Pitacul mai spune: se iasă lumea din case, se se ducă pe la rude; se nu rămână de cât preoții pe la Biserici pentru tōcă și clopot și se se scōță tot vinul și rachiul ce aș prin pivnițe. Acēstă în Decembre. Băjenia în timp de iernă⁴⁾.

Suvarof.

Și câte avea se mai vedă Podul Mogoșoiei și după 1791!!

Totuși Podul Mogoșoiei ca și Bucureștii, ca și Țerile-Române, a avut nouă suflete în reslătirea veacurilor trecute; — a trăit și a mers înainte. Clădirii, din ce în ce mai numerose, continuau a se face pe Podul Mogoșoiei.

Revărsările, adeseori cumplite ale Dâmboviței⁵⁾, prin Isvor, Sfinții Apostoli, Podul Calicilor, Podul lui Șerban-Vodă, — revărsări cari făceau pe Țigani să prindă pesce prin pivnițele caselor boieresci, — siliseră pe boieri să se mute din ce în ce mai iute dintr'acele vechi mahalale. De altă parte, Curtea Domnescă fusese părăsită la 1774 de Alexandru Ipsilante care zidise Curtea Domnescă ot Mihaï-Vodă. Acēstă Curte avea se devină *Curtea-Arsă* peste

1) *Tes. de Mon. Istor.*, II, Chronograful lui Dionisie Eclisiarhul, pag. 181.

2) Fosta casă a lui Vintilă Banul Corbenu, aș Grand Hotel du Boulevard.

3) Cișmeaua-Roșia.

4) V. A. Urechia: *Istor. Rom.*, IV, pag. 354.

5) Vedii cap. *Dâmbovița bucurescă*.

vro șese ani și Domnia va rătăci prin casele lui Nicolae Brâncovănu, pre la Cotroceni, pe la Sftul Sava, pînă când Podul Mogoșoiei va atrage și pe Domni, cum atrăsese pe boierii¹⁾. Domnia se aședă în casa Ghica de pe Podul Mogoșoiei, care acum merită cu adevărat titlul de *Uliță Boierescă*.

Uă uliță purtând acest nume a fost din vremuri bătrâne în toate orașele românesce. Bucurescii nu au avut de cât trecător uă asemenea uliță la capul de spre Nord al Podului Beilicului, în spre Sftul Ión-Noi, pe la casele Banului Scarlat Ghica. Și nu au avut Bucurescii *Ulița Boierescă*, din causă că boierii locuia în toate mahalalele.

Acum ênsă Podul Mogoșoiei devine într'adevăr uliță boierescă. Și crește atât de repede încât, după uă *catagrafiă a Politiei Bucurescilor*, făcută tocmăi acum uă sută de ani, la 1798, și aflătoare într'un manuscript al Academiei²⁾, vedem că *Podul Mogoșoiei* cu cele 18 mahalale ale se ele coprinde uă *miă-nouă-șeci-și-două de case*, și nu era deschis de cât din 1692, pe când porțiunea Bucurescilor, numită într'acastă *Catagrafiă „Plasa Târgului“*, nu cuprinde de cât 1682 de case, de și Târgul Bucurescilor era în sfință âncă din secolul XVI-lea³⁾.

Locuia pe Podul Mogoșoiei la finea secolului trecut și la începutul al lui nostru următoarele familii:

Pe stînga, mergînd spre „Cap-Podului“ adică spre șosea: 1. Casa *Ienăchiță Văcărescu* (fostă Bellu, așî Prager); 2. biserica Sftul Ión; 3. *Casa Racoviță*, pe urmă, prin cumpărătoare *Casa Damari* (Hôtel de France); 4. *Casa Baron Meitani* (Poliția)⁴⁾; 5. *Casa Filipescu Drăjnenul* (Magasin Universel)⁵⁾; 6. *Casa Cantacuzinescă*, cumpărată de Miloș Obrenovică mai târziu și dăruită Rusiei⁶⁾; 7. *Casa Bălănu* (fosta Corbănu, așî Grand Hôtel du Boulevard); 8. Mănăstirea Sărindarului; 9. *Casa Cocorăscu* (casa Zerlendi); 10. *Casa Banului Dinu*

Nicolae Văcărescu.

1) Veđi cap. *Curțile Domnesci*.

2) Biblioteca Academiei, secția Manuscrisurilor, mss. cu No. 52.

3) Veđi cap. *Bucurescii pînă la 1500*.

4) Veđi cap. *Comerciul Bucurescilor*.

5) Pe casele și locul Spătarului Pană Filipescu.

6) Casa lui Șerban-Vodă Cantacuzino.

Crețulescu (Clubul Regal); 11. *locul Mitropolitului Filaret*¹⁾ (fosta casă a Brezoianului, ađi Teatrul Național); 12. *Casa Ghica* (Casa Török și Pasagiul); 13. *Casele Hanului Crețulescu* (proprietate și ađi a bisericei); 14. *Casa Colfescu*, în urmă *Dinicu Golescu* (Palatul Regal); 15. *Casele Cantacuzino*; 16. *Casa Grigore Filipescu*; 17. *Casa Iordake Fili-*

Vornicul Dinu Filipescu. — Inceputul secolului nostru 2).

pescu (Administrațiunea Domeniului Corónei); 18. *Casa Trăsnea* (Hotel Manu, Hotel de Orient); 19. *Casa Banului Ralet* (colț cu strada *Modiei*); 20. *Casa Banului Bălăcenu* (Casa Enciulescu); locuri virane; 21. *Casa Banului Știrbei* (Palatul Știrbei); 22. *Casa Romanet* (Ministerul Financiilor); 23. *Casa Nicolescu* (Casa Monteor); 24. *Casa Cantacuzino*; 25. *Casa Venețiana Văcărescu* (Ministerul de Justiție; proprietate a Academiei); 26. *Casa Filipescu Vulpe* (Academia); *Casa Elenca Filipescu*, — toate despărțite între dênsele prin prăvălióre, locuri virane, căscióre de ale neguțatorășilor.

Pe drepta, de la Zlătari la Nord: 1. *Hanul Filipescului* cu pră-

1) Locul a fost vândut pentru *Orfanotrofon*. Veđi cap. *Spitalele*.

2) Colect. d-lui Gr. Em. Grădiștenu.

văliile D-rilor Serafim și Malla (Passagiele Villacros și Karagheorghievici); 2. *Casa Castrușoici*; 3. *Hanul Grecinului* (Palatul Mitropolitului Nifon); 4. *Casa Grecinu* (fostă a *Beizadelelor* lui Șerban-Vodă, apoi bălăcenescă, apoi a Fălcoienilor, apoi a Cornescilor, și 'n

Grigore Grădiștenu. — Inceputul secolului nostru 1).

fine a Grecenilor); 5. *Casa Vornicului Slătineanu* (Casa Capșa); 6. *Casa Grigore-Vodă Ghica* (Clubul Tinerimei); locuri голе, unde mai târziu Generalul Kiseleff va așeza *Obahta Rusescă*; 7. *Casa Take Ghica* (Hôtel Continental); 8. *Casa Perdicari* (Casa Vanic); 9. *Casa Matei Cantacuzino Beicu* (Casa Manolake Lahovari); 10. *Casa Barbu Slătineanu* (Casa Filitis, adă un palat, proprietate a Societății *Anker*);

1) Colecția d-lui Gr. N. Manu.

11. *Metohul* Episcopiei Râmnicului; 12. *Casa Deșliului* (Casa Eliad); 13. *Casa Locusténu*; 14. *Casa Băbenu*; 15. *Casa Manolake Florescu* (Liceul Sftul Gheorghe); 16. *Casele Văcăreschi* (unde a locuit mai târziu Barbu Catargiu); 17. *Casa Iordake Golescu* (Casa Pascal); 18. *Casa Burchi*; 19. *Casa Grădiștenu*; 20. *Casa Ión Faca*, despărțită în două mai târziu, adică în casa Alecuță Florescu (aici casa Generalului Manu) și casa Trubetzkoj; 21. *Casa Iancu Filipescu Buzatul*.

Multe dintr'aceste case aveau curți foarte mari. Economia și orânduicla lor le studiam într'un alt capitol al Istoriei Bucureștilor. Să ne mărginim aci a reaminti fântânile de pe Podul Mogoșoiei, în care se aducea apă de isvor, uă cestiune care a ocupat cu patimă de la 1779 pe mai mulți Domni fanarioți, pêne chiar și pe acea *poznă a firei*, cum numesce Ienăchiță Văcărescu pe Nicolae-Vodă Mavrogheni.

De la 1 Octobree 1779, Alexandru Ipsilante se hotăresce să facă două fântâni cu apă de isvor, adusă de departe cu mare chiebtuélă și, veldënd avêntul ce a luat Podul Mogoșoiei, dă poruncă domnescă pentru ca una din fântâni să fiă aședată pe Podul Mogoșoiei, la mahalaua Sărindarului, ier a doua în ulița Boiangiilor din Târgul-din-Năuntru 1).

Un fel de inginer de ape, un *suiulgi-bași*, e destinat a le îngriji. El primesce de la Mihaï-Vodă Șuțu loc de casă în dosul Cișmelei de pe podul Mogoșoiei 2).

La 11 Novembre 1786, Nicolae-Vodă Mavrogheni aduce pentru mai multe cișmele din Bucureșci apele din Crețulesci, Giulesci și Crevedia. Un-spre-dece olari, aduși din Câmpulung și tot atâția din Dâmbovița au lucrat la tuburi. Sub *suiulgi-bași* lucrează uă mulțime de *cișmigii*, și după marele *Cișmigiu*, a cărui locuință era de vale de Sărindar, avem lacul *Cișmigiuului*, dis în secolul XVII-lea, *Lacul lui Dura Neguțătorul*.

Mavrogheni face atâtăi *havuz* la biserica sa, la *Zoodohpighi* (Isvorul Tămăduirei, de la șosea) și apoi dă, ca un dar domnesc, dă apă în curțile următorilor boieri: Slătinénu, Moruzzi, Racovița, Grecénu, Enăkiță Văcărescu, Marele Ban Ghica, Paharnicul Crețulescu, M-tirea Sftului-Sava (scóla), Marele Ban Filipescu, Logofétul Dudescu, Logofétul Manolake Brâncovénu 3).

1) V. A. Urechia: *Istor. Român.*, I, pag. 120.

2) Ibidem: *Istor. Român.*, II, pag. 503.

3) Ibidem: *Istor. Român.*, III, pag. 72.

Cei mai mulți dintr'aceștia locuiesc pe Podul Mogoșoiei. Pe acest pod, pentru a obștei folosință, erau de atunci fântâni la porțile următoarelor case boieresci: Cișmea la porța Banului Filipescu, cișmea la porța Banului Ralet, cișmea la porța Cornescilor (în fundul Stradei Regale), afară de Cișmeaua-Roșia și de Cișmeaua de la Sărindar¹⁾.

Nicolae Filipescu. — Secolul XVIII²⁾.

Maî târziu, după 1800, unii boieri introduseră apa 'n case. Fu uă minune de care răsunară Bucurescii. Mergea lumea grămadă să se uite cum ese apă din perete. Zilot Românul, ultimul Cronicar din vremea Fanarioșilor face, pentru a nemuri această ne mai vechută minune, următoarele stihuri:

1) *Trompeta Carpaților*, 1865, Martie 1.

2) Colecția d-lui Gr. Em. Grădiștenu.

O iscusință a omenirei!
 Ea firesei lipse pôte a 'mplini.
 Êta de față 'mpotriva firei
 Din sec părete apă sbucni.

Bea decî și spal'te fără sfielă,
 Spre ori-ce trébă a lua poți;
 Căci, cu cât curge, are croielă,
 Cu atât mai multă a da la toți¹⁾.

Decî, Podul Mogoșoiei avea de tôte la finea secolului trecut: case boieresci, cișmele multe, pod reparat fôrte des²⁾, se daŭ pentru dênsul ordonanțe anume ca „vizitiŭ, cu *blestemata firea lor*“ sê mérgă încet și, când e *buluc*, sê nu dea năvală³⁾, — ordonanțe care, cu tótă seculara lor vechime, nicî ađi nu se respectă. Avea Podul Mogoșoiei de tôte: un singur lucru îi mai lipsia, pentru ca sê fiă *Podul cel mare*, ulița cea fără sémên în Bucurescii bêtrânului Bucur, și-anume: intrarea pe dênsul, nu pe Podul Șerban-Vodă, a Domnilor cu alaiul cel mare, când veniaŭ pentru prima ôră de la Constantinopole, ca sê se urce pe tronul din Bucuresci.

Se scie că Fanarioiŭ, de la Nicolae-Vodă Mavrocordat încôce, se consideraŭ ca moștenitori ai împêrașilor din Bizanța, și 'n așteptare, pênê sê domnescă în Constantinopole ca împêrași ai Orientului, după gonirea Turcilor dincolo peste Bosfor, se mulțamiaŭ a împêrași la Bucuresci și la Iași cu tótă eticheta și ceremonialul imperial al lui Justinian și al lui Vasile II Bulgaroctonul. Solemnităși, recepșionŭ, aniversări și intronări erau întocmite și se esecutaŭ după vechiele datine ale curșei din Roma-Nouă. În *Condica Obiceiurilor*⁴⁾ a lui Iorgake Logofêtul nu sunt pușine obiceiurile cari vin direct de la moștenitoriŭ cei piticiŭ ai lui Constantin-cel-Mare. Multe dintr'aceste împêrătesci etichete se potriviaŭ ca nuca 'n perete în modestele principate ale Țerii-Romănesci și ale Moldovei; dér Fanarioiŭ le păziaŭ și le esecutaŭ cu uă imperială seriositate.

Alaiul venirei Domnului era una din cele mai mari serbări la care li-era dat Bucurescenilor sê asiste. Acest alaiŭ l'am de-

1) Gr. G. Tocilescu: *Revista pentru Istoriă, Archeol., etc.*, III, 3, pag. 336.

2) La 1792 se cheltuiră mai mult de 13600 de podine, urși și birne, luate din faimósele păduri ale Ilfovului, Vlăscii și Dâmbovișei.

3) Pitac din 6 Marte 1787, în V. A. Urechia: *Istor. Român.*, III, pag. 74.

4) Kogălnicénu: *Cronicele Moldovei*, tom. III.

Mihai-Vodă Șuțu ¹⁾

---

¹⁾ Colecția Academiei Române.

scris în capitolul privitor la *Podul Șerban-Vodă*¹⁾. El se făcea pînă la 1797 pe Podul Șerban-Vodă, numit de la 1774 și Podul Beilicului²⁾. Domniî coborîaŭ de la M-tirea Văcărescilor pe acest pod pînă la Curtea Vechiă cu uă pompă și cu nesce „saltanaturî“ de hăuŭaŭ Bucureseiî din Obor pînă 'n Ciurel. Tótă lumea alerga pe Podul Beilicului. Mai mult de căt Podul Târgului-de-Afară și de căt Podul Calicilor, Podul Mogoșóiei rêmânea pustiŭ. Pustietatea ênsă nu ŷinu mult. Era scris în cartea sórtei ca Podul Mogoșóiei sã aibă tóte norócele și tóte biruințele, înainte de a deveni *Calea Victoriei*.

VII

La 1797, acum uă sută și trei anî, Constantin-Vodă Hangerliŭ rupe cu trisecularul obicei de a intra în scaun pe Podul Șerban-Vodă și vine cu alaiŭ mare pe Podul Mogoșóiei. Bucuresceniî cădeaŭ din vėzduhurî și, decă ni s'ar fi păstrat ca 'ntr'alte țeri, diarul vr'unuî proprietar de pe Podul Mogoșóiei căruŭa, p'atunci, i s'ar fi făcut propunerî de vėnđare a locurilor sėle, de sigur cã am fi avut de constatat uă creștere a prețurilor terenuluî de 25⁰/₀ peste valórea de mai 'nainte de intrarea luî Hangerliŭ cu tot alaiul Domniei pe Podul Mogoșóiei.

Locuitoriî dupě cele-l'alte poduri se mahniră; cei de pe Podul Șerban-Vodă erau desnăđajduiți. Zilot Românul prevede lucruri rele dintr'acéstă schimbare a itinerariuluî domnesc. El đice cu adâncă întristare:

Sė las děr cã și venirea în scaun ũ fu ciudat!
 'ntrând pe Podul Mogoșóii, ca nimenî dintre Domni alt.
 Cu care vru, cum se vede, sė arete tuturor
 C'o sė fiă fórtē dosnic și țeriî prăpăditor³⁾.

Étă děr Podul Mogoșóiei și cale domnescă, și cale diplomatică, și cale triumfală. Numele luî crește, se ridică mai presus de numele și renumele celor-l'alte ulițe și poduri. Pînă și 'n

1) Veđi cap. cu acest nume.

2) Veđi cap. *Podul Târgul-de-afară și Podul Șerban-Vodă*.

3) Hasdeu: *Zilot Românul*, pag. 5.

poesia poporană, barzii necunoscuți ai poporului român îi făcură rarissima cinste de a-l nemuri în versurile lor.

Poetul poporan Țice:

În orași, în Bucuresci,
Despre curțile domnesci,
Spre casele boieresci,
Se întinde, se lătesce,
Veste mare, tristă veste
C'arde Podul Mogoșoiei
Și casele Moruzoiei¹⁾.

Țr varianta, care pôte fi originalul, sună astfel *în fine*:

Arde Podul Mogoșoiei
Pentru fata Moruzoiei²⁾,

nemurind una dintr'acele mari frumuseți bucurescene cari aū uimit, în secolul XVIII-lea și în pragul secolului nostru, la Iași, și la Bucuresci, și la Constantinopole, pe principele de Ligne, pe generalul-conte de Langeron, pe lady Montague, pe lady Craven, pe Mareșala Sebastiani, născută marchisă de Coigny⁴⁾.

Generalul-Conte de Langeron³⁾.

Să amintim, înainte de a 'nceia acest capitol, că mănăstirile Snagovul, Sărindarul, Căldărușanii, Cernica, Radu-Vodă, Mihaï-Vodă și altele avură pe Podul Mogoșoiei proprietăți multe în secolul XVIII-lea. Boierii și neguțătorii le cumpărară pe tôte, nu numai pe linia Podului Mogoșoiei, ci și alături, la drépta și la stânga, prin mahalalele cari se populară cu uă iuțelă de necrețut⁵⁾.

Cât a crescut și cât s'a schimbat Podul Mogoșoiei de la 1797, adică de la Hangerliu încóce, și pêne în anul 1899, se pôte vedé din următorul fapt:

1) Teodorescu G. Dem.: *Poesii Populare*, pag. 483.

2) Uă Bărcănescă de uă frumusețe estraordinară.

3) Colecția Academiei Române.

4) Veți cap. *Casele Boierilor*.

5) *Arhive*: Cartónele acestor mănăstiri.

Mănăstirea Snagovului, proprietară pe întinse locuri pe Podul Mogoşoiei, lua chiriă la ele, — erau mari de osteniaia calul dându-l la ariă de trei ori pe unul, — lua, Ńic, chiriă la unul *trei ocale de lumînări de cĂră albă*, pe care chiriaşul le trămitea la Snagov, la praznicul mănăstirei, la Adormire.

AstăŃi, în anumite locuri ale fostului *Pod al Mogoşoiei*, un metru pătrat de loc clădit produce proprietarului său 100 de lei noi pe an.

Trei ocale de lumînări chiriă pe an pentru un loc cât tĂte Ńilele, şi 100 de lei pe an pentru un metru pătrat pĂte dintr'aceiaşi loc, — ĂcĂ deosebirea Ăntre *Podul Mogoşoiei* de la sfĂrşitul secolului XVIII-lea, şi *Calea Victoriei* de la sfĂrşitul secolului XIX.

În multe BucuresciĂ de ĂdĂ staĂ cu BucuresciĂ secolului trecut Ănt'r'aceiaşi proporŃiune.

VIII

Acesta-Ă, Podul Mogoşoiei de la 1692 şi pĂnĂ Ăn pragul secolului nostru, pĂnĂ la anul 1800.

Deschis de BrĂncovĂnu pentru a Ănlesni comunicaŃiunile Bucurescenilor şi a-Ă scurta lui drumul la MogoşĂia, ĂcĂstĂ uliŃĂ se nĂscu cu noroc şi creacu pĂnĂ Ăn vremurile nĂstre cu un noroc din ce Ăn ce mai mare.

Nici una din faptele cele mari ale RomĂniei contimpurane nu a rĂmas strĂinĂ de Podul Mogoşoiei. De la MitropoliĂ pe Podul Mogoşoiei la Palat, şi de la Palat pe Podul Mogoşoiei la MitropoliĂ, s'Ău petrecut tĂte evenimentele istorice ale Principatului Munteniei, ale Principatelor-Unite şi ale Regatului RomĂniei de la 1800 şi pĂnĂ la 1899.

Pe Podul Mogoşoiei Ău rĂsunat primele strigĂte ale Unirei. Pe Ăcest pod a intrat Regele pentru prima ĂrĂ Ăn vechiul oraş al lui Bucur, şi tot pe el, *Calea Victoriei*, de 30 şi mai bine de Ăni, venirĂ sĂ cĂnstĂcĂ pe Rege şi RomĂnia ImpĂratul Rusiei şi Acel al Austro-Ungariei, Regii Suediei şi Serbiei, şi atĂtea alte vlĂstare auguste din Casele de Savoia şi de Bourbon, din familiile dominante ale Angliei şi ale Germaniei, — drĂptĂ cĂnste şi cuvenitĂ ĂnchinĂciune, aduse ĂnŃelepciunei MaiestĂtei SĂle.

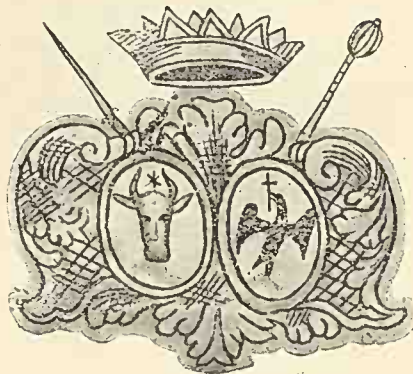
Mai mult de cât orî-care alte poduri și ulițe bucurescene, bisecularul Pod al Mogoșoiei, norocoșă Cale a Victoriei, a tresăltat adânc de legiuită mândriă, simțind aceste înalte onoruri cari se resfrângeau scânteiatore asupra Țării și Némului românesc.

E istorică, e plină de vieță, e glorioasă *Calea Victoriei*, — și totuși, acum, în pragul secolului XX-lea, uă dorință ardentă îi chinuie încă geniul tutelar.

Îngăduiți, Sire, acelaia care s'a îndeletnicit cu trecutul ei, să spună Maiestăței Vóstre și acéstă dorință a viitorului ei¹⁾.

Intr'ua și, când cercetam la Arhive istoria Podului Mogoșoiei, Calea Victoriei mî-a șoptit, șicîndu-mî:

„Centrul Bucurescilor nu mai e la Sftul Gheorghe-Noú, ca'n vremurile bētrâne; centrul Bucurescilor este astăđi acolo unde marile bulevarde taiă Calea Victoriei. Acolo, avēnd în față istoricul dél al Cotrocenilor, la drépta e locul Sărindarului, unde acum 550 de anî tradițiunea ne spune că frașii lui Mircea-cel-Bētrân ridicară casă de rugăciune, în miđlocul pădurilor mărețe ale Bucurescilor. Pe acest loc istoric al Bucurescilor, e drept, e frumos și e mare să se înalțe cât mai curând *Colóna Milliară*, de unde să se socotescă de aci înainte distanțele ce separă țerile române, — și acéstă *Colóna Milliară* a Românismului să fiă simbolisată prin monumentul care va nemuri în marmură și bronz domnia *Accluia*, care, cu Credință și Vitejiă, cu Dreptate și Iubire de țeră, duce astăđi destinele României, — domnia lui Carol I Înțeleptul“.

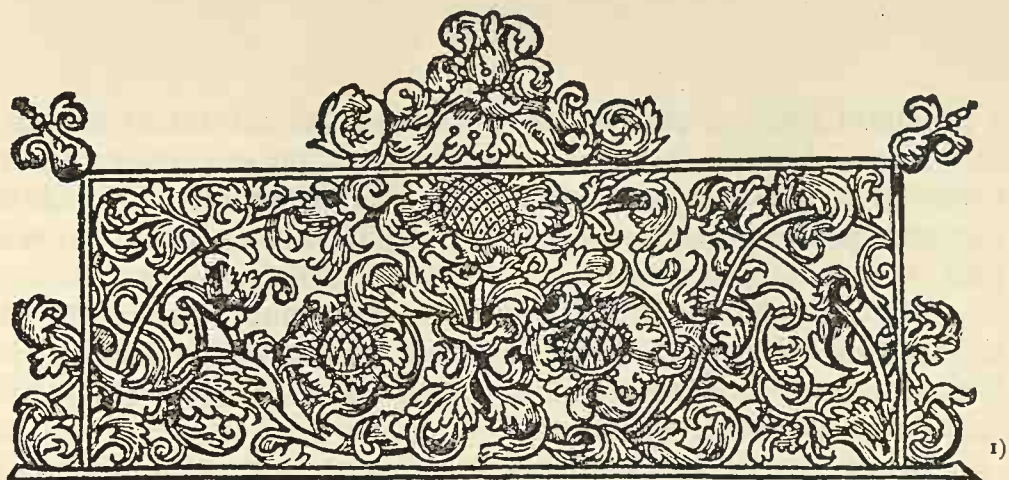
1) Acest capitol a fost citit într-una din ședințele plenare ale Societății de Geografie, presidată de M. S. Regele.

XVI

COMERCIUL BUCURESCÉN

I

Toți călătorii cari, din timpurile cele mai vechi, au vizitat țările române de la munte pînă la Dunăre și pînă la Mare, nu au uitat de a nota, în scrierile și în diarele călătoriilor lor, bogăția, puterea de productivitate, minunatele căi naturale de comunicațiune și mult nimerita pozițiune geografică a Moldovei și Țerei-Românești.

Unii dintr'acești călători se miră pentru ce locuitorii, într'ua țară atât de dăruită de Dumnezeu, sunt atât de săraci, ier alții, mai pătrunzători, constată că numai vitrega aducătură a împrejurărilor a făcut ca țările române să stea pe loc și să nu propășcă neauzit de iute, mulțămită atâtor daruri primite de la Pronia cerescă.

Cei d'al doilea avea dreptate.

Numai vitrega aducătură a împrejurărilor, dușmanii cei mai numeroși ca stelele cerului și nisipul mării, nesiguranța zilei de mâine și nenorocirile cari năpădiau într'una asupra Românilor, au făcut ca bogăția solului și subsolului României, ca puterea de muncă a Românului să nu dea ceea ce ar fi putut da de acum sute de ani. Ori de câte ori a avut pace, Românul a muncit și

1) Podóbă din *Liturgierul* slavonesc, tipărit de Archim. Ion în Mănăstirea Dêlului, la 1646. Vezi *Bibliografia* D-lor Bianu și Hodoș, pag. 152.

acestea arătă că Venețianii neguțatoriau pe Dunăre și 'năuntru țerei în secolul XIII.

Poetul necunoscut al Serbiei din suta XII și autorul Basmelor române¹⁾ spun că de la Mare și pênă la Nedeia-Cetate, în ținutul Bassarabilor, erau 77 de cetăți mari și bogate. Nu vor fi fost tocmai 77, dér chiar din esagerațiunea poetului se vede însemnătatea aședămintelor comerciale venețiane de la porturile Mărei-Negre și pênă aprópe de Porțile-de-Fer ale Dunărei.

Acestea pe apă.

Pe uscat, tot în secolul XIII, încep relațiunile lor comerciale cu țerile de la Dunăre străiniți pe cari îi vom întâlni printre cei d'ântăiú la Bucuresci, și adică Ragusaniú²⁾.

Profitând de certele Venețianilor cu Genovesiú, pe cari Venețianii, pênă la căderea Constantinoplei ierăși sub Paleologi, nu-í lăsară de loc să pētrundă în Marea-Négră și pe Dunăre, Ragusaniú o luară pe uscat și, âncă din vremurile lui Assan II (1218-1241) încheiară tractate de prietiniă și de comerciú cu puterniciú împērați romano-bulgari. Din Bulgaria, Ragusaniú, trecură peste Dunăre cu comerciul lor.

După căderea imperiului latin din Constantinople și revenirea la tron, cu ajutorul Genovesilor a împēraților Paleologi, Genovesiú iéú locul Venețianilor pe Dunăre și Marca-Négră. La finea secolului XIII și la 'nceputul celui d'al XIV, Genovesiú aú consuliú pretutindení la gurile Dunărei; aú fundat Giurgiul și Calafatul pe vechi ruine romane, aú încheiat tractate comerciale cu stăpânitoriú Dobrogei și Bulgariei, ântăiú cu Dobriță, apoi cu urmașul acestuia Ivancu, din mâinele căruia Mircea-cel-Bētrân va lua Dobrogea și va deveni stăpânitor „pênă la Marca cea mare“³⁾.

Ragusaniú continuă pe uscat comerciul lor. Venețianii, cari eunosceau Dunărea și bogățiile țerilor udate de dēnsa, neputēnd veni pe mare din cauza Genovesilor, vin pe uscat prin Dalmația și prin Serbia, cu stăpânitoriú căreia Milútin-Uroș, Ștefan-Uroș și Ștefan Dușan, ei vor închiăia tractate de comerciú și prietiniă, numai să pótă să neguțatoréscă cu țerile de la Dunăre.

Să nu uităm a aminti că Genovesiú permiseseră Pisanilor să

1) Culese de neuitatul Ispirescu.

2) Heyd: *op. cit.*, vol. I, pag. 528.

3) Heyd: *Le Colonie commerciali degli Italiani in Oriente, in medio evo*, tradotto dal prof. G. Müller (Venezia, 1866) 2 vol. — Vol. I, pag 92—96. — Cf. Hasdeú: *Columna lui Traian*, 1870, pag. 57.

facă negoț pe Dunăre, atunci când ei erau tari și mari după luarea Constantinopolei.

Se duce, se perde și pierе comеrciul Venețianilor, Genovesilor și Pisanilor cu țerile de lângă Dunăre la sfârșitul secolului XIV. Intre 1393 și 1398, Turcii, cari au intrat de mult în Europa, cuceresc Bulgaria, vin la Dunăre, și comеrciul bogatelor cetăți italiene e atât de jicnit, în cât s'ar crede că a dispărut cu desevârșire.

III

Jn secolul XIV, în care Venețianii, Genovesii, Pisanii și Ragusanii neguțatoriau pe Dunăre, pe uscat, la Nord, prin trecătoriele Buzăului și Prahovei începuse negoțul cu Brașovul și cu Sibii. La 1358, Ludovic, Regele Ungariei, hotărăse comеrciul Brașovenilor cu țerile române¹⁾, după ce a luat învoielă și cu puternicul său prietin, Alexandru-Vodă Bassarabă²⁾. Brașovenii au voiă să vină cu mărfuri în țără, pêne unde Ialomița se vârsă 'n Dunăre, adică pêne la mult bogata Cetate-de-Floci, la 'nflorirea și renumele căreia lucra mercu Alexandru Bassarabă.

La 1368, Vladislav-Vodă, fiul „marelui Bassarabă“, adică al lui Alexandru, reînvoiesce acest privilegiu al Brașovenilor, specificând că neguțatorii Brașovului vor plăti o dată vama pentru mărfurile ce desfac în Țera-Românească, ier pentru cele cari le duc prin Muntenia intr'alte țeri, să plătescă vama la ducere și la 'ntorcere³⁾.

La 1369, Ludovic, Regele Ungariei, mai dă Brașovenilor un alt însemnat privilegiu: acela de a sili pe neguțatorii poloni și germani să le vândă lor mărfurile ce aduc pentru Țera-Românească, pentru ca ei, Brașovenii, să le desfacă apoi în principatul Munteniei⁴⁾.

1) Hurmuzake: *Doc.*, I, 2, pag. 58.

2) Hasdeu: *Negru-Vodă*, pag. 274, *Cronica Bassarabilor*.

3) Hurmuzake: *Doc.*, I, 2, pag. 144.

4) *Ibidem*: *Doc.*, I, 2, pag. 146.

La 1382, Ludovic concede același privilegiu și drept de monopol și cetățenilor din Sibii¹⁾.

Să nu eșim din secolul XIV, fără a semna la anul 1371, sub domnia lui Vladislav Bassarabă, aparițiunea primei monete românești de argint²⁾.

Cu Brașovenii, Sibienii și Ragusani se 'nceie secolul XIV. Să nu uităm pe neguțătorul ragusan, Pascuale de Restis care, la Iuliu 1392, se află în Muntenia³⁾.

Secolul XV începe cu tarifa vamală pentru mărfurile pe cari neguțătorii brașoveni le aduceau din țările române, tarifă alcătuită de Stibor, voevodul Transilvaniei⁴⁾. Domni români însă nu permit numai Brașovenilor să aducă și să cumpere mărfuri în și din țările române. La 1439, Vlad Dracul acordă neguțătorilor din totă Polonia, din Galiția și din Moldova libertatea comerțului în Muntenia și trecerei lor în Turcia, plătind vamă excepțională la Rîmnic doi florini ungurești și vamă ordinară în cele-lalte orașe⁵⁾.

Acum, la jumătatea secolului XV, adevărata și marea bogăție a Țării-Românești începuse a fi cerealele, grâul, orzul, ovăzul, fasolea, bobul și altele. Străinii o constată și ne spun că Români au obiceiul de a păstra grânele în gropi bine arse înăuntru și sus foarte bine acoperite, încât nici nu se putea afla locul unde sunt. Astfel le vede la 1445 Valeran de Wawrin, Seigneur du Forestel⁶⁾.

Intr'acest secol se înființază și târgul de la Lipsca, care avea, mai târziu, să eserce asupra propășirei comerțului român în genere, și'n deosebi asupra comerțului bucureșten, uă atât de mare înrîurire⁷⁾. Și tot acum încep și încurăturile cu bani de diferite origini în țările române. Circulă în Muntenia și'n Moldova la 1450 tot felul de bani, unii mai buni, alții mai răi. De când Filip-cel-Frumos, Regele Franciei, arătase cu mare meșteșug cum se falsifică monedele, fuseseră puținii la număr Suveranii cari nu'l imitaseră. De aceea, la 1453, Ion Corvin de Huniade ordonase locuitorilor din Brașov să nu mai primescă în transacțiunile lor comerciale de cât moneta bătută de el, să refuze asprii, să refuze

1) Hurmuzake: *Doc.*, I, 2, pag. 274.

2) Hasdeu: *Negru-Vodă*, Cronica Bassarabilor, pag. 275.

3) N. Iorga: *Acte și Fragmente*, III, pag. 4.

4) Hasdeu: *Columna lui Traian*, 1874, pag. 126.

5) Hasdeu: *Arh. Istor. a Rom.*, I, pag. 84 și urm.

6) *Enciennes Chroniques d'Angleterre*, pag. 122.

7) Scherer: *Hist. du Commerce de toutes les Nations* mai sus citată, vol. I, pag. 420.

moneta voevodului Transalpin, adică a Domnului Țerei-Românești și ori-ce altă vechiă monetă¹⁾. Intr'adevăr, în țările române continuă a se bate monetă. La 1433, un document de la Iliăș-Vodă, Domnul Moldovei, vorbește de *Laurencius, fusor monetarum nostrarum*²⁾.

Maî încóce, poetul poporan român se va mira și el de mulțimea și de felurimea banilor cari circulă în țările române și va cânta: *mahmudelele turcesci, rubielele arăpesci, groșile lipovenesci, dinarii moldovenesci, grivnele muntenesi, firfricile nemțesci, galbenii venetică*³⁾, *zlotii*, adică *galbenii unguresci*, pe lângă care se vor maî adauge cu timpul *galbenii Olandei* și monetele Rusiei.

La acéstă epocă, și anume la 1454, un martor ocular ne spune că piețele Munteniei erau cercetate de uă mulțime de popóre străine, printre care, dice el, maî mulți sunt Turci⁴⁾. Și tot acum, adică la 1470, Brăila era'n starea ei cea maî înfloritóre; corăbiile sosite, pênă și din Barcelona, trăgeau, la malurile Dunărei, la Brăila, pentru aducerea și esportarea mărfurilor⁵⁾.

Totuși, sfârșitul secolului XV are drept notă caracteristică uă întindere peste măsură de mare a comericiului cu Brașovul și cu Sibii. Publicațiunile *Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt in Siebenbürgen* și *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*⁶⁾ de la Sibii ne dau sute de probe de întinderea comericiului țărilor române cu aceste două bogate și bine orânduite cetăți ale Transilvaniei.

Sibienii și Brașovenii aduceau de tóte în țările române, afară de cai, de cari Români n'aveau trebuință, căci i-aveau cu miele, și afară de arme. Báthory, voevodul Transilvaniei, la 1486, hotăresce vama ce vor plăti Brașovenii pentru vinul ce aduc din Țera-Românească, și le ordonă să nu ducă arme și cai spre vëndare în Muntenia. Un neguțător brașoven, care trece pasul Bran în Muntenia, nu póte să aibă ca arme, pentru apărarea lui personală de cât uă sabiă, un scut și un arc cu 8—9 săgeți⁷⁾. Nenumératele relațiuni ce au cu Sibienii și cu Brașovenii fac pe

1) Hurmuzako: *Doc.*, II, 2, pag. 16.

2) *Analele Acad. Rom.*, anul 1895, pag. 334. Raportul d-lui Gr. G. Tocilescu.

3) Teodorescu G. Dem: *Poesii populare*, pag. 541 și altele.

4) *Archiv des Vereines für siebenbürgische Landeskunde*, II, pag. 163, citat de d. Hasdeu în *Istoria Toleranței religioase* (Bucuresci, 1868), pag. 54.

5) Hasdeu: *Ión-Vodă*, pag. 101.

6) De d-nii Franz Zimmermann și Carl Werner. — Cf. și lucrarea mea: *Istoria și Comerciul Brașovului în secolul XVI* (Bucuresci, 1894).

7) Hurmuzako: *Doc.*, II, 2, pag. 293.

neguțatoriî români din orașele comerciale ale României se 'și zidescă și case la Sibii. Un mare neguțator român Ghircă și cu Socol, fiul său, are case la Sibii la 1492¹⁾.

IV

La 1503, adică în pragul secolului XVI, étă lista orașelor române cari comerciaă cu Brașovul: Bucurescii, Pitescii, Târgșorul, Buzăul, Câmpulungul, Purcărenii, Câmpina, Rîmnicul, Târgoviștea, Teléjenul, Vasluiul, Brăila, Florescii, Rucărul, Surlănescii, Slatina, Gherghița, Bârladul, Curtea-de-Argesii, Sucéva, Rușii-de-Vede, etc., etc.

Neguțatoriî cari vin pe fiă-care an la Brașov sunt cu sutele. Din Bucurescii, la 1503, sunt 14 neguțatori, iér între 1529 și 1530 numărul lor continuă de a cresce: Frățiă din Bucurescii, Juga din Bucurescii, Stanciul, Stoica, Dobromir, Petre „de la *Buckorescht*“ și uă mulțime de alții²⁾. Dupé cum se vede, pörtă toți nume cât se póte de românescii.

Sunt ênsé și Ragusanii, și Grecii, și Italianii, și Turcii la Bucurescii și'n cele-l'alte orașe ale Țerii. Brașovenii nu pot sé suferé pe Italianii și pe Grecii. Totdeuna aă procese comerciale cu dênsii, procese cari se judecă, în ultimă instanță, de *palatinus Terrae transalpinensis*, — de vornicul Țerii, care își are reședința la Bucurescii, dupé cum o probéză actul din 1469, păstrat în *National-Archiv* al Sașilor din Sibii³⁾.

Sé nu uităm pe Armenii cari sunt âncă de mult așeđaiți prin diferitele orașe ale Munteniei. Sunt la Bucurescii, sunt la Târgoviște, sunt la Rîmnic⁴⁾.

Intre Români și tóte neamurile străine cari neguțatoriaă de uă parte, și între Brașovenii de altă parte eraă certe nesfârșite în privința văméi și taxelor. Ar fi dorit Brașovenii ca piperul și mătasea cari treceaă din Orient prin România sé nu fiă supuse la vamă mare, dér nu primiaă cererea lui Négoe Bassarab de-a micșora

1) Hasdeu: *Columna lui Traian*, 1874, pag. 127.

2) Hurmuzako. *Doc.*, II, 3. pag. 652, 670, 674, etc.

3) Veđi și cap. *Bucurescii péné la 1500*.

4) *Fóia Soc. Românisml*, pag. 396. Doc. din 1506 dat de frații Craiovescii M-tirei Bistrița.

drepturile de vamă asupra ferului, arcelor, scuturilor și altor arme pe cari Româniile le cumpărau de la Brașov și le aduceau în țară, plătinând vama la Bran. Tot așa Brașovenii nu voiau să scadă drepturile de intrare în Transilvania a două însemnate articole române: pescele și céra¹⁾. De atunci, probabil, locuțiunea bucurescă, care numai de vro câțiva ani începe să dispară: *a spune brașove*, adică „și fierte și nefierte“, cum le debitau Brașovenii în vremurile de demult.

Dintre Ragusaniile bine văduți la Curtea lui Négoe Bassarab, cităm pe Bocignoli²⁾, care trebuie să fi adus domnului-artist multe lucruri frumoase din artistica Italie. De altminterii, colonia ragusană în Țările-Române nu face de cât să crească în secolul XVI; veniturile vămilor moldovenesci sunt arendate la 1560 de Petru-Vodă Șchiopul lui Giovanni de Marini Poli și tovarășului său Domenico³⁾.

Se lucră în Transilvania și se aduc în Țările-Române lucruri de aur și de argint. Se mai aduc, după ce Brașovenii percep asupra-le pipărate comisiuni, articole de la Gratz, de la Augsburg și de la Nürnberg, de unde la 1555 vin la Bucuresci ceasornice din cari unele costă câte 250 de florini de Rhin, iar alte orologii cari au și oglindă, numai 166 de florini⁴⁾.

Ludovic XI, Regele Franciei, organizase poștele în Francia la finea secolului XV. La 1553, dintr'un document intitulat *Status Solutionis Postarum Regiae Majestatis in Transilvania*⁵⁾, ar rețea că erau poște organizate și în Țăra-Românească, — pôte cu Brașovul și cu Sibii, și pôte de asemenea cu Constantinopole, unde afacerile Domniei erau atât de numeroase. Peste uă sută de ani, Paul din Aleppo, diaconul Patriarhului Macarie, va scrie: „atarii poște, cai și căruțe, sunt în fiă-care poliție⁶⁾“.

După cele ce am adunat între alte capitole ale acestei lucrări, privitoare la Frumosele-Arte, la Viéța Bucurescenilor și la bogăția bisericilor și mănăstirilor din țară, ne putem face uă idee completă cât de întins era comerțul cu Transilvania, cu Turcia, cu Italia și'n deosebi cu Veneția. Pentru Genova și pen-

1) Documentele române aflate la Wiesbaden, citate în Al. Xenopol: *Ist. Rom.*, II, pag. 251.

2) N. Iorga: *Pretendenții Domnesci* (Bucuresci, 1898), pag. 80.

3) N. Iorga: *Contribuțiunile la Istor. Munteniei*, pag. 67.

4) Hurmuzake: *Doc.*, II, 5, pag. 327—329.

5) Hurmuzake: *Doc.*, II, 5, pag. 146. Cf. Engel: *Allg. Weltgeschichte*, XLIX, 3, pag. 86.

6) Hasdeu: *Arh. Istor. a Rom.*, II, pag. 60.

tru Veneția era uă cestiune de stat sosirea în bună stare a corăbiilor chiote, candiote sėu chiar genovese și venețiane cu pescele, cu icrele și cu cėra din Muntenia. La 1563 Iulie 7, agentul genoves de la Constantinopole, Giovanni Agostino Grillo, anunță cu plăcere pe doge că aș sosit bine la Constantinopole corăbiile cu pesce și icre din Țera-Romănescă¹⁾; ier într'un alt document din 1582, *La Vita del padre Giulio Mancinelli*²⁾, scrisă pôte tot de un *padre*, ni se spune c'un fel de lăcomiă admirativă că „morunul de Dunăre e mare cât omul“, și că într'ensul „se găsesce cāte un butoi de icre“.

În privința Rusiei, în secolul XVI, documentele nu ne vorbesc de nici un neguțator moscovit la Bucuresei; totuși blănurile rusesei sunt cunoscute de Munteni, decă nu printr'alte mostre, cel puțin prin blănurile trimise în dar lui Mihai-Vitezul de Țarul Boris Feodorovic³⁾.

De asemeni, nici un neguțator engles, de și la 1588, Elisabeta, Regina Angliei, încheiase cu Petru-Vodă Șchiopul, prin intermediul ministrului sėu din Constantinopole, Thomas Hareborne, un tractat de comerciū, prin care se da liberă voiă comercianților englesi de a neguțatori prin Moldova, cu îndatorirea de a plăti 3% vamă la domniă⁴⁾.

Orī-cum ar fi, pentru țerile române în secolul XVI, nimeni și nici uă cetate nu pôte concura din punctul de vedere comercial cu Brașovul, *per la sua abbondanza maravigliosa di tutte le cose necessarie all'human sostenamento, la frequenza del traffico mercantile, per cui vi concorrono, non solo Moldavi, Vallachi e Siculi, ma anco Bulgheri, Armeni e Greci, comme a fioritissima fiera*⁵⁾.

În Bucuresei se află, la finea secolului XVI, ca centre comerciale *Tărgul-din-Năuntru* lângă Palatul Domnesc, adică lângă *Curte*, *Tărgul-de-Sus*, pe unde avea mai târziū sė se facă Lipscanii, *Tărgul-de-Afară*, adică de la biserica Sfinților înainte, și 'n fine, *Tărgul-Cucului*, lângă locul unde se va zidi, în secolul XVII, biserica Sftului Gheorghe-Noū.

1) Hurmuzake: *Doc.*, XI, pag. 60.

2) *Ibidem*: *Doc.*, XI, pag. 115.

3) Veđi cap. *Frumósele-Arte*.

4) Hurmuzake: *Doc.*, III, pag. 103.

5) Spontoni: *Historia della Transilvania* (Venezia, 1638), pag. 6.

V

Am vădut în istoria generală și vom vedé în istoria militară a Bucurescilor cât de crunt fusese jăfuit, ars și dărîmat orașul la 'nceputul secolului XVII. Comerțul se resimte în propășirea lui de acéstă tristă stare a Bucurescilor. Aménunțele ce posedem despre Româniî neguțătorî ai Bucurescilor sunt fôrte puține.

Totuși, în timpul lui Mihaî-Vitezul eraü unii dintr'el^{re}, îi fôrte bogățî. Un document al Mănăstirei Radu-Vodă ne vorbesce despre unul Antonie Grama, căruia Domnul, cine scie la ce trebuință mare, îi ųea cu sila paralele, și 'n urmă vede că s'a purtat rěu cu děnsul și'î dă drept despăgubire moșia Hărăresciî, pe care o moștenesce uă fětă a lui Antonie Grama, măritată după Jipa Neguțătorul¹⁾.

La 1612 mai cunóscem pe un Stan Neguțătorul²⁾ și la 1624 pe Ghionea Neguțătorul, ale cărui afaceri trebuie să fi mers fôrte bine, de vreme ce cumpără locuri multe de la Stanciul Logofětul³⁾. Tot după numele acestui neguțător bucurescén a rěmas în Ilfov, pe lângă Poiéna-Florescului, lacul numit *al Ghionci* sěu *Gionci*, care și astăđi se numesce tot așa.

De la Radu-Vodă Mihnea și pěnă la Matei-Bassarab e óre-care linisce în Ţera-Românescă. Se replantéză viile din délul Bucurescilor și comerțul vinului se face în orași pe uă scară fôrte mare. Unul din proprietariî ceî mari de vii dimprejurul Bucu-

MICHAEL VAIVODA,
Valachia Transalpină Hereditariă.

5

1) *Arhive*: Condica M-tirei Radu-Vodă, pag. 240, doc. din 1615.

2) *Arh. Ist. a României*, I, 1, pag. 128.

3) *Arhive*: M-tirea Radu-Vodă, pach. 24, act. 10.

rescilor, la 1617, este Cernica Vornicul și soția lui, Néga Vorniceasa¹⁾ cari, mai târziu, vor lăsa multe din vieile și moșiile lor mănăstirei numită pe atunci Grădiștea Florescilor.

Comerciu cu Veneția devine din ce în ce mai bogat. Sunt neguțătorii la Bucuresci cari fac cu puternica Republică un mare comerț de ceară. Bailii din Constantinople primesc de la secretarii Inaltului Colegiu din Veneția instrucțiuni ca să câștige protecțiunea Domnilor din Bucuresci pentru comerțul cereii²⁾.

Ca un fel de comisionari ai Veneției în principate sunt neguțătorii ragusani, pe cari Republica îi însărează și cu cumpărarea cereii și — lucru neașteptat, — cu înrolarea ómenilor cari ar voi să servescă pe bani și bună lăfă în armatele mercenare ale Veneției³⁾.

La 1632, în luna Marte, ambasadorul Suediei, Paul Strassburgh, se află la Bucuresci. Intre altele, el ne spune că prăvăliile neguțătorilor erau pline cu mărfuri prețioase și că sunt la Bucuresci neguțătorii tureci, poloni, brașoveni și sârbi. Moneta, dice diplomatul suedez, moneda ce circulă în piéță este vechiă, dér nu este stricată⁴⁾.

Să notăm ênsă în privința monetei că, totuși, galbenii se tociau lesne prin us, ceia ce făcea pe cei de la Zecca Veneției să-i cântărescă cu minuțiositate. Când Radu-Vodă Mihnea depuse la 1629 la Veneția, la *Zecca di San-Marco* suma de 19921 de bucăți de galbeni, Zecca îi respunse că, *a peso giusto*, fac numai 19647, — adică se perdeau 274 de galbeni prin tocire⁵⁾.

Oricum ar fi, sunt acum la Bucuresci și la Târgoviște pentru comerțul cereii, singurul articol pe care Turcii nu'l voiau de la nesecatul lor *Keler*, isvor de avuție pentru Constantinople, adică de la Țera-Românescă, — sunt, dice, la Bucuresci trâmii mulți ai marilor neguțătorii din Germania, din Veneția și din Polonia. Călătorul Baksici, când a venit la Bucuresci, i-a văzut și notăză presința lor în diariul călătoriei sée⁶⁾.

Tot acest călător ne spune că Ragusaniii cumpărau articolele de esport și le aduceau la schela Turnului în fața Nicopolei și,

1) *Archive*: Condica No. 2 a Mitropoliei: *Județul Ilfov*.

2) Hurmuzake: *Doc.*, VIII, pag. 417 și 425.

3) *Ibidem*: *Doc.*, VIII, pag. 419.

4) Cipariu: *Arhiv*, I, pag. 12—16.

5) Hurmuzake: *Doc.*, VIII, pag. 418.

6) In *Monumenta Slavorum Meridionalium historiam spectantia*.

de acolo, le pornău la ei séu aiurea, fiă pe apă, fiă pe uscat. Să semnalăm la 1648 presința unui neguțător frances, Joseph, în Țera-Românescă. Acesta vine din Turcia cu marfă la Bucuresci și la Târgoviște ¹⁾.

Drumurile comerciale cari plecau din Bucuresci la jumătaea secolului XVII spre diferitele puncte ale Țerii era *drumul Pitescilor* ²⁾, mereu bătătorit de carele Brașovenilor cari coboriau munții prin pasul Branului și de acolo, pe la Câmpulung și prin Pitesci, veniau la Bucuresci; era *drumul Mehedinților*, pe délul Lupescilor, care ducea în Oltenia; era *drumul Târgoviștei*, unul din cele mai vechi ale Bucurescilor, era *drumul Giurgiului* care apuca pe la Mănăstirea lui Pană și prin délul Văcărescilor, și 'n fine prin județ, un drum, pe care documentele îl pomenesc adeseori și care este *drumul Mocanilor*, probabil cel urmat de Mocani când pogoriau de la Munte cu oile pe Bărăgan și 'n Dobrogea la pășune. Drumul acesta trecea printre Băjesci și Măzărăsca în Ilfov ³⁾.

Erau neguțători mari la 1651 în Bucuresci, în Târgul-de-Sus și 'n Târgul-din-Năuntru. Buniórá, *Ghionca Mustăță*, care cumpărase în Ulița-Mare, Strada Lipscani de astăzi, prăvălii multe de la boierii Năstureli din Herăscii, și-anume, de la Radu Logofetul, tatăl Dómnei Elina a lui Matei Bassarabă ⁴⁾; și mai era *Pană Pepeno*, dintr'ua familiă care trebuie să fi fost stabilită în Bucuresci încă din secolul XVI și care, probabil, din tată în fiu, făcea negoț mare. Din catagrafia lui Pană Pepeno se póte vedé că, din fetele lui, multe luaseră boieri de bărbați ⁵⁾. *Pană Pepeno*, *Donca Pepeno*, *Panaiot Pepeno* sunt neguțători în Bucuresci, de la începutul secolului XVII și pêné la sfârșitul lui ⁶⁾.

De altmintreli, alianțele între fetele de neguțători bogăți cu feciori de boieri erau multe într'acést secol, mai liniscit de cât secolul XVI. La 1666, Mușă, féta lui Calotă Vornicul, ține de bărbat pe *Iane Cojocarul* ⁷⁾, — cojocar subțire și bogat, dér cojocar. La 1694, *Defta Neguțătorul* dá pe fiica sa lui Harvat Spătarul ot Izvor, ier

1) *Codex Bandinus*, publicat de Academia, pag. 6.

2) *Archive*: Cond. Brâncovenescă, doc. din 1705, dat Cotrocenilor. — Cf. și *Buciumul*, 1863: Genealogia Cantacuzinilor.

3) *Archive*: Condica No. 2 a Mitropoliei: *Județul Ilfov*.

4) *Ibidem*: Episcopia Argeșului, pach. 48, act. 1.

5) *Ibidem*: Hanul Grecii, Bradul și Codrénul, pach. 6, doc. 12.

6) *Ibidem*: M-rea Cotroceni, pach. 25, act. 43.

7) *Ibidem*: M-tirea Cotroceni, pach. 25, act. 13 și 18.

Cârstea Vistierul, rudă cu Filipescii, ține pe Ilina, una din fetele lui Pană Pepeno ¹⁾. Alți doi neguțători mari în timpul Brâncovénului sunt *Petru Cupețul* și fratele său *Ghioca Cupețul*, adică neguțătorul; Ghioca ajunge Șătrar și mărită pe féta lui Elina cu Vergu Paharnicul, unul din boșerii diplomați cei mai deștepți ai Brâncovénului ²⁾, și după numele căruia, probabil, s'a numit cea de ađi Cale a Călărășilor, calea și ulița Vergului.

Tot în vremurile acestea locuiesc pe ulița Bisericeii de jurământ, adică pe la Sftul Dimitrie al Bălăcenilor, *Manul*, neguțătorul cel bătrân, *Panait*, neguțătorul cel bătrân, cari aveau prăvălii pe lângă Pórta-de-Sus a Curței-Domnesci ³⁾.

Cel mai mare ênsé dintre toți neguțătorii de la finea secolului XVII, acela pe care Brâncovénu îl numia în hrisóvele séle „prietinul iubit al Domniei mele“ era *Dumitru Nona ot Brașov*, care avea prăvălii și casele înconjurată cu bolovanii, ca și boșerii, pe lângă biserica Ghiormeii Banul, lângă casele unei rămurii a Grecenilor ⁴⁾.

Dumitru Nona era mare *fournisseur* al Curței și ostașilor lui Brâncovénu ⁵⁾.

Sé nu uităm pe Zamfir, starostele cel bătrân, uá altă fisioniá de mare neguțător bucurescén, staroste al neguțătorilor în timpul Brâncovénului și fundatorul Hanului Zamfir, care mai trăiesce și ađi în memoria bătrânilor locuitorii ai orașului ⁶⁾.

De la Hanul lui Zamfir spre hanul lui Șerban-Vodă, lângă Sftul Nicolae ot Șelarii mai avem prăvăliile cele numeróse ale unui alt mare neguțător c'un nume cât se póte de românesc, adică *Luca Fărămiță* ⁷⁾. Lângă Sftul Nicolae ot Șelarii se afla prăvăliile lui Luca Fărămiță, dér nu scim unde ședea la 1697 un mare neguțător de blánurii de Rusia, și'n deosebi de *samururi*, anume *Porfir Cupețul*, de la care cumpára Brâncovénu blánurii, ca sé trămită darurii pe la vizirii și pașalele din Constantinopole ⁸⁾. In fine, mai avem la Bucuresci, la 1699, áncă doi neguțători cari lucraú cu domnia și anume *Athanasie Neguțătorul* și *Proca Neguțătorul* ⁹⁾.

1) *Archive*: M-tirea Stavropoleos, pach. 14, act. 3, din 1696, al Brâncovénului.

2) *Ibidem*: Condica M-tirei Hurezului, pag. 123.

3) *Ibidem*: Episcopia Buzéului, condica No. 3, pag. 539.

4) *Ibidem*: M-tirea Stavropoleos, pach. 11, act. 26.

5) Veđi cap. *Istoria militară a Bucurescilor*.

6) *Archive*: Condica No. 5 a Mitropoliei. *Locurile din Bucuresci*.

7) *Ibidem*: Condica M-tirei Nucetului, pag. 110—120.

8) *Rev. Istor. a Arhivelor României*: Semile Brâncovenesci (Bucuresci, 1873), pag. 265.

9) *Archive*: Condica Brâncovenescă.

Acești neguțători vindeau în prăvăliile lor: *blănuri*, adică samur, cacom, spinări de vulpi, pacele de jder, singeapuri, pân-

Staicu Neguțătorul. — Secol. XVIII¹⁾.

tece de rîs, — atît de căutate tôte pe vremurile acelea, cînd bărbați și femei se purtau și véra și iérna numai cu blănuri; —

1) Ziditorul bisericeii, numită ađi *Bradu-Staicu*. — V. cap. *Bisericele bucureșene*.

mai vindeaŭ *postavuri*, ungurese, braşovenesc, dimiă, mahut; *stofe*, atlas, lastră, sarasir, belacósă, terţane, hataiale cu flori de fir, zarbapuri, canavet, tabinuri, adică şaluri; mai vindeaŭ *pietre preţioase*, diamante, rubine, smarande, zamfire, mărgăritare, balaşe, legate în cercei, inele, diademe, lefturi şi'n stofe în care se co-seaŭ, séu, cum se dicea pe atunci, *se ticsiaŭ* mărgăritarele cu deosebită artă; mai vindeaŭ aurul şi argintul, lucrate în lanţuri, brăţări, vase, tipsii, zarfuri, scatolce, sfeşnice, pervazuri de oglindă; mai vindeaŭ pânză de olandă, flude, sanguliŭ, etc., etc.¹⁾

Mai aducea Dumitru Nona marfă de Braşov, şi mai veniaŭ cu mărfuri şi Grecii din Constantinopole. Taxidul cel mare se făcea la Pasci. Neguţătorii din Bucuresci aveaŭ corespondenţă la Constantinopole şi la Odriŭ, adică la Adrianopole. Eraŭ acolo bancheri, chiar şi Francesi, cari le înlesniaŭ daraverile. „*Siniorul Boneŭ*“ neguţătorul „franţiozesc“ de la Odriŭ, Chiriţă Andronake, Chiriţă Panaiot, Gheorghe Medini, Dobre Veneticul, David Jidovul, Iuda Musabac Jidovul, Mentés i Avram Jidovul eraŭ la Constantinopole şi la Adrianopole, bancherii cari înlesniaŭ relaţiunile neguţătorilor bucuresceni în vîndările şi'n cumpărările lor. Dobândile ce plătiaŭ Brâncovénu, boşerii şi neguţătorii români acestor bancheri la Constantinopole şi Adrianopole, eraŭ de 24, 36 şi 48 la sută pe an²⁾.

Şi era pace, şi bogăţia, şi bilşug la tóte, dice cronicarii admiratori ai lui Brâncovénu.

La biruri, neguţătorii bucuresceni, cari se împărţiaŭ în neguţătorii români, în Braşoveni, Chiprovăcenii, Armenii şi Jidovii contribuiaŭ după trebuinţă, şi contribuiaŭ aprópe la tóte şi anume: la birul propriŭ çis, la rînduie-la găleţei, la boii, la vacile, la oile, la untul şi la mîierea cari tóte mergeaŭ la Constantinopole; la rînduie-la datorieŭ, la haraciŭ, la lipsa haraciului, birul sfoii, ruptórea vechiă, ruptórea nouă, dajdiă pentru cheltuie-la Slugeriei, lucrul vielor domnesci, birul carelor şi salahorilor când se trâmiteaŭ unde-va; cheltuie-la jieniteŭ domnesci, ploconul Sultanului, ploconul Hanului, ploconul Vizirului, ploconul Chehaielei Vizirului, ploconul Seraskierului, ploconul lui Reis-Effendi, ploconul paşei de la Belgrad. Fumăritul, dijmăritul şi

1) *Rev. Ist. a Arh. Rom.*, pag. 30—137. Cf. Mss. 485 de la Academia: Zestrele fetelor lui Brâncovénu.

2) *Semile Brâncovenesci*, passim.

vinăritul îi atingeau câte uă dată; în schimb ênsă posmagii, adică pesmeții, și zăbloul gros, adică pânza de saci în cari se legaă pesmeții de trimis la Impărația, erau mai totdeauna pe sēma neguțătorilor. Contribuiaă la cumpărarea a 150,000 de păpuși de sfōră cari se trimiteau la Constantinopole.

Constantin-Vodă Brâncovēnu.

La 1697 s'aă trāmis la Constantinopole 17319 ocale de unt, din cari 11627 Vizirului, 500 Chehaielei Vizirului cāruia i s'a mai cumpărat de la Adrianopole āncă 500 de ocale, 1000 de ocale Muftiului, 4000 Seraskierului din Belgrad, iēr scādenia, adică atāt cāt a scāđut untul pe drum, 192 de ocale.

Pentru aceste 17319 de ocale de unt cāte vaci aă trebuit sē

fiă, și se nu uităm și cantitatea consumată în țeră, precum și pre aceea vëndută pe ascuns în Transilvania. Numai moșiele Brâncovénului făceaū 1400 de oca, mănăstirile 5104 și județele 10350.

Eraū la Bucurescī neguțătorī carī făceaū comerțul lemnelor de construcțiune pentru Constantinopole, al donițelor pentru Constantinopole, al orzului, al grâului, al mīierei, al cirvișului.

De la Sultan și de la Vizir și pēnē la ultimul derviș de la Constantinopole, toți așteptaū sē viă corăbiile din Kara-İflak și din Bogdania, aceste nesecate și nesecabile magasiī ale Impērației, *Kelerul* cel mai bogat de cât bogățiile Golcondei.

Dēcă era secetă și locuste în țeră, la Constantinopole muriaū de fōme și se făcea revoluțiune.

Mulțămită păcei din timpul lui Brâncovēnu, Țera și Bucurescī aū dat, de la 1689 și pēnē la 1714, sume neînchipuit de mari în de tōte, afară de baniī ce-ī puneau asupra Țeriī, afară de tōte birurile. Buniōră, mergeau Turciī în Banat sēu la Camenița: de odată sē vestia în Târgul-de-Sus, și în Târgul-din-Afară, și în Târgul-din-Năuntru, că se va pune birul Cameniței, adică birul pentru zahăreua Cameniței, sēu birul pentru zahăreua Banatului. Indată se făcea cislă, sē făcea contribuțiune adică în fiăcare brésłă după puterea fiăcărui membru al breslei și venīa, buniōră, ca la 1695, pentru neguțătorīi romāni 574 de talerī, pentru Jidovi 150, pentru Armeni 200.

Trebuia Turciei șeici pe Dunăre: la Bucurescī se puneau ca din chiar senin birul șeicilor, și dau Neguțătorīi 574, Chiprovăcenīi 250, Armeniī 100, Jidoviī 100.

Mai venia birul carelor cu boi, birul salahorilor, al haidăilor (cei carī mănau boi). Se cerea de odată 100 de care cu câte 4 boi și 200 cu câte doi; asta era puțin. Șincaī Țice — ceia ce mi se pare estraordinar — că la 'nconjurarea cetății Deva, Grigore-Vodă Ghica a dus 3000 de care cu câte 8 boi. La 1696 s'a cerut odată și pe iute 11640 de oi. Brâncovēnu avea în Jienița domnēsca de lângă Radu-Vodă 100000 de kile de grâu¹⁾.

Schimbările, cumpărăturile, vëndările dau uă viéță estraordinar de intensă comerțului bucurescén. Eraū atâtea parale 'n Țeră în timpul lui Șerban-Vodă Cantacuzino și 'n timpul lui Brâncovēnu, încât Șerban, nu încă Domn, ci numai Spătar, fiind la Constan-

1) Tōte amēnunțele sunt culese din Șincaī: *Cronica*, și din *Semile Brâncovenesci*, publicate de *Revista Istorică a Arhivelor Romāniēi*, (Bucurescī, 1873).

tinopole, ȕicea într'un cu rînd viforósa-ı mîniă și cu acea voce de stentor care făcea sã tremure pe cei ce 'l auȕiau:

— Voiũ face *pod de pungă*, de la seraiul muntenesesc și pêne la Vizir¹⁾, și tot ne va fi pe voiã!..

Iér féta lui Brâncovénu, Maria, Dómna lui Constantin-Vodă Duca de la Moldova, cînd le veni în 1695 mazilirea de la Constantinopole, ea, spune cronicarul²⁾, „fiind ténéră și desmierdată „de tatăl sėu, se bocia în gura mare muntenesce și ȕicea: „aolıo! „aolıo! cã va pune taica *pungă de pungă* din Bucurescī pêne în „Țarigrad și ȕeũ! nu ne va lãsa așa, și iér ne vom întórece cu „domnia înděrėt“!,..

Ecã bogăȕia Țerii-Românescī la finea secolului XVII, bogăȕiã care se resfrîngea mai cu sémã asupra neguȕătorilor. Cãlătorul frances La Motraye ni'ı arėtã într'adevăr ca fiind fórte bogăȕi.

VI

Jnrãm în secolul XVIII fãrã a ne ocupa de bresle, isnafurı, vãtãfı, stãrostiı și alte așeȕãminte de ale comerciului bucurescén, de óre-ce ele sunt espuse în capitolul intitulat Cãrmuirea Bucurescilor.

Secolul XVIII începe pentru ȕerile române, și 'n deosebı pentru Muntenia lui Brâncovénu c'un renume de bogăȕiã și de belșug, c'ua faimã de atãt de nesmintit noroc, încãt se vorbește în tot Orientul, în mult calicita Greciã, în sãraca Albaniã, în nefericita Bulgariã și 'n tótã populaȕiunea creștinã a Turciei, se vorbește de avuȕiele Țerei-Românescī și 'n deosebı ale Bucurescilor ca de nesce lucrurı din basme. Incepe, prin urmare, cãtre Bucurescī, cu același foce ca și astãȕi cãtre Klondyke, exodul, bãjenia Grecilor, Bulgarilor, Albanesilor, Sêrbilor, pe lãngã carı sã nu uitãm pe Nemȕi, pe Ungurı, pe Ruși și chiar pe Francesi. Honoré Bonneau, neguȕãtor de mãrfurı francese, vine cu ferman de la Sultan, ca sã le vëndã în Țera-Românescã și cere, — hatırul! — sã fiã scutit de vamã³⁾.

1) Kogãlnicénu: *Cronicile României*, vol. III, pag. 148. Cronica anonimã.

2) Kogãlnicénu: *Cronicile*, vol. II, pag. 245.

3) Hurmuzake: *Doc.*, VI, pag. 246.

Bogățiile naturale ale Țării încep să fiă cunoscute de străini. Buniórá, cenușa numită *potas*, cenușă de lemn de stejar, neguțătorii Englesii și Olandesii o cumpără ca pâinea caldă de la principii Munteniei și Moldovei, cari pun de-o fac în nenumăratele păduri ale județelor române¹⁾. Céra, pjeile, — chiar și cele de iepure, — vitele cornute continuă a se exporta în cantități enorme. Boii și vacile mergeau în Italia și 'n Silesia. In Ardél și 'n Ungaria treceau pe fiă-care an câte 50000 de porci. *Saegii*, adică păstorii turei, luaū din Țără pentru Constantinopole câte 300,000

Păstor român din prima jumătate a secolului XVII²⁾.

până la 400,000 de oi; *capanlăii* strîngeau până la 450,000 ocale de miere. Untul, seul, brânza, cirvișul, pastrama atingeau și depășiau milionul. Lâna oilor trecea munții în Țera Birsei în greutate de 2,200,000 de ocale³⁾.

Pentru ca să se arete că un negustor la Constantinopole seú la Ianina în Turcia era mare și bogat, Dapontes nu găsesce altă

1) Hurmuzake: *Doc.*, VI, pag. 290.

2) Colecțiunea Academiei Române.

3) Hurmuzake: *Doc.*, X, prefața de d. Nec. Iorga, pag. XXII, XXV.

măsură mai potrivită de cât (dicând: a 'ntrecut nu numai pe cei din Constantinopole, dér pênă și pe cei de Valahia și din Moldova¹⁾).

Romanitatea ênsă a comerciului bucurescén scade. Sunt fôrte puținî neguțatorîi mari la Bucurescî de la 1716 încóce. Lucrul se esplică ușor: cu Domniî Fanarioțî vin la Bucurescî cu sutele Grecîi, Arnăuchenîi, Ragusaniî și alte neamurî. La mulți dintr'aceștia, noul Domn, fiă un Mavrocordat, fiă un Moruzzi, fiă un Ipsilante, era dator sume mari de banî. Neguțatorul venia la Bucurescî, și protecțiunea Domnului fiindu-î asigurată, el putea să 'ntrecă mult pe rivaliî săi români. De aci, scăderea comercianților bucuresceni români și trecerea negoțului bucurescén, pe mâna străinilor, și 'n deosebi a Grecilor.

Perd mult Brașovenîi, căroră Grecîi nu vor să le mai lase tot pe mână ca 'n secolul trecut, și perd Ragusaniî, dér mai puțin.

Târgul de la Lipsca începuse să fiă visitat de Româniî neguțatorîi încă de la finea secolului XVII; mulțimea ênsă cea mare de neguțatorî munteni și moldoveni, greci și turci, năpădesc la Lipsca în tot decursul secolului XVIII, care a fost epoca cea mai

înfloritóre a faimosului târg lipscan. Târg la anul nou, târg la Pasaî, târg tómnă la Sftiî Arhangeli. Neguțatorîi din Bucurescî

Negustor din Brașov²⁾.

1) Erbicénu: *Cronicariî Greci*. Catalogul lui Dapontes, pag. 201. — Cum a fost neguțatorul Pană Maruți care s'a stabilit acum la Veneția. A fost la Viena, și l'a primit Chesarul; a fost la Paris, și l'a primit Regele, a fost la Regele Engliterei, la Regele Prusiei. In Rusia l'a făcut cavaler al Sftei Anne. — Noi cunóscem pe acest Pană Maruți dintr'un raport venețian (Hurmuzake, IX, 2, pag. 6) din 1 Aprile 1752; la acéstă dată este Maruți în Veneția omul de afaceri al Casei Brâncovénu, adică al lui Constantin Logofétul Brâncovénu nepotul Domnului decapitat la Constantinopole. Maruți Iea pe fiă-care an dobânda de 2% la suma de 210,000 de galbeni, depuși de Domn în 1698, 1700 și 1702.

2) Născut la sfârșitul secolului trecut. — E tatăl rēposatului doctor Nica și al d-lui Teodor Nica, director la Banca Națională.

plecau la *taxid*, adică să cumpere marfă cu două luni înainte, de multe ori chiar cu trei luni, de vreme ce numai pînă la Viena făceau șese săptămîni.

Maî mult de cât ori-carî neguțătorî europeni, Româniî și Greciî, „Orientul consumator“, cum îi numiau Germaniî, erau așteptați cu nerăbdare. Cumpărau de tôte pentru sume colosale. La *Michaelis-Messe*, adică la târgul de tómnă al Lipscăi, neguțătorîi româniî și greciî dau tonul; ei animaîu târgul și făceau ca treburile să fiă bănoșe seîu sărăcăcioșe. Lipscaniî plîngeau de ciudă când era ciumă în țerile române, de óre-ce *Michaelis-Messe* nu se putea ține de cât cu fórte puțini *mușterî*. La 1737 Decembre, se agită la Lipsca cestiunea de a se sci decă se vor maî ține târgul de primăveră și târgul de tómnă, din cauza ciumei care bîntuia cumplit în Muntenia și în Moldova¹⁾.

Acest fapt arétă însemnătatea negoțului bucurescén, ieșén și brașovén.

Din bėtrâniî, bėtrâniî de astăđi povestesc, și documentele certifică povestirile lor, — din bėtrâniî, đic, bėtrâniî spun că era uă adevėrată sėrbătóre pe piețele Bucurescilor sosirea carelor cu marfă de la Lipsca. *Toptangiî*, așa numiți *engrossiști* astăđi, aduceau carele la Hanul Sftului Gheorghe-Noî, dupė ce le vămuiău la *Carvasaraua* domnescă.

Carvasaraua, înainte de 1778, se muta din loc în loc, pe diferitele maidane dimpregiurul Tărgului-de-Sus și Tărgului-din-Năuntru. Egumenul de la Colțea, om deștept, avea la acéstă epocă un maidan destul de întins pe locul ocupat ađi de aripa dréptă a spitalului, spre strada Sfinților, Egumenul clădesce acolo câte-va odăițe și le închiriéză Mareluî-Vameși, care hotăresce ca, de-aci înainte, carvasaraua aci va fi stabilă și nemutată²⁾.

Dupė vămuirea și transportarea carelor cu mărfuri la Hanul Sftului Gheorghe-Noî, toptangiul, boier mare față cu micii neguțătorî carî vindeau cu *paralicul*, adică *detailiști*, toptangiul da sfóră în târg că descarcă lăđile în cutare đi. Intr'acea đi, era adevėrată bursă împrejurul carelor. Toptangiul cu catastiful în mână

1) Hurmuzake: *Doc.*, IX, pag. 666.

2) Aci a stat pênė în secolul nostru, când apoi s'a mutat pe strada Colței, unde era casarma gendarmilor călări pe lângă strada Vamei. — Cf. V. A. Urechia: *Istor. Rom.*, I, pag. 100—101.

Neguțător bucurescén (Hagi Tudorake) 1).

1) Născut în secolul trecut. — Taclitul, giubéua, anteriul, inelul, mătăniele prețuiaū de la 10,000 de lei în sus. In familiile Hagi Tudorake, Hagi Panteli, Băltărețu, Hagi Stoica, Pipolo, cari aū stăpănit piața în prima jumătate a secolului nostru și 'n lățile de bani ale cărora se putea găsi, spune tradițiunea, pēnă la un *milion de sfanți*, se află rubine, smarande și *ghilulurī* (rose de diamante) de uă frumusețe la care rivnăū boferii.

era 'nconjurat de neguțătorii cei mici. Se vindea marfa cu prețul pe care 'l hotăria el, toptangiul, după învoiéla ce făcuse cu cei-l-alți 3—4 toptangii cu cari își dedeseră zapise la mână unii altora¹⁾. De crînia neguțătorășul și dicea că e cam scump, toptangiul nu-î mai da de loc, ba 'l și făcea *mojic* orî *budalà*. Răsuna măidanul de rugămințile neguțătorilor :

— Dă și mie două lăđi, jupân' Anghele! . . . .

— Dă și mie uă ladă . . . .

— Fă-ți pomână că am copii, jupâne! . . . . se văicăria un al treilea.

Și toptangiul, muiând péna de găscă în călimara de la brîu, scria mereu lăđile, grav și impasibil ca un judecător de la Divanul Sultanului. Intr'un cés-doué, lăđile erau luate din care și cărate pe la micii neguțătorii din ulițele Boiangiilor, Săidăcarilor, Mărgelarilor, Mătăsarilor, Abagiilor, Cavafilor, Zarafilor, Ișlicarilor, Șalvaragiilor, Lăcătușilor, Fierarilor, — prin prăvăliile cele mici și 'ntunecóse, cu tarabă care eșia puțin în uliță și, mai adevărat, în ulicióră, de óre-ce din tóte aceste ulițe ce citarăm, nu erau puține cele cari aveau lățimea numai de trei ómenii²⁾.

Marfa de la Lipsca a făcut după 1750 să se dea numele de Ulița Lipscanilor aceleii ulițe pe care, în secolul XVII, documentele o numesc „ulița cea mare care merge spre Hanul lui Șerban-Vodă“, — și tot târgul de la Lipsca, unde venia și Francesii, a făcut prin mulțimea cea mare a neguțătorilor români dintr'ênsul, să se gândescă Francesii cum să neguțătorescă prin Țera-Românescă.

De la 1751, încep să curgă memoriile adresate Ministeriului Afacerilor străine din Paris și camerelor de comerț ale Marsiliei și ale Lyonului, memoriile privitoare la 'ntroducerea mărfurilor franceze la Iași și la Bucuresci.

Céra Țerii-Românesce e cunoscută și apreciată în Franția; neguțătorii Marsiliei au văđut-o la Veneția adusă de Ragusani. S'ar puté, diceau memoriile, atrage Ragusani în porturile Franției, ca să aducă céra românescă și tot astfel, pteile de bivoli. În schimb, s'ar trămite în Muntenia postavurile franceze, numite *londres larges* și *londrins seconds*³⁾. A vinde neguțătorilor greci postavurile franceze nu e lucru sigur, pentru că ei depind de Domn,

1) Un adevărat cartel.

2) Ulițele vechiului Paris și ulițele comerciale ale Germaniei medievale (Nürnberg, Augsburg, Frankfurt) nu erau mai largi și mai luminoase.

3) Hurmuzake: *Doc.*, Supl. I, vol. I, pag. 609.

care depinde de Pörtă și de neprevăzutele schimbări de vizirî și de pașale.

Apostol Băcanul. — Secolul XVIII r.

Incercările acestea nu aū nici un rezultat practic pēnē după 1780. Comerțul la Bucureșci remâne în mare parte pe mîna tot a Grecilor; a Armenilor, a Brașovenilor și, pentru esport, a Ra-

r) Cîitor la biserica Bradu-Staicu, rudă, de sigur, cu Staicu Negușătorul.

gusanilor. Elementul românesc scade într'una pe piața comercială a Bucurescilor. Francesii vin în trecere prin Bucuresci cu lucruri de gust: statuete, catifele, jucării, păpuși și păsări cântărețe, cum fu la 1749 călătorul Flachat care stete, bine primit în casele multor boierii, vro câte-va luni la Bucuresci¹⁾.

Viena, mulțămită Brașovului și Sibiului, și mai cu seamă târgului de la Lipsca, de vreme ce pe la *Beci*, adică pe la Viena, trebuia să se ducă cei din Bucuresci la Lipsca, — Viena începe să intre cu articolele sale comerciale pe piața Bucurescilor. Mai întâi uă compania comercială *Bürker* și-apoi compania de comerț greco-bulgărească din Brașov și din Sibiu inundă piețele române și 'n deosebi piața bucurescănă cu fabricatele lor²⁾. În schimb, luaă din țără pe nimic materialele prime, pe cari le reîntorceau pe urmă tot în Țăra-Românească pe prețuri de 200 ori mai mari. Sașii din Țăra Birsei, din străvechia și bogata *Burzenland* vorbesc și-acum de avuțiile cari le veniau atunci din Muntenia.

Pentru dusul și adusul mărfurilor în și din Brașov se întrebuintău peste 5000 de cai, cari aduceau saci și lădi atârinate de șele, căci de care și de căruțe, prin potecele primejdióse ale Carpaților, nici nu era de pomenit. Care și chirigiă erau de la Câmpina de vale. Câmpinenii aveau monopolul, recunoscut prin hrisov domnesc, al mărfurilor de brașoveniă la Bucuresci³⁾.

Mai târziu, Comărnicienii și toți Prahovenii cei-l-alti se vor judeca la Domniă și vor câștiga și ei dreptul de a fi cărăuși, sfărîmând astfel privilegiul secular al ómenilor din Câmpina⁴⁾.

Mărfurile de brașoveniă se vindeau la Bucuresci în Târgul-din-Năuntru, în Târgul-de-Sus, în Târgul-Cucului, pe unde erau prăvăliile închiriate ale boierilor Herăscii⁵⁾, în Târgul-de-Afară; dér se mai vindeau și la târgurile cari se făceau pe la diferitele sate și mănăstiri dimprejurul orașului și mai departe. La 31 Mai 1750, Grigore-Vodă Ghica anunță pe neguțătorii bucurescenii că se va aședa de Sân-Petru târg la Pătróia, pe moșia Mitropoliei, și le poruncesce se ducă acolo mărfurile lor⁶⁾. Taxa, adică vama

1) I. C. Flachat: *Observations sur le Commerce et les Arts d'une partie de l'Europe*. (Paris, 1754), passim. Cf. cap. *Frumósele-Arte*.

2) Hurmuzake: *Doc.*, X, prefața de d. N. Iorga, pag. XXV și pag. XXX.

3) V. A. Urechii: *Istor. Rom.*, I, pag. 340.

4) *Ibidem*: *Istor. Rom.*, II, pag. 178.

5) *Tinerimea Română*, 1897, Febr. Studiul: *Insemnări din bătrâni* al d-lui Oct. Lugoșianu.

6) *Academia*: Fondul mitropolitan, condica No. 2, pag. 16.

târgului o va lua Mitropolia. Tot astfel, la 1752, se aşedă târgul Pantelimonului, la Sfta Maria; vama o_lea noua mănăstire¹⁾ zidită

Grigore-Vodă Ghica.

de Ghica și căreia i se dau atâtea și-atâtea locuri în partea de răsărit și de nord a Bucureștilor.

1) *Academia*: Fondul citat, pag. 17.

Târgul de la Giurgiu, marele târg de la Drăgaica, de la Buzău, unde, după cum spun documentele „se adună *alişverişul*, nu numai din țară, ci și din părțile vecine“, târgul de la Slobozia și marele târg al Rîurenilor erau toate frecventate de neguțătorii bucureșteni.

La unele dintr'aceste târguri, proprietarii locului își reserva, prin hrisov domnesc, dreptul de a vinde articolele de prima necesitate. Buniórá, la Câmpina, pênă la 1820, spirituósele erau vândute numai și numai de Dumnéei Vornicéa Luxandra Câmpinenu ¹⁾.

După cum a cădút târgul cel mare de la Lipsca din vechia lui splendóre, tot astfel aú cădút și târgurile României. Altele sunt împrejurările, cerințele și puterintele comerțului de ađi.

Neguțătorii bucureșteni își întemeiaseră la Lipsca în prima jumătate a secolului XVIII uă fórté bună reputațiune din punctul de vedere al cinstei comerciale și al corecțiunei plăților. De aceea, creditul, adesea orí fórté mare, nu li se refușă de loc. Dupé 1750 ênsé, se strecórá printre dênșii ómení străiní și de rea credință: aceștia păcălesc și înșelă cumplit pe unii fabricanți străiní. Diferiți industriași mari din Berlin și dintr'alte orașe ale Prusiei intervin pe lângă Rege, și acesta dá ordin Legațiunei regale de la Constantinopole ca să stăruiéscă pe lângă Pórtă și pe lângă Domnií din principate pentru încasarea unor polițe semnate de neguțătorii români la Târgul de tómnă de la Lipsca. Unii dintr'ênșii perd pênă la 20000 de taleri imperiali. Afăcerea s'a tractat între anii 1768 și 1788. Firma Dusch & Comp. capétă un ordin express de la Pórtă, ca să i se plătéscă datoriile; ordinul ênsé e zădărnícit de bacșișurile pe cari le impart în drépta și 'n stânga cei interesați în cauză.

Casele de comerț bucureșcene cari aú asemenea daraveri cu Berlinul și cu Lipsca sunt Kiriak Mărgărit, Zamfir Dumitru, frații Constantin Popp, Diamandi Anastase și Kirchă Anastasiú & Comp. ²⁾. Cu toate pagubele suferite, Germanii nu încetéză afacerile cu România: devin mai prudenți și profită mai cu puțină lăcomiă de drepturile ce le dá fermanul Sultanului din Februariú 1763, ca să neguțătoréscă și ei, și Olandesii, și Francesii în toate țările supuse Imperiului otoman ³⁾.

1) V. A. Urechia: *Istor. Rom.*, XII, pag. 367.

2) N. Iorga: *Acte și Fragmente*, pag. 383—390.

3) Hurmuzake: *Doc.*, VII, pag. 28.

Răsboiul ruso-turc, care avea să se sfârșescă cu pacea de la Cuciuk-Cainargi, face ca negoțul bucurescen să Iea un avânt extraordinar. Poliî imperiali încep să jöce în pungele neguțătorilor bucuresceni, și unul dintr'ênșii, bogat și evlavios, Hagi Dimitrie,

Constantin Cojocarul cu fiul său. — Secolul XVIII¹⁾.

opresce în Bucuresci mōștele Sftului Dimitrie Bassarabov, pe carî generalul rus Solticov voia să le trămită în Rusia¹⁾.

După răsboi, mulți din cei carî, venetici de tot soiul, urmașeră armatele moscovite, se opriră în Bucuresci și ar fi voit să continue negoțul pe spinarea și 'n paguba diferitelor bresle bu-

1) Ctitor la biserica Sftul Constantin.

2) Melchisedec Episcopul: *Mitropolitul Filaret II*, pag. 64.

curescene. Alexandru-Vodă Ipsilante ȳea mēsurī de protecȳiune și face ca străiniī și aceī vēntură-lume sē plece din Bucurescī sēū uniī, ceī puȳiniī, sē se supunā în totul șarturilor neguȳătorescī¹⁾.

Aceste așēđăminte le făcu Ipsilante între aniī 1776 și 1779. Mai 'nainte, la 1775, prin Polcovnicul Nicolescu, Alexandru-Vodă Ipsilante regulēzā pe la bācāniī, pe la brutāriī, și pe la alȳi negustorī vinderea articolelor de primā necesitate; pēnē și comerȳiul lemnelor de foc, al carelor de fēn și al lemnelor de cherestea este așēdat cu multā înȳelepȳiune²⁾.

Pentru aceste timpurī, Dionisie Eclisiarhul scrie urmātórele amēnunte fórtē pitorescī:

„Și era într'adevēr pe acea vreme darul și mila lui Dum-
„neđeū într'acēstā țērā, cu linisce mare, și cu pace adāncā, des-
„chidēndu-se tóte schelele hotarelor împrejur, și de către Turcī
„niciī uā supārare nu era; boșerimea sporīa întru slujbele lor, ne-
„guȳătorīī se lāȳia cu alișverișurile la cāștig, mesteșugareȳiī spo-
„riāū în lucrarea sa, țēraniī își lucrau pāmēnturile lor, nesupārāȳi
„cu greutāȳi de dājdiī. Toȳi se bucurāū și fără grijā petreceāū;
„eftinātatea era la mārfurī și la dobitóce: boiī, vacile, oile, caprele
„cu puȳin preȳ, bucatele mai cu puȳin preȳ.

„Și pentru ca sē fiā sciut și sē fiā de mirare celor ce se vor
„afla dupē noi auȳind, vom scrie cevașī din parte: boul de plug,
„10 lei, 12, 15 cel ales; vaca, 6 lei cu lapte; calul cārlan de treī
„ani, 8 lei, 10; calul bun de cālāriā, 20 lei, ales 25, iēr cal boșe-
„resc, telegar, preȳul cel mai mare 40 de lei; óia cu mielul 1
„leū; capra cu ied, un zlot; carnea, ocaua, uā para, mult 2; vinul,
„vadra, 10 parale pe ales; ocaua de vin la cārȳiune, 2 parale;
„gāina, 2 sēū 3 parale; puiul, una sēū douē parale; ouē, đece de-uā
„para; gāșca, 6, 7, 8 parale; curcanul cel mare, 15 parale; făina
„de grāū, 1 para, cānd era mai scumpā, uā para și uā lāșcaīā.

„Cu puȳin își făcea omul atunci îmbrācāminte; era și 'ndes-
„tulare rodurilor pāmēnturilor. Un veac fericit era, care poȳi đice
„cā nu va mai fi niciī odatā.

„Era și pescele berechet: morun próspēt de Dunāre ocaua 4
„parale la tārȳ, la scaune ocaua 8 parale; crapul, somnul, cincī
„parale și patru ocaua; cosacul și alt pesce mērunt era 1 para
„ocaua, și niciī nu 'l lua cineva; racī 20 de uā para; icre tescuite

1) V. A. Urechīā: *Istor. Rom.*, I, pag. 97—100.

2) Teulescu: *Arhiva* (Bucurescī, 1860), pag. 6 și 164.

„de morun 30 parale ocaua; de cele próspele 20 parale ocaua;
 „fasolea, mazerea, lintea 1—2 parale ocaua; zahărul ocaua, 2 lei cel
 „bun, ier și maī prost 2 zloṭi; caféua 2 zloṭi; untul-de-lemn 20
 „parale ocaua; tāmâia 50 de parale ocaua; untul de vacă 6 parale
 „ocaua, ier maī scump 8 parale ocaua.

Nevésta lui Constantin Cojocarul.

„Dér sē însemnâm și pentru mărfuri óre-ce: postavul de Ecli-
 „tera bun era cotu 8 lei, mult ȃcece lei; saita 7 lei cotul; Șiaiul
 „4 lei și jumătate, mult cincē lei cotul; tropaorul 2 lei și jumătate;
 „postavul maī de jos 2 zloṭi cotul și un leū cotul; șamalagéua
 „de cele bune 10 lei séū 12, maī jos 8 lei; ghermesutul 1 leū
 „cotul, mult 50 de parale cotul; nafelele de vulpī, părechia 22

„de lei pe ales; vulpile era una un leu, și altele toate celea erau „eftine.

„Moneta banilor turcesci era pe cea vreme ortiță, orți, leițe,

Alexandru-Vodă Ipsilanti.

„zloți, lei, caragroși de doi zloți, și alții de doi lei și alții de doi „lei și jumătate. Erau și galbeni în multe feluri. Er moneta banilor nemțesci era: groșița de 2 parale, petaci în 5 parale,

„mariași în 10 parale, stanției în 13 pol parale, și jumătate de „stanției, zeneri le ȕicea; ier leițele era în cornuri, caragroșii în „doi lei, ce le ȕicea talerī séu ruble, era și de câte un lei; ier „galbenii împărătescī erau de 4 lei și 8 creițari; olandesii 4 lei „și 15 creițari; veneticii 4 lei și 20 creițari. Și se suiau la preț“¹⁾.

Astfel vorbește Dionisie Eclisiarhul pentru a doua jumătate a secolului XVIII, în timpul primei domnii a lui Alexandru-Vodă Ipsilante.

Ceva mai târziu, Wilkinson va adauge la acest tabel amănunțele următoare: toate lucrurile manufacturate de bumbac séu de lână, farfurăria și olăria, stambele imprimate, indienele, sticlăria, vin din Germania pe apă séu pe uscat. Adeseori, neguțătorii spun că aceste mărfuri sunt englezescī și le vënd mai scump. Vin în țerile române, ȕice Wilkinson, postavuri pentru 200,000 de livre sterlinge. Postavurile franceze sunt mai puține, pentru că sunt mai scumpe. Blănurile, cari sunt multe în costumul național, vin din Rusia căreia țerile române îi dau vinul și rachiul²⁾.

Thornton ne spune că plățile se fac din trei în trei luni; termenul, „dioria“, cum se ȕicea pe atunci, este de 8 luni și dobânda este 10 la sută³⁾.

Când fu să se înființeze un consulat frances la Bucurescī, Carra dede d-lui de Vergennes un memoriu asupra comericiului frances la Bucurescī, în care vedem că obiectele cari s'ar desface mai ușor pe piețele române sunt: obiectele de marchitană, bijuteria de mică valóre, pendule, ceasornice, fir pentru hainele femeiescī, oglinđi, semințe de flori, cărți franceze, grece și latine, mobile de casă, hârțiă de scris, tapete, postavuri gróse roșii, cafeni, verđi și de alte colorī, afară de cea albastră (căci există la „*Fu-matzi*“ uă fabrică de postav albastru); pe urmă: flori artificiale, tabeluri de mică valóre, stampe, instrumente de matematică și de fisică, puscī de vëndătoare, pistóle, cuie, fier în drugī, dulcețuri, licuoruri, porcelanuri ordinare, faianță, trăsuri. S'ar esporta, ȕice Carra, din Șera-Românescă în Francia, mīere, céră albă, cânepă, in, lemne de construcțiune și ierbă-galbenă pentru văpsitul în galben⁴⁾.

1) *Tes. de Mon. Istor.*, vol. II, pag. 166. Chronograful lui Dionisie Eclisiarhul.

2) Wilkinson, *Tableau histor., geograph. et polit. de la Mold. et de la Valachie* (Paris, 1821), trad. par M. * * *, pag. 75—77.

3) *Etat actuel de l'Emp. ottoman* (Paris, 1792, 2 vol.), tom. II, pag. 67.

4) Hurmuzake: *Doc.*, Supl. I, vol. II, pag. 15.

Când se înființară consulatele, nemțesc, rusesc și frances, primul lucru care atrase luarea-aminte a consulilor de la Bucuresci fu faptul că mărfurile, pentru a ajunge de la fabrică în mâna consumatorului, trebuia să treacă prin 5 sau 6 mâini cari, toate trebuia să câștige¹⁾. D'abia într'a doua jumătate a secolului nostru, mărfurile vor trece direct de la fabrică în mâna neguțătorului, pentru a fi date apoi în mâna consumatorului.

De altmintreli, tocmai pentru a lupta în potruva speculei adese-orî neomenóse pe care o făceau samsariî cu mărfurile venite *dinăuntru*, mulți boierî și mulți neguțătorî se 'ncercară a crea între 1780 și 1790, fabrice de postav, de sticlă, de arpacaș, de lumînări de cêră, de hârtiă, de borangie și de testemele²⁾.

Ca industriă bucurescêna, aveam pe atunci și o avusesem de mult *Tăbăcăria*. Tăbăcăriile aședate sub Radu-Vodă după 1666 lucrău pîeile cu atâta meșesug, în cât pîeile argăsite la Bucuresci erau cerute fórté în țera nemțescă și'n țera turcêscă, ier cu *cojocăria* subțire Bucuresciî ocupaū în secolul XVIII primul rang în tótă Europa. Starostea de cojocarî din Bucuresci era'n đilnică corespondență cu seraiul Sultanului³⁾.

Radu biv-vel Clucer Slătinénu făcu fabrica de postav de la Pociovaliște din județul Ilfov încă din timpul lui Alexandru-Vodă Ghica (1766—1768), și a avut *privileghiuri* de la domniî următorî Grigore-Vodă Ghica, Alexandru-Vodă Ipsilante și Nicolae-Vodă Caragea⁴⁾.

Dănuță Lumînărarul are monopolul lumînărilor de cêră, cu condițiune să le vîndă cu un leu și cincî parale ca și cele de Veneția⁵⁾; Vornicul Grecénu înființeză pe moșia sa de la Cernestî, la Iuliu 1793, uă fabrică de arpacași⁶⁾; Banul Dumitrake Ghica face fabrică de sticlă, de și mai există una la Șotânga, în județul Dâmbovița, semnalată prin hrisovul din Aprile 1793 și producênd ceă ce tarifele vamale de pe atunci numiaū: sticlăria de Târgoviște⁷⁾.

1) Hurmuzake: *Doc.*, X, pag. 10.

2) V. A. Urechia: *Istor. Rom.*, vol. I, passim.

3) Ion Ghica: *Convorbiri Economice* (Bucuresci, 1879) pag. 577—578.

4) V. A. Urechia: *Istor. Rom.* pag. 454.

5) *Ibidem*: pag. 460.

6) V. A. Urechia: *Istor. Rom.*, V, pag. 301.

7) Primul tarif vamal e lucrat sub domnia lui Mihai-Vodă Șuțu la 1791 de Nicolae Banul Brâncovénul, de Ienăchiță Vistierul Văcărescul, de Manolake Logofétul Brâncovénul și de Scarlat Vistierul Grecénu, — toți *obrazé cu praxis*. — Cf. V. A. Urechia: *Istor. Rom.*, IV, pag. 233.

Pentru borangie erau în Bucuresci la finea secolului trecut 60 de dulapuri, adică rôte, pentru depănatul borangicului. „Prin „luna Iuniu, dice Ion Ghica¹⁾, maidanurile de pe malul gârlei erau „pline de femei adunate în pâlcuși, împrejurul căldărilor din care „trăgeau mătasea după gogoși; ier, după ce depănau borangicul, in- „trau în argea unde, cu patru drugi de lemn ciopliți din topor, cu „uă spată și uă suvelniță cu totul primitive, își întocmiau un răs- „boiu cu care parveniau a face tot felul de țesături în trei și pa- „tru ițe“.

Uă fabrică de testemele este înființată de Manole Culoglu la Mărcuța, și alta, mai mică, se află chiar în Bucuresci, spre Fântâna-Boului, la Șipotul-Fântânelor, în délul despre Nord al lacului Cișmigiului.

Vorbind în genere, Ion Ghica spune²⁾: „Apa din cișméua Fi- „laretului era tot de odată un izvor de sănătate și de bogăția. „Véra, câmpia era acoperită de lucrătore, fete și neveste, meștere, „calfe și ucenice, cari limpeđiau testemeluri în fântână, după ce „mai ântâiu fixa colorile cele vii, muindu-le în piétră-acră, le în- „tindea la sóre, pe ierbă cântând doinele nóstre. Testemelul „era podóba capului cocónelor și jupâneselor românce. Uă rôtă „de bumbac de zece parale se prefăcea în degetele mahalagióicelor „din Bucuresci într'un tulpán subțire ca pâanza Arachnei; și cu „două-trei tipare de lemn de teiu, cu câte-va burușeni colorante „(băcan, șofran, pațachină, scumpiă), adevărată polychromotypiă, „se da comerciului un obiect de uă valóre însutită. . . Testemelu- „rile fabricate în Bucuresci nu se lásau mai pe jos de cele din „Tarigrad și acéstă industriă, bine condusă, incuragiată, ar fi ajuns „lesne să rivalizeze cu cele mai frumoșe musselinuri.“

Tóte aceste fabrici au dispărut la 'nceputul secolului nostru, ântâiu pentru că nu au putut să se împotrivescă concurenței străine, și al doilea din cauza răsboielor turco-ruse. Póte că pacea, liniscea și siguranța țilei de mâine le-ar fi dat puterea să mérgă înainte.

După pacea de la Cuciuk-Cainargi, când se spera într'uă îndelungă linisce, se stabilise la Bucuresci case de comerciú, filiale

1) *Convorbiri Economice* (Bucuresci, 1879), pag. 577.

2) *Ibidem*: pag. 575—576. Ion Ghica adaugă: „La un bal de gală, la Hôtel-de-Ville „din Paris, acum 9 ani (1870), Marchisa de Lavalette, soția ministrului de interne, fostă amba- „sadrice la Constantinopole, purța uă rochiă de testemeluri care făcea admirațiunea tuturor „elegantelor“.

ale altora din Rusia și din Germania. Ele ni sunt certificate de documentele consulilor francesi¹⁾.

La 1796 se stabilește în Bucuresci și uă filială a firmei *Pellet & C-nie* din Adrianopole²⁾: e primul *magasin français* de felul căruia s'au perindat atâtea și atâtea pe Podul Mogoșoiei.

La sfârșitul secolului XVIII și în primii 15 ani ai secolului nostru, bancherii bucuresceni din hanul Zlătarilor și de prin prejur, bancherii ca Meitani, Sachelarie, Apostol și fiul său Fotache, Polizu Condo, căruia îi mai diceau și căminarul Polizake³⁾, — bogații *contraccii* și arendași ai ocnelor, ai drumurilor, ai vămile; epistații veniturilor mănăstiresci, într'un cuvânt marii capitaliști ai Bucurescilor: Hagi Moscu, Facea, Romanet, Bellu, Manuk-Beî, Serdarul Dinu Cervenvodali, Iancu Scufa, Spiridon Cazotti, apoi neguțătorul cel mare de mătăsuri Băluță și marele marchitan Ștefan Băltărețu, încep, toți pe întrecute, să facă pe boierii, prin puterea și farmecul iresistibil al miilor de galbeni, să își vândă moșiile pe nimic. Uă enormă schimbare de proprietate imobiliară se desvârși la începutul secolului XIX. În Carpați, munți întregi, cari, de sute de ani, erau proprietatea puternicilor Dudesci, trecură în mâna lui Manuk-Beî și a lui Băltărețu⁴⁾.

Pe uă părechiă de cercei într'un rând, și ntr'altul pe uă trăsură adusă de la Viena, s'au vândut în Romanați moși cari ați apropiă milionul. Secolul se sfârșește într'un lux care ȳea proporțiunii extraordinare. Alexandru-Vodă Moruzzi de la 1794 porunci marelui cămăraș să oprască pe Lipscani de a mai aduce materiile numite *flude, lino* și altele fiind lucruri „costisitoare și pricinuitoare de chel-„tuțeli⁵⁾“. Mai opresce aducerea stofelor *sadedicà* și în cusături, și a basmalelor de preț, și 'n fine, la 1796, închide granițele pentru butcele și caretele luxoase, aduse de la Viena⁶⁾ și cari „sunt stin-„gerea obștiei“.

Poruncele lui Moruzzi cad îndată; luxul se lăfăește că și mai înainte, și Lipscanii continuă a aduce stofele cele mai strălucitoare și cele mai scumpe.

1) Hurmuzake: *Doc.*, Supl. I, vol. VI, pag. 418.

2) Ibidem: *Doc.*, Supl. I, vol. II, pag. 157 și 232.

3) Erbicenu: *Cronicarii Greci*, Cronica lui Naum Protosinghelul, pag. 280. — Cf. Philimon: *Ciocoii vechi și noi*.

4) *Dicționarul geografic al județului Prahova*, pag. 191 și 250. — Cf. Hurmuzake: *Doc.*, Supl. I, pag. 137, 186 și 187. — V. A. Urechia: *Acte și Documente*, pag. 725.

5) *Revista Istorică a Arhivelor Rom.*, I, pag. 6.

6) V. A. Urechia: *Istor. Rom.*, V, pag. 306 și 307.

Rușii cu Suvarov, Nemții, „cei cu coddă“ din vremea lui Mavrogheni și a principelui de Coburg, și-apoi, în primul deceniu al secolului nostru, ierăși Rușii fac ca Bucurescii să fierbă într'ua ne mai pomenită agitațiune...

Moravurile cele vechi sunt uitate cu uă iutelă fără de sémén; se adoptă când bine, când stângaci, moravuri potrivite séu nepotrivite firei Românului. Intr'aceste vremuri de ne mai vëdută învălmășelă, în care Rușii, Nemții și Grecii revoluționarii din Paris, mișună pe ulițele Bucurescilor, acum, Românul a câștigat acea putere de asimilațiune care l-a permis să se transforme din cap pënë în picioré în mai puțin de 75 de ani.

Neguțătorii cei deștepti și cei îndrăsneți câștigă colosal. Miloradovici, faimosul *Sauveur* și *Sauteur* al Bucurescilor, cumpără de la Băltărețu numai într'ua singură dată stofe și șaluri în valóre de 3000 de galbeni¹⁾.

Intr'același timp se face și monetă falsă. *Calpuzani*, adică falșificatorii, sunt sudiți englezi. In vechime li se tăiau mâinile; acum se bat la Agiă, se bat prin târg în vederea obștiei și-apoi se trămit la Ocnă²⁾. Se țintuesc de urechi la ușa prăvăliei lor brutarii cari vënd pâinea lipsă. Odinióră se dau prin târg cu nasul tăiat, — de unde locuțiunea bucurescénă care a rămas: „da-te-ași „prin târg cu nasul tăiat“.

Acesta fuse comerțul Bucurescilor de atunci de când documentele și spusele călătorilor ne-au permis să l'urmărim și pënë în pragul secolului XIX.

Cât a mers înainte comerțul de la 1800 și pënë ađi, în 1899, bătrânii și cei cari cunosc trecutul sunt în stare s'o spună. Aceștia, când vëd uriașa schimbare ce s'a desëvîrșit, se miră și se

Bătrână neguțătorésă bucurescénă.

1) Hurmuzake: *Doc.*, Supl. I, vol. II: Memoriile generalului-conte de Langeron.

2) V. A. Urechiă: *Istor. Rom.*, V, pag. 414.

cruce se întocmai ca bătrânul Braşoven din Săcele care, băiet în prăvălia pe pricopselă la Bucuresci la 1842, plecase ier acasă, și

nu mai revenise în Țără și, cum dic ei, la Bucuresci, de cât peste 49 de ani, adică la 1891, când cu serbările Jubileului M. S. Regelui. Bătrânul Săcelen, ne voind se credă că l'a adus ginerele seū la Bucuresci, l'a certat pe acesta și-a voit se plece înderēt, dicēnd :

— Dór că, *Trică draghie*, asta-ī *Peșta*, asta-ī *Beci*, der Bucuresci nu's, nu!...

Și ceia ce era și mai curios era faptul că lângă Sftul Gheorghe-Noū, pe unde uenicise bătrânul Săcelen la *boltă*, nu mai era, nu mai este absolut nimic din cele ce scia la 1842 simpaticul Trocar.

S'a dus Hanul, s'aū dus bolșile, s'aū dus prăvăliile, pivnișele, s'a dus tot...

Comerciuil Capitalei Regatului merge ađi pe alte căi, spre einștea lui și spre einștita mărire a averei nașionale în genere și a celei bucurescene în deosebī.

Generalul Miloradović.

XVII

HANURILE BUCURESCILOR

---

1)

I

u sunt mulți la număr Bucurescenii cari au apucat hanul Sftului Gheorghe-Noi și hanul Șerban-Vodă. Focurile, cutremurile, vechimea și cerințele cele noue ale timpurilor noastre au făcut să dispară unul câte unul toate acele mari și curioase clădiri, numite *hanuri*, cari, în mijlocul și pe laturile orașului, alcătuiau una din notele cele mai caracteristice ale Bucurescilor.

Hanul, astfel cum Șerban-Vodă Cantacuzino îl face pe al său, era mai întâiu uă întindere foarte mare de loc, înconjurată de toate părțile cu ziduri grose și înalte ca de cetate. Într'aceste ziduri, acolo unde ulița era mai viaă seú, cum șiceau bătrânii neguțătorii bucuresceni, unde era „bătaia târgului“ se aflau clădite prăvălii cu uă ușă puternică de stejar, acoperite cu table de fer și cu una seú două ferestre mici și armate cu drugii groși de fer. De multe ori ferestrele lipsiau cu desevêșire.

De-asupra prăvăliei, zid înalt cu câte uă ferestruiaă abia vizibilă, ca un ochiú de pod. Prăvălii de felul acesta erau multe în zidurile hanului, pe din afară. Pe una din laturile pătratului seú dreptunghiului ce forma zidul înconjurător era porța cea mare,

---

1) Podóbă din *Evangelhia cu Invățătura*, tipărită la Alba-Julia în 1641.—Veđi *Bibliografia D-lor Bianu și Hodoș*, pag. 115.

pe unde se intra în întinsa curte a hanului. Acéstă pórtă era ca de cetate, în stare de a înfrunta pênă și loviturile ghiulelelor de tun.

Înăuntru, la spatele tuturor prăvăliilor, era un pălimar, format din arcade sprijinite pe colóne. Fiă-care prăvăliă avea uă ușă pe acest pălimar. După el suiaă două séu mai multe scări la catul ântâiū unde, tot cu pălimar superpus celui de jos, se aflaă odăi, chiliī și, mai cu sémă, magazii — *bolte*, cu mărfuri în deposit; tóte aveaū uși gróse, ferestre mici și feruite, și ziduri tari ca de biserică.

Pimnițele subt aceste clădiri erau adânci, mari, cu ascunđători, cu gârliciuri cotite și cu nesce bolți cari înfruntaū focul cel mai năpraznic.

Bolțile și tavanele prăvăliilor erau așa încât, decă focul ardea la odăile de sus, prăvălia de jos era apêrată. Nu totdeuna ênsê; focul de la 1847, Marte în '23, din ziua de Pasce, a pârjolit tot la Hanul Sftului Gheorghe-Noū. Anton Pann đice :

Sfântul Gheorghe, acest han mare,
Era mai bine sê nu fi fost,
De cât s'aducă la fiă-care
Nădejdi deșerte de adăpost.

. . . . .
. . . . .
Ce póte zidul! ce póte omul!
Dupê cuvîntul prooroces;
Când uă cetate n'o păzi Domnul,
Deșert li-e truda câți o păzesc ¹⁾.

Zidurile hanului se continuaū înalte și puternice și pe acolo pe unde nu erau clădite într'ênsele prăvălii și odăi. Nu era de cât pórtă cea mare ca eșire din curtea hanului. Pórtă închisă și zăvorită, nu mai era cu puțință nici sê eși afară, nici sê mai intri în han.

Prin fundul curței, proptite de ziduri, erau grajdurile, cuhniele și întinse șopróne. Câte un puț séu două, aședate pe lângă cuhniī și grajduri, daū apa trebuincióasă hanului. În secolul XVIII, e mai mult de cât probabil că nouele hanuri aū avut și

¹⁾ În *Memorabilul focului mare întêmpat la Bucuresci în ziua de Pasce, anul 1847, Martie 23* (Bucuresci, 1854, pag. 76 și 77).

cișmele, adică apă adusă pe ținut de la Giulescî, Crevedia ori Crețulescî.

În mijlocul curții se afla biserica hanului, cum era la Colțea, la Sftul Gheorghe-Noș, etc., etc.

Acestea, după scriitorii secolului XVIII. Éta acum ce spune și Ion Ghica¹⁾ despre hanurile bucureșene, ca Șerban-Vodă, Constantin-Vodă, Sftul Gheorghe-Noș, etc.

„Curți mari, pătrate, cu zidurile înalte și tari de jur împrejur, cu porți gróse de stejar, căptușite cu fer, legate în piróne, „șine și lanțuri, cu clopotniță de-asupra gangului; în mijlocul „curții biserica, ocolită de case tari de zid; compartimente unele „lângă altele, fiă-care cu pivniță adâncă, cu magasiă boltită, cu „uși de fer scóse pe uă galeriă cu arcade, pe colóne de piétră „cu capiteluri d’asupra, cu odăi tóte cu ferestrele și cu ușile pe „un pridvor care ocolia hanul dintr’un capăt pêne într’altul, comunicând cu două scări mari, acoperite, fașă ’n fașă una cu „alta: totul, stil italian, tipul adoptat pretutindenî în Arhipel și „în Marea-Négră, pe unde Genovesiî au avut cantóre“.

Intréga clădire avea unul séu doi îngrijitori. Aceștia erau datorî să închidă séra porțile și să îngrijescă de siguranța hanului și a prăvălielor din zidurile lui.

Erau hanuri primitóre de străini, și erau hanuri numai pentru mărfuri și neguțatori. Într’unele, pe lângă prăvăliile și odăile neguțatorilor, se aflau chiliile călugărilor de la mănăstirea hanului, cum era, buniórá, la Sftul Gheorghe-Noș, la Stavropoleos și la Sfta Ecaterina.

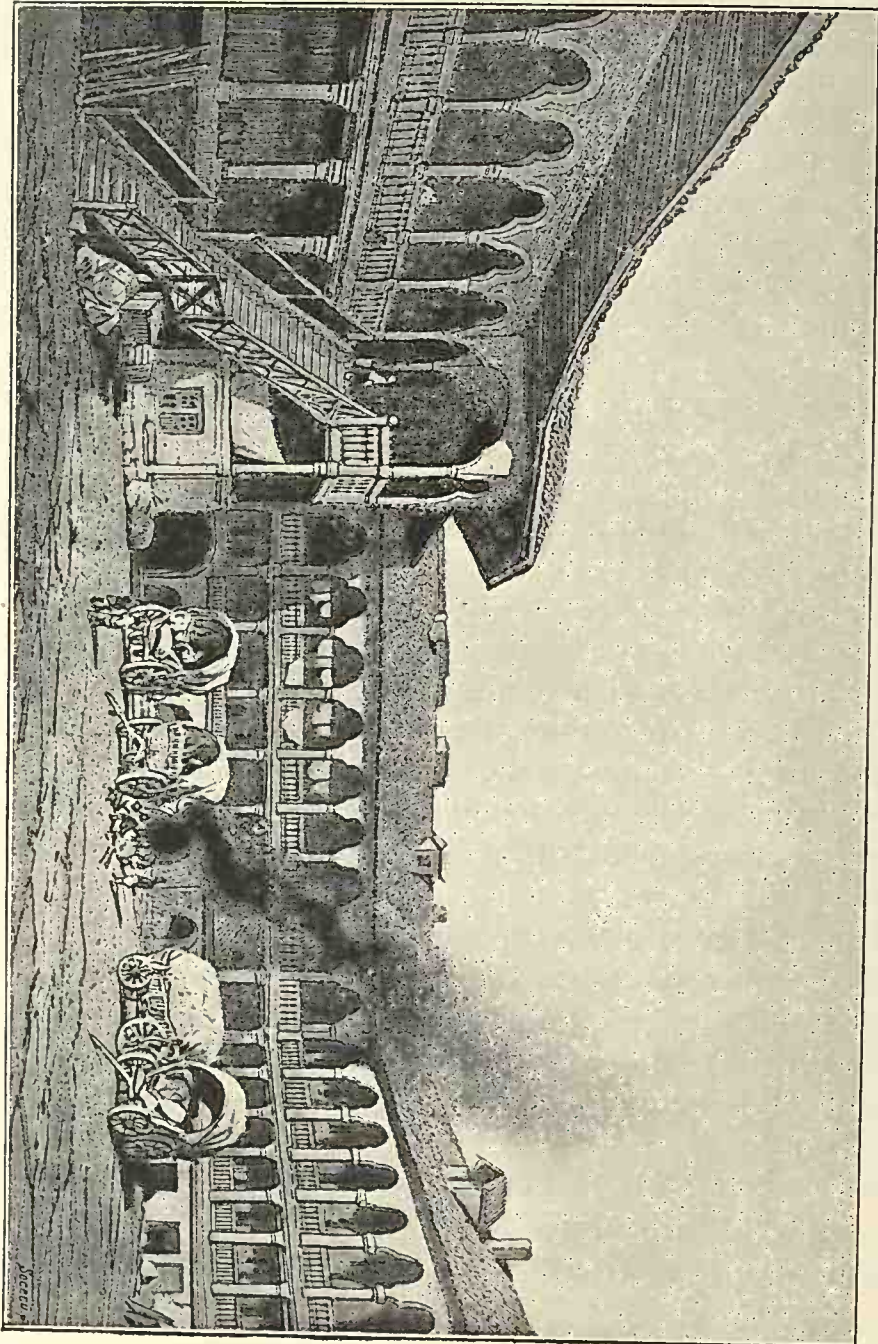
Construcțiunea arhitectonică, modul de a se închide și de a se isola complet de lumea înconjurătoare, precum și călugăriî carî locuiau într’ênsele, — tóte aceste motive la un loc au făcut ca străiniî, ședători séu trecători prin Bucurescî, carî au vorbit despre hanurile bucureșene, să le asemuiescă cu unele din mănăstirele Italieî²⁾.

Noî credem că, mai mult de cât la mănăstirile Italieî, Șerban-Vodă Cantacuzino, când a clădit primul han la Bucurescî, s’a gândit la acele clădiri speciale pe carî, póte el și, de sigur, fratele

1) Ion Ghica: *Convorbiri Economice*, Bucurescî, 1879, pag. 567.

2) Del Chiaro: *Le moderne rivoluzioni della Valachia*, pag. 13. E il Han un recinto di forti e alte muraglia, fatto a guisa di un gran chiostro de ’nostri religiosi. — Cf. *Breviarul cronologic*, citat de Engel: *presso a poco come un chiostro d’uno de’Conventi d’Italia*. — Veđi și Berindeiú: *Revista Románú*, I, pag. 350.

Hannul Manuk, dupè Raffet.

séu, Stolnicul Constantin Cantacuzino, le vëduseră la Veneția și carî se numău *il fondaco de' Turchi, il fondaco de' Tedeschi, il fondaco de' Armeni* — clădirî mari, bine apărate, cu 'nalte porți, închise de tôte părțile, și unde neguțatoriî Nemți, Turci, Armeni, âncă de la finea secolului XV, și-aduceau mărfurile spre sigură păstrare, pêne la desfacerea lor pe piēta Veneției séu pe pietele altor orașe ale Italiei.

Aceste *fondachi* aveaū și bisericuțe séu mici capele, în carî Nemțiî séu Armeniî se 'nchinau după ritul lor. Nusciū: decă în *fondaco de' Turchi* se afla giamiă; e ênsē fôrte probabil sē fi fost, pentrucă Venețianiî căutaū sē 'și mulțămescă ântâiū interesele și-apoi cerințele religiunei catolice. *Siamo Veneziani e poi cristiani!* esclamaū ei.

I fondachi decî erau hanurile comerciale ale Veneției, după cum hanurile bucurescene erau *i fondachi*, unde veniau cu mărfurile lor de peste Dunăre Turciî, Armeniî și Greciî, ier de dincolo de peste Carpați, Brașoveniî, carî, cu momenele, cu șopte, cu *brașove* și alte combinațiuni, monopolisaseră comerțul europén și aduceau ei tôte mărfurile la Bucuresci.

Acest monopol al Brașovenilor a durat pêne în secolul XVIII, când începură, séu neguțatoriî bucuresceni sē mērgă la Viena, și, mai cu sēmă, la Lipsca, séu sē vină în Bucuresci cu câte ceva mărfuri Nemți, Francesi, Italieni și Ruși.

Și aceștia tot de hanuri profitaū închiriând cu luna prăvăliile cele góle¹⁾.

Uniî călătoriî din secolul XVIII, intrând în curtea hanului, póte tocmai când venia câte un *taxid* de marfă de la Lipsca, ori de la Brașov, ori de la Țarigrad, și vëdënd animațiunea cea mare ce domnia în spatele tuturor prăvăliilor, aū asemēnat hanurile bucurescene cu așa numitele *bezesten*²⁾ din Turcia, adică târguri cu prăvălii zidite de piētră și cu un fel de *samare* eșite afară și de uă parte și de alta a clădirilor de pe ambele părți ale uliței, încât se credea că și ulița este acoperită, într'un cuvēnt un fel de *bazar*. Asemēnarea nu e justă, căci *bezestenul* nu era 'nchis ca uă cetate: s'ar potrivi póte mai mult a dice că hanurile bucurescene, ca Șerban-Vodă și Sftul Gheorghe-Noū, aduceau aminte la diferite timpuri ale anului, cu mulțimea mărfurilor și a negu-

1) Del Chiaro: *Le moderne rivoluzioni, etc.* Queste botteghe son tenute da mercanti cristiani, o turchi, pagando un tanto al mese per la pigione.

2) Boscovich: *Journal d'un voyage de Constantinople à Cologne* (Lausanne, 1762), pag. 9.

țătorilor, și a vieții comerciale din curțile lor, aduceau aminte caravan-seraiurile vr'unui mare oraș din Turcia.

Bezesten am avut în Bucuresci la hanul Gabrovenilor, în Târgul-din-Năuntru, pe lângă ulițele Abagiilor, Mărgelarilor, Saidăcarilor și Boiangiilor. Hanul Gabrovenilor se mai numia în secolul trecut și *hanul Bezesten*¹⁾, tocmai din cauza asemănării lui cu Bezestenurile turcesci și din cauza samarelor celor mari de la prăvălii, cari păreau că acopere ulița.

Nu; Hanurile cele mari și înconjurate cu ziduri se pot asemăna numai cu *i fondachi* de la Veneția și cu acele *Kaufhäuser*, pe cari în orașele *hanseatice* le avea neguțătorii străini, cari veniau de departe cu mărfurile lor. Hanurile bucurescene au fost marile colaborătoare ale comerțului din secolul XVII și pînă la focul din 1847, când schimbându-se Bucurescii și felul de a face negoț al comercianților bucuresceni, ele nu mai avură rațiunea de a fi.

II

1. **H**anul Șerban-Vodă. — Este cel d'ântăiū pe care 'l găsim pomenit în documentele orașului. Înainte de clădirea lui, depozite comerciale au fost de sigur în Bucuresci; n'avem însă despre dênsele nici un amănunt²⁾.

În actele Mănăstirei Cotrocenilor, istoria locului pe care este clădit hanul începe de la anul 1666, de când Postelnicul Șerban Cantacuzino, viitorul Doimn al Țării-Românești, cumpără locul pe lângă cel părintesc³⁾, date mamei sêle Elena, de Matei Bassarab, cu vro 30 de ani înainte.

Mușă, nevêsta lui Jupân Jane Cojocariul, „*remânênd sâracă de bărbat și ajungênd la bogată lipsă*“⁴⁾, vinde locul sêu din fața bisericei Grecilor⁵⁾ lui Șerban Postelnicul la 1666. În anul următor, la 1667, Gheorghe Paspale, cojocar, vinde tot lui Șerban Postel-

1) Hârtiele de proprietate ale d-lor Russe și Ión Russescu, proprietarii marelui oțel *Universal-Gabroveni*.

2) Veđi și cap. *Comerțul Bucuresceni*.

3) Veđi cap. *Podul Mogoșoiei*.

4) *Arhive*: Mănăstirea Cotroceni, pach. 25, act. 13.

5) Veđi cap. *Bisericele*. — Biserica Grecilor pe locul ocupat ađi de Palatul „Dacia-România“.

nicul locul său, cumpărat de la Popa Drăgoiū în 1654¹⁾; tot astfel Vasile sin Vasile Stolnicul vinde un loc pe preț de galbeni 15. La 1669, Anghelina, a lui Calotă Clucerul cu fiul său Constantin și cu fiica sa Mihalcea, vînd lui Șerban vel Spătar Cantacuzino loc în Târgul-de-Sus, în ulița Zlătarilor, pe care îl cumpărase de la Popa Drăgoiū, în vremea lui Constantin-Vodă Șerban²⁾. Cumpărările încetază în timpul marelui lupte a Cantacuzinescilor cu Ghiculescii. Tragicele aventuri prin care trece Șerban Logofătul Cantacuzino nu-i mai dau pas să se gîndescă la cumpărătorii de locuri lângă biserica Grecilor, în Târgul-de-Sus, lângă ulița Zlătarilor, nici la schimbul cu Mănăstirea Sftului Sava, căreia îi dedese înainte un codru de loc la Grozăvescii-de-Jos după Colentina, pentru un loc de patru prăvălii, care sunt la ulița cea mare, ce merge spre biserica Colței Clucerul³⁾.

Suindu-se pe tronul Țării-Românești la 1679, Șerban-Vodă zidesce Mănăstirea Cotroceni și se apucă să clădească hanul cam pe la 1683. La 1686 Hanul e gata, de ore ce într'un act al lui Manta Portarul dintr'acest an se vorbește de „Hanul Măriei Săle, Domnul nostru Șerban-Vodă“⁴⁾.

Înainte de clădirea hanului avuseseră locuri pe-acți cu pivnițe de piatră și cu prăvălii cu case boierii Năstureli din Herăști și-anume Radu Logofătul Năsturel, tatăl Dămnei Elina Matei Basarab și al boierilor Udriste Logofătul și Cazan Vistierul⁵⁾, mai târziu Staicu Paharnicul Merișanul⁶⁾, Mănăstirea Mihaș-Vodă, Mănăstirea Radu-Vodă⁷⁾, boierii Popesci, adică Hrizea Vornicul cu fiul său Radu Logofătul și Gheorghe⁸⁾, în fine Mănăstirea Sărindarului și Sultana, jupăneșa lui Cârstea Bogdaproste, care, la 1687, vinde M. S. Șerban-Vodă, *de bună voie și nesilită de nimeni*, un loc de șese prăvălii.

Astfel, la 1686 și la 1687, Șerban-Vodă a cumpărat pentru han și curte locuri care se 'ntindeau peste tot ceea ce cuprind aștradele Lipscani, Smârdan și Dămnei aproape de Calea Victoriei.

1) *Arhive*: Mănăstirea Cotroceni, pach. 25, act. 8 și 16.

2) *Ibidem*, act. 19.

3) Bolliac: *Buciumul*, 1863, Septembrie 13.

4) *Arhive*: Mănăstirea Cotroceni, pach. 25, act. 38. — Actul 45 din anul 1685 vorbește de locurile pe care face Măria-Sa *hanurile*. Pluralul acesta arată mărimea clădirii.

5) *Ibidem*: Episcopia Argeșului, pach. 48, act. 1.

6) *Ibidem*: Episcopia Argeșului, pach. 48, act. 5—6.

7) *Ibidem*: Mănăstirea Cotroceni, pach. 35, act. 28.

8) *Ibidem*: Mănăstirea Cotroceni, pach. 25, act. 29.

Zidurile și 'nălțimea lor, clădirea și mărimea ei, pivnițele și adâncimea lor, bolțile cele de cetate fac asupra Bucurescenilor uă puternică impresiune. Ulița Lipscanilor, care nu primesce acest nume decât după 1750, și care înainte de clădirea hanului se numia *ulița mare de la târgul de sus*, perde acest nume, și Bucurescenii nu o mai numesc de cât „ulița care duce la Hanul lui Șerban-Vodă“ ¹⁾.

La 1688, Șerban-Vodă nu isprăvise încă cu rescumpărările. El móre și la 1690, Egumenul Parthenie al Mănăstirei Cotrocenilor, căreia Șerban-Vodă închinase Hanul cu toate veniturile lui, tracteză încă afacerile de schimb și de rescumpărare ale Hanului. Astfel, buniórá, el dá lui Paisie, Egumenul de la bogata mănăstire a lui Radu-Vodă, pentru prăvăliile pe locul cărora s'a făcut hanul de răposatul Șerban-Vodă, prăvăliile Mănăstirei Cotrocenilor din mahalaua Sftului Gheorghe-Vechiú ²⁾.

Egumenii închiriază toate prăvăliile, și venitul trebuie să fi fost însemnat, de vreme ce nicăieri neguțătorii nu mai găsiau atâta siguranță ca la Hanul Șerban-Vodă. Totuși, focul nu 'l ocolesce. La 1704, când ard Bucurescii, arde în parte și hanul Șerban-Vodă. Intr'adevăr, într'un act al lui Petre, Vătaful de Măcelari, din 1704 ni se spune „m'ă-ă ars zapisele, când aă ars Bucurescii și hanul lui Șerban-Vodă“ ³⁾. — E probabil că focul a pëtruns atunci prin cine scie ce vânt, căci într'alte rânduri focul se opria de puternicele ziduri ale hanului ⁴⁾.

Clădirea avea prăvălii, pivnițe și odăi foarte multe, și mai avea și ascunđetori minunat de tainuite. La 1769, la începerea rësboiului ruso-ture, când Părvu Cantacuzino Măgurénul intră cu 400 de Români și Albanesi în Bucuresci și bate pe Turcii cari păziau Curtea-Domnescă, Grigore Alexandru Ghica ⁵⁾ și fiul său se ascund în hanul lui Șerban-Vodă, după ce 'și trămisese toate hărtiele, paralele și sculele la Maria, féta Văcărescului, nevésta fratelui său, Dumitrake Ghica, viitorul Ban Mare. În odăile unei prăvălii de lipscăniă din Hanul Șerban-Vodă aă stat ascunși Ghica și fiul său pënë când, voind dënsul, boierii l'aă găsit, l'aă dus la

1) *Arhive*: Condica No. 5 a Mitropoliei. Locurile din Bucuresci. Diferite acte.

2) *Ibidem*: Mănăstirea Cotrocenilor, pach. 25, act. 50, din anul 1690.

3) *Ibidem*: Condica No. 2 a Mitropoliei. Jud. Ilfov.

4) *Tes. de Mon. Ist.*, II, pag. 204. Chronograful lui Dionisie Eclisiarhul.

5) 1768—1769.

hanul Sftului Gheorghe-Noă, unde l'aă mai ținut trei zile și-apoi l'aă trâmisi în Rusia, la Petersburg ¹⁾.

Toți călătorii constatã cã hanul cel mai însemnat este hanul lui Șerban-Vodã. Intr'adevăr, așa este, și trebuie sã mai adãugem cã el a fost și cel mai puternic, și cel mai norocos. A trecut prin tôte viltorile și prin tôte vijeliile Bucurescilor. Nicî focurile, nicî cutremurile, nicî dușmanii nu l'aă făcut una cu pãmântul. Numai în secolul nostru, dupã rësboiul Independenței, clãdirea lui Șerban-Vodã, bêtrânul han din Tãrgul-de-Sus al Bucurescilor, a dispãrut, mândru și multãmîit, pentru a face loc, cel puțin pe uã parte din întinderea curței și prãvălielor sële, „Bãnței Naționale a României“ ²⁾.

III

2. **5** anul Constantin-Vodã. — Când Constantin-Vodã Brãncovenu aduse, dupã bătălia de la Zernesci, capul lui Constantin Aga Bălãcenu, îl puse în prepeleac și 'l ținu mai bine de un an în curtea caselor strãvechi ale Bălãcenilor, din mahalaua Bălãcenuului, de lângã Biserica de jurãmînt cu hramul Sftului Dumitru, izvoritorul de mir ³⁾. Și dupã ce seșu capul pe mormanul de cãrãmișii ale caselor dërimate mai bine de un an, Brãncovenu confiscã locul pe care ađi se ridicã maiestosul palat al Poștelor, nelãsând dintr'ensul Bălãcenilor, de cãt partea pe unde se aflã ađi biserica Stavropoleos și casele care coborã la vale spre strada Smãrdan.

Acestã parte de loc era a lui Barbu Bălãcenu, vër cu Constantin Aga Bălãcenu. Pe locul confiscat, Brãncovenu clãdi hanul lui Constantin-Vodã. Mare, bine clãdit, călătorii îl citézã totdeuna al doilea dupã hanul lui Șerban-Vodã.

Unii din bêtrânii Bucuresceni spun din bêtrãni, cã 'n miđlo-

1) Ath. Comnen Ipsilante: *Tã metã τῆν ἄλωσιν* (C-ple, 1872), pag. 45.—Cf. Sulzer: *Geschichte des transalpinischen Daciens* (Viena, 1781), pag. 290.—*Buciumul*, 1863, Mai.

2) Muscelenu: *Calendar antic* (Bucuresci, 1862), pag. 92, spune cã 'n miđlocul hanului era uã bisericã frumósã, de construcția și stil bizantin. Turla, adauge el, i-a fost dërimate la cutremurul de la 1838 și nu i s'a mai făcut reparația.—Nicãieri nu am mai vëđut pomenindu-se de bisericã în curtea Hanului Șerban-Vodã.

3) Veđi documentele și datele citate în cap. *Podul Mogoșoiei*.

cul curței hanului Constantin-Vodă, ar fi fost și uă bisericuță ridicată, spun unii, de Brâncovénu, iér alții, de Bălăcenî, pentru iertarea păcatelor lui Constantin Aga. Afirmățiunea nă-este transmisă prin tradițiune orală. Fotino ênsă crede¹⁾ contrariul și clăsează hanul Constantin-Vodă printre cele șapte mari hanuri bucu-rescene fără bisericii.

Veniturile prăvăliilor și hanului, Brâncovénu le închină mănăstirei Sftului Gheorghe-Noū. Alte particularități istorice nu mai cunoscem despre hanul Constantin-Vodă. Ruinele lui s'au văduț pênă acum 35 de ani și parte din zidurile din fund au stat în picioré, pênă când au început sê se clădescă palatul Poștelor²⁾.

3. Hanul Filipescului. — Pe locul dat de zestre de Elena Cantacuzino uneia din fetele séle care luă pe Pană Filipescu, adică pe partea ocupată ađi de Palatul „Dacia“, la colțul Lipscanilor cu Calea Victoriei și pênă mai departe de clădirea Karagheorghevicî, înainte de 1700, Constantin Căpitanul Filipescu zidesce hanul mic, care primesce numele de *Hanul Filipescului*. Acest nume l'au purtat clădirea și locul pênă în timpurile nóstre. Hanul ênsă a 'nceta de a fi proprietatea boierilor Filipescî încă de la 1713, de órece jupânesa Rada Filipésca, soția lui Constantin Căpitanul, împreună cu feciorii sêi Radu vel spătar Filipescu și Grigore Filipescu, îl vënd lui Iordake Clucerul za Arie³⁾, Brâncovénu întăresce actul de cumpărátóre⁴⁾, și de atunci hanul Filipescu nu se mai găsesce prin documente, nici prin scrierile călătorilor.

4. Hanul Colței. — Când Mihaî Spătarul Cantacuzino repară, biserica cea de lemn a lui Colțea Clucerul și o făcu de piétră, zidind lângă dênsa și spitalul cu același nume, atunci clădi și hanul Colței, primitor de străini, și numérat de Fotino printre cele opt hanuri cu bisericii înăuntrul Curței⁵⁾. La hanul Colței descindeau Turcii Capanlîi séu cu alte negoțuri⁶⁾.

5. Hanul lui Zamfir. — Cămérașul za ocne și căruia, mai târđiū, la 1716, i se đicea Starostele-cel-Bétrân, Zamfir, care, probabil, fusese neguțător bogat și cu mare nume, a cumpărat de la Athanasie Egumenul Mănăstirei Sftului Ion din Focșani locuri în Șe-

1) Fotino: *Istoria Daciei*, III, pag. 166.

2) Veđi cap. *Podul Mogoșóiei*.

3) *Arhive*: Mănăstirea Văcăresci, pach. 35, act. 1.

4) *Ibidem*: Condica Brâncovenésca, pag. 1108.

5) Fotino: *Istoria Daciei*, III, pag. 166.

6) V. A. Urechîă: *Istor. Românilor*, I, pag. 486.

larî, despre hanul lui Șerban-Vodă¹⁾, și a clădit acolo un han care a purtat pênă mai acum câțiva ani numele de *Hanul lui Zamfir*, situat cam unde fuse pênă anul trecut fundul otelului Simion. Hanul lui Zamfir a fost pârjolit de un foc mare în 1839²⁾.

6. **Hanul Sftului Gheorghe-Noû.** — Când Brâncovénu rezidi biserica Sftului Gheorghe-Noû, *una bellissima chiesa*, țice Del Chiaro³⁾, și făcu cu arhitectul Veseleil⁴⁾ palatul patriarcal la stânga bisericeî, — în afară de zidul înconjurător séu înăuntrul lui, nusciû, — atunci clădi și prăvăliile séu *boltele* cu odăile cari formară hanul Sftului Gheorghe, al doilea han mare în Bucuresci, atât prin întinderea locului și mărimea clădirei⁵⁾, cât și prin minunata pozițiune comercială ce avea, în apropiere de Târgul-din-Năuntru, de Târgul-de-Sus și la doi pași, de podul care ducea la Târgul-de-Afară.

Cei bătrâni spun din bătrâni, — ceea ce ne duce în secolul XVIII, că „buricul Bucurescilor“, adică centrul și miezul orașului era la Sftul Gheorghe-Noû. Acolo ar fi trebuit să se pună *colóna miliară* a orașului capitală în vremile de demult, căci acolo era toiu tângului și bătea mai cu putere inima orașului.

Biserica, frumoasă și mare, înconjurată de toate părțile cu ziduri și nămestii mari, a tras totdeauna atențiunea călătorilor artiști, iubitori de pitoresc și colóre locală. Hanul Sftului Gheorghe-Noû era marele deposit de mărfuri ale toptangiilor⁶⁾.

Sfântul Gheorghe, han ca cetate,
Cu 'mprejurare de zid înalt,
Bolți două rânduri 'nfrumusețate,
In cât ca densus nu era alt.
Al căruî clopot de-asupra porții
Cu acel fórte uriași glas,
Dimpregiur focul și 'n orași, morții
Eraû vestite 'n clipe d'ceas⁷⁾.

In curtea lui cea spațioasă veniaû carele de la Lipsca în se-

1) *Arhive*: Condica No. 5 a Mitropoliei, pag. 241.

2) Marsillac: *Guide de Bucarest*, pag. 80.

3) *Le moderne rivoluzioni della Valachia*, pag. 13. — Cf. cap. *Bisericile*.

4) Veđi cap. *Frumósele-Arte la Bucuresci*.

5) Muscelénu: *Calendar antic* (Bucuresci, 1862), pag. 105: Hanul avea 200 de camere.

6) Veđi Cap. *Comerciul bucurescén*.

7) Anton Pann: *Memorabilul Foculuî, etc.* citat mai sus, pag. 74.

colul XVIII, și 'n boltele lui se descărcau, când ajungeau de la Galați, mărfurile cari sosiau pe mare de la Constantinopole.

Un foc la 1804, August în 28, care a luat nascere chiar din han, l'a schimbat mult¹⁾, ier focul de la 23 Marte 1847 l'a distrus cu desevêșire. Hanul nu a mai fost reclădit și, pe întinderea curței sele, s'aă făcut grădina bisericeii și stradele din stânga ei.

7. **Hanul lui Filaret-Colțea.** — Pre ulița care merge spre Târgul-din-Năuntru se afla un han acolo unde este astădii, în fața grădinei Sftului Gheorghe-Noă, casa Hillel cu *Banca României*. N'avem despre dênșul nici uă scire din documente²⁾. Se numia hanul lui Filaret-Colțea, spre deosebire de cel care urmază.

8. **Hanul lui Filaret-Mogoșoia.** — Pe Podul Mogoșoiei, pe locul boierilor Brezoeni, unde se află astădii Teatrul Național, Mitropolitul Filaret a clădit la sfârșitul secolului XVIII un han, din venitul căruia s'a ajutat multă vreme *Orfanotroful* bucurescén³⁾. Acesta era al doilea han al lui Filaret, și se deosebia de cel de la Colțea, pentru că i se dicea hanul lui Filaret din Podul-Mogoșoiei.

9. **Hanul lui Chiriță.** — Tot pe lângă hanul Sftului Gheorghe-Noă și pe lângă al lui Filaret de la Colțea era și hanul lui Chiriță. Tradițiunea spune că se afla acolo unde este astădii clădirea Elias și colțul piațetelor Sftul Gheorghe-Noă și Lipscani.

10. **Hanul Bălăcénului.** — Intre hanul lui Chiriță și hanul lui Filaret, de la Colțea, se afla hanul Bălăcénului, despre care nici un document mie cunoscut nu vorbesce, dér pe care ni'l semnală tradițiunea orală.

11. **Hanul Sftei Ecaterina.** — La Mănăstirea lui Pană Vistierul, pe care o găsim pomenită încă din secolul XVII și e probabil și mai vechiă⁴⁾, Ecaterina, Dómna lui Alexandru-Vodă Ipsilante și fiică a lui Constantin-Vodă Moruzzi, a făcut multe îmbunătățiri și a dat mănăstirei multe venituri. De atunci, și numele bisericeii de Sfta Ecaterina. Intre alte venituri, Ecaterina Dómna a clădit în apropiere de Mănăstire un han pe care l'a închiriat bisericeii⁵⁾ care, și ea, era 'nchiriată din vremuri bătrâne la mănăstirea din

1) Marsillac: *Guide*, pag. 80.

2) Philimon: *Ciocoii vechi și noi*, pag. 88.

3) Veđi cap. *Bóle și Doftori la Bucuresci pêně la 1800*.

4) Veđi cap. *Patriarhi, Mitropoliți, Episcopi și Egumeni greci la Bucuresci*.

5) Fotino: *Istoria Daciei*, II, pag. 172.

muntele Sinai. Ca și hanul Colței, hanul Sftei Ecaterina era dator să primescă pe Turcii neguțător¹⁾. In secolul nostru cădea 'n ruine acum 40 de ani²⁾.

12. **Hanul Mihaï-Vodă.** — Intr'ună notiță privitoare la focul cel mare din 28 August 1804, Arhimandritul Nicodim Grecenu, enumerând toate clădirile cele mari, mistuite de foc, citează³⁾ și hanul Mihaï-Vodă. Nu știu unde se afla, și alt document de dânsul nu vorbesce.

13. **Hanul Episcopiei Buzăului.** — In mahalaua Bălăcénului, lângă biserica Sftului Dumitru izvoritorul de mir, se afla, după 1720, un han care era al Episcopiei Buzăului⁴⁾, de óre-ce Sftul Dumitru a devenit în secolul XVIII metohul Episcopiei Buzăului⁵⁾.

14. **Hanul bisericeii Crețulescului.** — La 1720, Vornicul Iordake Crețulescu primesce de la Nicolae-Vodă Mavrocordat locul domnesc care se 'ntindea de unde este astăzi *Pasagiul Român* și pêne unde este mica grădină a Palatului Regal, adică, după cum se șicea pe atunci, pêne la *Puțul cu zalele*. Clăditu-s'a tot atunci și hanul bisericeii, séu alți Crețulesci l'aă făcut mai târziu, nu știu. Fotino nu'l citează printre hanurile cele mari; e póte clasat printre cele 28 de hanuri mici ale capitalei⁶⁾.

15. **Hanul Stavropoleos.** — Fost-a clădit o dată cu biserica⁷⁾, séu vr'un deștept și lacom Egumen, vędënd bunele câștiguri ce încasaă alți confrăți întru Domnul de pe la hanurile mănăstirilor l'a clădit mai târziu? Nusciú.

16. **Hanul Grecii.** — Lângă biserica Ghiormeii Banul, vechiă din secolul XVI și numită mai târziu — de ce? nusciú! — Biserica Grecilor, se afla ierăși un han numit cu același nume ca și biserica.

17. **Hanul Zlătarilor.** — Vecin cu hanul Grecii se afla hanul mănăstireii Zlătarilor, clădit în secolul XVIII pentru mărirea veniturilor bisericeii, care era metoh închinat patriarhieii din Alessandria Egiptului. Egumenii cari luaă venitul hanului Zlătarilor aă rămas de pomina pentru rapacitatea lor. Hanul acesta era la finea secolului XVIII reședința favorită a bancherilor bucureșeni, cari într'ênsul și-aveaă birourile.

1) V. A. Urechia: *Istor. Rom.*, I, pag. 486.

2) Muscelénu: *Calendar Antic*, pag. 103.

3) *Revista Română*, I, pag. 624, studiul lui D. Berendeiú asupra Bucureșilor.

4) *Arhive*: *Condica* No. 1 a Episcopiei Buzăului, pag. 291.

5) Veđi cap. *Bisericele*.

6) *Istoria Moldo-României*, II, pag. 351.

7) Veđi cap. *Bisericele*.

Constantin-Vodă Mavrocordat.

18. **Hanul Sftului Ion-cel-Mare.** — În fața bisericii Zlătarilor, pe locul unde se ridică așî Palatul Casei de Depuneri se afla biserica lui Andrei Vistierul, âncă din secolul XVI. Hanul a fost clădit probabil în secolul XVIII. Într'ênsul, la 1789, Nicolae-Vodă Mavrogheni, își instalase munițiunile de rêsboi.

19. **Hanul Sftului Spiridon-Vechiû.** — Fotino ¹⁾, printre cele opt hanuri cu bisericii înăuntru zidurilor lor, numără și hanul Sftului Spiridon-Vechiû, despre care alte amênunte nu avem. Fost-a clădit de familia Florescilor, cari, înainte de Constantin-Vodă Mavrocordat, clădiseră ²⁾, pare-se, biseriçuța de lemn a Sftului Spiridon de peste gârlă? Êcã uă cestiune pe cari documentele o vor elucidă mai târziu ³⁾.

20. **Hanul Goleșcului.** — În apropiere de Sftul Nicolae-din-Prund, pe Podul Calicilor, acolo unde s'a ridicat Casa Nirescher, se afla hanul Goleșcului, pe care Fotino ⁴⁾ îl aședă printre cele șapte mari hanuri fără bisericii. Boierii Goleșci aû locuit acolo, lângă biserică, âncă din secolul XVII, după cum reiese din documentele Mitropoliei și ale Episcopiei Buzëului.

21. **Hanul Stâncescului.** — Tot în Podul Calicilor, cam pe lângă prăvăliile și „uă magaziă ce se chiemă tipografiă“ a bisericii Tuturor Sfinșilor (Antim), se afla la 1764 și hanul Stâncescului, necunoscut nici unuia din istoricii secolului XVIII ⁵⁾.

22. **Hanul Nicolescului.** — Lângă biserica Răzvan se afla hanul Nicolescului în care se 'neuibaseră pe la 1794 uă mulțime de Evrei și făcuseră acolo, în han, și *lavră* în care se 'nechinaû. Mahalagii erau furioși. Evreii se certaû cu preotul bisericii Răzvan, ba'nt'r'un rând îl și bătură, ceia ce sili pe Domn la 9 Ianuariû 1794 sê-i gonéscă ierășî la lavra lor din mahalaua Popescului. Fusede chiar un incident diplomatic care aduse la fața locului pe *Sinior Marchelius*, cancelarul consulatului kesaro-kräesc, căci mulți Evrei din hanul Nicolescului erau sudii nemșesci ⁶⁾.

23. **Hanul Gabrovenilor.** — Locuitorii de la Gabrova, cari veniaû din Bulgaria pentru negoșul de la Bucuresci, aci descindeaû. Ha-

1) *Istoria Daciei*, III, pag. 166.

2) Veđi cap. *Bisericele*.

3) Veđi Muscelénu: *Calendar Antic* (Bucuresci, 1862), pag. 85—86.

4) *Istoria Daciei*, III, pag. 166.

5) *Academia: Condicta* No. 5 a Mitropoliei din Bucuresci.

6) V. A. Urechia: *Istor. Românilor*, V, pag. 41.

nul acesta, după cum atestă hârtiele de proprietate ¹⁾, se mai numia și *Bezesten*. Era la spatele Curței Domnesci, în mijlocul numeróselor și strîntelor ulicióre neguțătoresci din Târgul-din-Năuntru. Este unul din rarile hanuri vechi cari 'și mai păstrează vechiul său nume. De altmintreli, și strada pe aci se numesce și ađi a Gabrovenilor. Fotino îl claséză printre cele șapte mari hanuri fără biserică ²⁾. E unul din hanurile cari ardeaú mai lesne și mai des, dér era totdeuna reconstruit.

Vornicul Iordake Golesecu.

24. Hanul Herișescului. — Dincolo de hanul Nicolescului, spre biserica Domniței Ancuța séu a Vergului, pe ulița care ducea la casele faimosului neguțător de la sfârșitul secolului XVIII, Ștefan Băl-

1) La d-nii frați Russe și Ion Russescu, proprietari ai otelului Gabroveni-Universal.

2) Fotino: *Istoria Daciei*, III, pag. 166.

tărețu, se afla hanul Herișescului, din care o bună parte mai dăinuesce și astăzi.

25. **Hanul Pescarului.** — La capul despre piță al Podului Vergului, tradițiunea pune acest han al Pescarului.

26. **Hanul lui Papazolu.** — Lângă Sftul Gheorghe-Vechiū, la finea secolului XVIII, se mai citéză hanul lui Papazolu, la tăiătura de ađi a Călei Moșilor cu stradele *Decebal* și *Sfta Vineri*, pe locul numit pêne mai deunăđi „la Mișu 'n deal“.

27. **Hanul lui Cazoti.** — In fața hanului lui Papazolu, era hanul clădit probabil tot la finea secolului XVIII de unul din arendașii sărei, podurilor, veniturilor bisericești și carī, ca și Hagi Moscu și alții, făcuseră stări mari.

28. **Hanul Roșu.** — Clăditu-s'a în secolul XVIII séu la 'nceputul al lui nostru pe locurile Curței-Vechi, dărīmată și vëndută la mezat de Constantin-Vodă Hangerliū? Orī-cum ar fi, se afla pe strada Carol la intersecțiunea acesteia cu Smărdan și Calea Rahovei. Hanul Roșu a ars la 1838 pêne la pămēt¹⁾.

29. **Hanul Verde.** — Aceeași întrebare și pentru hanul Verde, ca și pentru hanul Roșu, căci și Hanul Verde era puțin mai de vale de hanul Roșu, tot pe strada Carol și zidit tot pe temeliele vechielor clădirī din Curtea-Domnescă.

30. **Hanul lui Năstase.** — In Lipscanī, lângă mica stradă a Zarafilor se află hanul cu Tei. Acesta era, după amintirea bătrānilor, hanul lui Năstase.

31. **Hanul lui Băltărețu.** — Ștefan Băltărețu, mare neguțător bucurescēn²⁾ la sfârșitul secolului XVIII și la 'nceputul al lui nostru, a zidit hanul acesta pe lângă hanul lui Zamfir, în ulița Băcanilor.

32. **Hanul lui Manuk.** — După 1807, când locurile vechei Curți Domnesci fuseseră vëndute, când nu mai rămăseseră din străvechiele clădirī ale străvechiului Palat de cât Pușcăria și ceva ziduri, pe marginea gârlei, unde este astăzi hotelul *Dacia*, Manuk-Bey, un Armén deștept, odinióră om de 'ncredere al lui Mustafa Pașa Bairactar, și peste fire de bogat, a clădit hanul numit al lui Manuk, care deveni unul din hanurile cele mai cunoscute ale Bucureștilor din prima jumătate a secolului nostru. Hanul a fost clădit după căderea lui Selim III, adică pe la 1808. Manuk-Bey a cumpărat în Țera-Românescă, cu paralele Bairactarului, case,

1) Marsillac: *Guide*, pag. 80.

2) Veđi cap. *Comerciul bucureșten*.

nul acesta, după cum atestă hârtiele de proprietate ¹⁾, se mai numia și *Bezesten*. Era la spatele Curței Domnesci, în mijlocul numeróselor și strîntelor ulicioare neguțătorești din Târgul-din-Năuntru. Este unul din rarile hanuri vechi cari 'și mai păstrează vechiul său nume. De altmintreli, și strada pe aci se numesce și ađi a Gabrovenilor. Fotino îl claséză printre cele șapte mari hanuri fără biserică²⁾. E unul din hanurile cari ardeaă mai lesne și mai des, dér era totdeauna reconstruit.

Vornicul Iordake Goleșcu.

24. **Hanul Herișescului.** — Dincolo de hanul Nicolescului, spre biserica Domniței Ancuța seú a Vergului, pe ulița care ducea la casele faimosului neguțător de la sfârșitul secolului XVIII, Ștefan Băl-

1) La d-nii frați Russe și Ion Russescu, proprietari ai otelului Gabroveni-Universal.

2) Fotino: *Istoria Daciei*, III, pag. 166.

tărețu, se afla hanul Herișescului, din care o bună parte mai dăinuesce și astăzi.

25. **Hanul Pescarului.** — La capul despre piéță al Podului Vergului, tradițiunea pune acest han al Pescarului.

26. **Hanul lui Papazolu.** — Lângă Sftul Gheorghe-Vechiū, la finea secolului XVIII, se mai citéză hanul lui Papazolu, la tăiătura de ađi a Călei Moșilor cu stradele *Decabal* și *Sfta Vineri*, pe locul numit pêne mai deunăđi „la Mișu 'n deal“.

27. **Hanul lui Cazoti.** — In fața hanului lui Papazolu, era hanul clădit probabil tot la finea secolului XVIII de unul din arendașii sărei, podurilor, veniturilor bisericești și cari, ca și Hagi Moscu și alții, făcuseră stări mari.

28. **Hanul Roșu.** — Clăditu-s'a în secolul XVIII séu la 'nceputul al lui nostru pe locurile Curței-Vechi, dărîmată și vëndută la mezat de Constantin-Vodă Hangerliū? Ori-cum ar fi, se afla pe strada Carol la intersecțiunea acesteia cu Smârdan și Calea Rahovei. Hanul Roșu a ars la 1838 pêne la pămênt¹⁾.

29. **Hanul Verde.** — Aceeași întrebare și pentru hanul Verde, ca și pentru hanul Roșu, căci și Hanul Verde era puțin mai de vale de hanul Roșu, tot pe strada Carol și zidit tot pe temeliele vechielor clădirii din Curtea-Domnescă.

30. **Hanul lui Năstase.** — In Lipscani, lângă mica stradă a Zarafilor se află hanul cu Tei. Acesta era, după amintirea bătrânilor, hanul lui Năstase.

31. **Hanul lui Băltărețu.** — Ștefan Băltărețu, mare neguțător bucurescén²⁾ la sfârșitul secolului XVIII și la 'nceputul al lui nostru, a zidit hanul acesta pe lângă hanul lui Zamfir, în ulița Băcanilor.

32. **Hanul lui Manuk.** — După 1807, când locurile vechei Curți Domnesci fuseseră vëndute, când nu mai rămăseseră din străvechiele clădirii ale străvechiului Palat de cât Pușcăria și ceva ziduri, pe marginea gârlei, unde este astăzi hotelul *Dacia*, Manuk-Bey, un Armén deștept, odinióră om de 'ncredere al lui Mustafa Pașa Bairactar, și peste fire de bogat, a clădit hanul numit al lui Manuk, care deveni unul din hanurile cele mai cunoscute ale Bucurescilor din prima jumătate a secolului nostru. Hanul a fost clădit după căderea lui Selim III, adică pe la 1808. Manuk-Bey a cumpărat în Țera-Românescă, cu paralele Bairactarului, case,

1) Marsillac: *Guide*, pag. 80.

2) Veđi cap. *Comerciul bucurescen*.

prăvălii, moșii, munți. A trăit mai târziu la Paris, într'un palat superb din strada Verneuil. A speriat Parisul cu bogăția și fastul său. Guvernul lui Mahmud II a cerut lui Napoleon I estradarea lui Manuk-Bey. Fouché, ducele d'Otranto, prefectul Parisului, l'a înștiințat despre cererea Sublimei-Portii, și Manuk a fugit în Rusia. Faimoasa cărturăresă, M-lle Lenormant, îi prevestise că va muri otrăvit. Și 'ntr'adevăr, în Rusia, Manuk-Bey a fost otrăvit de uă slugă credincioasă ce avea. Era celebru pentru bogățiile și pietrele prețioase ce avea. Fiii săi, cari au trăit în Rusia, au dat Țarului Alexandru I un diamant de uă mărime atât de mare și cu nesce ape atât de scânteietoare, încât, Țice-se, lumina și nóptea ¹⁾.

Hanul acestui aventurier bogat a fost în Bucuresci unul din hanurile cele mai visitate între 1808 și 1860. Curtea hanului Manuk era de pomină pentru sgomotul, murdăria și mulțimea Țasurilor cari se afla într'ênsa. Mulți călători, cari nu descindeau la acest han, veniau totuși să 'l védă din cauza pitorescului ce presinta curtea, precum și pălimarele superpuse ale odăilor.

Surugii, chirigii, vizitii, căraușii cari înhămau și deshămau; slugile hanului cari alergau strigând de colo pêne colo; găinele cari chîrchîiau pigulind pe mormanele de băligar; rațele care bălăcărîau măcăind prin băltocele de lângă cuhnii și grajduri; țigani și țigăncele cari, în loc să vorbească, răcniau ca după obicei; scrófele și purceii cari, grohăind și guițând, se vîrau pe sub butci, rădvane, brișei, brașovence, chervane și căruțe, unde se întempla încăierări omerice cu căinii celor veniți de afară, — toate acestea făceau să hăue din Ți pêne 'n nópte faimosul han al lui Manuk-Bey.

33. Hanul lui Jugă-Urs. — La spatele Spitalului Colțea, la 'nceputul stradei Polone, se afla hanul care purta acest nume curios, — provenit, spune legenda, de la faptul că stăpânul hanului, mergând la pădure să aducă lemne, un urs i-a mâncat unul din boi. Atunci, nou Hercules, hangiul a prins ursul, l'a 'njugat în locul bouului mâncat și și-a adus lemnele la han. De aci numele hangiului și al hanului de *Jugă-Urs*.

34. Hanul lui Urlă 'n Sus. — De la Bazaca pre drépta mergând pe calea Șerban Vodă se afla hanul lui Urlă'n-Sus? Nimeni nu a putut să ne spună legenda lui *Urlă'n-Sus*.

1) Stanislas Bellanger: *La Kéroutza*, II, pag. 45—62.

IV

Acestea erau hanurile bucurescene de cari vorbesc documentele, scriitorii, călătorii și tradițiunea orală, bătrânii din bătrâni.

Fotino, în statistica ce face despre hanurile bucurescene, ne

Dionisie Fotino ¹⁾.

spune că erau: *opt* cu bisericii, șapte hanuri mari fără bisericii și *două-zeci și opt* de hanuri mici ²⁾. Din cele mici, nu s'a păstrat memoria de cât a puține: Hanul Dracului, hanul lui Vasilache, etc., etc. Altele sunt aji cu desvârșire uitate.

1) Colect. Acad. Rom.

2) *Istoria Daciei*, III, pag. 166.

Mulțimea străinilor cari veniaă la Bucurescî între 1780 și 1800, séu, cum dic unii Greci călători din vremurile de atunci, a străinilor cari veniaă „să se alinte în desfătatele sînuri ale Bucurescilor“ făceaă ca hanurile de străini primitóre să fiă și să deviaă cât mai numeróse. Așa se esplică numărul total de 43 de hanuri, câte a numérat Fotino la sfârșitul secolului XVIII.

Hangiîi eraă puși subț imediata supraveghiare a Agieî în secolul XVIII. Ei aveaă uă mulțime de îndatoriri și atunci ca și la 'nceputul secolului XIX, când Rușiî înființară la 1807 așa numitul *comité*, pentru străiniî călători. La 1820, când Mihaî-Vodă, desființând *comiteul*, făcu poliția, se mai adause și *casa de privighiare*, *disă* și *Astinomia* ¹⁾.

Hangiîi căștigaă bine, încât Egumeniî mănăstirilor cu hanuri începură să facă zîmbre, și de aceia, pentru a avé mai multe prăvălii la uliță în zidurile hanurilor lor, se apucară, pe la 'nceputul secolului XIX, să spargă în ziduri găuri pentru a face uși și ferestre, ceia ce primejduia tária zidurilor și a caselor ce eraă înăuntrul Hanului.

Egumeniî Sftului Ion-cel-Mare și Zlătarilor voiaă să omóre trecătoriî găurind mereu zidurile hanurilor lor. Domnia, prin comisiuni în care figuraă arhitecți numiți, „arhitectonul Hartz“, și mai-mar'-bașa zidarilor, cu boieriî din epitropia obșteî, opresce la 1820 cu forța pe Egumeni de a mai dărîma ²⁾. . . Atât de mare era pofta căștigului la aceste „sfinte obraze“!

Hangiîi celor-l-alte hanuri căștigaă parale. Scăđură ênsé, când apărură pentru prima óră la Bucurescî *hotelierii*, în înțelesul occidental al cuvântului. Aceștia veniaă *dinăuntru* cu alte dichisuri. Cuvântul *passager* intră în limbă și rămase vro 70 de ani.

Cel d'ântăiî *hotelier* despre care vorbesc călătoriî a fost *Brenner*, care, la 1828 a venit cu Rușiî și a deschis hotel la Bucurescî ³⁾.

Inaintea lui ênsé a mai fost la Bucurescî un hotel numit *Hôtel de l'Europe*, ținut după moda *evropienescă* ⁴⁾.

1) V. A. Urechiă: *Istor. Românilor*, vol. XII, pag. 133.

2) V. A. Urechiă: *Ibidem*, pag. 306—307.

3) Dr. Quitzmann: *Reisebriefe*, pag. 313: „Herr Brenner ist ein Wiener, der, während des Krieges von 1828 und 1829, unter den Russen Dienste genommen hatte, und sich später in Bucarest etablirte. Sein Gasthof ist jedem Fremden, besonders aber den Deutschen, zu empfehlen.“

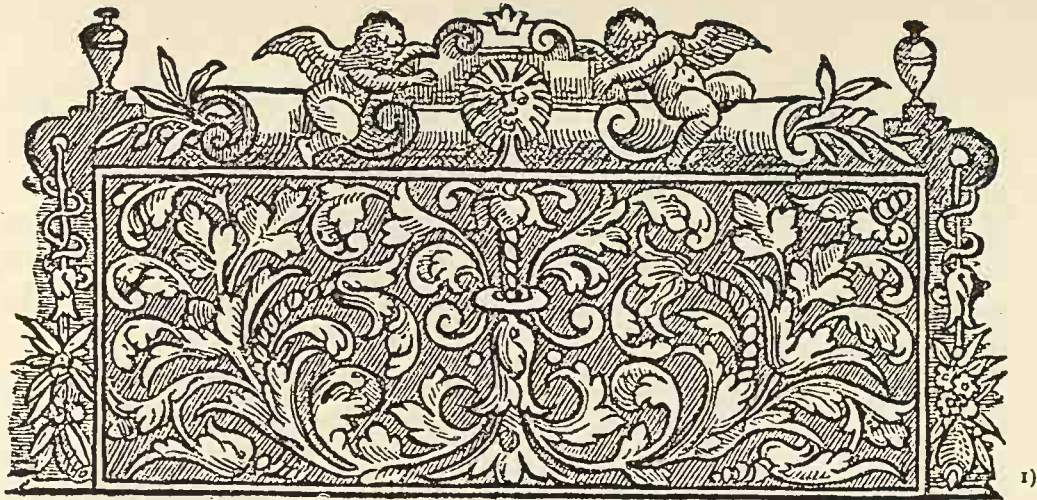
4) *Travels to and from Constantinople in 1824 and 1828, by Capt. Charles Colville*. Frankland, 2 vol., Londra, 1830; vol. I, pag. 32.

XVIII

FRUMÓSELE ARTE LA BUCURESCI

PÊNĚ LA 1800

I

Avut-am noi arhitectură? Avut-am pictură, sculptură, muzică și arte decorative? Fost-aū în țerile române și, cu atât mai mult, în capitalele țerilor, uă viêtă artistică, atât cât arta era cu puțință în cele patru secole de mai 'nainte ale istoriei nōstre?

Nu voiū rēspunde nicī *da*, nicī *ba*, ci mē voiū mărgini a înșira aci probele cu ajutorul căroră orī-cine va putē sē dee un rēspuns întrebărilor de mai sus.

Și mai ântăiū, din secolii XII și XIII, documentele italiene și latine arētă Dunărea brăzdată, de la gurile ei și pēnē aprōpe de Porțile-de-Fer pēnē la Nedeia-Cetate³⁾, de corăbiele Genovesilor, Venețianilor și Pisanilor⁴⁾. La Brăila veniaū corăbiū pēnē și de la Barcellona⁵⁾.

1) Acēstă podóbă este din *Penticostarul* slavonesc, tipărit la Târgoviște în anul 1649. — Veđi *Bibliografia* d-lor Bianu și Hodoș, pag. 171.

2) Acēstă înfloritură este dintr'un act din 10 Maiū 1687. M-tirea Radu-Vodă, pach. 9, act. 44.

3) Hasdeū: *Etymologicum Magnum Romaniae*, tom. IV, Introducerea (Bucuresci, 1898), pag. CXXIX.

4) *Histoire du Commerce dans le Levant au moyen âge* de Heyd, trad. de Furcy-Renaud (Leipzig, 1835), pag. 528 și urm. Cf. Heyd: *Le Colonie Commerciali degli Italiani in Oriente in medio Evo* (Venezia, 1866). Vol. I, pag. 133, vol. II, pag. 22—23.

5) Hasdeū: *Ión-Vodă*, pag. 101. — Cf. Hans Schiltbergers *Reisebuch* (Tübingen, 1835), pag. 52: „Und ein Stadt die ist genandt Uebereyl, und die leyttauff der Thonau, und do haben die Kocken und die galein ir niderlegung, die chauffmanschafft pringen auss der haidenschafft“.

Giurgiul și Calafatul erau depozite de mărfuri genovese. Relațiunile Românilor din Muntenia cu aceste civilisate cetăți comerciale și artistice continuă și 'n secolele următoare, al XIV-lea și al XV-lea; scrisorile Papilor și documentele Ragusei sunt de față, pentru a ne spune că nu unul, ci sute de articole de artă mercantilă, ragusană, venețiană și genovesă, veniau în fiecare an în țările noastre¹⁾.

Invățatu-ne-aū aceste popóre ceva în arta arhitecturii? Luat-am de la ele, seū avut-am noi din vechime sciința de-a clădi?

Nusciū; ceia-ce sciū e că, din secolul XIII, avem castelul de la Lotru, acel *Lothorvar* de care ne vorbesc documentele ungare ale d-lui Hasdeu²⁾. In secolul XIV apare castelul de la Argeși, zidit de marele întemeiator al Munteniei, de mărețul Alexandru Bassarabă³⁾; tot un Bassarab, un Negru-Vodă, anină ca un mândru cuib de vultur, pe stâncile Făgărașului, castelul lui Negru-Vodă, cetățuia inexpugnabilă pe cari călătorii o admiră și astăzi⁴⁾; în secolul XV, Jehan de Wawrin, *seigneur du Forestel*, care vine cu armate franceze și venețiane pe Dunăre, ne vorbește în ale séle *Croniques d'Engleterre* de zidurile, de turnurile, porțile și tunurile castelului de la Giurgiū, făcut de Mircea-Vodă, după cum Vlad Dracul, fiul lui Mircea, spunea cu gura lui Francesului Burgund⁵⁾. Cu vro câți-va ani mai târziu, cronicile noastre și cele ungare vorbesc de cetatea Bucurescilor, de palatul lui Radu-cel-Frumos⁶⁾, și tot din secolul XV sunt tóte acele cetățuici și țărini, armate cu baliste anglicesci, — *propugnacula et fortalitia*, — de cari vorbește Șincai⁷⁾, și pe cari Domniī Ţerii seū Boierii Bassarabi, stăpânitorii de întinse teritorie, le ridicau la locuri strategice pentru a se opune incursiunilor și invasiunilor Ungurilor, Sașilor și, mai târziu, Turcilor și altor lifte păgâne și barbare.

Sē se sciā și sē se repete fără sașiū, pentru ca 'n mintea tuturor sē pētrundă, că Domniī Romāni din secolul XV aū avut arhitecți

1) Heyd: Cele două opere mai sus citate.

2) Hasdeu: *Etymologicum Magnum Romaniae*, tom. IV, introducere.

3) Hasdeu: *Ibidem*.

4) *Tes. de Mon. Ist.*, I, Discursul d-lui Ión Pușcariu la *Asociațiunea Transilvană*, în 1862.

5) Jehan de Wawrin: *Anchiennes Croniques d'Engleterre*, tom. II, (Paris, 1859), pag. 137—139.

6) Veđi cap. *Curtea Domnescă*, unde sunt citați cronicarii munteni, Șincai și cronicarii moldoveni. Cf. cap. intitulat: *Bucurescii pēnē la 1500*.

7) Șincai: *Cronica*, sub anno 1476.

specialiști în arta de a întări cetățile. Citez pe arhitectul Teodor al lui Ștefan-cel-Mare, arhitect care la 1475 întări Cetatea-Albă¹⁾.

Castele, cetăți, cetățuici, țărîmî, cu ziduri, cu turnuri, de sigur cu bolți și cu arcade, — toate acestea spun ôre că esista sêu că nu esista arhitectura, adică sciința de a clădi în țerile române pêne la 1500, când izvórele devin mai numeróse?

Dér unde mai sunt acum? întreba-veți.

Rêspund și eú întrebându-vê: unde sunt măcar ruinele palatelor celor mari ale Romei lui Constantin? unde mândrețele bizantine ale Constantinopolei?

Timpul și nemilósele lui urgiî aú șters aprópe tot, chiar și 'n creșeriî munților, dér-mi-te pe colinele Bucurescilor și 'n șesurile Dunărei. S'aú dus pietrele de cetate, bolovaniî ciclopeiani, stanele cioplite, potrivite și scrise de meșteri necunoscuți. Le-aú stat póte ruinele pêne acuma 100 și 200 de ani, când poetul poporan, trecênd pe lângă dêrimăturile străvechi ale cetăților și palatelor bassarăbesci și uitându-se la ele cu jale, dicea în admirabile versuri:

Piétră mare stă trântită,
De ciocane ispitită,
De vremuri părăginită
Și cu slove ríchită²⁾.

Alături de cetăți sêu chiar în cetăți se ridicau, de piétră mai des de cât de lemn și de cărămidă, bisericile a căror existență o probéză documentele și de ale căror stil și mod de construcțiune se ocupă adî, pe unde aú rēmas unele, arhitecții iubitori de rămășițele trecutului.

Eú citez lângă Bucuresci biserica Snagovului, atât de bogată încă de la 'nceputul secolului XV și o citez după documente sigure³⁾; și mai citez, dér după tradițiunea orală, în Bucuresci, biserica Coconilor zidită, dice-se, în pădurile mărețe ale Bucurescilor din secolul XIV de frațiî lui Mircea-Vodă.

Décă pentru secolul XVI se vorbește mult, — căci mai sunt și astăzi unele în picióre, — despre culele și casele fortificate din județele carpatine ale Gorjului și ale Vâlcei⁴⁾, în Bucuresci, de

1) Hasdeu: *Arhiva Istorică a României*, I, 178. — Sub privighiarea pârçălabului, un nou turn și un nou zid sunt adause pe lângă cele deja esistente.

2) Teodorescu G. Dem.: *Poesii populare*, pag. 555.

3) *Academia*: Condica M-tirei Snagovului, diferite documente.

4) Colecțiunea de fotografii a d-lui Gr. N. Manu: Culele Gorjului și ale Vâlcei.

la 1500 și pînă la 1600, un arhitect cu iubire de istoria națională, cercetând documentele, va da peste *casele cu lespezi* ale Herăscilor încă de la 1520¹⁾ și peste *casele bolovănite* ale boierilor bucureșteni tot din secolul XVI²⁾. Dintr'aceste „case bolovănite“, una e mai istorică și mai însemnată: e casa cea mare a Vistierului Dan din Stelea, — *commoda domus*, țice Walther³⁾, — casă pe care Mihaï trebui s'o bată din patru părți cu tunuri pentru a scôte dintr'ênsa pe Turcii Emirului, veniți să-î Iea capul.

Cine nu ar dori să sciă cum erau construite aceste case cu lespezi și aceste case bolovănite, în care, închiși, de câte ori trufașii Bassarabii boieri nu înfruntau poruncile și mânia Domnilor?

Palatul, adică Curtea Domnăscă în secolul XVI era uă mare clădire, înconjurată cu puternice ziduri, având turnuri de apărare lângă Dâmbovița, ađi la Palatul de Justiția, turnuri la Est spre Bărăția și porți de cetate, numite una Pórta-de-Sus și alta Pórta-de-Jos a Curței Domnăscă⁴⁾. Înăuntrul curței două biserici, mai la vale Pușcăria Domnăscă, în față peste Dâmbovița, Ciutăria Domnăscă, întinđându-se pe malul gârlei spre Sud, ier spre Nord Livedea Domnăscă. Ciutele și cerbiș pentru vênătore se aflaú la Ciutăria împreună cu șoimiș cei învêțați, ier pe Livede pásceaú minunațiș cai de Misir și de Bugiak⁵⁾.

Bisericile se 'mulțesc și, pe lângă ele, în diferite puncte ale orașului, cruci mari, făcute din lespezi de piétră, împodobiaú cele mai multe din drumurile Bucurescilor. Crucea Dómnei Mircióia, adică a trufașei Kiajna-Dómna, a rămas de pomină în memoria Bucurescenilor pînă în secolul trecut⁶⁾.

Pînă la Mihaï și Sinan-Pașa, care este unul din fortificatoriș de sémă ai Bucurescilor, pe colina, numită ađi a lui Radu-Vodă, ier pe atunci a bisericei Sftei Troițe, se ridica palatul clădit în prima lui domniă de Mihnea-Vodă, fiul lui Alexandru-Vodă și nepot lui Mircea-Vodă Ciobanul.

Aceste palate domnăscă, casele cu lespezi și casele bolovănite ale boierilor erau, ne spune poetul poporan:

1) Inscriptiunea de la Sfta-Vineri-Herésca din Bucuresci.

2) *Mag. Istorie*, vol. II, pag. 150.

3) *Tesaur de Mon. Istor.* (Bucuresci, 1862), I. Walther: *Res Gestae Michaelis*, pag. 18.

4) Veđi cap. *Curtea Domnăscă*.

5) Veđi cap. *Istoria Militară a Bucurescilor* și Teodorescu G. Dem.: *Poesiú populare*, despre *Șolmúș cei învêțați* și despre *Ciute*.

6) Veđi cap. *Patriarhi, Mitropoliși, etc. etc., la Bucuresci*.

Cu uşile ferecate,
 Cu ferestrele 'nzăuate,
 Cu lanţuri de fier legate 1).

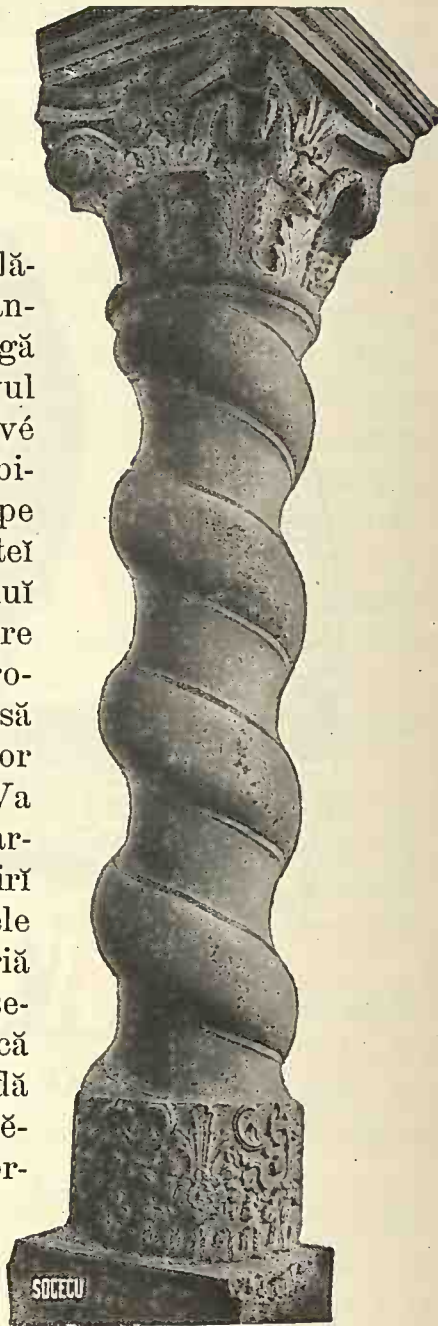
Unul din portretele lui Mihai-Vitezul 2).

Şi totuşi, vijeliile de la finele secolului XVI şi de la începutul secolului XVII, adică cotropirea şi potopirea Bucurescilor

1) Teodorescu G. Dem.: *Poesii populare*, pag. 78.
 2) Colecţiunea Academiei Române.

de oștile lui Sinan, apoi de ale lui Potocki, pe urmă de ale Moldovenilor lui Simeon-Movilă, și 'n fine de Ungurii lui Batory Gábor, cari fură cei mai cumpliți, făcură orașul-capitală să ajungă uă adevărată grămadă de ruine¹⁾.

Arhitectul-istoric va aștepta domnia lui Matei Bassarab pentru a se plimba din nou prin Bucurescii reclădiți de Radu-Vodă Mihnea, de Alexandru Coconul și de bunul bătrân Agă din Brâncoveni, de milosul și milostivul Matei Bassarab. Acum, după 1640, va ave ce să admire, mai cu sémă în măręta biserică a lui Radu-Vodă, clădită bogat pe colina unde fusese odinioară biserica Sftei Troițe a lui Mihnea-Vodă, tatăl său, și a lui Alexandru-Vodă moșul său. Ridicată spre slava Domnului, cu gând ca să fiă Mitropoliă Țerii, biserica lui Radu-Vodă lasă departe cu bogățiile ei podóbele tuturor celor-l-alte biserici ale Bucurescilor. Va admira într'ênsa nesce colóne de marmură, nesce colonete și nesce împodobiri arhitectonice cari, pe călătorii dintr'acele timpuri, îi făceau să esclame de bucuriă că i-a învrednicit Dumnezeu să vedă asemenea minuni²⁾. Mai târziu vor fi încă de admirat biserica lui Constantin-Vodă Șerban și ale ei 12 mari colonne. Călătorii, cari au vedut-o la tîrnosire, ne vorbesc cu laude de viitórea Mitropoliă a Țerii, de acoperișul ei care e numai de plumb și atárnă 40000 de oca, de tária temelielor, de mărimea clădirei, de galeriele fóрте spațiose cari o în-

Hurez, Colóna sălei din fața bisericei celei mari³⁾.

1) Veđi cap. *Bucurescii de la 1600—1700*.

2) Paul din Aleppo: *The Travels of Macarius, Patriarch of Antioch . . . in arabic, translated by F. C. Balfour* (London 1836), pag. 375.

3) Colecțiunea d-lui Gr. N. Manu.

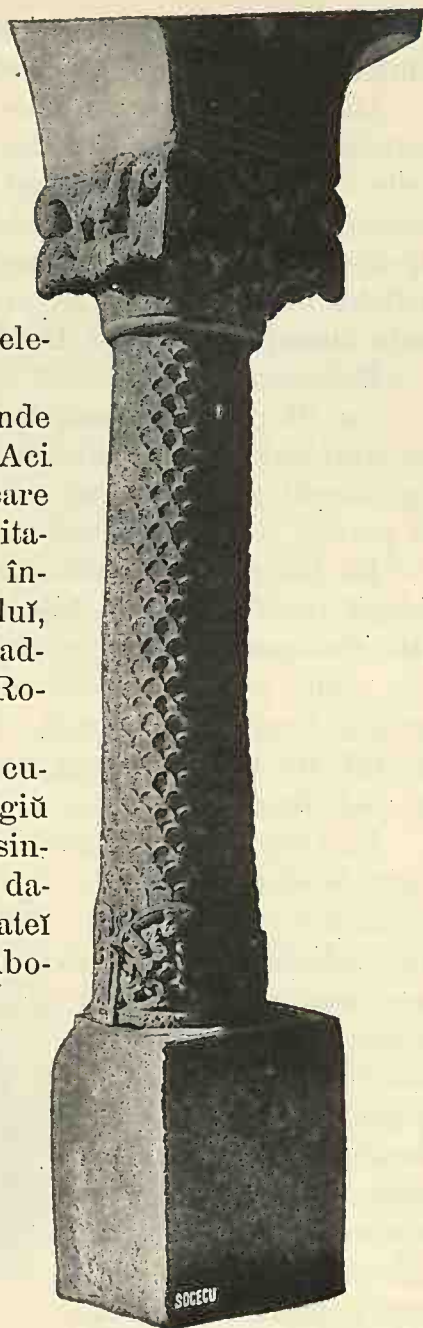
conjuraă pe din afară și de frumusețea privirei ce se întindea liberă peste tot orașul din înălțimea colinei mitropolitane ¹⁾.

De la aceste două frumoase și mari biserici, arhitectul se va întorce la Curtea Domnăscă, reparată de Matei Bassarabă și împodobită c'un turn foarte înalt și foarte elegant.

Alături, spre Est, este locul unde Catolicii și-au clădit biserica lor. Aci se afla și uă grădină, cea d'ântâiu care fu desinată după principiile școlii italiene în Bucurescii secolului XVII, întocmai după cum în grădină Dudescului, în secolul XVIII, lady Craven va admira primul parc engles din Țera-Românăscă ²⁾.

Răsbóiele aă încetat, Turcii nu cutéză să se mai răpédă de la Giurgiu spre Bucuresci. Deci, Români, folosindu-se de acéstă binefăcătoare linisce, datorită înțelepciunii și puterei lui Matei Bassarab, clădesc, împodobesc și îmbogățesc pământul țerei, fiacare după puterile séle.

Nu atât în orași, cât în afară, în județele Ilfov, Vlașca și Argeșul, boierii, și-anume Năsturelii-Heresci, Goleșci, Cantacuzinescii și Constantin-Vodă Șerban aă palate la Dobreni, la Comana, la Coianii, la Heresci și la satul Goleșci de lângă Pitesci, — palate mari, cu biserică,

Mănăstirea Văcăresci: Colónă de la pridvorul Paraclisului³⁾.

1) Paul din Aleppo: *Travels, etc.*, pag. 403—404.

2) Călătorul Baksici, în studiul meu: *România în secolul XVII și Milady Craven: Voyage en Crimée et à Constantinople*, trad. par Guedon de la Berchère, — Paris 1789). Cf. *Din Istoria Fanarioților*, de G. I. Ionnescu-Gion (Bucuresci, 1831) pag. 200—218.

3) Colecțiunea d-lui Gr. N. Manu.

cu grădini, cu mori, cari, toate, ne arată gradul de dezvoltare al arhitecturii în vremurile acelea ¹⁾.

La Heresci e numai marmură; ferestrele au nesce tocuri de lemn sculptat de totă frumusețea. Până și *tănițele*, adică ascunzătorile, sunt făcute cu mare și neasemuit meșteșug, — meșteșug totuși, adăugem noi, nu atât de mare ca acela cu care erau făcute *trapele* de la mănăstirea Snagovului, poate de Vlad Dracul după modelul *trapeilor* vădute de el la cetatea imperială a Nürnbergului, unde fusese să vedă pe Impăratul Sigismund, la 1431 ²⁾.

Revenim.

Un alt palat este cel de la Coiană al marelui Postelnic Constantin Cantacuzino; palat care seamănă cu un palat de la Constantinopole; are turnuri cu un fel de observatorii; bucăți mari de porfir și de marmură colorată l'impodobesc.

La Dobreni, la Constantin Șerban Bassarab, ierăși palat mare: zidurile i sunt împodobite cu picturi cari represintă scene de bătălii, — notați, mă rog, că suntem în 1650; — mai sunt zugrăvite acolo portretele strămoșilor seși, case multe, săli mari, uă grădină frumos desemnată, un lac bine întreținut și, în mijlocul lacului, un kiosk de totă frumusețea, până la care se ajunge pe un pod foarte artistic.

La Comana, încă dela începutul secolului XVII (1601—1611), Radu Șerban Bassarab, urmașul lui Mihai Vitezul, ridicase un palat care era uă adevărată cetățuie. Ziduri de apărare l'inconjurau de toate părțile. Inconjurul era pătrat; la colțuri, turnuri mari de observațiune și de apărare; înăuntru, arcade și galerii. De toate părțile, palatul și mănăstirea care seamănă cu Sfta Troiță de la Moscova, sunt inconjurate cu apă adâncă și potmo-

Mănăstirea Mamulsi.

¹⁾ Toate amănuntele cari urmază sunt luate din călătoria lui Paul din Aleppo mai sus citată.

²⁾ A. D. Xenopol: *Istoria Românilor*, tom. II, *Urmașii lui Mircea-cel-Bătrân*.

³⁾ Colecțiunea d-lui Gr. N. Manu.

lósă. Am ajuns acolo, țice Paul din Aleppo, cu luntrea și, continuând cu esagerațiunea lui de Oriental, diaconul patriarhului Macarie, adauge:

„Chiar decă ar veni Sultanul cu totă armata lui, și tot n'ar „puté intra în curte, atâta este de bine păzită“.

La Iuniu 1746, Mitropolitul Neofit vizitează această mănăstire și ne spune, ca și Paul din Aleppo, că este în formă pătrată, având în fiă-care unghiū câte uă citadelă, iér zidurile sunt îndoite și, înalte de 7½ stânjenī; are și foișóre de piétră săpată, și porțile ei sunt de fer. Tótă zidirea este făcută din pietre cïoplite și cărămiqī și pare a fi un castel inexpugnabil¹⁾.

La casele boierilor Golescī, tot atât de mari ca și cele din Ilfov și Vlașca, sunt pe ziduri tunuri, pe cari Paul din Aleppo le-a vëdut cu proprii sēi ochi.

Etă cum un arhitect ar avé multe de spus despre clădirile românesce, tocmăi la jumătatea secolului XVII, — clădiri înaintea cărora esclamă de admirațiune Paul din Aleppo și pe cari poetul poporan le cânta în versurile sële cu vorbele:

Sus în Pórta lui Crăciun,
'Mi sunt case mari și 'nalte,
Mari și 'nalte, zugrăvite,
Prin lăuntru poleite²⁾.

Sē ne reîntórcem la Bucurescī, unde *casele de piétră*, cum spun unele documente ale secolului XVII și casele domnescē ne atrag pentru a doua jumătate a secolului XVII, 1650—1700. Duca-Vodă inginer și arhitect, Șerban-Vodă Cantacuzino, Constantin-Vodă Brâncovénu fac din Curtea Domnescă, pe care o mai reparase Matei Bassarab, uă colosală clădire care se 'ntindea cu zidurile și dependințele ei între următoarele strade de aqī, șī-anume: strada Carol pêne în Dâmboviță, căci zidurile înconjurătoare ale Curței Domnescē dau la 1640 în gârlă, după cum a vëdut călătorul Bak-sicī; la Sud-Est pêne la capul Călei Moșilor și 'nceputul Călei Șerban-Vodă; la Est pêne la Bărăția, la Nord-Est pêne la strada Covaci, la Nord și la Nord-Est pêne în strada Smârdan. In punctul

1) *Biserica Ortodoxă Română* (Buc. 1875), pag. 324. Traducțiunea este făcută de Episcopul Ghenadie Enăcenu, pe atunci protosinghel.

2) Teodorescu G. Dem.: *Poesii populare*.

unde strada Smârdan se taiă cu strada Carol se afla Pórta-de-Sus. Aci, la 1677, era turnul cel mare al Curței unde păziau Nemți, unde era Ierbăria și tot aci, jos, erau *beciurile* unde, de atâtea orî, în timpul luptelor între Ghiculesci și Cantacuzinesci, boierii, partisanii ai unora seü ai altora, mâncau la tălpi și la spinare pêne când vedeau stele verđi¹⁾.

Și pentru că veni vorba de stele, să notăm după Cronicarii noștri că unul din salónele cele mai frumoase și mai mari ale Curței, era așa numita *Spătăria cu stelele*, probabil după tavanul care nu era de grinđi, ci vopsit albastru cu stele. Pe lângă *Spătăria cu stelele*, salónele istorice ale vechei Curți domnesci mai erau: unul numit *Spătăria mică*, altul *Spătăria nouă*, altul *Divanul cel mare*, altul *Divanul cel mic*, altul *Spătăria mare*. Jos, la pămênt, căci salónele de cari vorbirăm erau la catul ântăi, jos, era vistieria. Apoi venia pînă și sub dênsele acele suterane cari comunica printr'un fel de medievale *couloirs*, care duceau spre Dâmbovița seü aiurea, — canale și *couloirs* de felul cărora am vedut și noi, lângă biserica Sftului Nicolae din Lipscani, atunci când, dărîmându-se casele cele vechi ca să se facă palatul *Naționalei*, s'a găsit sub pînă și o altă pînă care într'ua parte avea un *couloir* afund și acesta mergea, trecênd pe sub strada Lipscani, la vale, spre Dâmbovița.

Nuscii unde era *Baia Domnescă*, decă nu cumva ea era acolo unde se afla astăzi Hotelul Victoria Caracași, și pe care loc se află pêne la 1830 uă admirabilă baie turcescă, sprijinită pe colóne de marmoră și admirată mult de călătorii cari au colindat pe la București între 1800 și 1830²⁾.

Orî-unde ar fi fost, scim că 'n timpul Brâncovenului, *Baia Domnescă* era de marmoră. Se aducea pentru dênse multe lucruri tocmai din Constantinople; ier țurlóele sunt puse cu un mes-teșug și mai mare de cât la baia de la Filipescii din Prahova a marelui Postelnic Constantin Cantacuzino, baie pe care tot Paul din Aleppo ni-o descrie cu admirațiune³⁾.

Duca-Vodă reparase Curtea Domnescă; Constantin-Vodă

1) Veđi izvórele citate la cap. *Curtea Domnescă*.

2) Bellanger, Lagarde, Recordon, Quitzmán și alți călători citați într'acéstă lucrare.

3) Paul din Aleppo, în traducțiunea din *Arhiva Istorică* a d-lui Hasdeu; ier pentru *Baia Domnescă* și *Semile Brâncovenesci*, citate în diferite alte capitole ale acestei lucrări. — S'a adus marmoră de la Țarigrad în valóre de taleri 600 și au lucrat trei Armenii la *Baia Domnescă*. *Rev. Ist. a Arhivelor României: Semile Brâncovenesci*, pag. 38.

Hurez: Scara și pridvorul casei domnesce din fața bisericei¹⁾.

1) Colecțiunea d-lui Gr. N. Manu. — Lucrătura este 'n piétră. Sus, la pridvor, fă-care colónă este alt-fel făcută. Totul reamintesc mănăstirile Italiei, și 'n deosebi ale Toscanei.

Brâncovénu o măresce. El zidesce la 1690, — notați bine: el zidesce în curtea Palatului Domnesc uă clădire numită *Casele despre Dómna, pe stâlpi de piatră cu trei cafasuri*. Tot el, Brâncovénu, pune, probabil, cel d'ântâiū *césnic*, adică *césornic* la Turnul cel mare al Palatului și, în curtea Palatului, spre strada Covacî, face un pare italian lângă un kiosk, unde Domnul se ducea după prânđ se se odihnescă în miđlocul mirosului florilor¹⁾, pe carî le îngrijta grădinarul frances Géraud și grădinarul numit Ion Frâncul²⁾.

Acum, între 1690 și 1698, găsese și primul nume de arhitect-constructor de meseriă, — căci arhitecți diletanți aū fost și Négoe Bassarab, care a zidit după planurile lui uă moscheiă la Constantinopole, și la Muntele Athos, la lavra Sftului Athanasie, a 'nvelit biserica cu un fel de plăci de argint carî aū rămas legendare³⁾; și Petru Rareșî, cel mai învęțat Român al secolului XVI cum îl numese Karamzin și d. Hasdeū, și Duca-Vodă, Domnul Munteniei. Arhitectul de meseriă pe care ni'l daū Cronicariî străinî, și anume Dapontes, este numit *Vesleil*⁴⁾. El a direș clădirea bisericeî sântului Gheorghe-Noū, sfârșită de Brâncovénu, și a clădit Palatul Patriarcal, care se afla cam unde vine astăzi strada Pętrașcu-Vodă în stânga Bisericeî sftul Gheorghe-Noū.

Tot el, pôte, a clădit cele două case ale Coconilor lui Brâncovénu, palatele de la Mogoșoia și de la Potlogi tot ale Brâncovénului, și casele Dudescilor mai târđiū renumite pentru mărimea și bogățiile lor.

Alt arhitect seū tot acesta, cu vro 18 anî mai 'nainte, clădit-a Hanul lui Șerban-Vodă⁵⁾? Nusciū, dér sciū că acest han este una din marile clădiri bucurescene ale secolului XVII. Are uă pimiță colosală, de care documentele vorbesc cu mirare; are ziduri de cetate, porți ferecate și pe dinăuntru arcade carî reamintesc pe acelea ale mănăstirilor din Italia. Tot pătratul de loc, coprins astăzi între Calea Victoriei, Lipscanî, Smărdan și strada Dómnei, era al Hanului, care și el era proprietatea mănăstirei Cotrocenilor, zidită de Șerban-Vodă Cantacuzino.

1) Del Chiaro: *Le moderne Rivoluzioni della Valachia* (Venezia, 1718), pag. 12.

2) *Semile Brâncovenesci*.

3) *Biserica Ortodoxă Română*, anul 1886—1887, pag. 187.

4) Dapontes: *Les Ephémérides Daces*, trad. Legrand (Paris, 1881) și Legrand: *Recueil des documents grecs*, (Paris, 1895), pag. 75.

5) *Arhive*: Cartónele M-tirei Cotrocenilor, cu numerósele acte de cumpăratură ale lui Șerban-Vodă.

Brâncovénu face Hanul său Constantin-Vodă pe locul Bălăcelilor unde se 'nalță ađi Palatul Poștelor, și'l face tot atât de întărit ca și Șerban-Vodă pe al său ¹⁾.

Să nu uităm Palatul zidit de Șerban-Vodă pe locul unde este astă-đi Legațiunea imperială a Rusiei și Palatul Beizadelelor se-le, palat ale căror ziduri le păstrează ađi încă clădirea cea vechiă a d-lui Ștefan Grecénu, în fața hotelului de Bulevard.

Intr'alte părți din *Istoria Bucurescilor* am vorbit despre canale, șipote, cruci, drumuri și despre alte probe ale activității arhitectonice bucurescene din secolul XVII.

În secolul XVIII, cu Fanarioții, lucrurile dau îndărăt; rodul cercetărilor noastre nu este bogat. Până la 1714 se mai semnalăm clădirea Bisericii lui Antim Mitropolitul, care biserică face la noi epocă în arhitectura religioasă de la finea secolului XVII, apoi clădirea Turnului Colței, a spitalului Colței, a reparării bisericii lui Colțea Clucerul, toate acestea din urmă de învățatul Spătar Mihaï-Cantacuzino ²⁾.

Turnul Colței, îndată după a lui clădire, părea atât de frumos, încât un Grec, foarte deștept și mult umblat, dicea înt'una din scrierile se-le: sunt vrednice de văduț Colțea din Bucuresci, San-Marco din Veneția, Pecersca din Kiev și clopotul din Petersburg ³⁾.

Incep nenorocirile: Turcii, Rușii, Nemții, cutremure și focuri ⁵⁾ schimbă și preschimbă fața Bucurescilor. Fanarioții nu mai repară Curtea Domnescă. Bătrână, slăbită, bătută d'atâtea și atâtea răscóle ale vremurilor, Curtea Domnescă, zidită odinioară de Radu-

Hurez: Pridvorul Casei Domnesci ⁴⁾.

1) Veđi documentele citate în cap. *Hanurile Bucurescilor*.

2) Veđi cap. *Bisericele: Colțea și Antimul*.

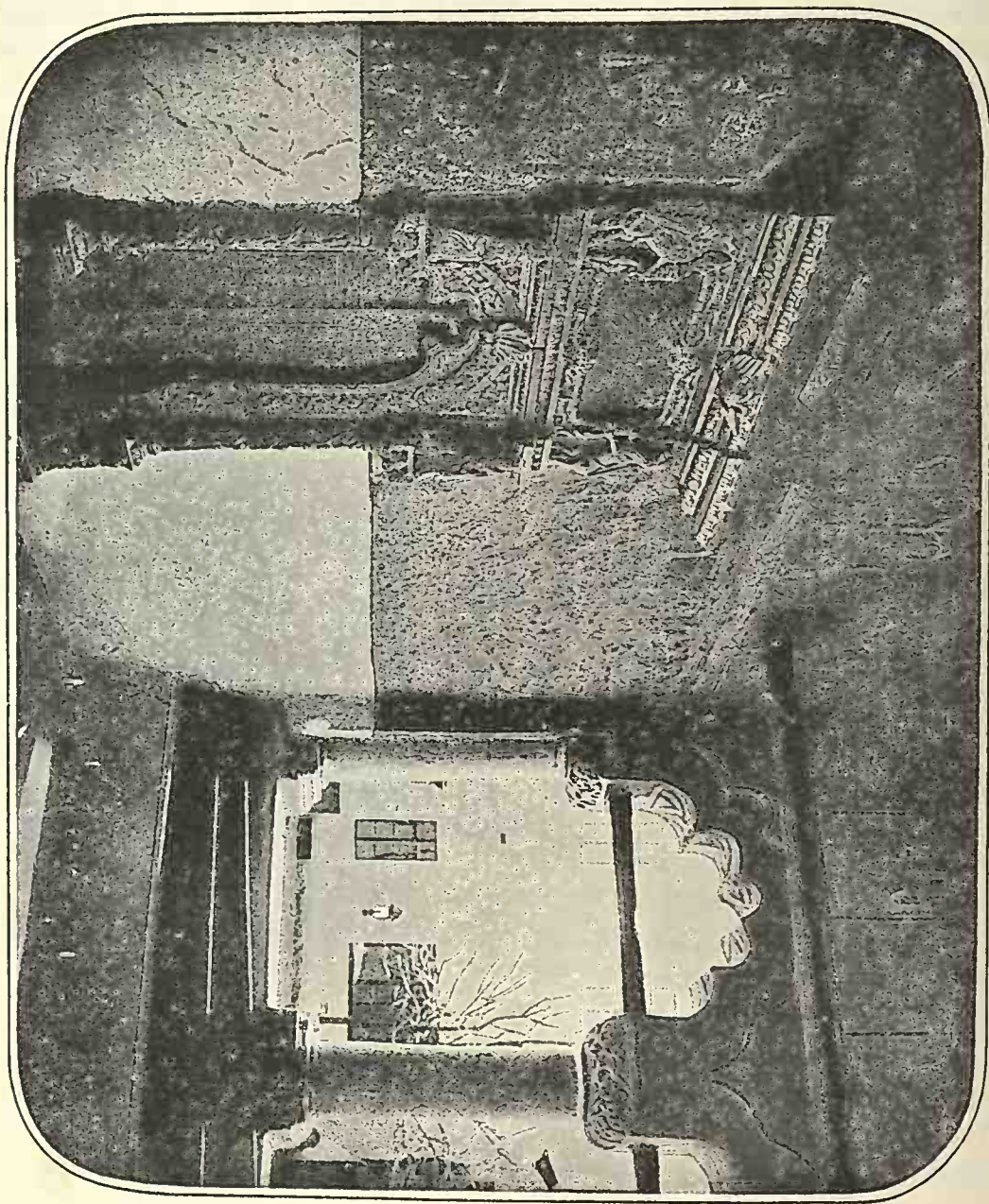
3) *Biserica ortodoxă Română* (Bucuresci) XIV, anul 1890—91, pag. 364.

4) Colecțiunea d-lui Gr. N. Manu.

5) Veđi partea specială a acestor focuri și cutremure în cap. *Mahalalele bucurescene*.

cel-Frumos, se crapă, se aplecă, începe să se dărîme și, totuși, ține pînă după pacea de la Cuciuk-Cainargi care 'ncepe să se tracteze într'ênsa.

Colțea : Intrarea în biserică. — Colecțiunea d-lui Gr. N. Manu.

Se va clădi, — prost, crede Sulzer, — un palat domnesc în Délul-Spirei; focul îl va arde peste câțiva ani. Domnia nu'și va mai face palat, ei va umbla pribegă, când prin casele Brâncové-

nului, când prin casele mănăstirei Cotrocenilor, ale mănăstirei Sftului Sava, și se va opri în casele lui Grigore-Vodă Ghica, odată cu secolul, pentru a se hotărî în fine în casele lui Dinicu Golescu, unde se află și astăzi¹⁾.

Sfârșese cu arhitectura pînă la 1800 pomenind de casele lui Ienăchiță Văcărescu (aici Casa Prager), atît de istorice prin faptele proprietarului lor, și mai semnalez aparițiunea la Bucuresci a arhitecților Giulini, profesorul lui Burelly, și a lui Hartler, cari încep clădirea de mari case boieresci tocmai la începutul secolului nostru.

Astfel se pôte urmări cu puținele izvóre, cari mi-au fost la îndemână pînă aici, istoria activității arhitectonice în capitala Bucuresci, de când Cronicarul Românesc vorbește de Curtea lui Radu-cel-Frumos la 1473 și pînă la 1799, când Hangerliu-Vodă pune la mezat ultimele locuri pe cari se mai află încă istoricele dărîmături și ruine dintr'această vechiă și glorioasă Curte Domnescă a Țerii-Românesci.

II

Si-acum, sã vedem decã vom fi mai mult sãu mai puțin fericiți cu pictura și cele-l'alte frumoșe arte.

Maï fericiți!

Pôte cã cineva, aușind aceste cuvinte: „picturã în Țerile Române în secolele anteriore lui 1600“ — va schița un suris de necredință, amestecat și cu ceva comiseratiune.

La acest suris atît de vorbitor, voiũ rãspunde și eũ cu ceva și mai vorbitor, și-anume cã, și afirm lucrul, cã la 1573; adicã acum 325 de ani, la Bucuresci, în vechia Curte Domnescã, se vorbia în palatul lui Alexandru-Vodã, fiul lui Mircea Ciobanul, se vorbia de al doilea nemuritor maestru al școlei venețiane, de Paolo Calliari, dis și *Il Veronese*, cu aceiași admirațiune, cu aceiași iubire

1) Veđi cap. *Curtea Domnescã* și autorii citați acolo.

2) Aceșta înfloriturã este dintr'un act din 10 Mai 1687. — *Archive*: Mãnăstirea Radu-Vodã, pach. 9, act. 45.

cu care se vorbia și 'n splendida Veneția, în palatele de marmoră ale familiilor Dandolo, și Foscari, și Barbaro, și Vendramin.

Faptul e fapt! Scrisorile și documentele timpului îl coroboră astfel în cât pînă și Toma Necredinciosul ar trebui să plece capul și să recunoscă pe deplin că Marióra Vallarga, sora Ecaterinei-Dómna, soția a lui Alexandru-Vodă, Marióra Vallarga, care se afla la mănăstirea San-Maffio, la Murano, lângă Veneția, a dat lui Paolo Calliari uă sumă de bani pentru facerea de portrete¹⁾.

Unde's portretele făcute de *Il Veronese* și cari se aflaū după 1573 în Palatul Domnesc din Bucuresci? Unde's cap-d'operile scólei venețiane, cari ar face fală Museului nostru de astăzi și cari ar arăta necredincioșilor cu strălucite probe cât de cultivate aū fost frumósele arte în trecutul țérilor române?

S'aū dus și ele unde s'aū dus și nesfârșitele bogății de aur, de argint și de pietre prețioase, cari împodobiaū casele Domnilor, boierilor și fruntașilor neguțătorî români ai secolelor trecute.

Să fiă ênsé óre unic exemplul acesta de pictură în România în secolul XVI? Nu ne mai daū documentele și alte probe de pictură română între 1500 și 1600?

Ne mai daū, și ne mai daū nu puține. Nusciū ce represintaū portretele lui Paolo Veronese, de cari ne asigură Marióra Vallarga în scrisorile ei către Ecaterina-Dómna la 1573, dér scim că la 1574, când Martin Strikowski, călătorul polon, vine în Bucuresci, la Curtea lui Alexandru II, bărbatul Ecaterinei-Dómna, el vede și ne spune că, în odaia de lucru a Domnului, se află portretul lui Ștefan-cel-Mare, incomparabilul Domn al Moldovei. Portretul e 'n picíore cu coróna regală pe cap și cu un mare toiég în mână²⁾.

Surorile lui Alexandru, spun alți autorî, adică fetele Kiajnei-Dómna, când fură se se mărite, își trâmiseră portretele la Constantinopole³⁾. Istoria nu spune decât Kiajna-Dómna, trufașa Caterină dei Medici a Țérei-Românesci, comandase aceste portrete vr'unuia din marii pictorî ai Italiei.

Alți autorî ne vorbesc de portretul lui Petru Cercel, mult artistul Domn român care, Frances la Blois și la Chenonceaux, în compania lui Henric III de Valois, Italian la Veneția, unde

1) N. Iorga: *Contribuțiuni la Istoria Munteniei*, (Bucuresci, 1896), pag. 14 și urm.

2) Hasdeu: *Arhiva Istorică*, II, pag. 78: Cronică litvano-polonă a lui Martin Strikowski.

3) N. Iorga: *Op. cit.*, pag. 3.

fața versurii în limba toscană, din care unul e sublim, Turc la Constantinopole și Român la Bucuresci și la Târgoviște, — își plimba cu mândria marele-î mărăgăritar în urechiă, — ființă ciudată, nu încă bine hotărîtă în galeria atât de măreță a Domnilor și boierilor români din suta XVI.

De mai 'nainte, de la 1553, se semnală portretele Domnilor și Dómnelor, Coconilor și Domnițelor în bisericile și paraclisele Curței-Domnesci. Sunt trei *Mirci* zugrăviți la 1553 în biserica de sus a Palatului¹⁾. Ér decă mergem mai 'nainte cu pictura religiósă, dăm peste Négoe Bassarab, Domnul artist, arhitect, sculptor și orfăurar, ai căruia pictori vin de la Constantinopole, desevêrșiți în pictura athonică a lui Panselinos și a lui Dionisios Athonitul, marele autor al canonului pictural din religiunea ortodoxă²⁾.

După Négoe Bassarab, un domn iubitor de pictură este ginerele fundatorului Mănăstirei de la Argeși, adică Radu de la Afumați. El a pus la 1526 pe Dobromir Zugravul de a zugrăvit picturele care se admiră înainte de Restaurațiune. De altminteri, în familia lui Négoe toți au fost artiști. Despina Dómna, nevêsta lui Négoe Bassarab, a pus de a zugrăvit la schitul Ostrovul, sub stâncele Coziei, lângă satele Călimănesci și Jiblea, uă icónă care sémână tocmai cu una din acele dureróse *Pictà* ale scólei italiene din secolul XVI: Maica Domnului îmbrăcișeză pe fiul sêu pogorît de pe cruce, sfintele femeii plâng, Maria Magdalena sărută picior-rele divinului martir, ér de altă parte a icónei, în largi vestminte și cu zăbranice de doliu, stă Despina Dómna ținând pe brațele ei pe fiul sêu Teodosie Voevod în podóbe de purpură și aur. De asupra acestui grup, impunător prin jalea maiestuósă ce stă respândită de-asupra-î, se vede scrisă următórea rugă pe slavonesce: „Dómne, primesce pe rēposatul tēu șerb, Ion Teodosie Voevod și „strămută-l în locașele tēle ceresci“³⁾.

De la Constantinopole, ca și din Serbia, venise pictura religiósă încă din suta XIII și din suta XIV, de când cu nenumăratele legături de rudeniă, de comerciū, de dușmăniă și de prietiniă ale Bassarabilor, voevodii oltenesci sêu ale Bassarabilor Domni ai Țerei-Românesci, cu Serbia, cu Bulgaria și cu Byzanța.

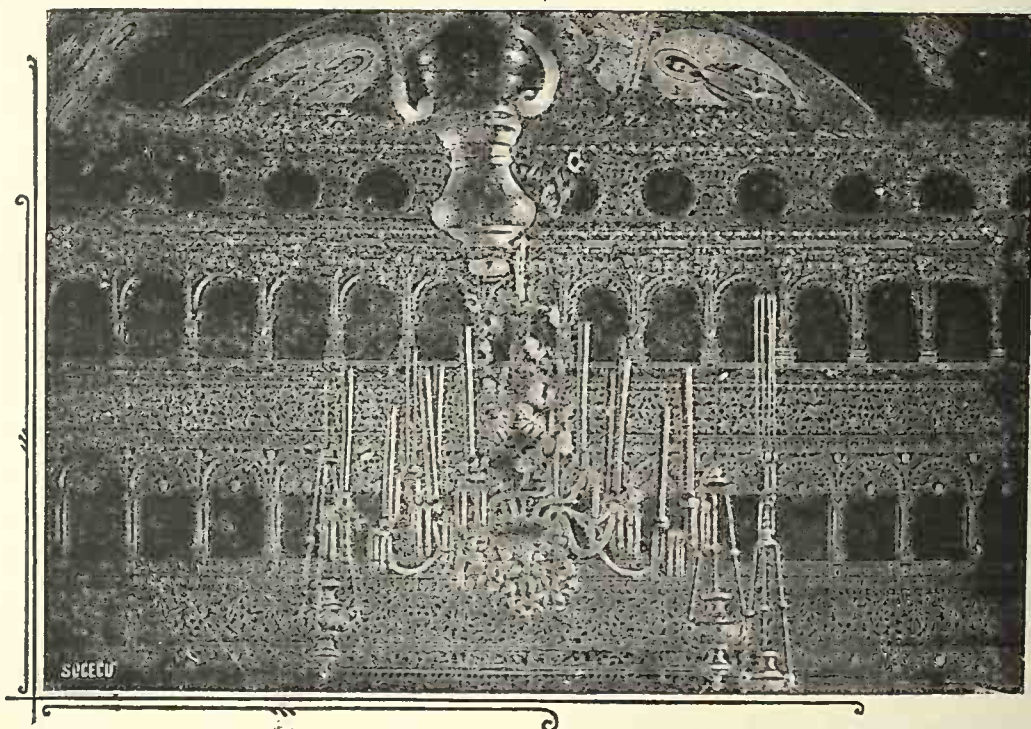
1) Șineai: *Cronica* sub anno, și autorii citați la cap. *Curtea Domnescă*.

2) Bayet: *L'Art Byzantin* (Paris, chez Quantin), *passim*. Cf. Odobescu: *Istoria Arheologiei* (Bucuresci, 1877), pag. 416 și urm. Canonul lui Dionisie este intitulat: ἡ εἰκονομασία τῆς Ζωγράφου (Călăuza Picturei).

3) Al. Odobescu: *Istoria Arheologiei* (Buc. 1877), pag. 421.

Nu numai Sftul Nicodim de la Vodița, fondatorul mănăstirei Vodița, mănăstirei de la Motru și al superbei Tismane, era pictor și *enlumineur* emerit de manuscrise, pe la anul 1395¹⁾. Mai 'nainte cu 30 de ani, la 1365, Vladislav-Bassarabă, fratele lui Nicolae Bassarabă și fiul marelui Alexandru-Bassarabă, trâmite la Muntele-Athos icóne zugrăvite póte în Țera-Românescă²⁾.

Era atât de vechiă pictura religiósă în Țerile Române, încât sunt patru la număr icónele cari se cred a fi zugrăvite de pic-

Episcopia Rîmnicului: Têmpla paraclisului³⁾.

torul-Evangelist Luca. Roma nu are de cât una. Că ale noastre patru, de la mănăstirea Nămăiesci din Muscel, de la Mănăstirea Dintr'un lemn din Vâlcea, de la Mănăstirea Surpatele și uă a patra nusciū de unde, că ale noastre patru sunt séu nu zugrăvite de Evangelistul Luca, lucrul ne importă puțin; ceia ce rețese din tradițiune este vechimea picturei religióse în țerile ortodoxe ale Românilor⁴⁾.

Și se nu credem că numai athonică și byzantină era pictura religiósă de prin bisericile române. Nu; pictori italianī au deco-

1) *Arhive*: Conдика M-tirei Tismana și Paul din Aleppo: *Travels, etc.*, pag. 366.

2) Al. D. Xenopol: *Istoria Românilor*, vol. II. Cf. Cipariū: *Arhiv*, I, pag. 174.

3) Colecțiunea d-lui Gr. N. Manu.

4) Pelimon: *Impresiuni de Călătorii*, și diferite tradițiuni orale.

rat bisericii române între 1500 și 1600, după cum probază un document din 1560 al lui Alexandru Lăpușnénu, care cere Veneției pictori decoratori de biserică.

Etă deci portrete religioase și portrete profane: Să mai enumerăm pe cele profane: portretul făcut de Paolo Veronese, portretul lui Ștefan-cel-Mare, portretele fetelor Kiajnei, portretul lui Petru Cercel și să mai adaugem la Madrid în 1595, portretul unei *Princessa di Valaquia*, care se crede a fi uă Domnița din familia lui Mihaï Vitézul¹⁾.

E curios! s'ar crede că 'n familia Eroului de la Călugăreni a fost cineva pictor, séu era un pictor care zugrăvía mereu, pentru că, în Colecțiunea Hurmuzake, sunt două documente, în cari ni se vorbește de costul colorilor pe cari le cumpără la Veneția trâmisiți lui Mihaï Vitézul și pe cari Senatul Veneției, totdeauna galant când e vorba de parale puține, le lasă să trecă fără vamă²⁾.

Fi-vor fost acele colori pentru Petre Arménul, cu numele séu de familiă Grigorovicî, unul din servitoriî cei mai cu credință ai lui Mihaï Vitézul și unul din agențiî orientaliî cei mai dibaci de pe vremurile acelea? Se pré pôte, pentru că un raport contemporan numesce pe *Petrus Örmeny*, adică pe Petru Arménul, zugrav de icóne, pictor³⁾.

La 1599, Novembre 20, ni se semnală trâmítarea la Bucuresci a unui număr însemnat de icóne rusesci, dar pe care aliatul lui Mihaï-Vitézul, Țarul moscovit, Boris Teodorovicî, le trâmíte Domnului Țerei-Românesci⁴⁾.

Inchid secolul XVI cu un portret al Eroului, făcut de pictorul flamand Franz Francken, care portret se află în Museul Imperial din Viena⁵⁾. Tot Franz Francken va fi făcut și portretul pré frumoșei Florica?

Și încă două portrete ale Eroului de la Călugăreni: unul

1) *Buletinul Instrucțiunei publice*, 1868, pag. 64.

2) Hurmuzake: *Documente*, VIII, pag. 203, ordin al Colegiului din Veneția din 18 Marto 1600. Colorile cumpărate de ómenîi „mandati in questa città dal Principe di Valachia Micali”, sunt: *Smaltino, verde-azuro, terra verde, czinabrio, Bolo Armenio (?)*, *mino, olio de Saffa, vernice, verde aramo, indico, laka*, etc., etc. Și „*foglie di oro per 350 Ungari*”.

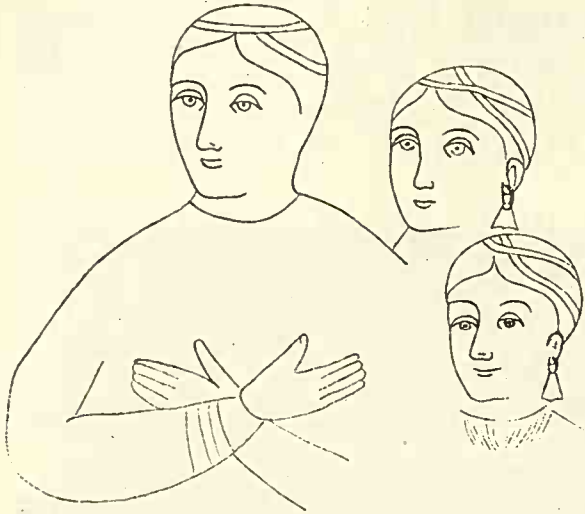
3) Hurmuzake: *Ibidem*, III, 1, pag. 431. Cf. N. Iorga: *Documente Noui*, în *Anal. Acad. Rom.*, (Seria II, tom. XX), pag. 24.

4) Hasdeu: *Arhiva Istorică*, II, pag. 47—48.

5) *Analele Academiei*, XV, pag. 27.

făcut de pictorul Domenico Custode, iar altul de pictorul lui Rudolf Impăratul Germaniei, adică Sadeler¹⁾.

Și-acum, întreb pentru prima jumătate a secolului XVII, unde's

portretele făcute la Viena de Radu Șerban Bassarab, care muri acolo după ce 'și făcu minunatul testament, aflător ađi în hâr-tiele de preț ale Acade-miei? Unde's portretele fe-telor lui, Elena și Ancuța? N'avem nici un răspuns, și trecem înainte.

Dascălii zugravî ro-mânî vor fi apărut de mai 'nainte, eă ênsă nu-î cu-nosc de cât din timpul lui Matei Bassarab și am onó-

rea a vă presinta pe Popa Vlaicu din Têrgoviște, care a zugrăvit în acuarellă, adorabilele iconițe din Evangelia pe pergament a lui Matei Bassarab, aflătore ađi la Academiă.

Să mai adăugem pe Niculae Zugravul care, la 1643, cumpără în Bucuresci loc în *Têrgul-de-Sus* din Ulița cea mare pêne în Ulița cea mică²⁾. Fiul acestuia póte Ji-tian Zugravul vinde dintr'acest loc lui Șerban-Vodă Cantacuzino pentru lărgirea curței hanului Șerban-Vodă³⁾.

La 1658, încep tabelurile reli-giose zugrăvite în Rusia să inunde mănăstirile române⁴⁾. Totuși, pictura italo-elenică, în flóre la Con-

1) *Tes. de Mon. Istor.* I, pag. 183 și pag. 251.

2) *Arhive*: Mănăstirea Cotrocenilor, pach. 25, act. 7.

3) Veđi și cap. *Hanurile*. — Actele M-tirei Cotrocenilor, pach. 25, act. 40, la *Arhive*.

4) Paul din Aleppo: *Travels, etc.*, ediț. cit., pag. 400—401.

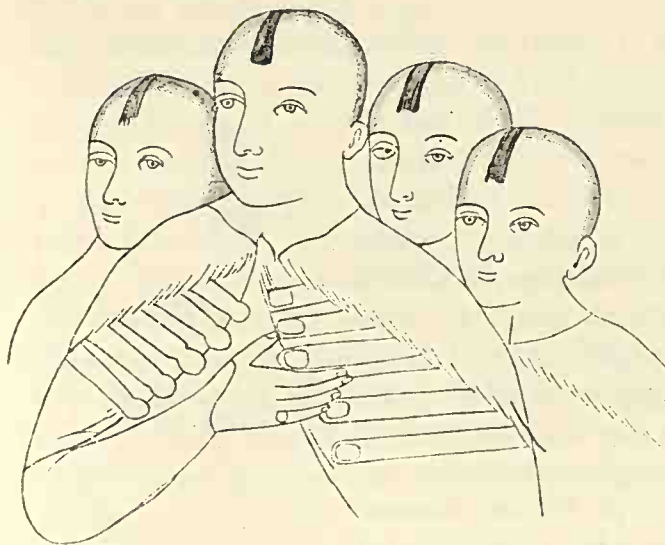

stantinopole în secolul XVII¹⁾, trece și 'n Țările Române. Asemenea pictori italo-eleni, decât nu vor fi fost curat români, trebuie să fi zugrăvit chipurile strămoșilor lui Constantin-Vodă Șerban și scenele de bătaie cărora ornaș zidurile palatului său de la Dobreni, mai sus amintit; tot ei, frumoasa biserică a Cantacuzinșilor, admirată de Paul din Aleppo la Filipesci; tot ei, cele-lalte clădiri, palate și biserici de cari vorbirăm în partea primitoare la arhitectură.

Cam spre sfârșitul secolului XVII, un fapt

capital pentru istorici picturii în țările române: Brâncovenu tră-

mite la Veneția cu cheltuiela sa câți-va tineri ca să 'nvețe pictura²⁾. Nusciú însé decât cu aceștia său cu pictori greci ori italianii a zugrăvit Brâncovenu casele domnesci din spre Dómna, apoi cele două perechi de case din Bucuresci ale „Coconilor Măriei Séle“ și mai cu sémă superbul palat de véră de la Mogoșóia, unde

la 1713, călătorul frances La Motraye admiră portretele, și frescele foarte frumoșe, dice el, — de pe ziduri, și statuete cari represintau

1) Bayet: *l'Art Byzantin*, passim.

2) Al. Papadopolu-Callimah.

pe strămoșii mai mult sêu mai puțin Bassarabii aî Brâncovénului¹⁾.

Sulzer, ca și La Motraye, dér mai târziu, admiră palatul de la Mogoșoia și ne spune că sunt acolo statue, busturi, picturi;

că palatul are bolte mărețe, frumoșe grădini și 'ntinse parcuri. Tot Sulzer ne mai spune că la Potlogi, Brâncovénul avea un palat și mai mare decât la Mogoșoia. În palatul de la Potlogi se mai vîd încă, țice Sulzer, resturi din minunatele lucrări în stuck ale salónelor. Palatul de la Potlogi e și mai bine împărțit. Atât cel de la Mogo-

șoia cât și palatul de la Potlogi aî suferit mult din cauza războiului ruso-turc de la 1769—1774, sfârșesc Sulzer²⁾. Cine aî fost artiștii făptuitorii aî acestor frumuseți admirate de călătorii occidentale, nuscim; scim ênsê că la Hurez, unde e uă scară, pe care aî crede-o copiată după uă scară de la Florenza de la *Palazzo della Signoria*, pictorii cari aî zugrăvit mănăstirea, se numiaî Constantin, Ion, Andrei, Stan, Négoe, Ioachim, după cum stă scris pe epigraful sêu pisania de pre ușa amvonului: Tot aci avem pe *Mane*, meșterul de zidăria, pe *Istrate*, meșterul de lemnăria și pe *Vucașin Caragea*, meșterul de piatrăria³⁾. Êcă pôte bursierii lui Brâncovénu cari se 'ntorseseră la 1694, când fu zidit Hurezul.

Orî-cum ar fi, la el acasă, în Curtea Domnêscă, fastuosul

1) La Motraye: *Voyages* (Haga, 1727), tom. II, pag. 217—218.

2) Sulzer: *Geschichte des Transalpinischen Daciens* (Wien, 1781), pag. 300 și 301.

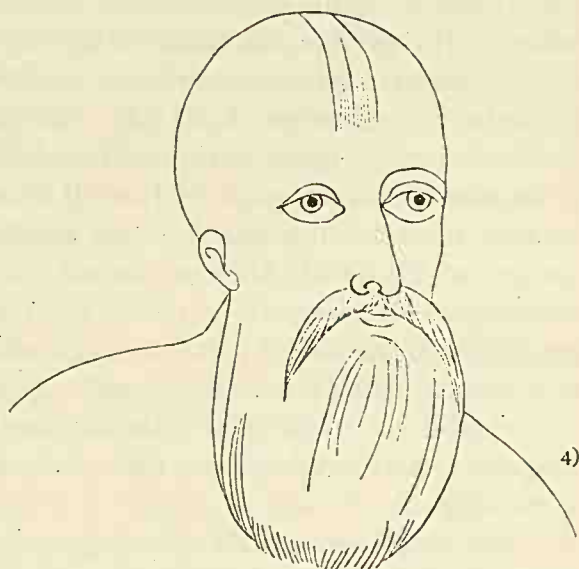
3) Odobescu: *Istoria Arheologiei* (Buc., 1877) pag. 422.

Domn avea îmbrăcate în aur și 'n argint, și bătute în pietre prețioase uă mulțime de icóne venite din Rusia¹⁾.

Aceste icóne, adevărate tesauere, le admiră în *Proskinitariul* său, Ión Comnen, la 1701, când tipăresce în tipografia lui Antim Ivirénul la Snagov descrierea chinoviilor de la muntele Athos. Τα εικονίσματα μουσικικά ἀριστεροχειρένα αύ رہmas de pomină²⁾. Brâncovénu a îmbrăcat capul Sftului Mihail al Sinadelor în aur și pietre scumpe, și i-a făcut cosciug de argint curat³⁾, pentru că era bun de locuste.

Pentru a sfârși cu secolul XVII să mai semnalez pe unicul gravor de sémă ce cunosc în istoria Frumóselor-Arte din România, și-anume pe Antim Ivirénul, care fu gravor, sculptor, arhitect, pictor, tipograf, călugăr, egumen, episcop și'n fine mare mitropolit al Ungro-Vlahiei și mare orator al bisericei ortodoxe române, — unul din temperamentele cele mai artistice ce cunosc în trecutul nostru. Ușile bisericei Antimului, icónele și podóbele cărților ce tipăria la Snagov, testamentul și orânduieła lăsată după mórtea-i bisericei séle ni'l arétă ca pe unul dintr'acei mari artiști ai Renscerei din Italia, ori din Francia, bunī la tóte și sciind de tóte⁴⁾.

În fine, tot la Curtea Brâncovénului și prin curțile boierilor, se mai făcea un fel de pictură, care reamintesce pictura bizantină din primele timpurī ale evoluī mediū, pictura vaselor cu florī de

1) Hurmuzake: *Documente*, VI, pag. 134, Raportul Comitetului Steinvillie, din 18 Aug. 1714, către Consiliul de răsboi, comunicând inventarul tesaurului depus de Brâncovénu prin Apostol Manu la Brașov.

2) Al. Odobescu: *Istoria Arheologiei*, pag. 418.

3) *Biserica ortodoxă Română*, anul 1886—1887, pag. 187.

4) Din studiile făcute înainte de 1650 de pictorul-zugrav, care a zugrăvit biserica boierilor din Leurdeni. — Colecț. d-lui N. Crețulescu.

5) Scrierile d-lor Al. Pappadopolu-Callimah, Dinulescu, Episcopului Melchisedec, etc., etc. — Cf. *Biserica Ortodoxă Română*, anul 1886.

aur. O făceau femeile? Nusciū; sciū ênsă că arta de a 'ncondea ouăle cu colorī sēu cu aur și de a scrie coliva în zachăr de diferite colorī, cu tôte acele chenare întortochiate, sucite, încolăcite și aduse în miș de felurī, încât se iēu la 'ntrecere cu chenarile moscheilor arabe, erau partea femeilor române din secolul XVII.

Intrăm cu istoria picturēi 'n secolul XVIII. Sunt trei fapte mari carī se prelungesc, cu privire la pictură, de-a lungul secolului XVIII. Ântâiū, invasiunea din ce în ce mai copleșitoare a icónelor rusesci de la Kiew și de la Moscova. Sunt atât de multe și corespund atât de bine religiosității și bigotismului Românilor, Sêrbilor și Bulgarilor, ba chiar și Grecilor din Țarigrad, în cât sute de neguțătorī ruși se revêrsă asupra țêrilor române și asupra imperiului Sultanilor. La 1708, Vizirul, furios de acéstă invasiune, arestéză pe neguțătorīi muscalī și le arde icónele pe nusciū ce piață din Constantinople¹⁾. Lucrul ênsă se continuă mereū și cu încetul, icónele muscălesci fac uă concurență păgubitoare zugravilor de icóne din țêră. Aceștia dispar aprópe cu desêvêșire înainte chiar de 1750. Paguba e mare pentru pictura română, căci zugravīi de felul celui care a zugrăvit cam pe la 1705 icónele de la Floresci din Dâmbovița, erau artiști în tótă puterea cuvêntului, reamintind cu dulcêța și extatica inspirațiune a penelului pe Fra Angelico da Fiesole și pe toți pictoriī de biserică ai Italiei cinquecentiste.

Nu mai rămân de cât zugravīi de biserică. Aceștia se numiaū acum uă sută de ani *zugravīi de subțire*; ei făceau sfințīi și portretele ctitorilor pe la bisericile carī se clădiaū sēu carī se reparaū. Ei restauraū portretele căroro Turciī, orī decâte orī intraū într'ua biserică, aveaū obiceiū de le scoteaū ochīi. La 1786, zugravul de subțire, Jordake, este însărcinat de Mihai-Vodă Șuțu să restaureze pe la biserică și mănăstiri uă mulțime de portrete carī aveaū ochīi scoși de când cu trecutele rêsmirițe. Acești zugravī de subțire țineaū să nu fiă confundați cu așa numiții *nacași*, adică zugravī sēu vâpsitorī de binale, a căror bréslă este recunoscută de Mavrogheni, la 28 Nov. 1786, cu *nacașibașa* Ionița Zugravul. Zugravīi de subțire, adică pictoriī, se constituiesc în bréslă deosebită și, după a lor cerere, sunt recunoscuți

¹⁾ Hurmuzake: *Documente*, VI, pag. 69. Raportul dragomanului Aloisio Volde către Principele Eugeniū de Savoia.

de Domniă la 1 Februarie 1787 cu al lor zugrav-başa, Iordake Venier, care sémână după nume a fi Veneţian¹⁾.

Activitatea acestora alcătuesce al doilea fapt însemnat în istoria picturii la Români în secolul XVIII. După modestele şi primitivele cartóne ce au lăsat aceşti dascăli zugravii se poate vedea cum se pricepea pictura în secolul trecut. Cunoşc cartónele lui Radu Zugravul din Bucuresci, de la 1720, aflătoare în colecţiunea nemuritorului Kogălnicenu, pe acelea ale dascălului Flămând din Borgo-Susenii din Transilvania şi încă două caiete fără nume. Chipurile şi trupurile Sfinţilor sunt făcute după tipicul Muntelui-Athos²⁾.

De multe ori tipicul dă pênă şi lungimea barbei şi a mustăţilor; spune cum trebuie să 'ntindă mâna sfântul Ión când boteză şi cum se binecuvinteze Isus. Talentul pictorului este încătuşat de nu se poate mişca de cât în marginele tipicului. De aci, unul şi acelaşi tip totdeauna. Nimeriaă însă câte o dată se dea acestui tip uă factură atât de antică, atât de pur-bizantină, în cât învăţaţii şi marii cunoscători din vremurile noastre au scris şi au afirmat adeseori că icóne, făcute în secolul XVIII de zugravii români, sunt icóne bizantine, făcute în timpul Cruciadelor seú şi mai 'nainte. Aşa s'a întâmplat cu icóna făcută de Ilie Zugravul pentru ispravnicul Tudoraşcu Fărcăşanu la 1730, — icónă care, rătăcită în Museul de la Gratz, a fost mult timp considerată ca ceva străvechi şi extraordinar de preţios³⁾. Cartónele acestor pictori sunt interesante, când zugravul a luat după natură seú după vr'un model óre-care ceva care nu e sfânt seú bisericesc. Bunióra, Radu Zugravul Bucurescénul are numai în linii portretul unei domniţe române, care este admirabil prin siguranţa şi prin dulcetta acestor linii. Veđi într'ensul pe artistul vesel că a scăpat de tipic şi poate, după şóptele imaginaţiunii seú, să facă ceva alt-fel decât ce face automatic de când ţine penelul în mână.

Manuale de pictură, cari reamintesc pe acela al lui Dionisie Atonitul, au fost cu sutele prin mănăstirile şi curţile boşerilor români. S'au pierdut multe, cum s'au pierdut atâtea şi atâtea bogăţii ale trecutului nostru.

1) V. A. Urechia: *Istoria Şótelor* (Bucuresci, 1892), pag. 43, 76 şi altele.

2) Tipicul este *Η Ερμηνεία της Ζωγραφείας*, a monahului Dionisie din schitul Furna, de lângă Agrafa, pe care l'a găsit la muntele Athos un anticar frances Didron şi l'a tradus în limba francesă, publicându-l sub titlul de *Manuel d'iconographie chrétienne grecque et latine* (Paris, 1845). Veđi Odobescu: *Istoria Arheologiei* (Buc. 1877), pag. 416.

3) *Columna lui Traian* (Bucuresci, 1877), pag. 29. Studiul d-lui Gr. G. Tocilescu: *Icóna română de la Gratz*.

Pictor frances, făcând portretul unui boier cu ișlic¹⁾.

1) Colecțiunea Academiei Române. — Pictor de la finea secolului trecut sêu de la 'nceputul al lui nostru. Arnăutul din drêpta îi spune că nu sémână la gură. Scena se petrece pôte într'una din chiliile de la M-tirea Radu-Vodă.

Al treilea fapt, care alcătuesce partea finală a istoriei picturii în țările române de acum uă sută de ani, sunt tabelele pictorilor franceși și germani, aduse la Bucuresci și la Iași de Fanarioți. Incepe pictura occidentală să fiă cunoscută la Constantinopole și-apoi în țările române. La 1740, Flachat, un călător frances, ne spune că, la Bucuresci, în casa secretarului lui Constantin-Vodă Mavrocordat, un anume Andronake, el a admirat mai multe tabele de mare preț și câte-va bucăți de sculptură cari erau admirabile¹⁾. Și decă aveaș secretariș, cu atât mai multe și mai scumpe aveaș Beiș. Cunoșcem faptele cari țin de pe la 1770 și pêne la 1800, mai întâiș prin procesele ce aveaș la Constantinopole uniș din Fanarioțiș ce fuseseră domniș la Bucuresci, cu ambadoriș Francieiș, represintanțiș legitimiș ai pictorilor căroră Fanarioțiș nu voiaș să le plătescă tabelele de mult atârinate prin palatele lor din Fanar, din Therapia și d'aiurea. Și mai cunoșcem faptele acestea și din părerile consulilor franceși cariș, printre alte articole de export din Francia pentru a fi trâmise în România, menționaș și stampele, — „cadrele“, cum se diceaș la noiș, — cu colorș viș și multe²⁾.

Acésta-ș partea privitoare la istoria picturii în Bucuresci. In starea actuală a isvórelor, acestea 's datele ce am avut norocul de a aduna pentru a vėdi esistența picturii în țările nóstre, decă nu de când Evangelistul Luca zugrăvia de zor cele patru icóne ale Fecióreiș, cel puțin de la 1500, de când tabele italiene, grece și române încep să fiă semnalate în țările române și'n deosebıș la Bucuresci.

III

„S ă nu 'ți faciș ție chip cioplit“, dice Moiseș într'una din poruncile Decaloguluiș sėș. Acéstă poruncă, coroborată și de luptele iconoclaste ale Bizanțeiș sub dinastia isaurică aș făcut ca sculptura să nu existe în țările române de loc.

Singura sciință ce am despre statue în Țera-Românescă este

1) Jean-Claude Flachat: *Observations sur le Commerce et sur les Arts d'une partie de l'Europe...* (Lyon, 1756, două vol., în 12), pag. 278.

2) Al. Odobescu: *Documente*, în Colecț. *Hurmuzake*, Supl. I., vol. II, 178—1814, pag. 15. Memoriș adresat de Carra d-luiș de Vergennes. — Cf. cap. *Bisericele*, biserica ștuluiș Dumitru.

mențiunea ce face La Motraye despre busturile Bassarabilor, pe care Brâncovénu le rânduse în frumoșele salóne ale palatului său de la Mogoșoia.

M-tirea Văcăresci: Intrarea 'n biserică; sculptură 'n piétră 1).

1) Colecțiunea d-lui Gr. N. Manu.

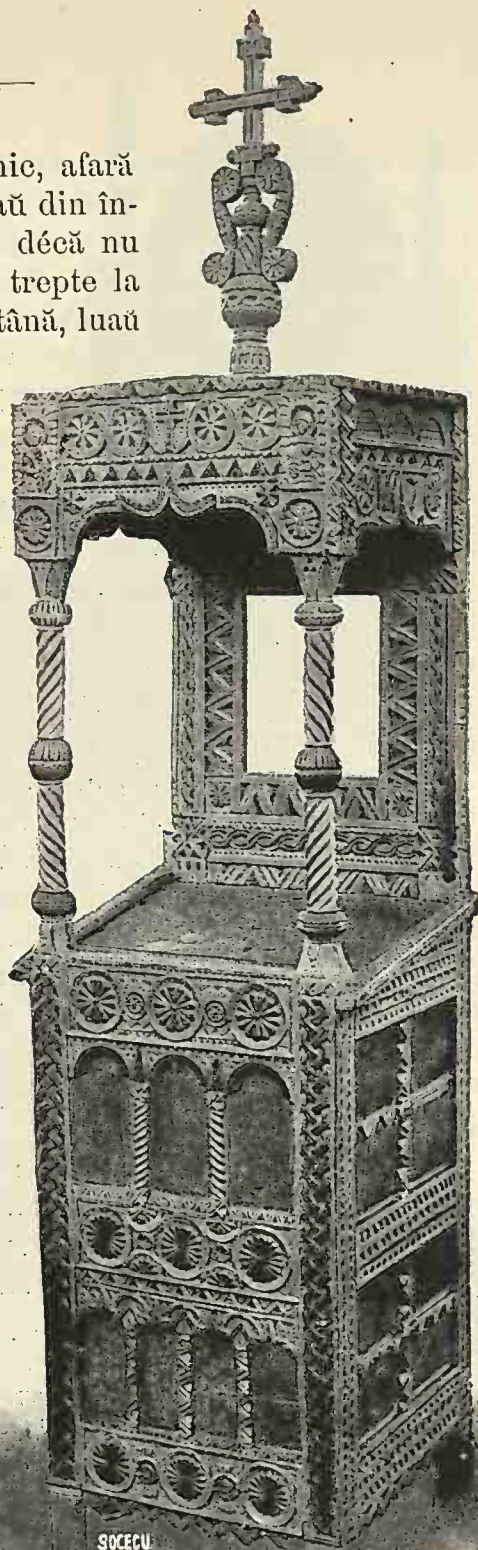

Incolo, eū nu mai cunosc nimic, afară de statuele romane ce se desgropău din întemplantare și cari odată desgropate, decă nu erau sparte cu topórele seú puse trepte la vr'ua casă seú sprijin la vr'ua fântână, luau drumul spre Sibii seú spre Viena, orí se duceau la Odessa, cum s'a făcut de atâtea orí în secolul trecut.

N'am avut statue, e adevărat; în schimb ênsă, sunt puține țerile cari se fi avut ca noi, Români, atât de multe icóne, iconițe, cruci, cutióre, cădelnițe, bisericuțe, cupe, potire, zarfuri, bisactele, scatulei, — tóte bătute și modelate în aur și 'n argint, și ticsite în pietre scumpe de tot felul. Obiectele de artă decorativă aū fost cu miile și cu decimele de miū în țerile române.

Mănăstirile de la Muntele Athos păstréză și astăzi de la bėtrânii Bassarabi ai secolelor XIV și XV odóre de aur și de argint¹⁾. Vase orfăurărute de felul cărora bizantiniștii de astăzi le studiéză cu patimă, vase de aur și de argint, Négoe dá cu decimele mănăstirilor atonice, și tot mai are pentru mănăstirile din țeră. Imbrăcămintea de aur și de argint a icónelor de la Lavra Sftului Athanasie, de la Vatopedi și de la Hiliandar, cine le-a făcut,

1) Cipariu: *Arhiv*, I, pag. 174.
Cf. Hasdeu: *Radu-Negru*, la domnia lui Vladislav Bassarab sub anul 1372.
Burada: *Călătorii la Muntele Athos* (Iasi, 1884, pag. 62).

M-tirea Mărgineni: Iconostasul paraclisului. —
Colecțiunea d-lui Gr. N. Manu.

décă nu Négoe, Despina Dómna și alte Dómne și jupânițe române și moldovene. Tîmple poleite, colonete de marmoră albă ca zahărul, umeri de aur, cununii de aur, cruci pentru turle, poleite cu aur, póle de icóne cusute cu sîrmă de aur sunt trâmise în fiăcare an la Muntele Athos. La icóna Sftului Gheorghe de la Mănăstirea Nucetului, Négoe-Vodă bate un măr de aur, împodobit cu mărgăritare și pîetre scumpe, măr care rămîne de pomină, în cât pînă și Cronicarul muntenesc, atât de nepăsător la multe, îl trece în Cronica sa¹⁾.

Se lucrăză aurul și 'n țeră. La 1433, adică acum 466 de anî, Domniî Munteniei aŭ monetaŭaria lor, și documentele vorbesc de un *Laurencius, fusor monetarum nostrarum*²⁾, și de atunci, probabil, pînă în vremea lui Négoe, se lucră mereŭ, dăr nu cu atât meșteșug ca la Sibiî. Négoe acolo trâmite sã i se facă cupele de argint pentru mesele domnesci, și tot acolo, când e vorba de ceva mai original, cum fu odată în 1518, când ceru meșterilor argintari, Iohannes și Celestinus, sã-i facă un ornament de argint în forma turnului de la Sibiŭ, probabil ca *pièce* de argintăria pentru împodobirea mesei sãu casei sãle. Meșteriî greșiră lucrarea și nu o făcură după placul artistului încoronat. De aci, corespondență supărată. Blândul Négoe e furios și declară cu Țiganiî, orfăurar ai Domniei Sãle, ar fi lucrat mai bine de cât meșteriî Sibiului Iohannes și Celestinus³⁾.

Tot la Sibiî, în 1538, Despina-Dómna va avé proces cu un argintar, care-i deține pe nedrept uă corónă de aur în valóre de 1000 de florinî.

Câte lucruri prețioșe, câte stofe artistice țesute nu și-a adus de la Veneția și de la Ragusa; Négoe și Despina prin Ragusanul Bocignoli⁴⁾, care venia la Bucuresci cu mărfuri prețioșe în timpul când domniă fundatorul Mănăstirei de la Argeșî!?

D'atunci a rămas póte în poesia poporană: „veșmînt zugrăvit în spate și 'n piept“; d'atunci: „mândru brîu de aur, seménat cu pietricèle ca câmpul cu floricele, ca cerul cu miî de stele“; d'atunci,

1) *Mag. Istoric*, IV, pag. 257.

2) Hasdeŭ: *Radu-Negru*, în *Etymologicum Magnum*, la domnia lui Vladislav Bassarab, vorbește sub anul 1371 de prima monetă românescă de argint. — Cf. *Anal. Acad. Române*, 1895—1896, pag. 334, document de la Iliășî-Vodă către Consiliul muncipal al Brașovului.

3) Hasdeŭ: *Columna lui Traian*, 1874, pag. 129. „... non nobis complacuit, quoniam ad modum Ciganorum erat fabricatum; habemus nos satis magistros qui potuissent pulchriori modo perficere“.

4) Del Chiaro, pag. 111 în N. Iorga: *Pretendenți Domnesci*, pag. 79.

acele: „jelțuri de aur și de argint“,
acele „toiege de argint, ticsite la cap
cu pietre scumpe“ și acele „zarfuri ta-
lienesce“, pe cari le cântă tot poetul
poporan.

Uă dómna séu uă jupâniță ro-
mână din secolul XVI, îmbrăcată în
măhrame grele de fir, în rochiă de
coftiriă cu fâșii de matasă....

Rochiă răsleită,
In spate răseroită;
La briu cu pafale,
Pafale cu bolduri,
Lăsate pe șolduri;
Pafale cu zale
Lăsate pe șale,....

uă Dómna séu uă ju-
pâniță căreia ....

Pasă-i capul de corónă,
Urechiuși
De cerceluși,
Degețele
De inele,
Ér la mâna cu brătară
Cu pieptul de lei 1),

îți reamintesc
portretul Despi-
nei-Dómna de la
Curtea - de - Ar-
geși, și pe acela
în mosaic al Im-
părătesei Teodo-
ra de la biserica
San-Vitale de la
Ravenna.

Hurez: Jețul episcopal 2).

1) G. Dem. Teodorescu: *Poesii populare*, păsini.
2) Colecțiunea d-lui Gr. N. Manu.

Adaugeți, pe lângă aceste bogății, trăsurile — Bongars le numește *les carres domnesques*, — adică cociile împodobite cu aur și argint, cari ni sunt semnalate la Bucuresci în 1566, la Curtea Dómnului Kiajna și a fiului ei Petru-Șchiopul, și vom avé uă ideeă ceva mai deplină de strălucirea artelor decorative în secolul XVI, la Bucuresci¹⁾. Să nu uităm de asemenea căruțele zugrăvite și ferecate cari străbăteau ulițele Bucurescilor în 1592, în timpul domniei lui Mihnea-Vodă²⁾.

Âncă din anul 1555 sunt césornice de tot felul³⁾, venite din Nürnberg — din *Norimberga*⁴⁾, cum diceau strămoșii. Și 'n fine, pentru a le pune vîrf, bogățiile lui Petru Cercel, mărgăritarele, și rubinele, și smarandele cu cari luase ochii lui Henric III și tuturor curtisanilor de la strălucita Curte a Casei de Valois.

Se vorbia în tus-trele provincieile Daciei Traiane, se dusesse pomina în Muntenia, în Moldova și 'n Transilvania de colecțiunea de mărgăritare ale lui Mihaï Vitézul — *preciosas margaritas, quas abunde habui*⁵⁾, — și pe cari, când Mihaï călători la Viena, avându-le cu dînsul, Ungurii pe lângă Deva ori pe lângă Lippa făcură ce făcură și i le furară, împreună cu alte scule de argint și de aur, vestimente de preț și cai de mare valóre.

În secolul XVII se mai vorbește încă de pîetrele prețioase, artistice, superb tăiate și lucrate, ale Domnilor Români. La 1632, magnații Ungariei făceau zîmbre vorbind de pîetra prețioasă, de diamantul *rarae magnitudinis et elegantiae*⁶⁾, pe care Gabriel-Vodă Movilă, Domn la Bucuresci, o trâmisesse principelui Transilvaniei, pentru ca acesta să stăruiească la Pórtă pentru dînsul.

Se mănâncă în Bucuresci, la Curtea lui Leon-Vodă, în vase de aur, în vase de argint și 'n vase de pămînt fórte frumos smălțuite⁷⁾.

Bogăția și împodobirea manuscriptelor, zidirea mănăstirilor, facerea sicriilor pentru móștele sfinților și sfintelor, candelile cu câte 16 turnulețe, cap-d'opere de orfăurăriă ale Românilor de la

1) Hasdeu: *Ión-Vodă*, pag. 49.

2) *Archive*: Cartónele M-tirei Radu-Vodă, pach. 29, act. 1, din 7 Marte, 1592.

3) Hurmuzake: *Documente*, vol. II, partea 5, pag. 327—329. (Primi horologii aestimatio est ducentorum quinquaginta florenorum Rhenensium).

4) Cf. *Cronica din Nürnberg*, etc.

5) *Tes. de Mon. Ist.*, I, pag. 269, din chiar memorialul adresat de Mihaï Impératului Rudolf.

6) Hasdeu: *Columna lui Traian*, 1874, pag. 132.

7) Paul Strasburgh, în diarul călătoriei séle, în Cipariu: *Arhiv*, I, pag. 13 și urm.

Constantinople, argintari renumiți în lucrările *à jour* arătă pe Dómnelle Române, pe Elena Năsturel, Dómna lui Matei Bassarab, pe fratele ei, învățatul Udriste Năsturel, pe Balașa Dómna lui Constantin-Vodă Șerban, ca pe nisce protectori luminați și entusiaști ai artelor frumoase și decorative.

Maî târziu, decât Curtea lui Antonie-Vodă de la Popesci, e de pomină cu sărăcia și calicia ei, — Domnul, țice Cronicarul, mănăcă în ți de post fasole fiértă în apă cu sare¹⁾, apoi Curtea lui Șerban-Vodă Cantacuzino se ridică ierăși la strălucirea de maî înainte, și la sfârșitul secolului, între 1688 și 1714, Brâncovenu desfășoră un lux, uă bogăția și un fast de felul căroră nu văduseră nici odată Bucuresci. In foile de zestre ale fetelor lui, scrise de însăși mâna Brâncovenuului, te minunéză mulțimea aurului, argintului, pietrelor prețioase, samururilor și tuturor blănurilor de Mosc și d'aiurea, pe care Domnul le dă de zestre²⁾. Furculițele de aur, furculițele cari se credea că nu le-am avut decât mult maî încóce, figuréză în argintăria fetelor lui Brâncovenu. E adevărat ênsé că cu furculițele nu se slujiañ decât la țile mari, sóu când aveañ musafiri străini; altmintreli, măncañ cu degetele spălându-se după fiăcare mănăcare în nisce lighiane de argint, adevărate cap-d'opere de *cisclure à jour*.

Lady Craven ne spune în țiarul călătoriei séle că, la Curtea lui Mavrogheni, în secolul XVIII, s'añ scos, cu prilejul invitărei ei la masă, furculițele din sipetul în care se păstrañ: erañ cu mânerile de aur presărat

Hurez: colonetă de la sala din fața bisericei celei mari³⁾.

1) Șincal: *Cronica*, sub anno 1671.

2) *Academia*, manuscriptul 485.

3) Colecțiunea d-lui Gr. N. Manu.

cu pietre scumpe, ca și sfeșnicele în cari ardea lumînările de cêră parfumată¹⁾.

Unde sunt porcelanurile cele precioase de Meissen, de Vieux-Vienne și chiar de Sèvres cari, ne spunea Kogălnicenu, aũ esistat în Țerile Române? Unde's blănurile și șalurile cari, pe spinarea și la briul lui Ienăchiță Văcărescu, făcea pe contesele și ducesele, strînse în salónele Marchisului de Cobentzel, sê ofteze de rîvnă²⁾. Unde's blănurile lui Matei-Vodă Ghica, cari prețuiaũ, după socotéla Dorei d'Istria, 500,000 de lei turcesci? Și 'n fine, ce s'aũ făcut sanguliile, acele pânze mai subțiri ca a păiagenului, pe cari jupânițele le cosea pe ciur cu fir de aur, modă care trecu mai târziu, ne spune lady Craven, și 'n țerile Apusului? S'aũ dus tóte, cum s'aũ dus și perdelele de filaliũ, țesute dintr'un singur fir de mătase de fetele din casa Dómnelor, perdele cari reflectaũ în ele chipul Feciórei-Mume cusut cu fir de pêr din capul celor ce se punea sub scutul Pré-Curatei; s'aũ dus tóte cum s'aũ dus crucile de lemn mirositor, lucrate c'ua finețe stră-vedia, și acele epitafie, acele draperii de icóne, minuni de gust, și de răbdare ale femeiei române.

Eraũ la Mitropolia din Bucuresci în 1787 nouă mitre cu rubine, smarande, diamante, mǎrgăritare, topaze; una atârna uã oca și 310 dramuri; eraũ 38 de cruci de piept; eraũ 14 cãrje făcute din bucãți mari de ivoriũ, cu aur și pietre scumpe, și eraũ basmale de cãrji, din cari una cu 193 de bóbe de mǎrgăritare. Dér Evangeliile, cap-d'opere de legătură în argint, în aur, în catifea! dér stiharele? dér epitrahirile? dér bedelnițele? Și câte! și câte! și câte!³⁾ . . . .

Artele decorative și sculele, adicã lucrurile prețioase, fiã de bisericã, fiã pentru împodobirea omului și a casei, aũ fost uã minune de bogăția în țerile române, în ultimele trei secole. Dêcã

1) Lady Craven, în *Voyage en Crimée et à Constantinople*, deja citat. — Furculița este de originã bizantinã. Un scriitor italian din secolul XI-lea, Pier Damiano, vorbeste de uã principesã bizantinã care, cãlătorind în Veneția, se servia de uã furculiță de aur cu doi dinți. În Florența, furculița esista de la 1361. În Francia și 'n Germania, ea a fost introdusã în secolul XVI; în Anglia, în secolul XVII: aci servia și ca instrument de mâncare și ca, la masã, sê se scobescã cu dênã 'n dinți. În Orient, de când cu venirea Turcilor, se perdu usul furculiței bizantine. Mâncaũ cu degetele. Și la noi, și la Constantinopole, baronul de Tott (*Mémoires sur les Turcs et les Tatars*, Amsterdam, 1785, vol. I, pag. 98) a admirat mult la Constantinopole uã Fanariotã ale cãrei degete luaũ mǎslinile din farfuria comunã pentru toți cu uã dexteritate extraordinarã.

2) Al. Odobescu: *Scrieri literare și istorice*, vol. I. Poezii Văcăresci.

3) Veđi cap. *Mitropolia Bucurescilor*.

pe sfert s'ar fi păstrat ceva din ele, Museul Artelor decorative din Bucuresci ar fi fost unul din cele mai bogate din Europa.

IV

Sfârșim această schiță cu vro câteva amănunte istorice asupra muzicii în România și, prin urmare, în Bucuresci. Pentru această frumoasă și melodiósă artă, datele sunt mai puține și, deci, spicuirile nu sunt atât de bogate, bine înțeles în ceia ce privesce musica . . . oficială, căci musica poporană, fără să avem trebuință de date istorice, o vedem și o înțelegem cât de minunată, cât de duiósă și cât de fericită a fost în inspirațiunile ei; o vedem, șic, și o înțelegem prin ajutorul poeziei poporane, tesaurul neasemuit de prețios al simțirei, al gândirei și al pornirilor sufletului românesc.

Prin pădurile sonore din Bucuresci și din pregiurul Bucurescilor, din vremuri străvechi a răsunit, îngânându-se cu florile și privighiătorile, *doina*, nemuritoare *doină*, care arătă, desfășurându-se pe trîmba veacurilor, cu vorbe și cu cântece, întreaga viață a poporului român.

Ascultă-o bine cum adă
Din munții noștri pînă 'n vale,
Și spune-mi de mai scii vr'un cântec,
Mai dulce și mai plin de jale¹⁾.

Hurez: Colóna din privdorul Arhondăriei²⁾.

Doinele și horele, povestirile șicise pe uă melopeiă mai tot-

1) O. Carp. *Poesii*.

2) Colecțiunea d-lui Gr. N. Manu.

déuna tristă și induioșătoare, cântecele de joc, în care Românul ȃdice, saltă și se 'ncântă pe el însuși, — tóte la un loc alcătuiesc una din cele mai bogate muzici poporane din Europa. Din timpurile primilor Bassarabi și pênă 'n vremurile nóstre, muzica poporană a rămas aceeași. Astăđi póte o mai stirbesce, dér ușor, ariele săltărețe din *La Fille de Mme Angot*, din Bucuresci, pe cari liberații din armată le duc pe la sate. Doina ênsé nu se teme; doina nu póte să piéră de cât o dată cu geniul poporului român, care e nemuritor.

Pe secole, istoria muziceii la noi, fiă muzica națională, fiă muzica adusă dintr'alte părți, ar fi minunat să fiă făcută. Aménuntele ênsé sunt atât de puține și atât de seci, în cât nusciú ȃlău! décă se numără cel puțin în starea actuală a cercetărilor, trei séu patru pe secol.

Bunióra, cu privire la muzica română în secolul XV și-anume la 1448, Jean de Wawrin, Seigneur du Forestel, ne dá un aménunt, pe care l'am poté considera ca făcênd parte din istoria muziceii militare la Români Munteni. Intr'acest an, 1448, Vlad, fiul lui Vlad Dracul, mergea pe malul Dunărei cu oștile séle mai cu sémă călărețe, ținêndu-se de corăbiile în cari călétoria armata burgundă și italiană pe Dunăre în sus, de la Silistra la Giurgiú. Séra când poposiaú, spune Cronicarul frances, Români dáu drumul cailor să paseă și, la anumite timpuri nóptea, se ridică din lagărul lor, un fel de strigăte puternice, dér atât de puternice, încât Francesii, pênă să se obicinuiéscă cu ele, credeaú că 'i calcă Turcii. Români le spuseră că ei cântă totdéuna astfel, pentru ca Turcii séu hoții să-i sciă mereú deștepti și să nu le fure caii¹⁾. Écă un fel de muzică wagneriană, cântată de Români secolului XV și pe care valurile Dunărei o repercutaú cu atâta putere, în cât făcea pe Francesi și pe Italieni să sară 'n sus în corăbiile lor.

N'avem alte aménunte positive pentru întreg secolul XV. Pentru secolul următor, un factor puternic al muziceii în România apare. El trebuie să fi conlucrat și 'n secolul anterior la mersul înainte al muziceii nóstre, dér documentele ce cunóscem nu ni'l pomenesc decât de la 1504 încóce.

Acest factor însemnat și de căpeteniă al muziceii la noi este Țiganul, este lăutarul.

¹⁾ Jean de Wawrin: *Anchiennes Croniques d'Engleterre*, tome II, (Paris, 1859), pag. 139 și urm.

Ființă vibrantă la cel mai ușor sunet musical, îl veți și astăzi, cum îl vedeau strămoșii noștri, îl veți de la vârstă de 6—7 ani că, îndată ce aude muzica, se opresce, tresare, ciulesce

Lăutarii la finea secolului trecut¹⁾.

urechile, își plcă instinctiv trupul spre partea de unde vin sunetele, fața — decă s'ar puté dice — i se înseninéză, ochii încep

1) Colecțiunea Academiei Române.

să-i scânteie, nările 'i tremură; își trece limba pe buze, ca și cum ar gusta sunetele, ier degetele-i încep să calce pe sdrențele hainelor nesce córde imaginare. . . .

Organisațiune musicală împinsă pênă la extrem, Țiganul lăutar sêu *alăutar*, cum ȃic documentele secolului XVI, a escitat cu drept cuvânt admirațiunea cântăreților și compositorilor care 'i-au auȃit.

Veniți în țerile române, nu la 1400 după cum se credea, ci la 1300, Țigani' de atunci aũ și intrat în rostul muzice' române. La 1558 erau la Bucuresci lăutari robi ai lui Mircea-Vodă Cioabanul atât de renumiți pentru priceperea și inima cu cari *ȃiceau* pe *alăută*, în cât cel mai frumos dar pe care Domnul Țerei-Românesci îl face Vornicului Dingă de la Moldova este că-i dă rob pe *Ruste Alăutarul*, — dar pe care Vornicul Dingă are grijă să și'l întărescă prin anumit hrisov de la Domnul sêu Bogdan-Vodă¹⁾.

Tot în secolul XVI, boierii cei mari ai țerei aveaũ lăutari vestiți, al căror nume și talent se duceau departe. Bărcan Comisul a avut tot atuncea pe *Țimpea Alăutarul*, pe care l'a vëndut cu 4000 de aspri, ceia ce era enorm pe vremurile acelea.

Pe lângă cornurile și surlele, buciumele și trîmbițele militare, oștile române aveaũ și lăutari, și cântăreți din gură. Când Paul Strasburgh, trâmisisul Regelui Suediei Gustav-Adolph, trece la Constantinopole, la 1631, prin Bucuresci, Domnul Țerii, Leon-Vodă, îl primesce cu *citharodi*, adică cu lăutari și cu cântăreți cari, spune ambasadorul, cântau cantece naționale²⁾.

Tot cu privire la muzica militară, mai avem, pentru secolul XVII, un amênunt fôrte înteressant, și anume: la 1659, Septembre, când armatele unite ale lui George Rakoczi și ale lui Constantin-Vodă Șerban intrară cu alaiũ frumos în Oradia-Mare, scriitoul italian Galeazzo Galdo ne spune că muzica lui Constantin-Vodă Șerban cânta de-acălare cântecul fetei române când și-a perdut caprele și plângend și le caută prin munți³⁾.

Muzica militară o avem și'n frumoșele și bine 'mbrăcatele regimente ale lui Grigore-Vodă Ghica și 'n urmă la curțile lui Șerban-Vodă Cantacuzino și Brâncovenu. Că mai făceau ori nu și lăutarii parte dintr'aceste muzici, în cari se vîrîseră Nemți, documentele nu ne spun și, dec'i, nu afirmăm nimic⁴⁾.

1) Codrescu: *Uricariul*, XVIII, pag. 177.

2) Paul Strasburgh, în Cipariu: *Arhiv*, I, pag. 15.

3) Opera autorului itatian, citat în Șincal: *Cronica*, anul 1659.

4) Veȃi cap. *Istoria Militară a Bucurescilor*.

În secolul XVIII, la Curtea Beilor fanarioți, muzica de paradă avea lăutari, surlari, toboșari, trâmbițași, fluerari, țimbalisti și cântăreți cu lira. Meterhaneaua, adică muzica turcească, era oribilă. Sensibilei Engleze, lady Craven, mai târziu principesă de Anspach-Bayreuth, a vrut să-și vină rău când, invitată la prânz, la Curtea lui Mavrogheni, a auzit atâtă această muzică. Pe urmă însă a cântat lăutarii, și lady Craven nu are destule cuvinte ca să-și laude și să exalte dulcea cântecelor și inima ce pun în escutarea lor¹⁾.

Lăutarii într'aceste vremuri erau orânduși în bresle avându-și vătaful lăutarilor, recunoscut de Domniă. Erau boierii cari aveau acum uă sută și mai bine de ani *tarafuri* renumite de Țigani lăutari. Se citează lăutarii Goleșcului cam pe la 1790, cari erau celebri²⁾.

La finea secolului XVIII apare la Bucuresci *clavirul*; unii l'adoră, alții 'l numesc — de ce? — *vasul necuratului* și 'l sparg cu topórele, ier alții îl fac ladă pentru borcanele de dulcea. Tot acum apare și muzica nemțescă la Curtea Domnilor.

Acestea 's amănuntele ce avem pentru muzica cultă, profană și militară.

Pentru muzica religioasă, mulțămită cercetărilor adeseori norocoase ale câtor-va din licențiați noștri în teologie, cercetări pe cari le-am dori mai întinse și mai științifice, scim în trăsuri generale mersul acestei muzici la noi. Le-am completat cu amănuntele ce am găsit prin noi înșine.

Muzica bisericeii ortodoxe a Răsăritului, începută de sftul Ion Damascenul, — noi n'avem nici uă sfântă Ceciliă, — muzica, dic, datoresce în mare parte cântările séle lui Ion Cucuzel Albanesul din secolul XII și lui Iovașcu Vlahul, adică Românul, din secolul XIII⁴⁾. Multe din cântările acestora a trecut Dunărea la noi în

Hurez: Pridvorul Arhondariei¹³⁾.

1) Pentru mai multe amănunte, veđi din *Istoria Fanarioșilor*, studiul meu *Mavrogheni și lady Craven* (pag. 200—218).

2) Tradițiune orală prin bătrânii Bucurescenii.

3) Colecțiunea d-lui Gr. N. Manu.

4) Al. Luca: *Priviri generale asupra Muzicéi din biserica ortodoxă a Răsăritului* (Bucuresci).

țeră; totuși, după afirmațiunile celor competenți în materie, uă mulțime de cântări cari se întrebuițau în bisericile năstre erau naționale sėu combinate cu ale Slavilor, cu cari Romăni atăta vreme conlocuiseră. „*Trei Crai de la Rėsărit*“, „*O diece prė invėțate*“, „*Astă-dı cel Prė-Lăudat*“, și „*Canonul Floriilor*“, pe care 'l cāntă copiii în Sămbăta lui Lazăr, sunt tóte făcute pe musică curat romănescă, fără nici uă înrėuire a psaltichiei grecesci ¹⁾.

Totuși acėstă psaltichia intră 'n biserica romănă încă de prin secolul XVI, după cum o probėză un manuscript de la Biblioteca Universităței din Iași, datorit penei lui Hrisaf, protopsaltul Marei Biseriei din Constantinopole, unde era 'n vremurile acelea cea mai înaltă școlă de cāntări religioase din tot Rėsăritul ²⁾.

Doroteu, episcop al Monemvasiei, care a fost prin Romănia împreună cu Ieremia, patriarhul Constantinopolei, în timpul domniei lui Petru Șchiopul, între 1559 și 1567, ne spune că la Curtea acestui fiu al Kiajnei și al lui Mircea Ciobanul se află un iscusit dascăl de cāntări și cāntăreți fórte bunți ³⁾.

La Tărgoviște, în timpul lui Petru Cercel, protopsaltul, adică primul cāntăreț al Mitropoliei de acolo, se bucura de mare renume în tot Rėsăritul, ier în secolul XVII, pe la 1650, Paul din Aleppo admiră mult cāntările cele frumőse ale bisericelor romăne din Tărgoviște și din Bucuresci. Dintr'acest secol a 'nceput sė se cānte într'uă strană grecesce și într'alta romănesce ⁴⁾.

Intre psaltichia grecescă și musica romănescă de atunci și pēne în vremurile năstre, a fost mare dușmăniă. Grecii disprețuiaū melodiile compuse de cāntăreții romăni după principiile musiciei naționale. *Tă βλαχικά και τă ρομουνικά* erau lucruri barbare, ȓiceau grecii cei loghiotați.

În secolul XVII, ne spune Cantemir, erau coruri la bisericile domnesci ⁵⁾. În timpul lui Brăncovėnu, la Bucuresci erau cāntăreți invėțați ca Stavrinos Grecul ⁶⁾ și ca Filoteu Ieromonahul, Romăn, primul cāntăreț al Mitropoliei din Bucuresci, care a scris cea d'ântăiū carte cu note de cāntări bisericesci în romănesce. Cartea e 'nchinată lui Brăncovėnu și e tipărită la 1714. Lucru

¹⁾ Episcopul Melchisedec: *Memoriū pentru Cāntările bisericesci în Romănia* (Bucuresci, 1881), pag. 9.

²⁾ Luca: *Priviri generale asupra musiciei, etc.*, pag. 2.

³⁾ *Revista Teologică*, IV, pag. 249.

⁴⁾ *Ibidem*, IV, pag. 149.

⁵⁾ *Descriptio Moldaviae*, pag. 170, din vol. II, al ediț. din 1875, Bucuresci.

⁶⁾ *Semile Brăncovenesci*.

însemnat care ne face a vede că iubiău musica copiii Brâncovénului și că pôte fetele lui cântău cu harpa este că Filoteu Ieromonahul avea cunoscință și de cântări latinesc¹⁾.

Filoteu Ieromonahul este *ucenicul* altui cântăreț vestit din Sfta Mitropoliă a Bucurescilor, adică al *Părintelui Teodosie*. Elevul și profesorul erau *sintesitori*, adică compositorii de cântări proprie obiceiului românesc. Ei compuseseră pôte la curțile lui Șerban Cantacuzino și Constantin Brâncovénu cântările de ocaziune, la serbări, bunióră cântarea ce se *dicea* „când se ridica paharul pentru Domnul Țerei“, — apoi cântarea „pentru pohvala Mitropolitului“, — apoi cântarea „pentru cel ce pregătesce masa“ și alte înfine *irmóse* veselitoare pentru masă, anaforă și petreceri. Filoteu Ieromonahul seia musică românescă, musică latină, musică grecească și musică rusă²⁾.

În secolul XVIII, dușmănia între cântările Grecilor și ale Românilor devine și mai acută. La insultele Grecilor, Români le respundeau batjocorind ceia ce ei numia *ifosul de Tarigrad* și cântarea pe nas, precum și nouele melodii ce Grecii voia să introducă în bisericile române, melodii pe cari Români cântăreți le numia cântece turcesc de cafenele³⁾.

În secolul XVIII au fost voci admirabile în bisericile Bucurescilor și prin mănăstirile Țării. Venia de multe ori Grecii de la Constantinopole, renumiți acolo ca tenori și ca baritoni, și când auăia aci pe cântăreții Mitropoliei seau pe ai vre-unei biserici cu vedă, fugia pârliți. Așa s'a întemplat cu faimosul Anastasie Rapsaniotul care, „când a vedut desevêșirea meșteșugului și a auđit „pre dulcea frăscă glăsuire a dascălilor de cântări din neamul „nostru românesc, s'au spăimântat și singur judecând că el nu „este aci trebuincios, s'a întors și a murit în țera lui“⁴⁾.

Era 'nduioșator și chiar cutremurător se auđi plângerile Fe-ciórei, cântate frumos și nu pe nas într'ua Vinere a Pascilor și altă dată asculta cu extas, când vocea era fermecătoare, frumoșele cuvinte: „Angerii cântă împreună cu lucéferul cel luminos pe „Cel ce repejunele rîului înapoi le întorce“⁵⁾.

1) Luca: *Op. cit.*, pag. 77.

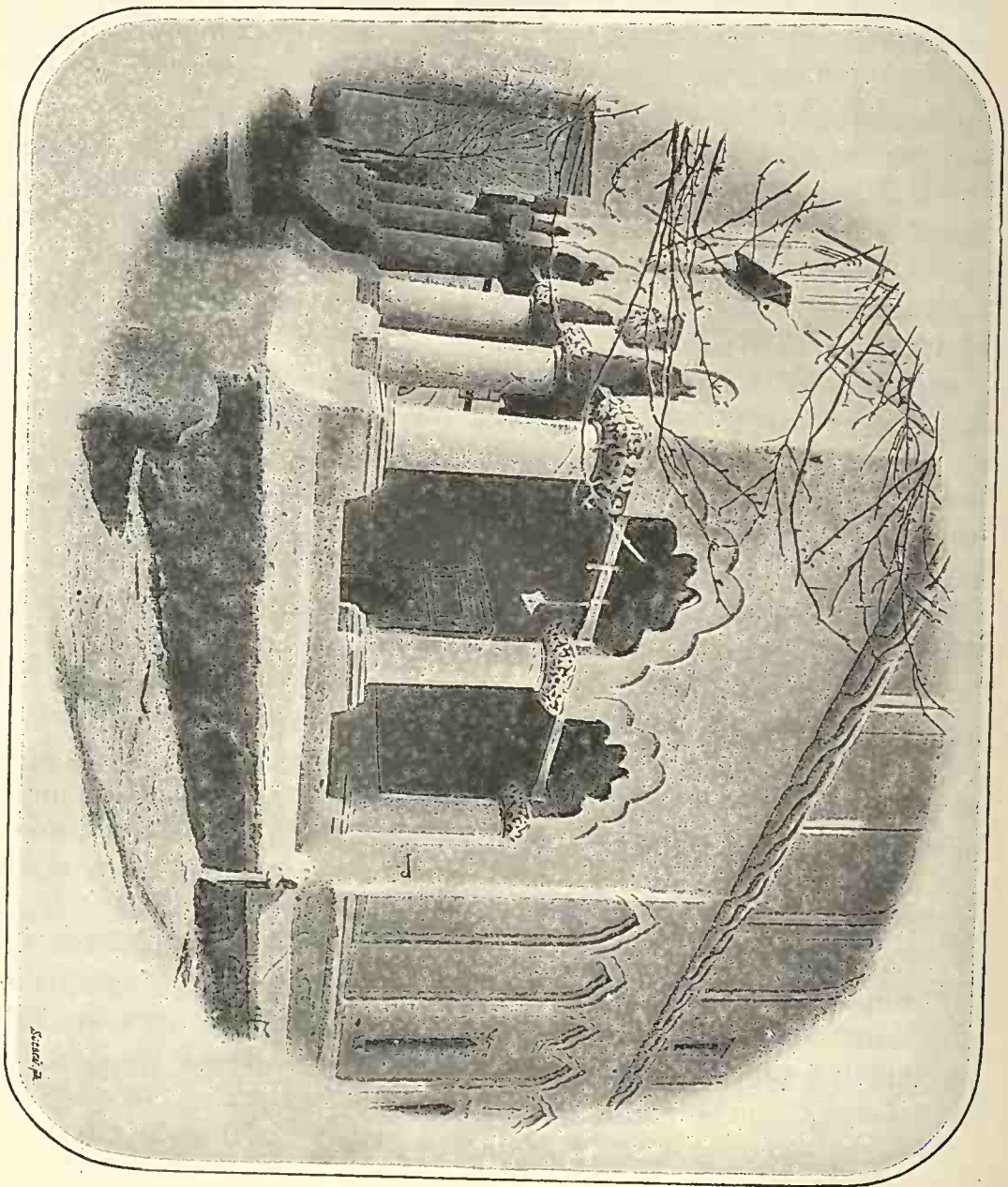
2) *Biserica Ortodoxă Română*, vol. XXI, pag. 292. Psaltichia românesă cu Catavasierul, Anastasimatarul și Stihirarul... de Filoteu Ieromonahul (Bucuresci, 1714).

3) Din *Irmologhiul* Ieromonahului Macarie, citat în Luca: *Op. cit.*, pag. 85.

4) Melchisedec: *Op. cit.*, pag. 3.

5) Popescu-Pasărea: *Slujba Sftului Spiridon* (Bucuresci, 1895), passim.

În secolul XVIII era școlă de *musichiă* cu dascăli *musicoși*, întreținută din venitul unor mănăstiri. La 1776, în hrisovul de organizare al Școlilor, Alexandru Ipsilante hotărește pentru tot-

Biserica Colțel. — Colecțiunea d-lui Gr. N. Mann.

déuna un dascăl de *musichiă* la Sftul Sava, iér la 29 Novembre 1784, Mihalake Șuțu dă pitac Mitropolitului, în virtutea căruia Egumenii Mănăstirilor din Capitală sunt datorii a trămite la Sftul

Sava pe copii cu glas frumos. Unii dintr'acești dascăli de *musică* erau adevărați artiști¹⁾.

Pe Dionisache Fotino, care a aparținut secolului XVIII, étă cum îl aprețuesce Anton Pann într'uaă bucată de prosă, care se pôte considera ca prima critică musicală, scrisă în românesce:

„In elegantul sėu stil vede cineva patimile sufletesci dupė „meșteșugul ritoricesc“.

Maî la vale: „Cu întunecare pogoră în cele maî de jos ale „pământului; din cămările Iadului ridică pe strămoșul Adam în „desfătările Raiului, și laudă cu glas triumfător biruința A-tot-Pu-„ternicului cu care așîță patimele sufletesci ale auditorilor, le stră-„mută duhul din gânditor în întăritător, din umilit în desfătător“²⁾.

In schimb ênsė unii din dascălii de *musică* erau ridiculi cu *ifosul de Țarigrad* și cu cântarea cea maî nasală ce se pôte închipui.

Tot Anton Pann, care înaltă pe Dionisache Fotino, batjocoresce pe acești *rinoedi*, ȓicēnd:

Când îți cântă psaltichia,
Îi sare din cap tichia!..

Ieromonahul Macarie, în prefața *Irmologhiului* sėu, ca și 'n *Teoreticonul*, tipărit la Viena la 1823, ne vorbesece de prigonirile acestor ridiculi dascăli *musicoși* în contra cântăreșilor români de pe la bisericile și mănăstirile bucurescene, și citēză cu laudă ca adevărați artiști în musica bisericescă română din secolul XVII și XVIII pe fericitul întru pomenire Arsenie ieromonahul Cozianul, pe Calist protopsaltul Mitropoliei bucurescene și pe Șerban protopsaltul Curșei Domnesci.

Macarie spune la 1800: „așî, de nu cântî în strană cu ames-„tecături turcesci, cu *ifos de Țarigrad*, ci cântî *vlahică*, atunci n'ai „*proforă* de Țarigrad, și ți se împletece miî de defăimări...“³⁾.

Eleviî acestor dascăli ridiculi, Români sėu Greci, s'apucau să facă tot felul de năzbutii cântând în strană. Se citēză prostia gogonēșă a unuia de la Zlătarî care, ȓicēndu-șî în sine că Dumneșu este maî mare de cât toșî, s'a apucat la uă sėrbătore, când

1) *Revista Istorică a Arh. României* și V. A. Urechiiă: *Istoria Românilor*, domnia lui Alexandru-Vodă Ipsilante.

2) Popescu-Pasērea: *Principiî de musica bisericescă orientală* (Bucuresci, 1897). Cf. Teodorescu G. Dem.: *Anton Pann*.

3) Din prefața *Irmologhiului*.

biserica era plină, se cânte nu *Și ție, Dómnne!* ci *Și Dumitale, Dómnne!* spre marele scandal al drept-credincioșilor¹⁾.

Étă cum ajungem cu musica pênă în pragul secolului nostru, în care altă sórtă și altă menire aũ și musica religiósă, și cântecele de lume.

V

Ast-fel s'aũ arétat și s'aũ desvoltat, în viéta lor plăpândă și nesigură, Frumósele-Arte în Bucuresciĩ secolilor trecute. Menirea acestor spicuirĩ de prin izvóre de diverse naturĩ a fost ca sã putem răspunde la 'ntrebările ce ne pusesem dintru început: avut-am noi arhitectură? avut-am pictură? avut-am sculptură? avut-am musică și arte decorative?

Cu faptele ce am adus într'acest studiũ, dupě cunóscerea lor, putem răspunde la tóte aceste cestiumĩ în mod afirmativ: *da*, am avut arhitectură, am avut pictură, am avut chiar sculptură, decă ne aducem aminte de statuete Brâncovénului, vėđute de La Motraye la Mogoșóia; am avut arte decorative și musică.

Și am fi avut tóte aceste frumóse arte într'un grad de miĩ de orĩ mai bogat, mai frumos și mai artistic; și s'ar fi desvoltat, și ar fi crescut, și ar fi strălucit în sufletul subțire și artistic al Románului cu uã putere de miĩ de orĩ mai mândră; și am fi contribuit la mărirea și 'mpodobirea capitalului artistic al omenirei e'un contingent de miĩ de orĩ mai însemnat, — decă, decă, decă Dumneđeirea, în nepětrunsele-ĩ planurĩ, nu ne-ar fi dat în rostul neschimbat al veacurilor vecinĩ ca aceia pe carĩ i-am avut.

Cu Turciĩ lângă Dunăre ar fi putut sã trăiéseă palatele și monumentele arhitectonice? Cu Tătariĩ Bugeakului și aĩ Crímului ar fi mers înainte pictura română? Cu Poloniĩ cei lacomi, carĩ furarã Mitropolia Moldovei, ar fi produs cap-d'opere sculptura română? Cu Unguriĩ lui Arpad ántáiũ și cu Unguriĩ lui Báthory Gábor pe urmă, ar fi putut se rėsune în pace prin Carpații României vibrantele melodii ale musicei române? Sub Rușiĩ lui Suvaroff și sub Nemțiĩ cu códá aĩ lui Coburg, carĩ veniaũ pe plėscă în țerile române, ar fi mers înainte artele decorative?

¹⁾ Tradițiune orală.

Nu; nu era omenesce posibil, — și de aceea, să ne mirăm, nu de ce nu este, ci de ce este, și să ne dicem: au trecut acum acele timpuri de 'ndurerate aduceră-amine. Ați, luminați de sórele binefăcător al păcei, cu siguranța zilei de mâine, cu sciința și gustul ce Dumneđeú ne-a dat cu dărniciă, Bucuresei acestui cap de veac, Bucuresei de la sfârșitul secolului XIX arétă cu arhitectura, cu pictura, cu sculptura, cu musica și cu artele lui decorative ce póte Românul când nimic nu'l stinjenesce pe calea propășirei consciente.

Palate și clădiri mărețe, ca prin minune, s'au rădicat și se rădică pe pământul norocos al Bucureștilor; arhitecții s'ei merg mână în mână cu făptuitorii de monumente ai țérilor bétrâne în civilizațiune. In superbul templu al Frumóselor-Arte, Atheneul, s'au espus tabeluri pe cari străinii le-au admirat cu nesafiú, iér pictorii noștri în marea străinătate au pironit ochii a sute de mií de ómení în mersul lor către cap-d'opere. Există uă pictură română care se afirmă, cum există uă sculptură română care muncesce pentru împodobirea Bucureștilor și fala neamului românesc. Străvechia doină, doina în care a rêsunat și resună sufletul României, doina a triumfat, scânteindă de melodiă și de armoniă, în Orașul-Lumină, în artisticul și incomparabilul Paris, și-apoi, reíntorcându-se de pe malurile Senei pe ale Dâmboviței cu apa dulce, ne-a săltat sub grandiósa cupolă a Atheneului cu farmecu-i adânc și iresistibil, și Rege, și Regină, și Români, veniți din patru unghiuri ale Daciei Traiane, toți, în picióre, într'un entusiasme fără sémén péné acum în istoria mușicei române, au salutat în ténérul ales de astăzi, geniul acelor barđi necunoscuți ai României cari, în Carpații Munteniei, Moldovei, Transilvaniei și Bucovinei, pe malurile Dunărei și ale Dunastrului, doiniău odiniórá, pe caval séú pe fluer, sublímlele melodií ale doinei române.

Écă artele frumóse de ađi, écă-le vieța și écă pentru ce credem, cu tária și căldura adevérului, că Dumneđeú din ceruri ursit-a pe pământ în cartea vieței nóstre, ca Bucuresei mândri și mari să fiă în veci.

XIX

ISTORIA MILITARĂ A BUCURESCILOR
PENĂ LA 1800

---

1)

I

Int'r'ua scrişore, pe care Matei Corvin, Regele Ungariei, o trãmite Papei Sixt IV la 8 Decembre 1476, citim cã Bucureşci²⁾ erau la acẽstã epocã uã „cetate care, şî prin artã şî prin naturã, era mai întãritã (*et arte, et natura munitionis erat*)³⁾, — ier, într'altã scrişore, tot a lui Matei Corvin cãtre Sixt IV, mai citim despre Bucureşci cã era „cetatea cea mai puternicã“ a țerei Munteniei (*castrum fortissimum illius terrae*)⁴⁾.

Acestea le scim din documente pozitive pentru secolul XV în privința Bucureştilor, numiți în vremurile acelea mai des *Cetatea Dâmboviței* ⁵⁾.

Cetatea Dâmboviței fusese pênã la 1315, — decî pênã la 'nceputul secolului XIV, — conac al vechilor Cumanî⁶⁾. La acẽstã epocã, marele Alexandru Bassarabã Iea 'n stãpãnire conacul Cumanilor, cãnd coprinde cu armele 'n mãnã Dâmbovița, Ilfovul, Prahova, Buzãul şî 'ntrãga Ialomișã.

1) Podóbã din *Evangelia cu Invățătura*, tipãritã la Belgrad în Ardel, în 1641. — Veđi *Bibliografia* d-lor Bianu şî Hodoş, pag. 115.

2) Veđi şî cap. *Bucureşci pênã la 1500*.

3) *Matthiae Corvini Hungariae Regis Epistolae ad Romanos pontifices datae et ab eis acceptae* (Budapesta, 1891), pag. 123.

4) Colecțiunea de documente Esareu.

5) Şincai: *Cronica*; Urechia: *Cronica* (Kogãlnicenu: *Cronicele României*, vol. I, pag. 158—159); Dluşoş în Şincai; Esareu: *Şefan-cel-Mare* (Bucureşci, 1874), pag. 80.

6) Hasdeu: *Negru-Vodã*, pag. 228.

Acest Alexandru Bassarabă este Negru-Vodă din scrierile lui Gebhardi, Filtisch, Luccari¹⁾, cari ne spun, în deosebire Luccari, că, la Bucuresci, acest Negru-Vodă *tirò alcune cortine di mattoni* (făcu câteva ziduri de cărămidă), — fapt al cărui eco a răsunit în Cronicele muntene și a fost reprodus mai târziu de Kogălnicenu²⁾ și de Bolliac³⁾.

Înainte ca Alexandru-Vodă, marele Bassarabă, să fi coprins pământurile din România-Mare, și să fi descălicat orașe ca Târgoviștea, Câmpulungul, Pitești, Giurgiu, Buzăul și Bucuresci; înainte ca Cetatea Dâmboviței să fi devenit *bässărăbescă*, aci, la Bucuresci, a fost *conac cumanic*.

Colinele, gorganele și măgurile viitoare capitale a Regatului României; colina Mitropoliei, colina Mănăstirei lui Radu-Vodă, măgurile din delul Lupescilor, din delul Cotrocenilor, din delul Văcărescilor, gorganul de la Sftul Ilie, colina pe care se va funda cetatea și bisericile domnesci de la Curtea-Vechiă, — colină retezată cu timpul și din care nu mai rămase de cât delul viilor domnesci, esistente încă acum 140 de ani⁴⁾, — toate aceste coline, gorgane și măguri, pe lângă cari și printre cari șerpuia a lene, făcând multe lacuri, norocoasa Dâmboviță, a vădit numeroasa cavaleria a Cumanilor, luptând de zor cu oștile lui Alexandru Bassarabă⁵⁾.

Ce lupte datu-s'au la Bucuresci înainte de Cumanii? ce s'a întâmplat printre colinele, măgurile și gorganele se în timpul marelui invasiunii a Tătarilor? ce legionari romani lăsat-au săbiile cari s'au găsit la Pantelimon și la Arcuda, cu prilejul deosebitelor săpături⁶⁾?

Ecă întrebări, în fața cărora, în starea actuală a cercetărilor noastre, păstrăm uă înțeleptă și îndreptățită tăcere.

Seim că în suta a XIII-ea, la 1204, Românii se luptau sub Ioniță, împăratul româno-bulgar, cu atâta vitejie, încât, ne spune martorul ocular Geoffroy de Villehardouin⁷⁾; stégurile române, împlântate pe zidurile Adrianopolei, făceau să tremure trufașă cavaleria feudală a Apusului, ier Baldovin de Flandra, prins în

1) Hasdeu: *Istoria Critică*, pag. 115.

2) În *Histoire de la Dacie* (Berlin).

3) În diferite studii istorice, în *Trompeta Carpaților*.

4) Vezi cap. *Curtea Domnescă*.

5) Hasdeu: *Negru-Vodă*, pag. 228.

6) Vezi cap. *Bucuresci până la 1500*.

7) *Histoire de la Conquête de Constantinople* (Hachette, Paris, 1870), cap. XLIII.

luptă, espia la Târnova pré marea sa încredere în seutul feudal.

De Bucurescii ênsă nimic.

Tătarii-Mongoli îi potopiră la 1242. Amênuntele acestei cumplite vijeliî ne lipsesc. Scim totuși că nenumărata călărime a Basarabilor de peste Olt dederă p̃ept bărbătesce cu órdele păgâne. Româniî învêțară de la Tătari se se bată de-a călare cu arcele și se sune din buciume tătăresce¹⁾.

Cu secolul XIV încep și datele militare ale Bucurescilor.

La 1370 oștirea română a lui Vladislav Bassarabă părăsesce Bucurescii, séu, mai propriu, Cetatea Dâmboviței, ca se mérgă în contra lui Nicolae, Voevodul Ardélului, trâmisi de Ludovic, Regele Ungariei, în contra Domnului Țeriî-Românesci. Oștile Cetăței de la Dâmboviță sunt comandate de castelanul *Dragmer*, țice Șincai²⁾, adică de *Dragomir Bassarabă*, cum afirmă d. Hasdeu³⁾.

De la Ialomița (Iumța) la vale, Româniî făcuseră *cetățuici* și *tărimî*, — documentele spun: *fortalitia et propugnacula*.

Prin aceste castele, *Dragmer*, castelanul de *Domboycha*, adică Pârcălabul Cetății Dâmbovița, jupânul *Dragomir Bassarabă*, mai târziu cucernic stareț al mănăstirei Cotmêna⁴⁾, se bate cu Nicolae Voevodul Ardélului și'l bate de-l stinge.

Dragomir Bassarabă este primul căpitan al Bucurescilor, de care ne vorbesc documentele și care, ca un adevărat cavaler din Evul-Mediu, după ce 'și apără ténér țera cu spada, continuă a și-o apăra bătrân cu rugăciunile adresate Celui-pré-Inalt în tăcerea neturburată a mănăstirilor.

„Catastrofa întêmplată oștirea ardelene a trebuit să aibă loc „nu departe de Bucuresci, prin bungetul acela de păduri⁵⁾ mari și seculare, cu locuri înguste, mlăștinóse și neumblate din „préjmă-î⁶⁾“.

Speriat de acéstă înfrângere cumplită, Ludovic, Regele Ungariei, întăresce Castelul de la Terzburg, de lângă Brașov, cu *străjéri* și *baliste anglicesci*⁷⁾.

1) Hasdeu: *Negru-Vodă*, pag. 87.

2) Șincai: *Cronica*, sub anno.

3) *Negru-Vodă*, pag. 276.

4) *Ibidem*.

5) Veđi cap. *Bucurescii pêně la 1500*, pădurile bucucescene.

6) Gr. Tocilescu: *Cetatea Bucurescii*, în revista *Tinerimea Română*, noua seriă, vol. I, fascicula I, pag. 9.

7) Șincai: *Cronica*, sub anno.

Un document al lui Mircea-cel-Bătrân numesce la 20 Iuliu 1410, Bucurescii cetatea noastră¹⁾, ier tradițiunea și nu puțin scriitorii²⁾ ne spun că Mircea a zidit aci castel său Curtea Domnăscă, acolo unde este Curtea Vechiă, din piața Sftului Anton.

Cetate în timpul lui Mircea-cel-Bătrân, Bucurescii sunt din nou fortificați la 1460 de Vlad-Vodă Țepeși, după cum atestă uă scrisore a cruntului Voevod trimisă Brașovenilor într'acest an³⁾.

Bucurescii sunt la 1473 cetate tare, bine apărată, de óre-ce Radu-cel-Frumos, într'ênsa, nu la Târgoviște, lasă pe Dómna sa și pe fiică-sa Voichița, tóte bogățiile și stégurile séle.

La 24 Novembre 1473, Ștefan-cel-Mare, eroul Moldovei, co-prinde cetatea Bucurescilor, se veselesce trei zile într'ênsa și-apoi plécă la Sucéva, lăsând Domn Țerii și apărător cetății Bucurescilor pe Laiot-Vodă Bassarab⁴⁾.

La 11 Novembre 1476, Laiot Bassarab susține, închis în cetatea Bucurescilor, un asediū de douē săptămâni în contra lui Ștefan Bátory, comandantul trupelor unguresci, veniți în Muntenia, pentru a pune pe Vlad-Vodă Țepeși ierăși pe tronul Țerii-Românesci⁵⁾.

De la 1473 și pêne la 1476, Laiot-Vodă trebuie să fi întărit bine vechile fortificațiuni ale lui Mircea-cel-Bătrân și Vlad-Vodă Țepeși, pentru ca Bucurescii să pótă susține un asediū de douē săptămâni în contra oștilor unguresci. Și să nu uităm că, împreună cu armata lui Ștefan Bátory, se aflaū la Bucuresci, bătând cetatea, și oștile lui Ștefan-cel-Mare al Moldovei, după cum afirmă documentele venețiane⁶⁾.

Ștefan Bátory scrie Sibienilor *ex castris gentium regalium, prope ipsam Bocerestjam*, din lagărul oștilor regale aprópe de Bucuresci. Tradițiunea spune că locurile pe unde tăbărîseră Ungurii sunt locurile cele inalte ale mahalalei Lucaci, pe lângă malurile apei său gârliței *Bucurescióra*, care se vërsa în Dâmbovița, la Jicnița, de vale. Nicī tradițiunea, nicī documentele nu spun în ce parte tăbărîseră Moldovenii lui Ștefan și dincotro băteaū Cetatea Bucurescilor.

Ceia ce reiese din tóte aceste rëslețe și necomplete amênunte

1) Gr. Tocilescu: *Cetatea Bucurescii*, loc. cit., pag. 18.

2) Kogălnicénu, Fotino, Bolliac și alții.

3) Gr. Tocilescu: *Cetatea Bucurescii*, pag. 22.

4) Kogălnicénu: *Cronicele României*, vol. I: Urechii, pag. 158—159.

5) Hurmuzake: *Documente*, vol. II, pag. 243.

6) Esarcu: *Ștefan-cel-Mare* (Bucuresci, 1874), pag. 80.

este că Româniî sciaū sē se bată și sē 'și întărăscă bine cetătuicele, cetățile și țărimele lor într'acest viforos secol al XV, când Turciî băteaū într'una malurile Dunărei, după ce coprinseseră Constantinopolea.

Jean de Wawrin, *Seigneur du Forestel*, a vęđut cu ochiî sęi fortăreța de la Giurgiū la 1445 într'armată cu bombarde ¹⁾, și a vęđut în fața cetăței Nicopoli, *en terre de Vallachie*, un turn rotuud, mare și 'nalt, înconjurat cu ziduri de bolovanî; sunt p'allocurea și turnuri pătrate ²⁾. Castelul de la Giurgiū, ne spune Wawrin, a fost făcut de tatăl Domnului de acum, adică de Mircea-cel-Bętrân, părintele lui Vlad Dracul. Așa l'a asigurat, adauge Cronicarul belgian, fiul lui Vlad Dracul, adică Vlad Țepeși care 'l însoția pe Dunăre.

Și pentru că veni vorba de Dunăre sę amintim că acum, pentru prima óră, se vorbesce de bărci romănesci pe Dunăre, bărci lunguețe și 'ncăpętóre, în care Romăniî intraū pentru a trece Dunărea, când plecaū la luptă sęu după plęscă în Bulgaria. Vlad Dracul promisese lui Jean Wawrin sę-i dea vro 40--50 bărci de felul acesta, pentru a le avé, fiind ușóre, pe lângă grelele corăbiî venețiane, care-i duceaū pe Dunăre ³⁾.

Ne-am abătut de la subiect, pentru a da încă uă probă despre sciința Romăniilor din secolul XV la întărirea cetăților.

Sę ne reintóreem la Bucuresci.

La 1456, Vlad Țepeși cere Brașovenilor sę-i trămită cantități mari de silitră pentru praf de pușcă, si arcuři, și săgeți din destul, ca sę apere uă cetate pe care o luase de la Turci ⁴⁾, — póte Giurgiul.

Luptându-se într'una, Romăniî își perfecționară armele ofensive și defensive, așa cum alte popóre nu le aveaū. Ștefan-cel-Mare comanda la Genova uă spadă, *à la facione valachesca*, adică după cum le aveaū Munteniî, și Genovesiî mărturisesc că nusciū cum sę o facă și cer sę li trămită model ⁵⁾.

Cavaleria munténă era la 23 Mai 1476 de *patru-deci de mi de călări*, și Italianul care ne spune lucrul acesta, sciind că aū sę

1) *Croniques d'Angleterre*, pag. 133.

2) *Ibidem*, pag. 145.

3) *Ibidem*, pag. 102—110.

4) Conduratu: *Relațiunile Munteniei cu Ungaria* (Bucuresci, 1898), pag. 152.

5) N. Iorga: *Acte și Fragmente*, III, pag. 42—43.

mérgă în contra păgânilor, adauge și urarea: *Dio li presti vittoria!* — Dumneđeū sē le dea biruință¹⁾.

În vremurile acestea, când armele și călărimea Românilor erau studiate de străini, Bucurescii erau în *Epistolele* Regelui Matei Corvin *arx quae et arte, et natura munitior erat*, cetate care, și prin artă, și prin natură era mai întărită, și *castrum fortissimum illius terrae*, cetatea cea mai tare dintr'acea țără²⁾.

II

Jncepe secolul XVI. Turcii se amestecă din ce în ce mai mult în afacerile țerei. Bucurescii sunt acum capitala principatului, dér de întăririi, de cetate resboinică nu se mai pomenesce pêne la Mihai Vitezul.

Și cu tóte acestea, Români și armatele lor, multămită renumelui ce câștigaseră în Europa din secolul XV prin luptele lor în contra Turcilor, nu erau uitați nici uă dată în combinațiunile ce se făceau pentru a se goni Sultani din Orientul europén.

La München, în *Allgemeines Archiv*, se găsesce un plan de expediția cruciată în contra Turcilor cu data 1517. Partea Românilor într'acéstă expedițiune cruciată era următórea: a) să rupă legăturile cu Turcii; b) să li se dea parale pentru a avé armate cât de numeróse; c) armatele Munteniei și ale Moldovei, unite cu ale Poloniei, să mérgă în Bosnia de sus unde vor întâlni pe Regele Franciei cu armata sa, pentru ca, cu toți, să pornéscă spre Adrianopole și Constantinopole³⁾.

Nuscim nimic despre urmările acestui plan.

Bătălii ênsē lângă și în Bucurescii sunt destule.

La 1512, Vlad-Vodă, fratele lui Radu-cel-Mare, numit și Vlăduț, se bate cu boierii Craiovesci la Văcăresci din jos de Bucuresci. Craiovescii aveau într'ajutorul lor pe un Pașă, care prinde pe Vlăduț și 'i taiă capul subt un pēr la Bucuresci⁴⁾.

Din cele 20 de bătălii, pe cari Radu-de-la-Afumați le-a avut

1) N. Iorga: *Acte și fragmente*, III, pag. 55.

2) Documentele din operele citate la notele 2 și 3 dintr'acést capitol.

3) Hurmuzake: *Documente*, vol. XI, pag. 1.

4) *Mag. Ist.*, pag. 147.

în contra Turcilor, trei sunt date la București, altele pe la Glubavî și pe la Clejanî, în giurul Bucurescilor¹⁾.

Documentele nu ne spun nimic privitor la istoria militară a Bucurescilor pentru anul cel însemnat 1542, când, la Nürnberg și-aurea, dieta germană decretă gonirea Turcilor din Europa, numi pe Ioachim Electorul de Brandenburg²⁾ generalissim al armatei de izgonire, ier Petru-Rareși, vitézul Domn al Moldovei, se lęgă, intrând în confederațiunea principilor germani, să dea Creștinilor pe Sultanul Soliman Magnificul „viu seú mort“ în mâinele lor³⁾.

Pe atunci domnia la București Radu VIII Paisie⁴⁾. Invitatu-l'a Petru Rareși și pe Domnul din București să intre în confederațiune? Étä uă întrebare la care, pêně ađi, nu se póte da nicî un răspuns.

Maî târđiú, la 1546, Mircea-Vodă Ciobanul se luptă la Periș și la Mănescii Buftei, tot lângă București⁵⁾.

În fine, lupte chiar în orași aú fost atunci când Ión-Vodă-cel-Cumplit, Domnul Moldovei, a trâmisi la București pe Vintilă Vornicul să se facă Domn în locul lui Alexandru-Vodă, fiul Kiajnei și al lui Mircea Ciobanul. Vintilă a domnit în scaun patru đile și'n urmă, după uă luptă cu óstea lui Alexandru-Vodă, comandată de boierii Dragomir Vornicul, Mitrea Comisul, Bratul Paharnicul și Ión Pârcălabul, Vintilă a fost bătut și a căđut în luptă.

De zidurile cetății Bucurescilor nu se maî pomenesce nicăierî. În schimb, avem *casele bolovănite* ale boierilor atât de tari și de bine apărate, încât Mihaî-Vitezul, spune Walther, când va omori pe Emir și pe Turcii lui la București, va trebui să pună tunurile și să bată din patru părți *casa bolovănită* a Vistierului Dan, situată cam lângă mănăstirea Spătarului Stelea⁶⁾.

Fiă în câmpiele cele intinse ale Țerii, fiă prin pregiurul Bucurescilor, Români secolului XVI s'aú luptat totdeuna conform unor anumite regule de tactică și strategie militară, din numărul cărora, parte s'aú păstrat în „Invěțăturile lui Neagoe-Vodă către fiul seú Teodosie⁷⁾“.

1) *Mag. Ist.*, I, pag. 160. Cf. Xenopolu: *Istor. Român.* III, pag. 486.

2) Supranumit: *Hector*; a domnit de la 1534 și pêně la 1571.

3) Hurmuzako: *Documente*, vol. X, prefața d-lui N. Iorga.

4) A domnit între 1536 și 1546 (Xenopolu).

5) *Mag. Istor.*, I, pag. 177.

6) *Tes. de Mon. Istorice*, I, pag. 13. Walther: *Res Gestae Michaelis*.

7) Neagoe-Vodă a domnit de la 1512 pêně la 1521.

In aliniatele militare ale acestor instrucțiuni citim:
„Să tocmesci străji să mERGă înainte: două străji, una înainte,

Casă de apărare.

„alta mai pe urmă, și-apoi să vină tabăra. Să fiă străjile atât de „parte una de alta, încât să se pótă vesti una pe alta“.

Neagoe mai ȃdice:

„Hărțuitoriș să nu  să înainte și să nu dea harț, căci nu sunt „de nici un folos“ ...

„Să 'ți alegi în vremea războiului șese-deci de bărbați, pe
„cari să nu-ți despartă de tine“ ...

„Să nu te sperii de mulțimea vrăjmașilor. Leul risipește
„ciréda de cerbi“ ...

„Să stai mai la uă parte de mulțime, căci vrăjmașul acolo dă
„mai cu inimă“ ...

„Bani războiului să-ți ai totdeauna cu tine, căci trebuie Dom-
„nului avuția multă; omul e ca porumbul: fuge acolo unde e
„bogăția multă“ ...

„Feciorii, fetele, femeile boierilor să fiă îndărétul óstei“¹⁾ ...

Armele cu cari Români se luptau în secolul XVI erau ur-
mătóarele:

a) *arcul și săgéta*. Arcurile române erau fórté mari. De mărimea lor se miră și o admiră balada germană din evul mediú *Biterolf und Diellieb*²⁾. Dibăcia arcașilor munteni și moldoveni era cunoscută în tótă Europa. Români au întrebuițat arcurile și săgețile pêne la 1700. Poesia poporană română cântă adesea comandele căpi-
tanilor de arcași, când strigaú ostașilor lor:

Arcurile vă 'ncordați!
Săgețile vă 'ntéglăți!³⁾

b) *sabia*, care, sub numirile de paloș, băltac, hanger, era uă armă teribilă în mâna Românului; pêne în secolul nostru, ostașul Român, când ajungea piept la piet cu dușmanul, da de svênta. Strigătul *dă, mă!! dá, mă!!* a resunat la Magenta și Solferino de a 'nspăimêntat pe Francesi.

c) *ghióga* țintuită, fusta, topuzul, bâzdóca, buzduganul, măs-
dracul;

d) *sinețele*, adică puscele de ađi, pistólele;

e) *puscele*, adică tunurile, unele de cireși, cercuit cu fier, cum erau ale lui Petru Cercel și ale lui Mihai-Vitezul, și altele de aramă. Artileria ușórá a Muntenilor și a Moldovenilor era renumită pentru iuțéla mișcărilor și potrivéla tragerei. Áncă de la începutul secolului XVI, de la 1516, Domni Munteniei și ai Moldovei aveau câte 200 de artileriști, adică de *puscași*⁴⁾. Capul artileriei, căpitanul tunurilor în vremea lui Mihai-Vitezul era

1) *Buletinul Instrucțiunei Publice*, anul I, pag. 76—80.

2) Hasdeú: *Ión-Vodă* (Bucuresci, 1865), pag. 74.

3) Teodoreseu G. Dem.: *Poesii populare*.

4) Hasdeú: *Col. lui Traian*, 1874, pag. 134.

Vincenzo Bombardier Mantovano, adică era din orașul Italiei, Mantova, și era capul bombardierilor¹⁾;

f) *topórele*, barda și cósă; cu acesta din urmă tăiaș picióarele cailor, de unde s'a păstrat locuțiunea: *a snopi pe vrájmași*²⁾.

Acestea 's armele cu cari Români, la Bucuresci și aiurea, s'aú luptat și'n secolul XVI și'n cel următor.

Ostașul român dintr'aceste două secole, ca și haiducul din secolul XVIII, și-a adorat armele. In străvechia baladă *Toma Alimoș*, în care se cânta odiniórá vitejiele lui Alexandru Bassarabă³⁾ în contra lui *Atlamoș*, capul Tătarilor din 1345, vítézul dice:

Inchinar'ași armelor,
Armelor drăguțelor,
Armelor surorilor!

Și de câte ori, pentru Român:

Pușca i-a fost uă mândruță,
Săbióra nevěstuță!

Și încă:

D'o ploua plóia de sânge,
El iea arma și se duce.

Românul a adorat armele și a iubit la nebuniă calul,

Căci Românu-î frate bun
Cu-orî-ce cal vítéz, nebun!

Heinrich von Ofterdingen, in *Nibelungenlied*, ni 'Y arétă ca maestri-călăreți; Miron Costin, Dimitrie Cantemir se 'ntrec a-î lăuda pentru minunatele lor aptitudinî equestre. Scriitorul Verantius dice: *Equestres plerumque militant, pedestrium copiarum nullus usus, nisi ad lacessendum hostem in montanis*⁴⁾.

Intr'adevăr, caii din țeră, caii de Missir, caii de Bugeac eraú

1) Spontoni: *Historia della Transilvania* (Veneția, 1638), pag. 114.

2) Hasdeu: *Ión-Vodă*, pag. 81.

3) Hasdeu: *Negru-Vodă*, Cronica Bassarabilor, pag. COLXXIII.

4) Citat în Dr. Ladislav Pič: *Les lois roumaines et leur connexité avec le Droit byzantin et slave* (Bucuresci, 1887) pag. 50—51: „Români se luptă mai totdeuna călări; nu întrebuințéză oștirile pedestre decât pentru a hărțui pe vrájmași în munți“.

de pomină când s'avântău în luptă, conduși de călărețul muntén ori moldovén.

Turciî, împietriți de admirațiune, diceău în secólele trecute: „ființele cele mai perfecte pe cari le-a făcut Dumneđeș sunt flă-căul persan și calul moldovén¹⁾, — iér Frederic II, marele rege al Prusiei, era de aceeași părere, fără esagerațiunea Orientalului, când, în secolul trecut, jertfia sume enorme, numaî ca să aibă pentru cavaleria sa cai moldovenesci²⁾. Spontoni, contimporanul lui Mihaî Vitézul, constată același lucru pentru călărimea Țării-Românesci³⁾.

Ostașiî Români din vremea lui Mihaî Vitézul, dintre cari mulți erau

Tot voinici d'ai Oltului,
Cum îi place codrului,
Cum nu-î vine câmpului;
Lungî de mână,
Tari de vână,
Tot porniți pentru pricină;
Lungî în cote,
Lați în spate,
Cu hangere ferecate;
Cu mustața 'n barbaric,
Cum stă bine la voinic,
Cu mustața cât uă códă,
Douë la cefă le 'nódă,
Și 'și face nodul cât pumnul,
De se sperie păgânul.
De 'și face cruce creștinul⁴⁾,

ostașiî români din vremea lui Mihaî Vitézul, aceia cari măturară pe Turci din Bucuresci și din Giurgiū, când încălecaū pe cai cu „cóma viforită și cu códă bici făcută“, seū pe cai „vineți, bidivii“, seū pe cai cari se numiaū

. . . scerași,
Negri Țigănași,
Negri 'mi sunt ca corbul,
Iuți 'mi sunt ca focul⁵⁾,

1) Bellanger: *La Kéroutza*, I, pag. 147.

2) Hurmuzake: *Documente*.

3) Spontoni: *Op. cit.*, pag. 14.

4) Teodorescu G. Dem: *Poesii populare*, pag. 585.

5) *Ibidem*, pag. 47.

séu pe iepe „tinere, sirepe, cu dungî negre pe spinare“ făceau minuni de vitejiă și provocaū admirațiunea entusiastă a tuturor străinilor cari îi vedeau.

Si Deus. o. uellet. Dacorū hic colla MICHAEL Saccv. p.
Eximeret Turcā. libera totā. iugo.

Unul din portretele lui Mihai-Vitezul. — Colectiunea Academiei Române.

Ô! les braves enfants! esclama colonelul Gaillard în 1877, uitându-se cum dorobanții noștri se avântă spre înălțimele Plevnei,

sub plóia de bombe și de șrapnele, — și tot asemenea cuvinte de laudă și de cinste le esclamaū, tot la Plevna séū *Pelvin*, cum îi diceaū ostașii lui Mihaī, străinii carī insoțiaū armia triumfătoare a Eroulūi de la Călugărenī.

Și cum nu era sē esclame de admirațiune Unguriū și Italianiū când vedeaū în oștile lui Mihaī căpitanī ca:

Doi Căplesei și trei Buzesci,
Zmeii Țării Românesci,
Purtătorii oștilor,
Și fruntea boierilor? 1)

Stroe Buzescu, Stroe, cel maī vitéz Român al secolului XVI, Stroe Buzescu care, la vêrstă de 70 de ani, în timpul lui Radu-Vodă Șerban, la 1602, provóca pe ginerele Hanului tătăresc la luptă singulară și 'l omórá, murind și el peste 3 săptămâni dintr'ua rană primită la obraz 2), Stroe Buzescu era minunea cavalerilor români. De calul Buzescului póte a đis poetul necunoscut al poporului:

Călușelul lui,
Puiul Leului;
Șeulița lui,
Falea smeului;
Chingulița lui,
Doi balaurei
Cu capul de zmei,
De códe 'nodați,
La gură 'neleștați;
Friulețul lui,
Doue năpărci verđi
De códe 'nodate,
La gură înceștate 3).

Sē ne aducem aminte de ornamentul și 'mpodobirea cailor la cavaleriū medievală din Centrul și din Apusul Europei, și ne vom convinge că nu eraū multe capitole din cea maī completă artă militară a Italianilor séū a Germanilor, pe carī Româniū sē nu le fi cunoscut.

1) Alecsandri: *Poesii populare ale Românilor* (București, 1866), pag. 196.

2) Hasdeu: *Traian*, 1869, Martie: *Limba slavă la Români pêne la anul 1400*.

3) Teodorescu G. Dem.: *Poesii populare*, pag. 92.

Zaua, chivăra și mănușile de sîrmă se 'ntrebuințău la noi ca și în Apus.

Poetul ȃice:

Aste spete late
Și-aste mîini curmate
'N sîrmă 'nfășurate
N'aũ cu cin' se bate! 1)

Bucurescîi, ca și orașele Apusului, în carî gentiluomiî feudalî daũ ale lor vitejescî *tournois* în vremî de pace, Bucurescîi aũ vęđut și ei luptătorî la întrecere carî eraũ, ȃice poetul poporan,

Călărî pe șese juganî,
Cu córne cãnite,
Cu frêne zugrãvite,
Cu unghiele costorite,
Cu códele împletite 2).

La alergãrile ostășescî de la Bobotézã și la cele din luna lui Cuptor era ceva mãreș. Paul Strasburgh, ambasadorul lui Gustav-Adolf la Amurat IV, cãnd a trecut prin Bucurescî la 1632, a vęđut uã asemenea alergare și o notézã cu admirațiune în ȃiarul cãlătoriei sële 3).

La asemenea alergãrî gãndindu-se, poetul poporan pune în gura vitejilor ce cãntã urmãtorele cuvinte:

Numãi pe negrul sę 'mî dați,
Infrênat și inșeuat
Cu șeua moldovenésã,
Cu pãtura tãtãrészã,
Cu scãrile 'n turnurî,
Cu frênele 'n fluturî,
Cu cioltarul împodobit
Numa'n aur și'n argint 4).

Obiceiũ strãvechiũ la Tãrgoviște și la Bucurescî era stropirea cu Sfãnta Aghiazmã la Bobotézã a cailor domnescî. În fața Domnului și a tuturor boierilor, în fața întregului orași, strîns lãngã

1) Teodorescu G. Dem.: *Poesiũ populare*, pag. 499.

2) *Ibidem*: pag. 174.

3) Cipariũ *Arhiv*, I, pag. 12.

4) Teodorescu G. Dem.: *Poesiũ populare*, pag. 89.

Curtea Domnăscă seú pe câmpia numită *Livădea Gospod*, unde adeseori pășeau în libertate caii domnesci, Mitropolitul Țării, însoțit de cei doi Episcopi și de Egumenii bătrânelor mănăstiri ale Țării-Românesce, stropia cu apă sfântă caii Domnului, aduși

Călăreț român din secolul XVII¹⁾.

de vorniceii și de comișei. Tot grajdul defila. Calul favorit al Domnului era obiectul de admirațiune al tuturor. Poetul ȝice că 'l țin:

Vro cincii vorniceii,
Vro cincii comișei,
Doi de dârlogeii,
Doi de dalbe scării;

1) Colecția Academiei Române. — Din biblioteca Statului-Major din Paris.

Iér al cincilea
 Frumuşel mi 'l bate
 Mi 'l bate pe spate,
 Şi mi 'l neteşesce,
 Şi mi 'l potriveşte,
 Cu cioltar de fir,
 Ciucurî d'ibrişim,
 Ciucurî de argint,
 Lungî pên' la pămênt 1).

Defilarea se sfârşia cu iepele de prăsilă, cu „muma juganilor, care-î fruntea cailor, scăparea vitejilor, aidoma nălucilor“.

Aceştia's caii răsboinicî ai Românilor din suta XVI şi din suta XVII şi pe cari Spontoni îi numesce: *razze bellissime di cavalli, atti, non solo alle pompe illustri de' celebri e nobili Corteggiani, ma resistenti ai duri essercitii de' bellicosi e prodi soldati* 2); acesta-î calul, pe gâtul căruia plecându-se, călăreţul îi şuera la urechiă cuvintele îndemnatóre:

Aleleî, murguleţ mic,
 Aleî, calul meü voinic,
 Aşterne-te drumului
 Ca şi iérba câmpului
 La suflarea vântului 3);

şi calul pleca mai iute ca săgéta scăpată din arc; acesta-î calul, pe care Mihaî, trecênd în not Mureşul după nenorocitul de Mirăslău, îl sărută dându-î drumul în pădure să trăiescă 'n libertate.

III

La 13 Novembre 1593, armata lui Mihaî şi cele două miî de oştî ardelenene se aflaü în Bucuresci, aşteptând ordinele Eroului. Cuvintele: *Mörte Turcilor!!* erau şoptite de toţi. Lucrul se 'ntêmplă cu iuţela fulgerului. Tunurî, puscî, săgeţi şuera şi detună prin uliţele şi printre colinele Bucurescilor.

Se desfăşură stégul cel mare al Ţerii care era de damasc

1) Teodorescu G. Dem.: *Poesii populare*, pag. 45.

2) *Historia della Transilvania*, (Veneţia, 1638), pag. 4.

3) Alecsandri: *Poesii populare*, balada *Toma Alimoş*.

alb; pe damasc se arăta un corb, pe frunză de ienupere verde, și care avea în cioc uă îndoită cruce de argint, suflată cu aur, semn și marcă foarte vechiă și principală a Țării-Românești¹⁾.

A doua zi nu mai fu picior de Turc în București. Mihaï se repede la Giurgiù, îl bate și se reîntorce îndată la București, căci i se vestese sosirea unui Emir, „coboritor din măritele odrasle ale lui Mahomet“ și însoțit de mai mult de uă miă de Turci. Acest Emir este găzduit în casele bolovănite ale Vistierului Dan, despre cari am vorbit și pe cari Walther le numesce *commodas in Urbe domos*²⁾.

Mihaï se afla atunci în palatul înălțat pôte de Mihnea II lângă mănăstirea Sftei Troițe, viitoare Radu-Vodă, palat din cari nici urmă n'a mai rămas. Oștile și curteniï erau ascunși în valea de lângă mănăstire (cum aulicis et aliis militibus in valle clam congregatis).

Posițiunea colinei lui Radu-Vodă, așa cum era la 1593, presinta pentru apărarea Bucureștilor nesce folóse atât de mari, în cât peste doi ani, la 1595, Sinan-Pașa, după Călugăreni, o va fortifica foarte bine, cum vom vedé mai la vale⁴⁾.

De aci, dintr'acest *palatio prope novum sub urbe monasterium*, plecă Mihaï pe lângă gârlița Bucureștióra și atacă locuința întărită cu ziduri bolovănite a Vistierului Dan, de lângă M-tirea Spătarului Stelea. Lupta fu grozavă. Emirul și Turciï își vëndură scump viața, când vedură că nu mai este nici scăpare, nici iertare. Bucureștii se sguđuiă din temelii de tunurile și de puscele ostașilor lui Mihaï, dér ridică sus fruntea de mândriă, simțind că

Unul din portretele lui Sinan-Pașa³⁾.

1) Spontoni: *Historia della Transilvania* (Veneția, 1638): „di bianco damasco, ov'era dipinto un Corvo sopra verde Ginebro, ch'havea nel rostro vermiglia duplicata Croce, in-segna ad impressa antichissima e principale di Valacchi“.

2) *Tes. de Mon. Ist.*, I, Walther: *Res gestae Michaelis*, pag. 14.

3) Colecțiunea Academiei Române.

4) Veđi și cap. intitulat: *Bucureștii de la 1500 pênă la 1600*.

s'au reîntors timpurile de strălucită vitejiă ale lui Radu de la Afumați.

Mihaï nu fortifică Bucureșii, căci nu avu vreme.

La Iuniu 1595, după ceși trâmise familia și avuțiile în Transilvania, Mihaï plecă la Giurgiū. In timp de uă lună, Eroul sciu se împiedice cu mica sa armată pe Sinan de a trece Dunărea; la urmă ênsē, când comandantul suprem al Turcilor trâmise un corp însemnat de armată pe la Calafat, ca să trecă pe acolo Dunărea și să apuce pe Mihaï de la spate, acesta fu silit să se retragă la Călugăreni. Aci fu câștigată victoria cea fară

Luptele lui Sinan în Muntenia¹⁾.

sēmēn a Românilor din secolul XVI. Tot atât de înțelept pe cât de vitez, Mihaï se retrage a doua oră spre Bucureșii, și'n ziua de S-fa Maria poposesce pe delurile Văcărescilor, lângă orașul-capitală.

Bucureșii erau pustii.

Bêtrâni, copii, femei, toți plecaseră. Spaima de Turci era grozavă, căci erau cumplete crușdimele și omorurile lor. Cuvintele cutremurătoare: *ău să vină Turcii!!* séu, mai mult, *vin Turcii!!* goliau

¹⁾ Colecțiunea Academiei Române. — Fantasiă germană din 1595.

la minut stradele și casele Bucureștilor. Și lucrul acesta s'a întâmplat mereu de la 1500 și pînă la 1848.

Trei zile stete Mihaï la Văcărești¹⁾. Ungurii din armata lui profitară de odihna acésta și, sub cuvânt că tot o să jăfuiască Turcii orașul, găsiră mai cu cale să 'l jăfuiască ei²⁾.

A patra zi, Mihaï porni spre Târgoviște. După el, Sinan și totă armia turcésă intră 'n București.

Nicolae Costin țice în *Cronica* sa:

„A înconjurat Sinan-Pașa Bucureștii cu șanțuri și părcane, „iér uă biserică, zidită de Alexandru-Vodă, a întărit-o cu șanțuri „și cu băști³⁾“.

Amănunte mai numeroase ne dă un martor ocular, care a fost cu Sinan-Pașa la București, în timpul când bătrânul Pașa fusese apucat de mărirea de a fortifica cât mai multe din orașele românesce⁴⁾. De ce? Nuscim.

Acest martor ocular este călugărul Nikifor.

El ne spune:

„Sinan-Pașa a numit dece beï pentru Țera-Românescă; căpeteniă peste acești Beï este Mehmet-Pașa⁵⁾.

„Lucrările de fortificațiune la București constă din două „rânduri de copaci înalți, bătuți în pământ și, între rânduri, tot „spațiul este umplut cu pământ. S'a construit nouă bastiöne pe „piloți și cu pământ; pe fiă-care bastion se pöte pune câte cinci- „spre-dece tunuri. Bastiönele sunt departe unele de altele ca de „uă aruncătură de arc. Imprejurul orașului s'a săpat un șanț, a „căreia adâncime este de trei sagene (pe nemșesce *Klafter*), iér „lărgimea îi este tot atât de mare ca și adâncimea.

„Mănăstirea zidită de cărămidă, care se află apröpe de orași „(adică S-fta Troiță, mai târziu Radu-Vodă) a fost ocupată și 'n „opt zile Sinan-Pașa a fortificat-o. Zidul cimitirului a fost co- „prins în fortificațiuni, întărindu-se și densusul cu palissade și cu „lucrări de pământ. Și-acolo s'a construit 5 séu 7 bastiöne, —

1) *Tes. de Mon. Ist.* I, Walter, pag. 30.

2) Șincai: *Cronica*, anul 1595.

3) Kogălnicenu: *Cronicele României*, I, pag. 481 și 485.

4) Hurmuzake: *Documente*, VIII, pag. 193, Raport venețian din 27 Septembrie 1595: *Sinan andava facendo fabricar forti per la Vallachia.*

5) Acest Mehmet-Pașa nu e altcineva de cât Mihnea-Vodă sin Alexandru-Vodă, care, cu cinci ani înainte, fusese Domn la București și reparase biserica S-fta Troiță de care o vorba mai la vale, ba chiar, pöte, clădise palatul de care vorbesce Walther.

„călugărul nu 'și aduce bine aminte, — ier în *castel* se pot pune „cam la 10000 de ómení“ 1).

Acestate sunt aménuntele Călugărului Nikifor, care mai târziu plecă într'ua Vineri cu Sinan-Paşa în Turcia, și pe care l'întălnim ierăși la 10 Octobre 1598 prins de armata lui Sigismond, imbroboditul principe al Transilvaniei. Mihaï-Vitezul va interveni și'l va scăpa din mâinile Ungurilor 2).

Relațiunea ce el ne dă e prețiosă căci, pênă aci, e cea mai completă din tóte câte avem despre fortificațiunile lui Sinan la Bucuresci. Prin el scim că un șanț întărit a'nconjurat Bucuresci și că colina lui Radu-Vodă a fost fortificată cu ziduri și bastiône, ba chiar că, acolo unde noi credem că a fost un palat zidit de Mihnea-Vodă (*palatio prope sub urbe munasterium*, dice Walther), Sinan, preschimbând palatul, a făcut un castel în care puteau intra 10000 de ómení.

Tot Nikifor Călugărul adauge că biserica de pe colină, adică Mănăstirea S-ftei Troițe, a fost schimbată în moscheă. De cele-l-alte biserici Sinan nu s'a atins. De altmintreli, și Nikifor, ca și Șincaï, ne spune că Ungurii arseră si case, și biserici.

Sinan a lăsat la Bucuresci 100 de tunuri din cele șese sute ce avea cu densusul. Armata lui Sinan era la Bucuresci, spune Nikifor, de 150,000 de ómení. Sinan plecă la Târgoviște, unde va începe aceleași fortificări lăsând la Bucuresci, ca supraveghiător al fortificațiunilor și cârmuitor al orașului, pe fostul beylerbey al Anatoliei, adică pe Mihnea II, fiul lui Alexandru-Vodă 3).

Pentru a completa atât cât posibil tabelul Bucurescilor, fortificați de Sinan, se mai adăugem și un număr respectabil de *cămile de răsboi*. Walther care le-a vădut, ne spune că era cam 150 de cămile, cari colindaú ulițele Bucurescilor, pe când Sinan luera la fortificațiuni. Dintr'ênsele uă sută, adauge Walther, au cădut în mâinile ostașilor lui Mihaï 4).

De altmintreli, cămilele nu erau lucru nou pentru Români. Âncă de când dedeseră piept cu Turci, din suta a XV, ostașii noștri avuseseră se se lupte cu cămilele de răsboi ale Turcilor. Jean de Wawrin afirmă cu esagerațiunea ce adesea-orí i-e propriă, că

1) Hurmuzake: *Documente*, I, 3, pag. 363.

2) Idem: *Ibidem*, I, 3, pag. 483.

3) N. Iorga: *Acte și Fragmente*, pag. 149.

4) *Tes. de Mon. Ist.*, I, pag. 32.

„la 1442 a  cădut în luptele din Țera-Rom nesc  ale Turcilor „cu Rom ni 52000 de Turci, 5000 de cămile  i cai fără număr“ 1).

 nt ririle de la colina S-ftei Troi e, adică de la mănăstirea care va purta mai târziu numele de Mănăstirea lui Radu-Vodă, a  rămas de pomină în memoria Bucurescenilor, sub numele de *Palanga lui Sinan Pa a*.

T te documentele din secolul XVII vorbesc de „locul de l ng  M n stire, unde este Palanga lui Sinan-Pa a“ 2), — probabil, un bastion mai însemnat, u  înălătură mai mare care a durat mai multă vreme  i care, fiind pe colină, domina ora ul  i se vedea de departe. *Palanga* nu putea să fi  jos, de vreme ce D mbovi a, venind ni el mare, înconjura colina de t te p r ile, a a  nc t, la m n stire, nu pute  ajunge de c t pe un podi or de lemn care, ridicat, isola cu des v r ire colina de cele-l lte părți ale Bucurescilor 3).

Bucurescenii a  ținut multă vreme minte *Palanga*, i r fortifica iunile lui Sinan-Pa a de la Bucuresci a  făcut sgomot în t t  cre tin tatea. Polonii caută să alle în ce constă aceste întăririi 4); Maximilian, archiducele de Austria, vorbe e despre d nsele în scrisorile ce tr mite lui Ion-George, Electorul de Brandenburg 5). Senatul Veneției le cunoșce prin scrisoarea lui Leonardo Donato către Dogele sl vitei  i bogatei republici 6).

Cel pu in dacă aceste întăririi  i lucrări strategice ale lui Sinan-Pa a ar fi rămas în picioare! D r nu; Sinan se retrage dinaintea armatei lui Miha   i Sigismond, d r m  tot ce făcuse la T rgovi te 7), unde  an ul de înconjurare era  i mai mare de c t cel de la Bucuresci; d r m  tot ce făcuse la Bucuresci; mănăstirea cea f rte  nt rit  a Sftei Troi e e d r mat  din *c buri p n  în temelii* 8). Din fug  tot ce a putut distruge a distrus  i s'a retras la Dunăre, l s nd totu i la Bucuresci tunuri mari de cetate, mult  i rb  de pu c , alte muni iuni, mulți cai  i alte lucruri de r sboi 9).

Urmărindu-l, armata cre tin  se opre e la Bucuresci. Printre

1) *Croniques d'Angleterre*, pag. 9.

2) *Archive: Mănăstirea Radu-Vodă*, pach. I, act. 10.

3) *Travels of Macarius, etc.* partea VIII, pag. 375.

4) Hurmuzako: *Documente*, III, 2, pag. 131.

5) N. Iorga: *Acte  i Fragmente*, pag. 149.

6) Hurmuzako: *Documente*, III, 2, pag. 492.

7) *Idem: Documente*, VIII, pag. 193.

8) *Archive: Mănăstirea Radu-Vodă*, actele de clădire  i de reparare în secolul XVII.

9) Hurmuzako: *Documente*, VIII, pag. 194.

Italianii din armata ungară se afla și faimosul strateg Silvio Piccolomini, „cavalier Senese e di pregiato valore¹⁾. În consiliul de război, ce se făcu la București, Piccolomini propuse să se repara fortificațiunile Bucureștilor, să se adauge altele noue și să rămână pentru totdeauna capitala Țării cetate tare, capabilă de a se împotrivi orî cărui dușman²⁾. Ceî-l'altî capi ênsê, și probabil Mihaî, grăbiți a se mai izbi încă uă dată cu Sinan-Pașa, nu se învoiră

Luptele lui Sinan-Pașa la Târgoviște, București și Giurgiu³⁾.

cu părerea lui Piccolomini⁴⁾, ei se repeziră la Giurgiu, unde, prin vitejia extraordinară a lui Mihaî, Sinan mai perdu la trecerea Dunărei încă 18000 de ómenî⁵⁾. Drumul de la Târgoviște la București, și de la București la Giurgiu era așternut cu cadavre.

Starea Bucureștilor în Decembrie 1595 și în ierna și primăvera lui 1596 fu spăimântătoare. Domnul nu putu locui într'ênșii și stete la Târgoviște. Lumea fugise de Turcii lui Sinan prin creș-

1) Spontoni: *Attoni de' Re della Ungaria* (Bologna, 1602), pag. 100.

2) Hurmuzake: *Documente*, III, 2, pag. 151.

3) Colecțiunea Academiei Române. — Fantasiă germană, din Octombro 1595.

4) Hurmuzake: *Documente*, IV, 2, pag. 68.

5) *Tes. de Mon. Ist.*, I, pag. 34, Walther in: *Res Gestae Michaelis*.

Sigismund Báthory, principele Transilvaniei ¹⁾.

¹⁾ Colecț. Academiei Române.

tetele munților, și-acum li-era témă să se reîntórcă din cauza Ungurilor, a Bulgarilor cari veniau într'una să se inroleze în armatele lui Mihaï¹⁾, a Sêrbilor și a Cazacilor din oștile Eroului. Domnul dede voiă acestora să trecă Dunărea; acum bătură pentru a doua óră *Pelvinul*, adică Plevna cea gloriósă din fastele României trecute și României continpurane.

La 1597, când lucrurile păreaū a se mai linisci puțin, daū năvală Tătariī în Țera-Românescă. Modul cum prădară Brăila, Buzăul și Bucurescii a rămas de pomină. Pentru a ne face uă ideeā despre cumplita lor barbariā, e destul a spune că luară robī din țeră 30000 de suflete²⁾.

Secolul XVI se sfârșese pentru Bucuresci într'uă jale adâncă. Case, biserici, mănăstiri sunt făcute una cu pământul. Lumea se apropiā cu gróză de nenorocitul orași, și cu tóte acestea, din punctul de vedere militar și pentru gloria neperitóre care lumina atunci armele române și pe Eroul de la Călugăreni, aceste timpuri fură mândre și frumoșe pentru orașul-capitală. Suveranii și generalii se ocupaū de dânsul; în tóte rapórtelē ambasadórilor se vorbia *della fortezza di Bucharest*³⁾; gazetele venețiane il arétau în stampă înconjurat de armia nenumérată a lui Sinan; posițiunile séle sunt studiate de strategī ca Piccolomini și, mai presus de tóte, pentru că avea în zidurile séle pe Mihaï, pe luptătorul pe care Serbiī, Bulgariī și Albanesiī il numiau *l'Orientale lor Stella*⁴⁾, pe căpitanul pe care, mai târđiū, la 1640, Starowolski, scriitorul militar polon, într'a sa opera *Instituta Rei Militaris*, il consideră, pe aceeași liniā cu Ion-Vodă al Moldovei și cu Gustav-Adolf al Suediei, ca pe unul din capiī oștirilor europene, capi cari sciau să ducă pe ostași la sigurā victoriā⁵⁾.

Frumoșe timpuri de vitejiā ostășescă, atunci când străiniī admiraū iurușul iresistibil al Românilor la luptă⁶⁾ și când

Bani Severinului,
Caimacamiī Oltului

1) Spontoni: *Hist. della Transilvania* (Veneția, 1638), pag. 94.

2) *Tes. de Mon. Ist.*, I, pag. 42, Walther.

3) Hurmuzake: *Documente*, VIII, pag. 197.

4) Spontoni: *Historia della Transilvania*, pag. 171.

5) Citat de d. Hasdeū în *Ion-Vodă*. Cartea lui Starowolski e tipărită la Cracovia, la 1640.

6) Spontoni: *Attoni de' Re dell'Ungaria*, (Bologna, 1602), pag. 93. Turcii erau de către Români „per fianco si fianco investiti e con le archebuggiate bersagliati, che quivi non poteranno resistere“.

Și boierii târgului
 Stați la drépta Domnului,
 Cam din fața cortului;
 Iér la stânga Domnului,
 Domnului și Banului.
 Stați Buzescii și Căplescii,
 Căpitanii oștilor
 Și gróza păgânilor!

Timpuri de lupte mărețe cu cari Româniî încheiă strălucitor secolul XVI, când Mihaî

De ostași e ocolit,
 De ostași țepenî, vërtoși,
 Români tineri și vënoși;
 Și ureă la munți înalți,
 Printre pietre, printre brađi,
 Pe plaiuri, muche și dél,
 Să soséscă în Ardél¹⁾.

IV

Secolul XVII se 'ncepe cu omorul infam și mișelesc din câmpia Turdeî. Mihaî móre și boierii aleg Domn pe vitezul Radu Șerban, neam de Bassarabî, căpitan de frunte.

În Transilvania, în Moldova, în Muntenia, rësboiul duduê pretutindenî. În armia română, ca și 'n armata lui Sigismond și în armata omorîtorului Giorgio Basta sunt ostași mercenari din tóte țerile Europeî. Radu Șerban are ca comandant în armata sa pe un Gascon, anume Bulet, pe care 'l trâmite la Viena și la Praga, în Aprile 1602, ca să-i aducă subvențiunea promisă de Impêratul Rudolf²⁾. Armata lui Radu Șerban era la acéstă epocă de 16000 de ómeni, — *tutta buonissima gente di guerra*, țice ambasadorul Veneției de la Praga³⁾.

Radu Șerban să repede la Bucurescî, pe care-î părăsesce la 13 Ianuariu 1602, când intră în dênșii Simeon-Vodă Movilă și cu

1) Teodorescu G. Dem.: *Poesii populare*, pag. 478.

2) Hurmuzake: *Documente*, VIII, pag. 239.

3) Idem: *Ibidem*, VIII, pag. 241.

Poloniî, comandaşii de Ión Potocki de Potok, generalul trãmis de marele cancelar al Regatului Poloniei, Zamoyski, ca sã punã pe tronul Munteniei pe Simeon Movilã¹⁾.

Stema lui Radu-Vodã Șerban²⁾.

De frica Buzescilor, Movilã și Poloniî pãrãsesc Bucureșcii. Turcii de la Giurgiũ fac dese incursiuni în capitalã. Pradã, jãfuese, omõrã, — ceva de nedeseris; sãrãcia e la culme, țeraniî sã vënd rumãni, ca sã nu mõrã de fõme.

Cum se 'nvêrtesc lucrurile de la 1602 la 1604, nuscii. Ceia ce Șineai la 1604 afirmã dupã rapõrtele comisarilor imperiali din Transilvania, este de mare importanță pentru istoria militarã a

1) Hurmuzako: *Documente*, supl. II, vol. II, pag. 35 și urm.

2) Colecțiunea Academiei Romãne.

Bucureștilor. Comisarij spun Impăratului Rudolf de la Viena că Radu Șerban întărește Bucureștii înconjurându-i c'un zid pe acolo pe unde făcuse Sinan-Pașa șanturile selee și, lucru esttraordinar, la aceste întărirj lucrăză țilnic, spun comisarij, un număr de 6000 de ómenj¹⁾.

Simeon-Vodă Movilă.

Cum n'a rămas nimic din lucrările a 6000 de ómenj; cum poesia poporană, tradițiunea orală, cronicarij, documentele de la Academia seú de la Arhive nu ne-au păstrat ceva despre aceste colosale lucrări a 6000 de ómenj, nuscii.

Ceea ce sciú e că, la 1609, Bucureștii sunt ierăși cumplit jăfuiți și arși de oștile seibatice ale lui Báthory Gábor, principele Transilvaniei²⁾. Trei luni aú prădat Ungurii Târgoviștea și Bucureștii, pêne când

Radu Șerban se întóree din Moldova cu nouă ajutóre și 'j gonesce peste munți, în Transilvania, sdrobindu-i cu desevêrșire la trecătorile carpatine.

Victoriile pe cari le-a câștigat Radu Șerban atât în Transilvania, când cu Moise Szekely, cât și 'n România, între anii 1602 și 1611 în contra Ungurilor aú rămas de pomină la Români de dincolo și la Români de aci.

Pêne mai acum 20 de anj, se cânta de bêtâni de Câmpina, Comarnic, Sinaia și Predel, *Cântecul lui Radu Șerban Bassarabă*, din care estrag numai partea ciobanului transilvănén către Domn:

Oleo-leo, Măria Ta,
Ce potop în țera mea!
Ungurii ne necăjese,
Turcii vitele răpese,

Báthory Gábor³⁾.

1) Șincal: *Cronica*, sub anno.

2) *Mag. Ist.*, IV, pag. 304. — Cf. N. Iorga: *Manuscripte din bibliotecj străine*, pag. 44—48.

3) Colecțiunea Academiei Române.

Tătarii ne jăfuiese:
 Vai de némul românese!
 Frunđă verde mieșunea,
 Hai, Dómne, Măria Ta,
 Sciũ ascunsă cărărea,
 Printre stânci strîmtă vâlcea,
 Së nu simță pasërea:
 Te tulesc în țera mea,
 Hai, Dómne, s'o stăpânesci,
 De păgâni s'o izbăvesci 1)!

Ion Potocki de Potock 2).

A mers Radu Șerban de multe ori în Transilvania. Brașovul și Sașii lui îl primiau de voiă, de nevoiă. Poetul poporan ȕice:

1) Teodorescu G. Dem.: *Poesii populare*, pag. 478.

2) Colecțiunea Academiei Române.

Frunză verde de pelin,
La Braşov Saşii se 'nchin
Cu pâine, sare şi vin;
Lui Şerban cetatea închin
Armele lor dăruese
Către Făgăraşi pornesc 1).

Ér Spontoni vorbind de luptele Românilor cu Moise Székely sub zidurile Braşovului ne spune:

„Românii erau pe câmpie; porţile cetăţii erau închise; toţi „Braşovenii erau pe ziduri uitându-se. Armata ungară sub Szekely „se mişcă, Românii merg spre densa în regulă, ca la paradă. La „un moment dat, Românii sloboziră arcebussele şi arcele; fu ca „un trăsnet. De altă parte se repezi călărimea cu săbiele într'un „iuruş teribil. Fu un amestec de spaimă, Românii biruiră, şi, „fresce, Braşovenii se grăbiră a le deschide porţile. Indată după „ce vestea acestei strălucite victorii sosi la Viena, împăratul Ru- „dolf însărcină pe Contele Camillo Cavriolo să ducă lui Radu Şer- „ban un stég de general al Imperiului“ 2).

Primirea acestui stég se făcu cu deosebită pompă, nu la Bucureşti, căci era ruşine Domnului să arete capitala dărîmată şi pustiă, ci la Târgovişte, care suferise ceva mai puţin. La primirea stégului imperial, ne spune Spontoni, Radu Şerban, pentru a-i face şi mai multă onoare, îi eşi înainte cu două din vechiele stéguri ale Ţării cari erau considerate ca de minuni făcătoare 3).

Totuşi, Bucureştii, ca şi cele-lalte oraşe ale Ţării, pe unde se 'ncurau călăreţii şi bijbîiaŭ ostaşii în aşteptarea luptelor, Bucureştii au vădut în timpul lui Mihai Vitezul şi Radu Şerban toate nemişcările din Europa venind să se bată în contra Turcilor.

Intr'adevăr, de la 1593 şi pînă la 1611, adică 18 ani în cap, războiul a tunat într'una în Muntenia, în Ungaria şi 'n Transilvania. Când înceta aici, începea dincolo.

Condottierii italieni şi aventurarii francesi se numărau cu sutele în armatele principilor români şi transilvani. Pe lângă Italianul de care am vorbit, Silvio Piccolomini, care voia să fortifice Bucureştii, mai serviaŭ cu Mihai şi serviaŭ pe Radu Şerban urmă-

1) Teodorescu G. Dem.: *Poesii populare*, pag. 479.

2) Spontoni: *Hist. della Transilvania*, (Veneţia, 1633), pag. 231—233.

3) *Ibidem*: pag. 244—247.

torii Italiani: il conte Ernesto Carpignano, il signor Cosma Capponi, il signor Girolamo Estorga¹⁾.

Contele Tomaso Cavriolo, fratele Contelui Camillo, mai sus amintit, fu trămis ca strateg în armata lui Radu Șerban și sciu, într'un rând, cu șanțurile și înălțăturile de pământ la timp făcute, cu orânduirea potrivită a cavaleriei și artileriei, să facă pe Chanul Tătarilor să se retragă urlând de furie, pentru că nu putuse să se apropie de armata creștină. Artă strategică a condottierului italian apare aci în totă ingeniositatea ei.

Stema lui Nicolae Pătrașcu-Vodă, fiul lui Mihai Viteazul²⁾.

Unul din locotenenții lui Radu-Șerban și om al său de încredere, am spus că a fost Gasconul Bulet³⁾.

1) Hurmuzake: *Documente*, VIII, pag. 253 și urm.

2) Colecțiunea Academiei Române.

3) Hurmuzake, *Documente*, VIII, pag. 351 și urm.

Acești Italieni și acești Francesi, iubitori de luptă și adeseori mai iubitori de plăcere, avură prileji să vedă pe ostașul român cum se luptă, cât poate să ducă la greutățile războiului, cât e de inimos și de deștept.

De aceea, când se încheie la Dunăre, în Muntenia, după retragerea lui Radu Șerban la Viena, șirul războaielor, Italianii condottieri răspândesc prin Italia și prin Germania faima despre vitejia și despre cumpătarea ostașului român.

Dogii Veneției vor cere adeseori, în 1624, în 1627, în 1629, Baililor lor din Constantinopol să facă tot ce le va sta prin putință ca să înroleze pentru armatele lor mercenari când 2000, când 3000 de Români, *perchè sono buoni e valorosi soldati* ¹⁾ sîu, cum dic alții, *buonissima gente di guerra*.

Ragusani, pe lângă comerțul ce făceau în Muntenia cu mărfurile lor și ale Veneției, Ragusani mai serviau și de înrolatori de ostași români pe socotela *Reginei Adriaticei*. Dogii și secretarii Colegiului spun totdeauna Baililor să nu-i înșele la cheltuielile de înrolare și rețineri Ragusani ²⁾.

Războiul de trei-deci de ani va face să crească mai mult renumele de buni ostași, ce și câștigaseră Români.

Contele Ernest de Mansfeld, generalul suedez Torstenson, pînă chiar și Wallenstein, îi vor aprea forțe. *Li Vallachi di Moravia* și cei din Ardeal din oștile lui Rákoczi vor fi de mare ajutor generalului Torstenson în mișcările lui prin Bohemia și prin nordul Ungariei.

De altminterii, atât în secolul XVII cât și în secolul XVIII, după cum vom vedea mai la vale, Suveranii Prusiei și Suediei, precum și marii comandanți de armate, ca Eugeni de Savoia și Mauriciu de Saxa, se vor rosti cu vorbe de laudă pentru ostașii români cari, neputînd să se mai lupte la ei pentru ei, plecau în lume după luptă și glorie.

1) Hurmuzake: *Documente*, VIII, pag. 406, 416, 419.

2) *Ibidem*, pag. 419.

V.

Să ne reîntorcem la istoria militară a Bucureștilor. După venirea lui Radu-Vodă Mihnea și reîntrirea principatului Țării-Românești sub ascultarea Porței, Bucureștii trăiesc în liniste și se silesc să-și tămăduiească rănilor adânci, căpătate în timpul viforóselor domniilor ale lui Mihai-Vitezul și Radu-Șerban Bassarabă.

Uă singură luptă, la 1623, se dă lângă Bucureștii, la Mănesci-Buștei, între boierii Domniei, adică al minorului Alexandru Coconul, fiul lui Radu-Vodă Mihnea, și între călărașii de la Mănesci, de la Gherghița, Ploiesci și Roșiori-de-Vede¹⁾. Domnia bate pe călărașii resvrătiți și totul reîntră în liniste.

Lucrurile merg ast-fel pêne la 1632, când boierii, în frunte cu Matei Aga din Brâncoveni, vin la București să dea jos de pe tron pe Leon-Vodă. Domnul ese boierilor înainte cu oștile domnești pêne la sat, la Prisiceni. Ce vede, ce i se pare, Domnul se retrage din nou spre București. Boierii cu oștile lor îl urmăresc pêne din jos de *Mănăstirea lui Pană*, ađi biserica Sf-tei Ecaterina.

Colina de ađi a Mitropoliei, — Mitropolia nu va fi zidită de cât peste 22 de ani, — colina de ađi a Mitropoliei era acoperită cu vii; spre sud se întindeau lacul lui Șerban-Vodă și lacurile făcute de Dâmbovița pe lângă Mănăstirea lui Radu-Vodă. Pe câmpia ce se întindea la miédă-đi de colina Mitropoliei, spre drumul Giurgiului și pe lângă eleșteul lui Șerban-Vodă, se bătură pribegii cu oștile lui Leon-Vodă. Domnul birui pe boierii, prinse pe cel mai bogat boier al Țării, pe Preda Vornicul Brâncovenu, nepot lui Matei Bassarabă și bunic lui Constandin-Vodă Brâncovenu, și nu-i dete drumul decât după ce'l stórse de uă sumă mare de bani. Un alt mare boier al Țării, tot din óstea pribegilor, Radu Logofétul din Désa, căđu prins ca și Preda Brâncovenu. Și acesta, ca să scape cu vieță, plăti Domnului pungii din destul²⁾.

Lucrurile se linisciră pentru câte-va luni. Acum trece prin București, pentru a merge la Constantinopole, ambasadorul lui Gustav-Adolf, regele Suediei.

1) *Mag. Istor.*, I, pag. 282.

2) *Mag. Istor.*, I, pag. 287.

Leon-Vodă îl primesce cu mare cinste. În diarul ce a lăsat despre *Călătoria* sa, Paul Strasburgh vorbește foarte bine de țară și de armata română. Garda Domnului e mult mai bine îmbrăcată și mult mai bine armată de cât garda lui Rákoczi, principele Transilvaniei, pe care l'visitase cu câte-va săptămâni înainte. Caii, — se notăm că nu-i uită, — caii sunt foarte frumoși, foarte luxos îmbrăcați. În garda cu care Domnul l'a petrecut pe drumul Giurgiului erau 1000 de călăreți și 600 de pedestri. Aveau un stég de uă mărime neobișnuită: era stégul trămis Domnului de Sultanul Amurat; mai erau și stégurile Țerii. Surle, trîmbițe și lăutari. Ostașii cântau din gură. La palat, la masa dată de Domn, s'a dat cu tunurile de mai multe ori. Domnul i-a spus cu 'ntristare, după ce Suedesul l'întrebase, că acum Țera nu mai poate da ca contingent de armată de cât 10,000 de călăreți și 2000 de pedestri. În timpul lui Mihai-Vodă, a adaus el, Țera putea să aibă 50,000 de ómenii sub arme. Înainte de a se despărți de ambasador pe drumul Giurgiului, Domnul, după ce arătă lui Paul Strasburgh locul unde se bătuse cu boierii resvrătiți și crucele înălțate spre amintire, ordonă gardei să se se oprască și începură esercițiile militare, cari multămiră foarte pe Suedes. Nici n'au băgat de seamă, dice el, cum a venit ora prânzului. Domnul și boierii, călări pe cai, se luară întâiu la'ntrecere; în urmă veni jocul și esercițiile cu lancea, pe urmă întinderea arcelor și săgetarea, apoi descărcarea tunurilor și'n fine darea la țintă din puscă. După moda căzăcească, boierii se răpeșiau în fuga cailor și'n apropierea Domnului și ambasadorului, ca 'ntr'ua *charge*, săriau jos de pe cai, și salutau, și era foarte frumos.

Paul Strasburgh plécă încântat din Bucuresei¹⁾.

Indată după acestea, vine de la Pórtă maziirea lui Leon-Vodă. La 'nceputul Domniei lui Matei-Bassarab, Bucuresceni asistă la uă bătăliă care ține două zile.

„Se suiau pe garduri locuitorii Bucurescilor și copiii lor și „se uitau cum merge bătălia“, — dice Constantin Căpitanul Filipescu, cronicarul acestor timpuri²⁾.

Étă cum stete lucrul: Radu-Vodă, feciorul lui Alexandru-Vodă de la Moldova, venia să ȳea scaunul Munteniei, însoțit fiind de

1) Cipariu: *Arhiv*, I, pag. 12. Pauli Strasburgii, Suediae Regis quondam Consiliarii aulici et ad Amurathem legati, relatio de byzantino itinere.

2) *Mag. Ist.*, I, pag. 287—289.

uă armată compusă din Moldoveni, Turci, Tătari și din boierii munteni de partida lui. Turcii și Tătarii erau comandați de un Skimni-Aga. Matei, care se pricepea bine într'ale armatei și ale strategiei, căci, cu alți boieri, luase, în 1631, parte la războiele lui Rákoczi George în contra oștilor lui Ferdinand III, împăratul Germaniei, în războiul de 30 de ani¹⁾, — Matei așteptă pe Radu-Vodă și pe Skimni-Aga la București.

Când oștile adversarului său ajunseră la Obilești pe Colentina, Matei eși din București și și desfășură armatele séle între Dudesci și Mănăstirea Mărcuței. Vechile oștiri ale Țării reînviau: călărașii, roșii-de-la Vedea, roșii de țără, căpităniile de Neajlov, de Margine, de Ialomița, verzișorii de Dâmbovița, Pandurii Olteniei, Ferentarii, plaieșii Munților, vânătorii reapăreau ca 'n vremea lui Mihaï.

Lupta se 'ncepu cu vitejiă de uă parte și de alta. Se pare că mișcările armatelor le aduseseră pe unde este astăzi Târgul Moșilor. Bariera orașului în spre Moși era atunci la biserica Sibilelor, ați biserica Sfinților. Pe gardurile caselor de acolo se suiaă Bucureștenii cu copiii lor de se uitaă „cum se bate războiul“.

Pecetea lui Matei Bassarabă²⁾.

Lupta rămase nehotărâtă în ziua întâia. A doua zi, dis-de-diminéță, se dete 'n surle și 'n trîmbițe, și lupta reîncepu. Era la 26 Octombrie 1631. Roșii de țără, cari erau în aripa stîngă, isbiți de Tătari, se deschiseră și 'i luară în mișloc. Lupta începu atunci grozavă în aripa stîngă. De aci, ea se comunică la pedestrirea din centru. De cincă oră pedestrirea românescă fu împinsă de pedestrirea moldovénă, și de cincă oră ea năvăli de iznóvă.

Intr'acéstă bătăliă, numită de Bălcescu *bătălia de la Dudesci*, pedestrirea s'a luptat în contra pedestrirei, și călărimea în contra călărimei³⁾.

Dumneđeș și vitejia ostașilor lui ajutoră lui Matei. El fu biruitor. Turcii, Tătarii, Moldovenii cari mai rămaseră cu vieță, fugiră împreună cu Radu-Vodă. Skimni-Aga cădu prins în mâinile

1) Șincai: *Cronica*, an. 1631.

2) *Arhive*: M-tirea Radu-Vodă, pach. 101, act. I, din 1630, Iuliu 28.

3) Fotino: *Ist. Dac.*, tom. III, pag. 172—174. Cf. Bălcescu: *Puterea armatei* (Iași, 1844), pag. 58.

lui Matei care „nimic rău nu i-a făcut“. Boierii munteni ca Hri-
zea Vornicul din Popesci, Mihai Spătarul, Catargiul, Dumitru Vis-
tierul Dudescul, fugiră pentru multă vreme la Moldova. Nicolae
Vistierul și Pană Logofătul din Greci periră pe câmpul de bătăiă.

Intr'acastă bătăiă, Diicul Spătarul Rudénul s'a purtat voini-
cesce și a rămas în mare cinste la Matei Bassarab în tot timpul
Domniei lui; ba chiar, la mórtea Domnului, decă Diicul Rudénul
sosia mai iute de la moșiă, pe el, nu pe Constantin Serdarul de
la Dobreni, era s'el alegă boierii Domn.

De atunci, de la această bătăiă, țice-se, Târgul Moșilor, care
se face la Târgul-de-Afară al orașului; de atunci, parastasul și
împărțirea de pomeni la Bucuresci, în memoria vitejilor căduți
pe câmpul de bătăiă de la Oborul de astăzi.

În istoria militară a Bucurescilor, Matei își are un rol de
frunte, ca și 'n istoria celor-l-alte părți ale vieții noastre naționale.
Matei încinge Bucuresci cu un șanț adânc, protegiat p'alocurea
cu garduri. Paul din Aleppo, diaconul Patriarcului Macarius al
Antiohiei, l'a vădut și 'l notéză în țiarul *Călătoriei* séle¹⁾.

Tot Matei repară vechia Curte-Domnescă, redusă aproape în
ruină, și-o înconjóră cu un gard de lemn, în locul celui de zid
care era mai înainte. Petru Bógdan Baksici, episcopul catolic
care viziteză Bucuresci la 1640, ne spune²⁾ că, pe acolo pe unde
zidul cel vechi al castelului, numit *Curtea Domnescă*, era încă în
picioare, Matei l'a lăsat; pe unde ênsé era dărîmat a făcut gard...
Trebue s'el fi fost fórte ciudat!

La Pórta Palatului se află, țice același Episcop, un *turn înalt*,
în vârful căruia staă totdeuna ostași de pază. Eraă mai multe
turnuri, după cum arêtăm la capitolul *Curtea Domnescă* în secolul
XVI și în secolul XVII. Lângă palatul reînoit de Matei, se afla
Pușcária, adică arsenalul domnesc și 'nchisórea, ađi Piața Sf-tului
Anton séu a florilor.

Acestea sunt amênuntele ce avem despre Bucuresci ca cetate și
ca punct militar în timpul lui Matei Bassarab. Intăririle și armata
ce Matei avea în Bucuresci inspiraă temere Turcilor. Intr'un rând,
când veniră de la Giurgiu s'el dea jos pe Domn din scaun, se opriră
pe délul Văcărescilor și n'avură curagiul s'el între în capitală.

Cu un an înainte de mórtea lui Matei, Bucuresci, ca și Târ-

1) *Travels of Macarius*, (Londra, 1837), VIII, pag. 375.

2) Veđi autorii citați în capitolul intitulat: *Curtea Domnescă*.

goviște, sunt jăfuiți de Seimenii și de Dorobanții revoltați, ier după mórtea bėtrănului Domn, începe ierăși, vro căți-va ani, un sir neîntrerupt de spaima, de focuri, de nenorociri. Constantin-Vodă Șerban, ca și succesorul său, Mihnea III, vor cu orî-ce chip să scape de jugul Turcilor, ba chiar și mai mult: ei voiesc ca, în unire cu principi Transilvaniei și Moldovei și ajutați de Veneția, Polonia, Viena și Papa, să gonescă pe Turci din Europa. Nicî mai mult, nicî mai puțin de cât atât¹⁾.

Constantin-Vodă Șerban șede de preferință mai mult la Târgoviște, pe care o întărește cu șanțuri și alte lucrări strategice²⁾. Bucurescii sunt lăsați în plata Domnului; ba, într'un rând, când vine veste că Pórta a numit pentru Muntenia Domn pe Mihnea III, Constantin dă ordin Spătarului, care se afla cu Seimenii și cu Dorobanții la Bucuresci, să ardă orașul, palatul, biserici, mănăstiri, tot înfine, pentru ca noul Domn să nu aibă unde primi jurămėntul supușilor.

Pecetea lui Constantin-Vodă Șerban³⁾.

Din fericire, acest ordin nesăbuit nu fu adus la îndeplinire. La apropierea Turcilor cari aduceau pe noul Domn să 'l introneze, Spătarul părăsi Bucurescii și se retrase spre faimosul șanț de la Târgoviște. Constantin trece în Transilvania, ier Mihnea rămăne la Bucuresci, fortifică din nou mănăstirea strămoșului său Alexandru-Vodă și a tatălui său Radu-Vodă Mihnea, face la pólele mănăstirii garduri gróse de lemn, are 53 de tunuri și întinde corturi pe colină și la pólele mănăstirii pentru armata sa⁴⁾, pentru el însuși și pentru boierii ale căror case fuseseră arse de Turci și, mai cu sémă, de Tătari, înainte de sosirea lui Mihnea la Bucuresci.

Spectacolul colinei, albă de corturi, era frumos; Paul din Aleppo care l'a văđut, l'admira și 'l descrie. Descripțiunea călătorului oriental ęnsă este întrecută de poetul poporan român care, — póte! — a văđut acest lagăr de la Radu-Vodă său altul, și ne spune:

Multe corturi sunt întinse,
De pământ cu lanțuri prinse,

1) Veđi al meu studiū: *Ludovic XIV și Constantin Brăncoveanu*.
2) Paul din Aleppo: *Travels of Macarius*, pag. 390.
3) *Arhive*: M-tirea Radu-Vodă, pach. 71, act. 1, din 1654, Mai 2.
4) Paul din Aleppo: *Travels of Macarius*, pag. 396.

Iér de-asupra țintuite,
 Cu burci negre învelite,
 Cu burci negre tătăresci,
 Și cu stéguri românesci.
 Printre corturi mărunțele,
 La mișloc de corturele,
 Este un cort mare, rotat,
 Cu cresetul nărânzat,
 Cu țerușe de aramă,
 Cu cârlige de alamă,
 Cu pripóne de argint,
 Tóte 'nfipte în pământ¹⁾.

La 1659, Mihnea III, mai întâi prietin cu Turcii, se declară de odată în contra lor. Pedestrimea lui primesce ordin să taiă pe toți Turcii din Târgoviște și-apoi din București²⁾.

Fierberca e generală în Transilvania, în Muntenia și în Bulgaria, acésta din urmă cređând că a sosit timpul în care *il leone dormiente della Bulgaria* trebuia să se deștepte.

Carol X Gustav, regele Suediei și învingătorul lui Ión Casimir, regele Poloniei, e ținut în curent de cele ce se petrec și aș se se petrecă de Constantin-Vodă Șerban, care este acum în Transilvania³⁾. Mai târziu, regele Suediei va trămite soli la Târgoviște, la Mihnea, Domnul Munteniei⁴⁾.

Mihnea din Muntenia se unesce cu Rákoczi și cu Constantin-Vodă, hotărînd câte-și trei să gonescă pe Gheorghe Ghica din Moldova și să pună domn la Iași pe Constantin-Vodă Șerban.

Ambasadorul Veneției de la Viena, Aloisio Molin, ne spune la 21 Decembre 1658 despre revolta proiectată în Bulgaria. Episcopul de Marcianopoli i-a esplicat când și cum se vor răscula Bulgarii⁵⁾.

În Septembre 1659, armatele lui Rákoczi și acelea ale lui Constantin-Vodă Șerban sunt gata de luptă; intră în triumf în Oradia-Mare, muzicele române cântând, țice scriitorul italian Galeazzo Galdo, de-a călare cântecul fetei române, când și-a perdut caprele și plângend și le caută prin munte⁶⁾.

1) Teodorescu G. Dem.: *Poesii Populare*, pag. 477.

2) *Mag. Ist.*, I, pag. 322.

3) Hurmuzake: *Documente*, IX, pag. 106.

4) *Ibidem*, pag. 165.

5) *Ibidem*: pag. 110.

6) Șincai: *Cronica*, anul 1659.

La 31 Octobree 1659, din Bucuresci sosese la Viena un călugăr Gregorio, care spune ambasadorului venețian, Aloisio Molin, că Mihnea are gata 15000 de ómenii armați; că la trebuință ar puté strînge 50000; că armata română are arme fôrte bune; că

Soldat român. Secol. XVII 1).

ênsé nu e tocmăi disciplinată; că i-ar mai trebui ceva infanteriă germană și că sunt la Bucuresci fôrte mulți episcopi și călugări bulgari.

Il padre Gregorio mai adaugé că se lucréză de zor la bărci, ca să pótă trece Dunărea primăveră pentru a bate cetățile turcesci²⁾.

1) Colecțiunea Academiei Române. — Din biblioteca Statului-Major din Paris.
2) Hurmuzake: *Documente*, XI, 1, pag. 149.

Înțelegerea e deplină, afirmă călugărul, între Mihnea, Domnul Munteniei, de uă parte, și între Rákoczi, Constantin Șerban și Gheorghe Ștefan, fostul Domn al Moldovei de alta.

Primul pas ce voia să facă era acela de a da jos de pe tronul Moldovei pe Gheorghe Ghica și de a-l înlocui cu Constantin Șerban. Pe urmă, armatele celor trei principate creștine aveau să treacă în Bulgaria, care nu aștepta de cât să-și vedă pentru a se revolta.

Se pregătiră cu toți, și se pregătiau cu atât mai multă inimă, cu cât, de la Viena, de la Veneția și din Polonia, le veniau cele mai aprobătoare încurajări. Și Mihnea, și Rákoczi creșdură un moment că marile puteri creștine îi vor ajuta.

Nu-î ajută nimeni.

Tătarii se repeziră asupra Moldovei și bătură acolo pe Constantin-Vodă Șerban, care deja gonise pe Gheorghe Ghica din Iași. Turcii deteră jos de pe tron pe Mihnea III; Rákoczi se împacă cu Pórta. Mica triplă alianță se spulberă și planul de a goni pe Turci din Europa fu amânat pentru altă dată.

Numai cu făgăduielile Vienei, cu îndemnurile Veneției și cu binecuvântările Papei, nu puteau Domni Munteniei, Moldovei și Transilvaniei să dea jos semi-luna dupe cupola Sftei Sofia din Constantinopole și să pună la loc crucea lui Constantin!...

VI

Gheorghe-Vodă Ghica vine la Bucuresci pentru un singur an. Pórta e furiósă și voia cu orî-ce chip să transforme țera în pašalic. Stăruințele Postelnicului Constantin Cantacuzino făcuseră pe Sultan și pe Vizir să-și părăsescă planurile. Se trămite Domn în Muntenia Grigore Ghica, fiul lui Gheorghe-Ghica. Acesta va însoți pe Turci în răsboiul ce vor avé în contra Impăratului Leopold și care se va sfârși cu pacea de la Salankemen.

Grigore Ghica își va forma armată la Bucuresci, ca să se unescă mai târziu cu armata Vizirului pentru înconjurarea cetăței Ujvár. Armatele imperiale erau comandate de marele tactician Montecuculli, ier banul croat, Conte Zriny, se lupta cu un curagiū care reamintia pe acela al bunicului său, faimosul Nicolae

Zriny, eroicul apărător al orașului și castelului Sziget în contra lui Soliman Magnificul, la 1566. Ludovic XIV, de și aliat al Sublimei-Portii, trimisese Impăratului Leopold trupe de ajutoare sub comanda ducelui de la Feuillade.

În fața atâtor mari armate, mica oștire, strinsă, îmbrăcată și într'armată de Ghica la București, nu rămase de rușine.

Intr'ua descrițiune¹⁾ făcută de un martor ocular, Andreas Holtz, prieten al marelui interpret otoman, Panaiot Nicusios, despre armata Vizirului Kiupriugli, armata lui Grigore Ghica ni se arată că având, nominal, de ochii Turcilor, 15,000 de ómenii în realitate ênsă nu erau de cât 6000 de ostași. Erau uniți armași cu săbii, alții cu lănci, cu stegulețe roșii și albe; erau călări și

multe din lănci constaū dintr'un lemn din pădure, într'unul din capetele căruia ostașul singur înțepenise vârful de fier. Soldașii nu erau tocmai bine îmbrăcași; n'aveau cisme, ci opinci. Mergeau împărțiți în 33 de trupe, — Andreas Holtz le-a numărat, — și fiă-care trupă nu avea nici chiar uă sută de ómenii. După acești lăncieri veniau 1000 de *archebuggieri* călări, având pe șea, în față, ori uă carabină, ori un pistol, ori uă *archebusă*, una de fiă-care om. Fiă-care companie

Pecetea lui Grigore-Vodă Ghica²⁾.

de *archebusieri* era comandată de un boier, — *che vuol dire in lingua loro Gentilhuomo per Capitano*. Acest boier călare era urmat de un cal său doi dintre ai săi și cari erau duși de căpăstru de slugile boierului. Fiă-care companie avea două tobe, dér tinerii cari le băteau nu sciau să le bată nici ca Turcii, nici ca creștinii.

După cei 1000 de *archebuggieri* călări veniau 1000 de *archebuggieri* pedestri, comandați tot de câte un boier căpitan. După aceștia urma Principele cu vro cincisprezece boieri mari

1) Hurmuzake: *Documente*, IX, I, pag. 220—222.

2) V. A. Urechia: *Istoria Românilor*, pag. 1078.

și cu uă gardă de vro 200 de ómení. Înaintea Domnului era dus stégul dat de Sultan, numit *Tuiul*, adică uă códă de cal, vâpsită cu diferite colorí. Între stég și Domn, *una bella musica* de trompete germane și de tobe turcescî, încât făceau un sgomot oribil.

Tóte stégurile cel-l'alte ale Muntenilor, ca și acelea ale Moldovenilor, aũ pe dênsele crucí roșii și altele, multe figurí ale Sftului Gheorghe, ale Incoronărei Maicei Domnului, al Sftului Potir, purtat de ângerí. Tóte acestea stéguri, ajungênd în lagăr pre dinaintea Vizirului, care asistă la defilare, se plecaũ pêně jos pentru salut. Era, ȕice Andreas Holtz, ceva de plâns sě veđi sfinții creștinilor, cum se 'nchină înaintea păgânilor. Stégul cu armele Țerii venia îndată înaintea Domnului. . . Românií, termină Holtz, sunt mult mai bine îmbrăcați și armați de cât Tătarií.

La 1672, Ghica va porni cu uă altă armată în Polonia ca sě ajutě Turcilor la 'nconjurarea cetăței Camenița. Bucurescii răsună din noũ; ostașii cari aveau sě plece se strîngeaũ cu toții în capitală. Cronicarul muntén ȕice cu órecare mândriă națională:

„Strîngêndu-și oștile lui din tóte „breslele de călárași, dorobanți, roșii, „visterniceí, spătărei, postelniceí, stolniceí, vorniceí, pahárniceí, le-aũ făcut „stéguri și le-aũ dat tuturor *sulițe vărute*¹⁾ „și cu prapure feliurí-feliurí, fiesce-care „dupě brésla lor, și-aũ făcut óste frumósă atâta, cât mergênd și „făcênd halaí înaintea Impăratului³⁾, s'aũ mirat și Impăratul, și „toți Turcii de óste ce avea Grigore-Vodă frumósă“⁴⁾.

De altmintrelí, și cronicarií moldoveni, vorbind de înconjurarea Cameniței, laudă talentele ostășesci ale lui Grigore-Vodă

Ostași român. Secolul XVII²⁾.

1) *Sulițele vărute* trebuie să fi fost cu lemnul lucrat și vâpsit.

2) Colectiunea Academiei Române. — Din biblioteca Stalului-Major din Paris.

3) *A face halaí* înaintea împăratului, înseamnă *a defila*.

4) *Magazin Istoric*, I, pag. 370.

Ghica și vitejia ostașilor. Românii au avut partea de căpeteniă în victoria ce fu câștigată asupra Polonilor la Levenz ¹⁾.

De tunuri nu mai vorbesc nici Andreas Holtz, nici Constantin Căpitanul Filipescu. Scim ênsă că la Curtea Domnăscă la Bucuresci, în timpul lui Grigore-Vodă Ghica, lângă *Turnul de lângă Pôrta de sus*, erau tunuri în permanență, din cari se da când venia

veste de domniă nouă, seă când se făcea vre uă mare serbătore, seă vre uă primire cu alaiă ²⁾. În turnul de lângă Pôrta de sus, unde erau ostașii Nemți de pază, se păstra și iërba de pușcă. La 25 Iuniă 1691, trăsnetul va cădea asupra acestui turn, va aprinde iërba care va face uă teribilă esplosiune dërîmând turnul și omorînd pe toți cei cari se aflaă adăpostindu-se pe lângă el de furtună ³⁾. Brâncovenu îl va repara și va pune și *césnic*, adică césornic în turn ca să arete orele.

Pênă la Șerban Cantacuzino, nu mai găsim nimic cu privire la istoria militară a Bucurescilor.

La 1679, Șerban se suiă pe tronul Țerii-Românesci. Planurile și visurile lui sunt mari. Într'alte părți ale Istoriei Bucurescilor ⁴⁾, am vorbit de legăturile lui, cu Viena, cu Rusia, cu episcopii Bulgarilor. Acivom spune că ginerele lui, Dumitru Cantemir, Domnul Moldovei, ne afirmă în *Istoria Imperiului*

Ostași român. — Secolul XVII(s).

1) Acsinte Uricariul citat în Bălcescu: *Puterea armatei* (Iasi, 1844), pag. 34.

2) Veđi cap. *Curtea Domnăscă*.

3) *Mag. Ist.*, II, pag. 196: Cronica lui Grecenu.

4) Veđi cap. *Podul Mogoșoiei și Curtea Domnăscă*.

5) Colecțiunea Academiei Române. — Din biblioteca Statului Major din Paris.

otoman¹⁾ că artileria lui Șerban Cantacuzino era compusă din 38 de tunuri, ier armata ce avea pentru indeplinirea marilor séle scopuri se ridica la suma de 28,000 de ómení; alți autori spun că era de 40,000. Ce s'a făcut acéstă armată după mórtea lui Șerban, nuscim. Scim ênsé că stégul acestei armate se află astăzi în Museul de la Dresda; pórtă pe dênsul pe Christ ședênd pe tron, ține cu stânga Evangelium deschis, pe care stă scris ceva, ier cu drépta întinsă bine-cuvintéză. De-asupra, pe un câmp cu arabescuri, care are și trei stele cu câte șese rađe, se zărește monograma lui Christ și frumósele și cavalerescile cuvinte: **ИИТЕЖА ДИРЕНТИ ГИ КИРЪДГКИ**.²⁾ Brâncovénu la 'nceputul Domniei lui nu avea mai de loc armată.

Pecetea lui Șerban-Vodă Cantacuzino³⁾.

La 1689, după mórtea lui Șerban și ridicarea pe tron a lui Constantin-Vodă Brâncovénu, Bucurescii véd pentru prima óră uă armată de Nemți în orași. Pêne acum Domnií avuseseră companii germane mercenare, dér armata venită în numele Impăratului de la Viena în capitala Munteniei pêne acum nu se văduse.

Aceștia sunt *Nemții d'ântăiú*, cum șice poporul. Aprópe peste uă sută de ani, vor veni la Bucuresci *Nemții de-al doilea* séú *Nemții cu códá* (din cauza perucelor), sub principele de Coburg.

Nemții d'ântăiú sunt comandați de generalul Häusler, care are sub ordinele séle pe generalul Page și alți generali. Bucurescii sunt ocupați milităresce în timp de uă lună. Nemții se pórtă fórté rêu. Supărați că n'a fost ales Domn fiul lui Șerban Cantacuzino, ei schingúesc Bucurescii într'un mod neomenos. Boierii ispravnicii, egumenii mănăstirilor, neguțatorii cei mai cu védă sunt tírîți cu funiele de gât la comandanții regimentelor, îndată ce făina, carnea și altele nu li sunt aduse, multe și bune, la poruncă.

Brâncovénu, fugit din capitală, trebuie să chiáme pe Tătari, pentru ca Häusler să se hotăréscă a părăsi cu armata sa neno-

1) Cantemir: *Hist. de l'Empire ottoman*, ediț. din 1743, Paris, a lui de la Jonquières, tom. II, pag. 480.

2) *Archive*: Mitropolia, pach. 25°/69. *Netrebnice*. Act din 17 Aprile, 1681.

3) *Vitejia direptă să biruiéscă*. Veđi D. A. Sturdza: *Analele Academiei Române*, anul 1885.

rocitul de orași¹⁾. Téma cea mare a Domnului era ca Häusler să nu se întărească prin mănăstiri și prin casele bolovănite ale boierilor. Se vede că generalul german se gândise la una ca acesta, de vreme ce Radu Grecenu notează lucrul în Cronica sa²⁾. „Șanțuri, mai țice el, nu a putut face, vreme de iernă fiind“.

Stégul lui Șerban-Vodă Cantacuzino³⁾.

Cu retragerea lui Häusler și a *Nemților d'ântăii*, începe pentru Bucuresci un timp de linisce, de pace și de propășire care, de la 1689, merge fără întrerupere pînă la 1714, adică timp de 25 de ani.

Brâncovénu are armată, dér e mai mult de paradă și mai mult pentru a lucra la podurile, drumurile și *Zacharéna*, pe care de atâtea și atâtea orî o cer Turcii.

1) Șineai: *Cronica*, anul 1689.

2) *Mag. Ist.*, II. pag. 150

3) Luat după uă fototipiă publicată în 1897, în *Zeitschrift für historische Waffenkunde* (Dresden, 1. Band, 2. Heft), trămisă nouă cu multă amabilitate de d-l d'Ehrenthal, directorul Museului Regal din Dresda.

Brâncovénu are la 1699 zece stéguri de dorobanți și-anume stégul lui Vel Agă, al lui Frățilă, stégul ot Craiova, stégul lui Vel Căpitan, stégul Stanciului, al lui Dobre, al Raii, stégul ot Comanca, al Vălenilor, al Chiojdului. Stégul pare a fi regimentul de ađi și pórtă numele, séu al comandantului, séu al localității din cheltuéla căreia era 'ntreținut¹⁾. Brâncovénu mai are patru stéguri de *Scutelnici pedestrași vechi* (al lui Petru Căpitanul, al Neculi, al lui Stan și al Frânțescului) și două stéguri de *Scutelnici pedestrași noi*. Dupé dorobanți și scutelnici, mai erau în vremea Brâncovénului *Seimeni* și *Cazaci*. Se 'ntelegea sub numele de *slujitori* garda palatului, vorniceii, spătăreii, visterniceii, stolniceii și comișeii.

Comișeii erau cei cari îngrijiau de grajdurile Domnului. Tunari fórté puțin; ceva mai mulți trîmbițași. Aceștia sunt Nemți²⁾. Mai sunt și *Surlari*, adică cei cari cântă din surle, séu, mai propriu, daú în surle.

Slujitorii purtau *chivere* a căror formă nu o cunosc. Erau îmbrăcați în postav adus de la Brașov³⁾. Neguțătorul care aducea postav pentru slujitorii, pentru dorobanți, scutelnici și cazaci, era Dumitru Nona, de care ne ocupăm în capitolul *Comerciul bucarescén*. Postavul era de două feluri: postav de Brașov, și postav unguresc. Se aducea adesea și de la Sibii postavul unguresc.

Pentru iérba de pușcă era un Ovreiú care se numia Ovreiul Silitrării; acesta procura Domnului tot praful, de care avea trebuință pentru armata lui⁴⁾.

Flotila română pe Dunăre la 1698 era compusă din trei *caice domnesci*, cari umblau pe Dunăre pentru paza de hoți. Aveau fiecare căpitanul lor. *Chiureccii*, adică marinarii de pe dênsele, erau îmbrăcați tot în postav brașovenesc, și la 1698 li se dá, probabil ca plată, uă sumă de 1689 de taleri⁵⁾.

Cu privire la flotilă, se reamintim ceea ce am spus la anul 1445, în timpul lui Vlad Dracul, despre bărcile lunguețe cu cari Români se serviau pentru a trece fórté ușor Dunărea, când făceau incursiuni în Bulgaria, și se mai adăugem dupé datele

1) *Revista Ist. a Arh. României: Semile Brâncovenesci*, pag. 483.

2) *Semile Brâncovenesci*, pag. 468.

3) *Ibidem*, pag. 201, 362, 387, 594.

4) *Ibidem*, pag. 412, 497.

5) *Ibidem*, pag. 387.

consemnate în cartea sa de *Il Cavalier Ciro Spontoni*, că Româniî
 aŭ priceput totdeuna însemnătatea unei flotile pe Dunăre.

Când Mihaî coprinse Vidinul, ceea-ce 'l bucură mai mult fu
 capturarea a patru galere și a mulțime de bărci mari încărcate
 cu munițiunî de Turci¹⁾. Spontoni nu uită de a nota totdeuna
 bărcile pe Dunăre²⁾, cele de răsboiŭ, bine înțeleș.

Poetul poporan cântă *bărcile, caicele, sandalele, galiónele, cinurile*
 séŭ *ciamurile și șicele*:

'N Sfânta și a Vinerii,
 Pe luciul Dunării
 De departe se zăresce,
 Și 'mî tot vine,
 Și 'mî sosesece,
 Și la mal mi se opresce
 Un caic înzăvonit,
 Din afară zugrăvit,
 Prin năuntru împodobit
 Cu covóre învelit
 Și cu sirmă îngrădit.

Marinarul român își cunósce Dunărea ca și satul lui:

El cunósce Dunărea
 Pêně 'n vale la S'lina
 Și malurile turcesci,
 Și schelele bogdănesci.
 El înótă ca un pesce
 Și ca plutele plutesce,
 De stă omul și 'l privesce,
 Șede'n loc și se crucesce.

Iér marinarul înótă înainte,

Pêně, märe, c'ajungea
 Mai din josul vadului;
 Vadului Venezului;
 Und' s'adună gârlele,
 Und' se vérsă apele³⁾.

Chiurecciiî lui Brâncovénu eraŭ descendințiî acestor marinari,

1) Spontoni: *Attoni de' Re dell'Ungaria* (Bologna, 1602), pag. 114.

2) Spontoni: *Ist. della Transilvania* (Veneția, 1638), pag. 21.

3) Teodorescu G. Dem.: *Poesii populare*, pag. 550, 552, 564 și 613.

cântați de poetul în suta XVI séu a XVII, decât nu și mai 'nainte, de vreme ce e vorba acolo de *Vadul Venețului*.

Acésta era armata română în pragul secolului XVIII. Repet încă odată: Brâncovénu o întrebuița la nunți, la serbări, la lucrările cerute de Turci și la primiri de óspeți iluștri, cum fu, bunióră la 1702, aceea a Lordului Paget, represintantul Angliei la pacea de la Carlovitz, și care lord tocmai trecea de la Constantinopole la Londra, pe uscat, prin Bucuresci¹⁾.

De la Turtucaia-Oltenița și pênă la Bucuresci, ceremonialul primirei are, în partea-í principală, pe lângă boierii Toma Spătarul Cantacuzino și Petrașco Brezoianu cari 'l întâlnesc la Oltenița cu rădvane și corturi, pe lângă fiii Domnului, Constantin și Ștefan, care 'l întâmpină la Văcăresei, — ceremonialul primirei are 'n partea-í principală pe slujitorii cu chivere și 'mbrăcați în postavuri de Brașov și de Sibii, și pe tunarii Curței Domnesei cari dederă din tunuri, și pe trîmbițașii și pe surlarii cari dederă în surle și 'n trîmbițe.

Sé mai semnalăm la 1709, după bătălia de la Pultava, presința în Bucuresci a uă mulțime de soldați suedesi din armata lui Carol XII. Brâncovénu îi tractă omenesce, iér ei aveaú multe de spus ostașilor români despre vitejiele nebune ale *Leului Nordului*²⁾, acum închis de bună voiă la Bender, în compania a vro câți-va căpitani suedesi și a *patru căpitani români*, pe cari, probabil, Carol XII îi iubia pentru vitejia și minunatele lor fapte răsboinice³⁾.

Cu sfârșitul domniei lui Brâncovénu apune mult și cobóră jos de tot și istoria militară a Bucurescilor. Fanarioșilor le trebuia alt-ceva decât tunuri și pusei în capitala Țerii, séu, mai propriu, la Curtea moșiei, pe care o arendaú de la Pórta Otomană.

1) Șincal: *Cronica*, anul 1702.

2) Cantemir: *Intêmplările Cantacuzinilor și Brâncovenilor*, ediț. Academiei Române, § 22.
— Cf. Voltaire. *Hist. de Charles XII*, cartea V.

3) Hurmuzako: *Documente*, VI, pag. 73.

VII

Într'adevăr, de aci 'nainte, nu mai întâlnim oştirile Țerei luptându-se pentru Țeră, fiă pe pământul României, fiă pe pământul țărilor vecine ca 'n vremurile lui Mihaï și lui Radu-Șerban. Ostașul român se luptă în oștiri străine, pentru țeri străine, dăr tot cu aceiași strămoșescă vitejiă. Renumele sėu cresce într'una, și nu va fi mare general în Europa secolului XVIII, care, dându-i-se ocașiune, sė nu se rostescă cu laude despre curagiul și bogatele însușiri rėsboinice ale soldatului român.

Dupė Carol XII, pe care'l vėdurăm trăind la Bender cu căpitani români, principele Eugeniū de Savoia va avė ostași români în regimentele maghiare la faimósa bătăliă de la Petruwaradin¹⁾. Făcură și acolo minuni de vitejiă.

August II, regele Poloniei, într'uă scrisóre către Mauriciū de Saxa, din 20 Mai 1732, îi spune că doresce sė 'și organizeze un corp de cavaleriă ușoră. Uniī din generalii sėi, ca Bauditz și principele de Weisenfeld îl consiliéză sė 'și facă hussari. Regele ar voi mai bine *companii române*.

Companiele române, pe cari și Mauriciū de Saxa le-a vėdut în Pomerania pe la 1713 sėu 1714, aū servit fórte bine, adauge Regele August. Aud, continuă August II, aud vorbindu-se cu laudă de companiele române, pe cari Regele Suediei le are cu dēnsul în Norvegia. De acela și eū, dice Regele, prefer pe Români; ei sunt mai lesne de strins, nu desertéză și caii lor sunt mai bunī²⁾.

Acestea le crede August II, Regele Poloniei, și e probabil că, în cartea sa *Mes Rēveries*, Mauriciū de Saxa crede același lucru³⁾.

Cu trei ani înainte lui August II, faimosul aventurier frances, d. de Bonneval, care mai târđiū avea sė devină Bonneval-Pașa, mare bombardier al Sultanului, stăruie pe lângă d. de Villeneuve, ambasadorul Franciei la Constantinopole, sė obțină de la Pórtă un firman în puterea căruia sė ridice din Țera-Românească și din Moldova un corp de 40—50,000 de ómenī pe cari i-ar

1) Bellanger: *La Kéroutza*, vol. I, pag. 79.

2) Hurmuzake: *Documente*, IX, 1, pag. 649.

3) *Mes Rēveries*, cari conțin amintirile militare ale marelui și norocosului general, nu s'au găsit aci.

disciplina perfect și cu cari ar pregăti lui Stanislas Lescinski, la mórtea lui August II, calea către tronul Poloniei¹⁾.

Tot pe acum, la 1736, regimentul de hussari iliric al Impăratului Germaniei Carol VI era compus numai de Români din ambele principate, din Dalmați și din puțin Unguri. La 1736, colonelul-maior al acestui regiment era Radu Ștefan Cantacuzino, fiul lui Ștefan-Vodă Cantacuzino, omorât la Constantinopole în 1716. Colonelul-maior Radu Ștefan Cantacuzino era căsătorit cu uă principesă din Casa de Hessa-Darmstadt. Va trece în Prusia și va căuta, prin grația Reginei Sofia-Dorothea, muma marelui Frederic II, să fiă primit cu gradul de general în armata prusiană. Frederic îi va spune să facă un regiment pe socotela lui. Radu răspunde într'un memoriu că va alcătui regimentul cu Munteni și Moldoveni, pe cari s'î opună Pandurilor și Tălpașilor Imperatorului. Regele nu primesce și vedem pe Radu propunând mai târziu lui Carol, Electorul de Bavaria, să revolte toate populațiunile ortodoxe din imperiul Mariei-Theresia. Radu Ștefan Cantacuzino dispăre²⁾, dér regimentele române continuă a fi apreteuite pentru curagiul, disciplina și puțină cheltuélă ce pricinuiau.

De altmintrelă, în armatele lui Frederic II, regele Prusiei, se afla ostășii Români. Documentele mănăstirei Arnota arétă ca Radu Cocóră și Tudor din Bogdănesci au slujit în vreme de răzmiriță în „*téra Brandiburgulă*“ cu mai mulți tovarășii de ai lor³⁾.

La 20 Ianuariu 1737, adică mai 'nainte, feldmareșalul conte Münich face un raport Țarinei Ana Ivanovna, împărătésa Rusiei, în care laudă cu cuvinte mari vitejia Românilor și propune a se înrola cât mai mulți în regimentele moscovite. „Se bat bine cu dușmanul“ dice Münich, și Impărătésa 'l autoriséză a primi cât mai mulți Români în regimentele séle⁴⁾.

Generalii Mariei Theresiei și ai lui Iosif II țin să aibă Români în armatele lor. Marchisul de Silva, un scriitor militar din secolul trecut, îi vėduse la luptă și scria următoarele despre Români.

„Muntenii și Moldovenii sunt tari și sprinteni; i-am vėdut „suindu-se cu uă iuțelă estraordinară pe nesce stânci fórte pră-

1) Hurmuzake: *Documente*, supl. I, 1, pag. 469. — Cf. și studiul meu. *Din Istoria Fanarioșilor*.

2) *Ibidem*: *Ibidem*, VI, pag. 580. — *Ibidem*, X, prefața d-lui N. Iorga, pag. IX și urm.

3) Bălcescu: *Puterea armată*, pag. 65.

4) Hasdeu: *Arhiva Istorică*, I.

„păstioșe și cari par inaccesibile. Cavaleria lor e și mai de temut; „lovitura ei este puternică și vijelioasă din cauza iuțelei cailor; dér „respectă tunul și încă și mai mult baioneta. Agilitatea și iuțela „cailor lor sunt aproape de necrețut. Româniî taiă nările la cai „ca să le înlesnescă respirațiunea. Nu e rîu care să-î opréscă; „sunt obicînuiți a trece în not pe cele mai adânci și mai repezi“ 1).

Și sunt mulți scriitori²⁾ cari, ca și Marchisul de Silva, au scos în deplină lumină însușirile militare ale Românuî din secolul XVIII. Maria-Theresia desrobise de pe moșiele magnașilor unguři, rescumpărându-î și alegându-î, atâția Români câți îi trebuia să facă două frumoșe regimente.

La 1769, îndată ce intrară în țerile române, Rușiî și Romantzoff ascultând de ordinele Caterinei II, care și aducea aminte de raportul feldmarșaluluî Münich, formară regimentul de Români, numit *Ussarskoi Voloskoipolc* și îl puseră sub comanda lui Răducanu Matei Cantacuzino³⁾.

VIII

Eu Rușiî ne întorcem la istoria militară a Bucurescilor.

La 17 Novembre 1769, primele corpuri rusesci, comandate de colonelul Karazine și de polcovnicul Ilie Lăpușnénu intră în Bucuresci, arestéză pe Grigore Alexandru Ghica, ascuns într'ua odaiă de la Hanul lui Șerban-Vodă⁴⁾, și încep operațiunile răsboinice cari aveau să-î ducă la pacea de la Kuciuk-Cainargi.

Boieriî Țerei cred că, prin Rușiî, vor ajunge să convingă pe Turci de interesul ce Sultanul avea să facă din principatele române un *Stat-tampon* între Imperiul otoman și pravoslavnică Rusiă.

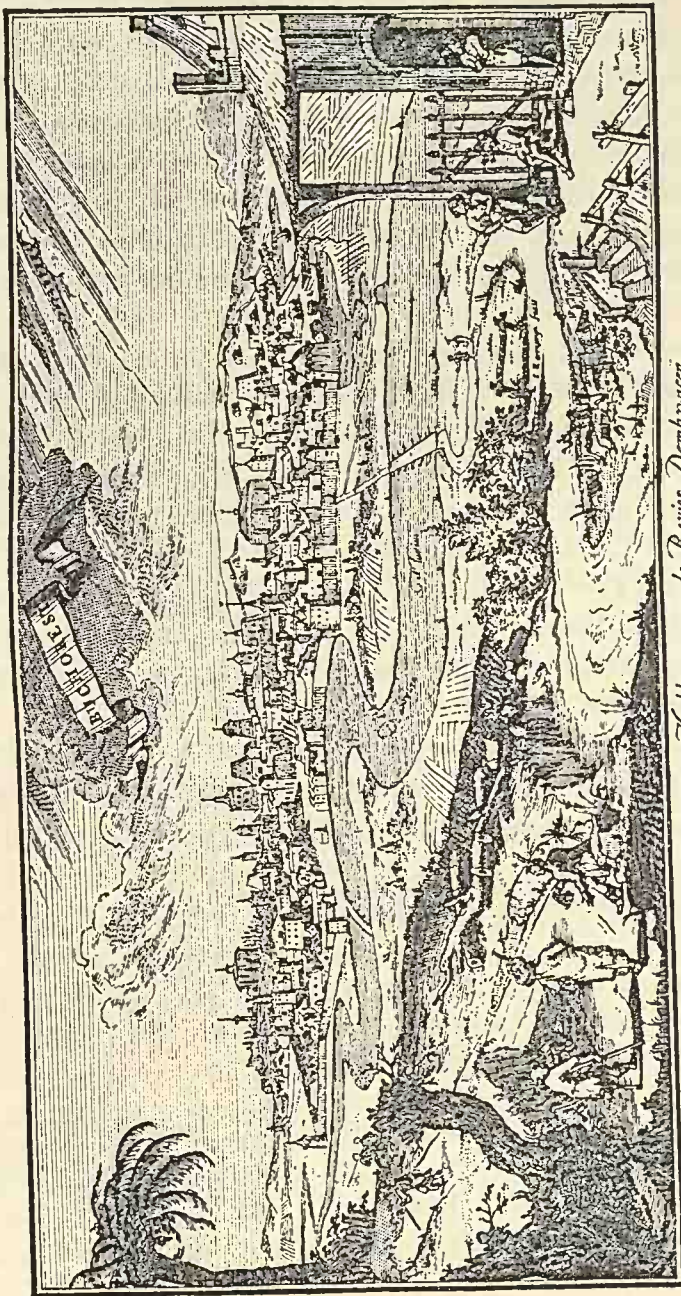
În așteptarea dobândirei unui asemenea rezultat, boieriî, întrebați de Ruși ce dorese și ce voiesc, respunseră că una din primele condițiuni ale îmbunătățirii principatuluî Țerei-Românesci este întâi aruncarea Turcilor peste Dunăre, adică gonirea lor

1) Hurmuzake: *Documente*, supl. I, vol. III, memoriile lui Langeron, pag. 64.

2) Carra, Langeron, Bellanger, etc., etc.

3) Al. D. Xenopol: *Istoria Românilor*, V, pag. 169.

4) Hurmuzake: *Documente*, X, pag. XI. — Cf. Erbicénu: *Cronicariî Greci*, pag. 259 și Ath. Com. Ipsilante: *Μετὰ τῆν ἄλωσιν*, citat în cap. *Curtea Domnescă*.

BUCHOREST în Nalturii auz de Revier Dembrucei

Uă fantasiă din secolul XVIII. — Colecțiunea Academiei Române.

din cetățile Brăilei, Giurgiului și Turnului, și al doilea fortificarea Bucureștilor și a Focșanilor. Boierii arătară Rușilor în țară și, prin deputațiunea trimisă la Petersburg, arătară Impărătesei Caterina II, că Bucureștii fortificați și cu un corp permanent de 15000 de ómenii într'ênsul vor fi garantarea unei păci durabile și asigurarea fericirii Țării-Românesce¹⁾.

În fața unor asemenea cereri, cari vedeaș Rușilor, cum vor vedea mai târziu principelui de Coburg²⁾ că Româniii își pricep interesele lor, fără a pricepe interesele marilor împărății vecine, generalii comandanți ai armatelor muscălesce și Curtea de la Petersburg tăcură și nu dederă nici uă urmare propunerilor făcute de boierii.

Bucureștii rămaseră și după pacea de la Kuciuk-Kainargi, cum fuseseră și mai 'nainte, adică nefortificați, fără corpul de 15000 de ómenii, fără nimic. Domniele lui Alexandru Ipsilante, Nicolae Caragia, Mihalache Șuțu se petrecură, din punctul de vedere militar, într'aceeași linisce mórtă care domnise la București de la Șerban-Vodă Cantacuzino încóce.

Din Mai 1786, lucrurile se schimbă. Nicolae-Vodă Mavrogheni vine la București. Starea țărilor române acum, în ajunul răsboiului ce avea să izbucnescă între Turcia, Rusia și Austria, era spăimântătoare.

Un Cronicar, român și patriot, Zilot Românul, ultimul Cronicar din vremea Fanarioșilor, șice cu mare și adânc-simțită dreptate despre Moldova și Țera-Românescă:

Vânturile tóte
În ele se bate;
Ele, la mișloc,
Al tuturor valurii
Ca munții și ca malurii
Ardie stând pe loc³⁾.

Intr'adevăr, peste un an și trei luni, la August 1787, Turcia declară răsboi Rusiei care, îndată, pornesce două armate: una, sub comanda principelui Potemkin spre Crimeia; alta, sub comanda feldmareșalului Petre Romantzoff, spre Moldova.

1) Kogălnicénu: *Arhiva Românescă*, anul 1841.

2) Din studiul meu: *Din Istoria Fanarioșilor*, pag. 111—190.

3) Zilot Românul: *Cronica în Revista pentru Istorie, Archeologie și Filologie*, V, 1, pag. 70. — Cf. Hasdeu: *Zilot Românul*.

În Ianuariu 1788, Iosef II, împăratul Germaniei, în virtutea tractatului încheiat cu Caterina II după întrevederea de la Cherson¹⁾, declară și el război Turciei.

Nicolae-Vodă Mavrogheni credea că a venit momentul în care să se arete mare general. Dede scire în Bulgaria, în Turcia, în Serbia, că el plătesce lefă mai mare decât oricine aceloră carî vor veni să se înroleze sub stintardele sële: plătia adică de călăreț câte 10 lei pe lună și de pedestrași șapte²⁾. Indată ce vestea pătrunse pretutindeni, uă mulțime de Turci, Albanesi, Greci, Bulgari și Sêrbi sburară spre Dunăre, o trecură și se abătură ca locustele asupra Bucureștilor. Capitala Țării-Românești se preschimbă de uă dată într'un lagăr mare și cât se pôte de împes-trițat.

Pitarul Hristache, unul din istoricii năzbutielor lui Nicolae Mavrogheni, dăce că erau atunci în București ca soldați ai Dom-nului de tôte nêmurile :

Unul și unul delii,
Răsgrădeni și Vindili³⁾,
Hotineni, Nicopoeni
Sistoveni, Turtucăieni
Manasi, Arapi, Anatoleni,
Dancalici și Giurgiuveni⁴⁾.

Pe lângă acești străini, Mavrogheni, care scia din auđite de virtuțile militare ale Românilor, atât de aprețuiți de Poloni, Aus-triaci, Prusieni și Ruși, strînge și *oste de Țeră*.

Dionisie Eclisiarhul, sub ochii căruia se petreceau aceste lu-cruri la București, scrie :

„A pus străji oste din țeră, că făcuse căpităni cu stéguri frumóse, zugrăvite cu sfinți, îmbrăcându-i cu capoduri dom-nesci, dându-le și lefi, numind căpitănia lui Sf. Gheorghe, și a lui Sf. Dumitru, și a lui Sftul Teodor Tiron și a altor sfinți⁵⁾“.

Aceste căpităni, înainte de a fi trâmise la luptă, făcuseră *muștră*, pe câmpia Filaretului. Pitarul Hristache admiră cu drag

1) *Din Istoria Fanarioșilor*, studiul Mavrogheni, pag. 163.

2) Văcărescu: *Istoria Impăraș. otomanî* în *Tes. de Mon. Ist.*, II, pag. 294.

3) *Vindili* în loc, de sigur, de *Vidinli*, adică de la Vidin, cum cei-l-alți oraș de la Rasgrad, Nicopole, etc., etc.

4) Pitarul Hristache: *Ist. faptelor mavroghenesci*, în *Buciumul* lui Bolliac, 1863, Ian.—Febr.

5) *Tes. de Mon. Ist.*, II, pag. 173. Chronograful lui Dionisie Eclisiarhul.

acest sîmbure de óste românéscă prin rîndurile căreia se găsiau póte flăcăii, cari vor fi panduriî lui Tudor la 1821.

El dice:

Iér pe Româniî de țéră¹⁾
 Ce-î strînsese de pe-afară,
 Dupé ce le face léfă,
 Ii mai pune la uă trébă,
 Ca sé învețe și mustra
 Sė sciă sé dea cu pușca.
 Apoi sé stai sé privescî
 Și cu drag sé pomenescî
 De Românașii voinici,
 Incălțați tot cu opincî;
 Sė te fi dat la uă parte,
 Sė veđi regule curate:
 Căt eraü de drăgălași,
 Și născuți a fi pușcași!
 Sė mira care-î vedea
 Și la ei gura căsea,
 Că păreaü c'aü fost catane
 De când aü eșit din fóle.
 De așa muștră curată
 Sė tot mira lumca tótă,
 Cum mergeaü peste câmpia,
 Mândrii și cu veseliă.
 Grecii, ca nisce măgari,
 Se miraü de opincari,
 Cari, de când s'aü născut,
 Pușcă 'n ochi nu aü veđut;
 Pe cari îi credeaü mișei
 Neslujindu-se cu ei.
 Căci ei, când veniaü în țéră,
 Intraü cu ómeni de afară;
 Și bunî pentru ostășiă
 Nu credeaü Româniî sé fiă.
 Și-acu 'n óste de-î puneau,
 Mai multă fală făceaü²⁾.

Eraü în Bucurescî străiniî și óste de țéră, adică, dupé cum spune Fotino, șése miî de ostași³⁾, afară de artileria. Căci Mavrogheni avea și artileria. Ceruse de la Constantinopole, găsisese

1) Adică pe țéranî.

2) Pitarul Hristake: *Ist. faptelor mavroghenescî*, în *Buciumul* deja citat.

3) *Istoria Daciei*, vol. II, cap. *Mavrogheni*.

în țără, cumpărase d'aiurea, nusciū ; sciū ênsē că avea cam vro 20 de tunuri¹⁾. Comandant al artileriei, séu, după cum se dicea pe atunci, *topci-başa* era, nici mai mult, nici mai puțin, un călugăr frances de la Mănăstirea Cordelierilor din Pera²⁾ care, aruncând rasa și comănaul, alergase la Bucuresci și, profitând de reputațiunea ce aveau Francesii de buni artileriști, de când baronul de Tott și inginerul La Fitte reorganiseră artileria Sultanului³⁾, fusese numit de Mavrogheni comandant al armatei sele.

Ȕilnic făceau muștră călăreții și pedestrașii, Ȕilnic și artileriști — lucru neauȔit! — se esereitaū cu tunurile prin prejurul Bucurescilor.

Pitarul Hristake Ȕice:

P'atunci trăsnaū tunurile,
De le mergeaū fumul;
De trăsnet mult și de plesnet,
IȔi sbura pȔrul din creștet⁴⁾.

Pentru regimentele romănesci ale Sftului Gheorghe, Sftului Dumitru, și Sftului Teodor Tiron, Mavrogheni numi ca oficeri 25 de boieri tineri, dându-le comandamente potrivite cu sciința și cu vȔȔa numelui fii-căruia⁵⁾.

Boierii ênsē n'aveaū încredere în Mavrogheni și'n sciința lui militară. Unii, ca boierii Cantacuzinesci, aveaū simpatii rusesci; alții, ca Scarlat Cămpinenu, aveaū simpatii nemȔesci. Și 'ntr'adevȔr, nu trecu și Scarlat Cămpinenu

Ca sȔ scape de tiranul,
AdicȔ de Mavrogheni,
ApucȔ drumul Vienii,

iȔr IȔn Cantacuzino Măgurėnu apucȔ spre Ruși.

Istoria nu spune cum s'aū purtat Ȕteea de țără, Romănașii cȔntaȔi de Pitarul Hristake, la luptele ce Mavrogheni avu cu Austriacii la vama Brașovulu, la Sinaia și la Cozia.

Regimentele romăne dispărurȔ o datȔ cu omorul lui Mavro-

1) Văcărescu: *Ist. ImpȔraȔ. Otomanii*, în *Tes. de mon. Ist.*, II, pag. 294.

2) Léonce Pingaud: *Choiseul-Gouffier* (Paris 1887), pag. 213. — Cf. Hurnuzako: *Doc.*, Supl. I, 2, pag. 49.

3) *Mémoires du baron de Tott sur les Turcs et les Tatars* (Amsterdam, 1785). — Hurnuzako: *Documente*, supl. I, vol. II, doc. din Iuniū 1767 și Mai 1769.

4) Pitarul Hristake: *Ist. faptelor mavroghenesci*, loc. citat.

5) Bălcoscu: *Biografia lui IȔn Cantacuzino*, în *Mag. Ist.*, I, pag. 190.

gheni. Bucurescenii însă și-aduseră multă vreme aminte de tunurile, de puscile și de muștra făcută de oștile năbădăiosului Fanariot.

Până la sfârșitul secolului, Ruși, Turci, Nemți colindară străzile Bucurescilor. În timpul principelui de Coburg, care ocupă Bucurescii multă vreme cu Nemții *de-al doilea*, adică cu *Nemții cu codă*, veniră și Rușii lui Suvarov. Gemaș ulițele și cârciumele Bucurescilor de soldați, precum gemaș salónele boierilor.

Am spus într'altă parte bătăile omericice ce se întâmplă între ostașii ambelor oștiri aliate, și fisionomia extraordinară a capitalei Țării-Românesce în 1790 și 1791.

Armele române însă tăcuseră. Se uita, spre sfârșitul secolului, se uita toți la astrul fără de părechiă, care se înalța spre Apusul Europei, la Napoleon Bonaparte, care se pregătea a dărâma cu vârful spadei secele vechiele clădiri și așezăminte ale bătrânelor state europene.

Spada română se va încruși cu spada soldaților lui Napoleon. Regimentele române ale Impărăției Kesar-Krăiesce și Români din regimentele rusece ale Țarului Alexandru I se vor lupta, dăr în secolul nostru, la Austerlitz, la Essling, la Wagram, la Lipsca, și prin vitejia lor vor atrage

Ostași român. — Secolul XIX 1).

atențiunea marelui căpitan al Franciei.

Bucurescii rămân locului. Și din punctul de vedere militar, ca și din toate celelalte puncte de vedere, capitala Țării-Românesce suferă cumplit.

Un profet care la 1800 ar fi preșis că la 1900, Bucurescii vor ajunge una din cetățile cele tari ale Europei, ar fi fost pri-

1) Colecțiunea Academiei Române.

mit cu pietre de Bucurescenii desnădăjduiți de atâtea rele ce le plecău cerbicea pînă la pămînt.

Ostași români. — 1830 ¹⁾.

IX

J ntr'adevăr, cine ar fi crezut pe profetul de la 1800?!
Castrul lui Alexandru Bassarabă, fortificat de Radu-
cel-Frumos și ierăși fortificat de Laiot Bassarabă; ceta-
tea Bucurescilor, încă întărită în secolul XVI și-apoi puternic
fortificată de Sinan-Pașa și mai în urmă ierăși fortificată de Radu

¹⁾ Colecțiunea Academiei Române.

Șerban Bassarabă; orașul Bucurescilor, pe care boierii cu dor de țeră voiaă să'l fortifice la 1770 și să pună într'ênsul pentru apărare 15000 de ómenī, — Bucurescii ajunseseră la 1800 un fel de sat fără câini. Nimeni nu-î păzia, nimeni nu-î îngrijia.

De aceea, decă profetul ar fi preșis:

că pandurii Olteniei, conduși de Tudor, vor bate, mândri, podurile séle; că primul simbure al armatei române de la 1832 în Bucurescii va încolți ântâiū; că în Délul Spirei, ostașii României vor arêta că, cu tótă vitrega aducêtură a 'mprejurărilor, ei sunt tot strănepoșii luptătorilor lui Mihaï și Radu Șerban; că la 8 Octobre 1878 ostașii României, încăreași cu laurii victoriei și conduși de un alt mare Căpitan, vor intra triumfal în Bucurescii, întorcându-se, liberatori, tot dintr'acele locuri transdunărene unde tot pentru Cruce și Neatârnare luptaseră strămoșii lor; că'n fine, punctele de apărare ale Bucurescilor, odinióră cu multă sciință studiate de Langeron, general frances în serviciul Rusiei, sunt astăđi întărite și apărate cu tóte datele înaltei Sciințe de rêsboiū și forméză un brêū de foc isbuenitor împrejurul aceluī orași, pe care Piccolomini voia să'l facă inexpugnabil, — decă profetul ar fi preșis tóte acestea, cine l'ar fi cređut la 1800?

Și totuși, ađi, mulțamită lui Dumneđeū, mulțamită înțelepciunei și muncêi Regelui și poporului român, noi, strănepoșii fericiți ai strămoșilor de la 1800, am vêđut și vedem cu ochii isbândite, reale, profetiele de la 1800.

Cetatea mică a lui Alexandru Bassaraba, Voevodul Țerii Românescei de la 1317, este astăđi în 1899 cetatea mare și tare a lui Carol I, Regele României. Dumneđeū s'o aibă în sfânta sa pază și fiă ca 'ntodéuna, pe forturile și stradele Bucurescilor, să fâlfâie cu gloriă și victoriă tricolorul național al iubitei nóstre armate.

XX

BUCURESCII
IN TIMPUL REVOLUȚIUNEI FRANCESE

I

Acum uă sută de anī, prin Ianuariū 1791, în Bucurescī, cafenelele și prăvăliile neguțătorilor români și greci, cari se aflaū prin prejurul marilor hanuri ale S-tului Gheorghe-Noū, Șerban-Vodă și Constantin-Vodă, erau înșesate cu fel de fel de ómeni.

Pe lângă întâmplările răsboiului ce se urma de zor între Turcia și Austro-Ruși atât în Muntenia cât și în Moldova, se mai vorbía în Bucurescī și despre uă sdruncinare ne mai pomenită a vechei stări de lucruri în „țera Franțuzului“, despre uă επανάστασις, uă revoluțiune de felul căreia, spuneaū cei sciutori, nu s'a mai vădut pe lumea nóstră.

Mulți din cei cari auđiseră la acéstă dată despre începuturile Revoluțiunei franceze, nu pricepeaū nici firea, nici urmările faptelor ce li se povestiseră, deci daū fără frêū voiă închipuirei lor să fistoneze tot ce le trecea prin cap.

Alți tăceaū, ascultaū și, din când în când, surídeaū ca ómeniī ce aū deplină cunoscință despre lucrul de care uniī vorbesc cam nea-nt'r'ua parte. Cestia din urmă, adevărații cunoscători ai evenimentelor petrecute la Paris, erau membrii Societăței Amicilor, ή εταιρία των φίλων 2), care, în cap cu Rhigas, se alcătuisie în Bucurescī pe temeiul cuvintelor Ζήτω ή φιλογενεία, — trăiέscă iubirea de țéră!

1) Podóbă luată din *Evangelia Invětătore*, tipărită în mănăstirea Dél, la 1644. — Veđi *Bibliografia* d-lor Bianu și Hodoș.

2) *Revue de Géographie* (Paris 1831): Ubicini: *La Grande Carte de la Grèce*, par Rhigas pag. 247.

Înainte ca Directoriul din Paris, adică puterea executivă a Republicii franceze una și indivisibilă, să fi hotărât Bucurescii¹⁾ ca centru al mișcărilor revoluționare ce trebuiau suscitade în Ungaria, Polonia, Transilvania, Moldova, Muntenia, Serbia și Bulgaria; înainte de a se face această neașteptată onoare viitoare capitale a Regatului Român, — Bucurescii erau centrul cel mai activ al Elenismului, care se deșteptase pe țărâmul literar și acum, cu speranțe nemărginite în revoluția din Paris, năzuia din răspuțeri a se deștepta și pe țărâmul politic.

Zavergii lui Ipsilante de la 1821²⁾.

Din Archipelag, din Morea, din Insulele Ionice, Tessalia, Albania, Epirul, Macedonia și de prin toate părțile lumii, Grecii veniau la Bucuresci, toți *ἐπί σκοπῷ νὰ εὕρη πόρον ζωῆς*, — pentru a-și găsi mijloc de trai, și mulți pentru a se consfătuși asupra mișcării ce-avea să izbucnescă din toate părțile³⁾. Lucrul acesta nu se vedea, dăr se visa, se simțea, se ghicea. Timpuri curioase și atrăgătoare, când de-alungul și de-a latul imperiului otoman, decă ai fi pus urechia la pământul burdușit de lacrimi și dorințe, ai fi auzit apropiindu-se furtuna, cu atât mai furiósă, cu cât acum la 'nceput era mai tăcută.

În Bucuresci, medici, neguțatori, profesori și dascăli, preoți și studenți de la scôla cea mare, unii Români, alții Greci, — toți

1) *Documente priv. la Istoria Românilor*. Doc. franceze. Colecțiunea Odobescu, Supl. I, vol. III, fasc. 2, pag. 412.

2) Colecțiunea Academiei Române. — Tot asemenea tipuri erau și Grecii cari venira la Bucuresci între 1789 și 1800.

3) *Revue de Géographie* (an. cit.), pag. 243.

așteptaui ca negocierile păcei de la Șiștov cu Austria să se sfârșescă, ér acelea ale păcei de la Iași cu Rusia să 'ncépă, pentru ca, răsboiul încetând de a mai dudu la Dunăre, să se pótă auđi în principate și mai lămurit, și mai puternic, glasurile cele mari, *os magna sonaturum*, ale Revoluțiunei franceze.

În așteptare, Rhigas, tēnēr atunci de 25 de anī, lucra de zor pentru ca tot ce se făcea la Paris și 'n țērile subjugate ale Orientului, să se cunóscă și la Bucuresci. Viena, un centru de a doua mână al elenismului literar și patriotic¹⁾, era trāsura de unire între Paris și Bucuresci. Mai mult de cât orī-cine altul în vremurile acelea, Rhigas, pe care Bolintinēnu 'l face Român Macedonēn din Velestin, era pregătīt pentru a primi cu entusiasm principiile Revoluțiunei franceze. Vorbīta bine limbele francesă, germană și italiană, pe lângă limbele română, grēcă și turcescă; călătorise prin Italia, Francia și Germania; fusese secretarul lui Alexandru Ipsilante în 1782, și'l urmase pe acesta la Constantinopole; după ce fuga fiilor săi la Viena silise pe Ipsilante să demisioneze din Muntenia. De la 1782 și pēnē la 1786, Rhigas rămāsese la Constantinopole vorbind într'una cu Grecii de acolo, despre apropiata eliberare a patriei lor printr'ajutorul Rusiei. Re-întors în România cu Mavrogheni, Rhigas fusese caimacamul acestuia la Craiova în timpul răsboiului, și-apoi, după pacea de la 1791 între Austria și Turcia, încheiată la Șiștov în 4 August, Rhigas venise la Bucuresci pe lângă boierul, încă tēnēr pe atunci, Grigorie Brāncovēnu, cu care era prieten. Pēnē acum, Rhigas cređuse că, cu ajutorul Rusiei și cu ajutorul Austriei, Grecia va reuși să scape de durerosul jug al Turcilor. După răsboi, își schimbase părerile, cunoscuse bine și pe unii și pe alții, îi cântărise în de ajuns, și chiar corespondența ce întreținuse în 1785 cu principele Kaunitz²⁾ i-arētase lămurit, că numai desinteresate nu erau aceste două mare puteri în cestiunea Orientului.

Când se auđi în Bucuresci că a isbucnit Revoluțiunea francesă în Paris; că acolo poporul a desēvērșit primele acte nemuritoare, cari sunt fala Revoluțiunei, Rhigas vėđu uă lumină mare întindēndu-se înaintea ochilor săi și libertatea popórelor din Orient ridicāndu-se din lanțurile trecutului, ajutată în de-

1) *Leucothea*, Eine Sammlung von Briefen eines geborenen Griechen, über Staatswesen, Literatur und Dichtkunst des neueren Griechenland, herausgegeben von Dr. Carol Iken (Leipzig, Hartmann, 2 vol. 1825), passim.

2) *Rev. de Géogr.* (an. citat), pag. 247.

Caterina II a Rusiei și Iosif II al Germaniei, certându-se pe țările române ¹⁾.

1) Colecțiunea Academiei Române. — Caricatură francesă din secolul XVIII, făcută înainte său după întreviederea de la Cherson, nu știu. — Vezi și lucrarea mea: *Din Istoria Fanarioșilor*, studiul; Nicolae P. Macrogheni.

șteptarea și 'n reîntremarea ei de mâna umană și binefăcătoare a Franciei.

Tot ce se scria și se făcea la Paris venia în România, la București: proclamațiunii revoluționare, serierii patriotice, poeziile de totă mâna, Rhigas le traducea în grecesce, le trămitea la Viena, unde se imprimau într'ascuns, și-apoi, prin lățile de mărfuri ale neguțătorilor, erau introduse pe furiș în țară și'n deosebi în București, focarul elenismului militant.

Colecțiunea cântecelor séle patriotice, așa numitele *ζουμπα*, le cântau studenții și Grecii patrioți. De câte ori, prin pimițele de lângă Sftul Gheorghe-Noi — pe atunci *tunelele de viață* ale Bucureștilor — nu a resunat *Marsilieza* lui Rhigas:

Δεύτε, παῖδες τῶν Ἑλλήνων,
Ὁ ναυρὸς τῆς δόξης ἦλθεν, —

„deșteptați-vă, copii ai Elenilor, ziua gloriei a sosit“. Și de câte ori nu s'a cântat chiar pe franțuzesce faimosul cântec al *Terórei* din 1793 de la Paris, *La Carmagnole*, din cari versurile

Dansons la Carmagnole!
Vive le son,
Vive le son
Du canon!

erau cântate cu cuvintele stricate *Fivrelzon!*

*Fivrelzon*¹⁾, de unde póte au eșit pe românesce *Filfisonii* de tóte némurile, a căror sérbedă și *filfisonéscă* sémênță nu a perit încă din mișlocul nostru?!

Ajutat de amicii săi, Turnavitu²⁾, unul din *apelpsiții* lui Mavrogheni, un entusiast care, ca și Mavrogheni, da 'n fie-care și mâna cu nebunia, de Perrhevos și înțeles în parte de vr'o câțiva boieri, printre cari Brâncovénu, Dudescu, Câmpinénu și Ión Cantacuzino, Rhigas lucra într'una pentru a deștepta în compatrioții săi speranțe nemărginite. Πρὸς τὴν ἀδελφὴν Γαλλίαν, — pentru sora noastră Francia, esclamau Grecii, ne dăm viața de dece ori.

În timpul acesta, uă ciumă teribilă bântuia prin București³⁾, prin tótă Muntenia și Bulgaria. Mihail C. Șuțu fusese trecut de

1) Ion Ghica: *Scrisori* (ediț. II), Băltărețu, pag. 509.

2) *Revista Nouă*, în studiul meu asupra lui Mavrogheni.

3) *Doc. priv. la Istor. Rom.* — Colecț. Hurmuzake, Supl. I, vol. III, pag. 82.

Pórtă din Bucurescî la Iași¹⁾, ér ténérul Alexandru Moruzzi fusese numit Domn în Țera-Románescă. Nisce încurcături ne mai pomenite buimăcesc întréga peninsulă balcanică. Lumea din Bucurescî nu scia ce se mai crédă.

În Februarie 1793, ambasadorul Franciei, ducele de Choiseul-Gouffier, auđind despre cele ce se petreceau în Francia, — emigrațiunea, fuga, închiderea și 'n fine guilotinarea Regelui Ludovic XVI, — se hotărește a părăsi Constantinopolea și a se refugia în Rusia, unde Caterina II primia cu brațele deschise pe toți nobiliți emigrați²⁾.

După cum reiese din două scrisorî ale unui necunoscut republican din Bucurescî — póte chiar Rhigas — ducele de Choiseul-Gouffier trece prin Bucurescî, stă de vorbă cu Mihail Șuțu, care tocmai se gătia să pornescă la Moldova, caută a'i inspira spaimă și gróză de tot ceia ce se petrecuse și se petrecea în Francia, și 'i vorbesce de rău pe toți Francesii republicani, cari, din Constantinopole, începuseră să se respândescă prin tóte țerile nóstre și ale vecinilor³⁾.

Intr'adevăr, Republica își schimbase toți emisariți și primenise întréga diplomațiă francesă. Bine înțeleș că nici-un nobil, nici-un *ci-devant*, nu mai voia să servescă sub miniștri de afaceri străine, ca Danton și alții, cari urmară pe năbădăiosul tribun în cărmuirea politiceii esterne a Republicei. De aceea, lume nouă, vederi nouă și un mod de a tracta cestiunile atât de năsdrașan, în cât la Viena, ca și 'n Italia, ca și la Pórtă, unde Convențiunea întreținea órecaři relațiunii, era un adevărat chin pentru diplomații austriaci, italianii séu fanarioți, să primescă un diplomat din straturile cele nouă ale Revoluțiunei francesc, și mai cu sémă să discute ceva cu dēnsul. Unii dintr'acești revoluționari făceau într'adins pe sēlbaticii și pe fioroșii, numai ca să se ăică de interlocutoriți lor că sunt „și mai și“ republicani.

Bernadotte la Viena băgase în rēcori pe Thugut și pe marchisul de Cobenzel, și numai sēlbatec nu era. Inchipuiți-vē ce cap trebuia să facă bētrāniți diplomați ai monarhielor europene, când trāmișii Convențiunei, împingēnd republicanismul lor pēnē la nepoliteță, le ăiceau din chiar senin: eh! cetățene, ce? *tu nu*

¹⁾ *Doc. priv. la Istor. Rom.*, ibidem, pag. 85.

²⁾ Albert Sorel: *Essais d'histoire et de critique* (Paris, 1883., studiul: *Catherine II et l'Emigration française*), pag. 191—204.

³⁾ *Doc. priv. la Istor. Rom.* — Colecț. Hurmuzake, Supl. I, vol. III, pag. 87 și 88.

veđi cã lucrurile staũ astã-đi așa? Vrei ori nu vrei? Vorbã multã, sãrãcia omului!..

În tôte țerile, Convențiunea trãmisese ómenii sãi. Ei aveau drept îndatorire de cãpeteniã, pe fațã seũ pe ascuns: 1) de a cerceta și afla în ce mod suveranii și supușii lor judecã Revoluțiunea francesã; 2) de a propaga adevãratele principie ale Revoluțiunii printre Francesii și supușii francesi stabiliți printr'acele țeri¹⁾.

În Bucuresci, ceva mai târđiũ de cãt 1793, erau vr'o 25 de Francesi și supuși ai Franciei. Consul frances încă nu se afla. Numai Rusia și Austria aveau consulat la Bucuresci. Prima, Rusia, înființase consulatul seũ la 1782; a doua, Austria la 16 Octobree 1783²⁾. Când ducele de Choiseul-Gouffier plecã din Constantinopole, și prin urmare nu mai fu cine sã ținã în frãu republicanismul ardent al multora din Francesii veniți prin Marsilia în capitalã Sultanilor și 'n cele-l'alte țeri ale Orientului, Bucurescii ca tôte orașele primi îndatã în sînu-i vro cãți-va *sans-culottes*.

În Bucuresci, de cãtre boierii cei bẽtrãni și de cãtre ómenii cei neobiceñnuiți cu nãsdràvãniele ce scorniaũ, debitaũ și faceau *les sans-culottes*, li se đise ăstor ómeni, *apelpisiți*, ómenii cari dau cu barda 'n Dumneđeũ și 'ndrugau un fel de *inșirã-te Mãrgãrite*, în care, dupẽ spusa celor bẽtrãni, cuvintele *libertã, fraternitã, egalitã* *και τã λογã* resunaũ întocmai ca nescie clopote de 'nmormẽntare pentru vechiul regim. Acești *apelpisiți* vor deveni mai târđiũ *zavergii*, și mai la urmã, înmuiãndu-se și încumințindu-se, vor fi numiți bonjouristi, pentru a deveni acum 80 de anĩ în Grecia și acum 60 de anĩ la noi primii luptãtori ai redeșteptãrii naționale la Atena, la Iași și la Bucuresci.

Primul *sans-culottes*, cel d'ântãiu *apelpisit* frances care a trãit în Bucuresci acum 108 anĩ este Francesul Hortolan³⁾.

Hortolan era un neguțãtor, — din ceia cari fac politicã, *dérsciți* „politicã *extrafain* și la nemurire“, și cari nu întãrđiezã de a vedẽ, cum đice Românul, cã

La Iliã
'N prãvãliã
Jócã șórecii 'n cãlcãiã,

era, đic, un neguțãtor frances, stabilit cam pe la 1792 în Bucuresci,

1) *Doc. priv. la Istor. Rom.* — Colecț. Hurmuzake, Supl. I, vol. III, pag. 89.

2) Laurian: *Istoria Romãnilor*, pag. 551.

3) *Doc. priv. la Istor. Romãn.* Supl. I, vol. III, pag. 93.

împreună cu tovarășul său Pellet și cu tejghetarul său Jeaume, numit în scrisorile ce citez, directorul casei *Pellet & Hortolan*, primul *Magasin Universel* din Bucuresci¹⁾.

Hortolan era prietin cu Turnavitu și prin urmare cu Rhigas. Ruffray, alt Frances, era secretarul principelui Alexandru Moruzzi. Ruffray era un sans-culottes, tot atât de apelpisit ca și Hortolan. Marie Descorches, ambasadorul Republicei franceze din Constantinopole, spune la 24 Decembre 1794, ministrului afacerilor străine din Paris, că Ruffray este de un civism și de un republicanism ardent. Și el era prietin cu Hortolan.

Frigurile Revoluțiunei, cari bântuiaă gróznic la Paris, sgu-duiaă sdravên și pe republicanii din Bucuresci. Pe lângă aceste friguri ale Revoluțiunei, se mai adăugeaă în Bucuresci frigurile mai prosaice ale țerii, frigurile paludeane, de cari Hortolan suferia într'una și pe cari Ruffray le combătea, bënd cu eroism rachiurile și vinurile românesci, nu cu litrul, noua măsură decretată de Convențiunea Națională din Paris, ci cu bētrâna și capacea ocă românescă, âncă în vigóre la Bucuresci.

Friguri într'un fel, friguri într'altul, Hortolan, Ruffray, Turnavitu și prietini lor erau ðilnic într'ua stare de neîntrepruptă escitațiune, — un fel de ciudată căldură, care 'i făcea să védă republicanii prin tóte părțile.

Hortolan cerea audiențe la Spătarul lui Moruzzi, uă rudă a Domnului, pentru a tracta cestiunea vămuierei mărfurilor franceze la granițele române, și în loc de a tracta acéstă cestiune, stacociul republican s'apuca la discuțiunea principiilor proclamate de Revoluțiune și consacrate de Convențiune.

„Spătarul, ðice Hortolan într'ua scrisóre adresată lui Marie Descorches, ambasadorul Republicei la Constantinopole, „spătarul „are un caracter curat republican și am vorbit cu dēnsul ca și „c'un adevērat cetățen“, — cu alte cuvinte i-am ðis tu și mi-a ðis mă, întocmai ca un adevērat *sans-culottes*. Aceste sciri, Hortolan le trãmite lui Descorches din Bucuresci la Constantinopole, pe uă hârtiă cu devisa apelpisită: „*Liberté, Egalité ou la Mort*“, purtând data noului calendar al Republicei, adică 23 Vendemiariu, anul II-lea al Republicei franceze, una și indivisibilă, ceia-ce va să ðică 15 Octobre 1793, acum 106 de ani.

Din scrisorile lui Hortolan și dintr'altel ce citez, se vede

¹⁾ *Doc. priv. la Istor. Rom.* — Colect. Hurmuzake, Supl. I, vol. III, pag. 95 și 101.

lămurit că, conform instrucțiunilor ce avea, Descorches, ambasadorul din Constantinopole, voia să organizeze în Bucuresci, un biuroū de informațiuni, care să-î procure sciri din Polonia, Ungaria, Moldova și de unde să plece emisarii, adică spionii Republicei, cu anumite instrucțiuni într'aceste țeri nemulțamite cu politica Rusiei și cu politica Austriei.

În Ungaria, fierberea era mare. Iosif II murise după ce încercase în tótă viața de a face reforme și nu reușise cu nici una. Spiritualul principe de Ligne, amicul frumóselor Moldovence de la Iași, dicea de Iosif II, „*drăguțul de 'mpērat*“ al țeranului român din Transilvania, că el a fost cu reformele séle în tótă viața întoemai ca omul căruia îi vine să strănute, care dá să strănute, care e cât p'aci să strănute și... nu strănută.

Totuși, încercările lui de reforme în Ungaria și Transilvania înfuriaseră adânc pe magnați și pe 'ntreg poporul maghiar...

De altmintreli, dragă Dómne! e atât de lesne să faci pe Ungur să se înfurieze, să turbeze și să spumeze. Miđlocul? Fórtē ușor: spuneți-î adevērul — și apoi ațineți-vē să-î vedeți efectul! e fulgerător și năsdřavan. Tună în tóte societățile de cultură. Trăsnesce în *Erdelyi Maghiar Kultur Egylet*; Pesta urlă, Posony răcnesce și 'n Koloșvar Maghiarul cu bolovanii în mână s'avēntă către ceruri să védă de vorbesce Christos pe unguresce.

Asupra acestuî foc și acesteî urî a Maghiarilor în contra Casei de Habsburg, reprezentată în 1793 de Leopold II, fratele și succesorul lui Iosif II, căđu ca valuri de petroliū principiele Revoluțiunei franceze. Magnații unguri deveniseră *jacobini* și *sans-culottes*.

Hajnoezy, Laezkovicî, Szentmariai făcură un catechism popular, menit a propaga principiele Revoluțiunei franceze, iēr Bacsány traduse Marsiliesa, pe care călăul avea s'o ardă la Pesta cu alte multe publicațiuni revoluționare¹⁾.

Sē nu uităm că tot acum Româniî din Transilvania înființēză *Societatea filosofēscă*, în care mai multe cercetări ne-ar face póte să vedem uă sucursală a Societății Amicilor din Bucuresci, *ή εταιρία των φιλων*, despre care am vorbit. Ceia-ce e sigur, e că *Societatea filosofēscă* din Ardél se pune în strînse legături cu cei de la Bucuresci. Sē nu uităm de asemenea că cu un an, doî înainte, apăruse

1) Louis Léger: *Histoire de l'Autriche-Hongrie* (colect. Duruy), pag. 470.

faimosul memoriu al Românilor transilvăneni, *Supplex libellus Valachorum*¹⁾.

Cu aceste țări, în cari din temelie se sguduia vechia stare de lucruri, Descorches voia să se pună în relațiuni printr'ajutorul biuroului de informațiuni din Bucuresci, precum tot printr'acest biurou voia să corespundă și cu eroicii luptători ai Poloniei, cari, după famosa ședință de la 23 Septembre 1793 — ședință mută de durere și de rușine, — se revoltaseră și, sub conducerea lui Tadeu Kociusko²⁾, începuseră în contra Rusiei uă luptă cu atât mai sublimă cu cât mai neegală era între victime și călăi.

Până când acest biurou de informațiuni se înființarea unui consulat se se desevêrșescă la Iași se la Bucuresci, republicanii profitau de Evreii stabiliți la Iași pentru a avé sciri din Polonia, ier granițele despre Transilvania nefind strașnic închise, relațiunile între republicanii din Bucuresci și rësvrătiții din Ungaria se întrețineau cu multă 'nlesnire.

Polonesii, Ungurii, Grecii, veniți de prin tôte părțile, umpleau cafenelele Bucurescilor. *Les Droits de l'Homme*, „Drepturile Omului“ fuseseră traduse. Hortolan țice: *Presque tous les négociants de Janina et de l'Albanie, établis ici, à Bucarest, sont des sans-culottes*, — mai toți neguțătorii din Janina și din Albania, stabiliți aci la Bucuresci, sunt toți *apelpisiți*. Toți erau pentru Republică și cereau cu stăruință lui Hortolan să le dea canțonetele jacobine ce 'i sosiau din Paris prin Constantinopole, ca să le cânte și ei. Când se încingea discuțiunea între partisanii Revoluțiunei și aceia ai Rusiei, mergeau adese-orî pene la bătaia. Intr'un rând, ne spune Hortolan, decât ruso-filiu nu ar fi recunoscut adevêrul celor țise de amicii noștri, se 'ncepea uă përuielă și uă ghiontuélă, de s'ar fi dus pomină mai departe de cât Bucurescii³⁾.

De altmintreli, sgomotele cele mai deosebite și adese-orî cele mai ciudate circulau prin Bucuresci. Unii spuneau că Varșovia a fost luată de Polonesii lui Kociusko; alții afirmau că Rușii sunt învingători. Grecii patrioți din Viena seriau la Bucuresci, că Sfânta Revoluțiune, *η ἄρις ἐπανάστασις*, va isbucni în capitala Habsburgilor. Din Transilvania veniau sciri că acolo, cu mic, cu mare, sunt toți pentru Revoluțiune, pentru Francia, pentru națiunea căreia

1) Densușenu: *Istor. Lit. române* (pag. 100 și 113). — Papiu Ilarian: *Vița, operele și activitatea lui George Șincai*.

2) Alf. Rambaud: *Hist. de la Russie*, pag. 501, (colect. Duruy).

3) Scrisoarea lui Hortolan mai sus citată.

d'atuncea îi mergea numele de *La Grande Nation* în tot Orientul. Timpuri de ferbere, de încurcături nesigure și chinuitoare, cu căsurî cari aduceau ce n'aduce anul, așî luminoase ca uă și de Maiu, mâine posomorite și încruntate ca furtunile mării.

În Iași și în Bucuresci, inimile Grecilor au trecut prin toate aceste chinuri și veselii vijelióse; aci s'au auđit pentru prima óră cântecele jalnice ale lui Athanasie Christopolu, care, cu Alemann, plângea libertatea înmormântată a Greciei, într'aceste frumoase versuri:

Nōn δάκρυα βρόετε πάντα,
Nōn ἄλγεα ἔλθετε πάντα,
Κεντὰτ' ἐμὰ σπλαγγα καὶ ἦτορ.

„Și-acum, lacrimi, curgeți toate; și-acum, chinuri, sosiți toate; străpungeți-mi inima!“

La aceste cuvinte sfâșiătoare, din piepturile vitejilor, tot aci în Bucuresci, isbucniau versurile înflăcărâte ale lui Rhigas:

Φίλοι μου συμπατριώται,
Δούλοι γὰ μὲθα ὡς ποτε
Τῶν ἀγρίων Μουζουλμάνων
Τῆς Ἑλλάδος τῶν τυράννων;

„Până când fi-vom noi óre, o iubiți compatrioți, selaviți crunților Musulmani, tiraniți Eladei?“

Tot aci, la Bucuresci, se petreceau adeseori scene mărețe, cari reamintiau timpurile eroice ale Greciei clasice. Tinerii Greci și Macedonenii luau icónele din cuiu, le puneau pe masă, aprindeau candelile și 'ngenunchiând, cu pieptul tresáltând de sfânt entusiasm, cântau din poeziile lui Rhigas, pe faimósa:

Καλλίτερα μίαν ὥραν ἐλεύθερη ζωή,
Παρ' ἀναρίθμους χρόνους σκλαβιά καὶ φυλακή

adică: „mai frumoasă este uă vieți de un căs liberă, decât uă vieți de ani nenumărați în selaviă și 'n jug.“ — Și apoi sfârșiau cu jurământul tot de Rhigas, pe care 'l cântau punând mânele pe icóne:

Ο Βασιλεῦ τοῦ κόσμου, ορκίζομαι σὲ Σὲ
Στὴν γνώμην τῶν τυράννων γὰ μὴν ἐλθῶ ποτέ

adică: „o împărate al lumii, mă jur 'nainte ta, că nici o dată nu mă voi pleca la voința tiranilor.“ — Și 'n timpul acesta, muma,

tatăl și bătrânii familiei stau împrejurul acestor viitori eroi ai neamului grecesc, și plângeau de dragoste și de durere¹⁾.

Tote aceste scene, și altele încă ce nu cunoscem și cari sunt fala luptelor pentru independența Greciei se petreceau aici în București, centrul elenismului militant, cu ajutorul, cu prietenia, cu frația sinceră a Românilor²⁾. Cine ar fi avut atunci, și cine ar avea astăzi în toate părțile unde se află suflare românească, — cine dintre Români ar avea curajul să oprească în loc, să zăticnescă, ba chiar se năbușe pe un popor în lupta lui sfântă pentru recăștigarea drepturilor imprescriptibile ale limbei, reînnoirea deplină a naționalității, atingerea idealului ce a păstrat cu drag de-a lungul timpului, în răsălțirea chiar a celor mai crunte vécuri.

Și totuși, acești Greci, care și plămădiau libertatea aci în București și dincolo la Iași; acești Greci, cari bine-cuvântau pământul primitiv al României și în avânturi de recunoștință jurau iubire Românilor, sunt acum dușmanii neîmpăcați ai Românilor macedonenii, cari astăzi nu vor să facă în străvechia lor patriă, de cât tot ce-a-ce Grecii făcură în patria lor.

Acésta 'i dreptatea popórelor; acestea 's faptele netăgăduite, acestea 's învățăturile, pe cari un prevestitor, întocmai ca Muezinul sus, pe moscheele musulmane, ar trebui să le reamintescă Românilor din România liberă în toate zilele, la toate ocaziunile, dicându-le cu glas tare: „O Români, o frații mei, readuceți-vă aminte trecutul, gândiți-vă cu cine lucrați și nu vă încredeți de cât în voi înși-vă!“

Pe atunci Grecii ne iubiau, căci țerile noastre erau scena liberă unde, ajutați de Români, pregăteau frumoasa dramă a independenței lor naționale.

La București, Alexandru Moruzzi, ténér de vr'o 32 de ani³⁾, amic al Franciei și al literaturii franceze, nu cuteza totuși a și arăta pe față acésta iubire. Consulii Austriei și Rusiei erau lângă dânsul, pentru a și reaminti adevărul lor.

„Consulul Rusiei din București, dice uă notă adresată Comitetului de Salut Public din Paris, la 19 Pluvios, anul III al Republicei (7 Februarie 1793)⁴⁾, — „consulul Rusiei și numeroșii

1) Dr. Carl Iken; *Leucothea*, pag. 85 și 95, din vol. II.

2) *Ibidem*: vol. II, pag. 256: „Hier haben Sie, in der Kürze und mit noch mancher Unvollkommenheit, eine Darstellung, wie Griechenland von der Wallachei Nütze zog“.

3) *Doc. priv. la Ist. Rom.* — Colect. Hurmuzake, Supl. I, vol. II, fasc. I, pag. 112.

4) *Ibidem*. pag. 103.

„săi agenți conduc singuri postele stabilite pe fruntariile polonese și moldovenesci, trag ca un zid de închisore între aceste două state și restul Europei, interceptă scrisorile, împedică comunicațiunile, supără pe călători, se amestecă în afacerile guvernului civil și eserecită ca un fel de *veto* asupra hotărîrilor luate de Principe și de Consiliul său. În starea de umilire, în care se găsește guvernul Sublimei Porți, Principele și Divanul nu au curagiul să reziste la voințele supreme ale consulilor“.

Aceste informațiuni precum și altele cari vor urma, le extragem din scrisorile, memoriile și rapoartele lui Constantin Stamate, om devotat casei lui Mihail Șuțu, acum în 1794, Domn în Moldova.

Constantin Stamate, Român său Grec nu știu, era în Decembre 1794 la Altona lângă Hamburg ¹⁾ în calitate de agent fără caracter oficial, mai propriu, spion al Republicei franceze. Constantin Stamate servise înainte în diplomația otomană cu d. Delaroche, fusese informatorul multor Domni ai Moldovei ²⁾ și ai Munteniei, fusese secretar al lui Mihail Șuțu și de când cu Revoluțiunea, se naturalisase Frances, intrase în serviciul Ministerului Afacerilor Străine din Paris și prin rapoarte foarte bine făcute, prin combinațiuni șirete și șiret înjghebate, atrăsese atențiunea superiorilor săi din Paris.

Cunoscător adânc al tuturor intrigelor cari se petreceau în principate la Iași și la Bucuresci, Stamate nu încetase de a corespunde cu cei de la Curțile Beilor fanarioți. Printr'aceștia, Descorches, ambasadorul Republicei de la Constantinopole, află de Stamate și 'l cere ministrului din Paris, pentru a' l întrebuința în Polonia și'n principatele române ³⁾. Stamate ne spune într'ua scrisore a sa că, la Curtea din Iași, principiile republicane sunt mai bine vădute de cât la Bucuresci. Afirmățiunea lui Stamate este coroborată de scrisorea unui Frances de la Iași, Cado de Lille, care venind la Iași găsește pe boierii rostindu-se pe față unii, pe ascuns alții, pentru Revoluțiunea francesă ⁴⁾. Într'ua altă scrisore, un alt Frances ne spune că la Bucuresci, boierii din protipendadă, fiă din mândriă, fiă din lene, nu sunt republi-

1) *Doc. priv. la Ist. Rom.* — Colect. Hurmuzake, Supl. I, vol. II, pag. 100.

2) *Ibidem*, Supl. I, vol. III, fasc. 2, pag. 403.

3) *Ibidem*, vol. II, pag. 100.

4) *Ibidem*, vol. III, pag. 433.

cani, pe când boierii de mâna a doua și neguțătorii ascultă cu drag și împărtășesc cu foc „nemuritoarele principie“¹⁾.

Stamate ne esplică rublicanismul curței princiare de la Iași prin faptul că secretarul principelui Mihail C. Șuțu era Kodrică, un partisan al Franciei, dușman al Rusiei și al d-lui de Choiseul-Gouffier. Pentru acest Kodrică, Stamate cere guvernului din Paris colecțiunea *Enciclopediei* ca un dar propriu a' întări și mai mult în creșdul lui republican. Tot acum se mai afla la Iași un republican gata a'și sacrifica pînă și ultima picătură de sânge pe altarul patriei. Acesta era Ledoulx, cum ne spune Stamate²⁾.

Ast-fel fiind lucrurile pe la sfârșitul lui 1794, Stamate fu cel d'ântăi care propuse înființarea la Bucuresci a unui consulat frances. Nu intrăm în amănuntele acestei afaceri, care fu multă vreme tractată de doi ambasadori ai Republicei la Constantinopole, de Descorches și succesorul lui, Verninac, și de Stamate care scria într'una raporte și note foarte bine redactate și foarte juste în vederile lor.

Să spunem numai că Ministerul din Paris, după ce căpătă învoirea Porței biruind opozițiunea dârjă a Austriei și Rusiei, voi să numescă în postul de agent consular la Bucuresci și Iași chiar pe Constantin Stamate. Ațitat de miniștrii Caterinei și lui Leopold II, Divanul respinse pe Stamate sub cuvânt că e Raia. Ministrul frances ar fi voit să'l trămită ca agent secret, Stamate însă nu primi pe cuvântul că *le système des agents secrets, envoyés de Paris, est actuellement trop décrié, trop sentant la propagande jacobine*, — adică: sistemul agenților secreți trămiși de la Paris este în timpul de față pré deochiat și pré mirósă a propagandă jacobină³⁾.

Totuși, rămâne bine hotărît că, mulțămită acestui Constantin Stamate și raportelor lui către Comitetul de Salut Public din Paris și către trămișii Republicei din Constantinopole, consulatul frances fu înființat la Bucuresci în 1795. Inainte de acéstă epocă, Stamate era la Paris, pentru că din Altona fusese gonit, de órece *Gazeta de Hanovra*, din Marte 1794, 'l acusase că a venit acolo ca agent al jacobinilor, pentru a resturna Constituțiunea germanică⁴⁾.

Fiind ambasador la Pórta Verninac, primul consul frances care plécă la Bucuresci în Iuliu 1795, este cetățenul Emile Gaudin,

1) *Doc. priv. la Ist. Rom.* — Colecț. Hurmuzake, vol. III, pag. 435.

2) *Ibidem*, vol. II, pag. 98.

3) *Ibidem*, vol. II, pag. 117.

4) *Ibidem*, vol. II, pag. 117.

în vârstă de 25 de ani, însoțit de secretarul său Montal, în vârstă de 22 de ani¹⁾. Primul era plătit cu 7500 de lei pe an și al doilea cu 1200 lei pe an. Ca lefurî, după câte se vede, nu erau tocmai răsfățați primii diplomați franceși cari veniră oficial la Bucuresci.

La Bucuresci, Gaudin fu bine primit de Alexandru Moruzzi și 'și luă ca Dragoman al consulatului său pe Rhigas²⁾. La Paris, prin intrigele lui Stamate, numirea lui Gaudin, acusat că este un *ci-devant*, adică un monarhist și ofițer desertor, făcu scandal, și schimbarea lui fu hotărîtă. Un decret al Directorului cu data de 19 Pluvios, anul 4-lea al Republicei (8 Februarie 1796)³⁾ și semnat de Directorul Le Tourneur și de ministrul Delacroix numese pe Constantin Stamate — titlu oficial — „*Consul general al Republicii Franceze în provinciile turcesci, situate dincolo de Dunăre*“.

Să dă lui Stamate ca secretar cetățenul Louis Parant din Argenson, tîner instruit și foarte protegiat de deputații Isabeau, Ruelle și Neveu.

În timpul pe cînd lucrurile acestea se petreceau la Paris, Gaudin tracta la Bucuresci cu Alexandru Moruzzi cestiunile de interes comercial. Casa Pellet și Hortolan era obiectul principal al preocupărilor sale⁴⁾. Lucrînd astfel își călea instrucțiunile care-i ordonau să lase la uă parte ori-ce altă cestiune, și să nu se ocupe de cît cu propagarea principiilor republicane și cu suscitarea de piedici și neajunsuri Rusiei și Austriei în principate și 'n deosebi la Bucuresci și la Iași.

De aceia, în Marte 1796⁵⁾, Gaudin e rechiămat la Constantinopole. De altminteri, cu 'nceputul acestui an, e uă schimbare generală și la Constantinopole și la Bucuresci. La Constantinopole, în locul trimisului francez Verninac, este numit generalul Aubert Du Bayet; la Bucuresci, Alexandru Moruzzi demisionase și la Constantinopole erau patru candidați pentru tronul Țerei-Românesce⁶⁾: Hangerliu, Dragomanul lui Căpitan-Pașa, Alexandru Mavrocordat, bătrînul Alexandru Ipsilante și Mihail C. Șuțu care fusese, în Octombrie—November 1795, înlocuit la Iași cu Alexandru Callimachi.

1) *Doc. priv. la Istor. Rom.* — Colecț. Hurmuzake, Supl. I, vol. II, pag. 133 și vol. III, pag. 446.

2) *Revue de Géograph.* (an. cit.), pag. 252.

3) *Doc. priv. la Istor. Rom.* Supl. I, vol. III, 1, pag. 410.

4) *Ibidem*, vol. III, 1, pag. 413—422.

5) *Ibidem*, vol. II, pag. 141.

6) *Ibidem*, vol. II, pag. 137.

Bătrânul Ipsilante reușește a fi numit într'ună domniă, care nu va ține nici un an. Consulatul frances se afla de uă cam dată pe mâna tănărului secretar Montal, căci Gaudin plecase cu soția sa la Smyrna, nevoind s'o lase, ȕice el într'ună scrisore de la 31 Marte 1796¹⁾, într'un oraș în care luxul este fără frâu, virtutea aprópe necunoscută și jocul de cărți obiceinuita îndeletnicire și a bărbaților și a femeilor.

În locul lui Gaudin, pênă la sosirea lui Stamate, se trimete în calitate de comisar provisoriu al consulatului frances din București, Francesul Sainte-Luce²⁾.

La Constantinopole ênsă, îndată ce familiile fanariote auȕiră că Stamate vine cu titlul de Consul general în țerile române, se făcură foc și puseră în mișcare tot creditul și tótă trecerea ce aveau la Pórtă, pentru a nu i se da recunóscerea.

Nu intrăm în amênuntele acestei afaceri. E destul a spune că Moruzesci, acum partisan ai Rusiei, săpară și combătură pe Stamate, ér Șuțulesci, partisan ai Franciei, 'l sprijiniră. De giaba tóte. Reis-Effendi declară trâmisiului Republicei, generalului Aubert Dubayet, că odată cu capul, Turcia nu va permite unui Raiă, de și naturalisat Frances, să fiă consul în România. Vêdând acéstă nestrămutată hotărîre a Porței, trâmisiul Republicei numi sub reserva aprobărei Directoriului din Paris, pe generalul de brigadă Carra Saint-Cyr, însărcinat de afaceri ale Republicei franceze, pe lângă principele Țerii-Românesci³⁾.

În timpul acesta uă mulțime de Polonezi se aflaă la București, nu la Iași; căci de acolo, consulul rus Lascaroff, *le plus fin intrigant, que la Russie ait lâché contre les Turcs* — cel mai subțire intrigant, căruia Rusia îi dede drumul în Turcia⁴⁾, — i-ar fi ridicat într'ună bună diminétă și i-ar fi trimis în fiere la Petersburg, tocmai cum făcuse cu Francesul Durosoy, pe care, ȕiua nămiaȕiamare, 'l arestase la Iași, îl trâmisesese în Rusia, și 'l ținuse șese luni în închisóre, din causă că voia să descopere uă conspirațiune urȕită în contra Turciei de Alexandru Mavrocordat, fostul Domn al Moldovei, de Consulul Lascaroff, de patriarhul Eugeniă și de episcopul de Pultava⁵⁾.

1) *Doc. priv. la Istor. Rom.* — Colect. Hurmuzake, Supl. I, vol. II, pag. 141.

2) *Ibidem*, vol. III, pag. 425.

3) *Ibidem*, vol. II, pag. 165.

4) *Ibidem*, vol. III, 1, pag. 436.

5) *Ibidem*, vol. II, pag. 134 și vol. III, pag. 462.

Polonesii deci stau la Bucuresci. Aci se afla și generalul Dombrowski, refugiat după învingerea desevârșită a Revoluțiunii de către armatele lui Suvarov¹⁾. Colonia polonească, foarte numeroasă la Bucuresci, hotărîse să trimită pe Dombrowski la Paris, ca să intre în negociațiunile cu Directoriul²⁾, mai cu seamă acum când armatele Republicei, sub comanda tînerului general, Napoleon Bonaparte, ațintiseră ochii lumii întregi asupra Italiei, unde victoriile ostașilor franceși se urmau cu uă iuțelă ne mai pomenită în fastele istoriei militare a tuturilor popórelor.

Generalul Carra Saint-Cyr petrecu aprópe un an la Bucuresci. În timpul acesta, Pasvantoglu începe mișcarea sa în contra Porței. Din Italia, Napoleon, alt factor de mare însemnătate pentru cestiunea Orientului, și de la Paris Talleyrand, numit la începutul lui 1797 ministru al Afacerilor Străine, — urmau cu deosebită băgare de seamă faptele lui Pasvantoglu, care spunea orî-cui voia să 'l asculte, că el va deveni Bonapartele Orientului³⁾.

Vaillant afirmă că Pasvantoglu ar fi fost prieten cu Gaudin⁴⁾. Documentele colecțiunii Odobescu ne arată că atât Carra Saint-Cyr, cât și succesorul său Flury, numit consul general la Bucuresci, în Decembre 1797, pricepeau folósele ce-ar nasce pentru politica francească în afacerile Orientului, decă revolta lui Pasvantoglu ar fi fost bine condusă. Napoleon, mai târziu, ajuns împărat, va trămite la Vidin pe adjutantul Mériage. Lucrul acesta se petrece după 1800, și deci ese din subiectul nostru⁵⁾.

În Bucuresci, acum, în 1797, principiile Revoluțiunii franceze se întrupaă în persóna lui Napoleon Bonaparte. Rhigas, care era acum la Viena ocupat cu publicarea *Marei Cărți geografice a Greciei*, seria prietenilor săi din Bucuresci că s'a născut *Mântuitorul Orientului*. Între preliminările de la Leoben și tractatul de la Campoformio, Napoleon chiamă pe Rhigas la Veneția, pentru a'î cere lămuriri în afacerile Răsăritului⁶⁾. Nimic din cele ce Rhigas a vorbit cu viitorul împărat nu a rămas seris. Faptul este că la Bucuresci victoriile lui Napoleon provocaă un entusiasm colosal,

1) *Doc. priv. la Istor. Rom.* — Colecț. Hurmuzake, Supl. I, vol. III, pag. 439.

2) *Ibidem*, Supl. I, vol. III, pag. 456.

3) *Ibidem*, vol. III, pag. 482—483.

4) Vaillant: *Les Roumains* (Paris 1814), pag. 266.

5) *Annales de l'Ecole Libre des Sciences Politiques* (Paris, 1813). Auguste Boppo: *La mission de l'adjutant-commandant Mériage à Vidin, 1807—1809*, pag. 239.

6) *Revue de Géographie* (an. cit.), pag. 440.

mai cu sémă printre Grecii, cari credeau că în el li-s'a născut modernul Achille.

Când consulul Flury veni în Bucuresci după tractatul de Campoformio și adresă Francesilor și supușilor francesi uă circulară, nu 25 de Francesi, ei uă mulțime veniră să salute la consulatul frances din *strada Carol I*, odinióră ulița *Ișlicarilor*, și pe urmă *ulița Francesă*, pentru a *fritisi*, adică pentru a saluta pe trămisul Republicei.

Rusia, Austria, Turcia jucând în cărți principatele române¹⁾.

Talleyrand ministru al Afacerilor Străine, Napoleon comandant al armatelor victorioase din Italia, — Anglia, Rusia și Austria spăimântate de aceste biruințe, lesne își pôte închipui cine-va cum fu primit de Ipsilante consulul Flury. Cei doi stâlpi ai guvernului bătrânului principe, George Mavrocordat, marele spătar, și Constantin Șuțu, marele postelnic²⁾ erau cu dēnsul de uă amabilitate esemplară. Flury avea drept cancelar pe un fost țiarist din insula San-Domingo din Antile (veniă cam de departe în Bu-

1) Colecțiunea Academiei Române. — Caricatură germană, care a apărut fiă după pacea de la Iași (Decembre, 1791), fiă după cea de la Șiștov (Aug., 1791).

2) *Doc. priv. la Istor. Rom. Supl. I, vol. III, pag. 455.*

curescî)¹⁾. Acesta se numia Dubois de Saint-Maurice, ier vice-consulul care fu numit subt ordinele lui Flury la Iași, se numia Louis Parant.

Insoțit de cancelarul său Dubois de St. Maurice, Flury își făcu vizitele pe la toți boierii cei mari din Bucurescî²⁾, și toți se grăbiră a i-le întorce. La un prânț dat de consulul frances, nici unul din invitați nu lipsi, ier la uă mică petrecere, lucru pêne atunci ne mai vădut, boierii veniră cu cocónele lor, — *ce qui a fait fumer les consuls russe et allemand qui n'ont jamais pu réussir à attirer chez eux, dans les fêtes qu'ils ont données, une femme de boyard valaque, et cependant le consul allemand et son chancelier sont mariés*, — adică: ceia-ce a făcut să pufue pe consuliș rus și austriac, cari n'au putut nici odată să reușescă a atrage la dênșii, la serbările ce au dat, uă cocónă de boier muntén, și cu tóte acestea consulul austriac și cancelarul său sunt însurați.

Societatea bucurescénă primi deci cu brațele deschise pe Flury. La 24 Februariu 1798, uă vênătore mare se dete în onórea consulului frances de marele boier Grigorie Brâncóvenu. Invitațiunile curgeau din tóte părțile. Flury era cu atât mai stimat, cu cât nici el, nici cancelarul său Dubois de St. Maurice nu jucau cărți — calitate ce era pe atunci cu atât mai prețuită la Bucurescî, cu cât era mai rară. De atunci și pêne în zilele nóstre s'au făcut legi, și s'au făcut chiar amendamente anti-cartoforescî cari, dice-se, au svântat jocul de cărți în limitele posibilului omenesc și... românesc.

Altele erau ânsă grijele consulului. Pasvantoglu devenia din ce în ce mai amenințator, și ceia-ce e curios e că boierii din Țera-Românescă, ne spune Flury³⁾, se bucurau de succesele resbelului în contra armatelor Sultanului. Ei credeaă că orî-ce va slăbi pe Turcii ne va fi spre folos. Istoria le-a arătat că se 'nșelaseră adânc.

Tot acum, în Ianuariu 1798, Alexandru Ipsilante este revocat și 'n locu-ș vine, la tronul Țerei-Românescî, clientul lui Căpitan-Pașa, Constantin Hangiarliu, care avea să se sfârșescă atât de tragic.

N'apucase bine să se așede în scaun Hangiarliu, și Bucurescî

1) *Doc. priv. la Ist. Rom.* — Colecț. Hurmuzake, vol. III, pag. 467.

2) *Ibidem*, vol. II, pag. 152.

3) *Ibidem*, vol. III, pag. 482.

sunt inundați de un manifest scris în limba grăcă modernă. Acest manifest fusese tipărit la Viena în fainósa tipografiă a lui Gheorghie Vendotti și fusese trămis pe ascuns la Bucurescī¹⁾.

Să notăm coincidența: după conversațiunea lui Napoleon cu Rhigas la Veneția, apare manifestul care este trămis cu lăđile nu numai la Bucurescī, ci și în tóte centrele culturale și patriotice ale Grecilor. Intr'ênsul se făcea un apel înflăcărat către poporul grec să se scóle, să 'ncepă lupta, să 'nvingă séu să móră pentru libertate, — urma apoi uă lirică descripțiune a fericirei și libertăței din vechia Eladă, și se sfârșia tot cu versurile din Marsilieza lui Rhigas:

Δεῦτε, παῖδες τῶν Ἑλλήνων,
Οὐκ αἰρὸς τῆς δόξης ἦλθεν.

Impresiunea ce acest manifest produse în Țările române și în tóte provinciile subjugate ale Imperiului fu atât de mare, în cât molíia și tembela atențiune a Turcilor fu sguduită vêrtos de tot. Se dete ordine Valiilor, Pașalelor și Principilor din Iași și Bucurescī să confisce manifestul și să aresteze pe cei ce'l aveaũ. Hangiarliũ arestă patru Grecī patrioți carī l'aveaũ.

Ferberea era la culme: se scia la Bucurescī de boierī și de neguțătorī carī aveaũ corespondenți la Viena, că în capul unei întinse conspirațiunii se află Rhigas și cu ministrul Republicei franceze de la Viena, generalul Bernadotte; că acest fericit general, mai târđiũ rege în Suedia sub numele de Carol XIV, după ce bătuse sub comanda lui Napoleon pe Austriacī, la Tagliamento, și luase cetățile Gradiska, Triestul, Laybach și Idria, fusese trămis ca ambasador în capitala Austriei în urma tractatului de la Campoformio; că băgase în rēcórī pe Thugut; că arborase stindardul tricolor, ceia-ce provocase un scandal mare; și că 'n fine, reușise a libera din închisorile Vienei pe un supus frances Colombo, fost informator al lui Mihail Șuțu la Viena²⁾.

Se sciaũ tóte aceste lucrurī și se așteptaũ altele și mai marī, când de uă dată se auđi ca un trăsnet la Bucurescī vestea că Rhigas cu alți Grecī patrioți fuseseră arestați de guvernatorul Triestului și dați în mâna pașei de la Belgrad. Ἡ ἐταιρεία τῶν φίλων, *Societatea Amicilor*, fundată de Rhigas și al căruī centru de mișcare

1) *Doc. priv. la Ist. Rom.* — Colecț. Hurmuzake, vol. III, pag. 486.

2) *Ibidem*, pag. 133.

era la Bucurescî, ér ramificațiunile, sucursalele și corespondenții în tótă Elada și în tótă Turcia, — *Societatea Amicilor* se hotărî să facă ceia-ce Rhigas cântase în înflăcările lui versuri: resculara Grecilor, răsboiul pe viéță séu pe mórte, — ceva epic ca durere, ca sete de libertate, ca desnădejde și furiă patriotică. Se mai hotărî un atac asupra cetățuiei Belgradului, unde se afla închis Rhigas. Acest atac ar fi fost primul act de libertate, în aurora luptei de neatárnare.

Se vede ênsé că pașa din Belgrad auđi de așa ceva, căcî nu mult după arestarea sa, Rhigas fu înecat, spun unii; fu omorît în închisóre, afirmă alții. Cei cari ăie că prin omor s'a sfârșit primul și cel mai simpatie luptător al independenței grece, adaug că Rhigas luptă cu călăii săi mult pêné să fiă biruit și că muri ăicând cu voce tristă și blândă: *αρκετόν σπόρον έςπειρα, ελευόεται ή ώρα ότε δέλει βλαστήσει και τό γένος μου δέλει συνάξει τόν γλυκόν καρπόν*, — adică: „am „seménat rodnică séménță; va veni timpul când ea va 'ncolți și „patria mea va culege dulcele-í rod“.

Ast-fel se sfârși Rhigas la vârsta de 35 de aní, după uă viéță plină de fapte mari și după ce, primul la Bucurescî și la Viena, începu marea operă a redeșteptării naționale printre Grecii de acum 100 de aní.

Conversațiunile lui Rhigas cu Napoleon la Veneția, legăturile ce Bernadotte avu cu dênsul la Viena, numele cel mare ce Napoleon își câștigase în Orient și 'n fine — lucru ce se cunosea la Bucurescî și era discutat cu înflăcărare, — originea lui Napoleon, tóte la un loc aprindeau și mai mult speranțele Grecilor.

Se spunea cu mândriă la Bucurescî și la Viena că familia Bonaparte era uă familă curat grecéscă, *Mainotă*, din vitéza provinciă Maina, și că emigrase în secolul XVII și se stabilise, din ordinul Genovesilor în Corsica, în orășelul Paomia lângă Ajaccio. *Buona-parte*, ăiceau Grecii din Bucurescî, va sé ăică *Καλός μέρος*, parte bună¹⁾. Calomeros se ăasiau mulți în Morea. Așa credeaú Grecii despre Napoleon. Zilot Românul, ultimul cronicar din vremea Fanarioșilor, ăice cu uă particulară naivitate: „Napoleon „Bonaparte era om prost, de ném din Corsica²⁾“.

Orí cum ar fi, Calomeros séu „om de ném prost“, Napoleon schimbase cu desévêrșire mersul lucrurilor în Orient, și véđa

1) *Leucothea*, I vol., pag. 42.

2) Hasdeu: *Zilot Românul: Ultima Cronică din timpul Fanarioșilor*, pag. 82.

de care începuseră să se bucure la Constantinopole și la Bucuresei diplomații și trămiișii franceși crescuseră de uă dată atât de mult în cât, cu toate intrigele Rusiei, Angliei și Austriei, cu toate piedicele familiilor ruso-file, Aubert du Bayet la Constantinopole și Flury la Bucuresei vedeau cererile lor îndată satisfăcute la Pörtă și la Divan. Supușii Republicei franceze, Corfioti, Zantioți și alți Greci, nu mai erau tratați ca pe trecut, și la cea mai mică insultă se păgubă făcută de administrațiunea Beiului, nu aveau de cât să alerge la consulat, pentru ca reparațiune și dreptate să li se facă îndată.

Înainte chiar de a fi fost primit în audiență solemnă și de ași fi prezentat beratul și scrisorile de acreditare, Flury ceruse imperios într'un rând ca să vină să facă scuse la consulat Armașul lui Hangiarliu și într'alt rând Căminarul, și aceștia veniseră: n'aveau încotro¹⁾.

Mai mult încă, — lucru pêne acum ne mai vădută la Bucuresei, căci consuli Rusiei și Austriei nu'l făcuseră, — Flury pentru audiența solemnă la Domn în ziua de 14 Maiu 1798²⁾, ceru să i se arăte programul cortegiului. I se răspunse că nu există. Il fac eu! replică dîrj republicanul. Hangiarliu primi și ceremonialul celui d'ântăiu consul francez mergînd la palatul din Bucuresei fu următorul:

În ziua de 14 Floreal, anul VI-lea al Republicei franceze, una și indivisibilă, în zori de dimineață, din ordinul consulului, drapelul tricolor fu arborat pe casa consulară. De la 8 de dimineață, curtea consulatului era plină de cetățeni franceși și de supuși ai Republicei, domiciliați în Bucuresei cari, după invitațiunea lui Flury, aveau să'l însoțescă la Palatul domnesc, uniți în trăsuri, alții călare.

Era una dintr'acele zile mărețe de felul cărora luna lui Maiu și sorele de primăveră le fac să strălucescă în țera noastră, ca uă răsplată hărăzită răbdăreii cu care am suferit gerurile și viscoalele iernei. La 10 ore, unul din ofițerii Curței veni să anunțe pe Consul că principele Hangiarliu e gata să'l primescă. Cortegiul, conform programei, porni în ordinea următoare: Polcovnicul orașului în capul a 90 de Cazaci; Căpitanul de Dorobanți cu 90 de Dorobanți și cu ofițerii lor, toți în mare ținută. Pe de uă parte și pe de alta a drumului mergeau: 2 postelnice de uă parte și

1) *Doc. priv. la Ist. Rom.* — Colecț. Hurmuzake, Supl. I, vol. III, pag. 484 și pag. 491.

2) *Ibidem*, vol. III, pag. 503 și 563.

2 de alta; Rahtivanul și al doilea pitar, al doilea comis, al treilea postelnic, ceaușul aproșilor, ceaușul lipcanilor, marele portar cu toți portăreii (nu ca cei de ață), trei căpitanii ai Agiei de uă parte și trei de alta, cinci ciohodarii la dreapta și cinci ciohodarii la stânga. La mișloc, în cap, Francesii și supușii francesi călări, pe urmă trăsura domnăscă trasă de șese cai. Înăuntru Consulul Flury, cancelarul Dubois St. Maurice și ofițerul Curței. Cancelarul ținea în mână, în sus ca să se vadă, două săculețe de mătase: într'unul era scrisoarea de acreditare, într'altul beratul Sublimei Porți. După trăsura domnăscă, trăsura consulului golă, ca să nu se mai țină de Bucurescenii, cum se ținuse pe vremea lui Gaudin că consulul frances n'are nici măcar trăsură¹⁾. După trăsura consulului, altă trăsură domnăscă și 'n fine șese trăsuri ale Francesilor și supușilor francesi mai bogați.

La palat, jos, la scară, Flury fu întâmpinat de al doilea postelnic, de feciorii de curte, de copiii de casă; sus, în capul scării, 'l primi Marele Postelnic care 'l introduse în sala de audiențe unde, înconjurat de toți boierii Țerei și împreună cu mitropolitul Dosithie Filitis, se afla Domnul. Când Flury intră, Domnul își scoase ișlicul. Flury înmână beratul, scrisoarea de acreditare, făcu un discurs de ocaziune, la care Domnul răspunse în câte-va cuvinte; se dede apoi dulceturile și cafelele, steteră de vorbă câte-va minute și audiența se sfârși. Flury fu recon dus cu același ceromenial și prin mișlocul unei mulțimi considerabile de Bucurescenii, cari alergaseră să vadă pe consulul franțuzesc. Multă vreme se vorbi pe urmă de primirea cea frumoasă, de alaiul împărătesc cu care „Franțuzul“ fusese primit de Hangiarliu la Palat. Numai în 1806, trămisul lui Napoleon I, împăratul Francesilor, consulul imperial Louis Parant, va fi primit cu uă pompă și cu un alai și mai strălucit.

Grecii din Bucurescii, ba chiar mulți din boierii începuseră a crede cu hotărîre că Francia va face și 'n Orient minunile ce făcuse în Occident. Bine vădută de boierii²⁾, Flury era prețuit la Curte, ér în orași lumea 'l respecta mai mult de cât pe toți. Hangiarliu, amic sincer al Porței, sta adeseori de vorbă cu Consulul general al Republicei francese, și tóte cestiunile Principelui ca și ale boierilor țintea tóte asupra lui Napoleon, asupra

1) *Doc. priv. la Ist. Rom.* -- Colect. Hurmuzake, vol. III, pag. 396.

2) *Ibidem*, pag. 552.

acestuï om estra-ordinar, care suia cu pași de uriași tóte înălțimele gloriei.

Din nenorocire, aceste bune relațiuni nu durară mult. Din Maiü și pêne în Septembre, Flury fu copilul desmierdat al societății bucurescene. In Iuliü, nevêsta generalului Aubert du Bayet, ambasadorul Republicei de la Constantinopole, *cetățéna* Aubert du Bayet, trecu prin Bucuresci¹⁾, pentru a merge la Paris. Curtea și societatea primiră fórte bine pe Francesa republicană. De uă dată ênsă lucrurile se schimbară. La 'nceputul lui Septembre veni vestea că Napolen a intrat în Egipt, că Francia, fără declarațiune de rêsboiü, a devenit dușmană Sultanului, că uă mâniă turbată înflacărá populațiunea din Constantinopole în contra tuturor prietinelor Republicei.

Din ordinul Porței Flury fu arestat la Bucuresci. Bietul consul tocmai ceruse lui Taleyrand voiă să se ducă la băi la Elöpatak în Transilvania, să scape probabil de frigurile care 'l chinuiaü într'una. Doctorii din Bucuresci îi consilieră acéstă stațiune thermală și, iérășï probabil, avea să mérgă cu cine scie ce boier din Bucuresci, de óre-ce acum Domniï fanarioți permiteau boierilor să trecă granița. Cu vro câți-va ani înainte Câmpinenu Scarlat, tatăl nemuritorului Colonel, și unul din cei mai veselnicï boierï ai timpului sëü, spune un călëtor frances, Câmpinenu fusese la Spa, de unde povestea minuni. Câmpinenu spunea Francesului că tóte cocónele la Spa erau frumóse ca luna, ér Francesul replica boierului că și lui Tëra Românescă îi pare și mai frumósă de când a găsit la Zimnicea, la un prând, muștar franțuzesc, — da, boierule, esclama entusiasmata Francesul, muștar franțuzesc, din care am mâncat cu mare și patriotică poftă,

... et mon âme attendrie

Du moins pour un instant retrouvava sa patrie,

adică: și sufletul meü înduioșat, cel puțin pentru un moment își regăsi patria . . . în muștar²⁾.

Când se auđi că Flury este arestat în casa consulară conform unui ordin venit din Constantinopole, că un ofițer și patru arnăuți domnesci 'l păzesc, că Napoleon este în Egipt, uă ferbere mare începu în Bucuresci. Grecii cređură că ora libertății e gata

1) *Doc. priv. la Ist. Rom.* — Colecț. Hurmuzake, vol. III, pag. 540.

2) *Voyage à Constantinople par l'Allemagne et la Hongrie* (Paris, an. 7), pag. 124.

să sune. Veștile curgeau din toate părțile¹⁾. Se anunța dilnic că Grecii insulari au pornit în Morea, că un corp de armată francesă, va desbarca în Morea. Uă flotă francesă, afirmau alții, a intrat în Dardanele. S'a dus imperiul Sultanilor; crucea se va înălța ierăși pe clopotnița S-tei Sofii din Constantinopole. *Σίτω ή φιλογενία!* *Σίτω ή αδελφή Γαλλία!* Trăiască patriotismul! Trăiască sora noastră Galia!

În asemenea înflăcărări zădarnice și cu atât mai chinuitoare cu cât mai mari erau dorințele de sfărămare a lanțului, petrecură Grecii din Bucuresci tot sfârșitul anului 1798 și întreg anul 1799.

Poporul român îi privea cu simpatia în totdeauna, și adeseori cu compătimire. Așa ne-a fost totdeauna inima, și iubirea, și urările noastre au fost totdeauna pentru popoarele cari luptă pentru limbă și naționalitate! În durerile și în chinurile seale proprie, poporul român, acum uă sută de ani, avea totuși timp să plângă nenorocirile Grecilor. Și ne miră lucrul, căci puțină odihnă îi dau împrejurările și lui însuși. Văcăritul lui Hangiarliu, despre care se dusesse pomina pêne la Paris, ciuma, seceta, jafurile hordelor lui Pasvantoglu, și între 1798 și 1799 uă iernă de crăpau pietrele și pe care poporul o ținu multă vreme minte sub numele de *ierna lui Hangiarliu*, pe urmă schimbarea Domnilor — cinei Domni în 8 ani de zile — și decii nouă dăjdii, angarale, podveđi de totă mâna, unele mai afurisite de cât altele; la fine, omorul oribil al lui Hangiarliu la 15 Februarie 1799, — toate aceste bice dumnezeesci plesniău grei pe spinarea țerei, în cât exclamațiunea lui Zilot Românul: am ajuns negustoria! devenise un sfâșiător adevăr.

Într'aceste timpuri asupra căroră, după ce le vom studia, va trebui să aruncăm zăbranicul cel negru al durerii, — într'aceste timpuri poporul român nu se gândea, nu putea să se gândească nici la regenerare, nici la acele libertăți care se dau cu grămada poporului frances de Marea Revoluțiune, nici la Napoleon Bonaparte — poporul român se gândea cum să trăiască, cum să ducă, pe cerbicea lui burdușită de lovitură, greutățile blestemate ale timpului, cum să păstreze suflul de viață pentru posteritatea de cât densusul de mi de ori mai fericită.

Din toate peripețiile dramei care se petrecu între 1793 și 1800 la Bucuresci și la Viena, cu Rhigas, cu Grecii patrioți, cu Francesii *sans-culottes* și *apelpisiți*, încuragiați toți de Revoluțiunea

1) *Doc. priv. la Istor. Rom.* — Colect. Hurmuzake, Supl. I, vol. III, pag. 552.

francesă, — uă parte din boierii țerii și, inconscient, întreg poporul român câștigară un singur învățământ, și anume: că, atunci când ar fi vorba să facă și ei pentru a lor redeșteptare ceia ce voiseră să facă Grecii, să 'și întorcă privirile spre apus; că, departe, departe, peste 900 leghe, cale de șese săptămâni cu trăsura, se află țera Franțuzului milosă și cavalerescă; că precum alții și-au plămădit și crescut în Parisul cel mare și iubit libertatea și independența țerei lor, tot ast-fel ar puté și dênșii tot acolo și prin cei de-acolo să realizeze visul de aur al inimii lor. Româniii aflare că, afară de Rusia, de Austria și de Turcia, mai sunt puteri în Europa și că aceste puteri, tocmăi pentru că nu sunt lângă ei și țerile lor, mai frățescă și mai curată mână de ajutor le vor întinde.

Acésta 'i singura idee rămasă în țerile române din agitațiunile și năzuințele Grecilor la Bucurescî în timpul Revoluțiunei franceze. Ideia va cresce, și pentru cel care ar urma-o tot la Bucurescî în timpul când Napoleon va sguidi Europa cu victoria armelor séle, și în timpul Congreselor de la Viena, ideia se va arêta ca întrupată în chip desevêșit și, după vremi, înfigându-se cu atâta putere în mințea și în inima fiă-căruî luptător al României viitoare, în cât nu va mai fi mișcare în Francia, fără ca îndată efectul ei să se simtă adânc și în țerile române.

Din timpul Revoluțiunei, Francia a căpêtat și mai deplin uă calitate, pe care tótă lumea, în cap cu Alexandru de Humboldt, i-a recunoscut-o și i-o recunósce. Uă ideeă francesă pêtrunde pretutindenî, pentru că mai totdéuna are într'ênsa tot ceia ce alcătuesce caracterul uman și universal al ideeî.

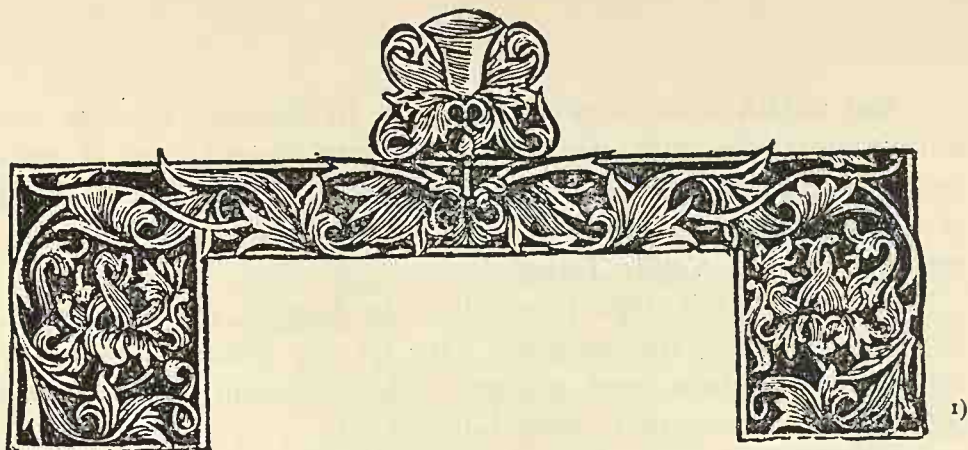
În Bucurescî, lucrul acesta a fost totdéuna și fără excepțiune adevêrat. Din timpul Revoluțiunei franceze, din timpul lui Rhigas, Turnavitu, Hortolan și Gaudin, s'a stabilit între Paris și Bucurescî, fiă în politică, fiă în literatură, fiă în arte și în mode, un curent atât de puternic în cât, *când Parisul strănută, Bucurescîi aș guturâi.*

XXI

BÓLE, SPITALE, DOFTORI
IN BUCURESCI
PÊNĚ LA 1800

I

Din secolul II după Christos, din epoca Antoninilor în Dacia, de când medicul Titus Attius Divixtus practica la Apulum în Transilvania ca oculist, după cum o probéză a lui pecete-reclamă, găsită prin ruinele de pe lângă Alba-lulia, din secolul II de când la vechia Drubeta erau chirurghi buni operatori, după cum o probéză lancetele, cauterile și alte instrumente de chirurgiă, găsite la Turnul-Severin²⁾; — din secolul II și pênă 'n vremurile nôstre, adică în timp de mai bine de 1600 de ani, medicina la București, ca și 'n cele-lalte părți ale Daciei Trajane, locuite de Români, s'a arătat în trei feluri și-anume: întâi ca *medicină băbescă*, și acéstă e cea mai bătrână; al doilea, ca *medicină ieratică* sêu *călugărescă*, născută pôte ceva mai târziu de cât cea băbescă; și-al treilea ca *medicină doftorică*, cea mai ténără, care începe a dibui, sprijinindu-se multă vreme pe cea băbescă și pe cea călugărescă, pentru ca abia 'n secolul trecut, să încerce și să reușescă a merge singură și conscientă de puterile sêle.

Luând pe rând la București, aceste trei feluri de activitate ale deitei Higeia, vom face istoricul medicinei în capitala Țerei-Românescei pênă la 1800.

1) Fodóba din *Evangelia Invățătore*, tipărită la Govora în 1642. — Vezi *Bibliografia* d-lor Bianu și Hodoș, pag. 120.

2) Academia Română (șed. din 20 Martie, 1897): Comunicațiune făcută de d. prof. Gr. G. Tocilescu.

Maî ântâiû ênsê, fost-aû Româniî, în secolele trecute ómeni bolnăvicioși, plăpândi, pirpirii și limpeđii? părut-aû ei la vedere, cum par unii astăđi, ca și cum ar suge la lăviți? Fost-aû slabi și „desnodați de mâini și de picioare“, cum țiece Miron Costin de un fecior al lui Vasile Lupul ¹⁾?

În privința sănătății Românilor de demult, un Cronicar polon, anume Oricovius, esclamă c'un fel de ciudă și c'un fel de necaz, care ne face nouă plăcere: „Româniî sunt nesce sêlbaticî, pentru că nu sunt nici odată bolnavi!“ ²⁾

Luptătorii și agricultorii de la ântâia descălicătore și pêne 'n secolul XVII; trăind când la câmp, când în miđlocul nesfârșitelor lor păduri, când la orașe, unde casele li-eraû aruncate cu praștia și tóte înconjurate de intinse grădinî, — Româniî timpurilor trecute cu greû ar fi putut fi bântuiți de anemiă, de chlorosă, de neurastheniă și de uă mulțime de alte gingășiî ale vremurilor de astăđi.

Eraû sêlbaticî Româniî, de sănătoși ce eraû; nici uă bólă nu-i îngenuchîa, afară de una care era teribilă și de grozăviele căreia ne vorbesc poeții poporanî, cronicariî, actele Domnilor și ruinele lugubre ale unor locuințe nenorocite, — vechiele lazareturi.

Acéstă bólă, pe care toți o numesc năpraznică, este *Ciuma*. Poetul poporan țiece:

Fóia verde nalbă móle,
Adus-a un nor în póle
Bóla cea maî rea din bóle!
Noru 'n țéră s'a lăsat,
Peste ómeni a plouat;
N'a plouat plóia curată,
Ci cu ciumă amestecată!
Unde-ajunge picătura,
Se închid ochii și gura:
Ochii sê nu maî pivéscă,
Gura sê nu maî grăiéscă!
Plină-i țéra, mult e plină
De scaeți, de mărăcină.
Unde's tufe prin potici,
Sunt morminte de voinici;
Unde's tufele maî dese,
Mormênturi de jupânese;

¹⁾ Kogălnicénu: *Cronicele Româniî*, vol. I, pag. 308.

²⁾ Drăghici: *Istoria Moldovei* (Iași, 1857), pag. 31.

Unde's tufele mai rari,
 Mormânturi de fete mari;
 Unde's tufele mai vii,
 Tot morminte de copii! 1)

Cea d'ântăiū ciumă care năvăleşce asupra țărilor române și pe care istoria o cunósce sub numele de *Ciuma lui Atila*, vine cu Hunii în Europa 2) la 451. În decurs de uă miă de ani, ea trebuie să fi mai bântuit Dacia, dér istoricii nu mai vorbesc de cât de ciuma de la 1476 3). A treia ciumă istorică este cea de la 1553 pe care Cronicarul săsesc Ostermayer o numesce spăimântătore și care, numai în cetatea Brașovului, omorî 5000 de locuitorii 4). Două-deci de ani după ciuma Brașovului, între 1572 și 1576, ciuma, după ce colindase, din Sicilia, și din Italia, prin tot Orientul, vine și în țările române 5). Mor ómeni cu miele și de bólă și de frică. Pe lângă ciumă, mai arde pe cer și uă cometă c'ua lumină orbitóre și spăimântătore 6).

E aceiași în tóte secolele. Cu fior de gróză, poetul poporan o zugrăvesce ca pe:

O clonțată 'nveninată,
 Cu pïlea pe trup uscată
 Și cu përul despletit,
 Tot cu șerpî împleticit,

care se plimbă, oribilă, și spune voinicilor ca și femeelor:

Nu vreaū arme omenesci,
 Că eū am arme drăcesci:
 Am trei cóse nevedute,
 Cu ciocan de fer bătute.

Și cosesce, cosesce într'una, neascultând nici plânsete, nici amenințări. Trece lăsând în urmă-ī mormane de cadavre. Poetul se cutremură și nu mai are de cât puterea de a șopti:

Alei! iazmă călétóre!
 Bólă rea și-amăgitóre!

1) Alecsandri: *Poesiele populare ale Românilor* (București, 1866), pag. 35.

2) Șineai: *Cronica*, sub anno.

3) Dlușoș în Șineai: *Cronica*, sub anno.

4) Hasdeū: *Columna lui Traian* (anul 1870), No. 12.

5) Hasdeū: *Ión-Vodă-cel-Cumplit*, pag. 48.—N. Iorga: *Contribuțiuni la Istoria Munteniei*, (București, 1896), pag. 20.

6) Hasdeū: *Ibidem*.

În secolul XVII, ciurma e semnalată între anii 1660 și 1697¹⁾. Incepe cu uă violență ne mai pomenită. E omor mare de ciură, spun cronicarii îngroziți. Pare a se mai domoli în anii următorii, pentru a reîncepe cu furiă în 1676. Domnia fuge din Bucuresci la Cocoresci, ier caimacani lăsați de Duca-Vodă în capitală, Radu Logofetul Crețulescu, Stroe Vornicul Leurdeniu, și Vilcu Vistierul Grădișteniu, părăsesc și ei orașul, care rămâne aproape pustiit²⁾.

Vestea grozăviilor ciurmei de la Bucuresci răbufnesce pêne la Moldova. Trei cronicari înregistrează omorul de ciură cu toate năpraznicele ei spaime³⁾. Și ierăși se mai ostoiesce pentru vro 12 ani.

La 1689, în timpul Brâncovenului, Bucurescii ierăși se sparg de ciură, adică lumea fuge îngrozită la munte, la țeră, în toate părțile. A fugit Domnia atâtăiu la Cotroceni și-apoi la Plătăresci⁴⁾.

Ciură la 1697, după ce fuseseră lăcuste la 1691⁵⁾. La 1697, Domnia stă la Târgoviște, de unde tocmai în Decembre are curagiul să reintre în capitală⁶⁾. La 1707 ierăși ciură; se făcuse lege: venia din deuce în deuce ani. La 1718, ciurma este și mai cumplită, căci fusese și fomete. Incepuseră, — și lucrul e constat de mulți, — să cadă ómenii pe ulițe de fόμε. Se găsiaă în toate diminețile, întinși pe lângă garduri, ómenii morți de fόμε. Și-apoi începe ciurma, de care móre și Ion-Vodă Mavrocordat, decă n'o fi murit de otravă, cum spun uni. Sunt mahalale în cari nu mai e picior de om: a rēmas țipenia. Una din mahalalele cele mai bântuite a fost aceia a Bisericei-de-Jurământ, numită și a Bălăcénului, pe la biserica Sftului Dumitru de astăzi⁷⁾.

Trec 18 ani, și la 1736 isbucnesce peste amēndouē țerile și ajunge, cu toate carantinele pêne în Polonia, altă ciură și mai grozavă de cât cele-l'alte. Anii 1736 și 1737 sunt năpraznici. Din cauza ciurmei din Muntenia și din Moldova, ambasadorul Veneției de la Viena anunță Senatulului la 21 Decembre 1737 că nu se va ține târgul cel mare de la Lipsca⁸⁾, de órece mulțimea neguță-

1) Șineai: *Cronica*, sub anno; cf. *Mag. Istoric*, vol. I, pag. 325.

2) *Mag. Istoric*, vol. II, pag. 8.

3) Kogălnicēnu: *Cronici*, Neculai Costin II, pag. 17; Neculce, II, pag. 211; *Muste*, vol. III, pag. 19.

4) *Mag. Istoric*, II, pag. 143—146.

5) Șineai: *Cronica*, sub anno.

6) *Mag. Istoric*, II, pag. 341.

7) Șineai: *Cronica*, anul 1718. — *Istoria Moldo-României*, (Bucur., 1857), II, pag. 324. — *Archive*: *Condica* No. 5 a Mitropoliei, *Locurile din Bucuresci*, pag. 248.

8) Hurmuzako: *Documente*, IX, pag. 666.

torilor din Muntenia, Moldova și Transilvania, cari vin cu sutele la Lipsca, va fi ciumată și, deci, primejdiosă pentru sănătatea internațională a Europei. După uă notiță¹⁾ din 1738 se vede că, la ciurma din 1738, în a treia domniă a lui Constantin-Vodă Mavrocordat, aū murit în Bucuresci 33000 de ómenī, i preoți 233, i arhierci 3. Dapontes ne spuue²⁾ că, de la Iuliū pēnē la 1 Octobre 1738, aū murit în Bucuresci 10000 de ómenī.

Urméză căți-va ani de linisce: nu mai e ciumā și nu mai sunt lăcuste, căci în 1738 lăcustele fuseseră atât de multe încât mistuiseră tot ce era verde 'n țeră. Lumea le rânīa cu lopețile. Un vânt puternic, adus, credeaū preoții și lumea tótă, de móștele Sftului Visarion, le ridicase de pre lanurile Romāniei și le aruncase în Dunăre.

Dér, de la 1756³⁾ și pēnē la sfârșitul secolului, a mai fost încă de patru ori. In timpul celor din urmă domniă a lui Constantin-Vodă Mavrocordat a fost de spaimă, ier cea de la 1792—1795 nu s'a lăsat mai pre jos⁴⁾.

In tóte rândurile, și 'n tot decursul secolului XVIII, când ajungea punctul culminant al bólei, Bucurescii erau într'uă gróză ne mai pomenită. Lumea se buimăcia cu desēvēșire. Se vedeaū ómenī cari umblaū zăpăciți printre cadavre, infectându-se de miī de ori și dicēnd altora vorbele cari aū rēmas pe urmă ca locuțiune consacrată în limba nóstră:

— Eh! și la urma urmelor, la ce-o sē mă aștept: *uă mórte și un cārliġ!* — făcēnd alusiune la cārliġul cu care cioclii trāgeaū pe morți din casă⁵⁾.

Era vremea *ciocilor* și a *crailor de poduri*⁶⁾, — ómenī fără Dumne-deū cari zăcuseră uă dată și pe cari bóla nu-ī mai trāsniā a doua óră. Cioclii, ca și 'n vremea lui Caragīa din secolul nostru, puteaū dice în rapórtele lor la Cārmuire:

— Am încāreat cinei-spre dece morți, dér n'am îngropat de cât patru-spre-dece, căci unul s'a sculat din car și a fugit⁷⁾.

1) Din hârtiele venerabilului domn Ștefan Grecnu; comunicată lui Berindei, autorul studiului *Bucuresci* în *Rev. Română*, anul I, pag. 613.

2) Legrand: *Ephémérides Daces* (Paris, 1881), II, pag. 153.

3) *Revista Nouă*, 1888, pag. 399, din Carnetul de notițe al lui Manasse Eliad, profesor la S-tul Sava la 1756.

4) Hurmuzake: *Documente*, supl. I, vol. II, pag. 83.

5) Tradițiunea orală: Preotul Tomescu, de la Curtea Vechiă.

6) *Tes. de Mon. Istor.*, II, *Chronograful* lui Dionisie Eclisiarhul, pag. 232.

7) Ión Ghica: *Scrisori*.

Craii de poduri intrau prin case, furau, omorau pe cei cari, bolnavi, sariau se-i rupă cu dinții în delirul sêlbatic al ciumei. La 1792, cioclii voră se înmormenteze de via uă tēnără fētă¹⁾. Trebură se sară vecinii cu pari ca se-i gonescă. Ca se nu-i ducă în spitalul de la Dudesci, unde, pare-se, era întocmai ca'n *Infernul* lui Dante, ciumații se ascundeau prin pimnițe și, de muriau, îi îngropau rudele acolo. Fugia om de om. Țigani de la curțile boieresci stau cu pari și cu ciomege la pōrtă, ca se dea în cei cari ar fi cutezat se între. Preoții puneau grijană în curtea bolnavilor și fugiau pârliți.

Unele ulițe erau închise de locuitorii lor cu munți de mărăcin, de bolovan, de moloz, ca se nu via ciumații pe acolo. Se lipiau ferestrele cu hârtia albastră, ca se nu între ciuma.

Nu se mai dicea bólei *ciumă*, ci *sfântă*. Și-o închipuiau ca uă femeie cu picioarele de gâscă. Unii spuneau că au vêdut-o plimbându-se într'ua căruță cu rōtele făcute din căpșini de boieri mari, cu discurile făcute din cōste de fete mari, cu leocele făcute din óse de flăcăi și cu osiele din óse de viteji.

Se 'ntindea asupra Bucurescilor uă tăcere atât de grozavă, în cât câinii urlau a pustiū, îngroziți și dēnsii de-atâta singurătate. Muriau și ei, și muriau și șórecii, și muriau și găinele. Tăcerea devenia câte uă dată atât de adâncă și atât de prelungă, în cât se aușiau prin aer, — cântec lugubru! — plescăitul din cioc și fâl-făitul din aripă al berzelor negre, numite de popor *călugărițe*, — paseri de nenorocire cari se rotocolesc asupra orașelor pe cari e se le bată cruntele bice dumnezeiesci.

Intr'unele ulițe se 'nălța câte uă dată câte un țipet atât de puternic și atât de sfâșiător, în cât ecoul se prelungia asupra întregii mahalale. Era uă mumă căreia, după alți cincii, îi muria și al șéselea copil. Lângă Dâmbovița, unei asemenea bătute de Dumneđu îi muriseră toți copiii, și bărbat, și slugi; rămăsese singură cu uă copiliță de țiftă. Ciuma se năpădi și-asupra mumei. Uimele începură la subțorii și uă sete de foc o dogoria cumplit. Nu mai avea apă. Iea copilița 'n brațe și se târesce la Dâmbovița; bea, și bea, și ier bea, și móre. Copila rămase singură, nu încă bolnavă, pe malul gârlei. Țipă, se rostogolesce, dă din mâini, și ier țipă. Un vultur o vede, se repede din înălțime, o iea 'n ghiare și, avântându-se ierăși în sórele care lumina, impa-

¹⁾ V. A. Urechii: *Istoria Școlilor* (Bucuresci, 1892), vol. I.

sibil, asemenea ororî, se 'ndreptéză spre pădurile dimprejurul Bucurescilor ca s'o mănânce. Se vedea prin aer cum o sfâşia....

Cei vii şi sănătoşi înlemnîau la vederea unor asemenea privelişti; pe unii îi apucau căldurî de nebuniă şi se loviau cu pumniî în cap, blestemându-se ei pe ei inşişi că s'aũ născut într'astfel de vremurî....

Şi Ciuma, — *Sfânta*, — iézmă călétóre, secera într'una cu trei cóse nevedute, cu ciocan de fer bătute....

II

Medicina Băbescă

Enosciințele medicale ale babelor se perd în nóptea timpurilor. Nusciũ decă strămóşa nóstră Eva, a pus vre-uă dată lui Cain sėũ lui Abel, când erau mai micĩ, vre-uă cataplasma de molotru, dér din timpurile cele mai vechĩ ale Romei republicane, babele şi sciința lor aũ fost totdeuna la mare cinste şi la mare întrebuintare.

Caton cel bătrân đicea fiului sėũ: *interdixi de medicis*, — te-am oprit de a consulta medicĩ¹⁾. De altmintreĩ, Caton nu permitea unui om sė fiă bolnav şi chiar, la estrem, de te bolnăviai, el îți da vérză. La orĩ-ce bólă, bunióră, de scrĩntitură, vérză; de legătură, vérză; de pojar, vérză; de melancoliă, vérză. *Prodesse tradit omnibus doloribus*, đice Pliniu vorbind de vérza lui Caton. Pentru marele Roman, vérza era panacea universală, toemaĩ cum e apa pentru Kneippolatrii. Cine scie ce babă tãmăduise pe Caton cu vérză şi, de atunci, — aşa e firea omului, — vérza era pentru el suveranul léc al tuturor bólelor.

Medicina băbescă a născut odată cu omul şi 'n Dacia ca şi pretutindenĩ. Multe din lécurile babelor române vin de la Roma. Doctorul Costake Vârnav, care practica acum 60 de anĩ prin Moldova, ne spune²⁾ că zéma de cėpă Pliniũ Major şi babele române

1) M. P. Catonis: *de Re Rustica*, în *Etudes Médicales sur les poètes latins* de P. Ménière (Paris, 1858). Cf. Daremberg: *La Médecine, histoire et doctrines* (Paris, 1865).

2) Dr. Costake Vârnav: *Physiographia Moldaviae* (Budae, 1836) citat de d. Hasdeu: *Columna lui Traian*, anul 1872, No. 33.

o daŭ de ochi; la uime, patlagina; hrean amestecat cu zahar, ŭice Pliniu; hrean ŝi mŭere rŝspund babele din Romŭnia; nalbŭ pentru tuse se da la Roma ŝi la Bucureŝi; rosmarinul era bun ŝi la Roma ŝi la Bucureŝi ca sŝ dea laptele ŭndŝret.

Lŝcurile bŭbesci, dispreŭuite odatŭ de ŭnvŝtaŝi, sunt aŝi la mare onŝre. Trasul babelor, practicat de unele cu atŭta meŝteŝug, fiŭ pentru scrŭntiturŭ, fiŭ pentru pocŭltiturŭ, fiŭ pentru buna stare generalŭ, alcŭtuesce astŭŝi mult-trŭmbiŝatul *massage*, — supremŭ ŭncercare ŝi supremŭ speranŝŭ.

La Bucureŝi, Pitulicea Ťiganca¹⁾, rŝba Vŭcŭrescilor, ŭŝi punea mŭna, piciorul, falca la loc ŭnr'un timp ŝi douŝ miŝcŭri; ŝi-un tras al Pitulicei punea pe om ŭn piciorŝ mai iute de cŭt douŝ masluri ŝi uŭ privigheriŭ.

De altminterŝi, ŭntre bŝuturile ŝi alifiile bŭbesci, ŝi ŭntre doh-toriile Ťcolei de medicinŭ de la Salerno, deosebirea nu era mare. Pentru melancoliŭ Ťcola de la Salerno da nesce ierburŝ culese ŭn ajunul Inŭlŝareŝi, recitŭnd pe *Tatŭl nostru* de un ŭnsemnat numŝr de ori. Babele n'ŭ dat alt-ceva de cŭt tot ierburŝ culese, buni-ŝrŭ, cŭnd cŭntŭ ciocŭrliŭ ŭn zoriŝ ŝileŝ unui ŝfŭnt ŝre-care vesel din fire.

Sulzer, care le-a cunoscut acum 120 de anŝi, spune cŭ nu eŝistŭ nici uŭ bŝlŭ ŭn contra cŭreia babele romŭne sŝ nu aibŭ vre-un medicament²⁾.

Cŭnd se va ajunge sŝ se cunoŝcŭ legile cari presidŭ la rŝspŭndirea effluviilor magnetice, se va vedŝ cŭtŭ dreptate aveŭ babele cu ŭncondeiŭturile ŝi cu aposiŝiunea vŝrfului degetelor pe fruntea ori trupul bolnavului, ŭn nenumŝratele feluri de descŭn-tece ce se fŭceaŭ la Bucureŝi, ca 'n tŝtŭ Dacia, ca 'n tŝtŭ lumea.

Uŭ „Chera Anastasia“ ŝre-care la Bucureŝi ŝi uŭ „Baba Nŝcŝa“ ŝre-care la ŝŝrŭ fŭceaŭ minuni, cŭnd se apropiaŭ de bolnavi. Pungitŭ ŝi sbŭrcitŭ ca uŭ stafidŭ, cu nesce ochi negri cari te sŭgetaŭ ŝi din cari pŭrea cŭ es foc ŝi parŭ, Chera Anastasia sŝu Baba Nŝcŝa n'aveaŭ de cŭt sŝ se uite ŝintŭ la bolnav, ŝi 'n-datŭ acesta pŭrea ipnotisat. Cu nesce degete ŭncovoiate, prin vŝrfurile cŭrora curgeaŭ curenŝii, baba ŭŝi plimba puterea pe trupul bolnavului, ŝi uŭ gŭdiliturŭ vibrantŭ ŝi de minuni fŭcŝtŝre i-agita cŭrnurile. Cu buzele ŭnfundate ŝi mai subŝiri ca muchia cuŝitului,

1) Al. Odobescu: *Scrieri*. Studiul: *Poeŝii Vŭcŭresci*.

2) Sulzer: *Geschichte des Transalpinischen Daciens* (Viena, 1782), III, pag. 56.

baba descânta și, din când în când, sufla asupra bolnavului. Ochii, degete, suflu, totul în baba ardea, ferbea, colcăia; efluvieile magnetice ale acestei ființe, adeseori extraordinare, se descărcau toate asupra suferindului și suferindul se făcea sănătos. De ce așa? La această întrebare, baba răspundea și-atunci cum a răspuns totdeauna:

— De ce așa? Ecă așa! Că pré vrei să scii multe, și cine scie multe, móre. Léc și noroc să dea Dumneșeu, și-atâta tot!..

Și tot astfel când da cu bobii, când descânta în oglindă séu în apă neîncepută.

Când baba nu da de hac bólei, când nici descântec, nici bătură, nici alifă, nici argintul viu, nici trasul, datul în gât, farmecul, afumatul, nici alte-alea nu reușeau, atunci, — obiceiul e străvechiu¹⁾, — bolnavul, de era véra, era espus pe prispă afară și cine trecea pe uliță, orî-ce drumeț, întreba de ce este bolnav; i se spunea, și decă drumețul și-aducea aminte că vre-unul de-ai lui fusese tot așa bolnav, dator era să spună ce-a luat acela de s'a făcut sănătos.

Cantitatea de argint viu ce s'a consumat în țările române din cauza medicinei băbesci e colosală. Babele dau de multe ori mercur atât de mult, încât bolnavul muria cu entusiasm. În secolul trecut, una din aceste babe trâmite pe un bolnav acolo unde nu e nici jale, nici durere, ier Domnul ordonă prin pitac să fiă bătută, dată prin târg și trâmisiă la Țigănesci³⁾.

Kira Anastasia²⁾.

1) Hundertmark și Carpnow: *De artis medicinae per aegrotorum apud veteres in vias publicas et templa expositionem incrementis*, în Daremberg, *op. cit.*, pag. 35.

2) Neslind în vremea ei nici fotografia, nici pictori, ca s'o nemurésă, am dat aci portretul *Kirei Anastasia*, imortalisată de nemuritorul Millo, la 1852.

3) V. A. Urechia: *Istor. Rom.*, XII, pag. 354.

Punerea cuțitului, ca și aducerea călare pe trestia, erau ceva inofensive, de și se practicaū pe uă scară tot atât de întinsă ca și datul argintului viū, ca și pusul lipitorilor primăvéra pentru prenoirea sângelui. Cu lipitorile, adică cu lăsatul sângelui pentru orī-ce bōlă, babele erau de acord cu doctoriī pēnē la finea secolului XVII, dupē cum erau de acord și cu ierburile laxative, cât se póte de laxative. Revent și siminichiă ântâiū, lipitori pe urmă,

Baba Hârca »).

șiceaū babele de la Bucuresci. *Primum purgare, ensuite saignare*, șiceaū Guy Patin și Fagon ¹⁾ în Francia secolului XVII. Dēcă făceaū așa, li se cânta doctorilor faimosul *Dignus, dignus est intrare in nostro docto corpore*. Nu sciū ênsē ce cântec se cânta bolnavului, care da pe brânci d'atâta sânge pșerdut.

Unele dintr'aceste babe reamintesc pe baba din balada lui Bolintinēnu *Mihnea și Baba* și pe vrăjitoarele din *Macbeth* al lui Shakespeare. Aceste babe jertfiaū la mieđul nopței un cocoș negru la rēscrucī sēu, iērășī nóptea când dormiaū apele, de sus de pe poduri, vērsaū din clondir sânge descântat de miel negru. Ele desgropaū morții carī se făceaū strigoī ³⁾ și' ardeaū la lumina candelilor fu-

rate de la Icóna Pré-Curatei, sēu le daū drumul pe ape sē plece într'alte părți.

Tot aceste babe estraordinare făceaū de legătură, de deslegătură, de pricolici, de tricolici, nesce vrăji, nesce farmece și

1) Dr. Raynaud: *les Médecins au temps de Molière*, în Daremberg, *op. cit.*

2) Millo în *Baba Hârca*, al căruī costum nu trebuie sē se deosibēscă mult de al *Pitulici*, Țiganca Văcărescilor din secolul XVIII, hodōșca cea pricepută, care, de la ghioc și bob pēnē la cărbune și tras, scia de tōte, făcea de tōte, slujia la tōte.

3) V. A. Urechiă: *Istor. Rom.*, I, pag. 401—402. Ordinul lui Șuțu, din Aprile 1785, pentru desgroparea și arderea morților din Mehedinți.

nesce băuturi pe cari le lua unul și efectul îl resimțea un altul. Tu te ungeai, tu beai, pe tine te 'ncondeia baba cu effluviile magnetice, și un altul se făcea sănătos¹⁾. Cantemir a vădut cu ochii lui un alt descântec: ți-era calul ori măgarul bolnav, te ducea la babă; baba descânta, tu beai apa seii doctoria, și măgarul se făcea sănătos²⁾.

Și cât erau babele de ascultate!

Când dicea baba că omul, mușcat de chîrchîag și care făcuse a babă, trebuie legănat într'ua cergă de 40 de ómeni, după cele 40 de piciorle ale chîrchîagului, cei 40 de ómeni veniau la minut și 'l săltau la minut, cum ar face să salte ađi masa prin aposițiunea mâinilor.

Colaboratoriile babelor, pe lângă atâtea și atâtea, mai erau călușari și ursul³⁾. Cantemir ne spune că bolnavul era pus jos pe pământ, și călușarii jucau împrejurul lui pronunțând anumite cuvinte. Din bătrâni mi-aduc aminte că, jucând călușarul, dicea:

Din călcăi încetișor!
Hi! din talpă binișor!
Hop! uă dată,
Și altă dată!
Sus de două,
Jos de nouă
Pên' la patru-deci-și-nouă!

Și-apoi venia un chiot detunător de băga rēcorile în bolnav, și 'l trecea nădușelile, și se ducea lingórea 'n pustiă.

Ursul, primăvéra, la Pasci și mai târđiú, după ce 'și da cu nepăsătoare dărnicia pērul, bun pentru afumat de spărietură, călea, adică *massa*, ca și cel mai aprig *masseur* din vremurile nóstre. Invelit în cergă, bolnavul dirdiia de frică simțind laba ursului cum l'apésă și 'l desnóda de la nóda pên' la crescet, pe când vocea răgușită a Țiganului cânta tot pe:

Din călcăi încetișor
Și din talpă binișor!
Sus, Martine!
Țin'te bine,
Că 'ți daú pâine cu măslina!

1) Cantemir: *Opere* (ediț. Acad.), vol. II, pag. 156—157.

2) Pentru alte descântece, veđi Dimitrie Lupașcu: *Medicina babelor*, estras din *Anal. Acad. Rom.* (Buc. 1890) și Mihail Canianu, în *Revista pentru Istorie, Archeologie și Filologie* (a D-lui Gr. Tocilescu), „Din psihologia poporană“, anul IV, vol. I, fasc. 1.

3) Cantemir: *Op. cit.*, pag. 142—143.

Astfel a fost medicina băbescă din timpurile cele mai vechi, și astfel mai continuă p'alocurea și 'n țilele noastre.

III

Medicina Gălugărească

Astăzi dicem: ajută-te, și cerul te va ajuta. Aă fost timpuri când omul credea că, prin rugăciuni și daruri, fără să se mai ajute el pe el însuși, cerul îl va ajuta la toate nevoile trupului și ale sufletului.

De când Evangelistul Luca a zugrăvit chipul Maicei Domnului într'un număr foarte mare de icóne, — numai noi avem în țeră, spune tradițiunea, patru icóne ale Maicei Domnului, zugrăvite de Sftul Luca¹⁾, pe când Roma nu are de cât una la biserica *Santa Maria in Ara Coeli*, — de când Evangelistul Luca a zugrăvit icóna Maicei Domnului, de atunci a 'nceput credința în icónele de minuni făcătoare, atât ale Feciórei cât și ale altor sfinți și sfinte.

Bucurescenii s'aă tămăduit de diferite bóle rugându-se, seă, cum se șicea în vechime, călênd cu fierbinte rugăciune la *Maica Domnului de la Sărindar*, icónă străvechiă care, pare-se, că și plângea ca statua lui San-Gennaro, patronul Neapolului, și care, acum, șice-se, este la Constantinopole; cădeaă cu rugăciuni la *Maica Domnului de la Olari*, la icóna de minuni făcătoare a *Sfintei Vineri* de la biserica boșerilor Năstureli din Herăscă, la icóna Sftului doctor *Pantelimon*, la icónele sfinților doctori *Cosma și Damian*, la icóna sfinților *Atanasie, Haralambie și Visarion*, cei bunți de ciumă, la icóna Sftului *Stelian* care, cu un copilași în brațe, ține într'ua mână ua fâșiă de pânză pe care stă scris: *mie mi s'a dat de Dumneșeu a păzi pruncii*, și primesce cu blândeșe rugăciunile și lacrimelme mumelor desnădăjduite.

Sftul Stelian, ca toți sfinții și ca toate sfintele, când putea se

1) Veđi și cap. *Frumósele-Arte la Bucuresci*. — Móște de ale Sftului Evangelist Luca sunt la Bistrița lângă racla de argint a Sftului Grigorie Decapolitul, făcută de Bălașa, Dómna lui Constantin-Vodă-Șerban. Veđi *Biserica Ortod. Rom.*, pe anul 1876, pag. 14. *Călătoria Mitropolitului Neofit I.*

ajute, ajuta cu multă milă; când nu putea, nu ajuta, cum nu ajută în August 1664 pe un copilași al lui Grigore-Vodă Ghica, bolnav, spune Cronicarul ¹⁾, de uă bôlă necunoscută: făcea grozăviile multe; de și înfășat, săria în sus ca un om de 30 de ani, sbiera și nincheza ca și caii; a murit în gróznice dureri și l'au îngropat la Mihaï-Vodă. Nu se póte, nu se póte? — *ad impossibilia nemo obligatur*, nici chiar sfinții.

Și câte nu făceau drept credincioșii și evlavioșii noștri strămoși, după indicațiunile preoților și bătrânilor. În casa bolnavului, pe patru pereți, atârnau icónele celor patru evangeliști; iconițe și cruciulițe la gât, sub pernă, atârnate la pat. I se citea acatiste, moliftele Sftului Vasile-cel-Mare, i se făcea privigheriă și maslul cel de minuni făcător; i se duceau rufele la biserică; i se da aghiasmă sfințită la țile mari. Din secolul XVI esista texte de conjurațiune pentru scóterea dracilor ²⁾. Ființele cari țineau la bolnav se legaú la Maica Domnului seú la alți sfinți se dea sălbí, monede de aur, giuvaericele prețioșe, candelé, iconițe. În fața icónei de minuni făcătoare, muma, soția, sora se rugau césuri întregi, în întunericul sfânt al bisericei. Nusciú în ce manuscris seú în ce notiță manuscrisă pe foile albe ale unui céslov din secolul trecut, am citit că uă mumă care se ruga astfel, la Sărindar, singură în biserică, a auđit icóna trosnind cu atâta putere, în cât s'a speriat, a căđut jos și a murit, căci trosnetul icónei, cređuse ea, aréta că Maica Domnului îi respinge rugăciunea.

Și câte încă nu făceau parte din medicina ieratică: ungerea cu sfântul mir, căđutul la sfintele daruri, bėutul apei în care a stat multă vreme uă cruce de inorog, punerea unui fer între dinți când trag clopotele în Sâmbăta mare ³⁾, aposițiunea mâinilor unui patriarh sfânt cum fu patriarhul Nifon din vremea lui Radu-cel-Mare, atingerea móștelor unui mitropolit mort cum fu Maxim Brancovicí, — și 'n fine ca ultim miđloc de tămăduire, suprem și fórte costisitor, aducerea la casa bolnavului a móștelor vr'unui sfânt seú vr'unei sfinte, buniórá Sftul Dumitru Bassarabov din Bucuresci seú Sfta Filotea tocmai de la Argeși.

1) *Magaz. Istor.*, IV, pag. 364.

2) Hasdeú: *Cuvinte din Bėtrâni*. Manuscriptele dinainte de 1580 ale lui Popa Grigore de la Măhaei.

3) *Biserica Ortodoxă Română*, 1877, pag. 571: Obiceiuri superstițioșe.

Ce așteptare, ce emoțiune, ce sguđuitură nervoasă pêne se între sieriul Sfintului său Sfintei în casă! Cătă bucuriă, decă tóte se petreceau cu bine, și cătă desperare decă sieriul, când se între pe pórtă, se lăsa greú și nu voia se între. Căci s'a întemplat adesea ca sieriul cu móște, adus în trăsură său pe pat sub uranisc, se nu vrea se între în casa cutare său cutare; se lăsa, adică greú și atunci caii cari trăgeau la trăsură nu mai voiau se mérgă său, decă patul pe care era pus sieriul era dus de ómení, le amorția mâinele acestora și alții, de veniaú nu puteau se 'l mai ridice de jos.

Imprejurul bisericelor, în nóptea Invierei, când preoții, eșiți afară sub cerul liber, înălțau către stele strigătul sublim al creștinismului triumfător: „Christos a înviat din morți, cu mórte pe mórte călcând“, se auđia pe lângă mormintele ce erau imprejurul bisericeí țipete năbușite: erau epilepticii cărora li se turna câte uă doniță de aghiazmă în cap.

De friguri era *scrisul* cu litere arabe său altfel pe coji de pâine de însăși mâna popei, cu vorbe cari nu însemnaú nimic său însemnaú atât de mult încât nimení nu le pricepea¹⁾.

Se lua târnoséla de pe la bisericeí și, decă era furată, era și mai bine, și se păstra pentru diferite bóle ușóre, întocmai cum afumatul cu florí de la Domnul Christos era bun de guturai. Din coliva făcută Sftului Haralambie se păstra uscată multă vreme și, decă umbla molima în paserí, li se da grâul din coliva Sftului Haralambie, sfântul apărător de ciumă și alte epidemii. Lécul nu se aseména cu cel găsit de Pasteur pentru holera găinilor, dér se da cu mare și nesfârșită credință.

Credința strămoșilor noștri nu era, după cerințele Evangheliei, numai cât un grăunte de muștar, ci mult mai mare. De aceia, se făceau bine. Credința, avéntul, căldura îi sguđuiaú atât de puternic în cele mai ascunse ale sistemului nervos, în cât se lecuiaú, se făceau bine, scăpaú adeseori pentru totdeuna de chinul care-í muncia. D'aci daruri, laude, esplosiuni de recunoscință fără sfârșit.

Pêne la finea secolului XVII și-anume, în secolul XVIII,

1) Un *scris* de friguri e următorul: în prima qi se scrie pe cojiță: *Abele* 31 : + : *Zut*; a doua qi: *Bodele* 31 : + : *Zut*; iér a treia qi: *Abele Bodele* 31 : + : + : *Zut*. Frigurile pier cu atât mai iute, cu cât vei face pe *Z* de la *Zut* mai asemănător cu *Z* nemțesc, adică 3. — Com. de d. prof. Iorgulescu, din Buzéu.

pênă la venirea Fanarioților și, cu aceștia, a Egumenilor și Arhiereilor greci, medicina ieratică s'eu călugărească nu era antipatică. De când Grecii intră în rostul bisericeii române și apucă cu japea s'eu chiar prin bigotismul drept-credincioșilor, cele mai multe din mănăstirile și bisericile Bucureștilor; de când nu este an, în care Bucureștii s'eu nu aibă în s'eu lor câte un negustor de lucruri sfinte¹⁾, — de atunci și pênă la secularizarea mănăstirilor închinată, adică pênă la 1863, medicina călugărească, medicina sfântă s'eu ieratică devine un comerț desgustător și cu atât mai nelegiuit, cu cât speculă legea și simțim'ntul cel mai sfânt al omului: credința.

Călugării Greci din patriarhiile Constantinopolei, Ierusalimului, Alexandriei, Egiptului și Antiohiei au stors milioane, sute de milioane cu medicina ieratică din țerile române. A fost ceva care întrece imaginațiunea cea mai înflăcărată. Te duria uă mână. Lécul? Egumenul, Arhiereul s'eu numai călugărul te sfătuia s'eu faci uă mână de argint pentru icóna de minunți făcătoare din cutare mănăstire de la Muntele Athos, de la Sinai, de la Ierusalim. De te durea brațul, făcea un braț, de te durea piciorul, un picior; de te durea capul, un cap.

O! comerțul infam care s'a făcut cu lemnul din Sfta Cruce, bun de tóte! Crucea lui Christos ar fi trebuit s'eu fiă de trei ori mai mare de cât Turnul Eiffel, pentru ca s'eu ajungă la toți credincioșii cari o cumpărați, boieri și neguțători, în secolul XVIII de la călugării greci²⁾.

Când venia câte un patriarh de la Ierusalim și se svonia în București că a adus apă de la Iordan, bună ierăști de tóte bólele, năpădia tot orașul la el. Ar fi trebuit s'eu aibă sacale. Din fericire Dâmbovița era aprópe. În timp de uă sută de ani, apa Dâmboviței a fost mai în fiăcare an, în cantități colosale, *iordanificată* de șireții patriarhii și arhieriei ai Ierusalimului.

Dér untul-de-lemn care arde de-asupra Sfântului Morm'nt de la Ierusalim! Ar fi trebuit patriarhului de la Ierusalim s'eu aducă untul-de-lemn din candela Sftului Morm'nt în chiupuri

1) Veđi. cap. *Patriarhi, Mitropoliți... Greci la București*.

2) Acest comerț se mai continuă póte și astăzi. Acum 2 ani, Tribunalul de Ilfov a judecat cauza unei mari proprietare de pământ din București (Procopóia), care a cumpărat de la un călugăr de la mănăstirea Cotlomuș din Muntele Athos mănăcișele Sftului Spiridon Taumaturgul cu 10000 de lei, și tot acestui călugăr a lăsat întréga stare. Testamentul a fost casat.— Com. de d. prof. C. Dissescu.

marî cât balena, pentru a mulțami tóte cererile. Dér nu făcea așa, căci lucrul ar fi fost nepractic, și al doilea ar fi fost în contra principiului care spune că doctoriele ieraticice trebuesc luate în porțiunî séu dose infinitesimale. Eî aduceaŭ uă sticluță cu unt-de-lemn din candela Sftului Mormênt, séu cu apă din Iordan séu din fântâna Cedronului. Că untul-de-lemn séu apa erau de la Ierusalim, eŭ unul nu așî asigura nicî cu partea din Raiŭ a dușmanilor meî. Când se isprăvia la Bucurescîi apa séu untul-de-lemn din prețioasa sticluță, medicul pré-sfințit, patriarh séu arhiereŭ, punca apă din Dâmbovița, căci, conform Scripturei, duhul Domnului plutesce de-asupra tuturor apelor.

Cererile continuaŭ, ofertele erau gata. Condițiunea de căpeteniă era ca sticluța să fiă mică și închisă în trei-patru cutii cari se scoteaŭ una dintr'alta. Și când înaltul prelat mergea acasă la bolnav, și când acesta venia la Inalt-Pré-Sfinția-Sa, formalitățile erau aceleași. Prețul ênsé de sigur diferia ca și astăzi. Era mai scump când venia acasă, la bolnav, sfințita față a Patriarhului séu a Arhiereului.

Și étă cum, după spusa unui bătrân care de la tată-séu o auđise, operă Pré-Sfântul doctor: cutia cea mare se deschidea cu deosebită ceremoniă, se rostiaŭ nesce cuvinte pe limbî adâncî de către arhiereî; călugăriî care'l însoțiaŭ, luând uă pozițiune extatico-cataleptică, ca coprinși de alte-alea, pironiaŭ ochi 'n bolnav.

Acesta simția un fior... A doua cutiă apărea... Emoțiunea creșcea. Décă putea, bolnavul cădea 'n genunchi, iér rudele rupeaŭ pământul cu mătâniele... La aparițiunea celei de-a treia cutii, pe care încet, oblu, pe linse, o aréta Episcopul, bolnavul tremura ca vérga, simția că, de la crescet pêne 'n tălpi, l'arde și'l înghiața, îl saltă și 'l dobóra, îl chinuțe și 'l mângâia uă căldură ciudată, de el ne mai simțita. Când apărea 'n fine sticluța, sfințita sticluța, învelită în catifea verde séu roșă; călugăriî, ca sguiduiți de uă puternică scânteia electrică, cădeaŭ în genunchi. Bolnavul, rudele, cei de față, toți, isbiaŭ cu fruntea pardoséla odăiei. Episcopul, cu mișcări automate, se apropia de bolnav... Respirațiunea i-era gâfâindă și șuerândă, ungea cu untul-de-lemn séu uda cu apa din sticluța și... și bolnavul se făcea bine în marea maioritate a casurilor.

Curentul nervos, ipnotismul, sugestiuinea, vibrațiunile, emoțiunea, efluviele magnetice și tot ce spunea ilustrul Charcot la Salpetriera în Paris, erau provocate de sticluța cu apă de Iordan séu

de Dâmbovița. Bolnavul se scula om în totă firea, gata a 'nălța la ceruri pe Episcop, a-î da pungă peste pungă, moșii peste moșii.

Medicina doftoricéscă o fi făcut, n'o fi făcut parale din țările române, în secolele trecute; medicina călugărească ênsé, pe lângă averile *naht*, adică pe lângă banii câștigați după consultațiunii în felul celei de mai sus, a mai câștigat și moșii cari dederă Statul român după secularizare pêne mai de unădi între 20 și 25 de milioane pe fiăcare an.

Cu asemenea folóse, mi se pare că nu s'ar puté dice că medicina călugărească nu a fost bănósă în țările române¹⁾.

IV

Medicina Doftoricéscă

Jn privința Medicinêi doftoricescêi, chiar decă documentele ar fi mai numeróse, sunt convins că, după retragerea administrațiunei și legiunilor romane din Dacia Traiană și după începerea acelei vieți chinuite de mai bine de uă miă de ani prin munții și văile carpatine, de doctori ca oculistul Titus Attius Divixtus și de chirurghi ca cei din Drubeta (Turnu-Severin), nu s'a mai pomenit la Români.

În timpul luptelor fioróse cari se continuaũ grozave între Romano-Bulgari și Byzantinii, spaima de doctori trebuie să fi ajuns legendară printre Români, toemaî după cum la Roma, în primele timpuri ale Republicei, doctorul inspira uă gróză nemărginită, căci ardea și tăia fără milă. Înainte de a fi *medicus*, doctorul fusese la Roma *vulnerarius* (doctor de răni); ba poporul îi dicea chiar și *carnifex*²⁾.

Vr'un nume de felul acestuia de gâde, calău séu măcelar, trebuie să fi avut doctorii prin țările române pêne după anul 1000 după Christos, de órece nu numai odată, ci în dese rânduri, erudiți împérați din Byzanța, când biruiaũ pe Români din Pind séu

1) Veđi pentru alte amănunte cap. *Patriarhii, Mitropoliții... Greci la Bucuresci*. — Cf. și *Din Istoria Fanarioșilor*, capitolul intitulat: *Ipsilante și fiu sêi*.

2) Daremberg: *op. cit.*, pag. 12. Primul *Vulnerarius*, stabilit la Roma la anul 535 a. Chr. a fost Agathon, fiul lui Lisantias.

de la Dunăre, aveau de obicei ca, cu ajutorul doctorilor, să taie în bucăți pe căpitanii Românilor prinși în război. După ce-i făceau mici fărime, ordonau în batjocură doctorilor să se silască să-i reînvieze. Experiențe barbare și cumplite ca aceia, buniórá, ce făcu Constantin Copronimul la 765 cu căpitanul roman Cristin, pe care-l ciopârți în felul acesta, nu erau de natură a îndemna pe Români să se dea pe mâna doctorilor din Byzanța, adevărați carnici¹⁾.

Maí târziu, la Curtea civilisată a Bassarabilor doljení și romanăneni, la Curtea lui Mihail Bassarabă Liténul și a lui Dan I Bassarabă, e peste putință să nu fi fost doctori veniți fiá din Byzanța, fiá, maí cu sémá, din Veneția și din Genova, cu cari în secolul XIII și al XIV Românií avură atâtea și atâtea relațiuni²⁾.

Nici un document nu ne semnaléază presința în țérá a așa numiților doctori *circulatores* séú *periodevți* cari, ca și veselií *trouvères* și *Meistersänger*, umbláu din orași în orași, oferind serviciile lor bolnavilor, — obiceiú străvechi în flóre la Roma, la Constantinopole și pêne maí acum 80 de ani prin orașele Bulgariei, unde la anumite ore ale zilei se auđia strigând pe ulițe *birali! birali...* Era doctorul chirurg-farmacist care, cu uá cutiá în mână (doctoriele), intra în casa unde era chăamat.

Trebue să fi fost și la noi obiceiul acesta, de vreme ce, în secolul XVIII după Ciumá, era hotărít ca ómeni de-ai stăpânirii să'ntrebe de la pórtá, în fiácare curte:

— Sănétos!? sănétoși!?. iér cei din curte să răspundá:

— ... 'toși! 'toși!.. decá nu era nici un bolnav.

Copiií răspundeáú adesea acestor strigători inspectorii sanitarií glumind și ȓicénd ántáiú:

— ... 'toși! 'toși! dér avem uá pisicá bolnavá³⁾.

Documentele nu arétá nici un doctor la Bucuresci în suta XV, când orașul începe să deviná capitala Țerei-Románesci. În schimb ênsé, la Ștefan-cel-Mare, în Moldova, de la 1475, cestiunea doctorilor fiá venețianí, fiá germaní, e minunat de bine espusá de documente⁴⁾.

Sé nu uitám a observa cá, numai în secolul XVI, doctorii

1) Șineai: *Cronica*, tom. I, pag. 141, din editiunea Iași, 1853.

2) Hasdeú: *Negru-Vodá* (Bucuresci, 1893), *passim*.

3) Tradițiune oralá.

4) *Dofitoricescul meșteșug în trecutul țérilor románe* (Bucuresci, 1892) pag. 16. — Hurmuzake: *Doc.*, VIII, pag. 36 și urmátórele. — N. Iorga: *Acte și Fragmente*, III, pag. 73—74.

devin permanenți la Curtea Domnilor din Iași și din Bucuresci. Ștefan I-aducea de la Veneția, de la Nürnberg și de la Buda, numai în consultațiune.

La finea secolului XVI, ni se semnală la Bucuresci preința unui doctor al lui Sinan-Pașa, Evreu¹⁾, și ni se mai vorbește, fără a-i numi, de doctorii lui Mihaș-Vitezul la 1597, când Mihaș fu greu bolnav și ambasadorul Veneției de la Viena insciințază Senatul despre această întâmplare pe care o consideră ca foarte gravă²⁾.

La Bucuresci, ca prin toate părțile țerilor române erau doctori *circulatores*. Unii umblau cu uă cutiă, în care stau, frumos orânduite, uă mulțime de pietre tămăduitoare. Erau Arabi, erau Evrei, erau Italiani, și credeaă foarte mult în virtutea acestor pietre tămăduitoare. Era unul la Cetatea-Albă, Arab de felul său, avea uă piétră care, aplicată câtă-va vreme pe inima celui ce suferia de epilepsiă, îl tămăduia... la sigur. Uă altă piétră, numită *Nefretica* tămăduia de rinichi; alta, *Judaica*, avea proprietatea de a goni toate răutățile din trupul omului, — cea ce Molière și doctorii lui vor numi mai târziu *umorile peccante*; uă altă piétră, numită *Selenita*, opria emoragiile ca și matostatul nostru, ier Piétră Vulturului împiedica lepădăturile³⁾.

Tot în secolul XVI, la mijloc, se nu uităm a aminti că unul din cei mai aprigi Domni ai Moldovei, adevărat fiu al lui Ștefan-cel-Mare, Petru Rareși, era și medic, și medic învățat⁴⁾. În schimb, în Muntenia, la Bucuresci, pe la 1577, un doctor din Lombardia, anume Rosso, ar fi voit să se urce pe tronul Voevoșilor români, sub cuvânt că strămoșii lui fuseseră Bassarabi și domniseră în Țera-Românescă. Sultanul îl exilă la Rhodos său îl condamnă la galere⁵⁾.

În locul Arabilor, Evreilor și Italianilor, secolul XVII vede practicând medicina la noi pe Grecii din Constantinopole, cari învățau la Padova, la Pavia, la Roma.

Și 'n Moldova, la Iași, și 'n Țera-Românescă la Bucuresci, la

1) Hurmuzake: *Doc.*, III, 1, pag. 216.

2) *Ibidem*: *Doc.*, II, 2, pag. 228—229.

3) *Tes. de Mon. Istor.*, II, pag. 110.

4) Karamzine: *Ist. Rusiei*, tom. IX, nota 849, în care (C. Hasdeu ni-o spune) e vorba de uă scrisore a unui Ivașco Peresvetov către Ivan-Gróznicul. Într'acéstă scrisore, Peresvetov numesce pe Petru Rareși: *ucelnaș filosof dohtor*, adică învățat filosof și doctor.

5) Hurmuzake: *Doc.*, III, 1, pag. 41.

Curtea ceva mai tihnită a lui Radu-Vodă Mihnea, a lui Leon-Vodă și 'n fine a lui Matei Bassarab, doctorii sunt acum în permanență.

Partea științifică ênsă în medicina de-atunci era atât de mică! Lucrul se pôte vedea după formularele medicale, așa numitele *iatrosofia*, unele manuscrise, altele publicate.

Dintr'unul, tipărit la Veneția la 1647, sub numele de *Geoponicon*, de călugărul Agapios, înainte, probabil, numit doctorul Athanasios Lando¹⁾, copiezi uă rețetă în contra cheliei:

„Iea un pantof de femeică; rupe-î talpa; taiă dintr'ênsa partea „despre călcâi; pune-o pe foc; prefă-o în cenușă; amestecă-o cu „unt-de-lemn; fă-o alifă și frēcă-te pe cap“.

Nu vêd între acêstă alifă, făcută după rețeta doftoricêscă și între uă alifă, făcută de baba Nêcșă, uă pré mare deosebire.

Dintr'un alt *iatrosofion* iaă următórea conjurațiune în contra Migrenei:

„In numele lui Dumneđeú celui a-tot-puternic! Când Migrena, „aripa Satanei, eși din adâncul Mărei, Domnul nostru Isus Christos o întâlni și 'î díse: unde te duci, Migrenă? Și ea 'î răspunse: „Dómne! Dómne! de ce mă 'utrebí? Mă duc să intru în capul „robului lui Dumneđeú Cutare, să 'î sđuduí creierii și să-î holbez „ochii. — Ér Chistos 'î díse: du-te pe muntele Ararat, acolo unde „nu se aude nici sunet de buciom, nici cântec de cocoș; acolo „mănâncă, și bea, și potolesce-ți mânia!.. Christos s'a născut în „Betleemul Iudeiei! Christos a fost rêstignit pe muntele Calvarului!.. Fugi, Migrenă, părăsesc pe robul lui Dumneđeú Cutare“²⁾.

Décă s'ar compara acest descântec conjurator cu vr'un descântec al babelor nóstre, buniórá, cu unul de pocitură³⁾, s'ar vedé că deosebirea este aprópe nulă.

Chiámarea ajutorului dumneđeiesc pentru tãmãduirea bólelor nu este uitată nici chiar în rețetele cele mai științifice. Doctorul, în secolul XVII, după ce scrie rețeta, sfârsesc totdeuna ca frasa stereotipă: „viă sănătatea de la puterea divină care birue totul⁴⁾“, — întoemăi după cum baba díce după incantațiune: descântecul de la mine, Iér lécul de la Dumneđeú.

1) Legrand: *Bibliothèque grecque vulgaire* (Paris, 1881), studiul introductiv din volumul II.

2) *Ibidem*. *Op. cit.*; tot studiul introductiv din vol. II.

3) Lupașcu: *Medicina Babelor*, pag. 27.

4) *Cronica* lui Dapontes de la 1648 la 1704 și *Cronicarií Greci* ai D-lui Erbicénu (Buc. 1890), pag. 131.

Paul din Aleppo se plânge că, la 1648, la Târgoviște, când îl dîrdîiaŭ sdravên nesce friguri palustre, — specialitate pur-românescă, — nu se aflaŭ doctori¹⁾. Plăpîndul diacon al Patriarhului Macarie se 'ncelă: erau doctori la Târgoviște, căci în Condicele Mitropoliei²⁾, avem cu data de 1634 un hrisov de la Matei-Vodă privitor la cumpărarea unei moși de Grigore Comisul, — Grădiștén de nu mă 'ncel, — care are printre martori și pe *Iane Doftorul*.

După 1650 se 'ntore Greci destui de la Padova și de la Roma. Unii dintr'ênșii sunt ómenî fôrte învêțați. Cel mai învêțat și cel care a câștigat un loc de cinste în Istoria generală a Medicinei este cuserul lui Constantin-Vodă Brâncovénu, faimosul părinte și străbun al tuturor Mavrocordaților, domni la Iași și la Bucuresci, adică Alexandru Mavrocordat, doctor în medicină de la Padova și de la Roma, autor al unei scrieri despre circulațiunea sîngelui, lucru nou, de vreme ce numai la 1658 nemuritorul Harvey³⁾ o demonstrase sciințificesce. Cartea lui Alexandru Mavrocordat a făcut epocă în medicina orientală. Cincî edițiunii fură tipărite, și cartea tot rară era, ne spune Cronicarul Dapontes⁴⁾.

Un alt doctor învêțat și publicist, în Bucuresci de la 1680 pênă la 1690 și mai târziu, este Iacob Pilarino, doctorul de Curte al lui Șerban-Vodă Cantacuzino și pe urmă al lui Brâncovénu; el a scris un tractat despre *altoire*⁵⁾; despre care altoire, nu sciū.

Intr'același timp cu Pilarino, mai sunt la Bucuresci, la Curte și 'n orași, doctorul numit „cel mare“, adică doctorul Pantaleone⁶⁾ și doctorul Ión Comnenul⁷⁾.

La 1697, doctorii Curței Domnesci sunt Enake Doftorul și Iacob Doftorul, plătiți cu câte 800 de taleri pe an⁸⁾ de Brâncovénu și fôrte chiâmați prin casele boierilor; mergeaŭ în rădvane și — lucru rar! — în trăsuri pe arcuri pe la bolnavi.

La 1700 mai este un doctor la Curtea Domnescă: Pandelescu Doftorul; acesta are 1000 de taleri pe an⁹⁾. A venit odată la

1) Hasdeu: *Arh. istor. a României*, Călătoria Patriarhului Macariei, cap. XII.

2) *Arhive*: Condicta No. 1 a județului Dâmbovița.

3) Flourens: *Hist. de la découverte de la Circulation du sang*, — citat în Daremberg, *op. cit.*

4) Erbicénu: *Cronicari Greci*, pag. 257.

5) *Ibidem*: *Op. cit.*, pag. XXIX.

6) Odobescu: *Foietul Novel*, în *Rev. Rom.* (1862)

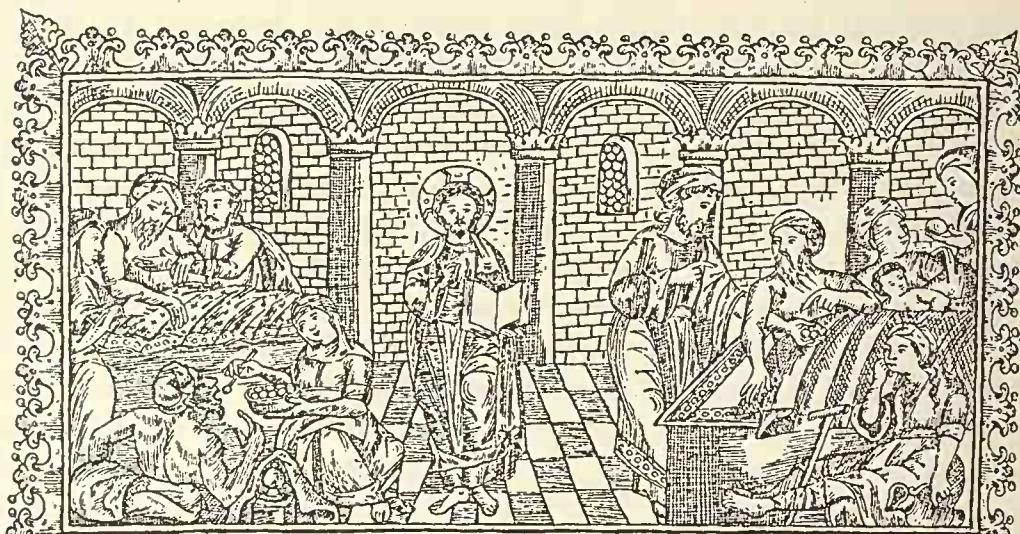
7) Erbicénu; *Cronicari Greci*, pag. XXVI.

8) *Rev. Istor. a Arhivelor României*; *Semile Brâncovenesci*, pag. 313.

9) Tot în *Semile Brâncovenesci*, pag. 516 și 539.

Bucurescî, în 1691, și Alexandru Mavrocordat¹⁾, care ênsă părăsise medicina, n'o mai practica și era marele diplomat al Porței Otomane.

După 1700, Brâncovénu mai avea ca doctori pe Athanasie Gordiul și pe doctorul Gheorghe Trapazuntiul, fost bursier al Domnului în Italia și care, după oribilul măcel de la 1714, devine omul de încredere al Marichii Dómna Brâncovénului și'i negociéază la Veneția cu Senatul și la Constantinopole cu ambasadorii venețianii cestiunea banilor, — sute de miș de galbeni, — depuși de Brâncovénu la Zecca Veneției²⁾.

Spital, din Condicele Spătarului M. Cantacuzino³⁾.

Primul chirurg ce cunosc la Bucurescî este un Frances, Lantier. El e recomandat de d. de Feriol, ambasadorul lui Ludovic XIV la Constantinopole, lui Constandin Brâncovénu, care se grăbesce a'l numi chirurgul Curței séle. Chirurgi au mai fost prin țerile române și'nainte vreme. Șincaî vorbesce⁴⁾ de unul Mezentie,

1) *Mag. Istor.*, V, pag. 116: ... L'a conăcit Domnul în casele din Curtea Domnescă, pentru ca să aibă în tótă vremea împreunare și vorbă.

2) Esareu: *Doc. Venețiane*. — Erbicénu: *Cronicarî Greci*. — *Notița* lui Demetriu Procopiu Moscopoliténul în Fabricius.

3) Manuscriptele Academiei Române, *Κόδεξ τῶν ἀδελφάτων*. — Intr'acest manuscript de care vorbim mai la vale, se află lucrat în punta condeinului acéstă sală de spital, de felul căreia vor fi fost și primele săli ale celui d'ântâi spital al Colței.

4) *Cronica*, anul 1602.

chirurg al lui Sigismund Báthory. Cantemir ne afirmă că chirurgi au fost în Turcia dinainte de 1650. Mai toți erau Francesi¹⁾.

La 1706 se zidesce pentru prima dată, după modelul altor instituții de felul acesta, Spitalul Colțea de Spătarul Mihai Cantacuzino, frate cu Șerban-Vodă Cantacuzino și unchiu despre mamă al lui Constantin-Vodă Brâncovănu.

Pe locurile bisericești, — de lemn său de piatră, nuci, — a lui Radu Colțea Clucerul, existentă încă din secolul XVI, Mihai Spătarul Cantacuzino zidesce biserica de piatră, spital, școală și chiliă pentru odihna străinilor. Radu Colțea, din nemul Doicesilor²⁾, avusese loc mare împrejurul bisericești. Acest loc îl folosește Mihai Spătarul pentru clădirea Spitalului.

Ca toți Cantacuzinescii secolului XVII, Mihai Spătarul fusese prin Apusul luminat, *înăuntru*, la Viena și prin Veneția, și văduse cum se fac spitalele și cum li se asigură viitorul, adică veniturile.

Lucru curios! La 1707, Mai 23, Mihai Cantacuzino, pe lângă alte venituri date Spitalului, mai imaginază și un fel de *societate de frățietate*, după cum spune un manuscris al Academiei³⁾. Fiecare frate dă un leu pe an cât trăiește; la moarte, societatea se obliga a-i face sărindar și liturghie la biserica Colței Clucerul. Prisosul veniturilor *Frățietății* rămânea pentru Spital. Acastă societate de care vorbește *Kódex τῶν ἀδελφάτων* din manuscrisul Academiei este prima societate română de ajutor și prevedere.

Invățaturile și legământul lăsate de Mihai Spătarul Cantacuzino Spitalului Colței s'au păzit cu sfințenie. Dintr'un alt manuscris al Academiei din 1732, vedem că Spitalul e bine îngrijit, are la acastă dată pe doctorul Ianake și pe *hirigul* său *firigul*, adică hirurgul Cârștian; are argați, îngrijitori de bolnavi și de săraci, are bărbieri și are bolnavi cari vin cu recomandațiune specială. Cei cari mor în spital, mănăstirea îi îngropă pe cheltuella ei, fără osebite de religie. La 1734, un papistaș a murit în spital de *dropică*; mănăstirea l'a îngropat cu cheltuella ei la biserica papistașă.

La 1753 am cunoscință de prima operațiune chirurgicală la

1) Cantemir: *Istor. Imper. Otoman*, ediț. Acad., pag. 425.— Cf. și al meu: *Doftoricescul meșteșug*, pag. 65—67.

2) *Archive*: Actele Mănăstirei Radu-Vodă: cf. cu *Revista Istor. a Arhivelor Român.*, I, pag. 71, hrisovul lui Mihnea-Vodă, din 5 Mai 1579, dat lui Colțea pentru moșia Turburea.

3) *Kódex τῶν ἀδελφάτων*, nu încă numerotat.

Spitalul Colțea. Vorbesce de dânsa un hrisov al lui Matei-Vodă Ghica, dat lui Costin Ologul de la Metzovo. Acestui Costin, degerându-i piciorile, doftorii de la Colțea i le-au tăiat și acum, la 1753, făcându-se bine, s'a însurat. Domnul îi dăruiesce loc de casă din locul domnesc de lângă Dâmbovița¹⁾.

Mihail Spătarul Cantacuzino²⁾.

În fine, spitalul e bine administrat sub supraveghierea Domniei și a rudelor moștenitorilor lui Mihail Spătarul Cantacuzino, precum și a rudelor pré fericitului întru pomenire Radu Colțea³⁾.

Semnalez încă la Bucuresci la 1710, un alt doctor care, după nume, este Italian: Conte Bartolomeo Ferrati, tot medic al Brâncovenului, care doctor pare-se a fi un personagiū de órecare în-

1) *Archive*: M-tirea Mihail-Vodă, pach. 1 bis, act. 3.

2) Colecțiunea Academiei Române.

3) Așa'l numesce manuscriptul Κόδες τῶν ἀδελφάτων.

semnătate; el iea de soție pe fata răposatului Conte Samuel Kalnoky și face nuntă mare la Brașov, de se cutremură cetatea. A fost de tôte, pênă și *giucărea de foc*, adică focuri de artificie la nunta Contesei Kalnoky cu Contele doctor Bartolomeo Ferrati¹⁾.

Tot acum se întorce de la Padova un bursier trimis acolo de Brâncovénu să învețe medicina, și-anume Gheorghe Ipomenos.

Eraū mulți doctori la Bucuresci, dér se presintaū casuri în fața căroră știința lor era cu desevêșire neputinciosă. Astfel fu istoricul cas cu Păuna-Dómna, soția lui Ștefan-Vodă Cantacuzino²⁾. Dómna mersese să se închine de Sfta Maria la Mănăstirea-dintr'un-Lemn, la icóna de minunii făcătoare a Maicei Domnului. În ziua de Sfta Maria, 1714, Turcii omóră pe Brâncovénu și pe toți feciorii lui la Constantinopole. Intr'aceiași zi, Păuna-Dómna este lovită la mănăstire de uă bôlă grozavă, pe care Cronicarul înspăimântat o numesce *nevoia și îndrăcire*³⁾. Cantacuzinescii se spăriară, cređând că este uă pedepsă dumnezeiescă; pe urmă ênsé învinovățiră pe uă călugăriță anume Olimpiada, din némul Dómnei, că i-a dat ierburî rele și alte farmece și puseră de o zidiră de via într'uă chiliă a mănăstirei. Dómna totuși remase cu accesele-î de isteriă și de nevricale.

La 1719 practicaū la Bucuresci doctorul lui Nicolae Mavrocordat, Fonseca, și doctorul Manase Eliad, diplomat al Școlilor de la Bologna și de la Padova, medic însemnat și fisician de mâna ântăia⁴⁾. Iér de la 1727 avem pe doctorul Caragea, tată al unui alt doctor Scarlat Caragea, din care descind cei doi domni fanarioți din Țera-Românescă, Nicolae Caragea⁵⁾ și Ion Caragea⁶⁾. Tot la Bucuresci trăiesce după 1740 doctorul Teodorake, mare cunoscător al doctrinelor lui Boerhaave și Astruc⁷⁾.

Sé nu uităm pe doctorul Athanasie Comnen Ipsilante, doctor de la Padova, și care practică mai târziu medicina la Bucuresci⁸⁾; și pe doctorul Photius, medicul personal al lui Constandin-

1) Șineai: *Cronica*, anul 1710.

2) *Mag. Ist.*, III, pag. 237.

3) *Ibidem*.

4) *Din Istoria Fanarioților*, studiul *Alexandru-Vodă Ipsilante și fiul sêi*. — Cf. Erbicénu: *Cronicarii Greci*, pag. XXVI.

5) 1782—1783.

6) 1812—1819.

7) Carra: *Hist. de la Mold. et de la Val.*, (Neufchâtel, 1787), pag. 188.

8) Legrand: *Ephémérides Duces* (Paris, 1881), vol. II, pag. XII. Acesta-î autorul scrierei *Μετὰ τὴν ἄλωσιν*, citată adesea de noi. A fost și mare spătar la Bucuresci, în 1765.

Vodă Mavrocordat¹⁾ și pe doctorul Petre Depasta care, nusciiu de ce, este 'ngropat în biserică la Mitropoliă²⁾.

Pe lângă acești doctori, toți Greci și, pôte, și Macedonenii, veniaă din când în când la Bucuresci, după învitarea Domnilor, și doctori germani. La 1739 Novembre, sosesc la Bucuresci doi doctori cu mare nume: unul este Zeiler Fonozzi, calvinist, și altul Bolto, catolic sas³⁾. Dintre aceștia, mulți din cei cari veniaă, remăneaă pentru totdeuna în țeră. Unuia nu-i prinse bine de loc în timpul lui Constandin-Vodă Racoviță, între 1753 și 1756, la Bucuresci. Se numia doctorul Stahl și era seă Sas, seă din Saxonia. Dómna lui Constantin-Vodă Racoviță cădu greă bolnavă, fu căutată de Stahl și . . . muri. Atunci Domnul, cu uă cruđime ne mai pomenită, arestă pe Stahl, l'acusă că l-a înveninat soția și porunci ca 'n tóte serile să fiă adus înaintea lui ca să i se dea falanga. Câte țile dură acest supliciū, nuscim. In orī ce cas, Sestini⁴⁾ și Sulzer⁵⁾ afirmă că doctorul Stahl muri dintr'aceste bătăi.

Pedépsa făcu sgomot; întrigile boțerilor acusară pe favoritul lui Racoviță, pe Marsiliezul Linchou, că el ar fi recomandat Domnului pe doctorul Stahl și că indirect el este cauza morței. D. Desalleurs, ambasadorul Franciei din Constantinopole, spune colegului seă, ducelui de Broglie de la Varșovia, că Racoviță nu a disgrațiat pe Linchou⁶⁾.

Lucrul ne miră. Racoviță nu avea prudență fără margini; era bolnav. Cronicarul moldoven Canta⁷⁾ ne spune că Domnul acesta diminéta mânea *afion* (opium, morfină) și, după prânđ, bea pelin cu urciorul ca să fiă vesel.

Luarea afionului nu era lucru noă. E probabil că, de mult, din Turcia, obiceiul, patina, trecuse în România. Turciī il luaă ca pastile seă il fumaă ca să devină *tiriachiū*, adică, pe turcesce, beți de opium, de morfină. Cuvântul *tiriachiū* a trecut de mult în popor, și se țice *om tiriachiū*, omului care se scólă după somn cam *mahmur*, — adică indispus, întocmai ca morfinomanul, după ce se deșteptă din scumpa lui beția. Singurul morfinoman ce am găsit

1) Legrand: *Ephémérides Daces*, Paris, 1881, vol. II, pag. 82.

2) *Biserica Ortodoxă Română*, vol. XIV, pag. 67.

3) Legrand: *op. cit.*, pag. 392—393.

4) Sestini: *Viaggio scientifico . . . in Mold. ed in Val.*, pag. 117.

5) *Geschichte des transalp. Daciens*, vol. III, pag. 53.

6) Hurmuzake: *Doc.*, Supl. I, vol. I, pag. 639.

7) Kogălnicenu: *Cronica*, III, pag. 186.

prin *Cronice* și documente este Constandin-Vodă Racovița, care se vede ênsă că făcea să se neutralizeze efectele dërăpănătoare ale morfinei cu urciórele de pelin¹⁾.

Cu 22 de ani înainte de Constantin-Vodă Racovița, Grigore-Vodă Ghica zidesce afară din Bucurescî, pe lângă biserica cu hramul Sftului doctor Pantelimon, și spitalul Pantelimonului. El ñice în hrisovul de la 12 Octobre 1735 că, spitalul Colțea fiind numai pentru bolnavi cu rănî și buboși, se face noul spital pentru năpraznica bólă a ciumei²⁾. Acesta este al doilea spital al Bucurescilor. Al treilea se face la 1750, într'a doua domniă a lui Grigore-Vodă Ghica, și iea numele de Spitalul din Valea Florescilor³⁾.

La 1765 lasă prin diata sa Constantin biv vel Ban Năsturel să se facă chiliă de spital la Sfta Vineri pentru „sërmani bolnavi“. Are trei brutari, din venitul cărora se întreține spitalul; brutari să dea pe fiăcare ñi câte „dece pite“ sārăcilor bolnavi. Fiul sêu Răducanu să nu schimbe aședămêntul, ier soția sa Smaranda să facă chiliile de pićtră din venitul casei. Acesta-ı al patrulea spital, cunoscut de poporul bucurescén sub numele de *Spitalul Sfta Vineri* al boierilor Heresci⁴⁾. Al cincilea spital a fost *Spitalul de la Sārindar* și slujia pentru nebuni⁵⁾; trebuie să fi fost fôrte vechiũ, de órece Icóna Maicei Domnului de minuni făcătoare, la care aduceau pe nebuni să se închine, era străvechiă în biserica Coconilor. De la Sārindar, nebuni aũ fost îngrijiți mai târđiũ la Mănăstirea Malamocului⁶⁾, și-apoi aũ fost adusi la Mărcuța.

La 8 August, 1798, se deschide la Colțea, cu cheltuela Dómnei Zoe Alexandru-Vodă Moruzzi, alte trei odăi numai pentru femeı⁷⁾. Tot atunci se afla la Bucurescî *Spitalul Sftului Visarion*, sfântul cel bun de ciumă și al căruı cap fusese adus de la Mănăstirea Dussico din Tessalia la Novembre 1738, sub Constantin Vodă Mavrocordat, ca să scape Bucurescî de ciumă⁸⁾. Nu cu-

1) *Doftoricescul meșteșug* (Buc., 1892), pag. 75—76.

2) *Arhive*: *Condica Mitropoliei*, XIII, pag. 90—93.

3) V. A. Urechia: *Acte și Documente*, pag. 726.

4) *Arhive*: *Condica Mitropoliei*, XIII, pag. 51.

5) *Arhive*: *Condica Mitropoliei*, XIII, pag. 117.

6) *Malamocco*, port lângă Veneția; Malamocul, străvechiă mănăstire; documantele o pomenesce din secolul XVI și o póte și mai vechiă. *Malamoc Balamoc* și *Balamuc* să fiă óre urme în Ilfov de-ale Venețianilor?

7) V. A. Urechia: *Istor. Românilor*, V, pag. 441.

8) Legrand: *Ephémérides Daces*, pag. 161 și 162. — Cf. V. A. Urechia: *Istor. Rom.*, pag. 441. — Sftul Visarion, episcop de Larissa, venise și viũ în România, în secolul XVI și slujise liturghia la Curtea-de-Argesi.

nóscem epoca fundărei acestuî spital care, probabil, se afla situat în mahalaua de ađi a Sftuluî Visarion. Nu cunóscem de

Turnul și Spitalul Colței de-acum 30 de ani¹⁾.

asemenea nici epoca fundărei, nici locul altor două spitale, și-a nume *Spitalul Sftuluî Haralambie*, cel bun iérăși de ciumă, și *Spitalul Sftuluî Dumitru Bassarabov*, patronul Bucureștilor.

¹⁾ Colecțiunea de fotografii a Bibliotecii Centrale.

Să cităm, în fine, spitalul făcut la Dudesci, la 1796, pe un loc mai înalt și mai sănătos de cât locul cel „bolicios și mocirlos“, pe care se afla spitalul de pe Valea Florescilor. Uă comisiune de trei, compusă din Vistierul Moruzzi, Hatmanul Caragea și Vornicul Constantin Ghica, a ales locul dat dar de clironomul răposatului Vel-Logofet Nicolae Dudescu. Spitalul are 40 de odăi și e cunoscut de Bucurescenii sub numele de *Spitalul de la Dudesci*¹⁾ său de *Spitalul Ciurmaților*. Aci se vor petrece ororile de cari am vorbit la partea privitoare la ciumele bucurescene.

Pe lângă aceste nouă spitale, Bucurescii au mai avut de la 1775 și un *Orfanotrofion*, asil și spital de copii, organizat de Alexandru-Vodă Ipsilante²⁾, unul din Beii fanarioți cei mai cu milă pentru bieta Țera-Românească din secolul XVIII. Succesorii lui Ipsilanti au grijă de acest asil și spital de copii, — căci erau omeni, și inima li se înduioșă când vedeau, lângă biserica Sfinților, unde *Orfanotrofion* fusese pentru prima oară instalat, câte 30—40 de copii, fără tată, fără mamă, surîdând ângeresce primului străin care se apropia de ei. Sunt hrăniți din banii cari se ieu din așa numita *cutia a milelor*³⁾.

Nicolae-Vodă Caragea numesce prin pitacul domnesc de la 20 Novembre 1783, ca doftor al Orfanotrofiei, pe doftorul Polihronie⁴⁾. Mai târziu, la 21 Iuniu 1786, Nicolae-Vodă Mavrogheeni va numi tot la Orfanotrofion pe doftorul Silvestru Filitis⁵⁾, ier Hangerliu și Dómna lui vor vinde la mezat, în 1798, locurile vechi Curții Domnesci pentru a clădi un Orfanotrofion mai sistematic în mahalaua Popei Radu, lângă biserica lui Manea Brutarul. Se elaboră și regulamentul creșterii și învățătorei copiilor, dér lucrurile rămaseră locului cu gróznica mórte a lui Constandin-Vodă Hangerliu⁶⁾.

Pentru prima oară se pomenesce în documente de *spiteri* său farmaciști, pe la 1780. La 1782 băcanii mai vindeau încă ștoricióică și alte substanțe otrăvitoare. De la un băcan cumpărase într'acest an un elev de la colegiul Sftului Sava ștoricióică pentru a otrăvi un dascăl loghiotatos, care îl esasperase, probabil, cu al

1) *Tes. de Mon. Ist.*, II, pag. 184. — Cf. V. A. Urechiă : *Acte și Doc.*, pag. 725.

2) V. A. Urechiă : *Istor. Rom.*, II, pag. 201.

3) Veți cap. : *Cârmuirea Bucurescilor*.

4) V. A. Urechiă : *Istor. Rom.*, I, pag. 382.

5) *Ibidem*, III, pag. 79.

6) *Arhive* : *Condica Mitropoliei*, XIII.

lui *τιπτω, τιπταις* și greșind otrăvise pe un camarad ¹⁾. Mărtea acestuia făcuse sgomot în capitală, și de aceea, la începutul lui 1783, Nicolae-Vodă Caragea dă un pitac domnese, prin care opresce pe băcanii de a mai ține spre vânzare *otrăvuri* ²⁾. Cred însă că spițerii sunt mai vechi de cât 1780.

La 1785 se numesce doftor al Colegiului Sftului Sava Ión Manicat ³⁾, iér, cu un an inainte, în Aprile 1784, primise pitacul

Doctorul Constantin Caracași ⁴⁾.

de numire ca *arhiatron* al Bucurescilor, adică medic primar al orașului și ca un fel de director al serviciului sanitar, doftorul Constantin Caracași, ca fiind pe atunci doftorul cel mai *practicos*; el are de la Domniă 100 de taleri pe lună și e și doctorul primar al Spitalului de la Pantelimon ⁵⁾. Sub Moruzzi tot Caracași este însărcinat să facă, după taxa oficială din Transilvania, taxa medicamentelor vândute de spițerii bucuresceni ⁶⁾.

La 1794, apare în Bucuresci primul doctor oculist; acesta-i Român: se numesce *doftorul Radu*, a venit cu *diplomuri* și *atestaturi* din străinătate, *din lăuntrul Europei*. Ni se spune că a făcut câte-va tămă-

duiri miraculoase; a redat vedul unei bătrâne Gherghina, spun rapórtele boierilor epítropi ai Obștiei. După părerea medicului prim, adică a lui *arhiatros* Constantin Caracași și a boierilor cârmuitoari, între cari Vornicul Isac Ralet, doctorul Radu e numit și el doftor la un spital ⁷⁾. Cine a fost doctorul Radu, cărei familii aparținea și ce s'a mai făcut pe urmă, nuseiū.

1) V. A. Urechia: *Istoria Școlilor* (Bucuresci, 1892), vol. I, pag. 46.

2) Idem: *Istor. Rom.*, I, pag. 295.

3) Idem: *Istor. Școlilor*, I, pag. 397.

4) Fiul Doctorului Dumitru Caracași. — Veđi și ale mele *Portrete Istorice*, biografia d-rului Constantin Caracași.

5) V. A. Urechia: *Istor. Rom.*, V, pag. 425. — Cf. și ale mele *Portrete Istorice* (Buc. 1894), Studiul: *D-rul Constantin Caracași*.

6) Ibidem: *Istor. Românilor*, V, pag. 425.

7) Ibidem: *Istor. Românilor*, V, pag. 424.

La 1793, Alexandru-Vodă Moruzzi numește pe doctorul Ion *dohtor al obrazelor scăpătate*, — probabil, da consultațiunii gratuite și era plătit din cutia milelor. Lumea începuse să se convingă că sciū mai multe doctorii de cât babele și de cât călugării, și alerga mai mult la ei. De aceea, meseria devenind bănoasă, încep contrafacerele séu, cum se dicea pe atunci, calpuzănăriele.

În 1795 sunt la București, cum spune un pitac domnesc, nesce *ciarlatanii*, cari se dice doctorii; nu au *atestaturii* și *dohtoraturii*, și nici nu s'au arătat când au venit în orași la așa numitul *arhi-iatros* al Bucurescilor. Au dat sfără în țără că vindecă de orice bóla, și chiar de bóla ciumei. Acești ciarlatanii sunt doi: unul, David, a omorît pe uă fetiță a Vornicului Manolache Brâncovénul și pe un copil al lui Toma Comino; al doilea se numește Pavel; ambi sunt *dohtorii arabii*, dice pitacul și sfârșese prin a hotărî să fiă ridicăți și trămiși la agenția să-i facă *teslim*, adică să-i dea peste graniță ¹⁾.

Să notăm marele discredit în care căduseră doctorii arabii, atât de bine văduți cu pietrele lor tămăduitoare în secolul XVI.

Astfel se sfârșese cu medicina dohtoricéscă în secolul XVIII. Printre doctorii cari și încep cariera la finea acestui secol la București și și-o continuă pêne după 1815, citez pe aceia pe cari străinătatea, adică Germania și 'n deosebi Viena, i-au cunoscut, fiă prin publicațiunile lor speciale, fiă prin studiile trămise la *Logios Hermes* la Viena, fiă prin partea ce luară la 'ncercările de independință ale Greciei.

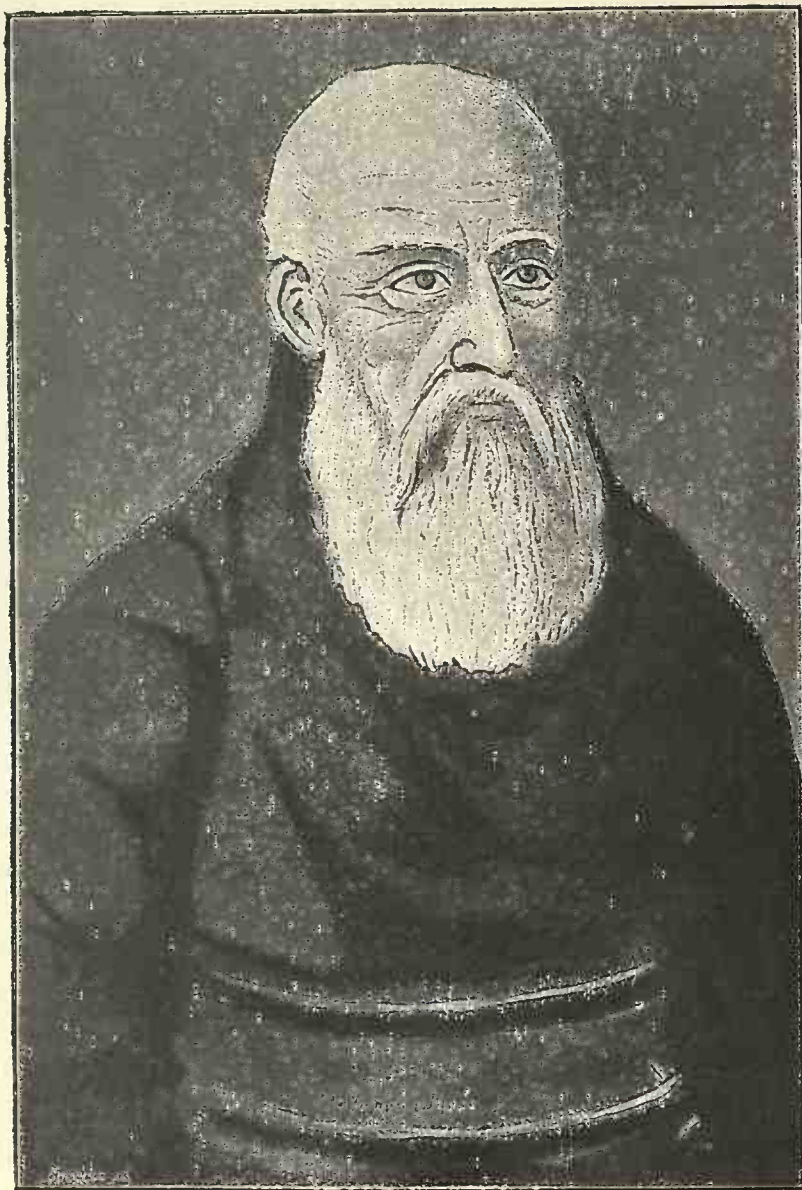
Acești doctorii sunt: Dumitru Nottara, Dumitru Caracași cu fi, doctorul Nicolae și doctorul Constantin Caracași, Silvestru Filitis, doctorul Darvary, Dumitru Schina, doctorul Sakelarie, Ión Rasty, Petracke Hepites, Ath. Wogoridi, Const. Iatropolu, doctorul Arsaky, doctorul Rally și Constantin Estiotis, a căroră activitate literară și sciințifică nu a fost mică atât la finea secolului XVIII, cât și mai cu sémă la 'nceputul secolului nostru ²⁾.

Ideile cele nouă în sciința medicinei erau cunoscute și de acești doctorii; ei întrețin corespondența cu medicii din Paris și din Germania.

¹⁾ V. A. Urechii: *Istor. Românilor*, V, pag. 422 și urm.

²⁾ Carl Iken: *Leucothea, eine Sammlung von Briefen eines geborenen Griechen, über Staatswesen, Litteratur und Dichtkunst des neuen Griechenland* (Lipsca, 1828) passim.

La 1797, Dómna lui Alexandru Ipsilante cădu bolnavă la București. Doctorii ei, probabil, Constantin Caracași, Silvestru

Doctorul Dumitru Caracași 1).

Filitis, Darvaris și alții, făcură uă descriere sciințifică a bólei, pe care Domnul o trãmise la Paris lui Talleyrand, rugându-l și el,

1) Atât acesta cât și fiul seú Constantin Caracași, de la pag. 664, sunt din colecțiunea de portrete de familiă ale d-lui C. G. Caracași, strănepotul D-rului Dumitru Caracași.

și consulul frances din Bucuresci, generalul Carra-Saint-Cyr, se o supună somităților medicale de-acolo ¹⁾. Documentele nu ne spun care a fost urmarea consultațiunei.

V

Astfel se petrecu și cu medicina doftorică în țările române și 'n deosebire la Bucuresci, de atunci de când documentele și scriitorii ne vorbesc ceva și pînă în pragul secolului nostru, pînă la 1800.

Ca și 'n cele-l'alte feluri ale activității sële, Bucurescii, îndată ce li se dade prilej priincios, făcură și 'n medicină aceleași răpești și uriașe progrese.

Intr'alte țări și ntr'alte orașe, elevii lui Esculap și ai lui Galien aū dibuit sute de ani. La noi, începutul secolului XIX a dat semnalul sborului ce medicina trebuia să iea în țările române, și sfârșitul acestuiași secol o vede planând în cele mai înalte regiuni ale Sciinței.

Medicina română, prin cercetările sële originale, prin încercările sële încoronate cu cel mai frumos și cel mai complet succes, prin contingentul de cunoscințe nouă ce a aruncat în nosologia și 'n chirurgia europénă, — Medicina română s'a urecat pe uă tréptă la 'nălțimea căreia noi n'o putem vedé, fără ca inima să nu ne bată de cele mai vibrante mulțămiri, ier străinii cei neinvidioși fără să n'o aplaude ca pe orî-ce tēner de sēmă, plin de presinte și cu strălucit viitor.

Când somități mondiale aū fost chiămate în țera noastră la patul unui bolnav, ele n'aū putut de cât să se încline înaintea sciinței medicale române, care îngrijise pînă atunci pe pacient. Operațiunile făcute de ai noștri mari doctori și chirurgi sunt studiate și imitate în spitalele marilor capitale europene.

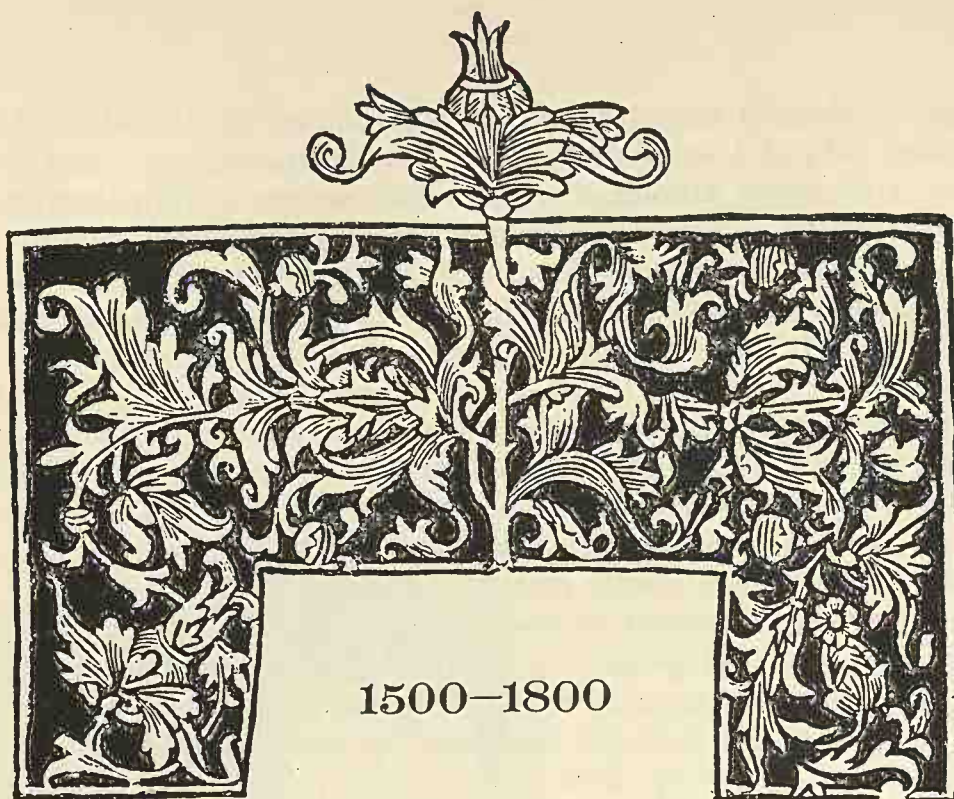
Am luat odinióră de la străinii pe tērēmul medical: astăđi le dăm și noi lor, spre binele omenirei și spre cinstea Sciinței românesci.

¹⁾ Hurmuzake: *Documente*, Supl. I, vol. I, pag. 476.

XXII

DIN VIÉȚA BUCURESCENILOR

PÊNĚ LA 1800

I

 n vremurile lui Négoe Bassarab, între anii 1512 și 1521, Baldovin, din némul Goleșcilor, stăpânitor al moșiei Mărăcinenilor, și al cărui nume amintesc pe al lui Baldovin Mărăcine care, țice-se, devenise cam pe la 1320 *Beudoïn, marquis de Ronsard*, în Franția lui Filip de Valois, — Baldovin Goleșcu dă rudei séle Chindea la nuntă: „6000 de aspri, și 4 cai „bunî, și buți de vin, și un brîu de argint cu preț de 3000 de „aspri, și uă sabiă ferecată cu preț de 2000 de aspri, și inele de „aur 4, și castane de ciatma 2, și 2 pahare de argint, și linguri „de argint, și dulame de postav 7, și cămēși bune 4, și un car „cu 8 telegari, și un plug cu fiere și cu 24 de boi, și vaci cu „lapte 12, și iepe cu mânđi 12, și oi 150, și porci 50, și măteci „de stupi 50, și castane 2, și un cal bun, și buți de vin 4, și caf- „tan de coftiriă 1, și alt castan de maia, și ieră buți de vin 4, și „cal 1, și haine cu ranțuri 2, și dulămi 4, și cămēși 2, și cai 2,

„și 1 caftan de mâncași, și altul de lonir, și caț 2, și buți 2, și „aspri 300, și 1 cămășă de fir, și alta de mătase“¹⁾.

Tóte aceste lucruri și bogății erau de pus și de păstrat prin case, pivnițe, grajduri și alte nămestii ale Curților boieresci de la începutul acestui minunat secol XVI, pe care, cu cât cine-va îl studiază mai mult, cu atât îl vede mai măreț și mai încruntat în dirja lui înfățișare.

Cum erau casele boierilor? cum erau, în genere, casele Bucurescenilor în vremurile acelea? Nicî un călător, din cei ce cunoșcem pînă acum, nu ne-a lăsat măcar cea mai sumară descripțiune. Chiar pentru Palatul Domnesc de la Curtea-Vechiă, puține și-aprópe seci de tot ni sunt date amănuntele. Sunt deci încă și mai puține pentru casele particularilor.

Cronicarii vorbesc de *casele cu lespezi* ale boierilor; unii le dic *case bolovănite*, póte pentru că zidurile de înconjur ale curților și chiar zidurile caselor erau făcute din cărămiți și bolovanî. Pe la munte, în partea Olteniei, sunt case de felul acestora, adevărate cetățuici, cu ferestrele fórte sus, cu uși mici, cu ziduri gróse. Ele se numesc *cule*, și sunt unele mari, unele mici. Fost-aú casele de la orași ca și *culele mari* de pe la țeră? Nimic nu ne lămuresce ca să putem da răspuns la 'ntrebare. Scim răsleț, bunióră, că 'n Bucuresci, casele Vistierului Dan erau atât de puternic zidite, încât Mihaî Vitézul trebui să le bată din patru părți cu tunurile, pentru a puté străbate pînă la Turcii Emirului, întăriți în curtea bolovănită a boierului dușman.

Poetul poporan cîntă casele „cu ușele ferecate“, cu „ferestrele înzăuate“, cu „lanțuri de fier legate“²⁾. Poetul mai vorbește de „porți de aramă“, de oblóne și altele, iér Paul din Aleppo descrie³⁾ entusiast *casa cu lespezi de marmură* de la Heresci, a boierilor Năstureli, unde sunt atâtea odăi și săli mari, precum și tainuite ascunđători, de felul cărora trebuie să se fi găsit și 'ntr'unele din casele bucorescene ale marilor boieri ai Țerei.

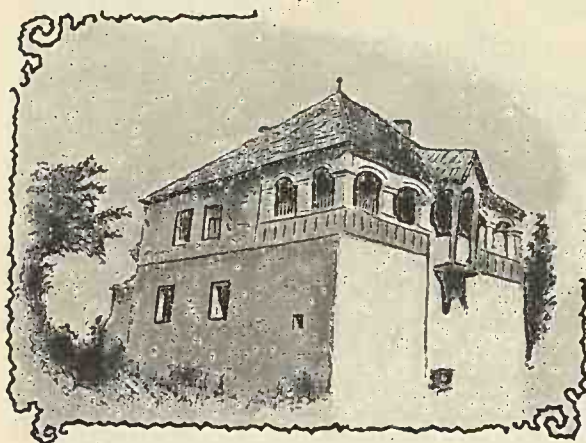
Négóe Bassarab, Domn artist și arhitect, ziditor al unei frumoșe moschee la Constantinopole, va fi adus, în anii săi de Domniă, în Muntenia, stilului locuințelor românesci, ceva îmbunătățiri

1) Hasdeu: *Arhiva Istorică a României*, I, pag. 40. — Pentru cuvintele cari au eșit de mult din us, veđi d. Hasdeu: *Cuvinte din Bětrâni*.

2) Teodorescu G. Dem: *Poesii populare*, pag. 52 și altele. Veđi de asemenea în descințete, culegerile d-lor: S. F. Marian, Mihail Canianu, Dum. Lupașeu, etc.

3) *Travels, etc.*, pag. 378.

atât estetice cât și, mai cu sémă, practice. Clima noastră, cu neprevădutele și enormele séle schimbări de temperatură (-29° și $+45^{\circ}$), a indicat Bucurescenilor, ca și tuturor Românilor, ce fel de case se 'și facă. Acoperișurile înalte și „oblice ca spatele cămیلilor“, (dice¹⁾ Paul din Aleppo, și de șindrilă, căci era ușoră, făceaă ca zăpada, troienită d'un stânjen, să nu turtéscă clădirea, ci să alunece de pe casă îndată ce cădea de sus.

Casă vechiă în Gorj²⁾.

Paul din Aleppo în secolul XVII și alți călători în secolul XVIII vorbesc de sala cea mare de la 7 miđloc, în care se deschideaă ușile tuturor odăilor. În fundul sălei, orî numai pălimar, orî *sacnasiă*, — un fel de balcon care da 'n grădină; în fața sălei, pridvor cu laviți jur-împrejur, zidit pe gârliciul pimniței, care de multe orî era colosală, în cât carul cu butia de

vin intra de-adreptul într'ênsa, și acolo se da jos vinul³⁾. Intre pivniță și odăile de sus erau fórte adeseorî beciurile.

Ion Ghica descrie casa boieréscă din secolul XVIII în modul următor: „Casele boieresci erau ziduri tari ca de cetate, în câte „patru și șése cărămiđi, cu odăi multe și mari, cu pivnițe adânci „și boltite, cu beciuri și un rând de odăi de-asupra, cu pod din stré- „șină pênê'n stréșină. Grinđile erau ca urși de pod de gróse. La che- „restéua unei case mergea un parchet de pădure seculară întreg. „Pardoséla sălilor și a tindelor era de cărămidă pusă pe muchi, „învêlitórea de șindrilă, bătută pe șépte și pe nouă, înaltă aprópe „de două orî cât casa, ca să nu fiă zăpada și ca să se pótă scurge „apa mai lesne. Casele erau rêcoróse vara și călduróse iérna. „Corpul principal se compunea de uă sală mare de colo pênê colo,

1) *Arhiva Istorică a României*, II, pag. 60.

2) Colect. d-lui Gr. N. Manu.

3) De acolo cântecul caraghios cu:

Bagă caru 'n pimniță
Scóte boii pe feréstră.

„cu odăi în dreapta și 'n stânga, cu tinđi în cruci, prin care se „comunica cu cele-l'alte părți ale edificíului, case cu *scosurí* (eșituri) „în tóte părțile și cu *sacnasiú* (balcon spre grădină). Fíacare „odaiă cu ferestre spre trei părți ale lunei; tavanurile erau de „stejar; stréșina scóasă de uă jumătate de stângen ca să-í țină „véra umbră, s'o apere tómnă și primăvéra de ploí și iérna de „viscol și de zăpadă. Curtea era 'neconjurată de zid bolovănit înalt „și gros, pórtă cu boltă, cu doué rândurí de uși de stejar fere- „cată, cu foisor de-asupra unde păzia ȃiua și nóptea arnăuți. Sub „gang erau uă odaiă pentru pazarghidén în timp de ciumă“¹⁾.

Paul din Aleppo ênsé greșesce de tot când ȃice că tóte ca- sele sunt de lemn și de vălătuce²⁾. El a vėđut tavanele făcute dintr'acele minunate grindí și speteze de stejar, ușile și scările, lăvițele și paturile, pălimarile și stâlpíi frumos sculptați la capete, — tóte de lemn de stejar și de brad, și de acolo acéstă afirma- ȃiune ciudată pe care, de altmintrelí, singur o contraȃice când esclamă de admiraȃiune la vederea caselor, de la moșiele din Ilfov, ale boșerilor bucuresceni.

În odăi sunt mese la miȃloc; pe lângă ele, séu la părete, sunt „jețurí scrise“, adică sculptate și vopsite; mai sunt altele „poleite, zugrăvite“ și „cam la cap de mėsă, un jeț *aurel*, un jeț „*argințel* séu de chiparos“. Paturile, lipite la părete, ȃice Paul din Aleppo, sunt, completă poetul popular, încheiate cu scândurí de brad, cu stâlpí galbení de fag; ele sunt așternute cu velințe pes- trițe; aú „pernióre scrise“ și peste ele tot covóre de mătase, în- pletite 'n șése. Aú pilotă și cearșafurí în picățele. Sobele sunt admirabile, mai spune frigurosul Paul din Aleppo, care a degerat de atâtea orí iérna, pe la slujbe, la carí, ca diacon, sta mai mult cu capul gol, — sunt admirabile, ȃice el, căci fac în casă uă căldură „mai bună de cât aceia a băilor nóstre din Antiohia.“ Sunt sobe în casele celor bogați, de olane lustruite, sprijinite pe doi stâlpí și cu un capac de fer la vêrf.

Uă frumusețe și uă podóbă nelipsită a casei Românului aú fost totdeuna florile. În casele bogaților ca și 'ntr'ale săracilor, florile sunt de obiceiú urmátóarele: busuiocul, siminocul, tran- dafirul, maghiranul, calomfirul, rosmarinul, mieșunéua, verbina și sulfina, vioréua și laléua, tãmăióra și zambila, garófa și avră-

1) Ion Ghica: *Convorbiri Economice* (Bucuresci, 1879), pag. 570—571.

2) *Arhiva Istorică a României*, II, pag. 60.

mésa, ruja și altele. La mese mai mari sunt, în casele boierilor și'n genere într'ale celor cu dare de mână, sunt mese întinse, cu făclii de-aprinse; jur-prejur de masă, verdéță stufósă, trestică mărită, ederă 'nflorită, făclióre aprinse, candelé nestinse.

În odăi, icóne îmbrăcate în aur și'n argint, adeseorî atât de multe, încât făceaū iconostas: odaia icónelor era un paracelis. În odaia copiilor se vedeaū adesea légăne cu covóre covorite, cu plo-cate stoborite, și cu aur d'aurite¹⁾.

Casă vechiă lângă Mănăstirea Titirezul²⁾.

În odăile de primire, pe polițe, uă mulțime de lucruri de preț: óle frâncesci, pahare domnesci, *zarfuri talienesci*, și tot ceea-ce civilisațiunea și artele italiene din secolul XVI trămiteaū în fiă-care an în țerile române³⁾. Să nu uităm portretele unora din stră-moși și blănurile cele prețiose⁴⁾.

Brodăturile cari împodobiaū casele boierilor sunt mai vechi

1) Teodorescu G. Dem.: *Poesii populare*, passim. — Rădulescu-Codin: *Poesii populare din Muscel*. — Paul din Aleppo: *Călătoria din Arhivă*, locul deja citat.

2) Mai sus de Ocnele-Mari, jud. Vâlcea. — Colecț. d-lui Gr. N. Mann.

3) *Arhiva*, din Iași, 1895. Studiul d-lor Iorga și Erbicénu: *Scrisori domnesci din secolul XVI*, pag. 117—119.

4) Veđi cap. *Frumósele Arte la Bucuresti péné la 1800*.

de cât secolul XVI. Pólele de icóne, perdele și mahrămí grele de fir sunt semnalate dinainte de 1515¹⁾, și sunt eterna gloriă a gustului, răbdării și destoiniciei jupănițelor române din timpurile acelea. Mai târziu în secolul trecut, bunióra, „pe prispe, la umbra stréșinelor, staū véra întinse miū de ghergheturí de tóte mări-mile și de tóte formele; fetele coseaū în relief (*anevato*) pe tulpan, pe pambriū, pe atlas și pe catifea cu mătásurí, cu lânurí, cu bumbac, cu catifelute, cu fir, cu sîrmă și cu fluturí. Cusăturile Româncelor de atunci nu se rușinaū nicí dinaintea celor de Svițera, nicí celor de Alep și de Damasc. Gevarelele, sanguliile și bibilurile, lucrate de Bucurescence, eraū căutate de damele celor mai mari haremurí din Constantinopole²⁾“.

Și pe când femeile cu róbele lor lucréză de zor acasă, bărbați, decă nu sunt la bătăliă cu Domnul în contra cine scie căruí dușman, aū sburat la vênátore, și-aū *deslătăt* șoimiū, aū dat drumul căinilor și, călări pe cai mai iuți ca vântul, aū plecat după ciute și după cerbí. Șoimiū de la Bogaz, ogariū din Provaz, boldeiū de la munte, toți dulái de frunte, cu *Vija* 'nainte că e mai cu minte, — sunt soțiū vênătorilor cari se întorc apoi încarcați, de vênat, rupți de ostenélă, cu caii asudați, cu „șoimiū feșteliți, cu ogariū ciopărtiți, cu dulái nădușiți“. Țeraniū *șoimarí*, cari creșceaū și'nvętaū șoimiū eraū de la Bobesci, de lângă Leurdeni, în giurul Bucurescilor, și mai eraū în multe părți la munte, bunióra, la Harabor, între Schela și Hurezul din Gorj, unde un sat întreg era scutit de dări, căci toți locuitoriū lui eraū șoimarí, cari procuraū șoimiū Domniei și șoimiū de haraciū la Constantinopole³⁾.

Curțile eraū păzite de căiniū renumiți pentru puterea și agerimea lor. Ion Ghica pomenesce⁴⁾ din bętrâni de căiniū de la casele Cornescilor. Poetul poporan cântă pe *Togan*, căine bętrân, tată la șei-deci de căini, și pe *Mocan*, și pe *Dolfa*, cătea bętrână, ce scie séma la stână, și pe atâția căini bărbați, la nevoiă încercați și de fiere mursicați, al căror ném la oi și la curțile orășanilor păziaū casele mai bine de cât nesce neadormite sentinele⁵⁾.

Bunióra, hoțul cel mai îndrăzneț ca „ăl Fulga blestemat,

1) Paul din Aleppo: *Travels, etc.*, pag. 327.

2) Ion Ghica: *Convorbiri Economice*, pag. 576.

3) *Șeqătórea Sătémului* din Gorj, 1895, Mai.

4) *Scrisori către Alexandri*.

5) Teodorescu G. Dem.: *Poesii populare*, passim.

mâncătorul oilor; frica negustorilor și biciul săracilor“, fugia pârilit înaintea unor asemenea dulăi și zăvođi¹⁾.

Caii²⁾, avere neîntrecută; se aflau în grajduri mari, adeseori de piétră. Iuțela lor era de pomină. Calul căpitanului Ușurelul a sburat într'ua ȃi și ua nópte de la Bucuresci la Iași în vremea lui Constantin-Vodă Șerban³⁾.

Pivnițele gemeau de buții cu vin alb și rumenit, de la vii moldovenesci, din podgorii muntenesci și din pivnițe domnesci⁴⁾. Paul Strassburgh numesce la 1632 vinurile române *exquisita et generosissima*⁵⁾. Prin căméri și beciuri, Paul din Aleppo admiră cum Româncele sciū să păstreze în paie merele pêne când vin cele noue, ier piersicele, prunele cele galbene și cireșele le păstrează în zahăr⁶⁾.

Acéstă gospodăria bogată și atât de bine orânduită dispărea la minut, mai cu semă în secolul XVI, când răsuna pe 'ntinsul câmpiilor și orașelor Țerii strigătul năpraznic și blestemat: vin Turcii! vin Tătarii!

Bucurescii se goliau la minut. În Iuniu 1595 a fost jale mare în Bucuresci, când Dómna Stanca cu copiii săi, tóte jupânițele, copiii lor, toți boierii bētrâni și gârbovi, negustorii cu mărfurile și casele lor părăsiră orașul și se retraseră la munte, de frica lui Sinan, pe care Mihaí îl ținea încă la Dunăre⁷⁾. Câte jupânese nu fură atunci robite de Turci. Vornicésa Néga, a Vornicului Mitrea, unul din ctitorii Sftului Gheorghe-Vechiú, cade în mâinele păgânilor, și averea ei o stăpânesce Eftimie Mitropolitul Țerii⁸⁾. Averii strînse într'ua întregă vieță se prăpădiau într'ua singură ȃi, din cauza acestor vitrege și nenorocite timpuri. Incurcăturile pentru moștenire, când muriau și

Dómna Stanca a lui Mihaí-Vitézul.

1) Teodorescu G. Dem.: *Poesii populare*, pag. 512.

2) Veđi și cap. *Istoria Militară a Bucurescilor*.

3) Kogálnicenu: *Cronice*, Neculcea, II, pag. 188.

4) Teodorescu G. Dem.: *Poesii populare*, pag. 500. ȃicem și „din pivnițe domnesci“, pentru că unii domni, Brâncovenu buniórá, vindeau multe din vinurile vielor lor.

5) Cipariú: *Arhiv*, I, pag. 13–14.

6) *Arhiva Istorica a României*, II, pag. 70.

7) *Tes. de Mon. Istorice*, I, pag. 27. Walther.

8) *Arhive*: *Condica Mitropoliei*; *Județul Dâmbovița*: Schitul Pietricéua. Hrisov din 8 Dec., 1599.

tată și copii, remâneau nedeslegate și nelămurite ani întregi. Înaintea lui Radu-Vodă Șerban, lui Radu-Vodă Mihnea, lui Alexandru Iliăș și lui Gavril-Vodă Movilă s'au judecat atâtea familii de boieri și de neguțători bucurescenii pentru moștenirea moșiilor, caselor, averilor celor morți în bătăliile lui Mihaï, seû pieriți, dispăruți în cumplitele vifore ale acelor vremuri.

Când a măritat Mihaï pe Florica cu Preda Postelnicul din Greci, *fiind amândoi tineri copii* afirmă documentul, le-a dat între altele și Crăișanii. Când Florica s'a dus în Țara-Nemțescă, Buzescii au dat Crăișanii lui Nica Comisul Grădiștenu. La Gavril-Vodă Movilă curge judecată între Florica și Voica, nevastă lui Nica¹⁾. Și sunt sute de asemenea judecări, înaintea judeților, preoților și bătrânilor orașului, înaintea ispravnicilor Bucurescilor, înaintea Divanului celui mare, presidat de Domn. Juraș cu 6, cu 12, cu 24, cu 48 de boieri, și de erau jupănese, se aduceau ca mărturie să jure tot jupănese, 6, 12 ba chiar 24 juraș la Bucuresci, în biserica Sftului Dumitru Isvoritorul de mir, numită și Biserica de Jurământ. Acestea, în fața altarului și, adeseori, înaintea unui episcop seû arhierieș. Jurătorii *se încingeau cu brîul Pré-Curatei* și juraș se spună curatul adevăr²⁾. Cel care călea un asemenea jurământ era bătut de pământ, de foc, de apă, de vîzduh, de sabiă, de Dumneșeu și de Maica Domnului.

II

Din secolul XV de când am amănunte și pînă 'n pragul secolului nostru, piatrăria, aurăria, argintăria și blănăria ce au fost în țerile române, e de pomină, e ceva de necreșut.

Unguriș rêmâneau cu gura căscată când jupănișele române, fugite peste munșii în Ardél, lăsau la ei în deposit giuvaericelele și sculele lor. Le admiraș cu atăta nesașiu și cu atăta patimă, în cât în dese rînduri nu le mai dau îndărăt de loc. Despina, Dómna lui Négoe-Vodă, se judecă cu unul la Sibii; vêduva lui

1) *Archive: Monastirea Brâncovoni*, hrisov din 13 Iuliu, 1619. Veșii și pach. 18, actele 2, 3, 4.

2) *Rev. Ist. a Arh. Românesci*, I, pag. 80. Cartea din 24 Sept. 1614 a lui Radu-Vodă către Preda Postelnicul din Leresci.

Socol, marele vornic din vremea lui Pătrașcu-cel-Bun, rămâne săracă, de vreme ce un magnat ungar nu'i mai dă 'ndărăt marile bogății în scule și pietre prețioase ce lăsase la dânsul; Ancuța, văduva lui Nicolae-Pătrașcu-Vodă, fiul lui Mihaï-Vitezul, face același lucru și umblă pe la Viena, ca să'si scotă averile din mâinile Ungurilor.

Regina Franciei, în vremea lui Filip August, dicea că nu vrea să mērgă în Belgia, la Bruges și la Gand, pentru că negustoresele de acolo, din cauza bogăției lor, erau mai bine și mai strălucitor îmbrăcate de cât dânsa. Tot așa pōte dicea și unele magnate, sēu grofine unguresē, și de aceea bărbații lor luaū cu japea ceia ce nu puteaū avē cinstit și cu pace.

Din secolul XVI și pēnē acum uă sută de ani, țērile române aū fost renumite pentru diamantele, rubinele, smarandele și mērgăritarele ce aveau strămoșii noștri. Cu nesce pietre de uă mărime colosală, Kiajna Dōmna, fiica lui Petru-Rareși, soția lui Mircea-Ciobanul la Bucuresei, muma Domnilor Alexandru-Vodă și Petru Șchiopul, cari staū pe ambele tronuri ale țērilor române, Kiajna Dōmna, pe care toți ambasadorii creștini de la Constantinopole

Jupănesa Vișa a lui Stroe Leurdenu¹⁾

¹⁾ Colecțiunea d-lui N. Crețulescu.

o cunosc sub numele de *Mircioia*, câștigă haremul Sultanului, și mai cu seamă pe atot puternica Sultana-Validé, numită Nur-Banù cu nesce smarande și nesce mărgăritare, cum rar se puteau vedea și chiar la Constantinopole.

Petru Cercel revoluționează fastuoasa curte a Casei de Valois și pe efeminatul Henric III în castelele de la Blois și de la Chenonceaux cu atâtea și atâtea pietre prețioase și mai cu seamă cu mărgăritarul pe care îl purta în urechiă. Ca mărgăritare, se mai cităm două, mari cât perele, date de Petru-Vodă Rareș fetei Sultanului.

La Unguri, a rămas de pomină diamantul *rarae magnitudinis et elegantiae*, pe care Gavril-Vodă Movilă îl dă principelui Transilvaniei, pentru ca acesta să stăruiească la Portă în favoarea lui.

Bietul Gheorghiu-Ștefan, surghiunitul Domn al Moldovei, nu trăese la Stettin în Pomerania ani de zile de cât, când vânzând, când amanetând lui Ioachim, electorul de Brandenburg, frumoasele sale diamante și smarande.

Giuvaericele Tudosiei, soția lui Vasile Lupul, giuvaericele Domniței Roxandra, fiica lui Vasile Lupul și, mai cu seamă, pietrele de la surguciul, adică *l'aigrette*, acestui pré bogat Domn, au rămas legendare în cronicile moldovene și polone.

De altminteri, cu secolul XVIII, renumele piatrărilor prețioase și altor scule din Țera-Românească și din Moldova, trec în totă Europa. Se știe despre blănurile de samur, cacom și altele ale lui Matei-Vodă Ghica, că valorați 500,000 de lei turcesci.

Când Ienăchiță Văcărescu s'a dus în misiune la Viena, trimis de Alexandru-Vodă Ipsilante, după ce a *heresit cu beleturi* pe toți membrii corpului diplomatic, acreditați pe lângă Curtea imperială a lui Iosif II, principele de Kaunitz și marchisul de Cobenzel au dat două serate în onoarea deșteptului boier român. Dómnicele din corpul diplomatic nu se puteau sătura admirând blănurile cele prețioase de la dulama boierului român și șalurile de India cu care era încins. „M'au descins cocónele să vedă șalul și mai bine“ țice el cu órecare șirétă fatuitate.

Lady Craven, deștéptă Engleză, viitórea margravină de Anspach-Bayreuth, când trece pe la București și este invitată la mésză de Mavrogheni-Vodă, trece în țiarul său de călătorie frumusețea furculițelor, ale căror mânere de aur erau bătute cu pietre scumpe și tot așa și sfeșnicele cari luminau mésză. Tot la Curtea lui Mavrogheni, Lady Craven admiră frumusețea și costumul de jupăniță română al unei Dudesci, care purta pe cap,

pusă cu multă grație și gust, căciulița de odinioară ce purtau jupănițele române din anteriorele două secole.

Lady Montague, Lady Craven, baronna de Herbert Rathkeal, *la citoyenne Aubert du Bayet*, nevêsta ambasadorului Republicei franceze de la Constantinopole, când trecură prin București, vechi giuvaericele cocónelor române, și de aceea la un bal dat de Constantin-Vodă Ipsilante generalului Sebastiani și soției sêle, născută marchisa de Coigny, acum vr'o 96 de ani, deștepta Francesă, sciind bine că nu va puté sê se ia la 'ntrecere cu Brâncovencele, Bălencele, Bălăcencele și alte atâtea boferóice muiate 'n aur și 'n pietre scumpe, venise la balul dat în cinstea ei îmbrăcată în alb și fără pic de giuvaerică, nici la piept, nici la cap, nici la brîu.

Uă jupânésă română din secolul XVII îmbrăcată într'ua iia cu lésă de mărgăritare împletită; cu uă rochiă de hataia cu flori de fir, pe cap cu uă 'nvelitură cu acele ei și pe de-asupra cu islicelul cu flori de mărgăritare și cu pietre, la gât cu două-spre dece șiruri de mărgăritari mari sêu cu un left de diamante cu piciorușele de smarande; în urechi, cu cercei cu câte trei picioré de diamante mari; la mâini, cu uă părechiă de brățări cu diamanturi mari roz; în degete, cu inele cu diamante ghiorghiolé roz și roibine; pe umeri, cu uă dulamă *de lastră grea*, cu blană de samur, cu nasturi de aur cu diamante și rubine; și am uitat paf-talele la brîu, paf-talele, care erau uă comóră și un cap d'operă de lucru *à jour* în aur cu pietre scumpe,

Paftale cu bolduri,
Lăsate pe șolduri;
Paftale cu zale,
Lăsate pe șale.

Și am mai uitat frunzele de pietre scumpe, legate în argint, pe care jupănița le risipia pe piept. V'o puteți închipui lesne ca pe uă adevărată împărătésă bizantină, sêu ca pe uă icónă, pe vestimintele căreia religiozitatea și evlavia drept-credincioșilor au grămădit în nescire aur, argint, fir, pietre prețioșe și mărgăritare.

Intr'o iia
E-o moșia,
In trei iiii
Sunt cinci moșii.

De unde atâtea pietrării și aurării? s'ar întreba cineva.

Răspundem: de la părinți și, de la bărbat pe urmă, după fapte și vieță.

Mă rog, la 1 Novembre 1692, Brâncovénu Constantin, boier mare, Domn creștin, mărită pe fică-sa Stanca după Radu, fiul

lui Iliăș-Vodă de la Moldova, și din fôia de zestre scrisă de însăși mâna Brâncovénului și păstrată ađi la Academia, vedem că Domnița Stanca a primit de la părinți ca zestre: uă cunună de bucăți tot cu diamanturi, un leŧ tot cu diamanturi și cu trei picióre mari de smaragd; cincî pärechî de cercei cu diamante, smarande, robine, balășe; trei perechî de brățări; 9 inele tóte cu pietre prețioșe; 12 șiruri de mărgăritare mari; două lanțuri de aur, fiăcare de câte 500 de dramuri; uă învelitură de cap cu acele ei; uă salbă cu 400 de galbeni; bani de cap 300 și cu lésă de mărgăritare (un fel de *risir*); zovon cu 300 de galbeni; 30 de iie țesute cu fir, cu sîrmă, cu mărgăritare, cu șireturi; 8 dulămî

cu samur, cu pîntece de rîs, și cu nasturi de diamante, de robine, de mărgăritare; 14 rochiî, unele cu sponci de aur cu diamantele și cu gurile de

mărgăritare; plapome și cerșeafuri cu florî de fir; covóre de mătase; oglinđi cu pervazurile de argint; talere séu tipsii de argint; altele tot tipsii de argint cu florî pentru póine; linguri, furculițe, solnițe de argint; talere de argint cu cornuri poleite, lighian și ibric de argint; pe urmă, cal de ginere cu șeua de catifea și scările și oblâncurile de argint; careta cu șese telegari; rădván cu șese telegari, cuhniă cu telegari; patru sute oi cu miei; 40 de boi de plug; 30 de vaci cu vițeî; 20 de iepe cu mânji

Dómnă română din secolul XVIII¹⁾.

1) Colecția Academiei Române.

și armăsari; 150 de mătcă de stupi; moșiele Cimiani, Scărișora, Clanța, Tigeani; vii la Pitești și la Schiaă, case de piatră în București și 30 suflete de Țigani.

Acésta Ț zestrea Stanchii Brâncovénu.

Și tot așa da Marii la 1693; Ilineii, la 1698; Saftei, la 1700; Ancuții, la 1704; Bălașii, la 1708 și Smarandei, la 1712, — sunt șapte fete. Băieții sunt patru; dintr'ênșii n'a apucat să însore de cât pe cel mare Constantin cu féta Vornicului Ion Balș de la Moldova și pe al doilea Ștefan cu Balașa, féta Visterului Ilie Cantacuzino tot de la Moldova. La amêndoi feciori le dă daruri să ducă mirelor și 'ncep iér lefturile, ghiordanurile, cerceii, inelele, lanțuri de aur greú cu nasturi de diamante și sălbii, și ținte de ișlic și călțuni cu mărgăritare și smaragduri, și conteșe de postav ghiolghiol cu limie de samur, și 'n fine caretă frumósă cu stâlpii și măciucile poleite și cu șése telegari cu hamurile leșesci.

Și să nu uităm un lucru, și-anume că, după ce mărită șapte fete și însoră doi flăcăi, Brâncovénu tot mai trâmite la Brașov, spre păstrare, patru-spre-dece lădi, *în care sunt cu ocalele* — spune inventariul făcut mai târziu, — *în cari sunt cu ocalele*, aurul și argintul și cu pumnul, așa, în nescire, pietrele prețioșe, diamante, rubine, smarande, perle, safire, turquoises, balașe, mărgén și chihlibar. Nu mai vorbesc de stofele prețioșe și de pânzeturile de mătase, cusute cu fir de aur.

Și tóte acestea nu's de cât uă parte din starea Brâncovénului, căci banii ce avea erau depuși la Zecca Veneției, și la Viena, și mai nuscii unde.

Écă uă avere de boier ajuns domn, — boier român renumit și legendar prin bogățiile séle. Țerani din Argeși, astăzi chiar, prin prejurul Piteștilor, țerani din Romanați, țerani din Dâmbovița vorbesc încă de culele Brâncovénului, de nesce tainițe săpate în pământ, în cari sunt trântite, claiă peste grămadă, butoie cu bani și lădi cu scule de aur și de argint. Ușile ênsé, ușile culelor sunt închise cu așa lacăte vrăjite, încât trebuesc atinse cu iérba-fiérelor, — plantă ciudată care, de la un cârd de vreme, numai cresce prin câmpiele României. Iérba-fiérelor nu mai este, decî culele rămân închise pentru veciă.

Și-acum, descindând de la Domn la boier, să nu credeți că giuvaericalele erau mai puțin numeróse. Mă rog! La 15 Novembre 1772, adică acum 127 de ani, Pârvu Cantacuzino, care avea case mari, adevărat palat acolo tocmai unde este astăzi Kioșcul

de muiat crucile la Bobotéză, mărită pe fiă-sa Maria după Spătarul Tudorake Balș de la Moldova.

Sciți ce-î dă ca lucruri și seule? Un sóre cu diamanturî, un ghiordan cu diamanturî, trei părechî de cercei; douë cu câte un picior de smarand și una cu picior de zamfir și cu aripî de diamanturî; uă țintă pe ișlice cu diamanturî; uă păreche paftale cu diamanturî; 10 șirurî de mărgăritare; șese inele cu diamante, robine, smarande; alte trei părechî de paftale, una de chihlibar, alta de *sadef* cu câte un robin la mijloc, alta de argint poleite; și patru sute de galbenî zermanupî pentru salbă, left și brățări.

Brâncovénu dedese Stanchiî 30 de iie; Pârvu Cantacuzino dă Mariei numai 15, din carî 3 cu sîrmă, 6 cu fir și 6 cu mătăsurî. Brâncovénu dedese 14 rochiî; Pârvu dă numai 6, din carî numai una e mai bogată: e de ghermesut cu fir, vërgată, și cu gurile cu mărgăritare, cele-l'alte cincî sunt de atlas, de belacósă și de ghermesut, dér n'aũ pietre prețioșe pe dênsele. Tóte aceste rochiî și-aũ anteriele lor.

Așternutul Mariei Cantacuzino pare chiar mai bogat de cât al Stanchiî Brâncovénu. Are 21 de perne marî și micî, 4 plapome, una de lastră, alta de atlas și douë de ghermesut. Rufăria a fost albită și spălată în Țera-Românescă cu atătă maiestriă în cât necunoscuțîl poețî aî poporului aũ cântat cu entusiasm bărbăția jupânișelor și negustoreselor, carî aũ rufe albe,

Ca și cóla de hârtiă,
Când o dai din prăvăliă
Logofeșilor sã seriă.

La argintăria Mariei Cantacuzino se observă un lucru ciudat, sunt cuțite, sunt lingurî câte 12, douë solnițe, tavă cu 12 zarfurî, străchióră de dulcěță cu lingura ei, *un burdur cu cățîă*, — dér nu's fureculițe.

Eraũ fureculițele în zestrea Stanchiî Brâncovénu la 1692 și nu sunt la 1772 în zestrea Mariei Pârvu Cantacuzino. Lucrul se esplică prin faptul următor: nu se mânca cu fureculița la noi pênë în secolul nostru. Brâncovénu le-a dat fiă-sei, căci cumpărase, probabil, garnitura completă. Pârvu Cantacuzino, om mai practic, n'a cumpărat de cât ceia ce trebuia: cuțite de tăiat și lingurile de sorbit ciorbă. Fureculițe eraũ la Domnî și la boierî, dér nu le scoteaũ de cât de ochiî străinilor, cum a făcut Dómna lui Mavrogheni la prânz, când a invitat pe Lady Craven la palat.

Incolo, toți și toate mâncau cu degetele. Baronul de Tott spune că la Constantinopole, în lumea cea mare a Fanarului, era uă tână Fanariotă, care scia să ia numai cu două degete măslinile din ceanonul, pus în mijlocul mesei, cu atâta grație, cu atâta drăgălășie, în cât nu te puteai opri de a nu o admira. Tot așa făceau și jupănițele noastre, mâncau cu degetele și, după fiăcare fel de bucate, își spălau degetele în nesce adorabile lighiănase de argint, puse alături de farfuria fiăcăruia. În ele era apă caldicioasă cu miros de iasomie și alături măhrămii de șters, cari te îmbătau cu mirosul lor de sulfină și levănțică.

N'are furculițe Maria Cantacuzino, dér are, ca și Stanca Brâncovănu, caretă cu șese telegari cu hamurile cu alămuri, are cuhnă cu 6 telegari, i cal de ginere cu șeua ferecată cu argint și cu raftul de argint, 30 de iepe, 2 armăsari, 30 de vaci, 20 de boi, 200 de stupi, 200 de oi și 30 de suflete de Țiganii, moșiele Lungii, Schimbatii, Măgurenii, Grecenii, case în Bucuresci, 38 de pogone de via la Sărata.

Écă zestrea unei fete de boier.

Să nu credem că numai Dómnenele și boerócele purtau giuvaericele și alte scule. De loc; fetele de neguțători, de ómeni cu dare de mână, de preoți, de moșneni aveau scule.

Din fóia de zestre a unui popă, — chip de sémă în istoria Bucurescilor, căci a zidit uă biserică, — din fóia de zestre a fetei lui Popa Herea, făcută la 1 Ianuarie 1711, adică acum 188 ani, se vede că féta popii Herea a primit de la părintele său: uă perechiă de cercei de aur cu mărgăritare și cu robinuri; două inele de aur; bani de cap în valóre de taleri de cece; uă cunună de argint; șese șiruri de mărgăritare și de cece șiruri de mărgean. Acestea ca giuvaericele. Ca haine, féta Popii are în fóia de zestre, uă mintié de canavăț turungiu cu limi de jder, cu zagara de samur, cu nasturi împodobiți cu 12 mărgăritare; uă altă mintié roșie tot de canavăț, blană de sandrac cu nasturi de sirmă; patru rochi de dimiă; 10 ie, din cari mai multe cusute cu mătăsuri. Și i-a mai dat Popa Herea fetei séle un toc de tipsii de aramă, un toc de talere de cositor, două tingiri cu capace, două linguri de argint, un covor, uă scórță, și ierăși așternutul și alte trebuincioase, toate cum se cade, — și firesce, ca și Pârvu Cantacuzino, și Popa Herea sfârșesce fóia de zestre cu legiuitele și nici odată uitatele cuvinte: *De la noi puțin, ier de la Dumnețu mult.*

Muncise ca féta înainte de măritiș, muncea ca nevastă pe

urmă. Fiă ca Domniță, orî ca jupăniță, féta, brodase, cususe, alesese de când vârsta îi permisesse. Poetul poporan a văđut-o ca féta, când ăice în versurile lui:

Imî cöse și 'mî chindisesece
Cu fir d'aur impletesece,
Cu mătase isprăvesce
Cămășuța nunului,
Sangulia mirelui,
Gulerașul vorniu-sěu
Și basmaua taică-sěu.

Și mai târđiú tot poetul poporan a văđut-o soăiă și gospodină perfectă, îngrijindu-și de casă și fiind în tótă puterea cuvîntului:

Dómnă bună curăilor,
Stăpână argaăilor,
Chelărăsă banilor,
Stăpână averilor.

La ăile marî, jupănésa, „Dómnă bună curăilor“, când era sě mérgă la biserică sěu la Curte se 'mbrăca în costumul ce am descris mai sus și pleca cu „Dumnealu“. Poetul popular a văđut-o și ni-o arétă astfel. Are, ăice děnsul, veșmênt zugrăvit în spate și în piept, și

Pésă-i capul de parale,
Urechiuși
De cerceluși,
Degețele
De inele,
Ér la mână-i cu brăăară
Cu pieptul bătut de lei

Și mai are,

Mândru brîu de aur
Seměnat cu pietricele,
Ca câmpul cu floricele
Ca cerul cu miî de stele.

Er negustorésa, tot la ăile marî, pórtă, ne spune poetul poporan:

Iă
Ghiorghioliă,
Rochiă de cutniă,

Papuci roșiori
 Și la toc cu flori,
 Mult sunt jucători!
 Și scie să-î porțe
 Și să-î plescăiescă.

III

Jn capitolul consacrat *Comerciului Bucurescén* am vorbit despre starea neguțătorilor.

Bogația unui boier mare în secolul XVII, bunióră, a lui Preda Brâncovénu, bunicul lui Constantin-Vodă Brâncovénu și care avu case în Bucurescî acolo unde este astăzi hala de pesce și Crucea brâncovenescă, — bogația lui Preda Brâncovénu consista întâi în moșii și 'n sfori de moșii, al căror număr nici el nu'l scia; avea turme de oi în care intrau în tot 25000—30000 de capete, ciređi de boi de 5000 de capete, 1000 de bivoli, 4000 de rîmători, 300 de stupării, unde albinele îi fac cêră care trece peste hotare; are 1000 de Țigani robi. Fiăcare țeran, cap de familiă, îi plătesce la Sftul Gheorghe 6 dinari și la Sftul Dumitru 12 dinari. Câștigă și prin Țigani săi, cari sunt meșteri și lucrăză pe la ómeni aducând câștigul boierului-stăpân. Are mori nenumărate. Lucrăză cu Constantinopole trămițând acolo pe ómeni săi să vëndă cêra, oile și boii; a zidit și înzestrat uă mulțime de mănăstiri și e fórte iubit de Principele Transilvaniei și de ruda sa, domnul Țerii-Românesci¹⁾.

Boierii sciau se 'și îngrijescă veniturile, când timpurile li permiteau. In anii de pace ai lui Matei Bassarab străluciau bogățiile boierilor ca și ale neguțătorilor de nimeni supărate și 'n Bucurescî ca și pretutindenî.

Când veniră ênsă ierășireutățile, „când s'aũ sculat slujitorii „Țerii de aũ tăiat boierii și aũ jefuit casele boierilor și țera, și „când a jăfuit și acest Român, anume Gavrea, casa boierului „Radul Logofet feciorul lui Dumitru Vornicul Dudescu și aũ luat „cărțile și zapisele Radului din mâna lui Petru Diaconul și a „fugit într'altă țeră ca un om rău și ficlén²⁾“, — când omorîră Seimenii și Dorobanții atâția boieri, și dărîmară case și furară zapise, învâlmășelile, judecățile și certele încep din nou.

1) Paul din Aleppo în *Travels of Macarius*, pag. 366.

2) *Arhive*: Condica No. 1 a Episcopiei Buzăului, pag. 355, hrisov din 11 Mai 1655.

A fost ênsă în firea Românului să aibă, cum spune locuțiunea bucurescănă „inimă largă, dragă!“, să nu pună multe la inimă,

ЖУПЫЦА,   8   СТО ПЫНА

Păuna, nevêsta lui Preda Brâncovênu²⁾.

„aicea în țeră cu mare veselîă; aũ făcut multe ospete și jocuri

să nu se lase a fi ingenunchiat de rêtăți, orî cât de cumplite ar fi fost ele.

Acéstă nepăsare și acéstă inclinare spre petreceri aũ mers uneori atât de departe, în cât poetul poporan, moralist adeseori sever, le-a batjocorit în cunoscuta locuțiune:

„țera móre de Tătari, și „baba jócă cu lăutari“.

D'abia se sfârșiseră rězvrătirile din timpurile lui Matei Bassarab, Constantin-Vodă Șerban și Mihnea III, d'abia scăpase țera de a nu fi schimbată în pašalic turcesc, și Bucuresceniũ uitară tot, punându-se ierășî pe petreceri.

De-altmintreli, se recunoscem că jucaũ bieții boieri și neguțatori după cum le cântaũ și 'mprejurările. Era, bunióră, în vremea lui Radu-Vodă Leon (1664—1669). Cronicarul (dice ¹⁾): „Intru aceste vremuri, Radu-Vodă avênd un cocon și Duca-Vodă, din Moldova, uă cocónă, „anume Katrina, s'aũ ajuns în „cuvênt și aũ logodit pre coconî. La care logodnă aũ fost

¹⁾ Mag. Ist. I, pag. 351—352.

²⁾ Din portretele zugravului de la Leurdeni, dinainte de 1650. Colecț. d-lui N. Crețulescu.

„carî se potriveaă cu uă nuntă domnescă, ier nu logodnă. Strîns-aă „tôtă boierimea țerei cu tôte giupănesele, și aă întins corturile „în dél despre Mihaî-Vodă, în drumul Cotrocenilor. Acolo, făcea „ospețe în tôte ăilele. Adus-aă pehlivanî de ceî ce jócă pe funiî „și de alte lucrurî. Adus-aă și un pehlivan Hindiă, Harap, carele „făcea jocuri minunate și nevêđute pe locurile nôstre. Iute om „era și vîrtos. Lângă altele, de nu le putem lungi, făcea acestea „maî ciudat: punea de rînd 8 bivoli, și se repeđia iute și sărînd „peste ei, se da în vêzduh peste cap, și cădea în picióre de cea „parte; un cal domnesc, gras, mare, își lega chica de códă-î, „și'l bătea comișelul cât putea, și nu putea s'î mișce din loc; „alta: un copac mare din pădure adusese neted și înfipt; s'a suit „pe dênsul ca uă maimuță; deci, după multe jocuri ce aă făcut „în vêrfu-î, s'a slobođit de acolo cu capul în jos, și aă dat în pi- „cióre; alta: un tulpan de mulți coți îl ținea ómeniî în mâinî „câți era, și se rãpeđia iute, și mergea cãlcând pe tulpan și „nu se afunda; alta: se prindea mulți ómeniî câte doi de mâinî, „și făcea chip ca de uă butiă cu mâinile și maî lung, și se rã- „peđea iute, și intra cu capul prin gura aceea, și nu 'l simțea „ómeniî, și de cea parte cădea 'n picióre. Ca acestea făcea multe „care nu le ținem minte. In scurt, mare veselîă s'a făcut la acéstă „logodnă a coconului Radului-Vodă aicea la noi; în Moldova „nuscim ce va fi făcut Duca-Vodă“.

Bucurescenî, cu mic, cu mare, se uitară la Hindiul Harap de la logodna beizadelei lui Radu-Vodă Leon cu aceiași plăcere și cu aceiași nesfârșită mirare, cu care se uitaseră la uă Indiană comediantă, care, la a doua căsătoria a lui Constantin-Vodă Șerban cu uă Circasiană¹⁾, tot astfel făcuse minuni, mergênd pe frînghîă cu capul în jos, și învêrtîndu-se, tot cu capul în jos, pe uă tobă rotativă, în mijlocul săbielor²⁾.

Soitarî, pehlivanî, măsăricî și comediantî la Curtea Domnescă esistaă încă din secolul XVI. Petru-Vodă Cercel vêđuse pe *bufonî* regalî la Curtea lui Enric III de Valois și avea, și el, cum vor avea și următorîi lui, *caraghioși* carî s'î facă s'î rîdă. „Manea Nebunul“, „Prințipul Zamfir“ și alți caraghioși, de carî vorbesc *Scrisorile* lui Ion Ghica, pentru finea secolului XVIII și

1) Prima Dómnă a lui Constantin-Vodă Șerban, fostul serdar de la Dobrenî, fusese Bă-
lașa, zidítórea mănăstirei Jitianul de lângă Craiova.

2) *Travels of Macarius*, etc., pag. 382.

începutul secolului XIX, nu sunt de cât descendenții degenerați ai măscăricilor și caraghioșilor din secolele XVI și XVII.

Tot acum, în secolul XVII, și-anume în anul 1667, dăm de prima cafea bucurescă. Acastă cafea o stăpânesce Hamie, fost seimen al Palatului împărătesc din Constantinopole. Cafeaua se află situată pe locurile mănăstirei Cotrocenilor, lângă biserica Dómnului și lângă viitorul han al lui Șerban-Vodă ¹⁾.

Boierică română din secolul XVIII³⁾.

În timpul Brâncovénului, boierii petrec împărătesc în anii de linisce ai domniei lui celei fericite. Sunt nunți peste nunți cu petreceri mari, prin curți, sub corturi și umbrare. Domnul vine la unele; la toate însă trimite daruri: Bengescii, Crețulescii, Racovițescii, Duca, Cantacuzinii, Fărcășanii, Herăscii, Filipescii primesc la nuntele lor daruri de la Domniă: postavuri, atlasuri, bucăți întregi de bellacósă, zovonuri, hataiă cu flori de fir pentru desgovit, făclii poleite, bani pentru işlicul ginerelui, covore și alte lucruri de cari Domnul bun și prevădător gospodar, își făcea mari provisiuni la 'nceputul fiăcărui an ²⁾.

Inrudirea mai de aproape se mai de departe cu Domnul făcea ca boierii nimic să nu hotărăscă, chiar și 'n viața lor casnică, fără ca să vestească pe Domn, să'l întrebe, să-i cêră voiă. Când plecau peste hotare, și lucrul se 'ntempla atât de rar, fiă în Transilvania, fiă în Turcia, fiă chiar în Moldova, ei cereau totdeauna încuviințarea Domnului ⁴⁾.

Jupânesele duceau viața casnică în adevăratul înțeles al cuvântului. Și de ele, ca și de matronele romane, se putea dice: *pueros dilexit, lanam fecit, virtutem coluit*. Sunt rare Jupânitele cari au

1) *Arhive*: M-tirea Cotrocenilor, pach. 25, act. 18 și pach. 30, act. 1.

2) *Rev. Ist. a Arh. Rom.* Semile Brâncovenesci, pag. 39 — pag. 692, *passim*.

3) Colecț. Academiei Române, din publicațiunea lui Grassot-Sauveur din secolul trecut.

4) Kogălnicenu: *Cronicele României*, II, pag. 286, Neculce.

eșit în viața publică. Elena Matei Bassarabă, din némul boierilor Năstureli din Herăscă este una din cele cari au luat parte la viața politică a Țerei-Românești. Avem de la dânsa, datate din Bucurescă, două scrisori către George Răcoeci, principele Transilvaniei, scrise românește, pôte chiar de mâna ei¹⁾. În actele Mănăstirei Brâncoveni²⁾, găsim, într'un act din 1654, Octombrie 28, pe féta lui Nicolae Pătrașcu-Vodă, nepóta lui Mihaï Vitézul și soția lui Evstratie Postelnicul, iscălită cu litere latine: *ieă ilinka fata lu Pătrașku-Vodă*.

Am vorbit într'altă parte³⁾ de puternica și măreța figură a Marei Postelnicese Elena Cantacuzino, născută Radu-Vodă Șerban. La 1678, Februariu în 26, apare în documente Clucerésa Marica, nevésa lui Ivașco Clucerul Bălénu; ea ține corespondență cu ginere-séu, Șerban Slugerul Știrbei, și se citește printre rânduri câtă durere simte că bărbatu-séu este exilat la Moldova⁴⁾. Fiică-sa, Stanca Știrbei, are fóiă de zestre bogată ca și cele ce dăm mai la vale. Marica Bălénca nu scrie cu mâna ei, și dice la sfârșit: *mă-am pus înclul ca să se crédă*; subsémnă, cum este obiceiul, pentru dânsa Grigore Bălénul și Teodosie Mitropolitul.

Sunt, dintre jupânițe, unele atât de frumoșe, în cât li se duce numele peste nouă mări și nouă țéri. Cassandra, féta lui Șerban Cantacuzino, măritată după Dumitru-Vodă Cantemir, era de uă frumuseță uimitóre, plină de cumințeniă și de învățatură; cetind mult și îngrijindu-și minunat de casă și de creșterea copiilor.

Boer român, din secolul XVIII s).

1) Hasdeu: *Columna lui Traian*, 1873, pag. 170—171. Uă scrisóro este din 3 Ianuariu, alta din 23 Ianuariu 1633.

2) *Arhive*: pach. 18, act. 18.

3) Veđi cap. *Podul Mogozóiei*.

4) *Arhive*: *Condica Mitropoliei, Județul Telcorman*, pag. 118 și pag. 131.

5) Colecția Academiei Române.

Cassandra Cantemir a murit în Rusia, de dor de țară și de rea îngrijire, și este îngropată la Moscova, într'ună biserică grecască. Al treilea băiet al Cassandreï, Șerban Cantemir, a vorbit într'un rând grecesce la Pasci, la Petersburg, înaintea lui Petru-cel-Mare, atât de frumos, în cât Țarul i-a făcut bogate daruri¹⁾. Cel-l'alt

băiet al Cassandreï, Antioh Cantemir, va fi ambasadorul Țarineï Elisabeta la Londra și la Paris, va avé un renume europén ca diplomat și ca învățat și va fi, în Rusia, considerat ca un Boileau al literaturéi rusesce și ca creatorul satirei muscălesce.

Jupânesele carî nu erau icóne de frumusețe năzuiaũ din rësputeri a ajuta natura și a lua ochii privitorilor cu uã multime de meșteșuguri feminine. Din secolul XVI, apele, — „conservátore ale pielei“ — fardurile, vermiliónele sunt cunoscute la Bucurescei ca și la Constantinopole. Veneția face frumos comerciũ cu aceste *aydes de la nature*, cum numesce d. de Germigny dresurile, într'ună scrisóre către Caterina de Medici, căreia îi cere pentru Sultana-Validé farduri francese mai reputate de cât cele venețiane; cesteia din urmă fac pielea pré luitóre²⁾.

Se siliseră Mitropoliții de pe vremuri să le convingă a nu mai da pe obraz cu dresuri. Le-a fost și lor, și femeielor cu neputință de a se învoi! În manuscriptele lui Antim Mitropolitul găsim unul intitulat *Mântuirea Pécătoșilor*, din care

estragem urmátóarele:

„Pentru patru pécate ce fac, muierile se muncesc mai mult, „adică ântâiũ, pentru că se 'mpodobesc și 'și înfrumusețéază trupul „lor cu vâpseli, ca să arete mai frumoșe de cât firésca podóbă,

1) Carra: *Hist. de la Mold. et de la Valachie*, ediția de la Iași, 1777, pag. 77 și ediția de la Neuchâtel, 1781, pag. 71.

2) Hurmuzake: *Documente*, XI, pag. 164—165. Scrisóre din 12 Iuliũ 1583.

3) Sfârșitul secol. XVIII și 'nceputul al lui nostru. — Colecțiunea d-lui Gr. N. Manu.

Fetă de boer, în costum de sərbătóre³⁾.

„care le-aŭ dat Ziditorul. A doua, pentru vrajele și descântecele „ce caută¹⁾: stinge cărbuni, pune lacăte, și cuțite, și sorți să 'și vėdă norocul lor, nu împrumutėză la 'nceputurile lunelor pre „nimeni, nici foc nu daŭ cāte-va țile; cred în glasurile cocoșilor „și altele asemenea vrăji fac. A treia, clevetesc și acasă, și la biserică²⁾. A patra, nu se ispovedesc bine“³⁾.

Voiaŭ să fiă frumoșe jupānițele și se alintaŭ în tóte desmierdările fericirei cu uă nesăturată lăcomiă, ca și cum presimțiaŭ că va veni de-odată vėntul negru și mistuitor al nenorocirilor, care să ardă și să pārjolėscă și frumuseți, și ființe iubite, și bogăția, și tot.

Fetele lui Radu-Vodă Șerban vor suferi la Viena, după mórtea tatălui lor, sārăcia cea mai luciă. În luptele dintre Cantacuzinesci și Ghiculesci, Elena Postelnicėsa Cantacuzino se va sbate în chinurile Iadului, și ea mumă, și ea femeia. Marica, Dómna lui Constantin-Vodă Brāncovėnu, își va vedė feciori și soțul murind pēnē la unul. Bėtrāna Stolnicėsa a lui Constantin Cantacuzino, muma lui Ștefan-Vodă, va aŭdi la Bucuresci că i s'a tăiat soțul, fiul și cumnatul la Constantinopole și va ajunge, cum se țicea pe atuncī, la atāt de *bogată lipsă*, în cāt nu va avė ce să mănānce. „Eram față, țice del Chiaro, cānd bėtrāna cerea de la un Grec, „care ținea satele ei în arendă, nițică făină se 'și facă pāine să mănānce ca să nu móră de fόμε⁴⁾“ ... ea, mumă de Domn!

Și pe cānd bėtrāna cădea de fόμε, una din nurorile ei, nevėsta lui Radu Cantacuzino, fratele lui Ștefan-Vodă, se lupta la Mānāstirea Mihał-Vodă cu un Grec, care voia să-i omóre copilul, decă nu-i da la minut cincī pungī de bani⁵⁾. ... Și tot acum, nebună de durere și de gróză, fugea din Constantinopole, după ce cerșise pe ulițe pāine pentru copii, uă altă nuroră a bėtrānei Stolnicese, Pāuna Dómna, din némul Grecenilor, nevėsta lui Ștefan-Vodă; fugea pentru a trăi nenorocită āntāiŭ în Sicilia, pe urmă la Neapoli, la Roma, la Florența, la Bologna, la Ferrara, la Veneția, la Viena, la Sibii, de unde nu putu să intre în țeră, din cauza lui

1) Veđi cap. *Bólele și Doftori*.

2) Locuțiunea: „ce-ai țis tu, c'am țis cū, c'a țis āla?!“ — ora și-atuncī ca și astăzi la basa tuturor conversațiunilor bucurescene.

3) *Biserica ortodoxă Romānă*, 1887—1888, pag. 1025. Studiul d-lui C. Erbicėnu: *Descrierea mss-lor Mitropolitului Antim Ivirėnul*.

4) *Le moderne rivoluzioni della Vallachia*.

5) Șincai: *Cronica*, II, pag. 251—252.

Nicolae-Vodă Mavrocordat, și 'n fine, la Petersburg, unde nenocita Dómnă muri¹⁾.

Secolul XVII și primii ani ai secolului XVIII sunt bogați în asemenea priveliști tragice din istoria Țerei și din istoria Bucureștilor. La fiă-ce pas se ridică din îngălbenitele documente și din sdrențuitele condicii ale Arhivelor, un gemet înăbușit dér adânc, — *lungo, lontano, piangevole, stanco*, — ar dice Carducci.

III

Degustorii mari și mici, poporul de jos, „obrazele scăpătate“, cum se va dice în secolul XVIII, munceaă de diminéță pêne séra. Ceī mici locuiaă în mare parte în bordeie séu căsuțe mici de lemn; ceī mai răsăriți, séu „mai eșiți de-asupra necazului“ aveaă case 'n paiante; numai vro căți-va *baș-negutători*, „ghiaburī“ de tot, locuiaă în case bolovănite ca și boierii²⁾.

Munca li-era viéța. La sêrbători ênsê petreceaă de 'și scoteaă necazul întregii sêptemâni. Intr'a doua jumétate a secolului XVIII, îndată ce se îmbrăcaă grădinele și pădurile, Bucurescenii plecaă Dumineca cu demâncare sê petrecă în următóarele grădinī: *Câr-ciuma din pădure*³⁾, *Fântâna Beizadelelor*⁴⁾ din pădurea Cotrocenilor, pe *Dêlul Văcărescilor*, în câmpia *Filaretului*⁵⁾, dincolo de Mitropoliă, la *Herăstrău*⁶⁾ lângă frumosul kiosk, făcut de Alexandru-Vodă Ipsilante, în păduricea cea poetică de la *Sftul Elefterie*⁷⁾, *Grădina lui Scufă*, *Grădina Brâncovénului*, *Grădina cea báltósă a Cismigiului*, *Crângul lui Haji Ilie de la Moși*, la *livedea Deșliului*, la *Grădina lui Giafer*, la a

1) Șineai: *Cronica*, anul 1717. — Cf. Laurian: *Istoria Românilor*, III, domnia lui Stefan-Vodă.

2) Veđi și cap. *Comerciul bucurescén*.

3) Pe unde este astăđi Strada Berzel.

4) Găsită prin pădure, ca izvor, de beizadelele lui Alexandru-Vodă Moruzzi.

5) Acilea lăutarii cântaă:

Frunđă verde de cicóre
La Filaret, la isvóre,
Mult e umbră și rēcóre,
Și apă rēcoritóre.

6) Veđi cap. *Curțile Domnesci*.

7) Sulzor: *Geschichte des transalpinischen Daciens*, citat la cap. *Curțile Domnesci*.

lui *Barbă-Lată* și la *Grădina Belului* unde, înainte de a fi cimitir, când era încă proprietară acolo Mitropolia, Bucurescenii au jucat ani de-arândul sârba, chindia, bătuta, căzăcesca, gălățenca, hâr-lăuónca, ca la ușa cortului, rața, arnăuțenca, corăbieresca, zoralia, ca la Bréza etc., etc.¹⁾

Serbătorile cu potrivite petreceri nu lipsiau din calendarul Bucurescénului. De la Ignat din Decembre, cu tăiatul porcilor, de-alungul a patru stagiuni ale anului, pênă 'n Octobree, la serbarea Zalhanalelor, cu tăiatul vitelor celor grase și cu facerea renumitei pastrame pe drumul Pantelimonului, — Bucurescénul petrecea cu Moș-Ajunul, cu Moș-Crăciunul, cu Brezaia, cu Vasilea, cu Vicleimul, Stéua, Sorcova, Geamala, Cășlegile, lăsatul-secului cu septemâna-nebunilor, cu darea în târbacă și cu încuratul cailor la Săn-Tóder pe câmpia Teilor. Veniaă apoi Pascele cu dulapurile²⁾, pe cari Boscovicî le găsesce în versul lui Virgiliu: *Oscilla ex alta suspendunt mollia pinu*³⁾; în urmă Călușarii, Drăgaica, Paparudele, Sftul Ilie, jocurile de noroc *ținii*, *năpărstócele*, *cazoina* (?), *carelele*⁴⁾, — sute de prilejuri pentru a petrece și a hohoti în rîsete, în glume, în jocuri de păcăleli.

Copiii se jucau de-a fețele, de-a zidul, de-a ineluș-învîrteguș, de-a puia-gaia, de-a baba órba, de-a v'ați-ascunsele, de-a casa, de-a ața, de-a focul⁵⁾, de-a lupta voinicéscă, de-a trânta, de-a armașul, etc., etc.

Jucau boierii, jucau neguțătorii, jucau toți. Nu erau Bucurescii orașul bucuriei, când picior de Turc ori de Tătar nu se pomenia în țără? Poetul poporan șice:

La tulpini de meri,
Danșuri de boieri

și

Jos la rădăcină,
La dalbă tulpină,

1) D. Ollănescu: *Teatrul la Români*.

2) Cel de la Radu-Vodă întrecea pe toate cele-lalte. Veđi pentru *dulapuri* și cap. *Curțile Domnesci*.

3) *Voyages* (Lausanne, 1762), pag. 106. Versul este din *Georgicon* l. II, 389 și *Oscilla mollia* se póte esplica, mai cu sémă din cauza calificativului *mollia* cu dulap mișcător (*mobilia*), dér și cu un fel de măscă ale lui Bacchus, alărnate de pomi, și ca să aducă noroc ogrădei sóu câmpului, și ca să sperie păsările. *Grammatici certant!*

4) V. A. Urechia: *Istor. Românilor*, II, pag. 430.

5) Jocul *de-a focul* se juca cu ajutorul putregaiului fosforescent de la podurile de lemn ale Bucurescilor.

Mese de boierî,
Danşuri de curteni
Şi de negustorî 1)

Şi 'n timpul acesta, lăutariî se topiaă oftând la 'nceputul secolului XIX pe:

Frunză verde de orez,
Veđi cu ochii şi nu'mî cređi;

séu :

Când tócă la Radu-Vodă
Şedeam cu puica de vorbă;

séu :

Nu mă pedepsi, stăpână,
Şi 'mî spune că mă iubesci;

séu, pe modul ironic, vesel şi săltăreţ:

Aoleo, ce bătaiósă!
Nici cu asta nu ژی casă 2).

Eraă iubirî carî aă rămas celebre şi pe carî lăutariî le-aă nemurit, bunióră, la 1741, iubirea lui Vasilache Saegiul pentru Marica Brezoianca, născută Filipescu 3), iubirea Dómnei lui Alexandru-Moruzzi pentru Ienăchiţă Văcărescu, care n'o iubia şi cărora lăutariî le făcuseră următorul cântec:

Ienăchiţă Văcărescu
Şede 'n pórtă la Dudescu 4),
Cu ciubuc de diamant,
Capot roşu îmbrăcat,
Cu anteriū de atlas,
Móre Dómna de necaz;
Cu hanger de Korassan,
Dómna trece în rădvan,
In rădvanul aurit,
Cu tot coşul poleit,
Ocolit de ciododari,
Tras de patru armăsari;

1) Teodorescu G. Dem., pag. 79—80.

2) *Buciumul* lui Bolliac, 1864, No. 21.

3) *Arhive*: *Condica* No. XIII a Mitropoliei, pag. 217—218. A urmat divorţ.

4) Adică în foişorul de privélă care se afla de-asupra monumentalei porţi de la casele Dudescului din Sfiîi Apostoli (Veđi Ion Ghica: *Convorbiri Economice II, Casa Dudescului*).

Trece des și 'l mai privesco,
 Că cu foc îl mai iubesc.
 Ienăchiță stih îi face
 Că Domniții mult îi place,
 Stih cu *libov* ¹⁾ înfocat,
 Și-o desmiérdă 'n laudat.
 Boier astfel ca un brad
 Nu se află 'n Țarigrad.
 El cu Dómna s'ar lovi,
 Décă Vodă ar muri.

La 'nceputul secolului nostru se povestesc despre iubirea
à la Romeo a unui Bălăcénu pentru uă Bărcănescă, uă Juliettă,
 ideal de frumósă. Pentru aceștia, lăutarii cântau nóptea pe lună:

Luniță luminătoare,
 Și stele strălucitoare,
 Luminați mai cu tăriă
 Seumpa mea călătoriă,
 Să ved drumul de-a mă duce
 La iubita mea cea dulce,
 Care, tristă și deștéptă,
 Cu foc mare mă aștéptă.

Și urma, după cântec séu în cântec, nesce oftatură, nesce *ah!*
 și nesce *oh!* atât de adânci și atât de lungi, încât păreau că plâng
 pênă și urși și bîrnile podurilor.

— Plângi, țigane, plângi să plângă și cărămida, dicea înamoratul
 din băterile inimei, și Țiganul ofta de s'ar fi înmuiat și stâncile
 dér-mi-te inima iubitei, care tresăria din adâncuri când lăutarul
 începea c'un iresistibil:

Frunză verde de piper,
 Câte stele sunt pe cer
 Pênă 'n Țiuă tóte pîer;
 Numa' luna și c'ua stea
 Scie de patima mea.

Iubiau, oftau, dér și mâncau. Mesele boierilor erau renumite
 ca și ale Domnilor, pentru mulțimea bucatelor, din numărul că-
 rora nu lipsea mult gustatul pilaf. Mâncau cu degetele, dér mân-

¹⁾ *Libov*, adică *iubire*, mai po urmă *amor*, pronunțat în mahalalele bucurescene pênă mai
 de ună-đi *hamur* și *hamor*.

cau curat, atât cât era cu putință a se mânca curat cu degetele. Bea înse toți, dintr'un singur pahar, care făcea rotocolul mesei, și era mare cinste pentru musafir, când stăpânul casei, după ce mânca fructe cu semințe, binevoia¹⁾ să 'ți trimită ție, musafirului, semințele pe cari pôte le plimbases prin gura sa²⁾.

Țigani erau bucătari, și de câte ori acești „gașperi“ artiști ai tigăiei, nu au întrecut la pregătirea și potrivirea sosurilor, și iahnielor, și rântașelor, pe bucătarii francesi pe cari unii Domni fanarioți îi aveau ca baș-bucătari ai Curței lor. Putea, bunióră,

Ienăchiță Văcărescu 4)

Louis-Etienne Maynard, Francesul bucătar al lui Alexandru-Vodă Ipsilante³⁾, se pregătescă fragii à la française, atât de delicioși în cât Mitropolitul și Episcopii de pe vremuri, uitând cumpătarea cerută de canónele monacale ale Sftului Vasilie, se se îndópe cu fragii à la française pêne la uă primejdiósă indigestiune; putea Louis-Etienne Maynard se servescă la mésa domnescă cine scie câte sosuri verđi, galbene, fistichii, — când făcea Dincă Țiganul uă mâncare de clapon cu coconari, — și de clapon, mă rog, îngrășat cu migdale de Țarigrad! — lăsaú boierii tóte sosurile și

tóte combenățiile Franțuzului, și mâncaú din mâncarea lui Dincă, pêne când îi ridicau pe brațe de la mésa.

Mezelicurile, — ceea ce se mai vede rar pe la noi, și e încă de regulă în Rusia sub numele de *zakuska*, — mezelicurile, 8, 10, 12 feluri, se mâncaú la 'nceputul mesei pentru deschiderea poștei, și-apoi începeau bucatele cari, spun unii călători, s'ar fi cređut că nu se mai sfârșiau.

Aduceau din Constantinopole și din Grecia lucruri minunate. Se mâncaú în Bucuresei stridií pôte mai multe în secolul XVIII, de cât acum 5—6 ani, în timpul nostru. Veniaú stridií de la Con-

1) In secolul XVIII și la 'nceputul secolului XIX se dicea: *catadicsia* în loc de *binevoia*.

2) Contele de Lagarde și Recordon în *Călătoriile* lor vorbesc de aceste obiceiuri.

3) Hurmuzake: *Documente*, Supl. I, vol. II, pag. 7. Veđi și al meu studiu: *Din Istoria Fanarioților*, Alexandru Ipsilante și fii săi.

4) După *Revista Română*, an. 1862, studiul lui Odobescu: *Poezii Văcăresci*.

stanța; tuturor ênsă și mai ales, subțirelul mîncăcios Dapontes, le plăceaștridiele de Constantinopole¹⁾.

Dapontes cântă pe modul liric mîncările și bêturile de la Bucurescî. El începe prin a țice: „*deschide-voiũ gura mea și voiũ povesti lucruri gustose*“ și-apoi prẽslăvesce: vutcele de Dantzic și de Vlaho-Bogdania, merele de Moldova, vișinele de Valahia, caș-cavalurile de Valahia, cegele și morunul de Dunăre, icrele negre de Odriũ (Adrianopole), mierea de Vlaho-Bogdania, posmagiũ (pez-meșii) de Brașov, caimacurile de Valahia, cẽra galbenă de Moldova²⁾.

Se mîncă pescele 'n post; în dulce, fõrte rar. Cega, mrẽna — deliciõsă cea de Argeș, — plătica de Snagov, imortalisatã de neuitatul Odobescu, somnul, morunul, crapul, plevușca, scupiciul se gătiaũ în tõte modurile: rece, cald, marinatã, uscat. Uniũ Bucurescenĩ, „obrazele scãpãtate“, ca pesce mîncãũ, spune poetul poporan, numai știuca, și peștruga, și galbena caracudã, și pesce d'ãl mẽrunțel.

De altmintrelĩ, și prostimea, și negustorimea, și boierimea, mai 'nainte de Fanarioțĩ, mîncãũ cu plãcere carnea de õiã. Poetul poporan țice:

Îi bunã carnea de õiã,
Mãmãliga din pãrnaiã
Și picior de õiã laiã.

Și mai la vale:

Voĩ sã-ĩ dațĩ pentru mîncare
Uã mieõrã de frigare,
Pastramã de jerpelãlã,
Și urdã de igurțelã;
Uã butlagã de rachiũ,
Și vro cincĩ oca de vin,
Ca sã-ĩ fiã de gustare
Pẽn' o veni prãndul mare³⁾

Înainte de prãnd, adese-orĩ, Romãnul, boier, neguțãtor sãũ muncitor:

A bẽut vin hermeziũ,
Orĩ ravac sãũ baș-rachiũ.

1) Const. Erbicẽnu: *Cronicariũ Greci*. Catalogul lui Dapontes, pag. 218.

2) *Biserica Ortodoxã Romãnã*, XVI, pag. 361. Estras din *Κτήπος Χερσίων*, de C. Erbicẽnu.

3) Teodorescu G. Dem.: *Pocũi populare*.

Și după ce mâncau și beau bine, boierii cei tineri se puneau pe petreceri, cu uă rafinare într'adevăr orientală, cu toate desfătările simțurilor, în brațele frumusețelor, pe cari Țera și Constantinopolea le trămeteau la Bucuresci, unde bătrâne deștepte și îndatoritoare, ca kera Anastasia, ca Pitulicea Țiganca, róba Văcărescilor, ca Rădovanca, de care vorbește Ion Ghica¹⁾, sciau să le găsească locul și cuvenitele potriveli.

Boier din secolul trecut³⁾.

Intr'adevăr, étă ce Țice pudicul, și castul, și feciorelnicul Dapontes: „E frumósă Vlaho-Bogdania. . . Cine „ênsă se duce, frate, la Vlaho-Bogdania, și nu'și intină trupul său, și „își conservă fecioria, este mai fericit de cât un închinător la mormântul Domnului, este cu adevărat fericit. Afrodita și-a avut mai atâtăi Domnia numai în Cipru, după istoria; acum are pretutindenă tronuri și împărății, dér, cu deosebire, cum socotesc eă, în Vlaho-Bogdania, din cauza frumuseței și indecenței femeielor ce sunt în Vlaho-Bogdania²⁾“.

Acestea le scria Dapontes la 1736. La 1776 era și mai frumos, și Dapontes ar fi fugit pârilit în tebaidele Egiptului, ca să scape de ispiti-rile neîntrecutelor frumuseți ce se află la Bucuresci. Printre aceste frumuseți înaintea cărora Francesii, Polonii, Nemții rămaseră adevărat cu gura căscată, aceia care făcu furori și înfierbîntă

peste marginele firei tot tineretul boieresc din vremea lui Ipsilante, fu acea minune de frumusețe femeiească și de deșteptăciune infernală, pe care noi o cunoșcem astăzi sub numele de *Sofia de*

1) *Convorbiri Economice*, II, pag. 574.

2) *Biserica Ortodoxă Română*, XIV, pag. 90—91, din studiile d-lui C. Erbicénu asupra manuscriptelor grecesci, atât de interesante pentru desăvârșirea istoriei noastre.

3) Colecțiunea d-lui Gr. N. Manu.

Witt, din scrisorile generalului Conte de Langeron ¹⁾, dintr'acelea ale contelui d'Hauterive ²⁾ și dintr'acelea ale mareșalului Brune, ambasadorul lui Bonaparte pe lângă Pórta Otomană ³⁾.

Fetă de preocupăță grécă din satul Mudanîa de lângă Constantinopole, Sofia care, mai târziu, va voi să fiă Regină a Iliriei ⁴⁾, avu drept întâiū amant și protector pe un simplu ienicer. D. de Bonskamp, ministrul Poloniei, o cumpără de la mamă-sa și de la Ienicer, și o ținu în palatul Poloniei la Pera, pêne când fu rechiămat la Varșovia. Cređend că se va reîntórce, diplomatul polon o lăsă la Constantinopole și în urmă, primind de la superiorii săi asigurarea că va fi numit într'alt post, d. de Bonskamp scrisse unuī om al său din Constantinopole să vină cu Sofia, prin Bucuresci și Iași, la Varșovia.

Era în 1776 când veni la Bucuresci. Sofia era atunci de 16 ani, și era frumoasă astfel, încât Generalul-Conte de Langeron nu se sfiesce a țice că'n tótă Europa altă frumusețe mai desevêșită nu esista.

Sofia întrecuse tot ce Constantinopolea și Bucurescii produsese mai fărmecător pêne atunci. Ea, mai mult de cât tóte *simpatriotele* séle, da dreptate cânteculuī care se cânta în secolul XVIII prin Pera și prin Fanar și care țicea:

Τῆς Φραγγίτσας τὸ φίλημα
Γλοζὸ εἶναι ὡς τὸ μέλι,
Μὰ τῆς Ρωμαίας γλοζότερον
Μικρῆ. μικρῆ, μικρῆ,
Μὰ ἔχει τὸ φίλη γλοζὸς ⁵⁾

1) Hurmuzake: *Documente*, Supl. I, vol. I, *Memoriul lui Langeron*.

2) Arnaud de Montor: *Hist. de la vie et des trav. polit. du Comte d'Hauterive* (Paris, 1839).

3) Hurmuzake: *Documente*, Supl. I, pag. 724.

4) Serisórea lui Brune către Champagny, *loc. cit.* la nota precedentă.

5) Sărutul Francei e dulce ca și mîerea, dér al Greecei e mai dulce: o mică, mică, mică (Romeia), dér are sărutul dulce.

Fecior de Curte de la 'nceputul secolului nostru.
Colecțiunea d-lui Gr. N. Manu.

Când Sofia ajunsese în Bucurescî, însoțită de omul de'nere-dere al d-lui de Bonskamp, care grea însărcinare primise, tinerii boierii ai capitalei, *feciorii de Curte*, cum se dicea pe atunci, făcură tot ce le stete prin putință, — și le sta multe în putere pre vremurile acelea, — pentru a cunoșce pe 'ncântătoarea Grécă. Darnică și harnică într'ale iubirei, Sofia, spre cumplita disperare a paznicului său, se puse pe petreceri cu tinerii feciorii de Curte veseli, deștepti, frumoși și'mbrăcați în pitorescele haine cu colori deschise, după cum ni-î arătă portretele timpului și colecțiunea de costume coloriate, publicate tot în secolul trecut la Paris de Sylvain Maréchal și Grassot-Sauveur, fost consul al Franciei în Ungaria¹⁾.

După câtă-va ședere în Bucurescî, Sofia se hotărî să plece din capitala Munteniei și se vede că nu numai cu omul d-lui de Bonskamp călători pêne la Iași, ci cu alaiu mare, de vreme ce paznicul disperat scrisese din Bucurescî stăpânului său, înșirându-î pe de rost nenumăratele isprăvi galante, ce pré frumoșa Grécă făcuse la Bucurescî și pretutindenî. Ajungând la Iași, omul de încredere primi ordin de la diplomatul păcălit să lase în capitala Moldovei pe lasciva odaliscă și să plece singur. Atâta rău! Sofia, fără mâhnire, stete la Iași multă vreme și-apoi, pentru că părăsise Constantinopolea ca să mērgă în Polonia, se duse și 'ntr'acolo ca să-aprindă inimele și să zăpăcescă mințile.

Décă ar fi s'o mai urmă în viața-î galantă și 'n urmă diplomatică, am găsi pe Sofia trăind ântâiu cu fiul guvernatorului din Kaminiek-Podolsky, d. de Witt, pe care'l părăsesce pentru câtă-va vreme ca să se reîntōrcă la Bucurescî și ca să mai guste din plăcerile capitalei lui Ipsilante. D. de Witt vine după ea, o regăsesce, — în brațele cui, istoria nu spune, — se cunună și o conduce la Varșovia. De aci, cu voia bărbatului său, principesa de Nassau o ica cu dēnsa la Paris, unde Sofia încântă cu frumusețea și spiritul său pe seniorii curței lui Ludovic XVI (1781). Mai târziu, o regăsim la Iași, în relațiunî cu Conte d'Hauterive, secretarul lui Alexandru-Ipsilante în domnia Moldovei (1787). Francesul îi dă cărți de citit, însoțindu-le totdeauna cu câte un madrigal mai mult său mai puțin reușit. Etă unul, trāmis odată cu opera *les Jardins* a lui Delille, Sofiei, fēta precupeței din Muddagna, de către Conte d'Hauterive, viitor membru al Academiei de Inscriptiunî și Frumōse-Litere din Paris:

¹⁾ *Costumes de tous les pays, avec notices et portraits* (Paris, 1788, 4 vol.)

Lasse de voir partout ailleurs
 Les vers, les vœux et les admirateurs
 Accourir à votre passage;
 Lasse d'être Vénus, Hébé en d'autres lieux,
 Peut-être vous plâirait-il mieux
 D'être Flore en ces lieux sauvages?
 Il cesserait bientôt d'être tel à mes yeux ¹⁾.

Maî târđiũ, am vedé-o amanta luî Potemkin, domnind la Iaşı ca uă suverană, în urmă amestecată în intrigele emigraşilor de la Curşile Londrei, Petersburguluî şi Constantinoplei, căutând, împreună cu Conteşle Gaspari de Luce-Belelval, secretarul luî Constantin-Vodă Ipsilante, fiul luî Alexandru, să se facă, spune uă obscură depeşă a Generaluluî Brune, Regină a Iliriei. În fine, am maî urmări-o într'a doua a sa căsătoria cu conteleşle Felix Potocki, de care va divorţa îndată, speriandu-l cu viaţa sa coruptă şi incestuoasă. Sofia móre în 1821, după ce strălucise în Constantinople, Bucurescî, Iaşı şi chiar în Paris, şi după ce, şice Conteşle de Langeron, în timp de 40 de ani, minunase, spăimântase şi scandalisase Europa cu frumuseţea, cu vişiele şi cu crimele sêle ²⁾.

Sofia de Witt era una; câte ênsê nu maî erau de când se svonise în tot Orientul, că oraşe maî frumoşe şi maî bogate de cât Bucurescî şi Iaşii nu sunt pe lume. Erau cu sutele. Mitropolişii Filaret II; Cosma; Dosithie Filitis protesteză la Domn. Fanarioşii sciũ bine că n'aũ putere să facă nimic, dér ca să mulţumescă pe Mitropolişii, daũ din când în când ordine, pitacuri domnesci, ca să nu maî slujescă pe la cărciumile capitalei—nenumărate!—fete şi femeî. Cele cari vor maî fi găsite „dupê obşirea poruncei“, vor fi ridicate şi duse la Afumaşii, ca să lucreze acolo cu plată la fabrica de postav. Acestea în anul 1793.

În 1794 se 'ntêmplă călătoruluî Heinrich von Reimers, în Bucurescî, tocmaî cea ce se întêmplase prin 1790 luî Alexandru Dumas (tatăl) când venise pentru prima óră ca flăcăiantru la Paris, cu tatăl sêũ, generalul Dumas. Dintr'anumite case, la Paris, flăcăiantrul era chiămat şi el, efeb şi neofit, şicea mereũ tatăluî sêũ: tată, ne chiamă.—Tot astfel, Heinrich von Reimers era chiămat la Bucurescî, dér cu uă nuanţă: aci, preotesele Venerei din Paphos

¹⁾ Léonce Pingaud: *Le Conte de Choiseul-Gouffier*. La France en Orient sous Louis XVI (Paris, 1887), pag. 146.

²⁾ Veđi şi *Din Istoria Fanarioşilor*, pag. 72 şi urm.

cântaă la ferestră cântecul pe care von Reimers auđindu-l mereă l'a învățat pe din afară și'l dă întocmaă cum îl transcriem aci:

Metetika, metetika, venam Kootsch!
 Baju neek, nam tsche fatsch!
 Metetika, vela noi!
 Baju neka, no ti voi!
 Metetika jist lagura?
 Dai nalek vozatura!
 Metetika jest la stat?
 Tscheko has la sarutat 1)

Acéstă *metetika*, atât de des repetată în cântecul bucurescén, aduce aminte pe *μυζοη, μυζοη* din cântecul țarigrădén reproduș maă sus.

Românca era renumită pentru frumusețea ei. Turcii ênsă carî veniaă la Bucurescî vedeă dintr'ênsele numă pe cele ce Cronica-rii numesc *lelițe, talience și femei podane*; cele cum se cade, boieróice și neguțătorese, când auđiaă de Turcî, fugiaă de se ascundeă și 'n gaură de șerpe.

Intr'un rând, era în Februariă 1798, Căpitan-Pașa vine la Bucurescî, la Curtea lui Hangerliă. Domnul îi face uă primire strălucită cu ziafeturî felurite. După alte petreceri, Căpitan-Pașa, aducându-și aminte de fama de frumusețe a femeielor române, ăise, adică porunci lui Vodă, se invite într'un rând la mėsă și pe boieróice cu bărbații lor. Lucrul, Hangerliă scia fórté bine, nu s'ar fi putut odată cu capul.

Dionisie Eclisiarhul povestese:

„Vodă, vėđénd că n'aă venit cu cocónele, aă trămis pe postelnicul cel mare și pe cămėraș de aă adus *muieri podărese*, cărciumărese, ênsă aă ales muieri chipeșe și maă frumóse, și le-aă îmbrăcat cu haine frumóse din cămara lui Vodă, făgăduindu-le daruri domnescî să facă voia lui Căpitan-Pașa și agalelor lui și să se slobóză la chefurî. Decî, la vremea mesei, le-aă poftit la mėsă să ședă cu boierii și, aducându-le vel-postelnicul, le-aă numit că sunt cocónele boierilor, arėtând: étă, acésta e Brâncovénea, acésta Golésca, acésta e Cornésca, acésta e cutare, acésta e cutare Filipescă. Căpitan-Pașa vėđéndu-le s'aă bucurat și ședénd toți la mėsă cu boierii, și Vodă, și Căpitan-Pașa cu agalele

1) *Reise* (Petersburg, 1803, trei volume), vol I, pag. 129, — adică: mititico, mititico, vino 'neóce, — ba nu, neică, n'am ce face; mititico, vin la noi; ba nu, neică, nu te voiți; mititică escî la gură, (versul 6 nu se pricepe); mititică escî la stat, ci cu haz la sărutat.

„dicându-le muzicele la măsă, și după ce au mâncat, s'au sculat „și, ridicând măsă au poruncit Căpitan-Pașa să jöce boierii cu „cocónele lor, și au și jucat, și fiind jocuri pêne séra, și ierășii „puind măsă...“¹⁾.

Ce timpurii! ce moravurii și, mai cu sémă, ce răbdare în sufletele boierilor români cari petrecură în ziua aceia în palatul Hangerliului cu Căpitan-Pașa și cu muierile podărese ale Bucureștilor!!

IV

Résboinicii în secolul XVI, boierii români se îndeletniciră, — unii, nu mulți, — în secolul XVII cu literile și cu științele. Jumătatea secolului XVII, epoca lui Matei Bassarabă, e iluminată de „slovesnicul“, de literatul Udriste Năsturel din Herăscii, fratele Dómnicii Elena a lui Matei Bassarab și proprietar mare în Bucureștii²⁾.

La sfârșitul secolului XVII, în domnia lui Brâncovénu, literile, științele și filosofia sunt cultivate la Bucureștii cu uă putere și cu un succes ce nu se bănuiaș pêne astăđii. Constantin Stolicul Cantacuzino, care a 'nvățat carte la Veneția și la Viena, era un „savant“ în tóttă accepciunea cuvântului de ađii. Un *Εγγερίδιον*, care se află la biblioteca statului ni-l arétă discutând filosofii și cestiunea abstrasă a liberului arbitriú cu pré loghiotatul Cariofillax³⁾; tot el lucréză prima carte geografică română⁴⁾; tot el serie uă Cronică a Munteniciei⁵⁾ și întreține corespondențe științifice cu Vicontele de Marsigli, cari tótte arétă întinsele séle cunoscințe.

Tot acum, la Curtea Brâncovénului, strălucia, ca un prosator de frunte în limba grécă, fiul cel mare al Domnului, Beizadé Constantin. În *Antologhiile* de astăđii ale șcólelor grecescii, se studiéză ca modele de frumósă limbă grécescă, prosa lui Constantin C. Brâncovénu. *Plutarcul* lui, tipărit la Bucureștii, la 1704, este clasic în învățământul secundar și universitar al Greciei contimporane⁶⁾.

1) *Tes. de Mon. Istor.* II, pag. 194.

2) Veđii cap. *Bisericele și Mahalalele.*

3) Din studiile și notele d-lui C. Erbicénu, cari vor apare în *Biserica Ortodoxă Română.*

4) Ionescu-Gion: *Geografia în Cronicarii Români* (Bucureștii, 1899).

5) N. Iorga: *Comunicațiune făcută în Academiă, Februariu, 1899.*

6) Sathas în *Νεοελληνική φιλολογία*, știință arétată nouă de d. prof. Erbicénu.

Alți doi fii ai Brâncovénului, Ștefan și Radu, erau de asemenea tineri învățați. Ștefan compunea în grecesce discursuri și Radu le rostia la șile mari în fața Domnului și a boierilor¹⁾. Alți boieri tot la Curtea Brâncovénului vorbeau diferite limbi străine și aduceau cărți de citire *dinăuntru*.

Flăcăiandru care a sfârșit studiile⁴⁾.

Cărțile și manuscriptele vechi erau adunate de unii cu uă adevărată patimă de bibliofil. Încă de la 1654, Paul din Aleppo vede în biblioteca lui Constantin Postelnicul Cantacuzino, tatăl Stolnicului mai sus citat, un manuscript de mare preț, manuscriptul Psalmilor care aparținuse bibliotecii imperiale de la Sfta Sofia din Constantinopole, — un volum de vro 300 de pagine²⁾.

Manuscriptele se lucrau în țeră încă din secolul XVI cu uă artă, care le face și astăzi să fiă admirate prin museele din Petersburg, Londra, München și Praga, pe unde învălmășela vremurilor le-au dus pentru totdeauna.

Tot Paul din Aleppo ne spune că erau boieri cărora le plăceau foarte mult studiile istorice și cari stau de vorbă cu densusl despre acestea³⁾. Biblioteca Brâncovénului era renumită. El își ținea cărțile la Bucuresci, la Mogoșoia și chiar la Hurez. Fiii săi sciau carte adâncă, întocmai ca și fiii unora din boierii țerei. Biblioteca Seminarului Central mai păstrează încă

unele din caietele de teme ale lui Matei Crețulescu de la finea secolului XVII.

Cu Fanarioții, învățăturile merg mai 'nainte, pe grecesce bine

1) C. Erbicénu: *Patru cuvinte bisericesci* (Bucuresci, 1891).

2) *Travels, etc.*, pag. 342.

3) *Ibidem*, pag. 396.

4) Inceputul secolului nostru. A 'nvățat toate cărțile din scórță pênă 'n scórță, și acum ese 'n lume, adică se pune pe petreceri, conjugând pe τίτω, τίτες, altfel de cât în carte. — Colecția d-lui Gr. N. Manu.

înțeles. Biblioteca lui Constantin-Vodă Mavrocordat este atât de bogată, în cât bancherul Barker din Constantinopole împrumută pe Domn, pe atunei mazilit, c'un milion de lei turcești, luând zălog biblioteca¹⁾, pentru îmbogățirea căreia Cardinalul Fleury, primul ministru al lui Ludovic XV, trimite Domnului la Bucurescî catalogul bibliotecii regale din Paris²⁾.

Constantin-Vodă Mavrocordat este Fanariotul care hotăresce ca toți feciorii de boieri, decât voiesc să ocupe slujbe politicești, să știă vorbi și scrie grecesce; altmintreli, vor fi lipsiți, nu numai de slujbe, dér și de boieria. Fără anaforaia Domnului, boierii vorbiau tot grecesce la Curte, românesce acasă cu soțiile și cu copiii, ier limbele italiană și francesă, destul de răspândite încă de la 1750³⁾, le vorbiau cu străinii cari treceau prin Bucurescî.

Citeau cu plăcere, cei tineri, cărțile d-lui de Voltaire, cu tótă anatema Patriarcului din Constantinopole și se țineau în curent cu mersul literaturii și frumóselor-arte din Paris și de aiurea. Flachat descrie casa unui boier Antonache⁴⁾, în care a vădut tabele frumóse, bibliotecă bogată, *statue* și uă mulțime de lucruri și mărunțisuri artistice⁵⁾. Tot Flachat vede cabinetul de chimia al altui boier și se miră de bogăția colecțiunilor.

Alexandru-Vodă Ipsilante fundeză uă Academia, al cărui caracter nu e bine cunoscută. Scim numai că acéstă Academia nu e tot una cu η μεγάλη σχολή de la Sftul Sava, cu școla cea mare, unde se profesau de renumiți învățați, logica, psihologia, chimia, sciințele

Boier conșipist de la 'nceputul secolului nostru⁶⁾.

1) Legrand: *Ephémérides Daces*, II.

2) Hurmuzake: *Documente*, Supl. I, vol. I, pag. 563.

3) Carra: *Hist. de la Mold. et de la Valachie* (assy, 1777), pag. 219.

4) Póte un *Florescu*.

5) Legrand: *Ephémérides Daces*, II, pag. LXVI.

6) Colecțiunea d-lui Gr. N. Manu.

naturale, și chiar și medicina¹⁾; nu, Academia era altceva. Nicolae Vellara ne spune²⁾ că Domnul, căruia îi aduce olimpiane laude, a clădit casă pentru Academia lângă casele lui Constantin Brâncovănu: deci, sub Mitropoliă. La aceste așezăminte de cultură superioară învétă fôrte mulți fii de boieri și capătă uă minunată destoiniciă a mânuî tot felul de versurî ale metriceî eline. Cu același gust și cu aceleași bombastice figurî ca și poeziî decadenteî eline, tineriî George și Scarlat, fiiî marelui Vornic Slătînénu, fac versurî ieroelegiace și versurî politice în onórea lui Nicolae-Vodă Mavrogheni³⁾.

Invétă, discută, și șed la vorbă după mėsă, bënd *vin franțozesc*, adică *champagne* sėu *holercă franțozescă*, probabil *liqueurs*, și trecënd în revistă tot ce se petrece în Europa⁴⁾. Aū primit *gazeturî* și 'și împărtășesc părerile asupra celor ce aū sė se întēple.

Rėsboiul de la 1769—1774, care se termină cu pacea de la Cucuk-Cainargi, nu'î găsesc nepregătiți. Sciū de tóte. Rușiî vin cu franțuzésca pe care o respândesc acum pretutindenî; aduc cu ei jocul de cărți, biliardul, danșurile *evropienesce*, céul, ciocolata și uă multime de alte lucrurî ale Apusului, nouē și la dēnșiî ca și la noi. Cu neîntrecuta lui putere de asimilare, Românul începe sė primésca cu toptanul tóte noutățile sėu, cum ar fi đis Ienăchiță Văcărescu, tóte *novitalele*.

Invétău, citeau, erau deștepti. Când se duseră în Aprile 1770 la Petersburg, la Impērătésa Caterina II, boieriî Mihail Cantacuzino și Nicolae Brâncovănu împreună cu Mitropolitul Țereî, figura ce făcură la Curtea împērătésca nu fu din cele de rând. Ministrul Prusiei, von Solms, spune⁵⁾ Regelui sėu despre sosirea acestor boieri carî descind din vechiî împērați bizantinî; ier alte documente ni-î arėtă esplicând ómenilor de stat ai Rusiei puterile de producțiune ale Țereî și propunēdu-le lucrurî, carî nu puteau veni de la ómeni necitiți sėu săraci cu duhul⁶⁾.

Tot astfel, mai târđiū Ienăchiță Văcărescu, în convorbirile lui cu Nicolae-Vodă Mavrogheni, ni se arėtă ca om cunoscător

1) Din *Λόγοι εγκομιαστικοί* al lui Manasse Eliade, mare profesor. Exemplare la Academia și biblioteca Statului, studiate de D. C. Erbicénu.

2) *Σολλογή διαφόρων ποιημάτων*, la Biblioteca Statului, studiat de d. C. Erbicénu.

3) V. A. Urechă: *Istor. Rom.*, III. pag. 557—559.

4) N. Iorga: *Manuscripte din bibliotecă străine*, pag. 4 și urm.

5) N. Iorga: *Acte și Fragmente*, II, 27.

6) *Trompeta Cırpaților*, 1863, Decembre. — Veđi și cap. *Istoria militară a Bucurescilor*.

de tóte aducăturile și intrigele diplomatice ale timpului¹⁾. Scie de strînsa alianță a Rusiei cu Impărăția Vienei, de felul cum voiaŭ aceste puteri să 'și împartă imperiul otoman, de tóte protestațiunile ce provocaseră la cele-l'alte curți europene acéstă hotărîre a lui Iosif II și a Caterinei II, și de tóte caricaturile ce circulaŭ în Europa despre neînțelegerile pentru împărțelă.

Mavrogheni scia mult mai puțin de cât deșteptul boier român. De altmintrelî, de mai 'nainte Ienăchiță Văcărescu avusese dese prilejuri să vorbescă cu mai marii pămîntului, cu Iosif II bunióră, cu principele de Kaunitz, cu marchisul de Cobentzel, cu d. de Breteuil, mai cu sémă atunci când Alexandru-Vodă Ipsilante îl trămisese la Viena, după fuga fiilor săi în Transilvania²⁾.

Eticheta curților împărătesei și domnesci, Ienăchiță Văcărescu, ca și toți boierii bucureșteni, o învățau din scóle. Un formular de etichetă, un fel de *Condică a obiceiurilor*, cum era și a logofetului Iorgache în Moldova, se tipărise încă din 1764 la Lipsca³⁾ și era 'n mîna tuturor elevilor boieri de la Sftul Sava și de la Academia lui Ipsilante, elevi cari voiaŭ se devină *des gens de Cour*, *feciori de Curte*, și-apoi ómenî cu relațiunii în lumea înaltă din Bucureșci și din Fanarul și Pera Constantinoplei.

Inferbîntați de dorința de a sci cât mai multe, câți dintr'ênșii nu voiaŭ din tot sufletul să viziteze Apusul, de unde veniaŭ cărțile și *gazeturile*, și despre care li se povestiau minuni de Grecii călători. Domniî fanarioți ênsă nu-î lăsaŭ nici în ruptul capului să facă un pas din țeră afară; consideraŭ ca uă condițiune esențială a propriei lor siguranțe să nu trecă vre-un boier peste graniță. Cu multe greutate a putut un Câmpinenu să se ducă la Spa, la 1782⁴⁾, și, pe un Toma Călinescu, Domnia îl pedepsese cu surghiun la uă mănăstire, pentru că sfătuisese pe frate-său să plece în țeri străine fără scirea Domniei⁵⁾.

Domnia, adică Fanarioții vedeaŭ fără multă greutate că timpurile se schimbă și că schimbarea nu va fi de loc în favórea lor. Boierii pămîntenî se depărtaŭ de dênșii din ce în ce mai mult. Din timpul răsboiului ruso-turc din 1769—1774 și de la

1) *Tes. de Mon. Istorice*, II, pag. 294. *Istoria Impăraților otomanî*.

2) Vezi *Din Istoria Fanarioților*, studiul Alexandru Ipsilante și fiil săi.

3) Din cărțile grecesci, studiate de d. C. Erbicénu, la Biblioteca Statului.

4) Francetul care a călătorit prin România mai pe urmă, probabil Generalul Aubert du Bayot, numesce pe Câmpinenu, *Campanion*.

5) V. A. Urechia: *Istor. Rom.*, I, pag. 247.

pacea de la Cuciuk-Cainargi, se deschiseseră pentru Români nouă orizonturi. Erau familii cari desfideau pe Grecii de pe tronuri. Bunióră, nici odată Scarlat Ghica, fiul marelui Ban Dumitrake Ghica, nu mergea la Curtea Fanariotului Domn fără să fiă urmat

de un șir de 40—50 de trăsură, în cari se aflau clienții și prietenii lui. Cum ar fi putut pedepsi séu cum ar fi putut strășnici Fanariotul pe un asemenea boier, fără ca Bucurescenii să nu se fi sculat cu mic, cu mare? De aceea, tăcea și înghiția în sec, cum făcea Alexandru-Vodă Moruzzi, când Ienăchiță Văcărescu, în Divan, îl zeflemesia cu atâta potrivélă și cu atâta aticism.

La sfârșitul secolului XVIII și la începutul secolului XIX, noua stare de lucruri, pregătirile pentru timpuri mai bune s'au început, informe și plâpânde în următoarele case bucurescene :

Casa Dudescului, despre care Ion Ghica scrie ¹⁾ următoarele :

„Uă casă boierescă era o adevărată cetate, un stat în stat; nici poliția, nici justiția domnescă nu îndrăsnia să trecă pragul porței unui Ban séu unui Vornic, de și un asemenea drept nu era scris nicăieri. La trebuință boierul putea să închidă porțile și să trăiescă

„lună întregă cu familia, cu slugile și cu ómenii casei, opt-zeci și o sută de suflete, fără să aibă cea mai mică trebuință de cei „din afară. Avea mălai și făină în hambare, cămara lui gemea „de tot felul de băcănii și de sărături, în țigănie avea franzelari, „croitori, cismari. La cas, putea cu ómenii din curte să se apere

Boier de la începutul secolului nostru ²⁾

1) *Convorbiri Economice*, II, pag. 592—595.

2) Pare-se că discută socraticesce, și are mânuși 'n mână. — Colecțiunea d-lui Gr. N. Manu.

„în contra puterii Domnesci, când ea nu era sprijinită pe vre-ua
„poruncă de la Tarigrad.

„Partea casei despre scara cea mare cu patru odăi în dreapta
„și 'n stânga sălei așternute cu macaturî și perdele țesute și
„cusute în casă, cu sofale, cu saltele în colțurî și cu perne de
„jur împrejur, și alte două séu trei odăi mai mici pentru grămătic,
„cafegiu, ciubucciū și feciorul de casă, formaū apartamentul bo-
„ierului. Partea cea-l'altă a casei de sus, cu sacnasiū, cu cămara
„și cu scara din grădină erau ale cocónei și ale coconișilor cu
„jupănesele și cu fetele din casă, cincî-șese cusătorese crescute
„de micî, fete de scutelnici séu de boiernași. Copiî de sex bărbă-
„tesc locuiaū în beciurî cu dascălul grec, lângă odaia preotului
„și a cântăreșilor, în rând cu sofrageria și cu odăile stolnicului,
„vătafului și chelăresei.

„In fundul curței erau grajdurile de două-șeci, trei-șeci de
„caî, șoprónele de șeci, cincî-spre-șeci trăsuri, care, căruțe, butci
„și rădvane; în unghiū cu odăile vizitiilor și ale randașilor, în-
„cepea alt rând de odăi, unde trăgea grămăticul Iordache, vătaful
„Dinu, polcovnicul Ioniță, șătrarul Grigore, logofătul Ștefanache,
„când erau scoși din slujbă. Aceștia, îndată ce boierul era în pâine,
„sburaū cu toți în tóte părțile ca sameși, condicari, zapciî și se
„întorceaū iér la tainul boieresc îndată ce se mazilă stăpănul:
„aceștia erau vestițiî ciocoî boieresci din tată 'n fiū.

„La spatele odăilor logofeșilor era fênăria, lemnăria și grădina
„în care, de și nu se aflaū catalpe, polovniî și ăilanți, nici begoniî
„și fucsia, dér găsiaî în abondență cireși piétróse, caise cât pum-
„nul, piersici roșiî, strugurî tāmăiósă și razachiă, mere domnesci
„și pere bergamote; pe lângă grădină, uă ulicióră ducea 'n țigăniă,
„curte cu câte-va odăi, în care locuiaū șapte-opt familî de țiganî
„de vétră: potcovari, curelari, croitor, spalătorese.

„Pentru uă asemenea populațiune bucătăria urma să fiă ceva
„măreș, și într'adevăr, era uă operă de arhitectură¹⁾. Intr'un colț
„al curței se ridica un coș ca un obelisc, care se deschidea lăr-
„gindu-se ca uă pâlniă întórsă d'asupra unei bolte care acoperia
„tot edificiul; în miđloc, sub deschiderea coșului, era cotlonul
„de două stânjenî de lung, în care se mistuiaū lemnele întregî,
„cum veniaū de la pădure, netăiate, nespintecate. De jur-imprejur

1) Astfel este astăzi cuhnia de la casele d-lui Al. Bellu de la Urlați, cari case sunt uă admirabilă reconstituțiune a unei vechi case boieresci de odinioară.

„erau mese, tarabe și cotlone mai mici, mulțime de tóte mări-
 „mele și de tóte gradele. Deosebit de bucătarul cel mare, mai
 „erau șapte-opt rândași care, fiăcare, bucătăria pentru clasa la
 „care era orânduit. Mésa și bucatele boieresci erau deosebite de-
 „ale slugilor, de-ale jupăneselor cu fetele din casă și de-ale
 „logofeșilor.

„Coconașii, decă erau căftăniți séu edeelii la Curtea Domnăscă,
 „își avea fiăcare feciorul, vizitiul, armăsarul de alaiu, telegari
 „și caléscă; fiă care cuconiță își avea féta din casă, cusătórea
 „și doue-trei fete de țigan, ajutóre la gherghefuri și la creșterea
 „gândacilor. Fiăcare logofét își avea țiganul care îl îmbrăca, îi
 „da de spălat, îi mătura 'n odaiă și 'i făcea focul.

„Una din casele cele mai mărețe din Bucuresci era casa
 „Dudescului, familia acésta de peste Carpați ca Văcărescii, ca
 „Golescii, ca Sturzescii și Cândescii¹⁾, familiă bogată și cu pre-
 „tențiunii feudale. P'atunci, Români din Transilvania, decă dobân-
 „diau de la Impăratul Austriei un titlu de Baron séu de Graf,
 „se credeau Unguri. Familia Dudescului era fără 'ndoială cea
 „mai bogată din țără²⁾. Coprinsul lor în Bucuresci începea de lângă
 „Sfinții Apostoli și mergea pêne în podul Calitei³⁾, aprópe de
 „Antim. Coprindea mai tot spațiul dintre gârlă și délul Spirei,
 „locul unde este astăzi vestita mahala a Dudescului, dér unde
 „nu mai găsesci cea mai mică urmă de acea mărime, nici în
 „zidire, nici în picior de om.

„Cel din urmă care a purtat acest nume a fost Vornicul
 „Niculae Dudescu, om de spirit și învățat, Român înfocat și ini-
 „mic neîmpăcat al Domnilor Greci și al Fanarioșilor; era nepot
 „al lui Antioh Cantemir și unchiu despre mumă poetului Iancu
 „Văcărescu. Trămis de boieri la Paris ca să pledeze cauza Ro-
 „mânilor, el a știut să capteze atențiunea Generalului Bonaparte
 „și să'l intereseze de sórta țerei nóstre, pêne a-l decide să trămită
 „la Bucuresci pe generalul Sebastiani⁴⁾. Era generos și mândru,
 „a ospătat de multe ori la mésa lui pe Primul-Consul și pe Ge-
 „neraliu Republicei; Dómna de Récamier nu s'a rădicat nici o-
 „dată de la mésa lui, fără să găsească sub șervet un diamant séu

1) Acestea's tradițiunile păstrate prin famili, dar sunt numai tradițiuni.

2) Ion Ghica uită pe Brâncovenii și pe Cantacuzinescii.

3) In privința numelui *Calitei*, veđi cap. *Podul Calicilor*.

4) Ion Ghica se'nșelă ca dată. Sebastiani a venit mai târziu în Bucuresci.

„un rubin. Cu Vornicul Nicolae s'aũ stins și numele și colosala „avere a Dudescilor“.

După acastă casă, mai vin: *Casa Banului Ghica-cel-Bêtrân*, unde va trăi Constantin-Vodă Ipsilante și generalul rus Michelson (1806-1807); *Casa Vistierului Filipescu*, unde a ședut Italinski (1810); *Casa Moruzóiei*, unde a locuit Iancu, fiul lui Scarlat-Vodă Ghica și atâția generali ruși; *Casa Floréschii*, unde descinde Cavalerul Serghie Lasca-rov, fost Consul la Bucuresci, unul din negociatorii fatalei păci de la 1812 și Memis-Aga (1807-1809); *Casa Banului Scarlat Ghica*, unde șede Ipsilanti, generalul Bagration și mareșalul Prosorovski (1807 și 1810); *Casa Nenciulescului*¹⁾, unde a stat de Mercuri 22 Aprile 1808 pêne Sâmbăta următoare generalul Sebastiani, puternicul ambasador al pré puternicului împérat frances; *Casa Banului Racoviță*, unde a stat Generalul Cușnicov și faimosul dăruitor al Bassarabiei Galib-Effendi (1808 și 1809); *Casa lui Manolake Brâncovénu*, unde fură multă vreme Curtea și Divanul Țerei, pentru că, pretutindenii pe unde Domnii dau șédă, îi ardea focul²⁾; *Casa Grădișténului din Podul Calicilor*, unde a stat bêtrânul Hasan-Pașa (1808); *Casa Samurcaș*, unde locuia Proviant-Maisteru Curticovski, ale cărui socoteli erau atât de'n neregulă, încât s'a omorît singur la 7 Ianuariu 1809; *Casa lui Grigore Brâncovénu*, unde locui Elci-Pașa (1809); *Casa Domniței Caragia*, unde ședu Beilicci-Pașa; *Casa Domniței Văcărăsca*, unde locui Chioseca-Chehaia-Ahmed; *Casa Vor-*

Boier de la 'nceputul secolului nostru).

1) Acum Ministerul de Interne.

2) Veđi cap. *Curțile Domnesci*.

3) Colecțiunea d-lui Gr. N. Manu.

nicului Tudorake Văcărescu, în care a ședut multă vreme Cadiz Capetan-Pașa; *Casa Gulianéschi*, locuită în Marte 1809 de Ingè-Bei; *Casa lui Faca*, în care, la 1810, a locuit Graful Camenski.

Secolul XIX începe în viața Bucurescenilor cu un amestec și cu învâlmășeli fără nume, cari vor continua în întreaga primă jumătate a acestui secol.

Zavera și *zavergii* nu au fost numai la 1821, ci, decât prin *zavără* înțelegem ca bătrâni tot felul de *bice dumneșesci*, de la 1800 și până după revoluțiunea de la 1848. Dumneșeu, natura, omeni năzuiră 50 de ani de-a-rândul se facă pe Bucuresceni să credă că le-a sunat ceasul de apoi. Invasii de Turci, de Ruși, de Nemți, secete, ciumă, cutremure, focuri, holeră, vijelii spaimântătoare ca uraganele Antilelor se prăvăliră asupra Bucurescilor. Se țineau lanț, așa că poetul care a ținut, probabil pe atunci:

Lume' n culme,
Veac șoldiū,
Nu mi-e 'n vrere
Să te sciū,

a cântat în frumoase versuri, un mare adevăr, a fost ecoul des-nădejdei tuturor.

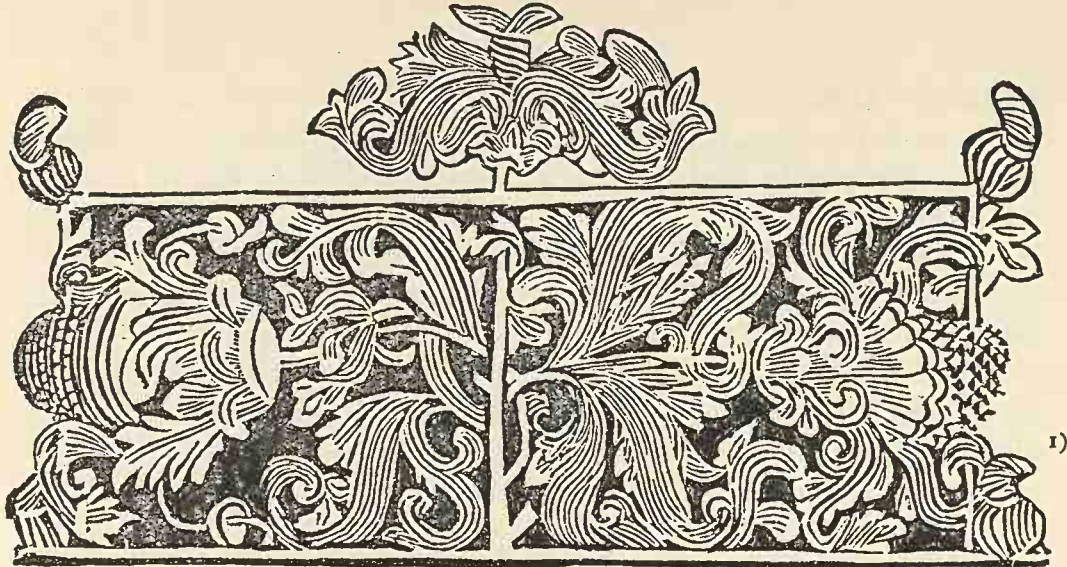
Dumneșeu păstra Bucurescilor și Bucurescenilor seninul, orânduie-la și fericirea pentru a doua jumătate a secolului care acum se sfârșese.

XXIII

CÂRMUIREA BUCURESCENĂ

I

La 1370, Bucurescii au avut de *pârcălab* pe Jupân Dragomir, „Kinez dintre Bassarabi“ reprezentant al Domnului Țerii, apărător al Cetății, stăpânitor și judecător al locuitorilor cari se aflau în oraș și împrejurul zidurilor orașului²⁾.

Prin documente, la 1406, s'arătă în țără *Județii*³⁾. Un hrisov al lui Mircea-cel-Bătrân, dat mănăstirei Tismana într'acest an, ne spune că hotărnicia moșiilor bătrânei mănăstiri se va face de *Jupân Bratul, județul Jiului*⁴⁾. La 1430, într'un hrisov dat din Curtea-de-Argheș, Dan-Vodă vorbește de *județii, globarii și birarii* Domniei, și tot astfel Vlad-Vodă Dracul la 15 August, 1437⁵⁾.

Dacă județii erau la Ji, adică la Târgul-Jiului la 1406, și

1) Podoba din *Noul Testament* (Belgrad-Alba-Iulia) 1648. — Vezi *Bibliografia* d-lor Bianu și Hodoș, pag. 165.

2) Vezi cap. *Bucurescii pînă la 1500*, pag. 16. — *Pârcălab*, unguresco *Porcolab*, în forma sa latină *Puregravius* (Féjer, X, 325), în Boemia *Purgrabé*, în Polonia *Burgrabia* (Dr. L. Pič: *Les lois roumaines et leur connexité avec le droit byzantin et slave*, Bucuresci, 1887, pag. 47). Nemțesco *Burgraf*, comandant al unui oraș fortificat (Cihac: *Dictionn. d'Etymologie Daco-Roumaine — Eléments Magyars*).

3) Sunt oare descendenții *Kinezilor* de odinioară, cum pare a crede d. Dr. Pič (*les Lois Roumaines*, pag. 30)? Sunt oare numiți de Domniă? Sunt acum, în secolul XV, mai marii Obștiei orașenesci, aleși de Obștie? — *Ai posteri l'ardua sentenza!* Documentele tac.

4) *Foia Societății Românilor*, I, pag. 294. — Și se nu uităm că la *Arhive* marea *Condică a Tismanei* vorbesc tot la această epocă de *Banul Jiului*.

5) *Foia Societ. Românilor*, II, pag. 32, și I, pag. 294.

hrisóvele Domnilor ne vorbese de județii Domniei la 1430 și 1437, nimic nu ne împiedică a afirma că județii erau și la Bucuresci în vremurile acelea, cum pretutindenți vor fi fost și înainte de 1406.

Căci, într'adevăr și mai întâi, la 1211 Regele Andrei II dăruiesce Cavalerilor Teutonți țera Bârsei, bogata *Burzenland*, și Cavalerii aduc pentru a împopora-o coloniile germane din Turingia și de la Rinul-de-Jos. Aceste coloniile vin în Transilvania cu organizarea, cu drepturile, scutirile și libertățile lor cari, împreună alcătuiesc *das Burzenländer Privileg*, prenoit și întărit pentru Brașov și alte orașe la 1353 de Regele Ludovic I¹⁾.

Al doilea, cuvintele *pârcălab* (*burggraf*), *pârgar* (*bürger*), *șoltuz* (*schulteiss*), cari toate ne arată pe factorii municipali ai orașelor române din suta a cinci-spre-decea, ne spun lămurit că împrumuturi mari făcute-au Românilor de la Germanii, Saxonii, Turingii și Westphalii, veniți în Transilvania încă de la începutul sutei a trei-spre-decea.

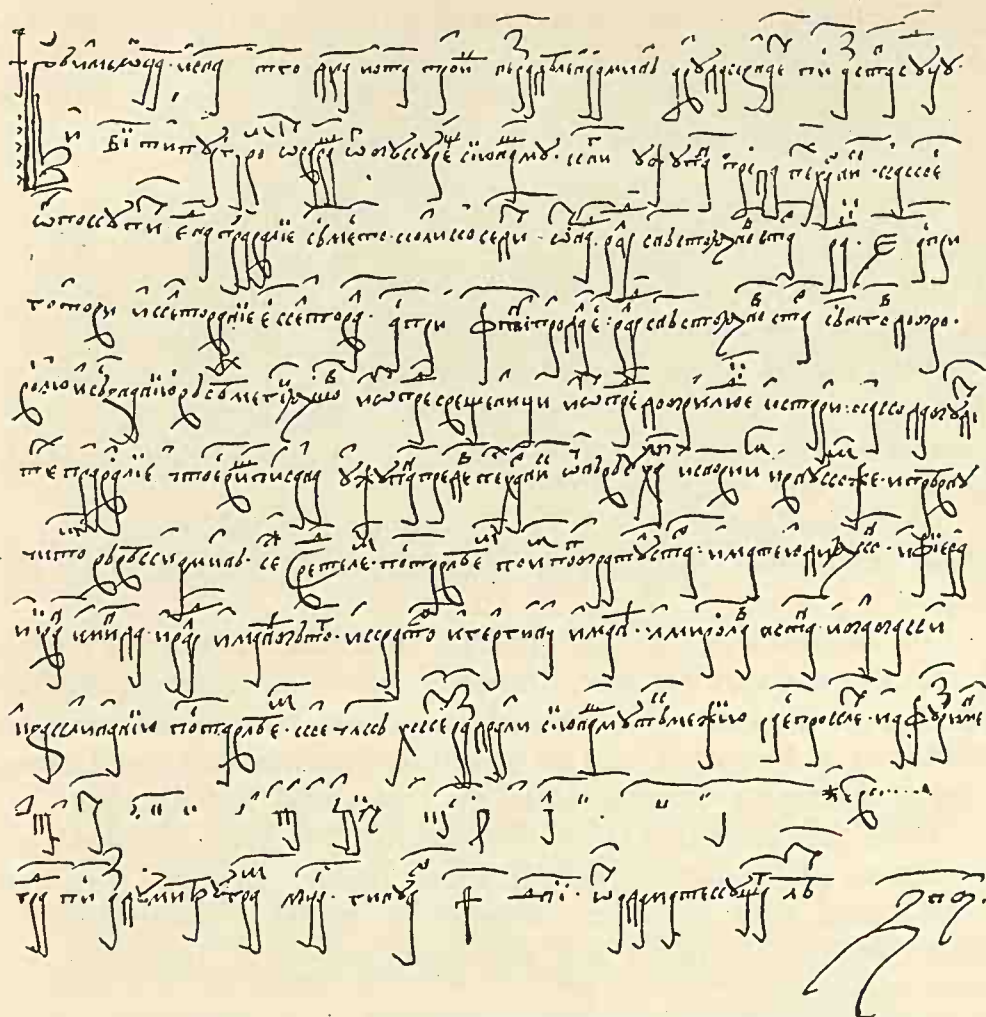
Al treilea, în *Privilegia* municipale ale orașelor germane, chiar de la 1100, formulele principale ale actelor orașenesci s'ar crede că sunt copiate după formulele principale ale *cărților orașului* din țările române, pe cari le cunoscem din suta a șese-spre-dece, fie slavone, fie multe amestecate cu vorbe românesci.

Mayența la 1254, Medebach la 1165 și alte orașe germane au drept dregători ai orașului pe *Nos judices, scabini, consulatus, civium magistratus ac universi cives*; sevă altele pe *Judices, Consules et universi cives*; și în fine altele pe *Camerarius, Scultetus, judices, consilium et universi cives*²⁾.

La noi, de la primul Județ ce găsesce în istoria cârmuirii bucuressene dând acte, — *cartea orașului*, — adică de la *Județul Stan cu 12 pârgari*, formulele principale încep cu *Județul și cu cei 12 pârgari*; mai târziu: *Județul cu cei 12 pârgari, cu preoții, și cu bătrânii orașului*; sau: *Județul cu cei 12 pârgari, cu preoții, cu bătrânii și cu neguțătorii orașului*; ier într'altele, nu de puține ori am întâlnit, sevă cuvintele: *și cu alți mulți ómeni buni*, sevă cuvintele *și cu obștia orașului*, adică pe *ac universi cives* al orașelor saxone și rhenane.

1) G. I. Ionescu-Gion: *Din Istoria Brașovului la începutul secolului XVI* (Bucuresci, 1894), pag. 1 și urm.

2) Rudolph Sohm: *Die Entstehung des deutschen Städtewesens* (Leipzig, 1890), pag. 95, 100 și altele.

Cartea Oraşului, dat de Stan Judeţul Bucureştilor la 9 Ianuarie 1578 ¹⁾.

Traducţiunea ²⁾ sună astfel:

„In numele Tatălui, și Fiului, și Sfântului Duh și al Sfintei
 „Troie nedespărțite, Amin. Am scris eu, Stan Júdeţul și 12 păr-
 „gari de la oraşul Bucureşciú, acéstă a nóstră carte lui jupân
 „Preda păharnic, cum că el a cumpărat uă prăvălie cu loc precât
 „se află de la Radul, fiul bătrânului Stan pentru... aspri gata,
 „și cheltuielă a cheltuit aspri... și a vëndut Radul, fiul bătrâ-

1) *Arhive*: M-tirea Cotroceni, pach. 5, act. 1.

2) Datoresc traducţiunea acestui document prietinieî d-lui Z. C. Arbure, translatorul documentelor slavone de la *Arhivele Statului* și meritosul autor al lucrărei premiate de Academia Română: *Bassarabia în secolul XIX* (Bucureşti, 1899).

„nului Stoian, cu a lui bună voiă și cu scirea tuturor megiașilor și înaintea preoților și înaintea ómenilor bunți și bătrâni, ca să fiă acea prăvăliă, mai sus scrisă, lui jupân Preda păharnic de moșia în stăpânire fiilor lui, nepoților și strănepoților în veci, amin.

„Étä și martorii aședăm, anume: popa Bratul bătrânul, și Matei diacon, și Fiera, și Ivan, și Minda, și Radul, și Manea, Bítog, și Crator, și Gherghina, și Manea, și Miroslav, și Stan, și Barlachi; și blestem punem care om va voi a rupe acésta a noastră toemélă să fiă proclét și afurisit, și să aibă sórtea cu Iuda și cu Arie și blestemat de acei sfinți părinți... orașul. Am scris Eü, Dumitru grămătic, în luna Ianuariü 9, și de la Adam în anul curgător 7086“.

Écă asemănarea și écă de ce credem că *júdeții* munteni și *soltuzii* moldoveni cârmuiaü de mai 'nainte de 1406 orașele României.

În virtutea legii de superioritate culturală, ca odiniórá Grecii, Romanilor și Gallo-Romani, Francilor, coloniile rhenane și saxone din Transilvania aü dat organizațiunea lor municipală orașelor Munteniei și Moldovei, cari aü primit-o preschimbând-o p'allocurea potrivit cerințelor neînlăturabile ale Obiceiului Pământului.

Deci, din secolul XIV și din secolul XV, avem *Pârcălabii*, represintanți ai Domnului mai cu sémă pentru apărarea orașului și judecarea, póte, în ultimă instanță pe atunci, a neînțelegerilor dintre cetățeni, și *Júdeții* cari cârmuiaü orașul în interesele lui curat orășenesci.

Acești *júdeți* erau aleși de cetățeni?

Privilegiul, carta de drepturi municipale, *șartul*, cum vor dice *breslași* secolului XVIII, al orașului Medebach din Westphalia dice în aliniatul 18: *Concedimus vobis ut iudices eligatis qui de furto infra 12 nummos inter vos debeant judicare*¹⁾, iér când furtul va fi mai mare și, deci, procesul mai însemnat, atunci Seniorul, suprem stăpân al locului pe care s'a clădit orașul la pólele castelului aninat pe munte, dice: va judeca *villicus noster*, adică omul lui de încredere, *pârcălabul*, dér tot *cum adjutorio civium*²⁾.

La noi, la 1430 și la 1437, *júdeții*, *globnicii* și *birarii* par a fi ai Domniei, adică numiți de Domn, de și, după cum se vede chiar

1) Rudolph Sohm: *Die Entstehung des deutschen Städtewesens* (Leipzig, 1890), pag. 95.

2) Aliniatul 20 dintr'același *Privilegium*.

dintr'aceste timpuri și cum e sigur pentru secolele următoare¹⁾, firea chiar a dregătoriei de *județ* era să fiă ales de orașani.

Pe lângă *Pârcălabi* și *Județi*, cârmuitorii ai obștiei bucureștene în secolele XIV și XV, mai apare în documentul hasdeian din 18 Novembre 1469²⁾ și *Vornicul* ca judecător suprem, locotenent al Domnului în Bucureștii cari nu erau încă orașul-capitală permanentă a Voievodului aflător când la Câmpulung, când la Curtea-de-Argeși, când la Târgoviște.

Nagh, palatinus ipsius illustris principis Radul, Vayvode transalpinensis, judecă pricinele dintre străinii cei aciolați sêu veneticii la Bucureștii și, probabil, revede și întărește sêu preschimbă hotărârile judeților ori pârcălabilor în pricinile orașanilor.

Étă deci, în pragul secolului XVI, la 1500, cine sunt dregătorii cârmuirii bucureștene: *Pârcălabii* (doc. de la 1370); *Județii* (doc. de la 1406) și *Vornicii* (doc. de la 1469).

II

Jntre 1493 și 1508 domnesce la Bucureștii și la Târgoviște, cu linisce și pace Radu-cel-Mare.
Cronicarul (dice³⁾:

„Făcu sobor mare, grăi acolo de *pravilă* și *lege*⁴⁾, de tocmirea „bisericeii și de dumneđețesca slujbă, de domniă și de boierii, „și de mănăstirii, și de bisericii, și de alte rânduirii tôte. Și tocmii „tôte obicéiurile pre *pravilă* și pe tocméla svenșilor Apostoli“, — cu alte cuvinte, reorganizarea generală, reîntocmirea obștească a întregéii economii a principatului Țerei-Românescei.

Pênă ađi nu s'a găsit măcar uă liniă din noiele *tocméii* ale lui Radu-cel-Mare. Singurul lucru ce se pôte afirma e următorul: din cauza marelui trecerii a fostului patriarh al Constantinopolei, Nifon, influența grecescă devine precumpénitoare, și tôte acele

1) A se vedé mai la vale despre *județii Câmpulungului*. — Cf. Xenopolu: *Istor. Rom.*, III, pag. 614: „nu se scie decă județii erau aleși de obștie, sêu numiți de Domn“.

2) Veđi cap. *Bucureștii pêné la 1800*, pag. 24.

3) *Mag. Istor.*, IV, pag. 231. — Asta-i prima dată însemnată în istoria legislațiunei române. Unde's documentele cari sê ne spună ce s'a făcut acolo?

4) *Pravilă, zákon*, este legea bisericescă, atât de înrîuritoare asupra mirénului în actele vieței sêle, acum 300 și 400 de ani; și *lege, νόμος*, e legea laică (Dr. Pič: *Les lois roumaines*, op. cit., Bucureștii, 1887, pag. 11).

κανόνας și νόμοι ale dreptului bizantin se amestecă, învălmășindu-se cu *obiceiul-pământului*, numit în Ungaria și Polonia *jus valachicum*, cu remășițele *dreptului slav* și, în ceia ce privesce alcătuirile orășenești, cu *dreptul municipal german*, împrumutat de Români, după cum vedurăm, de la coloniile saxone și rhenane chiar din suta a XIV.

Nimic hotărît, nimic scris și, deci, nimic cunoscut. Vifor într'ale Dreptului, cum vifor neostoit fu și 'n viața politică a încruntatului secol XVI!

Să reluăm firul cârmuirei bucureștene.

În secolul XVI, *pârcălabii* continuă a fi la mare cinste¹⁾. Nu-î mai găsim ênsă cu titlul anume de pârcălab al cetății seú orașului București. Sunt pârcălabi rude ale Domnului, boierii mari și bogați. *Tatul Pârcălabul* la 1520 este, spune Négoe Basarab, „cinstit boier și mai vêrtos din casa Domniei mele²⁾“; tot la 1520 *Baldovin Pârcălabul* din némul Goleșcilor și al Mărăcinenilor³⁾; la 1540 ni se vorbește de *Borcea Pârcălabul* tot din némul Goleșcilor⁴⁾; la 1567, hrisovul lui Petru-Vodă sin Mircea Vodă Ciobanul amintesc memoria lui *Gherghina Pârcălabul*, boier mare, puternic și bogat, de care și alte condice ale *Arhivelor* vorbesc mereu în prima jumătate a secolului XVI⁵⁾. La București, la bătălia de la pôlele colinei Sfetei Troițe (Radu-Vodă), dintre Vintilă-Vodă și Alexandru-Vodă oștile lui Alexandru erau comandate de Dragomir Vornicul, Mitrea Comisul, Bratul Paharnicul și *Ion Pârcălabul*⁶⁾. Și 'n fine, la 1574, tot Alexandru-Vodă sin Mircea-Vodă Ciobanul, întărind satul Năpârteniî lui Vlaicu Logofêful, tatăl faimóseî Dómne Néga, și fratele lui Mihail, ne spune că tatăl lor era *Mihnea Pârcălabul*, și că el cumpăraseră această moșiă âncă din zilele lui Bassarab-Vodă⁷⁾.

Eraú ênsă acești pârcălabi ai Bucureștilor? Nusciú.

Sciú ênsă că 'n secolul XVII ei continuă a funcționa, dér dregătoria a pierdut mult din însemnătatea sa. Partea-î militară a decădut de tot. Sunt âncă represintanți ai Domnului printr'alte

1) Cf. Xenopolu: *Istor. Rom.*, III, pag. 602: „Autoritatea supremă era 'ncredințată pârcălabilor, care 'și aveaú scaunul în orașul de reședință“.

2) *Archive*: Condica Mănăstirei Buzêului, II, pag. 336.

3) *Archive*: Condica Mănăstirei Vieroșului, pag. 58.

4) Tot Condica Vieroșului, pag. 59.

5) *Archive*: Mănăstirea Nucetului, pach. 5, act. 2.

6) *Mog. Istor.*, I, pag. 214.

7) *Archive*: Condica Vieroșului.

orașe, bunióră, la Câmpulung, unde, la 25 Decembre 1673, un hrisov al lui Duca-Vodă hotăresce că ei, pârcălabii, n'aũ se se amestice în judecările orașanilor, pe cari se le judece numai județul, pârgarii și bêtrâni orașului.

Un alt hrisov din 7 Mai 1616 al lui Radu-Vodă Mihnea vorbese și de un bir numit *Séma Pârcălabilor*, de care Domnul scutesce pe Câmpulungeni. La Bucuresci, pârcălabii în secolul XVII nu mai aũ rașiunea de a fi: Domnul, Divanul, Ispravnicii Scaunului, Júdeții orașului cu pârgarii i-aũ înlocuit în tóte atribuțiunile lor de odinióră, militare și judiciare. *Pârcălabia* a rămas ca un fel de titlu onorific pênã în zilele nóstre. Eũ unul mi-aduc aminte din copilăria de un Bucurescén căruia îi diceam cu respect: Domnul Nicolae Pârcălabul.

III

Si-acum *júdeții* Bucurescilor.

Târgul-Jiului sœu târgul de la Jiũ e mai fericit de cât capitala Regatului atât în istoria lui militară și politică cu *Bani Jiului* și chiar cu *bănișorii* din marea Condică a Tismanei, cât și'n istoria lui municipală cu *Júdețul Bratul* de la 1406, din timpul lui Mircea-cel-Bêtrân.

Noi, în Bucuresci, ca cel mai bêtrân júdeț cunoscut, nu avem decât pe *Stan Júdețul* de la 1578, care ne vorbese prin douë *cărți ale orașului*, slavone. Una a mai dat-o mai sus; uã altă din 5 Iuliũ, tot 1578, o transcriem aci:

„In numele Tatăluĩ, al Fiuluĩ și al Sftuluĩ Duh și al Sftei „Troite, Amin. Ca se se știe am scris Eu, Stan Júdețu, cu 12 „pârgarii din orașul Bucuresci, acéstă carte a nóstră către Jupân „Preda pâharnic, cum că el a cumpărat douë prăvălii de la Radul „fiul lui Stoian cel bêtrân, prăvăliele cu loc precât se va alege din „prejurul prăvălielor pentru . . . aspri gata. Și a vîndut Radul, fiul „lui Stoian, cu a lui bună voiã și cu scirea tuturilor megiașilor „de la munți și din vale, și înaintea ómenilor bunĩ și bêtrâni și „înaintea preoșilor ca se fiã lui Jupân Preda pâharnic acele douë „prăvălii, despre care stã zis mai sus, de moșiã în ochav ¹⁾, fiilor

1) Ohavnice.

„și nepoților și strănepoților în veci amin. Etă și martoriî așe-
 „dăm, anume: popa Brat bătrânul și nepotul lui popa Voico, și
 „popa Constantin, și popa Bratul, fiul lui Dobreanul, și popa
 „Tudor, și Matheiū diaconul, și Fiera Mirgănariul, și Ivan Dan-
 „ciul, și Minda, și Radul, și Manea Bitog, și Crator, și Gherghina,
 „și Manea, și Miroslav, și Stan Cocicoracica, și Babachi, și Sto-
 „ian Păpușa, și Petrea, și Caloian, și Gheorghe. Blastem punem,
 „dacă cineva... va rupe acéstă a noastră hotărîre: să fiă proclat
 „și afurisit, și să aibă sortea cu Iuda și Arie, și să fiă proclat de
 „acei sfinți părinți cari sunt din Nikeia oraș. Am scris Eū, Du-
 „mitru grămatic, în luna Iulie 5, de la Adam anul 7086 1)“.

Pecetia din 1578.

Pecetia orașului dintr'acele vremuri e
 Maica Domnului cu dumnezeiescul prune
 în brațe și cu exerga: *acéstă-i pecetia orașului
 Bucuresci.*

La 1580, de bătrânețe seū, pôte, de
 mörte Stan nu mai e Júdeț. Orașul e câr-
 munit de *Caloian Júdețul* de la care avem, cu
 data de 28 Novembre, următórea *carte a ora-
 șului:*

„In numele Tatălui și al Fiului și al
 „Sfintului Duh și al Sfintei Troițe nedes-
 „părțite, Amin. Ca să se știă, am scris eu Caloian júdețul cu
 „12 pârgari de la orașul Bucuresci, acéstă a noastră carte cum că
 „jupân Preda al doilea păharnic, ca să se știă, că el a cumpărat
 „uă casă cu grădină și cu locul precât să va alege de la casele
 „lui Cristea și ale lui Radul fiul lui Stoian, dar de la stradă, de
 „óre ce e acolo strada caselor, și a cumpărat'o Jupân Preda al
 „doilea păharnic pentru 4000 aspri gata și pentru noui cheltuieli
 „a cheltuit aspri 200; și a vîndut Radul, fiul lui Stoian, acea casă,
 „mai sus scrisă, cu grădină, și cu loc, și cu ulița, cât loc este
 „al lui Radu cu a lui bună voiă, și cu știrea tuturilor megiașilor
 „de la munte și de la vale, și dinaintea preoților, și înaintea
 „ómenilor bunî și bătrâni orășani. Și să n'aibă amestec cu acea
 „casă, și cu grădină și cu loc, și cu strada caselor, despre cari
 „mai sus s'a vorbit, nici negustor, nici tîrgovet, și a lui Preda
 „păharnic acea casă... și cu loc și cu strada moșia lui... fiilor

1) *Arhive: M-tirea Cotroceni, pach. 25, act. 2. Traducțiunea o datorim tot prietinelui nostru, d. Z. C. Arbure.*

„și nepoților și strănepoților în veci, amin. De aceia și martori îi așezăm, anume: popa Bratul bătrânul, și popa Voico, și popa Matei, și Ivan Darcuiulov, și Jiteo, și Stan Călciorăcița, și Oprea Debel, și blastemul punem dacă un om va voi a rupe această a noastră tocmelă, să fiă proclat, și să aibă sôrtea lui Iuda și Arie și să se fiă afurisit de către acei părinți sfinți din Nikeia oraș. Am scris eu, Dumitru grămătic, în luna Novembrie 28, și de la Adam anul curgător 7089 (1580) 1)“.

Sapte ani a cărmuit Caloian Júdețul orașul Bucurescilor, de orece, la 1587, cărmuitor al obștiei bucurescene este *Júdețul Baciul* 2) cu al sei 12 pângari. La 1590 întâlnește pe *Júdețul Vâlcan* 3), care întărește lui Gherghe Lumină cumpărătura unor prăvălii.

Cu Júdețul Vâlcan se sfârșește secolul XVI.

Cine a cărmuit pênă la 23 Aprile 1619 mult chinuita obștia a Bucurescilor?

Pôte Vâlcan pênă la 1605, când găsim pe *Dumitru Júdețul* 4), a cărui carte pe românesce din 1619 o dăm mai la vale:

Étă-i transcrierea:

„În numele Tatălui, și al Fiului și al Sftului Duh, amin. — Scriem județul Dumitru de Bucuresci și cu 12 pângari această a noastră carte sventei dumneleșcî mănăstiri, ce se chiamă Sfta Troiță, de în jos de Bucuresci, ca să fiă sventei monastiri ce ieste mai sus și să locu lu Dobrișan Bărbăriul, tot cât va avé el, pentru că l'aŭ cumpărat Egumenul Gligorie ot Sfta Troiță, ot Jupanésa Kniajna Vornicésa drept 12 galbeni, și aŭ vëndut ea de a ei bună voiă, și cu scirea a mulți ómenî aldămașari, pre nume: Popa Borcea Clisiariul, i popa Dragul, i popa Vlad, i Coman Júdețul, i Dumitru Trână-copul, i Nica Jipoitul, i Stoica Butarul, i Bratul, ca să fiă acest locu sventei Monastiri moșiă și ohavnică, și cine va sparge această a noastră carte, să fiă proclat și anathema cu Iuda și cu Arie... Aprile 23 anul 7127 (1619)“.

Actul lui Dumitru Júdețul nu are pecete, dér,

Pecetea lui Vlad Júdețul din 1628 5).

1) *Arhive*: M-tirea Cotroceni, pach. 25, act. 1. — Traducțiunea d-lui Z. C. Arbure.

2) *Arhive*: M-tirea Radu-Vodă, pach. 58, act. 11. — Colegul lui Baciul Júdețul la Târ-goviște, la această epocă, era *Tudoran Júdețul* (*Arhive*: Condica Episcop. Buzăului, III, pag. 46).

3) *Arhive*: Mănăstirea Hanul Grecii, Bradul și Botânul, pach. 54, act. 3.

4) *Arhive*: M-tirea Radu-Vodă, pach. 24, act. 4 și pach. 10, act. 6.

5) *Arhive*: Mitropolia, *netrebnice*, pach. 250/69, act. 1. — Cf. Condica V, a Mitropoliei, pag. 112.

la 1628, Iuliu 15, 'avem un act de la *Vlad Județul Bucurescilor*, a căruia pecete o dăm mai sus.

The image shows a handwritten document in Cyrillic script, likely a historical record or charter from 1619. The text is dense and written in a cursive hand. It begins with a large initial 'F' and contains several lines of text, including what appears to be a date and a reference to a ruler or official. The script is somewhat difficult to decipher due to its cursive nature and the use of various diacritics and ligatures.

Cartea Oraşului Bucuresci din 1619.

La 23 Decembre 1631, găsim pe *Dumitru al Bahnei*¹⁾ județ al oraşului. La 1632, obștia bucurescănă este cărmuită de *Gherghie Județul*, de la care dăm următoarea *carte a oraşului*²⁾, la mâna lui *Stamate*, neguțătorul din *Pitesci*.

1) *Arhive*: M-tirea Plumbuita, pach. 10, act. 1.

2) *Arhive*: M-tirea Stavropoleos, pach. 12, act. 21.

1. *Handwritten text in a cursive script, likely a historical document or letter. The text is dense and difficult to decipher due to the cursive style and some fading. It appears to be a formal communication, possibly related to a land purchase or a legal agreement, as suggested by the context provided in the transcription below.*

2. *A circular seal or stamp is visible in the lower right quadrant of the page, partially overlapping the handwritten text. The seal contains a central figure or emblem surrounded by text, which is illegible due to the image quality.*

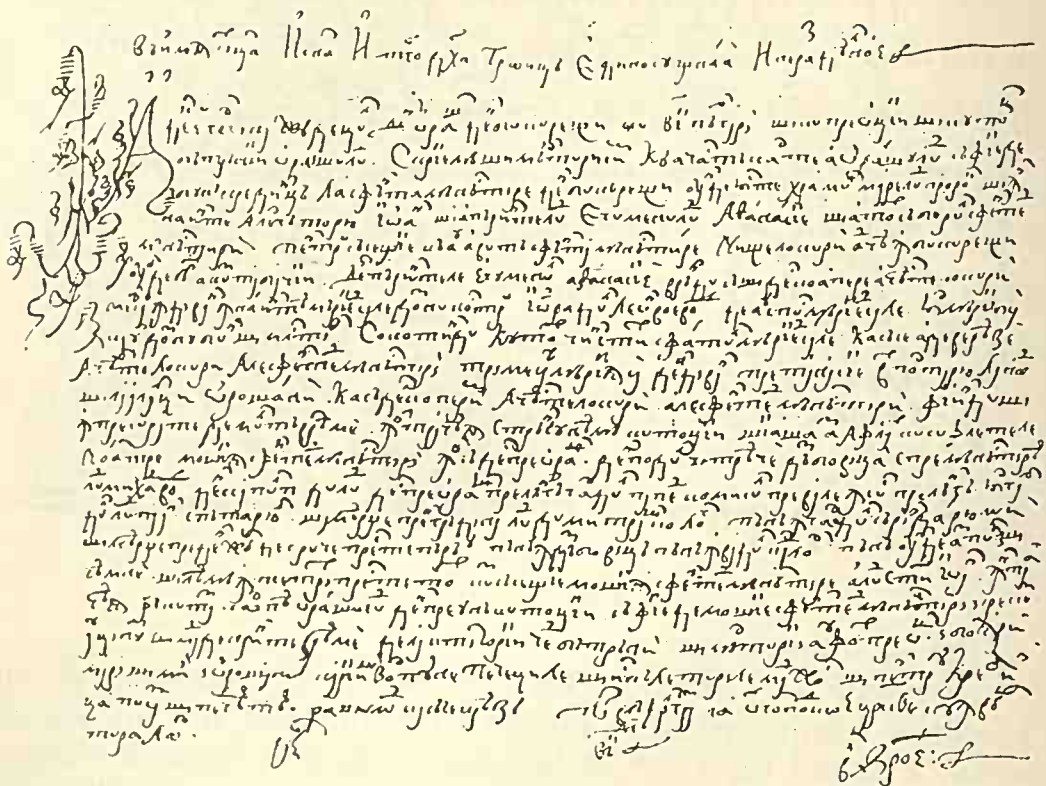
3. *The text concludes with a large, stylized signature or mark, possibly a cross or a specific symbol, followed by a double hash symbol (#).*

Etă și transcrierea:

„Scris-am eu, Júdețul Gherghe, și cu toți prăgarii, și cu
 „preoții, și neguțatorii, și cu ómenii buni din orași, din Bucuresci,
 „acéstă a nóstră carte, să fiă la mâna jupânului Stamatie, negu-
 „tătoriul ot Pitesci, cum să sciă că aú cumpărat de la Mara și
 „de la Vătahul Gheorghe un loc, ênsă în Târgu, în Bucuresci,
 „în Târgul-de-Sus locul lu Gherghe Trufașul, fratele Marei, ênsă

„prăvălii 2 de cincî stânjeni în lat, și cu pimnița iér de cincî
 „stânjeni în lat, și în lungu cât va mérge, drept banî gata ughi
 „100; și aũ vëndut acéstă moșiã Mara și cu Gherghe Vãtahul
 „de a lor bunã voiã, și cu scirea tuturor ómenilor lor, și cu
 „scirea nepoților Marei, și cu scirea tuturor rudelor, și cu scirea
 „vecinilor din sus și din jos, — ca sã fiã Jupãnului Stamatie
 „moșiã și feciorilor lui în véci. Și la acéstã tocmelã fost-aũ mulți
 „preoți, și neguțatori, și ómeni bunî mărturiã, anume: Popa
 „Manta, i Popa Drãgoiũ, i Jupãn Cãrstea Neguțatoriul... i Necula
 „Bacalul, Costandin Mãtãsariul, Dumitru Vornicul, Antonie, Enake
 „Mãtãsariul, Necula Mãtãsariul, Négoe Postelnicul, Leca Bãrbiariul,
 „Cernica Ciz... , Stan Rachariul, i ot Pitesci Arsenie Postelnicul,
 „i bratia ego, pan... și Dumitru aprod ot Bucuresci, pisani az
 „Ivan Logofetul ot Pitesci, vã mesița.... lét 7140 (1632) ... Și
 „pentru mare credința ne-am pus p... și iscãliturele“.

Pecetea orașului este tot Maica Domnului cu Isus în brațe¹⁾
 care a rămas acciași pênã cam pe la 1670.

Cartea orașului Bucuresci din 1666.

1) *Archive: Mitropolia, netrebnice, pach. 250/69, act. 1.*

Intre *Gherghe Județul* de la 1632 și *Șerban Județul*¹⁾ de la 1655, nuscii de aũ mai fost și alții. La 12 Decembre 1666 cãrmuiesce pe Bucuresceni cu aĩ sei 12 pãrgari, cu preoții și cu bẽtrãniĩ orașului, *Gherghina Județul*²⁾, a cãruia carte, fõrte însemnatã pentru istoria locurilor dintre Casa de depuneri și Sãrindar³⁾, o dãm mai sus.

Ètã și transcrierea :

„Adecã eũ, Gherghina Județul din orași, din Bucuresci, cu
 „12 pãrgari, și cu preoții, și cu toți bẽtrãniĩ orașului, scriem și
 „mãrturisim cu acestã carte a orașului, sã fiã de bunã credință
 „la sfãnta Mãnãstire din Bucuresci unde ieste hramul marelui
 „prooroc și Inainte-Alergãtoriu Iõn, și a Pãrintelui Egumenului
 „Athanasie, și a tot sãborul Sftei Mãnãstiri, pentru sã se sciã cã
 „aũ avut Sfta Mãnãstire nisce locuri aicea, în Bucuresci, unde
 „sunt acum Tabacii. Deci, Pãrintele Egumenul Athanasie, vrẽndu
 „sã 'și descõpere aceste locuri, mers'aũ în Divan, înaintea Mã-
 „riei Sale, Domnului Nostru, Iã Radul-Leon Voevod, de aũ spus
 „Mãriei Sale. Ier Mãria Sa, ca un Domn bun și milostiv, soco-
 „tind cu tot cinstit Sfatul Mãriei Sale, ca sã se adevereze aceste
 „locuri ale Sftei Mãnãstiri, trimis-aũ Mãria Sa din Divan pre Tã-
 „nasie vel Portariũ la noi și alți orașani ca sã descoperim aceste
 „locuri ale Sftei Mãnãstiri, fiind și impresurate de multã vreme.
 „Intr'aceia, strĩnsu-ne-am cu toții, și așa am aflat cu sufletele nõs-
 „tre: moșia Sftei Mãnãstiri, ênsã din spre orași, din podul ce trẽce
 „Dâmbovița spre mãnãstirea lui Mihaĩ-Vodã, din capul podului
 „din spre oraș, pe lângã gardul Papei Comisul, pre vale în sus,
 „pre lângã ier gardul lui Panã Spãtariul, și merge prin grãdina
 „lui Dumitrașcu Logofetul, pẽnã în gardul Sãrindariului, și merge
 „pre din jos de Cruce, preste pãrĩũ, pẽnã în Dâmbovița, pẽnã în
 „vadul Cailor, pẽnã unde am pus și sãmne, și le-am împietrit
 „preste tot, cum sã se sciã moșia Sftei mãnãstiri, a lui Sftul Iõn.
 „Intr'aceia, fãcut-am cartea orașului dimpreunã cu toți, sã fiã de
 „moșia Sftei mãnãstiri, precum aũ ținut și mai dinainte vrẽme
 „de la ctitoriĩ ceĩ bẽtrãniĩ; și mãrturiĩ aũ fost preoții i boiariĩ mari
 „și micĩ, i orașaniĩ cari 'și vor pune peceteile și iscãliturele mai
 „jos, și pentru credință pus-am și pecetea orașului ca sã se credã...
 „Decembre 12, velët 7175 (1666)“.

1) *Arhive*: Condica V a Mitropoliei, *Locurile din Bucuresci*, pag. 104.

2) *Arhive*: M-tirea Sftului Ion-cel-Mare, pach. 12, act. 3.

3) Veđi cap. *Podul Mogoșoiei*, cap. *Bisericele* și cap. *Mahalalele*.

Étă și transcrierea:

„În Numele Tatălui, și Fiului, și Sftului Duh, Amin. — Adică „eū, Dragotă Județul din orași din Bucuresei, cu 12 pârgari, cu „preoții și cu toți bătrânii orașului, scriem și mărturisim cu acé- „stă carte a orașului să fiă de bună credință la mâna lui Marco „Tabacul, și a femeiei lui, și a coconilor lor câți Dumneđeū le „va dărui, pentru să se sciă că aū fost cumpărat nesce loc de „case aicea, în orași în Bucuresei, de la Badea Chivărariul. Decī, „Badea Chivărariul vëndutu-l'aū și lui Marco, și Négului Vătahul „za Tabaci. Decī, s'aū învoit Négul Vătahul cu Marco de l'aū „împărțit în două: jumătate a luat Négul Vătahul din sus, din „spre Popa Stoica, și jumătate din jos, spre pârū, l'a luat Marco „Tabacul drept ughi 11. Decī, ne-aū chiămat și pre noi, și pre „alți bătrâni orășani, dimpreună și cu Badea Chivărariul vëndē- „toriul de l'am împărțit. Decī Négul Vătahul stânjenī 7 fără uă „palmă, din-spre uliță, și în lung, din uliță pêne în locul Jupâ- „nesei Elinei Părăoia, cât se va afla. Intr'aceia, făcut-am cartea „orașului la mâna lui Marco Tabacul, și a femeiei lui, și a coco- „nilor lor, câți Dumneđeū le va dărui, ca să le fiă moșia stătă- „tore în veci, ohavnică. Și la acéstă carte a orașului fost-aū și „mărturii preoții și orășani, cari 'și vor pune pecetele și iscăli- „turile mai jos. Și pentru credință pus-am și pecetea orașului. — „Iuniū 12, velét 7176 (1668)“.

Pecetea orașului s'a schimbat: nu mai este Maica Domnului cu divinul prunc în brațe, ci Buna-Vestire, cât să pôte de primitivă și de țepên-athonică. Étă-o după un act din 30 Mai 1670³⁾:

Pecetea orașului Bucuresei din 1670.

Pecetea orașului Bucuresei din 1698.

3) *Archive*: M-tirea Radu-Vodă, pach. 31, act. 1.

La 1675 și 1677, Bucurescii sunt cârmuiți de *Toma Júdețul*¹⁾, ier secolul XVII se sfârșese cu *Șerban II Júdețul* de la 1698. Pecetea lui, luată după un act²⁾ din 17 Iuliu 1698 reprezintă tot Buna-Vestire, dăr mult mai puțin primitivă de cât Buna-Vestire după pecetea lui Dragotă Júdețul.

Cu secolul XVIII, júdeții dispar din Bucurescî. Se mai găsesc ênsă printr'alte orașe. Tocmai la 1771, la Târgul-Jiului, *Barbu Júdețul* se judecă cu Gheorghe Jigoienul³⁾.

La Bucurescî, la 1734 Februarî 22, Dumitrașcu Hagi-Vasile, *Staroste de Neguțătorî*, întăresce actele de cumpărătură cu 12 boierî, adică cu cei 12 pârgari dintr'alte vremuri⁴⁾.

IV

Maî sus de Júdeții orașului, dăr mai jos de Divanul Domnului, mai erau cârmuitoari ai Bucurescilor, în secolul XVII, *Ispravnicii Scaunului Bucurescilor*.

La ispravnicî veniaũ cei nemulțamiți cu judecata Júdețului și a bêtrânilor; pe ispravnicî îi însărcina Domnia cu cercetarea seũ, cum se șicea în secolul XVIII, cu *izbrânirea* pricinelor mai însemnate la față; ei numiaũ comisiunile de 3, 4, 5 neguțătorî pentru a judeca vre-uă pricină deosebită; ei rămâneaũ caimacamiî Scaunului, când Domnia pleca afară din Bucurescî, fiă la Constantinople, fiă la vii, fiă de frica Ciumei la munte.

Pecetea lui Radu Crețulescul.

Cei mai vechi ispravnicî ce cunosc după documente sunt cei de la 1669, și-anume Badea vel Vornic Bălăcénul, Radu vel Logofet Crețulescul, a căruia pecete⁵⁾ o dăm aci, Hrizea vel Vornic Popescul și Constantin vel Aga Brâncovénul⁶⁾.

La 1672, ispravnicii Bucurescilor⁷⁾ erau Gherghe vel Ban

1) *Arhive*: Mitropolia, *netrebnice*, pach. 242, act. 61.

2) *Arhive*: M-tirea Radu-Vodă, pach. 23, act. 32.

3) Stefulescu: *Incercări asupra istoriei Târgului-Jiului* (Buc., 1899), pag. 120.

4) *Arhive*: Mitropolia, *netrebnice*, pach. 11, act. 5.

5) V. A. Urechîa: *Istor. Rom.*, pag. 1064.

6) *Arhive*: Condica V a Mitropoliei, *Ilfov*; moșia Lămotescii.

7) *Arhive*: Condica M-tirei Vieroșul, pag. 192.

Bălénul, Stroie vel Vornic Leurdenul, Tóder vel Spătar Sturdza, fratele Dómnei Maria a lui Grigore-Vodă Ghica.

La 1677, ispravnicii Scaunului Bucurescilor sunt Gherghe vel Ban, Vilcul vel Vornic Grădişténul, Hrizea vel Vistier Popescu și Iordake Postelnicul¹⁾.

La 1692 sunt *Caimacamii Scaunului Măriei Sêle* boierii Stroie vel Vornic, Vergul vel Paharnic și Iordake Văcărescu vel Agă²⁾.

Ispravnicii trec și 'n secolul XVIII. La 1709 găsesse ca ispravnic al Bucurescilor pe Serdarul Petrașcu Brezoianu³⁾ și, la 1717, avem tot ca ispravnic al Scaunului bucurescén pe Șerban vel Ban Năsturel, pe Iordake vel Logofăt Crețulescu, a căruia pecete am dat-o⁴⁾, pe Grigore vel Vistier (póte Grecén, póte Grădistén) și pe Ianake vel Agă. Aceștia judecă ridiculul proces intentat de lacomul Egumen raduliot lui Udrican Clucerul⁵⁾, pentru ghinda mâncată de porcii acestuia în pădurea de la Mănescii Bufter⁶⁾.

Se pare că ispravnicii scaunului au funcționat de-a-lungul secolului XVIII, de vreme ce la 1775, în alaiul Domnului, este un *ispravnic al orașului*⁷⁾.

Acești ispravnici nu trebuie confundați cu ispravnicii pe cari Domnii îi numiau ca supraveghiători, directori, inspectori, pentru desevârșirea vr'unei mari lucrări arhitectonice sêu de altă natură.

Buniórá, Socol Clucerul Cornăşténul, strămoșul Florescilor, din némul boierilor din Mărgineni, văr cu Dómna Elina a lui Radu-Vodă Șerban, și unchiu tuturor Cantacuzinilor munteni⁸⁾, Socol marele Clucer, — paharnic la 1620, după cum arătă pecetea aci alăturată⁹⁾, a fost ispravnic la repararea M-tirei Câmpulungului, în timpul lui Matei Bassarabă. Fost-a și ispravnic al Scaunului Bucurescilor la 1651, când corespundea cu *Pan Mihai, Júdețul Brașovului*?¹⁰⁾ Nuscii.

1) *Arhive*: Condica V a Mitropoliei, *Ilfovul*; moșia Băjescii sêu Mariuța.

2) *Arhive*: M-tirea Radu-Vodă, pach. 65, act. 3.

3) *Arhive*: Mitropolia, cond. V, *Ilfovul*, moșia Teșila.

4) Veđi cap. *Bisericele*, pag. 183.

5) Ziditorul bisericeii *Udricani*.

6) *Arhive*: M-tirea Radu-Vodă, pach. 36, act. 5.

7) V. A. Urechiiă: *Istor. Rom.*, pag. 568.

8) Dintr'un al nostru studiū âncă nepublicat despre *boierii din Floresci*.

9) *Arhive*: M-tirea Radu-Vodă, pach. 16, act. 17, din 27 Aprile 1620.

10) *Academiă*: Documente, pach. 21, act. 212.

rea Mitropoliei, Radu Dudescu și Gheorghe Șufariul¹⁾, și tot așa ispravnic de felul lor a fost și Șerban Cantacuzino, când Duca-Vodă repară Curtea-Domnăscă din Bucuresci²⁾.

Și'n fine, în secolul XVIII, pe lângă ispravnicii, mai erau și *Vornicii-judecători*, cum găsesc la 1720 pe Radu-Vornicul Popescu³⁾.

V

Pârcălabii, ispravnicii, vornicii judecători erau numiți de Domn. Cel puțin din secolul XVI, județii erau aleși. Formele alegerii județului bucurescen nu le cunoștem; cunoștem însă pe acelea ale județului câmpulung⁴⁾. Nu cred să fi fost multă deosebire.

La Câmpulung, alegerea se făcea Marți după Paști. Pârgarii propuneaș pe candidații. Preoții, bătrânii și toți orășanii se pronunțau pentru unul. Cu acesta în frunte mergeau toți la biserica catedrală. Protopopul întemina pe ales cu Crucea și cu Evangelia. Înaintea altarului, noul județ făcea jurământul de dreptate, de credință și de iubire pentru interesele orașului. Înainte de jurământ, cu glas tare și răspicat, îndreptându-se din ușile împărătesci către obște, întreba de trei ori:

— *Vrednic este ???*

Ier obștia răspundea:

— *Vrednic este !!!*

Când eșiau din biserică, îl ridicau pe sus⁵⁾ strigând cu toții:

— *Să trăiească Județul nostru!*

Cu privire la jurământul județului, să amintim că, la Bucuresci, biserica Sftului Dumitru Izvoritorul de mir, situată la doi pași de Târgul-de-Sus și de Târgul-din-Năuntru, poartă în documente numele de *Biserica-de-Jurământ*⁶⁾. Fi-va fost din cauza jurământului pe care, aci și numai aci, trebuia să'l facă județul nou-ales? Pun întrebarea, der nu dau răspunsul neavând documentul.

1) Veđi cap. *Mitropolia Bucurescănă*.

2) Veđi cap. *Curtea Domnăscă*.

3) *Arhive*: Mitropolia, Cond. V, *Locurile din Bucuresci*, pag. 169.

4) C. Alessandrescu: *Dicț. geogr. al jud. Muscel.* — Cf. Aricescu: *Istor. Câmpulungului*.

5) Să ne aducem aminte obiceiul vechilor Germani, Franci și Alemani, ridicarea pe seut a alesului, a *Herzogului* (*élever sur le pavois*).

6) Veđi cap. *Bisericele*.

În piața orașului, cu mare solemnitate și 'n fața obștiei, i se da noului județ *pecetea orașului, condicele și catastifele orașului*¹⁾, *hrisóvele orașului*, păstrate cu sfințeniă de foștii județi, și 'n cari erau transcrise actele făcute de orășani înaintea judeților de mai 'nainte vreme.

Aceste acte și *insignia* ale dregătoriei, noul județ, însoțit de pârgarii săi, le ducea la el acasă.

Nicăierii în țările române, noi nu am avut *Casa Orașului*, adică *Sfatul*, cum se va dice în secolul XIX, adică așa cum a fost în orașele franceze câte un *Hôtel-de-Ville*, în orașele germane câte un *Rathaus* séu *Stadthaus* și 'n orașele englese câte un *Town-hall* séu *Guild-hall*, — și acésta a fost uă mare nenorocire, căci tóte, dér tóte actele vieței orășenesci au dispărut cu timpul, în reslățirea celor trei secole trecute, prin incendii, prin invasiuni, prin perderi, prin furturi.

Județul, ca și Pârcălabul, ca și Vornicul-Judecător, judeca la *gazda dumisale*²⁾. La casa județului era, după cum dice poetul poporan:

Scaunul de judecată
Und' s'adună lumea tótă³⁾.

Județul, intrat în funcțiune,

a) prenoșesce la Domniă, asistat de pârgari, și când e trebuință, actele vechi ale orașului, cu scutirile, drepturile și libertățile hărăzite de trecuții Domni;

b) judecă pricinele orășenesci, ajutat de pârgari, de preoții și de bătrânii orașului, printre cari intră și *foștii județi*, retrași din funcțiune de bătrânețe séu prin demisiune, — cum spun documentele printre martori: *Coman* ce a fost județ, *Gherghina* ce a fost județ și a căreia *pecete*⁴⁾ o dăm aci;

c) caută să facă pace prin bună învoiélă, pentru ca pîrîții și pîrîșii să nu mai mERGă pe la ispravnicii séu pe la Divan;

d) face Domniei și Ispravnicatului dări de sémă în cercetările cu cari este însărcinat, și nu uită a pune la sfârșitul raportu-

1) Papadopol-Calimah: *Notiță istorică despre Bârlad* (Bârlad, 1887) pag. 47.— Cf. Xenopolu: *Istor. Rom.*, III, pag. 613.

2) *Uricariul*, IV, pag. 205. Așezământul Țării Moldovei din 1761.

3) Teodorescu G. Dem.: *Poesii poporane*.

4) *Arhiva*: M-tirea Radu-Vodă, pach. 34, act. 29, din 30 Mai 1670.

lui frasa care lasă Domnului voia totă să facă ce voesce: *ier Domnia Ta, Dómnne, veî face cum te va năstăvi Domnul*¹⁾;

e) hotăresce, împreună cu tot Sfatul, adică cu pârgarii, cu preoții, cu bătrânii și cu neguțătorii în marele consiliu comunal, *cisla*, adică partea de bir, de dări, de imposite ce se cuvine să plătescă Domniei fiăcare orășan în suma *breslei* séle și, prin urmare, împarte pe toți orășanii în trei grupuri mari: *fruntași* (bir mare), *midlocași* (bir potrivit), *codăș* (bir mic);

f) întăresce vânzările și cumpărăturile, și este de față când își pun pecețile cei ce vând séu cumpără, buniórá ca 'n actul de vândar al lui Radivoe Căpitanul de Seimeni și al Jupânesei Dana a lui Radivoe Căpitanul²⁾;

8
 E pargari si preoti
 si batranii
 si negustorii

8
 E jupânesei Dana
 a lui pargari si preoti

g) strînge amenđile, adică *globirile*³⁾ pentru casa orașului;

h) face măsurătorile locurilor și restabilește prin amենunțite cercetări drepturile de proprietate, călcate de alții în paguba adevăratalui proprietar;

i) priveghiează ca toate aședemintele vătăfielor și stărostielor să se păzescă neatînse;

l) apără interesele orașului în contra veneticilor.

Júdeții trebuiaú să aibă órecaři cunoscința de *Pravilă* și de *Lége* pentru a hotări în pricină astfel încât, fiă pírișul, fiă píritul să nu se mai ducă la Ispravnic séu la Domniă.

Nu mergea Júdețul cu cunoscințele-ı juridice ca Alecu Donici de la 'nceputul secolului nostru, — Donici care pêne și 'n pilaf tot găsia un paragraf — dér scia, buniórá, că'n secolul XVI proprietatea se putea câștiga prin *diedină* (moștenire), prin *pokupeniă*

1) Hasdeu: *Arhiva Istor. a României*, act al júdețului Tudoran ot Târgoviște cu ai séi 12 pârgari dinainte de 1600.

2) *Arhive*: Mitropolia, *netrebnice*, 242/61; actul ênsé este din 19 Iuliú 1710. Júdeți atunci nu mai erau.

3) Cel ce jura strîmb era *globit* cu șése bol.

(cumpărătură), prin *bratstvo* (înfrățire seú tovărășiă) și prin *pokloneniă* (daniă)¹⁾; mai scia că, atunci când femeia care se mărită aduce zestre și nu face copii, rudele ei seú biserica ce le-a hotărît ea din viață, cer bărbatului totă zestrea pentru ele²⁾; scie că trebuie să te lepești în fața Divanului de trei ori de uă moștenire încercată de datori, pe care n'o vrei³⁾; scie că, la vândarea unui loc, trebuie să se întrebe mai întâiu toate rudele și toți vecinii vândătorului, decă nu cum-va vor ei să cumpere locul și decă aceștia nu voesc, numai atunci să întărească zapisul pentru vândarea locului, făcută străinului; de se făcea altmintreli, júdețul putea să *spargă cartea*; scie că nu el, ci Divanul putea să *stergă cu chinovar* hotarele mincinoase din vechile documente; scia formalitățile de *desmoștenire*: părintele, buniórá Dragul, unchiașul din Săcuieni, venia în piața bisericeii și acolo în fața lunei, preoților, bătrânilor și obștiei întregi, striga cu glas tare: „mă mărturisesc „în fața vóstră că mă lapéd de fiică-mea Kirana; ea la mórtea „mea se nu fiă, și nici eú la mórtea ei se nu fiú; și copiii ei se „n'aibă trébă măcar de un ban la mórtea mea“⁴⁾; — scia formalitățile *infiiăreii fetelor*⁵⁾, când *infiiătorul* n'avea băieții, ale *înfrățireii filor vitregi cu fiú legitim*⁶⁾ în vederea egalei moșteniri, ale *înfrățireii bărbatului cu soția lui*, pentru ca, averea lor devenind un tot și ei neavând copii, se o póta lăsa întrégă unei mănăstirii, ier rudele se nu moștenescă nimic⁷⁾, și'n fine formalitățile *fraților de cruce*⁸⁾ când și cum trebuia se între în Biserică, să se *'ncingă cu Briul Pré-Curatei*, să pună mâna pe Evangheliă și să jure *pe cruce, pe pâine, pe sare*, să fiă frați nedespărțiți pe veci⁹⁾.

Pentru a sci bine toate acestea, Júdețul era ajutat de *Preoții orașului carii*, după *tocmélile* bătrânei *Pravile de la Govora* (1640)

1) Hasdeú: *Columna lui Traian*, 1874, pag. 130, act de la Mihnea-Vodă, de la Universitatea din Cluj.

2) *Arhive*: Mitropolia, condica jud. *Dâmbovița*, moșia *Săcuieni*.

3) *Arhive*: Condica Câmpulungului, pag. 571.

4) *Arhive*: Condica Mitropoliei, *Dâmbovița*, moșia *Săcuieni*, act din 1660.

5) *Arhive*: Condica Coziei, I, pag. 303, act. din 1512.

6) *Arhive*, aceeași Condica a Coziei, I, moșia Studina și Sturdzeni, act. din 1575.

7) *Arhive*: Condica Vieroșului, pag. 79—80, act. din 1578: înfrățirea Logofetului Codrea cu soția lui Anca.

8) Hasdeú: *Ion-Vodă*, pag. 64—65, cu faimosul jurământ: decă vei călea frăția, se te bată focul, apa, vėzduhul, pâinea, vinul, sabia, Dumneđeú și Maica Domnului.

9) *Revista Istorică a Arhivelor României*, I, pag. 80, act. din 1614.—Cf. și Lagarde: *Voyage*, pag. 364—365, când se înfrăți el cu boierul Dudesen la Sibiu.—Cp. cu înfrățirea Cavalerilor feudali în evul mediú.

și *Pravilei lui Matei Bassarabă* (1652), trebuia să se fiă „blândi și lini” și de uă sfințeniă aprópe ideală.

„Preotul care cântă mirenesce séu jócă, sé se lase de preoțiă“, dice c’un ton sumbru și inquisitorial *Pravila de la Govora*¹⁾, și ierășî mai adauge:

„Preotul trebuie ispitit de Episcop despre *grija cărței*“²⁾, ier *Pravila lui Matei Bassarabă* îi ține *isonul* completând-o³⁾:

„Preotul care se însoțesce cu uă *Cinghiază*“⁴⁾ sé se lase de preoțiă“.

De altmintrelî, în judecarea pricinelor, preoțiî aveaă precăderî marî. De și boierul ca martor putea dice: „Eū, boierul Cutare, drept șése boierî, jur și mărturisesce“ . . .⁵⁾ — totuși preotul „merge înaintea boierilor marî și micî“⁶⁾.

Preotul scie *Pravila* mai bine de cât Júdețî și Pârgariî, de vreme ce este *ispitit* de Episcop *despre grija cărței*, și e de față cu epitrahilul la depunerea jurământului. El dice, nemilos și impasibil, creștinului care s’a turcit:

— Nu poți moșteni, *pentru că ai eșit afară din lege!*⁷⁾

Turcitul *rămâne de lege*, adică pierde procesul.

Alături de preot, ajută pe Júdeț Pârgariî, aleși și dênșîi de Obștia orașului.

Pârgariî ajută pe neguțătorî să dea afară din orași pe cei ce veniaă să-î păgubiéscă în interesele lor; controléază pe județ în actele dregătoriei lui; sunt delegați la fața locului, pentru a’mpăca certele și neînțelegerile cele micî; semnéză cărțile orașului împreună cu júdețul, cu preoțiî și cu bētrâniî orașului. Eraă pârgariî în număr de 12 după numărul celor 12 Apostoli.

În secolul XVI, pârcălabiî și, póte, și júdețiî aveaă lângă dênșîi și pe *jurători*, carî juraă să judece drept, orî-care ar fi fost pricina⁸⁾.

Domnul, suprem judecător, numia adesea pentru uă pricină un tribunal extraordinar și *ad hoc*. Nu judecaă nici júdețul, nici isprăvnicatul, nici Divanul, ci, bunióră, dece boierî și șése ne-

1) Ediț. Bujoreanu (Bucureșci, 1885), pag. 90.

2) *Ibidem*, pag. 89.

3) *Ibidem*, pag. 165.

4) „Femeiă care cântă pe la *veseli* cu tambura“ — definițiune însăși a *Pravilei*.

5) *Arhive*: Mitropolia, *Condica județului Mehedinți*, moșia Gogoșii.

6) *Arhive*: Mănăstirea Sftul Ion-cel-Mare, pach. 12, act. 3.

7) Procesul lui *Apostol* (pe nume creștinesc), adică al lui Curt-Salam-Cîauș (pe nume turcesc), la *Arhive*: M-stîrea Radu-Vodă, act. din 31 Decembre 1631.

8) Hasdeu: *Arh. Ist. a României*. — Cf. Xenopolu: *Istoria Românilor*.

guțătorî, cum fuse la 1652, când se judecă marele proces al lui
Stroie Vistierul și Radu din Fărcași cari furaseră bani domnesci,

Handwritten text in Greek script, including the word "ΕΤΡΟΦΗ" (E-trophi).

Handwritten text in Greek script, including the word "ΕΠΟΔΑ" (E-poda).

Handwritten text in Greek script, including the word "ΕΡΑΤΩΤΑ" (E-ratota).

Handwritten text in Greek script, including the word "ΕΡΑΤΩΤΑ" (E-ratota).

Handwritten text in Greek script, including the word "ΕΡΑΤΩΤΑ" (E-ratota).

Handwritten text in Greek script, including the word "ΕΡΑΤΩΤΑ" (E-ratota).

Handwritten text in Greek script, including the word "ΕΡΑΤΩΤΑ" (E-ratota).

Handwritten text in Greek script, including the word "ΕΡΑΤΩΤΑ" (E-ratota).

Handwritten text in Greek script, including the word "ΕΡΑΤΩΤΑ" (E-ratota).

Handwritten text in Greek script, including the word "ΕΡΑΤΩΤΑ" (E-ratota).

Handwritten text in Greek script, including the word "ΕΡΑΤΩΤΑ" (E-ratota).

Handwritten text in Greek script, including the word "ΕΡΑΤΩΤΑ" (E-ratota).

Semnături de Părgari¹⁾.

1) Arhive: M-stirea Sftul Ion-cel-Mare, pach. 12, act. din 12 Decembre 1666.

adică 85 de pungă de câte 500 de taleră fiă-care. Tribunalul extraordinar a dovedit că sunt cu adevărat *furi făcișai*. Domnul ênsê i-a iertat și i-a pus sê plătescă sumele furate¹⁾.

Nu ierta ênsê totdeuna Matei Bassarabă! Când hotărî el în Divan, la 3 Iuliu 1633, că Româniî din Dobriceni sê fiă slobođi de boierii Rudeni, și când Chisar Paharnicul Rudenul, fiul lui Chircă Comisul din satul Ruda de pe Argeși, bātu pe Dumitru, Aprodul Domniei, care venise la 26 Iuliu 1633 sê-i aducă hrisovul domnesc de slobođenia Românilor din Dobriceni, Matei încruntă stufósele-i sprîncene, porunci de aduse pe Chisar Rudenul la Bucuresci și 'n Divan, în fața tuturor, puse de-i dede 300 de tolege, îl scóse afară cu mare rușine²⁾ și 'l băgă în temnița, ier Dobricenilor le dede *carte peste carte*³⁾.

Bunul Agă din Brâncoveni, milostivul Matei Bassarabă, maî la tinerețe, era gróznic cu neascultătorii și cu dușmanii. La 1637, August în 29, Bailul Veneției din Constantinopole spune Dogelui că Matei a făcut sê se taiă în capitala Sultanilor nasul și urechile lui Leon-Vodă *Strida* și a maî dat, peste alte cheltuieli, âncă 60 de reali, numai sê i se trămită într'ua cutiă *nasul* lui Leon-Vodă la Bucuresci, sê'l védă și el, — *cosa senza esempio anche a questa corte*⁴⁾.

Procesele dintre boierii și dintre jupânițe la Divan, în fața Domnului, crau minunate. Jupânițele aduceau câte 12 alte jupânițe, de jurau că are dreptate pîrîta sêu pîrîșa. Judecata bêtrânei Stolnicese Sima⁵⁾, a lui Stroe Buzescu, judecata Mariei, féta jupânului Ivașeu Vornicul⁶⁾ și soția necredinciosă a lui Vasilie Spătarul⁷⁾, judecată în care jucă rolul cel maî rușinos Macarie, Exarhul de la Târnov, omul lui Ciril, patriarhul Țarigradului, care ținu ântâi cu Vasile și-apoi cu Maria, — judecata, în secolul trecut, a Marichiî Filipésca⁸⁾, sgraduiau tot Bucuresciul din temelii:

1) *Mag. Istor.*, I, pag. 128.

2) Probabil, „*il dede prin târg*“, pe măgar, încălecat d'an-dósele și cu cartea de condamnare legată de gât. — Așa va face Brâncovenul maî târđiu cu Staicu Paharnicul. Veđi cap. *Podul-Târgului-de-Afară*.

3) *Academiă*: Condica M-stirei *Arnota*, pag. 3, 5, 8. — *Carte peste Carte* înseamnă că Rudeniî avuseseră de la alți Domni *hrisov* sêu carte. Matei *sparge cartea* (termen juridic) de maî 'nainte și dă alta, alt-fel hotărînd, adică în împestrițata limbă juridică de ađi: caséză prima sentință.

4) Hurmuzake: *Doc.*, VIII, pag. 464.

5) *Arhive*: M-stirea Stavropoleos.

6) Bălén sêu din Golesci.

7) *Mag. Istor.*, I, pag. 216.

8) *Academiă*: Documente mitropolitane.

hăuiaă mahalalele de cele ce se făceaă și se spuneaă la divan și, pe tema lui „ce-ai ȓis tu, c'am ȓis eă, c'a ȓis ăla“, comentariile nu se sfârșiaă luni de-a rândul.

VI

Preoiă eraă judecaă, „nu de boieri, ci de țereovnică¹⁾ bisericeă²⁾“; boieră de Domn în Divan; orășaniă de judeă.

Neguătoră, eă între eă, pentru afacerile lor comerciale, eraă judecaă de *vătaă* seă *vătaă* în secolul XVII, decă nu și'n secolul XVI. La 1632 găsese pe un *Gheorghe Vătaă*³⁾ și la 1668 pe *Negu Vătaă za Tabacă*⁴⁾.

Tot la acăstă epocă apar *starostă* de neguătoră. Citez pe *Zamfir, starostele-cel-Bătrân*⁵⁾ și pe *Ianoș, Starostele* de la 1692⁶⁾. *Vătaă*le însă continuă cu *starostele*, căci, la 1704, avem pe *Petre, Vătaăful de Măcelari* în Bucuresei⁷⁾.

Ce deosebire era între *Vătaă* și *Starostă*, nuscă. Avem *staroste de neguătoră, staroste de calici*⁸⁾, *vătaă de tabacă, vătaă de măcelari* și . . . *staroste de ciocli*⁹⁾.

*Vătaă*le persistă de-alungul secolului XVIII, căci avem, sub Ipsilanti, *vătaă de precupeă* și *vătaă de arabagiă*¹⁰⁾.

În Franca și 'n Germania corporaăiunile neguătorescă începueră p'allocurea tocmai din secolul XII se fiă bine organizate în *bresle* și 'n *isnafuri*, cum am ȓice întrebuintănd limba neguătorescă din secolul XVIII. E peste putină ca neguătoră noătri, în

1) Înălăi prelaă, adică de la arhieră în sus.

2) „Ier de va fi pentru arătură seă viă, atunci va fi judecat de mireni, ênsă cu scirea Archiereului“ (*Pravila de la Govora*, ediă. Bujorănu, pag. 89).

3) *Arhive*: M-tirea Stavropoleos, pach. 12, act. 21.

4) *Arhive*: M-tirea Radu-Vodă, pach. 23, act. 4.

5) V. cap. *Hanurile Bucurescene*.

6) *Arhive*: M-tirea Radu-Vodă, pach. 65, act. 2.

7) *Arhive*: Mitropoliă. *Condica jud. Ilfov*.

8) Veăi cap. *Podul Calicilor*.

9) *Arhive*: *Condica No. 4 a Mitropoliei, jud. Stam-Rimnic*, pag. 135. — Drăghici, *Staroste de ciocli*, în 1735.

10) V. A. Urechă: *Din Istoria Breslelor în Conv. Liter.*, 1888, pag. 788 și urm., și tot V. A. Urechă: *Anal. Acad. Rom.*, seria II, tom. IX, pag. 41 și pag. 149, despre *Sloboză, Poslujnici, Dăjdi*.

relațiunii ađi documentate cu coloniile saxone din Transilvania prin Brașov și prin Sibiu, și cu neguțătorii italieni cel puțin prin Constantinople și prin porturile Dunărei, se nu fi avut cunoștință de reglementarea așa numitelor *corps de métier, jurandes, maîtrises, Zünfte, Gilden, Kaufmannschaften*, în ființă deplină în Franța și'n Germania secolelor XIV și XV.

De aceea, n'am puté fi acusați de mare îndrăsnélă istorică afirmând că *vătăfiele* documentate ale secolului XVII erau întocmite la Bucuresci ca și corporațiunile săsesci din Transilvania, imitațiune fidelă a corporațiunilor neguțătoresci din Germania și din Franța medievală¹⁾. Scris ênsé nu este pentru secolul XVI și nici pentru secolul XVII. Pentru secolul XVIII, *brésla*, cu orânduie-la și cu *șartul*²⁾ său, ne reamintesc corporațiunile franceze și germane.

Brésla are *mai-măria* sa, adică pe *mai-mar bașa*, care e tot una cu *Starostele*; are 12 *bětrâni*, adică stăpâni de prăvăliă și de meșteșugari și cari erau său fuseseră *protomeșteri*³⁾. *Starostea*, la judecata pricinelor breslașilor, era ajutat de acești 12 *protomeșteri* său *bětrâni* și de doi *proistoși*⁴⁾.

Brésla era compusă: a) din *ucenici*, cari slujiau pre pricopsélă cu zapis câte 3, 4, 5 și chiar 6 ani, după greutatea meșteșugului de învățat⁵⁾; b) din *calfe* cari primiau plata cu luna (*simbria*), său plata cu ziua; c) din *meșteri* său *stăpâni*⁶⁾.

Potrivit cu *șartul* său, *brésla* avea *cutiă* pentru ajutorarea celor scăpătați din brésliă și îngroparea celor săraci. *Cutiă* era alimentată: a) de *havactul*, taxă ce da fiă-care calfă când se făcea stăpân și deschidea prăvăliă; b) din cotisațiunea, — uă *pară* pe săptămână, — dată de meșteri și de calfe; c) din amendele celor ce călcau

1) Veđi și cap. *Comerciul bucurescén*.

2) *Șartul* este *la charte*, hrisevul care se da pentru reglementarea relațiunilor dintre membrii mari și mici ai corporațiunei, precum și pentru drepturile breslei în stat și față cu alte bresle.

3) Poetul poporan, le dice *meșteri mari*. — Cp. *Meșterul Manole*:

Nouă meșteri mari,
Calfe de zidari,
Cu Manole đece,
Care mi-i întrece.

4) Numirile de *protomeșteri* și *proistoși* arătă reorganizarea breslelor în secolul XVIII sub influința Fanarioșilor.

5) Bunióră, *cojocăria subțire*, la Bucuresci, atât de renumită în tot Orientul, se învăța groú, dér un meșter cojocar subțire era artist în felul său.

6) V. A. Urechă: *Istor. Rom.*, XII, pag. 368, 385 și altele.

șartul breslei, amenzi îndoite și întreite pentru recidiviști; d) din taxa anuală a fiicăruî meseriași.

Starostea era dator să găsească stăpân calfelor, să contrasemneze zapisele ucenicilor; el judeca pricinele neguțătoresci de vânzare și de cumpărare ale breslei. Cel ce nu se supunea de bună voiă la hotărîrea starostelui, era constrîns cu forța de Agă séu de Căpitanul za Dorobanți.

Când două bresle, — pantofariî și cismariî, băcaniî cu *paralicul* și băcaniî cu *toptanul*, — se certaî împreună, Domnul hotăria.

Străiniî și-aveaî breslele lor: Evreiî, Armeniî, Nemțiî¹⁾; în secolul XVII, Chiprovăcenî²⁾. Toți puteaî cumpăra în Bucuresci; numai Armeniî puteaî cumpăra și viî împrejurul orașului. Pentru străiniî neguțătorî mai eraî, pe lângă stărostiele lor, și *isprăvnicatul de străini*, și *sameșul de străini*.

Epitropia obștăscă, Spătăria, Agia, Polcovnicia podurilor mai aveaî de-a face cu breslele bucurescene cari, înaintea acestor dregători, aveaî adesea să lupte, pentru prăvăliî și pentru libertatea de a vinde, cu lacomiî Egumenî ai mănăstirilor.

Pecoșile Egumenilor contraccii ai Mănăstirilor Radu-Vodă și Mihaî-Vodă³⁾.

Breslele țineaî foarte mult, — pînă la bătaia inclusiv! — la șartul lor și, cu dorința de a se întrece unele pe altele⁴⁾, munciaî de zor, își făceaî concurența la tórtă pentru bogăția stégului breslei, pentru măreția serbărei lor anuale, când mergeaî la anume biserică, la anume icónă ca să serbeze praznicul și pe patronul breslei.

1) Xenopolu: *Istor. Rom.*, IV, pag. 109.

2) Veđi cap. *Comerciul Bucurescén.* — Cf. și *Semile Brâncovenesci*, passim.

3) *Arhive*: M-tirea Radu-Vodă, pach. 101, act. 2 din 1690, Iuniă 18.

4) Intocmai ca și corporațiunile franceze și medievale.

Unele din vechime, altele din secolul trecut, *breslele* au avut următorii *patroni* și *praznice*:

- 1) Tabaciî, pe *Sftul Nicolae*, la biserica Sftului Nicolae din Brosceni; 2) Brutariî, pe *Sfții Petru și Pavel*, la biserica Bradu-Staicu; 3) Cojocariî, pe *Sftul Ilie*, la biserica Sftului Gheorghe-Noû; 4) Brașoveniî, pe *Sftul Dumitru*, la biserica Verguluî; 5) Lumânărariî, pe *Sftul Andrei*, la biserica Sftul Nicolae-Șelari; 6) Bogasierî, adică Lipseaniî, *Sfta Treime*, la biserica Sftul Gheorghe-Noû; 7) Băcaniî, *Dumineca Tuturor Sfinților*, la biserica Bradu-Staicu; 8) Pescariî, pe *Sftul Nicolae*, la biserica Sfta Vineri-Herésca; 9) Săpunariî, pe *Sftul Prooroc Daniil*, la biserica Sftul Nicolae-Brosceni; 10) Argintariî, pe *Sftul Ierarh Spiridon*, la biserica Spirea-Vechiă¹⁾; 11) Croitoriî, *Adormirea Maicei Domnului*, la biserica Flămânda; 12) Cireșariî, *Nascerea Domnului* la biserica Silivestru²⁾; 13) Căruțașiî, pe *Sftul Ilie*, la biserica Sftul Gheorghe-Noû; 14) Ferariî și Rogojinariî, *Sfta Treime*, la biserica Colțea; 15) Birjariî, pe *Sftul Gheorghe*, la biserica Sftul Ión-Moși; 16) Morariî, pe *Sftul Haralambie*, la biserica Sftului Ión-Moși; 17) Chiristigiî, pe *Sftul Ilie*, la biserica de la Pipera afară din capitală; 18) Curelariî, pe *Sftul Visarion*, la biserica Sfinților (Sibilele); 19) Lăutariî, pe *Sfta Paraschiva*³⁾ la biserica (disă Caimata⁴⁾; 20) Potcovariî, pe *Sftul Gheorghe*, la biserica cu Sibilele; 21) Plăpămariî, pe *Sfții Vasile, Grigore și Ión*, la biserica Isvorul-Nou dintre vii; 22) Orșariî, pe *Sfții Gheorghe și Dumitru*, la biserica Oborul-Noû; 23) Precupețiî, *Isvorul Tămăduirei*, la biserica Isvorul-Noû dintre vii; 24) Marchitaniî, pe *Sftul Nicolae*, la biserica Șelari; 25) Dulgheriî, pe *Sftul Nicolae*, la biserica din Dușumea; 26) Bărbieriî, pe *Sfta Paraschiva*, la biserica Dintr'ua-đi; 27) Rotariî, pe *Sftul Ilie*, la biserica Oborul-Noû; 28) Căldărariî, pe *Sfții Atanasie și Chirilă*, la biserica Popa Sóre; 29) Cismariî, pe *Sftul Haralambie*, la biserica Oborul-Vechiû; 30) Cavafiî, pe *Sftul Spiridon*, la biserica Popa-Nan; 31) Dogariî, *Nascerea Maicei Domnului*, la biserica Oborul-Vechiû; 32) Grădinariî, pe *Sftul Trifon*⁵⁾, la biserica Manu-Cavafu; 33) Pantofariî, pe *Sftul Spiridon*, la biserica Căuș-Radu; 34) Grânariî, pe *Sftul Ilie*,

1) Sftul Spiridon a prefăcut un șérpe în baston de aur.

2) Pe icóna Nascerei, în pesceră, sunt și un bou, și un asin, — de aci alegerea Cireșariilor pentru praznicul lor.

3) Acésta-i Sfta Cecilia, patrona artiștilor musicanți și compozitori ortodoxi.

4) Ađi derîmată; prăznuirea s'a mutat la biserica Scaunelor.

5) Sftul Trifon gonesee lăcustele, omiđile, șóreciî. Sunt rugăciunile Sftului Trifon pentru asemenea pacosti; sunt, de altmintreli, și descântéce tot pentru isgonirea acestor flagele.

la biserica Delea-Vechiă; 35) Tutungii, Cafegii, Tabaccii, *Isvorul Tămăduirei*, la biserica *Isvorul-din-Verde*¹⁾.

Dintre toate breslele ensă, cea mai bogată și care avea praznice în toate zilele, era *brésla Egumenilor și călugărilor*, negustorii de cele sfinte, cari aveau patru starosti, și adică pe patriarhiul Constantinopolei, Ierusalimului, Antiohiei și Alexandriei Egiptului²⁾.

VII

Ast-fel s'a cârmuit Obștia bucurescenă. De la Domn, porogînd prin Divan, pârcaľabii, ispravnicii, vornicii-judecătoria, júdeții, preoții, pîrgarii, vatafi, starosti, pênă la „*mai-marele peste mai mici și staroste de calici*“, toți năzuiau ca dreptatea să se facă tuturor cât mai iute și cât mai bine. Sunt hotăriri date cu atâta bun simț și cu atâta milă, încât nu te poți opri de a nu admira pe acești judecătoria primitivi, care 'și făceau cruce când s'aședau să judece, cu cruce iscăliau trăgînd cu degetul seú punînd pecetea, la cruce se gîndiau când hotăriau, și *cruce-ajută!* murmurau când sfărșiau de judecat.

Din pécate pentru istoria vorbitore și pitorescă a țerilor române, noi n'am avut nici un Saint-Simon, nici unul din acei *memorialisti* ai Franciei septicentiste și octocentiste, care se ne dea, în bine-aduse și meșteșugite condeie, fisionomia Divanului domnesc și a scenelor cari se petreceau într'ensul la judecătoria și hotăriri.

Câte uă frasă rěsléță a documentelor, câte un sec aměnunt al sərbédului Cronicar, câte uă locuțiune lapidară a poetului poporan, ne fac să ghicim seú să vedem cu ochii minței cam ce se petrecea la Divanul domnesc în diferitele epoci ale istoriei române și 'n deosebii ale istoriei Bucurescilor.

Vedem, la Curtea Domnescă, în *Spătăria mare seú în Spătăria cu stele*³⁾, la 'nceputul domniei lui Șerban-Vodă Cantacuzino, atunci când fostul spătar și logofăt, înflăcărat încă de luptele dintre

1) Datoresc osărdiei și prieteniei Parohului enoriei mele, Biserica Lucaci, Părintele I. Iordăchescu, profesor la Seminarul Central, notele după care am enumărat praznicele breslelor și isnafurilor bucurescene.

2) Veđi cap. *Patriarhi, Mitropoliți, Episcopi și Egumeni Greci la Bucuresci*.

3) Veđi cap. *Curtea Domnescă*.

Ghiculescî și Cantacuzinescî, ajunge Domn și, fără a se gândi că Șerban-Vodă trebuia să uite urele Logofetului Șerban, începe procese la Divan în contra dușmanilor săi de odinioară, — vedem, dic, scene mărețe prin strășnicia, nemila și cruțimea lor. Mitropolitul tace, boierii tac, Bucurescenii sunt îngroziți: nu se aude într'acastă înspăimântată tăcere de cât glasul neasemuit de răbufnitor al lui Șerban-Vodă, — glas care a rămas de pomină în povestirile Cronicarilor și care băga 'n rēcorile spaimei pēnē și pe Turcii din Constantinopole.

Căți boieri nu aū fost atunci băgați în Ocne, — unii în Ocnele pustii și părăsite! Căți nu aū fost omorâți și stările lor confiscate!

Unuia Șerban-Vodă i-a otrăvit și unica fētă ce avea, pentru ca să-i pieră pēnē și sēmēnța după pāmēntul românesc.

Chisar Rudēnul plecase de la Divan, în primii ani de Domniă a lui Matei-Bassarabă, după ce primise 300 de toiege, și plecase la ocne, după ce fusese dat prin târg cu rușine. În timpul Brâncovēnului, Staicu Paharnicul, osândit de Divan, pornise călare pe măgar d'an-dósele pe Podul Târgului-de-

Ultima Căndească.

Afară. Și li se mai *pecelluia* și cămeșa pe dēnșii.

Alte scene în timpul Fanarioților. Ienăchiță Văcărescu iea în zeflema pe Alexandru-Vodă Moruzi și Mitropolitul Dosithie Filitis, poreclit *Deli-Zorzo* de boieri, striga Domnului că, decă Domnul are *sabiă* și *topuz*, el, Mitropolitul Țării, are *pateriță* și *clopote*, și nu va iscăli cele ce, cu fără-de-lege, voiesce Vodă.

Sē nu se credă că toți cărmuitorii bucurescenii, de la mic pēnē la mare, aū tăcut mulcomi în epoca Fanarioților. Țiuiaū urechile Fanarioților, Moruzescilor și Ipsilanților, de vorbe ca:

obiceiul pământului, legea strămoșescă, pravila Țării, dișa părinților, și Beii Fanarului, Domni în Țără, plecau capul, tăcea și 'nghițiau.

Corbenii, moștenitorii boerilor de la Corbi-de-Pietra, din secolul XV, rudă cu Corvini Ungariei, Căndescii, boierii cei voinici, cari înfruntau Domnia în munții Buzelui, Dudescii, Bălenii, Bălăcenii, cei nebuni de vitejia, Filipescii, Grădiștenii, Crețulescii și Văcărescii sciau cu deosebite forme să vorbescă parveniților încoronați despre braga, cirivișul, lâna și halvița, pe care bunicii Beilor fanarioți le vânduseră prin piețele Constantinoplei.

Intocmai ca și băcănesei milionare de mai deună-zi care, prefăcându-se că și-a uitat limba, întreba cu dispreț:

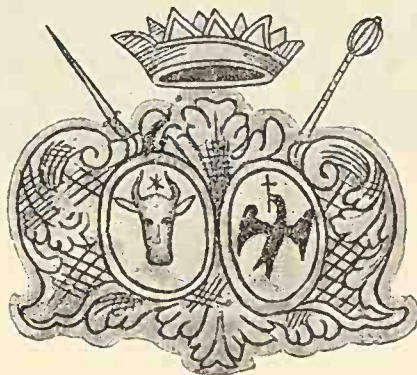
— *Qu'est-ce que ça, des „covrigi“ ?*

și căreia i se răspundea cu fericită potrivélă:

— *Ce qu'on mange avec des „măslina“, Madame! —*

tot ast-fel boierii pământeni răspundeau Beilor fanarioți cari voia să apuce cu ei de sus în Divan său într'alte părți.

Au luptat cu toții, pârcałabi și vornici, județi și ispravnicii, pentru ca *obiceiul pământului și legea strămoșescă* să nu fiă cotropite, și-au reușit, cu toate viforile dușmane și cu totă vitrega aducătură a împrejurărilor, să le țină vii și vorbitoare, decât nu în scrisul Domnilor, cel puțin în mintea și 'n inima Românilor.

INDICE

INDICELE

NUMELOR PROPRIE ȘI UNORA DIN CUVINTELE INTREBUINȚATE INTR'ACESTA LUCRARE ¹⁾

A

- Abagiilor (Ulița-), 330, 345, 349, 403, 460, 482.
 Abaza-Pașa, 56.
 Abel, 641.
 Ablavig (șef visigot), 11.
 Abu-Hamid-el-Andalusy, 21.
 Academia, 156, 177.
 Academiei (Bulevardul-), 405.
 Academia Română, 280, 360.
 Academiei Române (Colecțiunile-), 34.
 Achille, 624.
 Adâncă (Valca-), 97.
 Adrianopole, 11, 252, 281, 452, 453, 472, 548, 562, 699.
 Adrianopole (Pacea de la-), 252.
 Adriatica, 577.
aducerea călare pe trestia, 644.
așon (a mânca-), 660.
 Africa, 257, 259, 291, 292.
 Afrodita, 700.
 Aftinia, 362.
 afurisaniă (gróznică), 373.
 Afumați, 515, 703.
 Afumați (Radu VII de la-), 38.
 afumatul cu flori, 648.
 Agâi-Iane (Podul-), 369.
 Aga (Matei-), 56.
 Aga Niță, 224, 320.
 Aga Niță (Mahalaua), 226, 239, 320, 338, 370, 380.
 Agapios (Călugărul), 654.
 Agathon (Chirurgul), 651.
 Agent consular, 620.
 Agenți orientali, 517.
 Aghenții, 91.
 aghiasmă, 647.
 Aghiazmă (stropirea cu S-fta-), 560.
 Agia, 383, 395, 473, 496, 743.
 Agiă (căpitan de-), 395.
 Agiei (logofetul-), 395.
 Agora (Lavre de la Sfet-), 75.
 Agora (Sfet-), 233, 276.
 Agora (Sfet-) (Georgianii de la-), 247.
 Agrafa, 523.
 Ahmet (Sultanul-), 183.
 aigrette, 680.
à jour (lucru-), 531, 681.
 Ajaccio, 627.
 Ak-Mursa, 65.
 Alai-Ceaușlar, 397.
 alaii (armăsar de-), 712.
 alaii domnesc (descrierea unui-), 395.
 alăutar, 536.
 Alba-Iulia, 233, 477, 635, 717.
 Albă (Biserica-), 328.
 Albă a Sftului Ilie din Podul Mogoșoiei (Biserica-), 196.
 Albă a Sftului Nicolae din Poștăvari (Biserica-), 203, 204.
 Albania, 455, 608, 616.
 Albanesii, 126, 455, 484, 570, 599.
 Albesci, 150.
 Albine, 107, 336.
 Albul Fustașul, 110, 330.
 Alemann, 617.
 aldămășari, 725.
 Alecsandri (V.), 121, 559, 562, 637, 676.
 Alemani, 734.
 Alep, 676.
 Aleppo (Paul din-), 21, 60, 62, 63, 103, 110, 118, 141, 142, 143, 203, 211, 246, 248, 249, 266, 306, 307, 317, 347, 348, 352, 405, 445, 504, 505, 506, 507, 508, 516, 518, 519, 538, 531, 582, 655, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 687, 706.
 alergări ostășesci, 560.
 Alessandrescu (C.), 734.

¹⁾ Datoresc facerea acestui *Indice* muncii luminate și răbdării nebiruite a prietenului meu, d. Mihail Canianu, cu care am făcut și migăloșele corecturi ale *Istoriei Bucureștilor*. Cu toată dorința și silința amândorora, totuși s'au străcurat în cele șapte sute și mai bine de pagine vro dece greșeli ușore, pe cari binevoitorul cititor le va îndrepta singur.

- Alessandria, 75, 226, 258, 262, 276, 279, 280, 291, 306, 416, 745.
 Alessandria (Patriarhia din-), 226, 257, 268, 272, 273, 489, 649.
 Alexandropole, 215, 316.
 Alexandru, 245, 414.
 Alexandru I (Țarul-), 494, 602.
 Alexandru II, 36, 40, 41, 44, 414, 514.
 Alexandru III Bogdan, 42.
 Alexandru-Bassarabă, 16.
 Alexandru biv-vel Postelnic, 315, 316.
 Alexandru Coconul, 55, 133, 144, 202, 245, 246, 248, 251, 335, 504, 578.
 Alexandru-Vodă, 40, 42, 47, 48, 56, 99, 177, 189, 195, 201, 202, 241, 242, 243, 245, 246, 248, 251, 298, 300, 301, 306, 414, 502, 504, 513, 514, 553, 565, 566, 579, 582.
 Alexandru-Vodă, 679, 722.
 Alexandru-Vodă (Biserica lui-), 47.
 Alexandru-Vodă (Crucea lui-), 61, 202, 371, 373.
 Alexandru-Vodă Iliși, 55, 133, 202, 144, 242, 245, 300, 301, 678.
 Alexandru-Vodă Mircea, 245, 387, 391.
 Allen, 256.
 „Allgemeines Archiv“, 552.
 altoire (Tractat de-), 655.
 Altona, 619, 620.
 amanet (împrumut pe-), 707.
 ambasador, 536.
 Ammian Marcellin, 8.
 amputare de picioare, 658.
 Amsterdam, 532, 601.
 Amurat, 105, 579.
 Amurat II, 22.
 Amurath IV, 103, 560.
 Ana Sf. (Adormirea), 176.
 Ana Ivanovna (Țarina), 595.
 Anania (Episcopul), 66, 146, 268, 269, 366.
 Anania Sinaitul, 270, 271.
 Anastasia (Kera-), 643, 700.
 Anastasie Rapsaniotul, 539.
 Anastasimaturul, 539.
 Anastasiu (Kircha-), 464.
 anateme, 268, 278, 291.
 Anatolia, 48, 228, 566.
 Anatoleni, 599.
 Anca, 737.
 Anca (Marea Bănăsa), 405.
 Anca (Dómna-), 37.
 Anca de la Coian, 407.
 Ancuța (Dómna-), 679.
 Ancuța (Domnița-), 224, 406.
 Ancuța (Domniței-), Bis., 224.
 Ancuța (Jupâneasa-), 62.
 Andrei (pictorul-), 520.
 Andrei II, 718.
 Andrei Vistierul, 197.
 Andrei Vistierul (Biserica), 166, 404, 491.
 Andronake, 525.
 Andronake (Chiriță-), 452.
 Andronake (Pârcălabul-), 212, 213.
 Andronic (Vornicul-), 264.
 anevato, 675.
 Anghelină, 483.
 Anglia, 92, 119, 150, 432, 446, 532, 593, 624, 628.
 anglicești (Baliste-), 15, 500, 549.
 Anini, 305.
 Angelico da Fiesole (Fra-), 522.
 Aninósă (moșia), 147, 409, 414.
 Aninósa (M-tire), 147, 285, 331, 332, 409.
 Aninósa ot Muscel (M-tirea-), 74.
 Aninoșén, 285.
 „Anker“ (Societatea), 425.
 Anne (cavaler al Stei-), 457.
 „Anonimul românesc“, 132.
 Anspach-Bayreuth (Margravină de-), 680.
 Anspach-Bayreuth (Principesă de-), 537.
 Antile (Insulele-), 684, 714.
 Antim, 120, 172.
 Antim (Biblioteca), 172.
 Antim (Biserica), 164, 171, 491, 511, 521.
 Antim Ivirénul, 521, 693.
 Antim (Inmormântarea săracilor), 172.
 Antim (Lacul-), 298, 308.
 Antim (Mahalaua), 320, 321, 375, 712.
 Antim (Mănăstirea-), 78, 148, 331, 368.
 Antim (Mitropolitul-), 78, 171, 181, 320, 419, 692.
 Antiohia, 60, 142, 198, 203, 209, 217, 258, 262, 266, 277, 279, 280, 306, 504, 581, 674, 745.
 Antiohia Siriei (Lavro din-), 75.
 Antiohiei (Patriarhia-), 217, 257, 268, 649.
 Anton (Piața Sftului-), 370, 379, 550.
 Antonache, 707.
 Antonie, 728.
 Antonie (Bis. Sftul-), 353.
 Antonie Gramaticul, 331.
 Antonie-Vodă, 9, 64, 65, 66, 110, 111, 145, 146, 147, 150, 190, 202, 206, 270, 275, 305, 340, 360, 367, 369, 372, 531.
 Antonie-Vodă de la Popesci, 64, 188.
 Antoninilor (Epoca-) 635.
 Apă (Măsurile de-), 311.
 Apă (Cișmele cu-), 310.
 Apelor (Captațiunea-), 310.
 apă (Dreptul de a lua-), 197.
 apă neînceptută (a descânta în-), 643.
 apărare (casă de-), 44, 554.
 apărare (puncte de-), 604.
 apărare (turn de-), 309, 330, 502.
 apărare (ziduri de-), 506.
 Apostol, 472, 738.
 Apostol Băcanul, 461.
 Apostol (Biserica-), 174.
 Apostol Cupeșul, 304.
 Apostol Lazăr, 205.
 Apostol (Mahal.), 267, 318, 342.
 Apostol Velicu, 219.
 Apostoli (Sfinții-), 369, 408, 712, 721.
 Apostoli (Sfinții), Biserica, 174, 406.
 Apostoli (Mahalaua Sfinților-), 321, 375, 406, 422.
 Apostoli (Mtirea Sfinții-), 351, 412.
 Apostoli (Sfinții) (strada), 4, 41, 362, 696.
 Aproși (Ceaușul de-), 322, 395.
 aproși (vâtaful de-), 395.
 Apulum, 635.
 arab (cal-), 394.
 arabagii (vâtaf de-), 741.
 arăbescă (tipografie-), 280.
 Arăbesci (litere-), 274.
 arabescuri, 589.
 Arabi (doctori-), 653.
 Arabia, 258, 262, 268, 366.
 Arachnei (Pânza-), 471.
 Aramon (d'-), 99.
 Arapi, 599.

- aramă (pusci de-), 165.
 aramă (țeruşe de-), 583.
 aramă (tipsii de-), 685.
 aramă (tunuri de-), 165.
 Arăpesci (rubielele), 443.
 Ararat (Muntele-), 654.
 Arbure (Z. C.), 719, 724, 725.
 arcași (Căpitan de-), 555.
 arcași moldoveni, 555.
 arcași munteni, 555.
 arcelor (intinderea-), 579.
 Archebuggier, 586.
 Archebuggieri călări, 586,
 Archebuggieri pedestri, 586.
 archebusă, 575, 586.
 Archebusieri (Compania de), 586.
 Archipelag, 152, 608.
 Archipelagului (Ostróvele-), 185.
 Arcuda, 4, 548.
 Ardél, 16, 26, 40, 65, 77, 78, 92,
 99, 106, 233, 260, 272, 357, 413,
 414, 456, 547, 549, 571, 577,
 615, 678.
 ardelene (Oștile-), 55, 562.
 Ardelénu (Vornicul-), 289.
 ardere de acte bisericesti, 152.
 argea 471.
 Argenson, 621.
 Argenteul, 283.
 Argeși, 14, 23, 147, 228, 416, 647,
 683, 699.
 Argeșului (Cetatea-), 22, 29, 500.
 Argeșan (Egumenul-), 146, 285.
 Argeșului (Episcopia-), 171, 173,
 320, 403, 440, 483.
 Argeși (județul), 12, 365, 368,
 414, 505.
 Argeși (Mănăstirea de la-), 361,
 402, 414, 515, 528.
 Argeși (Petru de la-), 38.
 Argeși (riul), 740.
 Argetoianu, 359.
 Argetoieni (Boierii-), 75, 359.
 argint (armaturi de-), 237.
 argint (cărți legate în-), 251.
 argint (căști de-), 237.
 argint curat (cosciug de-), 521.
 argint (legătură în-), 532.
 argint (modelat în-), 527.
 argint (mine de-), 105.
 argint (monetă românească de-),
 528.
 argint (odoro de-), 527.
 argint (ornament de-), 228.
 argint (pripore de-), 583.
 argint (rôte de-), 101.
 argint (seule de-), 530.
 argint (sieriú de-), 276.
 Argintari, 523, 531, 744.
 argintărie, 158, 531.
 argintate (pergamente-), 251.
 argintul-viú (léc), 643.
 Argyas (Argeși), 238.
 Arhangeli (Bis. Sfinții-), 416.
 Arhangeli (M-tirea Sfinților-),
 259.
 Arhangeli (Tirgul de la Sfinții-),
 457.
 Arhangelul (Schitul-), 227.
 archiatron (medic primar), 664.
 archiatros, 665.
 Archimandritul Ión, 59.
 Archimandritul (Biserica-), 371.
 Archimandritul (Mahalaua-), 203,
 318, 321, 373.
 Archimandritului (mănăstirea-),
 174, 202.
 Archipel, 479.
 arhitect-constructor, 510.
 arhitecți-diletanți, 510.
 arhitecton, 496.
 arhitectonice (Impodobiri-), 504.
 Arhivele Statului, 34, 156, 177,
 260.
 Arhondăria, 533.
 Aricescu, 83, 734.
 Arie, 486.
 Arion (Paharnicul Iancu-), 359.
 Armași, 392.
 Armășiei (Brésła-), 395.
 Armașul-cel-Mare, 395.
 armată franceză (corp de-), 631.
 armate imperiale, 585.
 armate muscălești, 598.
 armatei române (Organizația-),
 587.
 arme, 13, 106, 443, 445, 555, 556.
 arme defensive, 551.
 arme ofensive, 551.
 arme (turcești), 156.
 Armeni, 158, 228, 381, 395, 444,
 446, 452, 454, 461, 481, 508,
 743.
 Armenescă (Biserica-), 178, 343.
 Armenescă (Mahalaua-), 230.
 Armenescă (Ulița-), 381.
 Armenilor (Podul-), 338, 348, 381.
 Arménului (Stilpul de piétră
 al-), 9, 270.
 Arnäuchenii, 457.
 arnăuțesci (ca-), 128.
 „arnăuțenca“ (joc), 695.
 arnăuții domnesci, 352.
 Arnăuții, 78, 80, 83, 88, 209, 524.
 Arnota (M-tirea-), 595, 740.
 aromatice (săpunuri-), 266.
 arpacaș (Fabrică de-), 470.
 Arpad, 542.
 Arsaky (Dr.), 665.
 arsenalul (domnesc), 96.
 Arsonie Cozianul (Ieromonahul-)
 541.
 Arsenie Postelnicul, 728.
 artă decorativă (obiecto de-),
 527.
 artele decorative, 530.
 Artei (Strada-), 297, 367.
 Artele-Frumóse, 438.
 Artificie (Foc de-), 187.
 artilerie, 589, 600, 601.
 artileriei (Capul-), 555.
 artilerie ușoră, 555.
 Artileria Sultanului, 601.
 artileriști, 555, 601.
 Asia, 257, 259, 262, 291, 292, 438.
 asiatic (ca-), 105.
 asil, 663.
 Aské, 20.
 aspri (monedă), 442, 536, 671,
 672, 719, 723, 724.
 Assan II, 440.
 Assan Cămărașul, 186, 195, 327.
 Assan (Impăratul), 11.
 Assan (Constantin Postolnicul-),
 320.
 Assan Slagerul, 320.
 Assani (Terra-) 11.
 Assaniđii, 11.
 Astaroth, 273.
 Astruc, 659.
 atestaturii, 665.
 Athanarie, 8, 10.
 Athanasie al Dărstorului, 192.
 Athanasie-Bucur (Bis. Sfințului-),
 351.
 Athanasie de la Târnova, 210.
 Athanasie (Egumenul-), 729.
 Athanasie (Episcopul-), 279, 416.
 Athanasie Gordiul (Doctorul),
 656.
 Athanasie (Lavra sftului-), 510,
 527.
 Athanasie (Mitropolitul-), 278.
 Athanasie Neguțătorul, 450.
 Athanasie (Patriarhul-), 209, 277,
 280.
 Athanasie (Stul-), 646.
 Athanasie și Ciril, 178.

Atena, 613.
 Athenele Orientului, 215.
 Atheneul Român, 148, 223, 370,
 410, 543.
 athonică (pictură-), 515, 516.
 athonice (mănăstirile-), 527.
 Athos (Muntele-), 174, 203, 217,
 222, 284, 322, 510, 516, 521,
 523, 527, 528, 649.
 Atila, 637.
 Atlașoș, 556.
 Atlas, 120, 452, 676.
 atlaș (binuș de-), 326.
 Augsburg, 445, 460.
 August II, 594, 595.

aur (coronă de-), 276, 528.
 aur (cărți legate în-), 251.
 aur (fir de-), 532.
 aurite (lance-), 98.
 aur (mino de-), 105, 170, 260.
 aur (modelat în-), 527.
 aur (odoro de-), 527.
 aurite (pergamente-), 251.
 aur (seule de-), 530.
 aur (sîrmă de-), 528.
 aur (stofă de-), 149.
 aur (strîngători de-), 226.
 aur (umeri de-), 528.
 aurării, 13, 58.
 Aurelian, 29.

Austerlitz, 602.
 Austria, 48, 73, 327, 567, 598, 600,
 613, 615, 620, 621, 624, 626,
 628, 632, 712.
 Austriacii, 79, 599, 601, 607, 626.
 Austriei (Agenții-), 92.
 Austriei (Consulii-), 618.
 Austro-Ungaria, 432.
 Auxentie al Sofiei, 192, 279.
 Avari, 438.
 avrămcsă (flóre), 675.
 Avramie (Patriarhul-), 281.
 axionul, 115.

B

Baba, 120.
 Baba-Hârca, 644.
 Baba-Nécsa, 642.
 Babachi, 724.
 Băbenilor (Némul-), 179.
 Băbenu (casa), 425.
 Babeși (Dr.), 227.
 Babeși (Institutul), 116, 227,
 413.
 Babie, 216, 330.
 Babie (Brutăria lui-), 330.
 Babie (Coltuc de la-), 216, 330.
 băcăniă, 316.
 Băcanii, 744.
 Băcanilor (Ulița-), 493.
 Bacchus, 695.
 Baciul (Județul), 241, 25.
 Bacsány, 615.
 bacșișurile, 464.
 Badea, 223.
 Badea Chivărariul, 731.
 Badea Postelnicul, 392.
 Bagration (Gen.), 713.
 Bahnei (Dumitru al-), 726.
 Baia, 27.
 Băiei (Dimprejurul-), 148.
 Baia Domnescă, 508.
 Baia Mitropoliei, 175, 302, 303,
 309, 333, 362.
 Baia (Móra de la-), 134.
 Baia Palatului, 119.
 Baia turească, 508.
 Baiazid, 18.
 baia, 103, 448, 577, 740.

Bailul Veneției, 133.
 Bairactar, 493.
 băjeniele, 92.
 Băjesei, 209, 449, 733.
 Baksici (Pietro Bogdan-), 7, 58,
 60, 108, 229, 307, 317, 448,
 505, 507, 581.
 bal, 187, 681.
 Bălăcena (comună), 13.
 Bălăcencile, 68.
 bălăcencescă (casa-), 425.
 Bălăcencescă (Istoria-), 65.
 Bălăcenii (boierii-), 75, 78, 80,
 110, 150, 179, 221, 289, 305,
 326, 327, 413, 450, 485, 486,
 697, 747.
 Bălăcenilor (Biserica-), 166, 327,
 402.
 Bălăcenilor (Casele-), 327.
 Bălăcenilor (locurile confiscate
 ale-), 69, 404, 413, 511.
 Bălăcenilor (Morile-) 305.
 Bălăcenu (Badea vel Vornicul-),
 67, 185, 327, 412, 485, 732.
 Bălăcenu (casa Banului-), 424.
 Bălăcenu (Barbu-), 219, 327,
 416.
 Bălăcenu (Constantin Aga-),
 21, 69, 80, 185, 327, 412, 416,
 435.
 Bălăcenu (casele lui Constan-
 tin Aga-), 69.
 Bălăcenu (Hanul-), 488.
 Bălăcenu (Ión-), 83.

Bălăcenu (Mahalaua-), 318, 326
 327, 328, 341, 485, 489, 638.
 Bălăcenu Matei, 185.
 Bălăcenu (Nedelco Vornicul-),
 110, 144, 189, 222, 269.
 Bălăcenu (Bis. lui Nedelco Vor-
 nicul-), 144.
 Bălăcenu (Ulița-), 327.
 Bălăci, 21, 189, 326.
 Bălăci (Biserica din-), 21, 326.
 Bălăci (co), 326, 327.
 Bălăriele, 147.
 Balasake (Grecul-), 66, 110.
 Balașa (Domnița-), 133, 140, 150,
 531, 646, 689.
 Balașa (Biserica Domniței-), 175,
 299.
 Balașa (Mahal. Domniței-), 331,
 333.
 Balașa (Mahalaua Domnița -- din
 Prund), 319.
 balașe, 452, 683.
 Balașu (Preotul-), 184.
 Balcanică (Peninsula-), 91, 259,
 291, 612.
 Bălcescu, 90, 418, 580, 588, 595,
 601.
 Baldovin, 19, 671.
 Baldovinesci, 19.
 Baldovin Părcălabul, 722.
 Balea, 28.
 Bălencele, 681.
 Bălenii (boierii-), 75, 77, 147, 284,
 289, 747.

- Bălenii (moșia), 152, 249, 270.
 Bălănu, 122, 740.
 Bălănu (casele Logofătului-), 422, 423.
 Bălănu (Gheorghe Banul-), 111, 733.
 Bălănu (Grigore-), 78, 83, 219, 276, 691.
 Bălănu (Ivașco-), 265.
 Bălănu (Ivașco-Clucerul), 691.
 Bălănu (Ivașcu Vornicul), 231.
 Bălănu (Nicolae-), 359.
 Balfour (F. C.), 306, 405, 504.
 Balgi-Bașa, 120.
 baliste, 500.
 Balș, 175.
 Balș (Spătarul Theodorache-), 335.
 Balș (Tudorache-), 684.
 Balș (Vornicul Ión-), 683.
 Balta (Cetatea de-), 17.
 Balta de lângă Țigania Mitropoliei, 298.
 Balta (plasa-), 19.
baltac, 555.
 Bălărețu, 459, 473, 611.
 Bălărețu (Hanul lui-), 493.
 Bălărețu (Ștefan-), 492, 493.
 Bălteni (M-tirea-), 219.
 Banatul, 439, 454.
 „Banca Națională“, 402, 408, 457, 485.
 „Banca României“, 488.
 bancheri, 452, 472.
 Bănăsa, 414.
 Bănăsa (lacul-), 298.
bănășorii, 723.
 bani de cap, 685.
 Baniș Jiului, 723.
 Banului Mare (Mănăstirea-), 219.
 Baptiste Vellei (Constantin-), 176, 321, 322.
 Bărăgan, 8, 449.
 Bărăția (biserica), 216, 229, 272, 297, 330, 347, 553, 380, 502, 507.
 Bărăția (etimologia cuvântului), 229.
 Bărăției (Strada-), 95, 148.
 Bărățiilor (casele-), 116, 330.
 Bărățiilor (Ulița de la casele-), 330.
 Barbara (Sfta-), 155.
 Barbaro (familia), 514.
 Barbă-Lată (grădina lui-), 695.
 Bărbătescii (moșia), 322, 416.
 Bărbătescii (Nan Postelnicul ot), 175.
 Bărbătescilor (Némul-), 175, 322, 327, 336, 404.
 Bărbătescu (barieră), 319.
 Bărbătescu (biserica), 322.
 Bărbătescu (mahalaua), 318, 322.
 Bărbătescu Mihail (Ispravnicul), 175, 322.
 Bărbătescu-Noi (Biserica), 176.
 Bărbătescu (Schitul), 148.
 Bărbătescu-Vochiü (Bis.), 175.
 Barberini, 128.
 Bărbierilor (Ulița-), 116, 330.
 Bărbierii, 744.
 bărbierii de la Spitalul Colțea, 657.
 Barbu Căpitanul, 331, 366.
 Barbu Poiană, 366.
 Barbu-Județul, 732.
 Barbu-Vornicul (jupân-), 246.
 Bărcan Comisul, 546.
 Bărcăneșca, 431, 697.
 Bărcăneșca Enea, 188.
 Bărcănescii, 188, 238.
 Bărcănescii (boierii), 208.
 Barcelona, 443, 499.
 băreii românesci, 551.
 Bariera-Nouă, 319.
 baritonii, 539.
 Barker (bancherul), 707.
 Barlachi, 720.
 Bărladul, 444, 735.
 baron (interpretarea titlului-), 712.
 Bârsei (Tera-), 456, 462, 718.
 Bărsesci (moșia), 323.
 Baș-beșlégă, 395.
 baș-buluc-bașa, 395.
 Baș-Ciohodarul, 397.
 Bașkerdian, 21.
 Bașkert, 21.
 basmale de cârji, 532.
 baș-neguțători, 694.
 Bassarab, 27, 96, 409, 411, 412.
 Bassarab (Aneța), 518.
 Bassarab-cel-Têner, 27, 28.
 Bassarab (Constantin Șerban), 241, 263, 269, 506.
 Bassarab (Kinezul), 326.
 Bassarab (Matei-), 23, 39, 42, 53, 55, 107, 108, 110, 115, 130, 133, 134, 142, 152, 160, 174, 196, 197, 211, 226, 229, 248, 249, 260, 264, 267, 288, 290, 296, 322, 331, 333, 341, 357, 366, 368, 381, 387, 404, 405, 406, 410, 447, 449, 482, 504, 505, 507, 518, 531, 578, 579, 580, 581, 654, 687, 688, 705, 733, 738, 740, 746.
 Bassarab (Mircea), 113, 132.
 Bassarab (Negru-Vodă), 500.
 Bassarab Negru (Radu II), 18.
 Bassarab (Radu-Șerban-), 262, 506, 518, 573, 578, 604.
 Bassarab (Vlad-Vodă), 28.
 Bassarab-Vodă, 22, 23, 27, 37, 722.
 Bassarab-Vodă-cel-Bun, 22.
 Bassarab-Voevod (Constantin), 61.
 Bassarabă (Alexandru-Vodă), 14, 15, 16, 18, 132, 228, 441, 500, 516, 547, 548, 556, 603, 604.
 Bassarabă (Barbat), 327.
 Bassarabă (Elena Matei), 374, 449, 483, 518, 691, 705.
 Bassarabă (Ladislav), 177.
 Bassarabă (Laiot), 25, 27, 37, 98, 550, 603.
 Bassarabă Litênu (Mihail), 652.
 Bassarabă (Négoe), 98, 142, 158, 259, 444, 445, 610, 515, 671, 672, 722.
 Bassarabă (Nicolae), 516.
 Bassarabă (Vladislav), 223, 442, 516, 527, 528, 549.
 Bassarabeni, 12.
 bassarabesci (palatele-), 501.
 Bassarabia, 439, 713, 719.
 Bassarabii (Némul-), 14, 29, 30, 97, 153, 189, 405, 406, 500, 502, 515, 527, 534, 571, 653.
 Bassarabii Dănesci, 405.
 Bassarabii Doljeni, 14, 652.
 Bassarabii Drăculesci, 405.
 Bassarabii Olteni, 15, 30, 549.
 Bassarabii Romanățeni, 14, 652.
 Bassarabii Vălceni, 14.
 Bassarabilor (aurul-), 439.
 Bassarabilor (averile-), 407.
 Bassarabilor (busturile-), 526.
 Bassarabilor (călărimea-), 15, 549.
 Bassarabilor (cetăți domnesci ale-), 30.
 Bassarabilor (ținutul-), 440.
 Bassarabov (satul), 153.
 Bassarabov (Sftul Dimitrie-), 155, 465, 647.
 Basta (Giorgio-), 571.
bătăia tirgului, 477.
 Batăr-Jecman, 244.
bate răsboiul, (a-), 580.
 Bathóry Gábor, 443, 542, 504, 573.

- Baptisto Césornicarul, 336.
 Batiștea (Biserica-), 176, 321, 322.
 Batiștea (Mah.-), 311, 319, 321, 335.
 Batiștea (Strada-), 403.
 Batory (Sigismund), 47, 288, 569, 657.
 Batory (Ștefan-), 26, 27, 260, 550.
bătuta, (joc), 695.
 Bauditz (Generalul-), 594.
 Bauer (de-), 316, 317.
 Bavaria, 595.
 Bayet (Aubert du-), 515, 519, 621, 622, 628, 630, 681, 709.
 Bazaca, 96, 297, 379, 392, 494.
 Bazar, 481.
 Bazaran-Ban, 12.
Becl (Viena), 462, 474.
 beciuri (pentru tâlhari), 118.
 bedernițe, 149, 532.
 bogonii, 711.
 beilie (a lucra de-), 393.
 Beilicci-Pașa, 713.
 beilicii, 393.
 Beiliculu (Casele-), 393, 397.
 Beiliculu (Cafenăua-), 309.
 Beiliculu (Pița-), 394.
 Beiliculu (Podul-), 68, 285, 309, 312, 346, 353, 357, 379, 394, 395, 397, 398, 423, 430.
 Beizadelelor (Casa-), 409, 413, 425.
 Beizadelelor (Cișmeaua-), 311, 375.
 Beizadelelor (Palatul-), 185, 511.
 Belciugatul, 147.
 Belgia, 12, 14, 679.
 Belgrad, 79, 120, 233, 439, 453, 547, 626, 717.
 Belgrad (Pacea de la-), 79, 80.
 Belgrad (Pașa din-), 120, 627.
 Belgrad (ploconul pașei de la-), 452.
 Belgradul Ardélulu, 457.
 Belgradulu (Cetățuța-), 627.
 Bella IV, 12.
 bellacósă, 452, 684, 690.
 Bellanger (Stanislas-), 20, 494, 508, 557, 594, 596.
 Bellu, 472.
 Bellu (Al), 711.
 Bellu (Casa), 404, 423.
 Belulu (Grădina-), 695.
 Belzabeth (ciraciul lui-), 273.
 Bender, 181, 593, 594.
 Benedict (Părintele-), 104.
 Bengescii (boierii), 690.
 Berchère (Guedon de la-), 505.
 Berea, 280.
 Berondei (Dimitrie), 61, 178, 198, 212, 217, 229, 321, 322, 335, 353, 479, 489, 639.
 Berlin, 3, 86, 401, 402, 464, 548.
 Bernadotte (Generalul-), 612, 626, 627.
 Berzei (Strada-), 694.
 Beșlegă (Constantin-), 183.
 Betleem, 754.
Bettlevolk, 361.
bezesten, 481, 482, 492.
Bezesten (hanul-), 482.
 Bianu, 53, 59, 139, 145, 154, 163, 225, 233, 255, 263, 315, 357, 391, 401, 437, 477, 499, 547, 607, 635, 717.
 Bibescu-Vodă, 414.
 Bibescu-Vodă (Strada-), 367.
 Biblioteca Mitropoliei, 152.
 „Biblioteca Statului“, 173.
 Bilcescu (Constantin), 183.
 Bimbașa-Sava, 209, 397.
 bino-cuvântare (cărți de-), 274.
binșu, 326.
 birarii, 717, 720.
 Birjarii, 744.
 Biserică (certele în-), 170.
 Biserica-Albă (Mahalaua-), 203, 311, 373.
 Biserica-Albă ot Schitul (Mahalaua), 318.
 Biserica de Jos, 112, 113.
 Biserica de jurământ, 69, 185, 402, 485, 678, 734.
 Bisericeii de Jurământ (Mahalaua-), 80, 326, 638.
 Bisericeii de jurământ, (Ulița-), 450.
 Biserica de sus, 132.
 Biserica de Sus a Palatulu, 515.
 Biserica Dintr'ună Di (mahalaua), 319, 344.
 Biserica Enii (Mah.-), 319, 344.
 Biserica Stejarulu (mahalaua de la-), 370.
 Bisericeii Grecilor (mah.-), 331.
 Bisericile (deposite de încredere), 170.
 Bisericilor (Bogăția-), 166.
 Bistrița, 178, 646.
 Bistrița (mănăstirea-), 37, 264, 444.
 „Biterolf und Dietlieb“ (baladă germană), 555.
 Blănari (Strada-), 341.
 blănuri, 469, 532.
 Blaș, 20.
 Blazenul, 147.
 Blejoianca (Bălașa-), 281, 332.
 Blejoianca (cocóna-), 150, 345.
 Blejoianca (Mahalaua de la-), 148.
 Blejoianchii (Ulița-), 70.
blestem, 152, 167, 211, 272, 291, 373.
 blestem (cărți de-), 156, 264, 265, 373.
 Blois, 514, 680.
 Bobesci, 676.
bobii (a da cu-), 643.
 Bobotéză, 67, 404, 560.
 Bobotéză (Kioșcul de-), 684.
bocet, 290.
 Bocignoli (Mihail-), 7, 98, 445, 528.
 Boerhave, 659.
 Bogasierii, 744.
 Bogaz (Șolmii de la-), 676.
 Bogdan (I), 37.
 Bogdănesci, 595.
 Bogdănescilor (satul-), 264.
 Bogdania, 454.
 Bogdan-Popa, 380.
 Bogdan-Vodă, 20, 177, 253, 259, 261, 288, 536.
 Bogdaproste (Sultana-), 483.
 Bohemia, 577, 717.
 Boiangii (Mah.-), 381.
 Boiangiilor (Ulița-), 116, 297, 310, 330, 345, 403, 426, 460, 482.
 boier (baș-), 64.
 Boierescă (Ulița-), 75, 384.
 Boerești (Bisericii), 175.
 boieri (arestare de-), 111.
 boierii (hrisovul de-), 264.
 Boerii pribegii, 187.
 boierilor (partida-), 219.
 Boileau, 692.
 Boistailé, (de-), 101.
 Boldescu (Ene-), 210.
 Bolintin, 200, 201, 202.
 Bolintinenu, 609, 646.
 Bolintinulu (m-tirea-), 202, 217.
 Bolliac (Cesar-), 18, 20, 168, 252, 291, 359, 483, 548, 550, 599, 696.
Bolniță, 178.
 Bologna, 77, 568, 570, 592, 659, 693.

- bolovanii (ziduri de-), 116, 551.
bolovăniță (casa-), 41, 43, 332, 333, 502, 553, 563, 590, 672, 694.
 Bolto (doctorul-), 660.
bombarde, 551.
 Bombardier al Sultanului, 594.
 Bombardier Mantovano (Vincenzo-), 556.
 Bonaparte (Napoleon-), 42, 92, 602, 623, 631, 701, 712.
 Boneu (Siniorul-), 452.
 Bongars (Jacques-), 42, 101, 102, 133, 530.
bonjouristi, 613.
 Bonneau (Honoré-), 455.
 Bonneval (De-), (aventurierul francez), 594.
 Bonneval-Pașa, 594.
 Borskamp (de-), 701, 702.
 Boppe (Augusto), 623.
 borangic, 471
 borangic (fabrică de-), 470.
 Borcea Clisiarul (Popa-), 725.
 Borcea Pârcălabul, 722.
 Borcea (Popa-), 134.
 Borgo-Susenii, 523.
 Boris Teodorovici (țarul-), 446, 517.
 Borra (satul-), 249.
 Borroczin (inginerul-), 319, 359.
 Boscovich, 481, 696.
 Bosfor, 428.
 Bosnia, 12, 552.
 Bosniei (archimandritul-), 410.
 Botăș, 19.
 Botea (Grădina lui-), 366.
 Boténu-Bradul (Biserica), 176.
 Boteni (boerii-), 32, 264.
 Boténului (Mahalaua-), 176, 236, 319, 322, 323, 370, 410.
 Botoșanii, 19.
 Boulevard (Grand Hôtel du-), 422, 511.
 Bourbon, 432.
 Bousquet, 193
 Bradu-Boténu (Biserica-), 176, 322.
 Bradul (Hanul-), 449.
 Bradu-Stăicu (Biserica-), 451, 461, 744.
 Brașii (Mahalaua-), 323.
 Bragadiru, 367, 369.
 bragajii, 84.
 Brăgărescii (satul), 54.
 Brăila, 11, 19, 24, 50, 84, 439, 443, 444, 499, 570, 598.
 Brăilei (Serascherul-), 120.
 Brăiloi (boerii-), 75, 78, 219, 321, 325, 371, 374.
 Brăiloi (Banul Barbu-), 122.
 Brăiloi (Barbu-), 78.
 Brăiloi (Constantin-), 369.
 Brăiloi (Cornea Banul-), 333, 369.
 Brăiloi (Dositie-), 122, 369.
 Brăiloi Dumitrașcu, 171.
 Brămotarul, 147.
 Branului (Pasul-), 102, 285, 443, 449.
 Brâncovenca, 704.
 Brâncovencele, 681.
 Brâncovenescă (Cond-), 75, 211, 278, 300, 316, 320, 323, 328, 331, 333, 369, 408, 409, 414, 415, 417, 486.
 Brâncovenescă (Crucea-), 61, 687.
 Brâncovenescei (Semile-), 450, 452.
 Brâncovenii, 56, 130, 187, 578, 740.
 Brâncovenii (Boerii-), 406, 407, 712.
 Brâncovenilor (măcelul-), 79.
 Brâncovenii (M-tirea-), 678, 691.
 Brâncovenii (Matei Aga din-), 56, 187, 504, 578.
 Brâncovénu, 23, 68, 69, 73, 74, 75, 78, 90, 96, 115, 116, 118, 119, 120, 121, 122, 124, 125, 130, 131, 134, 135, 136, 164, 171, 174, 184, 186, 190, 192, 193, 195, 197, 198, 204, 205, 209, 210, 211, 212, 213, 219, 224, 267, 272, 273, 275, 279, 280, 303, 304, 310, 320, 323, 325, 327, 328, 331, 332, 333, 338, 342, 357, 374, 379, 384, 385, 405, 413, 418, 419, 432, 450, 452, 454, 455, 457, 486, 511, 519, 520, 521, 526, 531, 536, 538, 539, 588, 590, 591, 592, 593, 611, 638, 656, 658, 659, 682, 684, 690, 705, 740, 746.
 Brâncovénu (Bălașa-), 333, 683.
 Brâncovénu Banul Grigorie, 175, 307, 609, 625.
 Brâncovénu (Barbu-), 419.
 Brâncovénu (Bursierii lui-), 520.
 Brâncovénu (Casa lui Grigore-), 713.
 Brâncovénu (Casa lui Manoloke-), 713.
 Brâncovénu (Constantin-), 21, 79, 276, 410, 419, 539, 593, 656, 682, 683, 705, 708.
 Brâncovénu (Constantin Banul-), 190.
 Brâncovénu Constantin Spătarul, 186.
 Brâncovénu (Const. vel Agă-), 67, 732.
 Brâncovénu (Constantin-Vodă-), 60, 61, 73, 111, 113, 117, 146, 149, 153, 175, 183, 188, 205, 224, 265, 272, 305, 309, 315, 340, 369, 370, 411, 412, 413, 416, 417, 418, 453, 485, 507, 510, 578, 589, 655, 657, 687, 693.
 Brâncovénu (Ilinca-), 683.
 Brâncovénu (Logofătul Constantin-), 83, 284, 457.
 Brâncovénu (Logofătul Manolake-), 426, 470.
 Brâncovénu, (Mare Logofăt Constantin-), 333.
 Brâncovénu (Marica-), 205, 656, 683, 693.
 Brâncovénu (mórtea lui-), 659.
 Brâncovénu (Nicolae-), 125, 187, 423, 708.
 Brâncovénu (Nicolae Banul-), 89, 470.
 Brâncovénu (Nicolae vel Vistierul-), 323.
 Brâncovénu (Papa Postelnicul-), 60, 116, 412.
 Brâncovénu (paraclisul lui Manolake-), 227.
 Brâncovénu (paraclisul lui Grigore-), 227.
 Brâncovénu (Preda-Vornicul-), 56, 61, 64, 70, 116, 578, 687, 688.
 Brâncovénu (Radu-), 419, 705.
 Brâncovénu (Safa Bănăsa-), 175, 277, 419, 683.
 Brâncovénu (Smaranda-), 683.
 Brâncovénu (Stanca-), 150, 683, 684, 685.
 Brâncovénu (Stefan-), 419, 593, 683, 706.
 Brâncovénu (Tesaurul lui-), 521.
 Brâncovénu (Vornicul Manolake-), 665.
 Brâncovénului (Casele-), 76, 125, 139, 307, 350, 393, 512.
 Brâncovénului (Casele lui Nicolae-), 125.

- Brâncovénului (Grădina-), 139, 694.
 Brâncovénului (Locurile-), 139.
 Brâncovénului (Statuele-), 542.
 Brancovicî (George-), 410.
 Brancovicî (Mitropolitul Maxim), 647.
 Brandenburg, 680.
 Brandenburg (Ioachim Electorul de-), 48, 553.
 Brandenburgului (țera-), 595.
 Brănescii (moșia-), 249, 262.
 Braniștea (moșia-), 147, 270.
 brașove, 481.
 brașovenesc (postav-), 452, 591.
 brașoveniă (mărfuri de-), 462.
 Brașovenii, 75, 441, 442, 443, 444, 445, 448, 449, 452, 457, 461, 481, 550, 551, 575, 744.
 Brașovul, 22, 75, 98, 103, 278, 363, 327, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 450, 452, 457, 462, 475, 481, 521, 528, 549, 574, 591, 637, 659, 683, 689, 718, 733, 742.
 Brașovului (cetățuia), 23.
 Brașovenilor (comerciul-), 441.
 Brașovului (drumul-), 90, 357, 379.
 Brașovului (Podul-), 415.
 Brașovului (vama-), 601.
 Brătășeni, 150.
 Brătășeni (boierii-), 75, 264.
 Brătianu (General Constantin I.), 734.
bratsvo, 736, 737.
 Bratul (*Județul*), 717, 723.
 Bratul Paharnicul, 41, 553, 722.
 Bratul (popa-), 720, 724, 725.
 Brenner, 416, 796.
 Breteuil (de-), 709.
 Brezaia, 695.
 Brezoianca (Marica-).
 Brezoianului (casa-), 424.
 Brezoianu (Constantin Armașul-), 323.
 Brezoianu (I.-), 135, 287.
 Brezoianu (Mahalaua-), 318, 323.
 Brezoianu (Pătrașcu-), 210, 323, 593, 733.
 Brezoianu (pitarul Grigore-), 328.
 Brezoianu (strada-), 418.
 Brezoianu (vistiierul Hiorea-), 323, 418.
 Brezoianului (Biserica-), 96, 210, 418.
 Brezoieni (boierii-), 75, 183, 210, 323, 327, 418, 488.
 brodăria românească, 676.
 Broglie (Ducele de-), 660.
 Brosceii, 4, 239, 240, 319, 370, 744.
 Brosceii (sat), 342.
 Brosceilor (Balta-), 4.
 Brosceilor (Mahalaua-), 318, 342.
 Brosceilor (Pădurea), 6.
 Brosceilor (Piasa-), 317, 318, 342.
 Bruges, 401, 439, 679.
 Brune (Mareșalul-), 701, 703.
 brutării, 224, 661, 744.
 Brutarilor (starostele-), 200.
 Bruxelles, 72.
 Bucovina, 12, 543.
 Bucșa (satul-), 36, 402.
 Bucșani, 118.
 Bucșani (boierii-), 75.
 Bucșani (Staicu, paharnicul din-), 118.
Buccorest, 316.
Bucresi, 133.
 Bucur, 18, 19, 20, 21, 23, 29, 35, 39, 312, 354, 402, 428, 432.
 Bucur (Biserica lui-), 39, 175, 178.
 Bucur Ciobanul, 39, 176.
 Bucurei (Ciobanul), 21.
 Bucur (Comora lui-), 19.
 Bucur (Legenda lui-), 176.
 Bucur (Orașul lui-), 38, 50, 53, 76, 82, 84, 143, 312.
 Bucur-Radu, 177.
 Bucur (Regiul lui-) 19.
 Bucur (Secătura lui-) 19.
 Bucur (Vasile-), 18.
Buckor, 20.
Buckor (Aske), 20.
 Bukuri, 20.
Bukurli, 20.
 „Bukur“ (roman), 176, 387.
 Bucurescencolor (Gătela-), 169.
 Bucurescene (Crucile-), 62.
 Bucuresceni (Lupescii-), 241.
 Bucuresci (Cetatea-), 17.
 Bucuresci (lupta lângă-), 57.
 Bucuresci (sat), 19.
 Bucuresci (Scaunul Cetății-), 29.
 Bucurescilor (buricul-) 487.
 Bucurescilor (căpitanul-), 540.
 Bucurescilor (clopotele-), 164.
 Bucurescilor (Curtea Domnescă-), 95.
 Bucurescilor (Délul-), 203, 447.
 Bucurescilor (descălicarea-), 327.
 Bucurescilor (fortificaț-), 47.
 Bucurescilor (ispravnicii scaunului-), 304.
 Bucurescilor (Legenda întemeierii-), 177.
 Bucurescilor (Mitropolia de astăzi a-), 60.
 Bucurescilor (pădurile-) 6.
 Bucurescilor (rîul-), 11.
 Bucurescilor (Scaunul Cetățit-), 28, 36, 38, 67.
 Bucurescilor (Spătarul cărmuitor al-), 63.
 Bucurescilor-vechi (Panorama-) 163.
 Bucurescilor (viele din Délul-), 267.
 Bucurescióra, 4, 26, 45, 54, 55, 178, 210, 296, 297, 298, 320, 332, 336, 339, 344, 381, 550, 563.
 Buda, 25, 653.
 Budala, 460.
 Budapesta, 547.
 Budschek, 12.
 bufoni regali, 689.
 Buftea, 36.
 Bugeac, 272, 542.
 Bugeac (caț de-), 394, 502, 556.
 Bujoreni (boierii-), 75, 77, 150.
 Bujorénu, 122, 738, 741.
 Bujorénu (Șerban-), 78, 219.
 Bulet (Gasconul-), 571, 576.
 Bulgaria, 12, 280, 410, 440, 441, 455, 491, 515, 551, 583, 585, 591, 599, 608, 611, 652.
 Bulgari, 15, 81, 410, 433, 439, 455, 588, 570, 583, 584, 599.
 Bulgarilor (bigotismul-), 522.
 Bumbaegiul, 120.
 Burada, 527.
 Burchii (casa-), 426.
 Bureilly, 513.
bürgravii de Nürnberg, 363.
 Buri, 12.
 Burko (Logofătul-), 336.
burile, 261.
 Burgund (Francezul-), 500.
 burgundă (armata-), 534.
 Bürker, 462.
 bursieri, 121, 656, 659.
 bursieri pentru pictură, 519.
 buruienii colorante, 471.
 Burzenland, 462, 718.
 busturii, 520.
butlagă, 699.

- Butuc (Răspântia lui-), 383.
buturugile ilfovene, 308.
Burzenländer Privileg (das-), 718.
 Buzesci (boierii-), 75, 150, 227, 242, 404, 407, 414, 559, 571, 572, 678.
 Buzescului (calul-), 559.
 Buzescu (Marele Ban Preda-), 177, 404.
 Buzescu (Radu Clucerul-), 242.
 Buzescu (Stroe-), 559, 740.
 Buzăul, 11, 50, 92, 210, 349, 444, 464, 548, 570, 648.
 Buzăul (județ), 12, 15, 202, 249, 359, 365, 547.
 Buzăul (oraș), 15.
 Buzăului (Episcopia-), 54, 124, 171, 179, 185, 186, 210, 259, 320, 328, 405, 418, 540, 491, 687, 725.
 Buzăului (mănăstirea), 722.
 Buzăului (munții-), 8, 10, 747.
 Buzăului (pasul-), 17.
 Buzăului (trecătorile-), 441.
 byzantină (furculița-), 532.
 byzantină, (pictura-), 516, 521.
 Byzantinii, 8, 65.
 Byzantin (Imperiul-), 8.
 byzantin (stil), 485.
 byzantiniști, 527.
 Byzanța, 230, 428, 515, 525, 651, 652.
 Byzanța (doctorii din-), 652.

C

- cacom, 451.
 Cacom (blănuri de-), 680.
 Cadan, 12.
Cadavrelor (Judecata-), 256.
 Cadiz Capetan-Pașa, 714.
 Caecilius (Sextus-), 83.
 cafas, 115, 124, 510.
 Cafegii, 745.
 Cafegi-bașa, 397.
 căftănit, 712.
Calhenea, 397, 690.
 cai, 105, 106, 107, 466, 534, 567, 594.
 cai domnesci, 561.
 caii Domniei, 107.
 cai moldovenesci, 557.
 cai (ornament de-), 559
 cai vineți, 557.
 cailor (încuratul-), 695.
 Cailor (Vadul-), 297, 729.
 caie înzăvonit, 592.
 caice domnesci, 591.
 Caimacami, 67.
 Caimacamul Craiovei, 609.
 Caimacami Scaunului, 732, 733.
 Caimata (Biserica-), 178, 744.
 Caimata (Mahalaua-), 319, 343.
 Cain, 262, 641.
 Căineni, 78.
 Căinenilor (trecătorea-), 78, 286.
Ca la Brăza (joc), 695.
 Calafat 16, 28, 45, 400, 500, 564.
Ca la ușa cortului (joc), 695.
 cal boieresc, 466.
 cal domnesc (bir), 198, 321, 397.
cal de ginere, 685.
 călărețe (oști-), 534.
 călăreții, 575, 601.
 călări, 586.
 călăria (cal de-), 466.
 călărimca, 557, 575.
 Călărași, 11, 383.
 călărași (brosle de-), 587.
 Călărașilor (Calca-), 44, 148, 450.
 călărașii spătăriei, 395.
 Căleescii, 147.
 Căldărarii, 744.
 Căldărarilor (Ulicióra-), 330.
caldarim, 357.
 Căldărușanii (Mănăstiroa-), 74, 211, 413, 417, 418, 420, 431.
 Caldeia, 280.
 Calea (Jupânăsa-), 197.
 Calemgi, 290.
 caléșcă poleită, 131.
calfe, 742.
 Calga-Sultan, 120.
 Calicéscă (Mahalaua-), 74, 107, 331, 333, 341, 357, 366.
 Calicii, 9, 74, 75, 270, 333, 358, 359, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 371, 375.
 Calicilor (bordeele-), 362.
 Calicilor (bréslea-), 365, 368, 375.
 Calicii Domnesci, 364.
 Calicilor (instrucțiunii date-), 365.
 Calicilor (Mahalaua-), 41, 139, 308, 309, 362, 364, 365, 367, 368, 371, 374, 376.
 Calicilor (Podul-), 74, 156, 171, 195, 203, 239, 285, 321, 325, 341, 357, 358, 359, 362, 366, 374, 375, 376, 383, 398, 422, 430, 491, 713.
 Calicilor (Puțul-), 9, 270, 362, 366, 367, 371, 372, 373, 374.
 Calicilor (Satul-), 147.
 Calici (starosto de-), 362, 364, 365, 741.
 Calicilor (vechiul așezămint al-), 373.
calicimca, 341.
 Călimănesci, 264, 515.
 Călin Spătarul, 224.
 Călinesci (boierii-), 339.
 Călinescu (Toma-), 709.
 Calinic (patriarhul-), 272.
 Calist (protopsaltul-), 541.
 Calliari (Paolo-), 513, 514.
 Callimachi Alexandru, 621.
 Calița (jupânăsa-), 358, 415.
 Caliței (Podul-), 357, 358, 359, 375, 712.
 Caloian, 724.
 Caloian Județul, 724, 725.
 Caloianu ot Focșani, 362.
 Calomeros, 627.
 Calomfirescu, 197.
 Calomfirescu (strada Radu-), 297, 384.
 calomfirul, 674.
 Calota, 223.
 Calotă Clucerul, 483.
 Calotă Postelnicul, 19.
 Calotă Vornicul, 449.
 calpuzăării, 665.
 Calpuzanii, 473.
 Călugăreni, 46, 201, 517, 559, 563, 564, 570.
 Călugărenilor, (anul-), 45.
 Călugărilor (sborul-), 212.
 Călușarii, 645, 695.
 Călușarului (Muntele-), 654.
 Calvinii, 228, 230.

- calvinist, 660.
 Cambray (Episcopul de la-), 169.
 Camenița, 454, 587.
 Cameniței (birul-), 454.
 Camenski (Graful-), 714.
 cămile, 48, 567.
 Cămărășiei (salahorii-), 397.
 Cămărașul mare, 397.
 Camianii (moșia), 683.
 cămile de răsboi, 566.
 Camillo (Contele-), 576.
 Campanion, 709.
 câmpio domnăscă, 362, 381,
 Câmpina, 78, 92, 179, 202, 347,
 444, 462, 464, 573.
 Câmpina (trecătorile de la-), 78.
 Câmpinenii (boierii-), 75, 199,
 327, 462.
 Câmpinenu, 611, 709.
 Câmpinenu (Anița-), 415.
 Câmpinenu (Calița-), 358.
 Câmpinenu (cocóna Calița a
 Mantii-), 75.
 Câmpinenu (Colonelul-), 630.
 Câmpinenu (Manta-), 358.
 Câmpinenu (Pantazi-), 83.
 Câmpinenu (Pârvu-), 415.
 Câmpinenu (Scarlat-), 90, 601,
 630.
 Câmpinenu (Vistierul Manta-),
 415.
 Câmpinenu (Vornicésa Luxan-
 dra-), 464.
 Campoformio (Tractatul de la-),
 623, 624, 626.
 Câmpului (Cósta-), 285.
 Câmpulung, 15, 22, 29, 53, 63,
 116, 142, 333, 361, 363, 364,
 426, 444, 449, 548, 721, 723,
 734, 736, 737.
 Câmpulungenu, 241, 285, 723.
 Câmpulungului (M-tirea-), 241,
 285, 288, 409, 733.
 Câmpușorul, 147.
 Canal Grande, 308.
 canavăț, 452.
 candele cu turnulețe, 530.
 Cădea, 19.
 Cândesca, 746.
 Cândescii (boierii-), 19, 75, 359,
 7.2, 747.
 Cândescu (Constantin Clucerul-)
 284.
 Cândescu (Elena-), 284.
 candiote (corăbi-), 446.
 Canela (Petre-), 150.
 Canella (Paharnicul-), 148.
 Canella (Mahalaua de lângă Pa-
 harnicul-), 148.
 Canianu (Mihail), 645, 672.
 Canta (Cronicarul-), 660.
 Cantacuzino, 77.
 Cantacuzinésca (Casa-), 76, 423.
 Cantacuzinésca (Cronica-), 113.
 Cantacuzinescii (boierii), 65, 66,
 77, 76, 110, 111, 113, 115, 174,
 233, 327, 332, 336, 371, 379,
 407, 411, 412, 416, 418, 483,
 505, 508, 519, 601, 657, 659,
 690, 693, 712, 746.
 cantacuzinescii (Case-), 393.
 Cantacuzinescii munteni (boierii)
 226, 321.
 Cantacuzinescii (pământurile-),
 370.
 Cantacuzinescilor (Protestul-),
 167.
 Cantacuzinii (boierii-), 65, 67, 70,
 75, 77, 83, 398, 404, 733.
 Cantacuzinilor (Genealogia-), 118
 309, 405, 406, 415, 449.
 Cantacuzino, 116, 136.
 Cantacuzino (Bălașa), 683.
 Cantacuzino (casele), 424.
 Cantacuzino (Cassandra), 188.
 Cantacuzino (Calița-), 415.
 Cantacuzino (Constantin Postel-
 nicul-), 65, 66, 264, 321, 371,
 404, 405, 406, 407, 408, 412,
 506, 508, 585, 693, 706.
 Cantacuzino (Constantin Stolni-
 cul), 111, 174, 183, 360, 411,
 481, 705.
 Cantacuzino (Drăghici), 114, 415.
 Cantacuzino (Elena), 301, 405,
 407, 411, 412, 482, 486, 691.
 Cantacuzino (Elena Postelnicé-
 sa), 408, 693.
 Cantacuzino Elina (Marea Pos-
 telnicesa-), 174.
 Cantacuzino (George Beizade-),
 335.
 Cantacuzino (Iane-), 406.
 Cantacuzino (Vistiernicul Ilie),
 683.
 Cantacuzino (Ilina-), 420.
 Cantacuzino (marea postelnicésă
 Ilina-), 197.
 Cantacuzino (Spătarul Ion-), 90,
 611.
 Cantacuzino (Iordake-), 111, 408
 Cantacuzino (Marga), 182.
 Cantacuzino (Maria), 182, 184,
 331, 412, 413, 684, 685.
 Cantacuzino (Matei Aga-), 408.
 Cantacuzino (Mihail-), 192, 412,
 708.
 Cantacuzino (Marcelo Ban Mi-
 hai-), 372.
 Cantacuzino (Mihail generalul-),
 188, 199, 223.
 Cantacuzino (Mihail Logofătul-),
 420.
 Cantacuzino (Mihail Șoitan-Og-
 lu-), 406.
 Cantacuzino (Spătarul Mihail-),
 181, 182, 226, 408, 486, 511,
 656, 657, 658.
 Cantacuzino (Mihail Vistierul),
 215.
 Cantacuzino (Păuna), 659.
 Cantacuzino (Pârvu), 284, 333,
 335, 413, 683, 684, 685.
 Cantacuzino (Radu), 693.
 Cantacuzino (Radu Spătarul-),
 135.
 Cantacuzino (Radu Ștefan), 595.
 Cantacuzino (Răducanu Matei-),
 596.
 Cantacuzino (crucea lui Șerban-),
 206.
 Cantacuzino (Șerban Logofătul-),
 66, 67, 113, 482, 483.
 Cantacuzino (Șerban Paharni-
 cul-), 334.
 Cantacuzino (Șerban Spătarul-),
 305.
 Cantacuzino (Șerban vel Spă-
 tar), 483.
 Cantacuzino (Șerban Vornicul-),
 205.
 Cantacuzino (Șerban Vodă), 6,
 55, 65, 78, 111, 113, 175, 180,
 182, 198, 199, 205, 206, 210,
 212, 213, 247, 272, 276, 284,
 298, 305, 327, 331, 335, 379,
 392, 403, 408, 409, 410, 411,
 412, 423, 454, 477, 479, 507,
 510, 518, 531, 536, 539, 588,
 589, 590, 598, 655, 657, 691,
 734, 745.
 Cantacuzino (Safta), 182.
 Cantacuzino (Stanca), 412.
 Cantacuzino (Ștefan-Vodă), 70,
 76, 77, 122, 124, 130, 135, 172,
 174, 196, 198, 229, 595, 659.
 Cantacuzino (Stolnicésa), 274,
 693.

- Cantacuzino (Toma Medelnicerul), 332, 335, 593.
 Cantacuzino-Beicu (casa Matei-), 425.
 Cantacuzino Măgurénul (Ion), 601.
 Cantacuzino Măgurénul (Pârvu), 199, 484.
 cântare nasală, 541.
 cântare cu amestecături turcesci, 541.
 cântăreți români, 541.
 cântări de ocaziune, 539.
 cântări latinesci, 539.
 cântece de lume, 542.
 cântece naționale, 536.
 cântece turcesci de cafele, 539.
 cântecul fetei românce, 536, 583.
 Cantemir, 538, 589, 593, 645, 657.
 Cantemir (Antioh), 692, 712.
 Cantemir (Cassandra), 691, 692.
 Cantemir (Const.-Vodă), 364.
 Cantemir (Dumitru), 198, 556, 588, 691.
 Cantemir (Șerban-), 692.
 Canto (Școlă de bel-) 186.
 canțoneto jacobine, 616.
 cantore, 479.
 Capadocia, 144.
 capanlăii, 456.
 Căpcăuni, 13.
 Capela Catolică, 370.
 Capigi-bașa, 83.
 Căpitan-Fașa, 621, 625, 704, 705.
 capiteluri, 479.
 Capitoliul, 159.
 Capitoliului, (Colina-), 159.
 capoduri domnesci, 599.
 Caplea (Vorniceasa), 19, 37, 47, 166, 193, 200, 201, 202, 204, 223, 332, 418.
 Caplea (Bis. Vornicesei-), 201, 298, 332.
 Căplescii (boieri), 571.
 Căplescii (capitani de ôste), 559.
 Capponi (il signor Cosma), 576.
 Capșa (Casa-), 425.
 Capul Troianului, 139.
 Capzow, 643.
 Caracași (C. G.-), 666.
 Caracași (doctorul Constandin), 664, 665, 666.
 Caracași (d-torul Dumitru), 664, 665, 666.
 Caracași (Hotelul „Victoria“-), 508.
 Caragea, 82, 92, 167, 186, 234, 242, 291, 353, 639.
 Caragea (Casa Domniței-), 713.
 Caragea (doctorul Scarlat), 659.
 Caragea (Hatmanul), 663.
 Caragea (Ion), 129, 659.
 Caragea (Nicolae-Vodă), 126, 470, 598, 659, 663, 664.
 Caragea (Vucașin), 520.
 caraghioșii, 689, 690.
 caragroși (monedă), 468, 469.
 cărămidă (întărituri de-), 15.
 cărămidă (ziduri de-), 97, 116, 548.
 Cărămidași, 238, 241, 270.
 Cărămidași (Bariora), 319.
 Cărămidași-de-jos (Biserica-), 178.
 Cărămidașilor (Drumul), 338.
 Cărămidași (Mahalaua) 267, 318, 323.
 Cărămici, 9.
 Caramalău (Dumitrașcu Postelnicul), 239, 320.
 carantine, 638.
 caravan-seraiuri, 482.
 Carazin (Colonelul), 84.
 cărbune, (farmec), 644.
 cărbuni (mine de-), 260.
 Cărciuma din pădure (grădină), 694.
 cărciumi (interdicția femeilor de a servi prin-), 703.
 Carducei, 694.
 Carele cu Pesce (loc), 381.
 Cariofillax, 705.
 cărjă (basmale de-), 149.
 Cărjalii, 92, 155.
 Cărjei (plocon al-), 149.
 Carlovitz (Pacea de la-), 119, 593.
 Carmagnole (La-), 611.
 Carmen Sylva, 163.
 Carmen Sylva (primele Ei impresiuni în București) 163.
 carne (Hala de-), 95.
 carne (scaune de-), 336.
 carnefici, 652.
 carnifex, 651.
 Cărnurilor (Epistatul-), 339.
 Carol (Bulevardul-) 178.
 Carol (Electorul), 595.
 Carol-Magnul, 438, 439.
 Carol-Quintul, 7, 35, 98.
 Carol-Robert, 16.
 Carol (Strada-), 69, 95, 227, 328, 391, 402, 493, 507, 508, 624.
 Carol I (Regele-), 85, 221, 372, 433, 604.
 Carol VI, 595.
 Carol X Gustav, 583.
 Carol XII, 593, 594.
 Carol XIV, 626.
 Carp (O-), 533.
 Carpatini (Munții), 651.
 Carpați, 10, 11, 14, 439, 462, 472, 481, 542, 543, 712.
 Carpena, 386.
 Carpignano (il conto Ernesto-), 576.
 Carra, 86, 121, 469, 525, 596, 659, 692, 707.
 Carra Saint-Cyr (generalul de brigadă-), 622, 623, 667.
 Cârstea, 60.
 Cârstea Bogdaproste, 483.
 Cârstea Neguțătorul (Jupân-), 728.
 Cârstea (Popa-), 210.
 Cârstea Vistierul, 450.
 Cârștian Hirurgul, 657.
 cartea orașului, 718, 719, 723, 724, 726, 728, 731.
 carte cu note de cântări bisericesci, 538.
 cartă geografică română, 705.
 Cartele Regilor, 33.
 cărți (joc de-), 27, 625.
 Căruțași, 744.
 căruțe zugrăvite, 530.
 Carvasară (Balta de la-), 4, 297.
 Carvasaraua, 458.
 casă, (copii de-), 119, 121, 397, 629.
 Casa județului, 735.
 Casa Orașului, 735, 736.
 case boieresci, 712, 713, 714.
 Case boieresci (descripția unei-), 710, 711.
 case românesci (interiorul unei-), 674, 675.
 Casei de Depuneri și Consumațiunii (Palatul-), 197, 444, 491, 729.
 caselor românești (felul de construcție al-), 672, 673.
 Casarmei (strada-), 372.
 Căscioarele (Mănăstirea), 22.
 Cășlegile, 695.
 casemate, 251.

- Cassandra, 150.
 Castella, 10.
 Castriș (casele lui-), 353.
 Castrișoiei (casa-), 425.
 Castro (Inez de-), 200.
 Catahrisis, 365.
 Catalina Bănăsa, 197.
 Catano, 127, 352, 395, 600.
 Catargiu, 57, 406, 581.
 Catargiu (Barbu-), 425.
 Catargiu (Ianake-), 242.
 Catastifele Mitropoliei, 149.
 Catavasierul, 539.
 catechism popular, 615.
 Caterina II, 85, 422, 596, 598, 599,
 610, 612, 620, 708, 709.
 Caterina de Medici, 692.
 catifea (legătură în-), 532.
 catifelușe, 676.
 Catolică (Biserica-), 170.
 Catolicii, 228, 229, 505.
 catolic (episcop-), 307.
 Caton-cel-bătrân, 641.
 catran, 351.
 Caucasul, 265.
 Cavafii, 744.
 Cavafii (Mah-), 353.
 Cavafilor (Ulița-), 460.
 cavaleria, 596.
 cavaleriă feudală, 548.
 cavaleria muntănă, 551.
 cavaleriă ușură, 594.
 cavalerii medievale, 559.
 Cavalerii tontonii, 113.
 Cavași, 397.
 Cavittello (Giustiniano), 25, 26, 27.
 Cavriolo (Contele Camillo-), 575.
 Cavriolo (contele Tomaso-), 576.
 Cavsocalivitul, 214.
 căzăcesca (joc), 695.
 Cazacii, 45, 49, 53, 570, 591, 628.
 Cazacii Agiei, 395.
 Cazacilor (stégul-), 395.
 Cazan Vistierul, 483.
 Căzănesci, 189, 329.
 Cazoia, 695.
 Cazoti (Hanul lui-), 493.
 Cazotti (Spiridon-), 472.
 Ceauș-David, 178.
 Ceauș-David (Biserica-), 178,
 Ceauș-David (Mahalaua), 178, 195,
 319.
 Ceaușul Nicolae, 178.
 Ceauș Precup (Biserica lui-), 382.
 Ceauș-Radu (Biserica-), 179, 353,
 744.
 Ceauș-Radu (Mahalaua-), 319, 370.
 Ceauș Radu (Viele-), 179.
 Ceaușiei (aproșii-), 395.
 Ceaușii împărătesci, 397.
 Ceaușul Agiei, 395.
 Ceaușul aproșilor, 629.
 Ceaușul lipscanilor, 629.
 Ceaușul Spătăriei, 395.
 Cecilia (Sfta-), 537.
 Cedronului (Fântâna), 650.
 Celebi, 406.
 Colesina, 258.
 Celestinus (meșter argintar),
 582.
 Celto-Gallic, 359.
 cêră (luminări de-), 432, 470.
 cêră parfumată (luminări de-),
 532.
 cêră albă, 469.
 cêră românească, 460.
 cerei (comerțul-), 448.
 ceremonial de primire, 593.
 Cernovodénea Maria, 170.
 Cernavodénu Nicolae, 170.
 Cerneșii, 470.
 Cernica, 55.
 Cernica Ciz, 728.
 Cernica (Mănăstirea), 74, 148,
 262, 273, 330, 431.
 Cernica (Vornicul), 55, 210, 246,
 249, 262, 273, 336, 448.
 cêrsafuri în picățele, 674.
 Cerșetorilor (brésla), 360, 365.
 cerșetori (călugări greci), 257.
 Cervenvodali (serdarul Dinu-),
 472.
 Cesarea (Acuila-), 90.
 cêslov, 647.
 cêsnic, 118, 510, 588.
 Césy (Conte de-), 103.
 Cetatea-Albă, 363, 501, 653.
 Cetatea-de-Floci, 15, 441.
 cetate (porți de-), 502.
 cetate (tunuri mari de-), 567.
 cetate (ziduri de-), 275, 510.
 cetății, 501, 551.
 cetății (întăriri de-), 551.
 cetății turcesci, 584.
 cetățuici, 15, 500, 501, 549, 551.
 Chalcocondyla, 439.
 Champagny, 701.
 Chanul Tătarilor, 576.
 Charcot (doctorul), 650.
 Charrière, 23, 40.
 Charta geografice, 411.
 Checelii împărătesci, 397.
 Chehaieiei-Vizirului (Ploconul-),
 452.
 Cheler-Bașa, 120.
 chelia, 654.
 chenare, 522.
 Chenonceau, 514, 680.
 Chera Anastasia, 642.
 Cherson (Intrevederea de la-),
 599, 610.
 Chesarie (Episcopul-), 287.
 chervan, 404.
 Chestiunea Orientului, 623.
 Chiajna (Vornicésa-), 249.
 Chiaro (Del-), 6, 23, 76, 116, 118,
 121, 122, 193, 229, 300, 479,
 481, 487, 510, 528, 693.
 Chiatif, 120.
 Chiatiful Vizirului, 120.
 chihlibar, 683.
 chihlibar (mătâni de bóbe de-),
 234.
 chimiă (cabinet de-), 707.
 Chindea, 671.
 chindia, 695.
 chindisi (a-), 686.
 chinovar, 274.
 chinovar (a șterge cu-), 737.
 chiocecuri, 131.
 Chiojdului (Stégul-), 591.
 Chios, 284.
 Chiosea-Chehaia-Ahmed, 713.
 Chiotă (familia-), 101.
 chiote (corăbii-), 446.
 Chioșii, 284.
 chiparos (jeț de-), 674.
 Chiprovăcenii, 454, 743.
 Chiprovașianii (negușători-), 229.
 Chircă Comisul, 740.
 Chircă Giuvaerghiul, 217.
 chîrchîiag (mușcat de-), 645.
 Chiristigii, 744.
 Chirișă (Hanul lui-), 488.
 chirurg, 656.
 chirurg-farmacist (doctor-), 652.
 chirurgii, 635, 651.
 chirurgiă (instrumente de-), 635.
 chirurgia europeană, 667.
 Chița Portăreasa, 204.
 chiupuri, 649.
 Chiurecii, 591.
 chivere, 395, 560, 591, 593.
 chlorosă, 636.
 Choiseul-Gouffier (Ducele de-),
 612, 613, 620.
 Christ (Lăcrimă a lui-), 283.
 Christ (un dinte al lui-), 283.

- Christopolu (Athanasie-), 617.
 Christos (tunica lui-), 283.
 Chrysanth (patriarhul-), 135, 192, 272, 279.
 ciarlatani, 665.
 ciatma (caftane de-), 671.
 Cihac, 717.
 Cilibiului (Podul-), 174, 309, 321, 371, 375, 406, 412.
 Cilicia, 280.
 Cimitirul, 47.
Cinghază, 738.
 cinul călugăresc, 147.
 cioclii, 639.
 ciocli (staroste de-), 362, 741.
 Ciogării-Başa, 120.
 Ciohodarii, 119, 131, 397, 629, 696.
 Ciolanul, 147.
 cioltar, 560.
 cioltar de fir, 562.
 Cioplea, 380.
 Cioplea (arendelo de la-), 241.
 Ciorogârloii (boierii), 327.
 Cipariu 7, 107, 242, 247, 443, 516, 527, 530, 536, 560, 579, 677.
 Cipru, 700.
 Ciprului (Episcopul-), 280.
 Circasiană, 680.
 circulatori (doctorii-), 652, 653.
 Cireşarii, 744.
 cireşelor (modul de conservare al-), 677.
 Ciril al Constantinopolei, 272, 273.
 Ciril (Egumenul), 286.
 Ciril (Patriarhul), 740.
 cirvişul, 454, 456, 747.
ciselure à jour, 531.
cislă, 736.
cislă, (a face-), 454.
 Cismarii, 744.
 Cişmeua de pe Podul Mogoşoiei, 426.
 Cişmeua-Roşia, 422, 427.
 Cişmeleţ-Seci (Uliţa-), 381.
 Cişmelelor (Casa-), 310.
 Cişmelelor (paznicii ai-), 310.
cişmigiu, 311, 426.
 Cişmegiu, 96, 416, 418.
Cişmigiu (marele-), 310, 312, 423, 426.
 Cişmigiului (Dêlul-), 215.
 Cişmigiului (Grădina-), 694.
 Cişmigiului (Lacul-), 5, 298, 358, 426, 471.
 Cişmigiului (mlaştinile-), 5.
 City, 401.
 ciubucciū, 711.
 Ciuma, 39, 65, 67, 79, 80, 92, 151, 206, 213, 328, 350, 453, 611, 631, 637, 638, 640, 641, 646, 648, 652, 661, 662, 665, 674, 714, 732.
 ciună (a se sparge de-), 638.
 Ciurma (Sfînta-), 641.
 Ciurmaşilor (Spitalul-), 663.
 Ciurescii, 19.
cîur (a cöse pe), 532.
 Ciurel, 430.
Ciutalina, 300.
 Ciutăria, 108.
 Ciutăria (Măra de la-), 301.
 Ciutăria Domnescă, 175, 241, 300, 502.
 Clanţa (moşia), 683.
 clavirul, 537.
 Clejanii, 19.
 Clejani (bătăliile de la-), 33, 553.
 Clement (Proin al Odriului), 192, 279.
 Clement al Adrianopolei, 231.
 Clement VII (Papa-), 45.
 Clemenţei (Strada-), 370.
 clienţii romani, 83.
 cliros, 85.
 clirosul bucuresecn, 142.
 Cloaca Maxima, 35.
 Clopotele Mitropoliei, 159.
 Clopotelor (sunetul-), 164.
 Clopotelor (trasul-), 348.
 Clopotniţa Domnescă, 116.
 Clubul Regal, 424.
 Clubul Tinereţii, 425.
 Clucerul de ariă, 395.
 Cluj, 410.
 Cluj (Universitatea din-), 736, 737.
 Cobentzel (Marchisul de-), 532, 612, 680, 709.
 Cobiului (codrii-), 386.
 Cobor (Prinţul-), 421.
 Coburg (Principele de-), 90, 126, 421, 422, 473, 542, 589, 598, 602.
 Cocioc (ostrovul), 13.
 Cocioc (Pădurea de la-), 6.
 cociile, 530.
 coconarii, 698.
 Coconii, 70, 74, 130, 135.
 Coconilor (Biserica-), 7, 15, 211, 304, 404, 501, 661.
 Coconilor (Casele-), 510, 519.
 Coconilor (Curtea-), 119.
 Cocorăscu (Casa-), 423.
 Cocorăscu (Constantin biv-vel Agă-), 85.
 Cocorescul (Vlad Comisul-), 67, 251.
 Cocoresci, 39, 67, 392, 418, 638.
 Codaşi (orăşani), 736.
 Codrea (Logofetul-), 737.
 Codrănu (Hanul-), 449.
 Codrescu, 204, 209, 316, 360, 536.
 coftiriă (caftane de-), 671.
 coftiriă (rochiă de-), 529.
 Coftiri, 120.
 Coiani (sat), 405, 407, 505, 506.
 Coiani (palatul de la-), 506.
 Coigny (marchisă de-), 431, 681, cojocăria, 470.
 cojocăria subţire, 742.
 cojocarii (starostea de-), 470.
 Cojocarii, 336, 744.
 Colcégul, 13.
 Colegiul din Veneţia, 448, 517.
 Colintina, 57, 483, 580.
 Colintinei (Lacul-), 293.
 Colintina-Florăscă (moşia-), 344.
 Colfescu, 419.
 Colfescu (Casa-), 424.
 Colfescului (locul-), 370.
 Colibaşi (comună), 13.
 Colina-Mitropoliei 116, 144, 150, 154, 156, 159, 335, 366, 548.
Coliva (a scrie-), 522.
 Collomb, 626.
 Coloana Milliară, 433, 487.
 Colonia, 35, 148, 240, 283, 481.
 coloniile germane (aducere de-), 718.
 coloniă poloneză, 623.
 coloniile rhenane, 720, 722.
 coloniile romane 150.
 coloniile saxone, 720, 722, 742.
 coloniile de Veneţiani, 439.
 Colţea, 75, 100, 164, 274, 341, 353, 354, 408, 458, 512.
 Colţea (ascunzătorile de la-), 183.
 Colţea (clopotniţa de la-), 351.
 Colţea (Hanul-), 182, 227, 340, 353, 479, 486, 488, 489.
 Colţea (Mahalaua-), 318, 323, 324, 349.
 Colţea (Mănăstirea-), 77, 330.
 Colţea (şcoala de la-), 182.
 Colţea (Spitalul-), 182, 227, 297, 316, 324, 404, 511, 656, 657, 658, 661, 662.

- Colțea Comisul, 179.
 Colțea Clucerul, 41, 54, 410, 486
 Colțea Clucerul (Biserica lui-),
 41, 54, 75, 179, 213, 226, 382,
 405, 483, 511, 540, 744.
 Colțea (Radu-), 181, 658.
 Colțea Clucerul (Biserica lui
 Radu-), 657.
 Colțea Vel Pitar, 179.
 Colțea Vornicul, 179.
 Colței (strada-), 148, 405, 458.
 Colței (Turnul-), 180, 181, 324,
 511, 662.
 Colței (Ulița-), 183.
Coltuc, 330.
 Colville (Charles-), 496.
 Coman Județul, 725, 735.
 Comana, 505, 506.
 comănacul, 601.
 Comanca, 591.
 Comănescii, 147.
 Comarnic, 573.
 Comărniceii, 462.
Combenățile Franțuzului, 698.
 comedianți (trupa de-), 127.
 Comerciu (Tractat de-), 446.
 Comino (Toma-), 665.
 Comisarii, 54.
 Comisarii imperiali, 54, 572.
 comișei, 119, 561, 591.
 Comisia Documentală, 287.
 Comisiune de boeri, 196, 383.
 comisiune de neguțatori, 732.
 Comité, 496.
 Comitetul de Salut Public, 618,
 620.
 Comnen (Ioan-), 521.
 Comnena (Ana), 11, 14.
 companii generale mercenare,
 589.
 Companii române, 594.
 comunicațiunii (impedicare de-),
 619.
 conac, 14, 89, 547.
 conac cumanic, 29.
 conac gotic, 29.
 conac slavon, 29.
 Condicile Academiei, 40.
 Condicile Arhivelor, 40.
 Condica Obiceiurilor, 428.
 Condo (Polizu-), 472.
 Condottieri, 57.
 Condottieri italieni, 575.
 Conduratu, 551.
 Confederațiunea principilor ger-
 manii, 553.
 Congresele de la Viena, 632.
 conjurațiune (texte de-), 647
 Conservatorul de muzică, 186.
 Consiliu municipal, 528.
 Conspirațiune, 122, 622, 626.
 Constandin al Buzăului (Epis-
 copul-), 186.
 Constanța (stridii de la, 699.
 Constantin, 77, 179, 483.
 Constantin-Beizade, 60, 135.
 Constantin (Sftul-) Biserica, 183,
 465.
 Constantin și Elena (Sfinții-),
 174, 183, 373, 397,
 Constantin-cel-Mare, 428, 501.
 Constantin (pictorul-), 520.
 Constantin (Popa-), 724.
 Constantin Căpitanul, 406, 409.
 Constantin Cojocarul, 465, 467.
 Constantin Copronimul, 652.
 Constantin Dascălul, 190.
 Constantin Mătăsariul, 728.
 Constantin Postăvarul, 325.
 Constantin Serdarul, 581.
 Constantin (Stolnicul-), 76, 77.
 Constantin Vătaful, 209.
 Constantin-Vodă, 70, 150, 415.
 Constandin-Vodă (Hanul lui-),
 70, 193, 327, 354, 413, 416, 479,
 485, 486, 511, 607.
 Constantin-Vodă (Mahalaua, ha-
 nul-), 341.
 Constantin-Vodă Șerban, 187.
 Constantin-Vodă Șerban (Bise-
 rica lui-), 142.
 Constantin Vodă Șerban (M-rea
 lui-), 144, 145.
 Constantinopole, 3, 35, 39, 40,
 58, 60, 67, 77, 79, 82, 84, 85
 99, 103, 104, 111, 113, 119, 120,
 124, 126, 130, 133, 152, 212,
 224, 229, 230, 252, 257, 258, 259,
 262, 265, 266, 274, 276, 277,
 280, 347, 350, 394, 395, 404,
 406, 410, 411, 419, 428, 431,
 438, 439, 440, 441, 445, 446,
 448, 450, 452, 453, 454, 455,
 456, 457, 469, 471, 481, 487,
 496, 501, 506, 508, 510, 514,
 515, 518, 522, 525, 531, 532,
 536, 538, 539, 551, 552, 577,
 578, 585, 593, 594, 595, 600,
 609, 612, 613, 614, 615, 616, 619,
 620, 621, 622, 628, 630, 631,
 646, 652, 653, 656, 659, 660,
 672, 676, 679, 680, 681, 685, 687,
 690, 692, 693, 698, 700, 701,
 702, 703, 706, 707, 709, 721,
 732, 740, 742, 745, 746, 747.
 Constantinopole (blesteme de
 la-), 264.
 Constantinopole (pașale de la-),
 99.
 Constantinopole (Patriarhia de
 la-), 131, 257, 259, 260, 268,
 272, 273, 286, 649.
 Constantinopole (stridiele de-),
 699.
 Constantinopolei (drumul-), 393.
 constituire (hrisov de-), 363.
 Constituțiunea germanică, 620.
 construcțiune (lemne de-), 454,
 469.
 consul austriac, 625.
 consul general, 622, 623.
 consular (corpul-), 91.
 consulară (casa-), 628, 630.
 consulate, 470, 613, 616, 628.
 consulat frances, 620, 622, 624.
 consuli francesi, 471, 525, 625,
 628, 667.
 consuli genovesi, 440.
 consuli ruși, 622, 625.
 consulilor (acțiunea-), 619.
 consultațiunii gratuite, 665.
 consultație medicală cu streină-
 tatea, 667.
 Conțeșcii (boieri), 327, 338, 392.
 conteși, 395.
 Continental (Hôtel), 425.
 contracții, 472.
Convențiunea, 612, 613, 614.
 Copăconii, 144.
 copii (spital de-), 663.
 coptore de piine, 13.
 cor, 105.
corăbiereasca (joc), 695.
 corăbii, 534
 corăbii venețiane, 551.
 Corbea, 386.
 Corbeni (boierii-), 75, 150, 406,
 416, 734.
 Corbénu (Marcelo Ban Vintilă-),
 408, 422.
 Corbie, 283.
 Corbi-de-Jos (sat), 414.
 Corbi-de-Pietră (sat), 414, 747.
 Corbilor (Siliștea-), 29.
 Corbului (Strada-), 297.
 Corcovăț (moșia-), 251.
 Cordilierilor (Mănăstirea-), 601.
 Corfoți, 628.

- Cornățelului (balta-), 251.
 Cornățeni (moșia-), 41, 302, 409.
 Cornățeanul (Socol Clucerul-), 733.
 corne cănite, 560.
 Cornéscă, 704.
 Cornesci (boerii-), 75, 425.
 Cornescilor (casele-), 676.
 Cornescilor (cișmeana de la pârta-), 427.
 Cornescului (casele-), 236.
 cornuri, 104, 105, 469, 536.
corospondenție, 89.
 corp permanent, 598.
corps de métier, 742.
 Corsica, 627.
 Corso (stradă), 402.
 Cort rotat, 583.
 cornuri, 538.
 corvadă, 393.
 Corvin (Matei-), 25, 26, 27, 547, 552.
 Corvini, 747.
 cósă, 556.
 cositor (talere de-), 685.
 Cosma (doctorul-), 646.
 Cosma (episcopul-), 210.
 Cosma (Mitropolitul-), 83, 90, 703.
 Cosma I (Mitropolitul-), 147.
 Cosma (sftul-), 155.
 Costescu (Constantin-), 285.
 Costin (Miron-), 54, 556, 686.
 Costin (Nicolae-), 43, 47, 201, 409, 565, 638.
 Costin Ologul de la Metzovo, 658.
 Cotlomuș (M-tirea), 649.
 Cotména (Mănăstirea-), 549.
 Côtrocónenul, 266, 267, 351.
 Côtroceni, 58, 79, 82, 122, 125, 126, 127, 128, 131, 276, 285, 311, 349, 423, 638.
 Côtrocenilor (délul-), 96, 321, 433, 548.
 Côtrocenilor (drumul-), 689.
 Côtrocenilor (Mănăstirea-), 50, 74, 185, 196, 211, 226, 239, 267, 272, 285, 305, 310, 330, 346, 349, 350, 351, 371, 408, 409, 415, 449, 482, 483, 484, 510, 518, 518, 690, 719, 724, 725.
 Côtrocenilor (pădurea-), 5, 6, 694.
couloirs, 508.
 Cour des Miracles (la-), 361.
 Courier (Paul Louis-), 265.
 Covaci, 116.
 Covaci (strada-), 95, 122, 507, 510.
 covóre, 149.
 covóre covorite, 675,
 Cozia, 601, 737.
 Cozia (Mănăstirea-), 18, 19, 22, 24, 27, 264, 360, 361, 403.
 Coziei (Condicele-), 22.
 Coziei (stâncile-), 515.
 Crăciun (Pârta lui-), 507.
 Cracovia, 570.
 Craiova, 45, 89, 257, 591, 609, 689.
 Craiovei (banul-), 242,
 Craiovei (calea-), 357, 358, 359.
 Craiovenii, 45,
 Craiovesci (boierii-), 37, 89, 407, 552.
 Craiovesci (frații), 444.
 Crăișanii (moșia), 678.
 crăișarii, 469.
 craiū, 16.
 Craiul unguresc, 244.
 Crăsanii (moșia-), 147, 270.
 Crator, 720, 724.
 Craven (Lady-), 326, 431, 505, 531, 532, 537, 680, 681, 684.
 creditul, 464.
 Cremenalion (Curtea de-), 128.
 Crețul, 19.
 Crețulésca (Alexandra-), 332.
 Crețulesci (boerii-), 19, 74, 75, 150, 227, 310, 311, 327, 328, 334, 404, 479, 489, 690, 747.
 Crețulesci (sat), 426.
 Crețulescilor (biserica-), 83, 210, 370, 418, 419.
 Crețulescilor (hanul bisericeii-), 419, 489.
 Crețulescilor (viele-) 328, 420,
 Crețulescu, 195.
 Crețulescu (Alexandru-), 409.
 Crețulescu (Alexandru Logofătul-), 184.
 Crețulescu (Banul Constantin-), 184, 336.
 Crețulescu (Constantin Păhar-nicul-), 184.
 Crețulescu (Costache-), 359.
 Crețulescu (casa Banului Dinu-), 423.
 Crețulescu (casele Hanului-), 424.
 Crețulescu (Iordake), 78, 184, 415.
 Crețulescu (Logofătul Iordake-), 183, 418, 733.
 Crețulescu (Vornicul Iordake-), 305, 370, 372, 489.
 Crețulescu (Istrate Vornicul-), 184.
 Crețulescu (Mahalaua-), 318, 342.
 Crețulescu (Manolake Vornicul-), 90.
 Crețulescu (Matei-), 706.
 Crețulescu (Mitică-), 252.
 Crețulescu (N.-), 57, 61, 66, 183, 299, 305, 367, 374, 524, 679, 688, 733.
 Crețulescu (Paharnicul-), 426.
 Crețulescu (Pârveu-), 184, 418.
 Crețulescu (Radu Logofătul-), 67, 111, 197, 418, 419, 638, 732.
 Crețulescu (Safta Domnița-), 184.
 Crețulescu (Ștefan Logofătul-), 25.
 Crețulescu (Toma Logofătul-), 184.
 Crețulescu (Vișa-), 184.
 Crevedia (sat), 310, 311, 426, 479.
 Cricovul (rîu), 11.
 Crimeia, 532, 598.
 Crim (Chanul de la-), 53.
 Crîmul, 542.
 Cristea, 19.
 Critén (neam-), 104.
 Cristesci, 19.
 Cristin (căpitanul-), 652.
 Cristofi (Spirea Doftorul-), 217.
 cronică musicală, 541.
 Croitori (brésli) 744.
 Cronica Anonimă, 118.
 Cruce (cinstita-), 61, 62.
 Cruce (Sfta-), 284.
 Cruce (lemnul din Sfta-), 649.
 Crucea, 9, 62.
 cruci de pîept, 149, 532.
 cruci pentru turle, 28.
 Cruciatele, 523.
 Cruciată (plan de expediție-), 552.
 Crucilor (Kioskul-), 404.
 ctitoricescă (pictură-), 69.
 cuca, 397.
 Cucuk-Kainargi, 183, 708, 710,
 Cucuk-Kainargi (pacea de la-), 125, 465, 471, 512.
 Cucuiații (moșia-), 147, 179, 270.
 Cuculu (Târgul-), 80, 297, 340, 341, 350, 353, 381, 403, 446.
 cucuta, 319.
 Cucuteni, 40.

- Cuibul-cu-Barză (Strada-), 342.
 Culă, 13, 44, 157, 506, 672, 683.
 culele mari, 672.
 Culesul violor, 170.
 Culoglu (Manole-), 471.
 Cumane (oștile-), 14.
 Cumania Năgră, 11.
 Cumanic (conac-), 29, 548.
 Cumanic (teritoriul-), 15.
 Cumanii, 5, 8, 11, 15, 547, 548.
 Cumanilor (cavaleria-), 548.
 Cumanilor (conac al-), 15.
 Cumanilor (epoca-) 14.
 Cumanilor (limba-), 20.
 Cumpărături (zapise de-), 109.
cumpeioră, 386.
 cumpăna apei, 303.
 cupariul, 397.
 Curelarii, 744.
 Curione, 5.
 Cursul Apei (bătălia de la-), 25.
 Curt-Salam-Cînaș, 738.
 Curte (doctor de-), 655.
 Curte (feciorii de-), 702.
 Curte (ispravnic de-), 128.
 curte boierescă (personalul de la-), 711, 712.
 Curței (biserica-), 112.
 Curței (*furnisorul*-), 327.
 Curtea-Arsă, 126, 128, 302, 353, 422.
 Curtea-Arsă (Craii de-), 128.
 Curtea Boilor fanarioți, 537.
 Curtea Domnăscă, 35, 36, 40, 41, 55, 58, 63, 67, 70, 74, 75, 78, 80, 83, 84, 96, 97, 98, 99, 100, 112, 113, 107, 108, 110, 111, 113, 115, 116, 119, 120, 121, 124, 125, 126, 128, 129, 134, 139, 189, 193, 199, 200, 204, 219, 221, 227, 229, 148, 209, 301, 307, 308, 309, 327, 328, 330, 335, 340, 345, 349, 375, 379, 380, 381, 382, 391, 392, 402, 409, 422, 450, 492, 493, 500, 502, 505, 507, 508, 511, 513, 550, 561, 581, 593, 656, 663, 713, 634, 745.
 Curtea Domnăscă (biserica de la-), 38, 132, 133, 134, 302, 303.
 Curței-Domnăscă (biserica de jos a-), 134.
 Curței-Domnăscă (biserica de sus a-), 134, 135.
 Curței Domnăscă (Cetatea-), 47.
 Curței Domnăscă (cetățuia-), 327.
 Curței Domnăscă (colina-), 96, 97, 115, 122.
 Curței Domnăscă (Părta-de-sus a-), 69.
 Curței Domnăscă (protopsaltul-), 541.
 Curtea-de-Argeși, 15, 142, 444, 529, 661, 717, 721.
 Curtea-de-Argeși (biserica de la-), 142.
 Curtea de la Popesci, 531.
 Curtea-Nouă, 126, 128.
 Curtea-Vechiă, 5, 126, 127, 128, 129, 164, 216, 305, 306, 353, 358, 368, 393, 430, 494, 548, 540, 639, 672.
 Curtea-Vechiă (Craii de-), 125, 128.
 Curței-Vechi (biserica-), 132, 359.
 Curței-Vechi (colina-), 96.
 Curței-Domnăscă (divanul-), 68.
 Curței-Vechi (zidurile-), 297.
 Curticovski, 713.
 Cușnicov (gen-), 713.
 Cuțitul-de-Argint, 155.
 cutniă (rochiă de-), 606.
 Cutremure, 124, 129, 167, 175, 182, 229, 349, 350, 351, 354, 471, 511, 714.
 Cutusov, 127.
 Cuza (Alexandru-Vodă-), 252, 291, 308.
 cvartir, 126.

D

- Dabija-Vodă, 150.
 Dacia, 5, 6, 8, 150, 439, 635, 637, 641, 642.
 Dacia Australă, 19.
 Dacia (Hotelul-), 95, 493.
 „Dacia“ (Palatul-), 402.
 „Dacia-România“ (palatul-), 193.
 Dacia-Traiană, 11, 12, 530, 543, 635, 651.
 Dalmați, 595.
 Dalmația, 12, 440.
 Damari (casa-), 423.
damasc, 563.
 Damase, 676.
damasc (stég de-), 562.
 Damaskin (Egumenul-), 285.
 Dâmbovița (morile de pe-), 55, 241.
 Dâmbovița (palatul de lângă-), 98.
 Dâmbovița (rîul-), 4, 8, 11, 19, 20, 21, 26, 36, 38, 41, 42, 60, 65, 68, 74, 75, 76, 81, 92, 96, 107, 133, 134, 144, 147, 175, 197, 204, 211, 213, 217, 228, 239, 257, 295, 296, 297, 298, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 321, 322, 326, 331, 332, 336, 329, 340, 341, 346, 352, 352, 358, 362, 368, 369, 371, 375, 380, 381, 391, 392, 393, 397, 404, 405, 408, 413, 417, 422, 502, 507, 543, 548, 550, 567, 578, 580, 640, 649, 650, 651, 658, 722.
 Dâmboviței (Cetatea-), 8, 16, 17, 18, 19, 20, 24, 27, 30, 35, 132, 178, 256, 295, 397, 547, 548, 549.
 Dâmboviței (județul-), 15, 16, 39, 49, 179, 285, 295, 365, 405, 416, 418, 419, 426, 470, 522, 547, 655, 677, 683, 736, 737.
 Dâmboviței (Pădurile-), 383, 428.
 Dâmboviței (pârcașul cetății-), 16.
 Dâmbovița (pârcașul de-), 17, 20.
 Dâmboviței (Prundul-), 107, 175.
 Dâmbovicioara (gârlița-), 4, 297.
 Damian (doctorul-), 646.
 Damian (Paladie-), 121.
 Damian (Sftul-), 155.

- Dan I Bassarabă, 652.
 Dan III, 22.
 Dan III Bassarabă, 27.
 Dancaliu, 599.
 Danciu, 37.
 Dandolo (familia-), 514.
 Dănescu, 36.
daniă, (acte de-), 291.
daniă (cartea de-), 282.
daniă (condițiunile unui act de-), 292.
 Daniil (Mitropolitul-), 147, 199, 210, 224.
 Daniil II (Mitropolitul-), 148.
 Danto, 640.
 Danton, 612.
 Dan (Vistierul-), 42, 45, 338, 553, 563.
 Dan Vistierul (casa lui-), 502, 672.
 Dan-Vodă, 199, 413, 717.
 Dantzig (vutcele de-), 699.
 Dănușă Lumînărarul, 470.
 Dapontes, 82, 124, 281, 284, 349, 456, 457, 510, 639, 654, 655, 699, 700.
 Dapontes (Constantin-), 158.
 Dapontes (Kesarie-), 82.
 Darăbanii, 63, 64.
 Dărciulov (Ivan-), 725.
 Dardanele, 631.
dar domnesc, 690.
 daruri date Mitropolitului, 144.
 Daremberg, 641, 643, 644, 651, 655.
 Dăreșcul (modelnicul Dumitrake-), 198.
 Dârstorul, 192.
 Dârștorului (episcopul-), 279.
 Darvaris (dr.-), 665, 666.
 dascăl de cântări, 538.
 Dascălul Dragomir, 190.
 Dascălul Florea, 190.
 dascăl loghiotatos, 663.
datul argintului viu, 644.
 David Jidovul, 452.
 David (pseudo-doctorul-), 665.
 Decalogul, 525.
 Decebal (Strada-), 96, 297, 380, 381, 493.
defilare, 587.
 Defta Neguțătorul, 449.
 Delacroix, 621.
 Delaroche, 619.
 Delea (Mah.-), 348.
 Delea-Nouă (Bis.-), 184.
 Delea-Nouă (Mahalaua-), 319, 324.
 Delea-Vechiă, 325.
 Delea-Vechiă (bis.), 184, 745.
 Delea-Vechiă (mah.-), 319.
 Deli-bașa, 397.
deli 395, 599.
 Delille, 702.
 Deli-Osman, 8.
 Deli-Zorzo, 188, 747.
 Délul mare, 170.
 Délul Spirei, 4, 319, 353, 512, 604.
 Délul Spirei Doftorul, 125.
 Délului (Mănăstirea), 37, 59, 74, 437, 607.
 Demidoff, 190.
 Densușenu, 616.
departamentul de șapte, 322.
 Depasta Doftorul (Petro-), 150, 660.
 Désa, 56, 187, 578.
descântec conjurator, 654.
descântece, 642, 643, 645.
 Deschamps, 280.
 Descorches (Marie-), 614, 615, 616, 619, 620.
 Dేశău (Dionisiu) Vaș, 17.
desgovi (a-), 690.
deslegătură (a face de-), 644.
 Deșliu (Clucerul Iordake-), 309.
 Deșliului (casa-), 425.
 Deșliului (livedea-), 694.
 Desalleurs, 660.
 Despa, 219.
 despărțiri (Condica de-), 319.
 Despicații (moșia-), 202.
 Despina Dómna, 515, 528, 529, 678.
 Detco Clucerul, 223.
 Deva, 454, 530.
 Diamandi (Anastase-), 464.
diamantical, 156.
dicasteriul Mitropoliei, 364.
 Dichiu, 223.
 Dichiuului (Mah.-), 319, 343.
 Didesci, 281.
 Didesci (M-tirea din-), 282.
 Didron (anticar), 523.
diedină, 736.
 Dieta germană, 553.
 Dietko, 29.
 Dihaș, 151.
 Diicul Vel Logofet Rudeanul, 171, 211, 417.
dikeu, 223.
dijmaritul, 310, 321, 452.
dijme, 105.
 Dima Tabacul, 204.
dimiu, 452.
dimiu (rochie de-), 685.
 Dimitrie al Bălăcenilor (biserica Sftul-), 353, 402, 450,
 Dincă Țiganul, 698.
 Dingă (Vornicul-), 536.
 Dinu (Vătaful-), 711.
 Dinulescu, 521.
 Dintruă Ți (Biserica) 188, 744.
 Dintr'un Lemn (Mănăstirea-), 22, 516, 659.
 Dionisie (Canonul lui-), 515.
 Dionisie al Târnovului 192.
 Dionisie Eclisiarhul, 88, 89, 91, 168, 169, 261, 345, 351, 394, 422, 466, 469, 484, 599, 639, 704.
 Dionisie (Egumenul-), 146, 304, 417.
 Dionisie (Episcopul-), 279.
 Dionisie (Monahul-), 523.
 Dionisie (Patriarhul-), 115, 276, 281, 411.
 Dionisios Athonitul, 515, 523.
dioria, 469.
 Directoriul, 608, 621, 622, 623.
 Dîrvaș (popa-), 196.
 Dîrzenu (Serdarul-), 155, 354.
discul (a cere cu-), 134.
disholiă, 199.
 Dissescu, 649.
 Divan, 82, 83, 84, 88, 113, 115, 126, 134, 146, 151, 156, 196, 211, 224, 248, 268, 279, 284, 285, 303, 304, 307, 311, 353, 371, 372, 374, 395, 397, 619, 620, 628, 710, 732, 738.
 Divan-Efendisi, 397.
 divaniști (boeri-), 88, 373.
 Divanul cel mare, 115, 118, 134, 508, 678.
 Divanul cel mic, 508, 118.
 Dlâga, 223.
 Dluș, 25, 295, 547, 637.
 Dobre Veneticul, 452.
 Dobreanul, 724.
 Dobreni, 64, 306, 505, 506, 519, 581, 689.
 Dobreni (heleșteul de la-), 261.
 Dobriceni, 740.
 Dobrișan Bărbianul, 725.
 Dobrița, 440.
 Dobrogea, 440, 449.
 Dobromir, 444.

- Dobromir Banul, 201, 211, 298, 301,
 Dobrotésa (Bis.-), 184, 342.
 Dobrotésa (Mahalaua-), 267, 318, 380.
 Dobromir Zugravul, 515.
doctor Italian, 658.
 doctor oculist, 664.
 doctori români vestiți, 665.
 Dogari, 744.
 Doge, 48, 133, 567, 577, 740.
dohtor, 664.
dohtori arabi, 665.
dohtorii, 642.
*dohtorii ieratic*e, 650.
 Doiangi-Başa, 120.
 Doicescii (boerii-), 54, 179, 657,
 Doicescii (moşia-), 416.
 Doină, 6, 290, 5-3, 534, 543.
 Dolfă (căţea), 676.
 Dolfin (il Cavaliere Daniele-), 90.
 Dombrovski (generalul-), 623.
 Domboycha, 17.
 Domboycha (castelanul de-), 549.
 Domenico, 445.
 Domenico Custode (pictorul-), 518.
 Domnăscă (Biserica-), 40, 99, 115, 116, 126, 133, 134, 135, 198, 538.
 Domnăscă (biserica-de jos-), 135,
 Dómnei (Biserica-) 68, 184, 403, 409, 415, 690.
 Dómnei (mahalaua Biserica-) 318, 415.
 Dómnei (Strada-), 483, 510.
 Dómnei Maria (Biserica-), 409.
 Domnesci (casele-), 64, 68.
 Domniă (plocóne de-), 60.
 Domniei (stégul-), 395.
 Domniţa (Strada-), 44, 224.
 Domniţa Bălaşa (Biserica-) 133-198, 362.
 Domniţei Bălaşa (paraclisul-), 228.
 Domniţa Bălaşa din Prund (Mahalaua-) 318.
 Domniţei Anastasia (strada), 405,
 Domniţei Ancuţa (Biserica) 339, 381, 492.
 Domniţei Maria (bulevardul-), 376,
 Dona (Jupânésa-), 736.
 Donato (Leonardo-), 48, 567.
 Donici (Alecu-), 736.
 Darabanii, 61.
 Dorobanţii, 60, 110, 558, 582, 587, 591, 628, 687, 743.
 Dorobanţi (Capitan de-), 628, 743.
 Doroteu (episcopul-) 538.
 Dosithie, 262, 411.
 Dosithie (Egumenul-), 285.
 Dositie Mitropolitul, 188, 149.
 Dosithie (patriarhul-), 267, 272, 276, 277, 278, 279.
 Dracea Armaşul, 130.
 Dracul, 27.
 Drăculesci, 36.
 Dracului (hanul-), 495.
 Drăgaica, 464, 695.
 Drăgănescul (paraclisul-), 227.
 Drăgănescii, 327, 412.
 Drăgăşani (moşia-) 414.
 Drăghici, 408, 636.
 Drăghici (staroste de ciocli-), 362.
 Drăghici Spatar, 205.
 Drăghici Starostele, 741.
 Drăghici (Vornicul), 41, 249, 302, 405, 409.
 Dragmer, 17, 549.
 Drăgoesci (comună), 13.
 Drăgoi (Popa-), 728.
 Dragoman, 119, 121, 621.
 Dragoman al Porţei, 111, 119.
 Dragomir, 16, 20, 110, 295.
 Dragomir Bassarabă, 549.
 Dragomir Dascălul 190, 331.
 Dragomir (Jupân-) 16, 717.
 Dragomir Logofătul, 330.
 Dragomir Părcălabul, 8.
 Dragomir Românu, 17.
 Dragomir Spătarul, 36, 402,
 Dragomir Vornicul, 19, 41, 195, 553, 722.
 Dragoş (Bogdan-), 259.
 Dragoş (de la Orhei-) 177.
 Dragota Judeţul, 730, 731, 732.
 Dragul, 737.
 Dragul (popa-), 725.
 Drăguşin Banul, 110, 330.
 Drăguşin Vistierul, 171, 265.
drapel tricolor, 628.
draperii de icóne, 532.
 Dresda, 589, 590.
Dresuri, 169, 692.
dropică (bólă), 657.
 Drosu Serdarul, 68.
Droits de l'Homme (Les-), 616.
 Drubeta, 635, 651,
 Drugănesci (boeri), 336, 404.
drumurilor (arendaşii-), 472.
 Duca (boeri), 690.
 Duca (Constantin-Vodă-), 455.
 Duca (George-Vodă-), 67, 110.
 Duca (Maria-), 445.
 Duca-Vodă, 97, 118, 113, 115, 134, 197, 323, 404, 409, 417, 507, 508, 510, 638, 688, 689, 723, 734.
 Ducii români, 11.
 Dudésca (Safta-), 323.
 Dudesci, 57, 75, 580, 663.
 Dudescii (bar-), 319.
 Dudesci (bătălia de la-), 580.
 Dudesci (bis. de la-), 282.
 Dudesci (boierii), 75, 83, 140, 248, 303, 321, 325, 326, 369, 371, 375, 382, 472, 680, 718, 747.
 Dudescilor (casa-), 326, 510, 710, 712.
 Dudescilor (hrisovul-), 179.
 Dudescilor (locul-), 326.
 Dudescilor (morile-), 241.
 Dudesci (Spitalul de la-), 640, 663.
 Dudescul, 57, 126, 611, 696, 712, 737.
 Dudescu (Constantin-), 82, 284.
 Dudescu (Const. Logofătul), 186.
 Dudescu (Dumitru Vornicul-), 687.
 Dudescul (Dumitru Vistierul-), 57, 581.
 Dudescului (Grădina-), 326, 505.
 Dudescului (lacul-), 298, 308, 326.
 Dudescu (Logofătul-), 426.
 Dudescului (mahalaua-), 325, 341, 345, 380, 712.
 Dudescu (Nicolae), 663.
 Dudescu (Vornicul Nicolae-), 712, 713.
 Dudescu (Radu), 733.
 Dudescul (Radu Logofătul-), 60, 186, 303, 687.
 Dudescu (Radu Spătarul-), 77.
đuđi, 393.
 Duhovnicul Domnului, 120.
dulăi, 364.
dulap (a se da în-), 121,
dulapuri (rôte), 471.
 Dulaure, 256.
 Dulgherii, 474.
 Dumas (generalul-) 703.
 Dunms-tatăl (Alexandru-), 703.
 Dunastrul, 543.
 Dumbravă Vornicul, 245.

- Dumitrake (Stolnicul-), 85.
 Dumitrașeu, 101.
 Dumitrașeu Logofătul, 729.
 Dumitrescu (Marin Preotul), 185,
 Dumitru, 211.
 Dumitru Aprodul, 728, 740.
 Dumitru al Bahnei (județul-),
 303.
 Dumitru Bassarabov (Spitalul
 Sftului-), 662.
 Dumitru (grămăticul-), 720, 724,
 725.
 Dumitru Județul, 725.
 Dumitru Nona ot Brașov, 327.
 Dumitru Sft. 134, 155, 166, 347.
 Dumitru Sf. (Biserica), 69, 185,
 227, 404, 489, 525, 638, 678, 734,
 Dumitru (Mahalaua Sftul-), 179,
 326.
 Dumitru (m-tirea Sftul), 239.
 Dumitru (strada Sftului-), 404.
 Dumitru Suilgi-Bașa, 323.
 Dumitru Trânăcopul, 725.
 Dumitru Vornicu, 728.
 Dunăre, 4, 7, 8, 10, 11, 16, 45,
 49, 89, 106, 107, 130, 258, 259,
 261, 289, 348, 387, 407, 437,
 438, 439, 440, 441, 443, 446,
 454, 466, 481, 499, 500, 534,
 542, 543, 551, 564, 567, 568,
 570, 577, 584, 591, 592, 596,
 599, 609, 621, 652, 677, 699,
 742.
 Dura Neguțătorul, 298, 417.
 Dura Neguțătorul (locul lui-),
 5, 211.
 Dura Neguțătorul (lacul de lângă
 locul lui-), 5, 298, 300, 426.
 Durosoy, 622.
 Duruy, 615, 616.
 Dușan (Ștefan-), 440.
 Dusch & Comp. (Firma-), 464.
 Dussico (M-tirea-), 64.
 Dușumea (bis. din-), 744.

E

- Ecaterina, 124, 208.
 Ecaterina Dómna, 101, 201, 229,
 251, 298, 514.
 Ecaterina Sf. (Biserica-), 135, 186,
 276, 330, 376, 488, 489, 578.
 Ecaterina (mahalaua Sfta-), 318,
 342.
 Ecaterina (Mănăstirea Sfta-), 56,
 74, 142, 146, 155, 233, 266, 268,
 285, 320, 366, 371, 479.
 Eaton Dapiliani (M-tirea-), 198.
eclisiarh, 134.
 Eclitera (postavul de-), 467.
edeclii, 397, 712.
 edictele Regilor, 33.
 edilitate (lucrările de-), 86.
 Eftimie (Mitropolitul-), 677.
 Eforia Spitalelor Civile, 156, 358,
 415.
 Efrem (Patriarhul-), 274.
 Egalității (str.-) 362.
 Egipt, 75, 82, 226, 258, 279, 291,
 306, 489, 630, 649, 700, 745.
 egiptén (patriarhul-), 272.
 Egumenii, 82, 142, 145, 248, 249,
 251, 266.
 Egumenii (greci), 34, 146, 155,
 156.
 Egumenilor (Ad-strația-), 167.
 Egumenilor (Jafurile-), 167.
 Ehrenthal (d'-), 590.
 Elada, 617, 626, 627.
 Elcii, 234, 394.
 Elci-Pașa, 713.
 Elefterie (Sftul-), 131, 148, 155,
 694.
 Elefterie Sf. (Biserica), 148, 183,
 187.
 Elefterie (Mahalaua Sftul-), 318,
 341.
 Elefterie (Sftul -, pădurea de la-),
 6.
 Elena Dómna, 59, 174, 405, 406.
 Elena Postolnicésa, 407, 408.
 Elenca (Mare Postolnicésă-), 67,
 68.
 Elonismul, 608.
 Eliad (casa-), 425.
 Eliade (Manasse-), 86.
 Elias (clădirea-), 488.
 Elina, 249.
 Elina (jupânésa-), 251.
 Elina Părăoia, 731.
elinică, 212.
 Elisabeta (bulevardul-), 405.
 Elisabeta Dómna, 163.
 Elisabeta (Regina-), 692.
 Elisabeta (regina Angliei-), 446.
 Elisafta, 223.
 Elhovățul (moșia-), 201.
 Elöpatak, 630.
 Emancipată (strada-), 362, 376.
embatic, 125, 420.
embatic, a vinde cu-), 372.
embaticarii, 235, 239, 304, 320, 346,
 417.
embaticii, 238.
embaticuri, 238.
 Emir, 42, 44, 45, 338, 393, 553-
 563.
 Enăcénul (Arhiereul Ghenadie-),
 146.
 Enake Doftorul, 655.
 Enake Mătăsariul, 728.
Enciclopedia, 620.
 Enciulescu (casa-), 424.
 Enea Bărcănescă, 188.
engolpione, 149.
 Engel, 98, 132, 445, 479.
 Englesi, 455.
 englesi (ingineri-), 439.
 engles (neguțător-), 446.
 Engliteroi (regele-), 457.
 Enii (Biserica-), 111, 188, 206.
entumineur, 516.
 Enrie II, 99.
 Enrie III, 99.
 Enrie IV, 101.
entrepôts, 316.
 Entzenberg (generalul-), 90.
epidemiă, 311.
epilepsia, 653.
epilepticii, 648.
 Epirul, 608.
 Episcopiei Buzăului (hramul-),
 489.
epitafuri, 149, 252, 532.
 epitrahile, 148, 532.
 Epitropia Obștească, 344, 383,
 496, 394, 743.
 Erbicénu (C.-), 101, 126, 152,
 259, 281, 284, 286, 287, 308,

- 350, 457, 472, 596, 651, 655, 656, 659, 675, 693, 699, 700, 705, 706, 708, 709.
- Ereule, 3.
- Esarcu (C.-), 25, 550, 547, 656.
- Esarcu (colecțiunea-), 27.
- Esculap, 667.
- Espania, 273.
- Essling, 602.
- Estiolis (dr. Const.-), 665.
- Estorga (il signor Girolamo-), 576.
- Eugeniu (Patriarhul-), 622.
- Eugeniu de Savoia, 577, 594.
- Europa, 10, 12, 16, 34, 35, 92, 149, 166, 214, 228, 234, 257, 280, 291, 292, 360, 365, 368, 410, 438, 441, 470, 533, 534, 552, 553, 555, 559, 571, 575, 582, 585, 594, 602, 619, 632, 637, 639, 664, 680, 701, 703, 708, 709.
- Europa Orientală, 14.
- Europa ortodoxă, 257.
- „Europe“ (Hôtel de l'-), 496.
- Eva, 641.
- Evangelia, 148, 518, 532.
- Evreii, 228, 230, 275, 333, 361, 381, 491, 616, 741. }
Evreii (doctor-), 653.
- evropienesc, 86, 88.
- evropienescă (moda-), 496.
- evropienesci, (Danjuri-), 708.
- Evstratio Postelnicul, 224, 691.
- Evul-Mediu, 360, 438, 560.
- Exaporitul (Alexandru Mavrocordat-), 69, 70.

F

- Fabricius, 686.
- Faca (Casa lui-), 426, 714.
- Facca, 472.
- fățișai (furi-), 740.
- Făgarași, 14, 272, 575.
- Făgarașului (ducele-), 211, 228.
- Făgarașului (stâncile-), 500.
- Făgarașului (Tera-), 22, 439.
- Fagon, 644.
- fagul Miului, 386.
- faiante, 469.
- falanga (pedepsă), 668.
- Fălciu (județul-), 19.
- Fălcoianu (Costache-), 359.
- Fălcoianu (Dumitrake Cluce-
rul-), 90.
- Fălcoianu (Ioniță-), 359.
- Fălcoianu (Matei-), 183.
- Fălcoianul (Matei Aga-), 305.
- Fălcoianu (casele Serdarului-), 384.
- Fălcoienii (boierii-), 75, 338, 359, 392, 425.
- Fanar, 82, 84, 152, 525, 685, 701, 709, 747.
- Fanar (Beii din-), 83, 84.
- Fanarioșii, 82, 83, 86, 91, 118, 122, 124, 125, 131, 159, 214, 220, 236, 323, 325, 406, 427, 428, 457, 511, 525, 532, 593, 598, 627, 649, 699, 703, 706, 709, 712, 742, 746, 747.
- Fanarioși (domni-), 290.
- Fanarioșilor (Epoca-), 290.
- Fântâna Beizadelelor (grădină), 694.
- Fântâna-Boului, 215, 335, 420, 471.
- Fântâna Boului (Biserica de la-), 188, 199, 211.
- Fântâna-Boului (Mahalaua-), 74, 221, 318, 328, 336, 342, 370.
- Fântânei (Strada-), 328, 370, 420.
- Fântânelor (Șipotul-), 74, 328.
- Fărcășani (boeri-), 75, 264, 327, 359, 406, 690.
- Fărcășescii (moșia-), 28.
- Fărcași, 739.
- Fărcași (Radul din-), 264.
- Farfară (Alexandru Stolnicul-), 90.
- Fărimiță (Luca-), 333, 450.
- farmece, 643, 644, 659.
- Fazel-ullah-Rașid, 12.
- Fecióra (Pré-Curata-), 155.
- Fecióră (Sânta-), 149, 283.
- Feciorei (icónele-), 525.
- Feciorei (plângerile-), 539.
- Feciorei Mariei (Pré-Curatei-), (biserica), 17.
- feciorii de curte, 629.
- Fejer, 414.
- Femelle și biserica, 169.
- Femei podane, 704.
- fên (gălătă de — dare —), 321.
- Fénelon, 169.
- fer blond, 332.
- Ferarii, 744.
- Ferbinți, 13.
- Ferdinand III, 580.
- Ferentarii, 580.
- Feriol (de-), 656.
- ferman de la Sultan, 455, 464.
- Ferrara, 73, 693.
- Ferrati (doctorul conte Bartolomeo-), 658.
- Fetei (Cetatea-), 13.
- Feuillade (ducele de la-), 586.
- ficlen, 687.
- fier (drugii de-), 469.
- fier (mine de-), 260.
- Fiera, 720.
- Fiera Mărgelarul, 724.
- Fierea (Popa-), 209, 210.
- fierarii domnesci, 409.
- Fierarilor (ulița-), 403, 460.
- Fierestrău (lacul-), 290.
- figuri de femei, 691.
- filalii (perdele de-), 532.
- Filaret, 310.
- Filaret (Mitropolitul-), 488.
- Filaret I (Mitropolitul), 198.
- Filaret II (Mitropolitul-), 131, 147, 153, 465, 703.
- Filaret (locul Mitropolitului-), 424.
- Filaret-Colțea (hanul lui-), 487.
- Filaret-Mogoșia (hanul lui-), 488.
- Filaretului (câmpia-), 88, 599, 694.
- Filaretului (cișmeua-), 471.
- Filaretului (délul-), 298.
- Filaretului (lacul-), 358.
- Filfisonii, 611.
- filigenc, 237.
- Filip, 19.
- Filip-August, 382, 679.
- Filip-cel-Frumos, 442.

- Filipésca, 704.
 Filipésca (Rada-), 267, 486.
 Filipesci, 19, 690.
 Filipesci (boierii-), 75, 233, 234, 264, 289, 406, 415, 416, 450, 486, 747.
 Filipesci (moșia-), 519.
 Filipesci (biserica Cantacuzinescilor de la-), 519.
 Filipescii din Prahova (baia de la-), 508.
 Filipescilor (Protestul-), 167.
 Filipescu, 170.
 Filipescu (marele Ban-), 426.
 Filipescu (cișmeaua de la pórta banului-), 427.
 Filipescu (Const-), 415.
 Filipescu (Constantin Căpitanul-), 108, 341, 486, 579, 588.
 Filipescu (Vornicul Dinu-), 424.
 Filipescu (casa Elena-), 424.
 Filipescu (Grigore-), 267, 486.
 Filipescu (casa Grigore-), 424.
 Filipescu (Iordake-), 233.
 Filipescu (casa Iordake-), 424.
 Filipescu (Marele Vornic-), 187.
 Filipescu (Marica-), 696, 740.
 Filipescu (Nicolae-), 415, 427.
 Filipescu (Pană-), 413.
 Filipescu (Pană Spătarul-), 408.
 Filipescu (Pană II-), 83, 415.
 Filipescu (Radu-), 267.
 Filipescu (Radu Vel Spătar-), 486.
 Filipescu (Șerban-), 267.
 Filipescénu (Udrea-), 289.
 Filipescu Vulpe (casa-), 424.
 Filipescu Buzatul (casa Iancu-), 426.
 Filipescu Drâjnénul (casa-), 423.
 Filipescului (hanul-) 486.
 Filipide, 86.
 Filitis (casa-), 425.
 Filitis (Dosithie-), 198.
 Filitis (Mitropolitul Dosithie-), 131, 629, 703, 747.
 Filitis (doctorul Silivestru-), 663, 665.
Fille de M-me Angot (La-), 534.
 Filotea (Sfta-), 647.
 Filoteu Ieromonahul, 533, 539.
 Filoteu (monahul-), 209.
 Filtisch, 15, 548.
 Fir (mahalaua Postelnicul-), 420.
 Firenze, 131, 309.
frsricle nemțesci, 443.
frigul, 657.
fritisi (a-), 624.
 firman, 594.
 Firman împărătesc, 394.
 Firmin-Didot, 11.
fisică (cabinete de-), 214.
fisică (instrumente de-) 469.
 Fitte (inginerul La-), 601.
 Fivrelzon, 611.
 Flachat (Jean-Claude-), 462, 525, 707.
 flamand (pictor-), 517.
 Flămând (dascălul-), 523.
 Flămânda (Biserica-), 188, 749.
 Flămânda (Mahalaua-), 318, 342.
 Flandra (Baldovin de-), 548.
 Fleury (Cardinalul-), 707.
 Floci (orașul de-), 219.
 Florea Dascălul, 190.
 Florența, 77, 520, 532.
 Florésca (Anica-), 344.
 Florésca (lacul-), 298.
 Floréschi (casa-), 713.
 Floresci, 444, 522, 733.
 Floresci (boierii-), 75, 217, 327, 336, 404, 491, 733.
 Florescu, 175, 707.
 Florescu (casa Alecuța-), 426.
 Florescu (Vornicul Manolache-), 359.
 Florescu (casa Manolake-), 426.
 Florica (portretul frumoșei-), 517.
 Florica, 678.
 florini, 528.
 florini unguresci, 442.
florint, 79.
 flori (soiuri de-), 674.
 flori (semințe de-), 469.
 flori artificiale, 469.
 Florus, 5.
 Flourens, 655.
 flotă francesă, 631.
flotilă, 592.
 flotila română, 591.
flude, 452, 472.
 fluerari, 537.
 Flury consulul-), 623, 621, 625, 628, 629, 630.
 Foc, 167, 170, 332.
 foc (foișor de-), 86, 130, 131 507.
 Focșănenii, 310.
 Focșani, 91, 223, 252, 310, 362, 486, 598.
 Fôia-de-Stejar (rîul Dâmbovița-), 295.
 Fôia de zestre, 682, 685.
 Foișor (móra de la-), 241.
 Foișor-de-Foc, 353, 354.
 Foișorul, 80, 186, 306, 328.
 Foișorul Domnesc, 351, 384.
 Foișorul Roșu, 124, 330.
 Foișorului (Biserica-) 188, 249.
 Foișorului (Mahalaua-), 80, 131, 239, 267, 318, 328.
fôle (a eși din-), 600.
fómete, 65, 79, 206, 350, 638.
fondachi, 481, 482.
 Fonozzi (doctorul Zeiler-), 660.
 Fornica, 639.
 Forestel (Seigneur du-), 442, 500, 534, 551.
 Forgacz, 101.
 fortificate (case-), 501.
 fortificații, 550.
 forturi, 604.
 Foscar (familia-), 514.
 Fotache, 472.
 Fotescii, 147.
 Fotescii (moșia-), 270.
 Fotino (Dionisie-), 6, 18, 125, 228, 486, 488, 489, 492, 495, 496, 541, 550, 580, 600.
 Fouché (ducele d'Otranto-), 494.
fournisseur al Curței, 450.
 France (Hôtel de-), 423.
 Francesă (Ulița-), 227, 624.
 francesi (armate-), 500.
 Francesi (chirurgii-), 657.
 Francesii, 81, 88, 103, 452, 455, 460, 462, 464, 481, 534, 555, 577, 601, 612, 613, 624, 629, 631, 700.
 Francfort, 316, 363, 368, 460.
 Francfortesii, 368.
 Francia, 99, 100, 101, 148, 229, 273, 361, 442, 445, 460, 469, 521, 532, 552, 602, 609, 611, 612, 613, 616, 618, 620, 622, 629, 630, 632, 644, 679, 702, 741, 742, 745.
 Franciei (agenții-), 92.
 Franciei (ambasadorii-), 525, 594, 612, 660.
 Franciei (consul al-), 702.
 Francii, 720, 734.
 Franciscanilor (M-tirea-), 102.
 Frâncul, 119.
 Francus, 3.
 Frânge ferul în colț (Ulița unde se-), 190.
 Frangopolu (Constantin-), 101.
 Frangulea, 196.

Francken (Franz-), 517.
 Frankland, 496.
 Frânțescul, 591.
 franțiozesc (neguțătorul-), 452.
 Franțozul, 119.
 Franțuzescă (Ulița-), 328.
 Frăsinetul, 147.
 Frăsinetul (moșia-), 270, 321.
 Frăsinetul (satul domnesc-), 321.
 Frasinul, 147.
 frate, 657.

Frățietatea, 657.
 Frățilă, 444, 591.
 Froderic II, 557, 595.
 fresce, 519.
 Fridigern, 11.
 Friedrichsstrasse (Strada) 401.
 friguri paludeane, 614, 65b.
 fructe uscate, 266.
 Frumósele-Arte, 445, 521, 542.
 fruntași (orășani-), 736.
 fucsa, 711.

fugarî (boierî-), 106.
 Fulga (hoțul-), 676.
 Fumăritul, 452.
 Fumatzi, 469.
 Fundeniî (moșia-), 382.
 Fundenilor (lacul-), 298.
 Furey-Renaud, 638.
 Furna (schitul-), 523.
 furtună, 353.

G

Gábor (Bator-), 55, 103.
 Gabrova, 491.
 Gabrovenilor (hanul-), 482, 491.
 Gabrovenilor (strada-), 492.
 Gabroveni-Universal (otelul-), 492.
 Gaillard (colonelul-), 558.
 gală (bal de-), 471.
 Galata (biserica de la-), 272.
 Galații, 439, 489.
 gălățenca, 695.
 galbenî împărătescî, 469.
 galbenî Olandesi, 443.
 galbenî Veneției, 443.
 galeongî, 350.
 galere, 592.
 galero (a condamna la-), 653.
 galețoi (rânduiéla-), 452.
 Gali-Calici, 359.
 Galib-Effendi, 713.
 Galien, 667.
 Galiția, 442.
 Gallia, 10, 631.
 Gallo-Romani, 720.
 Gand, 679.
 Gara (Nicolae-), 16 20.
 gardul Mântulesei (a lua din-), 343.
 gârlăciuri, 478.
 Gârlăța, 4.
 Gascon, 571, 575.
 Gaspar (Italianul-), 24.
 gasperi, 698.
 Gaster (Dr. M.-), 21.
 Gaudin (Emile-), 620, 621, 622, 623, 629, 632.
 Gängenî (moșia-), 414.
 Găvănescii (boierî), 338.

Gavrea, 687.
 Gavril, 11.
 Gavril-Vodă, 202.
 Gazeta de Hanovra, 620.
 gazeturi, 708, 709
 Geamala, 695.
 Gerhabdi, 15, 548.
 General-Maior, 420.
 Genova, 149, 410, 445, 551, 652.
 Genova (catifea de-), 149.
 genovese (corabiî-), 446.
 Genovesii, 440, 479, 499, 551.
 Genovesilor (comerciul-), 441.
 Genovesilor (ordinul-), 627.
 Geoponicon, 654.
 George Beizadea, 78, 412.
 George (St.) (Castelul-), 8.
 Georgian, 236.
 Georgianilor (Monastirea-), 247.
 Georgicon, 351.
 Gerard Plania, 7.
 Gerau (Franțozul-), 119.
 Géraud (grădinarul frances-), 510.
 Gerlach (Ștefan-), 277.
 Germania, 82, 214, 361, 363, 381, 410, 432, 448, 460, 464, 469, 475, 518, 532, 577, 580, 595, 598, 609, 610, 665, 741, 742.
 Genuariu, 439, 458, 559, 718, 734.
 Germani (doctori-), 660, 662.
 germani (neguțătorî-), 441.
 germanofili (boierî-), 122.
 Germigny (de-), 99, 692.
 gevrele, 676.
 gheced, 10.
 Ghenadie Enacénu (Episcopul-), 507.

Gheorghe Căpitan, 204.
 Gheorghe Jigoienul, 732.
 Gheorghe Măcelarul, 196.
 Gheorghe (Sftul-), 61, 62, 134, 164, 176, 178, 284, 528.
 Gheorghe (bis. Sftul-), 354.
 Gheorghe-cel-Românesc. (biserica Sftului-), 107.
 Gheorghe (Mah. Sftului-), 338.
 Gheorghe-Noi (Sftul-), 79, 80, 433.
 Gheorghe-Noi (bis. Sftul-), 74, 190, 193, 279, 351, 353, 380, 403, 404, 416, 446, 474, 510, 611, 744.
 Gheorghe-Noi Sf., (Biserica) cel grecesc, 190.
 Gheorghe-Noi (grădina Sftului-), 381, 488.
 Gheorghe-Noi (Hanul Sftului-), 193, 353, 458, 477, 478, 479, 481, 485, 487, 488, 607.
 Gheorgho-Noi (Mah. Sftului-), 318, 340.
 Gheorghe-Noi (M-stirea Sftul-), 156, 228, 275, 285, 330, 371, 471, 479, 486.
 Gheorghe-Noi (piațeta Sftul-), 488.
 Gheorghe Popescu, 483.
 Gheorghe Ștefan, 585.
 Gheorghe Șufariul, 733.
 Gheorghe Trapazantul (doctorul-), 656.
 Gheorghe Vătahul, 727, 728, 741.
 Gheorghe-Vechi (Sftu-), 107, 148, 186, 331.

- Gheorghe-Vechiū, Sf. (Biserica-), 40, 110, 144, 182, 204, 222, 268, 272, 353, 379, 380, 493, 677.
- Gheorghe-Vechiū (hanul de la Sftul-), 182.
- Gheorghe-Vechiū, Sf. (Biserica) cel-românesc, 190.
- Gheorghe-Vechiū (mah. Sftuluī-), 213, 222, 229, 318, 326, 328, 329, 330, 484.
- Gheorghe-Vechiū (Șcôla de la Sftul-), 182, 190, 215, 316.
- Gheorghe Vornicul, 392.
- Gheorghiiă-Ștefan, 680.
- Gherasim, 242
- Gherasim (părintele-), 238, 239, 241, 243.
- Gherasim (patriarhul-), 276.
- Gherganī, 213.
- Gherghe vel Ban, 733.
- Gherghe județul, 726, 727, 729.
- Gherghe Lumină, 725.
- Gherghe Trufașul, 727.
- Gherghina, 720, 724.
- Gherghina Județul, 315, 729, 735.
- Gherghina Părcălabul, 722.
- Gherghița, 22, 39, 49, 212, 267, 444, 578.
- Gherghița (călărașii de la-), 55.
- ghermesut, 467, 684.
- Ghetto, 381.
- ghiaburi*, 694.
- ghiățăriă domnescă*, 125.
- Ghica, 82.
- Ghica (Alex. Scarlat-), 210, 301, 332, 339.
- Ghica (Alexandru-Vodă-), 125, 221, 226, 470.
- Ghica (casa-), 423, 424.
- Ghica (casa Take-), 425.
- Ghica-cel-Bătrân (casa Banului-), 713.
- Ghica (Colonel-), 125, 332, 332, 391.
- Ghica (Costake Logofătul-), 90
- Ghica (Dumitrake-), 126, 219, 344, 484, 710.
- Ghica (Banul Dumitrake-), 470.
- Ghica (Spătarul Dumitrașeu-), 392.
- Ghica (George-Vodă-), 65, 179.
- Ghica (Gheorghe-), 64, 65, 146, 261, 583, 585.
- Ghica (Grigore-), 64, 65, 110, 130, 146, 229, 304, 585, 586, 587.
- Ghica (Grigore Alexandru-), 484, 596.
- Ghica (Grigore-Vodă-), 23, 66, 84, 111, 112, 113, 116, 124, 134, 135, 174, 197, 198, 202, 206, 240, 273, 332, 353, 357, 369, 372, 406, 425, 454, 462, 463, 470, 513, 536, 588, 647, 661, 733.
- Ghica (Ion-), 131, 164, 223, 350, 470, 471, 479, 611, 639, 673, 674, 676, 689, 696, 700, 710, 712.
- Ghica (Iancu-), 713.
- Ghica (Marele Ban-), 426.
- Ghica (Maria-), 733.
- Ghica (Matei-Vodă-), 83, 532, 658, 680.
- Ghica (paraclisul Banului-), 227.
- Ghica (Scarlat-), 125, 710.
- Ghica (paraclisul lui Scarlat-), 227.
- Ghica (Banul Scarlat-), 423.
- Ghica (casa Banului Scarlat-), 713.
- Ghica (Scarlat Logofătul-), 89.
- Ghica (Scarlat-Vodă-), 48, 124, 190, 350, 713.
- Ghica-Vodă, 115.
- Ghica (Vornicul Const-), 663.
- Ghiculescii (boierī-), 65, 110, 111, 146, 227, 285, 384, 393, 418, 483, 508, 693, 746.
- Ghiculescilor (bis-), 219.
- Ghiculescilor (m-tirea-), 342, 350, 382.
- Ghiczin (bubele lui-), 262.
- Ghighiului (m-tirea-), 344.
- ghindă (proces pentru-), 733.
- Ghinea, 402.
- ghioc*, 644.
- Ghioca Cupețul, 450.
- ghiôga țintuită, 555.
- Ghionea Mustață, 449.
- Ghionea Neguțătorul, 447.
- Ghionei (lacul-), 447.
- ghiordameși*, 683, 684.
- ghiorghiolé (diamante-), 681.
- ghiorghioliiă, 686.
- Ghiorma, 60.
- Ghiorma Banul, 60, 200, 316.
- Ghiormeī Banul (Biserica-), 41, 166, 193, 195, 327, 382, 402, 450, 489.
- Ghiorma Postelnicul, 200.
- Ghiormeī-Postelnicul (Biserica-), 193.
- Ghircă, 444.
- Ghiță Gheorghe Măceiarul, 196.
- Ghițea Clucerul, 409.
- Ghitiôra (Oenele de la-), 245.
- ghiuluri*, 459.
- Giafer (Grădina lui-), 614.
- giamiă*, 481.
- Gi'den*, 742.
- ginecocratia*, 121.
- ginecolatru*, 122.
- giol* (a da pul de-), 80.
- Gionei (lacul-), 447.
- giubéua*, 459.
- giucăreu de foc* (focuri de artiști), 659.
- Giuler-agasi, 397.
- Giulesci (sat), 310, 311, 426, 479.
- Giulini, 186, 513.
- Giurgiu, 7, 10, 23, 42, 44, 49, 54, 58, 63, 64, 78, 80, 82, 84, 102, 163, 440, 464, 500, 605, 534, 548, 551, 557, 563, 564, 568, 572, 581, 598.
- Giurgiu (Bătălia de la-), 177.
- Giurgiu (castelul de la-), 500, 551.
- Giurgiuului (cetatea-), 18, 551.
- Giurgiuveni, 599.
- Giurgiuului (drumul-), 9, 89, 139, 186, 279, 330, 397, 375, 393, 494, 574, 579.
- Glavaciocul (Mănăstirea-), 28, 29, 38, 74.
- Gligorie (Egumenul-), 725.
- Glinénul (Radu Logofătul-), 190.
- globarii*, 717.
- glóbă (a lua-), 88.
- globi (a-), 68, 416.
- globirile*, 736.
- globnicii*, 720.
- Glogoveni (boierī-), 76.
- Glubavi (bătăliile de la-), 38, 553.
- Glubavul, 147.
- Gogoșii (moșia-), 419, 738.
- Goleonda, 454.
- Golésca, 133, 704.
- Golésca (môra de la-), 133.
- Golescu, 359.
- Golescu (Anița-), 205.
- Golescu (Baldovin-), 671.
- Golescu (Dinicu-), 424, 513.
- Golescu (Dincă-), 419.
- Golescu (Ivașeu-), 245.
- Golescu (Ivașeu Vornicul-), 242, 249, 299, 300.
- Golescu (casa Iordake-), 425.

- Golescu (Vornicul Iordake-), 492.
 Golescu (Radu-), 78, 122, 197, 219.
 Golescu (Radu Aga-), 130.
 Golescu (Radu biv vel Spătar-) 205.
 Golesei (boierii-), 75, 77, 204, 331, 491, 505, 507, 671, 712, 722, 740.
 Golesei (satul-), 505.
 Goleșilor (Hanul-), 331, 491.
 Goleșului (lăutarii-), 537.
 Goleșul (mahalaua-), 203, 318, 331, 373.
gondole, 308.
 Gorgan, 5, 74, 96, 196, 211, 317, 366.
 Gorgan Spătarul, 187.
gorgane, 13, 14, 548.
 Gorganii, 41, 96, 298, 304, 309, 317.
 Gorganilor (movila-), 96, 196, 304, 331.
 Gorganul (mahalaua-), 196, 202, 301, 308, 318, 371, 373.
 Gorganului (côsta-), 196, 241.
 Gorganului (Plasa-), 317, 318, 341.
 Gorj (județul-), 439, 501, 673, 676.
 Gospod (Livedea-), 56, 107, 134, 325, 362.
gostinurit, 321.
 gotic (conac-), 29.
 Gojii, 8, 10, 11, 15.
 Gournay (de-), 229.
 Govora, 37, 401, 635.
 Govora (Mănăstirea-), 28, 29, 284.
 Govora (pravila de la-), 737, 738, 741.
 Govorei (*Condica*-), 284.
 Graben (strada), 401.
 Grădina-lui-Scufa, 236.
 Grădina Domnească, 100, 134, 303, 370.
 grădina italiană, 70, 124.
 Grădina Mănăstirei, 303.
 Grădinarii, 744.
 Grădini de petrecere, 694, 695.
 Gradiska, 626.
 Grădiștea, 392.
 Grădiștea (plasa-), 19.
 Grădiștenii (boierii-), 75, 392, 747.
 Grădiștea Florescilor (mănăstirea-), 448.
 Grădiștenu, 165, 455.
 Grădiștenu (Bunea-), 19.
 Grădiștenu (Grigore-), 425, 733.
 Grădiștenu (Gr. Em.), 325, 417, 424, 427.
 Grădiștenu (Nica Comisul-), 678.
 Grădiștenu (Vâlcul Vistierul-), 638.
 Grădiștenu (Vâlcul vel-Vornic-), 733.
 Grădiștenu (Voica-), 678.
 Grădiștenului (Casa-), 426, 713.
 Graf (interpretarea titlului-), 712.
 Grajdurile Domnesci, 129.
 Grama (Antonie-), 440.
 Grama (Stolnicul-), 251.
 Grama (mănăstirea Stolnicului-), 251.
grămăticul mare, 397.
grămăticii, 219, 711.
 Guy Patin, 644.
 Gramont, 4.
 Gramont (mahalaua-), 376.
 Gramont (strada-), 367.
 Grânarii, 744.
 Grand Hôtel du Boulevard, 408.
 Grande Nation (La-), 617.
 Grâne (negot de-), 439.
Graniță (ispravnicii la-), 358.
 Grassot-Sauveur, 690, 702.
 Gratia, 147.
 Gratz, 445, 523.
 Gravor, 521.
 Greceni (boierii-), 75, 122, 327, 425, 450, 693.
 Grecenii (moșia-), 685.
 Grecenu, 113, 115, 116, 118, 130, 134, 272, 426, 588.
 Grecenu (casa-), 185, 409, 425.
 Grecenu (Arhimandritul Nicodim-), 352, 489.
 Grecenu (Grigore), 221.
 Grecenu (Grigore vel-Vistier-), 733.
 Grecenu (Maria-), 221.
 Grecenu (Radu-), 185, 590.
 Grecenu (Logofătul Radu-), 221.
 Grecenu (Scarlat Vistierul-), 470.
 Grecenu (Scarlat Vornicul-), 323.
 Grecenu (Șerban-Logofătul), 198.
 Grecenu (Ștefan-), 189, 212, 219, 408, 409, 414, 416, 511, 639.
 Grecenu (Vornicul-), 470.
 Grecenului (Hanul-), 425.
 Grecia, 85, 152, 195, 455, 609, 613, 617, 623, 665, 698, 705.
 Grecii (doctorii-), 660.
 Grecii (sat), 57, 60, 242, 300, 678.
 Greciei (lupte pentru independența-), 618.
 Grecii, 24, 65, 66, 78, 81, 83, 84, 85, 110, 133, 152, 221, 234, 243, 248, 270, 276, 287, 288, 289, 290, 291, 346, 444, 446, 452, 455, 457, 458, 461, 473, 481, 496, 538, 539, 541, 599, 600, 608, 609, 611, 616, 617, 618, 624, 626, 627, 628, 629, 630, 631, 649, 653, 655, 709, 710, 712, 720.
 Grecii (Hanul-), 193, 449, 489.
 Grecilor din Tarigrad (bigotismul-), 522.
 Grecilor (Biserica-), 41, 75, 194, 195, 482, 483, 489.
 Grecilor (cântările), 539.
 Grecilor (Mănăstirea-), 74, 156.
 Grecilor (Ulița-), 402.
 Greco-bulgărească (compania comercială-), 462.
 Grecoții, 125.
 Gregorio (călugărul-), 584.
 Gregorovius, 256.
 Grigore ce are *cea nevoii*, 362.
 Grigore Comisul, 655.
 Grigore (șatrarul-), 711.
 Grigorie Decapolitul (Sftul-), 646.
 Grigore de la Măhaci (Popa-), 647.
 Grigorio (Egumenul-), 133, 202, 367.
 Grigore Fulgeratul, 362.
 Grigorie (M-tirea Sftul-), 217.
 Grigorie (Mitropolitul-), 170, 176, 198, 199, 209, 217, 221, 222, 301.
 Grigorie I (Mitropolitul-), 107, 144.
 Grigorie II (Mitropolitul-), 85, 147, 148, 149, 156, 207.
 Grigorovici, 517.
 Grillo (Giovani Agostino-), 446.
 Grind, 39.
 Grivnole Muntenesci, 443.
Grofine unguresci, 679.
 Grojdibrodul (Moșia-), 264, 489.
Groșile lipovenesci, 443.
Groșița, 468.
 Grozăvescii (moșia-), 7, 144, 197, 198, 201, 203, 213, 298.
 Grozăvesci (morile din-), 241.

- Grozăvescii-de-Jos, 483.
 Grozăvescilor (Pădurea-), 5, 6.
 Grecianii, 147.
Grumazi, (cărțile de-), 385.
Gueux (les-), 361, 364.
 Guild-Hall, 735.
- Gulianéscii (Casa-), 714.
 Guliano (Tudoracho păharnicul-), 89.
 Gura-puțința (Gavrilă-), 362.
 Gură-stricăță (Tudor-), 362.
- Gură-Văioi, 9, 270, 285, 362, 367, 373, 375.
 Gurguiășii (moșia-), 251.
Guşași, 361.
 Gustav-Adolf, 7, 103, 536, 560, 570, 578.

H

- Habsburg (Casa de-), 615.
 Habsburgii, 615.
 Hachette, 163, 548.
 Hafta (Paharnicul Ienake-), 309.
 Haga, 520.
 Hagi-Dima (biserica-), 195, 196.
 Hagi-Dimoii (schitul-), 148.
 Hagi Dimitrie, 153, 465.
 Hagi Ilie de la Moși (Crângul lui-), 694.
 Hagi Moscu, 472, 493.
 Hagi Panteli, 459.
 Hagi Stoica, 459.
 Hagi Tudorake, 459.
 Hagi-Vasile (Dumitrașcu-), 732.
 Hagiescii (comuna-), 13.
 Hagiescii-Mariuța, 13.
 Hagiika-Dima (Schitul-), 177.
 Hagiica (Timotea-), 195.
 Hagiului (biserica-), 195.
 Hagiului (mahalaua-), 178, 319, 343.
 Hajnoczy, 615.
 Hala de pesce, 227, 687.
 halași, 587.
 Halele, 96, 148.
 Hamburg, 619.
 Hamie, 690.
 Hamza (Logofătul-), 264.
 Hanger, 555.
 Hangero ferecate, 557.
 Hangiarliu, 129, 431, 621, 626, 628, 629, 631, 663, 704, 705.
 Hangiarliu (iérna lui-), 631.
 Hangiarliu (omorul lui-), 631.
 Hangerliu-Vodă, 513.
 Hangerliu (Constantin-), 91, 625.
 Hangerliu (Constantin Vodă-), 175, 200, 219, 335, 430, 493, 663.
 Hangerliu (Luxandra-), 200, 335.
 Hansatice (orașele-), 482.
 Hanul Grecii (Biserică-), 166.
- Hanul Grecii (m-tirea-), 725.
 Hărărescii (moșia-), 447.
 Hanul Colței (Mahalaua-), 318, 340, 343.
 Hanul cu Tei, 493.
 Hanul Filipescului (Mahalaua-), 34, 318.
 Hanul Grecilor (Mahalaua-), 318.
 Hanul S-tului Gheorghe Noii (Mahalaua-), 340.
 Hanul S-tului Ion-cel-Mare (Mahalaua-), 318, 340.
 Hanul-Roșu, 124, 307, 330, 353.
 Hanul Șerban-Vodă (Mahalaua-), 318, 340, 343.
 Hanul Stavropoleos (Mahalaua-), 318, 340.
 Hanul Tătărese, 559.
 Hanul lui Zamfir (Mahalaua-), 318, 341.
 Hanul Zlătarilor (Mahalaua-), 318, 341.
 Hanului (Chelar-bașa al-), 120.
 Hanului (Muma-), 120.
 Hanului (ploconul-), 452.
 Harabor, 676.
haraciul, 60, 76, 119, 120, 452.
haraciul Munteniei.
haraciul (Șoimii de-), 676.
haracter, 395.
 Haralambie (Sftul-), 155, 646, 648, 662.
 Harap, 689.
 Hareborue (Thomas-), 446.
 Hareș, 36.
 Harlay (de-), 103.
 hârlăncea, 695.
harpa, 539.
hart, (a da-), 554.
 Hartel (inginerul-), 357.
 hârtiă (fabrica de-), 470.
 Hartler, 513.
 Hartmann, 609.
- hârțitorii*, 554
 Hartz (arhitectonul-), 496.
 Harvat Spătarul, 449.
 Harvey, 655.
 Has-ahirlui, 397.
 Hasan-Aslan-Pașa, 65.
 Hasan-Pașa, 713.
 Hasdeu (B. P.-), 8, 11, 14, 15, 16, 23, 45, 98, 101, 151, 189, 199, 212, 219, 223, 245, 256, 277, 288, 289, 295, 326, 347, 368, 387, 407, 410, 414, 430, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 500, 501, 508, 510, 514, 517, 527, 528, 530, 547, 548, 549, 555, 556, 559, 570 595, 598, 627, 637, 641, 647, 652, 653, 655, 672, 691, 735, 736, 737, 738.
hataii, 690.
hataii (rochiă de-), 681.
hataiale cu flori de fir, 452.
 Hașegului (Valea-), 14.
 Häusler (generalul-), 69, 90, 412, 589, 590.
 Hauterive (contele d'-), 701, 702.
havaclul, 742.
havuz, 132, 426.
 Haye (La-), 122.
 Hébé, 703.
 Hector, 553.
 Henric III, 680.
 Hepites (Dr. Petrake-), 665.
 Herăscii, 178, 184, 224, 241, 320, 342, 449, 483, 505, 506, 672, 691, 705.
 Herăscii (boierii), 462, 661, 690.
 Herăscii-Năstureli (neam), 408.
 Herăscilor (casele-), 502.
 Herăscu, 125, 242, 350.
 Herăscu (Constantin Vistierul-), 226.
 Herbert Rathkeal (baronna de-), 681.

Hercule, 494.
 Horea (Popa-), 169, 322, 381, 685.
 Herăstrău, 131, 694.
 Herăstrău (bariera-), 319.
 heretesi cu beleturi (a-), 680.
 herghelii, 407.
 Herişescului (hanul-) 492, 493.
 Hermannstadt, 13.
 hermeziu (vin-), 699.
 Herzogul, 734.
 Hessa - Darmstadt (principesa de-), 595.
 Heyd (W.-), 438, 439, 440, 500.
 Higeia (deita-), 635.
 Hilarius, 19.
 Hiliandar, 527.
 Hilloel (casa-), 488.
 Hindiu, 689.
 Hința (moșia-), 28.
 hirigul, 657.
 Hodobenii (moșia-), 242.
 Hodoș, 53, 59, 139, 145, 154, 163, 225, 233, 255, 263, 315, 357, 373, 391, 401, 437, 477, 499, 547, 607, 635, 717.

hodoșcă, 644.
 holeră, 92, 714,
holercă franțozescă, 708.
 Holtz (Andreas-), 586, 587, 588.
 hore, 533.
 Horga (Nicolae-), 20.
 Horga Nicolae (Cronica lui), 176.
horileă, 120.
 Hurmuzake, 7, 39, 40, 48, 54, 64, 78, 79, 84, 90, 98, 100, 101, 133, 167, 228, 233, 234, 260, 410, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 455, 456, 457, 458, 460, 462, 464, 469, 470, 472, 473, 517, 521, 522, 525, 530, 550, 552, 553, 557, 565, 566, 567, 568, 570, 571, 572, 576, 577, 583, 584, 586, 593, 594, 595, 596, 601, 611, 612, 613, 614, 618, 619, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 628, 629, 630, 631, 638, 639, 652, 653, 660, 667, 692, 698, 701, 707.
 Hortolan, 613, 616, 632.
 hotar (pietra de-), 366.

Hotarele (comună), 13.
hotărnicie de moșie, 265.
 Hôtel-Dieu (L'-), 361.
 Hôtel-de-Ville, 471, 735.
 hotelierii, 496.
 Hotinenii, 599.
 hrăpitori (călugări-), 248.
hrén amestecat cu zahăr (léc), 642.
 Hristache (Pitarul-), 168, 538, 599, 600, 601.
 Hrizea Vornicel, 57, 68, 160, 249, 483, 581, 732.
 Hugo (Victor-), 361.
 Humboldt (Alexandru de-), 632.
 Hundertmark, 643.
 Huniade (Ion Corvin de-) 442.
 Hunii, 10, 29, 637.
 Hurez, 504, 509, 511, 520, 529, 531, 533, 676, 706.
 Hurezului (Mănăstirea-), 130, 450.
 Hurezului (lârgul-), 209.
 hussari, 594.
 hussari (regiment de-), 595.
 Hylteen (diplomat suedez-), 411.

I

Iacob (Patriarhul-), 265, 274, 291.
 Iacob doftorul, 119, 655.
 Iacov al Țarigradului, 276.
 Iadul, 77.
 Iadului (cămărilor-) 541.
 Iadului (a treia vamă a-), 273.
 Iakût, 21.
 Ialomița (județ), 8, 12, 15, 16, 147, 219, 267, 365, 416, 547, 549, 580.
 Ialomița (râu), 11, 17, 24.
 Ialomiței (Slobozia-), 10
 Iamacii, 397.
 Iamandi Dragul, 189.
 Iamandi Smaranda, 189.
 Ianake, 195.
 Ianake vel Agă, 733.
 Ianake Băltărețul, 338.
 Ianake Cămerașul, 124.
 Ianake (doctorul-), 119, 657.
 Iancul (Bariera-), 319
 Iancului (Mah-), 319, 343.
 Iancu-Vechi (bis-), 196.

Iane Aga, 309.
 Iane Chiurcibașa, 320.
 Iane Cojocarul, 449, 482.
 Iane Cupețul, 206, 304.
 Iane Copilul, 316.
 Iane Copilul (gardul lui-), 316.
 Iane Doftorul, 655.
 Iane Portarul, 329.
 Iane Vistierul 189, 329.
iangân, 304.
 Iangân Vaar, 350.
 Ianiclarii, 119, 701.
 Ianina, 280, 456, 616.
 Ianinei (eparhia-), 197.
 Ianoș Starostele, 304, 741.
 Ioasaf (Popa-), 380.
 Iași, 34, 84, 91, 118, 163, 214, 215, 225, 251, 257, 258, 261, 264, 265, 266, 273, 276, 278, 280, 281, 290, 315, 360, 361, 363, 364, 365, 366, 382, 393, 428, 431, 525, 527, 538, 580, 583, 588, 612, 613, 615, 616, 617, 618, 619, 620, 621, 622, 625, 626, 636, 652, 653, 655, 675, 677, 701, 702, 703.
 Iași (pacea de la-), 91, 609, 624.
 Iașilor (calicii-), 363.
 Iasomiă (ciubuc de-), 237.
iatagan, 156.
 Iatropolu (dr. Const-) 665.
iatrosafia, 654.
iatrosafion, 654.
 Iazerul (M-tirea-), 249.
 iazul de pământ, 68.
 Ibrahim-Pașa (Manafii lui-), 92.
 ibrișim (ciucuri de-), 562.
 Ică-ciohodarul, 397.
 Icăglani, 397.
 Icăna, 319.
 Icăna (Biserica-), 178, 212.
 Icănei (lacul-), 4, 296, 297, 339, 381.
 Icăna (Mahalaua-), 178.
 Icăna de la Stelea, 222.
 icône (ardere de-), 522.
 icône (zugravii de-), 517, 522.

- Icoane de minuni făcătoare, 170, 208, 212.
 icone rusesci, 517.
 iconelor rusesci (invasiunea-), 522.
 icone byzantine, 523.
 iconoclasto (lupte-), 525.
 Idria, 626.
 Ienako, 327.
 Iepe de prăsilă, 562.
 Iepe sirepe, 558.
 Iepelor (oborul-), 386.
ierba-fierelor, 683.
ierbă-galbenă, 469.
 ierbăria, 118, 508.
 ierbă de pușcă, 116, 349, 567, 588, 591.
 Ierburî laxative, 644.
 Ierburî rele, 659.
 Ieremia, 262.
 Ieremia (patriarhul-), 538.
 Ieremia II (patriarhul-), 259.
 Ieropolo, 193, 279.
 Iesuii, 273, 274.
ifiliu, 265.
 ifosul de Tarigrad, 539, 541.
ighemonicon, 359.
 Ignatie, 276.
 Ignatie (Egumenul-), 134, 350.
 Ignatie (ieromonahul-), 280.
 igurcă (urdă de-), 699.
 iia, 681, 682, 684, 686.
 Iken (Dr. Carl-), 609, 618, 665.
 Iliarian (Papiu-), 616.
 Ilfov (județul-), 6, 12, 13, 15, 116, 147, 166, 179, 202, 209, 273, 295, 297, 309, 321, 331, 349, 365, 383, 392, 428, 447, 448, 449, 470, 505, 507, 547, 661, 674, 732, 733, 741.
 Ilfov, (riul-), 8, 11.
 Ilfov (tribunalul de-), 649.
 Iliana, 20.
 Iliana (fata lui Bogdan-Vodă), 177.
 Iliasi-Vodă, 150, 361, 363, 443, 528, 682.
 Ilie, 402.
 Ilie (Biserica Sftului-), 5.
 Ilie din Gorganl (biserica Sftul-), 196.
 Ilie de la Rumelia (mănăstirea Sftului Prooroc-), 197.
 Ilie Zugravul, 523.
 Ilinca Dómna, 150.
 Ilinca Postelnicăsa (locul Dómnei-), 405.
 Iliria, 701, 703.
 iliric (regiment-), 595.
 Ilumța (riü), 17, 549.
imfofolit, 236.
impărțelă, (catastiful de-), 406.
 Imperialii, 57.
 Imperiului (general al-), 575.
 Înălțarea Domnului 175.
 incalcări, 372.
 incantațiune, 654.
 incendiu, 122, 133, 193, 195, 199, 221, 223, 317, 336, 338, 345, 347, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 376, 397, 416, 477, 478, 482, 484, 487, 488, 493, 511, 566, 573, 582, 714.
incendiului (măsurî contra-), 348.
închinare (carte de-), 283.
închinare (hrisóve de-), 242, 247.
incondeia (a-), 645, (léc).
 incondeia oușle (arta de a-), 522.
 incondeiăturile, 642.
incunabul, 363.
 încunjurare (șanț de-), 567.
 indemnizare, 134.
 Independenței (răsboiul-), 402, 485.
 India (șaluri de-), 680.
 Indiană (comedianță-), 689.
 Indiei (parfumurile-), 237.
indulgență minoră, 278.
indulgențe, 278.
indulgențele, (definițiunea și descrițiunea-), 277.
indulgențelor (vinderea-), 277.
 industrii, 470.
 infanteriă germană, 584.
Informațiunii (biuroü de-), 615, 616.
ingălatul, 47.
 Ingè-Bei, 714.
 inginer némț, 309.
 Inimă-Rea (Nicolae-), 184.
înjugate (mori-), 213, 304, 305.
 Innsbruck, 12.
 Inocențiu IV, 439.
inorog (cruce de-), 647.
inorog (os de-), 274.
însărcinat de afaceri, 622.
 inscripțiune, 132, 243, 245.
 Inscripțiunei (Stergere-), 167.
 inspectorî sanitari, 652.
 instrucțiî militare, 554.
intēgla (a-), 555.
 interdicție de a merge în străinătate, 709.
 interni, 215.
 inventar, 267.
 Ioakim, 258, 259.
 Ioakim (Electorul-), 680.
 Ioakim (Mitropolitul-), 278.
 Ioakim Monahul, 217.
 Ioakim (patriarhul-), 258.
 Ioakim (pictorul-), 520.
 Ioanid, 418.
 Iohannes (meșter argintar-), 528.
 Ion, 16, 110.
 Ion (Arhimandritul-), 59, 437.
 Ion (M-tirea Sftului-), 223, 253, 297, 404, 405, 408, 413, 416, 423, 486.
 Ión Casimir, 583.
 Ión al D-lui Vornic Pârșcové-nul (Biserica Sftul-), 198.
 Ión-cel- Mare (Mănăstirea Sft-) 74, 156, 166, 197, 198, 203, 223, 228, 234, 304, 339, 392, 491, 496, 729, 738, 739.
 Ion Comnenul (doctorul-), 655.
 Ion Damascénul (Sftul-), 537.
 Ión-din-Focșani (M-stirea Sftului-), 190, 330, 336.
 Ion (doctorul-), 665.
 Ion Frâncul (grădinarul-), 510.
 Ión-George, 48, 567.
 Ión-Gură-de-aur (Sftul-), 198.
 Ión Moldovenl (biserica Sftul-), 198, 342.
 Ión-Moși (bis. Sftul-), 185, 744.
 Ion Neguță, 210.
 Ión-Noü (Sftul-), 423.
 Ión-Noü (mahalaua Sftul-), 318, 341.
 Ion Pârcălabul, 41, 553, 722.
 Ion (Pictorul-), 520.
 Ión Predidici (bis. Sftului-), 404.
 Ión-Prediteci (mănăstirea Sftul-), 198.
 Ión (preotul-), 343.
 Ion-Vodă, 41, 570.
 Ion-Vodă-cel-Cumplit, 387, 553.
 Ióna, 224, 373.
 Ionas, 5, 14.
 Ionașcu Comisul, 152.
 Ionescii (moșia-), 29.
 Ionică (bis. Sftul-), 342.
 Ionică-Moldovenl (Sftul-), 318.
 Ionice (Insulele-), 608.
 Ionișă Croitorul, 198, 392.
 Ionișă (Impératul-), 11, 548.

- Ioniță (polcoveanul-), 711.
 Ioniță Zugravul, 522.
 Ionescu-Gion (G. I.-), 89, 108, 150, 214, 226, 411, 443, 505, 582, 595, 598, 611, 657, 659, 664, 698, 705, 718, 733.
 Iordăchescu (Pr. I.-), 745.
 Iordako Clucerul, 486.
 Iordako (grămăticul-), 711.
 Iordako Postelnicul, 733.
 Iordako (zugravul de subțiro-), 522.
 Iordan (apă de la-), 649, 650.
 iordanificată (apă-), 649.
 Iorga (N.-), 7, 48, 86, 98, 101, 103, 229, 410, 442, 445, 456, 462, 464, 514, 517, 528, 551, 552, 553, 556, 567, 573, 595, 637, 648, 652, 675, 705, 708.
 Iorgake Logofetul, 428, 709.
 Iorgu Starostele, 205.
 Iosif II, 595, 599, 610, 615, 680, 709.
 Iosif (preotul-), 116.
 Iovașcu Vlahul, 537.
 Ipomenos (Gheorghe-), 659.
 Ipsilante, 457, 700, 741.
 Ipsilante (Alexandru-Vodă-), 82, 85, 86, 91, 125, 126, 131, 173, 178, 182, 195, 196, 207, 208, 215, 229, 234, 261, 310, 316, 318, 323, 344, 350, 384, 392, 393, 395, 422, 466, 468, 469, 470, 488, 540, 541, 598, 609, 621, 622, 624, 625, 659, 663, 666, 680, 694, 698, 702, 703, 707, 709.
 Ipsilante Athanasie (Comnen-), 125, 183, 485, 596, 659.
 Ipsilante (Constantin-Vodă-), 234, 345, 350, 351, 681, 703, 713.
 Ipsilante (Ecaterina-), 187.
 Ipsilanții, 747.
 Irmologhiul, 539, 541.
 irmoșe, 539.
 Isabeau, 621.
 Isabela (Regina-), 99.
 Isac Angel, 11.
 Isaia (Egumenul-), 286.
 isaurică (dinastia-), 525.
 Ișlicarilor (Ulița-), 227, 328, 345, 460, 624, 690.
 Ismail, 272.
 isnafură, 395, 455, 741, 745.
 Ispirescu, 440.
 ispravnic (atribuțiilo unui-), 733.
Isprăvnicatul, 735, 738.
 ispravnicii Scaunului, 723, 732, 733.
 ispravnicul de curte, 397.
 Ispravnicul de oraș, 395.
 Istrati (Vornicul Dumitru), 188.
 Istria (Dora d'-) 532.
 Isvor (stradă), 75, 92.
 Isvoranii (moșia-), 29, 130, 285.
 Isvoranii (nēm-), 346.
 Isvoranilor (côsta-), 130.
 Isvoranul, 122.
 Isvorul (Mahalaua-), 239, 241, 267, 308, 318, 321, 341, 422, 449.
 Izvorul (mănăstirea-), 251.
 Isvorului (biserica-), 199.
 Isvorul-Noū dintre vii (Bis.-), 744.
 Isvorul-din-Verde (Bis.-), 745.
 Isvorul Tămăduirei (Biserica-), 198.
 Isvorul-Tămăduirei (tipog. de la-), 311.
 Italia, 14, 15, 42, 266, 273, 361, 381, 445, 456, 479, 481, 509, 510, 521, 556, 577, 609, 612, 623, 624, 637, 656.
 Italia cinquecentistă, 522.
 italian (stil-), 479.
 italiană (armata-), 534.
 Italianii, 15, 81, 444, 481, 531, 551, 559, 568, 576, 577.
 Italianii (căpitanii-) 49.
 Italianii (doctorii-), 653.
 Italianilor (arta militară a-), 559.
 italo-elenică (pictura-), 518.
 italo-italieni (pictorii-), 519.
 Iudeia, 654.
 Iuniū (str. 11-), 362.
 Iuzbașa, 397.
 Iuzbașa (Petre-), 224.
 Ivan, 720.
 Ivan Danciul, 724.
 Ivan Logofetul, 330, 728.
 Ivancu, 440.
 Ivașcu (Popa-), 210.
 Ivașcu Vornicul, 740.
 Ivirénul, 280.
 Iviria, 258, 262.
 Ivir, 222, 247, 249.
 Ivirului (mănăstirea-), 222, 236, 251, 322.
 ivoriū, 532.
 ivoriū (cârje de-), 532.
 izbrănirea, 732.

J

- Jacobini, 615.
 Jacobinilor (agent al-), 620.
 jder (pacele de-), 451.
 jafuri, 156, 565, 573, 631.
 Jăgăliă, 219.
 jăhuit, 53.
 Jeauime, 614.
 jelțuri de argint, 529.
 jelțuri de aur, 529.
 jelț episcopal, 529.
 Jerusalem, 75, 82, 130, 135, 192, 193, 213, 229, 262, 264, 265, 266, 267, 272, 274, 276, 277, 279, 280, 281, 284, 363, 411, 649, 650, 745.
 Jerusalemului (patriarhia-), 257, 266, 268, 649.
 Jesuiții, 278.
 jeț argințel, 674.
 jeț aurel, 674.
 jețuri scrise, 674.
 Jiblea, 515,
 Jienița, 26, 39, 96, 70, 204, 230, 274, 297, 301, 332, 339, 341, 370, 391, 454, 550.
 Jidovi, 13, 452, 454.
 Jidovilor (măgura-) 13.
 Jidovilor (movilele și gropanele-), 13.
 Jii, 78, 717, 723.
 Jii (trecătorile de la-), 78.
 Jilava, 13, 15.
 Jipa Neguțatorul, 447.

- Jipa Portarul, 41.
 Jița (satul-), 197.
 Jițian Zugravul, 518.
 Jitco, 725.
 Jitianul (m-tirea-), 689.
 Jiul, 717.
 jivină, 155.
 joc (cânteco de-), 534.
 joc de cărți, 622.
 jocuri, 127, 131, 152, 695.
 jocuri de copii, 695.
 jocuri de noroc, 695.
Joiă Moșilor, 386.
 Joița, 179, 325.
 Joița (cocóna-), 347.
 Jonquières (de la-), 589.
- Jorest (Mitropolitul Ilie-), 260, 261.
 Joseph (neguțătorul frances-), 449.
 Judaica (pietă), 653.
judcași, (Condica de-), 324, 325, 333.
 Judengasse, 361, 331.
Judeș, (alegera unui-), 734.
Judeș, (atribuțiile unui-), 720, 735, 736.
Judeș (instalarea în funcțiune a unui-), 735.
Judeșii, 34, 256, 315, 678, 717, 718, 720, 721, 723, 724.
Judeșul orașului, 364.
- Juga, 444.
 Jugă-Urs (hanul lui), 494.
 Jugani, 560.
Jupânițelor (costumul-), 326.
 Jurământ (Biserica-de-) Vești Biserica-de-Jurământ.
 jurământ (ceremonia de-), 678.
 jurământ (formulă de-), 737.
 Jurăminte, 167, 263, 272.
jurandes, 742.
jurători, 738.
 Jusidava (orașel roman). 10.
 Justinian, 428.
 Justiției (Palatul-), 95, 362, 502.
 Justiției (Strada-), 362.
 Juvénal des Ursins, 301.

K

- Kahlenberg (crucea de la-), 206.
 Kalnoky (contele Samuel-), 659.
 Kamniec-Podolsky, 702.⁴
 Kapadokia, 258.
 Karagheorghievici (clădirea-), 486.
 Karagheorghievici (Pasagiul-), 425.
 Kara-İflak, 454.
 Karamzino, 510, 653.
 Kara-ulagh, 12.
 Karazino (colonelul-), 596.
 Katrina, 688.
Kaufhäuser, 482.
Kaufmannschaften, 742.
 Kaunitz (principele de-), 609, 680, 709.
 Keler, 448, 454.
 Kera (jupânesa-), 409.
 Kesaria, 144.
 Kesaro-Krăese (consulatul-), 491.
- Kesaro-Krăieșcă (împărăția-), 602.
 Kiajna, (Domna-), 39, 40, 41, 55, 99, 101, 122, 262, 367, 406, 502, 514, 517, 530, 538, 553, 679.
 Kiev, 511, 522.
 Kievului (Pecerska-), 258.
 Kikelew (Ión, archidiacon de-), 16.
 Kilikia, 258, 262.
 Kinez Jin Bassarabi, 717.
Kiosk, 116, 119, 124, 126, 131, 182, 510.
 Kiose domnesc, 382.
 Kiosul de la Isvorul Tămăduirei), 132.
 Kirana, 737.
 Kiseleff (generalul-), 167, 234, 425.
 Kiseleff (șoseaua-), 420.
 Kilar-Aga, 120.
- Kiutaieh, 79.
 Kiupringli (Vizirul-), 586.
 Kiupriuli-Oglu (Vizirul-), 65.
 Kiupriuliilor (dinastia-), 65.
 Kiva, 150.
Klafter (Sagene), 565.
 Klondyko, 455.
 Kneippolatrii, 541.
 Kniajna Vornicésa, 725.
 Kociusko (Tadeu-), 616.
 Kodrică, 620.
 Kogălnicenu, 18, 47, 54, 80, 84, 98, 111, 113, 119, 124, 159, 201, 295, 395, 409, 413, 428, 455, 523, 547, 550, 565, 598, 636, 738, 660, 677, 690.
 Koloșvar, 615.
 Korassan (hanger de-), 696.
 Kronstadt (Brașovul), 443.
 Küküllö (Ión de-), 7.

L

- „la Căre una din pădure“*, 342.
 Lacătușilor (Ulița-), 219, 239, 330, 345, 403, 460.
 Laçkovic, 615.
 Lacul Adânc, 201, 298.
 Lacul Șutul, 4.
- lăcuste, 276, 454, 633, 639.
lăcuste (locuințe, locuințele-), 5.
 Ladislav, 17, 177.
 Lagarde (contele de-), 508, 598, 737.
lagumuri, 311.
- Lahovari (Iancu-), 359.
 Lahovari (George I-), 734.
 Lahovari (casa Manolake-), 425.
 Lahovari (Nicolae-), 359.
 Laiot, 26, 27, 77.
 Laiot-Vodă, 20.

- Laik, 17, 177.
 Laik-Vodă, 20.
 Lambrino (Paharnicul Manolako), 175.
 Lambros Photiadis, 2.
 Lămotescii (moșia-), 732.
 Lămotescii (nēm-), 336.
 Lampridie (călugărul), 238, 241, 242, 243.
 Lânăriă (câmpia de la-), 342.
 lancea (eserciție cu-), 579.
 lănci, 106, 585.
 lăncieri, 586.
 Lando (doctorul Athanasios-), 654.
 Langeron (Generalul conte de-), 86, 431, 473, 596, 604, 701, 703.
 Lăptăreselor (Ulița-), 326, 345.
 Lăpușnénu (Alexandru-Vodă-), 101, 517.
 Lăpușnénu (polcovnicul Ilie-), 84, 596.
 Larissa, 661.
 lastră, 452, 684.
 lastră grea (dulamă de-), 681.
 Lascaroff, 622.
 Lascarov (Cavalerul Serghie-), 713.
 Latoș, 28.
 latinist, 121.
 Laurencius, 528.
 Laurian (Aug. Treb-), 19, 418, 613, 694.
 Lausanne, 481, 695.
 lăutari (dar de-), 536.
 lăutari robi, 536.
 Lăutarii, 744.
 lăutarii pământenii, 397.
 lăutarilor (vătaful-), 537.
 Lantier (chirurgul-), 656.
 Lavalette (marchisa de-), 471.
 Laybach, 626.
 Lazăr (Nicolae-), 86, 311.
 Lazăr (popa-), 210.
 Lazăr (Sâmbăta lui-), 538.
 Lazăr (strada), 186, 320.
 Leca Bărbierul, 728.
 Leca Măgurénul, 327.
 lednița domnescă, 125, 391.
 Ledoulx, 620.
 Iofegiii călări, 395.
 Iofegii (căpitan de-), 204.
 Ieft de diamante, 681, 682.
 Legațiunea imperială a Rusiei, 511.
 legătură, 641.
 legătură (a face de-), 644.
 lege, (a rămâno de-), 268, 738.
 Léger (Louis-), 615.
 legionarii romani, 548.
 legiunii romane, 651.
 Legrand (Emile-), 124, 158, 188, 200, 214, 217, 259, 260, 272, 273, 274, 281, 184, 328, 336, 349, 510, 639, 654, 629, 660, 661, 707.
 Lehliu, 336.
 Lei turcesci, 532, 707.
 leițe, 468, 469.
 Lejeune, 86, 149, 215, 278, 382.
 Lemberg, 363.
 lemn (înlăriri de), 108.
 Iomn (pod de-), 247, 307, 311, 346, 567.
 lemn (tipare de-), 471.
 Iemn sfânt, 251, 284.
 Lemnăriei, 125.
 Iemnăria (meșter de-), 520.
 Lenormant (cărțurărésa M-ile-), 494.
 Leoben (preliminările de la-), 623.
 Leon-106.
 Leon-Vodă, 7, 9, 55, 56, 61, 62, 103, 133, 187, 216, 217, 248, 272, 288, 302, 393, 376, 530, 536, 578, 579, 654.
 Leon-Vodă (Crucea lui-), 61, 216, 270.
 Leopold (împăratul), 327, 585, 586.
 Leopold I, 183, 410.
 Leopold II, 615, 620.
 leproseriele, 361.
 Ieproșii, 360, 361.
 Leresci, 668.
 Iésă de mărgăritare, 681, 682.
 Lescinski (Stanislas-), 595.
 Leșii, 53.
 Lesviodax, 144.
 Lesviodax-Gianoglu, 189.
 lét, 61, 207.
 Iețcaia, 239.
 Leucothea, 609, 627.
 Leul Nordului, 593.
 Leurdeni, 299, 367, 374, 676, 688.
 Leordeni (biserica de la-), 57, 521.
 Leordeni (boierii-), 57, 197, 331, 338, 369, 371, 374.
 Leordeni (casă a boerilor-), 57.
 Leurdenu (Stroc-), 264, 679.
 Leurdenu (Stroe-Vornicul-), 66, 197, 404, 638, 733.
 Levant, 438.
 Ievăntică, 685.
 Levenz, 588.
 Iibov (semasiologia cuvântului-), 679.
 Iibov (stih cu-), 697.
 Libertății (câmpul-), 88.
 Liceul Sftul Gheorghe, 426.
 licoruri, 469.
 Licura (moșia-), 361.
 Lipue (principele de-), 431, 615.
 Lilea, 413.
 Lille (Cado de-), 619.
 Liliția, 413.
 Iimie de samur, 683.
 Iimii de jder, 685.
 Iimongii, 84.
 Iimpeșii, 636.
 Iinchou (Marsiliezul-), 660.
 Iingórea, 645.
 Iină, 472.
 Iipcanii, 395.
 Lippa, 530.
 Lipsca, 75, 86, 316, 438, 442, 457, 458, 460, 462, 464, 481, 487, 499, 602, 609, 638, 639, 965, 709, 718, 720.
 Lipscanii (Male-), 205, 238, 319, 341, 343, 403.
 Lipscanii (piațeta-), 488.
 Lipscanii (Strada-), 41, 95, 95, 122, 148, 193, 405, 449, 483, 486, 498, 510.
 Iipscani (prăvăliă de-), 484.
 Lipscanii, 174, 446, 458, 472, 744.
 Iipscanilor (Ulița-) 460, 484.
 Iira (cântăreți cu-), 537.
 Lisanos, 651.
 Iitiă, 276.
 Iiturgiar, 280.
 Iiturghierul slavonesc, 59, 437.
 Iitvano-polona (cronica-), 514.
 Iivedea Domnescă, 107, 144, 293, 305, 309, 502.
 Iivedea Gospod (mahalaua-), 319.
 Iivre sterlinge, 469.
 Locadello, 229.
 Locustenu (casa-), 426.
 Ioghiotat, 538, 705.
 Logios Hermes, 665.
 Iogodne domnesci (deserierea unei-), 689.
 Iogofetia Bisericească, 359.

- logothet*, 276.
 Loloiescii (moșia-), 147, 270.
 Lombardia, 653.
 Londra, 3, 33, 150, 256, 306, 401, 402, 405, 496, 505, 581, 593, 692, 703, 706.
 Londra (Hôtel de-), 384.
 Ionir (caftan de-), 672.
 Lom (rîul-), 153.
 Lothorvar, 500.
 Lotru, 14, 500.
 Luca, 538, 539.
 Luca (Al-), 537.
 Luca (Evangelistul-), 525, 646.
 Luca (Mitropolitul-), 202, 259.
 Luca (pictorul-Evangelist-), 516.
 Luca (Sftul-), 646.
 Lucaei (Banul-), 199.
 Lucaei (biserica lui-), 70, 74, 148, 199, 332, 345, 353, 370, 745.
 Lucaei (Mahalaua-), 26, 148, 281, 319, 332, 342, 348, 550.
 Lucaei (strada-), 148.
 Lucaei, 15, 548.
 Lucaniu, 351.
 Luce-Belloval (contele Gaspari de-), 703.
 Luchiana Dómna, 150.
 Lucreția, 101.
lude, 151, 219.
 Lüdecke (Christoph Wilhelm-), 150.
 Ludescul (Stoica Căpitanul-), 112.
 Ludovic, 7, 441, 442, 549.
 Ludovic-Cel-Mare, 16.
 Ludovic, I, 718.
 Ludovic XI, 445.
 Ludovic XIV, 410, 411, 656.
 Ludovic XV, 707.
 Ludovic XVI, 612, 702, 703.
 Lugoșianu (Octavian-), 125, 350, 462.
 Luica Cotroceni (comună), 13.
 Lumînării, 744.
 lumînării de cĂră (fabrică de-), 470.
 Lungii (moșia-), 685.
 Lupașcu, 654.
 Lupașcu (Dimitrie-), 645, 672.
 Lupescii, 61, 176, 321, 342, 362, 369, 373, 376.
 Lupescilor (Délul-), 64, 74, 96, 156, 241, 321, 449, 548.
 Lupescilor (pădurea-), 5, 6.
 Lupescilor (viele din délul-), 10, 174, 202.
 lut (obiecte de-), 4.
 lut (săgeți și cioburi de-), 13.
 Luteranii, 228, 230.
 Luteția, 3.
 Lutucez (popor), 3.
 Lyon, 149, 460, 525.
 Lyon (Catifea de-), 149.
 Lysimach, 260.

M

- Macarie, 193, 203, 262, 266.
 Macarie (Exarhul-), 740.
 Macarie (Ieromonahul-), 539, 541.
 Macarie (Patriarhul-), 62, 141, 142, 198, 306, 349, 445, 507, 581, 582, 655.
 Macarie al Varnei, 279.
 Macarius, 60, 62, 119, 142, 211, 405, 504, 567, 687, 689.
macaturii, 711.
 Macbeth, 644.
 Macedonén (Román-), 609.
 Macedonenii (Doctorii-), 660.
 Macedonenii, 617.
 Macedonia, 608.
 Măcelarii, 297.
 Măcelarii (vătaf de-), 349, 484, 741.
 măcelarii (scaune de-), 349.
 Madrid, 13, 402, 517.
 Maflo (mănăstirea San-), 101.
 Magazin français, 472.
 Magazin Universel, 614.
 Magenta, 555.
 Maghiarii, 615.
 maghiare (regimente-), 594.
 magnații unguri, 596, 615.
 Măgureni (moșia-), 685.
 Măgurénului (Biserica-), 199, 327, 335.
 Măgurénul (Bis. Schitul-), 212, 215.
 Măhaci, 647.
 Mahieux (Kunstreiter-), 127.
mahmulelele turcesci, 443.
 Mahomed, 42, 563.
 Mahmud II, 24, 494.
 Mahomet IV, 85.
mahut, 452.
 maia (caftan de-), 671.
 Măicănescii (moșia-), 241, 242.
 Maicilor (Schitul-), 196.
maï-măria, 742.
maï-mar-bașa, 742.
maï-mar-bașa zidarilor, 344, 496.
 Maina (provincia-), 627.
 Măinescului (Locul-), 383.
 Mainotă (familia-), 627.
 Maiotta (George-), 121.
maitrises, 742.
 Malamoc, 212.
 Malamoc Balamoc, 661.
 Malamocco (portul-), 661.
 Malămocolui (M-tirea-), 661.
 Malla, 425.
 Mamul (M-tirea-), 506.
 Manafi, 92, 599.
 Mănaia (Ștefan-), 210.
 M-tirei Cotrocenilor (Morile-), 305.
 Mănăstirei Mihaii - Vodă (Morile-), 302.
 Mănăstirei Mihaii - Vodă (viele-), 125.
 Mănăstirei lui Pană (locurile-), 139.
 Mănăstirei Stelea (viele-), 222.
 Mănăstirei Târnovului (mahalaua-), 321.
 mânceși (caftan de-), 674.
 Mancinelli (Giulio-), 446.
 Manciu (Vătaful-), 176.
 Manda Șelăreasa, 176.
 Manea, 414, 520.
 Manea Bitog, 720, 724.
 Manea Brutarul, 199, 335.
 Manea Brutarul (Biserica lui-), 129, 199, 335, 663.
 Manea Brutarul (locurile lui-), 328, 336.
 Manea Nebunul, 689.

- Mănescii (moșia-), 36, 130, 251, 578.
Mănescii (pădurea-), 223, 248.
Mănescii-Buțel, 55, 553, 578.
Mănescii Buțelii (bătălia de lângă-), 18, 55.
Mănescii-Buțelii (pădurea de la-), 733.
Mangu, 147.
Manicat (doctorul Ión-), 664.
Manole, 128.
Manole (meșterul-), 742.
Mansfeld (contele Ernest de-), 178.
Manta (Popa-), 728.
Manta Portarul, 483.
Manta Precupeșul, 200.
Manta (Vistierul-), 415.
Mantova, 556.
Mantu (livedea precupeșului-), 343.
Mântuirea păcătoșilor, 692.
Mântulésa (Bis-), 200.
Mântulésa (Mahalaua-), 318, 343.
Mântulésa (Stanca-), 343.
Mântulesii (gardul-), 200.
Manu, 450.
Manu (casa generalului-), 426.
Manu (Hotel-), 424.
Manu, (Gr. N.-), 23, 36, 44, 143, 196, 197, 202, 203, 209, 217, 220, 223, 235, 331, 336, 339, 359, 363, 396, 404, 420, 425, 501, 504, 505, 506, 509, 511, 512, 516, 521, 526, 527, 529, 531, 533, 537, 540, 673, 675, 700, 701, 706, 707, 710, 713.
Manu-Cavafu (bis-), 744.
Manul Cupeșul, 304.
Manu (neguțător-), 327.
Manuk (Hanul-), 480, 493, 494.
Manuk-Bey, 472, 493.
manuale de pictură, 523.
mănuși de sîrmă, 560.
Mănușilor (portul-), 169.
Mara, 727, 728.
Mărăcine (Baldovin-), 671.
Mărăcinenii (boierii), 722.
Mărăcinenilor (moșia-), 251, 671.
Mărăcinenii (Mihail-), 210.
Mărăcinenii (pietă Valter), 96.
Marchelius (Sinior-), 491.
Marchitani, 744.
Marcianopoli (episcopul de-), 583.
Marco Tabacul, 731.
Marcu din Căzănesci, 189, 329.
Marcu (Zecca Sftului-), 193.
Măreuca, 212, 471, 661.
Măreuca (mănăstirea-), 57, 74, 322, 393, 420, 580.
Măreucei (Iacul-), 298.
Mare (ulița-), 75.
Marea-Négră, 438, 440, 479.
Marele Cămăraș, 472.
Marele Postelnic, 629.
Marele Serdar, 147.
Marele-Vameși, 458.
Mărgărit (Kiriak-), 464.
Mărgărit Starostea, 209.
mărgăritare (colecțiunea lui Mihaíl Vitézul de-), 330.
Mărgelari (strada-), 148.
Mărgelariilor (Ulița-), 183, 187, 330, 345, 349, 403, 460, 482.
marghiolii, 146, 264.
maghiranul, 674.
Margine, 580.
Mărginenii, 41, 249, 405, 407, 733.
Mărginenii (Mănăstirea-), 167, 233, 234, 235, 527.
Mărginenii (călugăr-), 236.
Maria, 150.
Maria de la Coianii, 405, 407.
Maria (Jupânésa-), 110, 242, 330.
Maria Magdalina, 515.
Maria Pilescéncă, 221.
Maria-Theresia, 595, 596.
Marian (S. F.-), 672.
mariași, 469.
Marica (Clucerésa-), 691.
Marica Dómna, 25, 79, 97, 111, 113, 175, 188, 412.
Marini Poli (Giovani-), 445.
marinar român, 592.
Mariu, 5.
Măriuța (moșia-), 733.
marmoră (palate de-), 514.
Marna, 301.
Maroneii (Episcopul-), 276.
Marsigli (Vicontele de-), 705.
Marsilia, 460.
Marsilieza, 615, 626.
Marsilieza, lui Rhigas, 611.
Marsillac, 223, 349, 487, 488, 493.
Martagiului (Locul-), 333.
Martianopol (Erzbischof von-), 410.
Mărtinescii, 91.
mărturiu (blestem pentru-), 262.
Maruți (Pană-), 457.
Măzănescii, 147.
masalagi, 357.
măscăricii, 689, 690.
mășdracul, 555.
maslul, 647.
massage, 642.
masseur, 645.
Mataragii, 397.
Mățărana (comună), 13.
Mătăsariilor (ulița-), 345, 403, 460.
Mătăsaru, 308.
Mățul (sat), 147, 361, 364.
Matei, 106, 111.
Matei (diaconul-), 720, 724.
Matei (popa-), 725.
Matei Aga, 405.
Matei Bassarabă (pravila lui-), 738.
Matei Némțul, 119.
Matei-Vodă, 7, 53, 55, 58, 59, 60, 61, 108, 301, 376, 408, 410, 655.
matematică (instrumente de-), 469.
matostatul, 653.
Mauriciu de Saxa, 577, 594.
Mavrocordat, 82, 457.
Mavrocordat (Alexandru-), 119, 621, 622, 655, 656.
Mavrocordat (Alexandru Exaporitul-), 192.
Mavrocordat Constantin, 168, 372.
Mavrocordat Constantin (Instrucțiunea pe vremea lui), 168.
Mavrocordat (Constantin-Vodă-), 80, 124, 186, 188, 203, 215, 217, 249, 281, 328, 361, 490, 491, 525, 639, 660, 661, 707.
Mavrocordat (George), 624.
Mavrocordat (Dragomanul Ianake-), 78.
Mavrocordat (Ianake-Vodă-), 79.
Mavrocordat Ioan, 172, 193, 349, 638.
Mavrocordat (Nicolae-), 79, 327, 342, 370, 416, 659.
Mavrocordat (Nicolae-Vodă-), 77, 78, 120, 122, 124, 131, 135, 147, 183, 188, 195, 198, 217, 219, 227, 249, 305, 328, 329, 349, 418, 419, 428, 489, 694.
Mavrocordat (Smaranda) 188, 328, 655.
Mavrogheni, 86, 88, 89, 90, 168, 175, 186, 193, 199, 205, 350, 384, 473, 522, 531, 537, 602, 609, 611, 680, 709.

- Mavrogheni și preoții, 168.
Mavrogheni (Nicolae-Vodă-), 126, 131, 185, 198, 204, 212, 310, 326, 426, 491, 598, 599, 600, 601, 663, 708.
Maxim, 193.
Maxim (Arhieroul-), 221.
Maxim al Ieropolei, 279.
Maxim Cupețul, 148, 183, 187, 341.
Maxim Cupețul (Mahalaua de la-), 148.
Maximilian, 48.
Maximilian (Arhiducele-), 567.
Maynța, 718.
Maynard (Louis-Etienne-), 698.
Măzărêșca, 449.
Mazarini, 410.
mecet (a face-), 80, 159.
Medobach, 718, 720.
medelnicer, 198.
medicamentelor (determinarea taxei-), 664.
Medici (Caterina dei-), 514.
medicina, 635.
medicina băbêșcă, 635, 643, 646.
medicina călugărească, 635, 646, 649.
medicina doftorică, 635, 651, 665, 667.
medicina ieratică, 635, 647, 649.
medicina orientală, 655.
medicus, 651.
Medini (Gheorghe-), 452.
megalopsichia, 234.
Mehedinți (județul-), 147, 644, 738.
Mehedinților (Drumul-), 61, 74, 139, 202, 369, 371, 373, 375, 576, 449.
Mehedinților (munții-), 219.
Mehmet-Bey, 48, 50, 246.
Mehmet-Pașa, 565.
Meissen, 532.
Meissen (porcelane de-), 532.
Meistersänger, 652.
Meitani, 472.
Meitani (casa Baron-), 423.
melancolia, 641, 642.
Melchisedec (Episcopul-), 153, 465, 521, 538, 539.
Melotic, 265, 365.
melodii, 539.
melopeia, 533.
Memis-Aga, 713.
memorialiști, 745.
Ménière (P.-), 641.
Mentesi Avram Jidovul, 452.
menzilurilor (căpitanul-), 395.
mercenare (armato-), 488, 577.
mercenari, 571.
mercur, 643.
merelor (modul de conservare al-), 677.
Mériage, 623.
Merișani (Boerii-), 171, 321, 336.
Merișanilor (Moșia-) 265.
Merișanul (Paharnicul-), 171.
Merișanul (Staicu-), 118, 321, 483.
Merișanul (Banul Stoica-), 265.
Messina, 77.
mestșugareții, 466.
mestșugul ritoricesc, 541.
Metellus (Quintus Caccilius-), 83.
Meteorului (str.-), 362.
meterhand, 132.
metetika, 704.
metoh, 82, 148, 195, 196, 198, 204, 236, 420, 426, 489.
Metzova, 658.
Mezaros (Antoniu), 260.
Mezentio (chirurgul-), 656, 657.
Michaelis-Messe, 458.
Michel (inginerul săsesc-), 29.
Michelson (Generalul-), 713.
Micșunescu, 148.
Micșunescu (mahalaua de la-), 148.
Micșunescul (Iordake-), 320.
midlocași (orașani), 736.
Mierău (staroste de calici-), 364.
Mierlari, 15.
Migrena, 654.
Mihaș, 7, 50, 244.
Mihaș-Vitezul, 40, 41, 42, 44, 46, 47, 48, 49, 50, 53, 54, 80, 102, 195, 200, 201, 204, 212, 224, 243, 249, 288, 306, 332, 338, 361, 391, 406, 407, 410, 441, 446, 447, 502, 503, 506, 517, 550, 552, 553, 555, 557, 558, 559, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 570, 571, 575, 576, 578, 592, 594, 604, 653, 672, 677, 678, 679, 691.
Mihaș-Vodă, 105, 126, 245, 297, 496, 579.
Mihaș-Vodă (Biserica-), 47, 166, 200.
Mihaș-Vodă (Curtea de la-), 123, 129, 135.
Mihaș-Vodă (Hanul-) 353, 489.
Mihaș-Vodă (mahalaua-), 303, 318, 332, 339, 371, 375.
Mihaș-Vodă (Mănăstirea-), 5, 50, 64, 74, 80, 82, 96, 125, 155, 156, 195, 196, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 241, 246, 266, 285, 286, 298, 304, 305, 321, 330, 332, 346, 351, 362, 367, 368, 369, 371, 372, 373, 374, 403, 404, 422, 431, 483, 647, 658, 689, 693, 729, 743.
Mihaș-Vodă (viele mănăstirei-), 376.
Mihaș-Vodă (Podișorul de la-), 304.
Mihaș-Vodă (Strada-), 41, 148.
Mihaș, 414.
Mihaș Logofătul, 178, 195.
Mihaș Postelnicul, 201, 298.
Mihaș al Sinadelor (Sftul-), 521.
Mihaș Spătarul, 76.
Mihăilescu, 359.
Mihăilescii (boieri), 359.
Mihalake, 223.
Mihalakis (Paharnicul-), 239.
Mihailoși (călugări), 64, 75, 156, 202, 238, 286, 304.
Mihalcea, 483.
Mihalcea (Banul-) 410.
Mihnea, 39, 64, 102; 201, 202, 245, 349, 584, 585.
Mihnea II, 40, 42, 44, 48, 50, 563, 566.
Mihnea III, 63, 64, 110, 142, 248, 582, 583, 585, 688.
Mihnea-cel-Botrân, 243, 251.
Mihnea-cel-Râu, 36, 37, 38, 249.
Mihnea Părcălabul, 722.
Mihnea-Turcital, 50.
„*Mihnea și Baba*“ (legendă), 644.
Mihnea-Vodă, 37, 40, 41, 50, 101, 130, 145, 189, 200, 201, 221, 245, 251, 298, 306, 360, 414, 502, 504, 530, 565, 566, 657, 736, 737.
Mihul, 57, 176.
Mihu Spătarul, 581.
Miklăuș (Erdeli-), 20.
Milano (Ducele de-), 25.
Milco Logofătul, 322.
milele, 364.
milelor (Cutia-), 365, 663, 665.
Milêșca (Maria Bănêșca-), 171.
Milesci (Boierii-), 75, 171, 321.
Milutin-Uroș, 440.
Millo, 643, 644.

- Miloradovici (Generalul-), 473, 474.
 Mina (Sftul-), 155, 224.
 Mina (Bis. Sftul-), 353.
 Mina (Strada-), 44.
 Minda, 720, 724.
 Mineie, 152.
 Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, 250.
 Ministerul Financiilor, 424.
 Ministerul de Justiție, 424.
 mintie, 685.
 Miracles (Cour de-), 125, 365, 368.
 Miralikia, 178, 204.
 Mirăslău, 562.
 Mircea, 14, 55, 96, 98, 100, 144, 229.
 Mircea-cel-Bătrân, 7, 14, 18, 20, 22, 95, 98, 132, 177, 211, 387, 433, 440, 506, 550, 551, 717, 723.
 Mircea-Vodă, 39, 143, 243, 327, 500, 501.
 Mircea-Vodă (Strada-), 148, 297, 332.
 Mircea-Vodă Ciobanul, 36, 38, 39, 40, 98, 99, 132, 133, 189, 195, 249, 256, 296, 301, 348, 367, 406, 502, 513, 536, 538, 553, 679, 722.
 Mircioia Dómna, 9, 40, 139, 367, 502, 680.
 Mircioia (Crucea Dómnei-), 9, 61, 139, 270, 367, 371, 502.
 Mirelor (Episcopul-), 281.
 Mireon (Grigorie-), 281.
 mirésă (dar de-), 683.
 Miroslav, 152, 720, 724.
 Miroslav (Logofătul-), 152.
 Mișăii (Calicii), 360, 361, 363, 364, 375.
 Mișăi (staroste de-), 362.
 Mișailor (satul-), 364.
 Missail Monahul, 178, 195.
 Missir (caii de-), 502, 556.
 Mișu 'n dél (la-), 380, 493.
 Mitrea Comisul, 41, 553, 722.
 Mitrea (popa-), 206.
 Mitrea Vornicul, 110, 189, 201, 269, 330, 677.
 Mitrofan, 193.
 Mitrofan al Nisei, 279.
 Mitrofan (Egumenul-), 120, 235.
 Mitrofan Nisis (Mitropolitul), 189.
 Mitropolia, 9, 39, 56, 60, 61, 62, 66, 68, 74, 80, 83, 84, 96, 115, 120, 127, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 151, 152, 153, 156, 159, 189, 190, 193, 199, 202, 203, 204, 210, 227, 228, 245, 248, 249, 268, 270, 273, 279, 282, 285, 296, 297, 300, 302, 307, 319, 321, 322, 324, 325, 326, 328, 330, 331, 335, 336, 338, 345, 349, 360, 362, 365, 366, 367, 368, 369, 371, 372, 373, 374, 392, 403, 404, 412, 413, 414, 418, 419, 432, 448, 449, 462, 463, 484, 487, 491, 504, 532, 538, 539, 541, 578, 589, 655, 660, 677, 691, 694, 695, 708, 725, 728, 732, 733, 734, 736, 737, 741.
 Mitropolia Moldovei, 542.
 Mitropolia Târgoviștei, 143, 147, 157.
 Mitropoliei (Baia-), 107, 133, 175.
 Mitropoliei (Colina-), 5, 107, 152, 153, 155, 269.
 Mitropoliei (Móra-) 68, 144, 298.
 Mitropoliei (moșiele-), 145.
 Mitropoliei (viele-), 376.
 Mitropoliilor (Jurisdicțiunea-), 366.
 Mitropolișilor (Slăbiciunea-), 167.
 Mitylene, 234.
 Miul, 385.
 Miul Sglobiul, 386.
 Miului (fagul-), 385.
 Mocan (câine-), 676.
 Mocani, 449.
 Mocanilor (Drumul-), 449.
 Model (strada-), 424.
 Moesia, 10.
 Mogoș, 19, 413, 414.
 Mogoș (Crucea lui-), 206, 207.
 Mogoș (Serdarul-), 62, 206, 207, 208, 414.
 Mogoșesci, 19, 238, 249, 414.
 Mogoșescii (familia-), 206, 414.
 Mogoșoia (etimologia cuvântului-), 413.
 Mogoșoia (lacul-), 298.
 Mogoșoia, 130, 413, 414, 510, 519, 520, 526, 542, 706.
 Mogoșoia (palatele de la-), 510, 519, 520, 526.
 Mogoșoiei (Podul-), 68, 70, 74, 75, 148, 155, 174, 183, 184, 196, 217, 219, 221, 236, 301, 310, 311, 312, 319, 327, 328, 341, 357, 370, 379, 383, 393, 394, 402, 403, 408, 411, 413, 414, 415, 416, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 426, 427, 428, 430, 431, 432, 433, 472, 488.
 Moise, 525.
 Mojdrenul (moșia-), 251.
 Moka (cafea de-), 234.
 Moldova, 13, 25, 26, 53, 55, 57, 62, 69, 82, 96, 101, 124, 152, 159, 177, 198, 245, 255, 257, 258, 259, 260, 261, 265, 276, 278, 342, 360, 363, 387, 423, 437, 442, 443, 446, 455, 456, 457, 458, 504, 514, 530, 536, 542, 543, 550, 552, 553, 555, 570, 571, 573, 579, 581, 582, 583, 585, 588, 594, 598, 607, 608, 612, 615, 619, 622, 638, 639, 641, 652, 680, 682, 683, 684, 688, 689, 690, 691, 699, 702, 709, 720, 735.
 Moldovenii, 550, 555, 580, 587, 595.
 Moldovenii (mahalaua-), 318.
 Molière, 653.
 Molin (Aloisio-), 61, 583, 584.
 monetăria, 528.
 monetă egiptenă, 143.
 monetă (falsificare de-), 442.
 monetă ungară, 143.
 monete romane, 8.
 monete nemțești, 468.
 Monemvasiei (episcopul-), 538.
 Montague (Lady-), 431, 681.
 Montal, 621, 622.
 Monte-Carlo, 260.
 Montecuculli, 585.
 Monteor (casa-), 424.
 Montmartre (bulevardul-), 402.
 Montor (Arnaud de-), 701.
 Móra (pădurea), 13.
 móră (răpire de-), 134.
 Morarii, 744.
 Moraira, 577.
 Morea, 608, 627, 631.
 Mori mânăstiresci, 305.
 Morile Domnesci, 302, 303.
 morfină, 660, 661.
 Morges, 5.
 Mormânt (Sf-), 192, 193, 266, 272, 278, 279, 649, 650.
 morți (desgropare de-), 644.
 morților (arderea-), 644.
 Moruzescii, 622, 747.
 Moruzoiei (casele-), 430, 713.
 Moruzoiei (fata-), 431.

- Moruzzi, 82, 128, 129, 187, 223, 311, 426, 457, 664.
 Moruzzi (Alexandru-Vodă-), 91, 127, 159, 174, 275, 365, 472, 612, 614, 618, 621, 661, 665, 694, 696, 710, 747.
 Moruzzi (Const. Vodă-), 488.
 Moruzzi (Dumitru-), 311.
 Moruzzi (Ecaterina-), 488.
 Moruzzi (Gheorghe-), 311.
 Moruzzi (Ianake Vornicul-), 89.
 Moruzzi (Nicolae-), 311.
 Moruzzi (Vistierul-), 663.
 Moruzzi (Zoe-), 661.
 mosafiri (case de-), 393.
 mosaic (portret în-), 529.
 Moș-Ajunul, 695.
 Moș-Crăciunul, 695.
 Moș Sirbul, 210.
 Moș Tîrcihă, 223.
 moscheiă, 510, 566, 618, 672.
 moschee arabe, 522.
 mose (săpun de-), 266.
 Mosco, 75, 235.
 Mosco (blănuri de-), 235, 531.
 Moscova, 82, 164, 258, 506, 522, 692.
 moscovit (neguțator-), 446.
 moscovito (regimente-), 595.
 Moși, 208, 349, 386, 387, 580.
 Moșiele, 167.
 moșii Basarabesci, 130.
 Moșilor (Calea-), 95, 96, 107, 148, 245, 353, 357, 379, 381, 386, 387, 493, 507.
 Moșilor (Târgul-), 74, 131, 382, 386.
 Moșoia, 413.
 Moșu, 413.
 Motraye, (La-), 122, 130, 455, 519, 520, 526, 542.
 motălcă, 236.
 Moțicu, 177.
 Motrului (m-tirea-), 264, 516.
 Mousques (Philippe-), 12.
 Movilă (Gavril-Vodă-), 55, 103, 201, 242, 530, 678, 680.
 Movilă (Ieremia-Vodă-), 53.
 Movilă Simeon-Vodă-), 53, 54, 223, 504, 571, 572, 573.
 Muchelemăua, 125.
 Mudagna, 701, 702.
 Muezin, 618.
 Muftiul, 120, 453.
 Mugi, 107.
muriert podărese, 705.
 Müller (G.-), 440.
muma jaganilor, 562.
 mumbașirii, 393.
 München, 148, 552, 706.
 Münich (contole de-), 595.
 Münich (feldmareșalul-), 596.
 Munte (Sftul-), 82, 258, 266, 274, 306.
 Muntenia 8, 13, 23, 29, 27, 42, 97, 98, 99, 152, 177, 228, 255, 257, 259, 260, 261, 267, 270, 295, 361, 363, 432, 441, 442, 443, 444, 446, 455, 456, 458, 460, 462, 500, 510, 514, 528, 530, 534, 543, 547, 550, 551, 552, 555, 558, 564, 571, 572, 575, 577, 579, 582, 583, 585, 587, 589, 593, 607, 608, 609, 611, 619, 638, 639, 653, 672, 702, 705, 720.
 Murano, 101, 229, 514.
 Mureșul, 562.
 Mușă, 449, 482.
 Musabac Jidovul (Iuda-), 452.
musafirnice marghiolii, 146, 264, 385.
 Muscalii, 89.
 Muscel (județul-), 74, 147, 331, 332, 332, 345, 409, 516, 675, 734.
 Muscelénu (Gr. Preotul), 22, 133, 168, 174, 177, 182, 184, 185, 187, 193, 203, 209, 211, 217, 245, 485, 487, 489, 491.
 Museul Artelor, 533.
 Museul de la Gratz, 523.
 Museul Imperial din Viena, 517.
 Museul Regal din Dresda, 590.
 Museu religios, 149.
 musică, 395, 533, 587.
 musică (instrument de-), 104, 105.
 Musica bisericească, 170, 223, 541.
 musica evropionescă, 397.
 musică grecescă, 530.
 musică latină, 120, 539.
 musica militară, 534.
 musica nemțescă, 537.
 musică orientală, 223.
 musica poporască, 533, 534.
 musica religioasă, 537, 542.
 musica română, 534, 536, 538, 539, 583.
 musică rusescă, 539.
 musicanți (cor de-), 105.
musichia, 186.
musichia, (dascăli de-), 541.
musichia, (școlă de-), 223, 540.
 musicoși (dascăli), 540, 541.
 musselinuri, 471.
 Mustafa-Pașa, 65.
 Mustafa Pașa Bairactar, 493.
 Musto, 111, 638.
muștar francezesc, 630.
muștră, 86, 500, 599, 600, 601, 602.
 Musulmanii, 617.

N

- nacași*, 522.
 nacași-bașa, 522.
 nafelele de vulpi, 467.
naht (bani în-), 281, 651.
 Nămăiesci (m-tirea-), 516.
 Nan (Popa-), 169.
 Nan Postelnicul ot Bărbătești, 175.
 Năpârtenii (Satul-), 722.
 Napoleon I, 494, 624, 626, 627, 630, 632.
 Narocea Vornicul, 320.
 Nassau (principesa, de-), 702.
 Năstăsache (cârciuma lui-), 345.
 Năstase (hanul lui-), 493.
 Năsturel (Aneuța-), 216.
 Năsturel (Constantin Banul-), 224, 226, 661.
 Năsturel (Constantin biv vel Vistierul-), 62, 184, 216.
 Năsturel (Elena-), 531.
 Năsturel (Radu-), 226.
 Năsturel (Radu Ban-), 229.
 Năsturel (Radu Logofătul-), 111, 483.
 Năsturel (Răducanu-), 661.
 Năsturel (Smaranda-), 224, 661.

- Năsturel (Șerban vel Ban-), 733.
 Năsturel (Udriste-), 531, 705.
 Năstureli (boierii-), 75, 178, 184, 224, 238, 299, 320, 342, 350, 403, 449, 483, 505, 672, 691.
 Năsturel Herăscu (Generalul-), 226.
 „National-Archiv“, 24.
 „Naționala“ (Palatul-), 508.
 Naum, 286.
 Naum Protosinghelul, 308, 472.
 Neajlov, 580.
 Neajlov (Căpitaniele de-), 580.
 Neaniul (Logofătul-), 107.
 Neapole, 77, 580, 646, 693.
 Nectarie, 167.
 Nectarie I (Mitropolitul-), 152.
 Nectarie Greul (mitropolitul-), 286.
 Necula, 57.
 Necula Bacalul, 728.
 Necula Mătăsariul, 728.
 Neculcea, 111, 113, 159, 385, 413, 591, 638.
 Nedaŭ (Iosef-), 223.
 Nedeia-Çetate, 440, 499.
 Nedelcu Vornicul 189, 190, 329, 330.
 Nedelcu Vornicul (casele lui-), 329.
 Neferii, 83, 395, 422.
 Nefretica (pietră), 653.
 Nega Dómna, 223, 251, 322, 722.
 Nega Vornicea, 201, 448, 677.
 Négoe, 111, 527, 528.
 Négoe (pictorul-), 520.
 Négoe Postelnicul, 728.
 Négoe-Vodă, 37, 38, 361, 553, 678.
 Negoiesci (boierii-), 75.
 Negoescu (Pană-), 111, 188, 206.
 Négra (moșia-), 28.
 Negré, 58.
 Negré (Popa-), 267.
 Negré din Văcărescii, 39, 296.
 Negru-Vodă, 8, 14, 15, 361, 500, 548.
 Negru-Vodă (castelul lui-), 500.
 Négu, 22, 150, 188, 206.
 Négul Vătahul, 731, 741.
 Négul Vornicul, 24.
 Negustori (biserica-), 204.
 Neguțatori (Mah-), 319, 343.
 Negustori (strada-), 148.
 neguțatorilor (staroste al-), 301.
 neguțatorilor muscali (aresta-rea-), 522.
 Nemțescă (Ulița-), 340.
 Nemți (ostașii-), 588, 589.
 Nemți (Turnul despre-), 116.
 Nemții, 34, 68, 69, 78, 81, 85, 88, 89, 90, 126, 127, 156, 219, 328, 416, 421, 455, 481, 508, 511, 536, 591, 602, 700, 714, 743.
 Nemții cu-codă, 90, 126, 421, 473, 542, 589, 602.
 Nemții d'ântăiu, 69, 589, 590.
 Nemții de-al doilea, 90, 589, 602.
 Nenciulescului (casa-), 713.
 Nentidava (orașel Roman) 10.
 Neofit, 193, 214.
 Neofit (Mitropolitul-), 83, 149, 156, 187, 203, 205, 262, 273, 333, 371, 372, 373, 374, 507, 646.
 Neofit Creticul, 281.
 Neofit al Sebastiei, 279.
 Nestor (Cronicarul rus-), 439.
 Neubürgersee, 5.
 Neuchâtel, 86, 659, 692.
 Neveu, 621.
 nevolnic, 360.
 nevolnici (adevărații-), 365.
 Nica (doctor-), 457.
 Nica Jipoitul, 725.
 Nica (Teodor-), 457.
 Nica (marele Vistier-), 54.
 Nica (Sobor de la-), 263.
 Nicodim de la Vodița (Sftul-), 516.
 Nicola Abagiul, 415.
 Nicolae, 7, 16, 18, 373.
 Nicolae (Sftul-) 135, 155, 176, 179.
 Nicolae (Stul-) al Miralichiei și Sfta Paraschiva, 178.
 Nicolae (Biserica Sftul-), 47, 148, 200, 298, 307, 358, 744.
 Nicolae-Brosceii (Bis. Sftului-), 744.
 Nicolae Copilul, 316.
 Nicolae Cupețul, 209.
 Nicolae dintruă di (Biserica Sftului-), 205.
 Nicolae (doctorul-), 665.
 Nicolae de la Jignița Biserica Sftul-), 204.
 Nicolae al Jupănesii Caplea (Biserica Sftului-), 193, 200, 201.
 Nicolae din Lipsani (Biserica Sftului-), 508.
 Nicolae Părcălabul, 723.
 Nicolae Petre (Căpitanul-), 196.
 Nicolae (Protopopul-), 209.
 Nicolae-din-Prund (Bis. Sftul-), 204, 307, 491.
 Nicolae (Sftul) din Șelari, 170.
 Nicolae ot Șelari (Biserica Sftul-), 205, 450, 744.
 Nicolae ot Șelari (Mahalaua Sftului-), 205, 333, 340, 341.
 Nicolae-Sêrbi (Biserica Sftul-), 204.
 Nicolae-Tabacul (Biserica Sftul-), 204.
 Nicolae Vistierul, 581.
 Nicolae-Vodă, 17, 77, 80, 249, 549.
 Nicolae-Pêtrașcu Vodă, 224, 679, 691.
 Nicolae Voevod (Constantin-), 373.
 Nicolae Zugravul, 518.
 Nicolescu (casa-), 424.
 Nicolescu (Polcovnicul-), 466.
 Nicolescului (Hanul-), 230, 341, 491, 492.
 Nicopoieni, 599.
 Nicopole, 56, 120, 448, 551, 599.
 Nicula Vistierul, 302, 303.
 Nicula Vistierul (morile lui-), 303.
Niebelungenlied, 556.
 „Nifon“ (Palatul-), 408, 425.
 Nifon (Patriarhul-), 647, 721.
 Nikea, 724, 725.
 Nikeia (părinții de la-), 262.
 Nikifor (călugărul-), 47, 145, 565, 566.
 Nikita Gușatul, 362.
 Nikusios (Panaiot-), 111, 190, 340.
 „Nirescher“ (casa-), 491.
 Nisa, 193, 279.
 Niță (Aga-), 75.
 Noe, 283.
 Nona (Dumitru-), 327, 450, 452, 591.
 Normandia, 265.
 Norvegia, 594.
Nosologia, 667.
Notre-Dame, (Biserica-), 148, 361.
 Nottara (doctorul Dumitru-), 665.
 Nottara (Patriarhul Chrysanth-), 130, 273.

- novitalele*, 708.
 Nucetul (Mănăstirea-), 37, 205, 333, 450, 528, 722.
 Nucetul (moșia-), 37.
- Nucii, 270.
 Nucșóra, 147.
 Nulele (podul de-), 75.
 nuntă (dar de-), 671, 672, 684.
- Nur-Banù, 680.
 Nürnberg, 33, 35, 178, 345, 361, 363, 445, 460, 506, 530, 533, 653.
- O
- Obahta Rusescă, 425.
 Obedeni (boierii-), 75.
 Obedii, 385.
 obedii (a băga în-), 111.
 obiceiuri superstițioase, 647, 649, 649, 650.
 Obiceiurile Pământului, 729, 722, 747.
 obiceiurilor (condica-), 709.
 Obilescii, 57, 147, 270 580.
 Obor, 62, 80, 130, 343, 380, 381, 382, 385, 430, 581.
 Obor (bătălia de lângă-), 387.
 Oborul-Noii (Bis.-), 744.
 Oborul Vechi, 206, 207.
 Oborul-Vechi (Bis.-), 206, 414, 744.
 obrazuri arhieresti, 279.
 obraze simandicoase, 368.
 obrazele scăpătate, 694, 699.
 obrazelor scăpătate (doctor al-), 665.
 Obrenovicii (Miloș-), 423.
 Obștia orașenească, 717.
 obștirea poruncei, 703.
ochav, 723.
 ocine, 36, 54, 58.
 Ocnă, 473.
 Oena de la Slănic, 197.
 Ocno, 199.
 Ocne (Cămerașul za-), 486
 Ocnele-Marii, 675.
 Ocnelor (arendașii-), 472.
 Ocnénul (Radu-), 68.
 Ocolnica, 61.
 Ocolnițe, 255, 267, 371.
 Oculist (medic-), 635, 651.
 Odessa, 527.
 Odiviôia (satul-), 251.
 odabașii, 395.
 Odobescu (Al.-), 5, 419, 515, 520, 521, 523, 525, 532, 608, 623, 642, 655, 698, 699.
 Odrinul 192, 452, 699.
oeritul, 310.
- Ofterdingen (Heinrich von-), 556.
 oglindă (a descânta în-), 613.
 Ogradénu (Dinu-), 339.
ohavnica, 241, 270, 371, 725, 731.
 oi (gostinărit de-), 321.
oiă secă (dare), 321.
 oilor (taxa-), 219.
olac (cal de-), 321.
 olăcaș împărătesc, 394.
 Olanda, 443.
 olandă (pânză de-), 452.
 Olandesi, 456, 464, 469.
 Olane lustruite (sobe de-), 674.
 Olănescii (boierii-), 75.
 Olarii, 155, 333.
 Olarii (Biserica-), 208.
 Olarii (Mah.-), 319.
 Olarii (M-tireca-), 646.
 ólo (târgul de-), 208.
 Olimpiada (călugăria-), 659.
 Ollănescu (D.-), 131, 695.
 Ologul (Lixandru-), 362.
 Oltenescii (Voevođii-), 515.
 Olteni (boierii-), 78.
 Olteni (strada-), 297.
 Oltenia, 30, 78, 79, 449, 580, 604, 672.
 Oltenilor (Biserica-), 6, 74, 204, 209, 333.
 Oltenilor (Mahalaua-), 209, 267, 316, 318, 333.
 Oltenița, 10, 11, 593.
 Olt (județul-), 323, 365.
 Olt (râu), 8, 12, 29, 75, 130, 147, 155, 187, 295, 300, 407, 549, 557.
 Oltului (Caimacani-), 570.
 Omofóre, 148.
 Opincarii, 600.
 Opium, 660.
 Oprea Banul, 414.
 Oprea Debel, 725.
 Oprea Logofetul, 110, 330.
 Oprea Speriatul (via lui-), 361.
 Oradia-Mare, 536, 583.
 orașani (categoriile de-), 736.
- Orățiile, 278.
 orațiune funebră, 287.
 orator bisericesc, 151.
 oratorii domnesci, 135.
 orbeții, 365.
 Orbeților (Mahalaua-) 357.
 Orșarii, 744.
 ordiile, 63.
 Oresci (boierii-), 75.
 Orăștia, 260.
 Orfanotrofon, 86, 129, 200, 335, 424, 488, 663.
 orfăurar, 515, 528.
 orfăurăriă, 530.
 Orhei, 177.
 Oricovius (cronicarul-), 636.
 Orient (Hôtel de-), 424.
 Orientul, 258, 260, 267, 444, 455, 532, 613, 617.
 Orientului (chestiunea-), 609.
 Orientului (împărat al-), 410.
 Orlat, 261.
 Ornénul (Stolnicul Nicolae-), 359.
 Orta-Cusac, 397.
 orți, 468.
 ortiță, 468.
 ôste de Tără, 599.
 Ostermayer (cronicarul-), 637.
 ostoi (a se-), 80.
 Ostrovul (schit), 515.
 Oșetarii (Bis.-), 170, 209.
 Oșetarii (Mah.-), 319, 343.
 Oteteleşanii (boierii), 369, 371.
 Otetelișénul (Slugerul Nicolae-), 181.
 Otomanii, 23, 49, 265.
 Otoman (Imperiul-), 85, 464.
 Otopenii (satul-), 242.
 Otranto (ducele d'-), 494.
 otravă, 638.
 otrăvuri (interdicție băcanilor de a vinde-), 664.
 Ovrei, 80, 158.
 Ovreiul Silitrariu, 591.

P

- Paapa (Casa-), 408, 409.
 Păcură (puțuri de-), 179.
 Padișahul, 119.
 Padova, 121, 322, 653, 655, 659.
 Pădură, 413.
 Page (Generalul-), 69, 412, 589.
 Paget (Lordul-), 119, 593.
 păhărnicea, 587.
 păhărnicea (vâtaful de-), 395.
 paicci, 119, 121.
 Paisie (Egumenul-), 484.
 pajura Domniei, 397.
 Palanga, 441, 251, 567.
 Palanga lui Sinan-Pașa, 567.
 Palatul, 116, 118, 119, 120, 121, 122, 432, 581.
 Palatul Administrativ, 227.
 Palatul Ateneului, 419.
 Palatul de la Dobreni, 519.
 Palatul Domnesc, 101, 102, 103, 108, 122, 126, 135, 157, 159, 212, 306, 307, 316, 446, 510, 512, 514, 629, 672.
 Palatul Justiției, 359.
 Palatul legislativ, 153.
 Palatul mitropolitan, 153, 156.
 Palatul Patriarcal, 510.
 Palatul Principelui, 133.
 Palatul Regal, 318, 370, 418, 419, 424, 489.
 Palatul Domnesc (Biserica-), 8.
 Palatul (Grădinarul-), 119.
 Palazzo della Signora, 520.
 Paleologii, 440.
 Paleologul (Iacob-), 101.
 pălimare, 494, 673, 674.
 palissade, 47, 565.
 palmier (lemn de-), 266.
 paloș, 555.
 pambrii, 676.
 Pan Miha, 733.
 Pană, 56.
 Pană Apostol, 205.
 Pană Cismarul, 419.
 Pană Logofătul din Greci, 57, 581.
 Pană Spătarul, 729.
 Pană (Mănăstirea lui-), 9, 56, 66, 74, 75, 142, 266, 268, 270, 271, 449, 578.
 Pană Filipescu (casele Spătarului-), 423.
 Pană Vistierul, 187, 190, 268.
 Pană Vistierul (Mănăstirea lui-), 139, 146, 320, 323, 330, 342, 366, 371, 488.
 Panaiot (Chiriță-), 452.
 Panaiot Nicusios, 586.
 Panaiotake, 111.
 Panaiotake Dragomanul, 190.
 Panait, 307, 450.
 Pann (Anton-), 332, 347, 348, 353, 478, 487, 541.
 panaghiar, 22.
 Pandelakis Chiorul, 237.
 Pandele Doftorul, 119, 655.
 Pandurii, 580, 595.
 Pandurii Olteniei, 604.
 Panonia, 438, 627.
 Pantaleone (doctorul-), 655.
 Pantelimon, 8, 10, 310, 382, 391, 548.
 Pantelimon (cărămizile de la-), 10.
 Pantelimon (bis. Sftului-), 343.
 Pantelimon (doctorul-), 661.
 Pantelimon (Mah.), 319, 343.
 Pantelimon (moștele . Sftului-), 234.
 Pantelimon (Spitalul de la-), 661, 664.
 Pantelimonului (drumul-), 695.
 Pantelimonului (lacul-), 298.
 Pantelimonului (Mănăst.-), 125, 301, 332, 339, 382.
 Pantelimonului (lârgul-), 382, 462.
 Pantofarii, 744.
 Paolo Veronese, 517.
 Papa, 582, 585.
 Papa Postelnicul, 61.
 Papadopolu-Callimah (Al.-), 121, 280, 281, 394, 519, 521, 735.
 Paparudele, 694.
 Papazoglu (colonelul), 176, 184, 208, 297.
 Papazolu (hanul lui-), 493.
 Paphos, 703.
 Paphos (Grădinele din-) 188.
 Papilor (scrisorile-), 500.
 papistășească (Biserica-), 657.
 papistașii, 228, 657.
 paraclis, 86, 89, 116, 135, 316.
 paradă (musica de-), 537.
 Părăianii (boierii-), 369.
 paralicul, 458.
 paralicul (băcani cu-), 743.
 Parant (Louis-), 625, 629.
 Paraschiva (Sita-), 178, 225.
 Paraschiva din Căzanesci 189, 329.
 parc engles, 326, 505.
 parc italian, 510.
 părcălab (etimologia cuvântului-), 717.
 părcălabu (atribuțiile unui-), 720.
 Părcălabia, 723.
 Părcălabii, 89, 717, 718, 720, 721, 722, 734.
 părcane, 47, 201, 565.
 Parcevicii (Peter Freiherr von-), 410.
 părgar (atribuțiile unui-), 738.
 Părgarii, 34, 241, 256, 303, 315, 718, 723, 724, 729, 731, 734.
 Părintele Teodosie, 539.
 Paris, 3, 33, 35, 148, 163, 212, 214, 256, 259, 272, 273, 278, 283, 287, 301, 345, 361, 364, 365, 368, 369, 382, 401, 402, 410, 439, 457, 460, 462, 469, 471, 473, 494, 500, 505, 510, 511, 523, 524, 534, 543, 548, 561, 684, 547, 588, 589, 601, 607, 609, 611, 612, 614, 616, 618, 620, 621, 622, 623, 640, 631, 632, 639, 641, 650, 654, 659, 660, 665, 666, 692, 702, 703, 707, 712.
 Parisianii, 368.
 pârnaia, 699.
 Paros (insulă-), 198.
 Pârșcovenii (boierii-), 75, 198, 338, 392.
 Pârșcovenu Vornicul, 392.
 Pârșcovenului (casele-), 353.
 Parthenie, 262, 265.
 Parthenie (Egumenul-), 242, 285, 484.
 Parthenie (Patriarhul-), 264.
 Pârvan Abagiul, 215, 338.
 Pașă, 37, 120, 156, 159, 422, 552, 626.

- Pasagiul Român, 418, 424, 489.
 Pasărea (mănăstirea-), 262.
 „Pascal“ (casă-), 426.
 Pascale Grecul, 110.
 pașalic, 65.
 Passarovicî (pacea de la-), 78.
 Passaî, 439.
 Pasteur, 648.
 păstor român, 456.
 Paspale (Gheorghe-), 482.
 Pasvantoglu, 92, 623, 625.
 Pasvantoglu (hordele lui-), 92, 631.
 pașachină, 471.
 Patria (Strada-), 341, 370, 380, 391, 393.
 Patriarhiă, 78, 212, 256, 259, 264, 265.
patriarhicesc, (blestemul-), 262, 264.
 Patriarhiel (*vechilul*-), 268.
 Patriarhiel (logothet al-), 276.
patriđa, 252.
 Pătróia, 462.
 Patru-deci-de-Crucî, 4.
 pătura tăărăscă, 560.
 Păuna Dómna, 77, 122, 174, 693.
 Panselinos, 515.
 Pavel Grecul, 66.
 Pavel (pseudo doctorul-), 665.
 Pavia, 653.
 pazarghidén, 674.
 Pecersca, 258, 511.
 pecete domnescă, 242.
 pedepse, 115, 128, 473, 508.
pehlivanî, 689.
 Pejacevicî (Comitele-), 410.
 Pelimon (A.-) 20, 177, 250, 296, 297, 387, 516.
 Pellet, 614.
 Pellet & C-nie, 472.
 Pellet & Hortolan (Casa-), 614, 621.
Pelvinul, 49, 559, 570.
 Pencovicî (casele-), 135.
 Penticostar, 391.
 Penticostarul slavonesc, 255, 499.
 Pepeno (Donea-), 449.
 Pepeno (Ilinca-), 450.
 Pepeno (Pană-), 449, 450.
 Pepeno (Panaiot-), 449.
 Pera, 88, 234, 601, 701, 709.
 Pera (mănăstirea francesă de la-), 88.
 Perdicari (casa-), 425.
 Père Joseph, 410.
 Peresvetov (Ivașco-), 653.
 periodevti (doctori-), 652.
 Periș, 223, 418, 553.
 Periș (bătălia de la-), 38.
 perizóne, 148.
 pernióre scrise, 674.
 Perrhevos, 611.
 Persia, 12, 14.
 Perspectiva Newsky, 402.
 peruce, 589.
 Pescăria, 320.
 Pescăria-Vechiă, 210, 296, 380, 381.
 Pescăria-Vechiă (Strada-), 336.
 Pescariî, 297, 744.
 Pescarului (Hanul-), 493.
 pesci (soiuri de-), 699.
 Pescilor (scaunele-), 320, 338.
 Pesta, 12, 474, 615.
 petaci, 468.
 Petersburg, 127, 401, 402, 485, 511, 598, 622, 692, 694, 703, 704, 706, 708.
 Petersburg (Clopotul din-), 511.
 Pătrașcu, 200, 201, 242.
 Pătrașcu-cel-Bun, 40, 99, 132, 133, 679.
 Pătrașcu-Vodă, 39, 50.
 Pătrașcu-Vodă (strada-), 510.
 Pătrașcu-Vodă Călugărul, 99.
 Pătrașcu-Vodă (Nicolae-), 406, 576.
 Petre, 444.
 Petre Abagiul, 380.
 Petre Arménul, 517.
 Petre Vătaful, 349.
 Petre Vătaful de Măcelari, 484, 741.
 petreceri, 695
 Petremol, 101.
 Petru, 11, 17, 413.
 Petru (dinarul Sfintului-), 259.
 Petru-cel-Mare, 692.
 Petru Căpitanul, 591.
 Petru Cercel, 23, 40, 42, 102, 142, 158, 189, 200, 202, 242, 517, 530, 538, 555, 680, 689.
 Petru Cupeșul, 450.
 Petru Diaconul, 687.
 Petru Rareși, 510, 553, 653, 679, 680.
 Petru Schiopul, 189, 530, 538, 679.
 Petru-Vodă, 722.
 Petruwaradin (bătăliade la-), 549.
 Pharsalis, 351.
 Philimon, 474, 488.
 Philippe Mouskes (poet), 12.
 Photius (doctorul-), 659.
 Pič (Dr. Ladislăș-), 556, 717, 721.
 Piccolomini (strategul Silvio-), 49, 568, 570, 575, 604.
 Picior-de-lemn (Tănase-), 364.
 picnickuri, 90.
 pictor, 516, 521.
 pictor (episcop-), 281.
 pictori decoratori, 517.
 pictor frances, 523.
 pictori greci, 519.
 Pictori italianî, 516, 519.
 pictorii de biserică, 522.
 pictorul-zugrav, 521.
 pictura, 247, 513, 514, 520, 522, 523.
 pictura occidentală, 523.
 pictura religiósă, 515, 516.
 pictură rcmână, 543.
 Pier Damiano, 532.
 Pietă, 515.
 pieî argășite, 470.
 piétră (băști de-), 108.
 piétră (epoca de-), 4.
 piétră (hanuri de-), 86.
 piétră (hotar de-), 202.
 piétră-acră, 471.
 piétră cubică, 387.
 piétră săpată, 507.
 Piétra Vulturului, 653.
 pietrăriă (meșter de-), 520.
 pietre cioplite, 507.
 pietre de hotare, 203.
 pietre prețioșe, 149, 159, 212, 259, 260, 452, 514, 527, 528, 530, 531, 532.
 pietre tămăduitoare, 653, 665.
 Pietriceaua (Schitul-), 179, 677.
 Pilarino (Iacob-), 655.
 piloși, 565.
 Pind, 651.
 Pingaud (Léonce-), 601, 703.
 Pinum (oraș), 10.
 Pipera (Bis. de la-), 744.
 Pipolo, 459.
 Pirotul (balta-), 29.
 pirpiriî, 636.
 Pirum (orașel roman), 10
 pisaniă, 217, 520.
 Pisanî, 440, 441, 499.
 Pisanilor (comerciul-) 441.

- Pitar-Moșu (Biserica-), 210.
 Pitarii, 397.
 Piteșcii, 10, 15, 22, 39, 63, 78, 130, 170, 285, 444, 449, 505, 548, 683, 726, 727, 728.
 Piteșcilor (Dealul-), 203, 241, 285.
 Piteșcilor (viele din Dêlul-), 241, 285, 683.
 Piteșcilor (Drumul-), 449.
 Pitulicea Țiganca, 612, 644, 700, Plăcocoșul (moșia-), 28.
 plăieși, 580.
 Plaiuri, 144.
 Plania (Gérard-), 98.
 Plăpămarii, 744.
 Plătăreșcii (moșia-), 179, 242, 638.
 Platon, 215.
 Pliniu, 642.
 Pliniu Major, 641.
 Plutarcul (operă), 705.
pleop (la-), 345.
 Plevna, 558, 559, 570.
 Plevnei (Calea-), 358, 405.
 plocate stoborite, 675.
 plocóne, 60, 75, 120, 149.
 ploconul Sultanului, 452.
 Ploiești, 11, 90, 347, 578.
 Ploiești (călărași de la-), 55.
 plumb (învelitoare de-), 142.
 plumb (peceți de-), 252.
 Plumbuța (Mănăstirea-), 74, 82, 133, 726.
 pobriganiă, 116, 155.
 pocăltitură, 642.
 Pociovaliște, 470.
 pocitură (descântec de-), 654.
 podărese (muier-), 704.
 Podarii, 312, 395.
 Podgoria Piteșcilor, 148, 409.
 Podgoria din Sud-Saac, 148.
 Podoleni (plasa-), 19.
 Podul Agăi Iane, 309.
 Podul de la Gorgan, 309.
 Podul Mogoșoiei (Plasa-), 317, 319, 343.
 Podul-de-Nuiele, 308, 339, 341.
 Podul-de-Pământ, 236, 357.
 Podul-de-Pământ (Bariera-), 319.
 Podul-de-Pământ (Mahalaua-), 318, 341.
 Podul-de-la-Turn, 309.
 Podul Mogoșoiei, (Genesa lui-), 174.
 poduri (crai de-), 639, 640.
poduri mișcătoare, 308.
 Podurilor (arendași-), 493.
 Poenari (boier-), 75, 366.
 Poeni (moșia-), 272.
 Pogonians (Arhiepiscopia de la-), 195, 221.
pohvală, 67, 539.
 Poiana, 331, 366.
 Poiéna-Florescuți, 447.
 Poienar (Barbu-), 331.
 pojar, 641.
pokloneniă, 736, 737.
pokupeniă, 736.
 Polcovnicia podurilor, 383, 394, 743.
 Polcovnicii Agiei, 395.
 poli imperiali, 465, 469.
 Polihronie (doctorul-), 663.
 Poliția Capitalei, 408.
 Polizake (căminarul-), 472.
 Polonă (strada-), 494.
 Polonia, 102, 119, 410, 442, 448, 552, 572, 582, 583, 585, 587, 594, 595, 608, 615, 616, 619, 638, 701, 702, 717, 722.
 Poloni (neguțători-), 441, 448.
 Poloniei (cancelarul-), 53.
 Poloniei (regina-), 99.
 Polonii, 34, 48, 53, 106, 107, 542, 567, 572, 588, 599, 616, 622, 623, 700.
polovni, 711.
 Polovracii, 272.
 polychromotipiă, 471.
 Pomerania, 594, 680.
 Popa-Cosma, 169, 204.
 Popa Cosma (Mah-), 319, 344.
 Popa-Dârvași (Biserica-), 328.
 Popa Drăgoi, 483.
 Popa-Fierea, 169.
 Popa-Fierea (Biserica-), 209.
 Popa-Dârvași (Mahalaua-), 221, 319, 328.
 Popa Herea, 176.
 Popa Hierea (Biserica-), 148.
 Popa-Hierea-Sibilele (Biserica-), 338.
 Popa Hierea - Sibilele (Mahalaua-), 318.
 Popa Istrate (Mahalaua-), 323, 331, 409, 415.
 Popa Ivașcu (Mahalaua-) 171 319, 320, 321, 323.
 Popa-Nan (Bis-), 744.
 Popa-Nan (Mah-), 319, 343.
 Popa-Petre, 169.
 Popa-Petre (Mah-), 319, 344.
 Popa-Plăcintă (Biserica-), 228.
 Popa-Radu, 169, 335.
 Popa-Radu (Mahalaua-), 129, 200, 318, 319, 328, 335, 336, 343, 663.
 Popa-Rusu, 169.
 Popa-Rusu (Mah-), 319.
 Popa-Sóre, 169.
 Popa-Sóre (Bis-), 210, 744.
 Popa-Sóre (Mah-), 319, 343.
 Popa-Stoica, 73.
 Popa-Stoica (Biserica-), 210, 323.
 Popa-Stoica (Mah-), 210, 323.
 Popa-Tatu, 169.
 Popa-Tatu (Biserica), 188.
 Popa-Vlaicu, 518.
 Popesci, 38, 60, 64, 65, 110, 145, 188, 190, 205, 333, 347, 531, 581.
 Popesci (boier-), 75, 204, 208, 336, 380, 483.
 Popescu (Hrizea vel Vistier-), 67, 733.
 Popescu (Radu-), 183, 418.
 Popescu (Radu Vornicul-), 78, 418, 734.
 Popescu-Pasărea, 539, 541.
 Popesculu (Mahalaua-), 73, 148, 230, 238, 274, 297, 318, 333, 343, 370, 380, 414, 491.
 Popp (Const-), 464.
 Porfir Cupeșul, 450.
 Porfiria Dómna, 150.
 port de boieróică română, 681.
 pórtă (vornic de-), 18.
 Pórta-cea-mare, 193.
 Pórta-Donnécă de sus, 179.
 Pórta-de-Jos, 107, 227, 391, 392, 502.
 Pórta-de-Sus, 69, 111, 116, 124, 186, 193, 221, 305, 309, 328, 330, 391, 402, 450, 502, 508, 538.
portăreii, 629.
 portăriei (brésla-), 395.
 Porțile-de-Fer, 440, 449.
 portret în linii, 523.
 portrete (restaurare de-), 552.
 portrete religiose, 517.
 Portugalia, 200.
 Porumbreani, 147.
 poslujnici, 83, 149.
 poslujnici bisericeii, 219.
 posmagii, 453.
 Posony, 615.
 Poșta-Vechiă (Strada-), 370, 420

- postav (fabrică de-), 469, 593.
 postav ghiolghiol (contoșe de-), 688.
 postav unguresc, 591.
 postavuri de Brașov, 591, 593.
 postavuri franceze, 460.
 postavuri de Sibiu, 593.
 Postăvari (balta din-), 4.
 Postăvari, 204.
 Postăvari (Mah-), 203, 321.
 Postăvari (strada-), 298.
 postelnice, 587.
 Postelnicul-cel-Mare, 142, 395.
 Poștelor (Palatul-), 69, 404, 413, 416, 485, 486, 511.
 potaș, 456.
 Potcap, 168, 257.
 Potcovarii, 744.
 Potelul (bălțile-), 264.
 Potemkin (principale-), 598, 703, poteră (Polcovnicul de-), 395.
 Poterașii, 395.
 Potlogi, 130, 510, 520.
 Potlogi (palatul de la-), 510, 520.
 Potocénu Constantin, 174.
 Potocénu Maria, 174.
 Potocénu (Sanda-), 204.
 Potocénu (Vasile-), 204.
 Potok, 572.
 Potocki (contele Felix-), 703.
 Potocki (Ión-), 572.
 Potocki (oștile lui-), 504.
 Potocki de Potock (Ion-), 53, 54, 574.
 poverni, 328, 336.
 practicos (doctor-), 669.
 practoria (porta-), 35.
 prafuri-barut, 352.
 Praga, 571, 706.
 prăgarii, 727.
 Prager (casa-), 404, 423, 513.
 Prahova (județul-), 12, 15, 130, 147, 202, 281, 332, 365, 508, 517.
 Prahova (rîul), 9, 11.
 Prahovei (trecătorile-), 441.
 Prahovenii, 462.
 pravilă (explicația vorbeii-), 721.
 Pravilo Impărătesei, 315.
 praxis (obrazе cu-), 470.
 precupeți (vătaf de-), 741.
 Precupeții, 744.
 Precupeții (Bisericele-), 382.
 Precupeții-Nou (Biserica-), 62.
 Precupeții-Noi (Mah-), 319, 344.
 Precupeții-Vechi (Mah-), 319, 344.
 Preda (Barbu-), 37.
 Preda (jupânésa-), 246.
 Preda Păharnicul, 719, 720, 723, 724.
 Preda Postelnicul, 678.
 Preda Vornicul, 9, 270.
 Predel, 573.
 preistorică (epoca-), 5.
 Preoții, 167.
 Preoților (Lefurile), 169.
 Preoților (Starea-), 169.
 Preotului (Rolul-), 168.
 Pribegii, 61, 216.
 Pribegilor (óstea-), 578.
 pricolici, 644.
 Primăria, 358, 413.
 Primăriei (Arhiva-), 359.
 Primăverei (Str-), 420.
 Primul-Consul, 710.
 Principatele-Unite, 153, 432.
 Prinkipos, 234.
 Prințipul Zamfir, 689.
 Prisceni, 55, 578.
 Privelă (Casa de-), 131, 188, 328.
 privighiare (casa de-), 496.
 privilegiiuri, 470.
 Privilegia, 718.
 Probus (împăratul-), 10.
 Proca Neguțătorul, 450.
 procese comerciale, 444.
 proclat (a fi-), 262, 720, 724, 725.
 Procopiū Moscopoliténul (De-metriū-), 656.
 Procopoia, 649.
 profesori greci, 215.
 profora de Țarigrad, 541.
 proistoși, 742.
 Prometeu, 265.
 propagandă jacobină, 620.
 proprietate (călcări de-), 268.
 proprietate (hârtii de-), 492.
 Proroceni (hoierii) 185.
 Proskinitariul, 521.
 Prosovoski (mareșalul-), 713.
 prostimea, 74, 83, 304, 419.
 protomeșteri, 742.
 proptipendadă, 619.
 Protopopului (Biserica-), 74, 209.
 Protopopului (Mahalaua-), 333.
 protopsalt, 120, 134, 538.
 Proviant-Maistru, 713.
 Provaz (ogarii din-), 676.
 Prundul, 204, 299, 300, 307, 309, 333, 369.
 Prundului (Mahalaua-), 331, 333, prunelor (modul de conservare al-), 677.
 Prusia, 230, 457, 464, 557, 577, 595, 708.
 Prusiei (agonții-), 92.
 Prusieni, 599.
 Prutul, 107.
 Psalmilor (manuscriptul-), 706.
 psaltichiă, 541.
 psaltichiă grecăscă, 538.
 psaltichiă românească, 539.
 Puerta del Sol, 402.
 Pultava, 181, 593.
 Pultava (Episcopul de-), 622.
 punerea cușitului (léc), 644.
 Purcărenii, 444.
 Pușcăria, 96, 108, 110, 129, 134, 148, 219, 239, 315, 330, 353, 384, 394, 493, 581.
 Pușcăria Domnească, 115, 375, 380, 392, 502.
 pușcării Armășiei, 395.
 Pușcariu (Ión-), 500.
 pușcași, 555, 600.
 pusei (darea la țintă din-), 579.
 pusul lipitorilor, 644.
 Putna (județul-), 12, 19.
 Puțul-cu-Zalele, 184, 370, 418, 419, 489.
 Puțul-cu-Zalele (Bariera-), 342.
 Puțul Turnului, 380.
 Puturosului (Valca-), 179.

R

- rachiuri, 120, 169, 614.
 Racovișă, 82, 426.
 Racovișă (casa-), 423.
 Racovișă (casa Banului-), 713.
 Racovișă Const.-Vodă, 186, 215, 217, 660, 665.
 Racovișă (Dimitrie-), 208.
 Racovișă (Vistierul Dumitrașcu-), 208.
 Racovișă (Dumitrașcu Vornicul-), 89.
 Racovișă (Mihaî-), 363, 372.
 Racovișă (Mihail-Vodă-), 301, 302.
 Racovișă (paraclisul lui-), 227.
 Racovișă (Ștefan-Vodă-), 83, 221, 230.
 Racovișesci (boierii-), 150, 408, 690.
 Racovișescilor (casa-), 227.
 Rada (jupânésă-), 196.
 Radivoie Căpitanul, 736.
 Radovan, 15, 351.
 Rădovanca, 700.
 Radu, 37, 77, 121, 150, 248, 682, 720.
 Radu-cel-Frumos, 23, 25, 26, 27, 30, 36, 96, 97, 98, 500, 512, 513, 550, 603.
 Radu-cel-Mare, 28, 29, 36, 37, 38, 130, 552, 721.
 Radu Ceauș, 179.
 Radu Cocoră, 595.
 Rada Comisul, 267.
 Radu-Cupariul, 369.
 Radu-de-la-Afumași, 38, 515, 552.
 Radu din Fărcași, 264, 739.
 Radu (doctorul-), 664.
 Radu Logofătul, 56, 140, 449, 483.
 Radu Logofătul din Desa, 56, 187, 578.
 Radu Logofătul za Vistieria, 186.
 Radul (Mah-), 319, 343.
 Radu-Negru, 15, 326.
 Radu Orbul, 362.
 Radu VIII Paisie, 38, 553.
 Radu Postelnicul, 29, 197, 241, 405.
 Radu Postelnicul din Herăscî, 241.
 Radu-Șerban, 594, 604.
 Radu Tabacul, 316.
 Radu Tabacul (locul lui-), 315.
 Radu-Vodă, 23, 24, 36, 40, 50, 56, 57, 62, 150, 159, 216, 245, 248, 249, 304, 335, 402, 579, 580, 678, 689.
 Radu Vodă (Biserica-), 166.
 Radu-Vodă (Mahalaua-), 219, 267, 318, 333, 335, 730.
 Radu-Vodă (Mănăstirea-), 39, 42, 44, 55, 56, 65, 74, 80, 82, 96, 102, 110, 133, 134, 136, 146, 147, 155, 156, 177, 188, 193, 222, 196, 202, 205, 208, 219, 221, 223, 230, 234, 235, 236, 238, 239, 243, 245, 246, 248, 249, 251, 252, 259, 266, 267, 285, 286, 296, 298, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 312, 320, 322, 328, 331, 333, 338, 339, 342, 345, 346, 351, 362, 371, 379, 387, 393, 398, 402, 403, 407, 411, 412, 414, 417, 431, 446, 454, 470, 483, 484, 499, 502, 504, 513, 524, 530, 548, 563, 565, 567, 578, 580, 582, 657, 695, 696, 722, 725, 730, 731, 732, 733, 735, 738, 741, 743.
 Radu-Vodă (morile mănăstirei-), 303.
 Radu-Vodă (viele mănăstirei-), 249.
 Radu-Vodă Leon, 9, 61, 65, 66, 110, 146, 216, 270, 288, 304, 323, 360, 361, 366, 367, 372, 404, 688, 689, 729.
 Radu-Vodă Mihnea, 55, 133, 144, 152, 244, 245, 246, 247, 248, 321, 322, 406, 414, 447, 448, 504, 578, 582, 654, 678, 723.
 Radu Vornicul ot Șecariste, 392.
 Radu Zugravul Bucurescenul, 523.
 Rădulescu-Codin, 675.
 Raduliotul, 74, 156, 202, 236, 237, 238, 241, 242, 243, 249, 286, 303, 304.
 rădvane, 494, 593, 696, 711.
 Rafailă Monachul (Radu Popescu-), 183.
 Raffet, 191, 194, 480.
 Ragusa, 7, 500, 528.
 ragusanii (neguțătorii-), 448.
 Ragusanii, 440, 441, 442, 444, 445, 448, 457, 460, 462, 528, 577.
 Rahovei (Calea-), 309, 367, 358, 359, 402, 493.
 Rathivanul, 629.
 Rahtivanului (Ulița-), 393.
 Raiă, 89, 620, 622.
 Raicovici, 86, 149, 212, 274, 278, 382.
 Rákoczi, 64, 105, 261, 577, 583, 585.
 Rákoczi (George-), 536, 580, 691.
 Rákoczi George II-), 410.
 Racoți (George III-), 260.
 Ralet (casa Banului-), 424.
 Ralet (cișmeaua de la pórta banului-), 427.
 Ralet (Vornicul Isac-), 664.
 Rally (dr.-), 665.
 Ramazanul, 119.
 Rambaud (Alf.-), 616.
 rânii (doctor de-), 651.
 ranțuri (haine cu-), 671.
 Rareș (Petru-Vodă-), 359, 363.
 Rasgrad, 599.
 Räsgrädeni, 599.
 Rasty (dr. Ión-), 665.
 rața (joc), 695.
 Rathaus, 735.
 Ratisbona, 439.
 ravae, 699.
 Ravena, 143, 529.
 Raynaud (Dr.-), 644.
 Rărimișă, 170, 209, 595.
 Răzvan, 311.
 Răzvan (Biserica-), 274, 491.
 Răzvan (m-tirea-), 193, 393.
 Răzvanului (Mah-), 230, 318, 341.
 Récamier (Dómna-), 712.
 Recordon, 508, 698.
 recunoscere (carte de-), 362.
 Regensburg, 35, 439.
 regimente române, 596, 601, 602.
 Reghiul, 19.
 regulament de crescerea copiilor, 663.
 Reimers (Heinrich von-), 127, 703, 704.

- Reis-Effendi, 120, 622.
 Reis-Effendi (ploconul lui-), 452.
Renascerea, 159, 521.
 Republica, 616, 618, 630, 651.
 Republica franceză, 608, 612.
 Republicei-Franceze (ambasadorul-), 614, 630, 681.
 Republica (noul calendar al-), 614.
 Republicei Franceze (Consul general al-), 621.
 Republicei franceze (ministrul-), 626.
 Republicei franceze (supușii-), 628.
 Republicei (trimișii-), 620.
 rescumpărare de han, 484.
 Răsăritului (Biserica-), 260, 270.
 Răsăritului (episcopi ai-), 276.
 Răsăritului (patriarhi-), 264.
 Răsboieni, 25.
 Răsboienilor (anul-), 45.
răsboiă (de țesut), 471.
 răsboiū (bărci-de-), 592.
 răsboiū (consiliū de-), 521, 568.
 respântias (străjar), 387.
 Restaurațiune, 515.
 Restis (Pascuale de-), 442.
 Rémont, 256.
 rovent, 644.
 Revoluțiunea Franceză, 607, 609, 613, 615, 632.
 Revoluțiunei (Cronica-), 354.
 Reynie (La-), 368.
 Rhiġas, 607, 609, 611, 612, 614, 617, 621, 623, 626, 627, 631, 632.
 Rhin (florinī de-), 445.
 Rhinul-de-Jos, 718.
 Rhodos, 653.
 Richelieu, 410.
 Richelot (Mih -), 439.
 rîchiiță (piétră cu slove-), 501.
 Rilo (Mănăstirea-), 282, 283.
 rîmătorī (gostinărit de-), 321.
 rîmieni, 228.
 Rîmnic, 146, 233, 442, 444.
 Rîmnic (móră de la-), 27.
 Rîmnic (viele de la-), 29.
 Rîmnicénul, Isaia Monahul, 186.
 Rîmnicénu Naum (Protosinghelul-), 152.
 Rîmnicului (cîmpia-), 361.
 Rîmnicului (Episcopia-), 142, 178, 186, 223, 337, 420, 425, 516.
 Rîmnicului, Severin (episcopia-), 420.
 Rîmnicu-Sărat (județul-), 12, 19.
 Rîmnicu-Vilcea, 360, 361.
rînoaedi, 541.
 Riureni, 464.
 Robenhausen, 5.
 Robescu (Senator I. F.-), 252.
 Rogojinari, 744.
 roibine, 681.
rolină, 260.
 Roma, 3, 35, 77, 83, 128, 159, 166, 256, 345, 401, 402, 410, 501, 516, 641, 642, 646, 651, 653, 655, 693.
 Roman (Caliciī din-), 361.
 Roman (Vallum-), 9.
 Romanași, 8, 219, 472, 683.
 Romanet, 472.
 Romanet (casa-), 424.
 România-Mare, 548.
 Româniī Macedonenī, 618.
 Româniī din Pind, 651.
 Româniī de țéră, 600.
 Romani, 20, 35.
 Romanitis (Vistierul Grigoro-), 309.
 Romano-Bulgari, 651.
 româno-bulgari (împărași-), 11, 548.
 romano-catolică (biserica-), 223.
 Romantsoff (feld-mareșalul Petre-), 596, 598.
 Rosetti (Căminăreșa Marghio-lița-), 284.
 roșii, 587.
 roșii-de-la-Vedea, 580.
 roșii-de-țéră, 580.
 Roșiorii-de-Vede, 578.
 rosmarin (léc), 642.
 Roșu (hanul-), 493.
 Rosso (doctorul-), 65.
 Rota, 147.
 Rotarii, 744.
 Roxanda (Domnița-), 680.
 Rucăr, 78, 444.
 Rucăr (trecătorile de la-), 78.
 Ruda (satul-), 368, 457, 740.
 Rudeni (Boeri-), 75, 171, 321, 368, 369, 371, 374, 740.
 Rudénul (Chircă Banul-), 369.
 Rudénul (Chisar-), 740, 746.
 Rudénul (Chisar Paharnicul-), 740.
 Rudénul (Diicul-), 417.
 Rudénul (Diicul Spătarul-), 304, 581.
 Rudénul (Mihaī-), 375.
 Rudolf (Împăratul-), 518, 530, 571, 573, 575.
 Ruelle, 621.
 Ruf (Petru-), 17.
 Ruffray, 614.
 ruja (flóre), 675.
 rukavițe, 148.
rumâniă, 278.
rumâniă (slobod de-), 279.
rumuni (popii-), 243.
Rumuni, 234, 279, 572.
 Rumelia, 197.
 Runcu (moșia-), 147, 270.
 ruptórea nouă, 452.
 ruptórea vechiă, 452.
 Ruptura (Schitul-), 267.
 Rusciuk, 8, 45, 120, 153.
 Ruseiuk (pașa de la-), 80.
 Ruset (Constantin-), 124.
 Ruset (biv vel Logofétul Nicolae-), 372.
 Rusia, 14, 77, 91, 127, 153, 195, 223, 233, 258, 382, 420, 423, 432, 446, 457, 465, 469, 472, 485, 494, 511, 518, 521, 588, 595, 596, 598, 604, 609, 610, 612, 613, 615, 616, 620, 621, 624, 628, 632, 652, 692, 698, 708, 709.
 Rusia (blănurī de-), 450.
 Rusiei (agenții-), 92.
 Rusiei (Ambasadorul-), 127.
 Rusiei (consulii-), 233, 618, 628.
 Rusiei (Legatiunea imperială a-), 408, 409.
 Rusiei (monetele-), 443.
 Rușii, 34, 49, 84, 85, 92, 126, 127, 156, 228, 242, 421, 455, 473, 481, 496, 511, 542, 596, 598, 599, 601, 602, 607, 616, 703, 714.
 Rușii-de-Vede, 10, 55, 219, 444.
 Rușii-de-Vede (călărașii de la-), 55.
 Rușii-de-Vede (moșia-) 218.
 Russescu (Ión-), 482, 492.
 Russescu (Russe-), 482, 492.
 Ruste Alăutarul, 536.

S

- săborul*, 729.
 Sacagii, 397.
 Sacagiilor (Vadul-), 358.
 Săcele, 474.
 Sacholarie, 472.
 Sacholarie (baronul-), 419.
 sacnasiu 674, 711.
 Săcuianii, 365, 736, 737.
 Sadeler, 518.
Sadedică, 472.
 Saegii, 456.
 Safta Stolnicăsa, 148.
 Safta Stolnicăsa (Mahalaua de la-), 148,
 sagone, 47. 565.
 săgetarea, 579.
 Săidăcarilor (Ulița-), 330, 403, 460, 482.
 Saint-Denis, 148.
 Saint-Jacques (mahalaua-), 35.
 Saint-Luce, 622.
 Saint-Maurice (Dubois de-), 625, 629.
 Saint-Médard, 283.
 Saint-Sauveur (strada-), 369.
 Saint-Simon, 67, 745.
 Sakelarie (Dr.-), 665.
 Salamkemen (pacea de la-), 585.
 Salcia, 19.
 Salerno, 642.
 Salpetriera, 650.
 Șalvaragii (starosto de-), 199.
 Șalvaragiilor (ulița-), 403, 460.
 Salvaresi, 101.
 Salvatorului (strada-), 362, 369, 376.
 șamalagéna, 467.
samare, 348, 481, 482.
 Sâmbăta Morților, 387.
sameșul, 743.
 Samonida (călugărița-), 37.
 Samsarii, 470.
 Samuil, 11.
 Samur (blănuri de-), 680, 681.
 samur (ișlice de-), 131.
 Samurcaș (casa-), 713.
 San-Domingo (insula-), 624.
 San-Gennaro (statuia lui-), 646.
 sandrac (blană de-), 685.
 Sandul (poemă), 300.
 Sânge descântat, 644.
 Sangiak, 39.
 Sangulii, 237, 452, 532, 676, 686.
 San-Marco, 511.
 San-Marco (Zecca din-), 448.
 Sân-Petru, 462
 Sânta Maria în Ava Coeli (biserica-), 646.
sans-culottes, 613, 614, 615, 631.
 Șanțuri, 308, 309, 353, 365, 566, 576, 583, 590.
 Șanțuri (*Epistatul* de la-), 308.
 San-Vitale (biserica-), 529.
 Săpunarii, 297, 336, 744.
 Săpunarilor (Bis-), 210.
 Săpunarilor (Mahalaua-), 54 183, 184, 296, 298, 324, 336, 381.
 Sărindar, 65, 164, 197, 211, 212, 226, 297, 298, 304, 405, 408, 729.
 Sărindar (Cișmea de la-), 427.
 Sărindar (Spitalul de la-), 661.
 Sărindarului (Biserica-), 7, 15, 210, 351, 415.
 Sărindarului (locul-), 433.
 Sărindarului (Mah-), 341, 347, 370, 413, 417, 426, 730.
 Sărindar (Mănăstirea-), 204, 211, 215, 228, 304, 310, 339, 404, 405, 410, 416, 417, 418, 423, 431, 483, 646, 647, 729.
 Sărindarului (pădurile-), 5, 15.
 Saraci-bașa, 397.
 Sărăcinescii (boeri), 417.
 Sărăria Domnescă, 323, 340 350, 403.
 Sărăria-Vechiă, 353.
 sarasir, 452.
 Sărata (vii de la-), 685.
 sare (drept de a lua-), 245.
 sărei (arendășii-), 493.
 Șargețul (rîul-), 260.
șartul, 720, 742, 743.
 șarturi neguțătoresci, 466.
 Sașii, 24, 444, 462, 574, 575.
 Sașilor (invasiunile-), 500
 Sătenii (Moșia-), 175.
 Sathas, 121, 705.
 Șătrar, 450.
 Sava, 39, 58.
 Sava din Văcăreșcii, 296.
 Sava Sf. 127. 190, 423, 540, 541,
 Sava (Casele Sftului-), 349.
 Sava (Bis. Sftul-), 212, 227.
 Sava (colegiul Sftului-), 664, 669.
 Sava (Mănăstirea Sftului-), 74, 80, 144, 156, 213, 215, 267, 305, 349, 426, 483, 513.
 Sava (școala de la Sftul-), 127, 213, 214, 286, 316, 639, 707, 709.
 Savoia, 432, 577, 594.
 Savoia (Eugeniu de-), 78, 522.
 Saxa, 577, 594.
 Saxoni, 718.
 Saxonia, 660.
scădenia, 453.
 Scară (bătao la-), 88.
 scările în turnuri, 560.
 Scărișoara (moșia-), 683.
 Scarlat-Voevod, 150.
 Scaun (Cetate de-), 39.
 Scaune, 211.
 Scaune (balta din-), 4.
 Scaunelor (Biserica-), 75, 744.
 Scaune (Strada-), 323, 336, 403, 404.
 Scaunelor (Mah-), 54, 213, 318, 336, 339.
 Scaunele Pescarilor, 381.
 Scaunele Pescarilor (Mahalaua-), 318, 341.
 Scaunele-Vechi, 381.
 Scaunele-Vechi (Bis-), 210.
 Scaunelor-Vechi (Mah-), 183, 296, 349.
 Scaunele-Vechi de carne, 210.
 Schela, 676.
 schelele bogdănesci, 592.
 schelele hotarelor, 466.
 Scherer (H-), 439, 442.
 Schiaul (moșia-), 147, 270, 683.
Schiler, 179.
 Schiltberger (Hans-), 23, 499.
 Schimbarea-la-față, 176.
 Schimbații (moșia-), 685.
 Schimni-Aga, 397.
 Schina (dr. Dumitru-), 665.
 Schinderul (mahalaua-), 318.
 Schitul Măgurénului (Mah-), 318, 342.
 Schnürer, 280.
 Schönberg, 363.

- Școlă, 175, 221, 223.
 școlă cea mare, 608.
 școlă de cântări religioase, 538.
 Școlă de medicină de la Salerno, 642.
 școlă de psaltichiă, 199.
 școlă grecăscă, 215.
 școlă înaltă, 218.
 școlă italiană, 515.
 școlă venețiană (pictură), 513, 514.
 Școale (ulița-), 236.
 Școalei Grecesei (paraclisul-), 227.
 Școalelor (hrisovul de organizare al-), 540.
 Scopelos, 350.
 Scorțarului (Mahalaua-), 68, 175, 199, 227, 318, 327, 333, 335, 404, 413.
 scosuri (case cu-), 674.
 Scriban (Episcop al Argeșului-), 169.
serintitură, 611, 642.
 scrisul cu litere arabe, 648.
scuți venețiani, 306.
 Scufa (Iancu-), 472.
 Scufa (Grădina lui-), 694.
 scupiciul (pesce), 699.
 sculptură în piatră, 526.
 sculptură română, 543.
scumpiă, 471.
scutelnici, 310, 711.
 scutelnici pedestrași noi, 591.
 scutelnici pedestrași vechi, 591.
 scutelnicii Spătăriei, 395.
 Sebastia, 193, 279.
 Sebastiani (generalul-), 681, 712, 713.
 Sebastiani (mareșala-), 431.
 Secariste, 392.
 secerași (caț-), 557.
 secetă, 79, 454, 631, 714.
 Secuii, 161, 17.
 Secuime, 17.
 Secuimei (Tera-), 16.
 Seignobos, 283.
 șeici, 454.
 șeicilor (birul-), 454.
 Seimeni (Ceașul de-), 395.
 Seimenii, 59, 60, 63, 64, 110, 118, 125, 126, 395, 582, 591, 687, 736.
 Seimenilor, (revolta-), 59, 60.
 Șelăreasa Manda, 176.
 Șelari, 170, 487.
 Șelari (bis-), 744.
 Șelari (Mah-), 205.
 Șelari (Strada-), 95, 96, 116, 122, 148, 450.
 Șelarilor (ulița-), 403.
 Selenita (pietră), 653.
 Sălăușul, 20, 177.
 Selim III, 493.
 Seminarul Central, 706, 745.
 Sema Pârcălabilor (bir), 723.
 Sena, 35, 301, 543.
 Senatul, 22, 252.
 Senatul Veneției, 567, 638, 653, 656.
 Seniorul, 720.
 Serafim, 425.
 Seraiul muntenesc, 67.
 seraiul Sultanului, 470.
 Seraskierul, 120, 452, 453, 454, 515.
 sërba (joc), 695.
 Șerban, 67, 408, 575.
 Șorban (Bălașa-), 405.
 Șorban (Elina-), 224, 226, 321, 733.
 Șerban Județul, 190, 729.
 Șerban II Județul, 732.
 Șerban (Nedelea-), 405.
 Șerban (protopsaltul-), 541.
 Șerban-Vodă, 67, 68, 69, 115, 116, 150, 203, 402, 408, 413, 415, 425, 483, 484, 510, 511, 746.
 Șerban-Vodă (Biserica lui-), 199.
 Șerban-Vodă (Calea-), 95, 107, 198, 370, 391, 398, 402, 494, 507.
 Șerban-Vodă (Hanul-), 68, 75, 80, 183, 211, 221, 239, 341, 352, 403, 450, 460, 477, 479, 481, 482, 484, 485, 487, 510, 518, 596, 607, 690.
 Șerban-Vodă (Heleşteul lui-), 4, 9, 88, 131, 270, 298, 375, 391, 578.
 Șerban-Vodă (Mahalaua-), 174, 175, 227, 335.
 Șerban-Vodă (Palatul lui-), 410.
 Șerban-Vodă (Podul lui-), 68, 75, 198, 227, 338, 379, 391, 392, 393, 397, 422, 428, 430.
 Șerban-Vodă Constantin, 9, 22, 56, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 110, 140, 142, 144, 145, 146, 147, 150, 152, 153, 179, 198, 248, 261, 270, 306, 349, 360, 366, 371, 405, 483, 505, 519, 531, 536, 582, 583, 585, 646, 677, 688, 689.
 Șerban-Vodă Constantin (Biserica lui-), 84, 270, 504.
 Șerban-Vodă Radu, 54, 55, 140, 201, 224, 226, 321, 336, 391, 405, 406, 407, 559, 571, 572, 573, 574, 576, 577, 678, 691, 693.
 Șerban Vornicul, 205.
 Șerbănesci, 130.
 Sërbeni (moșia-), 160.
 sërbesci (baladele-), 439.
 sërbi (neguțătorii-), 448.
 Sërbi (Ulița dinspre-), 338.
 Serbia, 12, 82, 327, 432, 440, 515, 599, 608.
 Sërbiu 15, 45, 49, 53, 81, 107, 204, 320, 342, 380, 382, 455, 570, 599.
 Sërbiu (Mahalaua-), 156, 249, 267, 318, 342.
 Sërbilor (bigotismul-), 522.
 Sërbilor (Délul-), 187.
 Sestini, 6, 131, 660.
 Severinul, 16, 210.
 Severinului (Bani-), 228, 570.
 Sevestrenii (moșie), 23.
 Sèvres (porcelane de-), 532.
 Sexanta-Prista (oraș), 8.
Sfântă (ciuma), 640.
 Sfta Vineri (Școlă de la-), 226.
 sfașii, 459.
sfașicil, 469.
 Sfatul, 735.
 Sfinți (strada-), 41, 148, 458.
 Sfinților (Biserica-), 169, 209, 210, 381, 446, 580, 663, 744.
sfilele, 149.
 sforii (birul-), 452.
 Sforza (Bona-), 99.
 Sftului Anton (Pițeta-), 531.
 Sftului Ilie din Brosceni (mahalaua-), 319.
 Shakespeare, 644.
 Sibieni, 24, 26, 37, 442, 443, 550.
 Sibiu, 24, 29, 45, 98, 122, 261, 363, 441, 442, 444, 445, 462, 527, 528, 591, 678, 693, 737, 742.
 Sibiu (turnul de la-), 528.
 Sibilele, 209, 210.
 Sibilele (Biserica cu-), 209, 210, 211, 341, 381, 384, 580, 744.
 Sibilelor (Mah-), 338, 331.
 Sicilia, 637, 693.

- Siculi, 446.
 Sigismund, 7, 49, 114, 506, 566, 567, 571.
 Silesia, 456.
 Silesiani (căpitanii-), 49.
 Silex (arme și unelte de-), 4.
 Silistra, 120, 534.
 Silistra (pașa de la-), 80.
 silistră, 551.
 Silivestreniă, 23.
 Silivestru (Bis.-), 215, 744.
 Silivestru (Mah.-), 319, 338.
 Silva (Marchisul de-), 595, 596.
 Silvestru (Episcopul-), 280.
 Sima Stolnicăsa, 740.
 Simeon (Regele-), 438.
 siminichiă, 644.
 Simion (otelul-), 487.
 Simion Axentie, 204.
 Simion Stălpnicul (Sftul-), 58, 206.
 Simon-Petru (m-tirea-), 203.
simpatriotele, 701.
 Sinai (Muntele-), 146, 187, 258, 268, 649.
 Sinai (Mănăstirea din muntele-), 366, 489.
 Sinaia, 66, 573, 601.
 Sinaït (Episcopul-), 66, 268.
 Sinan-Pașa, 7, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 53, 54, 103, 201, 221, 243, 244, 245, 246, 249, 251, 348, 502, 504, 563, 564, 565, 566, 267, 568, 570, 574, 603, 653, 677.
 Sinan-Pașa (fortificațiile lui-), 54, 103.
 Sinan-Pașa (Palanga lui-), 44, 251.
 Șincaï, 15, 16, 23, 25, 38, 39, 40, 46, 54, 58, 60, 65, 77, 98, 99, 111, 121, 122, 132, 140, 146, 174, 192, 246, 258, 259, 260, 261, 276, 277, 278, 295, 301, 310, 349, 410, 454, 500, 515, 531, 536, 547, 565, 566, 572, 573, 580, 583, 590, 593, 616, 637, 638, 652, 656, 659, 693, 694.
 sinețele, 555.
 singeapuri, 451.
 sintesitori, 539.
șoricică, 663.
 Șipotul, 74.
 Șipotul Cișmelelor, 215.
 Șipotul Fântânelor, 310, 328, 471.
 Siria, 75, 262, 280.
 Șiștov, 91.
 Șiștov (Pacea de la-), 91, 609, 624.
 Sistoveni, 599.
 Sixt IV (Papa-), 26, 547.
 Skimni-Aga, 580.
 Slam-Rîmnic (județul-), 145, 362, 365, 412, 741.
 Slănic, 197.
 Slatina, 386, 444.
 Slănicului (Ocna-), 174, 182.
 Slatineni (boierii-), 75, 418.
 Slătineanu, 236, 426.
 Slătineanu (Casa Barbu-), 425.
 Slătineanu (George-), 708.
 Slătineanu (Radu Clucerul-), 470.
 Slătineanu (Scarlat-), 708.
 Slătineanu (Casa Vornicului-), 425.
 Slavii, 11, 15.
 Slavilor (cântările-), 538.
 slavone (némurile-), 295.
 Slavonia Dunărenă, 11.
 Slavonii, 8.
 slavonismul, 85.
 Slobozia, 216, 464.
 Slobozia (Biserica-), 56, 61, 216.
 Slobozia (Crucea de la-), 62, 63.
 Slobozia Domnăscă, 392.
 Slobozia-Domnăscă (Mah.-), 238, 318, 336, 338.
slavesnicul, 705.
 Slugeriă, 452.
 Smaranda, 80, 276.
 Smârdan (Strada-), 95, 96, 221, 391, 402, 404, 416, 485, 493, 507, 508, 510.
 Smyrna, 622.
 Snagov, 22, 37, 152, 280, 521, 699.
 Snagovului (Biserica-), 501.
 Snagovului (Mănăstirea-), 21, 22, 24, 28, 65, 74, 152, 406, 413, 420, 431, 432, 506.
sobă, (drept de-), 204, 205.
 Sobor, 262, 276, 289, 721.
soci, 393.
Societatea Amicilor, 607, 615, 626, 627.
Societatea de frățietate, 657.
Societatea filosofică, 615.
Societatea Geografică Română, 357, 433.
 Socol, 60, 444.
 Socol (Marele Clucer-), 302, 409, 679.
 Socrate, 215.
 Sofia, 193, 279.
 Sofia (Biserica Sfta-), 585, 631, 706.
 Sofia-Dorothea (Regina-), 595.
 Sofragiü, 119.
 Sofronie (egumenul-), 515.
 Sohm (Rudolph-), 718, 720.
 Șoimari, 120, 676.
 Soitarii, 131, 689.
 Solferino, 555.
 Soliman, 99.
 Soliman Magnificul, 99, 553, 586.
 Solms (Von-), 708.
 Solotrului (Câmpul-), 300.
 Solticov (Generalul-), 153, 465.
 șoltuzii, 718, 720.
Sorcova, 695.
 Sorel (Albert-), 612.
 Sórelni (Strada-), 95, 135.
 Sornum, 10.
 Șotânga, 470.
 Șovarescii, 147.
 Spa, 630, 709.
 Spanțovul-de-Sus, 202.
 Spătăreii, 587, 591.
 Spătăria, 743.
 Spătăria-cu-stelele, 115, 118, 508, 745.
 Spătăria-mare, 115, 118, 508, 745.
 Spătăria-mică, 115, 118, 508.
 Spătăria-nouă, 115, 508.
 Spătăriei (brésła-), 395.
 Spătăriei (Polcovnicul-), 395.
 Spătăarul-cel-Mare, 395.
 Spătăarul (Puțul-), 335.
spăceriă, 351, 352.
 Spirea Doftorul, 125.
 Spirea 'n Dél (Mah.-), 318, 341.
 Spirea-Vechiă (Bis.-), 744.
 Spirei (Délul-), 712.
 Spirei Doftorul (Bis.-), 217, 41.
 Spiridon (Sftul-), 155, 164.
 Spiridon (Biserica Sftului-), 491.
 Spiridon (M-tirea Sftul-), 285.
 Spiridon (Schitul Sftul-), 148.
 Spiridon-Noü (Bis. Sftul-), 218.
 Spiridon-Noü (Mân. Sftului-), 318, 342.
 Spiridon-Noü (M-tirea Sftului-), 350, 393.
 Spiridon Taumaturgul, 649.
 Spiridon Vechiü (Bis. Sftului-), 217.
 Spiridon-Vechiü (Ilanul Sftului-), 491.

- Spiridon-Vechiū (mănăst. Sftu-
lu-), 74, 318, 340, 420, 730.
Spiridonēnca (moșia), 217.
Spital de nebuni, 661.
Spontoni, 446, 556, 557, 562, 563,
568, 570, 575.
Sprea (riū), 3.
Stadthaus, 735.
Stahl (doctorul-), 660.
Staicu, 171.
Staicu (Bis.-), 219.
Staicu (Mahalaua-), 318, 342.
Staicu Neguțătorul, 451, 461.
Staicu Paharnicul, 118, 384, 385,
740, 746.
Staicu Postelnicul, 37.
Stamate (Const.-), 620, 621, 622.
Stamatie (Jupănul-), 723.
Stamate (neguțătorul-), 726, 727.
Stambul, 88, 406.
stampă, 469, 525.
Stan, 591.
Stan Cacioracia, 724, 725.
Stan Județul, 718, 719, 723.
Stan Neguțătorul, 447.
Stan (preotul-), 520.
Stan polcovnicul, 383.
Stan Rachiarul, 723.
Stan Starostea de Șalvaragii,
199.
Stana, 170.
Stanca 200, 215.
Stanca Dômna, 41, 195, 677.
Stanca Jupănesa, 116.
Stanescii (moșia-), 227.
Stănescilor (Mănăstirea-), 414.
Stănescului (Hanul-), 491.
Stanciul, 444.
Stanciul Logofătul, 380, 447.
Stanciu (Stolnicul-), 206.
staroste (atribuțiile unui-), 743.
Starostele-cel-Bătrân, 486.
starostiă (carte de-), 364.
Starowolski, 570.
stațiune preistorică (Bucure-
scii-), 4.
stațiune romană (Bucurescii-),
10.
Stat-tampon, 596.
statue romane, 527.
Stavrinus Dascălul, 120.
Stavrinus Grecul, 533.
Stavrichita (Mănăstirea-), 174.
Stavropoleos (Bis.-), 219, 220,
223, 327, 404, 416, 485.
Stavropoleos (Hanul-), 489.
Stavropoleos (Iónikie-), 221, 416.
Stavropoleos (Mănăstirea-), 416,
450, 479, 726, 740, 741.
Stavropoleos (Școala de la-), 316.
Stavropoleos (Strada-), 193.
Ștefan, 121.
Ștefan Băltărețu, 472.
Ștefan (Bis. Sftul-), 148, 221, 353.
Ștefan (Mitropolitul-), 143, 199.
Ștefan I (Mitropolitul-), 142, 144,
145, 146.
Ștefan-cel-Mare, 24, 27, 97, 360,
361, 363, 501, 514, 517, 550,
551, 652, 653.
Ștefan (Egumenul-), 174, 412.
Ștefan (Gheorghică-), 64.
Ștefan-Uroș, 440.
Ștefan-Vodă, 24, 25, 61, 101, 135,
183, 216, 302, 693, 694.
Ștefan-Vodă Surdul, 42.
Ștefanache (logofătul-), 711.
Ștefanesci, 130, 285.
Ștefanescu (Gr.-), 307.
Ștefulescu, 732.
Stég. (sub-diviziune militară-),
262, 550, 562, 575, 586, 587,
589, 591, 599.
stéguri de dorobanți, 591.
stéguri domnesci, 397.
stégul lui Vel Agă, 591.
stégul lui Vel Căpitan, 591.
stégul ot Craiova, 591.
Stégul Raii, 591.
stégul Stanciului, 591.
stégul Vălenilor, 591.
Steinville (Comitele-), 521.
Steinville (mareșalul-), 78.
Stejarului (Bis.-), 221.
Stejarului (Mah.-), 221, 310, 318,
323, 336.
Stenahoriă, 123.
Stelea (Bis.-), 221.
Stelea (Mahalaua-), 318, 320, 338,
502.
Stelea (Mănăstirea-), 189, 239,
242, 379.
Stelea Spătarul, 221, 222, 251,
338.
Stelea (M-tirea Spătarului-), 251,
329, 338, 342, 380, 553, 567.
Stelea (suburbia-), 370.
Stelea (Strada-), 44.
Stelea (viele de la-), 370.
Stelian (Sftul-), 155, 646.
Sterie Luminărarul 213.
Stettin, 680.
Sténa, 695.
Stibor, 442.
sticlă (fabrică de-), 470.
stihare, 532.
stihirarul, 539.
Știrbel (boierii-), 75, 331.
Știrbel (casa Banului-), 424.
Știrbel (Constantin Clucerul-),
282.
Știrbel (Ecaterina-), 184.
Știrbel (Ilie-), 78, 219.
Știrbel (Matei-), 282.
Știrbel (Stanca-), 281, 282, 691.
Știrbel (Șerban-), 282, 283.
Știrbel (Slugerul Șerban-), 265,
281, 691.
Știrbel (Tudor-), 282.
Știrbel-Vodă (Strada-), 370, 420.
Știrbóica (Domnița Catinca-),
339.
Stockholm, 107.
Stoian, 179.
Stoian Clucerul, 417.
Stoian (Grădina lui-), 366.
Stoian Păpușa, 724.
Stoica, 444.
Stoica Butarul, 725.
Stoica Clucerul, 221.
Stoica Logofătul, 411.
Stoienescii, 121, 147.
stolniceii, 587, 591.
Stolnicesei (satele-), 77.
străini (isprăvnicatul de-), 743.
Străini (Sameșul de-), 743.
Străini-Dobreni (comună), 13.
Strakosch-Grassmann (Gustav-),
12.
Strasburgh (Paul), 7, 103, 107,
448, 530, 536, 560, 579, 677.
Strehaia (M-tirea-), 335.
Streiu (rîul-), 260.
Strida (Leon-Vodă-), 740.
Striharețul (Mănăstire), 23.
Strikowski (Martin-), 101, 514.
Strimba (moșia-), 234.
Strimbenii (némul-), 336.
Stroe Vătaful za aproși, 186.
Stroie Vistierul, 739.
Stroie Vel Vornic, 66, 67, 304,
733.
Stroésca (pădurea-), 13.
Stroiescului (Gardul-), 316.
stuck (lucrări în-), 520.
Studina (moșia), 737.
Sturdza (D. A.-), 539.
Sturdza (Tóder vel Spătar-), 733.

- Sturdzenii (moșia-), 737.
 Sturdzescii, (boori), 712.
 Sucova, 25, 45, 98, 363, 405, 444, 550.
 Sud-Saac, 147, 148.
 sudiții nemțesci, 491.
 Suedes, 579.
 Suedesi (soldații-), 181, 593.
 Suedia, 7, 103, 105, 107, 230, 432, 536, 570, 577, 578, 579, 533, 594, 626.
 Suediei (ambasadorul-), 448.
 Șufariul (Gheorghe-), 60, 140.
 Subaia (moșia-), 202.
 suilgii, 311, 312.
 suilgi-bașa, 426.
 Sulimanurii, 169.
 Sulina, 592.
 sulițe văruițe, 587.
 Sultana, 69.
 Sultana-Validé, 120, 234, 680, 692.
 Sulzer, 6, 10, 125, 131, 181, 187, 315, 415, 485, 512, 520, 642, 660, 694.
 supușii francesi, 624, 629.
 Surda (Atinia-), 362.
 surghiun (pedepsă cu-), 89, 709.
 surguciu, 680.
 Surlănescii, 444.
 Surlan, 537, 591, 593.
 Surpatele (M-tirea-), 516.
 Surugii Mărilor, 439.
 Sutter-Gramont, 4.
 Șuțu, 82, 644.
 Șuțu (Constantin-), 624.
 Șuțu (Mihail-), 91, 127, 170, 612, 626.
 Șuțu (Mihail-Vodă-), 310, 322, 426, 429, 470, 522.
 Șuțu (Mihalake-), 540, 598.
 Șuțu (Mihail C.), 611, 620, 621.
 Șuțulescii, 408, 622.
 Șuțului (Lacul-), 297, 381.
 șuvăite, (ulițe-), 345.
 Suvarov, 91, 126, 421, 422, 473, 542, 602, 623.
 suvelniță, 471.
 Svițera, 676.
 Sylvain Maréchal, 702.
 Szekely (Moise-), 573, 575.
 Szentmariai, 615.
 Sziget (castelul-), 586.

T

- Tăbăcăria, 470.
 Tabaci (Vătaf de-), 741.
 Tabacii, 65, 197, 204, 235, 297, 300, 404, 405, 408, 417, 729, 730, 731, 741, 744, 745.
 Tabacii (Mahalaua-), 156, 249, 267, 298, 319, 338, 339, 347.
 Tabacilor (Biserica-), 204, 316.
 tabele grece, 525.
 tabele italiene, 525.
 tabele române, 525.
 tabelele picturilor francesi, 525.
 tabelele picturilor germani, 525.
 tabeluri, 469, 543.
 tabeluri religioase, 518.
 tabinuri, 452.
 Tabla-bașa, 397.
 taclitul, 459.
 Tagliamento, 626.
 tainițe, 34, 100, 108, 157, 506.
 taleri imperiali, 464.
 Talhâsciul (Terzi-Mustafa-Aga-), 108.
 talience, 704.
 Talleyrand, 623, 624, 630, 666.
 Tălpașii, 595.
 Tălpașii dorobăneșci, 395.
 Tâmbărescii, 267.
 Tâmblac, 25, 27.
 Tâmburescii, 213.
 Tamisa, 4.
 Tănase (Șitul-), 177.
 Tănase vel Portariul, 729.
 Tânganului (Mănăstirea-), 242.
 taraci, 307.
 tarafuri, 537.
 târbacă (darea în-), 695.
 Târca (Mahalaua-), 267.
 Tarciniu Priscul, 35.
 târg (a da prin-), 643, 740, 746.
 Târgoviște, 6, 11, 15, 18, 22, 23, 24, 25, 29, 34, 37, 38, 39, 42, 46, 49, 59, 60, 62, 63, 64, 102, 103, 108, 110, 130, 140, 142, 144, 145, 154, 156, 158, 172, 175, 189, 193, 212, 229, 247, 251, 255, 259, 263, 298, 305, 359, 391, 410, 413, 444, 443, 449, 499, 515, 518, 538, 548, 550, 560, 565, 566, 568, 573, 575, 582, 583, 638, 655, 721, 725, 735.
 Târgoviște (Bariera-), 319.
 Târgoviște (Polcovnicul de-), 395.
 Târgoviște (Sticlăria de la-), 470.
 Târgoviștei (Drumul-), 54, 55, 298, 324, 382, 403, 449.
 Târgșorul, 444.
 Târgului (Plasa-), 317, 318, 340, 423.
 Târgul-de-Afară, 80, 107, 333, 379, 382, 446, 454, 462, 487, 581.
 Târgului-de-Afară (Bariera-), 319.
 Târgul-de-Afară (Mahalaua-), 343.
 Târgului-de-Afară (Plasa-), 317, 318, 342.
 Târgului-de-Afară (Podul-), 74, 75, 209, 222, 297, 312, 336, 338, 341, 346, 357, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 402, 430, 746.
 Târgul-de-Sus, 41, 80, 166, 180, 213, 382, 403, 449, 454, 458, 462, 483, 485, 487, 518, 727, 734.
 Târgul-din-Năuntru, 41, 80, 139, 148, 156, 166, 193, 213, 311, 330, 338, 345, 381, 402, 415, 426, 446, 449, 454, 458, 462, 482, 487, 488, 492, 734.
 Târgul-Jiului, 717, 723, 732.
 Târgul Moșilor, 580, 581.
 Târgu-Vestei, 359.
 Tarigrad, 75, 119, 258, 259, 288, 290, 306, 393, 455, 471, 481, 508, 522, 539, 541, 697, 698, 711, 740.
 țărini, 15, 17, 500, 501, 549, 551.
 Târnova, 11, 210, 549.
 Târnovul, 192, 740.
 Târnovului (Episcopul-), 279.
 Târnovului (M-stirea-), 174, 406.
 Țarstvenik, 11.
 Tălăranii, 130.

- Tătari (armată din-), 57.
 Tătarii, 12, 13, 14, 15, 29, 34, 40, 42, 50, 53, 64, 65, 68, 69, 78, 112, 142, 156, 157, 177, 532, 542, 548, 549, 556, 570, 574, 576, 580, 585, 587, 589, 601, 677, 688, 695.
 Tătarii-Jidovi, 13.
 Tătarii-Mongoli, 549.
 Tătarilor (Măgura-), 13.
 Tătarilor (Siliscea-), 13.
 Tătarilor (Valea-), 13.
 Tatul Părcălabul, 722.
tacidul, 452, 458, 481.
 Teatru, 210.
 Teatrul Național, 323, 418, 424, 488.
 Tecuci, 18.
Tedeschi, 481.
 Teftendarul, 120.
 Tegeanii, 147, 270, 683.
 Teilor (Câmpia-), 696.
 Teilor (Lacul-), 298.
 Telega (Ocenele de la-), 245.
telegar (cal), 235, 466.
 Teléjen (trecătorile de la-), 78.
 Teléjenul 17, 78, 444.
 Teoorman, 8, 19, 147, 155, 265, 281, 283, 326, 419.
tembelă, 626.
 Templul Israelit, 370.
tenori, 539.
 Teodor (Arhitectul-), 501.
 Teodora (Impărătesa-), 529.
 Teodorake (doctorul-), 659.
 Teodorescu (G. Dem.-), 120, 128, 236, 300, 347, 386, 431, 443, 501, 502, 503, 507, 529, 541, 555, 557, 559, 560, 562, 571, 574, 575, 583, 592, 672, 675, 676, 677, 696, 699, 735.
 Teodoru (Mihalache-), 359.
 Teodosie, 553.
 Teodosie (Mitropolitul-), 65, 66, 68, 110, 146, 187, 204, 264, 276, 277, 691.
 Teodosie (Monahul-), 147, 332, 409.
 Teodosie Spătarul Rudénul, 187.
 Teodosie-Voevod, 515.
 Teofan (Patriarhul-), 264, 265.
 Teofan Shimonahul, 204, 307, 333.
 Teofil (Mitropolitul-), 134.
Teoreticonul, 541.
 Tepeși (Vlad-Vodă-), 26, 27, 550.
 Tepelus (Laiot-Bassarab-), 27.
țercoavnicii, 741.
 Țerile-de-Jos, 439.
 Ternaux-Compans, 280.
terțane, 452.
 Terzburg, 549.
 Teșila (moșia-), 733.
testim (a face-), 665.
 Tessalia, 608, 661.
Testamentul Marelui Postelnicesc, 405.
 testemele (fabrică de-), 470, 471.
 testemeluri (rochiă de-), 471.
 Tesviténul (Ilie-), 196.
 Teulescu, 466.
 Teutonî (Cavalorii-), 718.
 Therapia, 525.
 thermală (stațiune-), 630.
 Thornton, 469.
 Thugut, 612, 626.
 Tyannus, 20.
 Tibru, 3.
 Țigănesci, 643.
 Țigănescii (Mănăstirea-), 74, 196.
 Țigani lăutari, 537.
 Țigani, stringători de aur, 226.
 țigăniă, 710, 711.
 Țigănia Mitropoliei, 298, 359, 362, 368, 376.
 Țigănia Orașului (Mahalaua-), 361.
 Țigani, 88, 113, 243, 291, 308, 361, 365, 404, 528, 534, 536, 610, 683, 685, 687, 698.
 Țigani (Ulița cu-), 361.
 Țigani Domnesci, 139.
 Țigani Mitropoliei, 364.
țimbalisti, 537.
 Timpea Alăutarul, 536.
țini, 695.
 Tipografia, 491, 626.
 Tipografia lui Antim Ivirenul, 521.
 Tipografia Mitropoliei, 278.
 Tipografia de la Sfântul Sava, 278.
 Tipografia de la Snagov, 230.
tipsii, 452.
 Țirchilescii, 223.
 Țirchilescii (Bis-), 223.
 Țirchilescii (Mahalaua-), 343.
 Țirchilescii (nēm-), 223.
tiriachi, 660.
 Tismana (Mănăstirea-), 22, 28, 29, 37, 67, 130, 276, 516, 717.
 Tismana (rîul-), 27.
 Titirezul (M-tirea-), 675.
 Titus Attius Divixtus (medical-), 635, 651.
 Toader (Grădina lui-), 366.
tobe turcesci, 587.
toboșari, 537.
 Tocilescu (Gr. G.-), 4, 9, 10, 16, 17, 21, 22, 178, 243, 406, 407, 428, 443, 523, 549, 550, 635, 645, 731.
 Togan (câine-), 676.
 Togozenii (moșia-), 251.
 Toma Alimoș, 556, 562.
 Toma Județul, 732.
 Tomescu (Preotul-), 639.
 topci-bașa, 601.
topcii, 88.
 Topescii (satul-), 28.
 Topliceni (boierii-), 75.
 Toptangii, 458, 460, 487.
 Topuzul, 397, 555, 747.
 Torstenson (general suedes-), 577.
 Toscana, 509.
 toscană (limba-), 515.
 Toți Sfinții, 171.
 Toți Sfinții (Mănăstirea-), 148.
 Totoescul (boier), 332.
 Totoescului (Mah-), 332, 338.
 Tott (Baronul de-), 532, 601, 685.
 Tournour (Le-), 621.
tournois, 560.
 Toveșanii (moșia-), 285.
 Town-hall, 735.
 Tracia, 10.
 tractate comerciale, 440.
 Traian, 6, 14, 29, 150, 439, 440.
 Transilvania, 12, 13, 16, 22, 26, 49, 54, 57, 62, 64, 90, 98, 99, 104, 105, 107, 245, 260, 261, 278, 285, 442, 443, 445, 454, 523, 530, 543, 556, 563, 564, 566, 569, 571, 572, 573, 574, 575, 579, 582, 583, 585, 608, 615, 616, 630, 635, 639, 664, 680, 687, 690, 691, 709, 712, 718, 720, 742.
 Trapezundeii (Arhiepiscopul-), 218.
 Trăsnea (Casa-), 424.
trasul babelor, 642, 643, 644.
 Trei-Erarhii (Biserica-), 118, 214, 280.
Trei-zeci de ani (Resboiul de-), 57.
Trică draghie, 474.
 trichele, 149.

- tricolici, 644.
 Triest, 626.
 Trîmbițașii, 537, 591, 593.
 Trîmbițașilor (Mahalaua-), 75, 308, 310, 341.
triplă alianță, 585.
 tripod, 237.
 Trisfetitele, 182.
 Troados (Egumenul-), 252.
 Trocar, 474.
 Troianului (Căpul-), 9, 270.
 Troiță (Sfta-), 50, 243.
 Troiță (Biserica Sfta-), 42, 58, 166, 251, 391, 502, 504.
 Troiță (Sfta-) (Mănăstirea, 36, 40, 44, 43, 49, 144, 146, 201, 209, 222, 241, 245, 246, 248, 267, 300, 301, 302, 335, 506, 563, 565, 566, 725.
 Troițe (colina M-tirei Sftei-), 306, 387, 567, 722.
 trompete germane, 587.
 tropaeul, 467.
trouvères, 652.
 Trubetzkoï (Casa-), 426.
 Tübingen, 363, 499.
 Tudor, 83.
 Tudor (pandurii lui-), 600.
 Tudor Cămărașul, 264.
 Tudor din Bogdănesci, 595.
 Tudor (popa-), 724.
 Tudor Vladimirescu, 6.
 Tudora Dómna, 221.
 Tudoran Clucerul, 332, 403.
 Tudoran Județul, 725, 735.
 Tudorașcu Fărcășanu (ispravnicul-), 523.
 Tudosia, 680.
 Tufecci-bașa, 397.
 tufecii, 395.
 Tufeni, 150.
 Tuiul, 587.
 Tulumbagiilor (corpul-), 350.
 tumbelochiuri, 132.
 tun (iərbă de-), 243, 244.
 tunarii, 591, 593.
 tunuri de cireși, 555.
 tunurilor (Căpitanul-), 555.
 Tunusli (frații-), 360.
 Turbați (Comuna), 13.
 Turburea (Moșia-), 179, 657.
 Turcia, 27, 73, 119, 442, 445, 449, 454, 455, 456, 481, 482, 566, 598, 599, 607, 609, 622, 624, 627, 632, 657, 660, 690.
turciă, (judecată pe-), 88.
 Turcii, 23, 25, 26, 34, 39, 42, 44, 45, 46, 49, 50, 53, 53, 54, 57, 58, 62, 63, 64, 65, 68, 78, 80, 81, 83, 84, 85, 89, 91, 97, 99, 103, 105, 107, 142, 143, 156, 157, 158, 195, 229, 261, 280, 323, 338, 348, 393, 394, 406, 410, 411, 421, 422, 428, 441, 443, 444, 448, 454, 466, 481, 484, 489, 502, 505, 511, 522, 532, 534, 542, 551, 552, 553, 557, 564, 565, 566, 567, 570, 572, 575, 580, 581, 583, 585, 586, 587, 590, 592, 593, 596, 599, 601, 602, 609, 625, 626, 659, 660, 672, 677, 695, 704, 714, 746.
 Turcii Capanlii, 486.
 Turcilor (Ulița-), 345.
 tureo-ruse (rësboiele-), 471.
 Turcului (Podul-), 9, 270, 309, 375.
 Turda, 53.
 Turdei (Câmpia-), 53, 571.
 turci (neguțători-), 448.
 Turingi, 718.
 Turingia, 718.
 Turnavitu, 611, 614, 632.
 Turnul, 84, 588, 598.
 Turnul Londrei, 401.
 Turnul-Măgurele, 80.
 Turnu-Roșu, 64, 330.
 Turnul-Severin, 635, 651.
 Turnului (Podul-), 297.
 Turnului (Puțul-), 116, 330.
 Turnului (Schela-), 448.
 turnuri pătrate, 551.
 turnuri rotunde, 551.
 Turtucaia, 10, 593.
 Turtucăieni, 599.
 Tutana (M-tirea-), 249, 414.
 Tutănescii (moșia-), 249.
 Tutungii, 745.
 Tuturor Sfinților (Biserica-), 320, 491.
 Tuturor Sfinților (Mănăstirea-), 78.
 Tzuki (Pulheria) 188.

U

- Ubicini, 11, 607.
 Udrea Pavel, 176.
 Udrea Stanca, 176.
 Udrican Clucerul, 223, 248, 733.
 Udrican (Maria-), 223.
 Udricani (Biserica-), 223, 252, 353, 733.
 Udricani (Mah-), 318, 342, 348.
 Udricani (Școala de la-), 316.
 Udriste Logofătul, 483.
 Udriste Vistierul, 41, 405, 406.
ughî, 366, 728, 731.
 uime, 642.
 Ujvár, 585.
 Ulița Boierăscă, 423.
 Ulița-Mare, 41, 107, 213, 324, 343, 345, 402, 403, 409, 410, 415, 449, 518.
 Ulița-cea-mică, 518.
ulieri, 336.
 Ulphilas (episcopul Goșilor), 10.
 Ungaria, 12, 13, 17, 25, 26, 45, 93, 439, 441, 456, 547, 549, 551, 568, 575, 577, 592, 608, 615, 616, 702, 722, 747.
 Ungariei (magnații-), 530.
 Ungro-Vlahia, 144, 147, 159.
 Ungro-Vlahiei (Mitropolia-), 159, 248, 286.
 Ungro-Vlahiei (Mitropolitul-), 144, 146, 156, 270, 277, 281, 301, 373, 521.
 unguresc (postav-), 452.
 unguresci (galbeni-), 260, 266.
 Ungurii, 15, 16, 20, 34, 42, 45, 46, 49, 53, 81, 101, 103, 455, 500, 504, 530, 542, 550, 559, 565, 566, 570, 573, 575, 616, 678, 679, 680, 712.

- Universal-Gabroveni (Hot.), 482.
 Upmark (Gustaf-), 107.
 Urdăreni (boierii-), 75.
 Urđicénul, 68.
 Urechia Cronicarul, 24.
 Urechia (V. A.-), 85, 91, 118,
 124, 126, 128, 129, 131, 134,
 135, 149, 155, 169, 175, 179,
 182, 185, 186, 190, 196, 198,
 199, 203, 204, 209, 212, 215,
 217, 219, 221, 223, 224, 227,
 275, 284, 295, 304, 307, 308,
 309, 310, 311, 318, 322, 323,
 333, 338, 339, 344, 346, 348,
 351, 353, 356, 381, 383, 384,
 394, 397, 408, 416, 419, 421,
 422, 426, 428, 458, 462, 464,
 466, 470, 472, 473, 486, 489,
 491, 496, 523, 541, 547, 550,
 586, 640, 643, 644, 661, 663,
 664, 665, 695, 708, 709, 732,
 733, 741, 742.
 Uriasi, 13.
 Uricariul (Acintea-), 588.
 Urländesci (moşie), 28.
 Urlă'n sus (Hanul lui-), 494.
 Urlaşi, 711.
 Urlăţeni (boieri), 359.
 Urlăţenu (Clucurul Scarlat-), 359.
 Ussarskoi Voloskoipole, 596.
 Uşurelul Căpitanul, 677.

V

- Văcăresci, 37, 46, 58, 80, 83, 150,
 296, 351, 552, 565, 593, 611.
 Văcăresci (Calea-), 41, 96, 148,
 370, 380, 391.
 Văcărescii (Mah-) 342.
 Văcăresci (Mănăstirea-), 69, 80,
 131, 155, 215, 219, 234, 249,
 285, 305, 330, 347, 371, 396,
 397, 408, 430, 486, 505, 526.
 Văcărescii (boierii-), 75, 224, 322,
 327, 336, 642, 700, 712, 747.
 Văcărescilor (Délul-), 10, 46, 156,
 163, 240, 249, 398, 449, 548,
 564, 581, 694.
 Văcărescilor (Livedea-), 148, 176,
 223, 322, 370, 419, 420.
 Văcărescilor (Biserica ot Live-
 dea-), 223.
 Văcărescilor (Pădurea-), 5, 6.
 Văcărescu, 90, 599, 601.
 Văcărescu (Alec-), 152.
 Văcărescu (Banul-), 414.
 Văcărescu (Casa-), 424, 425, 713.
 Văcărescu (Const. Logofătul-),
 215, 420.
 Văcărescu (Iancu-), 712.
 Văcărescu (Ienăchişă-), 125, 151,
 152, 326, 404, 414, 423, 426,
 470, 513, 532, 680, 696, 697,
 698, 708, 709, 710, 746.
 Văcărescu (Ionake-), 224, 304,
 322, 419.
 Văcărescu (Ión-), 322.
 Văcărescu (Iordake-), 733.
 Văcărescu (Marea Jupănésă Jo-
 iţa-), 325.
 Văcărescu (Maria-), 484.
 Văcărescu (Marişca-), 414.
 Văcărescu (Nicolae-), 414, 425.
 Văcărescu (Radu Vornicul-), 420.
 Văcărescu (Răducanu-), 284.
 Văcărescu Stefan Logofătul, 186.
 Văcărescu (Casa Vornicului Tu-
 dorako-), 714.
 Văcărescului (Locul-), 322.
 Văcăritul, 219, 631.
 Vădastra, 4.
 Vadul Veneşului, 592, 593.
 Vaillant, 623.
 Vailly (Natalis de-), 11.
 Valachia, 11, 106, 457, 479, 699.
 vâlătuce (case de-), 674.
 Vâlcan Judeşul, 725.
 Vălcănescii, 19.
 Vâlcea, 14, 19, 501, 516, 675.
 Vălcéua, 55.
 Valea (moşia-), 22.
 Valea-cea-Vechia, 134.
 Valea Florescilor (Spitalul de
 pe-), 661, 663.
 Vălenii-de-Munte, 349.
 Valens (Impăratul), 10.
 Valii, 626.
 Vallarga (Marióra-), 101, 229,
 514.
 Valle (Francesco de la-), 150.
 Vallum, 8, 29, 90, 139.
 Valois (Enric III de-), 514, 530,
 689.
 Valois (familia de-), 180.
 Valois (Filip de-), 671.
 vamă la domniă, 446.
 vamă excepţională, 442.
 vamă ordinară, 442.
 vama tîrgului, 462.
 Vămăi (Str-), 458.
 vămile moldovoneşci, 445.
 vămurilor (Arendaşii-), 472.
 Vanic (Casa-), 425.
 Vardala, 214.
 Varga (ţeranul-), 260.
 Varlaam, 146.
 Varlam (Mitropolitul-), 68.
 Varna, 193, 279.
 Vărnăv (Doctorul Costake-), 641.
 Varşovia, 616, 660, 701, 702.
 Vărzari (boerii-), 75.
 Vasilache (Hanul lui-), 495.
 Vasilache Saegiul, 696.
 Vasilca, 695.
 Vasile II Bulgaroctonul, 428.
 Vasile Căpitanul, 111.
 Vasile-cel-Mare (Sftul-), 266, 647.
 Vasile Lupul, 265, 266, 638, 680.
 Vasilie Spătarul, 740.
 Vasile Stolnicul, 483.
 Vasluiul, 444.
 Vătafi, 455, 741, 742,
 Vătăşiei (aproşii-), 395.
 Vatra-Taurului, 409.
 Vatopedi, 527.
 Vedei (apa-), 19.
 Veleş Părcălabul, 373.
 Velestin, 609.
 Vellara 126.
 Vellara (Ion Medelnicerul-), 126.
 Vellara (Nicolac-), 86, 126, 310,
 708.
 Velleli (Baptiste-), 176, 321, 322,
 335.
 vênătorii, 395, 580.

- Vânători (Polcovnicul de-), 395.
 Vendemiariu, 614.
 Vendôme, 283.
 Vendotti (Gheorghie-), 626.
 Vendramin (Familia-), 514.
 Veneția, 33, 64, 77, 79, 82, 90, 101, 116, 121, 133, 149, 193, 229, 308, 322, 400, 410, 411, 440, 445, 446, 448, 457, 470, 481, 482, 499, 510, 511, 514, 517, 519, 528, 532, 556, 562, 563, 567, 570, 575, 577, 582, 585, 592, 623, 626, 627, 652, 653, 654, 656, 657, 661, 683, 692, 693, 705, 740.
 Veneția-de-Jos, 439.
 Veneția-de-Sus, 439.
 Veneției (Ambasadorul-), 64, 571, 583, 638, 653.
 Veneției (Senatul-), 48, 517.
 Venețian (Bailul-), 103.
 Venețiane (armate-), 500.
 Venețiane (corăbii-), 446.
 Venețiani (diplomații-), 73.
 Venețiani (doctori-), 652.
 Venețiani (galbeni-), 266.
 Venețianii, 439, 440, 481, 499, 523.
 Venețianilor (comerțul-), 441.
 Veniamin Costake (Mitropolitul), 365.
 Venier (Iordake-), 523.
 Venier (Marco-), 103, 133.
 Veniturilor bisericești (arendășii-), 493.
 Vénus, 703.
 Verantius, 556.
 Verde (Hanul-), 493.
 verđișorii, 580.
 Vergennes (de-), 469, 525.
 Vergul, 155, 224.
 Vergul Paharnicul, 304, 450, 733.
 Vergul Vartolomei, 223.
 Vergului (Bariera-), 319.
 Vergului (Biserica-), 148, 223, 224, 353, 381, 492, 744.
 Vergului (Mahalaua-), 148, 319, 339, 348.
 Vergului (Podul-), 226, 297, 338, 339, 343, 493.
 Vergului (Ulița-), 450.
 Vermilíonele, 692.
 Vernescii (neam), 202.
 Verneuil (Strada-), 491.
 Verninac, 620, 621.
 Veronese (Paolo-), 514.
 Versailles, 122.
 Veseleil (Arhitectul-), 192, 487, 510.
 veto, 619.
 Via Domnăscă, 68, 107, 125, 139, 139, 198, 320, 330, 341, 370, 391, 402, 452, 548.
 vicleșug (proces de-), 203.
 Victoriei (Calea-), 354, 357, 370, 393, 402, 403, 404, 408, 414, 416, 430, 432, 433, 483, 486, 510.
 Vidinul, 16, 80, 592, 599, 623.
 Viele Domnesci de la Pitești, 130.
 Viena, 3, 33, 54, 64, 77, 78, 85, 86, 90, 91, 119, 148, 206, 256, 277, 345, 368, 401, 402, 406, 410, 412, 439, 457, 458, 462, 472, 481, 485, 517, 518, 520, 527, 530, 541, 571, 573, 575, 577, 582, 583, 584, 585, 588, 589, 601, 609, 611, 612, 616, 623, 626, 627, 631, 632, 638, 642, 653, 657, 665, 679, 683, 693, 705, 709.
 Vienesii, 368.
 Viroșén (Egumenul-), 285.
 Viroșul (M-tirea-), 722, 732, 737.
 Vieux-Vienne (porcelane de-), 532.
 Viilor (Strada-), 357.
 Vija, 676.
 Vilaia (jupânăsa-), 242.
 Vilcul Vistierul, 67, 197.
 Villacros (Pasagiul-), 425.
 Villehardouin (Geoffroy de-), 11, 548.
 Villeneuve (de-), 594.
 Vinăriciul, 134, 203, 217, 218, 240, 241, 410.
 Vindili, 599.
 Vinerea Ouelor, 364.
 Vineri (Bis. Sfta-), 224, 320, 646, 661.
 Vineri (Mah. Sfta-), 213, 239, 319, 320, 343.
 Vineri (Spitalul Sfta-), 661.
 Vineri (Strada Sfta-), 370, 493.
 Vineri (Ulița Sfta-), 380.
 Vineri-Herăscă (Biserica Sfta-), 502, 744.
vinovații (pușcăriașii), 311, 394.
 Vintilă I, 38.
 Vintilă-Vodă, 387, 722.
 Vintilă Vornicul, 41, 245, 553.
 Vintilescu (Jupân Drăghici-), 22.
 Virgiliu, 351, 695.
 Vișa Dómna, 246.
 Vișa Jupânăsa, 196, 679.
 Visarion (Sftul-), 639, 646.
 Visarion (Mah. Sftului-), 662.
 Visarion (Spitalul Sftului-), 661.
 Visigoții, 10.
 Vișinei (Mah-), 319.
 Visteria, 118, 119, 273, 364.
 Visteriă (Vătaful de-), 395.
 Visteria Domnăscă, 363, 365.
 visterniceii, 587, 591.
 Vitalo (Biserica San-), 143.
 Vitanelul (Câmpia-), 308.
viviotichi, 190, 215.
 Vizirului (Ploconul-), 452.
 Vlad Banul, 210.
 Vlad Dracul, 25, 200, 442, 500, 506, 534, 551, 591, 717.
 Vlad Județul, 726.
 Vlad (popa-), 725.
 Vlad Tepeși, 23, 24, 25, 28, 250, 551.
 Vlad-Vodă, 23, 24, 28, 29, 36, 37, 130, 312, 402, 552.
 Vlad I, 177.
 Vlad V Călugarul, 28, 37.
 Vlad VIII, 38.
 Vlădaia (jupânăsa-), 414.
 Vlădescu, 122.
 Vlădichi (Mahalaua-), 318, 339.
 Vlădichi (Móra-), 144, 148, 298, 302.
 Vladimirescu (Tudor-), 209, 333, 398, 604.
 Vladislav, 18, 22.
 Vladislav-Bassarabă, 15, 16.
 Vladislav-Vodă, 22, 413, 441.
 Vlăduț, 37, 552.
vlahică, 541.
 Vlaho-Bogdania, 699, 700.
 Vlaicu Logofătul, 722.
 Vlașca (județul-), 8, 147, 155, 193, 272, 365, 505, 507.
 Vlăscii (pădurile-), 383, 428.
 Vlășiei (pădurea-), 6, 13.
 Vlasto (Bălașa-), 198.
 Vlasto (Dumitrașcu-), 203.
 Vlasto (Grigore Serdarul-), 198.
 Vodița (M-tirea-), 516.
 Voevođi (Sfinții-), 178.
 Vogel, 439.
 Voica Dómna, 98.
 Voichița, 24, 25, 97, 550.
 Voico (popa-), 724, 725.
 Voicu, 414.
 Voinescii (moșia-), 419.

Volde (dragomanul Aloisio-), 522.	Vornicia Domnăscă, 364.	Vulcana (Schitul-), 175, 264.
Voltaire, 593, 707.	Vornicii-judecători, 734, 735.	Vulcanului (plaiul-), 78.
Vornic (atribuțiunile unui-), 721.	Voroneț (Mănăstirea-), 100.	Vulnerarius, 651.
Vorniceii, 587, 591.	Vrana (Kir Teodosie-), 339.	
	Vulcan Vornicul, 68.	

W

wagneriană (musică-), 534.	Wawrin (Valeran de-) 18, 442.	Wien (rîuleț), 4.
Wagram, 602.	Weissenfeld (principele de-), 594.	Wiesbaden, 445.
Wallenstein, 577.	Weiss, 256.	Wilkinson, 469.
Walther (I-), 42, 45, 48, 103, 259, 306, 502, 553, 563, 565, 566, 568, 570, 677.	Westphali, 718.	Winterhalder (Enric-), 296.
Wavrin (Jean de-), 500, 534, 551, 566.	Westphalia (tractatul din-), 410.	Witt (Sofia de-), 701, 702, 703.
	Wențî, 4.	Wittemberg, 104.
	Werner (Karl-), 13, 443.	Wittinghausen (Fulek de-), 20.
		Wogoridi (dr. Ath-), 665.

X

Xenocrat (spitalul-), 148.	38, 40, 91, 414, 445, 506, 516, 553, 596, 721, 722, 735, 738, 743.	Xeropotamului (Mănăstirea-), 82, 284.
Xenopol (Al. D.), 11, 22, 36,		

Z

Zacharéua, 454, 590.	Zavera, 92, 153, 714.	Zlătari (Mahalaua-), 301, 318, 341, 358, 370.
zagara de samur, 685.	Zavergii, 155, 608, 613, 714.	Zlătari (Mănăstirea-), 41, 156, 197, 226, 228, 234, 273, 308, 331, 339, 351, 371, 403, 413, 414, 489, 496, 541.
zakuska, 698.	Zecca Veneției, 193, 448, 656, 683.	Zlătarilor (Biserica-), 41, 226, 227, 404, 401.
Zalhanalelor (serbarea-), 695.	zenori, 469.	Zlătarilor (Hanul-), 472, 489.
Zamfir (Hanului-), 340, 353, 450, 486, 487, 493.	Zerloni (Casa-), 418, 423.	Zlătarilor (Ulița-), 226, 483.
Zamfir Dumitru, 464.	zermanupi (galbeni-), 684.	zloții (galbenii ungurești), 443, 446, 467.
Zamfir Staroste, 450, 741.	Zernesci, 412.	Zoodohighi, 198, 426.
zampfîre, 452.	Zernesci (bătălia de la-), 69, 485.	zoralia (joc), 695.
Zamoysky, 53, 572.	zestre (foi de-), 531.	zovonuri, 690.
zaua, 560.	Zidarî (staroste de-), 311.	Zriny (Contele-), 585.
Zantioși, 628.	zidăria (meșter de-), 520.	Zriny (Nicolae-), 585.
zapcialic, (pitac cu-), 346.	Zigno (Vlădica-), 181.	Zugrav-bașa, 523.
Zapcialic (a trimite cu-), 304.	Zilot Românul, 290, 427, 430, 598, 627, 631.	Zugravii de subțire, 522.
Zara (oraș), 12.	zîmbre (a face-), 496, 530.	Zünfte, 742.
Zaraflor (Stradela), 493.	Zimmermann (Franz-), 13, 443.	zurbă (a ridica în-), 156.
Zaraflor (Ulița), 460.	Zimnicea, 630.	
zarbapuri, 452.	Zlătari, 65, 226, 298, 405, 408, 424.	
Zarfuri, 237, 452, 527.	Zlătarii Domnesci, 226.	
zarfuri talienesci, 529, 675.		
Zătreni (boierii-), 75.		

ISVÖRE. — BIBLIOGRAFIA

I. Arhive

Condictele :

1. Aninösa (Mănăstirei).
2. Bistrița (Mănăstirei). — N-rul I.
3. Brâncovenescă.
4. Buzëului (Episcopiei). — N-rile I, II, III.
5. Câmpulungului (Mănăstirei). — N-rul I.
6. Cozia (Mănăstirei). — N-rul I.
7. Govora (Mănăstirei).
8. *Mitropoliți :*
  - a) N-rul I : Dâmbovița.
  - b) N-rul II : Ilfovul.
  - c) N-rul III : Teleormanul.
  - d) N-rul IV : Slam-Râmnic, Sud-Saac, Prahova, Ialomița, Buzëu, Muscel.
  - e) N-rul V : Locuri în Bucuresci.
  - f) N-rul X : Olt, Vlașca, Mehedinți.
  - g) N-rul XIII : Condică din 1739.
9. Nucetul (Mănăstirei).
10. Radu-Vodă (Mănăstirei).
11. Strehaia (Mănăstirei).

12. Tismana (Mănăstirei). — N-rile I și II.
13. Vieroșul (Mănăstirei).

Cartönele :

1. Sftii Apostoli (Mănăstirei).
2. Argeșului (Episcopiei).
3. Bradul, Hanul Grecii, Codrénu (Mănăstirei).
4. Căldărușani (Mănăstirei).
5. Cernica (Mănăstirei).
6. Ciorogârla Samurcășesci (Mănăstirei).
7. Cotroceni (Mănăstirei).
8. Curtea-Vechiă (Bisericele dela).
9. Sfta Ecaterina (Mănăstirei).
10. Eforiei Școlelor din Muntenia.
11. Sftul Gheorghe-Noü (Mănăstirei).
12. Ghighiu (Mănăstirei).
13. Sftul Iön-cel-Mare (Mănăstirei).
14. Mărcuța (Mănăstirei).
15. Mărgineni (Mănăstirei).
16. Mihaï Vodă (Mănăstirei).
17. Mitropoliei.
18. Radu-Vodă (Mănăstirei).
19. Răzvan (Bisericei).

20. Rîmnicului (Episcopiei).
21. Sărindarul (Mănăstirei).
22. Sftul Sava (Mănăstirei).
23. Snagovul (Mănăstirei).
24. Sftul Spiridon-Vechiul (M-stirei).

25. Stavropoleos (Mănăstirei).
26. Țigănesci (Mănăstirei).
27. Văcăresci (Mănăstirei).
28. Zlătari (Mănăstirei).

II. Academia

Condicele:

1. Arnota (Mănăstirei).
2. Délul (Mănăstirei).
3. Glavacioeul (Mănăstirei).
4. Mitropoliei (Condica de judecări a).

Manuserise:

1. Zestrile copiilor Brâncovénului (seris de mâna lui Vodă).
2. Κόδερ των ἀδελφάτων.
3. Hrisóve, zapise, rêvașe.
4. Catagrafia Poliției Bucureșilor din 1788.
5. Fondul mitropolitan.

III. Rêslețe

1. Condica M-tirei Sftului Ion-cel-Mare (Colecțiunea d-lui Gr. N. Manu).
2. Actele de proprietate ale Hanului Gabroveni (proprietatea d-lor frați Ruse și Ión Russescu).
3. Acte și hrisóve din Arhiva Eforiei Spitalelor.
4. Marele hrisov al M-tirei Panteimonului (proprietatea d-lui colonel G. Ghica).
5. Documente constantinopolitane (Colecțiunea d-lui Ollănescu-Așcanio).

6. Hrisóve, zapise, rêvașe, privitoare la genealogia boierilor Floresci (Colecțiunea mea).
7. Documente privitoare la un al meu studiu inedit: *Românii în rêsboiul de 30 de ani*.
8. Hrisóve, zapise, rêvașe de ale Glogovenilor, Kretzulescilor, Otetelișanilor, Obedenilor, Bibescilor, Strîmbenilor, etc. etc. (Colecțiunea d-lui avocat Papadat).
9. Hrisóve și acte din Colecțiunea d-lui B. P. Hasdeu.

IV. Publicațiuni române și străine

- Alecsandri (Vasile), *Poesiele populare ale Românilor*, Bucuresei, 1866.
- Aleppo (Paul din) *Travels of Macarius, Patriarch of Antioch*, written by his attendant Archdeacon Paul of Aleppo, in arabic, translated by F. C. Balfour, London, 1836.

- Alessandrescu (C.), *Dicționar geografic al județului Muscel*.
- Analele Academiei Române*, X.
- Analele Societății Academice* tom. IV.
- Annales de l'Ecole Lib.e des Sciences Politiques*, Paris, 1813.

- Arbure (Z. C.), *Bassarabia în Secolul XIX*, București, 1899.
- Archiv des Vereines für siebenbürgische Landeskunde*, II.
- Archiv für Oesterreichische Geschichte*, LIX Band, Wien, 1880.
- Arhiva* (Iași), 1895.
- Aricescu (Const.), *Istoria Revoluțiunii lui Tudor*, București, 1874.
- Aricescu (C.), *Istoria Câmpulungului*.
- Baksiei (Petru Bogdan), *Călătoria în 1640*, publicată în XVII vol. din „*Monumenta historiam Slavorum meridionalium spectantia*“.
- Bălcescu (N.), *Puterea armată*, Iași, 1844.
- Bauer (de), *Mémoires historiques et géographiques sur la Valachie* (Leipzig et Francfort, 1778).
- Bayet, *L'Art Byzantin*, Paris, chez Quantin.
- Bellanger, (Stanislas), *La Kéroutza*, Paris, 1846.
- Bianu (I.) și Hodoș (N.), *Bibliografia românească veche*, București, 1899.
- Biserica*, țiar, București, 1864.
- Biserica Ortodoxă Română*, vol. XVIII (1894-1895) *Scrisorile lui Kesarie Dapontes către Constantin Dudesu*, din 18 August 1759.
- Bogdan (I.), *Vlad-Țepeși*.
- Bolliac (Cesar), *Mănăstirile din România*, București, 1862.
- Bolliac (César), *Précis sur l'histoire des Roumains*.
- Bolliac (César), *Mémoire pour servir à l'histoire de la Roumanie*, Paris, 1859.
- Boppe (Auguste), *La Mission de l'adjutant commandant Mériage à Widin, 1807—1809*, în *Annales de l'Ecole Libre des Sciences Politiques*, Paris, 1813.
- Borroczin (Planul lui, din anul 1852).
- Boscovich, *Journal d'un voyage de Constantinople à Cologne*, Lausanne, 1762.
- Brătescu (Paulina) Alexandrescu (C.) și Moruzzi (I.), *Dicționar geografic al județului Prahova*.
- Brezoianu (I.), *Vechile Instituțiuni ale României*, București, 1882.
- Buciumul, 1863: *Catagrafia Mitropoliei*, din Octombrie 1787.
- Buletinul Instrucțiunii publice*, 1868.
- Burada (Th.) *Călătoria la Muntele Athos*, Iași, 1884.
- Călătoria Mitropolitului Neofit I*, „*Biserica Ortodoxă Română*“ pe anul 1876.
- Canianu (Mihail) și Candrea (Aureliu), *Dicționar geografic al județului Putna*.
- Canianu (Mihail), *Din psihologia poporană*, în *Revista pentru Istorie, Arheologie și Filologie*, anul IV, vol. I.
- Cantemir, *Intâmplările Cantacuzinilor și Brâncovenilor*, ediția Academiei Române.
- Cantemir, *Opere*, ediț. Academiei.
- Cantemir (Dimitrie), *Descriptio Moldaviae*, ediț. din București, 1875.
- Cantemir, *Histoire de l'Empire ottoman*, ediția din 1743, Paris, a lui de la Jonquières.
- Carmen Sylva, *Bucarest*, în *Les capitales du Monde*, Paris, Hachette & Comp.
- Carp (O.), *Poesii*, în diverse țiare și reviste.
- Cartea de învățături*, tipărită la Iași, 1643.
- Carte Românească de Învățătura Duminicilor*.
- Carra, *Histoire de la Moldavie et de la Valachie*, Neuchâtel, 1781 și Iași 1777.
- Catonis (M. P.), *De Re Rustica*, în *Etudes Médicales sur les poètes latins de P. Ménière*, Paris, 1858.
- Charière, *Négociations de la France dans le Levant* (Paris, 1846—1853, trei volume).

- Chiaro (Del), *Le moderne rivoluzioni della Valuchia* (Firenze, 1718).
- Cihac, *Dictionn. d'Etymologie Daco-Roumaine*.
- Cipariu (T.), *Archiv*.
- Ciuntu (Th.), *Dictionar geografic al județului Tecuci*.
- Convorbiri literare*, diferiți ani.
- Codex Bandinus* în *Analele Academiei Române*, publicat de V. A. Urechiă.
- Codrescu (Th.), *Uricariul*, 25 vol.
- Colville (Capt. Charles), *Travels to and Constantinople in 1824 and 1828* (Londra, 2 vol. 1830).
- Columna lui Traian*, 1877, studiul d-lui Dr. M. Gaster: *Baskert = Bueuresci*.
- Comnena (Ana), *Alexiada*.
- Conduratu (Gr.), *Relațiunile Munteniei cu Ungaria*, București, 1898.
- Corvini (Matthiae), *Hungariae Regis, Epistolae ad Romanos Pontifices datae et ab eis acceptae*, Budapest, 1891.
- Costin (Nicolae), *Cronica*, în *Cronicele României*, de Kogălnicenu.
- Cotrocenenu (Egumenul), *Note contemporane*, în *Bis. ort. Rom.*, XIII.
- Courier (Paul Louis), *Oeuvres complètes*.
- Craven Lady, *Voyage en Crimée et à Constantinople*.
- Cronica lui Constantin Căpitanul*, în *Mag. istoric*.
- Cronica lui Radu Grecenu*, în *Magasin istoric*.
- Cronica lui Năculcea*, în *Kogălnicenu*.
- Cronica polonă din 1259* citată de d. Hasdeu în *Istoria Critică*.
- Cronica lui D. Kesarie Dapontes*, în Legrand: *Ephémérides Daces* și în Erbicenu: *Cronicarii Greci*.
- Cronica din Nürnberg* (Studiul d-lui prof. Teodorescu G. Dem.)
- Dănescu (Grig.), *Dictionar Geografic al Județului Rîmnicul-Sărat*.
- Daremberg, *La Médecine, histoire et doctrines*, Paris, 1865.
- Densușeanu (Aron), *Ist. Lit. române. Dictionar geografic al județului Brăila. Dictionar geografic al județului Fălciu*.
- Drăghici, *Istoria Moldovei*, Iași, 1857.
- Dumitreșcu (Marin Preotul), *Istoricul a 40 de biserici din România*, București, 1894.
- Eliade (Manasse), *Λόγος ἐγκομιζατικὸς* (Biblioteca Academiei).
- Enăcenu (Arhiepiscopul Ghenadie), *Mitropolia Ungro-Vlahiei*, studiu publicat în „Biserica ortodoxă Română“ 1880 — 1881.
- Engel, *Allgemeine Weltgeschichte, Geschichte der Wallachey*.
- Erbicenu (Const.), *Cronicarii Greci*.
- Erbicenu (Const.), *Insemnări*, în Biserica ortodoxă Română, XIII.
- Erbicenu (Const.), *Cuvinte bisericesti*, București 1891.
- Erbicenu (Const.), *Descrierea mss-lor, Mitropolitului Antim Ivircanul*, în „Biserica ortodoxă Română“ 1887 — 1888.
- Erster Auftritt des Hungarisch-Venetianischen Krieges Theater*, Leipzig, 1717, (Colecț. Academiei Române).
- Esareu (Const.), *Ștefan-cel-Mare*, București, 1874.
- Esareu (Const.), *Documente Venețiane. Evanghelia Invățătore*, tipărită în mănăstirea Délul, 1644.
- Fejer, *Codex Diplomaticus*, X.
- Filoteu Ieromonachul, *Psaltichia românească cu Catavasierul, Anastasimatarul și Stihirarul...*, în „Biserica ortodoxă Română“, vol. XXI.
- Filipide, *Романія*, Lipsca, 1816.
- Flachat (Jean-Claude), *Observations sur le Commerce et sur les Arts d'une partie de l'Europe*, Lyon, 1756.
- Flourens, *Histoire de la découverte de la Circulation du sang*.

- Fotino, *Istoria Daciei*, traducțiunea Sion (București, 1859).
- Genealogia Cantacuzinilor, în Buciumul, 1863.
- Ghica (Ion), *Scrisori către V. Alexandri*.
- Ghica (Ion), *Concorbirî economice*, București, 1879.
- Hasdeu (B. P.), *Limba slavă la Români până la 1400*, în „Traian“, 1869, Martie.
- Hasdeu (B. P.), *Istoria critică*.
- Hasdeu (B. P.), *Ultima Cronică Română din Epoca Fanarioților*, București, 1884.
- Hasdeu (B. P.), *Cronica litvano-polonă a lui Martin Strikowski*, în Arhiva Istorică, II.
- Hasdeu (B. P.), *Buzescii*, în „Traian“, 1869.
- Hasdeu (B. P.), *Etymologicum Magnum Romaniae*.
- Hasdeu (B. P.), *Cuvinte din Bêtrâni*.
- Hasdeu (B. P.), *Istoria toleranței religioase în România*, București, 1868.
- Hasdeu (B. P.), *Negru-Vodă*.
- Hasdeu (B. P.), *Arhiva Istorică a României*.
- Hasdeu (B. P.), *Foiă de Istoria Română*, Iași, 1857.
- Hasdeu (B. P.), *Ion-Vodă cel cumplit*.
- Hasdeu (B. P.), *Oltenecele*, București, 1884.
- Hasdeu (B. P.), *Traian*, 1869.
- Heyd (W.), *Histoire du commerce dans le Levant au moyen âge*, trad. par Furcy-Renaud, Leipzig, 1858.
- Heyd, *Le Colonie commerciali degli Italiani in Oriente in medio evo*, tradotto dal prof. G. Müller, Venezia, 1866.
- Hristache (Pitarul), *Istoria faptelor Mavroghenesi*, în Buciumul lui Cesar Bolliac (1863, Ian. — Februarie).
- Hundertmark și Carpnow. *De Artis medicinae per aegrotorum apud veteres in vias publicas et templa expositionem incrementis*, în Darenberg, op. citat.
- Hurmuzake, *Documente privitoare la Istoria Românilor*, 26 de volume.
- Iken (Dr. Carol), *Leucothea*, Eine Sammlung von Briefen eines geborenen Griechen über Staatswesen, Literatur und Dichtkunst des neueren Griechenland, Leipzig, Hartmann, 1825.
- Ilarian (Papiu), *Vița*, *Operile și activitatea lui George Șincai*.
- Indreptarea legii*, tipărită la Târgoviște la 1652.
- Ipsilanti (Atanasiu Comnen), *Τὰ μετὰ τὴν ἁλώσευν*, Constantinopole, 1870.
- Ionescu-Gion (G. I.), *Doftoricescul meșteșug în trecutul țerile române*, București, 1892.
- Ionescu-Gion (G. I.), *Istoria și Comerciul Brașovului în secolul XVI*, București, 1894.
- Ionescu-Gion (G. I.), *Geografia în Cronicarii Români*, București, 1889.
- Ionescu-Gion (G. I.), *Portrete istorice*, București, 1894.
- Ionescu-Gion (G. I.), *Din Istoria Fanarioților*, București, 1891.
- Ionescu-Gion (G. I.), *România în secolul XVII*.
- Ionescu-Gion (G. I.), *Ludovic XIV și Constantin Brâncoveanu*, Buc., 1884.
- Ionescu-Gion (G. I.), *Incercare asupra Istoriei științelor în trecutul țerilor române*, București, 1894.
- Iorga (N.) și Erbiceanu (Const.), *Scrisori domnesci din secolul XVI*, publicate în „Arhiva“ din Iași, 1895.
- Iorga (N.), *Manuscripte din bibliotecă străine*.
- Iorga (N.), *Documente noi*, în Analele Academiei Române.
- Iorga (N.), *Contribuțiunii la Istoria Munteniei*, București, 1896.
- Iorga (N.), *Acte și Fragmente*, București, 1895.
- Iorga (N.), *Pretendenții domnesci în secolul XVI*, București, 1895.

- Iorga (N.), *Călători, Ambasadori și Misionari în țările noastre*, Buc., 1899.
- Iorga (N.), *Luptele Românilor cu Turcii*, conferință la Ateneu, 1898.
- Ispirescu (Petre), *Basmele Românilor. Istoria Moldo-României*, Buc. 1859.
- Isvoranu (C.), *Revoluția lui Tudor*.
- Karamzine, *Istoria Rusiei*, tom. IX.
- Kogălnicénu (Mihail), *Cronicele României*.
- Kogălnicénu (M.), *Histoire de la Dacie*.
- Kogălnicénu (M.) *Arhiva Românească*, 1841.
- Lagarde (Contele de), *Voyages*.
- Laurian, *Istoria Românilor*,
- Laurian (A. Treb.), *Coup d'oeil sur l'histoire des Roumains*, 1846.
- Laurian & Bălcescu, *Magazinul istoric*.
- Lazăr (Nicolae), *Περιγραφή της Βλαχίας*, Bucuresci, 1789, Tipografia dela Isvorul Maicei Domnului.
- Léger (Louis), *Histoire de l'Autriche-Hongrie*, colecțiunea Duruy.
- Legrand (Emile), *Ephémérides Duces ale lui Dapontes*.
- Legrand (Emile), *Recueil de Documents grecs, relatifs à l'histoire de la Roumanie*, Paris, Welther, 1895.
- Legrand (Emile), *Bibliothèque grecque vulgaire*, Paris, 1881.
- Lesviodax, *Istoria bisericească*, Bucuresci, 1845.
- Lesviodax-Geanoglu, *Istoria Mitropoliei*, Bucuresci, 1845.
- Liturghierul slavonesc*, tipărit la 1646 în M-rea Dealul.
- Luca (Al.), *Priviri generale asupra Musicii din biserica ortodoxă a Răsăritului*.
- Lucaniu, *Pharsalis*.
- Lupașcu (Dumitrie), *Medicina babelor*, Bucuresci, 1890.
- Macarie (Ieromonahul), *Irmologhiul*, citat în Priviri generale asupra Musicii din biserica ortodoxă a Răsăritului de Al. Luca, Bucuresci.
- Magazin Istoric pentru Dacia*, de Laurian și Bălcescu, 5 vol.
- Manuel d'iconographie chrétienne grecque et latine*, de monahul Dionisie din schitul Furna, tradus și publicat de Didron, Paris, 1845.
- Maréchal (Sylvain) și Grassot-Sauveur, *Costumes de tous les pays, avec notices et portraits*, Paris, 1788.
- Marsillac (Ulysse de) *Guide de Bucarest*.
- Melchisedec (Episcopul), *Mitropolitul Filaret II*.
- Melchisedec (Episcopul), *Memoriu pentru Cântările bisericești în România*, Bucuresci, 1881.
- Memoriul* adresat de Carra d-lui de Vergennes, publicat de Al. Odobescu, în Colecția Hurmuzake, Supl. I., vol. VI.
- Memoriul unui Anonim*, în *Revista pentru Istorie, Archeologie și Filologie*.
- Memoriile generalului Conte de Langeron în Doc.*, Hurmuzake, supl. I și II.
- Ménière (P.), *Etudes médicales sur les poètes latins*, Paris, 1858.
- Mistrio*, tipărită la Târgoviște, la 1651.
- Monitorul Oficial*, din Martie 1898 (Dezbaterile Senatului).
- Montor (Arnaud de), *Histoire de la vie et des trav. politiques du Comte d'Hauterive*, Paris, 1839.
- Monumenta historiam Slavorum meridionalium spectantia*, Călătoria lui Petru Bogdan Baksici, în 1640.
- Motraye (La) *Voyages*, La Haye, 1727.
- Mouskés (Philippe), *Chronique rimée* (Bruxelles, 1838, în Collection des Chroniques belges inédites).
- Muscelénu (Gr. Preotul), *Costumul Clerului ortodox*, Bucuresci, 1878.
- Muscelénu (Gr. Preotul), *Monumentele străbunilor*, Bucuresci, 1873.
- Muscelénu (Gr. Preotul), *Calendar antic*, Bucuresci, 1862.

- Museul Național*, diar, 1838.
- Noul Testament*, tipărit în Belgradul Ardélului (Alba-Iulia) 1648.
- Obiceiuri superstițioase în „Biserica ortodoxă Română“*, 1877.
- Odobescu (Al.), *Foietul Novel*, în „*Revista Română*“, 1862.
- Odobescu (Al.) *Istoria Archeologică*, București, 1877.
- Odobescu (Al. I.), *Scrieri literare și științifice*, 3 volume, București, ediț. Socecă & comp.
- Ollănescu (D.) *Teatrul la Români*.
- Pann (Anton), *Memorabilul focului de la 1847*, București, 1852.
- Pappadopolu-Callimach, *Istoria Iașilor*, în revista *Convorbiri literare*.
- Pappadopolu-Callimach (Al.), *Notiță istorică despre Bârlad*, Bârlad, 1887.
- Pappadopolu-Callimach (Al.), *Un episod din Istoria tipogr. în România*, în *Analele Academiei Române*, 1896.
- Pappazol (Colonel), *Istoria fondării orașului București*.
- Pejașevici (Contele), *Peter Freiherr von Parcevič, Erzbischof von Martiannopol*, publicat în „*Archiv für Oesterreichische Geschichte*“, Wien, 1880.
- Pelimon, *Impresiuni de călătorie*.
- Pelimon (A.), *Bukur*, istoria fondării Bucureștilor, București, 1858.
- Penticostarul slavonesc*, tipărit la Târgoviște, în 1649.
- Phanariote (Un), *Le livre d'or des Phanariotes*.
- Philimon, *Ciocoii vechi și noi*.
- Pic (Ladislav Dr.), *Les lois roumaines et leur connexité avec le Droit byzantin et slave*, București, 1887.
- Pingaud (Léonce), *Choiseul-Gouffier* Paris, 1887.
- Popescu (Radu), *Istoria Moldo-României*, Editura Ioanid.
- Popescu-Pasărea, *Principii de muzică bisericăscă orientală*, București, 1897.
- Popescu-Pasărea *Slija sfintului Spiridon*, București, 1895.
- Pravile Impărătesci*, tipărită la Iași.
- Pravila de la Govora*, Ediț. Bujorénu, București, 1885.
- Quitmann (Dr.), *Reise*.
- Rădulescu-Codin, *Poesii populare din Muscel*, Socecă.
- Raicevič, *Voyage en Valachie et en Moldavie*, traduction Lejeune, Paris, 1822.
- Rambaud (Alf.), *Histoire de la Russie*, colecțiunea Duruy.
- Raynaud (Dr.), *Les médecins au temps de Molière*, în *Daremberg*.
- Récordon: *Voyages*, (Paris, 1825).
- Reimers (Heinrich von), *Reise*, Petersburg, 1803.
- Rev. Ist. a Arh. Rom.*, Bucur., 2 broșuri, (București, 1873).
- Revista Istorică a Arhivelor României: Semele Brâncovenesci*.
- Revista Nouă*, sub direcțiunea d-lui B. P. Hasdeu.
- Revista pentru Istorie, Archeologie și Filologie*, sub direcțiunea d-lui Grig. G. Tocilescu.
- Revista Română*, studiul lui Dimitrie Berindei: *București*.
- Revista Teologică*, anul IV, Iași.
- Revue de Géographie*, Paris, 1881.
- Revue Historique*, Paris, anul 1880.
- „*Românismul*“ (Fóia Societății).
- Saxa (Mauriciu de-), *Mes Réveries*.
- Sestini (Domenico-): *Viaggio*, in Valachia e Moldavia (Milano, 1833).
- Scherer (H.), *Histoire du Commerce de toutes les Nations*, trad. par Mih. Richelot et Vogel, Paris, 1857.
- Schiltbergers (Hans-), *Reisebuch*, Tübingen, 1885.
- Schönberg, *Handbuch der Politischen Oekonomie*, Tübingen, 1885.
- Solm (Rudolf), *Die Entstehung des deutschen Stadtwesens*, Leipzig, 1890.

- Sorel (Albert), *Essais d'histoire et de critique*, Paris, 1883.
- Spontoni, *Historia della Transilvania*, Veneția, 1638.
- Spontoni, *Attioni de' Re della Ungaria*, Bologna, 1602.
- Stefănescu (Gr.), *Anuarul Museului de Geologie*, București, 1898.
- Strakosch-Grossmann (Gustav), *Der Einfall der Mongolen in Mittel-Europa in den Jahren 1241 und 1242*, Innsbruck, 1893.
- Strasburgii (Pauli) *Suediæ Regis quondam Consiliarii aulici et ad Amurathem legati relatio de byzantino itinere* Arhivul, lui Cipariu.
- Sulzer, *Geschichte des transalpinischen, Daciens*, Wien, 1781.
- Șeclătorea Sătenului din Gorj, 1895, Târgul-Jiu.
- Șapte taine, tipărită la Iași, la 1644.
- Șincai, *Cronica*, ediția din 1853, Iași.
- Ștefulescu (Al.), *Incercări asupra Istoriei Târgu-Jiului*, București, 1899.
- Teodorescu (G. Dem.), *Poesii populare*.
- Teodorescu G. Dem., *Anton Pann. Tesaur de Monumente Istorice*.
- Teulescu, *Archiva*, București, 1860.
- Thornton, *État actuel de l'Empire Ottoman*, Paris, 1792.
- Tinerimea Română, Febr. 1897, Oct. 1897.
- Lugoșianu, *Insemnări din bătrâni*.
- Tinerimea Română, vol. I, articolul Bucureștii său Cetatea Dâmboviței.
- Tocilescu (Gr. G.), *Dacia înainte de Romanii*, București, 1880.
- Tocilescu (Grig. G.), *Familia lui Mihail Viteazul*, București, 1880.
- Tott (Baronul de), *Mémoires sur les Turcs et les Tatars*, Amsterdam, 1785.
- Trompeta Carpaților*, 1865, 1868, 1871.
- Ubicini, *Les provinces danubiennes*, Paris, 1854, Firmin Didot.
- Ubicini, *La grande Carte de la Grèce, par Rhigas*.
- Urechiă (V. A.), *Istoria Românilor*, 12 volume.
- Urechiă (V. A.), *Acte și documente*.
- Urechiă (V. A.), *Istoria Școlilor*, București, 1892.
- Urechiă (V. A.), *Din Istoria Breslelor*, în „Convorbiri Literare”, 1888.
- Urechiă (V. A.), *Despre Slobozii, Pojlujnicii, Dăjdi*, în „Analele Academiei Române”, tom. IX.
- Urechiă (V. A.), *Pe file de céslov*, în Analele Academiei Române, XVII.
- Vaillant, *Les Roumains*, Paris, 1844.
- Vârnav (Dr. Costake), *Physiographie Moldaviae*, Budæ, 1836.
- Vellara (Nicolae), *Συλλογή διαφόρων ποιημάτων* (Biblioteca Centrală a Statului).
- Villehardouin (Geoffroi de), *Histoire de la Conquête de Constantinople*, Paris, 1870, ediț. Natalis de Wailly.
- Virgiliu, *Georgicele*.
- Voltaire, *Histoire de Charles XII. Voyage à Constantinople par l'Allemagne et la Hongrie*, Paris, anul 7.
- Wawrin (Valeran de-), Seigneur de Forestel, *Enciennes Chroniques d'Engleterre*.
- Wilkinson, *Tableau historique, géographique et politique de la Moldavie et de la Valachie*, trad. par **, Paris, 1821.
- Winterhalder (Enric), *Flori de Scăieți*, București, 1846.
- Xenopolu (Al. D.), *Istoria Românilor*, Iași, 1888—1893, șese volume.
- Zeitschrift für historische Waffenkunde*, Dresden, 1897.
- Zilot Românul, *Cronica* în Revista pentru Istorie, Archeologie și Filologie, V.
- Zimmermann (Fr.), und Werner (Carl), *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*, Hermannstadt, 1892.

ILUSTRATIUNILE

TABELA ALFABETICĂ

I. Portrete

1. Alexandru-Vodă, 247.
2. Antim Mitropolitul, 172.
3. Apostol Băcanul, 461.
4. Baba Hârca, 644.
5. Barbul Vornicul, 247.
6. Bátory Gábor, 573.
7. Bátory Sigismond, 569.
8. Boer, 691, 700, 710, 713.
9. Boer, *confipist*, 707.
10. Boeróică, 690.
11. Brâncovénu (Constantin-Vodă), 117, 453.
12. Brâncovénu (Papa Postelnicul), 61.
13. Brâncovénu (Preda vel Spătar), 57.
14. Călăreț român, secol. XVII, 561.
15. Căndescă, 746.
16. Cantacuzino (Drăghieș), 114.
17. — (Mihaï Spătarul), 658.
18. — (Șerban-Vodă); 408.
19. — (Șerban Vornicul), 334.
20. Caracași (D-rul Constantin), 664.
21. Caracași (D-rul Dumitru), 666.
22. Coburg (Principele de), 421.
23. Constantin Cojocarul cu fiul său, 465.
24. Constantin Cojocarul (Nevésta lui), 467.
25. Constantin-Vodă Șerban, 140.
26. Dómnă română, secol. XVIII, 682.
27. Domniță română, secol. XV, 100.
28. Elena Matei Bassarabă, 149, 374.
29. Episcop român, secol. XVII, 275.
30. Fată de boier, 692.
31. Fecior de curte, 701.
32. Filaret II Mitropolitul, 151.
33. Filipescu (Dinu Vornicul), 424.
34. — (Nicolae), 427.
35. — (Pană II), 417.
36. Flăcăiandru, 706.
37. Fotino (Dionisie), 495.
38. Golescu (Iordake Vornicul), 492.
39. — (Ivașcu vel Vornic), 299.
40. Grădiștenu (Grigore), 425.
41. Grigore I (Vodă Ghica), 112.
42. Grigore II (Vodă Ghica), 463.

43. Ipsilanti (Alexandru-Vodă), 318, 468.
 44. Jupâniță, secol. XVIII, 129.
 45. Kira Anastasia, 643.
 46. Langeron (Generalul-Conte de), 431.
 47. Lăutari, 535.
 48. Leurdenu (Stroe vel Vistier), 66.
 49. Matei Bassarabă, 109, 367.
 50. Matei Bassarabă și Elena Dómna, 59.
 51. Mavrocordat (Alexandru), 69.
 52. — (Nicolae-Vodă), 329.
 53. — (Constantin-Vodă), 490.
 54. Mihaï Vitézul, 43, 201, 322, 447, 503, 558.
 55. Mihnea-Vodă, 248.
 56. Miloradovici (Generalul), 474.
 57. Mircea-cel-Bêtrân, 18.
 58. Moruzzi (Alexandru-Vodă), 127.
 59. Movilă (Simeon-Vodă), 573.
 60. Négoe Bassarabă, 37.
 61. Negustor din Brașov, 457.
 62. Neguțător bucuresecén, 459.
 63. Neguțătorésă (bêtrână), 473.
 64. Ostași români, 587, 588, 602, 603.
 65. Păstor român, secol. XVII, 454.
 66. Păuna-Dómna, 123.
 67. Păuna (jupânésa lui Preda Brâncovénul), 688.
 68. Petru-Vodă Cercel, 200.
 69. Photiadis Lambros, 214.
 70. Potock (Ión Potocki de), 574.
 71. Preda (jupânița lui Barbu Vornicul), 247.
 72. Racoviță (Dimitrie), 209.
 73. Radu de la Afumați, 38.
 74. Radu-cel-Mare, 29.
 75. Radu-Vodă Mihnea, 244.
 76. Sinan-Pașa, 46, 563.
 77. Soldat român, secol. XVII, 584.
 78. Staiecu Negustorul, 451.
 79. Stanca (Dómna lui Mihaï-Vitezul), 584.
 80. Ștefan-cel-Mare, 25.
 81. Ștudie de portrete, 518, 519, 520, 521.
 82. Sultana Mavrocordat, 69.
 83. Suțu (Mihaï-Vodă), 429.
 84. Suvaroff (Generalul), 422.
 85. Văcăresca (Bănésa Joița, născută Dudéscă), 325.
 86. Văcărescu (Alec), 152.
 87. — (Ienăchița), 698.
 88. — (Nicolae), 423.
 89. Vișa (jupânița lui Stroe Leurdenu), 679.
 90. Vlad-Vodă Tepeș, 26.
 91. Zavergiu din 1821, 608.

II. Mitropolii, Mănăstiri, Biserici

92. Antim (biserica), 172.
 93. Arhondariă (Pridvor de), 537.
 94. Bucur (biserica lui), 235, 250.
 95. Cernica (Mănăstirea), 269, 282.
 96. Colței (biserica), 512, 540.
 97. Sftul Gheorghe-Noū (biserica), 191, 192.
 98. Grecii (Biserica), 194.
 99. Mitropolia Bucureseilor, 141, 158, 271.
 100. Mamul (Mănăstirea), 506.
 101. Mitropolia Târgoveștei, 157.
 102. Radu-Vodă (Mănăstirea), 235, 250.
 103. Sibilele (Biserica cu), 209, 337.
 104. Spiridon-Noū (biserica Sftul), 218.
 105. Stavropoleos (biserica), 220.
 106. Văcăresci (Mănăstirea), 396.
 107. — (Ușa Mănăstirei), 526.

III. Crucă, Tâmpă, Icónă, Iconostase, Șfeșnice, Colóne

108. Colóne de biserici și case, 504, 505, 531, 533.	115. Icónă Sfeii Paraseheva, 225.
109. Constantin și Elena (Icónă), 143.	116. Icónăle de la Stelea, 222, 240.
110. Crucea de la Mitropoliă, 62.	117. Iconostasul de la Mărgineni, 527.
111. — lui Leon-Vodă (Slobozia), 63, 216.	118. Jeș episcopal, 529.
112. Crucea de la Kahlenberg, 206.	119. Șfeșnicul de la Radu-Vodă, 56.
113. — Serdarului Mogoș, 207.	120. Soborul de la Niceia, 263.
114. — de la Puțul Calicilor, 372.	121. Tâmpă paraclisului de la Episcopia Rîmnicului, 516.

IV. Vederă, tabele, desemnuri, planuri

122. Bucurescii, 77, 81, 87, 90, 91, 165, 597.	131. Curtea domnească din Târgoviște, 102.
123. Caricatură, sec. XVIII, 610, 624.	132. Dâmbovița, Curtea-Arsă, 302.
124. Casă de apărare (<i>Culă</i>), 44, 554, 673.	133. Hoț în obeșă, 385.
125. Casă vechiă boierăscă, 407.	134. Luptele lui Șinan-Pașa în Muntenia, 48, 564, 568.
126. — lângă M-stirea Titirezul, 675.	135. Manuk (Hanul), 480.
127. Casa domnească de la Hurez, 509, 511.	136. Planul Bucurescilor din 1775, 317.
128. Colței (biserica și turnul), 180.	137. Pictor frances zugrăvind un boier cu ișlic, 524.
129. — (Turnul), 182.	138. Stavropoleos (Hanul), 220.
130. — (Turnul și Spitalul), 324, 662.	139. Spitalul Colței, 656.

V. Steme, Ștegiuri, Peciți, Podóbe

140. Angerul trîmbișător (podóbă), 160, 292, 748.	145. Pecițea lui Petrașcu-Vodă, 39, 50.
141. Infiorături de hrisov, 499, 513.	146. — — Mihnea-Vodă, 42, 50.
142. Pecițea Bucurescilor din 1578, 50, 133, 724.	147. — — Antonie-Vodă, 64, 111.
143. Pecițea Bucurescilor 1670, 731.	148. — — Radu Crețulescu, 67, 732.
144. — — — 1698, 731.	149. Pecițea lui Grigore-Vodă Ghica, 111.

150. Pecetea lui Duca-Vodă, 113. 151. — — Brâncovănu, 118. 152. — — Iordake Crețulescu, 183, 305. 153. Pecetea Mănăstirei Radu-Vodă, 239, 743. 154. Pecetea lui Matei Băssarabă, 580. 155. Pecetea lui Constantin-Vodă Șerban, 582. 156. Pecetea lui Grigore-Vodă Ghica, 586. 157. Pecetea lui Șerban-Vodă Cantacuzino, 589. 158. Pecetea lui Vlad Júdețul, 725. 159. — — Socol Paharnicul, 733. 160. Pecetea lui Gherghina Júdețul, 735. 161. Pecetea lui Radivoie Capitanul, 736. 162. Pecetea Doinei lui Radivoie Capitanul, 726. 163. Pecetea M-stirei Mihaï-Vodă, 743. 164. Podoba din Molitvelnicul slavon de la 1635, 53.	165. Podoba din Liturghierul Slavonese de la 1646 : 95, 437. 166. Podoba din Carte Rom. de Invet. Duminic. 140. 167. Podoba din Șapte Taine, 163. 168. Podoba din Noul Testament 1648 : 233, 357, 747. 169. Podoba din Penticostarul, 1649 : 255, 391, 499. 170. Podoba din Pravil. Impărat. 1646 : 315. 171. Podoba din Pravila de la Govora, 401. 172. Podoba din Evangh. cu Invet. 1641 : 477, 547, 607, 637. 173. Stégul lui Șerban-Vodă Cantacuzino, 590. 174. Stema Basarabilor, 130. 175. — Cantacuzenilor 70, 398. 176. — Mitropoliei buciurescene, 145, 154. 177. Stema Pătrașcu-Nicolae Vodă, 576. 178. Stema Radu-Vodă Șerban, 572. 179. Vulturul Brâncovănu, 136. 180. Vulturul lui Ștefan-Vodă Racovița, 230.

VI. Hrisóve, Cărți ale orașului, Iscălituri

181. Cartea orașului Bucuresci din 1578, 719. 182. Idem din 1619, 726. 183. Idem din 1632, 727. 184. Idem din 1666, 728. 185. Idem din 1668, 730. 186. Iscălituri de Părgari, 739.	187. Iscălitura lui Șerban Vorn. Cantacuzino, 205. 188. Iscălitura lui Mogoș Serdarul, 208. 189. Iscăliturile lui Radivoie și Doinei, soția lui, 736.

TABELA MATERIELOR

I. Bucurescii pênă la 1500	Pag. 1
II. Bucurescii de la 1500 și pênă la 1600	„ 31
III. Bucurescii de la 1600 și pênă la 1700	„ 51
IV. Bucurescii de la 1700 și pênă la 1800	„ 71
V. Curțile Domnesei, 1464—1800	„ 93
VI. Mitropolia bucurescénă	„ 137
VII. Bisericele bucurescene.	„ 161
VIII. Mănăstirea Sftei Troițe a lui Radu-Vodă, 1568— 1800	„ 231
IX. Patriarhi, Mitropoliți, Episcopi Greci la Bucu- resci	„ 253
X. Dâmbovița bucurescénă	„ 293
XI. Mahalalele bucurescene	„ 313
XII. Podul Calicilor	„ 355
XIII. Podul Târgului-de-Afară	„ 377
XIV. Podul lui Șerban-Vodă (Podul Beilicului).	„ 389
XV. Podul Mogoșóiei	„ 399
XVI. Comerțul bucurescén	„ 435
XVII. Hanurile Bucurescilor	„ 475

XVIII. Frumósele Arte la Bucurescǐ pēnē la 1800 . . .	Pag. 497
XIX. Istoria Militarǎ a Bucurescilor pēnē la 1800. . .	" 545
XX. Bucurescǐ în timpul Revoluțiunei francese . . .	" 605
XXI. Bóle, Spitale, Doftorǐ în Bucurescǐ pēnē la 1800 . . .	" 633
XXII. Din Viēta Bucurescenilor pēnē la 1800.	" 669
XXIII. Cǎrmuirea bucurescénǎ	" 715
1. Indicele	" 749
2. Isvóre, Bibliografiǎ.	" 805
3. Tabela Ilustrațiunilor.	" 813
4. Tabela Materielor	" 817

VERIFICAT
2017

BIBLIOTECA
CENTRALĂ
UNIVERSITĂRĂ "CAROL I"
BUCUREȘTI

